UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Facilis Et Succincta S.S. Canonum Doctrina

Pirhing, Ehrenreich

Dilingæ, 1690

urn:nbn:de:hbz:466:1-61641

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 4754.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

FACILIS ET SUCCINCTA

S. S. CANONUM DOCTRINA,

QUAM

FUSIORIBUS TOMIS IN SUA NOVA METHODO JUS CANONICUM EXPLICANDI ANTEHAC TRADIDIT,

Adm. R. P. ERNRICUS PIRHING,
SOC. JESU, SS. THEOLOGIÆ ET SS. Canonum Doctor, ac horum in Universitate Dilingana Professor Emeritus.

NUNC

AB ALIO EIUSDEM SOCIETATIS PRESBYTERO,

In gratiam adhuc in Academijs versantium, uti & aliorum, pro commodiore eorum usu & privatis repetitionibus, in COMPENDIUM redacta, & publicæ luci data.

Cum Gratia & Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis,

Et facultate Superiorum.

Collegii Societatis Jesu Paderbornæ 16[illegible]

DILINGÆ,

Typis & Sumpt. JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ Acad.

ANNO M. DC. LXXXX.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

FACILIS ET SUCCINCTA

SS. CANONUM DOCTRINA,

QUAM

PRÆSIDIBUS TOMIS IN SUA NOVA METHODO JURIS CANONICI EX PRÆCIPUIS CANONUM ANTITHESIBUS,

Adm. R. P. ENRICUS PIRHING,

SOC. JESU, SS. THEOLOGIÆ ET SS. Canonum Doctor, ac Horum in Universitate Dillingana Professor Ordinarius.

NUNC

AD AMPLIO EJUSDEM SOCIETATIS PRESBYTERO,

In gratiam ad hunc in Academiis versantium pro & aliorum pro commodiore eorum uti & privatis repetitionibus, in Compendium redacta, & publice lectanda.

Cum Gratia & Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis,

Et Facultate Superiorum.

DILINGÆ,

Typis & Sumptibus JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ Aulici.

ANNO M DCC XXXX.

LECTORI BENEVOLO.

Utilissimam operam Juris prudentiæ Canonicæ Studiosis præstitit Admodùm Reverendus Pater Ernricus Pirhing S.J. SS. Theologiæ, & Sacrorum Canonum Doctor; quando, post multos laboriosos annos, Sacris Canonibus explicandis, in Alma, Catholica, & Episcopali Universitate Dilingana impensos, emeritus tandem Professor, dispersam per diversa capitula Sacrorum Canonum materiam, ab alijs quidem accuratè expositam, nullâ tamen observatâ Methodo, & solùm capitulorum ordinem servando, in meliorem ordinem redegit, retentâ quidem Titulorum, in quinque libris Decretalium comprehensorum, serie, scientiam tamen, quæ per varia capitula, dispersa tradebatur, pro more aliarum scholarum, in certas sectiones redigens, fusiùs quidem, omnia quinque distinctis voluminibus, juxta quinque Decretalium libros tradendo, cuivis tamen libro suum brevem, & compendiosum indicem subjungens, quæstiones, & responsiones continentem, quæ in quovis libro moventur, & deciduntur. Hunc ergo indicem in gratiam eorum, qui faciliorem tantùm Sacrorum Canonum notitiam desiderant, proponere placuit; juxta Methodum quidem illius quæstiones & responsiones afferendo, jura tamen, & rationem his sæpiùs breviter subjungendo, in quibus decisio allata fundatur; & si quæ specialia circa tales materias, ex fusiore Auctoris explicatione, annotanda videbuntur, breviter ea referendo. Utere proinde, benevole & Sacrorum Canonum studiose Lector, hoc labore, ab amico & accurato calamo Viri intelligentis & SS. Canonum non imperiti subministrato; nostris tamen sumptibus, industriâ, & Typo, in publicum protracto; ulteriorem, quam ex varijs sæpe capitulis Doctrinam Auctor eruit, & difficiliorum quorundam capitulorum explicationem ex ipsis fusioribus Tomis pete.

RUBRICÆ DECRETALIUM.

TITULORUM QUINQUE LIBRORUM DECRETALIUM GREGORII IX. INDEX ALPHABETICUS.

A.

Accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus. l. 5. tit. 1.
Adulteriis & stupro. l. 5. tit. 16.
Ætate, & qualitate & ordine præficiendorum. l. 1. tit. 14.
Alienatione judicij mutandi causâ facta. l. 1. tit. 42.
Appellationibus, recusationibus, & relationibus. l. 2. tit. 28.
Apostatis & reiterantibus baptisma. l. 5. tit. 9.
Arbitris. l. 1. tit. 43.
Auctoritate & usu pallij lib. 1. tit. 8.

B.

Baptismo & ejus effectu. lib. 3. tit. 42.
Bigamis non ordinandis, lib. 1. tit. 21.

C.

Calumniatoribus. l. 5. tit. 2.
Capellis Monachorum, & aliorum religiosorum. l. 3. tit. 37.
Causa possessionis & proprietatis. l. 2. t. 12.
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officijs. l. 2 t. 41.
Censibus, exactionibus, & procurationibus. l 3. tit. 39.
Clandestina desponsatione. lib. 4. tit. 3.
Clericis peregrinis. l. 1. tit. 22.
Clericis peregrinantibus. lib. 2. tit. 29.
Clericis conjugatis. l. 3. tit. 3.
Clericis non residentibus in Ecclesia vel prabenda. l. 3. tit. 4.
Clericis pugnantibus in duello. l. 5. tit. 14.
Clerico ægrotante vel debilitato. lib. 3. t. 6.
Clerico venatore. l. 5. tit. 24.
Clerico percussore. l. 5. tit. 23.
Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. l. 5. t. 27.
Clerico non ordinato ministrante. l. 5. t. 28.
Clerico per saltum promoto. l. 5. tit. 29.
Cognatione spirituali. l. 4. tit. 11.
Cognatione legali. l. 4. tit. 12.
Cohabitatione Clericorum & mulierum. l. 3. tit. 2.
Collusione detegenda. l. 5. tit. 22.
Commodato. l. 3. tit. 15.
Concessione prabenda & Ecclesia non vacantis. l. 3. tit. 8.
Conditionibus appositis in desponsatione, vel in alijs contractibus. l. 4. tit. 5.
Confessis. l. 2. tit. 18.
Confirmatione utili, vel inutili. l. 2. t. 30.
Conjugio leprosorum. l. 4. tit. 8.
Conjugio servorum. l. 4. tit. 9.
Consanguinitate & affinitate. l. 4. tit. 14.
Consecratione Ecclesia vel altaris. lib. 3. tit. 40.
Constitutionibus. l. 1. tit. 2.
Consuetudine. l. 1. tit. 4.
Conversione conjugatorum. l. 3. tit. 32.
Conversione infidelium. lib. 3. tit. 33.
Corpore vitiatis ordinandis, vel non. l. 1. tit. 29.
Crimine falsi. l. 5. tit. 20.
Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. l. 3. tit. 44.

D.

Decimis, primitijs, & oblationibus. l. 3. tit. 30.
Delictis puerorum. l. 5. tit. 23.
Deposito. l. 3. tit. 16.
De desponsatione impuberum. lib. 4. tit 2.
Dilationibus. l. 2. t. 8.
Divortijs. l. 4. tit. 19.
Dolo & contumacia. l. 2. tit. 14.
Donationibus. l. 3. tit. 24.
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote post divortium restituenda. l. 4. tit. 20.

E.

Ecclesijs ædificandis vel reparandis. l. 3. tit. 48.
Electione, & electi potestate. l. 1. tit. 6.
Emptione & venditione. lib. 3. tit. 17.
Eo, qui mittitur in possessionem causâ rei servanda. lib. 2. tit. 15.
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. lib. 4. tit. 7.
Eo, qui cognovit consanguineam uxoris sua, vel sponsa. lib. 4. tit. 13.

Eo, qui ordinem furtivè suscepit. l. t. 30.
Exceptionibus. l. 2. tit 25.
Excessibus prælatorum & subditorum. l. 5. tit. 31.

F.

Feriis. l. 2. tit. 9.
Feudis. l. 3. tit. 20.
Fide instrumentorum. lib. 2. tit. 22.
Fidejussoribus l. 3. tit. 22.
Filiis Presbyterorum ordinandis, vel non l. 1. tit. 17.
Foro competenti l. 2. tit. 2.
Frigidis & maleficiatis, & impotentia coëundi. l. 4. tit. 15.
Furtis. l. 5. tit. 18.

H.

Hæreticis. l. 5. tit. 7.
His, quæ vi metúsve causâ fiunt. l. 1. tit. 40.
His, quæ fiunt à prælato sine consensu Capituli. l. 3. tit. 10.
His, quæ fiunt à majori parte Capituli. l. 3. tit. 11.
His, qui filios occiderunt. lib. 5. tit. 10.
Homicidio voluntario vel casuali. l. 5. t. 12.

I.

Immunitate Ecclesiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium. l. 3. t. 49.
Infantibus & languidis expositis. lib. 5. tit. 11.
In integrum restitutione. lib. 1. tit. 41.
Injurijs & damno dato. lib. 5. tit. 36.
Institutionibus. l. 3. tit. 7.
Iudæis & Sarracenis, & eorum servis. l. 5. tit. 6.
Iudicijs. l. 2. tit. 1.
Iuramento calumnia. l. 2. tit. 7.
Iurejurando. l. 2. tit. 24.
Iure patronatus. l. 3. tit. 38.

L.

Libelli oblatione. l. 2. tit. 3.
Litis contestatione. l. 2. tit. 5.
Locato & conducto. l. 3. tit. 18.

M.

Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. l. 5. tit. 5.
Matoritate & obedientia. lib. 1. tit. 33.
Maledicis. l. 5. t. 26.
Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. lib. 3. tit 16.
Mutuis petitionibus l. 2. tit 4.

N.

Nati ex libero ventre. l. 4. tit. 10.
Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant. l 3. tit. 50.
Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant. lib. 5 tit. 4.
Ne sede vacante aliquid innovetur. l. 3: tit. 9.
Novi operis nunciatione. lib. 5. tit. 32.

O.

Obligatis ad rationcinia ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 19.
Observatione jejuniorum. lib. 3. tit. 46.
Officio Archidiaconi. lib. 1. tit. 23.
Officio Archipresbyteri. lib. 1. tit. 24.
Officio Primicerii. lib. 1. tit. 25.
Officio Sacristæ l. 1. tit. 26.
Officio Custodis. lib. 1. tit. 27.
Officio Vicarij. l. 1. t. 28.
Officio & potestate judicis deleg. lib. 1. tit. 29.
Officio legati. lib. 1. tit. 30.
Officio judicis ordinarii. lib. 1. tit. 31.
Officio judicis. l. 1. tit. 32.
Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui. lib. 1. tit. 13.
Ordine cognitionum. lib. 2. tit. 10.

P.

Pactis. lib. 1. tit. 35.
Parochijs & alienis parœcianis. lib. 3. tit. 29.
Peculio Clericorum. lib. 3. tit. 25.
Pignoribus & alijs cautionibus. l. 3. t. 21.
Plus petitionibus. lib. 2. tit. 11.
Pœnis. l. 5. tit. 37.
Pœnitentijs & remissionibus. lib. 5. t. 38.
Postulando. l. 1. tit. 37.
Postulatione Prælatorum. lib. 1. tit. 5.
Prabendis & dignitatibus. lib. 3. tit. 5.
Precarijs. l. 3. tit. 14.
Presbytero non baptizato. lib. 3. tit. 43.
Proscriptionibus. l. 1. tit. 26.
Præsumptionibus. l. 2. tit. 23.
Privilegijs & excessibus privilegiatorum. lib. 5. tit. 33.

Probationibus. l. 2. tit. 19.
Procuratoribus. l. 1. tit. 38.
Purgatione canonica. lib. 5. tit. 34.
Purgatione vulgari. lib. 5 tit. 35.
Purificatione post partum. lib 3. tit. 47.

Q.

QVi Clerici vel Coventes matrimonium contrahere possunt. lib. 4. tit. 6.
Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari. l. 3. tit. 18.
Qui filii sint legitimi. lib. 4. tit. 17.

R.

RAptoribus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum. lib. 5. tit. 17.
Rebus Ecclesia alienandis, vel non. lib. 3. tit. 13.
Regularibus & transeuntibus ad religionem. lib. 3. tit. 31.
Regulis iuris. lib. 5. tit. 41.
Religiosis domibus ut Episcopis sint subjecta. lib. 3. tit. 36.
Reliquiis, & veneratione sanctorum. lib. 4. tit. 45.
Renuntiatione. lib. 1. tit. 9.
Rerum permutatione. lib. 3. tit. 19.
Rescriptis. lib. 1. tit. 3.
Restitutione spoliatorum. lib. 2. tit. 13.

S.

SAcramentis non iterandis. lib. 1. t. 16.
Sacra unctione. lib. 1. tit. 15.
Sagittariis. lib. 5. tit. 15.
Schismaticis & ordinatis ab eis. l. 5. t. 8.
Scrutinio in ordine faciendo. l. 1. tit. 12.
Secundis nuptiis. lib. 4. tit. 11.
Sententia & rejudicata. lib 2. tit. 27.
Sententia excommunicationis. l. 5. tit. 39.
Sepulturis. lib. 3. tit. 28.
Sequestratione possessionum & fructuum. l. 2. tit. 17.
Servis non ordinandis, & eorum manumissione. l. 1. tit. 18.
Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur. l. 5. tit. 3.
Solutionibus. lib. 3. tit. 23.
Sortilegiis. l. 5. tit. 21.
Sponsalibus & matrimoniis. l. 4. tit. 1.
Sponsa duorum. l. 4. tit. 4.
Statu Monachorum & Canonicorum regularium. l. 3. tit. 35.
Successionibus ab intestato. l. 3. tit. 27.
Summa Trinitate, & fide catholica l. 1. tit. 1.
Supplenda negligentia Prælatorum. lib. 1. tit. 10.
Syndico & actore. lib. 1. tit. 39.

T.

TEmporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum. l. 1. tit 11.
Testamentis & ultimis voluntatibus. lib. 3. tit 26.
Testibus & attestationibus. lib. 2. tit. 20.
Testibus cogendis, vel non. l. 2. tit. 21.
Torneamentis. l. 5. tit. 13.
Transactionibus. lib. 1. tit. 36.
Translatione Episcopi. l. 1. tit. 7.
Treuga & pace. l. 1. tit. 34.

V.

VErborum significatione. lib. 5. tit. 40.
Vita & honestate Clericorum. lib. 3. tit. 1.
Voto & voti redemptione. l. 3. tit. 34.
Vsuris. l. 5. tit. 19.
Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur lib. 3. tit. 12.
Vt lite non contestata, non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam. l. 2. tit. 6.
Vt lite pendente nihil innovetur. l. 2. t. 16.

Rubricæ

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ Bonifac. VIII.	Constit. Clemẽtis V.	Extravagant. Ioan. XXII.	Extrávagant cõmun.
Libri I.					
Tit. 1.	De Sũma Trinitate & Fide Catholica.	1.	1.		
2.	De Constitutionibus.	2.			
3.	De Rescriptis.	3.	2.		
4.	De Consuetudine.	4.			1.
5.	De Postulatione Prælatorum.	5.			2.
6.	De Electione & Electi potestate.	6.	3.	1.	3.
7.	De Translatione Episcopi.				
8.	De Auctoritate & usu Pallii.				4.
9.	De Renunciatione.	7.	4.		
10.	De supplenda negligentia Prælatorũ.	8.	5.		
11.	De Temporibus ordinationum & qualitate ordinandorum.	9.			
12.	De Scrutinio in Ordine faciendo.				
13.	De ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui.				
14.	De ætate & qualitate & ordine præficiendorum.	10.	6.		
15.	De Sacra Unctione.				
16.	De Sacramentis non iterandis.				
17.	De filiis Presbyterorum Ordinandis vel non.	11.			
18.	De Servis non Ordinandis, & eorum manumissione.				
19.	De obligatis ad ratiocinia Ordinandis, vel non.				
20.	De corpore vitiatis Ordinandis, vel non.				
21.	De Bigamis non ordinandis.	12.			
22.	De Clericis peregrinis.				
23.	De Officio Archidiaconi.				
24.	De Officio Archipresbyteri.				
25.	De Officio Primicerii.				
26.	De Officio Sacristæ.				
27.	De Officio Custodis.				5.
28.	De Officio Vicarii.	13.	7.		
29.	De Officio & potestate Judicis delegati.	14.	8.		6.
30.	De Officio Legati.	15.			
31.	De Officio Judicis ordinarii.	16.	9.		7.

De

Decretalium. Greg IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliū. Bonifac. VIII.	Constit. Clemētis V.	Extravagant. Ioan. XXII.	Extravagant. cōmun.
32.	De Officio Judicis.				
33.	De Maioritate & Obedientia.	17.		2.	8.
34.	De Treuga & Pace.				9.
35.	De Pactis.	18.			
36.	De Transactionibus.				
37.	De Postulando.				
38.	De Procuratoribus.	19.	10.		
39.	De Syndico.				
40.	De his quæ vi metúsve causâ fiunt.	20.			
41.	De in integrum restitutione.	21.	11.		
42.	De alienatione Judicii mutandi causâ.				
43.	De Arbitris.	22.			
Lib. 2.					
Tit. 1.	De Judiciis.	1.	1.		1.
2.	De foro competenti.	2.	2.		
3.	De Libelli oblatione.				
4.	De mutuis petitionibus.				
5.	De litis contestatione.	3.			
6.	Ut lite non contestatâ non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.				
7.	De Juramento calumniæ.	4.			
8.	De Dilationibus.				2.
9.	De Feriis.				
10.	De ordine Cognitionum.				
11.	De plus petitionibus.				
12.	De causa possessionis & proprietatis.		3.		
13.	De restitutione spoliatorum.	5.			
14.	De dolo & contumacia.	6.	4.		3.
15.	De eo qui mittitur in possessionem causâ rei servandæ.	7.			
16.	Ut lite pendente nihil innovetur.	8.	5.		
17.	De sequestratione possessionum & fructuum.		6.		
18.	De Confessis.	9.			
19.	De probationibus.		7.		
20.	De Testibus & attestationibus.	10.	8.		
21.	De testibus cogendis vel non.				
22.	De fide Instrumentorum.				
23.	De Præsumptionibus.				

De

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliū. Bonifac. VIII.	Constit. Clemētis V.	Extravagant. Ioan. XXII.	Extravagant cōmun.
24.	De Iureiurando.	11.	9.		
25.	De exceptionibus.	12.	10.		
26.	De Præscriptionibus.	13.			
27.	De sententia & re iudicata.	14.	11		
28.	De Appellationibus.	15.	12.		
29.	De Clericis peregrinantibus.				
30.	De Confirmatione utili vel inutili.				
Lib. 3.					
Tit. 1.	De vita & honestate Clericorum.	1.	1.		1.
2.	De cohabitatione clericorū & mulierū				
3.	De Clericis coniugatis.	2.			
4.	De Clericis non residentibus in Ecclesia vel præbenda.	3.			
5.	De Præbendis & Dignitatibus.	4.	2.	3.	2.
6.	De Clerico ægrotante vel debilitato.	5.			
7.	De Institutionibus.	6.			
8.	De Concessione Præbendæ vel Ecclesiæ non vacantis.	7.	3.	4.	
9.	Ne sede vacante aliquid innovetur.	8.		5.	3.
10.	De his quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.				
11.	De his quæ fiunt à maiore parte Capituli.				
12.	Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.				
13.	De rebus Ecclesiæ alienandis. vel non.	9.	4.		4.
14.	De Precariis.				
15.	De commodato.				
16.	De depositо.				
17.	De emptione & venditione.				5.
18.	De locato & conducto.				
19.	De rerum permutatione.	10.	5.		
20.	De Feudis.				
21.	De pignoribus & aliis cautionibus.				
22.	De Fideiussoribus.				
23.	De solutionibus.				
24.	De donationibus.				
25.	De peculio Clericorum.				
26.	De testamētis & ultimis voluntatibus.	11.	6.		
27.	De successionibus ab intestato.				

Decretalium. Greg IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ. Bonifac. VIII.	Constit. Clemẽtis V.	Extravagant. Ioan. XXII.	Extravagant. cõmun.
28.	De Sepulturis.	12.	7.		6.
29.	De Parochiis & alienis Parochianis.				
30.	De Decimis primitiis & oblationibus.	13.	8.		7.
31.	De Regularibus & transeuntibus ad Religionem.	14.	9.		8.
32.	De Conversione coniugatorum.				
33.	De conversione infidelium.				
34.	De voto & voti redemptione.	15.		6.	
35.	De statu Monachorum & Canonicorum & Regularium.	16.	10.		
36.	De Religiosis domibus ut Episcopo sint subiectæ.	17.	11.	7.	9.
37.	De Capellis Monachorum & aliorum Religiosorum.	18.			
38.	De Jure Patronatus.	19.	12.		
39.	De Censibus, exactionibus & procurationibus.	20.	13.		10.
40.	De consecratione Ecclesiæ vel Altaris.	21.			
41.	De celebratione Missarũ & Sacramento Evchariſtiæ & Divinis Officiis.		14.		11.
42.	De Baptismo & eius effectu.		15.		
43.	De Presbytero non baptizato.				
44.	De Custodia Evchariſtiæ, Chrysmatis & aliorum Sacramentorum.				
45.	De Reliquiis & Veneratione Sanctorũ.	22.	16.		12.
46.	De Observatione Jeiuniorum.				
47.	De Purificatione post partum.				
48.	De Ecclesiis ædificandis vel reparãdis.				
49.	De Immunitate Ecclesiarum, Cœmiterii & rerum ad eas pertinentium.	23.	17.		13.
50.	Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.	24.			
Lib 4.					
Tit. 1.	De Sponsalibus & matrimoniis.	1.			
2.	De desponsatione impuberum.	2.			
3.	De clandestina desponsatione.				
4.	De Sponsa duorum.				
5.	De conditionibus appositis in desponsatione vel in aliis contractibus.				

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliū. Bonifac. VIII.	Constit. Clemētis V.	Extravagant. Ioan. XXII.	Extravagant. cōmun.
6.	Qui Clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt.				
7.	De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.				
.	De coniugio Leprosorum.				
9.	De coniugio servorum.				
10.	De natis ex libero ventre.				
11.	De cognatione spirituali.	5.			
12.	De cognatione legali.				
13.	De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ.				
14.	De consanguinitate & affinitate.		1.		
15.	De frigidis & maleficiatis & impotentia coëundi.				
16.	De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.				
17.	Qui filii sint legitimi.				
18.	Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.				
19.	De divortiis.				
20.	De donationibus inter virum & uxorem & de dote post divortium restituenda.				
21.	De secundis nuptiis.				
Lib. 5.					
Tit. 1.	De accusationibus, inquisitionibus & denuntiationibus.	1.			
2.	De calumniatoribus.				
3.	De Simonia & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.				1.
4.	Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.				
5.	De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.		1.		
6.	De Judæis, Saracenis, & eorum Servis.		2.	8.	2.
7.	De hæreticis.	2.	3.		3.
8.	De Schismaticis & ordinatis ab eis.	3.			4.
9.	De Apostatis & reiterātibus Baptisma.				
10.	De his qui filios occiderunt.				
11.	De Infantibus & languidis expositis.				

Decretalium. Greg IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ. Bonifac. VIII.	Constit. Clemẽtis V.	Extravagant Ioan. XXII.	Extravagant. cõmun.
12.	De homicidio Voluntario vel casuali.	4.	4.		
13.	De Torneamentis.			9.	
14.	De Clericis pugnantibus in duello.				
15.	De Sagittariis.				
16.	De adulteriis & stupro.				
17.	De raptoribus, incendiariis & violatoribus Ecclesiarum.				
18.	De furtis.				
19.	De Usuris.	5.	5.		5.
20.	De crimine falsi.			10.	6.
21.	De sortilegiis.				
22.	De collusione detegenda.				
23.	De Delictis puerorum.				
24.	De Clerico Venatore.				
25.	De Clerico percussore.				
26.	De Maledicis.				
27.	De Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante.				
28.	De Clerico non ordinato ministrante.				
29.	De Clerico per saltum promoto.				
30.	De eo qui furtivè ordinem suscepit.				
31.	De excessibus Prælatorũ & subditorũ.	6.	6.		
32.	De novi operis nunciatione.				
33.	De privilegiis & excessibus Privilegiatorum.	7.	7.	11.	7.
34.	De purgatione canonica.				
35.	De purgatione vulgari.				
36.	De iniuriis & damno dato.	8.			
37.	De pœnis.	9.	8.	12.	8.
38.	De Pœnitentiis & remissionibus.	10.	9.		9.
39.	De sententia excommunicationis.	11.	10.	13.	10.
40.	De verborum significatione.	12.	11.	14.	
41.	De Regulis Juris.	13.			

PRI-

PRIVILEGIUM ET FACULTAS

Adm. R. P. Præpositi Provincialis Soc. JESV per Provinciam superioris Germaniæ.

CUm Sacræ Cæsareæ Majestatis rescripto, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, ac alijs, quamcunque librariam negotiationem exercentibus seriò, firmitérque inhibeatur, ne quisquam libros à Societatis JESU Patribus editos, vel imposterum edendos, intra S. R. Imperij, Regnorum & Dominiorum suæ Cæsareæ Majestatis hæreditariorum fines, simili vel alio characteris genere, aut formâ sive in toto, sive in parte recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi jam impressos adducere, vendere, & distrahere, clàm seu palàm, citra consensum ac testimonium supra dictorum Patrum audeat vel præsumat; Ideo Ego Benedictus Painter Societatis JESU per superiorem Germaniam Præpositus Provincialis, juxta potestatem mihi ad Adm. Reverendo Patre nostro Joanne Paulo Oliva, ejusdem Societatis JESU Præposito Generali factam, Domino Joanni Casparo Bencard, Typographiæ Dilinganæ Possessori, & Bibliopolæ Academico, ejúsque Hæredibus seu Successoribus, omnes prædictæ Typographiæ hactenus concessas, & usurpatas facultates concedo, libros à Patribus nostræ Societatis conscriptos, singulariter

R. P. Ernici Pirhing S. J. Commentarium in quinque Libros Decretalium. &c. &c. &c.

Cæterósque omnes tam Scholasticos, quàm non Scholasticos antehac Dilingæ, cum simili Cæsareo Privilegio editos, & in futurum scribendos, cum Consensu Societatis JESU recudendi, vel de novo edendi, liberam potestatem facio. Eidémque & ipsius hæredibus Privilegium Cæsareum Societati nostræ concessum, eatenus indulgeo, ut Societate, & ipso invitis, nemo supradictos libros recudere, nemo intra Sacri Romani Imperij fines, & hæreditarias

tarias Sacræ Cæsareæ Majestatis Provincias importare, aut venum exponere audeat.

Et quia ex prædictis libris jam antea editis, aliquos sine licentia Societatis JESU, in grave nominatæ Typographiæ, & prædicti D. Joannis Caspari Bencard præjudicium, & detrimentum, nonnulli recudere præsumpserunt; Eidem D. Joanni Casparo Bencard de damnis illatis quærenti omnia hujus Generis Privilegia hactenus illi Typographiæ competentia, & à prædecessore meo in ipsum collata, tribuo & confirmo: Ut ijsdem omni meliore modo, contra ante dictos, & quoscunque alios illius Cæsarei Privilegij violatores utatur, & indemnitati suæ consulat, in librorum ante memoratorum, aliorúmque cum supra posito Societatis JESU consensu Dilingæ impressorum, ac imprimendorum distractione. In quorum omnium fidem, ac testimonium, has meâ manu subscripsi, ac Sigillo mei officij communivi. Dilingæ 22. Junij, Anno 1676.

BENEDICTVS PAINTER S. J.

QUÆ-

QUÆSTIO I. PROOEMIALIS.

De Variis Juris Acceptionibus & Divisionibus.

1. Is nonnunquam idem dicit, quod justum: justum autem potest sumi dupliciter. Primò enim omne, quod legibus, & rectæ rationi conforme est, justum dicitur, aut legitimum; & justum, sive jus taliter acceptum non est objectum specialis virtutis, cùm omnis virtus hanc cum legibus & recta ratione conformitatem observet. Secundò sumitur justum pro eo, quod alteri ex rigorosa justitiæ obligatione debetur, quo modo justum, est objectum specialis & rigorosæ justitiæ, quæ communiter definitur *constans, & perpetua voluntas jus suum* (sive justum, ac debitum ad æqualitatem) *cuique tribuendi.*

2. Accipitur nonnunquam jus prout idem est, ac potestas moralis sive facultas à legibus concessa de re aliqua liberè disponendi. Juxta quam acceptionem dicitur venditor v. g. jus suum transferre in emptorem, hæres in jus testatoris succedere, Dominus jure suo uti &c. & juxta hanc acceptionem alius dicitur habere jus proprietatis, disponendi scil. in proprium commodum: alius habere jus Jurisdictionis, disponendi scil. in commodum subditorum: alius habere jus in re, sive reale, quod rem ita respicit, ut, ad quemcunque ea devenerit, semper transeat cum hoc onere, ut eam persequi possim, apud quemcunque existat, quale est jus Dominij directi, aut utilis, jus servitutis, jus pignoris &c. alius denique jus ad rem, sive personale, vi cujus non ipsam rem ex contractu v. g. vel quasi contractu mihi debitam &c. persequi possum, sed personam convenire, quæ mihi ad aliquid præstandum &c. est obligata.

3. Nonnunquam accipitur jus prout idem dicit, ac locus, ubi judicium exercetur, ita dicitur aliquis in jus vocari, in jus ambulare, in jure comparere &c. id est ad locum, vel in loco judicij &c. nonnunquam prout idem dicit ac ipsa Judicis sententia; sic dicitur litigantibus jus dictum, id est, sententia dicta, nonnunquam prout idem dicit, ac Juris scientia, quomodo sumitur, cùm jus definitur *ars boni & æqui*, vel cùm dicitur *Jurisprudentia esse, divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia*, id est, scientia, quæ docet, quid justum & injustum sit, quid ad divinum cultum & res sacras ac profanas, ad Reipublicæ ac hominum bonum spectat &c. Hæ autem & similes plures acceptiones, quamvis scitu utiles sint, ut ne ex varia juris acceptione confundatur aliquis, potissima tamen est, quæ vel maximè attenditur, juxta quam

4. Jus accipitur, prout idem dicit, ac lex, quæ est regula justi; & juxta hanc acceptionem Jurisperiti aliud nonnunquam dicunt Jus naturale, aliud Jus Gentium, aliud Jus positivum. *Jus naturale* in genere quidem, & latè loquendo, prout hominibus cum brutis commune est, aliud non *est*, quàm *ipse instinctus & propensio naturæ sensitivæ, ad vitæ conservationem, ad speciei propagationem, & media ad tales fines necessaria* &c. *inclinans*; quæ juris naturalis acceptio, abusiva magis, quàm propria est. Propriè ergo, prout soli naturæ rationali competit, *jus naturæ est, lumen illud rationis, ab Auctore naturæ homini* v. g. *inditum, quo, secluso omni alio præcepto positivo, discernit quædam agenda, & quædam omittenda* &c. Dicitur autem hoc jus naturale esse immutabile, & indispensabile, eò quòd illius obligatio non ex libera præcipientis voluntate, sed ex ipsa rei præceptæ, aut prohibitæ naturâ proveniat, quæ manens semper eadem, semper eandem bonitatem, aut malitiam retinet. Quòd si tamen materia illa, quæ jure naturali in certis circumstantijs prohibetur, mutatur, ratione alicujus circumstantiæ advenientis, aut subtractæ, vel immutatæ, vel quòd hic & nunc bono privato bonum commune, bono inferioris ordinis bonum superioris ordinis &c. præferendum sit &c. potest materia illa sub talibus circumstantijs non tam juris naturalis esse, quàm positivæ tantùm prohibitionis à libera voluntate pendentis, quæ per dispensationem licita fieri potest, vel etiam absque dispensatione esse licita; ita licèt jure naturæ prohibeatur innocentem occidere, retinere alienum &c. potest tamen utrumque in certis casibus, in circumstantijs v. g. extremæ necessitatis, ad vitam propriam conservandam, ad justam defensionem &c. esse licitum.

Jus gentium, si rigidè illud accipere placeat, prout à jure naturali distinguitur, illud dicitur, *quod omnibus quidem hominibus, aut ferè omnibus commune, & proprium est, ita tamen, ut non ex solo rationis instinctu ortum suum habeat, sed humanis postmodum utilitatibus, aut necessitatibus ita exigentibus, usu, ac moribus omnium, aut ferè omnium gentium introductum est, per modum legis præceptivæ, aut saltem permissivæ*, quo jure introducta sunt bella, paces, fœdera, captivitates, servitutes &c. & contractus ferè omnes. Distinguunt tamen etiam aliqui inter jus Gentium, ita ut aliud dicant primarium cum ipsis hominibus ortum habens, & à DEO naturaliter mentibus inditum, aliud dicant secundarium, quod quidem ex ratione naturali proficiscitur, ita tamen, ut non solo naturæ lumine hominum mentibus sit inditum, sed ob varias necessitates, & utilitates sit introductum, & apud omnes ferè homines usu receptum: quia tamen prius membrum hujus divisionis cum jure naturali coincidit, hinc magna hujus divisionis utilitas non est.

Jus positivum denique dicitur illud, *quod liberà DEI, vel hominis voluntate sancitum vel latum est.* Et hoc quidem aliud Divinum est, quod à DEO, vel Christo Homine DEO latum est; aliud humanum, quod proximè ab humana auctoritate conditum est. Divi-

num

num positivum aliud vetus, aliud Novum est. Vetus est, quod Deus in veteri testamento tulit, & triplicis generis præcepta continebat: Moralia scil.: quæ ad mores componendos pertinebant, qualia sunt præcepta Decalogi: cærem. õialia, quæ ad cæremonias & ritus Religionis, quâ debitus Deo cultus, honor & veneratio defertur, pertinebant: & Judicialia, quæ ad bonã Civilem Reipublicæ administrationem pertinebant, quibus humana Civium salus, pax & tranquillitas conservabatur. Novum est, quod Christus Homo DEUS in novo testamento condidit, & potissimùm Fidei, Spei, Charitatis, & Sacramentorum præcepta continet. Jus humanum positivum subdividi solet, in Jus publicum, & privatum: Jus publicum dicitur illud, quod tractat de illis præcipuè, quæ ad publicam utilitatem totius Communitatis spectant, & requiruntur, uti sunt publici Magistratus, & Sacra, Sacerdotes &c. Jus verò privatum dicitur, quod ad singulorum Civium privatam utilitatem principaliter refertur, quamvis accessoriè, & ex consequente in publicam etiam utilitatem redundet, quales sunt leges de contractibus, de Judicijs &c. Utrumque hoc *jus* iterum subdividi potest in Canonicum, & Civile. *Canonicum est*, uti illud ex Gregorio Tholosano & Lancellot. definitur, *quòd à summis Pontificibus Ecclesiæ Catholicæ traditum, constitutum, vel approbatum, actiones fidelium seu Christianorum proximè ad Divinum cultum, ad pacem, & justitiam Christianam, in populo Christiano conservandam, & augendam, ultimatè verò ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Jus Civile verò est, quod authoritate Principis, vel Magistratus Sæcularis est conditum, ad Reipublicæ Civilis gubernationem, & temporalem pacem, ac salutem Civium conservandum*, ut adeò differentia Juris Canonici à Civili non tantùm ex parte causæ efficientis, sive ferentis leges (ratione cujus Jus illud etiam Pontificium dicitur, eò quod à Pontifice latum fuerit, aut in vim legis approbatum; Hoc verò Imperatorium, Cæsareum, Regium, Municipale &c. dicitur, ob diversam legislatoris leges has Civiles ferentis, vel in vim legis approbantis &c. auctoritatem) sed etiam ex parte finis, quem proximè diversa hæc jura intendunt, clarè habeatur; quam finis diversitatem satis etiam exprimit *Panormit. in proœmio Decretalium*, dum dicit: Jus Civile intendere hominem dirigere in bonum commune, secundùm quod congruit humanæ Societati civiliter viventi, cujusmodi vita consistit in legali Justitia, & Civili amicitia: Jus Canonicum verò intendere hominem dirigere ad bonum commune, secundùm quod congruit humanæ societati, quatenus non solùm civiliter vivit, sed secundùm fidem, in DEUM intendendo, & vitam aliam expectando.

QUÆSTIO II. PROOEMIALIS.

De Juris Canonici partibus, & illius citandi praxi.

POsset quidem Jus Canonicum adhuc subdividi in Jus scriptum, & non scriptum, ita ut hujus nomine veniant consuetudines, traditiones vel ab ipsis Apostolis ad nostra usque tempora derivatæ, vel ab alijs Juris Auctoribus, & Legislatoribus solâ voce traditæ, & per aliorum relationem, sive etiam per scripturam horum posteriorum ad nos propagatæ; scripti verò Juris nomine illud veniat, quod scripto nobis latum est, quia tamen major difficultas est in cognoscendis varijs partibus Juris scripti, omissâ hac divisione, de solius Juris scripti partibus sermo nobis erit.

Jus ergò scriptum desumptum est, vel ex Sacra Scriptura, vel ex Decretis & Canonibus Conciliorum, vel ex constitutionibus, ac decretalibus, epistolis, aut responsis Summorum Pontificum, vel ex placitis & constitutionibus Principum sæcularium, vel ex sententijs Patrum, ita tamen, ut nec Conciliorum decreta, nec Principum sæcularium constitutiones, sive Leges, nec Patrum dicta, aut sententiæ vim, & auctoritatem Canonicæ legis, totam Ecclesiam obligantis habeant, nisi auctoritate summi Pontificis in Corpus Juris Canonici (Decretalium scil. aut aliarum Pontificarum constitutionum) fuerint recepta, & Canonizata. Neque tamen dedignantur Sacri Canones alias etiam leges civiles in judicando, & agendo &c. sequi, etiamsi ex defectu auctoritatis in illarum Legislatore robur & auctoritatem legis obligantis in foro Canonico non habeant, si tamen nihil contra bonos mores, aut Canonum decreta, vel Sacram Scripturam decernunt, neque expressè, & nominatim de rebus & personis Ecclesiasticis statuunt; & ideò ait *Archidiaco. apud Vallensem in suis Prolegomenis §. 6. n. 6.* quòd leges civiles, quando non obviant Sacris Canonibus, tacitè censeantur approbatæ.

Totum autem hoc jus scriptum 5. partes præcipuas ac principales in se continet: Decretum; Decretales; Sextum; Clementinas; & Extravagantes, tam Joan. 22. quàm quorundam aliorum Pontificum, in Corpus Juris receptas. Prima ergò pars Juris Canonici est Decretum, quod à Compilatore suo dici solet Decretum Gratiani, & ab hoc inscribitur Concordantia discordantium Canonum, ac collectum fuit à Gratiano, Monacho Ordinis S. Benedicti, ex varijs Sacræ Scripturæ textibus, decretis, & responsis Pontificum, & Conciliorum, tam Generalium, quam particularium, legibus Romanorum Imperatorum, sententijs SS. PP. ac proprijs ipsius Gratiani verbis, quibus immiscentur etiam capitula aliqua sub nomine Paleæ, quod nomen aliqui putant significare nomen cujusdam, qui Gratiani discipulus fuit: alij dicunt nomen hoc significare Cardinalem aliquem, qui horum capitulorum auctor fuerit, &

vel

vel Palea dictus fuerit, vel suæ Gratiani collectioni admiscuit, sicuti Palea admiscetur tritico. Dividitur autem hoc Gratiani decretum in tres partes, quarum prima continet distinctiones centum & unam, in canones sive capitula divisam; ita ut in 20. prioribus distinctionibus agat Gratianus de Juris Ecclesiastici elementis, principijs, fontibus & dignitate; inde usque ad 93. agat de Cleri, seu personarum Ecclesiasticarum origene, institutione, ac forma instituendi, vita, moribus, & officijs; & inde usque ad finem ultimæ distinctionis, de principatu Pontificis, & universæ jurisdictionis Ecclesiasticæ, sive Pontificiæ præstantia sive dignitate. Secunda pars continet 36. causas, quarum quælibet in plures quæstiones, & quæstio quælibet in Capitula, seu Canones dividitur, ita tamen, ut causa 33. q. 3. in 7. distinctiones, de pœnitentia, subdividatur; in qua secunda parte varia genera causarum explicantur, quæ sub jurisdictionem Ecclesiasticam cadunt. Tertia denique pars continet Tractatum de consecratione, in 5. distinctiones divisum, & in plura capitula, seu canones subdivisum, in quibus varia de consecrationibus rerum sactarũ, Sacramentis, ritibus & Cæremonijs Sacris &c. continentur. Et quia Gratianus homo privatus fuit, qui nullam habuit legis ferendæ auctoritatem, hinc quæ in hoc decretum collecta sunt, nullam vim, aut auctoritatem Legis Canonicæ obtinent, nisi in Decretalium libris, aut aliâ legitimâ auctoritate Pontificis v. g. canonizata, aut decisa sunt. Solent autem, quæ in Decreto hoc continentur, juxta partiũ diversitatẽ diverso modo citari; quæ in prima parte in distinctionibus reperiuntur, citantur hoc modo, *can. vel cap. Nulla ratio. dist. 62. can. Quoniam. dist. 100.* id est in distinctione 100 in canone vel capitulo (quod communiter sumitur hîc pro eodem) quod incipit à verbo, *Quoniam.* in distinctione 62. in canone, qui incipit à verbis. *Nulla ratio.* Quæ in secunda parte reperiuntur, citantur hoc modo. *Can. Nullus primas. 9.* (nonnunquam additur *tò* causa) *q. 2.* id est, in secunda parte decreti in causa. 9. in quæst. 3. in capitulo vel canone, qui incipit. *Nullus Primas.* Si verò ex distinctionibus de pœnitentia citetur aliquid, additur citationi ordinariæ *tò de pœnit. dist. 1.* hoc modo *can. Pœna. 33. q. 3. de pœnit. dist. 1.* vel omissis prioribus tantùm dicitur. *Can. Pœna. de pœnit. dist. 1.* cujus citationis valor est, ac si dicerem: in 2. parte Decreti, in causa 33. in quæstione 3. in distinctione 1. sub titulo de Pœnitentia, in capitulo vel canone, qui incipit, à verbo, *Pœna.* In 3. parte quæ continentur, hoc modo citantur: c. *Non dico de consec. dist. 5.* id est, in 3. parte Decreti, sub titulo seu rubrica de consecratione, in distinctione 5. in canone vel capitulo, quod à verbis: *Non dico*; inchoatur.

Secunda pars Juris Canonici sunt quinque Libri Decretalium in varios titulos divisi, & quilibet ferè titulus in plura capitula subdivisus, ex Mandato Gregorij IX. Summi Pontificis per Raimundum de Penniafort Ordinis S. Dominici Religiosum, Summi Pontificis Capellanum & Pœnitentiarium (nunc Sanctorum numero adscriptum) collecti. Dicuntur autem hi libri Decretales, eò quòd in illis contineantur plurimæ decretales Epistolæ Summorum Pontificum ad varias

rias propositas quæstiones dissolvendas missæ, quæ vim legis obtinent. Ordo autem librorum horum est iste, ut in primo libro, post explicata communia quædam Juris principia, agatur de Modo constituendi Prælatos Ecclesiasticos, & ordinandi personas Ecclesiasticas, ac varijs earum personarum officijs, & tandem in fine libri aliqui tituli subjungantur, in quibus aliqua habentur, quæ ad principium judiciorum referri possunt. In secundo libro examinentur ea, quæ ad judicium, & ad judicialem processum pertinent. In 3. quæ de Clericorum obligationibus, vel de Regularibus, vel etiam de quibusdam, quæ Clericis cum Laicis communia sunt, uti sunt varij contractus, testamenta, sepulturæ &c. quæri possunt. In 4. quæ propria sunt Laicis, uti sunt Sponsalia, Matrimonium, & his annexa. In 5. denique libro agatur de delictis, eorum accusationibus, & Inquisitionibus ac pœnis; ut adeò rectè librorum horum ordo, & potissima materia hoc versu exprimatur. Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimē. Dicuntur autem hi libri etiam antiqui respectu sexti Decretalium, & aliorum recentiorum jurium, & citari solent, quæ in illis continentur, prima verba Capituli allegando, vel sola, vel addendo *in* capit. (quòd communiter sub minuto *c.* significatur) & rubricam seu titulum, sub quo Capitulum illud continetur v. g. *c. Dudum. de præbendis. c. Dilecti. de appellat.* &c. id est sub titulo de appellationibus (qui titulus in 2. libro Decretalium reperitur, quia materia de appellationibus præsertim in judiciis locum habet) in capitulo, quod incipit à verbo. *Dilecti*, addunt aliqui huic citationi *in extra. capit. Dilecti. extra. de appellat.* quòd Titulum hunc extra Decretum Gratiani quærere debeas, non video tamen hujus *in extra* addendi necessitatem, cùm ea, quæ in Decretis continentur, alio modo citentur, ut dictum, & consequenter satis discerni possit, etiamsi *in extra* non addatur, utrùm hoc, quod citatur in Decretis, aut Decretalibus contineatur. Quod idem etiam dici potest de Civilistarum citatione, juxta quam & ipsi *in Extra* addunt, si quid ex jure Canonico citant, innuentes per hoc, quod textus citatus reperiatur extra jus suum Civile, quia tamen discrimen juris Civilis citandi, & citandi juris Canonici aliunde satis habetur, consequenter neque ad hunc finem necessarium est *in Extra* apponere.

Tertia pars Juris Canonici est Sextus Decretaliū à Bonifacio VIII, ex varijs diversorum Pontificum Gregorij X. Innocent. IV. Clementis IV. ac aliorum, ac proprijs etiā Bonifacij IIX. responsis collectus, & sub annum 1298. promulgatus, in quo speciales aliqui, qui illis temporibus emerserunt casus, continentur, & quod in prioribus deest, suppletur, aut meliùs declaratur: & quamvis hæc etiam pars quinque libris constet, eodem ordine, & sub ijsdem titulis (non tamen omnibus) quibus priores Decretalium libri constant, in capitula etiam & paragraphos divisis, *sexti* tamen nomine venit, quòd prioribus quinque sub antiquorum nomine venientibus, additus sit. Eodem modo citari solet, quo citantur antiqui Decretales, nisi quod in fine citationis addatur *in 6.* v. g. *c. si motu proprio de præbendis. in 6.*

id

id est sub titulo de præbendis (qui sicuti in antiquis in 3. libro Decretalium reperitur, ita etiam in hoc libro in sexto habetur) in sexto libro Decretalium, vel in libro, qui inscribitur sextus Decretalium, in capitulo, quod incipit, *si motu proprio:* habet hic liber eandem Auctoritatem cum 5. libris antiquis Decretalium, & in illis, in quibus aliter loquitur, ac antiqui, etiam præfertur.

Quarta Pars Juris Canonici dicuntur Clementinæ (subintellige Constitutiones) quas Clemens V. ex suis, in concilio Viennensi, sub annum 1310. celebrato, Constitutionibus, ac Decretalibus Epistolis collegit, eásque tandem, quòd Clemens V. morte præventus exequi non potuerat, Successor ejus Joannes 22 in lucem dedit, distributis illis in 5. libros, ac Titulos, & Capitula, juxta modum & ordinem antiquorum Decretalium & sexti; & quamvis pauciores Titulos ac Capitula Clementinæ hæ contineant, sunt tamen ejusdem cum antiquis & sexto auctoritatis. Citantur capitula sub nomine Clementinarum, vel si capitula exprimantur, additur saltem, in Clementinis, ut sciri possit, qua in parte Juris Canonici capitulum illud inquiri debeat, dicendo v. g. *Clement. 1. ad nostrum. de hæreticis.* vel *c. ad nostrum. de hæreticis. in Clementinis.* ist est, in 4. parte Juris Canonici, quæ Clementinæ inscribitur, sub titulo de hæreticis (qui sicuti in antiquis & sexto, ita hîc etiam in 5. libro Clementinarum hatum constitutionum habetur) in capitulo, quod incipit *Ad nostrum.*

Quinta denique pars Juris Canonici continet Extravagantes Joannis 22. (Constitutiones, quas numero 20. juxta ordinem Decretalium Joannes 22. Successor Clementis V. fecerat) quibus postmodum aliæ etiam Constitutiones, ac sub alijs Pontificibus factæ accesserunt, ac sub nomine Extravagantium cõmunium in Corpus Juris receptæ sunt; ut eandem hodie cum alijs Decretalibus auctoritatem habeant: & quamvis Extravagantium nomine eæ Constitutiones Pontificiæ veniant, quæ extra Corpus Juris Canonici habentur, retinent tamen hæ speciale Extravagantium nomen, quamvis in corpus Juris receptæ sint, quòd ob suam paucitatem, & diversorum Pontificum auctoritatem certum nondum nomen sibi appropriaverint. Citantur prout alia capitula Decretalium, nisi quod addatur *inter Extravagantes Joan. 22.* vel *in Extravagantibus communibus:* vel quòd loco capituli nomen Extravagantis ponatur, cum addito Joannis 22. vel inter communes, dicendo v. g. *extravag. Ambitiosæ. inter communes; de rebus Ecclesiæ non alienandis.* vel *c. Ambitiosæ. in communibus Extravag. de rebus Eccles. non alienandis. Extravag Quorundam*, vel *c. Quorundam. in extravag. Joan. 22. de V.S.* id est in 5. parte Decretalium inter Extravagantes Joan. 22. sub Titulo de verborum significatione, in capitulo, quod incipit à verbo. *Quorundam.*

Accessit deniq; his omnibus liber septimus Decretalium, quem ex varijs Pontificũ Constitutionibus, juxta ordinem titulorũ, cum antiquis Decretalibus cõmunem, in 5. etiam Libros collegit Petrus Mathæi, Jurisconsultus Lugdunensis; quæ collectio, cùm à nullo Pontifice auctoritatem aliquam sumpserit, manent relatæ in illo libro Pontificum Constitutiones in eo valore,

lore, quem independenter ab hac collectione habent, & non aliter ac aliæ Bullæ Pontificiæ citantur, ſub nomine ſcil. illius Pontificis, qui Conſtitutionem talem fecit, addendo, prima Bullæ vocabula, & annum, ac diem, quâ Bulla talis emanavit. v. g. *in Conſtitutione*, ſeu *Bulla Sixti IV. DEO & hominibus.* 14. *Aprilis.* 1484.

Cæterùm quamvis libri Decretalium, & quæ in Corpus Juris Canonici tanquam Pontificiæ Conſtitutiones, aut Decretales epiſtolæ, receptæ ſunt, auctoritatem habeant legitimam ad omnes Chriſti fideles obligandos, ita ut jus faciant, non tantùm in foro Canonico ad decidendas lites, ſed in foro etiam Civili, in certis quibusdam caſibus, juxta dicta, omnino obſervandum, niſi per poſteriora jura correctæ illæ ſint, aut per contrariam conſuetudinem, vel præſcriptionem, vel per contraria ſtatuta particularia auctoritate Sedis Apoſtolicæ facta, vel confirmata derogatum ejs jam ſit; aut earum aliquæ in particularibus terris nunquam receptæ fuerint; noviſſimo tamen Concilij Tridentini jure, univerſalem Eccleſiam obligante, non aliter ac alia Concilia generalia à ſupremo Pontifice approbata, quòd antiquo juri in aliquibus derogatum fuerit, negari non poteſt; uti pluribus patet ex *Theſibus ſuper hac re diſputatis Ingolſtadij* 1681.

TITVLVS I.

DE SUMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA.

QUæritur 1. quænam proponantur credenda in *c. 1. h. t.* *Reſp.* proponi 1. firmiter credendum, quòd unus, ſolus, verus ſit DEUS, una eſſentia ſimplex, & tres Perſonæ, eæque conſubſtantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæternæ; & quòd hic DEUS Unus & Trinus ſit unum univerſorum Principium, Creator omnium viſibilium & inviſibium, ſpiritualium & corporalium, qui ſcilicet ab initio temporis utramq; de nihilo condidit creaturam, Angelicam ſcilicet & mundanam &c. 2. Proponi credendum firmiter myſterium incarnationis. 3. Quòd una ſit fidelium univerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſalvatur. 4. Quòd detur verum Sacrificium Miſſæ, cujus Miniſter ſit tamen Sacerdos, ritè ordinatus, ſecundùm claves Eccleſiæ; & quòd detur Sacramẽtum Baptiſmi, in Nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti, tam parvulis, quàm adultis, in forma Eccleſiæ conferendum: & quod relapſi poſt Baptiſmum per veram pœnitentiam ſemper poſſint reparari: & 5. denique proponi firmiter credendum, quòd non ſolùm virgines & continentes, ſed etiam conjugati, per rectam fidem, & bona opera, ad æternam beatitudinem pervenire mereantur.

mereantur. De quibus uti & pluribus alijs fidei nostræ articulis in hoc *c. propositis*, vide *Theologos, & Controversistas.*

Quæritur 2. Quinam errores damnentur circa Mysterium SS. Trinitatis in *c. 2. h. t.* *Resp.* Damnari errores Joachimi Abbatis, quos docuit circa Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, contra Petrum Lombardum, Magistrum sententiarum, cujus Doctrinam circa Mysterium approbavit *Concil. Latera. in cit. c. 2.* & damnari etiam perversissimum dogma impij Almarici, ut loquitur *c.* quod vide. Quæritur 3. Quales errores damnentur in *c. unico h. t. in 6.* circa processionem Spiritûs Sancti? *Resp.* definiri in hoc *c.* contra errorem Græcorum, quòd Spiritus Sanctus ab æterno à Patre & Filio, non tanquam ex duobus Principijs, sed tanquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedat; & omnes qui hoc negare præsumpserint, damnari & reprobari. Quæritur 4. Quæ dogmata proponantur tenenda, & qui errores reprobentur in *Clem. Vn. h. t. Resp.* plura etiam in *hac Clem.* Fidei dogmata definiri circa Christi incarnati, & passi mysteria, circa veram Ecclesiam, circa Baptismum &c. & damnari eorum sententiam, qui putant animam rationalem non esse formam humani corporis &c. vide relatam *Clem.* cujus doctrinam circa infusionem gratiæ, & virtutum supernaturalium Theologicarum in Baptismo, approbat *Trident. Sess. 6. c. 7.*

TITVLVS II.

DE CONSTITUTIONIBUS.

SECTIO I.

De Constitutionibus in genere, earúmque obligatione & effectu.

§. I.

Quid & quotuplex sit Constitutio?

Resp. 1. Constitutionem dupliciter sumi posse, 1. quidem generaliter & latè, pro quocunque jure humano scripto, sive à Principe, sive ab inferiore, qui tamen jus habet ferendæ legis, conditum illud sit. 2. Specialiter & strictè, pro illo jure scripto, quod vel summus Pontifex, vel Imperator, vel alius supremus Princeps statuit, *Can. Constitutio. dist. 2.*

Resp. 2. Constitutiones alias esse Civiles, quæ à sæculari potestate latæ sunt; alias esse Canonicas, quæ à potestate Ecclesiastica latæ sunt: & si velis de Constitutionibus latè acceptis loqui, sicuti Constitutiones civiles aliæ dicuntur leges, aliæ Plebiscita, aliæ Senatûs Consulta, aliæ Principum placita, aliæ edicta Prætorum, & aliæ Responsa prudentum §. *constat & seqq. Instit. de jure nat. gent.* &c. ita Canonicæ etiam Constitutiones

in plures species subdividi possunt, ut alia dicatur Canon, Constitutio scil. edita in Concilio; alia dicatur Decretum, Constitutio scil. edita à Pontifice de consilio Cardin. ad nullius consultationem, alia dicatur Epistola decretalis, Constitutio scil. à Papa, ad consultationem alterius, vel cum, vel sine consilio Cardin. scripto transmissa & publicata; aliæ denique alijs nominibus appellentur, juxta *Gloss. dist. 3. in summa v. omnes*: hodie tamen sæpe pro synonimis, sæpe in alium sensum ea accipiuntur.

§. II.

De potestate condendi leges, sive constitutiones.

Resp. 1. Constitutiones Ecclesiasticas posse condere in primis Summum Pontificem & alios Prælatos obtinentes jurisdictionem Episcopalem (juxta limites tamen suæ jurisdictionis) *c. fin. de off. legat. c. 1. & 11. §. 2. de majorit. & obed.*

Resp. 2. Posse etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere Concilia, generale quidem, potest facere Constitutiones, quæ totam Ecclesiam obligent, si tamen illæ à Pontifice, ut tales approbentur: Provinciale verò vel Diœcesanum, infrà limites suæ jurisdictionis *Can. Catholica dist. 11.*

Resp. 3. Posse etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, vacante sede, pro tota Diœcesi; & alia collegia inferiora Ecclesiarum, saltem in rebus minoribus, pertinentibus ad suæ Communitatis administrationem, si tamen in vim statuti hæc talia obligent.

Resp. 4. Communitates etiam, seu Ordines Religiosos, eorúmque Prælatos posse etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere, juxta modum in regulis earum, aut consuetudine, vel per privilegia præscriptum, quorum omnium ratio est, Jurisdictio ad gubernandum concessa, quæ sine legum ferendarum potestate subsistere non potest.

Leges verò politicas sive Civiles facere possunt, 1. Summus Pontifex in terris temporali suo Dominio subjectis; Imperator pro imperio, Reges alij pro suis Regnis; Duces alij aut Principes supremi, vel liberæ Respublicæ, pro suis provincijs; aliíque secundùm limites suæ, sibi, à jure, vel à supremo Principe concessæ, aut per præscriptionem, consuetudinem vel per reservationem obtentæ potestatis, prout ex varijs legibus habetur, & probat jus gubernandi, vario tamen modo juxta voluntatem conferentium tale jus, restrictum.

§. III.

Quousque se extendat legislativa potestas humana.

1. NOn extendit se potestas legislativa humana ad ea immutanda, vel relaxanda &c. quæ sunt juris naturalis, Divini aut gentium præceptiva aut prohibitiva &c. (neque enim inferior potest legem superioris abrogare, aut dispensando eam relaxare) potest tamen legislativa humana potestas mutare, aut tollere, non tantùm ea, quæ sunt juris positivi humani, juxta Statûs sui conditionem, sed etiam ea, quæ sunt juris naturalis &c. permissivi tantùm, sicuti enim ars naturam, ita lex humana positiva per-

perficere nonnunquam potest jus naturale, supplendo v. g. quæ natura reliquit indefinita & indeterminata.

Potestatem tamen etiam legem naturalem interpretandi, seu declarandi in rebus Spiritualibus habet Magistratus Ecclesiasticus, & sæcularis in rebus politicis ac profanis: (neque enim qui declarat, immutat, aut de novo addit) ita tamē ut declaratio, seu interpretatio juris naturalis clara sit, si enim dubia sit declaratio talis à Laico Magistratu facta, ad judicium Ecclesiæ spectat, declarare, quid tali in re sit faciendum, cùm ad judicium Ecclesiæ pertineat, declarare, an peccatum interveniat in tali declaratione.

2. Non potest vi legislativæ suæ potestatis humanæ per leges vel statuta, aliis sine justa causa aufferre jus suum, iisque præjudicare, Magistratus seu Princeps etiam supremus *Argu. c. quæ in Ecclesiarum 7. h.t.* quamvis enim Princeps talis jurisdictionem habeat in omnes suo imperio subjectos, non tamē habet dominia rerum privatarum ad subditos spectantium: ex justa tamen & urgente causa, ob publicam v. g. necessitatem, aut utilitatem, potest tale quid statuere (cùm publicum bonum sit præstantius bono privato, & hoc meritò illi cedere debeat) quod tamē in dubio non censeri debet fecisse (cùm non facilè utatur potestate extraordinariâ) & facilius præsumi potest derogare juri acquirendo, quàm acquisito, cùm firmius hoc sit, & certius.

§. VI.

Quomodo, & quando Leges sive Constitutiones humanæ obligent?

QUòd Leges sive Constitutiones humanæ obligent in foro conscientiæ, & sub peccato, patet ex *c. concupiscentia. 4. h.t.* ut enim justis legibus obediant omnes subditi, non tantùm Sacræ Literæ docent, *ad Roman. 13.* ubi dicitur: *Dei ordinationi resistere* tales, *& damnationem acquirere*, sed lumine naturæ etiam notum est.

Incipiunt autem obligare non prius, quàm sint publicè promulgatæ *Can. in istis 3. §. leges distinct. 4.* absque hoc enim, ut proponatur & denuntietur publicè Communitati, obligationem non possunt inducere Communitati.

Debent autem promulgari loco & tempore à legislatore præscriptis (si tamē locum & tempus promulgationi faciendæ determinavit Legislator) ita ut ab eo tempore, quod præscriptum est, Lex obligare incipiat, *c. cum singula 32. in fin. de præbend. in 6.* Sicuti enim lex dependet à legislatoris voluntate, ita etiam ab ea dependet vis obligandi, vel si nec locus nec tempus promulgationis faciendæ, aut inchoandæ obligationis præscriptum sit, obligent leges Cæsareæ quidem, post duos menses elapsos, ab earum, in singulis provinciis facta promulgatione, *Authent. ut novæ Constitutiones Novell. 66.* (Cùm sufficere hoc tempus, & taliter facta promulgatio videatur, ut omnibus manifesta fiat nova Constitutio) Pontificiæ verò Constitutiones prohibitivæ aut præceptivæ, probabilius statim post earum promulgationem in Curia Romana factam, obligant (neque enim relata *Authent. ut novæ &c.* in Jure Canonico recepta est, ut praxis communissima Curiæ Romanæ docet, cau-

sas orbis universi Romam delatas, juxta Constitutiones Pontificias Romæ promulgatas decidens) ita tamen, ut quantum est ex se, ubique terrarum vim obligandi habeant, remotos verò & longiùs à Curia absentes, post tempus moraliter necessarium & sufficiens, ut lex promulgata in eorum notitiam devenire possit, spectatâ scil. distantiâ locorum à Curia *c. 1. §. nec obstaret. De conse. conces. prabend. in 6.* cùm modo impossibili lex obligare non possit; & hinc in effectu, nec quoad pœnam, nec quoad culpam bonâ fide ignorantes promulgationem obligat.

Aliorum denique inferiorum Magistratuum tam Ecclesiasticorum quàm sæcularium leges, statim post earum promulgationem in Curia Principis vel Ecclesia Matrice, aut alio loco publico, secundùm morem Patriæ, vel Regionis factam, obligant, nisi aliud exprimatur; neque enim aut leges positivæ aliud requirunt, aut requirere videtur legislatorum talium jurisdictio, quæ tam ampla non est, ut peculiarem promulgationem in pluribus locis ad inducendam obligationem exigat.

Si verò sint leges irritantes con[illegible]us, vel alios actus &c. non prius obligant, saltem ex æquitate, si irritent contractum, jure naturali, vel divino validum, quàm in singulis Provinciis, aut Diœcesibus, promulgatæ sint, vel saltem aliâ viâ communiter sciantur (ut ne scil. plus obsint, quàm prosint bono publico) nisi versentur circa beneficia, Professionem Religiosam, aut similes materias vel actus, in quibus Pontifex plenum jus habet disponendi, quæ leges statim post promulgationem in Curia factam obligant, ob plenam Pontificis circa tales res disponendi potestatem.

§. V.

An Obligent Leges, seu Constitutiones usu non receptæ?

LEges & Constitutiones Canonicæ post promulgationem, statim quidem obligãt subditos ad eas acceptandas, tum quòd sit ex parte legislatoris potestas obligandi subditos independenter ab horum acceptatione (ut ne vana illa sit & inefficax, si à populi consensu & acceptatione dependeat) *l. 1. ff. de Constit. Princip. §. sed & quod Principi. Can. 1. Dist. 20.* tum quòd meritò hanc ipsam voluntatem taliter obligandi censeatur habere legislator, non tantùm absolutè loquens, præcipiens, & obligans, sed quòd hoc magis expedire bono communi censeatur (nisi aliam suam voluntatem exprimat, qui legem tulit; vel à populo restricta illi potestas fuerit, dependens à populi acceptatione, quoad leges obligantes, quod de legislatore Civili quidem, non autem de Summo Pontifice dici potest) si tamen Constitutio talis vel lex, ex rationabili causa, ab initio non fuit recepta, nec observata, à tota Communitate aliqua, vel à majore illius parte, tandem desinit respectu illorum obligare *argu. c. ult. de consuet.* (si enim Constitutio, vel lex talis, recepta, & observata ab initio, abrogari tamẽ potest juxta *relat. c.* per contrariam consuetudinem, poterit multò magis per talem non usum tolli lex nunquam in usum deducta, sive nunquam recepta) & ita quidem, ut ad talis legis nunc receptæ ablationem, sive fiat hæc sciente, sive ignorante Principe, non requiratur certum tempus, sed sufficiat repugnantia

tia populi, per actus legi contrarios in numero sufficiente, juxta arbitrium prudentum positos; cùm Princeps, quamvis ignoret subditorum non usum, semper tamen censeatur habere illam voluntatem: quod nolit obligare, contra morem, seu usum populi. *Argu. c. 1. de consuet. in 6.* & virtualiter illam legem revocare censeatur, quæ facta est populo inutilis.

§. VI.

An Leges seu Constitutiones Canonica vel Civiles obligent etiam ignorantes?

R*esp. 1.* Ignorantes invincibiliter legem promulgatam non obligari (in actu secundo) ad legis talis observationem *Argu. c. 2. h. t.* (ubi enim invincibilis ignorantia, non potest committi culpa, cùm ignorantia tollat voluntarium, ad omnem culpam requisitum) nisi lex esset præcisè irritans v. g. actum aliquem, certam præscribens formam &c. quo in casu contra talem legem præcisè irritantem factus actus nullus esset, quamvis cum invincibili ignorantia positus fuisset, cùm irritatio talis non sit pœnalis culpam supponens, sed statuens certam formam pro bono communi.

Resp. II. Statutum etiam esse de jure Canonico *in c. 2. h. t. in 6.* ut sententiis quibuscunque (quæ animam ligant, censuris v. g.) non ligentur ignorantes, nisi crassa aut supina fuerit eorum ignorantia; non tantùm bono animarum exigente taliter non ligari ignorantes tales, sed ipsâ etiam censuratorum naturâ, quæ non incurri solent, nisi à contumacibus, ubi autem est ignorantia invincibilis, ibi contumacia locum non habet.

§. VII.

An Lex vel Statutum obliget subditos extra territorium statuentis existentes?

R*esp.* Non ligari subditos statutis aut legibus, si extra territorium statuentis existant *c. 2. §. statuto h. t. in 6.* (cùm nemo possit extra terminos suæ jurisdictionis eam extendere) & consequenter puniri non possunt, si extra territorium statuentis contra statuta illius faciant (cùm *extra territorium jus dicenti impunè non pareatur*) nisi persona quidem extra territorium existat, actio verò, quæ ponitur aut omittitur, in ipso territorio poni aut omitti censeatur; vel res circa quam fit operatio, in ipso territorio existat; vel denique bonum & commodum ipsius territorii principaliter respiciat statutum tale, ut contra agens graviter illud lædat: His enim in casibus etiam extra territorium existentes, & contra statutum in suo territorio latum operantes delinquunt; & pœnam in territorio statutam incurrunt Beneficiati, à suis Ecclesiis longiore tempore absentes, quàm per statutum sui territorii liceat (cùm residentiam omittant ibi, ubi Beneficium habent) & qui extra territorium existentes, delictum quidem extra illud inchoant, intra illud tamen consumant, sagittam v. g. emittendo extra territorium, occidendo tamen hominem in ipso territorio existentem; & quibus prohibetur ob bonum Patriæ, extra territorium negotiari, frumentum exportare, cùm hi non censeantur simpliciter extra territorium delinquere.

Resp. II. Hæc ipsa etiam vera esse, & asseri debere pari modo de subditis, qui intra territorium quidem, in locis tamen pleniſſimè à Domino jurisdictionis territorii exemptis, exiſtunt (in ordine enim ad jurisdictionem æquiparatur locus talis exemptus, loco extra territorium sito) nisi quoad populum tali loco subditum non esset exemptus talis locus, sed præcisè ratione personarum privilegiatarum in tali loco habitantium, ob strictam scil. exemptionis, ordinario loci talis, præjudicantis, interpretationem.

Resp. III. Præceptum tamen & sententia judicis ligat etiam extra territorium præcipientis, aut sententiam legitimam ferentis, cùm enim ferantur hæc talia directè & immediatè personis subjectis, consequenter ubicunque persona fuerit, ligabitur illis.

§. VIII.

Quosnam obligent Constitutiones Canonicæ sive Ecclesiasticæ?

Resp. I. Canonum statuta, sive leges Ecclesiasticas, ligare omnes Christi fideles Ecclesiæ subjectos *c. 1. h. t.* (cùm enim pro omnibus taliter subjectis ferantur leges tales, consequenter etiam omnes illis ligabuntur, si tamen legitimè sint promulgatæ, & usu contrario non abrogatæ, sed receptæ; neque particulares tantùm sint, certo generi hominum tantùm latæ) non quidem quasi omnes obligentur omnibus quoad vim coactivam, cùm Pontifex nulli jurisdictioni humanæ subjectus, à nemine cogi possit; sed quoad vim directivam, saltem indirectè, & ex æquitate naturali, quâ quis patilegem jubetur, quam ipse tulit *c. cum omnes 6. h. t.* nisi statui ac Dignitati non congruant.

Resp. II. In foro etiam externo sæculari juxta sacros Canones judicandum esse in materia Ecclesiastica, quidquid in jure Civili de tali materia decisum sit, cùm tales Civiles decisiones per jus Canonicum correctæ sint, & ob defectum jurisdictionis in Civili Legislatore circa talem materiam nullæ sint.

§. IX.

Utrum Leges Civiles & Statuta Magistratus sæcularis obligent personas Ecclesiasticas?

Resp. I. Quæ expresè & nominatim de rebus, aut personis Ecclesiasticis, præcipiendo aliquid, aut prohibendo, decernunt, non obligare personas Ecclesiasticas *c. quæ in Ecclesiarum 7. h. t.* etiamsi in commodum, & favorem Ecclesiarum disponant (cùm tales leges ob defectum jurisdictionis ipso jure nullæ sint) sive deinde disponant in specie de bonis Ecclesiasticis Clericorum, aut Personarum Ecclesiasticarum, sive de bonis earum Patrimonialibus (cùm certum sit, quod si persona exempta est, res illius etiam exemptæ sint, velut accessoriæ personis exemptis) quamvis bona talia intra Laicorum Principum v. g. districtum, aut territorium sita sint *c. 1. de immunit. Eccles. in 6.* (cùm territorialis jurisdictio non se extendat, nisi erga Personas, & Res subditas, quales non sunt exemptæ Personæ & Res Ecclesiasticorum, nisi bona Feudalia essent, quæ ex dispositione utriusque juris sub jurisdictione domini

dire-

directi manent *c. 6. & 7. de foro compet.* vel nisi lex Civilis disponat quidem specificè de bonis aut personis Ecclesiasticis, nihil tamen præcipiat, aut prohibeat, sed merum favorem, seu Privilegium Clericis aut Personis Ecclesiasticis concedat; neque enim dans privilegium ullam jurisdictionem in privilegiatum exercet, cùm possint enim extraneis, non subditis dari privilegia.

Resp. II. Quòd, si Lex Civilis aut statutum Magistratûs secularis in genere tantùm præcipiat aliquid, aut prohibeat, nullam in specie mentionem faciendo Personarum aut rerum Ecclesiasticarum, non comprehendantur personæ tales aut earum bona in præjudicium earum, verba enim generalia legis talis, ut vim suam habeant, & justæ leges tales dicantur, restringenda sunt ad limites potestatis statuentis, ut non comprehendant, nisi subditos.

Resp. III. Quæ verò Leges Civiles, aut statuta Magistratûs sæcularis ob publicam Reipublicæ utilitatem in communi latæ sunt, circa materiam tam Clericis quàm Laicis communem (quales sunt, materiæ contractuum, testamentorum, judiciorum &c.) nec SS. Canonibus repugnant, aut statum Clericalem dedecent, etiam à Clericis & Personis Ecclesiasticis observari debent; non quidem quasi directè illis legibus, ut à Laico Magistratu latis obligentur, aut quòd obligentur quoad vim coactivam (cùm desit in legem talem ferente respectu harum personarum, tam ad cogendum, quàm obligandum directè jurisdictio) sed quòd illis obligentur, quoad vim directivam, saltem indirectè, vel quòd æquitas naturalis exigat, ut aliis ejusdem Communitatis membris pro bono publico circa talem materiam conformentur.

SECTIO II.

De Legibus seu Constitutionibus reprobatis seu prohibitis Jure Canonico.

§. I.

De Legibus & Statutis Civilibus, quæ adversantur immunitati Ecclesiasticæ.

Resp. I. Injustas eas esse, & irritas, de utroque jure, sive directè sive indirectè immunitati Ecclesiarum, aut Personarum Ecclesiasticarum, earumque rebus præjudicentur, merum onus v. g. aut gravamen imponendo, aut juri acquisito earum derogando. *c. 7. & 10. h. t. c. noverit. 49. c. gravamen 53. de sent. excom. l. placet. 5. l. privilegia. 12. authent. cassa. Codice de SS. Ecclesiis.* Videatur *Bulla Urban. VIII. edita. 1641. die 23. Decemb.* quæ incipit, *Romanus Pontifex*, & extat in *Bullario Romano Tom. 4. Constit. 159.*

Resp. II. In specie tales leges iniquas & irritas enumerari illas, 1. quæ feruntur de solvendis, ac præstandis vectigalibus, angariis, collectis, & similibus exactionibus, si ad Clericos aut Personas Ecclesiasticas extendantur *c. non minus. 4. & c. adversus. 7. de immunitate Ecclesiarum. c. 1. & 3. eodem in 6. c. quamquam. 4. de censibus in 6.* 2. Per quas fiunt tributaria prædia Ecclesiarum & Clericorum. 3. Per quas gravantur Personæ Ecclesiasticæ

sticæ, si migrent de uno loco in alium, & jubeantur, partem aliquam bonorum, quæ secum deferunt, fisco, vel communitati solvere; aut ex relictis ad piam causâ publicæ fabricæ solvere aliquid. 4. Per quas ingredientes Religionem aliquam à successione hæreditaria excluduntur, vel jubentur parte aliqua hæreditatis, aut usu fructu ad dies vitæ esse contenti. 5. Per quas res immobiles triennio præscriptibiles fiunt, si ad personas Ecclesiasticas, & res illarum immobiles lex talis extendatur. 6. Denique per quas redduntur personæ aliquæ ad contrahendum &c. ad testandum & donandum inhabiles in pœnam v. g. delicti alicujus, vel ab ipsis, vel ab eorum majoribus commissi, ita ut velint, personas etiam Ecclesiasticas legibus his comprehendi &c. His enim & similibus legibus, si ad personas etiam Ecclesiasticas extendatur, graviter præjudicatur immunitati Ecclesiasticæ, contra talia à sæcularibus imposita onera privilegiatæ, & consequenter iniquæ illæ sunt: & nullæ, in quantum ad tales personas & res extenduntur.

§. II.

An Lex Civilis vel Statutum Principis, vel Magistratus sæcularis, prohibens quovis modo alienari bona immobilia Ecclesias vel Personas Ecclesiasticas sit validum & licitum?

Resp. I. Prohiberi statutum tale, vel legem talem, sub pœna excommunicationis, si specificè & expressè prohibeat, ne bona talia immobilia à subditis vendantur, aut donentur Ecclesiis, aut Personis Ecclesiasticis, aut alio modo in illas alienentur, prout satis clarè colligitur ex *c. ult. de immunit. Eccle. in 6.* Ubi pœnæ excommunicationis subjiciuntur illi sæculares Magistratus, qui suis subditis prohibent, ne quidquam vendant Ecclesiasticis, ita ut, si non ex verbis textûs, ex mente tamen & intentione legislatoris, quæ anima legis est, rectè dicatur, sub pœna excommunicationis prohibita Lex vel statutum talia talibus vendi prohibens, cùm talia in derogationem libertatis Ecclesiasticæ, ut ait Pontifex, præsumantur sive attententur, certè jus naturæ concedit personis Ecclesiasticis, quòd possint (cæteris paribus) à quibuscunque bona immobilia emere vel acquirere &c. ergo si prohibita sint illa statuta, quibus aliquid illis personis adimitur, quod jure communi positivo concessum illis est, uti patet ex variis juribus, multò magis prohibita erunt illa statuta, quibus ea ipsis jura adimuntur, quæ de jure naturæ competunt: & quamvis quilibet privatus prohibere possit, ne res sua, cujus plenum dominium habet, taliter in Ecclesiam v. g. transferatur, cùm de re sua, cujus est Dominus proprietatis, pro suo libitu disponere possit, non potest tamen talem prohibitionem facere Magistratus sæcularis, circa bona suorum subditorum, cùm penes illum sit tantùm Dominium jurisdictionis, vi cujus circa subditos statuere aliquid potest, non tamen circa personas non subjectas.

Resp. II. Non tantùm dicto modo prohibita esse statuta talia & leges, sed etiam irrita & nulla; prout etiam illa statuta nulla sunt in ordine ad personas Ecclesiasticas, quæ nihil quidem in specie de personis Ecclesiasticis statuunt, in genere tamen prohibent, ne talia in extraneos v.g. & non subditos jurisdictioni statuentis

tis alienentur (cùm statuta, quæ libertati Ecclesiasticæ præjudicant, nulla sint, juxta sæpius allata jura) nisi cum licentia, & permissione Summi Pontificis ea condita fuissent, aut ab illo approbata, cùm non tantùm derogare possit Pontifex Clericorum privilegiis, sed licentiam etiam dare possit personis talibus Ecclesiasticis, ut juri suo, quod sibi de natura competit ad acquirendum & retinendum, ob bonum publicum cedere possint: & quamvis ex recepta in pluribus locis praxi pateat, nullitatem hanc alicubi non agnosci, non debet tamen de valore talium statutorum ex praxi colligi aliquid, sed ex jure Canonico, cùm Regula nostrarum actionum non sint facta hominum, sed jura competentia.

§. III.

De aliis Constitutionibus reprobatis à jure Canonico.

I. STatutum alicujus Communitatis vel Collegii, quod vergit in aliquorum commodum & in aliorum damnum, sive per quod aliqui magis, quàm alii ejusdem Collegii & æquale jus habentes gravantur, injustum est & invalidum. *c. cùm omnes 6. h. t.* Cùm enim lex sive Constitutio commune sit præceptum, ad cujus normam communiter omnes ejusdem communitatis vivere debent, & ferri debeat ob publicum bonum, & communem utilitatem totius Collegii, consequenter nulla est, & invalida talis Constitutio, si privatum tantùm commodum singulorum attendat, & sine ulla rationabili causa inæqualitatem inducat, inter ejusdem Communitatis partes; ac optimè taliter constituenti dicatur; *patere legem, quam tu ipse tulisti.*

II. Non valet statutum, quod cedit in diminutionem cultûs Divini *c. ex parte 12. h. t.* (ut imminuatur v. g. numerus præbendarum in Ecclesia aliqua Collegiata contra antiqua statuta, aut consuetudinem, vel fundationem certum numerum præscribentem, quò pinguiores obveniant præbendæ paucioribus Canonicis) cùm Divinus cultus augeri potiùs quàm imminui debeat, & statutum tale videatur ex radice avaritiæ, & proprii commodi potiùs provenire, quã ex legitima causa, cùm reditus in tali Ecclesia consueto Canonicorum v. g. numero competentes, nihil fuerint imminuti.

III. Non valent statuta Clericorum ab inferioribus Pontifice facta contra jus Canonicum *c. quod super his de majorit. & obed.* Quamvis enim Laicis concessa sit hæc potestas, ut possint etiam contra leges Cæsareas statuta facere, hæc tamen potestas contra jus Canonicum statuta faciendi non legitur concessa Clericis Pontifice inferioribus.

SECTIO III.

De interpretatione, extensione & abrogatione Constitutionum seu statutorum.

§. I.

De interpretatione legis vel statuti.

CErtas Regulas observandas esse in legum aut statutorum interpretatione, docent communiter omnes: Et 1. quidem non tam verba, quàm mens &

intentio legislatoris (quæ potissimùm ex ratione motiva, propter quam lex fertur , colligi potest) observanda sunt in legis interpretatione *c. in his 15. de V. S. reg. ult. in 6.* cùm intentio rectè dicatur anima legis. 2. Interpretanda sunt verba legis juxta communem, & usitatam, ac propriam significationem, à qua recedendum non est, nisi ratio vel necessitas cogat, ad evitandum v. g. absurdum, antiquorum jurium correctionem, aut receptæ consuetudinis praxin &c. quarum correctiones odiosæ sunt, & ad verba nonnunquam improprianda cogunt. 3. Quæ generatim & indefinitè loquitur lex, generaliter etiam & universaliter intelligenda est, ut locum habeat in omnibus, quæ sub tali genere in propria verborum significatione continentur. (*ubi* enim *lex non distinguit , neque nos distinguere debemus*) nisi per legem priorem aut posteriorem in specie loquentem generalitas illa limitetur, aut casus aliquis in ea excipiatur. 4. Ita intelligenda sunt verba legis, ut lex non reddatur inutilis & otiosa, sed ut aliquid operetur & effectum aliquem habeat juxta *Glos.* communiter receptam *in c. 2. §. fin. V. aliter facta de usu. in 6.* 5. In dubio explicari verba statuti debent, ut quantum fieri potest, salva eorum proprietate, à communi jure non recedatur (juxta *Glos.* communiter receptam *in c. cum dilectus. 8. V. juri communi de consuet.*) & non sit explicatio illa contra stilum Curiæ Principalis in foro illo observandæ, aut contra consuetudinem communiter receptam *c. ex literis. 11. h. t.* & hinc ea etiam clausulæ in statutis talibus & legibus subintelligi debent, quæ secundùm Jus commune, & stilum Curiæ, aut loci consuetudinem apponi solent *c. cum M. 9. h. t.*

§. II.

De extensione legis.

EXtensio legis duplex est, comprehensiva alia, sive inclusiva, quæ tamen minùs propriè legis extensio dicitur, & aliud non est, quàm quod per eam dispositio, sive decisio legis transferatur ad alium casum aut Personam, non quidem sub verbis expressis legis clarè significatam, comprehensam tamen in mente legislatoris, ad quam in decisione legis præcipuè attendi debet: alia legis extensio, quæ propriè dicta est, dicitur extensiva, quando scilicet dispositio legis ad alium casum aut Personam, nec sub verbis legis, nec in mente legislatoris comprehensam, propter paritatem rationis extenditur, non quidem contra mentem legislatoris, sed præter aut ultra illam.

Illa, comprehensiva scil. extensio locum habet ob identitatem rationis, non tantùm in materia favorabili, sed etiam odiosa pœnali, exorbitante & juris correctoria (rarius tamen, & non nisi urgente necessitate, ne absurdum admittatur) tam intra, quàm extra judicium; quia meritò præsumi potest, legislatorem expressisse quidem aliquem casum E. G. alios tamen similes casus, in quibus omnino eadem ratio pugnat, & absque iniquitate & absurdo aliud dici non potest, pari modo decidendos in animo habuisse. Hæc verò merè extensiva propriè dicta extensio, extra judicium & in foro conscientiæ locum non habet (*neque* enim

enim *lex obligare potest in conscientia ad id, quod non præcipit*) nisi sit merè favorabilis materia (cùm favores sint ampliandi juxta *regulam 15. in 6.*) aut agatur tantùm de facultate agendi aliquid, vel de exceptione à legis obligatione, ubi propter paritatem rationis, præsertim si ea in lege expressa sit, extensio etiam propriè dicta fieri potest (argu. *c. inter cetera. 4. de rescript.*) nisi in speciali casu contrarium statutum esset.

§. III.

An Lex sive Constitutio extendatur ad præterita?

LEx sive Constitutio, quæ novum jus condit, sive de novo aliquid statuit addit, ad præterita, sive ea, quæ jam facta sunt, non extenditur, sed futuris tantùm negotiis formam modumque præscribit (*c. 7. & ult. h. t. ne detrimentum* scil. ut ait Pontifex, *ante prohibitionem ignorantes incurrant*) nisi in lege nominatim expressum sit, ut ad præterita etiam extendatur, ut si nullam quidem faciat de præteritis mentionem, sit tamen lex antiqui juris declarativa tantùm, vel actus jam facti rescissiva tantùm &c. In his enim casibus etiam ad præterita extenditur, cùm absolutè penes legislatorem legitimum sit, ex justa causa non tantùm taliter statuendi potestas, sed sit etiam potestas antiquum jus declarandi (*c. cum tu. 5. de usu, juncta Gloss. verb. post*) & actum merè quidem jure validum, contra tamen Canones prohibētes factum irritandi & rescindendi, præsertim ubi eadem ratio rescissionem præteritorum contra jura prohibentia factorum urget, quæ urget nullitatem futurorum, quin etiam, quamvis lex juris novi constitutiva ad præterita non extendatur, si absolutè nec futurorum nec præteritorum memor loquatur, & de ipso facto aut forma faciendi decernat, *c. ult. h. t.* si tamen disponat de exsecutione aut ulteriore processu negotii cæpti, tunc extenditur etiam ad præterita nondum executioni mandata, modò eadem omnino vel major ita statuendi ratio reperiatur in præterito arg. *clem. un. 4. de testa.* juncta *gloss. verb. deputatis.*

§. IV.

An statutum Superioris auctoritate confirmatum possit à statuentibus sine illius consensu tolli & revocari.

DUplex est confirmatio, essentialis alia & necessaria, alia accidentalis: essentialis sive necessaria confirmatio est, quæ dat formam seu substantiam legi sive statuto, necessariò scil. & essentialiter ad illius valorem requisita, quando inferiores scil. non habent per se ipsos, potestatem statuendi seu ferendi legem, quæ vim obligandi habeat, nisi prius à Superiore confirmetur, vel quando Superior tale statutum confirmat cum clausula: *ex certa scientia*, vel *ex plenitudine potestatis*: aut cum clausulis omni contrario derogatoriis, &c. accidentalis verò confirmatio vocatur, quæ non dat formam quidem & substantiam, ac Valorem legi seu statuto, quia inferiores per se ipsos habent vim statuta condendi, quæ obligant, petitur tamen à Superiore & admittitur, ut

majus robur & autoritatem statutum tale habeat. Quo supposito ad quæsitum § hujus. 2. quod statutum ab inferiore Magistratu factum, si confirmatione tantum accidentali à Superiore confirmatum sit, ab eodem inferiore Magistratu, qui statutum tale tulit, revocari & tolli possit, absque consensu Superioris desuper habito: non autem si confirmatione essentiali & necessaria à Superiore confirmatum sit; cùm enim per hanc essentialem confirmationem totam vim suam, obligandi hîc & nunc habeat, & accipiat à Superiore confirmante, non autem in illo casu confirmationis tantum accidentalis, quo in casu vim omnem suam obligandi statutum tale, non à confirmante Superiore, sed à Magistratu inferiore statutum ferente habet, consequenter per illam confirmationem necessariam, facta est statutum tale, statutum Principis juxta *C. 1. Cod. de Vet. jur Enucle*: Per accidentalem tamen confirmationem suam naturam non mutavit, sed mansit obligans in vim statuti ab inferiore Magistratu facti, ergo cùm inferior nihil possit circa tollenda Superiorum statuta, præsertim, si ob bonum publicum principaliter ea lata sint, possit autem eâdem auctoritate tollere statutum à se factum, quâ fecit, poterit absque consensu Superioris hoc à se factum statutum tollere, quamvis accidentali confirmatione à Superiore confirmatum sit, non poterit autem tollere absque consensu confirmantis Superioris statutum illud, quod essentiali & necessariâ confirmatione à Superiore confirmatum est, si ob bonum publicum tale statutum factum sit. Dico *ob bonum publicum*: si enim statutum tale factum esset, & essentialiter confirmatum directè, per se ac principaliter in favorem tantùm statuentium, sicuti *quivis favori pro se introducto renuntiare potest*, ita possent etiam hi statuentes statutum tale, quamvis essentialiter à Superiore confirmatum, sine alio hujus consensu tollere, & abrogare. *c. cùm accessissent. 8. h. t.* Quin imò, si per revocationem statuti specialis redeatur ad observationem juris communis pristini, tolli & revocari potest à statuentibus inferioribus tale statutũ speciale, quàmvis essentialiter & necessariò à Papa confirmatum sit, absque alio expresso consensu Superioris, qui essentialiter confirmavit, cùm ex præsumptione prudenti consensûs Superioris, qui pro jure communi semper magis præsumitur, in tali casu tacitè saltem interveniat.

§. V.

An & quâ ratione prior Constitutio tollatur per posteriorem?

Resp. 1. Lex seu Constitutio Principis posterior, si sit directè contraria priori constitutioni, tollit eam, & abrogat, quamvis de priore constitutione nullam mentionem faciat, si tamen Princeps prioris constitutionis notitiam habuit, prout supponitur scire juris communis leges, *c. 1. h. t. in 6.* (cùm enim habeat potestatem tollendi priorem, consequenter, si novã condat, quam scit priori directè contrariã esse, censetur eam tollere & abrogare) nisi prior illa constitutio sit Conciliaris, cui per posteriorem absque expressa illius derogatoria

non

non derogatur Arg. *c. ex parte. 3* Juncta Gloss. *V. nulla mentio de Capellis, Monach.* (cùm tali tantâ maturitate factæ Conciliari dispositioni noluit tam facilè derogare Pontifex) vel certis quibusdam clausulis contra derogationem munita sit; quæ si specificam mentionem requirat, non tollitur per clausulam generalem, non obstantibus quibuscunque in contrarium: sed debet habere clausulam specialem clausulæ priori, expressè vel æquivalenter derogantem.

Resp. 2. Non tantum per posteriorem Principis Constitutionem derogatum censetur particularibus statutis, quamvis lex posterior directè contraria sit illis, ut constat ex relato *c. 1.* (quorum enim nullâ notitiam Princeps habet, sicuti præsumitur non habere notitiam eorum, quæ particularia locorum certorum sunt, illis non censetur per suam contrariam constitutionem derogare, nisi expressè caveatur, saltem per clausulam generalem *non obstante quocunque contrario statuto, &c.* ut ait *Gloss: in relatum c. v. facti*; aut nisi statutum tale particulare idem disponat & decernat, quod disponit & decernit jus commune, nihil ei addendo, vel detrahendo, prout iterum probat relata glossa, & ex eo desumpta ratio, quod scil. cùm aliud nihil statuat jus particulare, quàm jus commune, consequenter qui derogat juri communi, censeatur etiam derogare juri particulari, idem prorsus asserenti, quod asserit jus commune.

TITVLVS III.

DE RESCRIPTIS.

SECTIO I.

De Rescriptis in genere, eorumque divisione & impetratione.

§. 1.

Quid sit Rescriptum & quotuplex?

REscriptum aliud non est, quàm Responsum Principis supremi Ecclesiastici vel Secularis, supplicanti vel consulenti in scripto datum: quamvis enim si rescripti nomen latiùs accipere velis omnis responsio ad petitionem alterius, quamvis à privato facta sit, in scripto obtenta, rescriptum dici possit, quia tamen in *h.t.* maximè de rescriptis Pontificiis agitur, & leges etiam Civiles in strictiore acceptione de rescriptis loquuntur, hinc ab illa strictiore, & magis propria acceptione discedi non debuit; quæ tamen ipsa acceptio strictissima non est, cùm multi adhuc distinguant inter privilegium, beneficium, dispensationem, & rescriptum; quia tamen hæc distinctio magni momenti non est, magis placet sub rescripti nomine hæc omnia comprehendere.

Plures ſunt quidem Reſcriptorum diviſiones, potiſſima tamen ea eſt: qua Reſcripta dividuntur in Reſcripta *juſtitiæ* & *Gratiæ*. Illa dantur ad explicandum ſeu declarandum jus, ſive ad lites expediendas, dicendum jus, & adminiſtrandam juſtitiam: hæc dantur ob obtinendam aliquam Gratiam ſeu beneficium, addunt his aliqui Reſcripta etiam mixta, quæ ſcilicet gratiam & juſtitiam continent, ut ſi executori mandetur, ut conferat beneficium, ſimulque detur poteſtas compellendi reſiſtentes vel impedientes.

§. II.

Quinam impetrare poſſint Reſcriptum, qui non, & à quibus, contra quos, & in quibus rebus impetrari poſſit?

SUpplicare Principi, ſive impetrare Reſcriptũ poteſt quilibet, ſive Actor, ſive reus ſit, niſi ſpecialiter prohibeatur: Qualiter prohibetur hæreticis *l. 2. Cod. de ſumma Trinit.* Servis, *l. 1. Cod. de precibus Imperat. offerendis* (niſi cauſarum atrocitas aliud extraordinariè concedat) & excom̃unicatis excommunicatione majore. *c. directus. 26. h. t.* ſive occulti ſive notorij fuerint, ſive per ſe, ſive per Procuratorem, &c. ita ut tam Reſcriptum ab his impetratum, quàm proceſſus vi talis Reſcripti inſtitutus, ſint ipſo jure nulla (quamvis enim, ſi coram judice ordinario egerit excommunicatus, & nec per judicem ex officio, nec per exceptionem Adverſarij repulſus ſit, acta illius omnia, & ſententia valida ſint, uti colligitur ex *c. 1. §. fin. de except. in 6.* hoc tamen de judice delegato per reſcriptum impetrato, dici non debet, cùm enim nullum Reſcriptum ſit, & irritum, per quod judex delegatus ab excommunicato impetratur, conſequenter nullã vi talis Reſcripti jurisdictionem acquirit, ergo ſi aliundè eam non habeat, acta judicij illius, & ſententia nulla erunt) niſi ſuper cauſa ipſius excommunicationis propriæ agat excommunicatus, aut ſuper cauſa appellationis (ut ne medium neceſſarium ad ſui defenſionem videatur illi negari) vel impetraverit taliter excommunicatus Reſcriptum ab Epiſcopo, aut alio ordinario, qui Papâ inferior eſt, vel à Principe ſeculari, à quibus per excommunicatum impetrata Reſcripta ipſo jure valida ſunt, cùm ea, quæ de Reſcriptis in jure Canonico dicuntur, potiſſimùm ſe extendant ad Reſcripta Pontificia, prout ex fine hujus tituli ſatis colligitur.

§. III.

An quis non tantùm pro ſe, ſed etiam pro alio impetrare poſſit Reſcriptum?

Reſp. Reſcripta ad lites, ſive Reſcripta juſtitiæ, non poſſe aliquem alterius nomine impetrare (ad cavendam ſcil. nimiam litium multiplicationem) niſi ſpeciale ad hoc mandatum ab eo, cujus nomine impetrat, habeat *c. nonnulli 28. § ſunt & alij h. t.* aut ſit ex illis Perſonis, à quibus non debet de jure Civili mandatum exigi, quales ſunt Perſonæ, ſanguine aut alia propinquitate conjunctæ, juxta prudentis judicis arbitrium

aut

aut sit Procurator generalis ad lites constitutus, qui nomine proprio ad causas, quas agere potest, vi generalis mandati Rescripta etiam impetrare potest; sunt tamen aliqui, qui eam volunt hodiernam Curiæ Romanæ consuetudinem, ut à quibuslibet etiam extraneis Personis, alieno nomine rescripta ad lites etiam impetrari possint, sine speciali mandato: quod de rescriptis Gratiæ facile concedent omnes (ad beneficia enim Ecclesiastica obtinenda, ad dispensationes, vel alias gratias impetrandas, &c. supplicari à quolibet, pro quolibet capaci posse sine speciali mandato ex *Gloss. in citatum §. sunt & alij V. sine speciali mandato, & ex l. universis, Cord. de precib. Imperat. off.* patet) fortassis non tam facile de rescriptis ad lites.

Sectio II.

De interpretatione Rescriptorum.

§. I.

Quomodo interpretari oporteat Rescripta justitiæ sive ad lites.

Resp. 1. In dubio, si de contraria voluntate rescribentis non constet, intelligi & explicari debere juxta jus commune, ne illi derogetur, etiamsi à proprietate verborum recedendum esset, aut clausula adjecta transponenda esset, prout sumitur ex *c. causam 18. h. t.* cùm enim rescripta talia fiant juxta jus commune, consequenter nihil contra jus commune decerni rectè præsumetur (nisi per clausulã expressam ei derogare-

tur) ita ut potiùs error scriptoris præsumi debeat, quàm quòd contra jus commune à Principe rescriptum sit.

Resp. 2. Strictam plerumque interpretationem faciendam rescriptorum justitiæ, sive ad lites (tum quòd odiosa illa sint, litium occasionem præbentia, tum quòd derogent jurisdictioni ordinatorum) ita ut extendi non debeant, ad casus, aut Personas non expressas; & quamvis rescriptum tale impetratum sit cum expressa clausula, *quòd vi illius aliæ etiam quædam personæ conveniri possint*; aut *quòd tam super his, quàm super aliis quibusdam causis delegatus judex cognoscere possit*, in judicium tamen vi talis rescripti, neque causæ graviores, aut majores deduci possunt, neque Personæ digniores expressis, convenire, sed æquales tantùm, aut etiam leviores, quàm sint expressæ: neque rescriptum tale ad quemvis numerum, Personarum aut causarum extendi debet, sed ad tres aut quatuor Personas. *c. sedes. 15. h. t.* in prima citatione coram judice delegato nominandas *c. 2. h. t. in 6.* ad tres vel quatuor causas argu: *relati c. sedes* (nisi ex subjecta materia amplior fuisse mens rescribentis colligi possit) & hinc 1. si per rescriptum conveniri possunt homines quidam in diœcesi existentes, non possunt vi talis rescripti conveniri homines, qui in civitate Episcopali existunt, prout sumitur ex *c. Rodulphus 35. h. t.* quamvis enim civitas talis Episcopalis in diœcesi sit, tanquam caput totius Diœcesis, ob suam tamen dignitatem sub stricta acceptione Diœcesis, quoad odiosa, non venit; sicuti mandatum, quod quis impetrat, ut

de

de beneficio sibi provideatur, in Diœcesi, aut civitate, ad Ecclesiam cathedralem se non extendit, prout expressè decidit Pontifex in *c. quamvis. 4. de præbend. in. 6.* 2. Non potest conveniri hæres vi rescripti ad lites impetrati, cum clausula generali: *ut vi illius conveniri possint etiam quidam alii Clerici vel Laici.* Si res adhuc sit integra, & ante litem contestatam mortuus fuerit, qui in Rescripto illo expressè nominatus quidem non fuerat, vi tamen clausulæ illius conveniri poterat, prout sumitur ex *c. significavit. 36. h. t.* Quia obligationes personales, quas defunctus ante mortem non contraxit, non transeunt ad ejus hæredem. Dixi, si nominatus expressè non fuerat in Rescripto Papali, vel si contra aliquem Rescriptum impetratum fuerat, ratione Ecclesiæ, aut dignitatis, quam possidet, conveniendum, poterit vi clausulæ generalis adjectæ etiam hæres illius aut successor in dignitate conveniri, ut sic enim res integra amplius non censetur. 3. Si Rescriptum impetratum sit ad lites simpliciter, vel cum clausula *& quibusdam aliis causis:* non debet rescriptum tale extendi ad controversias, quæ post impetrationem Rescripti primùm exortæ sunt, *c. ult. h. t.* Quia dispositio, quamvis generalis, censetur tantùm fieri de præsentibus, non autem de futuris, quæ nondum existunt, nisi aliud exprimatur, argu. *l. si scripsisset. 46. FF. de legat. 2.*

§. II.

Qualis interpretatio fieri debeat in Rescriptis Gratiæ seu ad beneficia.

R*Esp. 1.* Strictè ea interpretanda esse, ita ut neque à Persona in Personam, neque à casu expresso, ad casum non expressum extendi possit, nisi aliter de intentione rescribentis appareat, vel ex clausula adjecta, vel quòd res ad primævum suum statum reducatur per rescriptum, vel quòd motus proprius, aut damni compensatio, ampliorem favorem mereatur: Ratio autem hujus responsionis est, quòd rescripta talia ad beneficia retinenda sint ambitiosa *c. quamvis 4. de prabend. in 6.* & mandatum contineant de faciendâ provisione, mandati autem fines diligenter sunt custodiendi *l. diligenter. 5. FF. mandati*; & hinc per se talia rescripta extendi non debent ad beneficia aliter vacantia, ac in rescripto expressum est; ad beneficia post datum rescriptum erecta; & de novo creata &c. *c. susceptum. 6. h. t. in 6. Clement. ult. eod.*

§. III.

De quibusdam Clausulis Rescriptorum.

SUnt certæ quædam Clausulæ, quæ in Rescriptis communiter exprimuntur, vel saltem subintelligi debent, nisi expressam mentionem stylus illius Curiæ requirat; ab harum autem intellectu multùm dependet rescripti notitia, explicatio, & interpretatio.

1. Ergo in omni Rescripto ad instantiam impetrato, exprimitur, vel subintelligitur illa clausula: *Si preces veritate nitantur*: aut huic æquivalens *c. ex parte 2. h. t.* ita tamen, ut in rescriptis justitiæ sæpe non sit essentialiter requisita, & consequenter rescriptum tale non sit ipso jure irritum, si narrata in eo non sint vera, cùm talia non tam ad fundandam,

&

& inchoandam judicis jurisdictionem inserantur, quàm ad aliquam illius instructionem, quomodo secundùm justitiam procedere debeat, & sæpius ad id tantùm referatur, quod immediatè antecessit, prout scilicet materia subjecta exigit, ut colligitur ex *c. olim 25. h. t.*

II. In omnibus Rescriptis tam gratiæ, quam justitiæ apponi solet, vel subintelligi debet clausula: *Salvo jure alterius*, sive *sine præjudicio alterius*: neque enim Papa aut Princeps rescribere censendus est cum derogatione juris alterius, nisi aliud exprimat, cùm commodius sit, si non possit subvenire alteri, nisi alter lædatur, neutrum juvari, *can. denique. causa. 14. Quæst. 5.*

III. In Rescriptis ad beneficia datis, ea etiam clausula habetur: *Suis, cui datur, dignus sit* (id est, nullum Canonicum impedimentum habeat) ad beneficium Ecclesiasticum obtinendum, uti colligitur ex *c. cum alio 17.* juncta *Glos. fin. h. t.* Ita ut hæc Clausula ipso jure rescripto tali insit, & non tam faciat collationem conditionatam, quàm informet conferentem, quid agere debeat.

IV. Habentur etiam in Rescriptis aliæ nonnunquam clausulæ speciales, ut cum causa v. g. pluribus quidem decidenda delegatur, ea tamen etiam Clausula additur: *ut si omnes nequiverint simul exequendis commissis interesse, alter vel plures alii nihilominus exequantur*: intelligendo hanc clausulam, tam de impotentia juris, quàm de impotentia facti juxta *c. scisciatus. 13.* juncta *Glos. V. imped. h. t.* & τὸ nequiverint, intelligendo etiam pro noluerint juxta *c. prudentiam. 21. de officio delegati*, ut ne scil. per alterius malitiosam noluntatem, nulli præjudicans rescripti gratia impediatur: debet tamen impeditus, per nuntium ad alios conjudices destinatum, aut ab à ratione impedimentum hoc illis significare.

Simili modo plerùmque Rescriptis Gratiæ ad beneficia obtinenda, ea etiam Clausula inseritur, aut inserta habetur: *si pro alio non scripsimus, qui eandem Gratiam prosequatur. c. mandatum. 38. h. t.* neque enim mens Pontificis est, collatorem ordinarium super receptione seu institutione duorum gravare (nisi id exprimatur) nisi posterioris Pontificis litteræ prioris Pontificis mandatum, quod ad talem Ecclesiam dedit de providendo alicui circa beneficium, vel Canonicatum in Ecclesia tali, tantùm prosequerentur, prout habetur in *c. litteris 39. h. t.* cùm in tali casu non tam hic posterior Pontifex gravaverit Ecclesiam duobus mandatis, quàm prioris Pontificis gravamen prosecutus sit; ad quod vi officii sui, saltem ex aliqua decentia, & honestate tenebatur: vix tamen aliquis hujus *c.* hodie usus est, non tantùm, quòd gratiæ exspectativæ sublatæ sint per *Concil. Trident.* sed quòd ex stylo Romanæ Curiæ statim post promotionem suam Pontifex talia de providendo mandata, quæ nondum executioni data fuerunt, revocet, prout habetur in *c. 39. & 40. de prabend. in 6.*

Sectio. III.

De forma Rescriptorum.

§. I.

Qua ratione servandus sit ordo, & forma, seu modus in Rescriptis præscriptus?

Reſp. 1. In Reſcriptis verborum ſeu Scripturæ ordinem ſervandum omnino eſſe, ita ut ſi ordo hic pervertatur, aut tranſponatur, non tantùm contra formam Reſcripti, ſed etiam ultra, aut præter eam agendo aliquid, irritus ſit proceſſus *c. cum dilecta 32.* juncta *gloſs. v. tranſponentes h. t.*) tum quòd mandati fines diligenter ſint cuſtodiendi, tum quod nullam poteſtatem habeat delegatus, niſi quantum ipſi juxta Reſcripti formam à delegante conceditur) niſi forma Reſcripti, in favorem præcisè partium conceſſa, ab his remittatur, aut forma, vel modus procedendi præſcriptus non tam de jure communi (quo in caſu juxta juris communis præſcriptum forma talis, vel ſubſtantialis, vel accidentalis tantùm erit) ſed de novo à delegante præſcribatur (quo in caſu modus ille præſcriptus ſubſtantialis erit) ita ut tali formâ non ſervatâ, actus ſit irritus, prout probant relatum *c.* & relatæ rationes; ſi tamen de alia mente delegantis, vel ex ſtylo Curiæ, vel ex modo loquendi, vel ex aliis circumſtantiis &c. nihil colligatur. Et hinc, quamvis de pluribus alternativè, vel disjunctivè, ut inquirat delegatus, delegans præceperit, ad executionem tamen Reſcripti obtinendam, unum ex illis eſſe verum ſufficiet, juxta *c. inter cæteros. 4 h. t.* cùm ſatis ſit ad veritatem propoſitionis disjunctivæ, alterutram veram eſſe.

§. II.

An & quomodo duobus Reſcriptis impetratis in eadem cauſa, in poſteriore mentio fieri debeat de priore.

Certum eſt 1. quòd in Reſcriptis juſtitiæ, ſive ad lites impetratis, ſi in eadem cauſa ad diverſos judices delegatos plura talia reſcripta impetrentur, in poſterioribus mentio fieri debeat de prioribus, ita ut abſque tali mentione poſterius reſcriptum impetratum, non quidem ipſo jure nullum ſit, annullari tamen & reſcindi per oppoſitam exceptionem poſſit, & poſſint per prius Reſcriptum, jam delegatis præſentatum, impetrati delegati judices procedere in tali cauſa. *c. cæterùm. 3. h. t.* niſi, qui prius reſcriptum impetravit, doloſè & malitioſè per annum eo uſus non fuerit, aut niſi prius fuerit ſubreptitiè impetratum: his enim in caſibus omnino validum eſt poſterius reſcriptum impetratum, quamvis prioris nullam mentionem fecerit, juxta *c. plerumque. 23. h. t.*

Certum eſt 2. tolli prius reſcriptum & procedi debere juxta poſterius, ſi in hoc poſteriore mentio prioris reſcripti, ſeu factæ jam delegationis facta fuerit, juxta relat. *c. cæterum* §. *ſi verò*, cùm poſteriora, ſi legitima priorum mentio fiat, derogent prioribus argu. *c. bonæ. 3. de confirm. ut. & inut.* niſi fortaſſe ad inſtantiam, in favorem præcisè partis, conceſſum hoc poſterius reſcriptum ſit, atque huic favori ſuo cedere velit, qui poſterius hoc reſcriptum impetravit, ut juxta prius reſcriptum procedi poſſit.

Certum eſt 3. Si prius reſcriptum ad judices delegatos communi partium litigantium conſenſu impetratum fuit, nullum eſſe poſterius reſcriptum, ab una poſtea parte, neſciente altera, & nullâ factâ mentione, quòd prius reſcriptum communi conſenſu impetratum fuerit, ad alios judices delegatos impetratum, juxta relat. *c. cæterum* juncta *gloſſa V. de commiſ.*

miſ. non tantùm, ut ne alter injuſtum damnum patiatur, quo neſciente alii judices petiti fuerunt, contra eos, qui communi conſenſu prius impetrati fuerunt, ſed ut ſatis fiat etiam per expreſſam derogationem Regulæ Cancellariæ de non tollendo jus alteri quomodolibet quæſitum.

§. III.

De quibus mentio fieri debeat in Reſcriptis beneficialibus.

REſcriptum, quod conceditur Clerico in forma communi Clericorum pauperum (& ab aliquibus Reſcriptum beneficiale juſtitiæ dicitur, eo quòd juſtum ſit Clerico pauperi, beneficium conferre, ne mendicare cogatur) ſi in eo non fiat mentio proprii patrimonii, quod habet, aut penſionis, vel aliorum redituum etiam laicalium, nullum eſt & invalidum: non tamen invalidum eſt illud Reſcriptum, quod ad beneficium obtinendum Clerico conceditur in forma dignum, & communiter dicitur Reſcriptum gratiæ, aut gratioſum, quamvis de patrimonio, aut talibus reditibus, quos etiam pingues habet, nulla fiat mentio: ſicuti enim in forma pauperum ad obtinendum beneficium reſcribere non vult Pontifex, niſi verè pauper aliquis ſit, qualis non eſt, qui patrimonium, aut ſimiles reditus compatentes habet, ita gratioſè etiam nonnunquam reſcribit ad obtinendum beneficium, ubi paupertas non urget, ſed merita, & aliæ convenientes qualitates exigunt; ergo ad illa Reſcripta impetranda, ut ne errare videatur Pontifex, patrimonium, & ſimiles reditus explicandi ſunt, ſi aliquos habeat impetrans; ſi tamen beneficium quod quis habet, quamvis illud tenue ſit, in impetrando reſcripto beneficiali, ſive juſtitiæ illud ſit, ſive meræ gratiæ, taceat impetrans, nullum eſt illud, & ſubreptitium *c. poſtulaſti. 27. h. t.* & *c. proponente. 42. eodem.* cùm enim nolit Pontifex ad multas fraudes cavendas, beneficium alicui concedere, qui beneficium jam habet, & hujus in impetrando alio nullam mentionem facit, conſequèter expreſſio beneficii jam obtenti (qualecunque illud ſit, cum jura ſimpliciter & abſolutè loquantur, eſt de eſſentia, ſive forma reſcripti beneficialis poſt modum obtinendi, nullum autem eſt Reſcriptum, quod ſua forma ſive eſſentia caret.

Quin imò in *c. ad aures. 8. h. t.* vult etiam Pontifex, ut in Reſcripto ad aliud beneficium à ſe impetrandum, exprimatur etiam qualitas beneficii jam ante obtenti, utrùm ſcil. hoc ſit Dignitas, perſonatus, beneficium curatum, aut perpetuam reſidentiam requirens, utrùm ſit juris Patronatus, electivum, vel unitum alteri beneficio, aut beneficium Eccleſiæ Cathedralis, quorum redituum ſit, attendendo ſaltem praxin & ſtylum Curiæ, ac Regulas Cancellariæ (niſi certum aut veriſimile ſit, Papam nihilominus, etiamſi qualitas beneficii expreſſa fuiſſet, illud conceſſurum fuiſſe, cùm hæc qualitatis expreſſio, quamvis requiratur, de forma tamen Reſcripti non ſit argu. relat. *c. ad aures* juncta *Gloſs. in caſu* (& in *c. ad audientiam 31. h. t.* vult, ut de Reſcripto, ſeu mandato prius impetrato à Sede Apoſtolica, ad beneficium obtinendum ab impetrante, fiat mentio, quamvis eidem renunciârit pro penſione

v. g. aliqua impetranda (cùm renuntiatio talis ſine conſenſu Pontificis facta, Si noniaca cenſeatur argu. *c. relat. ad audientiam* juncta *gloſs. V. renunciantes, & c. ult. de pactis*) & in *c. in noſtra. 32. h. t.* vult Pontifex, ut, ſi quis vi Reſcripti Apoſtolici in Canonicum v. g. certæ Eccleſiæ receptus jam ſit, abſque eo tamen, ut præbendam habeat, in poſterioribus literis ad aliud beneficium, in alia Eccleſia obtinendum, factæ jam in Canonicum receptionis, vi prioris Reſcripti, ſpecialem mentionem faciat (cùm in tali caſu jus ad rem jam habeat, ad præbendam ſcil. in prima Eccleſia, ubi Canonicus receptus eſt, obtinendam, cujus expreſſam mentionem, ob allatam fraudum cavendarum rationem vult fieri Pontifex) & in *c. conſtitutus 19. h. t.* ac *c. cum aliquibus. 4. eod. in. 6.* vult, ut impetrans Reſcriptum ad beneficium in certa Eccleſia obtinendum, ſi contra illius Eccleſiæ ſtatutum aliquod, aut conſuetudinem, præſertim ſi juramento hæc, aut alio ſpeciali modo confirmata ſint, ſtatuti illius aut conſuetudinis mentionem faciat, ita ut, nulla tali mentione facta, reſcriptum tale ſit ipſo jure nullum & irritum, niſi clauſula derogatoria: *non obſtante ſtatuto aut conſuetudine, etiam juramento, aut alia qualibet, etiam Pontificiâ confirmatione roboratis*: in Reſcripto tali addita fuerit; neque enim mens Pontificis eſt, tollere talia ſtatuta per Reſcriptum ſuum, niſi derogationis hujus per clauſulam inſertam mentio fiat. Et denique in *c. cum adeo. 17. h. t.* vult, ut impetrans literas à Papa ad obtinendum beneficium mentionem faciat, quòd ſit Clericus, quòd Canonicus quidem ſit, nullam tamen præbendam habeat, cùm hæc ſcire interſit Pontificis ad reſcribendum ſimpliciter, vel ſaltem hoc vel illo modo.

Quòd ſi tamen abſenti & ignoranti ab ordinario collatum ſit beneficium, vel etiam ſcienti, quod tamen nondum acceptavit, & hic ad aliud beneficium obtinendum, nullâ factâ mentione prioris collationis, Reſcriptum impetret, valida quidem eſt impetratio Reſcripti & collatio alterius beneficii, utrumque tamen ſimul retinere non poteſt, ſi ſint ſecundùm Canones incompatibilia talia beneficia; hoc quidem juxta communem Doctrinam Sacrorum Canonum & *c. gratia. 7. h. t. in 6.* juncta *gloſs. V. à ſede Apoſtolica.* Illud verò, eò quòd talis Collatio ante acceptationem nec jus in re, nec jus ad rem propriè & abſolutè loquendo conferat, & conſequenter nulla videtur neceſſitas mentionis hujus faciendæ.

§. IV.

De aliis quibuſdam, quæ exprimenda ſunt, in impetratione Reſcripti vel non?

Reſp. 1. Contra ordinem Religioſum à Sede Apoſtolica privilegiatum, ut per Reſcriptum conveniri non poſſit, niſi expreſsè illius mentio fiat, nihil valebit Reſcriptum, contra monaſterium illius ordinis impetratum, ſi non fiat mentio in Reſcripto, cujus ordinis monaſterium illud ſit *c. cum ordinem 6. h. t.* Neque enim valet Reſcriptum, ſi non ſervetur forma ad valorem illius in privilegio præſcripta, & requiſita, niſi tali privilegio, per clauſulam derogatoriçam

ricam in tali Reſcripto poſitam, ſufficienter derogetur.

Reſp. 2. Non valere Reſcriptum ad lites ab excommunicato (inhabili ad litigandum) impetratum, ſi nulla excommunicationis in eo fiat mentio *c. dilectus. 26. h. t.* junctâ *Gloſſ. V. Excommunicationis*, ex quo *c.* etiam illud habetur, quòd non valeat Reſcriptum ab eo impetratum, qui à judice ſuâ poſſeſſione dejectus eſt, à beneficio v. g. amotus, ſi ad reſtitutionem hoc concedatur, & tamen nulla mentio fuerit facta de cauſa amotionis: cùm enim pro judice judicialiter procedente ſtet præſumptio, quòd juſtè proceſſerit, conſequenter interdictum poſſeſſorium recuperandæ contra illa locum non habet, niſi cauſa amotionis prius examinetur, prout etiam *Gloſſ.* habet in *relat. c. V. viribus carere.*

Reſp. 3. In Reſcripto impetrato in cauſa, quæ communis eſt Prælato & Conventui, quamvis fermè conſuetum ſit, ut fiat mentio ipſius etiam conventûs, abſolutè tamen neceſſarium hoc non eſt, prout ſumitur ex *c. edoceri. 21. h. t.* cùm enim Prælato rerum talium ſeu bonorum communium libera adminiſtratio competat, conſequenter pro talibus rebus in judicio ille agere poteſt, & Reſcriptum contra ipſum impetratum (cæteris paribus) valebit, etiamſi nulla Conventûs facta fuerit mentio.

Reſp. 4. In Reſcripto gratiæ beneficialis, dato pro eo, ad idem beneficium obtinendum, in quod per vim prius ſe intruſerat, vel quod per Laicam poteſtatem acceperat, violentæ intruſionis, aut non Canonicæ aſſecutionis mentionem fieri debere; aliàs Reſcriptum & dependens ab eo facta inhabili collatio nulla forent, eo quòd tacita fuerit veritas, quam ſi cognoviſſet Pontifex, vel omnino non reſcripſiſſet ad hoc beneficium, vel ſaltem non tali modo.

Sectio IV.

De ſubreptione reſcriptorum, & aliis modis, quibus reſcripta vitiantur.

§. I.

An ob ſubreptionem vitientur Reſcripta ipſo jure ſeu facto, & ob quas cauſas fiant obreptitia?

SI propriè & rigidè loqui velimus, alia Reſcripta dicuntur ſubreptitia, alia obreptitia: *Subreptitiè obtenta* dicuntur, quæ obtinentur tacitâ veritate, de jure vel conſuetudine aut ſtylo Curiæ neceſſariò, & ſubſtantialiter exprimenda; *Obreptitiè obtenta* dicuntur illa, quæ narrata falſitate circa cauſam motivam, aut aliud ſubſtantialiter requiſitum obtinentur: quia tamen communis uſus hodie loquendi hæc duo nomina confundit, neque nobis vitio verti poterit, ſi ſine ſingulari vocum harum diſcrimine de vitiis reſcriptorum loquamur.

Ad hujus proinde §. quæſtionem reſpondendo, an ſcil. ob ſubreptionem vitientur reſcripta ipſo jure ſeu facto, dicendum videtur, quod reſcripta beneficialia, & quæcunque alia gratioſa, ipſo jure nulla ſint, ſi ſub aut obreptitiè impetratæ fuerint *c. ad audientiam 31. h. t.* & *Clement. 1. de prabend.* Reſcripta verò ad lites ordinariè quidem, & communi-

ter non ſint ipſo jure irrita, ope tamen exceptionis ab adverſario elidi poſſint *c. ſi autem. 9. & c. plerumque 23. h. t.* Cùm enim in caſu reſcripti beneficialis aut gratioſi, non ſit pars, quæ contra illud excipere poſſit, ſit autem in caſu reſcripti ad lites, conſequenter in illo caſu, ceſſante proviſione hominis, debuit providere lex, ne diu detineat beneficium illegitimè obtentum ille, qui per reſcriptum ſubreptitiè obtentum illud acquiſivit, contrarium verò dicendum fuerat in caſu reſcripti ſubreptitiè obtenti ad lites.

§. II.

An & quomodo Reſcripta fiant obreptitia, ſi per dolum ſint impetrata?

SI obreptio doloſa commiſſa ſit in reſcripto, ſive tacetur verum, ſive exprimatur falſum (ſubſtantiale & eſſentiale) totum reſcriptum, quo ad omnes partes in eo contentas ſit irritum (ſaltem ope exceptionis, ſi reſcriptum ad lites fuerit) ita ut Judex in eo datus non debeat, ſi ob- aut ſubreptio talis ei probata fuerit, vel notoria ſit ex facti evidentia, nec poſſit de cauſa Principali, ne quidem ſecundùm formam juris communis cognoſcere, quamvis Princeps, ſi dolus non interveniſſet, adhuc, ſaltem ſecundùm formam, & terminos juris communis reſcripturus fuiſſet: prout habetur expreſsè in *c. ſuper litteris. 20. h. t.* & patet etiam ex *c. ſedes. 15. & c. ex tenore. 16. h. t.* (ne fraus ſua alicui Patrocinetur) niſi ſubreptio talis per dolum commiſſa, nec ſubſtantiæ reſcripti ad lites obſit, quæ in juriſdictione delegata conſiſtit, nec formæ reſcripti, quæ eſt ipſe modus procedendi judici delegato præſcriptus, nec alicujus alterius, quod per ſe & intrinſicè ad cauſam commiſſam pertinet, cauſa fuerit, cùm ex fraude taliter commiſſa nullum commodum ſentiat mendax precator; vel niſi non tam impetrans, qui verum propoſuit, quàm curialis ſeu ſollicitator, aut ſcriptor fraudem commiſerit, cùm in tali caſu non impetrans, qui verum propoſuit, in culpa ſit, ſed ſollicitator talis; vel de veritate precum tantùm, & articulo ſubreptionis cognoſcat judex in tali reſcripto datus, quòd facere poteſt.

§. III.

An, & quomodo ob ſubreptionem vitientur Reſcripta obtenta per ſimplicitatem vel ignorantiam?

SI ſubreptio non doloſa fuerit, ſed ex ſimplicitate, vel ignorantiâ, etiam craſsâ, fuerit commiſſa, ſive per expreſsionem falſi, ſive per ſuppreſſionem veri (ſubſtantialis & eſſentialis) contigerit, reſcriptum ad lites non redditur abſolutè irritum, ſi taciturnitas talis, aut talis falſitàs non ſit cauſa conceſſionis abſolutæ, prout patet ex citato *c. ſuper litteris §. inter alios* (n. ſi cauſâ conceſſionis, hîc & nunc per ignorantiam, aut ſimplicitatem tacitâ, vel falſò expresâ, aliud quo ad ſubſtantiam reſcriptam impetraſſet) hoc enim in caſu, non tam attendendum eſt, quid Princeps acturus fuiſſet, ſi nulla veri ſuppreſſio, aut falſi expreſſio interveniſſet, ſed attenditur, quid egerit. Et hinc 1. nullum eſſet (ſaltem ope exceptionis) reſcriptum, ſi ſolutionem petens ex cauſa donationis &c. debitam,

bitam, ad solutionem hanc faciendam rescriptum impetrasset, petens ex simplicitate, aut per ignorantiam solutionem ex causâ mutui, cum tamen illa ex causâ donationis, venditionis, &c. debeatur. 2. Vitiatur totum rescriptum; si suppressio veri, aut expressio falsi causa sit concessionis rescripti quoad substantiam alterius ab eo, quod impetratum fuisset, si veritas expressa vel falsitas omissa fuisset, quamvis ex simplicitate, aut per ignorantiam subreptio illa commissa fuisset. Et 3. invalidum etiam est rescriptum tale, in quo impetrando commissa fuit ex simplicitate vel per ignorantiam subreptio, si à Principe V. G. contra sententiâ jam olim ab eo latam impetratum sit, & nulla hujus sententiæ jam olim latæ mentio in tali rescripto fiat, prout patet, tum *ex cit. c. super litteris*, tum ex *c. eum olim. 12. de sent. & re judic.* & ex defectu voluntatis in concedente satis probatur.

§. IV.

An ob subreptionem, quæ contingit circa causam non finalem ac Principalem, sed impulsivam tantum, vitientur Rescripta?

PRobabilius est Rescriptum quodcunque sive ad lites illud sit, sive Gratiæ, non esse subreptitium, nisi suppressio veritatis vel expressio falsitatis ad rem postulatam per se, & intrinsecè pertinentis contingat circa causam finalem, seu Principalem concessionis, non autem, si contingat tantùm circa causam impulsivam, nisi stylus curiæ vel jus veri expressionem specialiter requirat, ut sumitur ex *c. dudum. 14. §. nos igitur. de præbend. in 6.* quòd scil. in illo casu, non autem in hoc deficiat voluntas concedentis, uti ex relato *c.* colligitur; & quamvis in omni rescripto, saltem tacitè, sub intelligatur ea clausula: *si preces veritate nitantur*, intelligi tamen debet hæc clausula de veritate causæ motivæ, non autem causæ impulsivæ, cùm illius veritas moveat, ad rem simpliciter concedendam, vel saltem ad rem certo modo, & cum certis restrictionibus, clausulis, limitationibus, &c. concedendam, non autem veritas hujus, quæ tantùm movere potest, ad facilius, citiùs, & liberaliùs, &c. rem quæ petitur, concedendam. Colligi autem potest, quòd expressa v. g. veritas in rescripto causa finalis sit, si in aliis rescriptis dependenter à tali causa expressa, res, quæ hic & nunc petitur, concessa fuit, juxta stylum curiæ, & rescribentis consuetudinem; vel si sola & unica aliqua causa expressa fuerit; cùm enim non rescribat Pontifex sine causa finali, consequenter, si unica tantùm expressa sit, finalis ea esse debet: si verò plures in rescripto causæ positæ sunt, unica tamen tantùm vera sit, quæ sola in aliis similibus rescriptis ad concedendum tale rescriptum sufficiens est, hæc unica causa finalis erit, cùm pro valore actus, nemini præjudicantis, non tantùm in hoc casu, sed in dubio etiam, ubi colligi non potest, utrum finalis, an impulsiva causa tantùm sit, præsumi debeat; potest tamen etiam ex eo colligi, quod impulsiva tantùm causa aliqua sit, si ad rem postulatam extrinsecè tantùm, & mere accidentaliter se causa talis habeat.

§. V. *An*

§. V.

An vitiatâ unâ parte Reſcripti ob ſubreptionem, vitientur etiam aliæ partes ejuſdem Reſcripti?

SI plures partes inter ſe ſeparabiles reſcriptum contineat, ſive gratiæ, ſive ad lites illud fuerit, & ſub-vel obreptio circa cauſam finalem totius reſcripti contingat, totum reſcriptum eſt irritum, ſive ſcienter, & per dolum, ſive per ignorantiam, aut ſimplicitatem ſub-vel obreptio contigerit, ex defectu ſcil. voluntatis in concedente, conceſſionem ſuam huic cauſæ finali alligante. Si verò contingat ſubreptio circa unam partem tantùm reſcripti, & partes ſeparabiles ſint, nullum quidem erit reſcriptum tale, circa omnes partes, ſi dolosè mendax fuerit circa cauſam finalem, aut ſubſtantialem expreſſam precator talis (in pœnam ſcil. commiſſæ malitiæ) ſi partes tamen ſint ſeparabiles, & circa unam tantùm partem ſubreptio per ignorantiam & ſimplicitatem contigit, validum erit reſcriptum tale, circa illam partem, circa quam nulla ſubreptio contigit, tùm quòd utile per inutile vitiari non debeat, tum quòd talıter per ignorantiam aut ſimplic tatem errans nullam pœnam mereatur, ut dictum. Quin etiam probabile eſt, ſi plures gratiæ in eodem reſcripto concedantur, ita tamen, ut nulla ab altera dependeat, aut alteri connexa ſit, circa quam ſubreptio dolosè commiſſa fuit, quod reſcriptum tale circa gratiam quidem illam, circa quam ſubreptio commiſſa fuit, nullum ſit, validum tamen ſit circa gratiam illam, nihil cum altera connexam, circa quam nulla fuit commiſſa ſubreptio; tum quòd cenſeantur virtualiter duo reſcripta, & tantùm unum materialiter, tum quòd pœnæ extendendæ non ſint, ergo etiamſi quoad partes connexas noceat dolus commiſſus, non tamen nocebit, quoad partes non connexas argu. *c. ſi eo tempore 9. h.t. in 6.* niſi illa pars, circa quam dolus commiſſus non eſt, habeat ſe tantùm ut acceſſorium quid ad alteram partem, circa quam dolus commiſſus eſt, quæ Principalis pars habetur *c. conſtitutus 19. h.t.* cùm cadente Principali cadat etiam acceſſorium, argu. *Regulæ. 42. in 6.*

§. VI.

An motus proprius tollat vitium ſubreptionis in Reſcriptis?

REſcripto motu proprio conceſſo opponi non poteſt vitium ſubreptionis ob tacitam veritatem neceſſariò explicandam *c. ſi motu proprio 23. de præbend. in 6. & Clement. ſi Romanus. 4. eod.* nocet autem illi, & nullum facit reſcriptum tale, ſi vitium obreptionis commiſſum ſit circa cauſam finalem, &c. in hoc enim caſu clarè patet, concedentium intentionem deeſſe, quæ explicatis alligatur, quod non patet in priore caſu, cùm motus proprius non alligetur illis, quæ tacentur, & mereatur liberaliorem explicationem, ut operetur aliquid. Neque tamen motus proprius tollit inhabilitatem Perſonæ, aut inducit diſpenſationem circa ætatem V. G. defectum natalium, irregularitatem, incompatibilitatem beneficiorum, &c. uti colligitur, ex *Gloſſ. in relatum c. ſi motu V. non ob hoc.* & ex *Gloſſ. in relatam Clement. V. validum* (cùm motus proprius, quamvis libera-

liberalis explicationis sit, non ampliet tamen, aut extendat Gratiam ultra intentionem concedentis) ita ut in dubio, utrùm motus proprius hanc etiam gratiam, quæ V. G. in præjudicium tertii foret, concedat, juxta juris communis dispositionem explicari ille debeat, cùm motus proprius tantùm vitium subreptionis, nulli præjudicans tollat.

§. VII.

An & quomodo propter errorem qualitatis adjectæ vitientur Rescripta, & obreptitia fiant?

SI error contingat circa qualitatem adjectam per modum demonstrationis non vitiatur rescriptum, si de rei substantia constet (quæ enim qualitates Patriæ V. G. Diœcesis, nominis proprij, familiæ, opificii, &c. adduntur ad demonstrandam Personam, cui gratia conceditur, vel ad demonstrandam rem, quæ conceditur, non tollunt intentionem concedentis, etiamsi vera non sint, sed tantùm juvant ad certius rem, vel Personam cognoscendam, ergo si constet de rei substantia, error talis nihil oberit) nisi error talis sit causa finalis, ac principalis concessionis rescripti *c. significante. 34. h. t.* aut redundet in substantiam Personæ, cùm certum sit apud omnes, errorem, si substantialis sit, vitiare rescriptum: quod si tamen error contingat circa qualitatem, taxationis, seu restrictionis, aut determinationis causâ adjectam, vitiatur rescriptum, seu dispositio, quamvis error non sit illius concedendi causa, nisi aliud expresè constet de intentione concedentis, uti colligitur ex *relato c. significante*; cum enim ob deficientem, in tali casu adjectæ taxationis, intentionem Rescribentis, rescriptum nullum sit, si error in taxata qualitate intervenit, consequenter, ubi de contrariâ intentione constat, non obetit admissus error rescripti valori, uti colligitur etiam ex *c. cui 27. de prabend. in 6.*

§. VIII.

De aliis modis sive causis, ob quas Rescripta redduntur invalida, vel suspecta de falsitate?

1. SI rescriptum à Sede Apostolica impetratũ, manifestũ in constructione errorem, seu solœcismum contineat, fidem non meretur illud, sed in totum est invalidum *c. ad audientiam. 11. h. t.* cùm enim talia rescripta per manus multorum officialium transeant, legantur, & relegantur, non est verosimile, illos vel errorem non advertisse, vel non emendasse. Ob quam causam nullum etiam est illud rescriptũ, quod contra jus cm̃une & communem stylum, seu Praxin Curiæ Romanæ emanavit, nullâ per clausulam derogantem mentione illius factâ, ut colligitur ex *c. 2. & 5. h. t.*

2. Reiici debet rescriptum ad lites concessum tanquam suspectum de falsitate, si per illud omnia eorum, qui rescriptum impetrarunt, negotia tam præsentia, quàm futura, unius judicis, vel plurium arbitrio committantur *c. ad hoc. 10. h. t.* ob nimiam scil. generalitatem, ordinariorum judicum præjudicium, & incertitudinem delegatorum, nisi, salvâ æquitate naturali, in talibus etiam rescriptis concedendis, ex certa scientia, aut ex

plenitudine poteſtatis agat Pontifex; aut ſecunda juſſio ſive alterum mandatum in caſu dubiæ intentionis, circa modum conceſſionis inſolitum, videatur expectandum, prout iterum colligitur ex *c. relato ſignificante.*

3. Redditur falſum, vel de falſitate ſuſpectum reſcriptum, ſi in illo Patriarcharum aliquis, Archi-Epiſcoporum vel Epiſcoporum, quos Pontifex venerabiles fratres vocare ſolet, appelletur filius: vel ſi aliquis ex Regibus aut Principibus, quos filios nominare ſolet, vocetur frater *c. quàm gravi 6. de crimine falſi.* Ex quo *c.* uti & pluribus aliis, plura etiam alia reſcriptorum vitia colligi poterunt, ut in ſequentibus apparebit.

Sectio V.

De uſu & executione Reſcriptorum, eorúmque abuſu.

§. I.

Quibuſnam perſonis committi poſſit, ac debeat executio Reſcriptorum Apoſtolicorum, & ubi eorum executio fieri debeat.

Reſp. 1. Executio Reſcriptorum in cauſis, aut negotiis Eccleſiaſticis conceſſorum, quæ à ſede Apoſtolica, ejus Legatis, aut delegatis ab his, emanant, non niſi Perſonis in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutis (ſive perpetuam hanc habeant, ſive temporalem tantùm ad nutum revocabilem) aut perſonatum obtinentibus, vel cathedralium Eccleſiarum Canonicis committi poteſt ac debet: prout conſtat ex *c. ſtatutum. 11. h. t. in 6.* (tum ob reverentiam ſedis Apoſtolicæ, tum quòd hi cenſeantur SS. Canonum periti, ut ſecurè illis talia committi poſſint) ſi tamen ſaltem mixti ſint hi executores, ita ut juriſdictionem aliquam admixtâ habeant, ad examinandas preces v.g. ad contradictores compeſcendos &c. & non ſint tantùm meri executores, quibus nulla juriſdictio commiſſa eſt, ſed nudum miniſterium executionis, aut articulus aliquis non juriſdictionalis, aut talis commiſſio ex certa ſcientia conceſſa eſſet etiam Clerico ſimplici, uti patet *ex Gloſſ. in relat. c. ſtatut. v. litterarum.* Ordinarii verò inferiores reſcriptorum ſuorum executionem dirigere poſſunt ad quemvis Clericum, tum quòd ſpeciale nihil de his ſtatutum ſit in jure communi, tum quòd ordinarius ſuorum Clericorum in Diœceſi ſuâ exiſtentium ſufficientem notitiam habere cenſeatur, ut benè ipſi perſpecta ſit cujuſvis, ad executionem mandatam exequendam idoneitas. Notandum tamen etiam *ex Trident.* quod hoc *Seſſ. 25. c. 10. de reformatione* ſtatuat, ut præter ordinarios locorum, in ſingulis Conciliis Provincialibus, aut Diœceſanis, aliquot perſonæ (quatuor ſaltem in qualibet Diœceſi) juxta conſtitutionem *Bonifacii. 8. in cit. c. ſtatutum*, qualificatæ deſignentur, quibus, vel eorum ſubſtitutis, cauſæ Eccleſiaſticæ à ſede Eccleſiaſtica, vel ejus Legato, aut Nuntio committi poſſint.

Reſp. 2. Cauſæ, quæ Auctoritate ſedis Apoſtolicæ, vel Legatorum ejus delegantur, non niſi in civitatibus, aut locis inſignibus, ubi copia peritorum (juris ſcilicet) haberi facilè poteſt, cognoſci, aut tractari debent, juxta relatum *c. ſtatutum*, ut ex aſſeſſorum talium, aut conſiliariorum

filiariorum prudentia res tales commodiùs expediantur.

§. II.

In quo loco Reus, per Reſcriptum impetratum contra illum, conveniri debeat?

DE Jure antiquo non poteſt aliquis per litteras Apoſtolicas trahi vel citari ad judicium ultra duas dietas, id eſt, ultra iter duorum dierum, extra fines Diœceſis ſuæ, ubi Domicilium habet; niſi cum conſenſu utriuſque partis litteræ aliter ſonantes fuerint impetratæ, aut juri huic expreſsè derogatum fuerit *c. nonnulli 28. h. t.* cùm æquitas non patiatur, cum tali injuriâ, damno & ſumptibus vexati reum ad placitum ſolùm actoris: & hinc de jure novo hoc ipſum magis reſtrictum eſt, ut trahi non poſſit per litteras tales ad judicium reus extra fines ſuæ diœceſis ultra unam Dietam, ſive unius diei iter *c. ſtatutum 11. §. cùm verò h. t. in 6.* niſi res, de qua litigatur, ſita ſit extra diœceſin habitationis, ultra unam Dietam. Imò ſi actor & reus ſint ejusdem civitatis aut diœceſis, domicilium in eadem diœceſi vel civitate habentes, cauſæ inter illos exortæ, non poſſunt à ſede Apoſtolica, vel Legatis ejus, committi extra civitatem, aut diœceſin, ubi Domicilium habent, prout habetur in relato *c. ſtatutum junctâ Gloſſ. V. ejuſdem civitatis*, niſi contra Epiſcopum ſuum, aut Capitulum Cathedralis Eccleſiæ, vel contra univerſitatem civitatis, villæ, aut caſtri actio ſit inſtituenda, aut ob potentiam adverſarii, vel aliud juſtum impedimentum civitatem talem, aut Diœceſin ingredi non poſſit actor, aut reus; Non poteſt autem Judex à ſede Apoſtolica delegatus (ſive actor & reus ejuſdem ſint civitatis, aut Diœceſis, ſive ſint diverſarum) partes citare, aut cauſam cognoſcere, extra civitatem, aut Diœceſin, ad quam eſt deputatus, niſi expreſſius partium conſenſus acceſſerit, prout habetur in relato *c. ſtatutum §. in nullo quoque junctâ Gloſſ. V. prædictorum. & V. expreſſius*, ne videatur ſub formam mandati in favorem partium determinati excedere.

§. III.

De executione Reſcriptorum ſedis Apoſtolicæ, vel Delegatorum facienda ab Epiſcopo ſeu Ordinario loci, vel Capitulo Cathedralis Eccleſiæ, ſede vacante.

Reſp. 1. ſi Delegatus Papæ ordinario loci mandat aliquid, quod ad executionem cauſæ ſibi commiſſæ pertinet; illud Ordinarius exequi debet, dummodo delegatus litteras ſuæ delegationis exhibeat; quæ fidem faciat de poteſtate accepta, prout habetur in *c. ſanè 11. de officio delegati*, & colligitur etiã ex *c. cum contingat. 24. h. t.* quia in ea cauſa delegatus ſuperior eſt ordinario, eò quòd vices Papæ repræſentet.

Reſp. 2. Quòd, vacante ſede, Cathedralis Eccleſiæ Capitulum, ſi ad illud reſcripta ſedis Apoſtolicæ, de conferendo alicui beneficio, deſtinentur, non poſſit ea exequi, circa beneficium vacans, ad ſolius Epiſcopi liberam collationem pertinens, *c. unico §. cum verò ne ſede vacante &c. in 6.* (niſi certam Perſonam

nominâſſet Pontifex, cui beneficium conferri vellet, cùm hæc collatio non jam libera, ſed neceſſaria videretur, cujus executio, vacante ſede, penes Capitulum eſt) præſertim ſi tempore præſentationis litterarum novus Epiſcopus electus jam ſit, & confirmatus, cùm Capitulum poſt confirmationem Novi Epiſcopi, Epiſcopalia negotia exercere non poſſit *c. eam te. 7. h. t.* neque poſſit præjudicare ſucceſſori, circa beneficium ad liberam illius ſolius collationem pertinens, juxta relatum *c. unicum in 6. & c. 2. eodem in antiquis.*

§. IV.

De executione Reſcripti impetrati ad abſolvendum Excommunicatum.

REſcriptum impetratum, ad abſolvendum excommunicatum, qui, ſervatâ formâ Concilii Lateranenſis (non præmiſſa ſcil. monitione Canonicâ, & ſine cauſa rationabili, ac manifeſtâ *c. ſacro 48. de ſentent. Exco.*) Excommunicatum ſe fuiſſe apud Pontificem, ſimplici querelâ, conqueſtus fuit, exequi quidem debet Excommunicator (regulariter enim ejuſdem eſt ſolvere, cujus eſt ligare) ſi ita ſe habeat res, prout apud Pontificem excommunicatus conqueſtus eſt, non exacto prius juramento, aut cautione præſtita de parendo mandatis Eccleſiæ; Si tamen excommunicator parere nolit, judices alii delegati deputari debent, qui mandatum præſtitâ prius cautione de parendo mandatis, & cognitâ causâ, exequantur, ac excommunicatum abſolvant *c. ab excommunicato. 41. h. t.* (niſi periculum in mora ſit, vel notoriè injuſta ſit excommunicatio, in his enim caſibus poteſt Metropolitanus ſtatim excommunicatum abſolvere, aut declarare, quod ligatus non ſit, *c. ad reprimendam 8. de officio judicis ordinarii*) & excommunicatorem punire, juxta *relatum c. ſacro.*

§. V.

De aliis quibuſdam obſervandis circa executionem Reſcriptorum.

I. JUdex delegatus ad lites à ſede Apoſtolicâ, nullum munus à partibus litigantibus accipere poteſt, præter eſculenta & poculenta (& hæc quidem ex mera liberalitate oblatâ, ita ut nec directè, nec indirectè, nec expreſsè, nec tacitè petita ſint; & quæ poſſint intra paucos dies juxta prudentis arbitrium, & ſpectatis aliis circumſtantiis perſonæ dantis, ac recipientis, & rei, quæ offertur &c. abſumi) niſi neceſſarium ſit, propter cauſam ſibi commiſſam extra domicilium ſuum excurrere, ubi moderatas expenſas à partibus accipere illis conceditur juxta *c. ſtatutum 11. §. inſuper h. t. in 6.* Sicuti enim vult Pontifex, ut cum omni puritate judicium coram delegato ſuo procedat, ita nec urbanitati circa eſculenta & poculenta præjudicare vult, nec damnum aliquod pati delegatum ob commiſſionem ſibi factam. Quin etiam in hoc ipſo *c.* non vult Pontifex, ut judex à ſe delegatus, aſſeſſorem, ſive conſiliarium ad cauſæ ſibi commiſſæ deciſionem adhibeat, niſi neceſſitas aliqua, aut judicis delegati imperitia urgeat (ita quidem conſulens ſumptibus partibus litigantium, ut tamen illis etiam per negligentiam, aut aliud rationabile judicis delegati impedimentum,

mentum, præjudicare non velit) & tam hujus, quàm neceſſariorum Notariorum ſalaria ita moderari, ut non cum ipſis in lucro participet, ad reſtitutionem obligandus, ſi quid contra egerit, nihil illi proficuâ remiſſione partium (niſi poſt remiſſionem factam, & causâ jam finitâ, partes ultrò donum hoc judici iterum offerant, quod accipere non videtur prohiberi) ita ut hac Conſtitutione non ſervatâ, proceſſus de jure hoc novo ſit nullus, & invalidus, prout in *citato c.* §. *ult.* decidit Pontifex, & advertit *Gloſſ. fin. in hoc capitulum*; ſi tamen ab ordinario inferiore delegatus judex ſit, prohibitus eſt, quod ne eſculenta aut poculenta à litigantibus accipere poſſit, nec itineris faciendi expenſas; cùm hæc omnia ſufficienter ab ordinario delegante præſtanda ſint, qui ſicuti ex officio ad cauſas tales expediendas obligatur, ita delegato à ſe judici in cauſis talibus ex officio providere debet.

2. Auditor in Romana Curia deputatus à Papa, ad cognoſcendum, & pronunciandum in controverſia, ſuper aliquo beneficio, cuinam illud de jure ſit debitum, poteſt illud de jure novo abſque alia commiſſione, ei conferre cui debitum eſſe pronunciavit *Clement Auditor. 3. h. t.* non poteſt autem hoc Auditor extra Curiam Romanam deputatus, qui ſine nova commiſſione non poteſt taliter conferre beneficium, de quo litigatur, neque enim hic cauſam ſibi commiſſam cum aliis Auditoribus conferre ſolet, ſicut ille, & conſequenter huic cum pluribus conſultanti facilius etiam collatio conceditur, quàm illi, qui ſuum unius judicium ſequendo facilè in tali cauſa errare poteſt.

§. VI.

De variis abuſibus, qui fieri poſſunt in uſu, & executione Reſcriptorum.

1. AButitur Reſcripto, qui quod ſuo nomine impetravit, poſt modum alii ejuſdem nominis, ad utendum tradit, ut hic, qui tali modo accipit per eaſdem litteras, quosvis alios indebitè fatiget *c. ult. h. t.* Cùm enim Reſcripta juſtitiæ ſint jura perſonalia, conſequenter Perſonam, cui conceſſa ſunt, non excedunt, ita ut ob commiſſum crimen falſi, puniri etiam poſſit, qui litteras tales alteri taliter dedit, & ob crimen ſtellionatus, qui litteras taliter accepit.

2. Abutitur Reſcripto, qui litteras tales impetrat, contra illas perſonas, contra quas nullam habet actionem, eò quòd calumniosè tales ad judicium trahat, prout habet *Gloſſ. in citatum c. ult. V. quaſt.*

3. Abutitur Reſcripto, qui, quas litteras ad controverſiam præſentem decidendam impetravit, ad futuras controverſias aut cauſas, quæ tempore impetrationis nondum erant, trahit, juxta *cit. c. ult.* & ea, quæ ſupra dicta ſunt.

4. Abutitur Reſcriptis, qui ſuper eodem negotio plura Reſcripta ad diverſos judices impetrat, vel ſuper diverſis quidem negotiis, quæ commodius tamen coram uno judice, ratione connexionis v. g. tractarentur: hæc enim cùm ad fatigandum v. g. reum variis laboribus ac ſumptibus fieri videantur, meritò improbantur relato *c. ult. & c. diſpendia 3. eod. in 6.* ita ut de jure novo proceſſus ſit ipſo jure irritus.

5. Abutitur Reſcripto reus, ſi reconvenire volens ſuum Actorem litteras &

ipſe adverſus actorem impetrat ad diverſos judices, & vi illarum citari faciat Actorem eodem tempore ad diverſa loca, ut ſi non comparuerit, quaſi contumax excommunicetur, & ab agendo ſic repellatur, juxta relatum *c. ult.* cùm in reconventione apud eoſdem Judices agi debeat, niſi fortè ut ſuſpecti repelli poſſint &c.

SECTIO VI.

De derogatione, revocatione, & extinctione Reſcriptorum.

§. I.

An per Reſcriptum ſpeciale derogetur Reſcripto generali?

Reſp. Si Reſcriptum generale nihil aliud concedat, quàm quod jure communi conceſſum eſt, tunc Reſcriptum ſpeciale, continens aliquid, contra vel præter jus commune, derogat reſcripto generali, tametſi de eo non fiat mentio *c. 1. h. t.* quia cùm Princeps, cujus eſt juri communi derogare, præſumatur notitiam ſufficientem juris communis habere, conſequenter, ſicuti juri communi derogare cenſetur, ſi contra illud Reſcriptum concedit, ita etiam Reſcripto tali generali, jus commune, continenti, derogare per ſpeciale Reſcriptum cenſetur, ſi contra jus commune contineat aliquid, etiamſi nullam hujus mentionem faciat. Quin imò, quia abſolutè mandatum ſpeciale derogat generali *juxta relat. c. 1.* & generi per ſpeciem abſolutè derogatur, *juxta reg. 34. in 6.* etiamſi per Reſcriptum generale concederetur aliquid, ultra jus commune, ut ſæpiùs v. g. appellari poſſit, quàm de jure conceſſum eſt &c. adhuc tamen per ſpeciale mandatum ſive Reſcriptum derogaretur generali, quamvis in poſteriore ſpeciali nulla illius mentio facta fuiſſet *c. dudum 14. §. nos igitur de præbend. in 6.* Cùm Princeps alicui Privilegium concedens ſemper ſibi poteſtatem reſervâſſe cenſeatur, exigente neceſſitate, vel utilitate, generali illi conceſſioni, per ſpeciale reſcriptum derogandi, vel limitandi illud, ſi ſcil. per generale reſcriptum, non ſit alicui, quoad omnem ſpeciem contentam, jam acquiſitum jus in re; cùm nolit Princeps huic præjudicium facere circa tale jus in re, niſi ſpecialem mentionem faciat, juxta hodiernas etiam regulas Cancellariæ) & ſi ſpeciale reſcriptum poſterius, alteri in terminis quidem generali, in effectu tamen ſpeciali non ſit directè oppoſitum; in hoc enim caſu Reſcriptum poſterius, non derogat generali priori, niſi ſpecialis hujus mentio fiat *c. ex parte 12. de off. deleg.* juncta *Gloſſ. V. non obſtantibus*, & *Gloſſ. in c. V. mandatum h. t.* quia cenſetur in tali caſu priorum litteratum non fuiſſe memor Pontifex. Quod autem hactenus de Reſcripto ſpeciali, derogante Reſcripto generali prius conceſſo dictum eſt, multò magis dici debet de reſcripto generali, poſt ſpeciale jam impetratum, conceſſo, quod nempe huic poſteriori generali deroget etiam reſcriptum ſpeciale prius conceſſum, vel potiùs, quod per Reſcriptum ſpeciale prius conceſſum, hoc poſterius generale limitetur, & reſtringatur, niſi de ſpeciali expreſſa mentio fiat. Sumitur *ex c. Abbatem 40.* juncta *Gloſſ. V. per litteras generales h. t.* quia *in toto jure generi per ſpeciem derogatur, reg. jur. 80. FF.* ſive ſpecies præcedat, ſive ſubſequatur.

§. II.

§. II.

De pluribus Rescriptis beneficialibus, simul vel successivè impetratis, quòd nam validum ac præferendum sit, & deroget alteri?

Resp. 1. Si quis plura rescripta ad idem beneficium, sive eodem tempore data, sive successivè, sub eodem tamen tenore impetret, quamvis nulla fiat mentio de altero, omnia tamen sunt valida, modò inter se non pugnent *Argu. c. in nostra 32. h.t.* cùm enim eandem formam habeant, meritò in effectu censentur unum rescriptum; vel alterum ad majorem tantùm securitatem censebitur obtentum. Si tamen sint ad diversa beneficia, probabilius est, posterius validum non esse, si prioris non meminerit, ne fraudibus detur occasio.

Resp. 2. Si duo impetrent rescripta, ad idem beneficium, in certâ Ecclesiâ, præferri debet, in assecutione præbendæ, is, qui prius impetravit litteras tales, ei, qui posterius impetravit, prius tamen præsentavit, quamvis hic prius in canonicum receptus sit (neque enim præventio juris in una parte, inducit etiam præventionem in altera parte) nisi præbenda etiam jam illi collata esset, priusquam ille, qui prius rescriptum impetravit, litteras has suas legitimè præsentavit *c. tibi 12. h.t. in 6.* quòd si tamen prior rescriptum beneficiale impetrasset, ut de præbenda & canonicatu ipsi provideretur, si Episcopi & Capituli consensus accederet; posterior verò rescriptum absolutè impetrasset, ut de Canonicatu & præbenda ipsi provideretur; hoc in casu, si uterque jam in Canonicum receptus sit, hic tamen, qui posterius rescriptum absolutè impetravit, prius receptus fuerit, quàm conditio in priore rescripto facta impleta fuit, debet hic in assecutione præbendæ præferri illi, quamvis jam Canonico, qui prius, conditionatum tamen, rescriptum obtinuit, ut habetur in *c. si pro te. 3. h.t. in 6.* cùm enim conditio suspendat effectum gratiæ usque ad eventum conditionis, conditio autem in hoc casu primùm impleta fuerit, postquam alter in Canonicum jam receptus est, consequenter hujus, quamvis posterioris in rescripto impetrando, prioris tamen in canonicatu obtinendo, conditione illius nondum impleta, potius jus videtur esse ad præbendam obtinendam.

Resp. 3. Si plures à sede Apostolica litteras beneficiales pro eâdem Ecclesiâ, eodem die datas, impetraverunt, nec apparet, quis eorum suas prius obtinuerit (qui aliis præferendus esset, si unâ tantùm horâ citius suas litteras obtinuisset *juxta Reg. 54. in 6.* potiorem jure eum asserentem, qui tempore prior est) præferri debet is, cui Papa beneficium contulit, illi, cui tantùm conferri in hâc Ecclesiâ mandavit, quamvis hic priùs suas litteras præsentaverit, ob prærogativam scil. conferentis *c. si sede 31. de præbend. in 6.* si verò neutri ipse Papa contulerit beneficium, utrique autem conferri in eadem Ecclesia mandaverit, vel utrique ipse contulerit, cùm gratiæ sint æquales, præferendus est is, qui prius suas litteras præsentavit; vel certè si nec in præsentando unus prævenerit alterum, possunt illi, ad quos spectat canonicorum receptio, unum ex illis, qui placuerit, recipere, altero excluso, nisi de mente Pontifi-

ficis aliter conſtet *c. duobus 14. h. t. in 6.* cùm enim præſumi non poſſit, quòd voluerit Pontifex unam & eandem Eccleſiam duplici hoc reſcripto gravare, nihil tamen appareat, ex quo magis pro uno, quàm pro altero præſumi poſſit, conſequenter penes recipientes erit, quem recipere velint, excluſo altero.

Reſp. Denique 4. Si quis à Principe ad gratiam legitimè revocatam, & conſequenter extinctam, reſtituatur, reſtitutionem tamen non fieri cum præjudicio ſeu læſione juris alteri interea acquiſiti, cum reſtitutio juris legitimè amiſſi ſit nova gratiæ conceſſio, quæ in præjudicium alterius, cui jus legitimè jam acquiſitum fuit, non operatur: & hinc, ſi quis reſcriptum beneficiale obtinuit, quod poſtea revocatum fuit, ſimilis tamen Gratia in ordine ad eandem Eccleſiam tertio alicui conceſſa fuit, præferendus hic erit priori in aſſecutione beneficii, niſi Pontifex expreſsè aliter diſponat, *c. quamvis. 8. h. t. in 6.*

§. III.

Quomodo procedendum ſit, ſi ſuper eâdem causâ impetrentur plura diverſa reſcripta ad diverſos Judices, & dubitetur, quodnam ex illis ſit alteri præferendum?

Reſp. Si velit in tali caſu una pars Judicum delegatorum deferre alteri, ut cognoſcat, ad quos ſuper causâ principali Juriſdictio pertineat, poſſunt illi ſoli, quibus taliter defertur, ſuper hoc dubio, priuſquam de cauſa principali cognoſcatur, decidere. Si tamen neutra pars alteri ad prius dubium decidendum deferre velit, utraque pars Judicum, inſpectis reſcriptis, & eorum datis decidere debet, cui competat juriſdictio, niſi conſentire, & convenire inter ſe non poſſint, quo in caſu arbitri, (quos juris vocant) communi conſenſu eligi debent, qui controverſiam hanc definiant *c. Paſtoralis 14. h. t.* Ut autem, ſi plures in quolibet reſcripto Judices delegati ſint, cauſam validè decidant, non ſufficit major omnium delegatorum pars conſentire, ſed debet major pars cujuſlibet reſcripti conſentire, ut ſi v. g. in uno reſcripto quatuor Judices delegati eſſent, in altero tres, debent, ut validè cauſa decidatur, vi hujus reſcripti, duo conſentire, & vi alterius tres, pro ut ſumitur ex *relato c. paſtoralis*, ſic enim habetur conſenſus omnium, quod enim major pars communitatis facit, omnes facere cenſentur.

§. IV.

De revocatione Reſcriptorum.

Duplici quidem modo revocantur Reſcripta, tacitè & expreſsè; quia tamen de tacitâ revocatione ſufficienter jam dictum videtur, de ſolâ expreſsâ revocatione dicendum aliquid. & quidem in *c. ult. h. t. in 6.* ſpecialiter ſummus Pontifex conceſſas gratias & mandata revocat, quæ propter ambitioſam petentium importunitatem in perpetuum, ſive ad vitæ tempus, conceſſa ſunt, ut quod ſibi licere non vult Pontifex, ſuis ſucceſſoribus indicetur. In c. verò *ex parte 33. h. t.* revocat litteras à procuratore revocato ad lites impetratas, quæ, (ſaltem à Perſonâ extraneâ) impetrari non poſſunt, ſine ſpeciali mandato Domini, ut ex dictis patet.

§. V. *An*

§. V.

An Rescripta extinguantur, seu expirent per mortem concedentis?

REscripta Gratiæ à Principe concessæ, cum Clausula: *usque ad beneplacitum illius*, vel *dum voluerit concedere*, vel *dum placuerit concedenti*: exspirat per mortem tam naturalem quàm civilem concedentis, sine aliâ revocatione, *c. si gratiosè 5. h. t. in 6.* Si verò concedens dicat, *donec revocavero*, non exspirat per mortem concedentis; sicuti enim, ut in illo casu exspiret rescriptum, plus non requiritur, quàm ut exspiret voluntas concedentis, sive ut non maneat amplius beneplacitum aut voluntas concedentis, quod fit, quando naturaliter vel civiliter (per depositionem scil. ab officio, vi cujus potentiam habet ad concedendam talem gratiam) moritur concedens, ita ut in hoc casu, *donec revocavero*, expiret rescriptum, requiritur positivus actus revocans, qualis actus positivus non est, sola mors concedentis. Similiter non exspirant rescripta gratiæ per mortem concedentis, si concessa sint cum clausula, *usque ad beneplacitum sedis Apostolicæ*, vel cum clausula, *usque ad Pontificis concedentis, & sedis Apostolicæ placitum*, cùm in utroque casu sedes Apostolica maneat, etiam post mortē Personæ concedentis, prout etiam habetur in *Gloss. in relatum c. si gratiosè V. perpetuò.*

TITULUS IV.

DE CONSUETUDINE.

Sectio I.

De Consuetudine, & requisitis ad eam inducendam.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Consuetudo?

DUobus modis accipi solet consuetudo 1. pro ipso usu diuturno, sive moribus ipsis, & actibus à Populo frequentatis, & hæc consuetudo dicitur facti consuetudo. 2. Accipitur pro ipso jure, sive lege ex ejusmodi moribus, & actionibus publicis, totius populi, vel majoris partis, orta, & dicitur consuetudo juris, sive jus moribus constitutum. Differt autem consuetudo à traditione in hoc, quod hæc originem suam habeat non ex usu, seu frequentatione actuum similium, sed ex institutione alicujus juris, quod hominibus à legitimo legislatore datum est, non tam scripto, quàm verbo, & per continuum usum facti conservata est; à stylo curiæ verò differt, quòd stylus curiæ potissimùm attendat materiam, consuetudo verò certam materiam non respiciat, &c.

Dividi solet consuetudo in generalissimam, quæ toti V. G. orbi, vel certè toti Ecclesiæ communis est; in specialem, quæ viget in aliquo oppido, pago, urbe &c. & in specialissimam, quæ uni familiæ V. G. communis est; in eam, quæ

quæ est secundùm legem ; quæ nullum novum jus inducit, sed latam v. g. legem continuâ executione, observat, & tantùm facti Consuetudo dici potest; in eam, quæ est præter legem, per quam novum jus inducitur; & in eam denique, quæ est contra legem, per quam jus antiquum abrogatur. Sicuti autem lex alia civilis est, alia Canonica, ita, & Consuetudo Canonica alia est, alia civilis, quæ diversitas potissimùm desumitur ex ratione materiæ, ita, ut illa Canonica dicatur, quæ est circa materiam Ecclesiasticam, civilis verò, quæ est circa materiam temporalem, & merè politicam.

§. II

Penes quos sit potestas introducendi Consuetudinem?

Resp. Solùm communitas perfecta, quæ vel ipsa potestatem habet leges condendi, vel saltem hujus potestatis capax est, aut sufficiens, ut vera lex illi imponi possit, potest introducere jus Consuetudinis, saltem accedente tacito consensu Principis, vel legitimi legislatoris; *l. sed & ea 35. FF. de legibus*; neque enim forma induci potest, nisi in subjectum capax, juris autem legalis sive legis sola perfecta communitas capax est (non quidem loquendo de specialissima Consuetudine, de qua nulla hîc consideratio, cùm consuetudinis nomen vx mereatur) ergo sola etiam capax est consuetudinis quæ vim legis habet, introducendæ. Ut autem introducatur jus Consuetudinis, debet Consuetudo illa, vel à toto populo, vel à majore ejus parte esse frequentata, & observata (sicuti enim minor pars populi non potest condere legem, omnes obligantem, nisi ex speciali commissione, ita nec potest inducere consuetudinem, quæ omnes obliget) & adesse tacitus saltem consensus Principis (in eo saltem casu, quo non tantùm populus talis subjectus est Principi, sed ipsa etiam consuetudinis inducendæ materia) ac ipsæ inducentes consuetudinem habiles esse, ad consensum præstandum in legem aut Consuetudinem inducendam, quales non sunt amentes, infantes, minores 25. annis, mulieres &c.

§. III.

Qualis consensus Principis necessarius sit ad inducendam Consuetudinem.

AD inducendam Consuetudinem requiri consensum illius superioris, qui potest in tali materia legem condere, certum mihi videtur, sicuti bene arguitur ex *c. ult. h. t.* qualis autem consensus ille esse debeat, dubitatur, cùm duplex communiter consensus asseratur, Personalis alius, sive particularis, quo Princeps, vel expresè in talem consuetudinem inducendam consentit; vel saltem tacitè, sciens scilicet populum, animo introducendi Consuetudinem, illa & illa agere, & cùm possit, non contradicit. Alius verò sit consensus generalis, sive legalis, aut juridicus, quando scil. non immediatè ipse Princeps personaliter consentit in Consuetudinem, quæ à populo introducitur, sed jus tale scriptum novit esse, quo Consuetudo populi, si certas conditiones habet, approbatur, quale jus habetur tam in *c. fin. h. t.* quàm in *l. ult. cod. quæ sit longa Consuetudo*; His ergo suppositis

Resp. Ad §. hujus quæsitum, quamvis proba-

probabile sit, quòd ad introducendam Consuetudinem juris constitutivam, requiri videatur, scientia, & personalis consensus Principis, aut Superioris, saltem tacitus, cùm talis Consuetudo introduci non possit sine jurisdictionis usurpatione, quâ populus caret (saltem in Ecclesiasticis, & nisi transferendo jurisdictionem in Principem, potestatem introducendi Consuetudinem sibi reservavit) probabile tamen etiam est, sufficere ad talem Consuetudinem introducendam, si conditiones alias requisitas habeat, consensum legalem & juridicum *arg. c. ult. h. t.* cùm enim eadem potestas sit ligare, & solvere, ad abrogandum autem jus per Consuetudinem sufficiat consensus legalis, uti patet ex *relato c. ult.* consequenter hic ipse etiam sufficiet ad introducendum jus per Consuetudinem: & quamvis si directâ potestate jurisdictionis sine præscriptione legitimâ nova lex constituatur, requiratur fortassis consensus personalis Principis sive Superioris, non autem, si indirectè tantùm, & per viam præscriptionis legitimæ.

§. IV.

Quot & qualibus actibus introducatur Consuetudo?

REquiri actuum frequentiam ad jus Consuetudinis introducendum, tum ex *l. 1. & 2. cod. quæ sit longa Consuet.* tum ex defin. Consuetudinis patet; ita ut non sufficiat unus actus (nisi successivus hic sit in effectu suo, & continuationem temporis habeat, & ut sic sit virtualiter multiplex, ut si molendinum v. g. contra legem prohibentem ædificetur, & per totum tempus, quo jus talis ædificii præscribi potest, duret) sed plures illi esse debent: quot esse autem debeant, dubitatur.

Qua in re cum varii sint Auctores, & nihil certi in jure constitutum sit, rectissimè dicitur, relinquendum id esse prudentum judicum arbitrio, qui consideratâ qualitate actuum, personarum &c. decidant, ad eum numerum actuum rem jam deveniſſe, ut non minus de populi voluntate, quàm de superioris (legali saltem) consensu præsumi possit.

Debent autem actus, per quos introducitur Consuetudo. 1. Esse publici, & notorii, ipso facto, non clam, & in occulto fieri, sed palàm & publicè, ita ut in notitiam populi deveniri possint, non quidem, quasi notorietate juris esse debeant publici, ita ut in contradictorio judicio per sententiam judicis, parte contradicente, pro consuetudine judicatum sit, cùm nec ex ratione naturali, nec ex jure positivo talis publicitas requiratur, sed ut apti sint ad consensum populi, aut majoris partis præsumendum, in introducendam consuetudinem per frequentiam talium actuum consentientis.

2. Debent esse voluntarii (cùm populi consensus, qui ad introducendam Consuetudinem requiritur, non habeatur sine libera voluntate) & hinc actus ex errore præcepti, circa substantialia, aut quòd putent homines ex ignorantia præcepto se obligari, ad actus tales substantialiter ponendos, non sufficiunt ad introducendam Consuetudinem, quia errantis non est voluntas introducendi *leg. si per errorem. 15. FF. de jurisd. om. judic.* neque etiam sufficiunt actus per

vim gravem extorti, cùm talis vis ab extrinseco illata tollat voluntarium.

3. Debent exerceri à populo introducente Consuetudinem, quasi ex obligatione, sive animo, saltem interpretativo, introducendæ Consuetudinis obligantis, neque enim actus agentium operantur ultrà intentionem eorum, qui tales actus exercent *c. fin. de præbend.*

§. V.

Quomodo debeat Consuetudo esse rationabilis, & legitimè præscripta?

EX ult. *c. h. t.* probatur, quòd Consuetudo, ut vim aliquam habeat, debeat esse rationabilis, & legitimè præscripta. Rationabilis autem dicitur illa Consuetudo, quæ est de re honestâ, ac utili reipublicæ; sive ut alii fusiùs eam explicant, quæ non est contraria juri naturali, nec divino positivo, nec religioni adversatur, nec est contra Ecclesiæ libertatem, nec licentiam, vel occasionem peccandi præbet, nec bono communi, & publico noxia est &c. de quibus omnibus, utrum Consuetudo ea habeat, prudentis judicis arbitrio relinquendum putant aliqui. Ut autem legitimè præscripta dicatur, debet tanto tempore cum bona fide, & aliis conditionibus, ad introducendam Consuetudinem requisitis, esse continuata, quantum ad legitimè præscribendum de jure requiritur, ut pluribus mox dicetur.

§. VI.

De Conditionibus requisitis ad legitimam præscriptionem Consuetudinis.

RESP. 1. Ad introducendam Consuetudinem præter legem, si viâ conniventiæ illa introducatur, id est, si introducatur sciente & tolerante Principe, cùm tamen facilè contradicere posset, si vellet, probabilius est, non requiri certum tempus, quia tunc non tam per præscriptionem, sed per tacitam Principis personalem approbationem introducitur Consuetudo. Sufficit ergo ad introducendam talem Consuetudinem tanto tempore eam continuare, quantum necesse est, ut ex prudenti arbitrio Princeps consensisse in eam personaliter censeri possit. Si verò via præscriptionis, ignorante scil. Principe, Consuetudo civilis introducenda sit, requiritur, & sufficit Decennium, quo elapso vim juris non scripti Consuetudo illa habet; cùm enim ad introducendum jus per præscriptionem longum tempus, de jure Civili requiratur *l. de quibus 32. & l. sequente FF. de legibus ac toto Tit. C. quæ sit longa Consuet.* longum autem tempus censeatur *Decennium §. 1. instit. de usucap. l. ult. & toto Tit. Cod. de præscript. long. temp.* consequenter ad introducendum taliter viâ præscriptionis jus Consuetudinis sufficit decennium: quòd ipsum tempus rectè putant DD. sufficere ad introducendum viâ præscriptionis jus Consuetudinis Canonicæ præter legem, saltem si non derogetur juri alterius Ecclesiæ, cùm enim in illis, quæ non sunt contra, sed tantùm præter jus Canonicum, nihil certi quoad tempus statuatur, videntur ea observanda ad præscriptionem, quæ sunt de jure Civili statuta. Si tamen Consuetudini introducendæ resistat lex, non quidem reprobando eam, tanquam irrationabilem, aut corruptelam (quæ Consuetudo, quamvis immemorialis sit,

ad

ad præscriptionem non sufficit) sed expressè eam prohibendo, requiritur cum titulo (saltem colorato) 40. annorum tempus, vel sine titulo tempus immemoriale, id est, tempus, de cujus initio memoria non exstat. Requiritur autem, ut hæc etiam consuetudo, cujuscunque temporis illa sit, si viâ præscriptionis novum jus introducere debeat, legitimo tempore sit continuata, & semel cœpta, nullo actu contrario sit interrupta, juxta communem Doctrinam de præscriptione.

Resp. 2. Quamvis multi valdè probabiliter doceant non requiri bonam fidem ad introducendam consuetudinem præter legem, cùm actus mali in tali casu non tam sint causa consuetudinis, quàm indicia consensus Principis, vel juris; & consuetudo in facto esse honesta sit, ac rationabilis, & utilis communi bono, licet in fieri peccatum includat: probabilius tamen distinguunt alii, & concedunt quidem, quòd ad consuetudinem viâ conniventiæ introducendam, non requiratur bona fides, quia princeps in tali casu sciens & tolerans actus ad consuetudinem introducendam requisitos, quos facilè prohibere posset, si vellet, meritò censetur ad introducendum jus consuetudinis consentire: quòd si tamen viâ præscriptionis, & ignorante Principe novum jus consuetudinis introducatur, tunc bona fides, aut probabilis ignorantia præscribentium, quâ actus suos malos esse ignorant, requiritur, cùm ex regula *2. in 6.* Possessor malæ fidei nullo tempore præscribat, ita ut nec incipere, nec currere possit cum mala fide præscriptio.

§. VII.

De interpretatione & extensione Consuetudinis.

COnsuetudo, quæ est secundùm legem duplicem habet effectum. Primus est legem scriptam declarare, vel interpretari, si sensus illius dubius sit sive obscurus *c. cùm dilectus 8. h. t.* ubi dicitur, consuetudo *optima legum interpres.* Secundus est, quòd legem confirmet: *instituuntur enim leges, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium approbantur*, dicitur in *Can. in istis. distinct. 3.* Si tamen consuetudo sit præter, vel contra jus, & huic repugnet, ordinariè & regulariter extendi non debet ab hoc casu ad alium; vel ab uno loco ad alium, vel à Persona ad Personam, cùm enim sit stricti juris, consequenter tantum habet de potentiâ, quantum de usu, nisi subinde similis æquitatis ratio similia jura suadere videatur: & hinc, si consuetudo aliqua à solis Laicis observata fuit in materiâ merè civili cum consensu etiam laici Magistratûs, non obligat illa Clericos, qui sunt diversi fori, nisi nihil illa præjudicaret immunitati Ecclesiasticæ, & non tam onerosa esset, quàm pro communi civium, quà talium, bono, quo in casu saltem indirectè obligarentur Clerici: si verò consuetudo versetur circa materiam merè spiritualem, obligabuntur illâ Clerici & Laici, & quidem ex consensu Prælati Ecclesiastici tantùm, cui in ordine ad talem materiam tam Laici quàm Clerici subijciuntur.

§. VIII.

De abrogatione legis per contrariam Consuetudinem.

SCiendum circa hujus §. tit. 1. per nullam consuetudinem, quantumvis diuturnam, aboleri posse jus naturale, aut jus Divinum, aut jus gentium, cùm, quæ his contrariatur consuetudo, corruptela potius dicenda sit, quàm rationabilis consuetudo: posse tamen abrogari per contrariam consuetudinem, si rationabilis hæc sit, & legitimè præscripta, omnem legem positivam humanam, tam civilem, quàm Canonicam, prout patet exc. *ult. h. t.* universaliter loquente.

Sciendum 2. ad hanc consuetudinem contra legem easdem requiri conditiones, quæ supra requirebantur ad introducendam consuetudinem præter legem, ut nempè rationabilis illa sit, & legitimè, animo abrogandi legem, à tota, vel majore parte communitatis præscripta, si viâ præscriptionis lex abroganda est; quæ autem rationabilis consuetudo dicatur, uti etiam, quot, & quales actus, quodnam tempus, & qualis consensus Principis ad abrogandam taliter legem requiratur, ex dictis jam patet, cùm sit quo ad hæc talia, eadem ratio. Et quamvis putent aliqui, ad abrogandam legem non requiri bonam fidem (cùm enim actus abrogantes legem, animo abrogandi legem fieri debeant, & quidem à scientibus se contra legem agere, consequenter ab illis, qui abrogant legem, immunitas ab obligatione lagis, possideri bonâ fide, non potest) probabilius tamen alij putant, ob universalem Doctrinam *c. ult. de præscript. & reg. 2. in 6.* ab illis, qui scienter contra legem agunt, & sic bonam fidem suæ immunitatis non habent, abrogari legem non posse, viâ præscriptionis, sed à successoribus bonâ fide agentibus contra legem, eò quòd putent, hac tali lege se non teneri, cùm videant ab antecessoribus suis non fuisse servatam (utique ob justas causas, cùm malè eos egisse præsumi non debeat) & Principem illius observationem, nec personaliter, nec legaliter urgere. Neque dici potest, quod ut sic non agant animo abrogandi legem, cùm putent eam nihil obligare: conceditur enim, quòd non agant expressè, & formaliter animo abrogandi, negatur autem, quòd non agant virtualiter, & tacitè animo abrogandi legem.

Sciendum 3. non tantùm leges pœnales per consuetudinem contrariam abrogari posse (vel simpliciter, tam quoad culpam & pœnam, vel secundùm quid, quoad pœnam tantùm manente culpâ, sive deinde latæ illa sententiæ sit, sive ferendæ, ut probari potest ex variis juribus, cùm possit derogari legi, quamvis non abrogetur; derogatur autem legi, cùm pars detrahitur, *l. derogatur 101. FF. de V. S.*) sed etiam leges irritantes, per quas forma, seu solemnitas substantialis, sive essentialis actui, aut contractui præscribitur, per quas Persona nonnunquam aliqua inhabilis, ad contrahendum, aut eligendum &c. redditur; tantum enim potest consuetudo, quantum lex scripta, potest autem per legem scriptam posteriorem, prior lex, sive pœnalis illa sit, sive irritans, abrogari,

ergo

ergo etiam per consuetudinem contrariam, si requisitas conditiones hæc habeat; Imò ob hanc ipsam rationem etiam leges circa Sacramentalia, nihil ad substantiam Sacramenti pertinentia, abrogari possunt, prout colligitur etiam *ex can. de trina 80. dist. 4. de consecrat.*

Sciendum 4. per consuetudinem saltem immemorialem, posse eam etiam legem abrogari, cui inserta est generalis clausula, quæ non tantùm præcedentem consuetudinem tollit, sed futuram etiam prohibet (modò hanc non reprobet, aut damnet, velut irrationabilem) subditos in perpetuum obligans, non obstante quâcunque contrariâ consuetudine in futurum; tum quòd consuetudo immemorialis majoris est potentiæ, quàm sint aliæ consuetudines, ad quam impediendam specialis, & expressa derogatio requireretur, tum quod sola prohibitio consuetudinis in futurum, non est sufficiens signum, quòd talis consuetudo sit irrationabilis, sed ad majorem cautelam additur, ut non concedatur, tam facilè, legem tolli, viâ conniventiæ, & ne judices facilem contra talem legem admittant præscriptionem. Quòd autem per consuetudinem immemorialem, à jure tamen reprobatam, lex abrogari non possit, facit illius irrationabilitas, quam habet à jure, à quo non tam consuetudo legitima, quàm corruptela censetur; nisi fortassis ita objectum talis consuetudinis reprobatæ mutatis circumstantijs mutaretur, ut jam utilis Reipublicæ & bono communi haberetur.

Sectio II.

De nonnullis Consuetudinibus in specie.

§. I.

De quibusdam Consuetudinibus validis, & in specie à jure Canonico approbatis.

I. POtest consuetudine introduci, ut non tantùm rei dominium, sed etiam possessio ejus (saltem ficta fictione juris) sine reali & corporali rei apprehensione in alium transferatur; prout sumitur ex *c. ex litteris 2. h. t.* cùm enim utroque jure cautum sit, sufficere, in quibusdam casibus, ad acquirendam possessionem rei, fictam illius apprehensionem juxta juris dispositionem, per clavium v. g. ad ædes traditionem, per annuli, gladij investituram &c. non apparet ratio, quare non hoc ipsum etiam consuetudine introduci possit, ita, ut per hujusmodi fictam apprehensionem omnes effectus, & omnia commoda veræ ac realis possessionis acquirantur.

II. Potest consuetudine introduci, ut Episcopus in inquirendis, corrigendis, ac puniendis &c. excessibus suorum subditorum, uti & in alijs negotijs suæ Ecclesiæ, etiam arduis, quamvis de jure communi sine consilio sui Capituli ea expedire non possit, solus procedere possit, nihil requisito consilio aut consensu sui Capituli, prout habetur in *c. non est, 3. h. t. in 6. & c. ea noscitur 6. de his quæ fiunt à Prælat. &c.* Quamvis enim illa jura, quæ præscribunt, sine consilio aut consensu Capituli, in rebus arduis

arduis nihil agere posse Episcopum, rationabilia sint, non tamen ex jure naturæ præscripta sunt, sed tantùm ex jure positivo humano, ita ut, mutatis v. g. circumstantiis, rationabile etiam esse possit, quòd sine consilio aut consensu taliter habito agere possit Episcopus, prout plerique fatentur, extra alienationem bonorum Ecclesiasticorum sine consensu Capituli factam.

III. Potest introduci consuetudo in Ecclesia aliqua, quâ antiquiores Canonici gradatim præbendas sibi meliores, in Ecclesiâ suâ vacantes intra viginti dies à tempore scientiæ habitæ computandos, optare sive eligere possint, non obstante mandato Papæ alicui concesso, ut de præbenda proximè ibi vacatura, ipsi provideatur (prout habetur statutum in *c. ult. h. t. in 6.* tum quod æquitas naturalis dictet, majore eos honore & commodo afficiendos, qui diutius Ecclesiæ tali servierunt, tum quòd Pontifex suo mandato non velit præjudicare laudabili consuetudini loci alicujus, nisi per clausulam derogatoriam certâ ex causâ id exprimat) si tamen in tali Ecclesiâ aut beneficio optio locum habeat, qualem non censetur habere in illis Ecclesiis, ubi certus numerus Canonicorum, aut certa divisio præbendarum non est; nec in beneficiis apud Sedem Apostolicam vacantibus juxta citatum *c. ult. §. in præbend.* aut beneficiis Papæ reservatis, & probabiliter nec in beneficiis ex causa permutationis vacantibus *argu. Clement. unicæ de rer. permut.* quamvis in casu, quo præbendæ tantùm temporales permutantur, contrarium etiam probabile sit.

§. II.

De pluribus Consuetudinibus invalidis, & à jure Canonico specialiter prohibitis, ac reprobatis.

I. ILlæ consuetudines, quæ per se, & directè magnum gravamen inferunt Ecclesiis, aut Personis Ecclesiasticis irritæ sunt, & ut tales declarari debent, prout sumitur ex *c. 1. h. t.* juncta *Gloss. V. Consuetudines*, vel certè officio judicis Ecclesiastici tolli debent, si ab initio non fuerunt multùm onerosæ Ecclesiæ, ex post facto tamen multum gravamen Ecclesiæ intulerunt, (cùm enim consuetudo vim legis obtineat, consequenter sicuti lex talis irrita est, ita etiam consuetudo talis irrita erit) ita ut nec summo Pontifici, aut aliis Prælatis Ecclesiasticis, liceat talia gravamina indebitè, & sine necessitate Clericis imponere.

II. Consuetudo etiam temporis immemorialis, secundùm quam Principes & Magistratus sæculares propriâ auctoritate Ecclesiis vel Personis Ecclesiasticis, etiam in bonis suis Patrimonialibus tributa, aut collectas imponunt, vel vectigalia exigunt, nulla est, & à jure Canonico damnata, & reprobata *c. ult. h. t. c. quamquam de censibus in 6. c. non minus. 4. & c. adversus 7. de immunit. Eccles.* cùm enim hæc talia facere sint actus propriè dictæ jurisdictionis, sæcularibus autem in Clericos nulla competat jurisdictio, *argu. c. 2. de judiciis*, consequenter nulla præscriptio illis prodesse poterit. Accedit, quòd incapax possidendi, sit etiam incapax præscribendi, Laicus autem nullum jus spirituale

tuale possidere potest, quale jus est jurisdictio in Clericos, consequenter neque hoc præscribere poterit.

III. Non potest consuetudine introduci, ut auditis utriusque partis allegationibus, à quibuscunque præsentibus litteratis & illitteratis causæ decidantur, cùm sententia à judice non suo, sive ab eo, qui jurisdictionem non habet, lata, nulla sit: quamvis enim cujuscunque mens audiri possit circa negotium propositum, sententiam tamen ferre, cui stare debeat pars, jurisdictionem requirit.

IV. Non possunt inferiores Clerici etiam Presbiteri, non Episcopi, ulla etiam immemorali consuetudine acquirere facultatem exercendi ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, *c. quanto 4. h. t.* cùm enim hi non sunt capaces actuum exercendorum, pro quibus præscriptione introducitur consuetudo, consequenter neque talis consuetudinis introducendæ sunt capaces; & quamvis per privilegium à Pontifice obtentum, talium actuum exercendorum capax fieri possit etiam inferior Sacerdos, non tamen hoc fieri potest per præscriptionem etiam immemorialem, cùm potentius sit privilegium ad capacitatem talem obtinendam, quàm sit præscriptio, ut colligitur ex *relato c. quanto.*

V. Nulla etiam est ea consuetudo, per quam disciplina Ecclesiastica, interdictum v. g. generale, suspensio, cessatio à Divinis &c. solvitur *c. cum inter 5. h. t.* cùm enim per censuras tales, aut earum incurrendarum periculum, fideles in officio contineantur, aliud non est, tales censuras tollere, quàm nervum Disciplinæ Ecclesiasticæ solvere, quod utique irrationabile est: & quamvis per privilegium à summo Pontifice concessum omnes effectus talium censurarum in certis circumstantiis cessare possint, per consuetudinem tamen hoc fieri non potest, cùm consuetudo talis irrationabilis sit.

VI. Nulla etiam est ea consuetudo, quâ Prælati immediatè subjecti Sedi Apostolicæ sine licentiâ hujus, Ecclesias suas dimittunt. *c. cùm venerabilis 7. h. t.* vel juxta quam putant, se legitimè electos non teneri confirmationem à superiore petere *argu. c. qualiter 17. de elect.* (quia per tales consuetudines destrueretur bonus Ordo & Disciplina Ecclesiæ) ita ut nec temporis immemorialis consuetudo in contrarium aliquid operetur; quamvis enim consuetudo immemorialis vim tituli habeat, aut privilegium præsumere velit, nihil tamen in illis casibus operatur, in quibus consuetudo tanquam iniqua, & irrationabilis à jure reprobata est.

VII. Nulla est consuetudo, vi cujus Capitulum, sive Collegium Canonicorum, antiquas Ecclesiæ consuetudines, vel constitutiones approbatas, absque consensu ordinarii immutare se posse putat *c. cùm consuetudinis 9 h. t.* cùm [illegible] consuetudo ad perturbandam magis Ecclesiæ disciplinam, quàm conservandam conducat, nisi à laxiori vivendi modo contra primævum institutum ad primum iterum originem reducatur.

VIII. Nulla etiam est consuetudo, per quam homines ad peccandum inducuntur *c. ex parte 10. h. t.* cùm consuetudines tales sint vel maximè irrationabiles.

IX. Non potest consuetudine introduci, ut in eâdem Ecclesiâ idem Canonicus, duos Personatus, duas Dignitates, vel duo Officia, vel canonicalem præbendam simul cum dignitate, personatu, aut officio, absque licentiâ summi Pontificis habeat, cùm talis consuetudo sit inimica sacris Canonibus, & de radice ambitionis, ac velut corrupte la reprobetur in *c. 1. h. t. in 6.*

X. Nulla etiam est consuetudo, ut à Vicario Generali ad Episcopum appellari possit, cùm unum idemq; sit utriusq; tribunal, *c. 2. h. t. in 6.* nec consuetudo aliqua impedire potest, quo minus Legati Apostolicæ Sedis recipiantur, aut liberè terras, ad quas destinantur, ingrediantur *extravag. uni. h. t. inter com.* cùm justæ jurisdictioni Pontificiæ talis consuetudo graviter noceat.

TITULUS V.

DE POSTULATIONE PRÆLATORUM.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Postulatio, & quomodo ab Electione differat.

Resp. 1. Postulationem propriè & strictè dictam, prout ab Electione differt, esse petitionem Collegij seu Capituli, factam à Superiore, ut ille, qui propter defectum, vel impedimentum Canonicum, de jure communi, ad Prælaturam, vel Dignitatem Ecclesiasticam eligi non potest, ad eandem per dispensationem admittatur, si tamen in tali inhabilitate dispensare soleat superior: ut adeò postulatio introducta sit in subsidium electionis; & præcipuè tantùm in his ab electione differat, quòd hæc juri, quod acquirit legitimè electus, qui electionem admisit, postulatio verò gratiæ innitatur; quòd electio fiat de Persona habili, postulatio verò sit Personæ de jure impeditæ; & quòd denique electus in electionem absolutè consentire possit, postulatus verò tantùm sub conditione dispensationis obtinendæ.

Resp. 2. Duplicem esse postulationem, solemnem aliam, aliam non solemnem, sive simplicem; solemnis est, quæ fit à superiore super impedimento canonico, in quo potest ille, & solet dispensare, quam superiore responsione definivimus. Simplex, sive non solemnis est, quæ non tam in impedimento canonico dispensat, inhabilem habilitando, quàm licentiam, ac facultatem à superiore v. g. petit, ne lædatur jus aliquod illius; sic religiosus illegitimè natus, si ad Episcopatum assumatur, solemniter, & non solemniter postulari debet, solemniter à Pontifice, ut cum eo, qui ratione natalium inhabilis est ad dignitatem Ecclesiasticam, super hac inhabilitate dispensetur; non solemniter autem à Prælato suo, ut ne illi invito subtrahatur, qui ratione religiosæ obedientiæ illi subjectus est.

§. II. *De*

§. II.

De his, qui postulari possunt, & non possunt.

Resp. 1. Illos tantùm postulari posse in genere, qui impedimento aliquo canonico impediuntur, quo minus eligi possint (cùm enim in subsidium electionis sit postulatio propriè dicta, consequenter tantùm illi propriè postulari possunt, qui non possunt eligi) non quidem omnes, sed qui inhabiles sunt, ut eligantur, propter defectum aliquem, in quo superior potest, ac solet dispensare, uti colligitur ex *c. 1. §. nos igitur. junctâ Gloss. V. Personam. h. t.* ne frustranea scil. sit postulatio. Et hinc postulari non possunt ad Prælaturam, qui laborant publicâ morum infamiâ, aut in crimine aliquo, quo notati sunt, perseverant, vel qui omninò sunt illitterati, bigami, spurij ex damnato coitu nati, uti colligitur ex *c. nisi cùm pridem* 10. §. *Personæ verò. de renunt.* qui interdictum loci scienter, ac temerè violavit *c. 1. h. t.* qui 27. ætatis annum non attigerunt &c. nec postulari possunt Religiosi professi ordinum mendicantium ad inferiores cathedralibus Ecclesias, aut ad monasteria extra suos ordines, ut patet ex *extravagante uni. h. t. inter comm.*: qui tamen vinculo alterius Episcopatûs tenetur, etiamsi tantùm confirmatus sit, quamvis eligi non possit in Episcopum, aut Archiepiscopum alterius Ecclesiæ, cùm sit spirituali matrimonio primæ suæ Ecclesiæ junctus, & sic incapax alterius matrimonij spiritualis contrahendi prius, quàm à priore vinculo solvatur, postulari tamen potest à Pontifice, qui potest, & solet in casu necessitatis, aut magnæ utilitatis, dispensare, ut cum priore Episcopatu retento alium etiam Episcopatum recipiat postulatus, vel saltem priore dimisso, ad alium transeat, prout constat ex *c. ult. h. t.* & ex *c. ult. de translat. Episc.* Et quamvis Cardinalis S. R. E. non Episcopus, in Episcopum alicujus Ecclesiæ postulari debeat à summo Pontifice, postulatio tamen hujus, non est postulatio solemnis, cum nullo canonico impedimento prohibeatur, quò minus eligi possit, sed postulatio simplex, sive non solemnis, ne scil. Ecclesiæ universali, cujus administrationem Pontifex habet, per talis Cardinalis absentiam, in suâ Ecclesiâ particulari residere obligati, sua subtrahatur utilitas, quam ex hujus Cardinalis in Romana curiâ præsentia sperare potest: quo modo etiam Prælati Episcopo inferiores, quamvis simplici sæpè postulatione à suis Capitulis v. g. postulandi sint, rectissimè tamen dicuntur eligi, & non postulari, cùm nullo canonico impedimento impediantur, quo minus eligi possint.

§. III.

De Superiore, à quo fieri debeat Postulatio.

Fieri debet ab eo superiore postulatio, cujus est Prælati, si electus esset, confirmatio, si tamen super impedimento canonico ratione cujus fit postulatio, dispensandi licentiam habet (habet enim admissio postulationis, vim confirmationis, ergo ab eo fieri debet postulatio, à quo petenda foret Electi confirmatio) neque tamen ex obligatione justitiæ admittere postulationem

concorditer factam, & à se petitam tenetur superior, quamvis admittere teneatur ex justitia electionem legitimè factam, & legitimè electum confirmare, cùm postulatio gratiæ, electio juri innitatur, ut dictum: neque tamen etiam nego, quòd ex debito officii postulationem admittere teneatur, si necessitas, aut utilitas Ecclesiæ exigere videatur, cùm ex officio illi incumbat talis Ecclesiæ utilitati, aut necessitati providere.

§. IV.

De illis, qui habent jus, sive potestatem postulandi.

OMnes, qui eligere possunt, jus etiam postulandi habent *c. bonæ 4. §. cæterum h. t.* eò quòd postulatio in supplementum electionis concessa sit, & tanquam accessorium regulariter non acquiratur sine jure eligendi, nisi extraneus v. g. aliquis ex mera gratia ad electionem Prælati admittatur, & jus postulandi nondum legitimè præscripserit, quo in casu potest talis à postulatione excludi. Ut autem postulatio à superiore admitti possit, debent duplo plures postulare, si facta sit in discordia, ita ut aliqui Capitularium elegerint aliquem, alii postulaverint aliquem *c. scriptum 40. de Electione* (meritò enim plus requiritur ad extraordinaria, uti est postulatio, quàm ad ordinaria, uti est electio) ita ut si in tali casu à majore quidem parte facta fuerit postulatio, à minore verò electio, penes superiorem sit, confirmare num velit à minore parte electum, an majoris partis postulationem admittere: Si verò nulla electio intervenit, sed tam hi, quàm illi diversos postulaverint, sufficit ad postulationem alicujus admittendam, si à majore parte Capituli postulatus sit, ut probatur ex *c. postulationem 5. h. t.* cùm in tali casu non sit pro una via providendi, major ratio, quàm alterâ. Et quamvis eligentes variare non possint post factam legitimè electionem, & ab Electo admissam, cùm per talem electionem, & admissionem huic jus fuerit acquisitum, quòd adimere ipsi per variationem amplius non possunt, qui elegerunt; possunt tamen variare, qui postulationem alicujus fecerunt; modò postulatio talis Superiori nondum fuerit præsentata, ita ut ante talem præsentationem alium postulare possint sine præjudicio illius, quem prius postulaverunt, tum quod per postulationem talem nullum adhuc jus postulato acquisitum fuerit, tum quòd superiori, cui postulatio jam præsentata fuit, videatur illudi, si post præsentatam postulationem priorem, alia iterum tentaretur, quæ omnia habentur in *cit. c. bonæ. 4. h. t.*

§. V.

De pœnis postulantium indignum.

QUi scienter ad Prælaturam postulant indignum propter vitium, seu defectum indispensabilem, pro ea vice, ipso jure seu facto, privati sunt potestate postulandi, & eligendi, *Gloss. in c. 1. v. privare h. t. & c. 2. eod.* quæ enim pœna statuta est contra indignum scienter eligentes, *c. cùm in cunctis 7. §. fin. de Elect.* extenditur in *c. 1. h. t.* ad scienter indignum postulantes: quam pœnam etiam incurrunt illi, qui postulationem personæ indi-

indignæ temerè ab illis factam, & à superiore ob vitium personæ reprobatam, repetunt *c. gratum 2. h. t.* (quia, qui concessa sibi potestate abutitur, meretur ea privari) ita ut ad eos, qui in postulationem indigni, aut revocationem postulationis reprobatam non consenserunt, sed expresè contradixerunt, licèt numero pauciores sint; imò etiamsi unus tantùm innocens supersit (cùm in uno collegii jura conserventur) pro hac vice devolvatur jus eligendi, aut postulandi, prout colligitur etiam ex *c. bona 23.* & ex *c. cùm Vintonensis 25. de electione.*

§. VI.

De forma Postulationis, ejusque effectu.

Quamvis tutius sit, ut in postulatione solemni forma Scrutinii, & aliæ solemnitates ad electionem à jure requisitæ observentur, absolutè tamen necessarium non est, eò ipsò enim, quòd per electionem ab electo admissam jus aliquod contra electores acquiratur, non autem per postulationem, consequenter major cautela necessaria est, in illa, quàm in hac. Reprobrantur autem à jure expresè illæ formæ postulationis, quæ sub formis ambiguis fiunt v. g. *eligo postulando*; *vel postulo eligendo*, vel *eligo postulandum*; aut *postulo in eligendo*; vel denique *eligo*, & *postulo prout melius de jure valere potest c. uni. h. t. in 6.* (cùm tales formæ incertitudinem, & obscuritatem contineant, & ex illis colligi clarè non possit, utrùm postulatio fiat, an electio, neque enim, qui eligi debet, postulari potest, aut qui postulari debet, eligi potest) nisi probabile dubium sit de Canonico impedimento, quo in casu, sub ea forma: *eligo & postulo, prout melius de jure valere potest*: postulatio fieri potest, prout ex *relato c. uni.* habetur, ita tamen, ut taliter electus & postulatus determinare debeat, utrùm electionis, an postulationis viam prosequi velit, & non possit ab una ad alteram variare, cum præjudicio tertii juxta regul. *21. in 6.* Effectus autem postulationis solemnis præcipuus est, quod postquam ea à superiore admissa fuit, vim habeat electionis confirmatæ, ita ut postulatus admissus jus omne consequatur, perinde ac si esset electus, confirmatus, & aliâ confirmatione non indigeat, ut licitè, & validè administret. Simplicis verò postulationis, sive non solemnis, ille effectus est, ut obtentâ licentiâ superioris eligi ille possit, vel electus confirmari, si ante obtentam licentiam postulatus fuit, quod fieri posse concedunt communiter.

TITULUS VI.

DE ELECTIONE ET ELECTI POTESTATE.

SECTIO I.

De Electione in genere, & Electoribus.

§. I.

Quid sit Electio, & quomodo ab aliis modis providendi Ecclesiæ differat?

ELectio ſubinde in latiore ſenſu, ſubinde in ſtrictiore, etiam in jure accipitur: ſtrictè & propriè dicta rectè deſcribitur, quòd ſit *Perſonæ idoneæ* (nullo Canonico impedimento impeditæ) *ad Eccleſiæ vacantis, ſeu viduatæ* (ſponſo ſcil. ſuo carentis, qualiter ſponſo ſuo carere dicuntur Eccleſiæ Cathedrales mortuo Epiſcopo, aut aliæ etiam regulares Eccleſiæ ſuo Prælato deſtitutæ) *paſtoralem dignitatem, ſeu prælaturam, per eos, quibus jus eligendi competit, Canonica* (à ſacris Canonibus approbata) *vocatio.* Differt autem hæc electio ſtrictè dicta à collatione libera, quod per hanc acceptatam jus in re, ſeu quaſi Dominium in beneficio acquiritur, per Electionem verò acceptatam, jus ad rem tantùm, & hinc tantùm vocatio ad beneficium dicitur: & ante confirmationem electi hoc mortuo v. g. vel renuntiante electioni, quod liberè poteſt facere ante confirmationem electus, etiam ſine conſenſu ſuperioris, prælatura talis vacare dicitur, non per mortem hujus modò electi ante confirmationem mortui, vel renuntiantis, ſed per mortem prioris &c. à præſentatione verò differre dicitur, quia plus juris confert Electio, quàm præſentatio; factâ enim electione, & illâ publicatâ, illud ſaltem jus confertur electo, ut ante illius etiam admiſſionem variare non poſſint Electores, ſed electi conſenſum exigere debeant; in præſentatione verò variare poteſt Patronus (ſaltem ſi Laicus ſit) neque conſenſum præſentati requirere. A nominatione denique differt, ſi tamen hæc à præſentatione differat, quod per nominationem nihil prorſus juris acquiratur nominatus, neque unus tantùm, ſed plures ſimul nominari poſſint, ex quibus uni deinde Epiſcopus v. g. beneficium conferat vel præſentans unum aliquem præſentet.

§. II.

De illis, qui poteſtatem eligendi habent.

EX SS. Canonibus latis patet, magnam olim diverſitatem fuiſſe ſervatam in Epiſcoporum v. g. electione: aliqui enim in primitiva Eccleſia ab ipſis Apoſtolis Eccleſiarum Epiſcopi conſtituti fuerunt; poſtea diverſis perſonis, ex ſpeciali Pontificum privilegio conceſſum fuit, jus providendi Eccleſiæ viduatæ, ita ut nonnunquam jus eligendi fuerit penes Clerum tantùm illius Diœceſis, cui dari Epiſcopus debebat; nonnunquam penes Clerum, & populum, ut hi ſaltem in electum à Clero conſentire deberent, vel nominare plures, ex quibus Clerus aliquem eligeret; nonnunquam etiam Principibus Laicis jus nominandi aut præſentandi Epiſcopum conceſſum fuerit, prout hodie adhuc habent ad certos Epiſcopatus Reges aliqui &c. ita ut Sacri Canones, ſi diverſo modo loquantur, de diverſis temporibus, aut privilegiis intelligendi ſint. De jure tamen communi & ordinario, electionem Prælati Eccleſiaſtici, tam ſæcularis quàm regularis, ad Capitulum Eccleſiæ, cui providere debet, ſpectare, *exc. 1. h. t.* patet, meritò enim his conceditur jus eligendi ſibi capitis, & ſuæ Eccleſiæ de ſponſo providendi, qui majorem ſuæ Eccleſiæ notitiam habere cenſentur, ac talis capitis membra habentur; non quidem quaſi propriâ auctoritate Prælatum conſtituant,

ant,

ant, cùm ipsi Prælaturam Episcopalem v. g. non habeant, sed ex potestate officii, à communi jure vel à Pontifice concessi.

Intelligitur autem Capituli, aut Collegii nomine, non quævis Clericorum uni Ecclesiæ adstrictorum collectio seu communitas, sed qui nomine Canonicorum seu Capitularium veniunt, qui unum quasi corpus constituunt, cujus caput ipse Prælatus est, & communi sigillo utuntur, atque unum communem Syndicum, ac procuratorem constituere possunt *c. dilecta 14. junct. Gloss. V. nec sint unum corpus de Excess. Prælat.* & *l. 1.* §. *1. FF. quod quisque univers. nom.* & quamvis ad constituendum primò collegium tres personæ ad minimum requirantur, *L. Neratius 85. FF. de V. S.* cùm præter Capitulum (quod pluralitatem dicit) à Rectore distinctum debeat, vel actu, vel potestate saltem, habere Rectorem, potest tamen semel constitutum collegium, ejusque jura in duobus, imò etiam in uno conservari juxta *Gloss. in cit. c. 1. V. duo h. t.* cùm plus ordinariè requiratur ad generationem, quàm ad conservationem. Neque tamen omnes etiam qui sunt de Collegio Ecclesiæ alicujus collegiatæ, aut Cathedralis, habent jus eligendi Episcopum, seu Prælatum talis Ecclesiæ, sed illi tantùm, qui in SS. Ordinibus (Subdiaconatus saltem) constituti sunt (juxta *Concil. Trident. Sess. 22. c. 4. de reform.*) saltem tempore electionis, & quamvis talem in Sacris non constitutum exspectare cæteri non debeant, licet prius quàm electio fiat, ordinari vellet, si tamen Canonicorum v. g. nullus, quando sedis vacatio contingit, in Sacris constitutus esset, & consequenter penes nullum tum esset jus proximum eligendi, prius tamen, quàm ad superiorem provisio talis Ecclesiæ devolveretur, exspectare hic deberet usque ad terminum electioni concessum elapsum; ut si intra hoc tempus aliqui ordinari in majoribus vellent, jus eligendi illis non impediretur.

§. III.

An potestas eligendi aliis quoque Clericis, qui è Collegio non sunt, vel etiam Laicis competere possit, vel iis, qui solùm sunt in possessione juris eligendi?

Resp. 1. Posse competere jus eligendi etiam extraneis Clericis, qui è Collegio seu Capitulo non sunt, non tantùm vi privilegii, prout sumitur ex *c. cùm dilectus 8. de Consuet.* neque tantùm vi legitimæ per 40. annos præscriptæ consuetudinis *c. Cumana 50. h. t. juncta Gloss. V. Consuet.* sed pacto etiam seu voluntate eorum, ad quos jus eligendi spectat, ita tamen, ut si in extraneam personam, vel dignitatem, à Capitularibus perpetuò transferatur, superioris consensus cum aliis solemnitatibus, ad alienandum res Ecclesiæ requisitis, accedere debeat, cùm talis in extraneum translatio species quædam alienationis sit; & omnes Capitulares in hoc consentire debeant, cùm quòd singulis præjudicat, a singulis sit approbandum.

Resp. 2. Laicis nec per pactum, nec ullo alio modo à Capitularibus communicari potest jus eligendi Prælatos Ecclesiasticos, *c. sacrosancta 51. h. t.* cùm spiritualia negotia tractare non debeant Laici

ci *c. 2. de judiciis.* & quod in *c. nobis 25. de jure Patro.* conceditur, ut factâ jam electione consensus Patroni requiratur, non tam de obligatione necessaria, sed de honestate intelligi debeat, ne jura videantur juribus contradicere; vel certè de Patrono Ecclesiastico textus ille intelligi debet, aut de consilio tantùm petendo, quo posito libera adhuc penes Capitulum erit electio; nisi aliter de sua jurisdictione (per privilegium v. g. à Summo Pontifice obtentum) doceat Patronus.

Resp. 3. Nec per ullam consuetudinem, quamvis immemorialis illa sit, possunt Laici, etiam Patroni, seculares jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum acquirere, sive soli, sive cum Canonicis eligere præsumant *c. Massana 56. h. t.* (cùm corruptela potiùs, quàm consuetudo, ut Pontifex ait, dicenda sit, contraria præsumptio independenter à Pontificio privilegio attentata) nec valeat electio cum talibus Laicis coëligentibus facta, si Clerici scienter & voluntariè ad coëligendum admiserunt Laicos, cùm actus individuus, qualis est electio, nullus sit, si vel unus inhabilis scienter & voluntariè admittatur ad actum talem constituendum, & in his individuis utile per inutile vitietur, quòd si tamen Laici coëligant quidem cum Clericis, admissi ad coëligendum vel per ignorantiam, vel quia prohiberi non poterant, vel quia gravi metu ad tales admittendos coacti fuerunt, valdè probabilè est, electionem valere, ex solis Clericorum suffragiis, rejectis Laicorum, tanquam incapacium, præsertim, si contra Laicorum suffragia protestati sunt Clerici, cùm constitutio invalidans electionem coëligentibus etiam Laicis, valdè probabiliter, non tantùm in odium Laicorum, sed Clericorum etiam culpabiliter Laicos admittentium facta sit: neque à præsentatione Laicis competente, si ædificaverint, dotaverint, vel fundaverint Ecclesiam Parochialem, ad Electionem in Ecclesiis Collegiatis ducenda est paritas, quamvis ex uno relato capite talis Ecclesiæ Patroni sint, cùm per præsentationem à præsentato admissam, nullum jus spirituale acquiratur præsentato, sicuti per electionem admissam ab electo, facilius proindè præsentatio quàm electio Laicis conceditur.

Resp. 4. Jus eligendi etiam illis competit, qui tantùm sunt in hujus juris possessione, cum bonâ fide, si de possessione tali constet, modò ante electionem factam nulla lis super hoc jure illis mota fuerit, quæ fuerit etiam contestata, ita ut non tantùm votum hujus præ alio, penes quem post modum proprietas hujus juris fuisse electionis tempore deprehenditur, valeat, sed electio etiam ex hoc capite postmodum nunquam impugnari possit *c. cùm olim 7. juncta Gloss. V. duobus de caus. possess. & propriet. & c. querelam 24. juncta Gloss. V. super jure h. t.* cùm bonæ fidei possessor fructus percipere possit (quos inter est jus eligendi) quamdiu lis cum illo contestata non fuit super rei proprietate.

§. IV.

An sicut electio Episcopi, ita etiam electio, sive institutio Canonicorum in Ecclesiis Cathedralibus pertineat ad Capitulum.

Resp. Spectato jure Canonicorum electio, sive potiùs collatio Canonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus vel ad

ad Episcopum simul, & Capitulum pertinet, ut tradit *Glos. in c. cùm Ecclesia 31. V. postulavit h.t.* vel ad solum Episcopum juxta *c. cùm injunctio. 12. de hæreti.* cum Consilio tamen Capituli juxta *c. novit. 4. de his quæ fiunt à Prælatis, &c.* sicuti enim Episcopo Ecclesiarum cura demandata est, & consequenter ad eum etiam pertinet instituendorum beneficiatorum cura, ita etiam Capituli interest, scire, quos Concanonicos, & fratres habeat: potest tamen etiam fieri non tantùm per privilegium, sed per receptam in talibus Ecclesiis consuetudinem, ut ad solum capitulum assumptio Canonicorum, vel ad solum Episcopum, nihil requisito consilio Capituli, pertineat, prout probati potest ex *relat. c. cùm Ecclesia.* Cùm nec à iure improbetur hæc consuetudo.

§. V.

De iis, qui prohibentur eligere Episcopos, aliosque Prælatos Ecclesiasticos.

GEneratim loquendo aliqui prohibentur eligere, naturâ, aliqui lege, vel moribus: naturâ prohibentur eligere, sive ob impedimentum naturale, pupilli seu inpuberes, hoc est minores 14. annis, si sint masculi, aut 12. annis, si sint fœminæ. *c. ex eo 32. h.t. in 6.* cùm plenam rationis discretionem non censeantur habere; ob quam rationem etiam furiosi, amentes, & mente capti eligere non possunt, nisi lucida intervalla habeant, & sibi præsentes sint tempore electionis. Lege autem prohibentur eligere 1. excommunicati, excommunicatione majore, ut patet ex *c. constitut. 23. juncta Gloss. V. Excommunicationis de Appellat.* & quidem vitandi, sive non tolerati irritam ipso jure electionem faciunt, si scienter, & voluntariè, absque protestatione, ad electionem admittantur, cùm absque gravi incommodo repelli possent *argu. c. ult. de procurat.* Tolerati autem, & non vitandi, per exceptionem repelli possunt, cùm omnis actus jurisdictionis, & officij ipsis prohibitus sit. 2. Eligere non possunt lege prohibente suspensi ab officio *c. cùm inter. 16. §. fin. h.t.* (sive sint à jure sive ab homine suspensi) ita ut ob rationem prius allatam electio ab hujusmodi suspensis non tolleratis facta sit irrita: neque tamen hæc prohibitio extendi debet, ad suspensos à beneficio tantùm, quia eligere potiùs est actus officij, qui prohibentur illis, quàm fructus beneficij, cùm inter fructus propriè dictos beneficij, quibus privat suspensio à beneficio, non veniant talia, pretio non æstimabilia jura, sed ea tantùm, quæ utilitatem temporalem beneficiato afferunt. 3. Eligere prohibentur à jure, qui in Personali sunt interdicto juxta relat. *c. cùm inter*, & qui irregulares sunt *c. is qui 18. §. is verò de sent. Exco. in 6.* si tamen denuntiati sint, vel per exceptionem repellantur, & sicuti vi consuetudinis legitimè introductæ jus eligendi competere potest aliquibus, quibus de jure communi non competit, ita etiam vi consuetudinis receptæ excludi possunt aliqui, qui de jure communi gaudere hoc jure eligendi possent. 4. Denique eligere prohibentur ex nova Tridentini constitutione, qui, quamvis Canonici sint, Subdiaconatus ordinem tamen nondum susceperunt,

perunt, prout etiam jam olim statuit *Clementina 2. de ætate & aqualit.* &c. Cùm autē nemo Subdiaconatûs ordinem juxta *Trident. sess. 23. c. 12. de reform.* suscipere possit ante 22. annum inchoatum, consequenter etiam ante hunc annum de jure novo, nemo ad Episcopi in Ecclesia Cathedrali electionem admittetur.

§. VI.

De pœnis illegitimè, & contra juris prohibitionem eligentium.

Resp. 1. Qui præsumit electioni, per abusum sæcularis potestatis, de se factæ consentire, nullum ex tali electione commodum habet (cùm talis electio, ut supra dictum, nulla sit) & ad omnem dignitatem Ecclesiasticam ante dispensationem (saltem ab Episcopo obtentam) inhabilis est. Illi verò Clerici Capitulares, qui taliter electionem scienter, & voluntariè celebrare præsumpserint, eligendi potestate pro eâ vice, ipso jure, privati sunt, & per judicem Ecclesiasticum in pœnam ab officiis suis, & beneficiis per trienniū suspendendi sunt, ut decidit Pontifex in *c. quisquis 43. h. t.* Censetur autem per abusum sæcularis potestatis electus ille, ad cujus electionem inter eligentes admissi fuerunt, sine privilegio Pontificio, sæculares; vel si ante aut post electionem consensum sæcularis potestatis, quasi de jure ad legitimam electionem necessarium, requisiverunt eligentes, cùm in utroque casu libertas Ecclesiastica patiatur: & quamvis sæcularis potestas adesse possit Ecclesiæ, aut Monasterio, de cujus electione agitur, ut contra discolos, & pacis perturbatores Capitulum defendere possit, putant tamen valdè probabiliter aliqui, quòd ipsi actui, in loco electionis interesse non debeat.

Resp. 2. Qui contra formam in jure Canonico in *c. quia propter 42. h. t.* præscriptam eligunt, potestate eligendi pro eâ vice per Ecclesiasticum judicem sunt privandi, prout patet non tantùm ex *relat. c. quia propter* §. *qui verò*, sed etiam ex c. *Cumana 50. h. t.* conveniens enim est, ut quis in eo puniatur, in quo peccavit, cum ergo hi tales in eligendo peccaverint, in eligendo etiam puniri debent, aufferendo ab illis pro eâ vice jus eligendi; si tamen eligerent iterum, priusquam per sententiam judicis eligendi jure privarentur, subsisteret talis electio, utpote facta ab illis, qui jure eligendi nondum privati fuerunt.

Resp. 3. Qui eligunt aliquem in Episcopum, aut aliam Prælaturam, contra prohibitionem *c. cùm in cunctis. 7. h. t.* (minorem scil. ætate, illegitimum, malæ vitæ hominem, illiteratum, aut alio juris defectu laborantem) si scienter id fecerint, ipso jure privati sunt pro eâ vice eligendi potestate, & insuper suspensi sunt ab Ecclesiasticis beneficiis per triennium, juxta *relat. c. cùm in cunctis*) ubi rationem etiam reddit Pontifex eo quòd scil. dignum sit, ut quos Dei timor non revocat à malo, saltem severitas Ecclesiasticæ disciplinæ coërceat) quod ipsum etiam habetur *c. dudum 22. h. t.* & *c. si compromissarius 37. eod. in 6.* & si Simoniacum elegerint, eam insuper pœnam incurrunt, ut non possint durante suspensione ad dignitatem Ecclesiasticam in illa Ecclesia, cui scienter Simoniacum elegerunt, assumi, prout constat ex *c. per inquisitionem 26. h. t.*

§. VII.

§. VII.

Ad quos pertineat potestas eligendi, quando Capitulares elegérunt indignum?

IN casu hujus §. vel aliqui tantùm Capitulares indignum scienter elegêrunt, vel omnes; si aliqui tantùm, potestas eligendi penes illos remanet, pro hac vice, privatis aliis, qui in electionem indigni non consenserunt, licèt numero pauciores sint, quia in his, etiamsi unicus tantùm esset, remanet jus Collegii *Gloss. in c. perpetuò 7. h. t. in 6.* Ita ut possint hi pauciores in tali casu vel statim, eodemque contextu, decretum electionis suæ, si in ea persistant, promulgare, vel novum Scrutinium inchoare, exclusis illis, qui indignum scienter elegérunt. Si verò omnes deliquerunt indignum eligendo, potestas providendi, in Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis ad Summum Pontificem, pro eâ vice, de jure antiquo devolvitur, uti & in Ecclesiis inferioribus ad eum superiorem, cujus est electum confirmare, *c. quamquam 18. h. t. in 6.* Quæ devolutio etiam fit in eo casu, quo in secunda electione delinquunt, indignum eligendo, qui in prima electione non deliquerunt, cùm in tali casu etiam pœnam privationis incurrant *c. bona 23. juncta Gloss. V. & non h. t.* quæ tamen pœna, nec ab his, nec ab illis incurritur, nisi subsecuta sit communis electio, ex votis malè eligentium, ita ut, quamvis Scrutinium publicatum sit, pœnam tamen hanc non incurrant, sed ad aliud Scrutinium procedere possint, cùm verba pœnalia non loquantur de solo Scrutinio indigni, sed de electione indigni, ut constat etiam ex *cit. Capit. perpetuo 7. h. t. in 6.* possunt tamen, si velint, qui soli habiles sunt in tali casu eligendi Prælati, etiam illos ad coëligendum admittere, qui propter indigni electionem pro illa vice privati sunt jure eligendi, uti notat *Gloss. in c. cùm Vintomiensis 25. V. admiserant. h. t.* Cùm privatio talis fiat in favorem dignè eligentium, cui cedere possunt. Sive tamen ad hanc secundam electionem gratiosè admissi fuerint, qui propter indigni electionem pro ea vice jure eligendi privati fuerunt, sive exclusi fuerint, ad tertiam tamen electionem, si tertia facienda est, eò quòd secunda effectum suum sortita non fuerit, admitti debent, ut Pontifex decidit *in cit. c. cùm Vintomiensis 25. h. t.* cùm isti suspensi non sint ab officiis, quorum actus est electio, sed jure eligendi tantùm sint privati pro una vice.

§. VIII.

De Electione à Capitulo factâ in discordia, concurrente postulatione; factâ, partim de persona dignâ, partim de indignâ.

SI postulatio, & electio concurrant in discordia, ita uti aliqui Capitularium v. g. eligant, alii postulent aliquem, ut admitti possit postulatio facta de digno, rejectâ electione, requiritur, ut duæ partes postulantium in postulandum consentiant, prout superiore *tit.* §. 4. jam dictum, & habetur in *c. scriptum 40. h. t.* si verò indignum postulaverint duæ partes, quem ignorabant tamen indignum, eligentium verò tertia pars, vel minor etiam dignum elegerint, reprobatur tam postulatio quàm electio, illa quidem,

quia facta est de indigno; hæc verò quia minor pars Capituli in eam consensit; cùm enim in tali casu, quo indignum quidem, ignorantes tamen postulaverunt duæ partes Capitularium, privatæ hæ non sint jure suo eligendi, consequenter à tertia parte electus, non est à majore parte Capituli, jus eligendi habentis, electus, ergo nulla est talis electio.

§. IX.

Ad quos pertineat potestas eligendi, si Capitulares inhabilem, sive postulandum, sine licentia, ac dispensatione superioris, ad administrationem receperint?

Resp. pertinere ad eos Capitulares, quamvis pauciores sint, qui non consenserunt, ut postulatus, ante admissionem postulationis ad administrationem aliquam admitteretur: si verò omnes in eo admittendo consenserunt, & deliquerunt, ad superiorem, ad quem postulati admissio pertinet, devolvitur jus providendi tali Ecclesiæ *c. bonæ 23. h. t.* cùm enim illi, qui talem admittunt ad administrationem ante postulationis admissionem, pro eâ vice privati sint jure eligendi, consequenter dicto modo fit devolutio, vide quæ in pari casu dicta sunt §. 7.

Sectio II.

De electis, vel eligendis ad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas.

§. I.

De qualitatibus requisitis in eo, qui eligendus est in Episcopum.

Quatuor qualitates requiri in eo, qui promovendus est in Episcopum ex *c. cùm in cunctis 7. h. t.* patet, ætatis scil. maturitas, morum honestas seu probitas, litterarum scientia, & ut sit legitimo matrimonio natus; si enim, ut Pontifex in hoc Capitulo loquitur, in promovendis ad quævis officia Ecclesiastica hæ qualitates requirantur, multò magis in Episcopo hæc requiri debent; & quidem circa ætatem statuit in hoc ipso Capitulo Pontifex *juxta Concil. Lateranensis decretum*, ut nemo in Episcopum eligatur, nisi annum ætatis 30. compleverit. De scientia verò, quamvis Pontifex asserat in *c. nobis 19. h. t.* desiderandam quidem eminentem, tolerandam tamen competentem, *ut muneris sui necessitati possit satisfacere*, ut dicit *Trident. sess. 22. c. 2. de reform.* & ideo vult, ut talis eligendus vel *Doctor* sit, *aut Licentiatus in sacra Theologia, vel jure Canonico*, vel saltem *publico alicujus Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur.* Qualis autem vitæ morumque probitas requiratur in eo, qui eligendus est in Episcopum, describit *Sanctus Paulus ad Timoth. c. 3. & ad Titum c. 1.* Quòd autem ex legitimo Matrimonio natus esse debeat, qui in Episcopum est eligendus, ex *c. innotuit 20. h. t. patet.* & quamvis cùm illegitimè nato dispensatum jam fuisset, ut ad alias dignitates Ecclesiasticas, Episcopali inferiores, eligi posset, non tamen vi talis dispensationis eligi posset ad dignitatem Episcopalem, aut hac majorem, prout sumitur ex *citat. c. cùm Vintonienses.*

§. II.

De qualitatibus requisitis, in promovendis ad dignitates Episcopatu inferiores, & ad beneficia curata.

Easdem

EAsdem quidem qualitates requiri, quæ superiore §. referebantur ex *c. cùm in cunctis* patet, ita tamen, ut circa quasdam sit aliqua diversitas. Sic ad beneficia, quæ curam animarum annexam habent, nemo assumendus dicitur, nisi 25. ætatis annum attigerit saltem, & ordinem sacrum ad beneficium tale requisitum saltem intra annum suscipiat, prout infra *in tit. 14.* dicetur: ad beneficium tamen parochiale ita hæc ætas requiritur, ut si alicui eam non habenti, quamvis ad ordinem presbyteratûs dispensatus sit, beneficium parochiale conferatur, collatio nulla sit, ut colligitur ex relato *c. cùm in cunctis §. inferiora*, & constat ex *c. si eo tempore de rescript. in 6.* & ex *c. licet Canon 14. h. t. in t.* Nisi accessoriè tantùm unita esset Ecclesia parochialis dignitati alicui, aut Canonicatui, quo in casu eadem ætas sufficit ad Parochialem accessoriè unitam, quæ requiritur ad beneficium principale.

§. III.

Quænam qualitates sive conditiones requirantur, ut alicui commendari possit Ecclesia Parochialis?

SI perpetuò alicui in commendam detur Ecclesia Parochialis, cùm talis perpetua commenda æquiparetur beneficio, & vim ac effectum habeat tituli, quamvis de jure Canonico nulla illius habeatur notitia, quia tamen usu & consuetudine introducta est, easdem etiam qualitates de se requirere videtur, quæ requiruntur in beneficiato Ecclesiæ illius: si verò in commendam tantùm temporalem Ecclesia alicui committatur, ut curam illius habeat, dum idoneus Rector instituatur, debet is esse actu Sacerdos: sicuti autem perpetua commenda conferri non potest, nisi à Pontifice, ita talis temporalis (ordinariè ad sex menses) commenda conferri alicui ab Episcopo potest de jure antiquo, de jure verò *Tridentini sess. 24. c. 18. de reform.* non tam commendatarius temporalis, quàm vicarius institui debet, cui Ecclesiæ talis cura incumbet, & congrua portio ex reditibus Ecclesiæ detur.

§. IV.

De illis, qui eligi prohibentur ad Prælaturas & dignitates Ecclesiasticas.

GEneratim loquendo impediuntur aliqui ad Prælaturas Ecclesiasticas ob impedimentum naturale, aliqui ob crimen, seu defectum morum; alii ob aliud impedimentum Canonicum. Naturâ inelegibiles sunt furiosi vel fatui *arg. c. venerabilem 34. h. t.* vel qui vitio corporis laborant, ob quod suo munere, honestè, & decenter fungi non possunt; vel qui illegitimè nati sunt; aut requisitam ætatem nondum obtinuerunt, cùm valdè periculosum sit, præponere regimini aliorum, qui non noverunt gubernare se ipsos *c. indecorum 3. de ætate & qualitate.*

Ob crimen, & defectum morum eligi prohibentur, qui propter crimina sunt infames (his enim portas dignitatum in damnum Ecclesiæ non patere ex *c. inter dilectos. 11. de Excess. Prælat.* certum est) sive deinde juris sive facti infamiâ laborent, usque dum, si infamiâ juris laborent)

rent (per judicis scil. sententiam de crimine condemnati, quod ex jure secum trahit infamiam) per legitimi superioris dispensationem in integrum sint restituti: si verò infamiâ Facti laborent, ita ut propter crimina sua publicè nota pessimè apud plerosque audiant, usque ad publicam, & constantem emendationem. Est autem criminosi infamis electio, si electus sit juris infamiâ infamis, ipso jure nulla (cùm enim ipso jure hi tales acquisitis dignitatibus priventur, multò minùs ad eas acquirendas de jure admittuntur) si verò Facti infamiâ laboret, in foro externo irrita quidem est talis electio, ut à judice cassari possit, in foro tamen conscientiæ potest Prælaturam, ad quam electus est, recipere & retinere, si nemo ipsi defectum objiciat, & speret, quòd intra breve tempus per constantem & publicam emendationem sit infamiæ notam aboliturus *argu. relati c. inter dilectos.* In specie autem ob crimen eligi prohibentur Sacrilegi, *argu. relati c. venerabilem.* ambitiosi, qui scil. in sui electionem absolutè consentiunt ante capitulare electionis decretum formatum & publicatum, *c. cùm post petitam 46. h. t.* falsarij Litterarum Apostolicarum *c. ad falsariorum 4. de crimine falsi.* usurarij manifesti, & notorij, uti & publici aleatores, *c. inter dilectos 11. de excess. Prælat.* perjuri *c. querelam 10. de jure jurand.* Simoniaci *c. super eo 12. h. t. &c. Mathæus 23. de Simonia &c.*

* * *
* *
*

§. V.

De iis qui eligi prohibentur ob contractas censuras, vel irregularitates, vel ob alias causas, & impedimenta.

1. ELigi non possunt excommunicati excommunicatione majore, quamvis tolerati sint, ad Prælaturam Ecclesiasticam, ita ut eorum electio sit irrita *c. postulastis 7. de Cleri. Exco.* (cùm enim excommunicatus tali excommunicatione sit omnis juris Ecclesiastici acquirendi incapax, consequenter etiam inhabilis est, ut ad Prælaturam Ecclesiasticam eligatur) & quamvis etiam, electio, de excommunicato minore excommunicatione, scienter facta non teneat, vel saltem irritari possit, si tamen cum ignorantia probabili minoris excõmunicationis electus est aliquis, tenet electio, uti ex alibi dicendis patebit.

2. Eligi non possunt suspensi, sive ab homine, sive à jure suspensi sint, sive suspensi sint ab officio tantùm, sive tantùm à beneficio, sive ab utroque: neque enim potest novum beneficium, aut novum jus ad beneficij fructus acquirere ille, qui ab exercitio, aut à jure percipiendi fructus sui beneficij, vel beneficiorum absolutè suspensus est.

3. Nec interdicti personaliter eligi possunt, nec irregulares ex delicto aut defectu; nec schismatici, quamvis ex schismate ad unitatem Ecclesiæ reversi sint, nisi Papa cum illis dispenset, aut ab interdicto absoluti sint, *c. ult. de Cleric. exco. c. is qui §. is verò de sent. exco. in 6. c. quia diligentia 5. h. t.*

4. Qui semel electus est ad Prælaturam, & ob vitium Personæ repulsus fuit,

fuit, non potest iterum eligi (nondum plenè curatus, aut emendatus, aut dispensatus) nec ad eandem, nec ad aliam Prælaturam: si verò electio, aut nulla fuit, aut cassata fuit, non ob vitium Personæ, sed ob aliam quamcunque causam, ob modum v. g. seu formam non servatam &c. tum iterum eligi potest ad eandem Prælaturam, prout habetur in *c. super eo 12. h. t.* excepto casu Simoniæ, de quo infra.

5. Ineligibilis etiam est ad Prælaturam, qui plura beneficia incompatibilia, electionis tempore, absque dispensatione pontificia, simul retinet *c. dudum 54. h. t.* ita ut ejus electio ipso jure sit irrita, tanquam indigni, & vitâ ac moribus improbi; quod etiam de jure novo juxta *extravagantem. Execrabilis Joan. 22. de prabend.* verum est.

§. VI.

An in Episcopum vel Prælatum eligi possit Extraneus, qui non est è Corpore, seu Collegio Ecclesiæ.

Resp. Conveniens quidem esse, ut unus è gremio sive Capitulo Ecclesiæ eligatur, si idoneus adsit, ita ut non possit invitis Canonicis extraneus obtrudi, cùm Ecclesiæ necessitatibus melius provisum videatur, si unus ex illius gremio eligatur, cui suæ Ecclesiæ necessitates magis cognitæ sunt, absolutè tamen hoc necesse non est, cùm possint Canonici favori pro se introducto cedere, ut ait Pontifex in *c. cum nobis 19. h. t.*

SECTIO. III.

De præparatoriis ad Electionem, sive de illis, quæ ad illam præcedere debent.

§. I.

Quænam ante Electionem præmittenda, & observanda sunt?

REquiritur priusquam ad Electionem deveniatur, ut Ecclesia illa suo Præsule viduata sit, sive ut vacet, non tantùm de facto, sed de jure *c. quia propter 42. h. t.* ita ut vivente Prælato, quamvis de vita illius jam conclamatum sit, nihil collegialiter tractare possint Capitulares, quod ad futuram electionem necessarium est, prout sumitur ex *c. bonæ 36. h. t.* & non tantùm talis tractatus, ante mortem Episcopi factus ipso jure nullus sit, ob defectum potestatis in Capitularibus, sed etiam electio, vi talis tractatûs ante mortem habiti, post mortem consequens, annullari, & cassari debeat, ceu facta contra juris dispositionem: & quamvis decens non sit, ut de electione successoris tractetur à Capitularibus collegialiter, ante sepulturam Prælati defuncti, juxta relat. *c. bonæ*, absolutè tamen hoc fieri potest, cùm Ecclesia absolutè vacet, & si necessitas urgeat, licitè etiam fieri potest.

§. II.

De vocandis Capitularibus ad Electionem.

VOcandi sunt, cùm Electio fuerit celebranda, omnes absentes, ut compareant, & sint præsentes, sive ex communi

munî jure, sive ex speciali privilegio, sive ex consuetudine, aut alio titulo jus eligendi habeant, *c. quia propter 42. h. t.* nisi notoriè impediti aut prohibiti sint, & sic ab eligendo excludantur; sicuti enim non excludi debet, qui jus habet ad eligendum, sic frustra vocaretur, qui notoriè impeditus, aut prohibitus est: & hinc vocari non debent, qui vel ob defectum ordinis, vel ob defectum ætatis eligere non possunt *c. ex eo 32. h. t. in 6.* neque etiam vocari debent, qui ob delictum privati sunt jure eligendi, vel qui notoriè excommunicatione majore ligati sunt, vel suspensi, vel interdicti, vel irregulares, aut ex alio capite ad eligendum inhabiles; neque denique vocari debent, qui ita à loco electionis faciendæ absunt, ut sine periculo vocari, exspectari, aut venire non possint *c. sicut 28. juncta Gloss V. sine periculo h. t.* aut ita remotè distant, ut intra tempus à jure præfixum, aut legitimè juxta loci consuetudinem præfigendum, commodè accedere non possint, *c. cùm inter 18. h. t.* aut nescitur, ubi morentur: rectissimè tamen circa hanc absentium vocationem, Ecclesiæ illius, de cujus Prælato eligendo agitur, consuetudo attenditur, cùm ipsa etiam jura diversimodè de his vocandis loquantur, attendendo scil. diversarum Ecclesiarum diversas consuetudines, & concedant etiam ob Ecclesiæ necessitatem, aut utilitatem, tempus à jure definitum ad electionem faciendam, prorogari *argu. c. ne pro defectu 41. h. t.* ita ut Capitulares præsentes, qui longiùs absentes vocaverunt, præfigendo illis terminum, intra quem adesse debeant, non possint illis absentibus procedere ad electionem, ante terminum præfixum elapsum, si sine præjudicio Ecclesiæ hoc fieri possit. Nullus tamen, quamvis vocatus sit, tenetur electioni adesse, cùm quilibet favori pro se introducto cedere possit, & quamvis aliqui cœpto jam de electione tractatu, sine causâ discedant, valebit tamen electio à præsentibus facta, illis etiam non revocatis, cùm semel illos vocatos fuisse sufficiat, & per talem sine causa factum discessum juri suo renuntâsse videantur, *c. cum nobis 19. h. t.* nisi aliud circa hæc statuta talis Ecclesiæ consuetudo, aut illius necessitas jubeat.

§. III.

De electoribus contemptis, seu non vocatis ad electionem.

COntempti censentur illi electores, qui, cùm vocari potuissent, & debuissent, vocati tamen ad electionem non sunt, vel certè tam tempestivè vocati non sunt, ut commodè ad electionem venire potuerint; & quamvis aliqui putent, etiam illos contemptos haberi debere, & posse, qui vocati quidem sunt, ut tractatui de statuendo electionis die interfint, adesse tamen huic tractatui noluerunt, postmodum tamen statuto electionis die vocati ad electionem amplius non sunt, rectius tamen putant alij, hos de contemptu agere non posse, si diem electionis futuræ aliunde resciverunt, vel absolutè responderunt, nolle se, vel non posse huic electioni adesse, cùm in hoc casu satis favori suo renuntiaverint, ut ait *Gloss. in c. Ecclesia 57. V. vocato h. t.* in priore verò casu, juxta *regu-*

lam

lam 31. in 6. certiorari ulterius non debeat, qui certus jam est.

In casu tamen, quo aliqui dicto modo contempti fuerunt, electio quidem facta, casu quo duæ partes eorum, qui potuerunt, & voluerunt, electioni adfuerint, ac alia observata fuerint, velut de jure valida subsistit, quia duæ partes tales Collegij seu Universitatis, totius Collegij vicem exhibent juxta *Gloss. in l. nulli 3. V. duæ partes FF. quòd cujus. Univers. nom.* possunt tamen contempti agere, etiamsi unicus tantùm sit, ad rescindendam Superioris auctoritate electionem talem, se contemptis, peractam; ob injuriam scil. illis factam, prout expressum habetur in *c. quod sicut 28. h. t. juncta Gloss. V. consentire*, quamvis electus ille confirmatus, imò consecratus jam esset, nisi post cognitam electionem, se contemptis, factam, ob bonum pacis, in eam postmodum consenserunt, & sic juri suo, & favori pro se introducto cesserunt. Imò si jus eligendi alicui competat, non tantùm ratione Canonicatûs, quem habet, sed ratione Dignitatis, potest etiam successor in Dignitate de contemptu agere, ut tradit recepta *Gloss. V. consentire*, cùm injuria, quæ illata est dignitati, non exspiret cum eo, qui dignitatem habet *c. si gratiosè 5. de Rescript. in 6.* Quod si tamen Capitularis absens, & nunquam citatus, aliunde resciat diem electioni præfixum, probabile est, quòd de contemptu agere non possit ad rescindendam electionem; neque enim scienti denuntiatio facienda est juxta *Reg. 31. in 6.* si ea fieri tantùm debeat, ad notitiam rei habendam, sicuti fieri debet in casu electionis.

§. IV.

An Elector absens Procuratorem constituere possit, qui suo nomine, & loco eligat, vel per litteras suum votum seu suffragium dare possit.

Resp. 1. Posse Procuratorem constituere, qui sit de gremio Capituli, si Capitularis absens quidem sit, sit tamen in loco, unde vocari debeat, tam tempore vocationis, quàm tempore electionis, & justo impedimento detineatur, ob quod ad electionem venire non possit, de quo, si opus fuerit, sive si requiratur, fidem faciat juramento, uti Pontifex statuit in *c. quia propter 42. h. t. §. illud autem.* Quamvis enim ordinariè per Procuratorem quemcunque in aliis negotiis agere quis possit, speciale tamen hoc est in casu electionis, ubi videtur electa industria Personæ eligentis, & major cautela necessaria censetur; & hinc possunt quidem juramentum de impedimento legitimo Electores remittere, cùm potissimùm sit in favorem eorum introductum, & ob hanc etiam rationem extraneum admittere, ut procuratorio nomine loco absentis legitimi Capitularis eligere possit, requiritur tamen, ut omnes Capitulares præsentes unanimi consensu, & nemine contradicente, procuratori juramentum, aut probationem impedimenti remittant, aut extraneum admittant *argu. c. scriptum 40. h. t.*

Quòd si verò absens ob legitimum impedimentum ab Electione, procuratorem constituere velit, potest vel unum tantùm de gremio Capituli, vel plures etiam constituere, prout ipsi expressè

conceditur, in relato *c. quia propter*. Ita tamen ut singulis in solidum committat potestatem suo loco eligendi, ut scilicet unus sine altero eligere possit, & uno impedito, aut recusante, alter vices suppleat, & inter hos detur locus præventioni, nisi ex mandato procuratorio ille admittendus videatur, qui priore loco nominatus est: qui duo quidem vota habebit, unum ex proprio nomine, tanquam Capitularis illius Ecclesiæ; alterum nomine procuratorio, illius scil. nomine, cujus procuratorem agit; in casu tamen, quo cum mandato generali tantùm constitutus est, non potest in scrutinio alium suo nomine, & alium illius nomine, cujus procuratorem agit, nominare, prout expressè statuit Pontifex in *c. si quis 46. h. t. in 6.* nisi de speciali Persona eligenda speciale mandatum habeat: sicuti enim in casu generalis tantùm mandati constituti Procuratoris industriæ relinquitur, quæ nam Persona digna videatur, ut eligatur, non possit autem idem ipse jam hunc, jam alterum digniorem altero judicare, consequenter in casu talis generalis mandati ad eligendum, non potest alium suo nomine, alium procuratorio nomine nominare, sicuti potest in casu specialis mandati ad specialem personam procuratorio nomine nominandam.

Resp. 2. Casu quo nullus ex gremio in se suscipere velit procuratoris officium, in ordine ad eligendum, absentis nomine, neque Capitulum velit extraneum admittere, non potest absens Capitularis per litteras suum suffragium, & votum submittere, si accuratè servari debeat in tali electione forma scrutinij in relat. *c. quia propter* præscripti, uti patet ex *cit. c. si quis.* cùm enim juxta *c. Quia propter*, non ante scrutinium, sed in hoc secretò, & sigillatim suffragia ferenda sint, consequenter nullum est suffragium, quod ante scrutinium scriptum est; nisi per conspirationem, & fraudem nullus procuratoris in se munus suscipere velit, quo in casu impeditus Capitularis, qui legitimè procuratorem constituere vult, potest de injuriâ, & contemptu agere, ac petere rescissionem electionis *argu. c. cùm dilectus, 32. h. t.*

§. V.

De expensis faciendis pro funere Prælati defuncti, & Electione Successoris.

PRo exequijs & funere defuncti ordinarij, & moderati sumptus, pro famulis etiam, & officialibus defuncti &c. debent præstari ex reditibus Ecclesiæ vacantis, seu ad mensam Episcopalem spectantibus; & si hi non sufficiant, debet etiam Capitulum ex reditibus suæ mensæ, subsidium afferre, cùm non tantùm Ecclesiæ, sed ipsius etiam Capituli interest, honorifica Prælati sepultura. Expensas autem in electionem successoris necessariò faciendas, Ecclesia vacans omnes subministrare debet, non tantùm, quæ fieri debent in nuntijs mittendis ad convocandos absentes Capitulares, in Notarios, Jurisperitos necessarios &c. sed illa etiam, quæ fieri debent ad petendam confirmationem &c. *c. ut præteritæ 45. h. t.* Cùm hæc omnia fiant principaliter in bonum Ecclesiæ. Quòd si verò electio oppugnetur, quis ex-

expensas suggerere debeat opponentibus, aut prosequentibus eam, ex diversis juribus desumi debet: si enim major pars Capitularium, electionem factam contra minorem partem opponentem prosequatur, expensas subministrare debent prosequenti parti Prælaturæ bona, dummodò bonâ fide agat, (quia habet præsumptionem pro se) sive vincat, sive succumbat: minor verò pars, si prosequatur electionem contra majorem partem, aut opponat se contra electionem à majore parte factam, expensas ad hanc litem necessarias ipsa facere debet, & si non vincat, repetere non potest ab Ecclesia, cùm non præsumatur, in utilitatem Ecclesiæ egisse: quod longè verius est, si unus tantùm contra reliquos in electione concordes agat, & succumbat, vel si ipse electus contra majorem Capituli partem se opponat, sui electionem defensurus, & succumbat, cum in talibus casibus potius præsumatur suum negotium tales agere, quàm negotium Ecclesiæ.

§. VI.

De Administratore constituto, sede vacante, ejusque potestate, & ad quem spectent fructus, seu reditus Prælaturæ vacantis?

Resp. 1. De jure communi quidem & ordinario, vacante sede, ad Capitulum spectat administratio. *c. his quæ 11. & c. cùm olim 14. de majorit. & obed.* sæpè tamen alius à Capitulo constitui solet, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus administrator, cui tamen, quamvis cum plenâ & liberâ potestate constitutus sit, non competit collatio beneficiorum, ad solum Episcopum pertinens, nisi à Pontifice ille datus sit *c. is cui 42. h. t. in 6. juncta Gloss. V. soli.* aut alienatio bonorum immobilium Ecclesiæ, quæ, nec adhibitâ etiam solemnitate, administratori à Papa etiam constituto, in *relat. c. is cui.* conceditur.

Resp. 2. De reditibus sive fructibus Ecclesiæ vacantis nihil sibi usurpare, aut occupare posse Capitulares, sub pœnâ suspensionis ab officio, & quibuscunque beneficijs, usque ad plenam omnium occupatorum restitutionem *c. quia sæpè 40. h. t. in 6.* cùm enim bona talia ad Prælaturam pertineant, & Capitulum illa debeat gratis administrare, sicuti tutor pupilli bona, consequenter, vel in utilitatem Ecclesiæ expendenda sunt, vel futuro successori per administratorem reservari debent; quam constitutionem extendit *Clement. statut. 7. h. t.* ad omne emolumentum proveniens ex jurisdictione, & ex sigillo curiæ Episcopalis, aut quovis alio titulo (ut ne scil. Capitulares ansam arripiant differendi electionem) nisi certis dignitatibus vacante sede, jurisdictio ex consuetudine, privilegio, vel alio jure speciali competat, ut emolumenta etiam inde provenientia participare possint. Imò Laici, qui Regalia, Jus advocatiæ, vel custodiæ in bonis Ecclesiasticis sibi de novo vendicant, & ex hoc titulo bona vacantis Ecclesiæ usurpare præsumunt, excommunicantur in *c. generali 13. h. t. in 6.* uti & Clerici, qui, id ut fiat, positivè procurant; quam tamen excommunicationem non incurrunt illi, qui sub titulo quidem Regaliorum, Custodiæ, vel Advocatiæ, ex fun-

datione tamen, aut ex antiqua, & præscripta (saltem immemoriali) consuetudine sibi competente administrant Ecclesiam (saltem in temporalibus) & fructus (modicos) vacantis Ecclesiæ percipiunt.

Sectio IV.

De forma Electionis, sive variis modis eligendi.

EX *c. quia propter 42. h. t.* habetur, quòd certæ quædam solemnitates ad electionem requirantur, quarum aliquæ sunt accidentales tantùm, quæ omissæ non faciunt irritam electionem, uti sunt Missa de Spiritu S. in die Electionis; Communio eligentium; pulsus campanæ, ante horam electionis ad Capitulum convocandum; invocatio Spiritûs S. per illius hymnum recitatum; protestatio ab aliquo totius Capituli nomine facta, contra eos, qui jus suffragij non habent; absolutio ab omnibus censuris, in ordine ad effectum electionis, ab eo facta, qui jus tale absolvendi habet; tractatus in quo plures Capitulo proponuntur, & nominantur digni ad electionem &c. aliæ sunt substantiales, necessariæ ad formam, quæ adhibetur, & sine quibus nulla est electio: potest autem fieri electio, vel per scrutinium, vel per viam compromissi, vel per viam inspirationis: de hac posteriore formâ nulla amplius fit mentio, cùm illa fiat sine tractatu præcedente, ex concordi electorum suffragio, in unum consentientium, dictante utique Spiritu S. De alijs duabus formis plura requiruntur, & 1. quidem de forma scrutinij, quæ plures partiales actus continet, ipsum scil. scrutinium, seu secretam suffragiorum collectionem per scrutatores à Capitulo electos factam; scrutinij deinde publicationem, suffragiorum collationem, & denique decretum Capitularis, seu communis Electionis, ejusque promulgationem.

§. I.

De Scrutatoribus constituendis in Electione, quæ fit per formam scrutinij, & de modo, quo scrutinium fieri debet.

RESP. Pontifex in relat. *c. quia propter* 1. Electoribus omnibus, qui volunt & possunt electioni adesse collegialiter congregatis, tres è Collegio, fide dignos, assumendos scrutatores; & quamvis etiam pauciores (præsertim ubi Capitulum numerosum non est) & extranei etiam assumi possint, ut advertit etiam *Glos. V. senior, & V. viris*, dummodo extranei non sint Laici, prout etiam in pluribus Ecclesijs Germaniæ usu receptum est; tutius tamen est, ad omnem contradictionem contra electionem præcavendam, ut exactè observetur relati *c. quia propter*, constitutio circa scrutatores ex gremio Capituli assumendos, fideliùs ex præsumptione non vanâ suæ Ecclesiæ commodum procuraturos, quàm extranei: valebit tamen scrutinium, quod illorum aliqui, quibus jus eligendi competit, inchoant, si nemo præsentium contradicat, quamvis expressè nominati non sint (cùm taciturnitas in tali casu favorabili pro consensu habeatur) ita tamen ut Capitulo semper jus remaneat, non tantùm hos, sed etiam expressè

expressè constitutos, ex causa, etiam re non ampliùs integra, revocandi.

Resp. 2. Pontifex in relat. *c. quia propter.* Scrutinium debere fieri *secretò*, & *sigillatim*, *diligenter*, & *ordinatè*. *Secretò* quidem, ut singuli Electores viva voce coram scrutatoribus proferant, quem eligunt, & aliquis scrutatorum scribat nomen electi (ita tamen ut secreto huic non obsit, tabellionem etiam, & testes, quamvis Laici sint, ad tollendam omnem fraudis suspicionem adhibere) vel ut in schedula votum suum scribant eligentes, & scriptum, ac clausum deferant, vel dent scrutatoribus. *Sigillatim* fieri censetur, ut singuli, nemine, qui jus eligendi habet, & electioni huic potest, & vult adesse, prætermisso, taliter secretò exquirantur, ut nullus coëligentium de alterius voto notitiam habeat, quò major scil. in votis dandis sit libertas, si nemini coëligentium constet de alterius voto. *Diligenter* autem fieri censendum est, si exquirantur etiam electores, ob quæ merita, & quo zelo, hunc præ alio nominent, & quæ sint qualitates nominati, cùm in tali electione non sufficiat pura tantùm conscientia, sed rationis etiam judicium. *Ordinatè* tandem fieri censetur, ut ordo servetur inter scrutandos, ut primum votum primò exquiratur ab eo, qui toti Capitulo præest; deinde à se ipsis mutuò suffragia exquirant scrutatores, si tamen ipsis jus eligendi competit, & denique ab aliis Capitularibus, prout prærogativa, aut recepta consuetudo postulat: quæ etiam attendi debet in exquirendis eorum votis, qui quidem in eadem civitate fortassis existunt, ob infirmitatem tamen v. g. loco electionis interesse non possunt, & per se tamen volunt suffragium suum dare, ita ut horum suffragium missi ex Capitulo scrutatores ab illis requirere, & excipere debeant, ac statim ad Capituli locum redeant: & quamvis scrutinium fieri debeat ita continuato actu, ut nullâ aliâ actione extraneâ interrumpi debeat, si tamen multitudo eligentium non patiatur, ut eodem die, omnes eligendi facultatem habentes exquirantur, potest illius continuatio in alterum diem differri, cùm ut sic moraliter adhuc continuum habeatur tale scrutinium. Vult etiam Pontifex in *c. 2. h. t. in 6.*, ut electorum suffragia sint pura, absoluta, & certa, ita ut alternativa (*eligo Titium vel Cajum*) conditionata (*eligo Cajum, si eum etiam Decanus elegerit*) & incerta vota (*eligo eum, in quem Decanus consentit*) sint absolutè nulla, & pro non datis habeantur; non quidem quasi jure eligendi privati essent, qui talia vota dederunt, cùm possint, saltem ante publicationem scrutinij, errorem hunc in voto alternativo, conditionato, aut incerto dando commissum emendare, qui ita erraverunt, sed quòd talium votorum, si non corrigantur, nulla ratio sit habenda.

§. II.

De Publicatione Scrutinij.

PEracto scrutinio, ubi omnium vota collecta fuerunt, & in scriptum redacta, mox, unoque contextu, seu nullo alio actu extraneo interposito, facienda est eorum publicatio (sine quâ nulla esset Electio) coram omnibus, à scrutatoribus, vel ab uno eorum, aliorum nomine, aut quocunque alio à Capitulo vel

à recepta consuetudine ad hanc publicationem faciendam substituto, non quidem quasi nomina eorum, qui vota dederunt, publicari debeant, sed ut appareat, quis, vel qui nam nominati fuerint, ut habetur in *relat. c. quia propter.*

Effectus autem hujus publicationis est, ut eâ factâ Electores variare nequeant, datum suffragium revocando, & alteri novum dando, quia post publicationem hanc factam jam censentur plenè suo functi officio à jure ipsis concesso, ita, ut, quæ subsequuntur, necessariò subsequantur, ad quæ cogi etiam possint Capitulares per superiorem, cujus est factam electionem confirmare, si morari vellent, *c. publicato. 58. h. t.* & nulla sit electio, si post Scrutinium moram trahant Capitulares, & ad electionem faciendam devenire morentur *c. cùm post 46. h. t.* ita ut si dolosè, & in fraudem Canonis morentur, compelli debeant etiam post moram ad electionem faciendam Capitulares, quæ in tali casu valida erit, quamvis post moram notabilem facta, cùm negotium electionis, per scrutinium, & hujus publicationem cœptum perfici debeat, ut habet *Glossa in relat. c. publicato. V. compellantur.*

Hæc tamen, quæ de non facienda variatione post publicatum scrutinium dicta sunt, intelligi debent. 1. Si non contra formam juris peccatum sit, neque petat contemptus unus scrutinium irritari. 2. Nisi facta publicatione appareat, quòd communis electio ex tali scrutinio fieri non possit, cùm major & sanior pars Capituli in unum aliquem non consenserit; vel nisi appareat, indignum fuisse nominatum, qui eligi non possit; vel juri suo renuntiaverit nominatus in scrutinio, cùm in talibus casibus per variationem nemini fiat præjudicium.

§. III.

De collatione suffragiorum.

EX relat. *c. quia propter.* ulterius habetur, quòd post publicatum scrutinium, statim debeat fieri suffragiorum collatio, vel ab ipsis scrutatoribus, si tacitè vel expressè ad hanc ipsam collationem faciendam à Capitularibus approbentur; vel ab aliis ex consuetudine recepta, aut mandato Capitularium deputatis, ut appareat, quis à majore, & saniore parte Capituli nominatus sit, ita ut hac omissâ collatione nulla sit electio *c. Cumana 50. h. t.* Facienda autem est collatio, tum numeri ad numerum, tum zeli ad zelum, tum etiam meriti ad meritum, ut constat ex *c. in Genesi 55. h. t.* Censetur autem numeri ad numerum facta collatio, si attendatur, in quem major pars Capituli præsentis consenserit; Zeli verò ad zelum collatio tùm fieri censetur, si ad ipsorum eligentium intentiones, & motiva, quæ exposuerunt, & ex quibus ad hunc aliis præferendum moti fuerunt, attendatur; qui zelus etiam sub nomine sanioris partis Capituli venit, ita tamen ut hæc majoris zeli collatio sæpiùs præsumatur in electionibus ex solo majore numero Capituli in unum consentientis, & semper omittatur hæc collatio zeli ad zelum, uti etiam meriti ad meritum, quis præ altero scil. mereatur dignitatem illam, ad quam fit electio, si duæ partes præsentis Capituli in unum aliquem consenserunt, uti colligitur ex *c. si quando 9. h. t. in 6.* vel si per pri-

privatas schedas fit Scrutinium, quo in casu pro probitate eligentium, juramento sæpius ad dignissimum eligendum adstrictorum præsumitur *Clement. 1. §. demum de V. S.* & si nullum dubium super habito Scrutinio, aut qualitatibus nominati, &c. moveatur, sufficiat sæpe generalis aliqua collatio.

§. IV.

De Electione communi, seu Capitulari, & solemni.

COllatione facta, si appareat, in quem major, & sanior pars Capituli consenserit & dignus hic sit, ac habilis, fieri debet statim, eódemque contextu, antequam ad alia extranea divertatur, nisi necessitas aliud jubeat, decretum electionis, & omnium nomine ab uno, qui præest V. G. Capitulo, vel alio quocunque juxta loci consuetudinem, aut Capitularium voluntatem, publicè promulgari, quis sit electus, uti iterum ex relat. *c. quia propter.* habetur; forma autem Decreti hujus, & hujus publicationis communiter hæc est: *Ego N. nomine meo, & omnium eligentium mihique consentientium, invocatà gratiâ S. Spiritûs, in Episcopum vel Abbatem hujus Ecclesiæ N. eligo & electum pronuntio, & coram vobis publico, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Et hinc Clandestinæ electiones, quæ non publicantur in Capitulo, aut quæ fiunt clamculum in locis seu conventiculis occultis, reprobantur in relato *c. in Genesi*, & in *c. Ecclesia 48. h. t.* quæ sine verbali promulgatione facta fuit, vel deportationem V. G. ad aram, &c. si tamen sint Electiones Prælatorum Ecclesiasticorum, in quibus observari debet forma *c. quia propter.*

§. V.

De Electione facienda à majore & saniore parte Capituli.

Resp. 1. à minore Capituli parte facta electio, quæ jure naturali etiam irrita est, non potest convalescere, per accessionem votorum, si ea ab aliis fiat, post decretum electionis communis factum, & solemniter promulgatum (ut patet ex *c. auditis 29. h. t. quod* enim *initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* juxta *Reg. juris 29. FF. de Reg. juris*) si tamen talis accessio fiat post promulgatum quidem scrutinium, nondum tamen facto aut promulgato, electionis Capitularis decreto, eo quod ex Scrutinio illo nulla Capitularis electio fieri possit, valida erit electio, si major pars Capituli in unum aliquem taliter consentiat. Censetur autem major pars Capituli in unum consentire, non quidem, si plures Capitulares tantùm sint pro aliquo, & pro aliis sint pauciores, sed pro quo stat major pars Capituli præsentis, ita ut plus, quàm dimidia pars præsentium, & volentium eligere, in unum aliquem consenserint, modò duæ partes eorum, qui volunt, & possunt adesse, præsentes sint, prout patet ex relat. *c. Ecclesia 48. h. t.*

Resp. 2. Requiri quidem ad validam electionem copulativè, ut à majore (quo ad numerum) & saniore (quo ad auctoritatem & zelum eligentium, ac electi meritum) parte electio fiat, ita ut à majore quidem parte facta electio non tamen à saniore, & vicissim, nulla sit, prout

ut constat ex *c. Ecclesia 57. h. t.* sæpiùs tamen, ut supra dictum, sanior pars non tam in Examen adducitur, quàm ex majore Capituli numero pro una parte præsumitur, ita tamen, ut contra hanc præsumptionem admittatur in contrarium probatio; & si in discordia duæ v. g. electiones factæ sint, ita ut pro una parte stet major numerus Capituli, pro altera parte sanior, si duplo major sit pro una parte eligentium numerus, electio talis valida sit, modò electus sit habilis; si verò non sit numerus multùm excedens saniorem partem, neutrius electio valida sit, sed novum Scrutinium sit faciendum, uti habetur in *c. si quandoque h. t. in 6.*

Sicuti tamen supra jam animadversum fuit, observanda hæc, si juxta *c. quia propter* per Scrutinii formam in illo capitulo descriptam facienda est electio, quæ tantùm adhibenda est in electionibus Episcoporum, & Prælatorum Regularium, qui in multis æquiparantur Episcopis, & ex quorum morte non minus suo sponso viduata Ecclesia regularis dicitur: quàm ex morte Episcopi Ecclesia Cathedralis, ita etiam hîc advertì debet, quòd sæpius in Ecclesiis etiam talibus hæc forma non observetur, ubi receptissima à tempore immemoriali consuetudo, aut speciale privilegium, aliam jam eligendi formam introduxit, aut exiguus numerus eligentium aliud jubet, ut supra jam dictum.

§. VI. VII. & VIII.

De forma Electionis per compromissum.

ALtera species electionis est, ut illa fiat per compromissum, quod tunc fieri censetur, quando illi, quibus jus eligendi competit, communi consensu facultatem eligendi Prælatum in certas quasdam personas transferunt, qui compromissarii dicuntur, & nomine ac jure omnium, Ecclesiæ vacanti de Pastore provident: quod compromissum ut valeat, debet fieri expressè consentientibus omnibus, qui jus suffragii habent, in tale compromissum, ita ut nemo dissentiat, uti habet etiam *Gloss. in c. quia propter V. vice omnium*: quia *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*, juxta *reg. juris 29. in 6.* & taciturnitas in tali casu præjudicante non habetur pro consensu. Et quamvis compromissarii debeant esse viri idonei, ut loquuntur jura, Clerici non Laici, cùm hujusmodi jura spiritualia non cadant in Laicos *c. sacrosancta 51. h. t.* nisi ex speciali commissione sedis Apostolicæ, non tamen debent necessariò esse de gremio Capituli *Gloss. in c. quia propter V. viris*, neque necesse est, ut fiat legitimum compromissum in plures, cùm unus sufficiat, Episcopus v. g. respectu sibi subjecti Capituli, uti sumitur ex *c. causam 8. h. t.* aut, ut fiat in numero impares, sed fieri etiam potest in numero pares, ut colligitur ex *c. cùm in veteri 52. h. t.* (quamvis ad multa incommoda vitanda commodius illud sit) & à tali compromissario, vel à majore numero talium compromissariorum electum admittere debent compromittentes, si dignus & idoneus est, cùm electus à compromissariis, ab ipsis electus censeatur, quorum nomine compromissarii eligunt.

Potest autem duplici modo fieri electio per compromissum, absolutè scil.

&

& limitatè. Absolutè, si sine ulla conditione additâ potestas eligendi in compromissarios translata fuit; Limitatè verò, si cum restrictione aliqua certa ipsis data est potestas, eligendi v. g. unum de gremio Capituli, adhibito certorum consilio, exquisitis secretò & sigillatim aliorum Capitularium voluntatibus &c. & quamvis sint, qui putent, modum hunc limitati compromissi hodie sublatum esse per *c. quia propter*, ubi absoluti tantùm compromissi fit mentio, rectius tamen putant alii, ad evitandam inutilem jurium correctionem, eum hodie adhuc valere, & adhiberi posse, etiam cum inquisitione secreta singulorum Capitularium; quamvis enim relat. *c. quia propter* absoluti compromissi tantùm mentionem faciat, mixtam tamen hanc ex Scrutinio & compromisso formam non improbat, prout declaravit Pontifex in *c. cùm expediat 29. h.t. in 6.* sicuti autem electio non valet ex solo Capitularium majore numero respectu unius, cùm alii minorem numerum tulerint, sed fieri debet à majore parte Capituli, ut dictum supra, ita electio per compromissum nulla est, si major tantùm numerus compromissariorum comparatione aliarum partium in unum aliquem convenerit, sed debet ea fieri, ut valida sit, majore parte compromissariorum absolutè in unum consentiente, cùm alii compromissarii, si plures sint constituti, minorem partem faciant: & si factum fuit compromissum sub limitatione, ut eligant cum consilio aliorum quorundam determinatorum, debent compromissarii, ut valida sit eorum electio, consilium ab his petere circa eligendum, & congruo tempore exspectare ac, si intra illud tempus consilium dare velint, audire illud, ita tamen, ut non teneantur sequi *c. cùm veteri 52. h. t.* nisi consilium accipiatur pro consensu.

Quando verò plures compromissarii constituti sunt, possunt illi non tantùm unum ex se ipsis eligere, licèt in compromisso hoc expressum non sit, modò non sit expresè prohibitum (cùm ex eo, quòd compromissarii sint, non debeant esse deterioris conditionis, quàm si compromissarii non essent) sed potest etiam unus eorum, si prius eorum aliqui compromissarii eum elegerunt, consentiendo in se ipsum, & sic aliorum votis accedendo, numerum ad electionem requisitum complere, modò suffragio suo accedente suffragiis aliorum, qui eum ante elegerunt, majorem numerum eligentium constituat, prout sumitur ex *c. cùm in jure 33. h. t.* ut ne ambitiosus videatur; quod de tali non dicitur, si aliorum tantùm votis cognitis & publicatis accedendo numerum majorem ad electionem requisitum præcisè faciat, ad quam ambitionis notam cavendam, nec principaliter ipse sui electionem inchoare debet, sed votis tantùm aliorum de se factis, & publicatis, accedere, nec dicere debet, eligo aut coëligo me ipsum, sed consentio electioni de me factæ.

Cessat autem & exspirat Compromissum, si electio, aut postulatio à Compromissariis facta fuerit, quamvis suum effectum illa consecuta non fuerit, cùm suo officio jam functi sint Compromissarii, vel si tempus à compromittentibus præfixũ Compromissariis ad eligendum, elapsum jam sit, cùm compromissum in

tali casu ad certum tempus restrictum sit, vel si re adhuc integra (id est, si nondum ad substantialia in negotio compromissi processum sit, cæpto v. g. jam tractatu de eligendo) compromissum revocetur, quam revocationem facere posse Compromittentes, non quidem, re non amplius integra, sed re adhuc integra, ex *cap. in causis 30. h. t.* patet, quia re nondum incepta, nondum censetur in Compromissariis radicata eligendi per compromissum facultas, nisi compromissum factum fuisset, in gratiam & favorem Compromissariorum, quod cùm factum sit per modum liberalis donationis, revocari amplius non potest, etiamsi res integra adhuc esset.

§. IX.

De devolutione potestatis eligendi, propter negligentiam, vel delictum Compromissariorum.

CAsu quo Compromissarii intra tempus à jure præfixum eligere per culpabilem negligentiam intermittant, devolvitur potestas eligendi non ad Capitulum, quod Compromissarios elegit, sed ad proximum Capituli talis superiorem; si verò intra tempus à jure præfixum eligant quidem, eligant tamen indignum, sive scientes sive ignorantes hunc elegerint, redit potestas eligendi ad compromittentes; uti etiam in illo casu, quo electus per compromissarios renuit in eam sui electionem consentire: prout hæc omnia in *c. si Compromissarius 37. h. t. in 6.* deciduntur. Tum quòd negligentia Compromissariorum ipsis in primo casu compromittentibus, qui debito modo Compromissarios non urgebant, adscribi debet, & consequenter devolutio fieri debet in hoc casu juxta communia jura; tum quod dolus commissarii in committendo consistens obesse non debeat Principali, si hic non est in culpa, prout in culpa non sunt compromittentes, si à Compromissariis indignus eligatur, qui est secundus casus: Tum quod denique Compromissarii functi sint officio suo, dum pro illa vice eligebant, quod solùm illis concessum fuit, quamvis sui electionem admittere non velit electus, qui tertius casus est relat. *c. si Compromissarius.*

§. X.

An, & quomodo electio Prælati debeat fieri liberè?

CErtum est, quod substantialiter ad Canonicam electionem requiratur, ut liberè illa facta sit ab eligentibus; & hinc nulla consuetudine introduci potest, ut fiat dependenter ab arbitrio alicujus tertii, quod necessariò eligentes sequi debeant, uti habetur in *c. cùm tertia 14. h. t.* cùm nomen, & natura electionis importet, penes eligentes esse libertatem, unum aliquem, ex pluribus propositis præoptandi: nihil tamen huic libertati obest, si post electionem factam electus intimari debeat Principi v. g. vel Patrono Ecclesiæ, non quidem, quasi ad validam electionem consensus illius requiratur, sed quod ut sic, si consensum suum in electum Princeps talis, vel Patronus dederit, certiùs & securiùs patrocinium illius, ac defensio electi sperari possit; & hinc consuetudo, hujus consensus taliter etiam à Laico requirendi, valida est, & sæpè multùm Ecclesiæ utilis.

§. XI.

§. XI.

De pœna gravantis eos, qui recusant certam Personam eligere, ad petitionem illius.

QUi injusto gravamine vexant Clericos, aut alias personas Ecclesiasticas jus habentes eligendi Prælatum Ecclesiasticum, quòd eum non elegerint, pro quo eligendo rogati fuerant (spoliando v.g eos rebus suis, vel alia sibi de jure debita impediendo, aufferendo &c. vel aliter persequendo, Personas etiâ sanguine illis conjunctas usq; ad quartum gradum) aut mandant taliter vexari, ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt, ut habetur in *c. sciant cuncti 12. h. t. in 6. juncta Gloss. V. alios, & V. consanguineos.* Quam Excommunicationem communiter AA. extendunt etiam ad eos, qui Clericos, aut personas Ecclesiasticas taliter injustè vexant, quòd non præsentent, postulent, instituant, aut confirment eum, pro quo rogati fuerunt, quamvis enim textus tantùm loquatur, de cogentibus injustè eligentes, omnimoda tamen rationis identitas hanc constitutionem pœnalem quidem, non tamen prorsus odiosam, sed favorabilem Ecclesiæ libertati, vult dicto modo extendi; non quidem ad eos, qui Laicos dicto modo vexant, & cogunt, sed qui Clericos, aut Personas Ecclesiasticas dicto modo vexant, aut cogunt, de quibus tantùm in *relat. c.* fit mentio.

SECTIO V.

De circumstantiis & accidentibus, comitantibus vel consequentibus Electionem.

§. I.

De loco & tempore Electionis, & pœnâ non eligentium intra tempus à jure statutum.

ELectio fieri debet ab electoribus in uno loco simul congregatis *c. cùm terra. 14. h. t.* (cùm sit actus Collegialis) & quidem de die, ad multas fraudes cavendas juxta *Gloss. in c. unicum. ut Eccl. benef. &c. V. occulta*; & quamvis Episcopi electio fieri deberet juxta Canonicas Sanctiones in Ecclesia Cathedrali, sive intra illius ambitum, in choro Ecclesiæ, vel in Capitulo, vel alio honesto conclavi, juxta consuetudinem talis loci, si tamen Capitulares ex justa causa in tali loco in ordine ad electionem celebrandam convenire non possint, poterit ea celebrari etiam extra propriam Ecclesiam, quo major pars Capitularium, vel si periculum sit in mora, quo minor etiam pars Capitularium convenit, prout varia jura docent, & licet etiam propter solam majorem commoditatem, extra propriam Ecclesiam fieri possit valida electio, debent tamen in illo casu ad talem locum, electionis causâ, convenire duæ partes Capitularium.

Ad tempus, quod attinet, intra quod novi Prælati fieri debet electio, statutum in *c. ne pro defectu 41. h. t.* ut ultra tres menses à die cognitæ vacationis computandos non differatur Episcoporum aut Prælatorum Regularium, quorum morte viduatæ censentur tales Ecclesiæ, electio, ne scil. ex mora longiore patiatur Ecclesia (statuente jure brevius tempus ad horum electionem, quàm ad aliorum inferiorum electionem, aut præsentatio-

nem &c. ob periculum, quod subesse potest, si longiore tempore tales Ecclesiæ vacant) ita tamen, ut neque cum hoc tempore ipsorum jus eligendi expiret, si intra illud eligere non potuerunt, & nullam negligentiam commiserunt; aut si electio effectum sortita non sit, quia electus v. g. consentire noluit, vel juri suo, postquam consensit, ante confirmationem tamen renuntiavit &c. quibus in casibus ad novam electionem faciendam, trium iterum mensium spatium, electoribus conceditur ad eligendum, modò nihil in fraudem factum sit à Capitularibus (uti habetur in *c. si electio 26. h. t. in 6. juncta glossa V. fraudulenter*) & non tantùm jure devolutionis, sed proprio jure potestas eligendi ad eos pertineat: hoc tamen tempus ita à jure concessum est eligentibus, ut ubi periculum in mora est, superior Prælatus, cui Capitulum tale subest, tempus constringere possit, quod Pontifici etiam concessum est extra casum necessitatis, si velit ex plenitudine suæ potestatis agere circa hanc, de jure quidem communi, determinatam materiam, ipsius tamen potestati absolutè subjectam.

Quòd si tamen per negligentiam, seu moram culpabilem non eligant, intra tempus à jure præscriptum Capitulares, sunt ipso jure privati, pro ea vice jure eligendi (ut puniantur in eo, in quo negligentes fuerunt) & providendi pro ea vice potestas ad eum superiorem immediatè devolvitur, à quo eligendus confirmari deberet, uti sumitur ex *c. cum dilectus 12. de concessione præbendæ* & *exc cit ne pro defectu*, prout pluribus infra dicetur.

§. II.

De Electione intimanda Electo, ejusque consensu requirendo, & exhibendo.

Electione celebratâ, debent electores, quàm primùm commodè poterunt, electo electionem præsentare, ejus consensum petere, quem hic etiam infra mensem, à tempore præsentationis, aut notitiæ habitæ de sui electione *c. cupientes 16. h. t. in 6.* computandum, præstare debet, si electionem acceptare velit, & sui juris sit; ita ut si absque justo impedimento diutius consensum distulerit, ipso facto privatus sit jure, quod illi ex electione competebat, prout statuitur in *c. quam sit 6. h. t. in 6.* tum ut ne per diuturnam moram, & vacationem Ecclesia patiatur; tum ut ipsi electo commodum etiam tempus conveniat, dispiciendi, num electionem acceptare velit. Quòd si tamen electus sui juris non sit, quod fieret, si regularis v. g. eligeretur in Episcopum, vel Prælatum extraneæ Ecclesiæ, licentia ab ejus superiore ab electoribus, quâ fieri potest celeritate, peti, ac obtineri prius debet, quàm mensis ad deliberandum de jure concessus, ipsis currere incipiat, tum ut ne superiori ejus invito hic subtrahatur, tum ut ipsi Religioso etiam consultum sit, per tempus competens, ad deliberandum post obtentam licentiam.

Sectio

Sectio. VI.

De Appellatione & oppositione contra Electionem.

§. I.

An, & à quibus contra Electionem appellari, sive ea impugnari possit, & an electio post appellationem facta sit valida?

Quamvis quilibet Clericus pro Ecclesia, cujus membrum est, contra factam illi provisionem per electionem, opponere se possit, & contra electionem factam, aut faciendam ad superiorem appellare, uti colligitur ex *c. cùm inter 21. h.t.* Ipsi tamen electores, qui suffragium electo dederunt, postquam est promulgata electio admittendi vel audiendi non sunt, si electionem, quasi Canonicè facta non sit, oppugnare velint *c. nulli. h.t. in 6.* (neque enim quod semel approbavit aliquis, reprobare potest contra proprium factum agendo, ut vult *reg 21. in 6.*) nisi post electionem factam causa justa impugnationis de novo evenerit, aut ignorata prius fuerit justa impugnationis causa, dummodo electores impugnaturi juramento postmodum probent, tempore electionis sibi cognitam non fuisse causam talem: neque ille, qui renuntiavit electioni de se factæ, potest appellare ad impediendam novam alterius Prælati electionem *c. cùm inter 16. h.t.* cùm hujus nihil interfit, novus eligatur, an non eligatur Prælatus. Quòd si tamen legitimè contra electionem faciendam appellatum sit, simpliciter inhibendo, ne electio fiat, aut ne in ea procedatur, non debet quidem ulterius in electione procedi, donec superioris de appellatione judicium habeatur, nisi appellatio manifestè inanis, & frivola sit; electio tamen (ceteris paribus) non obstante appellatione, valida est, donec superior cognoscat appellationem legitimam fuisse, & contra electionem pronuntiet *c. consideravimus h. t.* quia per talem appellationem seu inhibitionem, nulla inducitur suspensio, vi cujus Capitulares ad eligendum essent inhabiles.

§. II.

Quæ requirantur, ut in Electionibus Episcoporum, atque superiorum, appellari possit ad Sedem Apostolicam.

1. Requiritur in talibus appellationibus, ut eæ fiant in scriptis, & causa rationabilis inseratur in ipsa appellatione, ne malitiosè, & cum damno Ecclesiarum lites protrahantur, dum tardiùs Ecclesiæ de Prælato providetur. 2. Requiritur, ut appareant partes coram Papa ad terminum præfixum, quamvis inferior tantùm Judex aut Prælatus terminum talem præfixerit, cùm hoc huic liceat, neque ut sic se immisceat causis ad summum Pontificem delatis. 3. Potest tamen, qui appellavit in causa electionis renuntiare appellationi factæ, & ab ea recedere, priùsquâ Pontifici ea præsentata fuit: quo tamen in casu diligenter inquirendum est à judicibus inferioribus, ad quos causæ cognitio pertinuisset, si Appellatio interposita non fuisset, an in renuntiatione tali Simonia-

ca pravitas non intervenerit, ut, si talis intervenit, causa tota (Ecclesiæ noxia) ad Pontificem referatur: quæ omnia statuit Pontifex in *c. quamvis* 10. *h. t. in* 6. ita ut in eos, qui hæc non observant, certa etiam pœna decernatur, in *c. providè* 44. *h. t. in* 6.

§. III.

Quænam jure Canonico statuta sunt ad moderandas oppositiones, & appellationes, in causis electionis, & provisionis beneficiorum?

QUæ tam hoc, quàm sequentibus duobus §§. ab auctore Methodi dicuntur, rectius apud ipsum Auctorem videri possunt (cùm horum §.§. materia locum ferè tantùm habeat in causa appellationis ad Papam, & consequenter rara praxis sit, ac ex decisione Pontificum, in pluribus *cc. h. t. in* 6. tradita, dependeat, quæ per brevem & succinctam Doctrinam insinuari non possunt) legatur *c.* 1. 4. 11. 19. 20. 38. & 41. *h. t. in* 6. & *Clement.* 4. *eod.*

Sectio VII.

De potestate, confirmatione, & consecratione Electi.

§. I.

An, & quando potestas jurisdictionis, seu administrationis Episcopo electo competat?

QUòd Episcopus vel Prælatus electus ante impetratam confirmationem non habeat potestatem jurisdictionis, aut administrationis, nec in rebus, aut juribus spiritualibus, nec in temporalibus ex *c. nosti* 9. *h. t.* patet (ut ne inanis ferè sit confirmatio, si ante hanc omnis jurisdictio, aut administratio in actu secundo Electo competat) ita ut, si ante confirmationē obtentam administrationi rerū Ecclesiæ se ultrò immiscat, ejus electio in pœnam non tantùm cassari debeat, ut ait Pontifex, in *c. qualiter* 17. *h. t.* neque hoc ipsi liceat sub tit. Oeconomi, aut Procuratoris, &c. uti constat ex *c. avaritiæ* 5. *h. t. in* 6. & quamvis Capitulum, penes quod est administratio, sede vacante, possit alicui velut Oeconomo, aut vicario committere administrationē non tamē potest eam committere electo, ne fraus fiat huic constitutioni: quin ex *Extravag. 1. h. t. inter com.* etiam statuit Pontifex, ut nullus Episcopus, aut superior Prælatus, nullus Abbas, aut cujusvis ordinis Præpositus, qui apud sedem Apostolicam promovendus, confirmandus, aut consecrandus, aut benedicendus est, administrationem temeratiâ præsumptione suscipat, nisi litteras Apostolicas promotionem ejus, vel confirmationem, &c. continentes, obtinuerit, eásque Capitulo ostenderit, seu præsentaverit.

§. II

Quinam Episcopi seu Prælati administrare possint Prælaturam, etiam ante obtentam confirmationem?

QUæ in priore §. negatur administratio cuivis electo Episcopo ante obtentam confirmationem, aut suæ provisionis litteras, hæc in *c. nihil* 44. §. *ceterum h. t.* conceditur immediatè Pontificis subjectis Prælatis, & tamen valdè à Curiâ Pontificis remotis; qui extra Italiam

liam v. g. constituti sunt, si in concordiâ fuerunt electi; ne damnum scil. patiantur Ecclesiæ tales, si diutius exspectati debeat electionis v. g. confirmatio: & quamvis hæc constitutio tantùm mentionem faciat de Prælatis immediatè sedi Apostolicæ subjectis, probabile tamen est, quòd in favorem Ecclesiarum, etiam de illis Prælatis intelligenda sit, quæ ab Episcopo quidem, aut Archiepiscopo confirmationem obtinere debent, ob longam tamen distantiam intra breve tempus obtinere non possunt. Quòd si tamen electio illius, qui ante obtentam confirmationem administravit vi hujus *c. Nihil*, ob vitium aliquod rescindatur, censeri tamen debent omnia ab ipso ante rescissionem facta valida, eò ipsò enim quòd electio talis non fuerit ipso jure irrita, & validè electo in casu *c. Nihil.* administratio etiam ante confirmationem concessa sit, consequenter ipso jure valida erunt ab eo facta. Conceditur tamen his omnibus administratio sub ea limitatione, ut nihil de rebus Ecclesiæ alienare possint, per quod bona Prælaturæ diminuerentur; & secundò conceditur hoc Prælatis ultramontanis in concordia electis, non tamen postulatis antequam postulatio admissa fuit, quamvis multum à curia absint, & in concordia postulati fuerint, cùm postulato ante postulationis admissionem nullum absolutè jus comperat ad Prælaturam talem, ut ex dictis patet.

§. III.

De Confirmatione Episcopi, seu Prælati Electi?

CErtum est quòd omnes Prælati Canonicè Electi ad Prælaturam Ecclesiæ viduatæ à superiore confirmari debeant *c. postquam 3. h. t.* ad cavendum omnem defectum, qui fortassis intervenire potuit, ita tamen, ut si nullus defectus Canonicus intervenerit in electione, confirmari debeat electus, & electio libera quidem sit, confirmatio tamen necessaria, quam legitimè electus ex justitiâ etiam petere potest, & obtinere debet, nisi summus Pontifex explenitudine suæ potestatis ob majorem Ecclesiæ utilitatem etiam legitimè electum reiiciat, quod vi concordatorum Germaniæ etiam facere potest. Et quamvis de ordinario jure confirmatio electi ad immediatum superiorem, cui Ecclesia vel dignitas electiva subjecta est, pertineat *c. cùm dilectus 32. h. t.* in Germania tamen confirmatio Episcoporum, & Prælatorum exemptorum ad summum Pontificem, vi concordatorum Germaniæ spectat; est autem de jure communi antiquo ab electo (saltem per procuratorem) petenda confirmatio, intra tres menses à die consensûs præstiti numerandos, ita ut jus omne amittat, quod per electionem acquisivit, si intra dictum tempus sine justo impedimento confirmationem non petiverit: hoc ipsum tamen tempus, intra quod petenda est confirmatio, jus novum in *c. cupientes. 16. h. t. in 6.* (quod etiam vi concordatorum observandum est) circa Cathedrales, & regulares virorum Ecclesias immediatè sedi Apostolicæ subjectas, restrinxit, & limitavit magis, ut hodie petenda sit confirmatio infra unum mensem (iter saltem arripiendo Romam, vel Procuratorem sufficienter instructum mittendo) à die consensûs in Electionem

nem præſtiti numerandum. Plura alia videri poſſunt in *relat. c.* quæ ad petendam hanc confirmationem noviſſima hæc jura ſtatuunt & obſervari debent, niſi conſuetudo alia alicubi vigeat.

§. IV.

De iis, quæ præcedere debent confirmationem?

COnfirmatio dari non debet, niſi prius inſtitutâ inquiſitione, de forma, & proceſſu electionis, ac de meritis, & conditione electi *c. Nihil 44. h. t.* ut ne cum detrimento Eccleſiæ, aut indigni aſſumantur ad regimen Eccleſiæ, aut contra legitimam electionis formam procedatur, & hinc decretum electionis continens totam ſeriem, ſeu proceſſum electionis, authenticè deſcriptum Romam ſubmitti debet (ut ait *Gloſſ. in c. innotuit 20. h. t. V. decreto*) una cum examine ſuper qualitatibus electi, per teſtes probatis; de quo Examine plura ſtatuit *Gregorius XIV. in ſuâ Bulla: Onus Apoſtolicæ, 1510. 1. Maij*, ac obſervari debet, ſi non aliud recepta conſuetudo, & praxis habeat. Deinde ſi electus coëlectum, vel alium ſuæ electionis adverſarium habeat, ii ante confirmationem nominatim vocandi ſunt, ad cauſam ſuam agendam: ſi verò concors fuerit electio, & nullus ſe opponat, edictum tamen generale, ad valvas Eccleſiæ, in quâ electio facta eſt, affigendum, in quo contradictores, ſi qui ſint, peremptoriè vocentur, ut ſtatuto die, & loco confirmationis faciendæ veniant cauſas impugnandæ electionis, & impediendæ confirmationis dicturi juxta *c. fin. h. t. in fi.* ita ut his omiſſis, nulla ſit confirmatio: qui tamen edicto tali propoſito ante confirmationem, nihil contra electionem agit, confirmatione ſubſecuta non audietur amplius, ſi velit poſtmodum contra electionem hanc opponere aliquid, niſi abſens fuerit, aut probabilem edicti ignorantiam per veriſimiles conjecturas, & accedens juramentum probare poſſit Argu. *c. ult. qui matri. accuſ. poſſ.* vel non per viam exceptionis, ſed per viam denuntiationis Canonicæ contra electum & confirmatum opponat aliquid.

§. V.

Alia quædam ad confirmationem electionis pertinentia.

SI quis ad eandem Prælaturam pluribus diverſis electionibus electus eſt, non poteſt ad impetrandam confirmationem utrâque uti, *c. ut quis 25. h. t. in 6.* quamvis enim pluribus defenſionibus ad titulum beneficij acquiſitum defendendum, uti poſſit, juxta *Reg. juris 20. in 6.* quia tamen confirmatio vagari non poteſt in incerto, ſed ſuper re, vel jure certo fieri debet, conſequenter una aliqua electio ab electo determinanda eſt, cujus confirmatio petatur. Fieri autem debet confirmatio electionis non in curia, aut palatio ſecularis alicujus Principis, ſed in Eccleſia, vel Palatio ſuperioris Eccleſiaſtici confirmantis, uti colligitur ex *c. quæ fronte de Appellat.* eo ipſo enim, quòd cauſæ cognitionem requirat confirmatio, conveniens eſt, ut fiat in loco Eccleſiaſtico. Neque tamen caſſatâ confirmatione, ob defectum aliquem Canonicum, qui in ea intervenit, caſſatur etiam electio, legitimè facta, ut conſtat ex

c. ſi

c. si confirmationem 39. h. t. in 6. quia utile per inutile non vitiatur, si unum ab altero separari possit, juxta *Reg. juris 37. in 6.* & hinc fieri potest, ut electio quidem valida sit, confirmatio verò nulla, si v.g. Ecclesiæ alicui, ut provideant Canonici, prohibuit quidem Pontifex, Canonici tamen ante prohibitionem talem, Prælatum jam elegerunt, confirmatio tamen illius facta fuit post prohibitionem, ut patet ex *c. si eo tempore 45. h. t. in 6.*

§. VI.

De potestate Archiepiscopi, vel Episcopi Electi, & confirmati, sed nondum consecrati.

Resp. 1. Archiepiscopum electum, & confirmatum, nondum tamen consecratum, & qui pallium Archiepiscopale nondum accepit, posse quidem actus jurisdictionis aliquos, quales sunt causas audire, & cognoscere, delegare, judices constituere, committere potestatem ordinandi &c. exercere, non autem licitè posse actus majoris jurisdictionis exercere, qui proprij sunt dignitatis Episcopalis, uti patet ex *c. quòd sicut 28. §. præterea h. t.* per pallium enim, quod ante consecrationem non confertur, confertur Archiepiscopo plenitudo potestatis ad ejusmodi actus Archiepiscopales exercendos, quos quamvis validè etiam sine pallio exercere potest, non tamen licitè, cùm à sacris Canonibus hoc illi prohibeatur.

Resp. 2. Episcopum electum, & confirmatum, licèt consecratus non sit, posse ea omnia exercere, quæ solius jurisdictionis Episcopalis sunt, non autem ea, quæ sunt ordinis Episcopalis; prout sumitur ex *c. transmissam 15. h. t.* juncta *Gloss. V. de talibus.* Cùm enim Ordo Episcopalis non conferatur, nisi per consecrationem, consequenter ea exercere non potest, quæ sunt Ordinis Episcopalis, si consecratus nondum sit; contrà verò, cùm ad actus jurisdictionis exercendos nullus Ordo per se requiratur, sed requiratur tantùm, ut jus in re, sive jus administrationis illi conveniat, hoc autem jus per confirmationem obtineat, poterit consequenter actus jurisdictionis exercere, quamvis consecratus non sit, modò sit confirmatus. Sunt quidem qui putant, Episcopum nondum consecratum, non posse per se causas criminales, quæ inter arduas numerantur, & majoris inquisitionis discussionem requirunt, cognoscere, & judicare; verius tamen sentiunt, qui etiam has causas criminales judicari posse putant ab Episcopo confirmato, non consecrato; quod enim potest alicui simplici Sacerdoti, qui nec Ordinem, nec jurisdictionem Episcopalem habet, delegare Episcopus, hoc utique etiam per se potest, quamvis Ordinem Episcopalem non habeat. Potest autem Episcopus actus hos jurisdictionis exercere, si confirmatus sit, ante solemnem installationem seu corporalem introductionem in possessionem, cùm per solam confirmationem jam omnia jura illi competant, & sedes non amplius vacet, nisi aliud aliquid particularis loci consuetudo requirat.

* * *
* *
*

§. VII.

De Consecratione Episcopi electi, & confirmati.

COnfirmationem Episcopi electi sequitur consecratio, uti colligitur ex *c. providè 44. h. t. in 6. juncta Gloss. V. Consecrationes.* Debet autem hæc consecratio, sine speciali gratiâ obtentâ, non differri sine legitimo impedimento ultra tres menses, à die confirmationis acceptæ numerandos, sub certis pœnis à jure tam antiquo, quàm novo *Trident. sess. 23. c. 2. de reform. Statutis.* & si à Pontifice confirmari electus debuit, fieri ea non potest, nisi ab ipso Summo Pontifice, aut ex ejus expressa commissione ab aliis Episcopis inferioribus: & quamvis de jure communi à tribus Episcopis Episcopus consecrandus esset; probabilius tamen est, quòd ex dispensatione Pontificis ab uno etiam Episcopo, assistentibus duobus Abbatibus, aut alijs in Ecclesiasticâ dignitate constitutis Presbyteris loco duorum Episcoporum, ubi horum copia haberi non potest, consecrari possit Episcopus, prout testatur *Barbosa B. Pium 5.* concessisse. & quidem fieri debet hæc Episcopi consecratio inter Missarum solemnia, inter Epistolam & Evangelium, die Dominico, ita ut plenum jus postmodum habeat, non tantùm ad eas functiones, quæ jurisdictionis sunt, sed ad ea etiam exercenda, quæ sunt Ordinis Episcopalis; & quæ prius obtinebat, beneficia inferiora perfectè jam vacent; *c. licet 28. de præbend. in 6.* si tamen tempus, consecrationi definitum à SS. Canonibus, elapsum jam sit, vel pacificam & utilem sui Episcopatûs possessionem jam acquisiverit consecratus Episcopus. Quòd si tamen à Pontifice dispensatus fuit confirmatus Episcopus, ut etiam post elapsos tres menses consecrationem accipere non teneatur, certum quidem est, quòd ante elapsum longum etiam tempus, ad quod dispensatus fuit, non teneatur consecrationem accipere, probabilius tamen est, quòd post lapsum trium mensium spatium, omnia confirmati Episcopi beneficia inferiora vacent, ne melioris conditionis sit, qui Sacros Canones non observat, sub quocunque prætextu dispensationem obtinendo ad differendam consecrationem, quàm qui eos, consecrationem intra tres menses accipiendo, observat. Quæ tamen hic dicta sunt de beneficiorum inferiorum vacatione in casu consecrationis acceptæ, aut elapsi trimestris spatij, intelligi debent non de Episcopis Titularibus tantùm, qui non possunt habere spem pacificæ possessionis sui Episcopatûs, quorum beneficia nec per consecrationem vacant; nec de illis Episcopis in curia promotis, aut confirmatis, quando in ipso promotionis actu consistorialiter decernit Pontifex, omnia alia promoti beneficia à tempore confirmationis vacare, sed de illis Episcopis, ubi tale decretum non intervenit, & qui pacificam sui Episcopatûs possessionem, vel jam obtinent, vel securi sunt de eâ mox obtinendâ.

Sectio VIII.

De Abbatum, seu Prælatorum Regularium electione, confirmatione & benedictione.

§. I.

De illis, quibus competit jus eligendi Prælatos Regulares.

De jure communi talium Prælatorum electio pertinet ad collegium seu conventum illius Ecclesiæ Religiosorum, quibus de Prælato providendum est *c. 1. h. t.* & *c. cùm dilectus 8. de consuet.* nisi per specialia privilegia aliter de talium promotione, & institutione cautum sit, quæ observari in quâlibet religione debent; neque tamen etiam in illis conventibus, ubi electio Prælatorum regularium juxta jura communia celebratur, omnibus hoc jus eligendi convenit, sed illis tantùm, qui sunt vel tacitè, vel expressè, saltem electionis tempore religionem illam professi, de cujo Prælato eligendo agitur *c. ex eo 32. §. in Ecclesiis h.t. in 6.* neq; Laici tantùm conversi sunt, qui nec ordinati sunt, nec ad ordines suscipiendos destinati, qui ad eligendum non admittuntur, quamvis veri Religiosi professi sint; nisi etiam ab his in aliquo v. g. monasterio, aut Religione jus Capitulare legitimè præscriptum sit, aut ex instituto suo non tam ad spiritualia, quàm corporalia, in bonum Ecclesiæ præstanda, obligentur, uti sunt ordines militares, hospitales, ubi omnibus professis de jure competit jus eligendi; & quamvis *Clement. 2. de etat. & qualit.* nemini regulari Canonico jus eligendi concedat, nisi in majoribus sit constitutus, ita ut saltem Subdiaconus sit, extendi tamen hæc constitutio non debet ad Monachos, quasi ob defectum ordinis sacri, si professi fuerint, jus eligendi illis non competeret, quia Clement. Illa juris communis correctoria de aliis non loquitur, nisi de Canonicis, & consequenter ultra verba propria extendenda non est. Mendicantium tamen Ordinum Religiosis, si cum Auctoritate etiam Pontificiâ ad alios Ordines non mendicantes transeant, non conceditur jus eligendi *in Clement. 1. de Regular.*

§. II.

De iis, qui eligi possunt ad Prælaturas Regulares.

Resp. Ad Prælaturam Regularem, aut alia beneficia Regularia administrationem habentia nemo eligi potest, nisi Ordinem illum actu & expressè professus sit *c. cùm in Magistrum 49. h. t.* & *c. nullus 28. eod. in 6.* non obstante quâcunque, quamvis longævâ, & diuturnâ consuetudine *c. cùm causam 27. h. t.* (ut ne scil. cum damno, fortasse Religiosæ disciplinæ ad Magisterium Ordinis talis assumatur, qui nunquam illius Ordinis discipulus fuit, ut ait Pontifex) & quamvis ad simplicia beneficia regularia, quæ nullam administrationem habent, non requiratur actualis prævia professio, aut habitûs regularis susceptio, sed illi etiam talium beneficiorum capaces sint, qui nondum quidem aut habitum susceperunt, aut ordinem professi sunt, ita tamen, ut ad hæc præstanda maneant obligati, ut patet ex citat. *c. cùm causam.* & *ex Trident. sess. 14. c. 10. de reform.* merito

tamen plus in illis requiritur, qui in Regulari administratione aliis præesse debent. Neque potest aliquis simul professionem facere in ordine, & simul in Abbatem eligi, ut patet ex *c. cùm ad nostram 37. h. t.* & ex allatâ ratione: quin imò ordinariè fieri non debet, ut ille qui paulò ante professionem emisit, in Prælatum eligatur, ob prudentem præsumptionem, quòd in disciplina, & instituto regulari nondum satis instructus sit. Potest tamen ille, qui nondum professus est, postulari in Abbatem, seu Prælatum Regularem, prout sumitur ex *c. cùm Monasterium 13. h. t.* & potest Summus Pontifex ex plenitudine suæ potestatis non tantùm in his dispensare, sed tales etiam Abbatias, & Prælaturas Regulares, in perpetuam commendam sæcularibus concedere, etiam post Tridentinum, ita ut tales Commendatarij jus omne habeant administrationis, quale habent Regulares Prælati intitulati.

§. III.

De electione Prælatorum Regularium extra suum Monasterium, vel Ordinem.

POtest Religiosus, etiam Abbas & Prælatus Regularis in Episcopum quidem, tam sæcularis, quàm regularis Ecclesiæ eligi, & ad alterius etiam Monasterij Prælaturam, si Monasterium sit ejusdem Ordinis, non autem, si sit diversi, prout statutum habetur in *Clement. 1. h. t.* aut ad inferiora Episcopali dignitate beneficia, sine Pontificis dispensatione &c. prout *S. Congreg. Trident. declaravit* aut *San. L. 7. Moral. 6. 29. n. 71.* Non potest tamen Religiosus sine licentiâ sui immediati superioris consentire, in electionem de se factam, extra suum Monasterium, etiamsi esset ejusdem Ordinis, sub pœna amittendi juris, quod per electionem acquisiverat *c. si religiosus 27. h. t. in 6.* ne argui possit præsumptuosæ ambitionis. Et quamvis olim dubium fuerit, an non etiam conventus seu Capituli licentia requiratur ad transferendum Religiosum, in alterius Monasterij Prælatum electum, cùm jura antiqua super hoc varient, & speciem alienationis habeat hæc translatio, quia tamen clara decisio *Bonifacij 8. in Relat. c. si Religiosus*: habetur, de nihil necessario Capituli seu conventûs consensu, consequenter hodie nihil necessaria est hæc licentia, cùm jura antiqua meritò correcta videri possint per jura recentiora; & quæ de alienatione jura statuunt, intelligi non debeant de translatione Personarum ab uno Monasterio ad aliud, quæ propriè alienatio non est, per quam propriè loquendo dominia rerum transferuntur, sed de alienatione rerum mobilium aut immobilium.

§. IV.

An Religiosus professus unius Monasterij, si transferatur ad aliud Monasterium, vel assumatur in Abbatem alterius Monasterij, retineat jus eligendi Abbatem prioris Monasterij?

QUod translatus talis ipso facto amittat vocem, sive jus suffragij, in priore Monasterio, à quo translatus vel assumptus est, & consequenter non retineat amplius jus eligendi Abbatem prioris

ris Monaſterij, ita ut nec poſſint jus hoc illi concedere prioris Monaſterij Regulares, expreſsè ſtatuit in *c. conſtitutis 47. h. t.* Pontifex, ſi tamen alterum Monaſterium ſua adæquatè diſtincta jura habeat, & non ſit priori Monaſterio tanquam Principali ſub eodem Abbate ſubjectum, & ſubordinatum, qui jus habeat, vel in hoc, vel in illo loco Religioſum ſibi ſubjectum conſtituere: in hoc enim caſu, cùm Religioſus in inferiore Monaſterio conſtitutus, ſit adhuc membrum, & pars principalis Monaſterij, conſequenter mirum non eſt, quòd non amittat jura prioris Monaſterij. Neque talia jura contra ſacros Canones, & favorem Eccleſiæ poſſunt concedere prioris Monaſterij Regulares, cùm pacta privatorum, juri publico & communi (quod non vult Monachum in duobus Monaſterijs Capitularem exiſtere) præſertim in favorem Eccleſiæ conſtituto, derogare non poſſint.

§. V.

De electione Religioſorum mendicantium ad Prælaturas, extra ordinem ſuum, in diſcordia facta; & de electione aliorum Religioſorum non mendicantium à minore parte eligentium facta?

IN *c. quorundam 24. h. t. in 6.* ſtatuit *Bonifacius VIII.* ut ne ulli Religioſorum mendicantium ad aliquam Prælaturam extra ſuum ordinem, in diſcordia electo, ullum jus acquiratur, quamvis in illius electionem conſenſerit Prælatus Regularis: neque poſſit talis Religioſus mendicans, in diſcordia taliter electus, in ſui electionem talem conſentire, quamvis licentiam ſui Prælati ſuper hoc habeat. Et *in §. cura in eod. c.* ſtatuit in ſuper, nullum jus acquiri cuicunque etiam non mendicanti Religioſo, quamvis Superioris licentiam, & conſenſum ſuper ſui electione habeat, ſi à minore parte Capituli, ad Prælaturam talem, extra ſuum ordinem electus fuerit, ita ut quidquid contra præmiſſa attentatum fuerit, irritum ſit & inane; ſtatuens hæc ob majorem Religioſorum perfectionem, & ne litibus ambitioſis, quæ facilè ex talibus electionibus oriuntur, immiſcere ſe teneantur, cùm perturbatione religioſæ quietis, & cultus divini diminutione. Dicitur autem in ordine ad hujus Capituli conſtitutionem, in diſcordia facta electio, ſi vel plures electiones factæ, & publicatæ ſint, quarum unv. g. fuerit de Religioſo mendicante, vel ſi una quidem de Religioſo mendicante facta eſt, cui tamen aliqui, vel etiam unus contradicat, juxta *Gloſſ. hic V. in diſcordia*: à minore verò Capituli parte facta electio dicitur, ſi minor pars ex Capitularibus, qui de facto eligunt, quamvis eorum aliqui jure eligendi privati ſint, in unum aliquem Religioſum non mendicantem conſentiant. Veluti, ſi ex 12. Capitularibus, decem eligerunt Religioſum mendicantem, cui duo tamen contradicunt; vel ſi octo eligant indignum, quatuor verò Religioſum non mendicantem dignum, dicitur in illo caſu, electio Religioſi mendicantis facta eſſe in diſcordia; & in poſteriore caſu dicitur Religioſi non mendicantis electio facta à minore parte Capituli, non quidem de jure eligentis, cùm illi qui indignum eligunt, ſi ſcienter hoc faciant,

pro illa vice ſint privati jure eligendi, ſed de facto eligentis: neque enim in hac conſtitutione attenditur, an jure ſuo privati ſint, ſed an jus aliquando habuerint, & nunc eligant: ſi tamen Capitulares ad eligendum habiles non tantùm in genere, ſed expreſsè & nominatim proteſtati fuerint, nihil valebunt talium vota, ut dicatur talis electio à minore parte facta.

§. VI.

De forma Electionis Prælatorum Regularium, eorumque confirmatione, & benedictione.

FOrma electionis Prælatorum Regularium, quamvis eadem ſit, quæ ſupra præſcripta, & explicata eſt, *ex c. quia propter 42. h. t.* hodie tamen ferè omnes Prælatorum talium Regularium electiones fieri ſolent per modum ſcrutinij, ita tamen, ut à ſingulis eligentibus ſuffragia, non viva voce dentur, coram ſcruratoribus, ſed ſcripto, in ſchedulis ſecretis tradantur; quem modum videtur etiam *Trident. ſeſſ. 25. c. 6. de Regu.* approbare, ſi per viam ſcrutinij fiat electio; neque enim alias duas formas electionis per compromiſſum, & per inſpirationem, ubi ſuffragia non ſunt ſecreta, tollit Tridentinum.

Debet autem electio Prælatorum Regularium confirmari de jure communi à Summo Pontifice, vel ab ejus Legato à latere in Provincia exiſtente, ſi talium Prælatorum Regularium ſit hæc electio, qui exempti ſunt, & immediatè ſubſunt Sedi Apoſtolicæ: non exemptorum verò electio ab Epiſcopis, quibus proximè ſunt ſubjecta eorum Monaſteria, confirmari debet, niſi ex peculiaribus ordinis talis ſtatutis, privilegijs, vel conſuetudinibus aliter fieri debeat, quæ peculiaria ordinum ſtatuta, privilegia, & receptæ conſuetudines, ſicuti plurimùm poſſunt in electione Prælatorum Regularium, ita multùm poſſunt etiam juris communis conſtitutiones circa confirmationem, & alia ejuſcemodi requiſita variare &c. Et quamvis Abbates, & ſimiles Prælati Regulares, etiamſi jus infulæ, & baculi habeant, non conſecrentur, cùm conſecratio propriè dicta fiat per ſacri Chriſmatis unctionem, benedicuntur tamen per ſimplicem, & deprecatoriam manuum impoſitionem, ab Eccleſia inſtitutam; & quidem ab Epiſcopo, cui ſubjecti ſunt, vel ſi non ſint immediatè illi ſubjecti, ex commiſſione Summi Pontificis, aſſiſtentibus communiter duobus alijs Abbatibus, Die Dominicâ, vel ut probabilis ſententia docet, quolibet Die Feſto, (niſi ſpecialia iterum ſtatuta, aut privilegia, vel receptæ conſuetudines aliud jubeant) quæ tamen benedictio ſemel collata, ſi ad aliam Abbatiam poſtea benedictus talis Abbas transferatur, reiterari non debet; quamvis enim characterem non imprimat, cùm propriè loquendo non ſit Ordo, aut Sacramentum, ſicuti tamen alia quædam Sacramentalia, benedictio nuptiarum v. g. ſemel collata non iterantur, ita nec benedictio hæc: & ſicuti Epiſcopus poſt confirmationem obtentam, ante conſecrationem, omnia poteſt, quæ ſunt jurisdictionis Epiſcopalis, poſt conſecrationem verò etiam ea, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis, ita etiam confirmatus Abbas ante benedictionem poteſt

omnia

omnia ea, quæ sunt jurisdictionis Abbatialis, post benedictionem verò ea etiam, quæ ordini quasi Abbatiali respondent, qualia sunt conferre minores ordines, solemniter benedicere vasa sacra, & sacras vestes &c. nisi ex speciali consuetudine, vel privilegio sola illius confirmatio ad hæc omnia exercenda sufficiat, modò sit Sacerdos.

§. VII.

De Abbatissarum, seu Præpositarum Regularium electione, confirmatione, & benedictione.

DE jure antiquo jus eligendi Abbatissas, aut præpositas Regulares, non habebant Moniales nisi duodecimum ætatis annum compleverint, & tacitè vel expressè professæ fuerint, ut patet ex *c. Indemnitatibus 43. h. t. in 6.* de jure autem novo *Tridentini*, sicuti ad professionem non admittuntur ante 16. ætatis annum completum, ita nec jus eligendi ipsis competere potest: & quamvis ad hoc, ut jus eligendi activum habeant, sufficiat tacitè eas professas fuisse, modò per annum continuum post susceptum habitum in probatione steterint, ad hoc tamen, ut aliqua in Abbatissam eligi possit, debet esse expressè professa, & de jure antiquo trigesimum ætatis annum exegisse; de jure autem novo Trident. requiritur 40. annorum ætas completa; & ut annis 8. post expressam professionem laudabiliter in eodem Monasterio vixerit; vel si talium qualitatum in eodem Monasterio nulla reperiri possit, potest alia ex ejusdem ordinis Monasterio assumi, vel si neque hoc commodum Monasterio videatur, poterit una eligi, quæ 30. ætatis annum egressa est, & 5. saltem annis in illo Monasterio laudabiliter post expressam professionem vixit, uti habetur in *Trident. sess. 25. c. 7. de regularibus.* Debet autem taliter eligenda esse virgo legitimè nata (ita tamen ut circa utramque hanc qualitatem superior, qui electioni præest, dispensare possit, & ipsa etiam consuetudo attendenda sit) quò major sit illius Auctoritas inter Virgines Religiosas, & dignitatis Ecclesiasticæ splendor non obscuretur à defectu natalium.

Forma eligendi Abbatissas eadem quidem est, quæ forma est eligendi alios Prælatos regulares per Scrutinium scil. & secreta vota; qui tamen vota excipiunt, non debent ad ea excipienda juxta *Trident. loco citat.* claustra Monasterii ingredi, sed ante Cancellorum fenestram vota singularum Monialium audire, vel excipere (nisi aliud aut recepta, & approbata consuetudo, aut necessitas jubeat) & si electio fiat in discordia, non obstante minoris partis contradictione, ea Abbatissa erit, quæ à duabus partibus Capituli electa fuit, nisi per examen postea faciendum, indigna reperta fuerit; si verò neutra ex electis in discordia duas pro se partes habeat; possunt aliæ Moniales, quæ cùm majore parte non consenserunt, post publicatum Scrutinium, suam mutare sententiam, & illi parte accedere, quæ plura pro se vota habuit, dūmodò hoc fiat in continenti, & nulla Simoniaca pravitas interveniat, ut ait Pontifex in *relat. c.* Quamvis enim publicato scrutinio variatio hæc viris non permittatur de jure, ut supra dictum, nisi in

si in electione Summi Pontificis ad expediendam illius electionem, permittitur tamen hæc variatio post scrutinium publicatum, & electionem jam factam fœminis, quibus tanta prudentia non est. Legat relat. *c. indemnitatibus*, qui talibus electionibus præesse debet, & observet illud, in quantum peculiaria statuta, privilegia, & consuetudo hoc permittunt, quæ multum etiam possunt circa confirmationem, & benedictionem Abbatissarum, si tamen hæc necessaria sit, aut ex consuetudine introducta fieri soleat.

SECTIO IX.

De Electione Summi Pontificis.

§. I.

De illis, quibus competit potestas eligendi Romanum Pontificem.

QUæ circa electionem hujus peculiaria notari debent, non tam ex jure communi, quàm ex peculiaribus Pontificum Bullis desumenda sunt, ut tamen brevis aliqua etiam eorum, quæ jure communi statuta sunt, habeatur notitia.

Notandum 1. jus eligendi Romanum Pontificem pertinere hodie ad Romanæ Ecclesiæ Cardinales, ut constat ex *c. licet 6. h.t.* & ex *c. ubi 3. eod. in 6.* (hi enim meritò dicuntur Ecclesiæ Romanæ Capitulum referre) ita ut jus hoc Cardinali competat, etiamsi nondum pileum, aut alia Cardinalitia insignia adeptus sit, non quidem quasi etiam justè impeditus, & absens alteri suum suffragium committere possit, & sic per procuratorem eligere, quod ipsi non conceditur, sed quod si ipse intersit, electioni suum etiam suffragium dare possit.

Notandum 2. etiam stante Concilio generali potestatem eligendi Pontificem Summum, penes Cardinales esse, sive moriatur Pontifex tempore Concilij, sive à Concilio à gradu Pontificatûs amoveatur, cùm electio summi Pontificis Cardinalibus concessa, in relato *c. licet.* non sit restricta tantùm ad casum mortis, aut ad casum Concilij non subsistentis.

Notandum 3. si omnes Cardinales mortui essent, pertineret electio Romani Pontificis, vel ad Concilium generale, si facilè tale convocari posset, vel ad Clerum Romanum, sive Canonicos Ecclesiæ Lateranensis, ubi primus summus Episcopus Sanctus Petrus suam Cathedram ac sedem habuit, & consequenter sicuti aliarum Cathedralium Ecclesiarum Canonicis competit, suæ Ecclesiæ per Electionem Episcopi providere, ita etiam hoc competet in dicto casu Canonicis Lateranensibus.

Notandum 4. Conveniens quidem esse, ut è gremio suo Pontificem eligant Cardinales, si inter ipsos reperiatur idoneus, absolutè tamen necessarium hoc non esse, cùm non minus quoad eligendum Pontificem concessum sit Cardinalibus, quàm concessum est aliis Canonicis quoad eligendum suæ diœcesis Episcopum.

§. II.

De potestate, quam habet Papa statuendi circa faciendam electionem futuri Pontificis, vel substituendi sibi successorem, & de formâ hujus electionis.

QUod possit Pontifex summus de formâ, & modo eligendi Romanum Pon-

Pontificem futurum statuere, & constitutionem super his edere, non tantùm ex relat. *c. licet*, sed ex pluribus aliis Summorum Pontificum constitutionibus patet, quibus optimo modo semper providere desiderabant Ecclesiæ circa futuri Pontificis electiones: & quamvis successorem sibi nominare non possit Pontifex, non tantùm ex prohibitione Sacrorum Canonum, sed etiam ex prohibitione juris naturalis, ne grave scil. damnum ex indignorum sæpius nominatione eveniat Ecclesiæ, potest tamen designare, quem putaverit dignum, vel deliberare cum Cardinalibus de suo successore, manente tamen ad eligendum libertate Cardinalibus, vel de forma aut modo electionis statuere pro bono Ecclesiæ, & illius pace, prout plures Canones concedunt.

Ad formam tamen quod attinet, quæ in electione Summi Pontificis adhibenda est, servanda quidem esset forma in *c. licet.* præscripta, ex Concilio Lateranensi, ubi statuitur, ut ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Pontifex habeatur, in quem duæ partes Cardinalium convenerunt, & prohibet sub gravissimis pœnis, ut ne ullus, qui à tertia tantùm parte Cardinalium electus est, pro Pontifice se haberi permittat, (ut adeò in electione summi Pontificis non sufficiat tantùm major, & sanior pars Cardinalium Capitulariter congregatorum, sed requirantur ad validam illius electionem duæ tertiæ consentientes, quò magis matura sit Romani Pontificis electio, ob majus damnum Ecclesiæ ex minus discreta illius electione) neque absentium, si decem diebus post mortem Pontificis exspectati fuerunt, habeatur aliqua ratio, neque locum habeat collatio zeli ad zelum, meriti ad meritum &c. & poterint publicato etiam scrutinio mutare, qui volunt, suam sententiam, ac aliis pluribus, si nemo duas tertias habeat, accedere, neque possit illa impugnari per objectionem excommunicationis, aut alterius censuræ, cùm in *Clement. 2. §. cæterum h. t.* expressè statuatur, nullum Cardinalium impeditum iri sub ullo censuræ, cujusque prætextu ab electione Summi Pontificis; prout ad cavenda plurima incommoda, & celerius expediendam electionem varii Sacri Canones statuunt. Hæc inquam, quamvis observanda essent, ad majorem tamen electionis hujus cautelam, alia insuper statuerunt multi Pontifices, præsertim Gregorius XV. & Urbanus VIII. quæ si observentur, aliâ confirmatione non indiget electio Pontificis, cùm supremam suam potestatem in universalem Ecclesiam non ab aliquo homine accipiat, à quo confirmari deberet, sed immediatè ab ipso Christo, juxta illud *Innocentij III. in c. novi 13. de judicijs*, ubi dicit Pontifex; *Potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo.*

§. III.

De tempore, loco, & aliis observandis, in electione Romani Pontificis.

SI Pontifex in civitate, ubi cum suâ curiâ residebat, moriatur, Cardinales, qui in ea civitate tum fuerint præsentes, absentes quidem exspectare debent decem diebus, vocare tamen aliter eos non debent, sed elapsis illis diebus

bus, sive absentes venerint, sive non, convenire debent in loco ad eligendum designato, & quamprimum, ad multa incommoda devitanda, eligere, subtractione etiam ciborum compellendi ad electionem celeriter expediendam, ut patet ex *c. ubi periculum 3. h. t. in 6.* ubi plura alia ad fraudes, & pericula devitanda, statuuntur, & quid fieri debeat asseritur, si extra civitatem, ubi suam curiam habet, moriatur. Vide citatum *c.* & *Clement. 2. h. t.* quibus plura addere necessarium non est, cùm pleraque non tam ex jure communi, quàm ex specialibus bullis dependeant.

§. IV.

De Electione Senatorum, Rectorum, & similium Officialium urbis Romanæ.

VIde de his *c. fundamenta 17. h. t. in 6.*

SECTIO X.

De Romani Imperatoris Electione, Confirmatione, Consecratione, & Coronatione.

HÆc tota materia, quia magis ex aureâ Bullâ *Caroli IV. Imperatoris* desumi debet, quam Germani nostri observant hodie, ita tamen, ut ea, quæ de jure Canonico statuta sunt in *c. venerabilem 34. h. t.* non negligantur, ideò aliis relinquitur examinanda. Vide *relat. c. & Clement. unicam de jure jurando*, ac *Glos. in c. ad Apostolicæ 2. de sent. & re judic. in 6. V. illi autem.*

TITULUS VII.

DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

§. I.

A quo, & cujus auctoritate translatio Episcopi, vel alterius Prælati inferioris fieri possit?

TRanslatio in genere aliud non est, quàm Personæ alicujus ab una Ecclesia ad aliam sæcularem, vel regularem, Superioris auctoritate ob causam necessitatis, vel utilitatis, facta mutatio: In specie verò sumitur translatio, prout hîc de ea sermo est, pro sola mutatione Episcopi taliter factâ; de quâ certum est 1. fieri non posse eam propriâ tantùm transeuntis auctoritate, quamvis electus tantùm & confirmatus, nondum autem consecratus fuisset *c. 2. h. t.* (quia talis transitus multarum perturbationum, & multæ ambitionis origo esset) sed à solo Summo Pontifice, ex plenitudine potestatis, Episcopum à suâ Ecclesiâ, cui desponsatus fuit, transferente ad aliam, uti habetur in *c. 1. h. t.*; sicuti enim matrimonium carnale insolubile est, humanâ potestate, quia ex Dei Institutione indissolubile vinculum est, ita etiam spirituale matrimonium inter Episcopum, & suam Ecclesiam, merâ

merâ potestate humanâ solvi non potest: & quamvis etiam alii inferiores Prælati, suo modo, & in sensu quodam latiore sponsi suarum Ecclesiarum dici possint, quia tamen hæc appellatio tam propria non est, hinc tales inferiores Prælati auctoritate suorum Superiorum immediatorum, sæpè taliter à suis Ecclesiis transferri possunt.

§. II.

De pœnâ Episcopi, propriâ auctoritate transeuntis ad aliam Ecclesiam, & an is cogi possit ad transeundum?

IN pœnam autem transitûs talis, quem propriâ auctoritate à sua Ecclesia ad aliam, præsertim majorem & ditiorem, fecit Episcopus, utrâque carere debet juxta *c. quanto 3. h. t.* (saltem post sententiam condemnatoriam judicis) vel si propriâ auctoritate suam dimisit aut alienam accepit, saltem illâ, quam taliter dimisit, aut accepit, privari debet, ut in eo puniatur, in quo deliquit, & suo effectu careat ambitio illius. Quòd possit autem invitum etiam, si necessitas, aut utilitas jubeat, ab unâ Ecclesiâ separare Episcopum summus Pontifex, & alteri nolentem alligare, communis Ecclesiarum cura, quæ Summo Pontifici imminet, probat.

§. III.

De modo, quo facienda est translatio Episcopi, & de causis, ac effectibus ejusdem.

REgulariter fieri debet, à minore ad majorem dignitatem, cùm promotiones tales gradatim ab inferioribus ad superiora fieri debeant, prout colligitur ex *c. 1. h. t.* & hinc, cui concessa est facultas transeundi ad majorem dignitatem, non potest vi illius transire ad parem, seu minorem dignitatem, uti habetur etiam ex *c. licet 4. h. t.* cùm facilius Pontifex dispenset, exigente ita utilitate Ecclesiæ, in promotione ad majora, quàm ad paria aut minora, nisi fundetur causa concessionis, seu dispensationis super habilitate Personæ, quæ nonnunquam sufficiens, & utilis esse potest ad minora. Causæ autem translationis communiter sunt duæ, Necessitas scil. & Utilitas Ecclesiæ. Effectus autem hujus translationis sunt, 1. Quòd matrimonium spirituale inter Episcopum transferendum, & priorem Ecclesiam, à qua transfertur, dissolvatur. 2. Quòd alteri Ecclesiæ jungatur taliter Episcopus, & omnem potestatem taliter translatus acquirat, ac si per electionem, aut alium legitimum provisionis modum obtinuisset. 3. Quòd vacet prior Ecclesia ipso jure, postquam in translationem consensit transferendus Episcopus, etiam ante acquisitam possessionem posterioris Ecclesiæ, ne translatus taliter Episcopus, duarum Ecclesiarum sit sponsus, quod spirituale adulterium esse videretur.

TITULUS VIII.

DE AUCTORITATE ET USU PALLII.

§. I.

Quid sit Pallium, à quo, quibus, quando, & quomodo petatur & tradatur?

PAllium rectè dicitur præcipuum Archiepiscoporum insigne & ornamentum de corpore S. Petri sumptum (vel quia benedicitur, & consecratur super Altari S. Petri à Papa, vel quòd ex Altari Capellæ Pontificiæ sumatur; vel quia à solo Romano Pontifice de jure confertur) in quo Pontificalis Officij plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur: sicuti enim Episcopus non habet plenum jus in suo Episcopatu, antequam consecratur, ita nec Archiepiscopus plenum jus habet in sua provincia, antequam Pallium accepit, ita ut nec Archiepiscopum absolutè se nominare possit ante acceptum pallium *c. nisi 3. h. t.* nec alia, quæ intra Missarum solemnia ab Archiepiscopis fieri solent, facere. Petitur autem, & confertur Pallium (quod est vestis candida, ex lanâ albâ contexta, in coronæ seu circuli modum, pectus ac humeros circumdans, ac quatuor nigris, vel purpureis crucibus distincta, anteriore parte nonnihil dependens) à solo Pontifice; & quamvis conferendi pallii licentia in *c. significasti h. t.* etiam quatuor Patriarchis principalibus, postquam à Romano Pontifice Pallium suum acceperunt, & eidem obedientiam juraverunt, respectu suorum suffraganeorum concedatur, hoc tamen his ex privilegio tantùm convenit, & ex commissione Summi Pontificis. Patet autem etiam ex descriptione, de jure solis Archiepiscopis hujus Pallii petendi, & utendi jus convenire; Episcopis verò aliis quibusdam ex speciali privilegio, quale privilegium habere dicitur Quinqueecclesiensis in Ungaria, Ostiensis in Italia, Papiensis in Longobardia, Lucensis in Tuscia, & Bambergensis in Germania. Qui omnes petere Pallium debent, intra tres menses à die consecrationis, vel si ante consecratus jam fuit, à die confirmationis computandos *c. ad honorem 4. h. t.* juncta Gloss. ubi etiam forma traditionis refertur.

§. II.

De usu Pallii.

SOli Romano Pontifici concessum est, uti pallio in omnibus Missarum solemniis semper, & ubique locorum (in quo scilicet plenitudo potestatis Ecclesiasticæ est) alii verò, quibus Pallii usus concessus est, nec semper eo, neque ubique uti possunt, sed tantùm in Ecclesiis suæ jurisdictioni Archiepiscali subjectis, ut patet ex *c. 1. h. t.* & ex *c. ad honorem 4. eod.* ita ut uti eo nec possit extra Provinciam suam, nullâ consuetudine in contrarium aliquid valente, uti habetur in *c. 5. h. t.* nec extra Ecclesiam suam, si extra eam celebret; nec extra Missarum solemnia;

mnia; nec quando privatim tantùm celebrat; etiamsi dies sint solemnes &c. Quibus autem diebus uti Pallio possit inter Missarum solemnia, intra Ecclesiam celebrans *Gloss.* enumerat in *c. cit. ad honorem V. eod.* Alia tamen plura concedere potest etiam Pontifex, à cujus dispositione, aut obtento privilegio, usus Pallii dependet.

§. III.

De Auctoritate Pallii, sive quæ potestas per illud conferatur, & an ad alios transferri possit?

COnfertur cum Pallio plenitudo Archiepiscopalis officii Archiepiscopo, ut possit post acceptum Pallium omnes actus Archiepiscopalis dignitatis, tam ordinis quã jurisdictionis exercere in suaProvincia, & quamvis ad substantiam collationis ordinum v. g. aut aliarum Episcopalium functionum, Pallium non requiratur, ita ut rogatus ab alio Episcopo alterius Provinciæ ad Ordines v. g. conferendos, conferre quidem ordines possit, Pallio tamen extra suam Provinciam uti non possit sine speciali privilegio, licitè tamen in sua Provincia talia non faciet, quæ inter Missarum solemnia fieri debent sine Pallio. Transferre tamen acceptum pro hac Provincia v. g. Pallium non potest, si ad alium Archiepiscopatum à Pontifice transferatur, sed novum pro novo Episcopatu petere debet, & illud quidem, olim secum sepeliendum conservare, uti tamen eo in novo Archiepiscopatu non potest, nec potest alii Archiepiscopo commodare illud, nec ad suum successorem moriens illud transmittere, cùm sit Personale quid, certæ personæ concessum, cum restrictione ad locum, ut adeò, prout respondet Pontifex in *c. ad hoc 2. h. t.* Personam non egrediatur, sed cum ea sepeliri debeat. Attendenda tamen etiam in his loci consuetudo.

TITVLVS IX.

DE RENUNTIATIONE.

SECTIO I.

De renuntiatione in genere, ejusque divisione.

Renuntiatio, prout hic de ea loquimur, aliud non est, quàm remissio, seu resignatio, seu cessio juris, quod quis habet in beneficio Ecclesiastico; duplex autem est hac renuntiatio, tacita alia, alia expressa.

§. I.

De tacitâ beneficiorum renuntiatione.

REnunciatio tacita est, quæ ipso jure fieri censetur, absque ullis verbis expressis, & juxta juris interpretationem, ex actu directè contrario retentioni beneficii per consequentiam colligitur; prout fieri solet, si beneficiatus matrimonium contrahat, *c. 1. & 3. de Cleri. conjug.* si solemniter profiteatur religionem *c. 4.*

de regula. in 6. &c. Videtur autem hæc tacita renuntiatio in eo differre, à privatione beneficii, ipso jure facta, quòd, si protestetur beneficiatus, se per talem actum nolle renuntiare beneficio, protestatio talis id operetur, ut talis actus vim tacitæ renuntiationis non habeat, in privatione verò, quæ ipso facto incurritur, protestatio talis nihil prosit: hæc tamen tacita renuntiatio non est facilè præsumenda, si SS. Canones non inducant beneficii talis resignationem; quòd enim multis fortasse expensis, & laboribus acquisitum est, tam facilè renunciari non censetur *c. super eo 5. h. t.* Videatur *c. sanè 7. c. veniens 13. & c. lecta 14. h. t.* ubi referuntur casus aliqui apparentis quidem renuntiationis, quæ tamen à jure pro vera non agnoscitur.

§ II.

De expressa renuntiatione beneficiorum.

REnuntiatio expressa ea dicitur, quæ fit verbis ad hoc accommodatis, & voluntatem renuntiandi apertè declarantibus, vel etiam scripto juxta formam à jure præscriptam. Duplex ea est, pura una & simplex, seu absoluta, quæ fit sine ulla conditione, modo, & pacto; & altera conditionalis, qualis est 1. quæ fit in favorem tertii, sub ea scil. conditione, ut conferatur illud certæ personæ, in cujus favoré aliquis resignat. 2. quæ fit cum reservatione fructuũ ex toto vel ex parte. 3. quæ fit cum regressu (reservato scil. sibi jure, ut resignans possit ad beneficium redire, si ille, cui cessit beneficium, præmoriatur) vel cũ ingressu, quando scilicet collati quidem beneficii, ante hujus tamen possessionem, fit resignatio, sub ea conditione, ut mortuo resignatario possit resignans propriâ auctoritate ingredi sive possessionem hujus beneficii accipere; vel cum accessu, quando scil. beneficium puero destinatum, ob ætatem tamen illius incapaci, alteri interea confertur, eâ tamen conditione, ut post legitimam ætatem pueri, possit hic propriâ auctoritate beneficium tale accedere, & recuperare. Et 4. Denique conditionalis designatio beneficii dicitur, quæ fit ex causa permutationis, quando scil. beneficium, quod habet, dimittit aliquis, ut alterius beneficium sibi conferatur.

Sectio. II.

De beneficiis, quæ resignari possunt, vel non possunt.

§. I.

Quæ beneficia resignari possint?

OMnia beneficia Ecclesiastica, sive sint curata, sive simplicia, sive sint majora beneficia, & dignitates, sive minora, sive requirant residentiam, sive non requirant, etiam manualia, patrimonialia, beneficia, quæ optari possunt, beneficia affecta jure Patronatus, beneficia electiva, exempta, reservata sedi Apostolicæ, & cujuscunque demum generis ac qualitatis sint, resignari possunt (nisi specialiter jure aliquo scripto hoc prohibeatur) modò ea observentur, quæ beneficia talia exigunt, ut ne fiat aliquid contra fundatorum voluntatem, vel cum præjudicio aliquo.

§. II.

Quæ beneficia resignari non possunt?

Expresso

EXpresso tamen jure prohibetur primò Resignatio beneficii litigiosi, de quo scil. lis alicui mota fuit, pendente lite; sicut enim alienatio rei litigiosæ, dum lis pendet, fieri non potest, ut constat ex *toto tit. FF. & C. de litigiosis*, ita nec resignatio beneficii litigiosi fieri potest, lite pendente, ad cavendas præsertim omnes fraudes, quæ in tali licita resignatione facilè fieri possent. Si tamen in gratiam collitigantis beneficio alter cedat, valida est talis cessio, cùm fiat ad extinguendam litem.

2. Prohibetur resignatio beneficii uniti, antequam unio sortiatur suum effectum, prout patet ex *Trident. sess. 23. c. 18. de reform.* quia per unionem talem jus acquisitum est illi collegio v. g. dignitati, aut Monasterio &c. cui unio facta fuit, ut per mortem beneficiati unitum beneficium transferatur in Monasterium, Collegium &c. cui plurimùm præjudicaret permissa talis beneficii resignatio, nisi fieret illa purè & liberè, vel in favorem illius, cui unio hæc facta est, vel per sufficientem clausulam derogaretur, quo ad illam vicem à Summo Pontifice, tali factæ unioni.

3. Prohibentur resignari beneficia in commendam temporalem data, ob utilitatem Ecclesiæ, donec ei de rectore provisum sit, cum talis nullum jus, aut titulum in beneficio habeat, cui renuntiare possit; & quamvis administrationem habeat, & fructus percipere possit, quæ simpliciter, & purè in manibus ordinarii dimittere potest; proprièt tamen hæc dimissio non dicitur resignatio, sed depositio tantùm administrationis.

4. Denique prohibentur, resignari pensiones Ecclesiasticæ, quæ apud aliquos beneficii nomine veniunt, nisi purè & liberè eæ resignentur, vel in favorem illius, à quo solvenda est pensio, si enim pensionarius hanc pensionem non exigat, censetur tacitè ei renunciare.

Sectio III.

De iis, qui possunt renuntiare beneficiis, & iis, quibus possunt illa resignari.

§. I.

Qui possint beneficia resignare?

ORdinariè omnes beneficiati, sive in minoribus beneficiis constituti sint, sive in majoribus, si annos pubertatis excesserunt, ex justa causa, beneficia sua, si ea habeant, & hæc resignabilia sint, resignare possunt, cùm ut sic proprio tantùm juri renuntient, quod quilibet facere potest, qui jus quæsitum in tali re habet, & bono publico, aut nulli alii per talem renuntiationem præjudicat: & quamvis dubitent aliqui, an Summus Pontifex Papatui renuntiare possit, post constitutionem tamen *Bonifacij 8. in c. 1. h. t. in 6.* dubitationi huic locus non est, cùm expressè in illa constitutione decíderit Pontifex, quòd fieri hoc ex justa causa possit, ita ut nec Cardinalium ad hoc consensum habere debeat, nec ullius alterius approbationem, cùm neminem superiorem in terris habeat, qui talem resignationem admittere, & approbare debeat. Neque tamen etiam omnium resignationes eâdem facilitate admittuntur, facilius enim admittitur resignatio simplicium beneficiorum, etiam Canonica-

nonicatuum, quàm resignatio Ecclesiarum Parochialium, quæ secundùm stylum curiæ Romanæ, ordinariè non recipiuntur, nisi tribus saltem annis Ecclesiam illam Parochus resignans possederit: difficilius adhuc admittuntur Prælatorum, & similium dignitatum renuntiationes, quæ non nisi ex causis gravibus admittuntur.

Adeò tamen, qui post obtentam Parochiam Sacerdos intra annum ordinari debebat juxta *c. licet 14. de electione in 6.* utrum ante elapsum annum ultimo v. g. anni illius die, quamvis nondum Sacerdos sit, & altero mox die privationem beneficii ipso facto incursurus sit, beneficio huic suo renuntiare possit, etiam in favorem tertii dubitatur, uti & de quovis criminoso, qui per sententiam judicis suo beneficio privandus est, antequam beneficio suo sit privatus; cui dubio respondetur, posse tam illum, ante lapsum annum, quàm hunc ante sententiam judicis, beneficio suo renuntiare, etiam in favorem tertii modò in posteriore casu fiat mentio criminis, & motæ contra se accusationis, aut inquisitionis, si tamen crimen resignantem non reddat indignum beneficio, ut ne sit dolosa talis renuntiatio: & quamvis etiam illi beneficiati, qui in religione profiteri volunt, de jure antiquo beneficia sua resignare possint, durante noviciatûs anno, in favorem etiam alterius *argu. c. beneficium 4. de regula in 6. juncta Gloss. V. assensus*; de jure novo tamen Tridentini, non potest talis renuntiatio fieri, nisi intra duos menses proximos ante professionem, pluribus aliis etiam adhibitis, de quibus alibi.

§. II.

An, & quomodo Clerici infirmi possint beneficia resignare?

QUòd Clerici etiam in gravi infirmitate constituti, resignare beneficia sua possint, in favorem etiam alterius, certa & communis sententia est, cùm enim alii actus legitimi à jure illis permittantur, nulla est ratio, quare hoc negetur in materia beneficiorum resignandorum. Ne tamen videantur hi tales de beneficiis suis disponere per viam successionis hæreditariæ, & ad multas fraudes cavendas, vult *reg. 18. Cancellariæ Apostolicæ ab Innocentio. 8. ex c. 2. h. t. in 6.* desumpta, validam non fore resignationem talē, sive simpliciter, sive in favorē alterius facta sit, nisi post resignationem factā, 20. adhuc dies (à die per ipsum resignantem præstandi consensûs computandos) supervixerit resignans infirmus: quæ regula, sicuti locum habet in omnibus beneficiis, ac dignitatibus, etiam Patronatis, tam in, quàm extra Curiam Romanam, etiam cum reservatione pensionis, aut fructuum, vel ex causa permutationis factis, ita locum etiam habet in eo casu, quo quis sanus quidem resignavit, ex aliquo tamen superveniente accidente ante 20. dies post factam resignationem, non quidem civili tantùm morte, sed naturali moriatur; & requiritur insuper ad verificandam hanc regulam, ut actu hic talis resignaverit per se, vel per procuratorem, coram eo superiore, qui legitimus est, ad talem resignationem acceptandam, & resignatio ab hoc fuerit admissa: & hinc sufficit, signatam tantùm à resignante fuisse resignationem, aut pro-

promissam, aut constitutum ad resignandum Procuratorem, vel Romam quidem missam, aut ad superiorem legitimum, resignationem, nondum tamen ab hoc admissam &c. his enim in casibus non vacaret beneficium per resignationem, quamvis ultra 20. dies à tempore talis constitutionis, transmissionis, signationis &c. factæ hîc supervixisset, sed vacaret vi hujus regulæ per mortem beneficiati, si à die præstiti consensus, coram legitimo superiore, ultra viginti dies non supervixisset.

§. III.

Qui resignare beneficia non possint, & quibus possint resignari?

1. REsignare sua beneficia non possunt criminosi, qui ipso jure, beneficiis suis privati sunt, aut intrusi, & omnes illi, qui nullum titulum Canonicum habent, cùm enim nullum jus in beneficio, sed sola fortassis possessio illis competat, consequenter nullum etiam jus per resignationem cedere, vel in alterum transferre possunt. 2. Resignare non possunt prius beneficium, qui ad secundum cum primo incompatibile promoti sunt, quia per legitimam adeptionem secundi, primum ipso jure vacat, juxta *c. de multa 28. de prabend. & Trident. sess. 7. c. 4. de reform.* 3. Resignare non possunt sua beneficia, nec ex causa permutationis, mente capti, & furiosi Clerici, cùm enim careant judicio rationis, consequenter non minus inepti sunt ad resignanda sua beneficia, quàm ad alios actus legitimos, nisi fortassis lucida intervalla habeant, & tum temporis resignationem faciant, cùm tali tempore cesset causa, propter quam resignare non possunt. Possunt autem per se omnibus Clericis beneficia resignari, modò debitas qualitates, & conditiones habeant, cùm regulariter, cui conferri potest beneficium, illi etiam resignari possit.

SECTIO IV.

De causis, ob quas renuntiationes beneficiorum validè, & licitè fieri possunt.

CErtum est, quòd beneficiorum renuntiatio fieri non possit, sine justâ & legitimâ causâ, ne nimia in resignandis beneficiis libertas in maximum detrimentum Ecclesiæ cedat: qualis autem causa sit justa & legitima, in genere definiri non potest; quamvis certum sit, quod gravior causa requiratur in resignatione Episcoporum v. g. quàm in resignatione aliorum minorum beneficiatorum.

§. I.

Ex quibus causis possit Episcopus aut debeat, Episcopatui renuntiare.

SEx causæ de jure Canonico sunt expressæ, propter quas Episcopus confirmatus cedendi licentiam potest, vel etiam debet postulare, uti habetur in *c. nisi cùm pridem 10. h. t.* Prima scil. est, conscientia criminis (quod impedit executionem officii sui, etiam post peractam pœnitentiam, qualia sunt illa crimina, quæ depositionis pœnam, aut perpetuam suspensionem, aut juris infamiam secum trahunt) Secunda est debilitas corporis (per quam impotens redditur

ad exequendum officium suum pastorale, uti colligitur ex *c. 1. h. t.*) Tertia est defectus scientiæ (præsertim ad spiritualium administrationem necessariæ & sufficientis, nisi confirmatus talis sufficientem quidem scientiam non habeat, spes tamen sit, quòd intra breve tempus sufficienter de ea sibi sit provisurus) Quarta est malitia plebis (cui cum suo Episcopo pessimè convenit, ut nullus ex hoc Episcopo fructus apud cervicis durissimæ plebem spectari possit) Quinta est grave scandalum populi, quod ex præsentia hujus Episcopi patitur (non quidem si scandalum tantùm Pharisaicum sit, quod cavendum non esse, ipse Christus admonet, sed si scandalum sit, quod ex ignorantia, aut infirmitate populi provenit, & communiter scandalum pusillorum vocatur) Et sexta denique causa est irregularitas, cùm talis Episcopus non possit exercere actus Episcopales, nec cum illo à Summo Pontifice dispensetur. Hæ tamen causæ omnes ad duas potissimum revocari possunt, ad utilitatem scil. aut necessitatem Ecclesiæ; harum enim una si non interveniat, neque cum his causis facilè dispensatur.

§. II.

An ex aliis causis, præter sex allatas, possit Episcopus renuntiare Episcopatui?

R*Esp.* probabile esse, quòd possit, dummodò causa sit utilis Ecclesiæ, & honesta, cùm per enumeratas à jure Canonico causas, frequentius occurrentes, non excludantur aliæ honestæ causæ, utilitatem Ecclesiæ, maximè concernentes; & quòd in jure dicatur, petitionem cessionis ex aliis causis factam, non esse discretam, prout habetur in *c. cit, nisi pridem §. verum h. t.* Intelligendum tantùm videtur de aliis causis non justis, nec honestis, sed indiscretis &c. nisi malis dicere, omnes alias causas ad has 6. revocari posse, ita ut non audiendus sit Episcopus, si nullam ex allatis sex assignare possit: & hinc non videtur audiendus Episcopus, ad renuntiandum suo Episcopatui, cui utiliter adhuc præesse potest, si sub prætextu humilitatis, aut divinæ inspirationis, ut quietiùs Deo servire possit, ut contemplativæ vitæ magis deditus sit, ut in religione profiteatur &c. renuntiare velit, uti patet ex citato *c. nisi & ex c. 2. de translat. Episc.* neque professio in religione sine licentia Summi Pontificis facta, aut votum, quod de ingredienda religione Episcopus fecit, valet, quia Deus talem promissionem contra prohibitionem ab Ecclesia factam non acceptat.

§. III.

Ex quibus causis fieri possit renuntiatio Ecclesiarum, dignitatum Ecclesiasticarum, & beneficiorum curatorum, vel etiam simplicium?

QUæ causæ à jure conceduntur, ut Episcopi suis Episcopatibus renuntiare possint, eæ etiam sufficientes sunt ad renuntiandum aliis dignitatibus, & beneficiis, tam curatis, quàm simplicibus, quæ enim sufficiunt, ut arctius vinculum dissolvatur, sufficiunt etiam, ut dissolvatur minus arctum vinculum: imò plures adhuc, & leviores causæ sunt, ob quas extra curiam, ordinarii locorum resignationes beneficiorum, purè factas, admit-

admittunt, ut prax's docet, & videri potest in *Bulla Pii 5. quanta Ecclesiæ*, quæ legi potest apud *Quarantam in summa Bullarii V. beneficiorum resignationes*, ex quibus causis admittere possunt Episcopi resignationes, ita tamen, ut resignans Clericus aliunde habeat, quo vitam honestè sustentare possit, & cum expressa prohibitione, ne taliter resignata beneficia, suis, aut resignantis consanguineis, affinibus, vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum, conferant Episcopi; quæ tamen cautio, ad multas quidem fraudes cavendas utilis, in nostris partibus vix obligare videtur.

Sectio V.

Coram quo superiore, & cujus Auctoritate renuntiatio beneficiorum facienda est, & admittenda.

§. I.

An Clericus beneficiatus possit, propriâ Auctoritate sine consensu superioris, beneficium resignare?

Quòd non possint Clerici beneficiati, pro suo arbitratu, beneficia, quæ Canonicè obtinuerunt, & quorum collatio, confirmatio, aut institutio illis jam facta fuit, dimittere sine Episcopi consensu, cujus Auctoritas admittentis resignationem intervenire debet, clarè patet ex *c. admonet 4. h. t.* ubi sub pœna excommunicationis hoc prohibetur, ut ne scilicet fiat aliquid in præjudicium superioris; & quamvis aliqui probabiliter putent, hoc intelligi non debere de beneficio litigioso, quod in favorem collitigantis cedere quis potest, cùm in tali renuntiatione nullum videatur fieri superiori præjudicium, contrarium tamen etiam probabile est, cùm prohibitio loquatur universaliter, & Ecclesiæ intersit, etiam hanc renuntiationem scire, & hinc etiam Clericus criminosus, qui quidem ipso facto beneficio suo excidit, si tamen titulum coloratum & putativum, ac possessionem beneficii retineat, debet coram superiore legitimo renuntiare, non quidem titulum, & jus verum in beneficio, quod nullum amplius habet, sed titulum putativum, & possessionem: qui modus, ut in superioris manibus dimittatur beneficium, in eo casu etiam locum habet, quo per pacificam adeptionem secundi beneficii cum priore incompatibilis, prius ipso jure vacat, juxta *c. de multa de præbend.*

§. II

An renuntiatio beneficii facta, sine superioris Auctoritate, sit valida?

Coram Laico, quamvis Patronus ille sit, aut regiâ dignitate præfulgeat, facta renuntiatio irrita est *c. quod in dubiis 8. h. t.* cùm Laicus non sit legitimus in causa spirituali beneficiorum superior: & licet resignatio talis coram Laico facta, nulla sit, resignans tamen taliter suo beneficio, spoliandus esse dicitur (si iterum de manu Laica illud recepit) in pœnam scilicet attentatæ hujus renuntiationis coram Laico faciendæ, si tamen sponte, & non coactè resignationem hanc fecit: quòd si tamen resignatio be-

neficij coram Clerico, sive in manibus Clerici fiat, qui tamen legitimus Superior non est, in ordine ad admittendam resignationem, neque hujus admittendæ potestatem habet, valida quidem est talis renuntiatio, in præjudicium resignantis, qui beneficium taliter resignatum, repetere non potest; quo ad Ecclesiam tamen, seu Superiorem legitimum invalida est, ita ut in Superioris arbitrio sit, utrum taliter renuntiantem cogere velit ad retinendum beneficium resignatum, aut ad dimittendum juxta *Gloss. in relat. c. quod in dubiis V. in manum laicam.* Probabile tamen etiam est, quòd resignans, sive in Clerici non Superioris sui manibus, sive in manibus Laici beneficium suum resignaverit, pœnitere adhuc possit, & retinere suum beneficium, si nondum à legitimo Superiore resignatio admissa fuit, cùm eum tantùm privandum suo beneficio dicant jura, qui postquam in manibus Laici suum beneficium resignavit, ab eodem iterum, & ex manibus Laici, hoc beneficium recipit.

§. III.

Quinam habent potestatem admittendi renuntiationes beneficiorum, vel non?

Fieri ergo debet renuntiatio in manibus Superioris Ecclesiastici, prout sumitur ex *relat. c. quod in dubiis*, & quidem illius Superioris, ad quem pertinet, non tantùm jus sive potestas conferendi beneficia, sive instituendi beneficiatos, sed etiam eosdem destituendi, seu deponendi, cùm renuntiationis admissio habeat vim destitutionis; & hinc, cui ex speciali privilegio, vel consuetudine præscripta, competit jus & potestas conferendi beneficia, non ideò etiam potest renuntiationes talium beneficiorum admittere, cùm aliud sit destituere beneficiatum, aliud sit instituere; & quamvis hodierna praxis habeat, saltem circa simplicia beneficia, etiam Canonicatus, ut iidem Capitulares resignationes talium beneficiorum recipiant, si ad eos independenter ab Episcopo de jure ordinario conferre ea pertineat (in quem sensum etiam intelligi debent illi Auctores, qui generatim dicunt, coram illis resignationes beneficiorum faciendas, quorum est ea conferre) de curatis tamen, quorum institutio & destitutio ad Episcopum pertinet, hoc intelligi non debet.

Et hinc sequitur, quòd omnia beneficia, qualiacunque illa sint, in tota Ecclesia, in quibusvis etiam ordinariorum mensibus, resignari possint in manibus Pontificis, cui plena potestas in beneficialibus competit; & quæ ab eo ordinarijs data est circa hæc potestas, cumulativè illis cum Pontifice, non privativè competat. Imò sunt aliqua beneficia, quæ ratione suarum prærogativarum, exemptionum, privilegiorum &c. non nisi in curia Romana resignari possunt, uti sunt Cardinalatus, Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, & Episcopatus, item beneficia majora in Cathedralibus post Pontificatus, & Principales dignitates in Collegiatis, beneficia exempta, soli Summo Pontifici subjectas &c. Et quamvis etiam legati à latere eorum beneficiorum, quæ conferre possunt, resignationes recipere possunt, quia ob præ-

prærogativam honoris, majore etiam auctoritate pollent, nuntiis tamen Apostolicis, sive legatis missis, hæc resignationum recipiendarum potestas non competit, nisi speciali privilegio illis commissa sit. Possunt tamen etiam locorum ordinarii eorum beneficiorum in sua diœcesi existentium resignationes recipere, quæ sunt illorum jurisdictioni subjecta, nisi speciale quid sit, circa majora aliqua beneficia statutum: quam potestatem tamen, nec Archiepiscopus, extra casum visitationis, in toto suo Archiepiscopatu habet, cùm extra casum visitationis, & appellationis nullam habeat in suorum suffraganeorum Diœcesibus; nec Vicarius Generalis, nisi specialiter hæc etiam potestas illi commissa sit; nec Capitulum Cathedrale, vivente Episcopo, respectu totius Diœcesis, sed tantùm vacante sede, cùm in hoc casu Episcopalis jurisdictio ad illud devolvatur.

§. IV.

Quinam habent potestatem admittendi renuntiationes beneficiorum puras, seu simplices, aut conditionales?

SImplex seu pura beneficiorum renuntiatio etiam coram ordinariis locorum fieri potest, aut aliis, qui jus resignationes admittendi præscripserunt, nisi qualitas beneficii aliud jubeat; non autem, quæ in favorem certæ personæ fiunt, quæ tantùm fieri possunt, in manibus Papæ, prout stylus & usus curiæ, ac recepta consuetudo docet, ad avertendum scil. omne periculum, quod in tali conditionali resignatione facilè intervenire potest, & ut ne beneficium nondum vacans alteri conferatur, quod nemo facere potest, nisi solus Summus Pontifex; & quamvis resignans velle possit, ut certæ cuidam personæ beneficium hoc à se resignatum conferatur, aut renuntiationi suæ certum modum addere possit, obligare tamen non potest eum, qui talem resignationem admittit, ut hoc facere teneatur, cum facta coram ordinario resignatio simplex & pura sit, nullam admittens clausulam conditionis aut modi obligantis ad conferendum tale beneficium certæ personæ. Putant quidem aliqui factam resignationem, cum tali clausula obligante, ab Episcopo admitti posse, ita tamen, ut clausula talis rejiciatur & pro non adjecta habeatur; rectiùs tamen putant alii, quòd neque hoc fieri possit, cùm actus sub conditione aliqua factus, non possit secundùm partem aliquam admitti, & secundùm aliam partem non admitti, quod fieret in tali casu, sed debet vel totus admitti, vel totus rejici, ut ne, si dividatur, immutatus videatur. *L. Aurelius §. idem quæritur FF. de libertate legatâ.*

Simili modo resignatio conditionalis beneficii, cum reservatione certæ pensionis, sive hæc in pecunia, sive fructibus danda sit, aut cum reservatione ingressûs, accessûs, aut regressûs fieri non potest, coram ordinario, sed tantùm coram summo Pontifice, qui solus ex plenissima sua circa beneficia potestate pensionem beneficio imponere, & regressum, accessum, aut ingressum concedere potest, cui plenitudini non præjudicat *Trident.* regressus tales, aut ac-

cessus, prohibens *sess. 25. c. 7. de reformat.*

Sectio VI.

De modo, quo fieri debet, vel potest renuntiatio beneficiorum.

§. I.

Quæ requirantur ad legitimam renuntiationem beneficij faciendam?

1. REquiritur, ut renuntiatio talis sit spontanea, & libera, non vi aut gravi metu extorta, aut dolo obtenta, quæ vel ipso jure irrita est (in casu scil. absolutæ violentiæ illatæ) vel per sententiam Judicis rescindenda est (in casu scil. quo gravi metu, aut dolo extorta est) prout sumitur ex *c. super hoc 5. h. t.* & ex *c. accepta 3 de restit. spoliat.* 2. Debet esse pura, nullâ scil. intervenientè Simoniâ *c. cùm pridem 4.* & *c. ult. de pact. c. ex parte 12. juncta Gloss. V. omnino de offi. Jud. deleg.* ita ut ipso jure irrita sit, si Simonia intervenerit, ut constat ex *extravag. 2. §. per electiones. de Simonia. inter communes*, etiamsi juramento firmata sit. 3. Si beneficium patronatum resignetur, aut quod ad alterius collationem pertineat, requiritur hujus consensus, non quidem, quòd ordinarium, qui putat ob utilitatem, aut necessitatem Ecclesiæ, renuntiationem hanc admittendam, urgere possit, ut non admittat, sed ut ab illis approbetur, quos talis renuntiatio tangit: & hinc putant aliqui sufficere, etiamsi post admissam resignationem hæc illis significetur, ut norint alium sibi præsentandum, vel alii beneficium tale conferendum. 4. Ut fiat specificè, & expressis verbis, si sit expressa renuntiatio (cùm in dubio nemo præsumendus sit beneficia resignare, magnis expensis & laboribus fortassis quæsita, & unde sustentari debet) & quidem juxta stylum, tam in quàm extra Romanam curiam fieri debet in scriptis (quamvis necessariò, & de jure communi hoc non requiratur) ad meliorem scil. renuntiationis probationem, supplicando illi, cujus est admittère resignationem, ut hanc admittere velit, ob causas in tali libello supplici expressas. 5. Denique requiritur, ut præstetur consensus à resignante, vel personaliter per ipsum resignantem, vel per Procuratores eorum in Cancellaria vel Camera Apostolica, si renuntiatio coram Papa fiat, ut certior notitia habeatur de voluntate resignantis.

§. II.

De renuntiationibus quibusdam beneficiorum in specie, an sint Simoniacæ, nec ne?

CErtum est, quòd Simoniam contra jus naturale, & divinum committat, qui beneficium suum resignat pro pecuniâ, aut aliâ temporali re, expacto vicissim accepta, prout sumitur ex *c. cùm pridem 4. de pact.* cùm sit clara venditio rei spiritualis pro temporali: quòd si verò res spiritualis pro resignatione beneficii ex pacto accipiatur, non quidem juris divini Simonia committitur, sed juris positivi Ecclesiastici, hujusmodi pactiones omnes, tanquam Simoniacas, prohibentis *c. ult. de pact.*: neque tamen Simoniaca resignatio est, in favorem alterius

terius coram Papâ resignare (cùm in tali casu nec det temporale pro spirituali, nec pactio aliqua illicita interveniat) neq; Simoniaca resignatio est, resignare beneficium, cum reservatione pensionis certæ, si coram eo fiat, qui potest beneficio imponere pensionem, cùm nec in isto casu, pactio interveniat, cogens illum, qui admittit renuntiationem, ut pensionem imponat, sed supplicet tantùm resignans pro pensione sibi reservandâ, quàm alter in gratiam resignantis liberè imponere potest, vel resignationem non admittere; vel si pactio aliqua interveniat inter eum, qui resignat, & inter eum, cui resignatur, illa tantùm sit sub conditione Papæ approbantis. Quòd si tamen resignans in favorem tertii absolutè cum eo paciscatur, ut expensas & sumptus in acquirendo beneficio, aut hujus possessione &c. factos, sibi restituat, ex probabiliore sententia Simoniaca resignatio est, cùm omne pactum in rebus spiritualibus de onere temporali à jure Canonico reprobetur: quo modo etiam illicita & Simoniaca est illa transactio, quâ partes litigantes propriâ auctoritate inter se conveniunt, ut una pars lite, & jure beneficij cedat, altera verò temporale quid det, expensas v. g. factas restituat *c. cùm pridem 4. de part.*

§. III.

An, & quo pacto contra repetentem beneficium, spontaneæ renuntiationis exceptio opponi possit?

REpetenti beneficium, sive jus proprietatis in beneficio, obstat spontaneæ renuntiationis exceptio, & admitti debet, etiamsi nulla causa factæ renuntiationis fuerit expressa, modò probari possit à reo exceptio: & hinc quamvis actor suæ petitionis causam exprimere debeat, & proponere in judicio *c. 2. de libel. oblat.* reus tamen causam suæ exceptionis exprimere ordinariè non tenetur, cùm sint favorabiliores partes rei, quàm actoris, & hic ad obligandum alterum agat, ille ad se liberandum. Si tamen beneficiatus actor ad recuperandam possessionem, quâ spoliatus fuit, agat, & probare velit spoliationem, non potest illi factæ renuntiationis exceptio objici, nisi prius restitutus sit, cùm spoliatus ante omnia sit restituendus.

§. IV.

De renuntiatione beneficiorum, quæ fit per Procuratorem.

POtest quidem renuntiare aliquis beneficio suo, non tantùm per se ipsum, sed etiam per Procuratorem (quod enim quis potest per se ipsum, id ipsum potest etiam per alium, nisi jure prohibeatur) & quidem non tantùm per Procuratorem Clericum, sed etiam per Laicum (cùm etiam Laici possint tractare res spirituales, si nudum ministerium, sive mera executio illis committatur) sive unus, sive plures Procuratores ad resignandum constituti sint, & vel quilibet in solidum (quo in casu datur locus præventioni in resignando) sive, ut omnes jure renuntient &c. Plura tamen adhuc alia requiruntur, ut legitima sit constitutio Procuratoris ad resignandum deputati: & 1. quidem non sufficit mandatum generale, quamvis cum libera & amplissima potestate datum sit, sed debet intervenire ad multas fraudes

fraudes cavendas, mandatum speciale, ad renuntiandum, in quo exprimatur nomen beneficii, & locus, ubi situm est beneficium, nomen proprium, & cognomen Procuratoris, & quòd ei data sit potestas resignandi beneficium nominatum, loco, & vice principalis constituentis. 2. Requiritur, ut mandatum procuratorium sit in scripturam sive instrumentum publicum redactum, & obsignatum Sigillo publico Judicis ordinarij, vel communitatis, & postea recognitum, ac ab ipso Tabellione seu Notario subscriptum. 3. Requiritur, ut instrumentum tale non sit cancellatum, seu rasum, & deletum, saltem in loco principali. 4 Denique requiritur, ut constitutio Procuratoris facta fuerit spontè, & liberè, prout habetur in *Clement. unica h. t.* extra curiam tamen renuntiatio etiam fieri potest, per mandatum in litteris privatis datum, ita tamen, ut fiat coram legitimo Superiore, & forma mandati observetur; nisi hæc in melius Principalis resignantis emolumentum mutetur, ubi non tam forma mandati, quàm utilitas Principalis resignantis observatur.

Patet autem etiam ex relata *Clement. unio. h. t.* quòd revocari possit à Principali, qui Procuratorem constituit, constitutus hic Procurator, ante factam resignationem (cùm in omni casu, re adhuc integrâ, mandatum revocari possit §. *rectè Instit. de mandat.*) ita tamen, ut hæc revocatio suam utilitatem non habeat, nisi postquam ad Procuratoris notitiam, per intimationem ipsi factam, vel ad Superioris, coram quo renuntiatio facienda esset, pervenerit, aut malitiosè, quo minus ad illius notitiam perveniret, impedita fuerit (tum, ut ne malitiæ aliquid tribuatur; tum, ut multæ deceptiones impediantur) ita ut, quamvis per litteras privatas, ne ulterius in negotio procedat, non revocetur Procurator hic constitutus ad resignandum, suspendatur tamen ulterior processus, quamvis supplicatio pro resignatione admittenda porrecta, jam signata fuisset, & à Datario recognita. Exspirat tamen etiam morte Mandantis, Procuratorium hoc ad resignandum datum mandatum, quamvis mors mandantis Procuratori nondum innotuerit, *juxta Gloss. communiter receptam, in relat. Clement. unic. V. quomodo libet* (cùm omnes obligationes, & vincula per mortem dissolvantur) nisi ante mortem resignantis supplicatio à Procuratore ad resignandum porrecta, signata jam à Pontifice, & à Datario recognita fuisset, quo in casu etiam post mortem mandantis suum consensum in renuntiationem dare potest Procurator, uti ex *constit. Alexandri 6. & Leonis 9.* colligitur. Quamvis enim Procurator nova incipere non possit post mortem Principalis, potest tamen cœpta ante mortem illius postea perficere.

§. V.

De publicandis resignationibus beneficiorum.

AD cavendas multas fraudes, & multa incommoda evitanda, voluntjura, præsertim *Gregorii 13 constitutio, Humano vix judicio*: ut omnium beneficiorum resignationes publicentur, sive sint simplicia, sive curata, etiam juris Patronatus, & electiva, secularia, & regularia,

ria, perpetua, & temporalia, sive manualia (Exceptis beneficiis Consistorialibus, quæ in Romana Curia in Consistorio conferuntur, uti sunt Archiepiscopatus, & Episcopatus &c. ubi cessat fraudis periculum) sive extra curiam sive in curia resignata sint, sive ex causis permutationis, sive cum reservatione pensionis &c. cùm nimis universaliter loquatur constitutio. Debent autem publicari à quibuslvis resignatariis, etiam exemptis, etiam officialibus Curiæ Romanæ, imò ab ipsis etiam Cardinalibus, si in eorum favorem beneficia aliqua resignentur, & quidem intra sex menses, si in Curia Romana resignatum sit beneficium, & hoc situm sit citra montes; si verò ultra montes situm sit, intra 9. menses à die supplicationis datæ, & resignatæ. Si verò extra Curiam coram Ordinariis locorum resignatio facta sit, intra tres menses à die, quo collatum beneficium resignatum fuit, computandos, quod intra mensem à tempore factæ resignationis, sub pœnâ privationis juris conferendi, à collatore incurrendâ, nisi intra mensem resignatum beneficium resignatario contulerit, & sub pœna nulliter factæ resignationis, si forma Gregorianæ constitutionis in factis his resignationibus servata non fuit. Vix videtur tamen Bulla hæc Gregoriana circa talia coram ordinariis locorum resignata beneficia in nostris partibus esse usu recepta, juxta quam deberet hæc publicatio extra Curiam fieri in Ecclesia Cathedrali, & Parochiali, ubi, vel intra cujus limites beneficium resignatum existit, quod non observatur.

Compend. Pirhing.

Sectio VII.

De effectibus renuntiationis.

§. I.

Qui sint effectus renuntiationis puræ, ac simplicis?

PRimus & præcipuus hujus renuntiationis effectus est, quod beneficium taliter legitimè resignatum vacet, & resignans taliter amittat omne jus in beneficio, etiam ad fructus, ac omnem possessionem, postquam talis renuntiatio à legitimo superiore admissa fuit (prout habetur in *c. 3. & 5. h. t. & c. 2. eod. in 6.* ac natura renuntiationis puræ & simplicis requirit) sive per se, sive per legitimum Procuratorem taliter resignaverit: quòd si verò jus in re nondum habuerit resignans, sed tantùm jus ad rem, hoc etiam per resignationem taliter factam amittit, prout sumitur ex *c. in præsentia 6. h. t.* Imò si tantùm licentiam à superiore instanter petivit, cedendi suo beneficio, postmodum verò, hâc licentiâ impetratâ, resignare non vellet, cogi potest ad resignandum, si in petenda licentia prætendit, talem renuntiationem pro animæ suæ bono, pro Ecclesiæ commodo futuram, uti asseritur in *c. quidam 12. h. t.* ne videatur superiori tantùm illudere voluisse, qui talem licentiam taliter petivit.

§. II.

An renuntians redire possit ad beneficium resignatum, & an descendere à digniore beneficio ad minus dignum?

QUòd possit, qui sub juramento etiam renuntiavit suo beneficio, non obstante hac resignatione jurata, ad idem beneficium ex novo titulo redire, si iterum illi v. g. conferatur, sive ad illud iterum præsentetur &c. certum est ex *c. cùm inter 2. h. t.* cùm renuntiatio talis, & annexum juramentum strictæ sint interpretationis, & futura non præsumantur comprehendere, ac in omni juramento salvum debeat esse jus superioris, *c. venientes 19. de jure jur.* Nisi ob crimen renuntiaverit Episcopatui, & religiosus factus sit, pœnitentiæ agendæ causâ, hic enim, etsi de novo in Episcopum eligatur, ad eundem redire tamen non potest, uti habetur in *c. post translationem 11. h. t.* imò potest, si majori dignitati v. g. renuntiavit, minus dignum, & inferius beneficium admittere, *c. ad supplicationem 9. h. t.* cùm melius illi sit, habere beneficium minus, ex quo sustentetur, quàm carere majore dignitate cum defectu sustentationis.

§. III.

De effectu renuntiationis conditionalis, & resignatione beneficii in fraudem alterius facta.

AD primum *resp.* conditionalis renuntiationis plenũ effectum, ita ut vacet beneficiũ taliter resignatum, non haberi, antequam conditio, sub qua fit renuntiatio, purificata est, & adimpleta, prout actuum conditionatorum ratio requirit: & hinc nulla est renuntiatio in favorem alterius certæ personæ facta, & admissa, si postmodum non eidem, in cujus favorem resignatum est, sed alteri cuidam tertio conferatur beneficium.

Ad secundum *resp.* nullam esse resignationem beneficii, quæ fit in fraudem alterius, uti colligitur ex *c. si tu 2. h. t. in 6.* non enim debet quis alterius odio prægravari, regula 20. in 6. neque fraudatori sua malitia debet esse lucrosa *l. 1. FF. de dolo.*

TITULUS X.

DE SUPPLENDA NEGLIGENTIA PRÆLATORUM.

§. I.

Quomodo defectus seu negligentia Prælatorum inferiorum in conferendis beneficiis commissa, per devolutionem, potestatis ad superiores suppleatur.

SI ordinarius collator, ad quem spectat beneficiorum provisio intra tempus à jure definitum beneficium vacans non contulerit, is jure conferendi pro ea vice privatur, & regulariter illud ad immediatum superiorem devolvitur, & ab hoc negligente gradatim ad alium superiorem *c. 2. de conces. præbend.* & *c. licet 3. h. t.* ita statuente jure, ne beneficia diu vacent, & ne diu jura eorum sint in incerto, quod utrumque Ecclesiæ damnosum est; neque conceditur post elapsum tempus, quod ad eligendum, vel conferendum concessum est, purgandi

gandi moram licentia, uti tradit *Gloss. fin.* in *relat. capit. licet* (Canon enim latæ sententiæ, qualis est hic privationis, & devolutionis, habet in se executionem, ut omnia declarari debeant irrita, quæ contra talem canonem acta fuerunt) quamvis per patientiam, vel ex misericordia tolerari possit, statuente Pontifice, si mox elapso tempore, electio vel collatio ab ordinariis facta fuerit *c. litteras 4. h. t.* talis enim à Papa concessa expressa tolerantia, jus in beneficio tribuit, & vim novæ provisionis habet. Dixi tamen regulariter hoc fieri, quòd si enim ad Episcopum jure proprio collatio beneficii spectet, & in hoc conferendo ultra tempus à jure concessum ille sit negligens, devolvitur collatio hujus beneficii ad Capitulum Cathedrale, quamvis hoc inferius sit Episcopo, propter communicationem scil. quæ est inter Episcopum & Capitulum tanquam caput, & membra ejusdem corporis, ut meritò unius defectus per alterum suppleatur juxta *relat. c. 2. de. conces. præbend.* prout solum etiam Capitulum conferre potest, in casu, quo collatio beneficii alicujus conjunctim ad Episcopum, & Capitulum pertinet, si monitus Episcopus de tempore collationis faciendæ moram inutilem trahat. Quòd si tamen in tali casu, quo ad Episcopum scil. & Capitulum collatio beneficii pertinet, utrumque negligens sit, ultra tempus à jure concessum ad collationem, devolutio fit ad horum immediatum superiorem, sicuti etiam in casu negligentis Episcopi circa beneficia jure devolutionis ad ejus collationem spectantia, prout desumitur ex *c. 2. de conces. præbend.*

§. II.

Per quem, & quomodo Prælatorum regularium negligentia in conferendis beneficiis vel præsentando ad illa suppleatur?

CAsu quo Prælati regulares, ad quos beneficiorum collatio, aut præsentatio spectat, intra spatium à jure concessum, sæcularia, vel regularia beneficia non conferant, aut ad ea non præsentent, tum si Episcopo subjecti sint, aut saltem, illis exemptis, beneficia, jus conferendi talia ad eum Episcopum devolvitur, in cujus diœcesi beneficium vacans situm est: si verò exempti sint tam ipsi, quam beneficia, circa quæ conferenda negligentiam admittunt, jus conferendi, immediatè ad Pontificem devolvitur, prout statuitur in *Clement. un. h. t.* & *cùm singula 32. §. prohibemus de præbend. in 6.* ita tamen ut hic, ad quem devolutio facta est, eodem jure uti debeat, quo uti potuit ille, cui succedit, easdem observando qualitates, & conditiones.

§. III.

Quomodo, & per quos in aliis, præter beneficiorum collationem, negligentia, aut defectus Prælatorum suppleatur, etiam Ecclesia vacante?

SI Episcopus in administratione suæ jurisdictionis negligens sit, moneri quidem, à suo Archiepiscopo, & compelli poterit sub interminatione pœnæ alicujus competentis, ad obligationi suæ satisfaciendum, illius tamen jurisdictio, non devolvitur ad Archiepiscopum, præterquam in casibus jure expressis, in materia enim prohibitoriâ (sicuti prohibi-

tum est Archiepiscopo in sui Suffraganei subditos exercere jurisdictionem) quod non est concessum, censetur esse prohibitum, atqui nullibi in jure concessum est Archiepiscopo, sui Suffraganei negligentiam, in jurisdictionis suæ administratione supplere, ergo non potest: & ob hanc ipsam rationem neque ad Capitulum in tali casu jurisdictio Episcopi devolvitur (quod enim de beneficiis concessum est Capitulo, non debet ad alia prohibita extendi) neque ad Archiepiscopum, si Episcopus sit excommunicatus v. g. prout sumitur ex *c. 1. h. t. in 6.* Quòd si tamen Episcopus omninò, aut absolutè impeditus sit, ad suæ jurisdictionis exercitium, vel ob amentiam, vel ob captivitatem apud hostes diuturnam &c. habebit interim Capitulum Ecclesiæ Cathedralis jurisdictionem in Diœcesis subditos, sicuti habet, vacante Sede, uti habetur in *c. si Episcopus 3. h. t. in 6.* quia enim perinde se habet in tali casu Ecclesia talis, ac si vacaret, consequenter etiam ad Capitulum, ad quod, Sede vacante, jurisdictio Episcopi transit, devolvetur in tali casu jurisdictio, donec Summus Pontifex aliter provideat, Coadjutorem deputando, vel Administratorem, aut Visitatorem, cum potestate etiam conferendi beneficia.

TITULUS XI.

DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM, ET QUALITATE ORDINANDORUM.

SECTIO I.

De Ordinibus & Qualitate Ordinandorum, potestate ordinandi, & accidentibus Ordinationum.

§. I.

An prima tonsura, & Episcopatus sint Ordines, & quidem distincti à cæteris?

PRobabilius est, quòd prima tonsura non sit Ordo Ecclesiasticus propriè dictus, sed mera dispositio ad Ordines, per quam fit tonsuratus capax Ordinum, jurisdictionis Ecclesiasticæ, privilegiorum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum, cùm enim per Ordines propriè dictos certa quædam potestas ad functionem aliquam Ecclesiasticam conferatur, ut ex *Trident.* habetur, per primam verò tonsuram nulla talis specialis potestas conferatur, sed tantùm capax quis fiat ad Ordines licitè accipiendos, consequenter Ordo propriè dictus non est: & hinc si in jure Canonico tonsura Clericalis Ordo v. g. dicatur, latè sumi debet nomen Ordinis. Episcopatum verò propriè dictum Ordinem esse communis est Canonistarum, & probabilior sententia, qui proprium & distinctum Characterem imprimat, uti probatur, tum ex *Can. 1. distinct. 21.* & *c. 1. de Ordinatis*

dinatis ab Episcopo, qui renuntiavit &c. & *ex Trident. sess. 23. Canone 7.* tum ex eo, quòd distinctam materiam, & formam Episcopatus, ab aliis Ordinibus habeat, & diversam potestatem conferat, quam alii Ordines non conferunt: negari tamen non potest, quòd ad sui exercitium prærequirat Episcopatus Sacerdotium, ita ut nec validè nec licitè Ordinis Episcopalis functiones exerceri possint ab Episcopo non Sacerdote, & consequenter Episcopalis Ordo adæquatè sumptus essentialiter includat Sacerdotium; ob quam causam aliqui dicunt, non quidem adæquatè distinctum esse Ordinem Episcopalem à Sacerdotio, esse tamen inadæquatè distinctum, tanquam includens ab incluso.

§. II.

De Ordinandis, & quinam jure divino inhabiles sint ad Ordines suscipiendos?

1. INcapax est jure divino suscipiendi Ordinis fœmina, quod patet tum ex perpetuâ praxi, & traditione Ecclesiæ, tum quia Ordo eminentiam potestatis, dignitatis, officij &c. in Ecclesia infert, quorum nihil fœminis, quæ juxta Apostolum in Ecclesia docere non debent, & potius debent subesse, convenit: sed nec primæ tonsuræ capax est fœmina, cùm enim prima tonsura sit dispositio ad ulteriores Ordines, consequenter qui Ordinum incapax est, est etiam primæ tonsuræ incapax; & quamvis multus sermo sit, in jure Canonico, de fœminis Diaconissis, censeri tamen non debet, quòd hæ constitutæ fuerint in Ordine Diaconatûs, sed taliter vocabantur, quia vel per Diaconissam intelligebatur Abbatissa, vel quia conjuges Diaconorum erant, vel quia ad specialia quædam Ecclesiæ munera, quæ nullum quidem Ordinem requirunt, peculiarem tamen curam, & munditiam requirebant, fuerunt deputatæ. 2. Incapax est Ordinis suscipiendi de jure Divino, non baptizatus Baptismo fluminis, uti patet ex *c. 1. & 2. de Presbit. non bapt.* & ex eo, quòd Baptismus fluminis sit prima janua Sacramentorum omnium. 3. Nulla est illius Ordinatio, qui per vim absolutam positivè dissentiens, & contra reclamans ordinatur, ut constat ex *c. majores 3. §. item quæritur de Bapt.* & ex eo, quòd Deus velit suorum Mysteriorum voluntarios Ministros. Et quamvis infans, & amens validè ordinari possint, positivè tamen dissentiens, & reclamans, nec validè ordinari potest, cùm aliud sit non consentire, quod fit in ordinatione infantis, & amentis, aliud sit positivè dissentire, quod fit in nostro casu. Quòd si verò metu gravi cadente in virum constantem, extrinsecùs, & injustè excusso, ad Ordines accipiendos cogatur aliquis, validè quidem ordinatur, cùm tale voluntarium sit absolutè voluntarium, voto tamen continentiæ, in susceptione Ordinum Sacrorum incluso, & Officii Canonici dicendi onere, non obligatur, cùm hæc onera ab Ecclesia imposita, majorem libertatem requirant, quàm quæ est à metu coacta, & non sint essentialiter connexa.

§. III.

Quinam jure humano, sive Ecclesiastica prohibiti sint, Ordines Ecclesiasticos suscipere?

IMpediuntur præterea de jure humano Ecclesiastico, Ordines licitè saltem accipere. 1. Qui ætatem de jure requisitam ad Ordinem certum accipiendum nondum habent, cùm enim ordinati morum maturitate præcellere debeant, meritò non quælibet ætas ad quemlibet Ordinem sufficit; & quamvis antiqua jura variè de ætate ad quemlibet Ordinem requisita, loquantur, sequimur tamen hodie, quoad ætatem ordinandorum, *Concil. Trident.* quod *sess. 23. c. 12. de reform.* ad Subdiaconatum neminem promovere vult ante 22. ætatis annum; ad Diaconatum verò ante 23. & ad Presbyteratum ante 25. (intelligendo semper annos inchoatos, ne nimiùm ab antiquo jure discedatur) quibus verò Ordinibus à Trident. nulla certa ætas præscripta est, in ea discernenda, jus antiquum etiam hodie locum habet; & hinc ad minores Ordines (cæteris paribus) ætas sufficit major infantia, id est septennium completum, ut notat *Gloss. Fin. in Clement. ult. de ætate & qualitate &c.* Et ad Episcopatum annus trigesimus completus.

2. Prohibentur de jure Canonico ordinari illitterati, vel nullam scientiam habentes, aut certè non sufficientem ad Ordinis susceptionem, & executionem. (Nam *litteris carens, sacris non potest esse aptus officiis*, ut dicitur *Can. 1. distinct. 36.*) ita ut suspendendus sit, qui sine sufficiente scientiâ ordinatus est, ab Ordinis suscepti executione, donec sufficientem scientiam acquisiverit: quæ autem, & quanta scientia requiratur ad quemlibet Ordinem in peculiari, ex Trident. desumi debet, quod ad primam tonsuram accipiendam sufficere putat, fidei rudimenta scire, & posse legere, ac scribere (saltem in linguâ nativâ) *sess. 23. c. 4. de reform.* ad minores verò Ordines promovendos vult Latinam Linguam intelligere *sess. cit. c. 10.* ad Subdiaconatum, & Diaconatum assumendos, litteris, & quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructus esse debere, *sess. cit. c. 13.* Ad Presbyteratûs denique Ordinem assumendos, vult, ut eâ scientiâ instructi sint, quæ ad populum docendum necessaria, ad salutem, & Sacramentorum administrationem illis sufficiat.

3. Prohibentur ordinari, aut jam ordinati ab executione Ordinis suscepti, & susceptione alterius prohibendi sunt, qui adulterij, perjurij, falsi testimonij, aut alio gravi crimine irretiti sunt, modò ejusmodi enorme crimen, vel per evidentiam facti, quæ tergiversatione aliquâ elidi non possit, vel per sententiam Judicis, vel per propriam Rei confessionem in judicio factam, notorium, aut publicum sit, uti patet ex *c. tenore 4.* & ex *c. ult. h. t.* ubi etiam dicitur, taliter criminosum, si tamen occultum crimen illius sit, post peractam pœnitentiam, impediri non debere, si promoveri ad Ordines velit, aut in susceptis Ordinibus ministrare (neque enim occulta delicta publicè vindicanda sunt) nisi tale crimen etiam, occultum, irregularitatem inducat, prout crimen homicidij, quamvis

quamvis occultum sit, facit, aut crimen Sodomiæ commissum sit *c. inquisitionis 21. juncta Gloss. V. si homicidium. de accusatione.* vel juxta *Trident. sess. 14. c. 1. de reform.* expresiè ipse etiam ob occultum crimen ascensus ad ulteriores Ordines prohibitus sit.

4. Arcentur à susceptione Ordinum omnes infames, sive juris (ob crimen scil. cui à jure infamia annexa est) sive facti infamia (ob delictum scil. grave admissum & publicè notum, per quod fama illius apud viros graves, & prudentes læditur) laborent, ita tamen, ut hæc facti infamia per publicam, & constantem vitæ emendationem tolli possit. Ex hac autem assertione, uti & ex peculiaribus juribus plures ab Ordinibus impediri ostendit hîc *Auctor Methodi*, quæ tamen omnia non videntur observari.

§. IV.

De his qui ordinandi potestatem ordinariam habent.

SOlis Episcopis consecratis jure proprio & ex vi sui officij, competit potestas, Ordines Ecclesiasticos conferendi, prout habetur ex *c. aqua 9. juncta Gloss. V. jurisdictionis de Consecrat. Eccles.* & ex *Trident. sess. 23. c. 4. & 7.* ita ut validè Ordines conferant Episcopi, etiam hæretici, schismatici, excommunicati, ab Ordine suspensi, degradati &c. modò formam Ecclesiæ servent, & non sint publicè denuntiati, si ob censuram sint impediti, quia omnibus his indelebilis ille Character competit, cui potestas hæc annexa est, neque hac potestate sua privati sunt ab Ecclesia; & ab illis Ordinati Characterem Ordinis recipiunt, ut validè quidem Ordine susceptо uti possint, non tamen licitè, sed sint in perpetuum suspensi, nisi cum illis dispensetur. Non debet tamen ordinare Episcopus, nisi subditos suos, vel si alienos subditos ordinare velit, debet ad hoc habere specialem proprii Prælati, sive Episcopi, aut juris licentiam juxta *c. 2. & ult. h. t. in 6. & Trident. sess. 23. c. 8. de reform.* (ut ne scil. jurisdictiones confundantur, nisi proprius Episcopus esset publicè ab Ordinum collatione suspensus ob collatos alieno subdito sine licentia proprii Episcopi Ordines, quo in casu ad viciniores Episcopos pro Ordinibus accipiendis excurrere potest suspensi hujus Episcopi subditus, etiam sine hujus licentiâ, ut in eo puniatur, in quo peccavit) juxta *c. 2. §. Clericis quoque h. t. in 6.* aut per triennium moraliter continuum, hujus alieni Episcopi, non tantùm titularis, sed qui actu Diœcesin possidet, familiaris fuerit, cum hoc commoratus, & statim cum Ordinibus re ipsâ illi conferatur beneficium, ut habet *Trident. sess. 23. c. 9. de reform.*

§. V.

Quinam Episcopi sint proprii ad conferendos Ordines, & qui ob specialem prohibitionem certos quosdam ordinare non possunt?

EX triplice capite potest Episcopus esse proprius Episcopus, in ordine ad ordines ab eo suscipiendos, & originis scilicet, domicilii, aut beneficii, ut constat ex *c. cùm nullus tertio h. t. in 6.* ita ut à quolibet horum sine alia licentiâ ordinari

nari quis possit. Dicitur autem ratione originis subjectus aliquis ad hunc finem huic v. g. Episcopo, è cujus diœcesi est oriundus, non tantùm fortuitò, sed quòd parentes tunc temporis domicilium in tali diœcesi haberent, non enim illius, quod per accidens fit, sed quod per se, ratio habetur; quia etiam ad hunc ipsum finem ordinum suscipiendorum ab Episcopo originis, sufficit patrem ibi natum fuisse, si de filii originis loco non constet, vel si expositi fuerint, ab Episcopo loci, ubi expositi fuerunt; vel si nullius diœcesis sint, à viciniore Episcopo, quem semel ad hunc finem elegerunt. Ratione domicilii verò ad hunc finem Episcopo subjecti dicuntur, in cujus diœcesi sedem, seu domicilium, animo perpetuò ibi manendi, nisi quid occurrat, fixerunt, vel ipse ordinandus, si proprium domicilium, distinctum à paterno domicilio, habeat, vel ipsius parentes, si proprium domicilium non habeat ordinandus. Ratione beneficii denique proprius Episcopus in ordine ad hunc finem habetur, in cujus diœcesi beneficium aliquis obtinet, & possidet, licet manuale illud tantùm sit, aut tenue beneficium, & ordinandus non resideat, nec teneatur ratione beneficii talis residere in illa diœcesi. Negari tamen non potest, quamvis de jure communi à quolibet horum ordines accipere possit aliquis, minores v. g. ordines ab Episcopo originis, Subdiaconatum & Diaconatum ab Episcopo domicilii, Presbyteratum ab Episcopo beneficii, quia per accidens evenire possit, ut ordinatus ab uno, ab alio ordinari non possit, sic ordinatus à Papa, à nullo inferiore ad altiores ordines promoveri potest, sine licentia Pontificis, ob reverentiam scilicet summæ sedi debitam *c. cùm in distribuendis 12. h. t.* Sic Clerici Latini à Græcis Episcopis, & Græci Clerici à Latinis Episcopis, secundùm ritum & morem, cuivis Ecclesiæ proprium, ordinari non debent, ut ne fiat rituum confusio *c. cùm secundum h. t.* Sic Episcopis Italiæ prohibitum est, ultra montanos ordinare sine licentia Papæ, vel litteris dimissoriis propriis ordinariis ad multas fraudes cavendas *c. 1. h. t. in 6.*

§. VI.

Quinam habeant potestatem extra ordinariam, aut delegatam conferendi ordines?

NOn tantùm de jure antiquo, & speciali juris concessione, aut privilegio Pontificis, sed etiam de jure *Tridentini* novo, quod antiquum jus in quibusdam circa hanc materiam corrigit, possunt Prælati regulares, qui suas Prælaturas in titulum obtinent, si Sacerdotes sint, & benedicti (nisi tertiò requisiti Episcopi benedicere eos noluerunt, *c. 1. de supplen. neg. Prælat.*) atque jus mitræ & baculi, seu pedi pastoralis habent; vel certè si benedicti non sint, usum tamen Pontificalium ex speciali Apostolico privilegio habeant, suis regularibus subditis, etiam novitiis primam tonsuram, & ordines minores conferre; & quamvis de jure antiquo major fuerit hæc Prælatorum regularium potestas, etiam quoad sæculares, suæ jurisdictioni spirituali plenissimè subjectos se extendens, correcta tamen est per Tridentinam hæc quoad sæculares tales facultas, & ad solos

los regulares restricta, ut patet ex verbis Tridentini *sessione 21. c. 10. de refor. juncta declar. Cardinal. Concilii.* Hæc etiam potestas primam tonsuram, & 4. minores ordines conferendi concessa est Cardinalibus Presbyteris in ordine ad sui Tituli subditos, in quos quasi Episcopalem jurisdictionem exercent; & potest cuilibet alii simplici Sacerdoti hæc potestas à Pontifice committi; & quamvis satis certum sit, quòd potestas ordinandi Presbyteros Sacerdoti non Episcopo committi non possit, prout ex institutione Christi, & ex praxi Ecclesiæ satis probatur, potestas tamen ordinandi Subdiaconos, & Diaconos, quòd Sacerdoti etiam non Episcopo à Summo Pontifice committi possit, satis probabile est, & probat hoc privilegium Cistercienfibus quibusdam Abbatibus concessum, quod utrum hodie adhuc in usu sit, viderint illi, quorum interest, qui omnes ex tali delegatâ potestate ordinantes, formam & limites concessæ sibi potestatis observare debent, ne invalida sit eorum ordinatio, ex defectu potestatis, & ne incurrant pœnam suspensionis ab exercitio Pontificalium.

§. VII.

De literis dimissoriis.

QUòd non possit Episcopus alienæ diœcesis subditum sine licentia sui ordinarii ordinare, ex dictis patet: quia verò hæc licentia in scriptis dari solet, ordinariè solet etiam hæc licentia, literæ dimissoriæ, dici: Sunt ergo literæ dimissoriæ nihil aliud, quàm licentia in Scripto obtenta ad ordines ab alieno Episcopo accipiendos. Possunt autem hæ literæ dimissoriæ concedi primò à Summo Pontifice, cui hæc potestas competit, respectu omnium Christi fidelium ordinandorum. Secundò à Legatis sedis Apostolicæ à latere respectu subjectorum suæ provinciæ, non tamen intra primum annum vacantis sedis, nisi in casibus expressis, prout de Capitulo Cathedrali dicetur. Tertiò Episcopus proprius sive ille originis sit, sive domicilii, sive beneficii, qui enim ordinare aliquem ex proprio jure potest, potest etiam dimissorias dare, juxta *reg. jur. 68. in 6.* & quia literas dimissorias concedere, est actus jurisdictionis, consequenter potest has dare Episcopus confirmatus, etiamsi consecratus non sit. Quartò Prælati regulares possunt quidem subditis suis regularibus (qui sine licentia vel dimissoriis suorum Prælatorum ordinari non debent *c. ad aures 5. h. t.*) non tamen novitiis, concedere dimissorias ad sacros ordines accipiendos, ad Episcopum illius loci, in quo monasterium situm est, vel si absens ille sit, aut ordinationes non habeat, vel speciale privilegium talis Prælatus habeat, etiam ad alienum; qui tamen exempti sunt, ac ordinariam jurisdictionem quasi Episcopalem in loco aliquo habent, ad Episcopum alterius diœcesis, suis subditis, etiam sæcularibus, concedere possunt dimissorias, cùm enim in hoc loco jurisdictionem talem Episcopalem habeant, consequenter sicut Episcopus suis etiam sæcularibus subditis dimissorias, ratione suæ jurisdictionis, dare potest, ita poterunt vi paris jurisdictionis etiam illi. Quintò has concedere potest Capitulum Cathedrale, vacante sede, cum restrictione tamen à *Tridentino*

Sessione 7. c. 10. de reform. præscripta, quâ prohibetur Capitulo Cathedrali, intra primum annum vacantis sedis dimissorias tales concedere, nisi ei, qui ratione beneficii Ecclesiastici, accepti, vel accipiendi, arctatus est ad ordines suscipiendos. Sextò denique hoc ipsum potest Vicarius, sede vacante, à Capitulo constitutus; & Vicarius ipsius Episcopi, si ad hoc speciale mandatum habeat, aut absque speciali mandato succedat prioribus Vicariis, tales dimissorias sine speciali mandato concedentibus.

Solent autem dimissoriæ hæ concedi, vel sub generali clausula, ut possit quis à quolibet Episcopo gratiam & communionem sedis Apostolicæ habente ordinari, & ut possit quoslibet ordines accipere; vel sub speciali clausula ad certum quendam Episcopum, vel ad certos tantùm ordines; & debet talis restrictio diligenter observari: sicut & ut in litteris dimissoriis diligenter exprimatur causa, ob quam concessæ sunt literæ dimissoriæ juxta *c. 1. h. t. in 6. junct. gloss. V. literas*, & ut contineant commendationē, seu testimonium de natalibus, ætate, moribus, ac scientia ordinandi, nisi malit horum omnium, uti & tituli mensæ examen, relinquere, qui dimissorias concedit, ordinanti, quod communiter hodie in his partibus ex recepta consuetudine fieri solet, cùm approbatus ab Episcopo dimissorias concedente, adhuc tamen ab ordinante examinari soleat. Semel autem legitimè concessæ, non exspirant morte concedentis, nisi per successorem, antequam sortitæ sunt suum effectum, ex justa causa revocentur, cùm sint gratiæ factæ absolutè concessæ.

§. VIII.

De titulo, ad quem ordinandi sunt Clerici.

NOn debere initiari aliquem sacris ordinibus, sine titulo mensæ, ut vulgò vocant, per quem ordinando provisum sit de sufficiente, eâque perpetuâ sustentatione, ne cum dedecore ordinis clericalis aut mendicare, aut sordidum quæstum exercere cogatur, ex variis antiqui juris textibus, & ex *Tridentino sess. 21. c. 2. reform.* patet. Est autem titulus duplex, super quo Clericus sæcularis ad sacros ordines ordinari potest, titulus scilicet beneficii Ecclesiastici, & titulus patrimonii; ille proprius titulus, ordinarius est, hic in defectum illius succedit. Debet autem beneficium Ecclesiasticum, ad quod Clericus ordinari in Sacris potest, esse certum beneficium, & perpetuum, sufficiens ad honestam sustentationem Clerici, juxta viri prudentis judicium, uti colligitur ex *c. si Episcopus 37. de præbend. in 6.* ne victu suo destituatur, si à beneficio amoveatur; & hinc ad commendam temporalem, ad temporalem vicariam, ad beneficium manuale, ad Capellaniam non collativam, ad titulum alicujus beneficii, aut stipendii, ab Episcopo assignandi super fructibus suæ mensæ Episcopalis, ad pensionem, quam quis habet in alterius beneficio, & quæ cum morte alicujus beneficiati extinguitur, ordinari quis non potest, cùm hæc talia beneficia perpetua non sint, sed vel ad nutum revocabilia, vel per mortem Episcopi, aut pensionem dantis exspirent.

Titulo

Titulo verò patrimonii, ut ad hunc in casu necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ ordinari in Sacris quis possit, veniunt omnia bona Clerici, quæ vel ex donatione alterius, vel propriâ industriâ Clerici, vel alio civili titulo obtenta fuerunt, uti & promissio pensionis seu sustentationis congruæ, donec ordinatus conveniens beneficium consequatur; modò talis promissio cautione hypothecariâ, aut prout hodie fit, à Magnatibus aut Cõunitatibus cautione instrumẽtaria fulciatur, & modò bona Clerici certa sint (ut judicium inde haberi possit de congruâ Clerici talis sustentatione) ac sint immobilia (ne facilè si res mobiles tantùm sint, dilapidentur, & extinguentur) libera (nulli alii pro ære v. g. alieno obligata, juxta voluntatem creditorum suo tempore distrahenda) & frugifera, ut annuum reditum Clerico ordinato afferant. Sicuti autem beneficium, ad quod quis ordinatus est, resignari non potest, nisi quis mentionem fecerit, quod ad illius titulum ordinatus sit, & sufficiens aliundè sustentatio illius nota sit, ita nec bona patrimonialia, ad quæ quis ordinatus est, distrahere vel alienare potest aliquis, nisi prius aliunde de sufficiente & congruâ sustentatione illi provisum fuerit, ita ut sicuti illa resignatio aliter facta nulla esset, ita non sit nulla hæc alienatio aliter facta.

Et hi quidem tituli Clericorum sæcularium sunt, ad quos ordinari possunt, regulares enim Clerici, & qui voto religiosæ paupertatis obligantur, alio Titulo non indigent, cùm ad hunc religiosæ paupertatis titulum ordinentur, uti & quidam alii ex privilegio Pontificio ad speciales alios titulos,

§. IX.

De loco & temporibus ordinationum.

PRima tonsura, & ordines minores possunt in ædibus Episcopi, aut alio honesto quovis loco conferri; majores verò ordines conferri debent in Ecclesia Cathedrali præsentibus Canonicis; vel si alibi, intra propriam tamen diœcesin ordinantis, aut licentiam ordinandi, ordinario concedente, conferantur, in Ecclesia digniore, quantũ fieri potest, præsente Clero. Potest tamen prima tonsura quolibet die conferri, cùm de jure nullum certum tempus pro ea conferenda constitutum sit: ordines verò minores, non tantùm in ordinationibus generalibus, sed etiam quolibet dominico die, aut qui festus in foro habetur, conferri possunt, saltem uni aut alteri, prout constat ex *c. 1. & 2. h. t.* & quamvis litigent aliqui, utrum etiam in ordinationibus generalibus feriâ 4. aut 6. conferri possint prima tonsura, & minores ordines, consulenda tamen in hac re est & observanda loci consuetudo, quæ circa locum & tempus ordinationum harum minorum plurimùm potest. Ad majores sive sacros ordines quod attinet, nulli Episcopo, præterquam Romano Pontifici licet eos conferre, nisi in Sabbathis 4. temporum, Sabbatho sancto, & Sabbatho ante Dominicam Passionis *Can. quod à PP. dist. 78 innit. Gloss. V. Sabbatho*, & *c. ex eo h. t.* ita ut nulla in contrarium consuetudo introduci possit *c. sanè 2. h. t.* & ipsum etiam à Pontifice concessum privilegium, ut extra tempora ordinaria, in diebus Dominicis &

Festis ordinari quis possit, rigidè sit intelligendum de festis, quæ de præcepto, & in foro celebrantur, saltem in particulari aliqua Ecclesia.

§. X.

De gradatione, & interstitiis ordinationum.

GRadatim debere conferri ordines, hinc pendo à prima tonsura, & deinceps semper ad proximum ascendendo, ex *c. uni. de Cleric. per saltum promoto*, patet, ubi prohibetur hæc per saltum, omisso intermedio inferiore, facta promotio, ita ut validè quidem promoveatur, qui taliter per saltum promovetur, non tamen licitè. Quin etiam certa interstitia inter inferiorem ordinem susceptum, & superiorem suscipiendum, servari debere, *ex Trident. sess. 23. cap. 19. de reform.* patet, ob majorem scil. probationem, & meliorem dispositionem ordinandorum; quæ quidem interstitia inter minores ordines prudenti arbitrio Episcopi definienda relinquuntur, hodie tamen passim ex receptâ consuetudine non observatur, cùm passim omnes 4. minores cum prima tonsura eodem die accipiant, & ex probabili etiam consuetudine, quæ reprobata non fuit, eum minoribus eodem aut sequenti mox die Subdiaconatus conferatur; inter majores tamen ordines interstitia servari debent, uti patet ex *c. literas 13.* & ex *c. dilectus 15. h. t.* ita ut nec simul duo ordines majores eodem die conferri possint, nec diebus mox succedentibus, non obstantibus quibuscunque privilegiis de jure antiquo regularibus quibusdam concessis (quæ per Trident. revocata quidem sunt, non est tamen ablata Pontifici per hoc potestas circa hæc interstitia dispensandi) & tam Subdiaconus quàm Diaconus per annum in susceptо ordine servire debeat, usque dum promoveri possit ad ordinem superiorem, uti ex *Trident. sess. 23. habetur*, nisi ob utilitatem aut necessitatem Ecclesiæ cum tali fuerit à proprio Episcopo dispensatum, quibus Trident. hanc potestatem dispensandi concessit (& hinc, qui dimissorias petunt, diligenter attendere debent, ut hæc aut dispensatio, aut dispensandi licentia literis talibus inseratur, nisi velint ab ordinibus repelli, in illis saltem Ecclesiis, ubi diligens cura Trident. habetur) ut adeò rectè nonnemo dixerit; *ad eum spectare dispensandi in interstitiis potestatem, ad quem pertinet ordinandi de jure communi potestas*; & tacitè censeatur quoad hæc interstitia dispensare ordinans Episcopus, si sciat à susceptione prioris ordinis annum nondum elapsum fuisse, ordinem tamen superiorem conferat.

§. XI.

De pœnis jure Canonico statutis in malè seu illegitimè promoventes, ac promotos ad ordines.

VAria circa has pœnas statuta sunt, primò quidem, qui ante legitimam ætatem ordinat aliquem, à collatione ordinum suspendendus est per sententiam, ut in eo puniatur, in quo deliquit, *c. vel non est 14. h. t. junct. gloss. V. suspendentes*: & qui primam tonsuram confert infanti, aut homini illiterato penitus, per unum continuum integrum annum à collatione Clericalis tonsuræ ipso jure suspensus est *c. final. h. t. in 6. junct. gloss. V. annum*

V. annum & *V. ſuſpenſum*: ordinatus autem ad ſacros ordines in ordine ſuſcepto miniſtrare non poteſt de jure antiquo, donec ætatem debitam conſequatur; de jure novo autem eſt ipſo jure ſuſpenſus; ita ut ſi durante hac ſuſpenſione, antequam abſolutus ab illa fuerit, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare præſumpſerit, irregularitatem etiam contrahat, juxta *conſtit. Pii II. cùm ex ſacrorum canonum* (niſi ante requiſitam ætatem ad ordines majores promotus fuiſſet per ſimplicitatem, & ignorantiam non craſſam, quo in caſu nec ſuſpenſionem incurreret taliter ordinatus, nec irregularitatem) à qua ſuſpenſione licet ab Epiſcopo, aut Confeſſario privilegiato abſolvi poſſit, non tamen debet poſt abſolutionem ante obtentam legitimam ætatem in ſuſcepto ordine miniſtrare.

Secundò: Qui ſcienter, vel per affectatam ignorantiam temerè, alienum ſubditum abſque ſuperioris, cui ordinandus ſubjectus eſt, licentia aut dimiſſoriis, ordinare præſumpſerit, per annum à collatione ordinum totaliter ipſo jure ſuſpenſus eſt, & ordinatus à ſuſceptorum ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario expedire videbitur. *c. eos qui 2. h. t. in 6.* & *Trident. ſeſſ. 13. c. 8. de reform.* Si verò Epiſcopus in aliena diœceſi ſuis etiam Clericis ſibi ſubjectis, abſque expreſsâ licentia ordinarii loci, ordines conferat, ab exercitio Pontificalium, id eſt omnium actuum, qui Epiſcopalis ordinis proprii ſunt, & ſic ordinati ab executione ordinum ſuſceptorum, ipſo jure ſunt ſuſpenſi, ad placitum ordinarii loci, ut decernit Trident. *ſeſſ. 6. c. 5. de reform.* juxta quod ad evadendam hanc pœnam non ſufficit præſumta tantùm licentia, aut ſpes ratihabitionis futuræ, cùm conſilium expreſſum requirat, niſi bona fides à gravi etiam culpa excuſaret, neque enim tam gravis pœna ſine gravi culpa incurritur.

Tertiò: qui extra ſtatuta à jure tempora, vel eodem die duos majores ordines conferunt, non quidem ipſo jure ſuſpenſi ſunt à collatione ordinum, aut ſaltem illorum, quos ſimul eodem die contulerunt, ſunt tamen per ſententiam judicis ſuſpendendi, uti habetur ex *c. 2.* & *8. h. t.* & ex *c. literas 19. eodem*, & taliter ordinati ex jure novo *Pii II.* ab ordinum taliter ſuſceptorum executione ipſo jure ſuſpenſi ſunt ac irregulares, ſi durante ſuſpenſione in illis miniſtraverunt (niſi bona fides hos excuſet) à qua ſuſpenſione probabiliter tantùm abſolvere poſſunt proprius Epiſcopus, & ab eo conſtituti, prout colligi poteſt ex *c. conſultationi 16. h. t.*

Quartò: Contra Epiſcopum, qui ad ſacros ordines ordinavit aliquem ſine beneficii aut menſæ titulo, jure novo ſtatutum eſt, ut Epiſcopus taliter ordinans taliter ordinatum neceſſariis alimentis, juxta facultates Eccleſiæ, & dignitatem Clerici inſtruat, donec beneficium Eccleſiaſticum aſſequatur, ita ut ad ſucceſſorem etiam Epiſcopum hæc ſuſtentandi obligatio tranſeat, *c. cùm ſecundùm 6. de præbend.* cùm ſit onus reale, quo in gratiam Cleri oneratur menſa Epiſcopalis: in caſu autem, quo omni culpâ caret ordinans, & tamen ordinatus non habeat ex ſuis vitæ ſuſtentationem, non tenebitur quidem Epiſcopus primo loco, ſed ille patronus v. g. aut Vicarius generalis,

cui incumbebat examen ordinandorum, quí præsentaverunt ordinandum talem; in defectum tamen horum etiam ipse Episcopus tenebitur, cùm non tam in modum pœnæ hæc talia statuta sint, quàm in Cleri honorem. Ordinati verò taliter sine titulo, si illi in culpa non fuerunt, nullam pœnam aut suspensionem incurrunt, incurrunt tamen probabilius ab executione suscepti ordinis suspensionem, & irregularitatem, in ordine suscepto ministrantes, si dolosè & malitiosè deceperunt Episcopum, fingentes v. g. titulum se habere, cùm tamen non haberent; neque Episcopus, qui ordinavit tales, ad præbenda illis alimenta obligabitur: quod si tamen uterque tam Episcopus ordinans, quàm ordinatus in culpa sit, ille quidem obligationem alendi subibit, hic verò suspensionem juxta *can. 1. & 2. dist. 20.*

§. XII.

De ordinatione, seu consecratione Archiepiscopi, vel Episcopi.

Vide de his, si jus antiquum nosse velis, quod tamen in usu amplius non est, *c. 6. & 7. h. t.* & quæ suprà dicta sunt.

Sectio. II.

De potestate exercendi alia Pontificalia præter collationem ordinum.

§. I.

De insignibus Pontificalibus, & potestate exercendi actus Pontificales, quæ Episcopis competit.

Insignia Episcopalia, quibus Episcopi de jure communi uti possunt, sunt Mitra sive Infula, Pedum sive baculus Episcopalis, annulus, caligæ, sandalia, tunicella, dalmatica, chirothecæ, & crux pectoralis. Actus autem, quos jure proprio Episcopi vi ordinis sui exercere possunt, sunt ordines sacros conferre, baptizatis Sacramentum confirmationis ministrare, populum solemniter benedicere, conferre primam tonsuram, & minores ordines, consecrare virgines, Ecclesias, altaria, calices seu vasa sacra, corporalia, & alia paramenta sacra benedicere &c. quorum quidem aliqua simplici etiam Sacerdoti à Summo Pontifice committi possunt, non tamen ab ullo inferiore Episcopo; neque possunt Episcopi in aliena diœcesi sine licentia ordinarii loci, actus tales, qui jurisdictionem admixtam habent, exercere. Possunt tamen exercere in aliena etiam diœcesi etiam sine licentia ordinarii loci, actus illos Episcopales, qui nullam jurisdictionem admixtam habent (quales actus sunt solemniter cum paramentis Episcopalibus celebrare, solemniter benedicere, solemniter verbum divinum prædicare) cùm *Trident.* prohibens exercitium Pontificalium in aliena diœcesi, de illis tantùm actibus intelligendum sit, qui jurisdictionem admixtam habent. Quæ tamen omnia ita intelligi debent, ut liceant vel non liceant in aliena diœcesi, nisi consuetudo aliud habeat, prout in nostra Germania non solent Episcopi in aliena diœcesi, neque alii Prælati usum Pontificalium habentes, in Ecclesiis sibi non subjectis, aut extra proprias Ecclesias Pontificaliter celebrare sine consensu ordinarii loci, quia non conceduntur talibus Pontificalia, nisi in ordine ad suam Ecclesiam, vel diœcesin.

§. II.

§. II.

De potestate exercendi Pontificalia, quæ competit Abbatibus, & aliis Prælatis inferioribus.

QUòd Abbates, & Prælati aliqui alii etiam regulares jus habeant utendi insignibus Pontificalibus, & actus Pontificales exercendi, vel etiam sine insignibus Pontificalibus actus aliquos Pontificales exercere possint, qualiter possunt Prælati ordinum mendicantium, vel usum habeant quorundam insignium Pontificalium ratione suæ dignitatis, non autem omnium, prout Præpositi & Canonici aliqui Ecclesiarum Cathedralium usum Mitræ habent, non autem aliorum insignium, ex praxi patet, quæ fundatur, non quidem in jure communi, quod de his inferioribus Prælatis nihil determinatè constituit, sed in variis privilegiis concessis, ex quibus etiam desumi debet, quos actus Pontificales hi Prælati regulares, vel inferiores Episcopis exercere possint. Consulant ergò sua privilegia, quorum hæc scire interest.

TITULUS XII.

DE SCRUTINIO IN ORDINE FACIENDO.

SCrutinium in hoc titulo aliud non dicit, quàm inquisitionem sive examen ordinandorum, faciendum ab eo, ad quem spectat hoc examen; quod communiter duplex est, unum quod ante ordinationem institui debet, in quo per Episcopum, vel alios ab eo deputatos, inquiritur, num idonei sint, qui ad ordines se offerunt, an nullo Canonico impedimento laborent, circa natales, circa libertatem, circa ætatem, circa mores, circa literas &c. Aliud est, quod fit in ipsa ordinatione, & in eo consistit, quòd ordinarius interroget Archidiaconum præsentantem ordinandos, vel alium, per quem juxta consuetudinem loci ordinandi præsentantur, num sciat dignos & habiles illos esse; hic verò respondeat, credere se, eos dignos esse (quia in his, in quibus certa & determinata notitia haberi non potest, admittitur testimonium de credulitate ex probabilibus indiciis prudenter præsumpta & existimata, vel ut *C. uni. h. t.* dicit, scire se ac testificari, eos esse dignos, quantũ humana fragilitas nosse, seu scire sinit, ita ut dicere hoc possit, quamvis privatâ scientiâ sciat, eorum aliquem indignum esse, modò ut persona publica hoc non sciat, & probare possit.

TITV-

TITULUS XIII.

DE ORDINATIS AB EPISCOPO, QUI RENUNCIAVIT EPISCOPATUI, VEL AB EXCOMMUNICATO.

EPiscopatui renuntiare duplici modo potest aliquis, renunciando scilicet loco tantùm, curæ scilicet, officio, & administrationi Episcopali, retentâ tamen dignitate Episcopali, quæ, sicuti jus administrandi loco adhæret, ita personæ ex consecratione Episcopali adhæret. Alio modo renunciari potest Episcopatui, loco scilicet & ordini, sive executioni ordinis Episcopalis renunciando, uti sumitur ex *c. 1. h. t.* & ex *c. ad administrationem 9. de renunc.* Priore modo, si fiat renunciatio, quo modo ordinatiè fieri solet, validè & licitè cùm licentia Episcopi modò existentis, conferre ordines tam majores, quàm minores possunt, qui taliter renunciaverunt, quia hæc renunciatio tantùm facit, ut non amplius taliter renuncians proprios subditos habeat, erga quos officium suum Episcopale exercere possit: Si verò posteriore modo facta fuit renunciatio, primam quidem tonsuram, & minores ordines, cum licentia ordinandorum ordinarii conferre possunt, non autem majores, prout ex relato *c. 1. h. t.* desumitur; cùm enim minorum ordinum collatio non sit ita proprius actus Episcopalis, ut non possit ab alio non Episcopo conferri; collatio autem majorum ordinum sit ita proprius actus Episcopalis, ut ordinariè à nemine nisi Episcopo conferri possit, consequenter qui exercitio muneris Episcopalis renunciavit, non potest majores conferre, potest autem minores, si aliqui ad hos ordines ordinandi ad illum dimittantur. Ordinati autem, si scienter vel per culpam mortalem ordines majores à tali Episcopo, qui loco & exercitio Episcopali renunciavit, acceperunt, suorum ordinum sic acceptorum executionem non habent, donec cum illis fuerit dispensatum; à Pontifice quidem, si notorium delictum sit, à proprio verò Episcopo, si delictum occultum sit, aut ignorantia, non tamen crassa aut supina, intervenerit; quod idem etiam statuitur in *c. 2. h. t. de ordinatis ab excommunicato Episcopo* (non tolerato) *suspenso vel interdicto &c.*

TITV-

TITULUS XIV.

DE ÆTATE, ET QUALITATE, ET ORDINE PRÆFICIENDORUM.

§. I.

De qualitatibus requisitis in promovendis ad beneficia, præsertim curata in genere.

EX dictis jam patet, quòd in omnibus promovendis ad beneficia requiratur, scientia conveniens officio, morum honestas, & legitima ætas; prout etiam patet ex *c. eam te 4. h. t.* ita tamen, ut qui dignus & idoneus censetur ad sacros ordines suscipiendos, regulariter etiam idoneus censendus sit ad beneficium Ecclesiasticum, prout sumitur ex *c. accepimus 13. h. t.* (nisi post ordinationem, nova primùm causa superveniret, quæ indignum ad beneficium legitimè ordinatum faceret) neque talis pro ordinibus ab Episcopo examinatus, iterum ab eodem pro beneficio (cæteris paribus) est examinandus, nisi ratio & qualitas beneficii majorem idoneitatem requirat.

§. II.

Quæ ætas requiratur in præficiendis, seu promovendis ad beneficia Ecclesiastica, & quis in illa dispensare possit?

QUamvis de jure naturali illa ætas ad beneficium requiratur, quæ necessaria est, ad exequendum officium, propter quod illud datur, prout sumi potest ex *c. 3. h. t.* de jure tamen positivo certa ætas ad pleraque beneficia statuta est, ita ut ipso jure nulla sit collatio beneficii, ante requisitam ætatem facta. Requiritur autem certa ætas nonnunquam per se, & directè, prout beneficium curatum exigit, 24. annos completos; nonnunquam per accidens, & consecutivè, prout ad Canonicatum illa ætas requiritur, quam requirit ordo Canonicatui tali annexus. Differunt quidem in plerisque jus antiquum, & jus novum Tridentini; hodie tamen, ubi Tridentinum peculiare quid à jure antiquo statuit, sequimur jus Tridentini, ita tamen, ut salvum maneat jus antiquum, ubi Tridentinum nihil peculiare statuit. Sic primò ad Cardinalatum, & Episcopatum requiritur ætas 30. annorum completorum, prout sumitur ex *Trident. sess. 24. c. 1. de refor.* secundò ad dignitates, & personatus, quibus nulla animarum cura subest, volunt aliqui de jure antiquo 14. annum sufficere *c. indecorum 3. h. t.* Alii volunt requiri 25. annos saltem inchoatos *c. cùm in cunctis §. inferiora de elect. & c. uni. h. t. in 6.* juxta Tridentinum tamen, quod hodie observari debet, sufficiunt, & requiruntur anni 22. completi, sive dignitates illæ & personatus sint Ecclesiarum Cathedralium, sive Collegiatarum, cùm jura universaliter loquantur. Tertiò: ad Ecclesias Parochiales,

& Vicarias perpetuas Ecclesiarum Parochialium requiritur ætas 25. annorum, saltem inchoatorum, ut patet ex *c. nemo 15. de elect. in 6.* & ex *Clement. uni. de offi. Vicar.*; quæ ætas non requiritur in eo, cui Ecclesia Parochialis administranda seu in commendam conceditur. Pœnitentiarius tamen in Ecclesiis Cathedralibus debet esse annorum 40. juxta *Conc. Trident. sess. 24. c. 8. de reform.* 4. Ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium de jure *Trident. sess. 24. c. 12. de refor.* (quidquid sit de jure antiquo) requiritur illa ætas, quam Ordo Canonicatui annexus requirit; & cùm in nostra Germania tales Ordines per se annexi non sint pluribus Canonicatibus, nisi vocem velint habere tales Canonici in Capitulo, hinc sicuti ad Canonicatus Ecclesiarum Collegiatarum, & aliorum beneficiorum simplicium, sufficiunt 14. anni, saltem inchoati, ita hi videntur etiam sufficere in nostra Germania ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium: quod videtur etiam probari posse ex *Trident. sess. 23. c. 6. de refor.* ex quo Concilio *sess. 24. c. 12. de reform.* etiam habetur, quòd Episcopus dispensare non possit super ætate ad obtinenda beneficia requisita, nisi certa ætas ad obtinendum beneficium ex peculiari tantùm diœcesis v. g. statuto requiratur, aut si ætas certa tantùm requiratur ratione ordinis tali beneficio annexi; sicuti etiam in statutis à se vel ab antecessore suo factis dispensare potest, & sicuti dispensare potest in ordine per accidens requisito, ita potest etiam in hoc statuto super ætate requisita.

§. III.

Quæ scientia in promovendis ad dignitates, & alia beneficia Ecclesiastica sit necessaria?

IN genere dici potest, quòd ea scientia requiratur, quæ ad officium beneficio annexum ritè obeundum necessaria est; qua si caret illiteratus, etiam acquisitis beneficiis privandus est *c. fin. h.t.* & si penitus illiteratus sit, ipso jure est nulla beneficii collatio, prout etiam patet ex *Canone primo dist. 36.* & quamvis spectato jure communi antiquo non requiratur ad ullum beneficium gradus aliquis Doctoratûs vel Licentiæ, ex decretis tamen Concilii Trident. debet esse Doctor vel Licentiatus Theologiæ aut juris Canonici, inprimis Episcopus (vel saltem publico Academiæ alicujus testimonio, aut aliter idoneus ad alios docendos, quòd etiam de aliis intelligi debet) *sess. 22. c. 2. de refor.* Secundò Archidiaconus (Principalis Ecclesiæ Cathedralis, si curam animarum, & jurisdictionem fori externi contentiosam habeat, quæ hodie plerumque Vicario generali competunt) *sess. 24. Trident c. 12. §. Archidiaconi.* Tertiò Scholasticus, si per se ipsum munus id expleat *sess. 24. c. 8.* Et quintò denique Vicarius vacante sede eligendus, *sess. 24. c. 16.* quia ad hoc etiam *c. 12.* hortatur *Trident.* ut in Provinciis, ubi commodè fieri potest, dignitates omnes, & saltem dimidia pars Canonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis insignibus, conferantur tantùm Magistris vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia vel jure Canonico.

§. IV.

§. IV.

Quæ vitæ, morumque probitas requiratur in promovendis ad beneficia?

AD morum, vitæque probitatem quod attinet, promovendus ad beneficia primò criminosus esse non debet, (reus scilicet criminis, quod depositione dignum est, vel infamiâ notatur, aut censuram aut irregularitatem inducit, sive deinde ad judicem per inquisitionem, sive per accusationem, aut denuntiationem crimen tale delatum sit) neque reus esse crimin s cujuscunque gravis, publicè noti, ob quod delinquens aliorum offensionem incurrit, si tale delictum nondum publicè emendatum sit, *canon. unum 3. §. 1. junct. gloss. V. unde dist. 25.* Secundò non debet esse infamis, juris aut facti infamiâ, cùm infamibus portæ dignitatum (beneficiorum) non pateant *c. inter dilectos 11. de excess. Prælat.* & quamvis simplicis beneficii collatio criminoso tali aut infami facta, non semper sit ipso jure irrita, nisi crimen illud annexam habeat censuram, aut irregularitatem, est tamen irritanda ab eo, qui potestatem habet; & si beneficium, quod taliter criminoso, aut infami collatum est, sit curatum, ipso jure irrita est collatio, uti colligitur ex *c cùm in cunctis, de elect. §. inferiora.* Tertiò nullâ censurâ aut irregularitate notatus vel impeditus esse debet *c. postulastis 7. de Cleri. excom.* ita ut collatio tali facta sit ipso jure nulla, quamvis denuntiatus, aut vitandus non sit, cùm his per *extravag. Concil. Constant.* nullus factus sit favor.

§. V.

De ordine requisito in promovendis ad beneficia Ecclesiastica.

QUòd beneficia Ecclesiastica aliqua certos nonnunquam sacros ordines requirant, ex dictis jam patet, ita tamen ut eorum aliqua requirant ex statuto diœcesano, v. g. ex fundatione &c. certum ordinem, qui actu habeatur, quando confertur tale beneficium; alia verò secundùm aptitudinem tantùm, ut scilic. ille, qui ad tale beneficium promovetur, hoc suæ promotionis tempore habilis sit, & talis, ut intra annum possit sactum illum ordinem, qui requiritur, suscipere, nisi justum aliquod impedimentum interveniat *c. cùm in cunctis de elect. §. inferiora. Clement. 2. h. t.* Sic primò requiritur ad eligendum in Episcopum, ut sit actu Subdiaconus, cùm eligitur. *c. à multis 9. h. t.* Et juxta *Trident. sess. 22. de refor. c. 2.* requiritur, ut in Episcopum eligi quis possit, fuisse eum 6. mensium spatio in sacro ordine constitutum, ita ut postulari prius quidem possit, non tamen eligi. Secundò in promovendis ad Ecclesiasticas dignitates, in Abbates scilicet, Præpositos, Decanos, & Archipresbyteros (si tamen à Decanatu distinguitur) quibus cura animarum, aut juris dictio fori externi annexa est, requiritur, ut sint vel actu Presbyteri, vel saltem intra annum ordinari Presbyteri possint. *C. 1. h. t.* nisi legitimum impedimentum obstet, quod perpetuum non est, aut alia necessitas, vel utilitas Ecclesiæ aliud dispensativè fieri velit, uti colligitur ex *c. tuam 10. h. t.* Tertiò in promovendis ad Ecclesias Parochiales requiritur,

ritur, ut saltem sint in minoribus constituti *c. pro Clericis 8. de præb. in 6.* qui intra annum à die, quo pacificam sui beneficii possessionem consecuti sunt, vel quo per ipsos stetit, quò minùs consequerentur, computandum, possint in Presbyteros ordinari *c. licet 14. de elect. in 6.* Quartò in Canonicis simplicibus tam Collegiatarum quàm Cathedralium Ecclesiarum, quamvis vocem in Capitulo habere non possint, nisi sint Subdiaconi, *Clement. 2. h. t.* ut promoveantur tamen ad hæc beneficia, ita ut stallum etiam in choro habeant, & alia possint, quæ fiunt extra Capitulum, in nostra Germania, sufficit, eos tantùm primam tonsuram habere, non obstante *Trident. sess. 24. c. de refor.* quod in his partibus, quoad ibi statuta, circa Canonicatus tales non videtur receptum; vel certè dici debet, quòd cum his quoad ordines suscipiendos dispensari possit ab Episcopo, & Capitulo; sicuti ab ipso *Trident. sess. 7. c. 12. de refor.* conceditur Episcopis potestas circa ordinem Presbyteratus suscipiendum, dispensandi in beneficiis curatis, studiorum causâ. Quintò denique circa promovendos ad alia simplicia inferiora beneficia, quosnam ordines habere debeant, nihil quidem de jure communi statuitur, sæpe tamen ex fundatione, statuto particulari, aut consuetudine, de certo quodam ordine sacro requisito desumitur aliquid.

§. VI.

An, & quâ ratione possit Episcopus Clericos sibi subjectos compellere ad suscipiendos ordines beneficiis suis annexos, vel non annexos?

EOs, qui beneficia obtinent (de quibus solis hîc sermo est) ad ordines beneficiis suis annexos suscipiendos, compelli posse ab Episcopo, tradit glossa, communiter recepta, in *c. licet 14. V. privatus de elect. in 6.* ita ut ipso jure privatus sit suo beneficio, sine monitione alia intercedente, qui intra tempus à jure concessum non promotus fuerit, ad ordinem requisitum, si nullum impedimentum, quod sine propriâ culpâ contraxit, aut rationabilis causa obstet, juxta citatum *c. licet.* Quin etiam, quamvis nullus certus ordo beneficio annexus sit, quo in casu (cæteris paribus) compelli non possunt ad ordines sacros suscipiendos beneficiati, si tamen utilitas magna aut necessitas Ecclesiæ urgeat, ob magnam, v. g. ministrorum penuriam, compelli poterunt ab Episcopo ad ordines suscipiendos, uti habeatur in *c. queris 2. h. t.* ita ut super occulto crimine aut irregularitate (exceptâ homicidii irregularitate) actâ pœnitentiâ, & impetratâ ab Episcopo dispensatione sub pœna privationis beneficii ordinari debeant.

§. VII.

De duobus impedimentis dubiis, uno recipiendi sacros ordines, altero obtinendi Prælaturam.

Vide de his, quæ non reultum ad hunc titulum faciunt, *c. ad aures 7. & c. intelleximus 12. h. t.*

TITU-

TITULUS XV.

DE SACRA UNCTIONE.

VArias Unctiones esse ex *cap. uni.* hujus tit. patet. Unguntur Episcopi, dum consecrantur, Sacro Chrysmate in capite, & in manibus; unguntur etiam Sacerdotes, dum consecrantur oleo simplici benedicto in manibus; unguntur hoc etiam oleo benedicto Reges aliqui, dum coronantur, in brachio & humero; unguntur oleo infirmorum moribundi; & omnes Christiani, prius quàm baptizantur, oleo simplici Catechumenorum unguntur in pectore, & in scapulis, & post Baptismum à baptizante sacro Chrysmate unguntur in vertice; ac tandem etiam hoc sacro Chrysmate unguntur ab Episcopo in fronte, quando illis confertur Sacramentum Confirmationis &c. & præter has unctiones hominum unguntur etiam quædam vasa sacra, Altaria, Ecclesiæ, dum consecrantur, &c.

TITULUS XVI.

DE SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

ESse Sacramenta aliqua, quæ iterari non debent, ex Catechismo patet, Baptismum scilicet, Ordinem & Confirmationem, de quibus in hoc etiam titulo agitur, ubi potissimùm id asseritur, quod in talibus Sacramentis, si quid in illorum administratione, vel ex incuria, vel ex alia negligentia, aut malitia omissum fuit, cautè postmodum supplendum sit, si scilicet id, quod omissum est, ritus tantùm accidentalis sit; vel si substantiale quid omissum sit, cautè (ut ne aliis rudibus scandalum detur) supplendum quidem sit, adhibitis tamen aliis etiam substantialiter ad valorem Sacramenti requisitis, quamvis hæc prius adhibita fuissent; cùm enim omissum prius sit substantiale aliquod, sacramenta autem suum valorem non habeant, nisi simul omnia substantialia adhibeantur, consequenter, si diversis temporibus jam hoc, verba v. g. jam illud substantiale, materia scilicet ponatur, Sacramentum non conficietur, & consequenter etiam, si omissum prius substantiale quid, materia v. g. fuit, quamvis sola verba posita sint, postmodum autem materia omissa cum verbis ponatur, non diceretur iteratum Sacramentum tale, quia prius nunquam collatum fuit.

TITULUS XVII.

DE FILIIS PRESBYTERORUM ORDINANDIS, VEL NON?

§. I.

Quinam ob defectum natalium ab ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis repellantur?

REpelluntur ob defectum natalium filii Presbyterorum (quos scil. in Sacerdotio genuerunt) & omnes alii illegitimè nati, non tantùm spurii, sive ex nefario & damnato jure Civili coitu nati, sed qui ex simplici etiam fornicatione geniti fuerunt, quamvis occultus hic defectus sit (nisi necessitas aliud urgeat) ita ut nec ad minores, nec ad sacros ordines promoveri absque dispensatione possint, nec ad beneficia Ecclesiastica (ob excellentiam scilicet statûs Clericalis, & dignitatem ordinum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum) nisi Monachi fiant, vel in alia Congregatione Canonica seu regulari vivant, prout habetur in *c. 1. h. t. c. 1. eodem in 6.* (per professionem enim regularem aut ordinum dignitatem videtur corrigi illa macula saltem in ordine ad ordines, cùm possint isti quidem sine dispensatione alia ad ordines etiam sacros promoveri, non tamen ad Prælaturas, aut alias dignitates, vel beneficia curam animarum habentia, sive extra sive intra ordinem (*c. final. h. t.*) vel nisi illi, qui ex simplici fornicatione geniti fuerunt, per subsequens inter parentes matrimonium fuerint legitimati, prout patet ex toto tit. *l. 5. decret. qui filii &c.* Et quamvis qui ex conjugatis, quibus ob ordines à marito susceptos, aut professionem alterutrius religiosam, per quam tamen matrimonium non dissolvitur, illicita copula est, generatur, illegitimi non sint in ordine ad hæreditariam successionem, aut alia similia civilia jura filiis legitimis competentia, in ordine tamen ad ordines, & beneficia Ecclesiastica habentur irregulares, ita ut sine dispensatione ad hæc promoveri non possint, ob maculam & turpitudinem aliquam, ex incontinentia parentum illis adhærentem. De expositis infantibus dubitant aliqui, utrùm tanquam irregulares ab ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis repellantur: affirmativa & negativa assertio suos habet Patronos, tum quod plerumque illi infantes taliter exponantur, qui illegitimè nati sunt, in obscuris autem inspicimus, quod plerumque fieri solet juxta *regulam juris 114. ff. de regulis juris*, tum quod in dubio semper benigniora sint præferenda juxta *regulam ff. 56.* præsertim cùm in favorem prolis agitur.

* * *
* *
*

§. II. Quis

§. II.

Quis dispensare possit cum illegitimis, & qualis interpretatio facienda sit in ejusmodi dispensationibus?

REspond. primò ad majores ordines, Dignitates, Personatus, & beneficia curata, Episcopus dispensare non potest cum filiis Presbyterorum, & aliis illegitimè natis (sæcularibus scilicet, de quibus dubitari potest) sed solus Papa, prout habetur in *c. nimis 18. h. t.* Potest tamen Episcopus cum his dispensare ad ordines minores, & beneficia non curata, prout à contrario sensu ex *relat. c.* colligitur & expressius habetur in *c. 1. h. t. in 6.* & quamvis ex stylo Curiæ Romanæ, qui observari debet, ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, licèt simplicia beneficia sint, dispensare non possit, cùm illegitimè natis Episcopus, cùm ipse etiam Papa, ad obtinenda quæcunque beneficia dispensans illegitimè natum, Canonicatus tamen talium Ecclesiarum exceptos velit, ob excellentiam scilicet & dignitatem talis Ecclesiæ, spectato tamen jure communi antiquo, quod absolutè potestatem dispensandi cum illegitimis ad simplicia beneficia concedit Episcopo, & secluſa consuetudine Curiæ, probabilius est, quod etiam ad hos Canonicatus, cum illegitimè natis, dispensare possit Episcopus, si tamen ad ordines sacros, quos vi Tridentini quilibet hodie Canonicus habere deberet, ubi quoad hoc Trident. receptum est, à Pontifice dispensatus fuit. Certius est, quod ad Canonicatus Ecclesiarum Collegiatarum dispensare non possit Episcopus, si cum consensu Episcopi, aut confirmatione Apostolica statutum ab Ecclesiæ illius Capitulo factum fuit, de illegitimè nato in fratrem non recipiendo, non quidem vi juris communis, sed vi talis statuti: neque dispensare possit, ut plura beneficia simplicia simul retinere possit, cùm facultas Episcopi tantùm se extendat ad unum beneficium obtinendum, si illud sufficiat ad honestè sustentandum beneficiatum, uti colligitur ex citato *c. 1. §. ille verò junct. gloſſa V. per ſedem*, & ex mox dicendis magis patebit.

Resp. secundò dispensatio etiam Papalis, super defectum natalium, strictè explicanda est, ita ut ad ea, quæ expressa non sunt, sive ultra ea, quæ verba strictè & propriè accepta significant, extendenda non sit, quia dispensatio cùm sit relaxatio juris communis, tanquam odiosa strictæ interpretationis est: & hinc quia nomine ordinum simpliciter positorum intelliguntur minores tantùm, non potest vi dispensationis illius, illegitimè natus, ad ordines suscipiendos dispensatus, ordines majores suscipere; & dispensatus ad beneficia, quæcunque indeterminatè, non est dispensatus ad Dignitates, Personatus, beneficia curata, Pensiones &c. cùm hæc omnia sub stricta beneficiorum acceptione in materia restringenda non veniant, & juxta stylum Curiæ specialiter sint exprimenda: dispensatus verò ad ordines sacros suscipiendos, dispensatus etiam est ad beneficium simplex acquirendum, cùm ordines sacri sine beneficio, de jure communi & ordinario conferri non soleant.

§. III. *An*

§. III.

An, & quo pacto filii illegitimi, & etiam legitimi Presbyterorum à beneficiis paternis, & Ecclesiæ paternæ arceantur, & quis cum iis dispensare possit?

Filii Presbyteri, aut etiam alterius Clerici, etiam in minoribus constituti, illegitimè natus non potest ullum beneficium obtinere, neque quoquo modo ministrare in Ecclesia sæculari, in qua Pater ejus Episcopatum, Præposituram, Decanatum, Parochiam, Canonicatum, aut aliud beneficium Ecclesiasticum perpetuum obtinuit *c. 2. 3. 4. 15. 16. h. t.* tum quod indecorum sit, in eadem Ecclesia Patrem & filium spurium cum publicâ paternæ incontinentiæ infamiâ spectari, tum quod oderit Ecclesia speciem quamcunque hæreditariæ successionis in beneficiis: quin imò ob hanc posteriorem rationem nec filius Clerici legitimè natus (ex legitimo matrimonio v. g. ante assumptum Clericatum natus) Patri suo in beneficio, quod in titulum obtinuit pater, & per se, vel per Procuratorem possedit, immediatè succedere potest (uti habetur in *c. ad extirpandas 11. h. t.* quamvis nunquam in Ecclesia illa ministraverit, aut ullos fructus percepcrit, absque dispensatione ab ipso Pontifice obtenta *c. dilectus 17. h. t.* & quamvis de nepote in linea recta descendentium multi negent, quod possit post mortem Patris sui suo avo immediatè succedere in beneficio, cùm in tali casu species hæreditariæ successionis locum habeat; alii tamen sunt, qui probabiliter contrarium dicunt, & successionem in tali casu permittunt, cùm in materia prohibitoria, velut odiosâ nomine filiorum, de quibus jura loquuntur, non veniant nepotes; de nepote tamen in linea laterali, quod in beneficium sui Patrui vel Avunculi succedere immediatè possit, vix dubitatur, & ex *c. ex parte 12. de offi. deleg.* desumitur, nec enim inter collaterales tanta est necessitudo successionis, quanta est in linea recta; & hinc ab omnibus conceditur, quod frater fratri immediatè in beneficio succedere possit; prout etiam facilè concedunt omnes, quod successio fieri possit inter Patrem, v. g. & filium legitimum, si alius intermedius in beneficio Patri successerit, uti patet ex *c. ex transmissa 7. h. t.* quia in hac mediata successione non est species aut periculum successionis hæreditariæ ob intermediam personam extraneam inter patrem & filium.

§. IV.

Quid jure novo statutum sit circa successiones filiorum illegitimorum in Ecclesiis, vel beneficiis paternis?

Circa successionem filiorum illegitimorum in paternis Ecclesiis, & beneficiis, de jure novo alia statuta sunt, & priora jura decretalium, in aliquibus correcta sunt: & primò quidem in *Clementina ad Canonum conditorem*, quæ habetur apud *Quarantam in summa Bullarii V. illegitimi & à Clement. VII. 1533.* emanavit, prohibetur simpliciter, ut ne de cætero filii Presbyterorum ex fornicatione nati, quæcunque Ecclesiastica beneficia, cum cura, vel sine curâ sæcularia, & quorumvis ordinum regularia, quæ

quæ eorũ Patres Presbyteri, & Clerici, ac Religiosi, in titulum, vel commendam, aut administrationem, ad tempus, vel in perpetuum, aliquando obtinuerunt, ullo unquam tempore, quoquo modo, obtinere possint, absque spe dispensationis impetrandæ à sede Apostolica: in Tridentino verò *sess. 25. c. 15. de refor.* statuitur, quòd non licet filijs Clericorum, qui non ex legitimo matrimonio nati sunt, in Ecclesijs, ubi eorum patres beneficium Ecclesiasticum aliquod habent, aut habuerunt, quodcunque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in dictis Ecclesijs quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, aliásve obtinuerunt, habere &c. ut paternæ scilicet incontinentiæ *memoria*, prout loquitur Tridenti: ab Ecclesijs, vel locis Deo consecratis, quæ maximè puritas sanctitásque decet, *longissimè arceatur*. Quæ constitutiones uti non sunt extendendæ ad filios legitimos Clericorum ante Clericatum ex legitimo matrimonio genitos; nec ad patrem respectu filij; nec ad Nepotes Clericorum, cùm tantùm de filijs illegitimis loquãtur, & consequenter veluti odiosæ ultra verborum proprietatem extendendæ non sint, ita impediunt etiam, quo minus tales filij, quamvis per rescriptum subsequens Principis legitimati essent, in Ecclesijs, ubi patres eorum beneficia obtinent vel obtinuerunt, ministrare ex officio pro accepto stipendio possint, cooperatorem, v. g. agendo, cantoris aut sactistæ officia agendo.

TITVLVS XVIII.

DE SERVIS NON ORDINANDIS, ET EORUM MANUMISSIONE.

SErvi seu mancipia, propriè dicta ad ordines etiam minores promoveri non possunt, nisi à dominis suis fuerint manumissi vel libertate donati *c. 1. h. t.* ob dignitatem scilicet clericalem, cui videtur servilis conditio derogare, ita ut si sciente domino suo, & non contradicente, in Clericum ordinatus fuit, eo ipso liber sit, *can. si servus 20. dist. 24.* quia res sive persona, quæ ex juris saltem interpretatione Deo consecrata est, non debet ampliùs humanis mancipari servitijs, juxta *regulam 51. in 6.* si verò domino ignorante ad minores tantùm ordines promotus sit servus, manet servus, & Dominus eum vindicare potest, prout sumitur, ex *c. 2. h. t.* ad sacros verò ordines si promotus fuerit, domino ignorante aut invito & contradicente servus, servus quidem liber efficitur, Episcopus tamen, qui sciens eum servum ordine sacro insignivit, aut si nescivit, servum eum esse, quem ordinat, qui de ejus libertate testimonium perhibent, vel scientes eum servum, Episcopo pro ordinibus conferendis præsentant, aut

supplicant, duos servos, æquè bonos, vel duplum pretium dare debent Domino, ad damnum resarciendum, & in pœnam commissi voti, *c. si servus 19. h. t. & gloss. in c. 2. v. deponatur.* Si verò à nullo horum culpa admissa fuit, servus tamen, invito Domino, in sacris ordinatus sit, vel similiter servum pro se Domino dare debet, vel ex proprio peculio se redimere, vel si neutrum præstare possit, Domino intra annum à tempore scientiæ habitæ repetenti, restituendus est, ita ut usu ordinum, & privilegio saltem fori, privatus sit juxta *can. ex antiquis dist. 54.* ubi plura videri possunt. Ex qua dist. *can. 5. & fin.* etiam habetur, quòd liberti & libertini non possint ordinari, ob defectum plenæ libertatis, nisi à Patronis suis fuerint plenè manumissi, sine retentione obsequii temporalis, patronis talibus, in gratiam manumissionis, aut probatâ ingratitudine præstandi. Et ex *can. 1. admittuntur eâdem dist.* habetur, quod neque servi originarii, aut adscriptitii, quos vulgò Leibeygene in Germania nostra vocamus, qui Dominis suis non tantùm ratione possessionum, & bonorum suorum, sed etiâ personaliter ad culturam agrorum v. g. & alia obsequia obligati sunt, ordinari possint, sine licentia Dominorum, aut obtentâ manumissione per solutum illis pretium; & quamvis in quacunque manumissione Dominus manumittens obsequia spiritualia sibi reservare possit, à manumisso ordinato in posterum Domino præstanda, sub pœna depositionis *c. nullus 4. h. t.* & ab Ecclesia manumitti possint Ecclesiæ servi, cum ea reservatione, ut post mortem eorum, quidquid acquisiverunt, ad Ecclesiam pertineat, à qua libertatem consecuti sunt, & ut huic Ecclesiæ perpetuò in rebus spiritualibus juxta ordinis sui conditionem serviant, plura tamen adhuc in *c. de famulis 3. h. t.* statuuntur, quæ possunt, aut non possunt tales ab Ecclesia manumissi, etiamsi nulla de eis expressa mentio facta sit.

TITULUS XIX.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA ORDINANDIS, VEL NON?

QUi obligati sunt ad rationes reddendas, ratione publicarum administrationum, vel officiorum sæcularium, aut ob negotiationes sæculares minùs expediti sunt, ad serviendum Deo in officiis spiritualibus, ratione militiæ v. g. feudorum, sæculare & personale obsequium requirentium, eo quòd fisci vectigalia, agros colendos, aut alias negotiationes Clericis prohibitas conduxerint, &c. ordinari non debent, priusquam ab his sæcularibus suis obligationibus, omnino liberi & expediti sunt, ut ne suspicio sit ad declinandum tantùm forum sæculare susceptos ordines, in præjudicium creditorum, aut multæ lites talibus Clericis

Clericis moveantur postmodum cum infamia Ecclesiæ *c. uni. h. t.* quam tamen constitutionem non tantùm indulgentia Pontificum, & piarum causarum administratio, aut personarum miserabilium cura, sed recepta praxis, & vigens consuetudo multùm explicat.

TITULUS XX.

DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON?

OB corporis vitium repelluntur ab ordinibus suscipiendis, qui tali defectu corporis laborant, ut vel congruum ille usum, aut exercitium ordinis, præsertim celebrationem Missæ, ad quam reliqui ordines referuntur, impediat, aut notabilem deformitatem contineat, ut sine scandalo aut gravi indecentiâ sacrum ministerium exercere non possit, sive dein ex propria culpa, sive alieno facto, aut injuriâ, sive à nativitate, sive alio casu defectus ille acciderit, uti sumitur ex *c. 2. de Cler. agrot.* & hinc, qui alterâ manu caret, ordinari non potest, *c. exposuisti 6. h. t.* & qui digito caret, ad frangendam & elevandam hostiâ necessario, pollice scilicet vel indice, *c. ultimo h. t.* (non tamen qui parte tantùm talis digiti caret, aut qui integrum digitum alium, non tamen ad celebrandum necessarium, amisit, ita tamen ut absque scandalo celebrare possit, prout sumitur ex *c. 1. & ultimo h. t.*) & qui cæcus omnino est, mutus & surdus juxta *Can. Apost. 37.* & qui ita parvus est, ut attollere brachia sufficienter non possit ad altaris ministerium, vel qui cum notabili deformitate alterutro oculo caret, naribus, aut auriculis truncatus est, cum patente & notabili deformitate; qui unum tantùm pedem habet, aut ita claudicat, ut non possit nisi pede ligneo nixus incedere, aut qui gibbum valdè monstrosum habet: ita tamen ut Episcopo determinandi & declarandi potestas concessa sit, utrùm defectus talis notabilem deformitatem, aut defectum inducat, *arg. c. cùm de tua 2. h. t.* si tamen aut talis defectus, qui exercitium aliquod ordinis simpliciter impedit, seu magnam deformitatem adfert, susceptis jam ordinibus supervenit, sine propria culpa ordinati, non omnino quidem talis ad quodlibet exercitium susceptæ ordinis inhabilis erit, sed ad illam tantùm functionem, quàm vel simpliciter exercere non potest, vel non nisi cum magna deformitate, & hinc quamvis talis ut Sacerdos ob vitium corporis celebrare non possit, potest tamen audire confessiones, potest ut Diaconus in divinis ministrare, ob jus jam quæsitum, per susceptos legitimè ordines, quo per supervenientem hunc defectum non privatur, nisi in quantum defectus iste exercitio susceptæ ordinis obest.

Extenditur autem hæc inhabilitas ad

ordines suscipiendos primò ad illos etiam, qui sibi ipsis membrum aliquod, aut partem membri culpabiliter absciderunt, aut abscindi fecerunt, etiamsi talis abscissio occulta tantùm sit, & nullam aliam deformitatem, aut impedimentum ordinis afferat, ob crudelitatem scilicet in se ipsum exercitam, prout colligitur ex *c. 3. & 4. h.t.* & cùm homo non sit dominus suorum membrorum, consequenter ex nulla causa, nisi totius individui conservatio à tali abscissione pendeat, se ipsum mutilare potest. Secundò extenditur ad inhabilitatem ex certis quibusdam morbis provenientem, qui inferunt debilitatem virium corporis, aut horrorem & deformitatem moraliter incurabilem; & hinc ex variis sententiis variorum ordinari non possunt leprosi, paralytici, phrænetici, amentes, lunatici, energumeni, sive à dæmone obsessi, morbo caduco laborantes &c. quorum aliqui ordinati non debent, etiamsi à tali morbo liberati videantur, quia vix unquam plenè sani creduntur: qua tamen in re multum poterit Episcopi judicium, non quidem dispensando, quod soli Pontifici in hac juris communis irregularitate conceditur, sed declarando, defectum aut morbum talem ordini suscipiendo non obesse.

TITULUS XXI.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

BIgamos non esse ordinandos sine dispensatione à Pontifice obtentâ, certissimi juris est; non quidem, quòd bigamia sit peccatum aliquod, sed quòd illi, qui bigamiam contrahunt, deficiant à perfecta significatione Sacramenti matrimonii, unam Christi cum Ecclesia conjunctionem significantis, ad quod melius intelligendum, sit

§. I.

Quid, & quotuplex sit bigamia?

BIgamia est irregularitas proveniens ex defectu significationis sacramenti matrimonii; cùm enim sacramentum matrimonii significet ex institutione Christi arctissimam conjunctionē Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, hæc autem unica fuerit, unius scil. Christi cum sponsa unica, eaque virgine Ecclesia, bigamus autem ille sit, qui cum duabus successivè contrahit, & consummat matrimonium, vel cum vidua, aut non virgine ab alio jam corrupta, consequenter deficit talis in contrahendo matrimonio à perfecta significatione sacramenti matrimonii. Est autem triplex bigamia, vera, interpretativa, & similitudinaria. Vera est, cùm quis successivè cum duabus uxoribus matrimonium verè & validè contraxit (Latinè enim bigamus id dicit, quod bis conjugatus) & utrumque consum̄avit (matrimonium enim consum̄atum requiritur ad perfectam arctissimæ conjunctionis Christi cum Ecclesia significationem) sive dein

ante

ante Baptiſmum, ſive poſt, utrumque hoc matrimonium, ſive unum ante, alterum poſt Baptiſmum contraxerit: & hinc bigamus propriè in ordine ad hunc titulum non eſt, qui cum duabus quidem ſucceſſivè contraxit, cum neutra tamen, vel certè cum alterutra earum, matrimonium non conſummavit; neque bigamus propriè cenſendus eſt, qui cum pluribus meretricibus fornicatus eſt, aut plures concubinas habuit, aut plura ſponſalia contraxit, cùm in illo caſu non ſignificetur certiſſima conjunctio, in his verò nullum ſit contractum, aut affectu maritali attentatum matrimonium, quòd tamen ad incurrendam hujus tituli inhabilitatem requiritur. Interpretativa bigamia eſt, quæ ſecundùm juris interpretationem & fictionem bigamia dicitur, quando quis ſcilicet matrimonium contrahit & conſummat cum vidua, à priore marito jam cognita, vel cum alia nunquam quidem conjugata, ab alio tamen extra matrimonium corrupta, ſive vir ſciverit eſſe viduam, vel aliter ab alio corruptam, quam duxit, ſive ignoraverit; & ſive mulier volens, ſive per vim corrupta fuerit ab alio, vel quam Virginem quidem duxit, cognovit tamen etiam carnaliter, poſtquam illa adulterium cum alio commiſit; vel ſi Clericus aut Laicus poſt primam ſuam conjugem maritaliter cognitam, invalidè poſtmodum duxit aliam, affectu tamen maritali eam cognovit, quo in utroque caſu vera quidem bigamia non eſt, cùm alterutrum, vel etiam utrumque matrimonium nullum ſit, & conſequenter non detur defectus ſignificationis perfectæ matrimonij; quaſi bigamus tamen taliter contrahens habetur, ob affectatam culpabiliter conjunctionem maritalem, & copulam ex tali affectu habitam, ut loquitur Pontifex in *c. nuper 4. h. t.* Similitudinaria denique bigamia eſt, quando Clericus in Sacris conſtitutus, vel Religionem profeſſus, viduam, aut virginem de facto tantùm, cùm de jure non poſſit, in conjugem ducit, & maritaliter cognoſcit; quamvis enim nullum ſit hujus matrimonium ob impedimentum dirimens voti, aut ordinis, haberi tamen debet tanquam bigamus propter pravam intentionem matrimonij contrahendi, cum opere carnali ſubſecuto, prout ſtatutum habetur in *c. à nobis 7. h. t.* & propter duplex quaſi matrimonium contractum, ſpirituale ſcilicet & carnale: quotquot enim virginitatem pollicitam prævaricati ſunt, profeſſione contemptâ, inter bigamos, id eſt, eos, qui ad ſecundas nuptias tranſierunt, haberi debent, prout dicitur in *can. quotquot 24. cauſa 27. quæſt. 1.*

§. II.

De effectibus, ac pœnis bigamiæ, & ejus diſpenſatione.

BIgami non ſolùm excluduntur à ſuſceptione Ordinum, ut dictum, ſed ſi poſt contractam bigamiam illegitimè ordinati ſunt, validè quidem ordinati ſunt (cæteris paribus) privati tamen ſunt uſu, & executione omnium Ordinum, *c. 2. & 3. h. t.* ita ut hæc irregularitas ſive inhabilitas ſemel incurſa, per mortem v. g. uxoris, ratione cujus contracta fuit bigamia, non tollatur, & ſi in minoribus conſtituti ſæculares Clerici bigamiam contraxerint, omni privilegio

Clericali nudati, & ipso facto privati sint, & nec tonsuram, nec habitum Clericalem, sub pœna ferendæ excommunicationis, deferre possint, *c. uni. h. t. in 6.* cùm in tali casu non remaneant personæ Ecclesiasticæ, sed Laici fiant, quod de illis, qui in sacris constituti bigamiam contrahunt, dici non potest. Ordinatores verò bigamorum, si scienter bigamos ordinaverunt, potestate & officio conferendi Ordines, quos bigamis contulerunt, sunt privandi, prout colligitur ex *c. super eo 2. h. t.*

Potest autem Summus Pontifex in omni bigamia, & quoad omnes Ordines ac dignitates Ecclesiasticas dispensare, cùm hoc impedimentum bigamiæ non sit introductum jure Divino, sed tantùm jure Ecclesiastico: & quamvis Apostolus Paulus videatur hoc jus introduxisse, statuit tamen hoc non auctoritate Divinâ, sed præcisè ut Episcopus. V. g. conferendo legem Ecclesiasticam, in qua Pontifex dispensare potest, non quidem qualibet de causa, cùm tali constitutioni Apostolicæ major debeatur reverentia, & propterea in *c. 2. h. t.* dicatur, non licere (id est de facili) cum bigamis dispensare, sed ex causa valde gravi. Episcopi autem in bigamia quidem similitudinaria etiam ad altiores Ordines dispensare possunt, si bigami tales pœnitentiam egerint, & laudabilem postmodum vitam duxerint, uti sumitur ex *c. 1. & 4. de Cler. conjug. junct. Gloss. V. ex indulgentia*, præsertim si religionem ingredi velint. *c. 2. junct. Gloss. V. castitatem de Cler. conjug.* non possunt tamen, nec ad minores Ordines, aut primam tonsuram, vel beneficium simplex dispensare cum veris aut interpretativis bigamis, prout etiam declarâsse dicitur S. Congregatio Concil. cùm nullibi legatur, hæc quoad bigamos tales concessa Episcopis dispensandi licentia: & quamvis Prælatis regularibus propter specialia privilegia multa sæpius dispensandi cum suis Regularibus potestas concedatur, ordinariè tamen excipitur impedimentum bigamiæ.

TITVLVS XXII.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

PEregrinorum Clericorum nomine illi intelliguntur in *h. t.* qui extra suas diœceses nonnunquam peregrinantur, aut vagantur, & horum locorum ordinariis plerumque ignoti sunt: de his, utrum ad ministrandum in Ordinibus admittendi sint, plura quidem in prioribus tribus hujus tituli c. c. statuuntur, quorum aliqua nullius amplius usus sunt, observandum tamen hodie circa illos, quæ breviter à *Trident. sess. 23. c. 16. de reform.* ut sine commendatitiis aut testimonialibus sui ordinarij litteris, quibus de Ordinibus susceptis testimonium feratur (quæ litteræ communiter *Formatæ* dicuntur) & de moribus,

bus, vita, & doctrina sæpius commendantur, ad divina mysteria non admittantur, cùm sine talibus (saltem *Formatis*) meritò suspecti esse possint, quamvis sub juramento etiam probare velint, hos vel illos ordines à se susceptos, cùm qualitates extrinsecæ, uti est in his vel illis Ordinibus constitutum esse, non tam juramento, quàm aliis indiciis, testibus, v. g. litteris authenticis probari debeant. De quibus peregrinis Clericis etiam illud in Trident. statuitur, *sess. 22. in decreto de observand. in celeb. miss.* ut irreverentia vitetur, singuli in suis diœcesibus interdicant, ne cui vago aut ignoto Sacerdoti Missas celebrare liceat.

TITVLVS XXIII.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

QUæ hoc & sequentibus Titulis, de officio Archipresbyteri, de officiis Sacristæ, & Custodis, de variis eorum functionibus dicuntur, non tam ex jure communi, quàm ex communi praxi cujuslibet Diœcesis desumi debent, ubi nomina quidem dignitatum harum, personatuum, & officiorum penes Capitulares Canonicos supersunt, functiones verò pleræque ab aliis præstantur. De jure tamen communi loquendo, sit

§. I.

De Archidiacono, & an habeat dignitatem & jurisdictionem?

ARchidiaconus de jure communi antiquo ille censetur, qui primus Diaconorum ex officio suo curare debet, ut alii ritè suo munere fungantur; & hinc aliis Ecclesiæ ministris imperare poterat, eos instruens ad Altaris ministerium, bona Ecclesiæ administrare, dispensare, & Vicarius Episcopi in omnibus erat perpetuus & intitulatus: hodie tamen pleraque hæc, juxta particulares Ecclesiarum consuetudines, à Vicario generali Episcopi expediuntur: qui Vicarius datus ab Episcopo dicitur, & spiritualem tantùm jurisdictionem habet, cùm alter perpetuus, natus, & intitulatus Vicarius Episcopi sit, cujus jurisdictio à lege habetur; alterius verò jurisdictio immediatè ab homine, ab Episcopo scil. provenit, à quo ad Episcopum appellari non possit, cùm sit unum idemque tribunal utriusque, sicuti potest ab Archidiacono, qui inferius quidem, proprium tamen tribunal habere censetur.

Est autem Archidiaconatus de jure communi propriè dicta dignitas Ecclesiastica (præeminentia scilicet conjuncta cum jurisdictione) *c. 1. & 7. h. t.* quamvis enim Archipresbyter ratione Ordinis Sacerdotalis sit major Archidiacono, cùm hic ex jure antiquo communi tantùm Diaconatûs Ordinem habere debeat, major tamen est Archidiaconus Archipresbytero ratione jurisdictionis in foro externo ordinariæ, quam nullam in foro exteriore habet de jure communi Archi-

Archipresbyter; attendenda tamen hac in re Ecclesiarum particularium consuetudo.

§. II.

De officio, & potestate Archidiaconi in specie?

AD officium Archidiaconi, prout in Sacris Canonibus describitur; pertinet primò, ut sit Vicarius Episcopi in omnibus fori externi causis, tam intra urbem Episcopalem, quàm extra existentis, & intra tertium quemvis annum totam diœcesin visitet, minora delicta puniat ac corrigat, majora ad Episcopum deferat *c. 1. h. t.* Secundò spectat ad Archidiaconi officium, legere Evangelium in Missa solemni, si Episcopus celebret, vel saltem alteri Diacono legendum præcipere, & præcipuè Levitis circa Altaris Ministerium, ordinare hoc, & ad hoc ritè celebrandum comperentes ministros instruere (saltem ubi viget talis consuetudo) *c. 2. h. t.* Tertiò ad officiū illius spectat custodire vasa sacra, & divinis usib⁹ dedicata, quia horum conservandorum suprema cura illi commissa est, *c. ea quæ 3. h. t.* Vide plura, quæ de jure communi ad Archidiaconi officium pertinent in *c. ad hæc 7. h. t.* & in *c. 4. ac 9. eodem & in Can. 9. §. Archidiaconus dist. 25.* nisi contradicat consuetudo, quæ pauca hodie Archidiaconis concedit.

TITULUS XXIV.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

ARchipresbyter ille dicitur, qui reliquis Presbyteris præest, & in ijs, quæ Sacerdotalis officii sunt, imperat, duplex autem est Archipresbyter, urbanus unus seu civitatensis, qui in urbe Episcopali constitutus, omnibus Presbyteris, vel suæ Ecclesiæ præest, Cathedralis scilicet aut Collegiatæ Ecclesiæ Decanus; alius verò est ruralis seu forensis, qui extra civitatem Episcopalem curam habet Presbyterorum, per diversos titulos dispersorum, & communiter Decanus ruralis dicitur. De his sit

§. I.

De officio, & potestate Archipresbyteri civitatis, seu Decani Ecclesiæ Cathedralis, & Rectoris, seu Decani Ecclesiæ Collegiatæ.

EJus officium est absentis Episcopi vices subire in illis, quæ Sacerdotalis officii sunt *c. 1. 2. & 3. h. t.* ubi etiam præcipitur Archipresbytero, ut aliorum Sacerdotum diligentem curam gerat in illis, quæ ad Sacramentum Eucharistiæ, ad Horas Canonicas, & Divinum Officium dicendum, ad custodiam Sacramenti Eucharistiæ, ad Sacramentum pœnitentiæ pertinent; de quibus omnibus

bus rectius consulitur recepta consuetudo, quàm jus commune, cui consuetudo derogari potuit: quæ consuetudo facilè etiam docebit, quid jurisdictionis habeat Archipresbyter, cùm enim spectato jure communi antiquo nullam ille habeat in foro externo jurisdictionem, habeat tamen jurisdictionem ordinariam fori interni in ordine ad omnes Diœcesanos, (saltem extra casus reservatos) ut patet ex *c. 1. & 2. h. t.* consequenter jurisdictio fori externi, si quæ illi competit, ex consuetudine desumenda est, juxta quam nonnunquam idem est Archipresbyter cum Præposito Ecclesiæ Cathedralis, nonnunquam idem est cum Decano illius Ecclesiæ. De superioribus Ecclesiarum Collegiatarum, sive dein Decani, sive Præpositi vocentur, probabile saltem est, quòd de jure communi illis competat ordinaria in Clericos sui Collegij in foro externo jurisdictio, si à Collegio illi eligantur, & ab Episcopo confirmentur, juxta *Gloss. in c. cùm Ecclesiarum 3. V. Ecclesiastica sententia de off. jud. ord.* exceptis causis criminalibus, & quæ privationem seu depositionem merentur, ac ob arduitatem Episcoporum jurisdictioni reservatæ sunt, consulatur consuetudo.

* *
*

§. II.

De officio, & potestate Archipresbyteri, seu Decani ruralis.

OFficium illius ex *c. ut singulæ 4. h. t.* desumitur, ubi statuitur, ut Archipresbyterum habeant singulæ plebes, (quem nos Decanum ruralem vocamus) qui non tantùm imperitæ plebis curam gerat, sed etiam Presbyteris, qui minoribus titulis seu Parochiis præsunt, intendat, & quâ quisque industriâ opus divinum exerceat, ad Episcopum referat, qui cùm solus omnibus Diœcesis suæ Presbyteris satis attendere non possit, Archipresbyteros constituit, dependenter à se omnia ordinantes. Et quamvis graviora ad Episcopum, vel ejus Vicarium Generalem referre debeant, habent tamen ad quædam minora expedienda cumulativè jurisdictionem, vel delegatam, si immediatè ab Episcopo constituantur, vel ordinariam, si à Capitulo rurali eligantur; & hinc non tantùm fide professionem electi hi emittere debent, sed juramentum etiam præstare, quòd officium suum fideliter administrare, Clericos suæ curæ commissos, & loca sacra visitare, Capitula congregare, quæ corrigenda videntur, corrigere, Clericorum ebrietates, & alia scandala impedire &c. Dignitatem tamen propriè dictam, aut Personatum non habent, ut possint esse Sedis Apostolicæ Delegati.

TITVLVS XXV.

DE OFFICIO PRIMICERII.

QUem alii Primicerium appellant, eò quòd in cerata tabella primum locum post Archidiaconum & Archipresbyterum obtineat, alii vocant Scholasticum, Cantorem, seu Præcentorem: Officium illius describitur in *c. uni. h. t.* Et si in Ecclesia illa præeminentiam habeat inter alios Canonicos, ita ut illos ratione officii sui in Choro, Capitulo, Processionibus præcedat, dignitatem seu Personatum habere dicitur, quod idem de Thesaurario, Custode, Succentore dicendum est.

TITVLVS XXVI.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

SAcrista in aliis quibusdam Ecclesiis Thesaurarius dicitur; ejus curæ omnis sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, luminum comparandorum, & totius Thesauri Ecclesiastici cura commissa est, juxta *c. uni. h. t.*

TITVLVS XXVII.

DE OFFICIO CUSTODIS.

CUstos est quasi Minister Sacristæ, & ideo illius officium facilè ex priore titulo colligitur, & ex duplici hujus tituli capitulo ac *extravag. quia custos. uni. h. t. inter communes.*

TITVLVS XXVIII.

DE OFFICIO VICARII.

VIcarius in genere dicitur, qui vices alterius gerit, in cujus locum, auctoritate legitimâ substituitur. Sunt autem Vicariorum duo genera. Alii dicuntur Vica-

Vicarii in divinis: alii sunt Vicarii jurisdictionis in foro contentioso externo. De utroque hoc Vicariorum genere sit.

Sectio I.

De Vicario in Divinis.

Vicarii in Divinis dicuntur illi, qui in Divinis ministeriis & cura animarum, seu in illis, quæ ad forum internæ conscientiæ pertinent, vices alterius agunt; & horum Vicariorum alii sunt perpetui, alii temporales, de utrisque agendum.

§. I.

De Vicariis perpetuis seu intitulatis.

Vicarius perpetuus dicitur ille, qui Episcopi auctoritate canonicè est institutus in Ecclesia aliqua, certâ ipsi congruâ portione ex annuis Ecclesiæ proventibus, tanquam laboris ac operis mercede constitutâ, ita ut amoveri non possit, nisi per privationem aut depositionem ob causam à jure approbatam. Ejus nominatio & præsentatio ad Rectorem principalem in Ecclesia, Prælatum, seu Dignitatem in Canonicatu, aut beneficio, cui Parochia est perpetuo connexa, præcedente tamen præsentali examine, ut colligitur ex *c. ad hæc 3. h. t.* plerumque pertinet; institutio verò propriè dicta ad Episcopum, cujus etiam est, de congrua portione, Vicario persolvenda, determinare, quæ plerumque esse solet tertia pars redituum, nonnunquam tamen major aut minor etiam. Constitui potest autem Vicarius perpetuus auctoritate Episcopi in Ecclesiis Parochialibus; alteri loco, piæve causæ, vel beneficio unitis; vel si exigat Ecclesiæ Parochialis amplitudo, & populi multitudo, capellam, seu Ecclesiam filialem erigere, quæ subdita quidem sit Ecclesiæ Matrici, sive Principali, per Vicarium tamen perpetuum, cum consensu & auctoritate Episcopi à Rectore principali nominatum, administretur: vel si quis in dispensatione, plures Ecclesias curatas, residentiam personalem requirentes, obtineat; & quamvis in talibus Ecclesiis perpetuò unitis, licèt Vicaria perpetua instituta sit, Vicarii etiâ temporales constitui possint, potest tamen Episcopus auctoritate Concilii Trident. *sess. 7. c. 7. de refor.* in illis constituere Vicarios perpetuos, si pro bono Ecclesiarum regimine expedire videbitur: si tamen Ecclesiæ perpetuò unitæ per Vicarium perpetuum deserviatur, habet hic & nunc jus reale, & verum titulum beneficij Canonicum, non quidem directum, qui penes Rectorem principalem est, cujus vices hic gerere dicitur, sed utilem, portionis, ex annuis redditibus sibi in perpetuum ab Episcopo assignatum, ita ut talis Vicaria perpetua beneficio propriè dicto, & curato æquiparetur, & quæ de jure statuta sunt circa Ecclesias Parochiales, vel de Rectore principali, etiam in his Vicariis, & Vicariis perpetuis observari debent *juxta Clem. un. h. t.* habeátque eandem potestatem, qui vices Parochi obtinet, ita ut tota cura actualis, quo ad exercitium, huic Vicario commissa sit, neque Rector principalis, penes quem cura tantùm est in habitu, immiscere se quoad exercitium curæ tali possit, sine consensu & delega-

tione Vicarii talis perpetui) *juxta gloss. in c. super eo 6. V. annexæ de prab. in 6.* nisi sit unio talis Ecclesiæ facta pleno jure alteri Ecclesiæ, tam quoad spiritualia, quàm quoad temporalia, ita ut divisio unius v.g. Ecclesiæ, ob distantiam facta quidem sit, subjecta tamen hæc maneat tanquam filialis, alteri Ecclesiæ, ut matrici, & unus idémque sit utriusque Ecclesiæ intitulatus Rector, quamvis alteri per Vicarium temporalem deserviatur; quo in casu cura tam habitualis quàm actualis penes Rectorem principalem esse censetur; sicuti autem non potest Parochus alium sibi similem substituere Parochum, ita nec Vicarius perpetuus alium sibi similem perpetuum Vicarium; & sicut ille ad perpetuam residentiam ita obligatur, ut tamen ad breve tempus abesse possit, cum vel etiam sine licentia Episcopi sui, juxta absentiæ rationem, & receptam in loco consuetudinem, constituto interea Vicario temporali, ita potest etiam Vicarius perpetuus: cujus officium non exspirat per mortem principalis Parochi, ita ut possit à successore amoveri, sed præcisè per mortem ipsius Vicarii, vel per privationem ob crimen, aut causam, cui à jure privatio annexa est.

§. II.

De Vicariis temporalibus, & cooperatoribus Parochorum.

Vicarius temporalis dicitur ille, qui legitima auctoritate personæ Ecclesiasticæ in locum alterius sine institutione, ad tempus constituitur, & sufficitur, congrua portione ei assignata, ita tamen ut ad nutum illius, à quo constitutus est, vel cujus vices gerit, amoveri possit; ad qualem Vicarium constituendum plures quidem de jure communi causæ conceduntur, & approbantur, titulum tamen propriè, & jus in parochia, aut beneficio, talis non habet, sicut habet Vicarius perpetuus, sed jure parochiali, & curâ animarum penes rectorem principalem in actu etiam manente, Vicarius eam exercet ex commissione, & nomine rectoris principalis constituentis eum, ita ut Vicarii talis potestas exspiret, non tantùm per mortem principalis rectoris, sed per revocationem etiam hujus constituentis; & cùm eadem sit jurisdictio Vicarii talis substituti cum jurisdictione substituentis Parochi, rectè dicitur, quasi ordinariam jurisdictionem habere, & partem suæ jurisdictionis saltem ad unam alteramve causam delegare potest.

Alia tamen est ratio Cooperatorum, quos Parochi, veluti ordinarii ovium sibi commissarum Pastores, assumere possunt, & suam illis jurisdictionem, si sint ab Episcopo approbati, delegare, ita ut tales cooperatores jurisdictionem sibi delegatam habeant, quam nec in casu particulari subdelegare possint sine commissione Parochi.

Sectio. II.

De Vicario Jurisdictionis.

Vicarius jurisdictionis dicitur ille, qui in foro contentioso & externo jurisdictionem vice aliorum exercet. Duplicis autem generis etiam hi Vicarii sunt; alii enim sunt à lege sive canone constituti, quibus ordinaria jurisdictio, distincta

cta à jurisdictione principali, cujus vices gerunt, competit, quales Vicarii sunt Archidiaconi *c. 1. de officio Arch.* nisi per consuetudinem, aut statuta particularia hujus jurisdictio exspiraverit, & hinc de his Vicariis nihil dicendum ultra: alii sunt ab homine, à superiore scilicet ordinario, ut vices illius circa jurisdictionalia exerceant, quales sunt hodie Vicarii generales, qui ad totam diœcesin ab Episcopo constituti sunt; & Vicarii foranei seu rurales, qui ad certum tantùm diœsis districtum, & particularem locum jurisdictionem habent, de quibus supra dictum aliquid, cùm de officio Archipresbyteri generalis dictum est. De Vicario ergò generali sit.

§. I.

De Vicario generali, seu officiali Episcopi, & ejus constitutione.

VIcarius Episcopi alius est simpliciter generalis, cui administratio tâ in spiritualibus quàm in temporalibus, quoad totam diœcesin, & omnes causas commissa est; alius autem generalis secundùm quid, vel in spiritualibus tantùm, vel in temporalibus tantùm. Illi absolutè Vicarii dicuntur, vel cum addito Vicarii in spiritualibus, & in quibusdam diœcesibus ab officiali Episcopi non distinguuntur (in aliis tamen distinguuntur, ita ut qui principalis est, & cui commissæ sunt talis diœcesis causæ, absolutè Vicarius dicatur, alter verò huic subjectus, qui Consistorio v. g. tantùm præest, & cui certum tantùm causarum genus commissum est, Officialis absolutè dicatur) quibus etiam Apostolica rescripta expedire concessum est, & ut esse possint sedis Apostolicæ delegati, cùm hoc non competat Vicario in temporalibus tantùm, qui Laicus esse potest, & communiter œconomus appellatur, aut officiali specialiter ad certas tantùm causas deputato, nisi aliunde dignitatem in Ecclesia obtineat; ad quod autem se extendat utriúsque hujus Vicarii officium, ex consuetudine magis, & literis commissi ab Episcopo officii desumi debet, quàm ex jure communi: quamvis etiam ad Vicarium generalem omnes causæ jurisdictionales Ecclesiasticæ, & ad Vicarium in temporalibus, omnis jurisdictio in temporalibus, tam in judicio quàm extra judicium, tam meri quàm mixti imperii, potestas etiam alienandi bona temporalia per se pertineat, potest tamen Episcopus constituens tales Vicarios, certa quædam sibi reservare. Tenetur autem ordinariè constituere Vicarium generalem, cùm solus omnibus causis expediendis non videatur sufficere, ita ut si negligens sit in constituendo tali Vicario, Archiepiscopus terminum præfigere illi possit, intra quem Vicarium constituat, aut a se post elapsum terminum constitutum recipiat. Quin imò non tantùm unum, sed plures etiam Vicarios generales, cum eâdem in solidum jurisdictione constituere potest, si facilior expediendorum negotiorum ratio hoc persuadeat, prout asserit *gloss. in clement. 2. V. principalis de rescript.* quo in casu rescripta Pontificia Vicario generali seu Episcopi officiali inscripta, ab eo, qui principalior est, expedienda erunt, si tamen unus principalior sit, cùm nomen absolutè positum stet pro principali; vel si neuter

neuter sit altero principalior, ille Vicarius ad expediendum hoc rescriptum videbitur delegatus, cui impetrans rescriptum hoc prius obtulit, si nihil opponat, contra quem tale rescriptum impetratum fuit, vel si opponat incertitudinem delegationis, suspensa manebit delegatio, dum à Pontifice declaratio habeatur. Sicuti autem in temporalibus Vicarius Laicus esse potest, ut dictum, ita qui in spiritualibus Vicarius est, Clericus esse debet (cùm Laici incapaces sint de jure can. spiritualis jurisdictionis) non quidem in sacris aut majoribus constitutus, nisi in Pontificalibus etiam Vicarius sit, prout communiter esse solent, qui Episcoporum sunt Suffraganei, sed prima saltem tonsura initiatus, qui habitum & tonsuram deferat, ut gaudeat privilegio clericali, & qui non sit conjugatus, ætatis saltem 25. annorum inchoatorum, à moribus & doctrina sufficiente instructus, & non sit ordinis mendicantium *clement. 1. de regularibus.* & quamvis ad constituendum illum non requiratur substantialiter scriptura, sæpè tamen hæc ad probandam & colligendam illius potestatem requiritur.

§. II.

An Vicariatus sit Ecclesiasticum beneficium vel dignitas, & an jurisdictio Episcopalis sit ordinaria an delegata?

QUòd Ecclesiasticum beneficium non sit Vicariatus Episcopalis, satis probatur ex definitione beneficii Ecclesiastici, quod debet esse jus perpetuum, & in titulum stabilem conferri, quæ non conveniunt Vicariatui huic, à quo ad nutum Episcopi amoveri quis potest. Est tamen Vicarius generalis in dignitate Ecclesiastica constitutus, quia habet præeminentiam cum jurisdictione conjunctam *gloss. 1. in clement. 2. V. delegatus de rescriptis*, utrùm autem jurisdictio illius ordinaria sit, an delegata, in utramque partem probabiliter disputatur. Mihi probabilius, & juri conformius videtur, quòd Vicarii generalis jurisdictio sit ordinaria, & non delegata tantùm, ut tenet *gloss. in c. 2. V. officialem h. t. in 6.* & *gloss. in c. Romana 3. V. generaliter de appellat. in 6.* & ratio probat, quæ vult non dari appellationem à Vicario ad Episcopum, cùm tamen ad delegantem detur appellatio *c. super quæstionem 27. §. porrò de offic. deleg.* ergò jurisdictio Vicarii non est delegata, sed eadem potius cum jurisdictione ordinatii, quæ ordinaria est, ita ut Episcopus suo nomine & principaliter jurisdictionem suam exercere dicatur, Vicarius verò accessoriè, secundariò, & nomine alieno, ipsius scilicet Episcopi, nisi per speciale mandatum specialis illi causa demandata esset, quo in casu ad hunc decidendum, delegatam ab homine jurisdictionem habere censeretur.

§. III.

De illis, quæ Vicarius Episcopi facere potest, vi officii sui generaliter sibi commissi.

VIcarius generalis Episcopi ex officio suo omnes causas ad Episcopalem jurisdictionem pertinentes expedire potest, præter illas, quæ speciale mandatum requirunt *c. licet 2. h. t.* ita ut præsumptio quidem stet pro Vicarii potestate, nisi

nisi vel ex jure scripto, vel ex recepta consuetudine probari possit, quòd causa aliqua specialiter reservata sit Episcopo, hæc tamen in mandato generali plenam & liberam potestatem concedente, ad omnia facienda, quæ possit Episcopus, etiamsi clausula addita sit, communicari ea, quæ speciale etiã mandatum exigant, non comprehensa videatur, nisi specialiter exprimatur, ut gloss. asserit in *c. 2. h. t. in 6. V. committantur:* & probari potest argument. *c. qui ad agendum 4. de procurator. in 6.* vel nisi exprimatur saltem unum aliquid specialem commissionem requirens, & clausula generalis de omnibus aliis, speciali mandato indigentibus addita fuerit; quo in casu poterit quidem Vicarius generalis alia etiam non expressa, quamvis speciale mandatum requirerent, exequi, minora tantùm tamen expressis, vel æqualia, non autem majora. Hæc tamen omnia plenius intelligentur ex sequentibus. Sit ergò.

§. IV.

De iis, quæ Vicarius generalis non potest facere, sine speciali commissione Episcopi; & in primis, de potestate cognoscendi causas criminales, matrimoniales, & alias graviores expediendi.

INter causas, quæ specialem commissionem exigunt, neque in officio Vicariatûs generaliter commisso, comprehensæ censentur, numerãtur causæ criminales primò, ut patet ex *c. licet 2. h. t. in 6.* (quia hæ causæ inter negotia majora reputantur, cùm in illis agatur de puniendo graviter delinquente) nisi inquirat tantùm & cognoscat de delictis, non ut ipse puniat, sed ut ad Episcopum referat; vel nisi inquirat tantùm ad emendationem, & scandala avertenda; vel nisi civiliter tantùm de delicto aliquo agatur; vel nisi pœnæ tantùm leves, multæ v. g. pecuniariæ, aut aliæ similes imponendæ essent, quibus in casibus etiam sine speciali commissione in causa tali criminali dicto modo procedi potest: quòd si tamen expressè commissa ab Episcopo fuisset Vicario generali gravium delictorum punitio, non potest tamen ille pœnam à sacris canonibus constitutam, in mitiorem mutare, sine speciali etiam quoad hoc commissione.

Secundò numerantur ab aliquibus inter causas exceptas ab ordinario Vicariatûs officio causæ matrimoniales, quia tam de jure antiquo, *c. accedentibus 12. de excess. Prælat.* quàm de jure *Trident. sess. 24. c. 20. de reform.* causarum matrimonialium cognitio Episcopalis dignitatis esse dicitur, & passim causæ matrimoniales criminalibus æquiparantur, ac inter arduas numerantur *c. penult. de in integ. restit.* valde tamen probabile est etiam contrarium, quòd ex officio generali jus habeat cognoscendi causas matrimoniales Vicarius generalis, prout colligi potest ex *c. 1. de frigidis &c.* junct. *gloss. V. missum*, & ex *c. final. de cognat. spirit.* cùm causæ matrimoniales non sint difficiles adeò, & arduæ, ut à solo Episcopo cognosci, & expediri possint; & in relat. *c. penult.* æquiparentur criminalibus in hoc tantùm, quòd per arbitros cognosci non possint; Trident. verò & *c. accidentibus* non adimat Vicario generali jus cognoscendi causas matrimoniales, cùm eadem illi sit cum Episcopo jurisdictio, sed inferioribus tantùm Episcopo

copo Prælatis, qui distinctam jurisdictionem ab Episcopo habent, uti sunt Archidiaconi, in quibusdam partibus, Decani rurales &c. Attendenda tamen est hac in re consuetudo diœcesis.

Tertiò non potest Vicarius vi commissionis generaliter sibi factæ, diœceses visitare; synodum congregare, ultimas pias voluntates exequi, litteras dimissorias dare; res Ecclesiæ alienare; causas feudales cognoscere; aut juramentum fidelitatis à Vasallis, qui feudum Episcopale habent, recipere; indulgentias concedere; ea, quæ ordinis Episcopalis sunt, exercere; nisi sit in Pontificalibus etiam Vicarius; nec alteri potestatem concedere exercendi in diœcesi, cujus Vicarius est, Pontificalia, de quibus tamen, uti & pluribus aliis consulendum mandatum Vicariatûs, & recepta consuetudo.

§. V.

An Vicarius Episcopi, vi generalis mandati, sine speciali commissione, possit conferre beneficia Ecclesiastica, vel aliter circa illa disponere?

EX *c. cùm in generali h. t. in 6.* satis patet, quod vi commissionis suæ generalis non possit Vicarius generalis beneficia conferre; neque enim potestas illius, quæ ob necessitatem aliquam in subsidium Episcopi instituta est, ad liberales donationes, qualis est beneficiorum collatio, extendi debet (& hinc potest Episcopus per specialem gratiam concedere Vicario suo potestatem, vel per totam diœcesin conferendi beneficia, ad suam collationem, de jure communi spectantia, vel ad certa tantùm beneficia, aut certi cujusdam districtûs, aut certæ personæ) neque potest Vicario ab Episcopo committi simul admittendi resignationem certi beneficii, & conferendi tale beneficium potestas, quia in tali casu committeretur beneficii, nondum vacantis conferendi potestas, quod fieri non potest; si prius tamen, resignationem certi beneficii admittendi sit concessa potestas, potest ejusdem postea beneficii conferendi dare potestatem Vicario Episcopus juxta gloss. communiter receptam in *c. deliberatione 4. §. prohibemus V. cuicunque de off. legat. in 6.* sicuti autem ex eo, quod sit concessa potestas Vicario resignationes liberas admittendi, concessa non videtur potestas conferendi talia beneficia, sic non est concessa potestas tales beneficiatos suis beneficiis privandi, cùm hæ potestates diversæ sint, & specialis illa concessa gratia, juri communi contraria, sit strictè explicanda, prout in pluribus casibus attendi debet. Neque tamen per hoc, quod Vicario suo conferendi beneficia potestatem contulerit Episcopus, censetur se ipsum eâ privavisse, sed potest adhuc per se ipsum talia beneficia conferre, & prævenire Vicarium, argu. *c. dudum 14. §. nos igitur de prabend. in 6.* & si dubitatur, quis altero prior contulerit, præferenda semper est Episcopi collatio.

§. VI.

An, & qualis potestas dispensandi, vel absolvendi, Vicario competat ex vi officii sui?

UT dispensare possit Vicarius in votis, juramentis, impedimentis, & legibus

legibus canonicis, ſpecialis conceſſio neceſſaria eſt, niſi ab ipſo jure commiſſa ſit hæc facultas Vicario (prout dat poteſtatem diſpenſandi in denuntiationibus matrimonialibus, & promulgandi ac decernendi excommunicationem ad reſtitutionem inventorum) vel niſi caſus ſint frequenter contingentes, prout diſpenſat quoad jejunia, feſta &c. & quamvis Epiſcopus Vicario ſuo poteſtatem committere poſſit diſpenſandi in caſibus per ſe Papalibus, à Pontifice tamen vel Concilio, Epiſcopis ratione ſuæ dignitatis Epiſcopalis per generalem conceſſionem commiſſis, qualiter diſpenſare poſſunt in omnibus irregularitatibus, & ſuſpenſionibus, ex delicto occulto provenientibus, exceptâ illâ, quæ oritur ex homicidio voluntario &c. non comprehenduntur tamen hi caſus in generali tantùm Vicario facta, in omnibus caſibus Epiſcopalibus diſpenſandi, commiſſione: & quia delegatus à Principe ſubdelegare poteſt, ideo poteſt etiam ſpecialiter ſibi à Pontifice commiſſas cauſas, ſuo Vicario ſubdelegare Epiſcopus, niſi videatur perſonæ induſtria electa, quæ ſi moverit Pontificem ad delegationem huic perſonæ faciendam, nec Epiſcopus ſuo Vicario cauſam talem ſubdelegare poteſt; nec immiſcere in cauſæ talis expeditione ſe poteſt Epiſcopus, ſi Vicario à Pontifice facta fuerit delegatio. Non tamen extendenda hæc licentia eſt ad abſolvendum à caſibus Papalibus, qui per accidens tantùm ad Epiſcopum devolvuntur ob impedimentum v. g. aut difficultatem adeundi Pontificem &c. abſque ſpeciali Vicario facta poteſtate, nam hoc ipſo, quòd talia ad Epiſcopum non ſpectent jure communi, & ordinario, ſed ex ſpeciali privilegio, conſequenter non competunt etiam Vicario ex commiſſione generali, & jure communi. Quin etiam in generali conceſſione Vicariatûs, non venit poteſtas abſolvendi à caſibus Epiſcopo reſervatis, in foro interno, ſed debet Vicarius ſpeciale ad hoc habere mandatum, cùm ex regula in generali *82. de reg. jur. in 6.* hæc talia in conceſſione generali non comprehendantur. Conſulenda eſt recepta conſuetudo circa hæc talia.

§. VII.

An Vicarius generalis Epiſcopi alium ſibi ſubſtituere poſſit, & in quo loco exercere ſuam jurisdictionem poſſit?

Quamvis ad breve tempus ob valetudinem vel neceſſitatem aliam poſſit Vicarius generalis alium ſibi ſubſtituere *c. 1. h. t. in 6.* non poteſt tamen alium ſibi ſimilem abſolutè ſibi ſubrogare ad longum tempus, argu. *c. Clericus 4. h. t.* quia nullus poteſt ſuum officium alteri abſolutè committere, niſi ex legis, aut Principis beneficio hoc illi conceſſum ſit. Poteſt tamen vi commiſſionis generalis unam aut alteram cauſam alicui delegare, cùm in his cauſis, quæ vi officii ſibi competunt, ſit judex ordinarius, & conſequenter alteri delegare poſſit. Poteſt autem Vicarius hic in quovis diœceſis loco non exempto à juriſdictione Epiſcopi, ſuam juriſdictionem exercere, licet ordinarium ſuum tribunal habeat in loco conſiſtorii Epiſcopalis, cùm enim eadem ſit Vicarii, quæ Epiſcopi eſt juriſdictio, Epiſcopus autem poſſit in quovis ſuæ diœceſis loco non exempto

eam exercere, consequenter etiam poterit Vicarius.

§. VIII.

Quis cognoscere possit de delicto, aut negligentia Vicarii Episcopalis, eúmque punire?

SI delinquat, ut persona privata, Episcopus ipse judex est, & privare eum potest, quia in talibus, quæ agit ut privatus, non gerit vices Episcopi: si verò delinquat in rebus ad officium suum pertinentibus, ita tamen ut Episcopus non sit in culpa, ad Episcopum pertinet, de delicto tali & negligentiâ cognoscere, & punire eum: si verò etiam ipse Episcopus in culpa sit, causam talem cognoscere, & punire Vicarium, ad Archiepiscopum spectat, prout sumitur ex *c. 1. h. t. in 6.* junct. *gloss. V. rationabili causa*: cùm enim factum à Vicario censeatur in tali casu factum ab Episcopo, consequenter ne in propria causa judex dicatur Episcopus, Vicarii punitio, & causæ talis cognitio ad Archiepiscopum spectabit, ita ut huic eum sistere etiam debeat Episcopus, si petatur.

§. IX.

Quibus modis finiatur, & cesset officium ac jurisdictio Vicarii Episcopalis?

CEssat variis modis. 1. Per mortem ipsius Vicarii, nam mors omnia solvit. 2. Per propriam renuntiationem factam ab ipso Vicario, expressam vel tacitam, nisi animo non redeundi, ex Diœcesi, in qua constitutus erat Vicarius, discedat. 3. Per mortem Episcopi, aut renuntiationem Episcopi admissam à Superiore, vel depositionem, aut translationem Episcopi factam ad aliam Ecclesiam, cùm enim ratione jurisdictionis eadem reputetur Episcopi & Vicarii persona, consequenter hoc jurisdictionem amittente, amittet eam etiam ille. 4. Cessat jurisdictio Vicarii, saltem quoad exercitium, & suspensa manet, si Episcopus in bello v. g. capiatur, ab hæreticis, paganis, aut schismaticis, cùm enim in tali casu Episcopus habitualiter quidem retineat jurisdictionem, exercitium tamen hujus suspensum maneat, & interea ad Capitulum devolvatur juxta *c. si Episcopus 3. junct gloss. V. sed Capitulum de supplend. neg. præl. in 6.* consequenter idem etiam de Vicario Episcopali dicendum; ex quo *c.* suspensa etiam, & impedita maner jurisdictio Vicarii, si Episcopus excommunicatus, suspensus, vel interdictus sit, uti & jurisdictio Subvicariorum ab ipso Vicario constitutorum, si hic excommunicatus, suspensus, vel interdictus sit, prout sumitur ex *c. Romana 1 h.t. in 6.* ita ut acta eorũ postmodum facta sint invalida, quamvis rei jam non integræ supervenerint, dictæ censuræ, nisi hic non tam Subvicarius, qui eandem cum Vicario potestatem habeat, sed delegatus tantùm sit, distinctam habens jurisdictionem à delegante, cujus jurisdictio circa res jam cœptas non expirat per censuras delegantis *argu. c. 19. 20. de off. delegat.* prout etiam jurisdictio Vicarii in causis delegatis non expirat, re jam cœptâ, per supervenientem Episcopi censuram. 5. Denique finitur & cessat potestas & officium Vicarii generalis per revocationem ab Episcopo constituente factam etiam sine consensu Capituli

pituli (est enim ad nutum Episcopi amovibilis Vicarius juxta *gloss. Clement. 2. V. per Elect. de rescript.*) ita tamen, ut gesta ab illo etiam post revocationem valeant, si hæc revocatio Vicario nondum legitimè intimata sit, vel si communis error populi eum adhuc pro Vicario habeat, juxta *l. Barbarius 3. de off. Prat.*

§. X.

De Vicario Capituli, sede Episcopali vacante.

NOn tantùm potest, sed debet etiam, de jure novissimo *Trident. sess. 24. c. 16. de refor.* Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, vacante aut quasi vacante sede Episcopali, intra 8 dies post mortem Episcopi Vicarium constituere, vel constitutum ab Episcopo confirmare, ita ut in casu negligentis quoad hoc Capituli ad Metropolitanum illius constitutio devolvatur; vel in casu exemptæ Ecclesiæ ad seniorem aut propinquiorem Episcopum. Eadem autem est Vicarii talis capitularis jurisdictio, quæ est Vicarii Episcopalis, cùm enim in tali casu omnis jurisdictio Episcopi in Capitulum devolvatur, consequenter Capitularis Vicarius idem poterit, quod Episcopalis, ita tamen, ut speciali etiam commissione ad multa indigeat, sicut indiget Vicarius Episcopalis, & insuper etiam ea non possit, quæ de jure non potest Capitulum, cùm illius potestas non possit esse major potestate Capituli, dependens tota tam quoad restrictionem, quàm ampliationem à Capituli potestate, & expirans etiam, quando novus Episcopus fuit confirmatus, & Episcopatûs possessionem accepit, nisi prius revocetur.

§. XI.

De Vicario Papæ in urbe, ejúsque potestate.

VIdeatur de hac materia in nostris partibus nihil scitu necessaria *c. penultimum h. t.*

TITULUS XXIX.

DE OFFICIO ET POTESTATE JVDICIS DELEGATI.

Sectio I.

De delegatione in genere, & iis, qui potestatem delegandi habent, vel non.

§. I.

Quid sit delegatio, sive quis sit Judex delegatus, & quotuplex?

DElegare in genere aliud non est, quàm vices suas alteri in locum suum committere; & hinc judex delegatus (qui etiam judex extraordinarius, & vulgò Commissarius dicitur) rectè dicitur ille, qui non ex proprio munere seu officio, sed ex commissione, vel ipsius juris, vel alterius hominis, propriam jurisdictionem habentis, immediatè aut mediatè factâ, jurisdictionem exercet, ita tamen, ut distinctam jurisdictionem habeat, derivatam tamen à jurisdictione delegantis. Sunt autem varia delegatorum genera; alij dicuntur delegati à supremo Principe, Ecclesiastico scilicet vel temporali; alij delegati dicuntur ab inferioribus Principibus, aut Magistratibus; alij dicuntur delegati ad universitatem causarum, quibus vel universim omnes propè illius territorij causæ cognoscendæ sunt, vel omnes saltem causæ in certo quodam genere subalterno, omnes v. g. causæ decimarum, omnes causæ mutui, &c. quamvis cum restrictione ad certum locum, tempus, & quantitatem commissæ sint: alij ad certam tantùm particularem causam delegati dicuntur, vel quibus commissæ sunt certarum personarum tantùm causæ decidendæ: alij dicuntur delegati ratione certæ dignitatis, quam obtinent, ut cum Abbati v. g. Episcopo certi loci delegatio fit: alij sunt delegati ratione certæ personæ, quibus scilicet earum personarum nomina exprimendo fit delegatio: alij ab homine delegati dicuntur, à judice v. g. vel magistratu ordinariam jurisdictionem habente. Alij delegati dicuntur, à jure, ex ipsius scilicet juris commissione, vel ex receptâ consuetudine, quæ vim juris habet, delegatam potestatem habentes, qualem jurisdictionem habent Episcopi in quibusdam casibus Papæ reservatis, &c. & confessarij illi, quorum pœnitentes facultatem habent eligendi sibi confessarium, &c. alij denique dicuntur delegati, quibus primò delegata sive demandata fuerit jurisdictio; alij subdelegati, qui à delegatis iterum delegantur.

§. II.

Quinam habeant potestatem delegandi, aut subdelegandi?

DElegandi potestatem regulariter habent omnes Magistratus ordinariam jurisdictionem habentes, prout sumitur ex *c. cùm Episcopus 7. de off. jud. ord. in 6.* quod enim potest facere quis per se ipsum, hoc potest etiam per alium juxta *reg. 68. in 6.* non quidem quasi posset totum suum officium quilibet judex, principe inferior, alteri committere, cùm hoc non tam esset delegare, quàm officio suo se abdicare, & transferre illud in alium, quod sine consensu Principis inferior non potest *l. penult.* junct. *gloss. V. abdicando. ff. de off. præsid.* sed quòd speciales aliquas causas delegare possint. Subdelegare verò potest etiam partibus invitis causam aliquam sibi delegatam, vel illius partem aliquam, absolutè, vel sub certis limitationibus, qui à supremo Principe aliquo, majorem non recognoscente, delegatus est, *c. si pro debilitate 3. h. t.* & *c. cùm causam 62. de appellat.* Ita ut si justa causa aliqua, vel necessitas subsit, & malitiosè delegatus se subducere non velit, subdelegandum, quamvis majoris dignitatis sit, cogere possit, delegatus supremi Principis, ad acceptandam subdelegationem, sub pœnæ pro proportione subdelegandi imponendæ interminatione; uti habetur in *c. pastoralis 28 h. t.* quia in tali casu sicuti subdelegandus, cujusvis per se auctoritatis sit, inferior est illo, cujus vices delegatus gerit, ita etiam delegato tali censetur esse inferior, qui superiorem delegantem repræsentat. Hæc tamen de subdelegatione à delegato Principis facienda, intelligenda sunt nisi ad causam aliquam dijudicandam, fuerit electa industria personæ, ob causæ alicujus arduitatem, aut literarum tenorem, vel consensum partium, prout colligitur ex *citato c. si pro debilitate* & *ex c. final. h. t.* & *ex c. is cui 12. eodem in 6.* vel nudum Ministerium, seu mera executio, & nulla jurisdictio illi commissa sit *c. fin. h. t. §. cæterùm.*

§. III.

An & qua ratione subdelegare possit delegatus Papæ, vel Principis, adjunctis ei aliis judicibus delegatis, vel cùm potestate subdelegandi alteri?

POtest Papa, vel Princeps supremus alius, delegatis jam constitutis, superaddere tertium, vel ex communi consensu partium, vel si consentire non possint, ex officio (cùm illius sit, non tam partibus, quàm causis & negotiis providere) qui, dicto modo, subdelegare potest alteri, & pro diversitate clausulæ adjectæ, *ut vel solus, si alterutter conjudicum nolit, aut non possit, vel cum alterutro suorũ conjudicum, procedat*, solus ipse, vel cum alio conjudice causam cognoscere potest. Quin imò, si simpliciter causa commissa sit duobus, sine alia clausula adjecta, potest unus ex illis suo condelegato suas etiam vices committere, sive subdelegare, ut habetur statutum in *c. quamvis 6. h. t.* qui tam suo, quàm socij nomine, ut delegatus scilicet, & ut subdelegatus collegæ sui judicare, & sententiam, non quidem diversam, sed eandem pronuntiare potest. Sicuti tamen subdelegatum admittere non tenetur delegatus alter, si causa duobus cum

clausula commissa sit, *quod si ambo interesse non possint alter solus procedat*, sed per exceptionem repellere eum potest, & solus procedere, prout sumitur ex *c. coram dilecto 34. h. t.* cùm clausula dicta velit, solum hunc posse procedere, si alter per se adesse nolit, ita etiam subdelegatus subdelegare non potest juxta *c. super quæstionum 57. §. si vero h. t.* cùm nullibi reperiatur in jure, tali subdelegato subdelegandi concessa licentia.

§. IV.

An, & quando delegatus ab inferiore judice ordinario subdelegare possit?

DElegatus ab alio, quàm à Principe nullum superiorem agnoscente, sive ab inferiore judice ordinario, ab Episcopo v. g. subdelegare], sive causam sibi commissam regulariter, & ordinariò alteri committere non potest, uti constat ex *c. cùm causam 62. de appellat* (neque etiam delegatus plus juris habet, quàm ipsi vel à lege, vel ab homine commissum sit, nullibi autem legitur, hæc subdelegandi concessa illi potestas, & ab homine tantùm illi est concessa facultas exercendi jurisdictionem, sub qua non venit subdelegandi potestas) nisi ad universitatem causarum delegatus sit (qui quasi ordinariam jurisdictionem habere censetur, & consequenter unam vel alteram causam, vel causæ articulum subdelegare potest. *l. 1. §. ab eo. ff. quis & à quo appelletur junct. glos. v. non ipse, & glos fin.*) vel nisi à judice ordinario hæc ipsa subdelegandi potestas, tacitè vel expressè ipsi concessa fuerit juxta gloss. in *c. is cui 12. V. per alium h. t. in 6.* (ut sic enim delegatus non tam ex suâ, quàm delegantis persona delegat, ad quem etiam appellatio fieri debet, si quæ sit interponenda) neque huic tamen etiam delegato aut subdelegato cui una tantùm causa dijudicanda concessa est, negari debet, quòd non possit post cognitam causam, & pronuntiatam sententiam, alteri executionem sententiæ, sive nudum ministerium executionis committere, cùm taliter exequens sententiam non tam agat, ut judex, cui jurisdictio competit, quam à delegato tali accipere non potuit, sed agat præcisè, ut purus minister delegati, aut subdelegati.

SECTIO II.

De iis, quibus delegari potest.

§. I.

Qui possint esse judices delegati?

ORdinariè & regulariter, qui judices ordinarii esse possunt, possunt etiam esse delegati, & hinc communiter dicitur, omnes esse posse judices delegatos, qui nec naturâ, ut surdi, muti, perpetuò furiosi, impuberes &c. nec jure, ut infames &c. nec consuetudine excluduntur, prout excluduntur fœminæ, servi &c. imò de jure Canonico delegatus judex esse non potest, qui vigesimum ætatis annum nondum implevit *c. qui vicesimum 41. h. t.* nisi à Principe dispensetur, aut partes consentiant in eum, qui saltem 18. annum excesserit, nec potest esse, hoc ipso jure prohibêtur in causis judicialibus sedis Apostolicæ, aut Legatorum ejus delegatus, vel subdelegatus, nisi sit in aliqua dignitate ecclesiastica aut Personatu constitutus, vel Canonicus ecclesiæ Cathedralis

thedralis, sive sæcularis hæc sit, sive regularis, sive præbendam ille habeat, sive non habeat *c. statutum* 11. *de rescript. in 6.* Episcopi verò, vel alterius inferioris ordinarii delegatus esse potest simplex Clericus juxta *gloss. in citatum c. statutum V. sedis Apostolicæ.* Modò sint personæ discretæ, & idoneæ, ut loquitur *c. si pro debilitate 3. h. t.* sive sint subditi delegantis jurisdictioni, sive non sint subjecti, modò causa ad delegantis jurisdictionem pertineat (& hinc causæ Ecclesiasticæ, decimarum *v. g.* juris Patronatus &c. non laicis, sed clericis committuntur) quorum omnium rationes esse possunt, quòd pro sedis Apostolicæ dignitate alii delegati non sint admittendi, & causarum ratio laicis non committenda, diversitatem quidem aliquam delegatorum requirat, non autem subjectionem, nisi invitum compellere velit.

§. II.

An pluribus judicibus eadem causa simul delegari possit, & quomodo procedere debeant?

POsse hoc fieri, ita ut non habeant singuli jurisdictionem in solidum, neque unus sine altero validè procedere possit, nisi aliter in forma concessionis sit expressum, ex *c. causam 16. h. t.* patet quòd si tamen in forma commissionis in clausula expressum sit: *ut si nequeant, aut nolint omnes interesse, duo vel unus eam cognoscant, & exequantur*: duo vel unus procedere possunt, ad causam dijudicandam & ferendam sententiam, si per certum nuntium, aut aliunde illis legitimè constiterit (per testes scilicet aut submissas literas) quod tertius vel alii adesse non possint aut nolint, prout habetur in *c. prudentiam 21. h. t.* si verò sub ea clausula commissio facta sit, *ut omnes, aut duo vel unus eorum procedant, aut mandatum exequantur*, tum censetur quilibet eorum habere jurisdictionem in solidum, daturque inter eos locus præventioni, ita ut etiam unus solus, qui alios prævenit, negotium commissum expedire possit; & negotio cœpto alii amplius immiscere se non possint; nisi qui causam hanc præoccupaverat, subitâ infirmitate, aut aliâ justâ causâ impeditus, non possit, vel etiam malitiosè non velit in causa procedere, ut habetur in *c. cùm plures 8 h. t.* ratio horum est, quod ut sic servetur forma mandati, & negotia citius expediantur cum nullius injuria.

§ III.

An una causa delegata etiam pluribus possit subdelegari?

QUi subdelegare possunt, possunt vel omnes simul, si plures delegati fuerint, vel unus eorū unam causam sibi delegatā pluribus personis tamē idoneis, subdelegare, ut cōstat ex *c. cùm te 18. h. t.* ita it, taliter à delegatis subdelegati in sententia ferenda inter se dissentiant, standum sit sententiâ majoris partis; vel si non habeatur major pars in sententia ferenda, sed quilibet subdelegatorum suam peculiarem sententiam habeat, recurrendum sit ad subdelegantem *argum c. fin. de sententia & re jud.* nisi in totum vicesuas subdelegatis commiserit subdelegans, quo in casu ad primum seu delegantem recurrendum est.

Sectio III.

De causis, quæ delegari possunt, & de forma seu modo delegandi.

§. I.

Quæ causæ delegari possunt, vel non?

OMnes illæ causæ, quæ ad ordinariam iurisdictionem delegantis pertinent, delegari ab his possunt, non autem illæ, quæ sunt alienæ jurisdictionis; sicut enim illas, non autem has potest iudicare per se, ita potest illas etiam, non autem has alijs iudicandas ex nomine suo committere, quin imò non tantùm ea, quæ jurisdictionis sunt, sed etiam ea, quæ sunt ordinis, delegari possunt, dummodo is, cui demandantur, competentem ordinem habeat, cùm potestas ea exercendi, quæ sunt ordinis, non ex sola verbali commissione, sed ex reali consecratione dependeant.

§. II.

An causæ meri & mixti imperij delegari possint?

QUamvis putent aliqui discrimen aliquod esse inter jus civile, & jus Canonicum, quoad delegationem mixti, & meri imperij causarum, ita ut iuxta sacros Canones velint universim omnes causas utriusque imperij delegari posse, non autem juxta jus civile, probabilius tamen putant alij, nullum inter utrumque jus discrimen esse, & delegari de jure scripto regulariter non posse meri & mixti imperij causas; delegationē autem, quæ à jure Canonico circa quasdam meri aut mixti imperij causas fit, specialem tantùm esse, ob specialem aut fidei favorem, aut irregularitatis periculū concessam. Quidquid tamen sit de iure scripto, hodie ex generali consuetudine indistinctè omnes causæ meri & mixti imperij delegari solent, etiam capitales, ut testantur *Iulius Clarus*, *Wesenbecius*, *aliique*, ita ut illis etiam, quibus subdelegandi potestas convenit, has omnes sibi delegatas, criminales etiam, subdelegare conveniat, nisi appareat personæ industriam fuisse electam, quam putant aliqui semper in causis criminalibus comissis & delegatis electam, ut in praxi nunquam hæ causæ subdelegari possint, ob earum arduitatem; ex quo capite etiam nunquā censentur, in generali concessione totius iurisdictionis civilis & criminalis etiam cum mero & mixto imperio à Principe facta, eas etiam causas concessas esse, quæ ad primum gradum meri & mixti imperij pertinent, iuxta *regulam iuris 18. in 6.* quæ autem in specie ad utrumque hoc imperium pertineant, infra dicetur, *titi 31.*

§. III.

De causis delegatis ratione Dignitatis, vel officij, non personæ.

CUi facta est causarum etiam Summo Pontifici reservatarum commissio, sive voluntariæ, sive contentiosæ iurisdictionis illæ sint, ratione officii sui ordinarij, aut dignitatis, ita ut hæc potestas perpetuò annexa sit officio tali aut dignitati, potest eam nō tantùm in casibus particularibus, sed generaliter etiam alteri committere, nisi electa fuisset personæ industria; aut magnis adminiculis negotium illud opus habeat, prout sumitur *ex c. ult; de off: ind: ord; junct: gloss: V.*

casibus

casibus; quia taliter concessa Dignitati, aut officio potestas censetur non tam delegata, quàm ordinaria, quæ delegari potest. Quod ipsum etiam dici debet de commissione facta alicui nudi cuiusdam ministerij, aut solius executionis, quæ delegari quidem non potest, si personæ facta sit, delegari tamen potest, si officio, aut Dignitati facta sit.

§. IV.

Quâ formâ, & modo fieri possit vel debeat delegatio?

QUòd modus delegationis, quē communiter etiam formam appellant, in procedēdo à Iudice delegato observādus, varius esse possit, ex dictis jam patet: sicuti au ē modus hic præscriptus diligenter, & necessariò, non tantùm à Judice delegato, sed etiam subdelegato observari debet, ad valorem processûs, juxta *c. cùm dilecta 32. rescript*; *& l. diligenter 5. ff. mandati*. ita etiam non semper annullatur processus. v.g. vel collatio, etiamsi forma præscripta observata non fuerit, casu quo scilicet non tam à delegante nova forma præscribitur, quæ plerumq; processui substantialis habetur, sed eius tantùm formæ, quæ à jure communi requiritur, mentio fiat, ita ut magis habeat speciem commonitionis, quàm substantialis formæ clausula talis: & hinc etiamsi delegetur v. g. Cajo potestas conferendi certi beneficij Titio, si idoneus sit, collatio tamen valida erit, etiamsi non est ex mente juris communis, substantialis, sed tantùm accidentalis. Quòd si tamen ad eosdem Judices in eâdem causâ diversæ litere impetratæ sint, quæ sibi invicem quoad substantiam contrarientur, neque ulla in posterioribus priorum fuerit facta mentio, suspensa manet utriusq; rescripti talis executio, donec Summus Pontifex consulatur, & de mente illius certior habeatur notitia *c. sanè 2. h. t.* ne fiat alicui præiudicium.

§. V.

De interpretatione, & probatione mandati delegantis.

NOn tam verba, quàm mens delegantis respicienda est in literarum commissionis explicatione: & hinc talia mandata nō explicanda sunt, ut alteri præiudicium inferatur, ita ut impropriè potius verba accipienda sint, quàm ut alteri fiat præiudicium, (nisi expressè, & cum derogatione juris alicui fiat commissio) licet motu proprio literæ illæ emanarent, & agatur tantùm de jure ad rem alteri adimendo: neque excluduntur exceptiones legitimæ ac rationabiles, etiamsi in forma mandati iubeatur Iudex delegatus procedere, & iudicare, nullâ exceptione admissâ (non enim per mandata talia generalia vult tollere juris ordinem, & graviter juri partium præiudicare, princeps delegans; sed de illis tantùm irrationabilibus, & frivolis exceptionibus talis clausula intelligenda est, quæ tantùm ad morandum judicium interponuntur; si tamen adjecta clausula diceret, nullam quantumvis rationabilem exceptionem admittendam, servanda esset forma mandati talis, & nulla admitti deberet exceptio, cùm constet de voluntate Principis delegantis, qui ex plenitudine potestatis derogare potest juri cōmuni, præsertim si alia media sint partibus Cappellationis. v.g. implorationis

officij &c.) quibus se defendere possint.

Vt fides delegato Iudici habeatur de accepta potestate, & parendum illi sit necessariò, debet in forma authentica delegationis suæ mandatum exhibere, vel aliter certam illius fidem facere (per exemplum. v. g. ex originali auctoritate legitima desumptum, per testes) si hoc ab illo petatur, *c. cùm in iure 31. h. t.* & *c. cùm contingat 24. de rescript.* (neque enim factum, vergens in præjudicium alterius, præsumi debet, sed probari) ita ut concessa per delegatum, qui non probavit legitimè suam delegationem sive commissionem, quamvis exhibitio & probatio talis petita fuerit ante litem contestatam, sit ipso jure nulla, tanquam facta à non habente iurisdictionem legitimam.

Sectio. IV.

De officio & potestate Judicis delegati.

§. I.

De potestate iudicandi, & puniendi concessâ judici delegato.

QUòd possit ipse Episcopus etiam, contra quem judex delegatus datus est, ab habente jurisdictionem in Episcopum talem, quamvis ille non sit de jurisdictione otdinariâ delegati, in causa delegata, rebellis haberi, & contumax, ac secundùm qualitatem delicti, & personæ circumstantiam, à judice delegato puniri (per sententiam. v. g. suspensionis, interdicti, in totam etiam civitatem Episcopalem, vel diœcesin positi, si alium temporalem dominum non habeat *arg. c. si sententiam 16. de sent. ex. com. in 6.*) ex *c. 2. sanè h. t.* habetur, cùm in tali casu delegatus, qui vices delegantis Papæ v. g. agit, sit superior illo, contra quem delegatio facta est: & hinc non facilè contra delegatum à Pontifice, si in possessionem mittere velit aliquem, vi suæ commissionis, violenter agere debet Episcopus, quamvis sciat, illum in possessionem mittendum, legitimè institutum non esse, sed precibus tantùm apud hunc delegatum instare potest, ne talis immissio fiat, priusquam de toto negotio consulatur Pontifex *c. si quando 8. h. t.* quin etiam in omnes illos potestatem suam exercere potest, qui jurisdictionem sibi delegatam, & causæ processum impedire, vel turbare volunt, quamvis in mandato seu delegatione, de his expressum nihil sit, ut constat *ex c. 1. h. t. junct. gloss. in casu* & partes contumaces, si citatæ contumaciter comparere nolint, punire, & excommunicare juxta *c. præterea 5. h. t.* possit; cùm commissâ causâ censeantur etiam alia commissa, quæ ad causæ talis expeditionem pertinent, & hinc ipsius etiam delegati erit, nuntios, ministros, aliosque officiales, ad causæ suæ expeditionem constituere; neque enim ut sic excedere mandati fines dicendus est delegatus, cùm ille, qui mandat Principale, causæ scilicet expeditionem, necessariò etiam mandare censeatur annexa, & accessoria ad causam expediendam requisita gloss. fin. in rel. *c. præterea*, nisi specialem commissionem requirerent, aut alterius essent jurisdictionis, ad causam delegatam nihil pertinentis; quod ipsum etiam de subdelegatis legitimè dicendum est,

est, prout sumitur ex *ex c. literis 29 h t.* ne jurisdictio illi subdelegata inutilis sit, & frustratoria.

§. II.

Quomodo Iudex delegatus procedere debeat in certis quibusdam causis delegatis?

CAsu quo coram delegato probatur, actorem in hac causa, qui delegationem impetravit, ante delegationis impetrationem excommunicatum jam fuisse, procedere non potest delegatus, quia rescriptum tale ab excommunicato ad iudices delegatos impetratum, nullum est *c. 1. de rescript: in 6.* si verò probetur, quòd post delegationis impetrationem incurrerit excommunicationem, tum absolvitur à Delegato, ut agere possit, si propter causam sibi commissam excommunicatus sit: si verò propter aliam causam excommunicatus sit, ad eum pro absolutione remittatur, qui eum excommunicavit, qui si malitiosè absolvere eum nó velit, delegatus Papæ eum absolvat, nisi sit excommunicatio Papæ reservata. juxtà *c. prudentiam 21. §. 6. h. t.* ob rationem scilicet supra allatam commissi principalis & annexi: de quo casu uti & de alijs vide *c. de consultationibus 10. c. consuluit 24. & c. pastoralis 28. h. t.*

§. III.

De potestate exequendi, quæ competit judici Delegato, & de tempore, intra quod fieri debet executio.

DElegatus à Summo Principe vel Papa potestatem habet, latam à se sententiam ejam exequendi, per se, & proprios ministros, vel per alium, ita ut eam etiam executionẽ committere & demandare possit ordinario iudici, & tam hunc nolentem, quàm alios suæ executioni obsistentes cogere, & punire possit, si parere, aut desistere nolint *c. significasti 7. h. t.* (cùm sit his omnibus in ordine ad causam sibi commissam superior) & parere debeat constitutus executor (si tamen merus executor sit, & nudum illi exequendi ministerium demandatum sit) quamvis sciat, injustam sententiam esse contra jus partis v. g. uti habetur in *c. pastoralis 28. §. quia verò h. t.* non autem si sciat, nullam illam esse, latam v. g. auctoritate falsarum literarum &c. cùm huic tali executori nulla cognitio, sed sola executio sententiæ concessa sit, quæ si valida sit, qualis est etiam injusta sententia, à tali executore debet mandari executioni, ut sit litium finis) nisi pars læsa, remedium debitum interponendo, executionem impediat: ad quæ omnia facilius expedienda potest Delegatus Pontificis brachium etiam Episcopale, aut sæculare, in subsidium invocare (extraordinarium hoc medium arripiendo, si nullum ordinarium remedium, coercendi v. g. contumaces per censuras &c. supersit) vel armata etiam manu executionem urgere, si aliter eam obtinere non possit. Habet autem à Papa delegatus integrum annum (continuum scilicet, qui semper currat etiam diebus feriatis) ad exequendam sententiam à se latam, uti constat ex *c quarenti 26. h. t.* intra quem, si condemnatus paulo post executionem factam iterum turbat illum, qui in causa vicit, potest Delegatus jurisdictionem reassumere, ad hoc, ut compellat

pellat reum, ad executionem integrè, & stabiliter perficiendā *juxta gloss. hic V. ad integrum annum.* Et quamvis aliqui putent, delegatos ab inferioribus ordinariis judicibus, ab Episcopis v. g. hanc exequendæ sententiæ, à se latæ potestatem non habere, ob aliquos juris civilis textus, rectius tamen putant alii de jure civili hoc quidem non licere, ob clarum textum legis *divo Pio ff. de judiciis*, licere tamen hoc de jure canonico, prout sentit etiam *glossa in c. si quis 4. V. ipsius sollicitudine, de foro competente*, cui enim causa commissa est, censentur commissa omnia, quæ ad expediendam & finiendam illam causam requiruntur, nisi specialiter, & expresè aliquid reservetur: attendenda tamen in hac re controversa consuetudo, ac mandati verba.

§. IV.

Quando, & ubi, sive quo in loco delegatus suam jurisdictionem exercere possit, vel debeat?

NOn habet delegatus suæ jurisdictionis exercitium aut vim ullam, nisi postquam ei præsentatum fuit delegationis mandatum, prout sumitur ex *c. super ea. 12. de appellat.* ita ut nullum sit, si quid egerit ante rescripti talis præsentationem, quamvis privatim sciat delegationem, sibi factam in tali casu fuisse, ad multa scilicet incommoda, & confusiones cavendas. Neque potest sine expresso consensu partium in alio loco causam cognoscere, si certus illi locus ad cognoscendum determinatus sit *c. statutum 14. de rescriptis in 6.* nisi potentia aut malitia adversarij, contra quem procedi debet, aut alia rationabilis causa impediat, quo minus securè mandatum exequi possit delegatus in loco sibi demandato, prout habetur in *c. statuimus 13. h. t. in 6.* ita tamen, ut in hoc posteriore casu consensus partium intervenire debeat, qui requiritur ad prorogandam jurisdictionem delegati de loco in locum, ut advertit *glossa hic in notatis*: & cùm certus locus deputatus sit in mandato delegationis ob favorem partium, possunt huic favori suo renunciare.

SECTIO V.

De appellatione in causis delegatis.

§. I.

An, & quomodo appellari possit à judice subdelegato, vel ab Auditore?

APpellari potest à judice subdelegato, cui causa, vel pars causæ cognoscenda commissa est, non autem à mero Auditore, cui nudum tantùm ministerium commissum est *c. super quæstionum 27. h. t.* cùm enim appellatio fieri debeat à judice gravante, consequenter non ab hoc nudo executore, qui judex non est, appellari potest (nisi mandati fines excedat, aut negetur, justa ex causa recusetur) potest tamen ab illo judice subdelegato, appellari, si tamen delegatus Papæ cum clausula, *appellatione remotâ*, datus, subdeleget talé causam, non quidem in totum, sed partem illius aliquam tantùm, non poterit pars à delegato tali appellare, eo quòd sine consensu partium subdelegatum dederit: poterunt tamen partes, si justa causa recusandi

sandi hujus adsit, recusare illum coram judice delegato, à quo, si recusantem justa de causa audire non velit, ad Papam appellari potest, qui enim utitur jure suo, prout hic delegatus subdelegans, non gravat alterum.

§. II.

Ad quem appellandum sit à judice delegato, aut subdelegato?

APpellationem in his causis delegatis fieri debere à delegato ad delegantem, jura civilia expresse asserunt & si delegatus Papæ, subdelegavit, ad delegatum subdelegantem de jure canonico fieri appellatio debet, nisi totam causam alteri subdelegaverit, nullam sibi circa eam jurisdictionem reservando, quo in casu ad primum delegantem appellari debere, *ex c. super quæstionum 19. § porrò h. t.* patet: cùm enim in posteriore casu nihil jurisdictionis in causa tali delegatus sibi reservaverit, consequenter per factam delegationem tota illius jurisdictio in tali causa extincta est, quæ manet in eo, qui non totam causam subdelegavit, & consequenter appellatio in hoc casu fieri potest, ad proximum subdelegantem, non autem in illo, prout etiam sumitur ex *c. cùm te 18. h. t.* quæ tamen constitutio extendenda non est ad delegatos inferiorum Prælatorum subdelegantes, à quibus appellari potest immediatè, quocunque intermedio omisso, ad Summum Pontificem. In casu verò, quo duobus v. g. à Papa causa aliqua delegata fuit, cum clausula *appellatione remota*, & unus eorum alteri condelegato vices etiam suas commiserit, prout fieri posse ex dictis jam patet, non potest hic, cui vices suas alter commisit, procedere, appellatione remota, nec alteri subdelegare, ut habetur in citato *c. super quæst. § si verò*: cùm enim in hoc casu jam non procedat tantùm ut delegatus Principis, sub qua qualitate appellatione remota, procedere posset, & subdelegare, sed procedat etiam ut subdelegatus à socio condelegato, ab hoc autem potestatem, appellatione remota, procedendi, aut subdelegandi accipere non possit, consequenter neutrum potest, & si appellatio fiat, non ad condelegatum, qui totam causam & potestatem suam alteri condelegato commisit, facienda est, sed ad primum delegantem.

§. III.

Quibus casibus à subdelegato, ad judicem primum delegantem, & non ad subdelegantem sit appellandum?

SUnt aliqui casus, in quibus à subdelegato, quamvis ei non tota causa commissa sit, appellari non potest ad immediatè subdelegantem, seu delegatum; & primò quidē, si post subdelegationē cum certæ jurisdictionis reservatione factam moriatur, aut excommunicetur (excommunicatione majore) delegatus à Romana sede, qui subdelegavit, uti habetur *c. si is cui 10. h. t. in 6.* quo in utroque casu, ne diutius expectandum sit, usque dum v. g. alius substituatur, aut excommunicatus absolvatur, appellatio ad Romanum Pontificem fieri potest. Quod fieri etiam potest in casu, quo delegatus subdelegans plurimùm distet, diu absit, delegatus sit suspectus, & universim si diuturnum aliquod impedimentum delegatum impediat. Secundò si plurium

delegatorum à ſede Apoſtolica aliqui partem tantùm cauſæ ſubdelegaverint aliis, quo in caſu non jam ad delegatos ſubdelegantes, ſed ad primam delegantem, Pontificem ſcilicet appellandum eſt, *c. ſi duo 3. h. t. in 6.* cùm enim appellatio fieri debeat ad ſuperiorem, nullus autem delegatorum, reſpectu alterius, ab eadem ſede, in eadem cauſa, delegati ſit ſuperior, conſequenter in nullo caſu ad parem condelegatum fieri poteſt appellatio, ſed à dignitate delegantium deſumi debet, ad quem fieri debeat appellatio. Tertiò ſi excipiat contra delegatum, partem cauſæ ſubdelegantem, quòd jurisdictionem non habeat, eo quòd v. g. mortuus fuerit Papa delegans prius, quàm cauſa commiſſa per delegatum cœpta fuerit, in hoc enim caſu non ad delegatum, qui negatur habere jurisdictionem, ſed ad primum delegantem appellari debet, *c. ſi à ſubdelegato 14. h. t. in 6.*

§. IV.

An delegatus Papæ abſolvere poſſit eum, qui dicit ab ordinario ſe ſuo injuſtè excommunicatum eſſe, vel poſt legitimam appellationem?

REſponſio ex *c. cùm contingat 36. h. t.* petenda, ubi duæ ad hanc rem ſpectantes dantur regulæ; prima eſt quod conquerens ſe injuſtè excommunicatum eſſe, & negans etiam validè latam eſſe excommunicationem, abſolvi ante omnia debeat juxta formam Eccleſiæ, præſtita ſcilicet cautione, quòd Eccleſiæ mandatis ſit pariturus (cùm enim excommunicatio injuſta quidè, non tamen nulla ſaltem in foro externo liget, conſequenter ab ea abſolvi prius debet reus quàm probationes de injuſtâ hac excommunicatione proferat, ut audiri poſtmodum poſſit, ſi injuſtam fuiſſe excommunicationem probare velit) niſi ſtatim probare velit contraria pars latam eam fuiſſe propter notoriam contumaciam. Secunda regula eſt, quòd recipi debeant ſtatim, antequam nulla declaretur excommunicatio, de nullitate illius, ſi pars opponat latam in ſe fuiſſe excommunicationem poſt legitimam appellationem interpoſitam, aut quòd in ea ferenda intolerabilis error expreſſus ſit, ſi enim probat invalidam fuiſſe, tum nullâ abſolutione opus eſt, cùm nulla fuerit ligatio, nec in interno, nec in foro externo, pro quo tamen ligatus eſt, qui injuſtam tantùm ſui excommunicationem prætendit.

SECTIO VI.

De prorogatione juriſdictionis judicis delegati, & ejuſdem recuſatione.

§. I.

De prorogatione, ſive extenſione juriſdictionis delegatæ.

REſpondetur primò, quòd juriſdictio delegata prorogari non poſſit, ſive extendi ad perſonas in reſcripto non expreſſas, etiam de conſenſu partium, ut conſtat ex *c. P. & G. 40. h. t.* (cùm enim ſtrictæ explicationis ſit reſcriptum delegationis, & quidem juxta mentem delegantis, conſequenter nullam licet partibus pro ſuo placito facere extenſionem

nem) nisi personæ non expressæ in rescripto delegationis, per accidens, sive accessoriè veniant, ob proprium interesse, quod in causa delegata habent, vel nisi sit delegatus aliquis ad universitatem causarum, in quo utroque casu prorogatio ad personas fieri potest; In illo quidem casu, quòd non possit causa legitimè, & integrè expediri sine hac prorogatione ad personas, quarum interesse agitur in causa delegata; in hoc verò casu, quòd delegatus ad universitatem causarum jurisdictionem quasi ordinariam habeat, quæ ex omnium sententia ad personas etiam prorogari potest.

Respondetur 2. jurisdictionem delegatam extendi, seu prorogari non posse de re ad rem, sive de causa expressa in rescripto delegationis, ad causam non expressam, si hæc connexa non sit, sed separabilis à causa expressa. *c. cùm olim 32. h. t.* ob strictam scilicet rescripti talis interpretationem. Censentur autem connexa & inseparabilia à casu expresso, quæ necessariò etiam in cognitionem venire debent, si causa integra expedienda committatur, ut si alicui commissio fiat, ut de illata injuria, damno, spoliatione, &c. cognoscat, ille etiam partem lædentem compellare potest ad restitutionem, satisfactionem, &c.

Respondetur tertiò, quamvis in substantialibus delegationis non possit fieri prorogatio (de persona in personam, de causa in causam, ut ex dictis patet) potest tamen ea fieri in accidentalibus quibusdam de loco in locum, de tempore in tempus, & de quantitate in quantitatem cum partium consensu, modò appareat, quòd restrictio delegationis ad certum locum, certum tempus &c. facta fuerit in favorem partium, cùm favori pro se introducto quilibet cedere possit. *c. de causis 4. h. t. c. statutum 11. §. in nullo, de rescript. in 6.*

§. II.

De recusatione judicis delegati.

REcusari potest judex delegatus, sive unus, sive plures delegati fuerint, si probabilis suspicio, seu causa recusandi afferatur *c. suspicionis 39. h. t.* ut si delegatus sit dominus adversarij, cum quo litigare aliquis debet, tum enim, ut suspectus, recusari potest *c. causam quæ 17. h. t.* vel si post litem contestatam factus sit adversarius domesticus, vel familiaris judicis delegati *c. insinuante 25. h. t.* vel si judex delegatus sit de familia adversarij, si enim dominus recusari potest, tota ejus familia recusari potest ob affectum familiaritatis *c. literas 14. de præsumpt.* vel si sit sanguine junctus adversario *c. postremo 17. de appellat.* quòd si autem ob legitimam causam judex delegatus à Pontifice, vel supremo Principe, ut suspectus, recusetur, tum ex consensu partium arbitri eligendi sunt, qui probationes recipiant, deque tota causa recusationis cognoscant, per potestatem ipsis à jure concessam, prout statuitur in *c. suspicionis 99. h. t.* (ut ne præsumptioni, quòd noceat parti recusanti, locus relinquatur, si judicet ipse, sua num sit in tali casu jurisdictio) nisi causa recusationis sit in jure expressa, aut aliàs indubitata, seu notoria, aut manifestè injusta, & frivola; in talibus enim casibus nulla arbitrorum electio est necessaria, sed ipse Judex recusatus potest delegationem talem

lem, aut recusationē rejicere. Si tamen plures à Pontifice aut supremo Principe judices delegentur, cum clausula, *quòd si omnes non possint, unus etiam eorum in causa procedat*, & contra unū aliquem delegatorū legitima causa recusationis objiciatur, tum illa coram altero conjudice non recusato (ad quem ex vi prædictæ clausulæ ipsius causæ cognitio pertinet) probari & expediri ab hoc debet, prout habetur in *c. si cōtra 4. h. t. in 6.* sicuti etiā arbitris opus non est, si recusetur ab inferiore judice, Episcopo v. g. judex delegatus, quo in casu ad ipsum delegantem recurrendum est, cujus est cognoscere causam recusationis à se delegati, uti etiam *Glossa* docet in relatum *c. V. idem*: nisi ob distantiam nimiam, Episcopi v. g. recusatio ad arbitros, aut Vicarium generalem videretur deferenda, ad parcendum nimiæ moræ, aut sumptibus, aut nisi ipse etiam Episcopus suspectus recusari possit.

§. III.

Aliæ quædam assertiones circa recusationem judicis delegati proponuntur.

NOn tantùm ipsæ partes litigantes, sed etiam tertius interveniens, cujus causa talis interest, recusare judicem delegatum, aut suspectum potest *c. cùm super 23. h. t.* ex quo c. etiam habetur triplex recusandi judicis, tam ordinarii, quàm delegati causa. Prima est, si quis litem judicialem habet cum ipso tali judice; ex litibus enim oriuntur inimicitiæ. Secunda est, si judex signum benevolentiæ, seu amicitiæ alicui deneget, quale tamen aliis ejusdem conditionis & statûs hominibus exhibere solet, præsumitur enim in tali casu inimicitia aliqua. Tertia denique causa est, si judex alicui minatus sit, quòd occasione oblatâ nocumentum illi sit illaturus, aut de eo se vindicaturus, neque enim ille tantùm inimicus habetur, qui actu infert injuriam, sed etiam ille, qui inferre eam conatur.

Circa hanc tamen recusationem advertendum adhuc primò, si delegatus à Pontifice priùs, quàm recusetur, causam in totum subdelegavit, recusari ulterius, aut subdelegatio ab eo facta impugnari non potest, si tamen jurisdictione suâ uti jam cœpit subdelegatus, cùm enim causa suspicionis ad recusandum delegatum ipsam tantùm personam concernat seu afficiat, consequenter nihil hæc ad subdelegatum pertinebit; & consequenter nec delegatus, qui jam omnem causam à se amovit, in subdelegatum transferendo, nec ipsa subdelegatio, quæ legitimè facta fuit, nec subdelegatus denique, circa quem nulla causa recusationis habetur, recusari, aut impugnari potest. Si verò delegatus talis partem tantùm aliquam, seu articulum tantùm aliquem causæ sibi commissæ delegaverit alteri, de jurisdictione sibi delegata aliquid sibi reservando, recusari potest, & commissio ejus impugnari, cùm enim in hoc, quod sibi retinuit, adhuc judex sit, consequenter non minus, quàm alius judex recusari poterit, prout sumitur ex *c. judex 5. h. t. in 6.* ubi etiam habetur, quòd post propositam causam recusationis possit tamen judex delegatus, si pars recusans consentiat, vices suas alteri committere, etiamsi causæ recusationis probatæ sint, modò non sit supra iis pronuntiatum; cùm enim ante sententiam

recu-

recusationis latam nondum sit omnino extincta delegati jurisdictio, sed suspensa tantùm, & impedita, consequenter in causa sibi commissa ulterius procedere non potest, ac subdelegare, nisi pars recusans consentiat; quod nec consentiente parte facere potest, si contra eum pronuntiatum jam sit, cùm ut sic omninò extincta sit illius jurisdictio, quam partes litigantes dare non possunt.

Advertendum secundò, quòd non tantùm judex delegatus suspectus, sed etiam locus recusari possit, si pars citata ad eum securè accedere non possit, propter inimicitias v. g. tam privatas quàm publicas civitatis cum civitate, prout sumitur ex *c. cùm Raphael 35. h. t.* (quia ut sic gravatur pars in obtinenda justitia, & potest pars gravata petere, ut sibi judex in securo loco detur; quamvis enim, si utraque pars præsens in curia sit, non detur judex ad unius tantùm partis instantiam, nisi altera etiam consentiat; in casu tamen absentis partis datur uni judici delegato, modò adversa pars non contradicat.

Advertendum tertiò, audiendum eum non esse, qui delegati literas ad delegantem datas aperit, de falsitate suspectus, si postea falsas eas probare velit, prout sumitur ex *c. cùm olim Magister 3. h. t.* ut in eo ipso puniatur, ut ait Pontifex, in quo peccavit, & ex proprio dolo non ferat commodum.

SECTIO VII.

Quibus modis officium, & potestas judicis delegati finiatur.

§. I.

An, & quomodo finiatur potestas judicis delegati per sententiæ executionem, vel si pronuntiet jurisdictionem sibi non competere in causa; aut per lapsum temporis.

CEssare officium, & potestatem judicis delegati, si sententiam executioni mandavit, aut alteri exequendam commisit, habetur in *c. in literis 9. h. t.* (cùm in tali casu omni suo officio functus sit) ita ut sive bene, sive malè judicaverit, non possit iterum in eadem causa absque nova commissione judicare, *arg. c. si compromissarius 37. §. si verò h. t. in 6.* nisi sit delegatus ad universitatem causarum Ecclesiasticarum, qui æquiparantur ordinariis.

Cessat secundò judicis delegati, quoad causam delegatam, potestas & officium, si interloquendo pronuntiat ipse, nullam sibi jurisdictionem in tali causa principali competere (eò quòd v. g. rescriptum delegationis sit subreptitium) quamvis enim talis sententia definitiva non sit, cùm non decidat causam principalem, vim tamen habet definitivæ, & per eam extinguitur potestas delegati, sive malè sive bene pronuntiaverit, nisi intra tempus competens à tali sententia fuerit appellatum, quia per appellationem extin-

guitur sententia, quasi lata non fuisset, juxta *c. cessante 60. de appellat.*

Cessat tertiò jurisdictio delegati judicis, si causa ad certum tempus, intra duos vel tres menses v. g. decidenda, commissa fuit, tempus tamen elapsum est, antequam causa decideretur, nisi terminus præfixi temporis in favorem partium, communi consensu partium fuerit prorogatus, *c. diœcesis h. t.* limitata enim talis forma commissionis cùm sit, consequenter limitatio illius observari debet, & possunt tamen partes eam limitationem prorogare, cùm in favorem scilicet earum sit addita, nisi à delegatis expressè prohibita fuerit facienda ex partium consensu prorogatio, aut aliunde appareat, terminum non tam in favorem partium, quàm ob bonum commune, & publicum fuisse præscriptum. Nihil tamen obest certi temporis limitatio, intra quod decidenda causa sit, si post illud elapsum fieri adhuc possit executio, cùm termini illi non tam ad exequendam, quàm ad ferendam sententiam præfixi sint.

§. II.

An, & quomodo finiatur jurisdictio, & potestas Delegati judicis morte ejusdem?

QUòd morte ipsius delegati exspiret delegatio, si facta hæc sit personæ, proprium delegati nomen exprimendo, committo v. g. hanc causam cognoscendam & decidendam Titio, sentiunt Canonistæ communiter, eo quòd in tali casu videatur electa industria personæ, ad successorem non transiens. Si verò delegatio facta fuit Dignitati, seu sub nomine Dignitatis, Episcopo v. g. Præposito, Decano hujus Ecclesiæ, morte delegati non exspirat jurisdictio, sed ad successorem in eadem dignitate transit, etiamsi res adhuc sit integra, & nondum cœpta cognosci causa; sicuti enim in priore casu persona, quæ moritur, ita in hoc casu Dignitas electa est, quæ nunquam interit *c. quoniam 14. h. t.* neque tamen, ut cognoscatur, num delegatio facta sit personæ, aut dignitati, ad sola verba attendendum est, utrum scilicet sub nomine proprio delegati, an sub nomine dignitatis fuerit facta delegatio, sed potius inspicienda est præsumpta voluntas committentis ex variis conjecturis & causæ arduitate, ac circumstantiis colligenda. Quod si tamen simul proprium nomen delegati & Dignitas illius expressa sit, tibi Petro, Episcopo Compostellano, causam hanc dijudicandam committo, ita ut dubiũ esse possit, utrum personæ, an dignitati facta fuerit commissio, si de voluntate delegantis ex aliis conjecturis constare non possit, censenda est hujusmodi commissio esse personalis, sive intuitu personæ facta, & ad successorem non transire, sive præponatur, sive postponatur proprium nomen personæ, nomini dignitatis; universim enim loquendo, per speciem restringitur, & determinatur genus, ergò etiam nomen dignitatis genericum per specificum nomen personæ restringitur, ut ultra personam proprio nomine expressam non extendatur, ac depositâ etiam dignitate per resignationem v. g. aut translationem, commissio hæc non extinguatur, sed causa decidi possit ab hoc delegato, etiamsi dignitatem adjectam non amplius habeat (nisi ob delictum

lictum dignitate illâ privatus sit talis, aut nisi statum incompossibilē cum dignitate annexa assumpserit) modò tempore delegationis, seù commissionis factæ, capax fuerit hujus commissionis. Si tamen plures ad eandem causam dijudicandam fuerint delegati, & unus eorum moriatur, reliquorum etiam delegatio, & jurisdictio exspirat, prout habetur in *c. unus 42. h. t.* cùm enim in tali casu omnes simul, & conjuncti procedere jussi sint, & omnes habeantur pro uno, consequenter si unus eorum moriatur, aut ex alio capite jurisdictione privetur, reliqui nihil amplius poterunt circa causam sibi delegatam, nisi fortassis cum clausula, *si non omnes possint* &c. fuisset commissio facta, ut vivente adhuc altero inchoata causa jam fuisset, vel saltem, qui modò mortuus est, vivens adhuc vices suas alii condelegato commisisset.

§. III.

An, & quando potestas judicis delegati exspiret morte delegantis?

SI delegatus ad justitiam, nondum cœpit uti suâ jurisdictione, citando v. g. reum, ita ut res adhuc sit integra, exspirat jurisdictio illius per mortem tam civilem, quàm naturalem delegantis, sive hanc sciat delegatus, sive non sciat, modò publicè non ignoretur. Si verò causa commissa jam cœpta sit, non exspirat illa per mortem delegantis, sed perpetuatur, usque dum causa commissa, & jam cœptâ, finita fuerit, prout habetur *exc. 9. 20. & 30. h. t.* Neque enim re nondum cœptâ efficaciter jurisdictio in delegatum translata fuit *c. quamvis 6. h. t. in 6.* Ad hanc autem perpetuandam in delegato jurisdictionem, ut per mortem delegantis non exspiret, licet sola citatio partium, ante mortem delegantis facta, sufficiat, quamvis ad partem nondum pervenerit, juxta *c. Gratum* non tamen sufficit sola subdelegatio, neque alia ad judicium præparatio, citationem præcedens, uti est vocare notarium, testes, præcipere, ut citatio fiat, cùm actus isti propriè non sint judiciales; qui etiam extra territorium judicis, & sine causæ cognitione fieri possunt. Quæ autem hactenus dicta sunt de exspirante jurisdictione delegati per mortem delegantis, etiam intelligi debent de exspirante jurisdictione subdelegati per mortem subdelegantis.

§. IV.

Quibus casibus jurisdictio delegata non exspiret per mortem delegantis etiamsi res integra sit?

SUnt tamen aliqui casus, in quibus jurisdictio delegata non exspirat per mortem delegantis, quamvis res adhuc integra sit. Et primò quidem, si ordinario judici causa aliqua dijudicanda delegetur, quæ etiam sine tali delegatione jurisdictioni illius ordinariæ subest; in tali enim casu, etiamsi moriatur delegans re adhuc integra, potest tamen vi ordinariæ suæ jurisdictionis talem causam examinare, & judicare judex hic, cùm in hoc casu mandatam delegationis tantùm fuerit accessorium jurisdictioni ordinariæ, excitans illam ad satisfaciendum officio suo, juxta *c. licet 12. de off. ord.*

Secundò si jurisdictio seu commissio facta sit, nomine sive ratione Dignitatis committentis, ut si expresè dicatur: *Sedes Apostolica tibi hoc committit*: tum sicut ipsa Dignitas nunquam perit, sed

manet, quamvis persona, cui inhærebat, mortua sit, ita etiam delegatio talis per mortem personæ delegantis non exspirat, etiamsi res adhuc integra sit; plerumque tamen commissiones seu delegationes non à Dignitate, sed à persona procedunt.

§. V.

An mandata, seu commissiones gratiæ exspirent morte committentis, si res sit integra, vel non integra?

Rescripta gratiæ non exspirant morte concedentis, licet res integra adhuc sit, si gratia vel beneficium à Principe concessum, & quod decet esse permanens, juxta *regulam 16. in 6.* sit acceptatum, quales gratiæ factæ sunt plurimæ facultates comunitatibus, aut aliis absolutè & indeterminatè concessæ, absolvendi, v.g. dispensandi, non residendi in loco beneficii &c. imò etiamsi nondũ acceptatum fuerit beneficium alicui factum, seu facta gratia, non exspirat morte concedentis, etiamsi nondum cœpta fuerit executioni mandari, ita ut executio talis gratiæ fieri possit ab executoribus, nominatis etiam post mortem concedentis *c. si super 9. h.t. in 6.* sive meri, sive mixti executores fuerint; si tamen gratia facta nondum est, sed mandatario facienda committitur, tum si res adhuc est integra, exspirat per mortem committentis, quia facilius impeditur faciendum, quàm tollatur factum juxta gloss. in citatum *c. si super V. facta:* & hinc si Pontifex mandat, ut alicui conferatur beneficium, vel cum illo dispensetur, si cognitâ causâ videatur gratia facienda, exspirabit morte talis concedentis gratia, quæ primùm est facienda, si res moriente concedente adhuc integra sit. Si verò à Papa alicui conferatur beneficium cum commissione ad ordinarium, ut præbenda vacans, aut proximè vacatura conferatur, vel si dispenser cum eo Pontifex, preces tamen examinandas committat ordinario, non exspirat gratia talis per mortem committentis, sed præbenda illi vi talis commissionis conferenda est, quamvis prius mortuus fuerit committens, aut preces nondum ante mortem committentis examinatæ fuerint, quia gratia jam facta fuit.

§. VI.

An & quomodo potestas judicis delegati finiatur per revocationem delegantis?

Finiri etiam jurisdictionem delegatam per revocationem ipsius ordinarii judicis, qui eam commisit, si res sit integra, indubitati juris est, sive dein delegatio facta fuerit ad universitatem causarum, sive ad causam particularem, sive pro foro interno, sive pro foro externo, sive voluntariæ jurisdictionis commissio illa fuerit, sive contentiosæ, cùm talis revocans utatur jure suo, & quasi re propriâ. Imò etiamsi cœptum sit à delegato judice judicium, potest tamen judex ordinarius causam alteri delegatam ad se revocare (juxta *l. 58. ff. de judiciis* junct. *gloss. V. judicum*) non tantùm validè, sed etiam licitè, si justa causa revocandi subsit; ita tamen ut hæc revocatio vim suam non habeat, nisi fuerit delegato intimata, & literæ v.g. revocationis si fuerint præsentatæ, prout sumitur ex *c. cùm contingat 24. de rescript.* sicuti enim delegatio vim suam non habet prius, quàm

AA. nisi per privilegium reale, ac perpetuum certo ordini v. g. concessa sit potestas eligendi, ad privilegia v. g. sua defendenda, Conservatorem. Videatur etiam de his Conservatoribus *Trident. sess. 14. c. 5. de refor.*

TITULUS XXX.

DE OFFICIO LEGATI.

§. I.

Quot sint genera, ac species Legatorum Sedis Apostolicæ?

IN triplici differentia sunt Sedis Apostolicæ Legati; alii sunt, & dicuntur, Legati à Latere, Cardinales scilicet, qui à latere quasi Summi Pontificis, cui in rebus arduis, & magni negotii assistunt, mitti solent: alii dicuntur Legati missi, qui à Summo Pontifice ad unam, aliámve provinciam mittuntur, ut officium Legatorum exerceant; & quamvis quilibet Clerici hoc modo mitti possint, hodie tamen ordinariè, qui taliter mittuntur, sunt Prælati Ecclesiarum, qui ratione privilegiorum, quæ habent, jam Legati missi sive Nuntii Apostolici cum potestate Legatorum à Latere dicuntur, jam simpliciter tantùm Legati missi, seu Nuntii Apostolici appellantur. Alii denique sunt Legati nati, qui Prælaturæ, seu dignitati suæ Ecclesiasticæ, officium, seu munus Legati Apostolici perpetuò annexum habent. Censentur autem omnes isti Legati ordinariam jurisdictionem habere in Provinciis, ad quas sunt deputati, *c. 2. h. t. in 6.* de quo plura in sequentibus.

§. II.

De jurisdictione, & potestate omnibus Legatis Pontificis communi.

POtestatem Legatorum Apostolicorũ tum absolutè, tum quoad extensionem, aut restrictionem, pendere ex voluntate Papæ legantis, certissimi juris est; & hinc legationis suæ literas publicare solent, ubi ad Provincias sibi commissas pervenerint, ut nota sit eorum potestas, nisi Legati nota probitas, vel auctoritas, si Cardinalis sit, saltem quoad ea, quæ in generali officio legati continentur, fidem faciant. Et quamvis in genere officium eorum describatur in *c. 2. h. t. in 6.* & non tantùm regulariter possint in suis Provinciis, quod possunt ordinarii locorum, sive Episcopi hi sint, sive Archiepiscopi, imò amplius quid possint, cùm ipsi etiam Ordinarii eorum jurisdictioni, etiam quoad pœnas subjiciantur, non potest tamen Legatus, quamvis à Latere sit, Episcopum transferre ab uno Episcopatu ad alterum, unire sibi invicem duos Episcopatus, aût unum in duos dividere, Episcopos deponere, eorum resignationem admittere, aut alia, quæ specialiter

Papæ

quàm literæ delegationis delegato sint præsentatæ, ita nec revocatio vim aliquam habet prius, quàm literæ revocationis delegato fuerunt præsentatæ. Delegatus tamen si totam causam sibi commissam subdelegavit, ita ut nihil in ea jurisdictionis sibi reservaverit, potest quidem re nondum à subdelegato cœptâ, eam revocare, cùm nondum sit efficaciter, antequam res agi cœpta sit, in subdelegatum translata jurisdictio, non potest tamen ob contrariam rationem eam revocare, si à subdelegato jam cœpta sit, per citationem v.g. uti habetur *in c. quamvis 6. h.t. in 6.*

Sectio VIII.

De Judicibus Conservatoribus.

§. I.

Quis sit judex Conservator, à quo dari possit, & quinam esse possint Conservatores?

COnservator de jure communi est judex delegatus, deputatus ad defendendum aliquos à manifestis injuriis, seu violentiis, seu quocunque damno injusto &c. absque judiciali causæ cognitione; prout constat ex *c. 1. h.t. in 6.* dari solent taliter Conservatores nonnunquam ad defendendum contra latrones & prædones, nonnunquam contra eos, qui privilegia quibusdam concessa violant; nonnunquam contra injurias & offensas manifestas, ut contra eas defendant: sicuti autem dari possunt à solo Pontifice summo, uti colligitur *ex c. 1. & c. ultimo h.t. in 6.* ita alii deputari Conservatores non possunt, nisi Episcopi, aut his superiores, vel Abbates, vel qui Dignitatem aut Personatum in Ecclesia Cathedrali aut Collegiatâ obtinent, juxta citatum *c. ultimum*, ubi plura videri possunt, circa Conservatores etiam religiosorum per privilegia specialia sæpius deputandorum, quæ privilegia hac in re attendi & & conservari debent.

§. II.

Quod sit officium, vel potestas judicis Conservatoris, & quando exspirat.

DE manifestis tantùm injuriis & violentiis factis, seu inferendis cognoscere potest Conservator, si jus commune attendatur, juxta citatum *c. primum & ultimum h.t. in 6.* ita tamen, ut ad illius etiam cognitionem pertineat, utrum injuria sit notoria, & de hoc probationes accipere possit, (ne nimis facilè eludi possit illius potestas) statim tamen ab ulteriore cognitione destiturus, si injuriam non reperiat esse notoriam, neque revocari possit, tanquam suspectus, si modò aliàs sit idoneus, nec ab eo appellari possit (cùm de notoriis tantùm cognoscat) *arg. c. cùm sit 5 § præterea junct. gloss. V. manifesta de appellat.* Plura de horum officio & potestate ex relatis juribus, consuetudinibus, & specialibus privilegiis intelligi possunt ac debent. Exspirat autem Conservatorum potestas quoad negotia non cœpta per mortem Papæ concedentis (uti habetur in *c. ultimo, §. officium. junct. gloss V. quorumcunque*) quoad negotia verò cœpta non exspirat, prout à contrario sensu colligunt

AA. nisi per privilegium reale, ac perpetuum certo ordini v. g. concessa sit potestas eligendi, ad privilegia v. g. sua defendenda, Conservatorem. Videatur etiam de his Conservatoribus *Trident. sess. 14. c. 5. de refor.*

TITULUS XXX.

DE OFFICIO LEGATI.

§. I.

Quot sint genera, ac species Legatorum Sedis Apostolicæ?

IN triplici differentia sunt Sedis Apostolicæ Legati; alii sunt, & dicuntur, Legati à Latere, Cardinales scilicet, qui à latere quasi Summi Pontificis, cui in rebus arduis, & magni negotii assistunt, mitti solent: alii dicuntur Legati missi, qui à Summo Pontifice ad unam, aliámve provinciam mittuntur, ut officium Legatorum exerceant; & quamvis quilibet Clerici hoc modo mitti possint, hodie tamen ordinariè, qui taliter mittuntur, sunt Prælati Ecclesiarum, qui ratione privilegiorum, quæ habent, jam Legati missi sive Nuntii Apostolici cum potestate Legatorum à Latere dicuntur, jam simpliciter tantùm Legati missi, seu Nuntii Apostolici appellantur. Alii denique sunt Legati nati, qui Prælaturæ, seu dignitati suæ Ecclesiasticæ, officium, seu munus Legati Apostolici perpetuò annexum habent. Censentur autem omnes isti Legati ordinariam jurisdictionem habere in Provinciis, ad quas sunt deputati, *c. 2. h. t. in 6.* de quo plura in sequentibus.

§. II.

De jurisdictione, & potestate omnibus Legatis Pontificis communi.

POtestatem Legatorum Apostolicorũ tum absolutè, tum quoad extensionem, aut restrictionem, pendere ex voluntate Papæ legantis, certissimi juris est; & hinc legationis suæ literas publicare solent, ubi ad Provincias sibi commissas pervenerint, ut nota sit eorum potestas, nisi Legati nota probitas, vel auctoritas, si Cardinalis sit, saltem quoad ea, quæ in generali officio legati continentur, fidem faciant. Et quamvis in genere officium eorum describatur in *c. 2. h. t. in 6.* & non tantùm regulariter possint in suis Provinciis, quod possunt ordinarii locorum, sive Episcopi hi sint, sive Archiepiscopi, imò amplius quid possint, cùm ipsi etiam Ordinarii eorum jurisdictioni, etiam quoad pœnas subjiciantur, non potest tamen Legatus, quamvis à Latere sit, Episcopum transferre ab uno Episcopatu ad alterum, unire sibi invicem duos Episcopatus, aût unum in duos dividere, Episcopos deponere, eorum resignationem admittere, aut alia, quæ specialiter

Papæ

Papæ reſervata ſunt, juxta *Gloſſ. in c.* 1. *h. t. V. legationis.* ſine ſpeciali ad hæc mandato *c.* 3. *&* 4. *h. t.* poteſt tamen ſtatuta condere, ad mores emendandos, & vitia corrigenda, quæ ſuapte naturâ perpetuò duratura ſunt, etiam poſt finitum legationis officium, ut habetur in *c. nemini, h. t.* nõ quidem, quæ ſunt contra jus commune, cùm inferior non poſſit tollere legem ſuperioris; quæ ſunt tamen præter jus commune, cùm ſit ordinarius in ſua Provincia, nihil ad hæc ſtatuenda requirendo, aut conſenſum Prælatorum illius Provinciæ, vel populi illius, & poteſt etiam ſuper cauſa electionis Epiſcopi examen inſtituere *c. licet* 5. *h. t.* ita tamen, ut examen & informationes ad Pontificem ſubmittere debeat, & ex eo tempore non poſſit amplius in negotio tali procedere, quia ſuſpenſa eſt ejus jurisdictio, prout ſumitur ex relato *c. licet*, ne videatur in re ad ſuperiorem relatâ, ſi procedere velit, auctoritati judicis ſuperioris illudere: & quamvis de jure antiquo Legatus Sedis Apoſtolicæ, ſive miſſus ſit, ſive natus, omnes cauſas provincialium, ſive per appellationem, ſive per ſimplicem querelam ad illum deferantur, audire, & cognoſcere poſſit *c.* 1. *h. t.* & concurrat cum aliis ordinariis, reſtricta tamen per Trident. eſt hæc poteſtas *ſeſſ.* 24. *c.* 20. *de refor.* ubi ſtatuitur, ut Legati Apoſtolici, etiam de Latere non poſſint cognoſcere cauſas ſubditorum provincialium, niſi ordinarius intra biennium à die motæ litis numerandum, negligat, vel niſi per legitimam appellationem à ſententia definitiva ad Legatum cauſæ devolvantur. Neque tamen poteſt de jure etiam antiquo Legatus Sedis Apoſtolicæ, etiamſi de Latere ſit, cauſam alteri à Summo Pontifice ſpecialiter delegatam, ad ſuum forum trahere, *c.* 2. *h. t.* (etiamſi delegatus nondum uti poterit ſuâ iurisdictione) aut appellationem à ſententia delegati admittere, neque poteſt contra ſententiam delegati reſtituere aliquem (ad cavenda multarum perturbationum incommoda) niſi nova cauſa à delegante non præviſa ſuperveniat, quâ cognitâ veriſimiliter talis delegatio facta non fuiſſet; quo in caſu prohibere poteſt delegato ſpeciali, Legatus, ne in cœpto negotio procedat; aut niſi ſpecialis delegatus contra formam mandati Apoſtolici procederet, quo in caſu ſe immiſcere tali negotio poteſt Legatus, & acta delegati irritare etiam, vel irrita declarare, prout communiter à contrario ſenſu colligunt AA. ex citato *c.* 2. aut niſi prius, quàm literæ ſpecialis commiſſionis fuerunt præſentatæ cauſam talem jam cognoſcere cœperit Legatus, quo in caſu ſicuti prævenit delegatum, ita etiam procedere poteſt, aut niſi tantùm ſententiam à delegato rationabiliter Latam confirmet, quod in citato *c.* 2. conceditur Legato, approbando ſcilicet illam, nullam tamen novam illi auctoritatem, aut robur addendo, cùm in caſu tali delegatus ſpecialis à Summo Pontifice ſit ſuperior tali Legato generali, quamvis hic ſit à latere.

§. III.

De poteſtate ſpeciali Legati à Latere.

MAjorem poteſtatẽ eſſe Legati à Latere, quàm ſit aliorum, ipſa major dignitas probat, & hinc ob reverentiam Sedis Apoſtolicæ, quam repræſentat Legatus

gatus à Latere, omnium Legatorum aliorum inferiorum potestas suspenditur, ut nullũ hujus exercitium præsente Legato à Latere habeant, *c. Volentes 8. h. t.* & ob hanc ipsam prærogativam dignitatis præ cæteris Legatis, concessum est Legatis à Latere, primò ut conferre possint de jure ordinario beneficia suæ Provinciæ, ad quam destinati sunt, ita ut cum quolibet ordinario illius Provinciæ concurrant in conferendis beneficiis, & detur locus præventioni (quam potestatem non habent alii Legati ex officio Legationis sibi concessæ, nisi specialiter hoc ipsis concessum sit, prout habetur in *c. 1. h. t. in 6.*) ita ut possint conferre beneficia in sua provincia sita, etiamsi illa sint de jure patronatus Ecclesiastici, non consentiente, & inconsulto etiam Patrono tali, *c. dilectus 6. h. t.* si enim prævenire potest ordinariũ collatorem Legatus in conferendo beneficio *c. si à sede 31. de præb. in 6.* multò magis potest prævenire patronum Ecclesiasticum, & hoc inconsulto conferre beneficium, cùm per collationem talem plus juris quasi adimatur collatori ordinario, qui confert jus in re, quàm patrono, qui confert tantùm jus ad rem *c. pastoralis 29. de jure patro.* & quamvis hoc etiam verum sit, de patronatu, qui tantùm ex præscriptione, consuetudine, aut speciali privilegio habetur, dici tamen hoc non potest de patronatu laico, qui ex fundatione, dotatione, aut ædificatione Ecclesiæ habetur, cui nec ipse Pontifex facilè derogare censetur, nisi hoc exprimat, ut ne scilicet à fundandis, dotandis & ædificandis Ecclesiis absterreantur alij. Quin etiam ea beneficia conferre possunt Legati à Latere, quorum collatio ob negligentiam collatorum inferiorum ad Summum Pontificem devoluta est, cùm ille Papæ vices in Provincia agat; non tamen ea, quæ propter negligentiam Prælatorum regularium exemptorum, auctoritate Apostolicâ conferre possunt Episcopi, juxta *clement. 1. de suppl. negl. Præl.* cùm talia beneficia ex speciali delegatione conferat Episcopus: potest autem de jure communi Legatus à Latere non tantùm beneficia, actu vacantia conferre, sed etiam nondum vacantia suæ collationi reservare, etiam in favorem certæ personæ, cum limitatione tamen præscripta in *c. præsenti 3. h. t. in 6.* plura adhuc tam circa collationem beneficiorum, quàm circa alia, quæ Legati à Latere possunt, facilius legentur apud Aut. hîc, quàm ut pluribus ea referantur, quæ non tantùm rari per se usûs sunt, sed pleraque etiam Concordatis nostræ Germaniæ repugnant.

§. IV.

Quando, & quo loco Legatus Sedis Apostolicæ exercere possit suam jurisdictionem.

CUm primùm urbe egressus est, qui Legatus ad Provincias mittitur, gerit dignitatem, & potestatem velut in habitu, & ideò in accessu ad Provinciam, ad quam destinatus est, potest gestare suæ Legationis insignia *arg. legis 1. ff. de off. procons.* equo scilicet albo uti, vestibus rubris, freno, & calcaribus deauratis: & quamvis actu exercere non possit jurisdictionem suam contentiosam, antequam Provinciam sibi commissam ingrediatur, potest tamen infirmitate v. g. in itinere præpeditus, delegare jurisdictionis

nis exercitium alils in Provincia sibi commissa exercendum *arg. legis aliquando ff. de off. proconsulis.* & voluntariam jurisdictionem exercere circa suos Provinciales etiam extra Provinciam existens; sicuti etiam si ad plures Provincias mittatur, potest in qualibet earum non tantùm voluntariam, sed contentiosam etiam jurisdictionem circa suos Provinciales exercere, juxta *c. novit. 7. h. t.*

§. V.

Quibus modis finiatur officium, seu potestas Legati Apostolici?

QUatuor potissimùm modis finitur, ut tradit *Gloss. c. præsenti 3. V. finitur legatio h. t.* tempore scilicet elapso, ad quod constitutus est Legatus, *arg. c. de causis 4. de offic. deleg.* secundò si aliquam causam dubiam ad Summum Pontificem detulit, finita est illius jurisdictio, quoad causam talem, *c. licet 5. h. t.* tertiò si Provinciam sponte egressus sit, animo non redeundi, aut à Pontifice revocetur, non quidem per submissum alium, quo in casu perseverat esse legatus *juxta receptam communiter Glossam in c. in Gallarum 3. V. prætermitti. causa 25. quæst. 2.* cùm non repugnet plures esse judices ordinarios in eadem Provincia, eidem superiori subordinatos, sed per expressam revocationem, quam etiam Collegium Cardinalium, Sede Papali vacante ex gravi & urgenti causa facere potest *juxta Gloss. in c. 2. V. declaramus h. t. in 6.* præsertim, si nondum Provinciam ingressus sit, ad novas à novo Pontifice instructiones accipiendas. Et quartò denique exspirat, non quidem per mortem legantis Pontificis, ut constat ex *c. Legatos 2. h. t. in 6.* sive uti eâ cœperit, sive Provinciam jam ingressus sit, sive nondum ingressus sit, cùm sit Sedis Apostolicæ, quæ nunquam moritur Legatus, & ordinaria sit illius jurisdictio, sed si Legatus talis moritur, quia personalis hæc gratia & potestas est.

TITULUS XXXI.

DE OFFICIO JUDICIS ORDINARII.

Sectio I.

De Jurisdictione in genere & de jurisdictione seu potestate judicis ordinarii universim.

§. 1.

Quid & quotuplex sit Iurisdictio in genere?

IUrisdictio in genere rectè describitur quòd sit potestas alicujus publicam auctoritatem & eminentiam habentis circa aliorum regimen seu gubernationem. Dicitur publicam auctoritatem habentis, ut distinquatur à domesticâ sive œconomica potestate patris in filium, mariti in uxorem, Domini in servum, quæ potestates privatæ potius sunt. Variè autem dividitur jurisdictio; in Ecclesiasticam, quæ causas Spirituales, & Ecclesiasticas complectitur, ac politicam & temporalem, quæ circa causas sæculares, & profanas versatur. Dein alia jurisdictio est fori externi, quæ in foro externo exercetur, & alia est fori interni, quæ exercetur in foro interno seu conscientia: utraque subdiciditur in ordinariam & delegatam. Hæc *Tit. 29.* jam explicata est illa hujus Tituli materia est; fori externi jurisdictio subdividitur in voluntariam, & contentiosam jurisdictionem, illa non nisi inter volentes sine strepitu judicialis processûs exercetur, uti est absolvere à censuris, dispensare in votis, & juramenti beneficia conferre, legitimare, manumittere, delegare, quæ quidem extra proprium teritorium etiam exerceri potest, ad vitanda tamen multa incommoda consultius videtur, voluntariæ hujus jurisdictionis actus privatim & non publicè extra territorium proprium exercere. Contentiosa jurisdictio est, quæ exercetur etiam in invitos trahendo v.g. eos ad judicium, & causas judicialiter contra eos examinando, ac decidendo, quæ nunquam extra proprium territorium, nisi cum consensu domini illius territorii exerceri potest, cùm extra territorium jus dicenti impunè non pareatur *c. 2. de constit. in 6.* solet autem jurisdictio fori externi tam Ecclesiastica quàm Civilis subdividi in imperium, & simplicem jurisdictionem. Simplex jurisdictio dicitur, quæ mercenario judicis officio exercetur, & nullum imperium coercendi, puniendi includit, ac totum juris actioni alligatum est, ac deservit. Imperiũ verò dicitur, quod nobili officio judicis exercetur, neque alligatum est actioni merè civili, sed ad pœnas etiam, & coactiones varias descendendo, publico bono, aut privatæ etiam utilitati deservit. Hoc imperium duplex est, mixtum aliud; aliud merum, utriusq; imperii varii sunt gradus meri imperij primus est, qui etiam summũ imperium dicitur, potestas condendi leges univer-

versales concilia congregandi universalia aut commitia, bellum indicendi, cognoscendi causas, remoto appellationis remedio, tributa exigendi, cudendi moneatâ, & alia similia, quæ regalia dicuntur & summis tantùm Principibus in signum supremæ majestatis conveniunt, vel inferioribus etiam Ducibus ab imperio in feudum conceduntur. Secundus gradus est, potestas facinerosos puniendi, etiam pœnâ mortis, aut mutilationis: quod alii dicunt jus gladij, potestas inferendi mortem civilem per maximam capitis diminutionem, jus civitatis Romanæ & libertatem adimendo, potestas degradandi Clericos excommunicandi proprio motu &c. Tertius gradus est, qui magnum etiam imperium dicitur, potestas, per quam media capitis diminutio infertur, sive civitatis jure quis exuitur, retentâ tamen libertate, potestas condemandi ad triremes &c. Quartus gradus meri, sed parvi imperii dicitur, potestas relegandi, subjiciendi torturæ, verberandi &c. Quintus gradus minoris imperii dicitur, potestas leviter coercendi in corpore. Et sextus denique gradus est, qui minimum imperium dicitur potestas imponendi mulctâ modicam pecuniariam, qui duo ultimi gradus cuivis judici ordinario competunt, ne prorsus sit in efficax illius jurisdictio, si nullam coercitionem adhibere possit. Mixti imperij dantur etiam varii gradus, de quibus videndi Civilistæ.

§. II.

De Judice ordinario in genere, ejusque jurisdictione ac potestate.

IUdex ordinarius dicitur, quia ex proprio munere, adeòque suo jure jurisdictionem exercet, non quidem quasi cuivis judici ordinario plena potestas, sive plenitudo potestatis competat, quæ in Principibus summis residere tantùm dicitur, sed quòd ex vi suæ Dignitatis, officii, aut magistratûs jurisdictionem convententem exerceat: aquiritur autem potestas ordinaria, vel à Principe, aut republica superiorem non recognoscente, sive ex privilegio Principis talis, aut reipublicæ neque enim inferior magistratus judices ordinarios constituere potest, cùm hæc potestas inter regalia numeretur, nisi inferioribus Principibus hoc jetiam regale à supremo Principe concessum sit in feudum, ut habent germani Principes ab Imperatore) vel à lege seu Canone (quales sunt illi, qui ad præscriptum legis seu Canonis, vel ab homine publicam auctoritatem habente, vel ab Universitate aliqua, aut Collegio constituuntur) vel denique consuetudine legitimè præscriptâ (consuetudo enim sicuti jurisdictionem tollere, restringere & imminuere potest, ita potest etiam jurisdictionem dare extendere, & ampliare *c. cùm contingat 13. de foro competente*) quamvis meri, aut mixti imperii sint; quamvis Principi in signum prærogativæ reservata sint, modò sint talia, quæ aliis etiam interdum demandantur, & capacitas possidendi sit penes præscribentem; ex cujus capacitatis defectu nemo præscribere potest jurisdictionem Ecclesiasticam fori externi, nisi Clericus sit, & in officio aliquo publico Ecclesiastico constitutus. Possunt autem esse judices ordinarii omnes, qui nec naturâ, nec jure prohibentur: naturâ autem prohibentur judices ordinarii esse surdi, muti perpetuò amentes, impuberes,

& qui vel animi vel corporis tali vitio laborant, ut munus judicandi obire nequeant. Lege verò sive jure prohibentur minores 25. Annis, qui enim nondum est aptus ad propria administranda, multò minus aptus est ad rempuclicam administrandam) nisi à Principe datus sit, & 18. annis major, vel nisi in eum, qui 20. annis minor est, consenserint partes; qui senatu moti sunt propter turpitudinem; qui ob infamiam, aut ex alio capite à legitimis actibus repelluntur, ut servi; qui ex recepta consuetudine prohibentur esse judices, ut fœminæ, nisi illustres illæ sint, Comitissæ, Principissæ, Reginæ; qui notorié sunt excommunicati, qui mundo mortui habentur, ut Religiosi, Monachi &c. exspirat autem jurisdictio ordinarii per mortem illius per renunciationem illius, per depositionem ab officio & per ejusdem translationem, non autem per mortem ejus, qui hanc ordinariam jurisdictionem dedit, quamvis data fuisset ad beneplacitum Principis tantùm, quamvis enim aliæ gratiæ ad beneplacitum concedentis concessæ, per mortem concedentis exspirent, cùm cesset per mortem concedentis, beneplacidum illius, non tamen jurisdictio ordinaria, ob favorem scilicet, & utilitatem publicam.

Sectio II.

De Archiepiscopo seu Metropolitano, ejusque jurisdictione, & potestate.

§. I.

De jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in Episcopos suffraganeos sibi subjectos.

Archiepiscopus dicitur ille, qui inter Coëpiscopos non exemptos suæ Provinciæ, principem locum, & jurisdictionem obtinet, quem alii nonnunquam Metropolitanum dicunt & tanquam Ordinarius, ac immediatus suæ provinciæ Episcoporũ superior (qui illius respectu sæpius etiam suffraganei dicuntur) hic Episcopi præcipere potest, quæ ad officium spectant, eosque negligentes ad officium suum faciendum etiam per censuras compellere. *c. pastorali 11. h. t.* non quidem per Vicarium suum generalem, cui ob reverentiam officii, & Dignitatis Episcopalis nulla censuta ferendi contra suffraganeos Episcopi conceditur facultas *c. t. h. t. in 6.* sed per seipsum: & quamvis de jure antiquo, etiam in causis criminalibus majoribus, quæ privationem seu depositionem merentur, potuerit saltem inquirere, & cognoscere contra Episcopum suffraganeum, hodie tamen in talibus causis juxta *Trid sess. 24. c. p. de refor.* non solùm condemnatio, sed etiam cognitio summo Pontifici reservata est, ubi statuitur, etiam ut causæ criminales minores Episcoporum in Concilio tantùm Provinciali, vel à deputatis in Concilio Provinciali cognoscantur & terminentur attendenda tamen hac in re consuetudo est, præsertim in istis Provinciis, ubi rata sunt Concilia Provincialia. Potest tamen etiam Archiepiscopus statuta Provincialia facere, cum consilio tamen, & con-

& consensu Coepiscoporum Provincialium in Synodo v. g. Provinciali ad hunc etiam finem congregata, ubi tanquam præcipuum membrum principem locum habet Archiepiscopus, non quidem, tanquam jurisdictionem exercens in Coepiscopos suæ Provinciæ, sed major Dignitate, ipsius tamen Concilii Provincialis jurisdictioni subjectus, quin ad illius etiam potestatem olim pertinebat, confirmare Episcopos suffraganeos, electos, & assistentibus aliis duobus Episcopis eos consecrare, hodierna tamen nostræ Germaniæ consuetudo pro consecratione non ad Archiepiscopum recurrit, & confirmationem electorum in germania Episcoporum, à Pontifice volunt germaniæ concordata petendam.

§. II.

De jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in subditos Episcoporum suffraganeorum.

NUllam jurisdictionem habere, & exercere posse Archiepiscopum in subditos suorum suffraganeorum Coepiscoporum, nisi in casibus jure expressis, clare habetur in *Canone 7. & 8 causa 9. q. 3. c pastoralis 11. h. t. c. 1. eodem in 6. & c. 1. de sup. neg. Prel. in 6.* sunt autem casus à jure expressi, in quibus jurisdictio aliqua conceditur à jure tam antiquo, quàm novo, Archiepiscopo in subditos suorum suffraganeorum: primus & præcipuus est casus appellationis, quando scilicet per appellationem à sententia Episcopi ad Archi-Episcopum causam suam subditus Episcopi suffraganei defert, juxta citatum *Can. 8. junct. gloss. v. provocaverint, & juxta c. 1. de off. leg.* sive in causa spirituali, sive temporali, civili, aut criminali fuerit appellatum (nisi specialia privilegia, aut consuetudo vel jus particulare etiam hanc appellationem impediant) ita ut in casu talium appellationum factarum suos etiam Delegatos in Diœcesibus suorum suffraganeorum constituere possit, qui causam ad se per appellationem delatam decidant contradicentes etiam cohibendo &c, ut dicitur *in c. Romana. 1. h. t. in 6.* quamvis subditi Archiepiscopi non sint; invitus tamen illos, si subditi non sint, cogere non potest ad acceptandam delegationem, cùm nullam adhoc in subditos talium Coepiscoporum habeat potestatem *c. pastoralis 11. h. t.* Secundus casus est, in quo Archiepiscopus in subditos suorum Coepiscoporum suffraganeorum, habet jurisdictionem, quando visitat Provinciam, quo tempore procurationes debitos ratione visitatorum Ecclesiarum à subditis Coepiscoporum suorum suffraganeorum exigere potest (*c. cùm Apostolus 6. junct. gloss. V. Archiepiscopi. c. sopitæ 14. c. supereo 22. c. cùm nuper 25. de censibu. &c.* & in foro etiam conscientiæ absolvere suorum Suffraganeorum pœnitentes, uti habetur in *c. ult. de censibus in 6.* non autem etiam tempore visitationis dispensare cum talibus subditis potest in votis, juramentis, aut aliis irregularitatibus, cùm hæc potestas nec per se conjuncta sit cum potestate absolvendi, nec in jure hoc visitanti Archiepiscopo concedatur. Tertius casus est, si talis Provinciæ bonum hoc exigat in casu scilicet quò tollenda est prava consuetudo, quæ per Provinciam vigeat, prout colligitur ex *c. ex frequentibus de instit.* Quartus casus est, si cessent Canonici Cadethralis Ecclesiæ sine rationabili causa à divinis,

maximè, si hoc agant in contemptum Episcopi, in quo casu causam Capitulum inter, & Episcopum examinare potest Archiepiscopus (saltē ut Delegatus Sedis Apostolicæ) & metu pœnæ urgere reos capitulares, ut habetur *in c. irrefragabili 13. h. t.* Quintus casus est, si causa criminalis agitetur in Episcopum, & Clericum ejus subditum; quamvis enim ad Concilium Provinciale hic casus ex jure Trid. pertineret, quia tamen hæc valde rara sunt, & Papa in omni casu aditi non possit, non videtur melior in hac causa judex quàm Archiepiscopus. Sextus denique casus est secundùm aliquos, si Episcopus sit negligens in exercenda sua jurisdictione, & officio; probabilius tamen est, quòd in hoc casu negligentem quidem Episcopum Archiepiscopus monere, & compellere possit ad præstandum officium, in hoc tamen casu nihil immediatè circa ipsos subditos possit, nisi ex suprà allatis casibus aliquid interveniat. Videatur glossa in *c. pastoralis. V. exceptis*, ubi plures casus referuntur devolutæ ad Archi-Episcopum jurisdictionis.

§. III.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa jurisdictionem, & potestatem Archi-Episcopi proponuntur, & resolvuntur.

QUæritur, an excommunicatum ab Episcopo suffraganeo possit Archi-Episcopus absolvere? Respondetur posse, si ab Episcopo ad Archiepiscopum appellatum sit. *c. per tuas 40. de sent. excom.* & *c. venerabilis 7. §. porrò eodem in 6.* (cùm jurisdictionem per appellationem, aquisivit, ita tamen, ut modum observet præscriptum in *c. ad reprimendum 8. h. t.* ut prius scilicet ad Episcopum, qui excommunicat, remittat (nisi constiterit injustè fuisse excommunicatum, aut nolit Episcopus, eum quem excommunicavit, absolvere, aut in mora sit periculum) & cautionem saltem juratoriam prius recipiat, quòd velit satisfacere Episcopo, qui excommunicavit, in eo propter quod excommunicatus est &c.

Quæritur 2. utrum ab Episcopo, qui mandatum à Papa accepit, de corrigendis suis subditis, ad Archiepiscopum, non obstante hoc mandato, appellari possit? Respondetur affirmativè, ut constat ex *c. licet 12. h. t.* quia in casu tali non tam delegatus Papæ constitutus fuit Episcopus, ut ad delegantem debuerit fieri appellatio, sed excitata tantùm per mandatum tale fuit jurisdictio illius ordinaria, cùm ea tantùm ipsi mandata fuerint, quæ ad ordinariam jurisdictionem pertinent.

Quæritur 3. in quo loco Archiepiscopus exercere possit jurisdictionē suam erga subditos suorum suffraganeorū. Respondetur de hoc ita statuere Bonifacius VIII. *in c. ut litigantes 5. h. t. in 6.* non debere Archiepiscopum causas subditorum Coepiscoporum suffraganeorum judicare, si ad ipsum appellaverint, nisi in propria sua diœcesi, vel in illâ eâdem ex qua appellatio fuit petita, nisi aliud consuetudo habeat, ad parcendum scilicet sumptibus litigantium & hinc cum &c. hæc statuta sint, possunt ipsi cedere huic favori, & velle, ut ea etiam alibi, cum consensu tamen ordinarii illius loci decidatur.

SEC-

SECTIO III.

De Jurisdictione, officio, & potaſtate Epiſcopi.

EPiſcopum (Si confirmatus ſit, etiamſi nondum ſit conſecratus) jurisdictionem obtinere in omnes ſuæ Diœceſis Clericos tam regulares, quàm ſæculares, niſi exempti ſint, & in cauſis ſpiritualibus, ac mixtis, etiam in Laicos, certiſſimi juris eſt, & clarè patet ex *c. 1. h. t. c. cùm Epiſcopus 7. eodem in 6. c. cùm ſit 8. & c. ex tenore* 11. *de foro competente*: dubitantur tamen de hac jurisdictione aliqua: & hinc ſit.

§. I.

An Epiſcopis poteſtas ſuæ jurisdictionis competat immediatè ex jure Divino, an verò ex jure humano, & Eccleſiaſtico?

VEriſſima ſententia eſt, & tam inter Theologos, quàm Canoniſtas hodie communis, quòd, quamvis in genere Epiſcopale munus, ſeu officium, & illius juriſdictio ordinaria, ſit à Chriſto immediatè inſtituta, in quantum tamen in particulari huic vel illi competens conſideratur in ordine ad hos vel illos ſubditos, immediatè ſit, & conferatur à Romano Pontifice, tanquam Vicario Chriſti, & Eccleſiæ capite, prout ex pluribus ac variis tam juris textibus, quàm rationibus probari poteſt, & ſatis clarè oſtendit poteſtas, quam penes Pontificem eſſe nemo negat, quâ poteſt Epiſcopum ſuâ jurisdictione privare, ergo tota hæc in ſpecie, & particulari reſpectu hujus perſonæ à Pontifice dependet.

§. II.

De duabus legibus, jurisdictionali, & diœceſana, in quibus totum jus, ſeu officium, & poteſtas Epiſcopi conſiſtit.

DEberi multa Epiſcopis, & poſſe etiam multa Epiſcopos vi ſuæ juriſdictionis ordinariæ, tam ex lege diœceſana, quàm ex lege juriſdictionis, certum eſt: & quamvis de his ſatis in ſpecie conſtet, ex *c. conquerente 6. h. t.* ubi pluribus enumerantur, quæ ſint jura Epiſcopalia, non tantùm ab Eccleſiis parochialibus ſuæ diœceſis, ſed etiam à Capellis, ſive Eccleſiis, quæ monaſteriis unitæ ſunt, ſolvenda & exhibenda (niſi Capellæ tales monaſteriis incorporatæ etiam ipſæ exemptæ ſint) & in fine Capituli illius ſubjungatur, his juribus in prædictis Eccleſiis contemptos eſſe debere Epiſcopos, nec amplius exigere aliquid (ſaltem de jure, quidquid ſit de conſuetudine, juxta quam non omnia jura, quæ in dicto Capitulo enumerantur, hodie in uſu ſunt) niſi ſubſidium moderatum, (quod ſubſidium charitativum appellatur) juxta formam præſcriptā à Latranenſi in *c. cùm Apoſtolus. de cenſibus in 6.* de his inquam, quamvis ſatis in ſpecie conſter, & de pluribus aliis in ſequentibus etiam §. agendum ſit, dubitant tamen in genere multi, quænam dicantur ex lege diœceſana deberi, à qua regulariter & ordinariè omnia monaſteria exempta habentur (ob favorem religionis, ut varia jura habent) etiamſi aliàs jurisdictioni Epiſcopi ſubjecta ſint, & quænam dicantur ex lege jurisdictionis deberi. Communiter traditur illa regula, ex *Gloſſ. in c. dilectus 18. h. t.*

h. t. V. de lege jurisdictionis, quòd ea spectent ad legem jurisdictionis, quæ consistunt in dando, seu conferendo, vel in actione judiciali, qualia sunt conferre beneficia, administrare Sacramenta, causas audire, sententiam ferre, delicta punire, excommunicare, &c, quæ verò consistunt in recipiendo, uti est Cathedraticum, quarta decimarum, & mortuariorum, ad legem diœcesanam pertinere: hæc tamen regula pluribus aliis displicet, cùm negari non possit, procurationes, quæ consistunt in recipiendo, etiam à monasteriis actu visitatis deberi, *c. sopitæ 14. de censibus*, & ad quartam mortuariorum obligari etiam de jure Regulares *c. requisiti 15. de testamentis*, ergò vel malè dicitur, ea quæ in recipiendo consistunt, spectare ad legem diœcesanam, vel malè dicitur, monasteria à lege diœcesana esse exempta. Quidquid tamen de hac regula sit, sufficit eis, cui ea non placuerit, dicere, ad legem diœcesanam pertinere ea, quæ alii quidem Episcopo, non tamen monasteria præstare tenentur; alia verò, quæ etiam monasteria non exempta pati debent, ad legem jurisdictionis pertinere.

§. III.

De illis, quæ ad officium Episcopi ex lege jurisdictionis spectant, & in specie de potestate judicandi, inquirendi, puniendi, corrigendi, & reformandi.

AD legem jurisdictionalem Episcopi non tantùm pertinet cognitio judicialis omnium causarum, ad forum Ecclesiasticum externum pertinentium, ita ut cumulativè cum quolibet inferiore Prælato, cui ordinaria fori externi jurisdictio convenit, concurrat, & præventioni locus detur, ac sit de jure communi, penes actorem, in causis civilibus, coram quo judice reum convenire velit, sed inquirere etiam, & punire delicta non tantùm purè spiritualia, sed etiam quæ mixti fori sunt, non tantùm Clericorum, sed etiam Laicorum, ita ut cogere eos possit, incarcerare, ad triremes condemnare, &c. & ad executionem hujus suæ potestatis armatâ etiam manu, si necessitas urgeat, uti possit, quam propriam sibi potest asciscere, aut invocare brachium sæculare, urgendo etiam ad hoc sæcularem magistratum, & si à Laico magistratu, ad punienda subditorum delicta inquirente, requisitus fuerit, subditos illius contumaces censuris etiam ad obedientiam compellere potest, quæ omnia in diversis juribus hujus Tituli in antiquis, & in sexto habentur, &c. Possunt tamen etiam inferiores ordinarii judices, contra Episcopum privativè præscribere, vel ex privilegio obtinere jus puniendi, & corrigendi suos subditos, uti habetur *in c. irrefragabili 19. §. excessus h. t.* ita tamen, ut semper in habitu jus tale permaneat, in actum etiam redigendum, si inferiorum horum judicum negligentia sit supplenda (nisi exemptio aliud jubeat) sive sæculares, sive regulares illi fuerint, uti habetur ex *c. quanto 7. h. t.* & ex citato *cap. irrefragabili*, quam constitutionem in tantum etiam ampliavit Trid. *sess. 6. c. 4. de refor.* ut detur hodie Episcopis facultas visitandi, ac corrigendi, quoties opus videbitur, etiam auctoritate Apostolicâ, Capitula Ecclesiarum Cathedralium, illarumque personas, non obstantibus exemptio-

emptionibus; & consuetudinibus; & quamvis etiam pœnas pecuniarias imponere possint Episcopi, & alii judices Ecclesiastici, deberent tamen hæ mulctæ, non Cameræ Episcopali, sed causis piis applicari, juxta *Trid. sess. 25. c. 13. de refor.*

§. IV.

De potestate instituendi in beneficiis, & destituendi seu deponendi.

AD legem jurisdictionis Episcopalis etiam pertinet jus instituendi in beneficiis, uti etiam destituendi, ac deponendi (prout sumitur ex citato *c. conquerente*, & ex *c. cum injuncto 12. de hæreticis*) ita tamen, ut institutio latè hîc sumatur, & non tantùm liberam collationem, sed quamcunque etiam confirmationem, & approbationem dicat, destitutio verò dicat quamcunque amotionem ab officio, beneficio, vel ordine, &c. hæc autem beneficiorum cura, ut benè sit illis provisum, adeo propria est Episcoporum, ut in *c. cùm vos 4. h. t.* concedatur illi œconomum in beneficio constituere, si in præsentando ex legitima ratione moretur Patronus Laicus, aut indignum præsentet, penes quem sit fructus beneficii vacantis percipere, & in utilitatem Ecclesiæ expendere, vel futuro successori reservare: & in *c. Ordinarii 3. h. t. in 6.* præcipitur Ordinario inquirere in beneficiatos (nùm beneficia sua canonicè obtineant) in casu v. g. quo plura beneficia de se incompatibilia obtinent, cùm cura animarum in pluribus talibus uni collatis Ecclesiis negligatur; neque tamen conceditur Episcopo facultas accipiendi reditus Ecclesiarum, vel Dignitatum vacantium, ad suam collationem aut institutionem pertinentium, qui vel in utilitatem talium Ecclesiarum concedendi sunt, vel successori reservandi juxta *c. final. h. t. in 6.* nisi consuetudo legitima, aut speciale privilegium aliud obtineat.

§. V.

De potestate inferendi censuras Ecclesiasticas, & ab eis absolvendi.

EX Jurisdictionis Episcopalis etiam continet potestatem inferendi censuras (excommunicationis scilicet, suspensionis, & interdicti) juxta citatum *c. conquerente* (cùm Episcopo negari non possit potestas ordinario remedio contumaces contra jura Episcopalia, & Ecclesiam coercendi) & potestatem ab illis absolvendi, quamvis ab aliis Prælatis, ordinariam jurisdictionem habentibus, se inferioribus, & sibi subjectis, censurâ affecti sint, si tamen tales censurâ affecti, subjecti etiam sint tali Episcopo, & observetur *c. cùm ab Ecclesiarum 9. h. t.* (nisi Pontifici expressè reservatæ sint censuræ tales, & nulla circa illas concessa Episcopis potestas) imò potestatem etiam habet, lapsos in hæresin, post hujus abjurationem, in foro externo absolvendi ab excommunicatione Pontifici reservata (præsertim in nostra Germania, ubi alii inquisitores fidei ad hoc designati non habentur) ita ut talem à censura excommunicationis absolutum, postmodum in foro interno quilibet Sacerdos approbatus ab hæresis peccato absolvere possit: quin etiam, si crimen tale hæresis non sit delatum ad forum externum judiciale Episcopi; aut illius

Vicarii, sed statim ad forum pœnitentiæ, possunt Episcopi Germaniæ non solùm ab hæresi occulta (prout concedit illis Trid. *sess. 24. c. 6. de refor.*) sed etiam à notoria in foro conscientiæ absolvere, (dummodo absolvendus non sit hæresiarcha) quia casus per se Papales fiunt per accidens ob nimiam frequentiam, vel ob difficultatē adeundi Pontificem, &c. Episcopales, nisi fortassis post Trident. de hæresi aliter nos loqui oporteat. de *quo in l. 5. tit. 7.*

Circa hæc tamen adhuc advertendum primò: excommunicatum v. g. ab Episcopo, si absolutionem à Pontifice impetret, tacitâ excommunicationis causâ, posse, & debere compelli, etiam per Ecclesiasticas censuras, ut cum literis veram causam continentibus ad Pontificem se conferat. Si certò constet Episcopo de commissa obreptione; vel si non constet de hoc certò, prudens tamen dubium sit, compelli posse, ad purgationem canonicam, coram se præstandam juxta *c. ex parte 5. h. t.* ut ne videatur in tali absolutione defuisse voluntas absolvendi, si causa excommunicationis lateat, aut ne prudenter de hoc defectu saltem dubitetur.

Advertendum secundò, per Delegatum à Papa excommunicatum, non posse absolvi ab Episcopo sine speciali mandato Sedis Apostolicæ, cùm in tali causa Delegatus Pontificis sit superior Episcopo *c. pastoralis* 11. §. *præterea h. t.* & consequenter talem excommunicatum nemo absolvere mortuo delegato poterit, nisi Summus Pontifex, aut in officio prioris Delegati successor, si officio facta sit delegatio, exceptis casibus à jure expressis, in quibus per accidens etiam inferioribus Papâ conceditur à Papalibus censuris absolvendi licentia.

Advertendum tertiò, eos quibus ex officio in certis casibus absolvendi ab excommunicatione canonis conceditur de jure ordinario licentia, posse eam etiam aliis committere, si ita expedire visum fuerit, uti statuitur in *c. fin. h. t. junct. gloss. V. ex officio*, quod idem de aliis censuris etiam dicendum est, cùm eadem in omnibus sit ratio, quòd ordinario scilicet judici delegandi potestas conveniat.

Advertendum quartò, ob favorem animarum, & ad tollendum vel impediendum peccatum concessum esse Episcopis, ut si qui ab ipsis ob certum crimen ad ordinariam illorum potestatem pertinens excommunicati per Delegatū non fuerint absoluti, qui tamen in causa tali ad tollendum, vel impediendum peccatum non procedit ulterius, prout ipsi mandatum fuerat, hos malitiosè forum suum declinantes, & in peccato suo perseverantes, ita contra absolutionem Delegati Pontificii excommunicet, prout statutum habetur in *c. significavit 6. h. t.* si tamen ipsi delinquentes moniti à peccato desistere nolint.

§. VI.

De potestate dispensandi concessa Episcopis.

AD legem jurisdictionis Episcopalis pertinet quidem etiam dispensandi licentia, quæ tamen sæpius restricta est, & non omnem dispensationem complectitur. Sic primò non possunt Episcopi in lege Pontificis, vel canonica, aut consiliorum decretis, dispensare, nisi in casibus

bus à jure permissis, prout colligitur ex *c. dilectus 15. de temp. ord.* & ex *c. penult. & utl. de filiis Præsbyt.* cùm inferior non habeat jurisdictionem supra legem superioris. Sunt autem à jure certi casus permissi, in quibus in superiorum etiam constitutionibus, & decretis dispensare potest Episcopus, & præsertim tres enumerantur ab AA. Primò si in lege, aut canone simpliciter dicatur, posse in eis dispensari; debent enim hæc verba simpliciter posita significare aliquid, non possunt autem significare, quòd Summus Pontifex aut Consilium in talibus legibus, vel decretis dispensare possit, quod independenter ab his verbis, in lege positis fieri potest; ergò ut significent aliquid, de aliis etiam intelligi debent, quòd dispensare scilicet in talibus legibus possint etiam Episcopi. Secundò dispensare in legibus Superioris potest Episcopus ex causa magnæ necessitatis, aut evidentis utilitatis prius verisimiliter incognitæ, & quando periculum est in mora, aut casus sunt frequenter contingentes, prout fit in certis quibusdam, aut casibus ferè quotidianis: pro his enim omnibus semper recurrere ad Pontificem, foret difficillimum, unde merito, & rationabiliter præsumitur, concessa Episcopis licentia circa hæc dispensandi. Tertiò denique dispensare contra canonem, aut legem Superioris potest Episcopus, ubi consuetudo legitimè præscripta jurisdictionem ei dedit, sicut enim in aliis casibus jurisdictionem dare, & adimere potest consuetudo, ita potest etiam in hac dispensandi materia. Plures quidem alii etiam casus in specie referuntur, in quibus dispensare possunt Episcopi, illi tamen vel ex communibus principiis clari sunt, vel suis locis explicabuntur.

§. VII.

De collatione Sacrorum, prædicatione, impositione pœnitentiarum, & concessione indulgentiarum.

AD legem jurisdictionis Episcopalis spectat etiam Sacramentorum omnium collatio, quæ ab Episcopo sunt requirenda *juxta citat. cap: conquerente*, vel ab aliis Ecclesiarum non exemptarum suæ diœcesis curatis conferri possunt, ita ut cum his omnibus cumulativè respectu suorum diœcesanorum concurrat, cùm sit ordinarius, & principalis pastor omnium. Et hinc potest etiam ex officio suo per se, vel per alium substitutum verbum divinum prædicare, eóque pascere populum sibi commissum, ut constat ex *c. inter cætera 15. h. t.* & quamvis communitatem in sua lingua docere, si plures diversarum linguarum communitates habeat, ita ut possit Episcopum suffraganeum constituere, non tantùm in Pontificalibus suum Vicarium respectu populi alterius linguæ, sed etiam quoad potestatem jurisdictionis, quæ juxta communionem ordinaria ac perpetua sit, subordinata tamen Episcopo, seu Diœcesano loci *c. quoniam 14. h. t.* potest etiam Episcopus ex officio suo publicas, tam solemnes, quàm non solemnes pœnitentias imponere juxta sæpius cit. *c. conquerente junct. Gloss. V. pœnitentias*, cùm illius sit correctio, & punitio delinquentium, & potest etiam concedere indulgentias, non quidem plenarias, sed temporales, quas etiam exempti lucrari possunt, cùm in favorabilibus, in eorum præjudicium non debet explicari exemptio.

§. VIII.

De visitatione Episcopi.

PErtinet etiam ad jurisdictionem Episcopi jus visitandi omnes Ecclesias, etiam Cathedralem, suæ diœcesis, monasteria, beneficia curata, & non curata &c. nisi speciali privilegio exemptas sint, & à proprijs suis Prælatis visitentur, quæ quidem visitatio singulis annis de jure antiquo. *c. conquerente. h. t.* vel ab Episcopo, vel ab alio, vicem Episcopi agente, deberet institui; juxta *Trident.* tamen *sess. 24. c. 3. de reform.* sufficit, si saltem singulis biennijs absolvatur, ut orthodoxa scilicet fides conservetur, & propagetur, mali mores corrigantur, & boni inducantur: neque ab hac visitatione exempta sunt ulla loca pia, aut Ecclesiæ, monasteriis etiam exemptis, unitæ, si tamen populus earum subditus sit Episcopo loci in spiritualibus (quia tales uniones fieri solent, salvo jure Episcopali) & juxta *Trident. sess. 7. c. 8. de reform.* etiam Ecclesiæ sæculares, quæ ex Privilegio se prætendunt exemptas à visitatione; quæ visitari debent ab Episcopis, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatis, non obstante tali privilegio, ut ait Trident. adhiberi autem debent in visitatione monasteriorum regularium pauci illique idonei Ecclesiastici regulares, & non sæculares Clerici, aut laici prout statuitur in *c. ut juxta 17. h. t.* ubi Episcopo monasteria visitanti, nonnisi duos trèsve, suæ Ecclesiæ Cathedralis Canonicos permittitur ad Capitulum adducere, ne in claustro, ut ait Pontifex, ansa detur dissolutionis alicujus.

§. IX.

De iis, quæ spectant ad officium Episcopi ex lege diœcesana.

COnsistit lex diœcesana Episcopi primò in convocatione Synodi *c. quod super 9. de major. & obed.* secundò spectat ad legem diœcesanam exactio annua Synodatici, & Cathedratici, cujus nomine duos solidos, aut duos aureos à qualibet Ecclesia suæ diœcesis petere potest Episcopus, etiam à capellis sive Parochiis, monasterio quamvis exempto incorporatis; nominatur autẽ hæc pensio Synodaticum, quia in Synodo, quot annis celebranda, Episcopo solvi debet; & Cathedraticum dicitur, quia ob dignitatem Cathedræ Episcopalis solvitur. Tertiò numeratur etiam inter ea, quæ ad legem diœcesanam spectant, quarta decimationum, ita ut quarta pars decimarum, quæ ad Ecclesias Parochiales Diœcesis pertinent, detrahi debeat, & ob curam universalem Episcopo solvenda sit. Quo eodem modo etiam se habet quarta mortuariorum quarta scilicet pars ex legatis seu funeralibus oblationibus, quæ factæ sunt Ecclesijs, aut aliis piis locis intra diœcesim sitis, detrahenda, & Episcopo solvenda. Quartò ad legem diœcesanam etiam pertinent procurationes, sive victualia, Episcopo, dum visitat, ab Ecclesijs, quæ visitantur, solvenda, juxta cujusvis Ecclesiæ facultates moderanda, & in quantum ad unius diei victum sufficiunt. Et quintò denique ad legem diœcesanam pertinet, etiam petitio moderati subsidii charitativi, quod ex causa rationabili & manifesta exigere potest à suæ diœcesis Ec-

Ecclesiis, & beneficiis, ita tamen, ut non nimium graventur Clerici beneficiati. &c. in plerisque tamen his non tam attendendum, quid jura statuant, sed quid consuetudo, quæ varia sæpius in variis diœcesibus viget, exigat.

§. X.

Quibus casibus Episcopus loci jurisdictionem habeat in regulares exemptos?

HAbent quidem Prælati regulares præsertim exempti, in suos subditos regulares quasi Episcopalem potestatem, ita ut possint omnia circa eos exercere, quæ Episcopi possunt circa suos subditos, plurimi tamen casus enumerantur à Chochier *inp. 1. de jurisdictione ord. in exemptos quæst. 17. Rodriquez in sūma quæst. Regul. Tō 2 quæst. 64. a. 11. Barbosa de officio alleg. 105. Pyrring. hic. &c.* in quibus etiam contra regulares exemptos procedere possunt Episcopi saltem tanquam Sedis Apostolicæ Delegati, qui apud citatos videri possunt.

§. XI.

De loco jurisdictionis Episcopi.

IN quovis loco suæ diœcesis ordinariam suam Ecclesiasticam jurisdictionem exercere posse Episcopum, sive contentiosa illa sit, sive voluntaria, constat ex *c. cùm Episcopus 7. h. t. in 6.* nisi locus talis intra diœcesin quidem situs sit, ab Episcopi tamen jurisdictione exemptus sit, ubi jurisdictionem saltem contentiosam exercere non potest, nisi in casibus quibusdam raris, petitâ saltem Prælati regularis licentiâ.

§. XII.

De potestate Capituli quoad indicendam cessationem à divinis.

COncessum hoc nonnunquam esse Capitulo ex *c. 2. & 8. h. t. in 6.* patet: videntur relata capitula circa hanc materiam rari usus.

SECTIO. IV.

De Officio, & Jurisdictione ordinaria Prælatorum, regularium, Episcopo inferiorum.

§. I.

De jurisdictione, & potestate Abbatum, & aliorum Prælatorum regularium in genere.

PRælati regulares non tantùm potestatem quasi dominativam, & domesticam, sive œconomiam habent, radicatam in voluntate profitentium talem regulam, & se tradentium religioni cum promissione & obligatione secundùm illam obediendi, & juxta imperium Prælati suos labores conferendi, prout ad religiosam disciplinam conveniens judicaverit Prælatus, sed habent etiam potestatem jurisdictionis, spiritualem scilicet, & Ecclesiasticam potestatem ligandi, & solvendi, censuras inferendi, puniendi &c. & quidem ordinariam, quam delegare possunt, & quasi Episcopalem, ita ut plurima circa suos subditos regulares possint, quæ possunt Episcopi circa suos subditos.

§. II.

De potestate excommunicandi, aliásque censuras seu pœnas inferendi, & ab illis absolvendi; item reservandi peccata, ac dispensandi; & denique de administratione, quæ competit Prælatis regularibus.

POssè Prælatos regulares, cùm jurisdictionem ordinariam in suos habeant, etiam in foro externo contumaces excommunicare, aliásque in eas censuras ferre, colligitur ex *c. cùm in Ecclesiis 10. de majorit. & obed.* & ex *c. sicut 33. junct. gloss. V. sub excommunicatione de symonia.* Et quidem per sententiam generalem in eos latam, & per sententiam specialem, quamvis in alieno territorio existant, cùm persona religiosa illis semper maneat obligata. Quod possint autè hos ipsos ab omnibus censuris etiam & peccatis, nisi specialiter à jure vel ab homine superioribus reservata sint, absolvere, aut alteri Sacerdoti absolutionem committere, colligitur ex *c. nuper 29. de sent. excom.* ita ut ab inferioribus Prælatis excommunicatos absolvere etiam possint Superiores, si his subordinata sit jurisdictio inferioris, & tam causa, quàm persona absolvenda sit sub jurisdictione Superioris.

Quòd autem omnes religiosorum ordinum Prælati, non tantùm supremi, & medii, sed etiam inferiores, conventuales, & locales, possint certa peccata gravia, & magis noxia suæ absolutioni reservare, ex *Trident. sess. 14. c. 7.* & *ex constitut. Clement. 8.* quæ incipit *Futuram rei memoriam*, colligitur, ubi IX. casus numerantur, qui in religionibus reservari possunt, & potestas insuper Prælatis talibus datur, alios etiam casus, si putaverint expedire, reservandi, cum consensu tamen Generalis Capituli, si pro toto Ordine casus tales reservandi sunt, vel Provincialis Capituli, si Provinciam tantùm reservatio talis complectitur, nisi specialia Ordinis privilegia circa hanc materiam specialia etiam sint; juxta quæ privilegia nisi communia jura, regulæ, aut consuetudines receptæ sufficiant, possunt etiam hi Prælati cum suis subditis in observatione regulæ dispensare, in abstinentiis. v. g. & jejuniis regularibus in operibus aliis ex præscripto regulæ faciendis, modò nihil circa substantiam trium votorum religioni propriam immutent. Ad Prælatos etiam regulares de jure comuni spectat libera congregationis suæ regularis administratio, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, ita ut solus & independenter à suo Capitulo seu Conventu regulares suos corrigere, & solus ordinare possit, quæ ad divinum cultum & bonorum temporalium dispensationem in monasterij utilitatem pertinent, prout sumitur ex *Can. nullam 9. caus. 18. quæst. 2. &c.* & necessitas, ac obedientia religiosa docet, quæ sicuti uni subesse desiderat, ita omnem administrationem ei relinquit, nisi per consuetudinem receptam, aut peculiaria Ordinis statuta, aliter constitutum sit, aut præcavendum conventus præjudicium aliud jubeat, aut tota totius Ordinis administratio sit penes unum Generalem.

§. III.

§. III.

De Abbatissarum seu Præpositarum regularium officio, & potestate.

QUamvis mulieres sint incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ & Spiritualis, propriè loquendo, ita ut quæ spectant ad claves Ecclesiæ sive ligandi per censuras v.g. & solvendi potestatem &c. illis non conveniant, prout communissima sententia docet cum gloss. in *c. dilecta 12. V. jurisdictionis de majorit. & obed.* quòd tamen usus aliquis seu exercitium spiritualis jurisdictionis non tantùm in moniales suas, sed in Clericos etiam beneficiatos talis monasterii committi possit, ex relata glossa habetur ita ut non tantùm beneficia talibus Clericis conferre possint, sed eos etiam in possessionem inducere (quâ tamen in re subordinata illa tota potestas est alicui Prælato ejusdem Ordinis, & ab eo multum dependet, dominativa tamen seu gubernativa potestas tam temporalis, quàm spiritualis in suas moniales vi obedientiæ illi obstrictas, negari non potest, ita ut non tantùm spiritualia præcepta illis imponere possit, atque obligentur, sed etiam in virtute obedientiæ præcipere ea, quæ sunt ad animæ salutem spectantia, & regulæ conformia, cum vi suæ professionis ad hæc obligentur.

SECTIO V.

De officio & potestate Parochi.

§. I.

De Parochis, seu Rectoribus Ecclesiarum Parochialium, earúmque officio, & potestate in comuni.

PArochi dicuntur illi Sacerdotes aut Clerici, qui auctoritate Episcopotum Ecclesiis sunt præfecti, ut certo populo, qui Parochiani dicuntur, divini verbi & Sacramentorum pabulum ad animarum bonum subministrant: nuncupantur hi Parochi etiam nonnunquam Rectores Ecclesiarum, à regenda Ecclesia, & populo illis commisso: curiones sive curati à cura animarum illis commendata; Plebani à plebe vel populo, cujus curam habent, & in *c. omnis 12. de pœnit. & remis.* vocatur Parochus etiam proprius Sacerdos, illius scilicet, cujus tanquam Parochiani proprii curam agere debet, jurisdictionem his competere ordinariam in foro interno ad ligandum & solvendum, officii ratio exigit, nulla tamen illis competit in foro externo, & hinc de jure comuni ordinario, secluso speciali privilegio aut consuetudine legitimè introducta, non possunt Parochi suas Parochianos excommunicare, nec alias in illos censuras ferre, nec dispensare cum illis in legibus, votis aut juramentis, quamvis possit eum, cujus delictum publicum & notorium est & excommunicatio latæ sententiæ à jure statuta est, ab Ecclesiæ ingressu arcere.

§. II.

De celebratione Missæ, & administratione SS. Eucharistiæ.

TEnentur Parochi per se, vel per alium saltem omnibus diebus festis, quibus

Populus illis commissus Divinis interesse debet; Missam celebrare in propria Ecclesia, cui si Parochiani, non adsint ex contemptu proprii Parochi, malè agunt officio Parochi & Parochiani mutuam obligationem inducente, nisi specialia privilegia majorem Parochianis faciant licentiam sine proprii Parochi contemptu, & quamvis cuivis Sacerdoti vi ordinationis suæ competat potestas SS. Eucharistiam ministrandi populo Christiano *Can. pervenit 39. de Consec. dist. 2.* licitè tamen eam exercet, nisi vel ordinariam vel delegatam ad hoc Sacramentum administrandum jurisdictionem habeat, cùm munus hoc pascendi Ss. Eucharistiâ subditos maximè proprium sit Pastoribus, ita ut Eucharistia ad modum viatici aut Paschali tempore summenda necessario proprio à proprio Parocho summenda sit (nisi casus necessitatis aliud jubeat) & regulares, qui non sunt privilegiati ipso facto excommunicationem incurrant, si sine Parochorum speciali aut generali licentia subditis eorum SS. Eucharistiâ tribuant, juxta *Clement. 1. de Privileg.*

§. III.

De Administratione Sacramenti Pœnitentiæ, & aliorum Sacramentorum.

QUòd suorum Parochianorum confessiones ubiq; locorum audire possit Parochus etiam extra propriam Parochiam, certum est, cùm absolutio illa sit actus voluntariæ jurisdictionis, quam Ordinarius ubique locorum exercere potest. Non potest tamen alienorum Parochianorum confessiones audire, etiam intra propriam Parochiam, sine consensu expresso vel tacito proprii eorum Parochi (cùm absolvi non possit ab eo ille, in quem nullam, nec ordinariam, nec delegatam jurisdictionem habet) qui consensus in multis casibus præsertim inter vicinos Parochos rectissimè præsumitur. Peregrini tamen vagi, & iter facientes confiteri possunt Parocho loci, in quo pro tempore versantur. Vagi verò, qui nullibi domicilium habent, confiteri possunt vel loci Parocho, ubi versantur pro eo tempore, vel cuivis alii Sacerdoti pro confessionibus approbato, cùm non sit major ratio pro illo, quàm pro quovis alio. Neque possunt Parochi absolvere à peccatis aut censuris Summo Pontifici, aut Episcopo de jure reservatis (excepto articulo mortis, in quo cessat omnis reservatio) possunt tamen absolvere in foro pœnitentiæ ab ea excommunicatione & juris censuris, quæ nec in jure, nec specialiter reservatæ sunt, (quod enim Author canonis non reservavit, hoc concessisse videtur *c. Nuper. 29. §. in 2. de sent. excom.*) & exprobabili sententiâ ab illis etiam casibus Papæ reservatis absolvere possunt in foro conscientiæ, qui per accidens Episcopales fiunt (ob difficilem v.g. ad Pontificem accessum, &c.) si nec ipse Episcopus aut illius Vicarius facilè accedi possit, ut ne scilicet reservatio quæ pro bono communi introducta est, contra bonum commune in periculum cedat animarum.

Spectat etiam ad officium Parochi suis parochianis administrare Sacramentum Baptismi (ita tamen ut cum illius licentia expressa, aut prudenter præsumpta etiam alienus Sacerdos, sive secularis ille sit, sive regularis, solemniter baptizare possit) & in gravi infirmitate constitutis suis

suis Parochianis extremâ Unctionem, ita ut graviter peccet, si sine justa causa aut eam neget, vel differat cum probabili periculo, ne infirmus interim decedat, ita ut regulares Sacerdotes ex communicationem etiam latæ sententiæ incurrant, si sine licentia speciali proprij Sacerdotis eam extra casum necessitatis secularibus administrent: & denique Sacramento Matrimonij à Parochianis suis contrahendi assistere etiam debet proprius Parochus vel cum licentia hujus Sacerdos alius.

§. IV.

De prædicatione Verbi DEI, & Doctrinâ Christiana per Parochos tradenda, & aliis functionibus & obligationibus Parochialibus.

OFficium Parochi requirit, ut pascat, commissum populum, per se vel per alios idoneos, si legitimè ipse impeditus fuerit, Verbi Divini prædicatione saltem singulis diebus Dominicis & Festis solemnibus, & doctrinæ Christianæ pabulo juventutem instruat, docendo Christianæ fidei rudimenta, & morum componendorum doctrinam; Sunt & aliæ obligationes & functiones Parochiales ad Parochorum curam pertinentes, uti sunt variæ denuntiationes, annotationes, & libri ad hos pertinentes, processiones, benedictiones, &c. quibus se Capellani sine commissione speciali immiscere non possunt, cùm illæ ad legitimam pascendorum subditorum in spiritualibus curam pertineant, de qua Parochis sua incumbit reddenda ratio, non autem Capellanis.

TITULUS XXXII.

DE OFFICIO JUDICIS.

EX dictis jam patet, Judicem eum dici, qui publicâ auctoritate constitutus jus dicit populo, causas cognoscendo, judicando & sententiam ferendo, &c. Duplex esse illius officium Nobile aliud, quod per se subsistit, nulli actioni deserviens, & impendi potest, ac obtineri etiam, ubi nulla actio locum habet, nonnunquam & motu proprio judicis impenditur, nonnunquam ad supplicationem partis aut nobilis officij implorationem: aliud autem dici mercenarium, quod actioni, scil. civili deservit, neque à Judice impertiri potest, nisi ad instantiam actoris, sive actione præcedente. Differt autem actio ab imploratione Officij, quoòd illa supponat jus ex parte agentis, & debitum ex parte illius, contra quem actio intentatur; imploratio verò officij æquitate potissimùm nitatur, non jure.

§. I.

De duobus Casibus specialibus pertinentibus ad officium Judicis, de quibus agitur in hoc Titulo.

PRimus casus est, quod ad officium Judicis pertinet, sive Ordinarius ille sit, sive Delegatus, ut parti litiganti de idoneo Advocato provideat (ne patrocinio necessario destituatur) si ob paupertatem, Judicij imbecillitatem, adversarii potentiam, vel ob aliam causam pars litigans talem habere non possit, prout statuitur in *c. ex literis 1. h. t.* Alter casus est, quòd litis contestatio requiratur, si loco actionis Judicis officium imploretur principaliter & contra certam personam; si verò Judicis officium tantùm incidenter imploretur, sive ante, sive post ingressum causæ hoc fiat, litis contestatione opus non est. *c. Judicis 2. h. t.* in hoc enim casu vel non requiritur plena causæ cognitio, vel sufficit litis contestatio super negotio principali facta, quæ accessoriè se etiam extendit ad incidenter imploratum officium Judicis, quod in primo casu locum non habet.

§. II.

Utrum Judex ex officio suo debeat judicare, secundùm allegata, & probata?

REgulariter & ordinariè hoc fieri debere certum est; plurimùm tamen dubitatur, utrùm in illo etiam casu secundùm allegata & probata procedere debeat Judex, quo privatâ scientiâ scit innocentem reum, qui per publicas tamen in judicio probationes reus esse convictus est. Sunt qui absolutè velint, ferre sententiam Judicem semper debere juxta scientiam, quam habet, sive privata illa sit, sive publica, & consequenter nunquam posse contra reum, quem privatim ipse scit innocentem procedere; alij cum opposita sententia putant, quæcunque denique privata Judicis scientia sit, secundùm allegata & probata semper debere eum procedere, & reũ, quem novit ipse quidem privatim innocentem, si publicis tamen probationibus nocens ille convictus est, condemnare debere, tertia tamen sententia, quæ verior videtur, distinguit inter causas civiles & minores criminales, & inter criminales majores, in quibus de vita vel mutilatione, &c. agitur, & concedit, quòd in civilibus & levioribus causis criminalibus possit & debeat Judex contra privatam suam scientiam secundùm allegata & probata judicare, ita ut quem innocentem privatim novit, si publicis tamen probationibus nocens convictus sit, condemnare possit ad civilem sententiam aut leviorem criminalem pœnam, non autem hoc possit, si condemnandus reus esset, quem novit illâ privatâ scientiâ innocentem, quamvis publicis probationibus reus probatus esset ad pœnam mortis aut mutilationis: cùm enim Respublica jus habeat à Dominis sine illorum culpa ex causa boni publici bona temporalia aufferendi, & pœnam leviorem sustinere debeat innocens, si bonum commune exigat, non autem jus habeat in vitam innocentis, neque hic sustinere debeat invitus vitæ privationem, &c. consequenter illud fieri poterit, bono publico exigente, ne judicia perturbentur, talem jacturam ut patiatur innocens,

cens, non autem hoc, de quo Respublica disponere non potest. Vide Auctorem hîc, & cum eodem adverte omnia prius à Judice tentanda esse juxta quamlibet sententiam, priusquam ad sententiam contra innocentem ferendam procedat.

§. III.

Aliæ quæstiones ad officium Judicis pertinentes proponuntur, & resolvuntur.

QUæritur primò, an judex secundùm publicas leges judicare debeat? R. satis quidem certum esse, Judicem inferiorem à legum præscripto recedere non posse (cùm ejus non sit in legibus dispensare) prout habetur in *c. 1. de constit. junctâ Glossâ. V. suo sensu. & in cano. Istis 3. dist.* 4. potest tamen supremus Princeps, si ita expedire judicaverit, juris rigorem temperare, & ex causa rationabili in lege dispensare. Sunt insuper aliqui casus, in quibus etiam inferior supremo Principe Magistratus ob varias circumstantias mutatas Epykiâ uti potest, & à verbis legis ac rigorosa illius exaptitatione recedere, modò à mente legislatoris non recedat, & hinc multa conceduntur Judicis, non quidem infimi, neque tamen etiam supremi tantùm arbitrio circa pœnas imponendas, prout etiam consuetudo docet.

Quæritur secundò an & in quibus casibus Judex ex officio supplere possit & debeat, quæ à partibus litigantibus vel eorum Advocatis omissa fuerunt? R. quæ juris sunt, & ad defensionem causæ pertinent, si à partibus vel rerum Advocatis omittantur, supplere potest Judex, quatenus id ad causæ definitionem necessarium est, non autem quæ sunt facti, proponere scil. exceptiones, producere testes, sententiam petere, &c. quamvis enim agere possit, quæ ad Judicem spectant, sive pars ea petat, sive non petat, privatum tamen commodum partium, & quæ propriè ad partes litigantes pertinent, assummere non potest, nisi in casibus quibusdam extraordinariis, quæ apud Auctorem hîc videre potes.

TITVLVS XXXIII.

DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

SECTEO I.

In quibus consistat majoritas, sive prærogativa, ac præeminentia majorum, & obedientia ac reverentia à minoribus seu inferioribus exhibenda superioribus, & majoribus?

§. I.

Quâ ratione quis, & ex quibus causis major habeatur inter Clericos?

VAriis modis potest quis Clericus altero esse major & dignior. Primò scilicet potestate & jurisdictione, prout Archiepiscopus major est Episcopo, & Archidiaconus Archipresbytero. Secundò ratione Ordinis, prout major est Presbyter Diacono, & hic Subdiacono, &c. ob quam causam in *c. statuimus 15. h. t.* vult Pontifex præferri eos tum in loco sive sessione, tum in portione beneficiali, seu præbenda consequenda, &c. qui ordine majores sunt, quamvis posterius recepti sint, eò quòd prærogativâ Ordinis dignior sit, quàm prærogativa temporis, quæ tamen constitutio non in omnibus Ecclesiis observatur, ob consuetudinem contrariam *regulæ juris 54. in 6.* conformem, & hinc constitutio illa localis tantùm habetur pro Ecclesiis urbis. Tertiò, Majores alii dicuntur ratione antiquitatis, seu paritatis temporis, juxta *regulam 54. qui prior. in 6 & juxtac. 1. h. t.* quæ majoritas de jure locum habet inter eos, qui ordine sunt æquales, & nisi specialia privilegia aut consuetudo recepta aliud jubeat. Quartò denique dicuntur alii aliis majores ob prærogativam seu dignitatem ordinantis, prout in *c. Per tuas 7. h. t.* ille præfertur (cæteris paribus) aliis, qui à Romano Pontifice ordinatus est. Sicuti tamen hi tales non eximuntur à jurisdictione Episcopi per hoc quòd à Papa ordinati sint, ita etiam puniri possunt ab Episcopo, si delinquant.

§. II.

De obedientia, & reverentia à minoribus, seu inferioribus præstanda majoribus aut superioribus, & pœnis inobedientium.

IN tribus potissimùm consistit obedientia, quæ à minoribus majoribus debetur, in obedientia scilicet & reverentia, in mandato à majore accipiendo circa ea, quæ ad cultum divinum, aut bonum commune pertinent, & in submittendo se superioris jurisdictioni, quoad causas varias dijudicandas & decidendas. Et quamvis omnes Christi fideles etiam Principes suis Episcopis debeant in his omnibus obedientiam, cùm his tanquam suis ordinariis Pastoribus omnes subjecti sint, sæpius tamen etiam ex specialibus privilegiis aut consuetudine immemoriali excepti

excepti sunt, prout etiam patet ex *c. Solita 6. h. t.* Et hinc Abbates etiam & Sacerdotes alii, qui curam animarum habent, si Episcopo subjecti sint, & ad synodum diœcesanam vocentur, comparere debent., *c. Quod super his 9. h. t.* ita ut nolentes cõparere per censurã etiam Ecclesiasticam compelli possint, quin imò etiã Abbates exempti, si populum sub se habeant, comparere debent. Observetur tamen in his consuetudo Diœcesis, videatur etiam de obedientia exhibenda Cardinalibus à Cleticis sui Tituli *c. His, quæ 11. h. t.* & de obedientia ac reverentia suis Abbatissis exhibenda à Monialibus *c. Dilecta. 12. h. t. & c. legebatur 3. ac c. cùm in Ecclesiis 10. h. t.* de obedientia ac reverentia à Clericis suo Episcopo aut à regulariaus suo Abbati promittenda, juramento scripto, vel manuali tantùm & verbali promissione. Et de juramento fidelitatis ac obedientiæ suo Archiepiscopo exhibendo ab Episcopis suffraganeis *c. cùm dilecti 13. h. t.* Et denique de componenda controversia, quæ inter Clericos nonnunquam oritur de superioritate unius & subjectione alterius, *c. final h. t.* ac quæ de pœnis inobedientium statuuntur in *c. 2. §. 5. h. t.*

§. III.

An minor, seu inferior possit exercere jurisdictionem, ac potestatem in se superiorem, aut illi hic subjici?

Respondetur, ordinariè hoc fieri non posse, ut ostenditur in *c. Cùm inferior 16. h. t.* nisi in casu, quo inferior Delegatus Papæ constituitur, aut speciale privilegium obtinet contra Superiorem.

IV.

An Ecclesia, cujus Episcopus, seu Prælatus, vel etiam Capitulum, & Clericus in hæresin vel schisma incidit, jurisdictionem, & alia jura ac privilegia amittat?

Respondetur ex *c. Inter quatuor. 8. h. t.* clarè colligi, quòd omnia Ecclesiastica jura & privilegia amittat Ecclesia (saltem quoad exercitium, & post declaratoriam sententiam incursæ hæresis aut schismatis, si in hæresin vel schisma, non quidem Episcopus tantùm aut tantùm Capitulum, sed Episcopus & Capitulum labatur) prout etiam de hæresi colligitur ex *c. Vt commissi 12. § privandi de hæresi. in 6.* & de schismate ex *Can. Novatianus causa 7. q. 1.* (cùm enim hi tales non sint membra Ecclesiæ, meritò privantur juribus Ecclesiæ) ita tamen ut eadem vel ipso jure, vel per sententiam Judicis recuperatura sit, postquam rediit ad unitatem Ecclesiæ, nisi absolutè jam in aliam Ecclesiam jura illa legitimâ auctoritate translata fuissent.

§. V.

De subjectione, & obedientia exhibenda Summo Pontifici.

De hac agitur *in Extravag. Vnam sanctam 1.* & in *Extravag. Vt Prælatorum 2.* & in *Extravag. Etsi deceat 3. h. t. inter communes.* & aliquid etiam habetur in *Extravag. Ecclesiæ. Vnica Ioan. 22. h. t.* quæ videri possunt.

Sectio II.

De Iurisdictione & potestate Capituli.

§. I.

De Officio, & potestate Capituli, Ecclesiâ, vel sede non vacante.

CApituli Appellatione hîc intelliguntur soli Canonici Capitulares cum suo Decano, vel Præpositò Collegialiter congregati, ita tamen, ut Episcopus, aut Abbas qua talis sub hoc Capituli nomine non comprehendatur, uti constat ex *Rubrica Tituli de his quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli.* Hoc ergo taliter acceptum Capitulum, sede non vacante de jure communi, nullam jurisdictionem Ecclesiasticam habet, in criminalibus aut civilibus causis singulorum Canonicorum, aut Ecclesiæ illi subditorum seu ministrorum, ut innuit *Glossa in c. Irrefragabili 13. V. per Capitulum. de off. Iud. ordina.* Et quamvis multi Capitulo concedant, quod sede nõ vacante possit statutorum suorum transgressoribus pœnas imponere, ex hoc tamen non probatur, competere illis jurisdictionem aliquam, sed tantùm probat, quòd usum aliquem seu exercitium jurisdictionis, à superiore fortassis permissum, sine legitima consuetudine acquisitum habeant, nisi malis dicere, teneri ad tales pœnas singuli v. g. Canonici ex vi pacti aut juramenti, quod de statutis servandis fecerunt.

§. II.

De Iurisdictione, & potestate Capituli Cathedralis, sede vacante.

DIctum jam supra, quòd in Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, sede Episcopali vacante, omnis jurisdictio Episcopalis ordinaria tam contentiosa quàm voluntaria tam in temporalibus quàm spiritualibus transeat, exceptis illis, quæ jus commune excipit, vel Pontifex sibi specialiter reservat, prout summitur etiam ex *c. cùm olim 14. junctâ Glossa V. Capitula h. t.* (ne per longam sedis vacationem aut Episcopi absentiam damnum patiatur Ecclesia) sive deinde de jure communi Episcopo jurisdictio aliqua competat, sive per legitimam consuetudinem ea acquisita sit, aut ex privilegio in perpetuum concesso, ita ut in ordinariam Episcopi jurisdictionem transeat.

In specie verò potest Capitulum, sede vacante, vel Vicarius, aut Administrator ab illo vel à Papa datus, 1. absolvere excommunicatos à jure vel ab homine, sicuti Episcopus posset, si viveret. *c. uni h. t. in 6.* Secundò potest excommunicare, aut alias censuras ferre, ejusdem enim potestatis est ordinariè ligare & solvere. Tertiò potest dispensare in casibus, in quibus potest Episcopus dispensare potestate ordinariâ, sive per se, sive per accidens tales casus sint Episcopales. Quartò potest facere statuta totam Diœcesin obligantia, ita ut perpetua hæc sint, quamvis per Episcopum successorem revocari possint. Quintò potest, testamentorum executores compellere ad exequendum & ratio-

tiones reddendas, ac negligentes punire ſicut poſſunt Epiſcopi &c.

§. III.

De Caſibus exceptis, in quibus Capitulum Cathedrale ſede vacante, non ſuccedit in juriſdictione Epiſcopi, & de poteſtate, quam habet in cauſis beneficialibus.

PLures ſunt caſus in jure excepti, in quibus juriſdictio Epiſcopo cõperens non tranſit ad Capitulum. Sic primò non ſuccedit in juriſdictione purè delegata, quamvis in perpetuum Epiſcopis tale quid auctoritate Apoſtolicâ exequendũ commiſſum ſit, cùm in tali caſu non agat Epiſcopus ſuo nomine, ſed nomine Papæ delegantis & committentis. Secundò non ſuccedit in illis, quæ huic v. g. Epiſcopo conceſſæ ſunt ratione dignitatis & præeminentiæ præ aliis, ita ut aliis inferioribus & non Epiſcopis, quamvis Epiſcopalem aut quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habeant, non conceſſa ſint, uti eſt facultas celebrandi Miſſam in quovis loco decente in itinere. v.g. Tertiò non poteſt ea, quæ valde ardua ſunt, & ſecundùm conſuetudinem Eccleſiarum ſolis Capitibus Eccleſiarum competere cenſentur, cujuſmodi eſt viſitatio Eccleſiarum, convocare ſynodum &c. niſi etiam ad hæc urgeat neceſſitas. Quartò non poteſt de bonis Eccleſiæ vacantis (ſive immobilia hæc ſint, ſive mobilia pretioſa, & quæ ſervando ſervari poſſunt) vel de juribus Epiſcopalibus alienationes aut donationes facere, neque Eccleſiam pro mutuo accepto obligare, niſi in caſu valde magnæ neceſſitatis, aut evidentis utilitatis. Quintò non ſuccedit in juriſdictione feudali, cùm in illis, quæ jure ſpeciali & extraordinario Epiſcopo competunt, nihil juris habeat Capitulum: & quamvis, vacante ſede, ad Concilia Imperialia admittatur Capitulum, non tamen admittitur Capitulum Eccleſiæ Archiepiſcopalis ad electionem Romanorum Regis vel Imperatoris, cùm hoc jus quibuſdam Archiepiſcopis Germaniæ ex ſpeciali Privilegio & jure competat.

In cauſis verò beneficialibus poteſt quidem Capitulum, ſede vacante præſentatos à Patronis ad beneficium inſtituere. *c. 1. de inſtit. in 6.* & electionem Prælatorum inferiorum confirmare. *c. cùm olim 14. h.t.* cùm hoc ſit neceſſitatis; non poteſt tamen conferre beneficia, vacante ſede, quæ ad liberam collationem ſolius Epiſcopi pertinent, aut quæ ob negligentiam inferiorum collatorum, aut electorum ad Epiſcopum devoluta ſunt, prout colligitur ex relat. *c. Cùm olim.* Cùm hæc talia conferre ſpeciem quandam donationis aut dationis gratuitæ videantur habere, in quibus nullum habet jus Capitulum circa neceſſariam tantùm adminiſtrationem Epiſcopo ſuccedens. Incommendam tamen ad ſex menſes dare talia beneficia, & ſi interea Epiſcopus non eligatur, prorogare hoc tempus non prohibetur Capitulo, quia hoc exigit adminiſtrationis bonæ neceſſitas. Ob quam cauſam, ſi magna neceſſitas exigat, unire etiam poteſt Capitulum beneficia in omnibus caſibus, in quibus ea poteſt unire Epiſcopus, modò non tendat talis unio in utilitatem Capituli, aut præjudicium juris Epiſcopalis: reſignationes tamen beneficiorum liberas, ſpectato jure communi, recipere non poteſt, ſi talia beneficia ad

liberam

liberam collationem Episcopi pertineant, cùm admissio talium resignationum sit gratiæ, in illis autem, quæ gratiæ sunt, non succedit Capitulum.

§. IV.

De jurisdictione, & potestate Capituli Ecclesiæ non Cathedralis, seu Collegiatæ, sive secularis sive regularis, Prælaturâ vacante.

SI omnimoda talis Ecclesia exempta sit, ita ut in capellas etiam subjectas plenam jurisdictionem quasi Episcopalem Prælatus habeat, omnem jurisdictionem & administrationem habet Capitulum Ecclesiæ illius Collegiatæ, vacante Prælaturâ, sicuti vacante sede, habet Capitulum Cathedrale; quod si verò Ecclesia talis Collegiata exempta non sit, Præpositus tamen vel Decanus illius Ecclesiæ jurisdictionem dignitati suæ annexam in Clericos sibi subjectos privativè, excluso scil. Episcopo, obtineat in prima saltem instantia (per Privilegium scil. aut consuetudinem legitimè præscriptam) tum spectato jure communi non transit in Capitulum illius Ecclesiæ, vacante Prælaturâ jurisdictio, sed ad Episcopum devolvitur. *c. his quæ h. t.* (Cùm non debeat induci devolutio ad Capitulum, nisi in jure exprimatur, jus autem, quando devolutionem talem ad Capitulum concedit, de Ecclesiis Cathedralibus vel quasi Episcopalem jurisdictionem habentibus, id est, de exemptis loquatur) nisi jus speciale aut consuetudo legitima aliud requirat, & hinc in Monasteriis etiam talibus non exemptis de jure communi ab Episcopo, mortuo Prælato, in cujus Diœcesi existit, Administrator constituendus est, seclusâ tamen iterum legitimâ consuetudine aut jure speciali.

TITULUS XXXIV.

DE TREUGA ET PACE.

TReuga à *Glossa in c. 1. h. t.* definitur, quòd sit securitas personis & rebus præstanda ad tempus, discordiâ nondum finitâ; sive si magis propriè de ea loqui velimus, aliud non est, quàm induciæ belli ad breve tempus inter hostes initæ, ne se invicem lædant, ita ut Treuga à pace differat, in quantum Treuga est securitas personis & rebus ad tempus constituta, nondum sublatâ penitus discordiâ, pax verò sit finis discordiæ, seu belli. Duplex autem treuga est conventionalis alia, quæ ab hominibus inter se discordibus constituitur, & ex conventione formam & modum recipit: alia Canonica seu legalis, quæ à jure constituitur, de qua fit mentio, in *c. 1. & 2. h. t.* ita ut vi Capituli primi treuga absolutè servanda jubeatur à quarta feria post occasum Solis usque ad secundam feriam ante ortum solis, & Adventûs tempore usque ad Octavam Epiphaniæ, Quadragesimæ verò tempore à septuagesima usque ad octavam Paschæ (hæc tamen constitutio de Treuga taliter in reve-

reverentiam temporis servanda pridem contrariâ consuetudine abrogata est) & vi *Capituli secundi* securitate perpetuâ, sive treugâ hac gaudent Clerici, & Religiosi omnes peregrini, Mercatores, Viatores & Rustici & in agriculturâ existentes, eorum animalia quoque, quibus arant, & semina portantur in agros &c. quantùm autem hæc etiam constituto, observetur, docet experientia. Et quamvis Princeps possit Civitates & populos sibi subjectos ad componendam pacem compellere juxta *Authent. de Mandatis Principum. §. deinde junctâ Gloss. V. pacẽ Novell.* 17. ob bonũ commune; non potest tamen privatis litigantibus inter se pacem præcipere, & urgere, ad concordiam, ne videatur jus suum aufferre alicui, nisi causa sit valdè intricata, & lis diu jam cum magna partium molestia duraverit.

TITULUS XXXV.

DE PACTIS.

§. I.

Quid sit pactum & quomodo dividatur? qui paciscí possint? quæ sit materia pactorum in genere, & qua forma?

PActum propriè loquendo est consensus sive placitum duorum aut plurium in idem cum obligatione aliqua. Differt à contractu propriè dicto, quòd hic utriusque obligationem pariat (regulariter) pactum autem ex parte unius tantùm: præcipua pacti divisio est, in nudum pactum, & vestitum, sive legitimum, illud est, quod solâ æquitate naturali nititur, & nullam de jure Civili actionem (fori externi) parit, ad vitandam scil. litium multitudinem; legitimum verò est sive vestitum, quod præter conventionem partium aliud aliquod juris adminiculum habet, ratione cujus actio civilis in foro externo de jure Civili oritur. Pluribus autem modis pactum vestitur, seu jure Civili confirmatur. Primò si transeat in contractum specificum seu nominatum, in genere suo perfectum, emptionem scil. locationem commodatum &c. Secundò si ex altera parte fuerit secuta traditio rei, sive promissi impletio, prout nonnunquam fieri solet in contractibus innominatis, do ut des, do ut facias &c. saltem si alter ad implendum ex vi acceptæ rei promissæ obligatus sit in culpabili mora. Tertiò vestitur, si ei accedat stipulatio, jure Civili introducta, vel per publicum instrumentum Notarii confirmetur. Quartò vestitur, si accedat in continenti alii pacto vestito. Quintò vestitur, si legis habeat assistentiam. Sextò Vestitur, si juramento confirmetur, & septimò denique vestitur, si fiat in judicio.

Paciscí autem, sive pactum inire possunt omnes qui nec naturâ nec jure prohibentur. Naturâ quidem prohibentur, qui ad obligationem inducendam consentire nequeunt, infantes v. g. furiosi, perpetuò amentes, muti & surdi conjunctim &c.

Lege autem prohibentur impuberes, ob imbecillitatem judicii, nisi meliorem facere possint suam conditionem. Prodigi, quibus interdictum est bonis, minores 25. annis, qui Curatorem habent, &c. qui autem pacisci possunt, sibi tantùm regulariter, non autem aliis pacisci possunt, & quidem de omnibus rebus honestis & licitis, quæ in commercio hominum sunt, modò sint pacisicentium propriæ, ita ut formam accipiant pacta ex conventione sive consensu pacisicentium, modò, si contractui pactum aliquod adiiciatur, non sit pactum tale contra substantiam Contractûs.

§. II.

De observatione pactorum, & eorum confirmatione per Superiorem.

QUòd pacta legitimè inita observari debeant in *c. 1. h. t.* statuitur, & naturalis æquitas dictat, ita ut per censuras etiam Ecclesiasticas urgeri possent ad pacti observationem pacisicentes, & peccatum grave sit (cæteris paribus) pacta ab altera parte acceptata non servare. Et hinc inferunt Canonistæ communiter de jure Canonico, quidquid sit de jure Civili, actionem in foro externo etiam oriri ex pacto nudo, quia non tantùm, quando jus mandat observari aliquid, sicuti mandat jus Canonicum observari pacta, datur exinde in foro externo actio, sed etiam datur actio de jure Canonico, ad impediendum peccatum.

Confirmantur autem pacta sæpius per supervenientem postea consensum seu ratihabitationem Superioris, uti colligitur ex *c. 2. h. t.* nisi spectato jure naturali prorsus irritum sit, & nullum pactum tale, quo in casu subsequens ratihabitatio confirmare nihil potest, cùm juxta *Reg. Juris 18. in 6.* non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit. Neque tamen ad omnia subditorum pacta & conventiones confirmandas superiorum consensus aut ratihabitio semper requiritur, ut patet ex *c. 3. h. t. in 6.* & per se constat.

§. III.

De diversis pactis illicitis, à jure Canonico reprobatis.

PRimò quia pactis privatorum non potest præjudicari juri publico *c. si diligenti 12. de foro compent.* nullum est pactum, quod juri publico præsertim Ecclesiæ præjudicat. *c. plerique 7. h. t.* neque tamen prohibetur pactum, quo quis juri in favorem suum sibi principaliter concesso cedit, *c. Pactum 1. h. t. in 6. c. si de terra. 6.* & *c. Accedentibus 19. de privileg. in 6.* Secundò qui renuntiat liti super beneficio Ecclesiastico, adjecto pacto, ut aliquid temporale, etiam expensarum nomine sibi solvatur, illicitam, & simoniacam pactionem faciat, quia spirituale aliquid pro pecunia vel alia re temporali pretio æstimabili remittit *c. Cum pridem 4. h. t. junctâ Gloss. V. illicitæ pactianis speciem*, nisi superioris auctoritas accedat, quæ parti litiganti expensas solvere jubet, quas frustra litigans fecerat, &c. *arg. c. Nisi essent 21 de prabend.* Tertiò pactum alicui factum de succedendo post mortem Prælati aut Beneficiati in Prælatura Ecclesiæ illius, aut beneficio, nullum est *c. Accepimus 5. h. t.* cùm talia pacta speciem habeant hæreditatis

tariæ successionis, quæ in beneficiis locum non habet; & inducat votum captandæ mortis alienæ, quod utroque jure prohibitum est. Quartò nullum est pactum, quo promittit quis pensionem annuam, aut augmentum illius, si in Ecclesia vel beneficio instituatur; *c. Cùm Clerici 6 h.t.* Cùm Simoniæ vitium talis institutio referat. Et Quintò ob hoc ipsum Simoniæ periculum & speciem nullæ sunt omnes pactiones pro spiritualibus, aut quæ spiritualibus sunt annexa, obtinendis, *c. Pactiones 8 h.t.* si pro illis dentur aut promittantur temporalia pretio æstimabilia. Sextò denique pacta universim, quæ contra leges, aut bonos mores fiunt, nullam vim habent; nisi interdum, quæ ob turpem causam pacta facta sunt, etsi non obligent, dum causa nondum impleta est, obligationem tamen inducunt, postquam causa turpis impleta est; neque enim talis datio v.g. propter causam turpem præstitam de se illicita est, uti communiter docent Theologi.

§. IV.

De pacto tum negativo de non succedendo, per quod renuntiatur hæreditati futuræ, tum affirmativo de succedendo alicui.

Duo sunt pacta, affirmativum unum, quo quis alteri promittit, scripturum seipsum hæredem in testamento suo, & negativum alterum, quo quis renuntiat hæreditati paternæ, aut aliunde sibi deferendæ, de jure Civili nulla; illud quidem, quia votum captandæ mortis subinde infert, vitia cupiditatis summæ; hoc verò, quod hæreditas nec dari, nec auferri possit privatis pactis ob bonum commune contrarium exigens. Vtrùm autem hæc talia pacta de jure Canonico valeant, si juramento confirmentur, ita ut servari debeant non quidem ex vi sua, quam independenter à juramento habent, sed ex vi religionis dependenter à juramento inductæ, dubitatur. Et prius quidem pactum affirmativum scil. de succedendo, nullum esse, quamvis juramento firmatum sit, facilè concedunt AA. ita ut non obstante tali promissione juratâ illicitâ quidem (excipienda tamen sunt pacta gentilitia familiarum, præsertim si auctoritate Imperatoriâ firmata fuerint) in alium transferatur hæreditas, validè tamen; & perjurus quidem sit in alium transferens hæreditatem post juramentum de succedendo alteri factum, nulla tamen contra eum aut contra hæredem institutum datur actio civilis: posterius verò pactum negativum de non succedendo, per quod v. g. filia jurat, se dote contentam de hæreditate paterna v.g. aut aliâ qualibet ex vi consanquinitatis deferendâ nihil ulterius petituram, validum esse accedente juramento, ac per hoc confirmati ac vim obligandi habere ex *c. Quamvis 2. h. t. in 6.* videtur probari. Si nulla vis, dolus aut merus injustus in extorquendo hoc juramento intervenerit, quamvis enim si tale quid interveniſſet, juramentum tamen obligaret, cùm sine dispendio æternæ salutis servari posset, quia tamen ab Episcopo facilè illius impetrabitur dispensatio, & qui injustum talem metum v. g. ad extorquendum tale juramentum incussit, compelli etiam potest ad remittendum hoc juramentum, ideò efficaciter non ob-

obligare censetur. Quòd si tamen renuntiatio paternæ v. g. hæreditatis cum juramento non facta fuisset absolutè & simpliciter, sed in favorem v. g. fratrum consanguineorum, lateralium, &c. & horum nullus quando moritur pater, superesset, haberet suum regressum, non obstante tali renuntiatione, ad hæreditatem paternam, quæ taliter renuntiavit, cùm renuntiationes tales explicandæ sint, ut quàm minimum præjudicent, aut lædant renuntiantes; & hinc non obstante tali renuntiatione, liberè Pater ei, quod vult legare potest, aut donare; & possunt etiam liberi ex filia, quæ renuntiavit hæreditati paternæ, vivente adhuc patre suo, mortuâ, avo huic suo materno jure proprio succedere, cui nunquam renuntiaverunt, quamvis non possint succedere avo huic suo, si vivente adhuc matre suâ mortuus ille fuisset, cùm in hoc casu non alio jure quàm matris succederent, quod per renuntiationem à matre factam extinctum est. Quòd si tamen enormiter læsa fuisset per renuntiationem talem renuntians filia, eò quòd pro modica dote multò majori ultra dimidium hæreditati, præter opinionem suam, prout ex post facto colligit, renuntiaverit, posset petere relaxationem juramenti, & restitutionem in integrum, cùm nec juramentum ad tantam læsionem obliget, neque intentionis illius fuisse, meritò censeri debeat, tantam pati velle jacturam.

§. V.

De effectu pactorum.

POtissima quæstio est, utrum ex nudo pacto oriatur obligatio efficax, sive actio, id est, jus petendi in judicio, quod in pactum deductum est: quod enim ex tali nudo pacto in foro externo oriatur exceptio, quâ defendere se possit reus contra actoris petitionem, & alii quidam effectus, passim apud Theologos videri possunt: actionem verò sive jus petendi in judicio, quod in pactum deductum est, non concedere jus Civile, passim asseritur, ut ne nimium lites multiplicentur, cum magna Reipublicæ perturbatione. De jure verò Canonico, quòd ex pacto nudo acceptato oriatur actio efficax ad petendum in judicio, quod ex pacto debetur, probabilior sententia Theolog. & Canon. docet, & probatur ex *c.* 1. *&* 3. *h. t.* ad cavendà multa pericula animarum, & earum salutem promovendam, nisi in casibus merè Civilibus per denuntiationem Canonicâ satis caveri possit, & nullo modo intendat ex justitia se obligare paciscens, sed tantùm ex fidelitate, neque ullam causam exprimat suæ promissionis. Servanda tamen hac in re est consuetudo, quæ etiam ex nudo pacto in foro externo concedit actionem.

TITV.

TITULUS XXXVI.

DE TRANSACTIONIBUS.

§. I.

Quid, & quotuplex sit transactio?

TRansactio, latè accepta dici potest cujuslibet negotii compositio; juxta quam acceptionem etiam res judicata, jusjurandum, & quodlibet pactum, quo lites aliquæ componuntur, transactio dici potest. Propriè tamen, si de transactione loqui velimus, prout hic de ea sermo est, rectè dicitur, ea esse de re dubia & controversa, ut distinguatur à pacto, quod est de re certa) sive de lite incerta & necdum finita (sive sit concluſum jam in causa, sive non, modò sententia definitiva necdum lata sit, & tempus appellationis jam lapsum sit) non gratuita pactio (ut distinguatur scilicet ab amicabili compositione, quæ fit omninò gratis) cùm enim in transactione accipiatur aliquid, aut retineatur aliquid pro eo, quod alteri transigenti ceditur, consequenter rectè dicitur, non gratuita esse pactio, & quia qui certus est de re aliqua aut jure aliquo sibi non competente, nihil accipere, aut retinere bonâ conscientiâ potest, ut cedat rem illam, aut jus illud alteri, consequenter de re dubia, aut lite nondum finitâ, quæ in rem judicatam abierit, debet esse transactio. Est autem transactio alia realis, quæ ad successores rei super qua transactum est, transit; alia personalis, quæ durat, quamdiu transigens vivit. *c. De catero 5. h. t.*

§. II.

De illis, qui transigere possunt, vel non possunt, & speciatim an, & quatenus Prælati, vel Rectores Ecclesiarum transigere possint de rebus seu juribus Ecclesiasticis?

QUòd omnes transigere possint, qui liberam suarum rerum rerum administrationē habent, & quòd circa res illas, quas aliqui alienare nō possunt, nec transigere possint, generaliter & universim loquēdo, certū est, cùm enim per transactionem ordinariè deveniatur ad alienationem, consequenter qui alienare non possunt, transigere non possunt, ne quod unâ viâ directè prohibetur, aliâ viâ indirectè concedatur contra *reg. juris 84. in 6.* Et hinc, præter alia ex jure Civili petenda, optimè infertur, Prælatos Ecclesiæ, quamvis liberam habeant rerū Ecclesiæ suæ administrationem, & solus in judicio pro causis suæ Ecclesiæ (saltem non valde gravibus) agere, & conveniri possit, circa res tamen immobiles & mobiles pretiosas suæ Ecclesiæ transigere non posse sine consensu sui Capituli, & aliis solemnitatibus ad alienandum requisitis, prout sumitur ex *c. Contingit 3. et c. Statuimus 2. c. Veniens 8. h. t.* Nisi ita de rebus talibus transigat, ut ea Ecclesia non amittat, sed pro data pecunia aliqua litis terminandæ causâ, retineat ea, vel recuperet, & pacificè penes Ecclesiam ea permaneant, ut docet *Glossa* communiter recepta *in L. Nulli 13 V. transigere*

ff. h. t. vel nisi præter mandatum procuratorium liberum à Capitulo, sive Conventu, literas etiam sive clausulam habeat de ratihabitatione, sive quòd Conventus suu Capitulum omnia rata habere velit, quæ Prælatus in causa aliqua ipsi commissa egerit, juxta relatum c. *Contingit.* vel nisi casus necessitatis aliud exigat, ad gravia v. g. scandala devitanda, &c, aut transactionem de juribus sibi competentibus Parochus v. g. fecerit ad dies tantùm vitæ. c. *De catero 5. h. t.* vel beneficatus v. g. liti sibi motæ cederet, ut jus suum beneficiale, ad quod institutus legitimè videtur, retineat, argu. c. *Admonet 4. de renunt.* solvendo etiam impositum beneficiatio legitimâ auctoritate censum, in proprium præjudicium cum legitimi Superioris auctoritate, admittendo quòd ad dies vitæ v. g. suæ ita ut talis transactio sit merè personalis.

§. III.

An, & quâ ratione liceat transigere de rebus spiritualibus, vel iis, quæ spiritualibus annexa sunt?

TRansactio, ut pro beneficio Ecclesiastico, aut re spirituali temporale quid detur, remittatur, aut promittatur, vel ettam spirituale aliquid, cui annexum est quid temporale, non valet, quia speciem Simoniæ habet, ut dictum, & ex c. *ult. de rerum permutatione*, ac c. *Super eo 7. h. t.* patet. Ubi sola amicabilis & prorsus gratuita compositio (cæteris paribus) incausis his beneficialibus admittitur. Quòd si tamen pro re aut jure purè spirituali alia res aut jus purè spirituale detur, non est simoniaca talis transactio, sed speciem potiùs permutationis licitæ habet, & ideò hæc transactio fieri potest *argu. c. Ad quæstionem 6. & c. final. juxta Gloss. V. temporalia de rerum permut.* quamvis ex speciali ratione aliqua, licentia nonnunquam Prælati & alia solemnitates intervenire debeant, quæ alienationem bonorum Ecclesiasticorum continet.

Ex c. *Præterea 9. h. t.* insuper constat, quòd super jure patronatûs, aut præsentandi ad beneficia, pro re temporali transigi non possit, cùm jus patronatûs spirituale quid sit, ut tradit *Glossa finalis hic*, vel certè spirituali antecedenter annexum c. *Quanto 3. junctâ Gloss. V. annexa. de judiciis. & ex c. Præterea 10. h. t.* super spirituali subjectione pro re temporali aliqua transigi non potest, ob periculum & speciem Simoniæ & ex c. *Ex parte 11. h. t.* super matrimonio nec transactio nec amicabilis compositio fieri potest, si contra vinculum matrimonii per talem transactionem aut compositionem fieret aliquid, ad illud dissolvendum, ut advertit *Glossa hic V. Sacramentum*, cùm in nostra potestate non sit dissolutio matrimonii ex jure Divino insolubilis.

§. IV.

De quibus præterea rebus, seu causis licitum sit transigere, vel non?

DE publico crimine capitali (ob quod scil. pœna sanguinis irrogatur) quòd liceat transigere ex *l. transigere 18. junctâ Gloss. V. Capital. Cod. h. t.* patet. Quia licet cuivis sanguinem suum quovis modo redimere; neque pro confesso reus transigens haberi debet, quia meritò censeri potest, non tam ob conscientiam criminis quàm ad periculosam accusationem de-

cla-

clinandam transegisse. De aliis tamen publicis aut etiam privatis criminibus, quæ pœnam sanguinis non irrogant, si criminaliter ad vindictam agatur, nec permittitur de jure communi transactio, uti ex *cit. l.* patet, nec amicabilis compositio, ut ne crimina maneant impunita contra bonum commune; & plerùmque reus taliter transigens, cùm cesset omne capitis & sanguinis periculum, pro confesso habetur, nisi probare possit ad redimendam præcisè vexam, se transegisse, aut transegisse de crimine falsi, quo in casu ex *relat. Lege* licita est transactio, ob gravissimam infamiam, quam secum trahit hoc crimen, quæ meritò pœnæ sanguinis æquiparatur. Si verò de tali crimine civiliter tantùm agatur, ad pœnam parti læsæ applicandam, valida & licita est transactio, sicuti & gratuita & amicabilis compositio, cùm juri suo partes præjudicare, ac cedere possint. Quòd si verò sint causæ merè civiles, ex jure Civili patet. Primò quod de iis, quæ in Testamento vel Codicillo relicta sunt, sine judice transigi non possit, nisi inspectis & cognitis verbis Testamenti, prout habetur in *L. 1. §. Ratio. ff. de Testam. quemadm. aperiantur. l. de his 6. & l. non est 12. ff. h. t.* Secundò quod nec de alimentis in ultima voluntate relictis, quæ in futurum debentur, sine judicis auctoritate, & causæ cognitione transigere liceat (ne Testatoris voluntas facilè negligatur) nisi per talem transactionem conditio alendi fiat melior; de alimentis verò præteritis licitum esse transigere, etiam sine Judicis auctoritate & causæ cognitione ex *L. Alimentis 8. Cod. h. t.* patet, cùm in hoc casu nihil urgeat allata ratio.

§. V.

De forma Transactionis ejùsque extensione & rescissione.

FOrmam transactio in foro Civili valida accipit ex jure Civili, secundùm quod alia transactio fit simplici accepti latione; alia fit præcedente aquiliana stipulatione. Illa est, quam non præcedit alia stipulatio, etsi petas à Creditore, cui debebas centum, an contentus esse velit, si 50. solvas, & ille respondeat, contentum se futurum. Altera est, quæ fit per varias interrogationes, de quibus jura Civilia, cum spectato jure Naturæ & Canonico nulla certa verborum forma ad transactionem validam requiratur, sed possit illa fieri vel purè & absolutè, vel conditionatè, vel in, vel extra judicium, vel verbis tantùm, vel etiam interveniente scripturâ, vel pœnâ appositâ, vel cum Clausulâ *Rato manente pacto &c.* vel cum, vel sine juramento &c. Extendenda tamen non est transactio facta super re certa aliqua & determinata, ad res alias quàm expressas, nisi sint accessoriæ, & connexæ, quamvis si indefinita & generalis sit facta transactio super tota hæreditate v. g. super omnibus juribus Episcopalibus, ad omnia particularia sub tali genere contenta, extendi possit, etiamsi in specie non sint cognita, nisi proprietas verborum aut tractatus præcedens aliud exigat. Rescindi autem potest transactio ex variis causis. Primò si interpositio metu incusso, qui cadit in virum constantem, facta sit. Secundò si dolo extorta sit. Tertiò si intervenerit error substantialis. Quartò mutuo consensu partium. Quintò per errorem Calculi &c.

§. VI.

§. VI.

De Effectu Transactionis.

PRincipalis effectus transactionis est, quòd per illam litibus moris & movendis finis imponatur, vel ne oriantur, impediatur (ob bonum scil. pacis, cui studere Reipublicæ & bono communi plurimùm prodest) ita ut semel bonâ fide inita transactio, & legitimè celebrata, invitâ altera parte transigentium, refundi non possit, etsi nova instrumenta faventia contra talem transactionem reperta essent, prout summitur ex *c. 1. h. t.* neque ulli parti pœnitere concessum sit, etiam si contractus hic transactionis nondum expletus sit.

Secundus effectus est, quòd quamvis actionem civilem non pariat, si nudo pacto celebrata sit, neque rei traditione vel stipulatione &c. firmata sit, cùm ex nudo pacto de jure Civili non detur actio, parit tamè exceptionem litis finitæ, quæ ante vel post litis contestationem opponi potest, ita ut, qui fuit in causa Principali unius partis litigantis advocatus, si hæc postmodùm per transactionem partium finiatur, testis esse possit hujus transactionis, prout summitur ex *c. Exhibita 6. h. t.* neque impugnare possit eam tanquam irritam, qui Suasor Auctor, aut Mediator hujus transactionis fuit, quia propriam suam turpitudinem talis allegaret.

TITULUS XXXVII.

DE POSTULANDO.

§. I.

Quid sit Postulare, seu Advocare, quomodo Advocatus à Procuratore differat, & à quo constituantur Advocati?

POstulare latè loquendo aliud non est, quàm suum vel alterius desiderium in judicio exponere apud eum, qui jurisdictioni præest; propriè tamen & strictius loquendo postulare dicitur, qui in judicio partis præsentis advocatum agit, & hinc qui consilium quidem dat in causa alicujus, sive scripto hoc faciat sive verbo, aut partes inducit ad contractum, transactionem &c. faciendam, in judicio tamen parti non assistit præsens ipse, propriè postulare non dicitur, cum postulare hic sit idem quod advocare, advocare autem non dicitur, qui in judicio non assistit; unde qui ex lege, statuto, aut pacto prohibentur advocare, consilium tamen scripto, vel verbo gratis, vel pro mercede &c. extra judicialiter dare non prohibentur. Et quamvis Advocatorum & Procuratorum nomen

nomen sæpius à vulgo confundatur, magna tamen inter utrosque est differentia; Advocatus enim propriè loquendo est, qui pro altero in judicio præsente, causam illius agit, patrocinium ac defensionem præstat; Procurator verò absentis litem prosequitur: tenetur etiam Procurator nomine mandati, si cum parte colludat; Advocatus verò non ex mandato conveniri potest, si rem malè agat, sed de prævaricatione; Procurator post litis contestationem fit Dominus litis, quoad illam instantiam, non autem Advocatus; Advocati Officium nobile est, publicum, honorificum, multis gaudens privilegiis, Procuratoris verò officium vile est, ac onerosum, &c.

Dare autem debet partibus litigantibus Advocatos, qui eorum patrocinium suscipiant, Iudex, coram quo litigatur, si tales Advocati à partibus petantur, vel etiamsi non petant partes, miserabiles tamen sint, quæ facilè à contrariâ parte opprimi possint, ita ut salarium ex publico etiam Advocato numerandum sit, si Cliens pauper sit, prout de his omnibus statuunt etiam jura Civilia.

§. II.

De iis, qui suo, vel alieno nomine postulare possunt, vel non possunt.

EDicto juris postulare prohibentur, qui minores sunt 17. annis ob judicii infirmitatem; surdus, qui omnino non audit, & plures alij de jure Civili in certis aliquibus causis postulare prohibentur, de quibus Civilistæ. De jure Canonico Clerici in majoribus constituti, vel etiam in minoribus constituti Beneficiati tamen non possunt esse Advocati ad lites, *c. 1 & 3. h. t.* & in causis secularibus coram Judice seculari, nisi vel propriam suam causam, vel Ecclesiæ suæ prosequantur, vel miserabiles personas defendant: quia prohibetur universim Clericis his ob dignitatem statûs, vel quòd ab Ecclesia sufficientem sustentationem habeant, immiscere se negotiis secularibus, & nocere non debeat Sacerdos, cujus est omnibus prodesse. Et hinc quamvis non Sacerdotes Clerici possint esse in causis etiam secularibus coram Judice Ecclesiastico Advocati, prout ex *relat. c. 1.* à contrario sensu colligitur, & in causis Ecclesiasticis coram Judice etiam seculari, Sacerdotes tamen neque in Tribunali Ecclesiastico Advocatos agere possunt, nisi suam, vel Ecclesiæ suæ causam agant, vel necessitas aliud exigat in casu conjunctarum vel miserabilium personarum, vel ipsius Clerici Sacerdotis, nullam aliunde sustentationem habentis. Quod ipsum Monachis etiam, & aliis Religiosis prohibitum est, ut patet ex *c. Ex parte 2. h. t.* Nisi utilitas Monasterij & Superioris mandatum sive licentia aliud jubeant.

§ III.

De Officio, & obligatione Advocati, & effectu postulationis.

OFficium Advocati est, ut merita causæ pandat, sive ut omnia, quæ ad causam clientis sui, sive de jure, sive de facto faciunt, in judicio proponat, & ambigua facta, seu fines eorum dirimat, ab injuria, probris, & convitiis abstineat; lites ex industria non protrahat; nullam falsam legem instrumenta testes. &c. proveris alleget; nec suscipiat causam injustam defendendam; nec dilationes non

necessarias petat, &c. quæ omnia & plura alia ex diversis juribus probant Civilistæ & Theologi, qui videri possunt, apud quos etiam videre est, quid agere debeat Advocatus, qui bonâ fide putans causam esse justam, à principio in se suscepit, si lite durante injusta postmodum appareat illi; & quando ad restitutionem aliquam faciendam teneatur Advocatus, si causam prodidit, aut ob iniquitiam perdidit, & quem effectum, aut quam pœnam secum trahat contra interdictam postulationem advocare.

TITULUS XXXVIII.

DE PROCURATORIBUS.

§. I.

Quis sit Procurator, & quotuplex?

PRocurator propriè dicitur, qui aliena negotia (tam judicialia quàm extrajudicialia) mandato Domini administrat, (per quod distinguitur à negotiorum gestore, qui sine mandato aliena negotia agit, & ut distinguatur à Tutore, Curatore, &c. qui non Mandato Domini sed publicæ Legis aut Magistratûs vel Testatoris voluntate administrant) ita ut tam pro Reo quàm pro Actore Procurator intervenire possit) quamvis qui pro Reo intervenit, magis propriè defensor dicatur) modo mandatum Domini habeat ad causæ aut negotij ipsi commissi administrationem. Sunt quidem aliqui, qui in definitione dicant. *gratuito administrat*, quia Procuratoris officium gratuitum est *l. litem 15. Cod. h.t.* hodie tamen etiam pro certo salario Procuratores constituuntur.

Est autem Procurator alius universalis, sive generalis, qui omnium negotiorum speciali mandato non indigentium, administrationem dicto modo habet. Alius specialis est, cui certam aliquam litem, negotium, aut rem administrandam commisit Dominus: ille nonnunquam constituitur adjectâ clausulâ: *Cum libera*: hoc est cum plena potestate agendi omnia prout Dominus potest, præterquam quòd donare non possit: alius deinde Procurator dicitur, constituti in rem alienam, non tantùm, ut aliena negotia ex Mandato Domini agat, sed ut omnis utilitas negotij gesti alii etiam cedat: alius dicitur, constitui in rem suam, ad aliena quidem negotia agenda, ita tamen ut ipsi Procuratori cedat utilitas negotij gesti, quod fit, quando, Dominus Procuratori suo cessit, aut vendidit jura sua & actiones, quo in casu actiones directè contra Debitores semper manent penes cedentem, cujus ossibus, ut juraloquuntur, inhærent, utiles verò actiones transeunt in cessionarium, &c. Alius denique Procurator constituitur ad lites & judicia, & judicialis dicitur, alius ad alia negotia extrajudicialia administranda, & extrajudicialis dicitur, qui in quibus differant, vide apud Auctorem Methodi hic.

§. II. De

§. II.

De iis, qui possunt constituere Procuratorem, vel non possunt.

PRimo dubitatur de Universitate, an Procuratorem etiam ad causas in judicio agendas possit constituere, R. ex *c. Quia in causis 7. h. t.* patere, quòd tam ad agendum, quàm ad defendendum constituere possit procuratorem (quem jura Civilia actorem partis sive Syndicum vocandum putant) quia Universitas tanquam persona ficta loco Domini habetur, ita tamen ut Procurator ab ea constitutus de calumnia jurare debeat, etiamsi speciale mandatum de hoc non habeat, quod absque speciali mandato non tenetur facere Procurator à privato constitutus.

Secundò dubitatur, an excommunicatus possit constituere Procuratorem ad agendum. R. ex *c. Consulti. 15. h. t.* colligi, quòd sicut excommunicatus per se ipsum agere non potest in judicio, ita nec possit per Procuratorem; *juxta Reg. 67. in 6.* si tamen à communitate aliqua sit constitutus ad agendum Procurator, cujus aliqui quamvis Majores sint illius communitatis, seu Senatores & Regentes, sunt excommunicati, non erit invalida talis constitutio, nisi excommunicati in literis procuratoriis fuerint expressi, vel nisi excommunicatorum tantùm auctoritate fuisset hæc Procuratoris cõstitutio facta, vel nisi ipsa communitas sciens illos esse excommunicatos, hos admiserit ad una secum procuratorem constituendum; quamvis enim actus communitatis collegialiter facti non vitientur ex eo, quòd eorum aliqui sunt inhabiles, cùm hi in tali casu censeantur esse ab illa Universitate pro tunc, quo tempore inhabiles sunt, excluſi, si tamen in mandato procuratorio ipsi excommunicati expressi sint, vel aliunde appareat, quòd eorum auctoritate Procurator constituatur, nulla erit hæc constitutio, cùm in tali casu satis appareat, quod inhabiles ad Procuratorem constituendum suam auctoritatem interponant; qualiter invalida etiam est Procuratoris constitutio, si Communitas sciens Majores suos aut Consules esse excommunicatos, ad constituendum tamen procuratorem admittunt, in pœnam scilicet temerariæ hujus admissionis, & quòd satis ostendant, nolle se sine his Procuratorem constituere.

Tertiò dubitatur, Regulares an procuratorem constituere possint. R. Primò Prælatos Ecclesiasticos regulares ad illas causas, quas per se agere soli possunt, tam in judicio quàm extra sine consensu Capituli, posse etiam Procuratorem sine consensu Capituli tam judicialem quàm extrajudicialẽ constituere, non quidẽ ad omnia negotia in genere, quod sine consensu Capituli facere non possunt, sed ad aliqua minùs ardua negotia. Circa hæc Monasterij negotia Capitulum non potest constituere Procuratorem, cùm Prælato, non Capitulo administratio talium bonorum de jure concedatur, nisi Capitulum sua peculiaria bona ad suam administrationem spectantia habeat: Religiosus verò privatus Procuratorem nec constituere, nec substituere potest sine licentia sui Superioris, uti habetur in *Clement. Religiosus 3. h. t.* nisi casus talis aliquis sit, in quo sine licentia Superioris sui per se in judicio agere potest.

Quartò dubitatur, utrum teneatur quis dare Procuratorem, qui ad judicem citatus per se comparere non potest? Respondetur ex *c. Querelam 2. h. t.* si justum non veniendi impedimentum habeat, gravem v. g. infirmitatem, causa tamen gravis & ardua sit, non tenetur constituere Procuratorem, nisi impedimentum perpetuum, aut diuturnum sit, & causa differri non possit, quamvis enim cum suo damno cogi non debeat, ad mittendum Procuratorem citatus, neque tamen etiam huic cum alterius præjudicio subveniri debet; ex quo Capitulo à contrario sensu etiam inferri potest, si vel causa gravis & ardua non sit, neque justa causa citatum impediat, quòminùs comparere possit, debere eum vel per se, vel per Procuratorem comparere.

§. III.

Quinam possint dari Procuratores, vel non?

EX *c. 1. h. t. in 6.* habetur, quòd regulariter quilibet Procurator dari possit, & idoneus reputetur, ita ut Laicus etiam non quidem ad eligendum, qui actus Capitularis est, nec ad judicandum, ubi requiritur jurisdictio, sed ad agendum & defendendum in judicio etiam in causis spiritualibus possit Procurator constitui (cùm in hoc casu solum & nudum ministerium exerceat alterius nomine Laicus, absque eo ut jus aliquod illi comperat, aut titulus) & filius familias etiam tam extrajudicalis quàm judicialis Procurator invitoetiam Patre constitui possit, prout etiam habetur in *c. Qui generaliter 5. §. Necdum h. t. in 6.* Prohibentur tamen Procuratores dari ad judicia, qui sunt minores 25. annis, ut patet ex modò cit. *c. Qui generaliter.* Sed nec Clerici in majoribus constituti præsertim Sacerdotes Procuratores dari possunt, nisi in causis suorum Episcoporum aut Ecclesiarum *c. In nostra 4. h. t.* Religiosi verò, ut Procuratores ad lites constituti possint in casibus suo monasterio utilibus, Superioris sui licentiâ indigent *Clement. Religiosus 3. h. t. junctâ Glossâ V. Licentiâ* nisi pro consorte suo in eadem lite agant, & nisi Prælati sint Monasteriorum. Excommunicati autem prohibentur de jure Canonico esse Procuratores in *c. Intelleximus 7. de judici. c. Decernimus 8. de sententia excommuni. in 6. c. Post cessionem 6. de probat.* præter quos plures adhuc alii excluduntur de jure Civili, ut Procuratores constitui non possint. Vide Auctorem Metho; hîc.

IV.

De causis, in quibus constitui potest Procurator, vel non potest.

IN omnibus causis & negotiis adhiberi potest Procurator, in quibus id non reperitur expressè prohibitum. Prohibentur autem constituti Procuratores in causis criminalibus, ubi de pœna capitali, vel alia corporali, quæ major est relegatione, pro crimine imponenda agitur, sive ad defendendum reum absentem, sive ad accusandum constituatur, ne per absentiam rei condemnati, aut accusatoris ad pœnam talionis de jure se inscribentis judicia reddantur elusoria. *c. Veniens 15. de accusat. junctâ Glossâ V. Criminali,* nisi de crimine non agatur criminaliter ad pœnam legalem & publicam, sed civili-

ter

ter tantùm ad pœnam pecuniariam v. g. aut aliam similem. *c. Tuæ 5. h. t.* Et Procurator non tam ad defendendum reum, sed ad exceptiones aliquas dilatorias adhibeatur, aut causam absentiæ excusandam.

§. V.

De forma, seu modo constituendi Procuratorem.

PRocurator constitui potest non tantùm præsens, sed etiam absens, modò consentiat (tacitè vel expressè) seu ratam habeat constitutionem talem (uti sumitur ex *Clement. 1. h. t.* & probat ratio, quòd sicuti nemo regulariter Procuratorem constituere cogitur, ita multò minùs nemo cogi potest, ad officium Procuratoris acceptandum. *c. Licet 7. h. t. in 6.*) & constitui potest non tantùm unus, sed plures etiam super eadem causa & lite constitui possunt; vel simul eodem tempore, vel diversis temporibus, vel in solidum, ita ut singuli seorsim sine aliis litem prosequi possint, vel simpliciter; sicuti autem si plures in solidum constituti sunt Procuratores, datur præventioni locus, ita ut qui prius agere cœperit, & per litis contestationem causam prius occupaverit, præferendus sit aliis, nisi posterior in solidum diverso tempore constitutus prioris constitutionem tacitè revocet, uti habetur in *c. Non injustè 14. h. t.* Sic si plures simpliciter constituti sint, non debet unus sine altero admitti, uti statutum est *in c. Si duo 6. h. t. in 6.*

§. VI.

De Mandato Procuratoris, & satisdatione Procuratoris.

PRocuratorem ad litigandum non admitti in judicio sine mandato legitimo, à Domino seu Principali habito, quod judici exhibeat, fidem de eo faciens, ex *c. Alia 1. h. t.* patet. Nisi Procuratores tales, nullum mandatum habentes, personæ essent intra quartum gradum v. g. conjunctæ, & pro personis taliter conjunctis agant, ac nullo speciali mandato egeant (quo in casu cavere tamen debent, quòd principalis ratum sit habiturus, quidquid illius nomine egerint) aut consortes ejusdem litis essent, ut habetur in *l. 2. Cod. de Consort. ejusdem litis*, ita ut in casu, quo sive à Reo sive, ab Actore datur nō habens sufficiens mandatum (ad agendū v. g. tantùm si à Reo datus sit, non autē ad defendendum) Procurator habet, perinde censeri debeat, ac si nullus datus fuisset, cùm paria sint, aliquid non fieri, aut eo modo fieri, quo fieri non potest. *l. 1. §. Quod si nemo junctâ Gloss. V. aut inhabilis. ff. Quod cujuscunque Universit. nomine &c.* & taliter qui dedit Procuratorem, puniri possit in expensas. *c. Constitutis 12. h. t.* Est hinc ut legitimum instrumentum sit procuratorium, debet continere nomen constituentis Procuratorem, & constituti Procuratoris, item contra quem, & in qua causa, coram quo, ad quos actus (puta ad agendum an defendendum) Procurator constituatur, & quod ratum sit habiturus Dominus seu Principalis, quidquid ille egerit. Inserendus etiam est annus & dies factæ constitutio-

tutionis, & obſervanda etiam alia, quæ Curia illa, pro qua Procurator conſtituitur, obſervari vult, ac probandum tale mandatum per alia inſtrumenta, vel per teſtes, vel denique præſumptionem ex conjunctione ſanguinis &c. Et quamvis Actoris Procurator, ſi de mandato legitimo conſter, non teneatur de ratihabitione Domini, aut Principalis cavere, cùm ratihabitio neceſſaria non ſit, quando certum eſt mandatum *l. Vnica Cod. de ſatisdando*, Reì tamen Procurator, quamvis de legitimo illius mandato conſtet, non admittitur ſine ſatisdatione de judicato ſolvendo, niſi Dominus iſte ſatisdationem præſtiterit, neque enim Adverſario ſatis cautum eſſet de executione, ſi neque à Domino, neque à Procuratore ejuſmodi ſatisdatio præſtaretur. Hodie tamen circa hæc omnia conſuetudo potius recepta & praxis Curiarum &c. attendenda eſt.

§. VII.

De Officio, & poteſtate Procuratoris.

IN genere dici poteſt, quòd officium Procuratoris non niſi ad ea ſe extendat, quæ in mandato procuratorio eidem inunguntur, cùm juxta *L. diligenter ff. Mandati. fines Mandati diligenter obſervandi ſint.*

In ſpecie verò primò dici debet, quòd Procurator ad agendum conſtitutus, conſtitutus etiam cenſeatur ad reſpondendum, ſeu defendendum Actorem (ſaltem in conſequentiam) ſi à reo reconveniatur, prout ſummitur *ex c. Accedens 10. h.t.* Secundò, Procurator generaliter conſtitutus ad negotia (non addito *judicialia & extrajudicialia*) cenſetur etiam conſtitutus ad judicia tam petitoria, quàm poſſeſſoria (exceptis caſibus qui ſpeciale mandatum requirunt) uti habetur in *c. Generaliter 5. h.t. in 6.* non tamen cenſetur Procurator generaliter conſtitutus, conſtitutus etiam ad cauſas criminales, ſi criminaliter de his agatur. Tertiò conſtitutus generaliter Procurator nihil eorum agere poteſt, quæ ſpeciale mandatum requirunt, quamvis cum clauſula conſtitutus ſit, ut omnia expedire poſſit, etiamſi ſpeciale mandatum exigant (cùm etiam hæc forma adhuc nimium generalis ſit, ad ea, quæ ſpecialiter & nominatim exprimenda ſunt) niſi in procuratorio mandato unus vel plures Articuli expreſſi eſſent (per modum permiſſionis non tantùm exceptionis) qui ſpeciale mandatum requirunt, & adjecta ſit clauſula generalis, ad omnia ſpeciale mandatum requirentia ſe extendens, hoc enim in caſu admitti debet Procurator taliter conſtitutus etiam ad alia ſpeciale mandatum requirentia, modò non ſint majora & graviora expreſſis. Uti habetur in *c. Qui ad agendum 4. h.t. in 6.* Ex quo ipſo Capitulo etiam habetur, quòd Procurator generaliter conſtitutus abſque ſpeciali mandato non poſſit juramentum deferre parti adverſæ ad litis deciſionem, nec poſſit tranſigere, nec paciſci, nec compromittere in Arbitrum &c. niſi cauſæ, aut bonorum libera ſibi adminiſtratio ſit conceſſa. Quartò ad officium Procuratoris etiam ſpectat, appellare, ut conſtat ex *c. Non injuſtè 1. h.t.* non tamen cogitur, appellationé proſequi invitus, cum per appellationem interpoſitam ſatis conſultum ſit Domino, ut ſen-

tentia

tentia illi non transeat in rem judicatam, prosequi autem appellationem, si alia instantia, ad quam constitutus non fuit Procurator, nisi in genere fuisset constitutus ad omnes lites, aut appellatio tantùm facta esset à sententia interlocutoria (in his enim casibus tenetur prosequi etiam appellationem, eò quòd mandatum ad omnes se lites extendat, & per sententiam interlocutoriam non finiatur prima instantia, ad quam constitutus fuit Procurator) Quintò denique ex *c. Non indiscretè* 1. §. *licet & §. Procurator h.t. in 6.* patet, quomodo substituere possit suo loco Procurator alium Procuratorem. Regulariter scil. illud non licere, nisi post litem à Procuratore contestatam, per quam fit Procurator Dominus litis, non autem ante litis contestationem, nisi in rem suam Procurator datus sit, seu in proprium commodum, aut à Domino expressam accepisset potestatem, etiam ante litem contestatam substituendi alium, vel tantùm ad extrajudicialia negotia constitutus esset, quo in casu sine speciali mandato Domini ad unum aut alterum casum vel Articulum, qui speciali mandato non indiget, aut ad quem expediendum non fuit electa industria personæ, Procurator alium substituere potest.

§. VIII.

An, & quâ ratione factum, vel omissio Procuratoris noceat Domino, seu Principali, & quinam alii sint effectus Mandati Procuratorii?

SI procurator omisit aliquid, quod ex legis vel judicis præcepto Dominus ipse facere debuisset, hic verò Procuratori suo faciendum commisit, nocet tale omissum Domino, nisi casus fortuitus Procuratorem impedivisset, à tali te sibi à Principali demandata facienda.

Quòd si verò Lex aut Iudex ipsi Procuratori faciendum aliquid demandâsset, & hic negligentiâ suâ id omisisset, non Domino hæc omissio nocet. *c. 1. Ut lite non contestatâ &c.* nisi sciat Dominus, & tolleret negligentiam aut contumaciam Procuratoris, in tali enim casu tacitè consentire videtur. Si autem certum non sit, omissionem Procutatoris cadere in delictum, & pœnam mereri, præjudicabit Domino talis omissio, qui sibi imputare debet, quòd imperitum & negligentem Procuratorē constituerit, quæ verò à Procuratore positivè fiunt, & illicitè, pœnæ obnoxia, non præjudicant Domino, nisi speciale mandatum ad illa facienda habuisset Procurator, vel rem ab hoc illicitè factam, ratam postmodum habuisset Dominus aut Principalis, cùm delicta suos debeant tenere Auctores. Confessio tamen Procuratoris post litem contestatam in judicio facta ordinariè Domino præjudicat (uti constat ex *c. Suborta 21. juncta Gloss. V. per Confessionem. De senten. & re judicat.*) nisi Dominus illam revocet, & ostendat errorem. Alios plures effectus Mandati Procuratorii vide apud Auctorem hîc, vel apud Civilistas.

§. IX.

§. IX.

An & quomodo officium, ac potestas Procuratoris ad judicia dati finiatur per revocationem ejusdem à Domino factam?

QUòd Procurator ad lites ante litem contestatam liberè revocari possit, (modò nullum ex inde præjudicium incurrat revocatus Procurator) non autem post litem contestatam, expressè statutum habetur in *c. Quamvis 2. h. t. in 6.* Cùm enim per litis contestationem fiat hujus instantiæ dominus, consequenter ipsius interest, non revocari saltem nolens, nisi causa aliqua intervenerit ex illis, quæ in *relato. c.* referuntur, & probata fuerit. Neque tamen hoc ipso Procuratorem revocare quis censetur, si generaliter constitutus sit, quòd ipse dominus causam agere velit, prout habetur statutum in *c. Si quem 8. h. t. in 6.* Cùm per hoc quòd Procuratorem in genere constituerit dominus, jus, sua agendi, per se non amiserit, neque alteri aufferre velit, si fortassis ipse absit, aut agere aliter non possit. Debet autem revocatio Procuratori, ut valida sit, & sententia contra illum lata, in præjudicium Domini nulla sit, fieri saltem coram testibus, ut probari possit, & pervenisse ex voluntate Principalis ad notitiam Procuratoris revocati, uti sumitur ex *c. Ex insinuatione 3. h. t.* ac partis adversariæ, uti sumitur ex *c. In nostra 4. h. t.* (cujus interest, ne revocetur Procurator) aut judicis, utisumitur ex *c. mandato 13. h. t.* Non tamen tenet revocatio Procuratoris, quæ fit in contemptum judicis, præsertim Sedis Apostolicæ, & in præjudicium adversarii, prout sumitur ex *c. Auditis 8. h. t.* & revocans in expensas condemnari potest ab adversario factas, à tempore revocati Procuratoris, si revocatio facta fuit, postquam in causa concluſum est (ob contumaciam scilicet partis litigantis, quæ nec per se nec per Procuratorem in judicio vult comparere) neque potest substitutum Procurator, qui substituendi potestatem à domino habet, revocare post mandatum procuratorium substitutionis ab eo acceptum, quamvis hoc usus nondum fuerit (cùm à domino non revocandi, sed substituendi concessa sit illi licentia) nisi post litem contestatam substituerit, quo in casu revocare poterit substitutum (causâ tamen cognitâ) pro jure suo sibi, ut domino litis, non quidem à domino, sed à legibus concesso.

§. X.

De revocatione Procuratoris ad negotia, & aliis modis, quibus finitur officium Procuratoris sive ad negotia, sive ad judicia dati.

ETiam Procurator ad negotia extrajudicialia, à Domino constitutus ab hoc revocari potest, liberè quidem, & pro arbitrio constituentis, si res adhuc sit integra, quamvis sit sub juramento de non revocando constitutus; ex justa verò causa, si res integra non sit amplius, ne mandatarius talis damno afficiatur. Suum autem effectum revocatio hæc Procuratoris ad negotia extrajudicialia generaliter constituti habet, ubi notitia illius ad hunc devenerit, & intimata hæc fuerit, ita ut, quæ à revocato, sed ignorante suam revocationem acta fuerunt, ordinariè valida sint, non tamen, quæ ab eo

eò post cognitam suam revocationem acta fuerunt *L. Si mandâsset, 15. ff. Mandati.* Si verò ad speciale aliquod negotium cum certa persona peragendum constitutus fuit, ordinariè necessarium est, ad validam hujus revocationem, hanc non tantùm Procuratori intimatam fuisse, & innotuisse, sed debet etiam parti, cum qua v. g. conttahendum erat, intimari, cùm hujus vel maximè interfit, scire Procuratoris constitutionem aut revocationem.

Finitur autem officium Procuratotis etiam primò, mutuo constituentis scilicet & constituti consensu, juxta regulam juris, quâ dicitur, eodem modo dissolvi aliquid, quo colligatum est. Secundò finitur finitâ instantia per sententiam definitivam, ad quàm constitutus est, cùm non sit gravandus ultra, quàm in se suscepit. Tertiò finitur per mortem domini constituentis, si res adhuc integra sit, nisi caverit jam de judicato solvendo dominus seu principalis, juxta §. *Si verò aliquis. Instit. de satisdatione.* Quin imò etiamsi res integra jam non sit, expirat tamen officium Procuratoris ad lites vel negotia pro Ecclesia constituti, si naturaliter, vel civiliter mortuus sit Ecclesiæ illius Prælatus, qui Procuratorem constituit, juxta *Clement. ult. h. t. junctâ Gloss. V. revocari.* Quia extinctâ principalis potestate, quæ non transit ad successorem, extinguitur etiam substituti potestas, ne præjudicium patiatur Capitulum, ad quod jurisdictio devolvitur, nisi fortasse cum hujus etiam consensu à Prælato Procurator constitutus fuisset ad negotia, quæ etiam Capitulum, vacante Sede, agere potest. Quartò denique expirat officium Procuratoris per hujus mortem, cùm electa sit industria personæ ad hæredes non transiens.

TITVLVS XXXIX.

DE SYNDICO.

SYndicus differt à Procuratore, quòd hic à quocunque privato constitui, & in causa privata possit, ille verò ab Universitate tantùm, vel Communitatis alicujus administratoribus, uti sunt Episcopi, Capitula, Prælati Monasteriorum, &c. & quidem ad causas publicas; & hinc officium illius privatum dicitur, quod invitis imponi non potest, hujus verò publicum, quod invitus nonnunquam suscipere quis cogitur, &c. Constituitur autem Syndicus ab illis ex communitate aliqua, qui jus suffragii habent, modò duæ illorum, qui volunt, possunt, & debent interesse, partes sint præsentes, & major pars præsentium consentiat; & si bona ac jura, super quibus Syndicus constituitur, communiter ad Prælatum Ecclesiæ v. g. & Collegium talis Ecclesiæ pertineant; Ad constitutionem Syndici requiritur ipsius etiam Prælati consensus: potest tamen solus etiam Prælatus

tus Syndicum à se & Capitulo constitutum revocare in causis, in quibus solus in judicio v. g. agere potest. Et quamvis non necessariò ex gremio Vniversitatis Syndicus constitui debeat, sed possit etiam esse extraneus, potest tamen in Syndicum deligi ipse etiam Vniversitatis talis Rector, & non tantùm unus, sed plures etiam deligi possunt; conveniens tamen non est, ut Religiosi Syndici suorum Monasteriorum constituantur, cùm à rebus forensibus abstrahi debeant) quamvis absolutè hoc cum licentia Prælati fieri possit) sed extraneum aliquem etiam Laicum constituendum, cui omnes causæ in judicio tractandæ, assignato salario, committantur, Pontifex putat in *c. Sicut h.t.*

TITVLVS XL.

DE IIS, QVÆ VI, METVSVE CAVSA FIUNT.

§. I.

Quid sit vis, quid metus, & quotuplex?

VIs est majoris rei impetus, qui repelli non potest; metus verò instantis vel futuri periculi causâ mentis trepidatio, prout utrumque definiunt Civilistæ, qui fatentur etiam cum Theologis & Canonistis, eam inter utrumque esse differentiam, ut vis absoluta & simpliciter dicta, tollat omne voluntarium, metus autem, actum quidem ex metu factum reddat secundùm quid involuntarium, non autem simpliciter tollat voluntarium. Vnde actus ex metu facti absolutè voluntarij dicuntur, ut patet etiam ex *c. Sacris 5. h.t.* De quo metu sciendum adhuc est, quòd metus alius gravis dicitur, seu cadens in constantem virum, quia est magni mali alicujus præsentis vel futuri formido, (sive deinde strictè gravis ille sit, sivè respectivè tantùm) alius levis, & vanus, quem facilè contemnunt omnes. Alius probabilis & justus, quem leges approbant, alius nec probabilis, nec justus. Ex illo genere sunt metus mortis corporalis, metus atrocis cruciatûs corporis, aut membri abscindendi, metus amittendi libertatem per captivitatem & servitutem; metus gravium verberum, carceris aut exilij longi: metus stupri; metus amittendi honorifici statûs, vel jacturæ omnium bonorum temporalium, aut majoris partis; metus infamiæ juris, vel facti; metus excommunicationis injustæ, &c. sive deinde hoc sibi metuat metum passus, sive suis parentibus, liberis, uxori, & secundùm aliquos, si fratri aut sorori ea metuat, vel alii arctissimè conjuncto, cùm horum mala, nostra putemus. Quin etiam metus reverentialis filij erga Patrem, subditi erga Dominum Uxoris erga Maritum, si conjunctæ illi sint minæ, verbera, malatractatio, vel preces importunæ & sæpius repetitæ, &c. ad gravem metum ab-

aliquibus pertinere censetur, præsertim, si minas tales exequi solitus sit, qui minatur.

§. II.

An per vim, seu coactionem absolutam contractus, aliique actus vitientur; & quomodo probanda sit violentia, & amissa per illam?

TAlia per vim absolutam & injustam extorta ipso jure & facto nulla esse, certa est omnium sententia, & satis eam probat, quòd nullo modo talia gesta vim absolutam passo voluntaria sint, præsertim si exterius etiam, quantum potest, resistat. Probari autem debet violentia illata, si de hac non constet, per testes vel judicia violentam præsumptionem inferentia, ita ut non sufficiat solum juramentum conquerentis, juxta receptam *glossam in c. final h.t. V. patefactæ.* Quia delicta liquida probari debent. Si verò de rebus per violentiam ablatis non constet, & de eorum quantitate, ac justi materiâ dubitatur, potest hæc probari per juramentum læsæ partis, ita tamen, ut prius præcedere debeat taxatio Judicis, audito læso, cui postmodum juramentum deferatur, quo juret, tantum sibi damnum, & non minus illatum fuisse, ad quod compensandum condemnetur reus.

§. III.

An, & quomodo metus vitiet contractus, aliósque actus etiam juramento confirmatos?

PLeraque acta & gesta, quorum metus gravis & injustè ab extrinseco, ad extorquendum actum talem incussus, causa fuit, ipso jure tam naturæ quàm positivo sunt valida; rescindi tamen possunt, & debent per actionem quod metûs causa, sive per restitutionem in integrum. Ita communissima Theologorum, Canonistarum, & Legistarum sententia, & ex eo satis probatur, quòd metus talis non tollat simpliciter voluntarium, ne cogamur dicere etiam ea, quæ à metu intrinseco, aut à metu justè incusso proveniunt, nulla esse, quod nemo dixerit, cui sententiæ *c. Abbas 2. h.t.* & plurima alia jura suffragantur; & quamvis in contrarium pro nullitate taliter gestorum multa etiam tam jura quàm argumenta afferantur, ea tamen vel de specialibus tantùm casibus intelligenda sunt; vel volunt tantùm, efficacia non esse talia metu exorta, cum rescindi possint; vel de illis casibus tantum intelligi debent, ubi dolus intervenit, vel volùt tantùm, quòd actio detur ad rescindendum, contractũ v.g. metum passo, &c. quòd si tamen talis contractus metu gravi extortus juramento confirmatus sit, servari ille debebit, si sine dispendio æternæ salutis servari possit, prout accipitur ex *c. Ad aures 3. & c. Cùm dilectus 6. h.t.* absque spe relaxationis facilè obtinendæ, nisi hoc ipsum juramentum gravi metu extortum fuerit, quo in casu non tantùm facilis relaxatio à Judice Ecclesiastico obtinebitur, si petatur, sed ipse Judex ex officio juramentum tale remittere debet, & rescindere postmodùm contractum, &c. ita tamen, ut semper etiam talia metu extorta juramenta, si servari debeant, strictæ sint explicationis.

§. IV.

Quinam Contractus, aliive, actus metu gravi facti, sint ipso jure irriti?

Dictum priore §. plerâque tali gravi metu gesta, ipso jure valida esse, rescindi tamen posse. Sunt enim aliqua, quæ ipso etiam jure positivo irrita sunt, si gravi metu extorta fuerunt, ita ut nullâ rescissione indigeant. Et primò quidem ipso jure irritum, & nullum est matrimonium in utroque foro, si per metum gravem, cadentem in constantem virum, injustè ad extorquendum consensum matrimonialem, incussum, contractum fuit. *c. 14. & 15. De sponsali.* ita ut nec per jurameutum additum vim aliquam habeat, *c. 2. De eo, qui duxit, &c.* cùm juramentum supplere non possit defectum liberi consensûs ad substantiam matrimonij requisiti. Secundò nulla est professio religiosa, tali metu ad extorquendam eam injustè incusso, emissa *c. ult. Qui Clerici vel Monachi, &c.* & *c. 1. h. t.* (ob defectum scil. consensûs planè liberi, cùm de hoc matrimonio spirituali idem dicendum sit, quod de matrimonio carnali) nisi postmodum cessante metu, spontè, expresè vel tacitè fuerit ea ratificata; qui metus tamen non præsumitur cessare, quamdiu vixerit ille, qui metum talem incusserit, & neque talem metum passa persona statim professionem suam çensetur ratificare, si quàm primùm rescit, mortuum esse, qui metum incussit, & non statim reclamat, sed consideratis variis circumstantiis tacita ratihabitio æstimari debet, vel observari Tridentini Constitutio quinquennium, ad causas nullitatis professionis deducendas, concedentis. De qua suo loco. Tertiò ponunt multi inter actus de jure ecclesiastico nullos, quodlibet votum simplex, si ad extorquendum tale votum metus gravis ab extrinseco injustè incussus fuit, prout colligunt ex *c. 1. h. t. & glossa docet in c. 2. V. coactus h. t.* Cùm enim votum sit opus consilii, & non præcepti, & perpetuitatem aliquam habeat, videtur non minùs plenam libertatem requirere, quàm Religiosa Professio. Quartò Contractus dotis promissæ vel solutæ ex simili metu, ipso jure seu facto redditur irritus, *Leg. Si mulier 21. §. si dos. ff. h. t. junctâ Glossâ V. ullam omnes*, ut ea scil. quæ matrimonio adjuncta sunt, sint omninò libera, sicuti matrimonium liberum esse debet. Quintò promissio, vel traditio rerum Ecclesiæ facta ex metu gravi ipso jure invalida est. *Can. 1. causa 15. quæst. 6. junctâ Glossâ. V. per metum.* Quod idem de juramento per metum extorto super Ecclesiæ rebus non repetendis, in *c. 2. de jurejuran.* Si enim defectus solemnitatum facit nullam rerum Ecclesiæ alienationem, multò magis metus. Sextò nulla est de jure positivo ecclesiastico absolutio à censura per talem metum ab ecclesiastico Iudice extorta, & qui ita extorquet, ipso facto excommunicationem incurrit, uti habetur in *c. Vnico. h. t. in 6.* ad cavendum scil. omnimodæ libertati ecclesiasticæ. Plures adhuc casus referuntur ab Auctore Method. quos ex metu factos, voluntaliqui esse nullos, quia tamen hos non esse extra controversiam ipse fatetur, rectius vi-

videntur, omitti posse hîc ; ne longiori disputationi occasio detur: videri tamen possunt apud Auctorem hîc.

§. V.

De conditionibus requisitis, ut ex causa metûs, contractus, vel alius actus rescindatur, vel etiam ipso jure irritus reddatur, & de actione & exceptione, quæ datur metum passo.

UT rescindantur, vel irrita sint, quæ metu ex torta fuat, plures requiruntur conditiones. Prima conditio est, ut metus saltem respectivè sit gravis, ut dictum, neque enim ex quolibet metu levi hæc rescissio concedi deberet, ne nimium multiplicentur lites, quod bono publico non conducit. Secunda est, ut metus illatus sit ab extrinseca causa libera liberè agente. Ne, qui metus à causis naturalibus oritur, à naufragio v. g. à periculis bestiarum &c. morborum &c. & ab intrinseco incussus dicitur, dicatur irritum actum, aut votum in tali metu conceptum facere, quod nemo asserit, cùm nemini per talem metum injuria fiat. Tertia est, ut injustè metus ille illatus sit; qui enim justè infertur metus, nullo modo invalidat actum ex tali metu factum, cùm ille, qui metum talem patitur, causa sit hujus metûs, & sponte suâ aliquid eligat ut medium, ad metum talem evadendum. Quarta est, ut metus talis incutiatur directè ad extorquendum talem consensum aut contractum, in aliis enim casibus non tam ab alio, quàm à se compellitur hic metum passus, ad matrimonium v.g. contrahendum, aut religiosam professionem emittendam; sunt tamen aliqui, qui hanc conditionem necessariam non putant, sed sufficere volunt, ut aliis conditionibus præsentibus, per metum injustè illatum consensus obtineatur, ut nullus hic sit, vel saltem rescindatur, in quocunque enim casu metus ille injustus causa est consensûs. Quinta denique conditio est, ut metum passus damnum aliquod inde habeat, restitutio enim inintegrum, quæ per rescissionem contractûs v. g. talis obtinetur, læsionem supponit; & ideò non tantùm actio, quod metus causa, sive restitutio in integrum datur metum passo, sed exceptio etiam, quod metus causa, ut qui per metum talem ad dandum aliquid aut promittendum coactus fuit, repetere donatum possit, aut excipere contra eum, qui metu incusso promissionem obtinuit, non solvere teneatur.

TITVLVS XLI.

DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE.

§. I.

Quid sit Restitutio in integrum, & quæ ad illam requirantur?

REstituere in integrum aliud non est, in genere loquendo, quàm in pristinum statum reponere læsum, in quo quis fuit ante læsionem. Ut autem concedatur alicui restitutio in integrum, qui in contractu aliquo aut alio actu læsus fuit, debuit contractus sive actus ille fuisse validus; si enim invalidus ille fuit, non datur locus restitutioni in integrum, remedio extraordinario, quia tunc læsus ordinario remedio uti potest, ad nullitatem actûs declarandam agendo. Secundò requiritur ad concedendam restitutionem, ut de læsione vel manifestò constet, vel ut ea in judicio probetur à læso, non quidem per juramentum tantùm, sed per testes, vel alia legitima documenta. Tertiò requiritur ut læsio sit gravis seu magna, saltem respectivè, & notabilis (de minimis enim seu modicis, ad cavendam litium multitudinem, non curat Prætor, à quo beneficium hoc restitutionis habetur) non quidem ut læsio fuerit facta in dimidio justi pretii, hæc enim læsio ordinario remedio tuta est, quo rescinditur venditio v. g. juxta *l. 2. Cod. de rescind. vendit.* & consequenter cessat remedium extraordinarium restitutionis in integrum, nisi etiam in tali casu plenius & pinguius sit remedium extraordinarium.

§. II.

Quibus in specie conceditur restitutio in integrum?

BEneficium hoc restitutionis in integrum conceditur primò ætate minoribus, id est, qui nondum 25. annum ætatis suæ excesserunt, sive masculi sint, sivè famellæ, quamvis consentiente Patris, Tutoris, Curatoris & decreto Judicis contraxerint &c. *c. Constitutus 8. h.t.* non tantùm si damnum passi sint, sed etiam ob lucrum cessans, quod consequi poterant, & ob sui facilitatem, aut imbecillitatem omiserunt. Secundò conceditur hoc beneficium pari modo Ecclesiis, non tantùm extructis jam, sed etiam extrui cœptis quo minoribus juxta *c. requisivit 1. h.t.* (Si in suis scil. bonis lædatur, non item si in suis patrimonialibus lædatur tantùm Ecclesiæ beneficiatus, cùm Ecclesiæ privilegiis, minorum gaudeant) & non tantùm Ecclesiis, sed etiam omnibus aliis locis piis, Collegiis Clericorum, & Religiosorum, Hospitalibus, si auctoritate Episcopi erecta, & fundata fuerunt; quin etiam con-

Confraternitatibus seu Congregationibus, quæ ad pietatem, & Religionis argumentum sunt institutæ: juxta *L. omnia 24. Cod. de Episcop. & Cleric.* Et potest etiam restitutionem in integrum petere Collegium Studiosorum, non quidem tanquam Ecclesia, aut quòd priviiegiis piarum causarum gaudeat, sed quia in eo plerumque solent esse multi natu minores. Et hoc quidem beneficium Restitutionis, quod Ecclesiis & talibus locis piis competit, pinquius est, quàm id, quod competit minoribus, cùm hi beneficium hoc petere possint, intra quadriennium à finitis minorum annis, Ecclesia verò, quandocùnque læsa fuerit, beneficium hoc petere possit. Conceditur hoc privilegium restitutionis Rebuspublicis & Communitatibus, quæ bona communia habent, per Administratores curari solita; & si justa causa subesse videatur, etiam majores, si graviter læsi sint, hoc beneficio nonnunquam uti possunt, illæ enim Communitates cùm Administratorum curæ bona earum subsint, sicuti minorum bona curæ Curatoris, pariter etiam minorum privilegio quoad restitutionem in integrum gaudent: his verò majoribus restitutionis hoc privilegium se concessurum, si justa causa videatur, promittit Prætor, uti videre est *L. 1. ff. Ex quibus causis major &c.* ita tamen ut ad hanc restitutionem obtinendam non sufficiat, læsionem tantùm fuisse probatam, sicuti sufficit ad restituendos minores, sed probari etiam debeat justa causa.

§. III.

In quibus causis seu casibus in specie concedatur restitutio in integrum Minoribus, vel Ecclesiæ?

IN genere quidem dici potest, concedi hoc beneficium his, quandocùnque graviter læsi sunt, in specie verò sunt in jure casus aliqui expressi, & Primò quidem, si læsa fuit Ecclesia vel minor in contractu venditionis quoad substantiam, quia non expediebat illis, contractum illum instituì, quo in casu in totum rescinderur contractus officio judicis, & dabitur actio læsis contra quemvis alienatæ rei possessorem juxta *L. in causa 13. §. Interdum ff. de minorib.* Si verò tantùm læsio fuit facta quoad pretium, contractus quidem non rescindetur, justitia tamen pretii compleri debet, prout sumitur ex *L. Sires 12. §. Mulier ff. de jure dot.* ut sic enim satis consulitur restituendorum commodo. Secundò restituuntur hi contra sententiam judicis, si hoc propter negligentiam Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris, vel etiam Prælati seu Administratoris contra se lata sit (ut patet ex *L. Etiam in his 3. Cod. Si Tutor, &c.* & ex *c. Veniens 2. h. t.*) ita tamen ut penes Ecclesiam optio sit, si per Prælati aut alterius Administratoris culpam læsa fuit, convenire ipsum Prælatum vel Administratorem, aut hæredes hujus ad compensationem damni, vel in integrum restitutionem petere. Tertiò conceditur restitutio in integrum Ecclesiæ, aut minori, si propter propriam negligentiam in judicio læsa sit, omittendo v. g. allegare, quæ ad causam obtinendam allegan-

da

ganda fuerunt, prout habetur in *L. Minor 36. ff. de Minorib. & in c. Auditis 3. h. t.* Imò contra sententiam etiam à Papa, aut alio supremo Principe latam, aut confirmatum conceditur restitutio in integrum. *c. Tum ex literis 5. h. t.* (non quidem ab inferiore, sed ab ipso supremo Principe concedendam) ita ut executio sententiæ per restitutionem in integrum regulariter & ordinariè suspendatur. *c. Suscitata 6. h. t.* nisi contra petentem restitutionem adsit præsumptio, quòd malitiosè eam petat, ad impediendam executionem, & hæc adversus rem judicatam restitutio etiam majori conceditur, si justa causa probetur, prout sumitur ex *c. Ex literis 4. h. t.* negata tamen semel in judicio restitutio, quamvis Ecclesiæ aut minori facta sit, in alio judicio non conceditur, (cùm sententia lata transiverit in rem judicatam) præterquam ad instituendam appellationem, nisi novæ defensiones emergant, quæ novo indigent auxilio *c. final. h. t.*

§. IV.

Quâ ratione Ecclesiis, vel minoribus læsis ob damnum illatum, aut lucrum cessans, succurratur per restitutionem in integrum, & an etiam minor vel Ecclesia adversus alium minorem aut Ecclesiam restituenda sit?

Minoribus & Ecclesiis subvenitur per beneficium restitutionis in integrum tam ratione damni illati, quàm ratione lucri cessantis, si graviter læsa sint. *c. Constitutus 8. h. t.* saltem in hoc posteriore casu, si res adhuc integra sit. Sicuti autem minor contra minorem restituitur, ita Ecclesia contra aliam Ecclesiam, nisi par utriusque esset causa, ita ut uterque agat de damno vitando, in tali enim casu privilegiatus contra æquè privilegiatum suo privilegio uti non potest, sed res decidenda est juxta jus commune. Si verò par non sit utriusque causa, sed una pars de damno vitando, altera de lucro acquirendo agit, potius succurri debet etiam per restitutionem in integrum illi parti, quæ de damno agit, quàm quæ agit de lucro captando, quamvis utraque pars privilegiata sit.

§. V.

In quibus casibus restitutio in integrum minoribus non conceditur?

Plures enumerant jura. Et primus quidem est, si major factus expresè vel tacitè ratificavit id, quod in minore ætate gestum est. *L. 1. & 2. Cod. si major factus, &c.* quia in tali casu ratihabitatio habetur tanquam renuntiatio privilegii minori competentis. Secundus est, si majorem dolosè se simulavit minor, eo animo, ut ad contrahendum alterum inducat, cùm huic sua fraus prodesse non debeat. Tertius est, si veniam ætatis à Principe impetravit minor, & postmodum cum alio contrahat. *L. 1. Cod. de his, qui veniam ætatis &c.* quia fictione juris majores hi reputantur, quibus restitutio non conceditur. Quartò non restituitur minor adversus casum plenè fortuitum, qui cuilibet etiam majori, quamvis prudentissimè agat contingere posset. *L. Verum 11. Sciendum ff. de minor.* Cùm in tali casu non ob defectum ætatis, quæ meretur beneficium restitutionis, in ipso contractu læsus sit, sed ex alio casu postmodùm fortuitò superveniente. Quintò: Non restituitur,

si

si minor quidem, pubes tamen, spontaneo juramento contractum à se factum firmavit, juxta *Auth. Sacramenta Puberum. Cod. Si adversus vendit, &c.* nisi in contractu à minore facto, & juramento confirmato injustitia interveniisset. Neque tamen hoc dicendum etiam est, de Prælato Ecclesiæ, cùm Ecclesia læsa semper restituatur, etiamsi Prælatus juraverit, contractum se servaturum, neque rescissionem petiturum, aut admissurum, eò quòd Prælati juramentum præjudicare non possit Ecclesiæ *c. Sicut 27. & c. Intellecto 33. de jurejur.* sicuti potest minor jurando sibi præjudicare. Sextò non restituitur minor in delictis, quæ per dolum commisit, & Septimò non restituitur contra professionem religiosam, aut contra matrimonium, si ad eam ex falsa causa fuit inductus minor, cùm hoc sit juramentum perpetuum, illa non sit in damnum animæ minoris, sed ad majus ejus bonum.

§. VI.

Intra quod tempus peti debeat restitutio in integrum?

Minor, si læsus sit, non tantùm intra totum tempus minoris ætatis, sed hac ætate etiam expletâ, vel à tempore, quo veniam ætatis impetravit, per totum quadriennium proximum petendæ restitutionis hujus habet licentiam. *L. ult. Cod. De tempore in integ. restit.* Ecclesiæ verò competit hæc petendæ restitutionis licentia, intra quadriennium à tempore læsionis (saltem cognitæ) *c. Ecclesia 1. h. t. in 6.* nisi rationabilis causa interveniat, quòd intra quadriennium hoc agere non potuerit, &c. quæ judicem meritò movere possit, ad concedendam etiam post quadriennium petitam quocùnquetempore restitutionem, ad majores verò ob justam causam restituendos, quadriennium hoc curtrere incipit, à tempore justæ causæ, vel impedimenti, quò minùs agere potuerit, remoti. Est tamen hoc quadriennium, quibuscúnque conceditur continuum, ita ut continuò tam feriatis, quàm non feriatis diebus currat, & ita tantùm utile, ut justè impeditò non currat, tantúmque postmodum quadriennio lapso adjici debeat, quantùm temporis agere non potuit restituendus; quod impedimentum etiam probare debet restituendus (sicuti probare debet minor, quòd contractus v. g. contra quem petitur restitutio, minoris ætatis tempore celebratus sit) si post lapsum quadriennium hoc tempus sibi competere putet. In illo verò casu, ubi dubitatur, an tempus quadriennnii sit transactum, adversario, contra quem petitur restitutio, de lapso jam quadriennio incumbit probatio. Ecclesiæ tamen quadriennium hoc non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui res Ecclesiæ malè administrando fuit causa læsionis, si proprium ipse factum tractare nolit, vel si contra judicem, qui injustam sententiam contra Ecclesiam tulit, agere non audeat, quibus in casibus etiam post quadriennium lapsum conceditur Ecclesiæ restitutio in integrum. Imò potest etiam Ecclesia contra lapsum temporis restitui, in quo se læsam affirmat, & probat, ita ut si neglexit appellationem v. g. intra decendium à lata sententia interponere, possit postmodum infra quadriennium à læsione petere restitutionem in in-

tegrum ad decendium, intra quod apellare possit.

§. VII.

Coram quo Iudice petenda est restitutio in integrum, sive quis de eâ cognoscere possit?

ORdinariè loquendo, restitutio in integrum postulanda est à Judice illius, contra quem petitur (quia hic in tali casu reus habetur; ex communi autem regula, actor forum rei sequi debet) aut si nullum domicilium habeat, coram Judice loci illius, ubi contractus celebratus est, & modò reperitur, contra quem petitur restitutio. Si tamen Ecclesia læsa sit, potest restitutionem petere, etiam contra Laicum, coram Judice proprio Ecclesiastico, ratione specialis privilegii in favorem Ecclesiæ concessi, uti colligitur ex *c. 1. h. t. & c. penult. De rebus Ecclesiæ alienand.* Potest autem restituere in integrum, non quilibet Judex, qui præcisè simplicem jurisdictionem habet (nisi incidenter tantùm coram eis moveatur) sed ordinarii tantùm Judices, qui in loco aliquo administrationem etiam rerum aut jurium habent, & eorum delegant, sive specialiter illis commissa fuerit hæc etiam restitutionis causa, sive incidenter in controversiam demandatam veniat, prout habetur ex *c. Causa 9. h. t.* & ex eo probatur, quòd restitutio in integrum sit actus mixti imperii, & consequenter ab eo expediri debet, non qui simplicem tantùm jurisdictionem, sed qui mixtum saltem imperium habet. Adversus tamen sententiam definitivam supremi Principis, aut ejus Delegati, nemo inferior restituere potest, nisi id hinc specialiter commissum sit.

§. VIII.

De forma, ac de effectu restitutionis in integrum, ac de restituendis fructibus, & expensis.

FOrma petendæ, & faciendæ restitutionis est, ut intra legitimum tempus, implorato officio competentis Judicis ea petatur, & causâ legitimè cognitâ, & probatâ, præsente adversario, nisi per contumaciam absit, præmissâ citatione, & litis contestatione fiat, agendo scil. contra adversarium, vel contra hunc excipiendo. Effectus autem restitutionis in integrum ille est, ut unusquisque (tam qui restitutionem in integrum petit, quàm contra quem petitur) jus suum integrum recipiat, & in pristinum statum, quo contraxerunt v. g. reponantur, ita ut Ecclesia v. g. læsa suum recipiat, & lædens etiam (si tamen bonâ fide egerit) suum pretium, & necessarias ac utiles expensas in rem emptam bonâ fide factas, ac meliorationes recipiat: Fructus autem ex fundo v. g. restituendo percepti, si in integrum restitutio decernatur, probabilius restituendi non sunt, sive extent adhuc, sive ex illis bonâ fide consumptis locupletior factus sit. De horum tamen fructuum, expensarum, elioriationum, &c. restitutione, quia multæ litis materia esse potest, vide Auctorem hîc.

TITU-

TITULUS XLII.

DE ALIENATIONE, MUTANDI JUDICII CAUSA FACTA.

Dicitur alienatio mutandi judicii causâ fieri, quandoquis ex metu litis sibi de tali re movendæ, dolo malo in alium possessionem illius, aut dominium transfert, ut per talem dolosam alienationem iniquior alterius, qui litem fortasse moturus timetur, conditio fiat, ratione mutati v.g. Judicis, &c. Et hinc ad hanc alienationem tria requiruntur. Primò ut fiat judicii mutandi causâ, futuri scil. quod timetur, non ejus, quod jam sit; in hoc enim casu, res litigiosa dicitur esse alienata, quæ alienatio de jure Civili nulla est. Secundò requiritur, ut dolo malo (ex animo scil. alterius conditionem difficiliorem faciendo, & non tantùm bonâ fide) translatio talis possessionis, sive rei fiat, alienando scil. eam, vel in personam extraneam, vel in potentiorem, vel alio modo conditionem illius, qui litem moturus timetur, reddendo difficiliorem. Tertiò ut inter sit actoris v.g. ob damnum, quod passus est, & ob expensas majores, quas facere debuit, &c. alienationem hanc factam non fuisse. De hac autem sic explicata alienatione duo in jure Canonico statuuntur. Primò *in c. 1. h. t.* quòd vi rescripti contra alienantem antefactam alienationem, aut cessionem impetrati, tam alienans, quâ possessor rei alienatæ coram Judice delegato conveniri possit (contra id, quod alibi dicitur, rescriptum ad lites impetratum, à persona in personam extendendum non esse) si tamen scivit possessor alienationem, mutandi judicii causâ, per fraudem factâ in se, ut ne talibus fraus sua patrocinetur. Secundò in *c. 2 h. t.* prohibetur, ne Clerici sub interminatione censuræ Ecclesiasticæ faciant sibi cedi actiones, & lites à Laicis mutandi judicii causâ, ut Laicos ad forum Ecclesiasticum trahant, sive deinde induxerint, tales ad cessionem talem faciendam titulo lucrativo donationis, sive titulo oneroso venditionis v.g. &c. quia videtur talis cessio procurati ex affectu avaritiæ Clericum decedentis, qui affectus facilè in talibus Clericis præsumitur.

TITULUS XLIII.

DE ARBITRIS.

§. I.

De Arbitris in genere: eorumq; divisione, & differentiis inter Arbitrum & Judicem.

Arbitri ab arbitrando censendo & æstimando sic dicti, si in latiore hac acceptione sumuntur, idem dicunt quod arbitratores, qui tanquam viri boni & æqui ad negotium aliquod æstimandum assumuntur, ut quid sibi de re aliqua videatur edicant. Propriè autem & magis strictè ille dicitur Arbiter, qui sive ex ju-

ris seu Legis dispositione, vel ex partium conventione constituuntur, ut circa rem aliquam controversam suum arbitrium sive judicium & animi sensum dicant, & pronuntient, quo partes deinde stare debent. Ex qua descriptione patet, alios arbitros esse juris, qui etiam necessariò dicuntur, eò quòd in certis quibusdam causis ex præscripto juris seu Legis necessariò à Iudice vel ex partibus constitui debeant, ad rei alicujus decisionem; alios esse arbitros voluntarios, qui Compromissarii dicuntur, in quos sponte & nullo jure urgente, ac liberè consentiunt pares, eorum judicio controversiam suam submittentes, ac obedientiam præstituræ, quos inter plures sunt differentiæ. Potissimæ sunt, quòd illi habeant à jure jurisdictionem ad omnia illis commissa expedienda, & vix differunt à veris Iudicibus; hi verò compromissarii arbitri nullam jurisdictionem habent (cùm nec à partibus ea ipsis conferri possit, nec à jure deferatur) sed simplicem tantùm rei cognitionem, illi compelli possunt ad officium arbitri accipiendum, quia jura sic præscribunt, non autem arbitri voluntarii, qui liberè munus arbitrorum suscipere possunt, vel non possunt, quamvis semel receptum implere postmodum debeant. Sunt autem hi arbitri voluntarii, sive compromissarii in duplici adhuc differentia, alii sunt, in quos ita expressè sivè tacitè est compromissum, ut in causa sibi commissa, servato juris ordine prout partibus videbitur, pronuntient. Et hi propriè arbitri vocantur, & horum sententia arbitrium sive laudum dicitur. Alii sunt, in quos à partibus compromittitur, neque tamen obligentur, ut in causa cognoscenda servent juris & judiciorum ordinem, aut formam, sed statuant, quod ipsis æquum videbitur, qui etiam ab Auctoribus arbitratores dicuntur, & eorum sententia, aut arbitramenti reducendum, si læsionem enormem contineat, petente parte ad æqualitatem justitiæ, secundùm boni viri arbitrium, cui partes stare debeant; Sunt quidem etiam alii arbitratores, quos rectius dixeris amicabiles Compositores, qui in componenda controversia aliqua ex voluntate compromittentium ad publicum potius bonum, tranquillitatem & pacem inter partes attendunt quàm ad rigorosa causæ merita, & ideò eorum sententia amicabilis potius compositio, quàm sententia aut transactio dicitur. In pluribus autem differt arbiter præsertim compromissarius à Iudice, quæ differentiæ ex dictis facilè erui possunt, & apud Auctorem Metho. videri possunt.

§. II.

De illis, qui compromittere in Arbitros, & qui Arbitri esse possunt, vel non possunt.

OMnes in arbitros compromittere possunt, qui rerum suarum liberam & plenam etiam ad alienandum administrationem habent, Argu. *c. Cum tempore. 5. h. t.* Cùm enim per tale compromissum ad alienationem etiã perveniri possit, consequenter qui alienare non potest, nec cõpromittere potest, & hinc nec pupilli sine Tutoris auctoritate; nec minor sine Curatoris auctoritate, si talem adhuc habeat; nec Prælatus Ecclesiæ, circa bona, quæ alienare non potest. &c. & plures alii cõpromittere non possunt, si per tale compromissum ad alienationẽ deveniri potest.

Possunt autem arbitri esse omnes, præ-

ter

ter illos, qui à jure prohibentur, ita ut non solùm illi, qui sunt integræ famæ, sed etiam infames assummi possint in arbitros, quia arbitrium non est res pertinens ad dignitates, ad quas infames non admittuntur; imò de jure Canonico possunt partes etiam compromittere in Iudicem suum competentem ac proprium, ut causam, quæ coram illo ut Iudice agitur, ut arbiter definiat, ordinarium & delegatum ut docet *Glossa in c. 5. h. t. V. Magdeburgensis*, & sumitur ex *c. Ex parte 30. & c. Cùm olim 7. h. t.* (quidquid in contrarium ex jure Civili urgeant aliqui) cujus tamen sæpissimè circa talē causam jurisdictio non extinguitur per tale compromissum, ita ut partes, si velint, coram eodem, si res adhuc sit integra, ut Iudice agere possint, si in favorem tantùm partium compromissum tale factum fuerit, cùm quilibet favori suo cedere possit.

In specie tamen prohibentur esse Arbitri Compromissarii. Primò servi, qui de jure Civili pro mortuis habentur. Secundò pupilli, furiosi, muti, surdi, perpetuò amentes &c. quibus à natura defectus est, quò minùs in arbitros assummi possint. Tertiò Mulieres, quibus officia Civilia & publica administratio non convenit, nisi aliunde illis jurisdictio aliqua competeret, vel ex consuetudine Patriæ talem haberet, ut constat ex *c. Dilecti. 4. h. t.* aut amicabilem tantum compositionem faciant, actu aliquo extrajudiciali: & quamvis sint aliqui, qui putant, fœminæ talis in arbitrum electæ, quæ de se eligi non poterat, sententiæ sive arbitrio non teneri partes stare, cùm arbitrium tale ab inhabili sit latum, probabilius tamen alii putant, standum partibus arbitrio illius, præsertim si sub juramento in eam compromiserunt, non quidem vi arbitrii, quod non obligat, sed vi pacti jurati, quod sine dispendio salutis servari potest, aut vi pœnæ conventionalis tali compromisso adjunctæ. Quartò prohibentur in arbitros assummi Laici in causis Spiritualibus, & fori ecclesiastici. *c. Contingit. 8. h. t.* ita ut ipso jure invalidum sit tale compromissum, ut docet. *Glossa hic in casu, & V. Spiritualibus.* Sive principaliter sive incidenter tantùm, etiam cum auctoritate Episcopi assummantur; nisi causa, circa quam in Laicum compromittitur, meræ Civilis ac temporalis esset, ut constat ex *c. 4. 8. & 11. h. t.* aut compromissum fieret simul in Clericum & Laicum, quod validè & licitè etiam circa rem spiritualem fieri posse cum Iudicis ecclesiastici superioris consensu ex *c. Pertuas 9. h. t.* patet, quia in tali casu nulla jurisdictio conceditur, aut competit huic in arbitrum assumpto Laico, sicuti competeret, si nominaretur Iudex delegatus, sed simplici tamen notitione causæ habitâ, super ea fert suum arbitrium, sicuti Consiliarii consilium: excludit quidem aliquorum opinio Laicos etiam, quò minùs in causis spiritualibus arbitratores etiam & amicabiles compositores esse possint, alii tamen æquè probabiliter contrarium tenent, cùm relata jura probent tantùm de arbitro, non autem de amicabili compositore, qui plus non videtur facere, quàm quod boni amici solent, & ipsius compositio nec sententiæ judicialis, nec quasi sententiæ, sive arbitrii vim habeat. Quintò prohibentur in Arbitros assummi Religiosi, cum Monachus non debeat se forensibus & Civilibus negotiis immiscere, toto *Tit. L. 3.*

Decret Ne Clerici vel Monachi &c. & Sextò prohibentur notoriè excommunicati non tolerati, seu vitandi, cum quibus nullū comercium esse potest, ita ut nec amicabiles compositores esse possint, quod tamen Religiosis prohibitum non est. Et septimò denique sicuti nemo in re propria sua judex esse potest, ita nec potest esse in re sua propria arbiter, cùm nemo possit sibi ipsi jus sive sententiam dicere.

§. III.

De causis in quibus compromitti potest in arbitros, vel non.

SUper qualibet re, in genere loquendo compromitti in Arbitros potest, de qua id nullo jure reperitur prohibitum. In specie autem primò in causis arduis & magni præjudicii, quæ à Majoribus Iudicibus expediri debent, in arbitros compromitti non potest. Uti habetur ex penult. *c. De in integ. restit.* Et hinc primò causæ Matrimoniales, cùm quæritur de validitate, seu invaliditate matrimonii per arbitros transigi non possunt. Prout etiam *ex Concil. Trident. sess. 24. c. 20. de reformat.* habetur. Nec secundò causæ liberales, in quibus de libertate hominis, ingenuitate, vel libertinitate agitur arbitrorum committi possunt judicio. Nec Tertiò Causæ criminales publicæ & privatæ, si criminaliter ad vindictam publicam, aut pecuniarum per mulctam fisco applicandam agitur, arbitris committi possunt. Et quartò denique ea, quæ nobili officio judicis expediri debent, & ad merum vel mixtum imperium spectant, per arbitros expediri non possunt, cùm arbitri tales non tantùm nullum imperium, sed nullam etiam propriè dictam jurisdictionem habeant.

Secundò, compromitti non potest in arbitros de iis,, quæ vergunt in præjudicium Ecclesiæ Romanæ, aut Sedis Apostolicæ. *c. Cum tempore 5. h. t.* ubi negatur, quòd arbiter aliquid dicere validè possit in præjudicium exemptionis, soli Sedi Apostolicæ subjectæ Ecclesiæ. Si tamen tantùm agatur de Parochia aliquâ aut Capella, utrum pleno jure incorporata sit Monasterio v. g. aut Ecclesiæ, quam nemo dubitat, exemptam esse, poterit in tali casu in arbitros compromitti, & per hos causa definiri *c. Cùm olim 18. de præscript.* Hanc tamen prohibitionem meritò extendunt aliqui, quò minùs à privatis in arbitros compromitti possit, circa causas sive res, quæ spectant ad Communitatem, ad Regnum v. g. ad Civitatem, &c. ne quid fiat in præjudicium Reipublicæ.

Tertiò, compromitti non potest de iis, quæ per sententiam indubitatam, & quæ transivit in rem judicatam, decisa sunt. *c. Exposita 11. h. t.* Compromissum enim fieri non potest super re, quæ dubia amplius non est, prout est causa per sententiam legitimi judicis jam decisa, à qua appellatum non fuit, nisi circa rem talem novæ oriantur quæstiones, quæ per sententiam decisæ non fuerunt; patet tamen etiam ex hoc Capitulo, quòd ad observandum compromissum, & arbitrium ex eo latum, obsides à partibus dari possint, qui postmodum arbitrio rescisso vel revocato legitimè restitui debent, cum sublato principali tollatur etiam accessorium.

§. IV.

§. IV.

De forma, seu modo, quo fieri debet, vel potest compromissum in arbitros.

COmpromissum fieri potest in unum, vel plures arbitros non solùm præsentes per verba, sed absentes etiam per epistolam, pari vel impari numero, (quamvis consultius sit, ut in pari numero assumantur, quò majoris saltem partis arbitrium faciliùs haberi possit) *c. Sane 1. h. t. junctâ Glossâ V. Unus eligatur aut tres.* Et quamvis de jure Civili statutum sit, ut sententia majoris partis arbitrorum, si plures assumpti sint, valida sit, quòd omnes debeant esse præsentes, quando profertur sententia, seu laudum, adeo quidem, ut uno etiam quocùnque ex capite absente, laudum non valeat. De jure tamen Canonico aliud statutum habetur *c. Ut in quæstionibus 2. h. t. in 6.* quòd validè scilicet arbitrari possint alii electi in arbitros, si unus eorum aut alter legitimè requiritur ad causam decidendam, super qua in eos compromissum est, absque legitimo impedimento interesse nolit, nisi aliter expresè compromissum omnium velit, ad ferendum laudum, præsentiam, aut qui arbitri sunt, non tam à partibus sponte, sed ex juris præscripto & necessitate assumpti sint, cùm in hoc casu juris isti arbitri, judices potiùs referant, quàm arbitros; & in illo casu à voluntate compromittentium compromissum dependet, quam voluntatem adjecta sæpius in compromisso clausula indicat.

Quòd si verò nullâ adjectâ clausulâ in plures factum fuit compromissum tanquam arbitros, præsumitur, quòd ex voluntate compromittentium omnes arbitrari debeant, ut valeat laudum: & si omnes circa pretium, super quo compromissum est, discordent, ita ut unus in decem florenos alterum condemnet, alius in octo, alius in quinque, &c. illius sententia prævaleat, qui in minimam quantitatem condemnavit, cùm in hac quantitate omnes conveniant. *c. Si ex tribus 1. h. t. in 6.* & ut sic verum sit dicere, quòd prævaleat sententia à pluribus lata, neque hæc, quoad minorem partem contraria sit aliis, cùm omnes in hanc minorem quantitatem consentiant, quoad majorem tantùm quantitatem sibi contrariantibus, ita ut nec aliorum, qui ad summam majorem condemnaverunt, protestatio quidquam operetur, cùm protestatio contra ea, quæ ex juris dispositione certa sunt, nihil valeat. Si tamen eâ conditione in plures arbitros compromissum sit, ut, si inter se dissentiant, tertium aliquem assumant, nemine tamen nominato, quem assumere debeant, invalidum quidem est compromissum, si ex voluntate præcisè compromittentium aliquis assumi debeat (cùm nemine nominato, qui assumi debeat, ipsi etiam assumpti arbitri in eo assumendo dissentire possint, & sic causa nunquam expediretur, & compromissum purè fieri debet in certos arbitros) prout statutum legimus in *c. Innotuit. 12. h. t.* Possunt tamen in casu plurium arbitrorum dissentientiū judicis auctoritate cogi arbitri tales, ad tertiam personam assumendam, cujus auctoritati pareatur, *L. Item si unus §. Principaliter ff. ht.* Quæ tamen persona non tam compromissarius

rius arbiter dici debet, cùm non sit assumptus à partibus, quàm consultor, & diremptor causæ controversiæ. Imò juxta *c. 13 h. t.* conceditur arbitris, ut per alios, quos ipsi elegerint, causam definiant; qui tamen non tam arbitri, quàm arbitratores sive mediatores, compositionem amicabilem ferant, prout *Glossa* asserit hîc *V. Mediatores*, qui de plano & sine ordine judiciario seu cognitione aliquâ partes in concordiam componant, & quorum arbitramentum, si iniquum sit, ad arbitrium boni viri, seu judicis redigatur. Neque tamen per hoc prohibetur, quò minùs compromissum validum fiat, cum dependentia exquirendi alterius consilii, modò liberum deinde relinquatur arbitro sequendi, vel non sequendi tale consilium. *c. Cùm olim 7. h. t.*

§. V.

De officio, & potestate arbitri.

TOta potestas & officium arbitri ex compromisso dependet, ac desumi debet, ita ut de iis tantùm arbiter arbitrium ferre possit, super quibus compromissum est, & non super aliis, cùm compromissa talia sint stricti juris, ultra velle compromittentium non extendenda, nisi fortassis hæc talia necessariò cum causa principali connexa sint, & sine his causa principalis expediri non possit. Et hinc coram arbitris non potest fieri reconventio *c. Cùm dilectus 6. h. t.* nisi sint arbitri juris, qui statim causam expedire possunt, & debent, aut Clericus contra Episcopum suum litem moverit. Et nisi in compromisso specialiter cautum sit aliud in præsentia partium compromittentium, pronunciare arbitrium debent, prout colligitur ex *Ex parte 10. h. t.* junctâ *Gloss.* in cit. *c. Cùm dilectus V. Nisi de his, Eodem.* Et quamvis propriè & strictè loquendo arbiter compromissarius non sit Iudex, debet tamen servare ordinem judicialem, quia hodie juxta *L. 1. ff. h. t.* compromissa, & arbitria ad similitudinem judiciorum redacta sunt, ita ut libellus coram arbitro compromissario etiam afferri debeat, debeat fieri litis contestatio &c. & quamvis laudum, quod arbitri justè tulerint, omninò servandum sit, si tamen dolo aut ex alia iniquitate injustum illud sit, observandum non est, uti summitur ex *c. Non sine 2. h. t.* vel si cedat in præjudicium & damnum Ecclesiæ *c. pervenit 3. h. t.*

§. VI.

De effectu, seu obligatione compromissi, & sententiæ, seu laudi Arbitrorum.

DE jure Civili nulla efficax obligatio, aut actio competit, quâ partes stare compromisso cogantur, aut ad interesse conduceretur pars aliqua, si per nudum pactum in arbitros compromissum sit; secus autem dicendum videtur de jure Canonico, ubi secundùm aliquos ex nudo pacto etiam datur actio; & de jure Civili, si in compromisso faciendo stipulatio intervenit, ut colligitur ex *L. Diem 27. §. fin. junctâ Glossâ V. incerti h. t.* & *ex c. Per tuas 9. h. t.* Præsertim si arbitrium sive laudum à partibus emologatum, sive approbatum, & receptum sit, quo in casu datur etiam exceptio, & actio quasi rei judicatæ: & quamvis ex defectu man-

mandati, nullum illud fuerit, si tamen à partibus receptum, sive emologatum est, executioni mandari debet, uti patet ex relat. *c. Per tuas.* Ut autem dicatur laudum sive arbitrium expressè emologatum, aut approbatum à partibus, de jure Civili quidem requiritur subscriptio partium, ut constat ex *L. penult. C. h. t.* de jure verò Canonico, & quoad forum conscientiæ, sufficit, si verbo, vel quovis alio modo in sententtam arbitri partes consentiant. Uti colligitur ex cit. *c. Per tuas h. t.* de utroque tamen jure, ut tacitè emologatum, seu approbatum sit, plus non requiritur, quàm ut intra decem dies nullus ex compromittentibus contra laudum vel arbitrium reclamet; si enim in ferendo laudo dolus aliquis aut injustitia arbitri intervenerit, exceptio doli parti gravatæ competit, contra petentem executionem arbitrii, quæ est quasi appellatio intra decem dies à lato arbitrio interponenda, & quidem ad propriùm judicem reclamantis, quia hic se defendit contra alterum executionem urgentem. Si tamen adjectâ pœnâ compromissum in arbitros factum est, si ille, qui arbitrio stare non vult, pœnam solvat, ulterius ad arbitrii executionem augeri non potest, prout in omni contractu adjectâ pœnâ conventionali firmato, fieri solet, modò compromissum non expressè emologaverit pars, quæ hîc & nunc solutâ pœnâ ab eo recedere vellet: aut clausula adjecta compromisso pœnali; *rato manente compromisso & arbitrio super eo lato*: aliud jubeat, aut nullum juramentum de observando arbitrio adjectum sit, cùm juramentum hoc clausulæ modò ante allatæ æquivaleat (quamvis non improbabiliter putent aliqui, non obstante juramento tali, si pœnam adjectam solvere velit, qui vult à compromisso recedere, quòd possit hoc facere, cùm juramentum accedens pœnali compromisso non faciat, ut ad plus obligetur, quàm si juramentum non adesset) sed tantùm faciat, ut fortius obligetur, qui obligatur. Quòd si verò jurâssent cõpromittentes, nullâ pœnâ compromisso adjectâ, staturos se arbitrio, de jure quidem Civili novissimo, nulla datur actio compromittentibus, cùm secundùm hoc jus juramentum compromisso adjectum habeatur pro nullo, & pro non appositio; de jure tamen Canonico servandum juramentũ rale est, cùm juxta hoc jusomne juramentum servandum sit, neq; liceat reclamare, nisi prius juramenti sui relaxationem obtineat; nisi jurando intentionem habuisset, arbitrii talis non servandi, si iniquum illud futurum sit (cùm nemo ultra intentionem suam obligari possit) quæ mens ordinariè præsumi potest.

§. VII.

De reductione laudi, sive arbitrorum, sive arbitratorum ad arbitrium boni viri.

QUòd ab arbitris compromissariis compellari non possit satis, certa sententia est, conceditur tamen, ut reducatur sententia arbitri ad arbitrum boni viri, non quidem quasi à compromittente peti possit hæc reductio, cùm promissum videatur habere rationem transactionis, jura autem non permittant, ut lis per transactionem semel decisa, ite-

rum restauretur, sed quòd ex officio judicis facienda sit, si manifestam iniquitatem, aut enormissimam læsionem laudum illud contineat, vel arbitratoris arbitramentum sit, quo in casu peti etiam potest reductio usque ad triginta annos coram judice ordinario, coram quo aliàs agendum fuisset, si nullum compromissum factum fuisset, nisi facto juramento renuntiatum fuisset reductioni arbitramenti.

§. VIII.

De loco, & tempore ferendi arbitrii seu sententiæ arbitrorum.

SI locus certus sit designatus, in quo arbitri suum laudum pronuntiare debeant, observandus hic est, ita ut partes ad alium citari non possint, neque pœnam incurrant, si fortassis aliqua opposita essent, non compareas in alio loco; si verò nullus locus determinatus est pro ferenda sententia, debet ibi hæc pronuntiari, ubi compromissum factum est, si tamen locus talis honestus sit, & nullâ exemptione contra judicem aut arbitrum talem gaudeat. Si autem quæratur, quo tempore ferri possit arbitrium, facilè respondebitur illicitè fieri, & nulla esse arbitria diebus feriatis ad honorem Dei institutis lata; legalibus verò feriis, si ferantur, partibus petentibus, valida quidem esse, cogi tamen judicem vel arbitrum non posse ad laudum aliquod talibus temporibus ferendum, sicuti alibi docetur de sententia Judicum, quibus arbitri tales multùm æquiparantur. Attendenda tamen in his omnibus est recepta praxis & consuetudo.

§. IX.

De modis, quibus finitur compromissum & arbitrorum officium ac potestas.

FInitur compromissum & arbitrorum potestas primò, si causa per illos definita sit, propter quam factum est compromissum. Neque enim, postquam sententiam sive laudum de omnibus in controversiam adductis, & propter quæ compromissum factum fuit, pronunciaverunt, mutare amplius aliquid possunt, aut interpretari, vel corrigere, &c. cùm functi sint omni suo officio, propter quod compromissum fuit (nisi in compromisso aliter expressum sit) ita ut ipsi etiam executio non ab arbitris, sed ab ordinario judice facienda sit. Secundò finitur arbitrorum potestas, si conditio compromisso adjecta deficit, vel si terminus, aut tempus compromisso præfixum fluxerit (quamvis partes tempus hoc prorogare possint, sicuti primò constituere potuerunt) vel si triennium elapsum sit à litè contestata. Tertiò finitur hæc potestas, si arbiter, aut unus eorum, si plures in arbitros electi fuerunt, mortuus fuerit, vel longè discesserit, aut necessario impedimento impeditus sit, nisi cum clausula compromissum factum fuisset, ut si unus non posset arbitrari, reliqui tamen hoc non obstante arbitrium suum ferre possint. Quartò finitur hæc potestas, si compromittentes, aut saltem unus eorum moriatur, prout habetur ex *c. Ex parte 10. h. t.* Etiamsi in causa jam fuisset conclusum, neq; ad hæredes compromittentium transit com-

pro-

promissi obligatio, qui â compromittentibus ex singulari plerumque personali affectu, notitiâ, & amicitiâ in certos quosdam arbitros compromittunt, quæ specialia non habent hæredes; quòd si tamen sententia sive laudum ante mortem compromitentis jam latum sit, potest contra hæredem compromittentis, qui ante executionem talis laudi mortuus fuit, fieri post mortem illius executio, cùm per mottem illius compromissum quidem expiraverit, non autem sententia sive laudum: In illis tamen casibus, quibus per clausulam specialem cautum est, ut compromissum etiam ad hæredes compromittentium transeat, transibit hoc vi clausulæ talis; sicut etiam ad successorem in beneficio v. g. transit compromissum super rebus & juribus Ecclesiæ, de quibus solus Prælatus v.g. disponere non potest, si compromissum tale factum sit cum consensu Capituli, Superioris, & aliis requisitis solemnitatibus, quia tunc censetur compromissum factum, non nomine personæ compromittentis, sed nomine Ecclesiæ.

Sunt adhuc alii modi, quibus compromissum finiri censetur, qui tamen, quia magis ex jure Civili, quàm Canonico desumuntur, ex illo potiùs, quàm ex hoc peti debent. Quæ tamen de arbitris *hoc* §. dicta sunt, etiam de arbitratoribus intelligi debent, quorum eadem quoad finiendam arbitratoris potestatem videtur esse ratio, quæ arbitrorum est, saltem, si non sint meri amicabiles tantùm compositores, sed potestatem habeant, jus aliquod dicendi partibus, quo stare debeant.

LIBER SECUNDUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

DE IUDICIIS.

SECTIO I.

De Iudiciis in Genere, & Personis, quæ stare possunt in judicio.

§. I.

Quid, & Quotuplex sit Iudicium?

IUdicium est legitima rei controversæ apud Iudicem inter litigantes tractatio, seu disceptatio, & dijudicatio, litis finiendæ gratiâ: ad quod tres, principales personæ ordinariè requiruntur, Iudex. Actor, & Reus *Cap. Forus 10. §. In omni de V. S.* Iudex est persona, quæ publicâ auctoritate judicio præest, ab eo, quòd jus dicat, sive rem controversum secundùm juris præscriptum definiat, Iudex appellatus. Iuxta *cit. Cap. Forus.* Actor ab agendo dicitur, estque is, qui actionem proponit, & prior ad judicium provocat. *L. in tribus 13. & L. qui 29 ff. h. tit.* ac in actionibus criminalibus accusator dicitur. Reus denique est, qui ab Actore provocatur, seu in jus vocatur, ita dictus non à reatu semper, sed à re, de qua disceptatur, & est controversia, ut apparet ex cit. *Cap. Forus junctâ Glossa V. Reus* Sicuti autem Actoris vicem supplere nonnunquam potest Magistratus, si procedat per formam inquisitionis v. g. ob famam præcedentem, ita Reus de præsenti non debet semper esse certus. Intervenium autem plerumque etiam aliæ personæ in judicio, quæ tamen minus principales, & accessorie tantum ad principales se habent, quales sunt Assessores, Consiliarii, Notarii, Advocati Testes &c. Variæ autem sunt Judiciorum divisiones. Prima desumitur ex diversitate judicantium, ita ut illud, cui præest Iudex ecclesiasticus, Iudicium ecclesiasticum dicatur, & cui præest Iudex sæcularis, judicium sæculare. Illud subdividitur in spirituale & temporale; spirituale est, quando lis de re aliqua spirituali aut spirituali annexa est, de matrimonio v. g. decimis beneficiis &c. Temporale est, quando lis movetur de re temporali & profana, de fundo v. g. pecunia &c. inter personas tamen ecclesiasticas.

Secunda divisio desumitur ex diversitate materiæ, juxta quam diversitatem aliud est judicium petitorium, in quo movetur quæstio de proprietate rei, seu dominio, aut quasi dominio, aut jure, ad quem ea pertineant; Aliud est judicium possessorum, in quo movetur quæstio de

de'possessione rei, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda.

Tertia divisio ex diversa forma, quæ in Iudicio adhibetur, aut juxta quam proceditur, desumitur; & hinc aliud judicium plenarium, ordinarium, & solemne dicitur, in quo scil. omnes juris solemnitates ad judicium spectantes, & de Iure requisitæ, adhibentur, Citatio v.g. Libelli oblatio, Litis contestatio, Juramentum Calumniæ &c. aliud est summarium sive extraordinarium, in quo non tam ad formam juris solemnem, & sæpiùs accidentaliter tantùm ad causam decidendam requisitam, attenditur, quàm ad essentialia & substantialia judicii, sine strepitu quidem, ac forma solemni judicii, sed inspectâ solâ rei veritate proceditur.

Quarta denique Divisio (ut omittam alias vel merè Civiles aut aliàs faciles) desumitur ex diversitate Finis, quem judicium tale intendit; sic dicitur aliud Civile, in quo de causa Civili agitur, mutuo v.g. emptione, aut ex alio contractu civili &c. aliud dicitur Criminale, in quo de delictis agitur, de furto v.g. homicidio, sacrilegio, hæresi &c. & si agitur ad publicam vindictam, ad pœnam corporalem v.g. aut pecuniariam fisco applicandam, dicitur criminale judicium criminaliter agi; Si verò agatur ad pœnam privato applicandam, sive ad interesse privatum, dicitur criminale judicium civiliter tractari; ita tamen, ut quod participat de utroque, mixtum judicium dicatur, quin imo sæpius duplex actio pœnalis injuriam passo competit, Civilis una, quæ tendit ad pœnam Actori applicandam; altera criminalis, quæ tendit ad publicam vindictam, ac optio datur injuriam passo, quam velit actionem instituere, ita tamen ut unâ earum electâ, altera ipso jure tollatur (cùm utraque pœnalis sit) nisi sit re tantum persecutoria, quæ per nullam actionem merè pœnalem tollitur.

§. II.

Quinam in Iudicio agere, vel conveniri possint, vel non possint?

QUi personam legitimam standi in judicio habent, ij agere, & conveniri possunt, in genere loquendo. In specie verò primò certum est, quòd pupillus sine Tutoris auctoritate nec agere, nec conveniri in judicio possit. Secundò certum est de jure communi, quòd minor 25. annis legitimam personam standi in judicio non habeat, nisi ei Curator, saltem ad litem, datus sit (ob judicium scil. nondum ad lites, satis maturum) nisi minor talis, qui vigesimum tamen annum jam implevit, veniam ætatis impetraverit, agendi in Iudicio etiam sine Curatore; aut si 14. annum implevit, & agat, vel conveniatur in causis beneficialibus, aut aliis spiritualibus, vel his annexis *Cap. Si annum 3. h. tit. in 6.* (quamvis impuberes neque in his causis sine Tutore agere possint, puberes tamen in hujus modi causis censentur esse majores) aut agat tantùm minor 25. annis in possessorio, de recuperanda vel obtinenda possessione *L. fin junct. Gloss. V. per quemcunque Cod. qui legit. person. standi &c.* De filio familias, quamvis major sit 25. annis, quòd suo nomine & in causa propria, etiam quoad bona adventitia (sive Pater usumfructum in illis habeat, sive non) regulariter & ordinariè in judicio agere, aut respondere sine assensu parentis nō possit, constat ex *L. ult. Cod.*

De bonis, quæ lib. &c. & cit. *Cap. ult. h. tit. in 6.* (cùm in his, omnibus consensus Patris requiratur ad integrandam personam filii) nisi alieno nomine, ut Procurator. v. g. stet in judicio, vel lis sit de bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus, vel pater longius absit, qui procuratorem non reliuquerit; aut inutili parte ad res suas curandas agere velit; vel in præparatoriis tantùm judicii ante litis contestationem versetur, vel causæ sint beneficiales, spirituales, vel his annexæ, in quibus nec jus nec administratio ad patrem pertinet. Mulieres denique saltem honestæ, quòd invitæ ad Iudicem trahi personaliter non possint, ex causa quacunque, de jure non expressa, possint verò, si velint, in causis saltem Civilibus, in judicio per se stare ex *Cap. Mulieres secundo h. tit. in 6.* habetur, nisi sint fœminæ religiosæ, præsertim quæ sub clausura vivunt, quæ, nec vocari, nec admitti debent. De aliis, quibus de jure Civili interdictum est, stare in judicio, videantur jura Civilia.

§. III.

An, & quâ ratione Prælatus Ecclesiasticus, præsertim Regularis, vel Capitulum seu Conventus, vel Religiosi singuli agere, aut conveniri, in Iudicio possint?

POtest Prælatus Ecclesiasticus, & Regularis, per se solus, absque consensu aut consilio Capituli, in Iudicio agere, & conveniri, de rebus & juribus communibus Monastetii, & tam ad Prælatum, quàm Capitulum communiter pertinentibus (nisi causa valdè gravis & ardua esset) quia talium bonorum liberam administrationem, à lege, sive à jure sibi concessam habet independenter à Capitulo, & quamvis juxta communia jura, qui rem alienare non potest, nec possit eam in judicium deducere, Prælatus autè non possit sæpè talia bona solus alienare, consequenter nec possit pro iis, in judicium deductis, sine consensu sui Capituli litigare; concedo, in hoc fieri non posse ab eo, qui suo nomine agit in judicio, nego autem, quòd hoc verum sit de eo, qui alieno nomine agit in judicio de re aliqua, quam solus alienare non potest, sicuti Prælatus Ecclesiæ agit in judicio nomine Ecclesiæ. Hoc tamen, ut fiat consensu sui Prælati, pro bonis etiam communibus Monasterii, in judicio contendere possit Capitulum, aut Conventus Ecclesiæ, sive regularis hæc sit sive secularis, non concedit *cap. Causam 9. h. tit.* ob rationem scil. priori contrariam, nisi sint causæ propriæ Capituli in bonis ad Capitulum solum spectantibus; vel nisi Capitulum agat pro recuparatione bonorum à Prælato illegitimè alienatorum; vel nisi consuetudo Ecclesiæ illius, aut peculiaria statuta aliud velint. Multòminus conceditur Regularibus singulis cujuscunque sextûs sint, ut suo vel alieno nomine, per se, vel per alium ad agendum vel defendendum in judicio stent, sine consensu & licentia sui Superioris *Cap. cùm dilecta 22. de rescriptis.* Cùm regularis talis non sit sui juris, neque bonorum dominium habeat: & hinc ratione contractûs cum Religioso initi, non potest conveniri Religiosus, sed debet conveniri Monasterium, & si Religioso facta sit injuria, non potest ipse agere in judicio, nisi Prælatus sit absens, & nullum

Pro-

Procuratorem ad talia negotia reliquerit, vel ipse Religiosus ex justa causa, studiorum v. g. à Monasterio absens, licentiam Prælati sine periculo in mora, nec petere, nec exspectare posit. Quòdsi tamen ratione beneficii, quod habet cum illius administratione, etiamsi manuale hoc tantùm sit, in judicio contendere debeat, ratione professionis suæ, ratione injustæ ejectionis, ratione alimentorum &c. potest hæc facere, sine alia à Superiore petita, aut obtenta licentia *Cap. Cum deputati 16. h. tit.* non tantùm ob regulam universalem, quòd pro juribus suis stare in judicio possit, cui administratio competit, sed etiam ob necessariam sui defeesionem.

§. IV.

Vtrum jus agendi in Iudicio pro juribus & rebus Ecclesiæ inferioris subjectæ Prælato superiori, pertineat ad superiorem, an ad inferiorem Rectorem, vel etiam ad Vicarium perpetuum?

POtest quidem in genere judicii penes eum esse jus agendi pro suæ Ecclesiæ rebus, penes quem est administratio, ob allatam sæpius regulam, ita ut penes utrumque sit, tam superiorem quàm inferiorem actualis administratio, uterque agere possit, præferendus tamen sit Superior, si hic agere velit, ob majorem scil. quam hic habet, auctoritatem *Clement. 1. de rescript.* Quòdsi tamen actualis administratio tota sit penes inferiorem (non quidem temporalem tantùm sed perpetuum beneficii talis Rectorem aut Vicarium) & penes superiorem tantùm in habitu, immediatus administrator, sive inferior Rector seu Vicarius perpetuus, in causis ad Ecclesiam illam & illius administrationem pertinentibus præferri debet in judicio, nisi ob negligentiam aut aliud defectum inferioris Rectoris pateretur Ecclesia; quo in casu Superior, qui aliàs administrationi se immiscere non debet, Ecclesiæ causam suscipere potest, & debet: & hinc quamvis Episcopus pro juribus quarumlibet Ecclesiarum Parochialium suæ Diœcesis agere possit, velut Pastor pastorum, in causis tamen redituum, decimarum &c. Parocho competentium vel Vicario perpetuo, Parocho, aut dicto Vicario, potior incumbit agendi in judicio licentia, cui immediate horum bonorum, administratio competit.

§. V.

Utrum excommunicatus possit stare in Judicio?

AGere quidem non potest excommunicatus majore excommunicatione, sive per se, sive per aliud, sive civiliter, sive criminaliter agere velit (nisi in causa suæ excommunicationis, aut nisi toleratus sit, & nec à judice, nec à parte repellatur) conveniti tamen potest, ut reus, ne ex malitia sua fructum habeat, & saltem per alium in judicio velit respondere, *Cap. Intelleximus 7. h. tit.* & *Cap. Decernimus 8. De sententia excommunicationis. in 6.* Quòd si verò de bono publico Ecclesiæ ageretur, vel ad animæ periculum devitandum, excommunicato comparendum esset, vel ob reum v. g. fugitivum, periculum esset in mora, vel si ad præmissa sibi facienda impediretur excommunicatus, posset etiam in judicio agere,

agere, aut contra actorem etiam excommunicatum excipere, vel compensationem in pari causa objicere, quia in talibus casibus magis videtur, se defendere, quod concessum illi est, quàm agere; & quamvis in causis minùs arduis cogi possit, ad defendendum se per Procuratorem, prout ex *cit. cap. Intelleximus* colligitur, in arduis tamen causis ad hoc cogi non potest, sed per se causam suam defendere permittitur (ne afflicto nova addatur afflictio, & minùs fidelem cum magno suo incommodo habeat sui defensorem) etiamsi esset in culpabili mora petendæ absolutionis ab excommunicatione, neque tamen ab actore excommunicato in judicio gesta, qui per oppositam excommunicationis exceptionem non fuit repulsus, irrita sunt, si coram judice ordinario, aut legitimè impetrato egerit, quamvis enim à judicio propter excommunicationem & prohibitam communicationrm forensem repellatur excommunicatus, nullum tamen jus speciale reperitur, per quod acta illius reddantur irrita, quamdiu contra illum exceptio excommunicationis non probatur.

§. VI.

An judex possit cogere partes ad personaliter comparendum in judicio, & an in eodem personæ principales per se ipsas ea, quæ facti sunt, proponere debeant?

PArtes ordinariè cogi à judice non possunt, quamvis hic sit à Summo Pontifice delegatus, ut personaliter in judicio compareant, *Cap. Juris 1. h. tit. in 6.* nisi causa rationabilis aliud jubeat: & hinc compelli possunt ad personaliter comparendum. Primò in causis criminalibus criminaliter intentatis. Secundò ad præstandum juramentum de veritate dicenda. Tertiò ad juramentum calumniæ præstandum. Quartò in aliis etiam casibus, in quibus ipsa principalis statum in communi magis perspectum habet, & ubi ex qualitate personæ colligi pro causæ decisione aliquid debet. Et quintò denique si speciale Delegatus à Papa aliquod mandatum habeat, ad partes principales specialiter inquirendas. Factum tamen ipsum ordinariè personæ principales per se ipsas, & non per Advocatos proponere debent (nisi sint personæ valdè simplices, & indiscretæ, ut earum defectus à judice supplendus sit *cap. Pastoralis 14. h. tit.*) quia meliorem notitiam facti habere censentur principales, quàm Advocati, quamvis his non prohibeatur, assistere illis in facto tali proponendo, & in expediendis illis, quæ in jure consistunt, in libello scilicet formando, in interrogatoriis & articulis probatorialibus.

§. VII.

An, qui promisit, se litigaturum coram judice, si postea non compareat ad litigandum in judicio, censendus sit contumaciter abesse, & puniri possit tanquam contumax?

SI quis coram judice sedente pro tributi promittat, se cum adversario litigaturum, non potest postea exceptionem fori declinatoriam opponere, & judicem proprium recusare, etiamsi lis contestata nondum fuerit; nisi nova causa superveniat, aut antiqua ignorata manifestetur, argumento, *cap. De quodvult Deo 1. h. tit.*

Ex

ex quo capite etiam patet, contumacem hunc talem habendum, & puniri posse pœnâ excommunicationis.

Sectio II.

De causis, quas judicare potest judex tum sæcularis, tum Ecclesiasticus.

§. I.

An Iudex sæcularis tractare, & cognoscere possit causas Ecclesiasticas?

CAusarum Ecclesiasticarum aliæ sunt merè ac propriè spirituales, quæ propriè spectant ad Prælatorum Ecclesiasticorum regimen, uti sunt causæ beneficiales, decimales, matrimoniales, &c. aliæ sunt causæ merè temporales, causæ v. g. contractuum, instrumentorũ, &c. de illis res talis certa est, quòd Laici causas Ecclesiasticas cognoscere non possint, etiam in casu negligentium Ecclesiasticorum, neq; propriâ auctoritate, neque ex commissione Prælatorum Ecclesiasticorum, exceptâ plenitudine potestatis Principalis, per quam Laico etiam tales causæ committi possunt. Sumitur hoc ex *Cap. Decernimus. 2. h. tit. Cap. Qualiter 17. eodem.* Cùm Laicos potius maneat obsequendi necessitas in ordine ad Ecclesiam, quàm imperandi auctoritas *cap. final. De rebus Ecclesiæ alienandis.* Et quamvis negotia merè temporalia Ecclesiarum & personarum Ecclesiasticarum etiam Laici tractare possint, (si scilicet Ecclesiarum œconomi sede v. g. vacante constituantur) per hoc tamen nulla illis in Clericos præeminentia, gubernatio, aut potestas confertur; neque tamen possunt auctoritate propriâ causas judiciales pecuniarias, seu merè civiles, quæ inter personas Ecclesiasticas aut Ecclesias, vel contra tales moventur, cognoscere, & judicare, uti colligitur ex relato *Cap. 2.* Quamvis hoc facere possint ex commissione seu delegatione Prælati Ecclesiastici, saltem in casu aliquo particulari, cùm talis delegatio non sit contra jus commune, & Laicus in tali casu magis utatur jurisdictione Ecclesiasticâ Delegantis (semper tamen quando Laicis jurisdictio negatur in Clericorum causas judicandas auctoritate propriâ, excipiuntur causæ feudales, quas Dominus feudi, sive Laicus hic sit, sive Ecclesiasticus, dijudicare potest, uti habetur in *Cap. Caterum 5. h. tit.*) Causas verò criminales Clericorum, nec propriâ auctoritate tanquam judex ordinarius, nec ex commissione inferioris Prælati, non obstante quâvis contrariâ consuetudine, judicare potest Laicus (hoc enim cederet in grave opprobrium Cleri) nudum tamen ministerium aliquod circa Clericos v. g. capiendos, aut alias executiones aliquas faciendas, &c. committi etiam Laico potest: prout etiam admitti potest Laicus, ad causas has dijudicandas, ut Assessor, Consiliarius, Notarius, &c. cùm hæc talia nullam jurisdictionem importent.

§. II.

De causis, quas tractare, & cognoscere potest Iudex Ecclesiasticus.

JUdex Ecclesiasticus cujuscùnque dignitatis sit, non potest, quâ talis, directè & ordinariè causas merè Civiles, vel etiam criminales, quæ ad Magistratum

Laicum pertinent, judicare, ad non confundendas, & perturbandas jurisdictiones, quod sine injustitia fieri non potest. *Cap. Novit. 13. h. tit.* Nisi crimina mixti fori essent, ubi daretur etiam præventioni locus, aut per viam denuntiationis Evangelicæ procedendum esset, circa peccatū mortale subditi jurisdictioni Ecclesiasticæ, prout sumitur ex *cit. cap. Novit.* Possunt tamen ex commissione Principis sæcularis causas etiam profanas inter Laicos judicare *Cap. inter dilectos 6. De fide instrum.* & in casu neglegentium Magistratuum Civilium, cùm jurisdictio etiam circa sæcularia absolutè negata non sit Ecclesiasticis personis, sicuti Laicis negata est jurisdictio circa causas spirituales & personas Ecclesiasticas, &c.

§. III.

An aliquis possit esse Iudex, sive Ecclesiasticus, sive sæcularis, & judicare in causa propria?

QUamvis ob plenitudinem potestatis & præsumptionem æquitatis supremi Principes in causis propriis, quæ ipsos inter, & eorum subditos moventur, vel de injuriis sibi illatis Judices esse possint, *L. Et hoc 41 ff. De hæred. Instit.* & *L. Uni. Cod. Si quis imperat. maledix.* prout etiam ex *Cap. Cùm venissent 12. h. tit.* colligitur, consultius tamen, & æquitati naturali conformius constituet Princeps talis, in talibus causis, arbitros, aut judices alios, qui jus dicant, quod etiam hodie passim practicatur. Inferior tamen supremo Principe Judex nunquam in propria causa Judex esse potest, aut jus sibi dicere, ut habetur in *L. V. Cod. Ne quis in sua causa, &c.* Cùm Judex quasi media persona ad dirimendam litem inter Actorem & Reum ordinariè esse debeat; nisi factum seu injuria Judici facta notoria sit, ut vi juris certam pœnam statuentis, quoad publicam vindictam, sine alio processu punire possit nocens, cùm in tali casu non tam ut Judex, quàm ut Juris executor procedere censeatur; aut nisi Episcopus v. g. in causa ad suam Ecclesiam principaliter spectante judicet, quo in casu, si non recusetur, validè pronunciabit; aut nisi Judex in casu, quo rationabiliter dubitatur, an sua sit jurisdictio, cognoscat, ac judicet suam esse jurisdictionem, cùm in tali casu non tam in propriam utilitatem directè judicet, quod prohibitum est, dum prohibetur, ne quis in sua causa Judex esse possit, quàm ob bonum commune, ut ordinario suo officio fungi possit; ita tamen, ut si contra talem judicem excipiatur, quòd inhabilis v. g. ad judicandum sit, ad Superiorem recurri debeat, de tali enim exceptione aut recusatione non potest inferior Judex, cui hæc inhabilitas objicitur, judicare.

§. IV.

An Iudex, qui cognoscit de causa possessionis, semper & necessariò cognoscere, seu judicare debeat etiam de causa proprietatis?

ORdinariè & regulariter, si Reus & Actor sint ejusdem fori, coram eodem Iudice causa possessionis & proprietatis tractanda, & terminanda est, prout habetur ex *Cap. fin. h. tit.* & pluribus infra explicabitur in Tit. *de Causa possess. & proprietatis.*

§. IV.

Sectio III.

De actis Judicii, modo procedendi, & aliis quibusdam observandis in Iudicio, & quomodo finiatur Iudicium?

§. I.

An acta Iudicii per judicem existimatum, qui verè Iudex non est sint valida?

QUi existit in possessione officii Iudicis, quamvis ob defectum juris, aut tituli veri verus Iudex non sit, si tamen titulum coloratum, seu putativum habeat (eo quòd v. g. potestatem ad actus jurisdictionis exercendos ab eo acceperit, qui talem potestatem dare potuit) etsi error publicus, communis ac probabilis, pro vero & legitimo Iudice eum communiter habeat, acta per illum ut Iudicem facta, valida sunt, supplente jure omnem defectum, qui à jure positivo suppleri potest, ob boni communis & publici necessitatem, prout clarè habetur in *L. Barbarius ff. De officio Prætor* 3. & desumitur etiam *ex Can.* 1. §. *Veruntamen Causa* 3. *Quæ* 7. Ille tamen qui titulum coloratum non habet, sed malâ fide se intrusit, absque legitima Superioris auctoritate, in officium Iudicis, nihil prodest ad eorum, quæ ut Iudex egerat, valorem, publicus & communis error; jure scilicet defectum non supplente, nisi in officii sui possessione sit Iudex cum duplici illo requisito: valde tamen probabile etiam est, quòd illius etiam Judicis acta valida sint, qui nullum quidem coloratum, aut apparentem titulum habet, bonâ tamen fide suam jurisdictionem possidet, & communiter pro vero Iudice habetur, ita ut in tali casu communis error solus sufficiat, ad supplendum ab Ecclesia defectum legitimi tituli, uti colligitur ex *Cap. Consultationibus* 19. *de Iure patron.* Præsertim si talis, sciente saltem illo, qui titulum legitimè conferre potest, in sua possessione existat.

§. II.

An acta in uno Iudicio valida, valida etiam sint, & fidem faciant in altero Iudicio?

ACta coram Iudice incompetente non valent, neque fidem faciunt coram Iudice competente, ut sumitur ex *Cap. Etsi Clerici* 4. *hoc tit.* & hinc confessio coram Iudice incompetente facta, confitentem non præjudicat, ut exinde condemnari possit; potest tamen etiam hæc confessio judicium, & præsumptionem criminis parere, & vim habere confessionis extra Iudicialis, si non per vim & metum tormentorum extorta, sed sponte facta fuerit; cùm indignum videatur, ut, quod quisque suâ voce confessus est, postea infirmet, propriòque testimonio resistat.

Quæ tamen coram Iudice competente in uno Iudicio acta fuerunt (circa merita causæ probanda, non tamen circa ordinationem litis) valida etiam sunt, & probant, ac fidem faciunt coram altero Judice competente, dummodò inter easdem personas, & in ordine ad eundem finem, seu effectum acta talia producantur, *argu. Cap. 2. De except. in 6.* & juxta *Can. Multi* 18. *causa* 2. *Quæ.* 1. Quia bonum commune exigit, ut unus Iudex juvet alterum circa causam executioni mandan-

dam; & hinc, sicuti sæcularis Iudex juvare debet Ecclesiasticum, ad latæ sententiæ sive censuræ observationem, ita Ecclesiasticus etiam juvare debet Sæcularem ad ad executionem sententiæ à se latæ, censuris etiam compellendo damnatum ad observationem sententiæ à sæculari Iudice latæ, ita tamen, ut Ecclesiasticus Iudex prius examinare possit processum à Iudice sæculari factum tanquam hoc Superior, non tamen sæcularis, tanquam Inferior, processum ab Ecclesiastico Iudice factum.

Quòd si tamen ad diversum finem tendant diversa judicia, acta in uno judicio non probant in altero, nec fidem faciunt, & hinc si coram Iudice sæculari actum fuit ad pœnam legalem, non probant eadem acta coram Iudice Ecclesiastico ad pœnam Canonicam; nec testimonia, quæ probabant in Iudicio summario, plenã semper fidem faciunt in judicio ordinario.

§. III.

De ordine seu modo procedendi summariè & de plano in Iudicio.

QUòd Judicium aliud sit solemne, ordinarium & plenarium, aliud verò sit summarium & extraordinarium, ex dictis jam patet, uti etiam ex diverso modo procedendi utrumque Iudicium inter se differat: hoc ergo §. modus tantùm summarii processûs sive judicii explicatur.

Et primò quidem certum est, quòd duas potissimùm ob causas processus hic summarius instituatur. Primò quia sunt tales causæ, quæ celerem expeditionem requirunt, quales sunt pleræque causæ Ecclesiasticæ; causæ quæ incidenter tantùm cognoscuntur; causæ beneficiales, decimales, lites mercatorum, ob nimiam frequentiam; causæ alimentorum, & tributorum, seu collectarum; causæ naufragorum, pauperum, & miserabilium personarum; causæ mercedum & salariorum; quando agitur de Tutore dando &c.

Secundò institui solet processus tantùm summarius, si agatur de causis modicis, in quibus de parvo & facilè reparabile damno agitur, quales sunt causæ civiles de delicto. v. g. modicæ summæ, respectu personarum litigantium &c. aut si agatur de delictis levibus, aut lis sit mota inter personas viles, & imperitas; aut si agatur Iudicio possessorio momentaneo &c. inter quos modos illud tamen discrimen est, ut, si procedatur summariè propter causæ levitatem, plena probatio necessaria non sit, sed sufficiat etiam semi plena, quia agitur de modico præjudicio. Si verò summariè agatur, quòd causa exigat celerem expeditionem, plena plerumque probatio requiritur, causa tamen qualitate, & gravitate spectatâ. Videatur *Clementin. Dispendiosam 2, h. tit.*

Tertiò Certum est, quod in processu hoc summario ea, quæ juris naturalis aut gentium sunt, non sint omittenda, uti est citatio partis, juramentum calumniæ aut malitiæ, de veritate dicenda, petitio facienda ab Actore; terminus ad exhibendas probationes omnes necessarias, & legitimas defensiones producendas &c. ea verò, quæ juris positivi tantùm humani solemnitates sunt, nihil in hoc processu summario necessaria sunt; & hinc non requiritur necessariò Libelli oblatio, litis contestatio, variæ dilationes, multa

multa Advocatorum, aut partium jurgia, superfluæ probationes &c. videatur *Clement. sæpè 2. De V. S. & extravag. Frequentes inter communes h. Tit.*

§. IV.

De modo procedendi Iudicialiter contra Clericos criminosos.

EX *cap.. Cùm non ab homine 10. h. t.* modus hic desummi debet, ubi statuitur, quòd Clericus (extenditur hoc communiter etiam ad Regulares) in quocúnque ordine constitutus, etiamsi primâ tonsurâ tantùm initiatus esset, propter furtum, homicidium, perjurium, aut aliud simile grave crimen, si de hoc legitimè convictus fuerit, ab Ecclesiastico Judice sit deponendus (sive verbaliter degradandus per sententiam Iudicis Ecclesiastici) & si depositus incorrigibilis fuerit, quòd sit excommunicandus, ac crescente deinde contumaciâ anathematizandus (cum solemnitate majore, de qua infra *in L. 5. Excommunicari*) & si necdum resipuerit, sed in profundum malorum venerit, cùm Ecclesia non habeat ultra, quod faciat, per sæcularem potestatem, cui realiter degradatus tradendus erit, coerceatur, & puniatur. Putant quidem aliqui, modum hunc, contra Clericos criminosos non semper esse observandum, sed posse Clericum facinorosum in gravissimus delictis depressum, furtis v. g. sacrilegis, parricidiis, latrociniis &c. non exspectatâ incorrigibilitate, statim degradari realiter, & tradi potestati sæculari puniendum, ut bono publico, & Cleri reverentiæ magis consulatur: verùm alii communius, & probabilius putant, etiam propter enormia scelera, non posse Clericum statim tradi Curiæ seculari puniendum, nisi sit incorrigibilis, aut nisi casus sit à jure exceptus, non tantùm ob textum cit. Cap. *Cùm non ab homine* generaliter loquentem, sed ob textum etiam cap. *Tua 6. de pœna.* Ubi de latrociniis, & furtis qualificatis Clericorum puniendis respondet Pontifex, deponendos eos esse (verbaliter) & ad agendam pœnitentiam in Monasterium detrudendos, vel in carcerem concludendos, ergo nec ob gravissima delicta commissa statim sunt realiter degradandi, & Curiæ sæculari tradendi, quod apertius esse patet ex Cap. *ut famæ 35. De sent. excommunicationis.* Sunt autem in jure casus aliqui excepti, in quibus si deliquerint Clerici, non exspectatâ incorrigibilitate, sæculari Curiæ puniendi tradi possunt. Crimen hæresis scil. cap. *Excommunicamus, 13. §. Damnati.* & cap. *Ad abolendam 9. §. 1. de hæreti.* Crimen falsationis litterarum Apostolicarum *c. Ad falsariorum 7. de Crimine falsi.* Conspirationis, seu insidiarum structarum contra proprium Episcopum. *Can. si quis 18. caus. 11. q. 1.* crimen assasinii, crimen nefandum contra naturam; non ordinati in Sacerdotes, si missas tamen faciant, confessiones excipiant &c.

§. V.

De aliis quibusdam observandis à judice, vel partibus litigantibus in Judicio.

CItatio per edictum, per quam firmatum judicium, perpetuatur, & prævenitur jurisdictio, non tantùm locum habet respectu Pontificis citantis, aut ex illius commissione juxta *Clement. Dudum 1. h. tit. & Extravag. 2. inter Com. de dol. &*

contum. sed respectu etiam alterius cujusvis inferioris Iudicis, si scil. impediat aliquis, ne citatio personalis ad eum, saut ad domum illius facta perveniat.

In libello oblato Iudici non necessariò, de Iure Canonico, nomen actionis exprimi debet *Cap. Dilecti 6. h. t.* sed satis est, si factum & rei veritas ita exponatur, ut appareat jus actoris & causa petendi, quidquid sit de jure Civili, juxta quod aliqui volunt, exprimi debere nomen actionis ab Actore, quam intentat: alii tamen etiam de hoc jure negant; certè consuetudo magis videtur observare jus Canonicum, nisi ex eodem facto plures actiones oriri possint, ubi exprimenda actio, ut appareat, quid petat Actor; quod ipsum tamen omitti potest, si ex aliis conjecturis satis colligi possit mens & actio Actoris.

Si Iudex habeat causam consimilem in specie cum causa sibi commissâ, recusari potest tanquam suspectus, Cap. *Causam quæ 18. h. t.* eò quod parti videatur favere, cum qua consimilem causam habet, & meritò præsumi possit, ita judicaturus in causa sibi commissa, prout judicari cuperet in causa sua. Si Iudices de causa principali, & exceptionibus præjudicialibus simul cognoscant, vel super ipsa causa principali lite nondum contestatâ testes recipiant, potest ab illis licitè appellari cap. *exhibita 19. h. t.* Vide de his & aliis auctor. Method. in hoc §. cujus doctrina etiam alibi traditur.

§. VI.

Quomodo finiatur Iudicium?

IUdicium sive instantia Iudicii duobus modis finitur, per lapsum temporis; & per absolutionem ab observatione Iudicii: per lapsum temporis, de jure Civili, perit instantia in causa criminali intra biennium; in causa verò Civili intra triennium à litis contestatione numerandum *L. Properandum 13. Cod. h. t.* De Iure tamen Canonico nec per lapsum triennalis, nec per lapsum biennalis temporis exspirat instantia, sive in Civilibus sive in criminalibus causis. Uti docet *Gloss. comuniter recepta* in *c. Venerabilis 20. h. t.* Quia non expediebat dictam Legem Civilem, de pereunte instantia per lapsum certi temporis recipi, cùm tali modo non consuleretur expediendis citò litibus, sed hæ potius fierent immortales, cùm de jure Civili finito triennio litem eandem inchoare iterum potuissent partes, acsi nihil unquam motum fuisset, & frequentibus appellationibus à sententiis interlocutoriis, quæ de jure Canonico, concessæ sunt, facilè ultra tempus constitutum lites extenderentur. Concedit quidem *Trident. sess. 24. c. 20. de ref.* quòd si causa ad forum Ecclesiasticum deducta, in prima instantia coram locorum Ordinariis cognoscenda, infra biennium à die motæ litis non terminetur, liceat partibus, ad aliud judicem superiorem causam illam deducere, ita tamen ut acta elapso biennio aut instantiâ non pereant; sed partes, si velint, vel coram eodem judice litem prosequi possint, vel si lubeat, superiorem adire, causam tamen prosequi possint, ubi inferior destitit, & in eodem, quo fuit apud inferiorem statu, assumere. Hæc in puncto juris vera sunt, consuetudo tamen videtur potius approbare juris Canonici sanctiones, quàm quæ jura Civilia statuunt.

Per

Per absolutionem ab observatione judicii perit instantia, si in progressu litis appareat, intentionem ac petitionem Actoris in libello ineptè propositam fuisse, quo in casu absolvitur reus ab instantia hujus Iudicii, reservato tamen Actori jure iterum agendi, & rectius libellū formandi, prout habetur in *c. Examinata 15. h. tit.* ut reo provideatur, ne respondere debeat ad ineptè petita, & tamen etiam Actor non multùm patiatur, ob ineptè formatum libellum, sed rebus suis, melius hunc formando, consulere possit: & hinc si in principio statim, ante litem contestatam, libelli ineptitudo appareat, statim libellus talis à judice ex officio rejici debet, & lis non contestari ante libellum melius formatum, nisi ex aliis circumstantiis & conjecturis satis appareat intentio, & petitio Actoris, quæ etiam non nominatâ actione ex æquitate observari debet. Sunt insuper alia, quæ faciunt judicium omnino nullum, in competentia scil. Iudicis, Persona Actoris, aut Rei, quæ in judicio agere, aut conveniri non possunt; Res ipsæ, quæ non possunt coram hoc Iudice tractari, defectus Citationis; defectus & omissio substantialium solemnitatum; ordo juris non servatus, qui ad substantiam judicii pertinetur, de quibus tamen alibi.

TITULUS II.

DE FORO COMPETENTE.

Sectio I.

De foro competente in genere, & variis modis, quibus constituitur forum competens.

§. I.

Quis dicatur Iudex competens, & quod forum competens?

FOrum competens aliud non est, quàm tribunal Iudicis, cujus jurisdictioni in tali causa reus subjicitur, sive ubi res ab Actore conveniri potest, ac debet, juxta illud, quòd ordinariè forum rei actor sequi debeat, & hinc Iudex competens dicitur ille, cujus jurisdictioni subjicitur Reus, sive coram quo actio & lis proponi, institui, ac finiri potest. Est autem Judex competens alius simpliciter competens, quem partes litigantes adire possunt, & per se debent, tanquam ordinarium suum Iudicem. Alius per se quidem incompetens est respectu partium litigantium, cujus tamen jurisdictionem partes in se prorogare possunt. Alius denique est simpliciter respectu harum partium incompetens, qui nec ordinariam in partes litigantes jurisdictionem habet, nec per partium consensum jurisdictio ejus in has partes prorogari potest; cujus sententia ipso jure est irrita, & contra hujus sententiæ nullitatem semper excipere possunt partes, ita ut nunquam in rem judicatam transeat, si certò constet de Iudicis absoluti incompetentia.

§. II.

§. II.

De variis causis, seu modis, quibus constituitur forum competens.

ORdinarii sunt quatuor modi, quibus forum competens constituitur, & sortitur aliquis, prout habetur ex *cap. ult. h. t.* ratione domicilii scilicet, ratione contractûs, ratione delicti, & ratione rei sitæ in certo territorio aliquo. Præter hos quatuor modos, de quibus paulò post, sunt etiam extraordinarii aliqui & generales, quibus forum quis sortiri poterit. Sic primò ex *c. Licet 20. h. t.* patet, quòd advenæ & peregrini in curia Romana conveniri possint, si Romæ existant, quamvis ex nullo alio quatuor modorum prius enumeratorum forum competens Romæ sortiantur; Clerici quidem in omnibus causis tam Ecclesiasticis, quàm temporalibus, tam Civilibus, quàm criminalibus; Laici verò saltem in causis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, cùm enim omnes Ecclesiæ totius mundi sint in territorio Papæ, consequenter respectu omnium Ecclesiis illis subditorum competens Judex est Papa. Per hoc tamen non negatur taliter convento, ex justa & necessaria causa, litem sibi Romæ intentatam domum revocare ad forum domicilii, ubi ad respondendum melius instructus est, & quamvis *Trident sess. 24. c. 20. De refor.* velit, ut causæ Ecclesiasticæ in prima instantia coram Ordinariis locorum cognoscantur, ac terminentur, per hoc tamen nihil derogatum voluit *Cap. Licet.* Cùm omnium locorum Ordinarius dici possit etiam Papa, & Roma sit communis omnium in Christo fidelium patria. Secundò possunt etiam sortiri forum aliqui ratione causæ, prout causæ Ecclesiasticæ & Spirituales etiam Laicorum coram Judice Ecclesiastico tractari debent, etsi nec ratione domicilii, nec ex alio ordinario capite, ad talem judicem personæ tales spectarent. Tertiò, possunt speciale forum sortiri aliqui, ob certa illis concessa privilegia, quibus ab ordinario foro exempti, certo foro gaudent. Quartò ratione Communitatis privilegiatæ, cui adscripti sunt. Et quintò denique ratione continentiæ, & connexionis causarum, de quibus suis locis.

§. III.

Quomodo, & quando sortiatur quis forum, ratione domicilii, sive originis, sive habitationis?

DUplex est forum domicilii, originis scilicet, & habitationis. Originis domicilium ibi quis censetur habere, ubi quis natus est ex patre, qui non tantùm per modum transeuntium in hoc loco, ubi quis natus est, morabatur, cùm alibi domicilium habeat, sed in quo pater nati filii stabile domicilium habebat, si tamen aliquod haberet, licèt filius extra hunc locum ex occasione transitûs v. g. aut fugæ natus sit. Imò juxta aliquos ibi etiam forum originis sortitur aliquis, ubi pater illius natus, vel si ipse nepos vivente avo, & in hujus potestate natus sit, avitæ originis forum sortitur: nunquam autem matris, nisi sit vulgò quæsitus, qui patrem demonstrare non potest. Et quamvis de jure fortius sit domicilium originis, quod immutabile dicitur (neque enim qui in hoc loco v. g. natus est, non potest esse aliquando in hoc loco natus

non natus) domicilium tamen habitationis quoad jurisdictionem præfertur; & recepta passim consuetudo habet, ut mutato domicilio ex loco originis in alium locum, jura etiam originalia, quoad officia, munera, & præstationes, &c. amittantur.

Domicilium habitationis verò ibi censetur quis habere, ubi actu habitat, & animum habet permanendi, nisi quid occurrat, quod animū illius immutet, ita ut duo requirantur ad constituendum domiciliū, actualis scilicet habitatio (saltem inchoata) & animus permanendi in tali loco: & sicuti Clericus duo beneficia habens, in diversis Ecclesiis, quorum quodlibet residentiam per dimidium v. g. annum requirit, domicilia habere dicitur, si in quolibet beneficio conveniente tempore residet, sic etiam Laicus dici potest duo domicilia habere, si in duobus v. g. locis per æquales anni partes actu habitat, cum animo, ita utrobique residendi, ita ut in quolibet loco ex ratione domicilii conveniri possit, etiam ob contractus, & crimina alibi commissa, tanquam absolutè loci illius Magistratui subditus, si ab alio judice loci illius, ubi contractum, aut delictum est, non fuerit præventus. Vagi autem, qui nullibi sedem stabilem habent, sicut ubique, ubi existunt, conveniri possunt, juxta illud, ubi te invenero, ibi te judicabo. Qui verò alibi quidem stabile domicilium habent, ad alium tamen locum veniunt, animo per annum v. g. vel majorem anni partem ibi commorandi, censentur, si in tali loco dicto modo morentur, quasi domicilium in tali loco habere, ut de delictis aut contractibus v. g. etiam alibi commissis conveniri coram loci illius judice possint, prout famuli, milites, præsidiarii, studiosi, &c. se habent. Quòd si tamen absque dicto animo longius in loco tali permanendi, ad locum talem accedant, præter opinionem tamen suam per accidens diutius ibi morari cogantur, non dicuntur quasi domicilium ibi habere, sed hospites tantùm & loci illius peregrini.

§. IV.

Quomodo constituatur forum ratione delicti?

RAtione delicti sortitur quis forum, & subjicitur jurisdictioni illius Judicis (in foro externo scilicet in cujus territorio deliquit, etiamsi aliàs ei subditus non esset (ut scilicet scelera in eo loco puniantur publicâ vindictâ, ubi commissa fuerunt; & ob bonum publicum manifesta sit delicti punitio, ubi cum offensa boni publici delictum commissum est. *arg. C. Postulâsti 14. h. t.*) si in tali loco, ubi deliquit, deliquens deprehenditur, vel si antequam ex territorio tali egrediatur, citatione perventus fuit. Sicuti autem nullum delictum exceptum est in tali loco ommissum, quod territorii illius judicis jurisdictionem non subeat, ita nulla persona exempta est, ab hoc delicti foro, (si tamen delictum non tantùm sit contra particulare statutum aliquod, ad quod fortassis alter non tenetur, sed contra jus commune) pro conditione tamen personæ, ut scilicet Ecclesiasticus deliquens forum delicti hujus ratione sortiatur apud Ecclesiasticum illius loci judicem, sæcularis verò apud sæcularem judicem, & regularis apud regularem juxta *Trident. constitut. Sess. 6. C. 3. de refor.* & *Sess*

& Sess. 25. c. 14 de regula. De qua re alibi.

Quòd si verò in uno quidem loco seu territorio inchaotum est delictum, in alio autem perfectum, & consummatum (ut si quis globum ejaculetur in territorio Electoris Bavariæ, & occidat hominem in territorio Episcopi Augustani existente) probabile quidem est, quòd Judex loci, in quo delictum perfectum est, & homo occisus, non judex loci, ubi delictum inchoatum est, possit delinquentem talem, si in territorio illius deprehendatur, judicare, & punire, probabiliùs tamen est, quòd utriusque territorii judex procedere contra talem delinquentem possit, & detur locus præventioni, (cùm in utroque territorio reus deliquisse censeatur) nisi vulneratus lethaliter in uno loco, ad alterum sic vulneratus abiisset, & mortuus esset, quo in casu punitio & judicium vulnerantis, penes judicem loci, ubi vulnus inflictum est, esset.

Si tamen Reus ex loco delicti commissi fugiat ad aliud territorium, tum spectato jure communi, si sub eodem Supremo Principe sit tale territorium, judex talis territori si fuerit requisitus à judice delicti vel domicilii, eum capere, & remittere debet, cùm ejusdem Principis judices se invicem juvare debeant, si requirantur, ne delicta maneant impunita; Si verò Reus ad territorium fugerit, quod est sub alio Principe, non tenetur Reus remitti, neque cogi potest illius loci judex ad hunc remittendum, quamvis compelli possit, ad agendum à Reo talis fori ratione læsionis aut damnorum factorum. Hæc autem remissionis materia, quia hodie multum à consuetudine dependet, illa consulenda est, vel statuta particularia, &c. juxta quæ in nostra saltem Germania delinquens punitur, ubi deprehenditur, absque ulla remissione facta ad judicem delicti: neque possunt ministri aut officiales sui judices, ubi delictum commissum est, in alieno territorio, quò reus jam abiit, eum persequi, sed ab omni illius persecutione desistere debent, quàm primùm alienum ille territorium attigit, nisi sint grassatores, latrones, aut alii similes pacis publicæ perturbatores, quorum persecutio in Imperio etiam extra territorium persequentis continuari potest. Quomodo etiam Prælatus Regularis in quoslibet sui Ordinis Regulares, ubicúnque delinquunt, jurisdictionem habet ratione obedientiæ illi promissæ, & bellidux in quoslibet milites sui exercitûs.

§. V.

Quomodo, & quando constituatur forum ratione contractûs?

RAtione contractûs aut quasi contractûs sortiri forum contrahentes ibi, ubi contraxerunt, *ex c. ult. h. t. & ex c. eodem in 6.* patet, si tamen in loco, ubi contraxerunt, moram habent, tabernam, officinam, tentorium erigendo, ad merces distrahendas, sive horreum conduxerint ad emendum, aut vendendum (neque enim, qui cum viatore, aut peregrino sciens hunc talem, & statim iterum discessurum, contrahit, in loco contractûs hunc talem convenire poterit, nisi etiam hic talis in judicem contractus consensisset, aut aliud exigat natura

tus contractûs, aut consuetudo loci, aliàs enim durissimum tali peregrino foret, ubique locorum, quò devenit, respondere) & si in loco contractûs reperiatur; si enim territorio contractus jam excesserunt, urgeri amplius non possunt, ad comparendum coram judice loci illius personaliter, quamvis immissio in illorum bona, si quæ habent in tali territorio, & citati contumaciter absint, fieri possit, prout habetur in *cit. c.* 1. §. *Contrahentes.* vel si nulla bona habeant, in loco contractûs, habeant tamen in loco domicilii, ad hunc locum Actor remitti poterit, & Iudex domicilij requiri, ut Actorem in bonorum talium possessionem immittat. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, nisi aliter contrahentes convenerint, qui sicuti solutioni faciendæ certum locum nominare possunt, ita ad contractum implendum convenire possunt, de domicilii, vel loci celebrati contractûs Iudice, aut receptæ consuetudini deferendum erit.

§. VI.

Quomodo, & quando constituatur forum ratione rei sitæ in alieno territorio?

Si actio realis aut mixta intentatur, potest conveniri reus coram Iudice, in cujus territorio res sita est, sive immobilis hæc sit, sive mobilis (modò res talis mobilis non sit tantùm custodiæ causa, & sic tantùm transeunter in loco tali deposita) *c. sane* 3. *& c. ult. h. tit.* ita ut penes actorem sit, si res immobilis feudalis non sit, utrum in loco domicilii rei, an verò ubi res sita est, agere velit; Quamvis enim tali Iudici, ubi res sita est, non sit absolutè subditus rei talis possessor, & consequenter actione merè personali coram tali Iudice conveniri non possit, sit tamen subditus secundùm quid, in ordine ad rem in illo loco sitam & possessam: quòdsi tamen in tali casu Actor non forum rei sitæ eligat, sed forum domicilii, & reum conveniat coram Iudice domicilii, debet postmodum Iudex rei sitæ, ad denuntiationem Iudicis domicilii, qui sententiam tulit, eam exequi *argu. cap. Postulasti* 14. *h. t.*

§. VII.

An, & qua ratione præventus à Iudice competente, non obstante postea mutatione fori, adhuc coram illo in judicio respondere teneatur?

Quòd talis, si à Iudice competente legitimè præventus fuerit, per citationem v. g. ad instantiam partis factam, etiamsi postea forum mutaverit, nihilominus coram priori Iudice respondere teneatur, & causam prosequi, constat ex *c. Proposuisti h. t.* ibi enim finiri judicium debet, ubi cœptum est. *l. Vbi* 30. *ff. de Iud.* Quamvis enim egressus ex loco, ubi domicilium habuit, desinat esse subditus ratione domicilii illius loci Iudici, quàm primùm locum illum animo transferendi domicilium egressus est, manet tamen illi quoad hanc causam, circa quam ante excessum, per legitimam citationem præventus fuit, ratione præventionis subditus; nisi etiam una cum mutatione domicilii, vel jurisdictionis, mutetur status personæ, si Clericus v. g. vel Religiosus fiat, tum enim coram Iu-

dice Ecclesiastico conveniri debet, quamvis non improbabile sit, ad mulctam pecuniariam coram Iudice etiam seculari, à quo Laicus præventus est, conveniri posse.

Sectio II.

An, & quomodo Iudex, competens jurisdictionem suam extendere, aut jus dicere possit extra territorium proprium?

Quòd Iudex non possit directè jurisdictionem contentiosam exercere, extra territorium proprium, sive in alienos subditos sive in suos, quoad res & bona in alterius territorio sita, certissimi juris est, tantùm id in quæstionem venire potest, an, & quando statutũ vel sententia Iudicis extra proprium territorium se extendat, & effectum aliquem habeat. De qua re sit.

§. I.

An statutum reddens personam habilem, vel inhabilem, ad Contractus, vel Testamenta, extendatur etiam ad bona extra territorium sita?

Si statutum particulare, Provinciæ aut Civitatis alicujus directè tantùm disponat circa formam actûs præscribendo v. g. quænam substantialiter ad valorem contractûs v. g. aut Testamenti &c. in tali loco facti requirantur, vel si directè disponat circa personas, suæ jurisdictioni subjectas, habilitans illas v. g. ad actum faciendum, validus est actus, juxta formam talem in illo loco factus, à quocùnque demum, sive incolâ sive peregrino ibi contrahente v. g. aut testante &c. fiat, etiam quoad bona extra territorium talis Provinciæ aut Civitatis sita; quamvis enim circa hæc bona nullam directè jurisdictionem statuentes talia exercere possint, possunt tamen indirectè contractum v. g. aut testamentum in illo loco factum validando, vel irritando.

§. II.

An sententia Iudicis condemnantis ad pœnam, vel infligentis pœnam confiscationis bonorum se extendere possit extra territorium Iudicis pœnam statuentis?

Sententia pœnalis seu pœnæ infligens, ordinariè se nõ extendit extra vel ultra territorium Iudicis sententiam talem ferentis in ordine ad sententiæ talis executionem, (quia Iudex non potest actum jurisdictionis contentiosæ, qualis est executio sententiæ exercere extra proprium territorium *c. 2. De constit. in 6.*) nisi requisitus alterius territorii Iudex, ut pœnam in ejus territorio exequatur, consenserit, vel pœna imposita, ex præscripto legis utriusque loco communis, ita ut uterque Iudex eam observare debeat; quibus in casibus sententiam ab hujus territorii Iudice latam alterius territorii Iudex exequi debet. Quòdsi verò ex lege communi bona in pœnam confiscentur, & hæc in diversis territoriis existant, ita tamen ut diversa hæc territoria uni subsint Principi v. g. tum bona confiscata, in quocùnque territorio existant, ad fiscum Principis illius redigentur; si tamen sub diversis Principibus sint talia territoria, & ex dispositione Legis utrique territorio communia

munis pœna confiscationis imponatur, tum illi fisco omnia bona mobilia confiscata cedunt, in quorúnque territorio sita sint, & bona immobilia in hoc territorio sita, ubi sententia condemnans lata fuit: quæ autem in alieno territorio bona immobilia sita sunt, illius territorii fisco cedent, si confiscandi bona jus habeat Dominus, si autem ex speciali tantùm certi territorii statuto confiscatio pœnalis fiat, locum illa non habebit circa bona extra territorium confiscantis sita, etiam si utriusque territorii idem Princeps sit, ut ne fiat odiorum extensio, sed tantùm ad bona in tali territorio sita, uti statutum tale viget, extendi potest. Vide de his Civilibus plura apud Auct. Meth. l. cit.

Sectio III.

De foro competente Clericorum.

§. I.

Quis sit Iudex competens Clericorum?

Quòd conveniri possint Clerici non exempti coram suo Episcopo, qui Iudex Ecclesiasticus ordinarius est totius Diœcesis, sive à Laico sive Clerico conveniantur, in causis tam civilibus quàm criminalibus, certissimi juris est *Can. Si quis 45. & can. Si Clericus 46. causa 11. q. 1. & c. 1. h. t.* nisi cum consensu proprii Episcopi apud alium Ecclesiasticum Iudicem partes agere velint, aut speciale aliquod Privilegium vel recepta consuetudo, vel ipsæ etiam leges aliis etiam Ecclesiasticis jurisdictionem in quosdam Clericos tribuant *c. Cum contingat 13. h. t. & c. Cùm Ecclesiarum 3. de Iudi. ord. junct. Gloss. verbo Ecclesiastica sententia:* Quo in casu, si exempti tales Clerici aut Prælati non sint à jurisdictione Episcopi, penes Actorem optio erit, Clericum talem vel coram suo Episcopo, aut coram inferiore immediato Prælato jurisdictionem in illum habente, convenire; & Prælatus talis inferior, si territorium proprium non habeat, in personas suæ jurisdictioni subjectas, potest eam exercere in quovis Diœcesis illius loco, ne frustranea sit illius jurisdictio, quæ personas tantùm certas respicit, & non certum locum inter Diœcesim illam situm, Episcopus tamen extra suam Diœcesim jurisdictionem contentiosam exercere non potest, nec in ordine ad suos subditos, cùm hujus jurisdictio certum etiam locum respiciat, nisi vel ex consensu loci illius v. g. Diœcesis Episcopi vel ex sua Diœcesi expulsus beneficio seu privilegio *Clementinæ unicæ h. t.* uti velit.

§. II.

In quibus Casibus in specie Clericus coram Iudice seculari conveniri non possint, & in quibus possint?

In genere quidem certum est, quòd nullus Iudex secularis per se condemnare possit, vel judicare personas Ecclesiasticas, sive Clericos, *c. Nullus 2. h. t.* nullâ consuetudine, quamvis immemorialis illa sit, quidquam juvante, etiamsi liquida contra eos instrumenta producta fuissent, ita ut sola executio facienda esset, *c. Sæculares 2. h. t. in 6.* ita

ut excommunicationem ipso facto incurrat, qui contrarium agit, & hinc conveniri non possunt Clerici & aliæ personæ ecclesiasticæ coram seculari judice, non tantùm in actionibus personalibus, sed neque in causis sive actionibus realibus, (quidquid sit de contraria alicubi recepta praxi quoad actiones reales) *argu. c. si Clericus 5. h. t. & c. fin. De judiciis*, cùm res in territorio secularis Iudicis sita forum illi non tribuat, si persona per speciale privilegium omnino exempta sit; neque hæres Clericus, qui in bona Laici successit, conveniri potest ex sententia probabiliore ratione horum bonorum coram sæculari Iudice, etiamsi coram Iudice Laico contra defunctum Laicum lis jam fuisset inchoata, neque enim per præventionem Iudicis Laici perditur privilegium fori Clericis concessi, cùm hoc nullo jure probetur; neque conveniri potest Clericus coram Laico Iudice in causa communi Clerico cum Laico, aut pluribus Laicis propter consortium, sed contra potius fieri debet, ut Laicus coram ecclesiastico Iudice in causa tali cum Clerico communi conveniatur, (quia magis dignum trahit ad se minùs dignum) si tamen causa dividi non possit; si enim dividua esset, quisque coram suo Iudice conveniri deberet. Neque denique conveniri potest Clericus coram Iudice Laico, etiamsi tantùm in possessorio agatur, non quidem fortasse propter qualitatem causæ, sed propter qualitatem personæ.

Sunt tamen plures etiam casus, in quibus Clerici coram judice Laico conveniri possunt. Et primò quidem in causis feudalibus *c. Verum 7. h. t.* Secundò in casu, quo bona immobilia Clericis vel Ecclesiis donata aut data sunt, cum tali pacto seu conditione, ut sub eodem foro maneant, sub quo prius existebant, quæ conditio, utpote justa, si ab Ecclesia donatio vel datio talis acceptatur, servanda est, prout Principes Imperii Ecclesiastici ratione suorum Privilegiorum & Regalium, quæ ab Imperio habent, Imperio subjecti sunt. Tertiò si agatur contra Laicum ad evincendum ab ipso rem quam emit à Clerico, & Clericus venditor ad defendendum emptorem ei assistere velit, coram Iudice seculari, ipsius scilicet emptoris, comparere debet. Et quartò sicuti Laicus ratione administrationis Ecclesiasticæ nonnunquam debet coram Iudice Ecclesiastico officii sui rationes reddere, ita Clericus etiam ratione officii, si alieno nomine conveniatur, Tutor v. g. ratione pupilli, Curator ratione minoris &c. coram Judice seculari respondere potest.

§. III.

Quinam in specie gaudent privilegio fori Ecclesiastici?

NOn tantùm Clerici in sacris constituti privilegio fori Ecclesiastici gaudent, sed etiam Clerici in minoribus constituti, vel si tantùm tonsurâ initiati, si observent ea quæ à *Trident. Sess. 23. c. 6. de refor.* his præscribuntur, ut scilicet vel beneficium Ecclesiasticum (latè accipiendo nomen beneficii, prout etiam pensionem significat) habeant, vel si beneficium non habeant saltem Clericalem habitum & tonsuram deferant, & alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviant, vel certè habitum & tonsuram deferen-

ces

tes in seminario aliquo Clericorum vel in aliqua schola, vel in Universitate aliqua, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores ordines suscipiendos versentur. Et quamvis hoc fori privilegium rectè ad Clericos conjugatos, qui cum unica eáque virgine (ab alio non corruptâ) contraxerunt, & dictas conditiones observant, extendatur, probabilior tamen dici potest, quòd in criminalibus tantùm hi hoc fori privilegio gaudeant, sive si de crimine puniendi sint, criminaliter, sive civiliter conveniantur: rectiùs tamen hoc fori privilegium ad uxores legitimas talium Clericorum, uti & liberos eorum non extenditur, cùm privilegium hoc sit privilegium personale, & uxores in illis tantùm sortiantur forum mariti, qui cum ipsis communicari possunt, multò minùs extendi debet ad concubinas Clericorum (quarum delicta cum Clericis commissa, rectè dicuntur mixti fori delicta) ad familiam Clericorum, ad rusticos & colonos Clericorum, &c. de quibus tamen cùm jura nihil speciale ratione fori statuant, juxta jus commune cum illis procedendum est. Rectiùs tamen hac in re videtur consuetudini adscribendum, quod nonnunquam fit, quàm juris privilegio.

Gaudent autè hoc fori privilegio etiam Monachi, & Regulares omnes utriusque sexûs; etiam Laici conversi, Novitii, oblati, Religiosi ordinum militarium, Fratres tertii Ordinis S. Francisci; Eremitæ, qui tria substantialia vota religiosa emiserunt; vel si tria hæc vota non emiserunt, vivunt tamen communiter in Congregatione aliqua, juxta ritum ab Episcopo approbatum; vel si solitarii vivant, deferunt tamen habitum & tonsuram, & sunt auctoritate alicujus Episcopi, Episcopo ad servitium alicujus Ecclesiæ deputati, & vivunt sub obedientia Episcopi, & si hospitalia sint auctoritate Episcopi erecta, etiam hospitalarii, si in talibus domibus vivant, & talium hospitalium incolæ, qui sub obedientia dictorum hospitaliorum vivant, privilegio fori gaudent, quia omnes isti nomine personarum Ecclesiasticarum in latiori acceptione venire possunt, attendenda tamenin multis consuetudo est.

§. IV.

Quando, & in quibus casibus Clerici non gaudeant privilegio fori Ecclesiastici?

PRrimò, Clerici beneficiati, in sacris constituti, si habitum & tonsuram nunquam deserant (ita ut Laici passim habeantur, sine ulla justa causa, & ab Episcopo suo ter moniti, eum non reassumpserunt, vel semel in Synodo generali quidem sub expressa tamen comminatione privationis privilegii fori, privilegium hoc amittunt *C. In audientia 25. & c. Contingit 45. De sententia Excom.* Ita tamen ut si postmodum (sine fraude super fugiendi fori secularis) ea assumpta sint, privilegio hoc gaudeant, cùm in tali casu non absolutè, sed præcisè propter dimissum habitum & tonsuram privilegio fori non gaudeant, ergo his assumptis privilegio suo gaudebunt, modò nihil in fraudem fori alterius factum sit.

Secundò, si propter delictum, & subsequentem incorrigibilitatem excommunicati Clerici etiam in sacris constituti fuerint, & in contumacia perseverent, ipso

ipso jure amittunt privilegium fori, & fori secularis fiunt; si tamen per sententiam judicis Ecclesiastici declaretur incorrigibilitas, & actu tradatur potestati seculari *c. Cùm non ab homine 10. de Iud. & c. Vt famæ 35. De sententia excommunicationis*

Tertiò, si se immisceant enormitatibus, sive multa enormia delicta committant, privantur ipso jure fori privilegio Clerici, quamvis in sacris constituti sint, saltem post trinam monitionem Episcopi, & ut aliqui putant, post degradationis realis sententiam, & actualem traditionem seculari Magistratui factam, quod conformius juribus est.

De aliis casibus, in quibus Clerici perdunt privilegium fori, vide *c. Vnicum De vit. & honest. Cleric. in 6. & Clement. 1. eodem c. 1. De homicidio in 6. c. 2. De pœnis in 6.* Et quamvis qui judicari non potest à sæculari Magistratu, nec ab eo capi possit, & in carcerem conjici, sunt tamen plures etiam casus, in quibus secularis Magistratus etiam Clericos capere potest, non obstante fori privilegio, quod contra talem capturam nihil illis patrocinatur: Sic primò capi potest Clericus à seculari Magistratu (ex tacita saltem commissione Magistratûs Ecclesiastici) si in delicto deprehensus fuerit, aut debita gravia contraxerit, vel gravi injuria Laicum affecerit, &c. & de fuga suspectus sit, non ut ab eo puniatur, sed ut suo Magistratui Ecclesiastico puniendus tradatur. Secundò, ut præveniatur delictum committendum, ut si de nocte armatus incedat, & suspectus sit de homicidio comittendo. Tertiò, quando expressum mandatum habetur ab Ecclesiastico Magistratu, ut ob delictum commissum capiatur Clericus. Quartò denique quando impunè verberari potest à Laico, *juxta c. 3. De sent. excom.* In tali enim casu etiam capi potest. De eo tamen, utrum quis Clericus sit, si hanc exceptionem ad forum declinandum opponat aliquis, cognoscere debet judex Ecclesiasticus, uti etiam, si quis fraudis arguatur in assumendo, aut resumendo statu Clericali.

§. V.

Quo jure Clerici, aliæq; personæ Ecclesiasticæ sint exemptæ à jurisdictione, & potestate seculari, num positivo tantùm seu humano, an etiam divino & naturali?

QUi Clericos & alias personas Ecclesiasticas jure Divino & naturali eximunt à Laica potestate, & jurisdictione, multi sunt, & non levia fundamenta habent suæ opinionis, non tantùm ex antiquo testamento, ubi Levitarum tribus, nulli alii tribui subdita fuerat, sed soli Aaroni, & successoribus Sacerdotibus summis, &c. sed etiam ex novo *Matth. 17.* ubi Christus seipsum, & Petrum à solvendo tributo eximi putat, &c. & ex jure Canonico *c. Quanquam 4. De censib. in 6. & ex Trident. sess. 25. c. 10. Deref.* Et ex ratione denique, eò quòd personæ tales sint in sortem Dei segregatæ, si ergò alia inanimata, in ministerium Dei peculiariter selecta, uti sunt sacri Calices sacra Altaria, Templa, & vasa alia Altaris ministerio dedicata, à profano usu, & civili dispositione exempta sunt de jure naturali & divino, cur non etiam personæ Eccle-

Ecclesiasticæ? His tamen nihil obstantibus fatetur quidem communior sententia, originaliter juris Divini esse hanc Clericorum exemptionem, eò quòd scilicet Deus dederit Summo Pontifici hanc eximendi potestatem, & satis certum esse, quòd in rebus merè Spiritualibus & Ecclesiasticis exemptio hæc sit juris Divini formaliter, & immediatè; Clericorum tamen & talium personarum Ecclesiasticarum exemptionem formaliter & immediatè juris esse positivi humani, tam Canonici, quàm Civilis; tum quòd potestas circa Ecclesiastica & Spiritualia immediatè á Christo data est Summo Pontifici, sicuti potestas politica in ordine ad temporalia à Republica datur Principi: tum quòd utriusque iuris textus hanc exemptionem Clericis tribuant, & non in primitiva Ecclesia, omnis anima juxta Apostolum sublimioribus potestatibus (secularibus scilicet) subjecta fuerit, sed ipse etiam Apostolus ad Cæsarem appellaverit, tum quòd Pontifex etiam hodie possit minuere, aut extendere hanc exemptionem. Neque argumenta contraria efficaciter intentum probant, cùm antiqui testamenti leges judiciales & cæremoniales hodie non amplius valeant, & novi Testamenti verba de Filio Dei ab omni potestate humana exempto intelligi possint; Sacri verò Canones, & Tridentinum satis explicentur, si originaliter Divini juris hæc exemptio dicatur esse, vel saltem si dicatur talis exemplariter facta ad antiquæ legis exemptionem, non quidem immediatè à Deo, sed à Summo Pontifice; Ad rationem denique responderi potest, nihil eâ efficaciter probari, cùm vel de rebus consecratis procedat, quibus ratione consecrationis major reverentia debetur, vel de rebus non consecratis, & par erit dubitandi ratio: quia tamen nec secundæ sententiæ argumenta efficaciter aliquid probant, videntur priori, quæ Clero favorabilior, & communior est inter Canonistas, sua major probabilitas non neganda.

§. VI.

An, & quando Archiepiscopus sit judex competens inter subditos Clericos, vel Laicos Suffraganeorum, vel non sit?

NOn potest Archiepiscopus causas eorum, qui suis Suffraganeis subditi sunt, si per appellationem à Suffraganeis ad se devolvantur, cognoscere, nisi prius de appellatione cognoscat, num legitima illa, an frivola sit. *C. Romana 1. h. t. in 6.* Neque potest etiam querelas audire super salariis Advocatorum v.g. in causis per appellationem ad se devolutis, ne videatur jam sibi in talibus causis arripere instantiã, quod facere non potest: & quamvis cogere non possit immediatè subditos suorum Suffraganeorum, ut delegationem causæ alicujus suscipiant, vel præcepta sua aut sententiam exequantur, aut in causis per appellationem ad se devolutis, testimonium perhibeant, aut ut super contractibus à se, vel suis officialibus auctoritatem accipiant, aut forum, nisi consuetudo recepta aliud obtineat *juxta cit. c.* 1. cùm non habeat jurisdictionem in subditos suorum Suffraganeorum, nisi in certis quibusdam casibus, quales isti non sunt; potest tamen suo Suffraganeo ob jurisdictionem in hunc

mandare, ut sententiam in causa appellationis contra subditum illius latam, exequatur, vel subditum suum compellat, ad ferendum in causa appellationis testimonium; *juxta Gloss. hic V. suscipere.*

Sectio IV.

De foro competente Laicorum conventorum à Clericis, & quando Laicus conveniri possit apud Judicem Ecclesiasticum?

§. I.

Ubi, sive coram quo Judice Ecclesiastico, an Secularis, Clericus convenire possit, vel debeat Laicum?

EX regula quadam generali actor forum rei sequi debet, & consequenter actor Clericus reum Laicum coram seculari Magistratu convenire deberet; sicuti tamen consuetudo peculiarium Regionum hac in re varia est, ita possunt etiam jura contra communem regulam decidere aliquid. Et hinc *juxta c. si Clericus 5. h. t.* primò, si Clericus contra Laicum agit, petendo ab eo rem, de qua constat, quòd Ecclesiæ sit, aut Clerico propria, vel quando Laicus non negat, rem petitam Ecclesiæ, aut Clerici esse, adiri debet Judex Ecclesiasticus, eò quòd in tali casu videatur sacrilegium in detentione intervenire, de quo judicat Ecclesiasticus; si verò Laicus negat, rem, quæ petitur Ecclesiæ aut Clerici propriam esse, vel satis constet, nec Ecclesiæ, nec Clerici propriam hanc rem esse, vel saltem dubium sit, num sit Ecclesiæ aut Clerici propria, Clerico actore affirmante, Reo tamen Laico negante, coram judice seculari causa talis cognosci debet (ob communem regulam, quòd actor forum rei sequi debeat) modò Laicus conventus fortassis apud Ecclesiasticum judicem à Clerico asserente, rem hanc Ecclesiæ aut propriam esse, protestetur coram eo, si neget, rem hanc Ecclesiæ esse, quòd per hanc negationem, neque litem contestari, neque in illius jurisdictionem consentire velit, ne prorogaretur ei jurisdictionem Ecclesiastici judicis videatur: nunquam tamen si causæ principali adhæreat aliqua qualitas, quæ fundare possit Ecclesiasticam, etiamsi reus conventus eam neget, mixti fori tamen censebitur causa talis, ut etiam coram Ecclesiastico negans reus conveniri possit.

§. II.

In quibus præterea casibus Laicus conveniri possit coram judice Ecclesiastico, sive à Clericis, sive etiam à Laicis?

REegulariter quidem Laicus coram Laico Magistratu conveniri debet in causa Civili, si tamen judex Laicus desit officio suo in administranda justitia, potest reus Laicus ab actore, sive Clericus hic sit, sive Laicus, trahi ad judicem Ecclesiasticum, etiamsi causa meræ Civilis sit *C. Licet. 10. & c. Ex terrore 11. h. t.* (sicuti enim justitia negligenda non est) quin imò viduæ, pupilli, orphani, & alii ejusmodi miserabiles personæ, si opprimantur, aut possessione suâ spolientur, possunt statim & immediatè Laicum con-

convenire coram Ecclesiastico Magistratu *c. Ex parte 15. h. t.* ad recuperandam possessionem (quia harum personarum defensio ad Ecclesiam cumulativè saltem pertinet) quamvis causa feudalis sit, aut alia profana, aut personæ tales, quæ in jure habentur miserabiles, divites essent; & quamvis hodie in praxi contrarium ferè ubique obtineat, juri tamen conformem nostram sententiam esse, in possessorio negari non potest, & in casu quo miserabiles hæ personæ sunt etiam pauperes, vel certè juramento interposito ad contractum se observandum obligaverunt, qui cũ personis talibus contraxerunt, quo in casu juramenti obligatio ab Ecclesiastico Magistratu urgeri potest. *c. Cùm Laicus 3. h. t. in 6.* ob juramenti scilicet religionem, cujus observatio urgenda ad Ecclesiasticam Iudicem pertinet.

§. III.

Coram quo Iudice conveniri possint Raptores, & Invasores rerum Ecclesiasticarum?

Cùm tales malefactores sacrilegi habeantur, consequenter conveniri possunt velut in crimine mixti fori tam coram Ecclesiastico quàm coram Sæculari Iudice; prout habetur in *c. Cum sit. 8. h. t.* non quidem si patrimonialia tantùm bona Clericorum injustè invadant, quod crimen sacrilegium dici non potest, sed si bona Ecclesiarum, aut ipsas etiam personas Ecclesiasticas violent, vel sibi usurpent, sive Ecclesiæ & possessionem bonorum ut jurium Ecclesiæ invadant, & perturbent *c. Conquestus 16. h. t.* (cùm etiam hæc injusta detentio & perturbatio sacrilegii nomine veniat) vel turbent etiam temporalem jurisdictionem ad Ecclesiam pertinentem, aut piis causis donata rapiant &c.

§. IV.

De causis, aut criminibrs mixtis, quorum cognitio ad utrumque forum Ecclesiasticum & Saculare pertinet.

Crimina alia esse merè Ecclesiastica, quæ circa materiam merè spiritualem versantur, & ad judicem Ecclesiasticum pertinent, prout est crimen hæresis Simoniæ &c. aliáque merè civilia, quorum punitio præcisè habetur ex jure Civili, & ad Magistratum sæcularem, si Laicus reus est, pertinet &c. ut est furtum &c. alia mixti fori esse (in ordine ad Laicos scilicet fideles, in quæstionibus facti &c.) ita ut ab utroque jure puniantur, & in illis cognoscendis, & puniendis locus detur prævention, qualia crimina sunt adulterium, usura Blasphemia, perjurium, sortilegium, sacrilegium, crimen falsi &c. quòdsi tamen in his mixtifori criminibus ab uno judice, qui alterum prævenit, absolutus fuit, potest nihilominus ab altero Iudice, si secundùm allegata & probata nocens repertus fuerit, puniri; quia sententia lata in uno judicio prorsus separato ab altero, non parit in hoc exceptionem rei judicatæ.

§. V.

Virum, si Clericus litiget cum Laico coram Iudice seculari, lis decidenda sit secundùm leges, & consuetudines fori Secularis, an Canonici?

Dubiam quæstionem facit *cap. Quod Clericus 9. h. t.* ubi Pontifex man-

dat, ut Clericorum, qui Parisiis commorantur, causæ pecuniariæ, seu civiles, secundùm jus Canonicum decidantur. Hoc tamen non obstante, si Clericus convenit v. g. Laicum coram Judice seculari, non tantùm in illis, quæ pertinent ad ordinationem litis, sequi debet fæcularis fori leges & consuetudines, si justæ & rationabiles sint, sed in iis etiam, quæ pertinent ad causæ decisionem, Iudex secularis fori sui leges & statuta ac consuetudines, modò rationabiles sint, & libertati Ecclesiasticæ non adversentur, observare debet. *Glossa in c. Quod Clerici 9. h. t. V. aliquos.* Sicuti enim contrahentes debent fori illius conditiones observare, in quo contrahunt, ita etiam fieri debet in judiciis, ubi quasi contrahitur. Ad capit. oppositum &c. Pontificem ibi loqui de Clerico contra Clericum agente coram Judice Ecclesiastico, qui sine dubio inter duos Clericos litigantes jus Canonicum observare debet.

Sectio V.

De Judice competente, tum Laicorum, tum Clericorum in causis feudalibus.

§. I.

Quis cognoscere possit de feudo, sive pertineat ad Vasallos Laicos, sive Clericos?

VEl controversia de re feudali est inter ipsos Convasallos, vel inter extraneum & Vasallum, vel inter Dominum & Vasallum. In primo, casu si controversia sit, judex competens inter ipsos convasallos de feudali re est Dominus directus feudi, etiamsi alias jurisdictionem non habeat. §. *final. de prohib. feud. alien. per Tridentinum*: quodsi verò Vasallorum unus asserat, se Vasallum esse, & alterum Vasallum neget, hic verò Vasallum se asserat, neget alterum, competens Judex erit, qui ordinarius loci Judex est. In secundo verò casu, si controversia sit inter extraneum, qui non est Vasallus, & Vasallum asserentem, quòd res, de qua controversia est, sit feudalis, ille verò negat feudalem esse, sed esse de bonis suis allodialibus, judex ordinarius Vasalli Rei v. g. competens erit ad litem hanc decidendam. In tertio denique casu si contentio sit de Dominio utili v. g. feudi inter ipsum Dominum feudi, & interillum Vasallum, judex competens ad talem controversiam decidendam erunt Pares Curiæ, alii scilicet Vasalli ejusdem Domini directi, qui in eodem territorio feudum obtinent, in quo situm est feudum litigiosum, si lis sit decidenda secundum Leges seu consuetudines feudales. Et hæc intelligi debent non tantùm de Vasallis Laicis, sed etiam de Vasallis Clericis, qui dicto modo de re feudali conveniri nonnunquam possunt coram Laicis, feudi Dominis, aut Curiæ Paribus cùm Domini directi sit, circa rem suam disponere. *c. Cæterùm 5. De judiciis &c. Ex Transmissa. 6. ac c. Verum 7. h. t.*

§. II.

In quibus præterea casibus Dominus feudi cognoscere possit causas feudales inter Vasallos Laicos, vel Clericos, & in quibus non possit?

QUòd Dominus directus feudi, competens nonnunquam Judex sit, si lis

lis de feudo oriatur inter Vasallos ejus Domini directi, sive Clerici hi sint, sive Laici, ut dictum, non tantùm locum habent, si in judicio petitorio de proprietate feudi agatur, sed in judicio etiam possessorio, si de sola feudi possessione inter Vasallos agatur, actore v.g. petente, ut ipse legitimus feudi possessor declaretur; quia regulariter qui est Iudex competens in causa proprietatis, est etiam competens in causa possessionis *c. 1. De causa posse. & propriet.* Neque possunt Vasalli, sive Clerici sive Laici sint, in causa tali feudali se subjicere alteri Iudici, jurisdictionem illius in se prorogando, sine consensu Domini feudi. *c. Extransmissa 6. h. t.* quia non tantùm ratione nudi exercitii jurisdictionis, sed etiam ratione fidelitatis & specialis obedientiæ Domino feudi quoad res feudales subjectus est Vasallus.

Quòdsi tamen apud Dominum feudi justitia obtineri nequeat, sive deinde hoc proveniat ex contumacia rei Vasalli, qui parere non vult Domino feudi, sive proveniat hoc ex negligentia Domini directi feudi, ordinarius Iudex ipsius rei aditi potest. *c. Cæterum 5. de judic.* & nonnunquam, si ipse Dominus feudi sit loci ordinarius Iudex, ipsius etiam Superior, vel in casu aliquo Ecclesiasticus etiam Judex. Hac tamen in re circa Judicem in causis feudalibus competentem multùm potest recepta consuetudo, & specialia sæpius concessa privilegia, aut legitima præscriptio, quæ attendi debet.

§. III.

Quis sit Iudex competens Capituli Cathedralis, sede vacante, si lis oriatur super feudo, & quis, si lis sit super jure emphyteutico?

IN causa feudali, si conveniendum videatur Capitulum Cathedrale, vacante sede, coram directo Domino feudi, Imperatore v.g. vel Camera Imperiali, conveniri debet, cùm enim Capitulum tale succedat in omnia jura defuncti Episcopi, & obligationes, consequenter sicuti Episcopus defunctus conveniri in tali causa coram Imperatore v. g. debuisset, ita etiam Capitulum, vacante sede: litigare tamen cum Capitulo, vacante sede, non satis tutum esse, nisi Defensor Ecclesiæ constitutus sit, ex *Capit. final. Ne sede vacante &c.* patet. Neque tamen causa super jure emphyteutico orta ad Dominum directum emphyteusis, velut Judicem competentem, deferri debet (cùm in jure hoc expressum non sit, & casus à communi jure exorbitans ad non expressa extendendus non sit) nisi qui Dominus directus est emphyteusis, si etiam ordinarius illius loci Judex.

§. IV.

An cognitio de crimine Vasalli Ecclesiastici, ob quod feudo privari meretur, ejusque punitio pertineat ad Dominum feudi secularem, & ad quem appellandum sit in causis feudalibus?

DE jure quidem certius est, quòd Clericus Vasallus ob delictum commissum, propter quod feudo privandus esset, judicari, & puniri non possit, à se-

culari feudi Domino ; à quo feudum tale obtinet, ob universalem doctrinam *capit. 1. Clerici 8. de Iudiciis* ubi dicitur de omni crimine conveniendos Clericos coram Ecclesiastico Magistratu *& c. 2. de foro competen.* ubi prohibetur, ne ullus judicum (sæcularium) Clericum per se distringere, aut condemnare præsumat; recepta tamen in multis partibus consuetudo & praxis contrarium tenet, & seculari etiam Domino feudi concedit cognitionem & punitionem etiam Clerici Vasalli, si ob crimen commissum, feudo, quod à seculari Principe v. g. obtinet, privari debeat, ita ut executionem etiam talis sententiæ contra Clericum Vasallum concedat, modò non excedat limites culpatæ tutelæ, in personam Clerici aliquid attendando, cùm in tali feudi amittendi casu ob delictum admissum contra feudalia jura, respectu merè civili considerentur personæ etiam Ecclesiasticæ.

Appellatio autem in causis feudalibus, si Vasallus cui jurisdictio in feudum concessa est, sententiam tulit, ad superiorem Dominum, qui feudum tale concessit, & mediatum, fieri debet, sive Laicus, sive Clericus sit Vasallus, cùm hic non cognoscat causam feudalem, ut Clericus, sed ut immediatus feudi Dominus, qui à superiori seculari v. g. Principe feudum hoc obtinet. Plura de his alibi.

SECTIO VI.

De renuntiatione fori competentis, Prorogatione jurisdictionis, & recusatione Iudicis competentis.

§. I.

De Renuntiatione Iurium seu favorum in genere.

COmmunis regula est, quòd quisque renuntiare possit juri suo seu privilegio in favorem proprium & privatum concesso, non autem dato in favorem publicum. Et hinc infertur primò certum esse, quòd juri naturali validè nemo renuntiare possit, cùm jus naturale non privatum tantùm sed publicum spectet: quamvis enim renuntiare quis possit, ut quod decernente jure positivo ex jure naturali consequi posset, hæreditati v. g. quæ ipsi jure sanguinis & agnationis defertur, quò minùs tamen sic sanguine junctus, renuntiare non potest. Secundò infertur, quòd nemo renuntiare potest juri Divino præcipienti aut prohibenti aliquid, cùm neque hoc præceptum, aut talis prohibitio privatum tantùm sed publicũ spectet. Tertiò, infertur, quòd juri positivo humano, Civili, & Ecclesiastico subinde renuntiari possit, subinde non possit; & primò quidem si jus humanum certam formam & substantialem solemnitatem, in actu aliquo necessario observandam, præscribat, renuntiari illi non potest, cùm publicum bonum in hac forma præscribendo observetur: & universim, si quid statutum sit ob publicum favorem, seu utilitatem, privatâ conventione renuntiari illi non potest, cùm bonum publicum mutari non possit privatorum pactis. Secundò si jus humanum introductum sit in plurium favorem æque principaliter, non potest unus sine consensu aliorum, & cum eorum præjudicio renuntiare, si com-

commodum renuntiantis sit inseparabile à commodis aliorum; quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet *juxta reg. 29. in 6.* Si verò pro privata tantùm persona, & in privatum tantùm commodum privilegium v. g. aliquod principaliter alicui concessum sit, potest illi renantiare, cui favor hic privatus factus est, nisi privilegium tale concessum fuisset ob imbecillitatem ætatis, aut æque principaliter privilegium tale in favorem hujus & in odium alterius concessum fuisset, aut renuntiatio talis ad peccatum induceret, & contra bonos mores esset, quibus in casibus renuntiatio non valet ob pessimas sequelas, quas secum traheret.

§. II.

De renuntiatione privilegii fori Ecclesiastici, quod competit Clericis.

QUòd Clerici nec inviti seu coacti, nec volentes renuntiare possint privilegio fori Ecclesiastici, & consentire in Judicem Laicum, ut coram illo conveniantur, etiamsi juraverint, hunc se judicem non subter fugiturum, constat ex *c. Si diligenti 12. h. t.* cùm hoc privilegium non privatum tantùm unius Clerici favorem concernat, sed toti Collegio Clericorum propter publicam honestatem & totius ordinis Clericalis honorem concessum sit; & juramentum, quod est contra publicam utilitatem, non teneat. Volunt autem SS. Canones adeò sanctè hoc observari, ut in *relato capit. si Diligenti*, certas pœnas, amissionis causæ v. g. vel amissionis illius, quod evicit, quòd habeatur à communione extraneus &c. statuant in eos, qui taliter renuntiant, & seculari judici se subjiciunt.

§ III.

De Prorogatione jurisdictionis in Iudicem non suum seu alienum.

PRorogare jurisdictionem, aliud non est, quàm sponte alicui Iudici se subjicere in ordine ad causam aliquam dijudicandam, ad quam aliàs de jure ordinario jurisdictionem non habet.

Fit hæc prorogatio 4. modis. De persona in personã, de re ad rem, de tempore ad tempus, de loco ad locum, & plura ad eam legitimè faciendam requiruntur. Primò ut ille, cui partes litigantes se subjiciunt, & in quem consequenter fit prorogatio, habeat jurisdictionem aliquam, alioquin partes non tam prorogarent jurisdictionem in se, quàm novam conferrent, cùm tamen consensus privatorum non possit facere judicem. Secundò, ut habeat aliunde jurisdictionem ordinariam neque enim jurisdictio delegata ad certam causam aut personam prorogari potest ad aliam personam aut causam, uti ex dictis jam patet, & ex *c. P. & G. 40. de offic. & potest: judi. deleg. juncta Gloss. V. Prorogatio nulla.*

Tertio requiritur, ut habeat similem jurisdictionem illi, quæ prorogatur, spiritualem scilicet, si ad spiritualem causam cognoscendam fit prorogatio, criminalem, si fiat ad criminalem causam decidendam prorogatio &c. Quartò requiritur, ut fiat à partibus liberè & voluntariè se subjicientibus, saltem tacito consensu, & ipso facto. & Quintò denique requiritur, ut ea fiat lege non prohibente, sed permittente, qualiter tantùm permittunt

mittunt leges, ut prorogatio fiat ad judices sub eodem Principe constitutos. Neq; tamen in omnibus casibus semper concessa est hæc in judicem non suum prorogandi licentia, sic primò in causa feudali non potest vasallus invito feudi Domino in judicem non suum prorogare jurisdictionem. Secundò non admittitur prorogatio, quando super crimine proceditur, non per viam accusationis, sed ex mero officio judicis per inquisitionem. Tertiò non potest fieri hæc prorogatio in judicem non suum in causa appellationis. Quartò, non possunt Laici in causis Ecclesiasticis matrimonialibus v. g. usuris, decimis, &c. prorogare jurisdictionem in judicem non suum, sine consensu proprii Episcopi. Et quintò denique fieri non potest prorogatio jurisdictionis in Sacramento Pœnitentiæ, ut extra articulum mortis à peccatis mortalibus absolvi quis possit ab alieno Sacerdote sine licentia (saltem tacita) proprii Sacerdotis.

§. IV.

An, & qualiter Clerici, seu persona Ecclesiastica prorogare possint jurisdictionem alieni judicis?

CLerici non possunt se subjicere alieno judici, nec Metropolitano quidem, sine consensu & licentia sui Ordinarii, seu proprii Episcopi Diœcesani, & cum hac quidem licentia alii se subjicere non possunt, quàm Ecclesiastico, ut constat ex *c. Significásti 18. h.t.* hanc subordinationem exigente regimine Ecclesiastico; & quamvis juxta praxin receptam, Episcopus delegare non possit Laico causas pecuniarias, & Civiles Clericorum, ipsi tamen Clerici non possunt jurisdictionem Laici judicis in se prorogare, etiam cum licentia Ordinarii, cùm aliud sit delegare, aliud licentiam dare ad jurisdictionem prorogandam, delegans enim suam in has partes retinet jurisdictionem, & delegatus hujus delegantis auctoritate & nomine agit, non autem consentiens in prorogationem judicis alieni, qui suam in alium quasi transferri permittit jurisdictionem, & judex prorogatus proprio nomine & auctoritate judicat, quod fieri in causis Laicorum à Laico non potest: possunt tamen exempti à jurisdictione Episcopi Regulares v. g. circa actus voluntariæ jurisdictionis absolutionem à peccatis v. g. ad accipiendam dispensationem, &c. etiam sine consensu Pontificis, cedere privilegio exemptionis, & Episcopo Diœcesano se subjicere, cùm in tali casu videatur sufficere benignè præsumptus consensus Pontificis ob favorem Ordinis, cui exemptio tribuita est; nisi facultas absolvendi v. g. non esset penes Prælatum immediatum, sed propter reservationem v. g. alia Ordinis statuta penes Superiorem ordinis mediatum.

§. V.

An, & ob quas causas, & quando judex alioquin competens recusari possit?

QUidquid sit de jure Civili, quod inter Delegatum & ordinarium judicem in ordine ad recusationem discrimen aliquod facit, de jure Canonico non minùs Ordinarius, quàm Delegatus tanquam suspectus recusari potest, si Superiorem aliquem habeat *c. Si quis contra 4. & c. Licet 10. h.t.* ita tamen ut causa recu-

recusationis specificè exprimenda sit in libello recusationis, & coram electis arbitris probanda, ad multas fraudes cavendas. Sunt autem plures causæ ad recusandum judicem in jure approbatæ, si est v.g. probabilis suspicio de minùs recta affectione judicis erga partem, vel de imperitia illius, si judex cum parte litigante inimicitias gerat, aut cum parte litigante judex etiam judicialem aliquam controversiam habeat; si sanguine, vel etiam amicitiâ sit valde conjunctus parti litiganti; vel si Dominus adversarii, cum quo lis est, vel sit illius familiaris, socius, patronus, affinis, &c. vel similem controversiam cum alio in alio judicio judex habeat. Est autem hæc judicis recusatio ante litis contestationem proponenda, cùm sit exceptio dilatoria, nisi post litis contestationem nova causa recusationis superveniat, aut juret pars recusans, ad suam primùm notitiam post litis contestationem causam illam perveniisse.

§. VI.

Quis, & qualiter de causa recusationis allegata cognoscere possit, ac debeat, & quis sit effectus recusationis?

JUdex si ut suspectus recusetur, non potest ipse in causa recusationis cognoscere (qui enim in principali causa suspectus est, multò magis talis habetur in causa accessoria) nisi notoriè & indubitatè frivola sit, sed debet causa principalis cognoscenda remitti ad Superiorem, vel alii personæ idoneæ & non suspectæ committi ex consensu partium, vel ex communi utriusque partis consensu arbitri eligi debent, qui de causa tali recusationis cognoscant c. *Suspicionis 29. De off. & potest. jud. deleg.* & c. *Cum speciali 61. de appell.* Interim tamen per recusationem talem manet suspensa recusati judicis jurisdictio, & in causa coram se prolata ad ulteriorem non potest procedere.

Pirhing, Compend.

SECTIO VII.

De citatione ad forum, seu tribunal competens.

§. I.

Quid, & quotuplex sit citatio, & quænam ad illius substantiam requirantur?

CItatio est actus judicialis, quo is, quem in judicio sisti oportet, judicis mandato legitimè vocatur in judicium, juris experiundi causâ, quæ usque adeo necessaria est ad valorem judicii, ut actus judiciarius contra citatum celebratus regulariter nullus sit ipso jure, cùm citatio ad defensionem spectet, quæ est juris naturalis; & hinc rectè etiam dicitur judicium à citatione incipere. Dividitur autem citatio in publicam & privatam; publica fit vel per proclamationem, seu vocem præconis, per tubam, vel campanam, per edictum publicum, valvas Ecclesiarum, Curiarum, vel portarum Civitatis affixum, qui tamen modus citandi non semper & in omni casu permissus est. Privata citatio est, quæ fit privatim in personam citandi; & hæc duplex est, verbalis alia, quando Reus per nuntium vivâ voce coram, & in faciem in judicium vocatur; vel saltem ad domum solitæ habitationis, ubi reperiri non po-

test, clatâ adeò voce citatur, ut vicini etiam de ea testari possint, vel quando pro conditione personæ per litteras submissas citatur. Alia realis est, quæ fit per captivitatem & apprehensionem personæ, ut ad Iudicem adducatur, quæ realis citatio in criminalibus potissimùm locum habet. Alia autem citatio simplex dicitur, quæ citatum non prius contumacem facit, quàm ter facta fuerit, ita tamen ut inter singula citationum edicta certum & justum temporis intervallum, decem scilicet dies intercesserint. Alia dicitur peremptoria, quæ pro tribus distinctis habetur, si in citatione adjiciatur terminus, peremptoriè, & tantùm temporis continet, quantum aliæ tres citationes diverso tempore factæ includerent. Et demum citatio alia juris est, quomodo ipsum jus statuit tempus, intra quod se sistere quis debeat (quæ citatio, etiamsi jus terminum peremptorium non habeat, semper tamen peremptoria est) alia hominis, cum quis Iudicis mandato in jus vocatur.

Requiritur autem ad legitimam citationem primò, ut exprimatur nomen & cognomen Iudicis citantis, ut citatus noscere possit, competens ille Judex sit, vel non sit; Delegatus sit, qui una cum citatione copiam suæ delegationis transmittere debet, an Ordinarius. Secundò requiritur, ut exprimatur Rei, qui citatur nomen, & cognomen, vel saltem universitas illa, quæ citatur, ut noverit citandus, quòd ad ipsum citatio pertineat. Tertiò requiritur, ut contineat nomen & cognomen Actoris, ut noverit Reus non ex officio Iudicis, sed ad instantiam fieri citationem. Quartò requiritur, ut in citatione exprimatur causa, saltem in genere, ob quam quis citatur, ut instruere scilicet reus, super quo conveniatur, ut deliberare possit, utrum litigare ve Quintò requiritur, ut locus judicii tribunal apponatur (nisi aliunde constet de tali loco) ut sciat scilicet citatus, an territorii fines egrediatur Iudex, & ubi sibi locus sit, ad quem citatur. Sexto denique requiritur, ut dies certus terminus congruus comparendi in citatione exprimatur, ut noverit citatus, dies ad quam citatur, sit juridica &c.

§. II.

Quot, & quæ sint partes citationis?

Quælibet citatio tres partes habet, Notario diligenter actis litis sub rendas. Primò mandatum judicis, fu quo non valet citatio. Secundò ut nuntius citationem sibi demandatam exquatur in faciem citandi, si reperiri possit, vel ad illius domum, si aliter reperi non possit. Tertiò ut nuntius faciat citationis factæ relationem Iudici, quæ Notario in acta referri debeat, ut de citatione facta constet, vel si Iudex præsens non adsit, soli Notario, cui relationi etiam creditur, & plena fides adhibetur præsertim in civilibus.

§. III.

A quo Iudice citatio fieri debeat, & qui citari debeant, & quis sit finis, & effectus citationis?

Quilibet Judex competens, sive ordinarius ille sit, sive delegatus citare potest, cùm sine citatione jurisdictio-

dictionem suamexercere non possit, ita tamen, ut qui delegatam tantùm jurisdictionem habet, verbaliter tantùm vel in scriptis citare possit, non autem realiter per capturam, aut per Edictum, nisi quoad Edictum sit delegatus supremi Principis, aut specialem commissionem etiam quoad capturam habeat. Et quamvis citatus privilegium ab exemptione hujus Iudicis habere possit, comparere tamen debet, & privilegium suum exhibere, ne contumax censeatur, nisi privilegium illius notorium esset, ut est privilegium Clericorum contra Laicum judicem. Citari autem debent, & possunt omnes, quorum interest causa, quæ in judicio agitur, sive qui ex actu aliquo, qui fit in judicio, lædi possunt, nisi tali judicio per se præsentes sint, aut alia aliqua causa interveniat, ob quam omitti potest citatio, uti videre est apud Civilistas. Finis autem citationis est, ut Reus ad petitionem Actoris in judicio compareat, & ad defensionem se reus parare possit. Effectus denique citationis sunt, primò quòd obliget citatum ad comparendum, nisi justâ causâ excusetur, Secundò quòd inducat præventionem respectu illius causæ, respectu cujus citatio facta est, Tertiò quod perpetuet jurisdictionem Delegati, postquam ab hoc emanavit, etiamsi nondum ad citati notitiam pervenerit, ita ut morte Delegantis non exspiret. Quartò quod inducat vitium litigiosi, & litis pendentiam, ita ut nulla sit rei talis litigiosæ alienatio. Et quintò denique, quòd interrumpat odiosam præscriptionem longissimi temporis. 30. vel 40. annorum; ad quam interruptionem etiam unica, & simplex citatio sufficit.

TITVLVS III.

DE LIBELLI OBLATIONE.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Libellus, & an necessariò cuique offerendus sit?

POst legitimam citationem offertur Iudici libellus reo tradendus, ut hic sciat, & videat, quid ab ipso petatur, & an contendere velit. Est enim libellus prout hoc loco sumitur, nihil aliud, quam editio actionis futuræ litis speciem continens. Debet autem hic libellus in scripto offerri, ad multas fraudes cavendas *c. 1. h. t.* debet esse brevis, tantùm necessaria & utilia continens; debet esse perspicuus & clarus, & ideò non facilè admittitur libellus alter novus, nisi propter probabile dubium altera nova petitio videatur admittenda, ad eundem fortassis finem contendens debet esse ordinatus, tria continens, Primò scilicet narrationem facti, Secundò medium concludendi sive justam causam petendi, Tertiò denique ipsam petitionem, & quamvis principaliter & primò Iudici sit offeren-

dus libellus, hujus tamen copia saltem communicari debet etiam à judice parti adversæ, ob rationes sæpius jam allatas.

Est autem libellus duplex, Conventionalis seu postulationis, qui in causis civilibus offertur, quâ rem nobis debitam petimus; & querimonialis seu accusationis, qui in causis criminalibus porrigitur. Et quamvis olim in causis civilibus de jure civili antiquo necessarius non fuerit libellus, & hodie etiam in multis locis consuetudo obtineat, ut in scripto libellus necessarius non sit, vivâ voce suas petitiones proferentibus coram Notario, Actore & Reo, de scripto tamen jure hodierno ad substantiam processûs judiciarii ordinatii requiritur libelli oblatio, uti colligitur *ex tit. c. 1. h. t.*

§. II.

Quomodo formandus sit Libellus, sive quæ in eo contineri debeant?

REctissimè formabitur Libellus conventionalis, si sit quasi syllogismus aliquis practicus & judicialis, qui tres partes contineat, medium scilicet sive causam petendi, locò majoris; narrationem facti, locò minoris, & deductam exinde petitionem, seu conclusionem, ex utraque priori propositione desumptam. Sicuti autem causa sive medium concludendi duplex est, remotum, sive titulus, ex quo res aliqua debetur v. g. & proximum, quod est jus v. g. competens, & obligatio alterius &c. ita in quolibet libello exprimenda est causa petendi, proxima sive remota: & in actione quidem reali, quando agitur ad rem aliquam, sive jus aliquod sibi vindicandum, sufficit exprimere causam proximam, peto v. g. hanc rem (non tantùm petendo aliquid in confuso, sed rem determinando, quæ petitur) mihi adjudicari, quia Dominus illius sum, in ut de titulo, ratione cujus dominium hujus rei habeo, quæ causa remota dicitur, nihil necesse sit mentionem facere, nisi jus commune resistat Actori, in actione verò personali explicanda est causa remota, sive titulus, vi cujus res quam peto, mihi debetur *c. Dilecti 3 h.t.* Peto hunc fundum v. g. mihi adjudicari, quia legitimè emi eum &c. ex his enim expressis satis colligitur, non tantùm, quo fundamento petam aliquid, sed satis apparet etiam, quæ actio intentetur. In libello tamen criminali non requiritur conclusio seu petitio, sed sufficit sola facti narratio, ut crimen homicidii v. g. noscatur, adjunctis circumstantiis personæ, loci temporis. &c. neque enim in his criminalibus criminaliter actis pœna aliquid dari sibi petit, sed de pœna à jure statuta judex concludere debet ex officio.

§. III.

De mutatione, & emendatione Libelli, ejusque effectu.

DIscrimen est, inter rò mutari, & inter rò emendari libellum. Mutari libellus dicitur, cùm actio proposita vel causa petendi in eo expressa mutatur, & alia proponitur. Emendari dicitur, quando vitium aliquod ad substantiam Libelli nihil pertinens vel obscuritas aliqua tollitur, aut additur aliquid, immutatâ libelli substantiâ.

Mutare libellum Actor licitè potest ante litis contestationem, tam in Civilibus quam

quàm criminalibus, cùm judicium nondum propriè cœptum sit, & pœnitere liceat, modò reo novæ dilationes concedantur, & de damno, si quod passus est ratione mutationis, talis reddatur securus: post litem verò contestatam, mutare non potest libellum Actor, nisi inchoatâ novâ instantiâ novum libellum offerre velit cum refusione expensarum *juxta c. Examinata 15. de judiciis.* Si quid tamen obscurius in libello dictum declarare velit, concessum hoc illi est tam ante, quàm post litis contestationem, usque ad conclusionem causæ, cùm per talem accidentalem emendationem causæ status, ad quem per litis contestationem quasi contractum est, nihil immutetur. Effectus autem libelli oblati est, quòd secundùm petitionem in libello factam sit ferenda sententia, & quamvis si nihil interfit rei conventi, ut lis cœpta perficiatur, à lite prosequenda desistere possit actor, etiam post litis contestationem, si tamen interfit rei conventi, ob expensas v. g. factas, ut lis perficiatur, debet eam prosequi Actor, & ad finem perducere, ita ut in contumaciam etiam condemnari possit, si litem prosequi nolit.

TITULUS IV.

DE MUTUIS PETITIONIBUS.

§. I.

Quæ sint, & dicantur mutuæ petitiones, & inter quas personas locum habeant?

MUtuæ petitiones rectè dicuntur, conventio ex parte Actoris & reconventio ex parte rei, si scilicet petente rem aliquam actore coram Iudice à reo, reus hic in eodem judicio coram eodem Iudice, vicissim aliquid ab Actore petit, ita ut mutuæ hæ petitiones aliud non sint, quàm duæ petitiones ex parte litigantium factæ, Rei quidem conventi, Actoris verò reconventi coram eodem Iudice, & in eodem judicio; quæ mutuæ petitiones (observatis tamen observandis) licitæ sunt, etiamsi per se Actoris reconventi competens Iudex non sit, coram quo reus conveniri debuit; æquum enim est, ut quem in sua causa conventi rei elegit Iudicem actor, eum contra se reconventum patiatur. Soli autem reo convento ex personis litigantibus reconventio conceditur, ne si actori etiam reconventio concedatur, in infinitum circa mutuas has petitiones abeatur. *c. 2. de rescript. in 6.* & quia reconventio rationem actionis habet, hinc nulli conceditur, nisi qui in judicio agere potest.

§. II.

Coram quo Iudice fieri possit reconventio?

COram quo Iudice de causa principali legitimè conventus est Reus, coram eodem reconveniri à Reo potest Actor, sive ordinarius hic sit rei conventi

Iudex, sive sit delegatus, si ad petitionem actoris, quod plerumque fit, hic impetratus fuit, ob rationem supra allatam, quæ cùm non urgeat, casu quo ex utriusque partis consensu, vel ex solo Principis v.g. arbitrio datus est Iudex delegatus, hinc coram tali Delegato reconveniri non potest actor, nisi in rescripto delegationis expressè etiam concessa fuisset reconventio. Simili modo coram Iudice prorogato, quem elegit contra reum actor, reconveniri hic à reo poterit, modò causa, circa quam fit reconventio, non excedat Iudicis prorogati limites, vel fiat tantùm reconventio ratione majoris summæ, de qua aliàs Iudex prorogatus judicare quidem non potest, cùm possit tamen de minore summa.

§. III.

An Laicus conventus à Clerico coram Iudice seculari, vicissim reconvenire possit Clericum coram eodem Iudice?

QUòd in causa spirituali, aut annexa reconveniri non possit Clericus coram seculari Iudice, coram quo Laicum convenit, neque in causa criminali, sive criminaliter sive civiliter hæc tractetur, certissimi juris est, cùm Iudex secularis de talibus causis nec incidenter cognoscere possit *c. Tuam 3. De ord. cognit. & c. At si Clerici. 4. De Iudic.* In causa Civili verò & merè temporali, quòd Clericus coram Iudice seculari recoveniri non possit, de jure quidem communi verius est, prout videre est in pluribus textibus *causa 11. q. 1.* & absolutè Clerici nec volentes, nec inviti, etiam in causa Civili seculari Iudici cum præjudicio fori privilegii se subiicere possint *c. Si diligenti 12. De foro competen.* recepta tamen in pluribus locis praxis, quòd in causa meri Civili Clerici coram Iudice seculari reconveniantur, damnari non debet, cùm dici possit, tacitum intervenire consensum Pontificis in hac consuetudine plurimorum Regnorum immemoriali, &c.

§. IV.

In quibus causis habeat locum reconventio, vel non habeat?

IN genere loquendo, & regulariter in omnibus causis reconventio locum habet, nisi expressè reperiatur prohibita, modò judex cognoscere causam illam reconventionis possit. Prohibetur autem expressè reconventio in causis criminalibus, ut docet *Glossa communiter recepta in c. 2. V. super suis h. t.* sive super pari, sive super minore crimine fiat reconventio, cùm crimina non objectione aut relatione criminum, sed innocentiâ suâ reus purgare debeat, nisi judex utriúsque partis ordinarius judex esset, qui extra reconventionem utrúmq; punire potest, aut conventus reus majus aliquod actori crimen objiciat, vel suam aut suorum injuriam persequatur, vel de crimine tantùm conventus civiliter actorem etiam de crimine civiliter, reconveniat, coram judice utrique competente. Et quamvis criminaliter conventus, pendente eodem judicio actorem in causa civili reconvenire non possit, ne videantur delicta manere impunita, si ad civilem talem actionem distrahi possent, potest tamen reus conventus civiliter, pendente judicio civili, actorem reconvenire criminaliter, cùm ratio allata hîc non urgeat. Secundò in causis

causis appellationum non datur reconventioni locus, ubi judex ab actore non sponte eligitur, sed necessariò ob gravamen seu injuriam sibi factam aditur. Tertiò spoliatus agens judicio possessorio non potest reconveniri à Reo judicio petitorio. Quartò non admittitur reconventio in causis executionis, quæ paratam habere debent executionem in bonis debitoris. Quintò locum non habet reconventio, si impleatur officium judicis extrajudicialiter. Vide plura de his & aliis similibus alibi, vel apud Civilistas.

§. V.

Quando proponi debeat reconventio, & qnomodo in illa procedendum?

PRoponi debet reconventio in exordio litis statim, ante litis contestationem, vel statim post illam, antequam ulterius progrediatur, uti habetur *in Authen. De executoribus cap. 2. §. Sancimus 1. collat. 7. junctâ Gloss. V. mox.* Et quamvis de jure Canonico reconventio fieri possit etiam in progressu litis, usque ad sententiam definitivam, uti patet ex *c. Dispendia. 3. §. Reus quoque. De rescript. in 6.* non tamen fieri potest in progressu litis cum eo privilegio, ut pari modo causæ conventionis, & reconventionis tractentur, sed unâ expeditâ ad alteram transitus fieri debet: in aliis enim casibus, si debito tempore & modo reconventio apud eundem judicem, etiam delegatum interposita fuit, potest compellere Iudex reconventum actorem ad respondendum reconventioni, ut simul utraque causa, tam conventionis, quàm reconventionis expediatur. *c. Ex literis 1. h. t.* (nisi priùs de causa una liqueat, aut reconveniens ultrò cedat favori suo, aut omnino deserat reconventionem) ita tamen, ut semper præcedentiam habeat conventionis causæ, juxta illud, qui prior appellat, prior agit, *l. Qui appellat. 29. junctâ Gloss. V. Qui appellat. ff. De judic.*

Modus autem procedendi, qui observatur in causa conventionis, (præsertim vi rescripti alicujus impetrati) observari etiam debet in causa reconventionis, prout sumitur *ex c. Prudentiam. 2. h. t.* actoris enim & rei, ut ait Pontifex, in tali casu eadem est conditio, & jure eodem utique censeri debet, & hinc clausula posita in rescripto conventionis, ut procedatur v. g. appellatione remotâ observari etiam debet in causa reconventionis, (etsi de hoc in rescripto delegationis nulla facta sit expressa mentio) & quidem non solùm si ad instantiam actoris rescriptum impetratum est, ut vult *Gloss. fin. in c. 2. h. t.* sed etiam, si motu proprio in causa conventionis emanavit, ob eandem scilicet in utroque casu rationem; & si Reus vi rescripti impetrati ab actore tractus fuit ultra duas diætas extra Diœcesin, & ibi conventus, potest eodem favore fruens, ibidem reconvenire actorem: & si nolit actor respondere ad libellum reconventionis, nec tenebitur reus respondere ad libellum conventionis, &c.

TITV-

TITVLVS V.

DE LITIS CONTESTATIONE.

§. I.

Quid sit litis conteſtatio, ſeu in quo conſiſtat, & quo pacto inducatur, & an ſit neceſſaria ad Iudicii ſubſtantiam?

LItis conteſtatio, quæplerùmque requiritur ad ſubſtantiam judicii ordinarii, rectè deſcribitur, quòd ſit fundamentum judicii (propriè dicti) per petitionem (actoris) in jure propoſitam, & congruam (rei) reſponſionem animo litigandi factam (prout ſumitur ex *c. unico h. t.* & ex *c. Dudum. 54. §. Licet autem. De elect.*) juxta formam & praxin illius tribunalis factam; ita tamen, ut per ſolam facti nrraationem, & particulares petitiones, quæ fiunt ab actore, abſque petitione nulla fiat litis conteſtatio; poteſt autem ex parte rei fieri litis conteſtatio, non tamen negativè, ſive negando ſimpliciter narrata, & petita ab actore, prout narrantur, & petuntur, ſed etiam affirmativè, ita tamen, ut appareat, hæc fieri non animo cedendi liti, ſed animo litigandi, qui facilè præſumitur, quando narrata quædam conceduntur, petita tamen negantur, ad quem finem in judicio ſua petere cenſetur Actor, & negare ea cenſetur Reus, niſi major expreſſio ex particulari tribunalis alicujus ſtatuto aut conſuetudine requireretur, aut expreſsè proteſtetur Reus, ſe non animo litigandi, ſed informandi tantùm Iudicem, petita aut narrata negare.

§. II.

De poſitionibus, & articulis, ac reſponſionibus, & quomodo à litis conteſtatione differant?

POſitiones, quæ regulariter ſuper cauſa principali poſt litis conteſtationem fiunt, ſunt breves quædam narrationes, aut aſſertiones alicujus facti ad cauſam controverſam pertinentis, ſuper quo petitur ab adverſario reſponderi, ut noverit actor, ab onere probandi hoc per confeſſionem ultroneam adverſarii, ſe liberum. Debent autem poſitiones tales eſſe breves, claræ, & nihil ſuperfluum, aut ad rem non faciens continere, rejicienda à judice, ſi ſint impertinentes; & continere tantùm ea, quæ ſunt facti, non autem quæ ſunt juris, cùm jus ſum certitudinem non à reſponſo rei conventi, ſed ex ſe habeat: & ordinariè in judicio ordinario ſunt in ſcriptis offerendæ, medio juramento, quod juramentum dandorum dicitur, quo jurat actor, ſe non animo calumniandi, ſed juris ſui tuendi cauſâ, poſitiones tales exhibere. Ex his poſitionibus, ſi quæ à reo negentur, fiunt articuli probatoriales, ſi ad quos probandos ſe actor offerre debet, cùm enim reſponſiones ad poſitiones debeant eſſe ſimplices, puræ, & abſolutæ, ad rem pertinentes, & claræ, per verbum credo, aut non credo, &c. ut actor ſciat, quid ſibi probandum ſit, conſequenter ad lites abbreviandas articulo-

rum

rum talium plurimus usus est. In quorum locum, si per viam inquisitionis ex officio à Iudice procedatur, certa quædam Capitula proponuntur, super quibus suspectus est reus, & infamatus, ut ad ea respondeat.

Distinguuntur autem positiones istæ & articuli à litis contestatione, quòd in his articulis & positionibus nihil à Reo petatur, sicuti in litis contestatione & libello: & quamvis etiam à Iudice interrogationes fieri possent, ab his tamen positiones & articuli differunt, quòd positiones tales ab actore assertivè fiant, interrogatio v. g. à Iudice interrogativè.

§. III.

An, & quomodo per oppositam exceptionem inducatur, vel impediatur litis contestatio?

Quòd per exceceptionem dilatoriam, quâ Iudex tanquam incompetens recusatur, aut quâ actori opponitur, quòd non possit stare in judicio, litis contestatio non inducatur, certum est, quia tales exceptiones non animo litigandi, sed potius animo litem declinandi opponuntur: sed neque per oppositionem exceptionis peremptoriæ inducitur litis contestatio, prout expressè deciditur in *c. Si oblato 2. h. t. in 6.* Cùm in tali casu, qui taliter excipit, non respondeat ad actoris petitionem, cùm tamen litis contestatio per talem responsionem fieri debeat. Negari tamen non potest, quòd per exceptiones dilatorias impediatur quidem, & retardetur litis contestatio, nisi per non oppositas illas ante litis contestationem, videatur his pars litigans renuntiare, aut Iudicis jurisdictionem in se prorogare, per exceptionem tamen peremptoriam ante litis contestationem objectã, non impeditur litis contestatio, nisi de re judicata, aut lite finitâ reus excipiat, *c. Exception. 1. h. t. in 6.* vel de juramento à parte parti delato, aut factâ legitimâ inter partes transactione.

§. IV.

De effectibus litis contestationis.

Plures sunt illius effectus. Primò enim per litis contestationem partes litigantes ex mutuo consensu ad hanc instantiam judicii obligantur, ut neutra pars alterâ invitâ à judicio recedere possit. Secundò, Iudex recusari non potest post litis contestationem, nisi ex nova suspicionis causa superveniente. Tertiò, non possunt amplius post litis contestationem opponi exceptiones fori declinatoriæ, aut similes dilatoriæ, quibus renuntiatum videtur. Quartò interrumpitur per litis contestationem præscriptio longi temporis. Quintò, revocari nõ potest post litis contestationem Procurator, nec libellus mutari, &c. Vide plura apud **Auct.** Method. hic ex jure Civili petita.

TITVLVS VI.

UT LITE NON CONTESTATA, NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM.

REgula generalis hîc traditur, quòd ante litis contestationem nec ad testium receptionem (super causâ principali scilicet) nec ad sententiam definitivam ferendam, quâ causâ principalis finiatur (neque enim de interlocutoriis sententiis sermo est) definiri debeat, quia tamen suas hæc regula patitur exceptiones, ideo in specie examinanda illa magis. Sit ergo

§. I.

De nonnullis casibus in specie, & jure expressis, in quibus lite non contestatâ testes recipi non debent, vel non ferri sententia definitiva.

PRimò in causis matrimonialibus, si agatur de fœdere, & vinculo, ac valore matrimonii, ordo judiciarius exactè servandus non est, sed procedendum summariè, & celeriter negotium expediendum; si tamen de crimine tantùm agatur, adulterii v. g. ad separationem thori, testes recipi non debent, aut sententia definitiva ferri ante litis contestationem, etiamsi Reus sit contumax, & excommunicari possit *c. Ad hæc 1. & c. Accedens 4. h. t.* cùm in causa hac odiosa, quæ tendit ad thori dissolutioneem manente vinculo, rigidus ordo servandus sit. Secundò non potest procedi ad testium receptionem, aut sententiam definitivam contra contumacem, in cau principali restitutionis, si lis contest non fuerit. *c. Accedens. 2. h. t.* quam excommunicari possit: totus enim pr cessus in tali casu nullus & irritus est, non contestatâ, quæ est fundamen validi judicis ordinarii. Tertiò, quam contra contumaciter absentem, nec stes recipi possint ante litis contesta nem, nec sententia definitiva super sa principali ferri, potest tamen act reus contumaciter absens sit, in poss onem rei petitæ, custodiæ causâ imm si verò res talis sit, de qua litigatur, dicto modo in possessionem mitti p possit actor, per censuram Eccles cam compelli debet reus, ut compar & litem contestetur, *c. Tua 3. h. t.* u contumacia reo tali prosit. Si tam actor post oblatum libellum, ante contestationem, contumaciter se abs ter, nec ad instantiam Rei citatus com pareat, audiendus Reus est, & ipsius d fensiones, ac ferenda sententia definit etiamsi lis contestata non fuerit, ne nocens scilicet propter contumaci actoris, qui liberè ad judicium pro vocavit, patiatur.

§. II.

§. II.

De pluribus Casibus exceptis, quibus lite non contestatâ, testes recipi possunt, vel etiam interdum ad sententiam definitivam procedi potest.

PRimò si periculum in mora sit, quia testes sunt senes, vel valetudinarii, aut ex alia causa mors, aut diuturna absentia illius timetur, vel periculum est, ne testes rei gestæ obliviscantur, possunt recipi testes, si civiliter tantùm agatur) ne veritas scilicet occultetur, & probationis copia subtrahatur) quamvis lis contestata nondum fuerit. *c. Quoniam §. h. t.* non quidem, ut statim, si reus citari, non possit, vel non possit comparere, ad definitivam sententiam procedatur, sed asserventur attestationes tales, donec reus conveniri possit (si citari non possit) & ipsi ad defendendum exhibeantur (nisi in facto notorio, non ex juris necessitate ad cautelam tantùm majorem auditi testes fuissent) saltem intra annum ab initio utilem, in progressu verò continuum à tempore, quo poterat conveniri, numerandum, ut ne videatur fraus aliqua in testium taliter facta receptione intervenisse. Hæc autem intelligi debent de testibus ex parte Actoris; Reus enim tam in causis civilibus quàm in criminalibus testes suos producere potest, quandocùnque vult, pro hac defensione, & petitione, ut ad perpetuam rei memoriam admittantur, ratione incertitudinis scilicet, ne probationes pro innocentia ejus illi pereant, nisi exceptio à reo opponenda, vim actionis habeat, uti est exceptio de non numerata pecunia intra annum opposita. Possunt tamen in pluribus adhuc casibus, ob contumaciam rei absentis recipi testes, & ferri definitiva sententia, ante litis contestationem, de quibus vide *c. ult. h. t.* Ex quo capitulo etiam habetur modus procedendi contra reum absentem contumaciter, si conveniatur actione reali, vel personali.

TITULUS VII.

DE IURAMENTO CALUMNIÆ.

IUramentum Calumniæ est illud, quo partes litigantes jurant, quòd in judicio tam agendo, quàm excipiendo & defendendo absque fraude & calumnia versari velint, omniáque bonâ fide peragere. Plura censetur continere capitula hoc juramentum his communiter versiculis comprehensa.

Illud juretur, quod lis sibi justa videtur,
Et si quæretur, verum non inficietur,
Nil promittatur, nec falsa probatio detur,
Ut lis tardetur, dilatio nulla petatur.

Et hinc à juramento de veritate dicenda differt, quòd illud præstetur in causis civilibus & criminalibus, juramentum autem veritatis in spiritualibus, & his annexis; quòd juramentum calumniæ sit juramentum credulitatis, alterum verò de veritate, sit juramentum scientiæ, (saltem de jure, quidquid sit de praxi & consuetudine, juxta quam sufficit, ad hoc juramentum, credere, quòd verum sit, quod dicit) & quòd denique juramentum calumniæ pluta contineat, juramentum verò veritatis tantùm sit de veritate dicenda. A juramento autem malitiæ differt, quòd juramentum calumniæ regulariter semel tantùm in causa tota præstetur post litem contestatam, malitiæ verò juramentum toties exigi possit, quoties contra litigantem partem est præsumptio de exceptione v. g. malitiosè proposita &c. præstari autem necessariò debet juramentum calumniæ, si ab alterutra parte exactum fuerit, non obstante appellatione, quam in causa principali pars litigans fecit, ita ut in tali casu ad substantiam processûs pertineat, & nullus ille processus sit, quando exactum quidem, præstitum tamen juramentum calumniæ non fuit; & quamvis tacitè remitti possit hoc juramentum calumniæ, in quantum scilicet à parte non exigitur, ita ut in tali casu validus processus sit, *c. 1. h. t. in 6. §. propter.* per pactum tamen expressum, aut consuetudinem introductam remitti non potest, juxta *cit c. juncta Gloss. V. Tacitè &c. Cæterum 5. h. t.* etiamsi à Iudice tantùm ex officio exigatur, tum quod pactis privatorum favori publico, cui ad plurimas fraudes cavèndas conducit juramentum calumniæ, præjudicari non potest, tum quòd consuetudo talis pluribus fraudibus materiam præbens sit irrationabilis. Potest tamen aliquid conducere hominum probitas, ut ne juramentum hoc à judice ex officio exigatur, & per juramentum de veritate dicenda suppleri possit.

§. II.

Quinam præstare debent juramentum Calumniæ, vel non?

REgulariter & ordinariè non tantùm personæ principales in judicio litigantes tam actor scilicet quàm reus (prius tamen actor, qui prius ad judicium provocavit) per se de calumnia jurare debent etiamsi per procuratores agant sed etiam eorum hæredes, si ad hos lis, sive instantia causæ talis devolvatur, cùm illi quidem in bona fide respectu hujus causæ esse potuerint, hæredes tamen malam fidem habere. Clerici verò si coram Iudice suo Ecclesiastico in propriis causis litigent, compelli possunt, ad juramentum hoc calumniæ per se præstandum (cùm in causis propriis censeantur melius esse informati) si autem agant in causis fatarum Ecclesiarum, aut coram Iudice non suo, cogi non possunt, ut per se de calumnia jurent: nec possunt jurare sine consensu sui Episcopi vel Superioris sui immediati, sufficit tamen, si ad Ecclesiæ bonum videbitur, præstare illud per Syndicum vel Procuratorem ad causas Ecclesiæ generaliter constitutum *c. In pertractandis 3. h. t.*) per quos in judicio tales personæ, præsertim si in dignitate Ecclesiastica constitutæ sint, decentius agent, quàm per se. Sufficit tamen ob

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

majorem reverentiam, si Episcopus per se litigeain judicio, ut propositis tantùm Evangeliis, jurare debeant. Uti colligitur *exc. ult. h. t.* (nisi causæ arduitas plus exigat etiam respectu Episcopi) si consuetudo aliud non jubeat ; sicuti autem in causis communitatis, quæ Syndicum v. g. non habent, satis est, si principalis pars de calumnia juret, ita potest etiam procurator specialis admitti ad jurandum de calumnia, tam in animam propriam, quàm in animam sui principalis, si speciale de hoc mandatum habeat, *c. Nullam 3. h. t. in 6.* ut ne huic calumniandi detur occasio, nisi ex officio judicis parti datus sit talis procurator, quo in casu in animam propriam talis procurator jure non tenetur, cùm dolo facere non censeatur, quæ facit ex mandato judicis. Imo quamvis partes litigantes principales per se de calumnia juraverint, & postea per procuratores à se constitutos causam suam prosequi velint, debent etiam isti (uti & illi, qui à procuratoribus post litem contestatam substituuntur) de calumnia jurare, uti colligitur *exc. 2. §. Procuratores h. t. in 6.* cùm & ipsi calumniari possint, & consequenter per principalium juramentum de cavenda calumnia parti litiganti, non est satis consultum : quod ipsum ob hanc causam sentiendum etiam & dicendum est, de Advocatis, qui melius sæpius calumniari sciunt, & solent, quàm ipsæ partes, nisi hodiernâ consuetudine hi tales à juramento hoc exensentur, de quibus dignitas personæ meliora præsumere jubet, vel certè ne detur multorum perjuriorum occasio, vel quòd videatur juramentum generale, quod in Curiis plerisque usitatum est, dum ad munus Advocati admittuntur, aliqui sufficere.

§. II.

In quibus causis, quando, & quomodo præstandum sit juramentum calumniæ?

IN omnibus causis, in quibus probatio est necessaria, non tantum in prima instantia, sed etiam in causa appellationis, præstandum est juramentum calumniæ, sive causæ illæ civiles sint, sive criminales (*gloss. in c. 1. V. criminaliter h. t.*) sive sint ordinariæ, sive delegatæ, sive compromissariæ, quæ coram arbitris tractantur, sive parvæ sive magnæ: & quamvis olim de jure antiquo Canonico, in causis spiritualibus aut eis annexis juramentum calumniæ nec deferri, nec recipi soleret. *c. Literas 2. h. t.* eò quòd in spiritualibus præsumeretur semper Deus haberi præ oculis, nec calumniaturos litigantes, & sufficere juramentum de veritate dicenda, quia tamen postea animadversum fuit, ut ait Pontifex *in c. 1. §. Quamvis h. t. in 6.* etiam in his causis frequenter à litigantibus calumnias irrogari, hinc statutum hoc jure novo fuit, ut in his etiam causis tam de veritate dicenda, quàm de caumnia juretur.

Est autem hoc juramentum calumniæ in principio litis præstandum, statim scilicet post litem contestatam, antequam positiones ab adversario offerantur, neque tamen, ut advertunt *SS.* Canones, processus judiciarius erit vitiosus, si serius præstitum fuerit hoc juramentum, cùm ordo hic, ut ait Pontifex *in cit. c. 1. in 6.* non sit de substantia processûs, & ideo

exigi nonnunquam potest, etiam ante litis contestationem, super una saltem particulari dilatione v.g. quam petit litigans, & post litis contestationem, dum in causa concluſum fuerit. Ad formam juramenti de calumnia, quod attinet, præstandum quidem illud esset, propositis, aut tactis Evangeliis pro diversitate jurantium, ut dictum, hodie tamen hæc solemnitas necessaria non est, modò apud acta juretur coram Judice, aut Officiali ab illo deputato. &c.

§. IV.

De pœnis recusantis præstare juramentum calumniæ, & hujus effectu.

QUi recusat præstare juramentum calumniæ, cùm tamen præstandum esset, eam pœnam incurrit, ut, si actor sit, ab instituta actione cadat; si verò reus sit, pro confesso habeatur, prout decidtur in *c. ult.* §. *Pœna verò h.t.* non quidem, quasi ipso jure pœnalis incurratur, sed opus est sententiâ Judicis, uti patet ex *Authen. Principales Cod. h.t.* neque tamen hanc pœnam incurrit Ecclesia vel Universitas aliqua, si Syndicus aut Administrator, &c. recuset juramentum hoc calumniæ præstare, cùm contumacia horum non noceat principalibus; sicuti nec nocet contumacia Procuratoris ad litem constituti, si post litem contestatam in propriam animam jurare nolit de calumnia, cùm horum delicta non debeant adscribi principalibus.

Effectus autem hujus juramenti de calumniâ vitandâ est, quòd jurans ob hoc juramentum præstitum excusetur ab omni calumniandi suspicione, tam tacitâ, quàm præsumptâ, nisi evidens illa esset, de qua criminaliter accusari, & puniri potest, finitâ causâ principali, calumnians.

TITULUS VIII.

DE DILATIONIBUS.

DIlatio in genere aliud non est, quàm indultum seu concessio temporis, inter quod aliquid agi potest. Alia est judicialis, alia extrajudicialis, prout ad actum aliquem judicialem agendum vel extrajudicialem conceditur, & Judicialium, de quibus hic sermo est, sunt aliæ legales, quæ à lege, statuto, consuetudine, vel stylo Curiæ conceduntur; aliæ conventionales, quæ ex partium conventione seu consensu dantur; aliæ strictè dictæ judiciales, quæ à judice, pro tribunali sedente, causâ cognitâ, & utraque parte præsente, in judicio dantur, longiores, & breviores pro diversitate circumstantiarum, prout etiam Judicio est, legales non nunquam restringere, vel prorogare. Et sicuti tres sunt judicii partes. Prima à citatione usque ad litis contestationem inclusivè. Secunda à li-

tis

tis contestatione usque ad sententiam definitivam exclùsivè. Tertia à sententia usque ad ejus executionem inclusivè, ita dilationum etiam judicialium tres sunt species. De quibus sit

§. I.

De Dilationibus, quæ ante litis contestationem conceduntur.

SUnt plures tales dilationes, primò quidem citatoriæ, quæ etiam vocantur exspectatoriæ, & dantur Reo citato, absenti ad comparendum, & respondendum in judicio petitioni Actoris, quæ quidem dilationes suâ naturâ peremptoriæ non sunt, sed potest unâ concessâ, altera, ac etiam tertia concedi, quæ tandem peremptoria est, si tamen ratio aliqua exigat, potest prima statim cum termino peremptorio fieri, ita tamen commodum tempus ad comparendum determinando, ut tribus citationibus æquivaleat, vel saltem pars citata, abbreviato sine causa justa termino, non nimium gravetur, quo in casu appellare etiam posset, *C. Dilecti 1. h. t.* (ad quam excludendam consultum est, ut si dilationem abbreviet judex, causam illius exprimat, & peremptoriæ citationi inserat) aut jus domum revocandi haberet in causa privata, & novas dilationes petendi, si ex loco remoto in publica causa etiam citatus fuisset. *c. Exposuit. 4. h. t.* Secundò sunt aliæ deliberatoriæ dilationes, quæ dantur Reo post oblatum libellum, ut deliberare possit, utrùm litigare velit; & plerumque sunt viginti dierum deliberatoriæ hæ induciæ à die porrecti libelli. Quæ tamen deliberatoriæ dilationes quandóque negari possunt, si per literas citatorias, quibus tota petitio Actoris inserta fuit, sufficienter instrui possit reus. *c. Præterea 2. & c. Literæ 3. h. t.* Tertiò sunt aliæ recusatoriæ, seu declinatoriæ, quæ ad omnes exceptiones dilatorias opponendas dantur, priusquam fiat litis contestatio. juxta *c. Pastoralis 4. de except.* quales dilationes sunt, quæ recusant Judicem, quæ rescriptum impugnant, &c.

§. II.

De dilationibus, quæ post litis contestationem, vel ante sententiam definitivam, vel post illam conceduntur, & de prorogatione, atque effectibus dilationum.

IN secunda Judicii parte post litis contestationem, & juramentum calumniæ præstitum conceduntur dilationes probatoriæ & allegatoriæ. Probatoriæ sunt, quæ dantur Actori ad positiones & articulos probatorios formandos, vel Reo ad respondendum ad eos; item ad testes vel instrumenta quærenda, aut præparanda, adeóque ad probandam suam intentionem & exceptionem. Et quamvis in causis pecuniariis, aut Civilibus regulariter unica tantùm detur, (nisi objustum impedimentum à parte litigante allegatum, & probatum, tertiam vel etiam, quartam: nunquam tamen, quintam Judex indulgeat cum solemnitate legali, sive post probatam petendi causam, & præstitum à parte petente juramentum, quòd malitiosè non petat dilationem talem) in causis tamen criminalibus, ubi majus vertitur præjudicium, accusatori duæ, Reo autem tres tales dilationes ex quacunque causa, etiam nullo allegato im-

impedimento, concedi possunt (modò absit præsumptio, quâ malitiosè tales dilationes petuntur) si tamen partes tales dilationes petant. Sunt autem ordinariè trium, sex, aut novem mensium hæ dilationes, pro circumstantiarum diversitate arbitrio Judicis definiendæ, ita tamen, ut inter Actorem & Reum servetur æqualitas. Allegatoriæ verò dilationes sunt, quæ dantur partibus, post probationes & exceptiones auditas, ad allegandum ultra quid, si velint, debet enim post auditas probationes interrogare partes Judex, num ulterius aliquid allegare velint, & ad has allegationes producendas concedendæ sunt partibus tres dilationes, quarum quælibet triginta dies sive mensem continet.

In tertia parte judicii conceduntur dilationes definitoriæ, & executoriæ. Definitoriæ sunt, quæ dantur ad causam definiendam, statuto scil. certo tempore, quo ad audiendam sententiam partes comparere debeant: executoriæ dilationes sunt, quæ dantur Reo per sententiam condemnato, ad solutionem v. g. faciendam, quod temp° ordinariè quarta mensium esse solet, ita tamen ut à Judice abbreviari, aut prorogari possit, quæ quidem dilationes executoriæ in actionibus realibus aut criminalibus (rarò locum habent, cùm statim executio in talibus causis fiat, nisi per accidens executionem talem quid impediat. Prorogatio dilationis tum censetur fieri, quando dilationis labentis, nondum tamen elapsæ extensio, quo in casu prior dilatio adhuc durare dicitur, & lapso prorogatæ etiam dilationis termino, nova censetur fieri dilatio, quæ concedi non potest sine aliqua causæ, cognitione, utrùm scil. causa concedendæ dilationis sufficiens sit, &c. Prima tamen probatoria dilatio non potest prorogari, quia supereset secunda, tertia, & quarta, allegato, & probato justo impedimento. Effectus dilationis præcipuus est, quòd, eâ pendente, officium Judicis conquiescat, neque quidquam agendum sit, aut innovandum super articulo seu capitulo, super quo data est dilatio; nisi pars litigans, cui concessa fuit dilatio, hâc nondum finitâ, agat in causa sua, & in hac, non obstante dilatione, nondum finitâ procedat.

TITULUS IX.

DE FERIIS.

§. I.

De variis feriarum generibus, & earum computatione.

FEriæ, hîc loci, generatim dicuntur dies, seu tempora, quibus jus non dicitur, sive quibus à negotiis forensibus, sive actibus judicialibus cessatur, & vacatur. Sunt autem feriæ aliæ solemnes seu ordinariæ, quæ à legibus & SS. Canonibus definitæ sunt, & singulis annis recurrunt. Aliæ sunt extraordinariæ, seu repentinæ, quæ non certâ & stabili lege, sed pro re certa occurrentibus

tibus variis occasionibus, indicuntur à Principe v. g. Illarum aliæ sunt sacræ, ob Dei cultum & honorem Sanctorum institutæ; & quidem vel politicæ, seu honorariæ, in honorem Principis institutæ, aliæ necessariæ, sive rusticæ, ob utilitatem ruri laborantium institutæ, messis, v.g. & vindemiæ tempore, &c. juxta Regionis conditionem observandæ. Præter has ferias dantur etiam feriæ nuptiarum, quibus à nuptiis publicè, & solemniter celebrandis abstineri debet; de quibus videndum *Tridenti. Sess. 24. c. 10. De refor. Matri*, quod hodie correxit antiquum jus, & observari debet.

Inchoantur autem feriæ sacræ à vespera præcedentis diei, & terminantur in vespera diei sequentis. *argu. c. 1. h. t.* ita ut observari debeant tales sacræ feriæ à vespera ad vesperam, non tantùm circa officia Divina facienda, sed etiam circa abstinendum à laboribus servilibus, aliisque prohibitis: plurimùm tamen hac in re valet consuetudo, juxta quam in plerisque Europæ Regionibus à medio noctis præcedentis usque ad medium alterius noctis talis à laboribus vacatio observatur, quam consuetudinem multùm juvat *c. Quoniam 2. h. t.*

§. II.

De potestate indicendi ferias sacras, & de operibus servilibus, quæ in illis fieri prohibentur.

IN Ecclesia universali solus Papa, & in sua Diœcesi, quilibet Episcopus potest ferias sacras indicere. *can. 1. dist. 3. De consec.* saltem cum consensu sui Capituli, & circa Sanctos jam Canonizatos. Et quamvis Princeps etiam secularis præcipere possit suis subditis, ut à laboribus & operibus servilibus ac forensibus vacent, non tamen Festum diem instituere potest ad cultum Sancti alicujus in conscientia, aut ad pœnam obligantem, ne Laicis concessa videatur de rebus spiritualibus disponendi facultas, & hinc si popul⁹ voto facto se obligavit, ad Festum Sancti alicujus celebrandum, possunt quidem illi, qui vovernnt, vi voti ad festum tale celebrandum obligari, non obligantur tamen neque isti voventes, neque successores illorum vi statuti alicujus, aut consuetudinis, nisi approbatio Episcopi interveniat.

Prohibentur autem in sacris feriis non tantùm actus forenses, seu judiciales, qui soli prohibentur in feriis rusticis, ne labores scilicet illorum interrumpantur, sed opera etiam servilia, seu mechanica, quibus ministerium corporale, aut famulatus aliis exhibetur, ut est arare, fabricare, artificiata conficere &c. de quibus operibus videndi Theologi morales.

§. III.

Quinam actus non serviles, seu liberales exerceri prohibentur diebus feriatis?

PRohibetur insuper *in c. 1. & ult. h. t.* ne Festis diebus, Divino, aut Ss. cultui destinatis, mercatus fiant (publici & solemnes contractus, publicæ nundinæ &c.) ne fiant placita (judicia scilicet & strepitus judiciales, aut arbitria, in quibus servari debet ordo judiciarius) ne juramenta præstentur (extrajudicialia, quibus pacta & conventiones publicè & solemniter firmantur, nisi pro pace, aut alia simili necessitate fiant) quâ tamen in re non

non tantùm servandæ receptæ consuetudines, sed semper à prohibitionibus his excipiuntur casus necessitatis, & casus pietatis, sicuti enim necessitas non habet legem, ita ut si illa urgeat, non tantùm causæ civiles, sed etiam criminales diebus Festis expediri possint; sic plurima etiam fieri possunt, ob causam pietatis diebus Festis, in causis v. g. alimentorum, juramentorum, pupillorum, pauperum & miserabilium personarum &c. in causis cultum sactum concernentibus &c. Imò diebus Festis etiam fieri possunt actus voluntariæ jurisdictionis, emancipatio v. g. manumissio, dispensatio, absolutio, concessio indulgentiarum &c. cùm stetpitum hæc talia judicialem non requirant, vel sint opera pietatis. Et quamvis feriis rusticis, messium scilicet & vindemiarum, quæ ad omnes loci taiis incolas extendi possunt, renuntiare possint partes litigantes v. g. ita ut non obstantibus his feriis, causam suam agere velint, cùm feriæ istæ ob privatum favorem concessæ sint, judicem tamen cogere non possunt, ad causam dijudicandam tali feriarum tempore, nec possunt renuntiare feriis sacris, aut extraordinatiis profanis, ob cultum Sanctorum aut bonum publicum indictis, cum publico tali derogare non possit privatus. Prout colligitur etiam *ex cit. ult. h. t.*

§. IV.

Quinam actus Iudiciales in specie sint prohibiti in diebus festis, vel permissi?

PRimò quidem Libellus judici die Festo etiam offerri potest, cùm Libelli talis oblatio non sit actus judicialis, uti nec inquisitio, quæ à Iudice nonnu- quam fit prius, quàm causa agi inchoatur, citatâ saltem parte adversariâ. Decretum tamen sive Iudicis mandatum de citando Reo die Festo fieri non potest ob contrariam rationem, eo quòd hoc mandato judicium inchoati censeatur. Ipsa verò citationis executio sive Mandati citatorii insinuatio, quæ nudum ministerium continet, & actus judicialis non est, per Judicem fieri solet die etiam Festo fieri potest. Et quamvis sint aliqui, qui putant, validam esse citationem illam, quâ Judex die non Festo de citando mandatum dat, citat tamen ad diem Festum, ut in Festo Assumptionis v. g. B. V. in judicio compareat, cùm in tali casu mens citantis Iudiciis non sit ut hoc ipso die Festo in judicio se sistat, sed ut in loco compareat, quo postea altero statim die judicium fieri; distinguunt tamen rectiùs alii, verborum & jurium rigori inhærentes, & nolunt valere citationem, quâ Judex expressè ad diem Festum citat partem, ut se sistat in judicio, cùm ea, quæ contra jus fiunt, pro infectis haberi debeant, *juxta reg. 14. in 6.* valere autem putant citationem, quâ ad certum diem mensis citatur aliquis, in quem illo anno dies Festus incidit, cùm in tali casu nihil expressè contra jus fiat, & mens citantis benigniorem explicationem mereatur.

Secundò probabile quidem est, quòd in die Festo testes examinari, & eorum depositiones licitè & validè possint, audito modò præcedente die non Festo juramentum deposuerint, cùm juramenti præstatio die Festo fit prohibita, examinatio verò & depositio testium actus judicialis non

non sit, qui per quemlibet à Judice deputatum tanquam merum executorem, in loco etiam non publico fieri potest, opposita tamen sententia probabilior & juri conformior est, neque enim testes die tali festo ad respondendum à Iudice cogi possunt, ergo depositio eorum non est juridica, & consequenter non est valida.

Tertiò nulla est in die Festo non tantùm prolatio sententiæ judicialis, sed hujus etiam executio. *juxta L. ult. Cod. h. t.* cùm sine strepitu judiciali fieri non possit; & ideo etiam reus die Festò capi, aut incarcerari non potest, sive hoc fiat pro debito civili, sive pro crimine, nisi periculum esset in mora; & quamvis jura Civilia plus hac in re admittant, servari tamen debet jus Canonicum, quod hæc talia ordinariè prohibet.

Quartò denique appellare quidem potest aliquis die etiam Festo, non tamen appellationem prosequi, eò quòd appellatio non indigeat tanto strepitu, quanto indiget appellationis prosecutio, quamvis & illud tutius fiat die non Festo.

TITVLVS X.

DE ORDINE COGNITIONUM.

SI plures quæstiones in idem judicium conveniant, & deducantur, de qua prius cognoscendum sit, potissimùm hîc dubitatur, & hinc est.

§. I.

An prius discutienda sit quæstio consanguinitatis, quàm super Matrimonio pronuntietur?

EX c. *Intelleximus* 1. *h. t.* decidendum hoc est, ubi mulier in Maritum petiit aliquem, eò quòd cum eo contraxisset, & super hoc testes produxit; vir tamen hoc negavit consanguineum illius esse se in gradu prohibito probans; quæ viri exceptio, quam quæstionem incidentem dicunt, prius dijudicanda à Pontifice dicitur quàm causa principalis Matrimonii. Ex qua Pontificis decisione inferunt communiter peremptorias exceptiones, quæ justitiam causæ principalis concernunt, per quas actio omnino excluditur ipso jure, seu potius nunquam nata ostenditur, prius dijudicandas, quàm de causa principali cognoscatur, cùm illâ probatâ clarum sit, nullum jus competere in causa principali actori, & consequenter etiam hac exceptione probatâ, super causa principali indirectè saltem cognitâ Iudex pronuntiare potest, & debet. Si verò apposita exceptio non tam justitiam causæ perimat, quàm processum ordinarium judicii impediat, qualis est exceptio litis finitæ, rei transactæ &c. quales exceptiones emergentes dicunt, non tantùm prius cognosci debet talis exceptio, quàm causa principalis tractetur, sed prius etiam super ea pronuntiari debet; ut appareat, utrùm procedi ulterius debeat.

§. II.

Quomodo, seu quo ordine procedendum sit in causâ, seu quæstione spoliationis?

COlligitur responsio ex *c. Cùm dilectus. 2. h.t.* ubi Pontifex dicit: Si reus contra actorem spoliatorem agentem super spolio, vicissim spoliationem objiciat, distinguendum esse, utrum quæstio spoliationis per modum actionis proposita fuerit, ad restitutionem petendam; vel utrum proposita fuerit per modum exceptionis, ad intentionem adversarii repellendam. Prius si fiat, censebuntur mutuæ actiones, sive conventio & reconventio, & juxta modum mutuarum talium petitionum pariter tractandæ, & unâ sententiâ terminandæ sunt, ita tamen, ut in conventione semper priorem locum habeat conventionis causa, quæ prius in judicium deducta fuit; si verò per modum exceptionis opponatur spoliatio ad impediendum, vel differendum processum judiciarium, donec restitutio facta sit, prius de exceptione spolii, velut de dilatoria exceptione, quàm de causa principali cognoscendum est, cùm reus in tali casu non teneatur actori respondere, priusquàm restitutio facta sit. *c. ult. h.t.* Et quamvis actor condemnari non possit, ad absolutè restituendum, cùm exceptio non fiat ad impetrandam restitutionem, sed ad excludendam tantùm actoris petitionem, condemnari tamen potest ad restitutionem sub conditione, si scilicet ulterius agere velit. Sunt tamen etiam plures casus, in quibus exceptio spoliationis contra spoliatorem opponi non potest, si scilicet periculum sit in mora, si præcisè officium Iudicis imploretur; si spoliatus conveniatur ex promissione juramenti firmati, in causa matrimoniali, & aliis spiritualibus; si factum sit notorium, &c. videatur etiam *c. Super spoliatione. 4. h.t.*

§. III.

An, & quâ ratione, si in judicio incidat quæstio præjudicialis ipsi causæ principali, prius de causa seu quæstione incidente cognoscendum sit, quàm de causa principali?

SI in causa ad Iudicem secularem deducta quæstio incidat, quæ quidem ad forum Ecclesiasticum pertinet, sine hujus tamen decisione in causa principali pergi non potest, non debet prius Iudex Secularis cognoscere super causa principali, quàm illa incidens quæstio à Iudice Ecclesiastico decisa fuerit, cùm ab hujus decisione dependeat illa *c. Tuam. 3. h.t.* ita ut Iudicis secularis, quoad causam principalem, suspensa maneat jurisdictio, dum à Iudice Ecclesiastico hæc præjudicialis incidens decisa fuerit, ad cujus tribunal tunc quæstio incidens ratione spiritualitatis pertinet. Quin imò in causis per se & ex objecto suo spiritualibus, seu Ecclesiasticis potest Iudex Ecclesiasticus, vel ex proprio motu, vel ad instantiam partis inhibere Iudici seculari, ne in causa principali agat aliquid, antequam incidens illa decisa fuerit. Quòd si tamen causâ principali coram Iudice seculari jam motâ, quæstio præjudicialis incidat ad forum Civile pertinens, potest quidem Iudex secularis etiam de hac incidente

dente quæstione cognoscere, si non excedat illius jurisdictionem, prius tamen de ea judicare debet, quàm de causa principali, cùm illâ probatâ locum non habeat causa principalis.

TITVLVS XI.

DE PLUS PETITIONIBUS.

§. I.

Quot modis plus petatur?

IN *c. Consultum unico h. t.* habetur, quòd quatuor modis plus peti possit, causâ scilicet, re, tempore, & loco. Causâ plus petere dicitur, qui in specie & determinatò à debitore petit, in genere tantùm, vel alternativè, aut disjunctivè debet aliquid, sic si alter tibi promisit equum aliquem, aut equum, vel duodecim aureos, tu verò equum Neopolitanum determinatè petas, vel omninò velis habere duodecim aureos, cùm tamen penes te non sit electio (quæ in debitis ex contractu indeterminatis penes debitorem est, nisi ex verbis aliud appareat, ut ex ultima voluntate debeantur) causâ plus petere diceris, & etiamsi vilius quid petat, quàm alter daturus esset, plus causâ petere dicitur, cùm non sit electio penes hunc, sed penes debitorem, qui nonnunquam difficilius caret viliore, quàm meliore.

Re plus petere dicitur, si decem v. g. aurei tibi debiti sint, tu tamen petas viginti, non quidem ut accessorium quid principali debito, sicuti non plus petere dicitur, qui fundum v. g. cum fructibus petit, cùm fructus in tali casu petantur, non ut principale debitum, sed ut accessorii fundo, &c. tutius tamen est, ad omnem cavendam litem nihil necessariam, ut clausula tali petitioni adjiciatur, petere se scilicet hæc, salvo tamen jure superflui.

Locô plus petitur, cùm quis alibi convenitur, quàm ubi conventum erat, stipulatus v. g. es, quòd Augustæ solutionem v. g. facere velis, alter tamen Ulmæ te de solutione facienda convenit. Quo in casu ad id, quod interest, solutionem non in alieno loco petitam, & factam esse, ex æquitate naturali, non in pœnam tenebitur, qui loco plus petivit, nisi petitionis talis faciendæ justa causa subsit, aut in alio quidem loco petas solutionem v. g. quàm conventum erat commodo tamen debitori, & factâ mentione loci, in quem conventum erat.

Tempore denique plus petitur, cùm ante diem, vel ante conditiones pacto adjectas conventum petitur; sicuti enim qui moratur solutionem, & tempore suo non solvit, minus solvere censetur, ita etiam, qui petit solutionem ante præfixum solutioni faciendæ tempus, plus petere censetur.

§. II.

Quæ sit pœna plus petentium?

OLim pœna plus petentium fuerat, ut causâ caderent, nec facilè in integrum restituentur. §. *Si quis agens instit. de dationibus.* Hodierno tamen jure, qui plus re, causâ, vel loco petit, condemnatur in omne damnum, quod suâ petitione debitori intulit, ita ut post sententiam etiam latam, nova possit institui actio. Et quamvis tripli etiam pœnam jura Civilia statuant, pecuniæ illius, quæ in Iudicem & executores Iudicis numeranda fuerat, de jure tamen Canonico hujus pœnæ nulla fit mentio, neque ubique hujus tripli habetur ratio. Tempore verò, qui plus petit in pœnam pati debet, ut adversario inducta duplicentur ad solutionem v.g. faciendam, neque cogatur litem suscipere, nisi prius expensæ illi solvantur. Interim tamen, si quis plus petit ante litis contestationem, vel etiam post, ante latam tamen sententiam à petitione hac desistat, non incurrit pœnas relatas plus petentium, ut constat ex *cit. c. Vnico. h.t.* ubi pœnæ hæ imponuntur perseverantibus in judicio in sua plus petitione.

TITVLVS XII.

DE CAVSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS.

§. I.

Quid, & quotuplex sit possessio, & quomodo à proprietate differat, & quæ sint commoda, seu privilegia possessionis?

POssessio communiter definitur in genere, quòd sit rei corporalis apprensio, seu detentio, animi, corporis, & juris adminiculo. Dicitur primò apprehensio, seu detentio, verè scilicet manibus apprendendo rem, pedibus insistendo, fundando, vel fictâ, juris scilicet fictione, juxta quæ jura visione nonnunquam in certis circumstantiis, aut signi alicujus apprensione, &c. res aliqua possideri inchoatur, & dicitur. Dicitur secundò, rei corporalis: incorporalium enim rerum, uti sunt jura, propriè juxta Iuristas non est possessio, sed tantùm quasi possessio. Dicitur tertiò, corporis & animi adminiculo scilicet, licet enim ad continuandam nonnunquam possessionem non requiratur corporalis detentio, ad acquirendam tamen, & inchoandam possessionem corporis & animi adminiculum requiritur, & alterum sine altero non sufficit. Dicitur quartò, juris adminiculo: non quòd omnis possessio justa sit, sed quòd jus tali possessioni non resistat positivè, sicuti resistit, quò minùs Laici res spirituales possideant.

Dividitur autem possessio potissimùm in Civilem & naturalem, hæc corporalis

poralis possessio est, si sit à Civili sejuncta, casu quo v. g. unus rem aliqnam ut suam possidet in absentia alterius, qui tamen corpore quidem absens est, animo tamen rem suam possidere pergit; & illa si à naturali sejuncta est, solo animo, absque corporali detentione retinetur, in casu v. g. quo quis à rebus suis absens est, nec per se, nec per alium corpore res illas detinet, animum tamen nunquam abjecit, res eas possidendi, &c. Perfectissima possessio est, quæ utrumque conjungit, prout loquitur possessionis definitio. Sunt quidem & aliæ divisiones possessionis, sic alia justa, alia injusta dicitur; alia bonæ, aliæ malæ fidei; alia vera, alia colorata, & apparens; alia violenta, alia clandestina, &c. quæ tamen divisiones, quia alibi explicantur, vel per se claræ sunt, ulteriorem declarationem non exigunt.

Differt autem in pluribus à proprietate possessio. Primò enim proprietas idem est, quod dominium, aut quasi dominium, possessor autem sæpè nullum rei, quam possidet, dominium habet. Secundò proprietas nonnunquam acquiritur solo animo, ante apprehensionem rei v. g. possessio verò solo animo, sine omni apprehensione vera, vel ficta acquiri non potest, è contrario verò solo animo amittitur possessio, non autem dominium. Tertiò possessio ex pluribus causis haberi potest, dominium verò non nisi ex una acquiri potest. Quartò potest fieri, ut per traditionem cum justo titulo acquiratur rei dominium, non autem possessio, si alter scilicet rem illam, quamvis injustè detineat, &c.

Commoda autem, seu privilegia possessionis etiam plura sunt. Primò, quòd possessor bonæ fidei, si alia necessaria præscriptioni accedant, præscribat rem, quam possidet. Secundò quòd in dubio, num res sua, facta sit, nec ne, si dubium tale præscriptionis tempore occurrat, juvare se possit ad rem retinendam titulo possessionis. Tertiò, quòd jus habeat administrationis, si rem bonâ fide possidet. Quartò, si rem, quam bonâ fide possederat, bonâ fide absumpserit, ad plus non tenetur restituendum, quàm inde locupletior factus est. Quintò non censetur Princeps dare privilegium, aut beneficium cum præjudicio alterius in possessione existentis.

§. II.

Quibus modis possessio acquiratur, vel amittatur?

RErum corporalium possessio acquiritur per apprensionem talis rei veram, vel fictam; ita tamen ut necessarium non sit, quamlibet partē rei alicujus, plures partes conjunctas habentes, apprehendere, ut vera sit apprehensio, sed sufficiat unam v. g. partem domûs, animo possidendi, totam domum ingressum fuisse; & ficta apprehensio fieri possit per varios modos, qui à jure approbantur, qui à Civilistis peti possunt. Rerum incorporalium possessio acquiritur primò per exercitium talis juris, sciente & patiente antiquo possessore, contra quem jus acquiritur, ita tamen ut ad possessionem talis juris acquirendam unus non nunquam actus sufficiat, si rarò v. g. & non facilè talis usus ex gratia concedatur, nonnunquam plures actus, & res ex variis circumstantiis colligi debent,

bent, semper tamen requiritur, exercere talem actum, non ex gratia tantùm alterius, sed ex jure quasi sibi competente.

Amittitur autem possessio solo etjam animo non possidendi, ut si quis ex fundo suo abeat, animo eum non possidendi, amittit fundi illius possessionem, non quidem, quòd corporalem illius sivè naturalem possessionem non retineat, eò quòd ex eo corporaliter discedat, sed quòd animum non amplius habeat, fundum talem ut suum retinendi, quo animo abjecto, civilem etiam possessionem amittit: Amittitur autem possessio immobilium rerum, si fundum v. g. quem corporaliter occupatum non repetis amplius, vel repulsam passus, nihil ulterius agis; Mobilium verò, si ignorante etiam te, rem tuam mobilem, hac impostorum ut suâ utendi, eripit aliquis,

§. III.

De Judiciis, seu remediis possessoriis, in genere, & in specie, coram quo Judice instituí debeat Judicium possessorium in rebus spiritualibus?

TRiplex in genere Judicium seu remedium sive interdictum est possessorium adipiscendæ scil. possessionis, quam nunquam habuisti; retinendæ, in qua turbaris; & recuperandæ, quam habitam amisisti. Quæ interdicta sicuti pluribus explicant Civilistæ, ita ab illis ulterior subdivisio & explicatio petenda est. Videri etiam potest Auctor Metho. hoc loco.

Illud hic adhuc advertendum, si judicium possessorium adipiscendæ vel recuperandæ possessionis circa spiritualia, vel quasi spiritualia instituatur, circa beneficia v. g. jus Patronatûs, decimas, &c. quæstio sit de jure possidendi, tum apud Judicem Ecclesiasticum controversia talis instituí debet, cùm sit de jure spirituali quæstio. Si verò de solo facto turbet v.g. possessionis, vel expulsi ex possessione Clerici foret controversia, contra Laicum turbatorem, aut repellentem, &c. etiam coram Judice Laico agi poterit, cùm quæstio hæc facti mixti sit, sic fori sit, nisi illi admixta sit quæstio juris, prout frequenter fieri solet.

§. IV.

An causa possessionis, & causa proprietatis apud eundem Judicem tractari debeat?

EX *c. Susceptis 1. h. t.* affirmative respondetur, ut ne causæ continentes dividatur, & causæ connexæ inter se facilius expediantur; nisi vel litigantes sint omnino diversi fori, vel Judex de utraque causa possessionis & proprietatis cognoscere non possit: Et quamvis communiter dicatur, nihil commune habere possessionem cum proprietate, intelligi tamen hoc non debet, quoad cognitionem judicialem, sed quoad substantiam & essentiam utriusque. Et hinc cui delegata est in genere causa cognoscenda, vel in specie causa proprietatis, ei intelligitur etiam causa possessoria illi delegata, ut docet etiam *Glossa in c. Pastoralis 5. V. Requisitus. h. t.* Aliud autem est, si cui commissa sit causa possessionis cognoscenda, hic enim super causa proprietatis cognoscere non potest, ut docet *Glossa recepta in cit. c. 1. h. t. V. Indefinitè*

stinctè (nisi per viam reconventionis, si hæc locum habeat) quia mirum non est, si proprietas, velut magis dignum, trahat ad se possessionem, non autem vice versâ possessio minùs dignum, proprietatem.

§. V.

An, & quomodo causa possessionis, & proprietatis possint cumulari in judicio, & quo ordine tractandæ sint?

Simul tractari posse in eodem judicio causam proprietatis, & possessionis (si moveatur interdictum adipiscendæ, aut recuperandæ possessionis, non autem, si retinendæ tantùm moveatur, quod cumulari cum petitorio ordinariè non potest) ita tamen ut Judex receptis probationibus super utraque causa, prius examinare possit probationes super causa possessionis, illámque terminare, ex *c. ad ultimum 2. h. t.* patet. Nisi de utroque liqueat, in tali enim casu, utraque causa debet simul unâ sententiâ terminari, ita tamen, ut prius pronuntietur super possessione, in executione tamen proprietas prævaleat. *c. Cùm dilectus 6. h. t.* quia in pronuntiando servatur ordo, qui habitus fuit in cognoscendo; & in executione absorbet effectum sententiæ latæ pro possessione proprietas.

§. VI.

Quâ ratione spoliatus instituere possit judicium possessorium, & petitorium coram eodem judice?

Spoliatus, qui possessorio & petitorio judicio simul agit (quamvis non semper consultum sit, ut possessorium simul cumuletur cum petitorio) si possessionem & spoliationem probet, non autem dominium seu proprietatem, obtinet in possessorio, eique restituenda est possessio, non autem in petitorio (quia possessionem & spoliationem probavit, non autem dominium, & ab una possessionis ad alteram causam proprietatis, velut distinctam non fit bona illatio. *c. Cùm Ecclesia 3. & c. Cum super 4. h. t.* Et qui ab initio agit judicio petitorio, de proprietate, sive rei vindicatione, potest, si necdum in causa conclusum sit, suspenso judicio petitorio, interdictum possessorium adipiscendæ vel recuperandæ possessionis intentare, non autem post quam in causa conclusum est, nisi Judici ex justa causa id expedire visum fuerit, prout statuitur in *c. Pastoralis 5. h. t.* ubi injustè spoliato ita succurritur contra odiosum spoliatorem, si petitorii probationem non videatur posse evincere, ut tamen via fraudibus non aperiatur. Qui imo etiam post sententiam in petitorio latam, quia alter in probatione dominii defecit, potest hic transire adhuc ad possessorium, & è contrario ad petitorium à possessorio, quia sunt distincta & separabilia judicia, quæ quoad hoc nihil commune habent. Hæc autem, quæ dicta sunt de utriusque judicii cummulatione, locum etiam habent in causis beneficialibus *Clement. Vnica. h. t.* Etiamsi ad Papam appellatum fuerit à causa proprietatis v. g. ita tamen, ut etiam ea advertantur, quæ in *duobus ultimis Capitulis h. t.* advertuntur.

TITVLVS XIII.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

AGitur potissimùm hoc Titulo de interdicto unde vi, sive de remedio recuperandæ possessionis, si ex rei immobilis possessione per vim, sive publicam & armatam, sive per privatam, quæ sine armis infertur, dejectus fuerit. Sit ergò.

§. I.

Quibus competat interdictum Unde vi, seu recuperandæ possessionis?

IN genere dici potest, non concedi hoc interdictum, nisi illi, qui vi dejectus, seu spoliatus fuit possessione rei immobilis, sive naturaliter, sive civiliter tantùm rem illam, quæ soli est, sive justè sive injustè possederit. In specie verò primo si colonus fundò, vel conductor domò, ab altero vi occupatâ ejiciatur non ipsis, sed Domino interductum Unde vi competit; cùm enim interdictum possessori competat, hi autem non tam possidere, quàm detinere rem illam dicuntur, quam nomine alterius tenent, consequenter non tam his, quàm Domino talium rerum interdictum Unde vi competit, nisi colonus v. g. jam prius possessionem interverterit, & non nomine Domini, sed suo nomine fundum v. g. possederit. Quòdsi tamen ad longum tempus, ad decennium v. g. Conductori v. g. fundus locatus fuit, competit ei interdictum Unde vi, si tali postmodum fundo spoliatus fuit, sicuti & Emphyteutæ, & Usufructuario, Usuario, & cui habitatio concessa est, quia hi censentur esse in quasi possessione juris alieni dominii utilis. Conceditur autem hoc interdictum Unde vi non tantùm illis qui simpliciter & absolutè possessione spoliati sunt, sed illis etiam, qui liberè possidere non possunt, uti sumitur ex *c. Pisanis 19. h. t.* cùm plene & integrè restitui debeat quocùnque modo spoliatus.

Secundò si alicui liber homo, aut Laico res Sacra sive Ecclesiastica, beneficium v. g. Ecclesiasticum, decimæ Spirituales &c. per vim eripiantur, locus non est interdicto Unde vi, cùm hæc talia vi simpliciter non possideri possint, vel tamen ab his possideri non possint, & consequenter interdictum possessorium his non potest competere; nisi ex titulo aliquo suâ libertate ille exciderit, vel ex privilegio speciali Laico concessa sint spiritualium rerum possessio.

§. II.

Contra quem competat interdictum Unde vi, vel non, & quando expiret?

NOn competit, nisi contra eum, qui alium possessione suâ dejecit, aut dejici mandavit (modò factum fuerit secutum) aut dejectionem talem suo nomine factam ratam habuit *c. Cùm ad sedem 15. h. t.* Sicuti enim hi in genere moris saltem spoliare censentur, ita contra eos etiam interdictum spoliatis competit

veniens conceditur; & quamvis hoc interdictum etiam hæredi, & cæteris successoribus spoliati competat, non tamen competit contra universales hæredes, aut successores particulares spoliantis, cùm pœnale sit, & consequenter non extendendum, ut ne tamen commodum habeat hæres ex delicto tali alterius, cujus hæreditatem obtinet, aliam contra eum actionem concedunt Civilistæ, & aliud etiam remedium possessorium contra successorem etiam particularem Canonistæ, ut videbimus.

Potest autem hic interdictô etiam contra Judicem injustè spoliantem experiri spoliatus. *c. Conquerente 7. h. t.* sive extrajudicialiter, prætermisso scilicet juris ordine, & absque causæ cognitione, ubi tamen hæc necessaria fuissent, vel quòd hic in judicio quidem nullâ tamen jurisdictione in tali casu præditus, per sententiam quidem, nullam tamen sive judicialiter spoliaverit aliquem suâ possessione, substantiale tamen vitium admittendo, aut manifestam injuriam committendo, ex quo sententia nulla est; ita tamen, ut pro Iudice judicialiter procedente sit præsumptio, quòd justè processerit.

Liberis tamen contra Parentes & libertis contra Patronos non competit hoc interdictum Unde vi, quia facinoris atrocitatem, & consequenter aliquam facti infamiam apud viros honestos continet, sed in vicem illius datur actio in factum, de quo plura Civilistæ.

Expirat autem hoc interdictum, si intra annum (utilem tamen & non continuum) spoliatus non egerit: quoad rei verò persecutionem, de eo; quod adspoliatorem pervenit, etiam post annum datur, & per modum exceptionis perpetuò durat, cùm ea, quæ sunt temporalia ad agendum, ad excipiendum perpetua sint.

§. III.

An, & quâ ratione spoliatus possessione restituendus sit, & quando non?

SPoliatus ante omnia restituendus est, si legitimè probata fuerit spoliatio, vel de ea constet, & hoc petiverit spoliatus, ita ut ante restitutionem non audiatur spoliator, etiamsi in continenti probare velit dominium sibi competere, sed post restitutionem, si judicio proprietatis experiri velit. *c. 1. & c. 5. h. t.* in hoc scilicet interdicto Unde vi in favorem spoliatorum, & odium spoliantium, ita statuente jure, ut ne, dum propriâ auctoritate fit occupatio, magnæ in republica perturbationes oriantur, & ex delicto spolians sentiat commodum. Quòdsi tamen prædo aut alius notorius injustus spoliator, à Domino vel bonæ fidei possessore, quem re suâ spoliavit, viciſſim ex intervallo re illâ spoliatus sit, naturalis æquitas videtur requirere, ut Domino magis posterius spolianti succurratur, quàm injusto prius spolianti prædoni, quin plures esse casus, in quibus spoliatus non est ante omnia restituendus, ex jure patet, & quidem ex *c. Licet 1. h. t.* patet. Si scilicet spoliatus expressè vel tacitè consentiat, ut de exceptione dominii seu proprietatis ante restitutionem factam cognoscatur; cùm possit in tali casu juri suo cedere spoliatus, quod in favorē illius introductum est; Secundò non est ante omnia restituendus spoliatus, si ex actis

judicii constet, nullum jus competere spoliato, sed spoliatori (quia acta judicii faciunt notorium) vel ex confessione judiciali ipsius spoliati, qui fatetur spoliatorem Dominum esse (quia confessio est probatio probata) vel si de dominio, aut jure spoliatoris constet ex instrumento publico, quod paratam habet executionem; vel si constet de eo per testes, qui rem evidenter notoriam faciunt; vel denique, si per sententiam latam in petitorio constat de dominio seu jure spoliatoris. Tertiò non est restituendus ante omnia spoliatus, si ex tali restitutione periculum animæ timeri possit, aut irreparabile damnum, vel publicum scandalum, vel perturbatio in populo timeatur (quia in his & similibus casibus periculum animæ, & publica tranquillitas, &c. prævalet privato commodo spoliati) vel denique si rem notoriè suam, quâ spoliatus est, & quam per viam juris acquirere non poterit, propriâ auctoritate occupavit; præsertim si sine suo damno restituere non potest, cùm in tali casu alia via non sit rei suæ recuperandæ, quâ tamen justè & juridicè privatus non est,

§. IV.

Quæ probanda sint à spoliato agente ad restitutionem rei spoliatæ?

DUo probare debet, qui agit interdicto Unde vi, possessionem scilicet, & spoliationem, sive quòd rem illam immobilem, quâ spoliatum se queritur, tempore spoliationis possederit (præsumptivè saltem hoc probando) & quod hac possessione dejectus sit. Uti patet etiam ex *c. Consultationibus 10. juncta Gloss. V. possessionem & dejectionem. De offic. & potest. Jud. deleg.* Et hinc qui hoc interdicto experiri vult, non audiatur, etiamsi probare velit se Dominum hujus rei esse, nisi probet rem se possedisse, & eâ spoliatum fuisse. Uti habetur ex *Olim 17. h. t.* Cùm sæpius non sit idem possessor & Dominus: neque in causis profanis necessarium est, titulum probare possessionis, cùm etiam prædo in hac restituendus sit. *c. In literis. 5. h. t.*

§. V.

Quæ à spoliatore, seu violento invasore restituenda sint spoliatori?

NOn tantùm rem unà cum fructibus naturalibus, qui percepti sunt, sed percipi etiam potuissent, restituere debet spoliato violentus spoliator, seu invasor rei alienæ, (deductis tamen impensis, quæ in colligendis & conservandis fructibus v. g. fieri debebant) sed omna insuper damna resarcire (etiamsi spoliatus non omnia hæc petiverit) ac de injuriis integrè satisfacere, *c. Gratis. h. t.* Quòd si tamen spoliator & ipse spoliatus fuit, nec ob inopiam habeat, unde restituat omnia, nisi & ipse restituatur, cogi non debet ad restituendam rem unà cum fructibus, nisi prius restituatur & ipse fuerit. *c. Olim vobis 16. h. t.* Cùm inanis sit actio, ut ait Pontifex, quam inopia debitoris excludit, ita ut saltem executio sententiæ latæ de solutione fructuum facienda, suspendatur.

§. VI.

§. VI.

Quando, & quâ ratione spoliatus agens interdicto recuperandæ possessionis, in causis beneficialibus, vel aliis spiritualibus restituendus sit?

SPoliatus beneficio, si magna adversùs eum præsumptio sit, quòd sine titulo, aut cum titulo vitioso beneficium Ecclesiasticum obtinuerit, restitui non debet, priusquam titulum institutionis suæ exhibeat, ac justificet (ob periculum vitiosæ intrusionis) aut saltem putativum titulum alleget, & coloret (per regulam v. g. Cancellariæ de triennali possessore, &c. Si tamen nulla contra eum sit præsumptio, restitui debet, etiamsi institutionis suæ titulum nec justificaverit, nec coloravit, uti colligitur ex *c. In literis 5. h. t. & in c. 3. De procuratoribus*, Cùm possessionem beneficii obtinere possit Clericus, absque eo, ut hujus proprietatem habeat, aut in hoc Canonicè sit institutus. Si verò in aliis causis spiritualibus, jure decimarum v. g. jure eligendi, jure patronatûs, &c. spoliatus aliquis sit, cui jus commune resistit, assistit verò spoliatori, restitui hic non debet, nisi prius titulum suæ possessionis, vel saltem præsumptionem tituli ostenderit. Prout sumitur ex *c. Ad decimas. 2. h. t. in 6.* cùm favorabiliores sint partes illius, qui juris habet assistentiam, contra eum, cui jus resistit: jura quæ in contrarium afferuntur, vel non loquuntur de casu, ubi utrumque sit, ut jus v. g. assistat spolianti, & resistat spoliato, vel loquuntur de notoriis, in quibus juris ordo servari non debet.

§. VII.

An is, qui renuntiavit beneficio, post vel ante spoliationem petere possit restitutionem, & restitui debeat?

SI post spoliationem factam beneficio illi cum juramento etiam renuntiet, restituendus est, non obstante exceptione secutæ post spoliationem renuntiationis. *c. Sollicitè. 2. h. t.* Quia verisimile non est, ut ait Pontifex, renuntiationem in tali casu liberè factam fuisse, & juramentum naturam actus principalis sequitur; ita ut hæc præsumptio sit juris & de jure, contra quam non admittitur facilè probatio in contrarium *Glossa hic V. Eum spoliatum.* Nisi renuntiatio facta fuisset coram Iudice competente, qui de ea causa cognoscit, cùm auctoritas Iudicis in tali casu tollat omnem violentæ spoliationis suspicionem; aut certò constet, spontè absque vi aut metu renuntiâsse spoliatum, cùm per talem libertatem præsumptio illa elidatur; aut Procuratorem ad resignandum, ante spoliationem jam constituisset, cùm in tali casu retrotrahatur renuntiatio ad tempus dati mandati de renuntiatione facienda, quo tempore nulla fuit coactio, aut post longum à spoliatione tempus nihil unquam de spoliatione facta conquerens resignâsset, quo in casu, cùm concessam sibi querelam de spoliatione tanto tempore omittat, spontè videtur renuntiare; quòd adhuc certius est in eo casu, quo interdicto possessorio ad beneficium sibi recuperandum expresè renuntiâsset in tali casu, & in talibus circumstantiis, ut de coactione nihil præsumi possit, hîc enim non audietur

dietur, si despoliatione cognoscere velit, uti nec illi, qui ante factam spoliationem sponte beneficio renuntiaverunt. *Accepta 3. h. t.* etiamsi tantùm simplex renuntiatio fuerit.

In interdicto verò retinendæ possessionis in causa beneficiali reo sive turbatori (qui extra judicialiter turbat possessorem) opponi potest exceptio spontaneæ renuntiationis, si probari possit, quòd is juramento promiserit, se possessorem non turbaturum, aut molestaturum super certo beneficio, quia in tali casu sponte renuntiâsse juri suo censetur, quod in tali beneficio prætendere poterat. *c. Anana. 4. h. t.*

§. VIII.

Quando, & quomodo restitutio spoliati facienda sit in causis matrimonialibus?

NOn tantùm agere potest conjux judicio possessorio, si à conjuge ejectus fuit, & petere se restitui, sed etiam si propriâ auctoritate à conjuge se separavit, discedendo ab eo, potest hic agere interdicto recuperandæ possessionis, quia in utroque casu tam ejecti, quàm sponte discedentis conjugis censetur alter jure matrimoniali spoliatus, ita ut quæ propriâ auctoritate à marito v. g. discessit, &c. redire non vult, per vim capi possit, & ad domum mariti reduci, nisi per consensum de præsenti contractum matrimonium nondum fuisset, quamvis ad domum sponsi deducta v. g. fuerit, & illi cohabitaverit. *c. Ex parte. 14. h. t.* Neque enim sine legitimo titulo, saltem colorato, liberi hominis possessio acquiritur, qualis in nostro casu titulus non est sola in domum traductio, sed consensus de præsenti: debet tamen in his causis matrimonialibus spoliati restitutio cautè fieri, ut nec injuriam patiatur spoliatus, nec periculum animæ spoliatori: hinc si mulier v. g. post contractum & consummatum matrimonium præruptione saltem probatum à viro propriâ auctoritate discessit, impedimentum directè consanguinitatis v. g. aut aliud Divini præsertim juris opponens, quò minùs matrimonialiter cohabitare possit, & in continenti probationes paratas offerat, quamvis viro repetenti eam judicio possessorio, quoad domum, & mensam, & alia conjugalia obsequia restituere debeat, ob communem regulam spoliatum ante omnia restituendi, quoad thorum tamen, ob periculum fornicationis restitui non debet, sed recepto ab illa juramento de malitiâ, prius probationes requirendæ sunt, quàm fiat ad thorum restitutio; si verò probationes non sint in promptu, tum plena quidem etiam quoad thorum mulieris restitutio marito spoliato non est deneganda, ipsa verò mulier, si conscia sibi sit impedimenti dirimentis, à copula abstinere debet, & censuram potius Ecclesiasticam tolerare, si sub interminatione talis censuræ ad usum matrimonialem cogeretur, donec impedimento probato, ab illa absolvatur, prout sumitur ex prolixo *c. Literæ h. t.* Nihil enim obest, pati ad tempus censuram talem, in facie quidem Ecclesiæ, ob defectum veræ notitiæ, non tamen coram Deo omniscio obligantem, plurimùm autem obesset peccato fornicationis se contaminare. Si verò spoliatio talis fiat post contractum quidem in facie Eccle-

Ecclesiæ, sed ante consummatum matrimonium, restitutio se separantis conjugis fieri non debet spoliato restitutionem petenti, quoad thorum, sed tamen quoad domum, mensam, & alia obsequia conjugalia, de quibus in *c. Ex parte 14. h. t.* ad quam post matrimonium contractum sola deductio in domum mariti requiritur, & sufficit; cùm per talem deductionem, necdum quidem plenam conjugis possessionem, quæ habetur per copulam, acquisiverit spoliatus, sed tantùm minùs perfectam quoad domum, mensam, &c. quæ tamen omnia circa restitutionem spoliati intelligenda sunt, nisi viri v. g. sævitia, cui caveri satis non potest, aliud jubeat, quo in casu nulla fieret restitutio, sed in loco tuto collocaretur spolians, dum causa examinaretur.

Quòdsi tamen Uxor, quæ à Marito sponte discessit, illi ejam in possessorio repetenti obiiciat crimen adulterii ab eo commissum, plenè & quoad thorum restituenda, si adulterium publicè notorium non sit, etiamsi probationes illis in continenti offerat uxor spolians; cùm in hoc casu ex plena tali restitutione nullum periculum animæ immineat, sicuti sequeretur ex plena restitutione impedimentum dirimens præsertim Divinum obiicientis; neque enim peccat Uxor adultero reddens debitum, sicuti peccat in gradu ditimente conjuncta reddens debitum.

§. IX.

Utrum spoliato agenti interdicto possessorio, Unde vi, opponi possit exceptio criminis?

SI spoliatio agenti Interdictio, Unde vi, crimen obiiciatur, non obstante exceptione hac & criminis objectione restitui debet *c. Item cum quis 6. h. t.* nisi tale crimen ad agendum eum redderet inhabilem, prout facit excommunicatio; vel reddat incapacem possessionis, prout Laicus incapax est possidendi beneficii Ecclesiastici, vel sit crimen, quod ipso jure privat proprietate, & possessione, quale crimen est crimen læsæ Majestatis; vel quod privet titulo omni, uti est simonia in materia beneficiali, si tamen notoria sit, vel probationes in continenti offerantur, quia in aliis casibus præsumitur facta criminis objectio ab inimico spoliatore.

§. X.

Cui competat, & quando opponi possit exceptio spoliationis?

EXceptio spoliationis à Reo spoliato proposita, quamvis hæc non ab Actore sed ab alio facta sit, nihil quidem impedit, si civiliter agatur, quò minùs Judex in causa principali procedat, & definiat, impedit autem si criminaliter agatur, ubi Reo qui vel omnibus suis bonis, vel certè majore parte bonorum spoliatus est, per violentiam eo empore, quo contra illum criminale judicium movetur, conceditur ad probandam spoliationem 15. dierum dilatio (nisi crimen sit notorium) quâ inter tempus hoc proba-

tâ

tâ, non tenetur adversario Accusatori respondere, nisi prius restituatur, *c. Frequens* 1. *h. t.* Quia bonis suis taliter spoliatus non debet suis adversariis obiici, ita inermis, & in casu, in quo nec sumptus judiciales sufficientes habet, nec homines sibi favorabiles, qui causam suam agant, facilè reperit, cùm tamen majore auxilio indigeat, quàm civiliter tantùm conventus, ubi fraudes nonnunquam possunt principalis causæ cognitionem intervertere; neque tamen specialis hæc constitutio, in quantum criminaliter accusato in casu talis spoliationis ab alio factæ favet, extendenda est ad casus alios, cùm sit à communi jure exorbitans, & potest ac debet Judex, probatâ spoliatione ab alio factâ, certum illi temporis terminum præfigere, intra quem restitutionem petat in Judicio, ne videatur magis ad eludendam accusationem, quàm in favorem criminaliter accusati concessa hæc dilatio, juxta *cit. c. 1. §. Solet autem.*

Non potest autem contra agentem in causa Ecclesiastica opponi exceptio spoliationis rei privatæ, neque vice versâ agenti in re privata opponi exceptio spoliationis rei Ecclesiasticæ; prout in *cit. c. 1. §. Ad hoc ultimum* habetur. Cùm enim qui in causa Ecclesiastica agit, non tam nomine suo quàm nomine Ecclesiæ agat, & de republici juris, qui verò in causa privata agit, non agat nomine Ecclesiæ, sed suo nomine, & consequenter de re privati juris, quæ autem publici juris sunt, cum privatis compensari non possint, consequenter nulla est exceptio de spolio privatæ rei contra spoliatorem in re Ecclesiastica agentem. Intelligitur autem nomine rei Ecclesiasticæ hîc non tantùm res purè spirituales, uti sunt Sacramenta, jus decimandi, &c. sed ea etiam temporalia, quæ ad Ecclesiam quâ talem, Monasterium, &c. pertinent, non tamen quæ ad particulares tantùm Clericorum personas pertinent, & potius patrimonialia illorum habentur, quàm Ecclesiastica.

§. XI.

An, & quando violentum, aut injustum Invasorem, vel Detentorem re... propriâ auctoritate expellere liceat?

POtest Dominus, qui absens v. g. proprio fundo spoliatus per violentiam fuit, per vim etiam expellere injustum Invasorem, modò non ex intervallo, sed in continenti hoc fiat, & modus justæ defensionis non excedatur. *l. 1. §. fin. ff. Gloss. V. Ad defendendam possessionem. Cod. Vnde vi, &c. & cap. olim 12. h. t.* quia, vim vi repellere de juræ naturæ citum est: Censetur autem taliter vim re suâ dejectus, in continenti & non ex intervallo vim vi repellere, per modum justæ defensionis, si post intellectam spoliationem violentam statim, priusquam ad alios actus divertat, aut spoliatorem ad rem suam recuperandam persequatur, aut media saltem procurandi (judicialia vel extrajudicialia) ad dictam recuperationem necessaria, consulendo v. g. cum amicis super hac spoliatione, Advocatos constituendo, &c. ab alterutro enim horum si cessaret, non jam defendere, & vim vi repellere censeretur, sed vindictam quærere, quod illicitum est propriâ auctoritate sumere, & civilem etiam possessionem, quam in tali casu,

casu, quamvis turbetur in ea, adhuc retineret, & defenderet, amittere censetur.

§. XII.

An aliquando propriâ auctoritate possit quis capere possessionem, etiamsi corporaliter antea non apprehenderit?

QUi possessionem civilem rei habet, naturali possessione penes alium existente, potest propriâ auctoritate occupare naturalem possessionem vacantem per mortem v. g. Usufructuarii vel Coloni &c. prout summitur ex *c. Cùm venisset 9. h. t.* notissimi enim juris est, quòd extincto jure usufructuarii consolidetur ususfructus cum proprietate, absq; alia apprensione, & naturalis possessio velut accessoria civili accedat. Et quamvis qui titulum habet rei obtinendæ, quia res v.g. sibi vendita est; non possit propriâ auctoritate possessionem illius rei capere, si nondum tradita illa sit, sine voluntate illius, qui eam sibi tradere debet, ne spoliator aut prædo censeatur, qui tamen ad beneficium v. g. aliquod præsentatus, aut electus est, & in hoc confirmatus, aut verbaliter saltem instituras fuit, adeòque jus in re, ac verum titulum habet, potest, spectato jure communi possessionem ejus vacantem statim ingredi, & administrare, *argu. c. Nosti. 9. & c. Transmissam 15. De elect.* nisi aliud habeat Ecclesiæ illius consuetudo.

§. XIII.

De aliis duobus remediis recuperandæ possessionis.

PRimum est condictio ex *c. Sæpè 18. h. t.* quod remedium competit contra tertium, qui rem aliquam per vim injustam ereptam sciens, & malâ fide accepit, cùm enim contra talem malæ fidei possessorem non detur interdictum Unde vi, qui nec spoliavit, nec mandavit nec ratam habuit, suo nomine factam spoliationem, quibus solis de rigore juris civilis interdictum Unde vi conceditur, voluerunt tamen ex æquitate aliqua Ss. Canones etiam huic spoliato, contra tertium malæ fidei possessorem succurrere, & condictionem rei sibi ablatæ ac per vim ereptæ ex *c. Sæpè*. Concedere, sive hic tertius malæ fidei possessor rem talè immediatè à spoliatore, sive mediatè accepetit, etiam possessore bonæ fidei intermedio. Quod remedium à jure Canonico introductum in foro etiam Civili locum habet, eò quòd periculum animæ hoc exigat, ita tamen, ut qui hoc remedio uti vult, probare debeat, non tantùm possedisse se rem talem, & violenter ejus possessione dejectum esse, sed probare insuper debeat, tertium possessorem conscium spoliationis factæ, rem hanc accepisse, aut detinere.

Secundum est condictio *Ex can. Redintegranda. causa 3. q. 1.* quod remedium putant aliqui, contra quemvis possessorem dari, etiam contra possessorem bonæ fidei, qui nullam prorsus rei alienæ notitiam habet, putant tamen probabilius alii, hoc tam generale & pingue juris Canonici remedium contra pos-

sessores etiam bonæ fidei satis expressum non esse, neque colligi posse ex relato Canone Redintegranda, ubi plus non dicitur, quàm quòd Episcopi, ex quacúnque causâ injustè spoliati sint ante omnia restituendi, quod juxta regulam universalem verissimum est, non tamen probat contra eos, qui bonâ fide rem possident, cùm in his nullum subsit peccatum animæ, & frustra Concilium Lateranense posterius *Can. Redintegranda remedio ex c. sæpe*, laborasset, si tam prompte remedium contra quemvis possessorem constitutum jam fuisset.

TITULUS XIV.

DE DOLO ET CONTUMACIA.

Sectio I.

De Dolo.

§. I.

Quando exceptio doli detur ad rescindendum contractum dolo initum?

NOn est hîc sermo de quocùnque dolo, bono etiam, qui aliud non est, quàm solertia aliqua adversus publicos præsertim boni publici hostes, ad fraudes eorum & injurias excludendas, sed sermo hîc tantùm est de dolo malo, qui est calliditas aliqua, fallacia, aut machinatio ad circumveniendum, fallendum, vel decipiendum alterum adhibita; & si quidem naturaliter contingat, vocatur ignorantia, si verò ex malitia alterius contingat, dolus vocatur; potest autem dolus versari, vel circa substantiam rei, vel tantùm circa accidentalia, ille dolus substantialis vocatur, & facit contractum taliter dolosè initum ipso jure nullum, cùm taliter dolo decepti non sit consensus. Hic verò qui circa accidentalia committitur, accidentalis dicitur. Uterque dolus rum subdividi potest, ita ut alius causam contractui, nunquam in contractum talem consensurâ parte contrahente, nisi dolo tali deciperetur; verò sit incidens tantùm, quo nihilominus pars contractura fuisset.

De dolo ergo dante causam contrigidè satis sentiunt jura Civilia, scilicet contractus iste servari debeat *Instit. de excep.* non tantùm in quo non ipse contrahens dolum sit, sed hic ab alio, vel à propria contrahentis voluntate provenit, quo etiam ipse contrahens doluti non tantùm circa accidentales sed sæpe etiam circa substantiam miserit: ex Canonica tamen, uti & toris æquitate, competit taliter exceptio doli contra dolosum petitor ad rescindendum contractum, si hic possit, *L. si dolo 5. Cod. de rescin.* Sive stricti juris sive bonæ fidei tractus fuerit (ne scilicet decipiens tiat commodum ex sua malitia) de dolo contra quemcùnque rem ad id, quod interest, taliter

tum hunc non fuisse. Quòd si tamen dolus non dedit causam contractui, sed incidat tantum in contractum, quamvis ad interesse competat actio, contractus tamen talis nec invalidus redditur, nec ad petitionem decepti per appositam doli exceptionem rescindi debet, cùm taliter deceptus verè & absolutè in contractum talem consenserit. Vide alia, quæ tam hoc §. quàm duobus sequentibus ex jure Civili ab Auctore Method. referuntur.

Sectio II.

De contumacia.

§. I.

Quid & quotuplex sit contumacia, & quibus modis quis constituatur contumax?

Contumacia est inobedientia à legitimè vocato contra judicem in illis, quæ ad judicium pertinent, commissa. Et quamvis pluribus modis committatur contumacia, duplex tamen communiter dicitur esse contumacia, vera, & ficta, seu interpretativa, aut præsumptiva. Vera contumacia committitur, cùm quis coactivè legitimè citatus, ad cujus notitiam facta citatio etiam pervenerit, tamen non comparet, quamvis nullum legitimum impedimentum obsit. Præsumpta seu ficta est, cùm quis per edictum legitimè citatus, de quo tamen dubium sit, utrùm ad illius notitiam pervenerit citatio, non comparet; præsummitur verò hic talis à jure contumax, nisi postea moram purget, & justam causam allieget, ac probet, cur non comparuerit: neque tamen ex sola non comparitione constituitur quis contumax: sed ex eo etiam, si malitiosè se absentet, aut abscondat, ne ad eum perveniat citatio, si compareat quidem, infecto tamen negotio sine Judicis licentia discedat, non redditus ad judicium; si actor venit quidem ad judicium in termino citationis, actionem tamen aut suæ actionis Libellum nullum edit, vel non prosequitur litem, si Reus nō respondeat, ad omnes articulos ab Actore propositos, vel obscurè tantùm, & nihil categoricè respondeat, si non probent allegata & deducta, vel nō pareant mandatis Judicum in illis quæ ad causam pertinent, si executionis sententiæ repugnent &c. quibus in casibus ad instantiam partis contra contumaciam procedi potest à Judice.

§. II.

Quomodo procedendum sit contra Actorem contumacem?

Si Actor post oblatum Libellum contumaciter absit, & legitimè citatus non compareat, ad contestandam, & prosequendam litem, potest Judex de jure Canonico (quidquid sit de jure Civili, juxta quod plures dilationes, & annus integer Actori ad comparendum indulgetur, ante litem contestatam) auditis, & receptis testibus Rei præsentis & hoc petentis, si causa illius ritè probata fuerit, ad sententiam definitivam procedere, vel si de causa rei non liqueat, absolvere hunc ab hac instantia, uti summitur ex *c. Causam 3. h. t.* ne scilicet ex contumacia sua post litem captam commodum aliquod habeat contumax Actor, qui cùm ad litem provocaverit, meritò contra se pati debet Rei probationes & Judicis sententiam, cùm tamen hoc de Reo qui invitus ad litem trahitur, quamvis contu-

maciter abſit, dici non poſſit. Conceditur quidem Actori in *c. Actor. 1. h. t. in 6.* ſi poſt terminum citationis, ad quem reum adeſſe voluit, & comparuit hic, actore non comparente appareat, quòd reum iterum citare velle poſſit, non vult, tamen audiendum eum Pontifex, niſi prius legitimas expenſas, quas adverſarius ob ejus abſentiam facere debuit, ſolvat, & cautionem ſufficientem præſtet, quòd in termino conſtituto ſit compariturus, cùm pars innocens damnum pati non debeat propter alterius malitiam, neque credi poſſit, illi ſine cautione ſufficiente, qui ſemel in comparendo malitioſus fuit.

§. III.

Quomodo procedendum ſit contra Reum contumacem ſpectato præcipuè Iure canonico?

SI Reus poſt litem conteſtatam ſit contumax, tum vel liquet de cauſa, & ferri debet ſententia definitiva: vel non liquet: & Actor mitti debet in veram poſſeſſionem reſervatâ tamen Reo abſenti quæſtione proprietatis, prout conformiter juri Civili ſtatutum habetur in *c. Prout nobis 4. h. t.* pœnam ſcilicet majorem conſtituente jure, ubi major contumacia eſt, nolente tamen, ut de quæſtione, cujus cognitio habita non fuit, ſententia feratur. Si tamen ob contumaciam Rei per primum decretum, rei ſervandæ causâ in poſſeſſionem miſſus ſit Actor, & hanc intra annum ob potentiam Adverſarii v. g. conſequi non poſſit, nihilominus tamen elapſo anno verus rei illius poſſeſſor efficitur, ne meliotis conditionis ſit contumax, quàm obediens, ut ait Pontifex in *c. Contingit 9. h. t.* Non ambi… tamen reus contumax de Canonica æqu… tate ſuam poſſeſſionem veram, ſi intra … annum compareat ac cautionem præſtet, … quòd in jus vocatus comparere velit, … intereſſe competens præſtet illi, cujus in… tereſt, quòd in tempore non venerit.

§. IV.

De aliis quibuſdam pœnis & remediis, quibus contumacia Rei punitur, aut coërcetur.

POteſt nonnunquam Iudex ob R… contumaciam, ſpectatis variis c… cumſtantiis, Actorem non mittere … poſſeſſionem rei petitæ, ſed hanc … queſtrare, & contumacem in expen… à tempore citationis factæ condem… ab Actore factas ob Rei contumaci… (ut conſtat ex *c. Ex literis 2. & c. Cum … lecti 6. h. t.*) non quidem ad exitum … que cauſæ, cùm Reus, quamvis co… tumax ſit, non debeat ante ſenten… commodo ſuæ poſſeſſionis ſpoliari, … uſque dum ponatur contumacia in va… miſſionis in poſſeſſionem ex primo … creto ſuccedente ſequeſtratione. … inde tamen etiam contumacia Rei p… tur ſuſpenſione ab officio, & benef… ac creſcente contumaciâ etiam excom… municatione, prout ſummitur ex *c. Pr… tatis 8. h. t.* & ſi malitioſè Actori … intentionem probanti peremptoriam … ceptionem opponat, quam non pro… in continenti, vel expenſas Actori ſol… tenebitur, vel ſi non poſſit, arbitrio … dicis puniendus eſt. *c. Finem 5. h. t.* … injuria fiat Actori, qui ſuam intentio… probavit.

§. V.

§. V.

Quomodo citandus sit Reus contumax absens, si non reperiatur; & an etiam appellans & recedens ante sententiam definitivam, iterum citari debeat; & utrùm appellans ab interlocutoria postea possit à sententia definitiva contra se lata iterum appellare?

SUfficit in casu, quo personaliter citandus reperiri non potest, ad incurrendam contumaciam, si edictum citationis affigatur in publicis valvis Ecclesiæ vel Curiæ, vel ad domum illius, ubi solitus est habitare *c. Venerabilis 10. h. t.* Etiamsi unica tantùm peremptoria citatio fuerit, si autem citatus ad totam causam ab interlocutoria, aut alio gravamine, ante sententiam definitivam, recesserit, aut ad Superiorem appellaverit, non debet iterum necessariò à Judice inferiore citari ad sententiam definitivam (quia per appellationem talem aut recessum tacitè saltem contra talem Judicem protestatur) nisi appellans v. g. facti pœnitens appellationi sponte renuntiaverit. *c. Eum qui, h. t. in 6. & Clementi, Si ante. h. t.* sed potest ad causam definiendam, eo etiam non citato, procedere, si causa appellationis illegitima fuerit. Plura in *Tit. de appellat.*

TITULUS XV.

DE EO QUI MITTITUR IN POSSESSIONEM, CAUSA REI SERVANDÆ.

§. I.

Quid sit missio in possessionem rerum vel bonorum ex primo decreto, & quis ejus effectus, & quando ac quomodo concedatur, ac fiat?

MIssio ex primo decreto est, & dicitur illa, quâ Judex ad instantiam partis primò jubet, præsente parte, ob contumaciam absentis, mitti in possessionem bonorum petitorum custodiæ causâ, ita ut per talem immissionem nec dominum nec vera & stabilis possessio rei acquiratur immisso, sed detentio tantùm, & rei custodia; post annum tamen, nisi cautionem de se sistendo in judicio intra annum Reus suâ culpâ præstare intermiserit, quamvis voluntatem hujus præstandæ habuerit, in actione reali verus possessor stabilitur, & irrevocabiliter Actor constituitur, & omnia commoda habet veræ possessionis, salvo manente jure proprietatis parti adversæ absenti, prout sumitur ex *cap. Constitutis 1. h. t.* ut ne scilicet contumacem sua contumacia juvet, neque tamen sine speciali culpa alia proprietate excidat. Patet tamen etiam ex *c. h. t.* si per Reum absentem non steterit, quò minùs intra annum cautionem præstaret, eò quòd vel legitimè impeditus fuerit, vel cautio à Judice aut alio, cui offerri poterat, acceptata non

fuerit, &c. quòd etiam post annum cautio recipi debeat, & possessio restitui (neque enim mihi in pœnam imputandum est, quod per me non stat, quò minùs faciam, ut ait *Glossa hic V. Non steterit*, & habetur in *Reg.* 41. *in 6.*) Sicuti etiam in pristinum statum restituitur, si repetens possessionē alleget, & probet, contumacem se non fuisse, & cautionem desistendo se in judicio præstet, ita ut nec in expensas in tali casu condemnari possit, nisi de contumacia apertè constet. *c. Cùm venissent 3. h. t.* Ubi enim non est culpa, nec pœna locum habet. Et quamvis in actione reali in illam rem immissio facienda est, quæ ab Actore petitur, si locum illa immissio habeat; in actione tamen personali hic ordo servandus est, ut primò immissio fiat custodiæ causâ in bona mobilia debitoris, juxta mensuram & quantitatem debiti, deinde si mobilia non habeat debitor, vel non sufficiant in partem bonorum immobilium, & tandem si neque hæc sufficiant, rerum etiam incorporalium jurium, actionum, sive nominum contra suos debitores &c. immissio fiat, ut satisfiat Actori absque ulteriore tamen læsione debitoris Rei.

§. II.

An missio in possessionem ex primo decreto, seu custodiæ causâ fieri possit in beneficus Ecclesiasticis?

QUi agit judicio petitorio contra possessionem beneficii Ecclesiastici ad hoc obtinendum, non immittitur ob contumaciam Rei in possessionem talis beneficii ex primò decreto, sed recipiendæ sunt probationes, & ad sententiam definitivam procedendum, etiam hic non conte stată, prout statuitur *c. Eam qui unico h. t. in 6.* Ne periculum sit vitiosi ingressûs, si titulus beneficii non prius examinetur. Hæc tamen decisio extendenda non est ad alios casus materiæ Spiritualis & Ecclesiasticæ, ubi periculum animæ aut boni publici non urget.

§. III.

Quid sit missio in possessionem bonorum ex secundo decreto Judicis quando, & quando interponatur, & quis ejus effectus?

MIssio ex secundo decreto est secunda jussio Judicis, quâ jubet hic Actorem ob perseverantem Rei contumaciam mitti in bona ejus possidenda juxta petitionem, & jus Actoris, ita ut verus ac incommutabilis possessor efficiatur, & fructus rei taliter possessæ suos faciat, ac aliis possessoriis commodis gaudeat, servatâ tamen Reo legitimâ defensione super proprietate rei, quæ omnia ex dictis sufficienter jam patent. Interponi autem hoc decretum debet, post elapsum annum à tempore primi decreti, & præsertim in actionibus personalibus, ac ad instantiam actoris, prævia causæ cognitione, utrùm ex justo titulo an ex contumacia absit Reus, & citato hoc absente, quia ubi causæ cognitio necessaria est, ibi etiam necessaria est partium præsentia, vel saltem citatio.

TITV.

TITVLVS XVI.

UT LITE PENDETTE NIHIL INNOVETUR.

§. I.

Quando lis dicatur pendere, & quomodo intelligenda sit regula illa, lite pendente nihil esse innovandum?

LIs in ordine ad hujus tituli finem, ut nihil scilicet innovetur, per quod litis pendentis qualitas, statúsve causæ, in præjudicium alterutrius litigantis immutetur, pendere dicitur, postquam citatioà judice competente (quâmvis hic per oppositam exceptionem ut suspectus v. g. elidi possit) emanavit, ac ad partem citatam pervenit, vel per hanc stetit, quò minùs citatio ad eam perveniret) quia per quem stat, ne citatio ad se perveniat, habetur pro citato) dummodo in citatione ea sint expressa, per quæ plenè reus citatus potest instrui, super quibus in judicio conveniatur. *Clement. Cum lite 2. h.t.* Et hinc lis pendere dicitur à citatione usque ad sententiam definitivam, si ab hac non fuit appellatrm, nec in rem judicatam transiit, & per sententiam interlocutoriam lis finita non censetur, nisi Iudex pronuntiet, competentem se Iudicem non esse.

§. II.

De pluribus casibus in specie, in quibus nihil est innovandum, lite pendente.

EX c. *Memoria. 1. h.t.* patet, quòd rescriptum, pendente lite in præjudicium possessoris litigantis impetratum, nullum sit, & subreptitium, nisi litis pendentis mentio fuerit facta, cùm de Principe aut Papa præsumi non possit, quòd rescriptum concedere voluerit in præjudicium legitimi possessoris, prout etiam sumitur ex *c. Dilectm 5. h.t.* & habetur etiam in *c. Causam 19. junctâ Glossâ. De testibus.* Et si lex juris communis de novo emanans non extenditur ad causam litis jam motæ, sive pendentis, absq; speciali mentione, multò minùs absque expressa mentione speciale rescriptum ita extendendum est, tanquam odiosum, & à communi jure exorbitans, quamvis motu proprio concessum esset.

Secundò, Ex *c. Laudabilem 2. h.t.* patet, quòd conjux ab altero conjuge ad separationem thori accusatus, non debeat à Iudice, pendente lite, possessione sui conjugis privari, donec crimen de eo legitimè probatum sit, cùm non debeat sine culpa jure suo privari.

Tertiò, ex *c. Ecclesia 3.* & *4. h.t.* habetur, quòd res litigiosa, super qua inter actorem & reum lis pendet, extra casus à jure permissos, de quibus *Glossa in cit. c. 3. V. Litigiosi h.t.* pendente lite, alienari non debet, nec possit (ut ne durior conditio parti litiganti imponatur) & si alienata talis res fuerit, ac recuperari non possit, qui alienavit, rem aliam æquivalentem in ejus locum substituere debeat, quæ & ipsa, pendente lite alienari non possit

possit, cùm subrogatam assumat naturam & conditionem ejus, cui subrogatur.

§. III.

Quomodo nihil innovandum sit lite pendente in causis beneficialibus?

IN casu, quo duo in discordia electi præsentati, postulati, &c. ad eandem Prælaturam inter se apud Iudicem competentem litigant, & unus ex illis, pendente lite, moriatur v. g. aut juri suo renuntiet, & à persecutione causæ cesset, non potest ad aliam electionem, lite circa alterum pendente, procedi, ita ut nova electio attentata sit ipso jure irrita, *c. Dispendiis 1. h. t. in 6.* (Nisi notoriè constet, litem talem in fraudem novæ electionis motam fuisse, & neutri litigantium ius aliquod competere.) Statuente hoc Bonifacio octavo contra jus antiquum in *c. Ex parte 10. De arbitris.* ne superstiti litiganti jus suum adimatur, non examinatâ causâ, & ut sciatur, cuinam pro illa vice jus eligendi competat. Pari modo, si lis alicui super beneficio jam obtento moveatur, non debet alteri fieri collatio hujus beneficii, super quo lis mota est, etiamsi lite pendente ille moriatur, donec contra superstitem, qui litem movit, fuerit hæc finita, prout statuit Pontifex in *c. Si ij. 2. h. t. in 6.* Quòd si verò duo de beneficio litigantes in Curia moriantur, collatio talis beneficii ad Papam pertinet, & ad Ordinarium, si uterque extra Curiam moriatur, nisi non tam ad illos, quàm ad tertium aliquem jus beneficii talis pertineret. Si autem unus in Curia moriatur, & alter extra Curiam, ille verò, qui in Curia moritur, beneficium possederit, ad Papam iterum pertinet collatio, ad Ordinarium autem, si ille possedit beneficium, qui extra Curiam moritur, si verò neuter possidebat, uterque tamen mortuus est, unus in Curia, alter extra, collatio pertinet ad Pontificem, si supersit tamen unus litigantium, & litem prosequatur, non confertur beneficium, dum lis pendet, confertur tamen à Papa, vel Ordinario, prout litis decisio, vel pro defuncto in Curia, vel pro alio facta fuit, ut statuente *Clement. Si duobus 1. h. t.*

TITVLVS XVII.

DE SEQVESTRATIONE POSSESSIONVM ET FRUCTUUM.

§. I.

Quid sit sequestratio, sive sequestrum, & quotuplex, & quæres sequestrari possint?

SEquestrum est rei controversæ, vel fructuum ejus apud quendam tertium, & inter litigantes medium, qui sequester dicitur, facta depositio, ut lite finitâ ei, qui vicerit in causa, restituatur. Sunt quidem, qui volunt possessionem transferri in Sequestrem, si judicis auctoritate, invito etiam possessore, res sequestretur; contrarium tamen est probabi-

lius

lius, quòd scilicet possessio in sequestrem non transeat, quamvis communi partium consensu res sequestretur, si non de ipsa possessione, sed de proprietate tantùm lis moveatur, & expressè hoc actum non sit, ut possessio sit penes sequestrem, cùm præsumi non debeat, possessionis comodis privare se velle aliquem, nisi specialis causa cogat. Duplex autem est sequestrum, voluntarium aliud, seu conventionale, quod fit communi utriusque partis litigantis consensu, & necessarium alterum, sive judiciale, quod fit auctoritate sive mandato Iudicis, & quidem vel motu proprio, & ex officio, vel ad instantiam unius partis litigantis, alterâ contradicente. Possunt autem sequestrari res corporales, & incorporales, sive jura, res mobiles, & immobiles, res profanæ, & spirituales. Et fieri potest sequestratio talis tam in judicio, quàm extra judicium, &c.

§. II.

An, & quibus casibus sit licita sequestratio, & quibus casibus sit prohibita?

SEquestratio voluntaria, quæ fit ex consensu partium, regulariter non est prohibita, sed permissa, & approbata à jure, quia est species quædam depositi, & consequenter legitimus contractus. Necessaria tamen sequestrario, quæ fit auctoritate, judicis, & parte invitâ, regulariter utroque jure tam Civili, quàm Canonico prohibita est, quia non oportet judicium ab executione inchoare, & possessor pendente judicio possessionis suæ commodis privandus non est. Sunt tamen plures casus, in quibus sequestratio necessaria locum habet, & primò quidem, si actor fructus rei, in cujus possionem custodiæ causâ ex primo decreto missus est, pro arbitrio suo distrahat, & dissipet, sequestrari hi possunt, *c. Dilectus 2. h. t.* ne scilicet horum fructuum, quorum ipsis custodia tantùm concessa est, restitutio, si facienda sit, reddatur impossibilis. Secundò, quando periculum aut timor subest, ne res, de qua controversia est, pendente lite absumatur, aut pereat, sequestrari ea potest (ne judicium reddatur illusorium) nisi per sufficientem cautionem, præsertim circa res mobiles satis caveri possit. Tertiò si appellet reus à sententia possessionem illi abjudicante, fructus tamen interea, dum pendet appellatio, dissipet, possunt in tali casu fructus illi sequestrari, *c. Abeo. 3. h. t.* (ad restitutionem scilicet victori faciendam facilitandam) vel si contra executorem latæ sententiæ, quæ etiam in rem judicatam jam transiit, appellet, quo in casu statim sequestratio fieri potest, si res mobilis sit, vel fructuum saltem, si res sit immobilis, etiamsi fructus non dissipentur, quia præsumptio in tali casu est malitiosæ appellationis, ad impediendam præcisè executionem interpositæ. Quartò, sequestratio fieri potest, si periculum sit, ne litigantes ad arma deveniant, & vi possessionem occupare velint, neque enim permittere Iudex debet, ut quæ judicio componenda sunt, armis decidantur. Quintò, sequestrati fructus possunt, si quis officio suo, propter quod fructus percipit, non satisfaciat, & de hoc monitus fuit. Sextò, sequestrari dos potest, si maritus vergat ad inopiam, & periculum sit, ne dotem di-

lapidet, vel si sævitia viri non patiatur restitutionem conjugis, aut periculum corruptionis timendum ex restitutione sponsæ &c. Illud tamen adhuc circa sequestrationem necessariam advertendũ, Primò si facta ea sit locò missionis in bona ex primo decreto, eodem modo loquendum esse de tali sequestro tollendo, vel continuando, quo locuti fuimus de missione in bona per primum decretum, cum subrogatum in tali casu juxta naturam illius, cui subrogatur, explicandum sit, uti etiam habetur in *c. 1. h. t.* Advertendum secundò quòd quatuor concurrere debeant, ut licitè fiat à Iudice sequestratio. Primò ut Iudici constet saltem summariè de jure illius, qui sequestrationem fieri postulat. Secundò ut is, in cujus præjudicium petitur sequestratio, citetur, & videat eam fieri. Tertiò ut postulans sequestrationem juramento affirmet, quòd non postulet eam calumniæ seu æmulationis causa, sed ad juris defensionem. Quartò ut appareat aliqua suspicio contra eum, contra quem petitur sequestratio.

§. III.

De sequestratione Beneficii litigiosi, nondum à proviso per triennium possessi.

DE hoc statuit *Clement. unica h. t.* ad cavendas, & refrenandas malitias litigantium, malitiosis cavillationibus lites beneficiales prolongantium &c. sequestratio beneficii, de quo lis movetur per Ordinarium Loci fieri possit contra possessorem non triennalem talis beneficii, posito quòd in curia Romana una sententia definitiva lata, & promulgata contra possessorem talem fuerit (quæ sit prima respectu loci, non tamen causæ per quam principalis quæstio, & non interlocutoria tantùm decisa fuerat. Plura de hac sequestratione à Curia Romana multùm pendente, & vix alicujus in potibus nostris praxis, vide apud Auctores Methodi.

TITVLVS XVIII.

DE CONFESSIS.

CONfessio, de qua in hoc Titulo agitur, aliud non est, quàm illius quod ab Adversario intenditur, in Iudicio, vel extra Iudicium facta asseveratio: & hinc duplex est confessio, judicialis alia, quæ fit in judicio; & alia extrajudicialis quæ fit extra judicium. De utraque dicendum aliquid, prius tamen aliquid de judiciali confessione.

§. I.

De Requisitis ad Confessionem judicialem, & quibus modis ea fiat?

REquiritur, ut ea fiat in judicio coram Judice competente, sedente pro tribunali, in causis requirentibus plenam causæ cognitionem. Et hinc si tantùm coram

coram Notario fieret, etiam si altera pars præsens adesset, Iudex tamen non adesset; vel esset Judex in hac causa incompetens, aut summariè tantùm procederet, confessio facta non haberet (saltem de jure, aliud enim circa confessionem coram Notario factam, & ad protocollum receptam, consuetudo hodierna habere dicitur) vim confessionis judicialis. Secundò requiritur, ut sit de re certa, incerta enim confessio sententiam parere non potest, quod tamen de confessione judiciali dicitur. Tertiò debet esse de re, quæ neque rerum naturæ, neque juri adversatur, alia enim confessio nec probabilis esset. Quartò debet fieri præsente adversario, vel saltem ejus Procuratore, vel saltem ut à Judice, aut alio quopiam sit acceptata, modò absens ratam postmodùm habeat acceptationem talem, cùm parti hoc modo satis consultum sit. Quintò requiritur, ut fiat sponte & liberè, ex torta enim metu, aut aliâ vi fidem non facit. Sextò requiritur, ut fiat ex certa scientia, ignorantis enim confessio nihil facit, & revocari potest error facti usque ad sententiam, modò probari possit talis error ante latam sententiam. *c. Ex parte 3. h. t.* Septimò requiritur, ut sit facta ab eo qui 25. annis major est; quamvis enim ejus, qui minor est 25. annis, pubes tamen, confessio in judicio facta sine Curatoris auctoritate valeat, læsus tamen in integrum restituitur intra quadriennium.

Fit autem confessio in judicio duobus potissimùm modis, expressè scilicet; cùm quis verbis expressis seu voce confitetur rem aliquam; Et tacitè sive ipso facto, prout proferens instrumentum aliquod coram Iudice, tacitè censetur omnia confiteri, quæ in illo continentur, & qui actum aliquem liberè exercet, censetur omnia confiteri, quæ ad actum illum consecutivè etiam pertinent &c. Quæ tacita confessio sæpius ex juris interpretatione præsummitur, uti patet ex *c. Si post præstitum 2. h. t. in 6.* ita tamen ut contra eam admittatur probatio. Et quamvis ex confessione Rei simpliciter & purè facta, sine adjecta qualitate restringente, fundata maneat actoris intentio; si tamen confessioni à Reo factæ qualitas aliqua restringens adjiciatur, & sit præsumptio aliqua juris contra eam, tum pro parte acceptari potest in præjudicium confitentis. *L. 1. Cod. ad L. Cornel. de Siccariis. L. Si non convitii. 5. Cod. de injuriis*; vel nulla est præsumptio juris contra talem adjectam qualitatem, & tum in favorem rei confessio talis acceptari potest, si probetur adjecta qualitas, & unum tantùm articulum contineat confessio; si enim plures articulos contineat partim acceptari, partim repudiari posset, si pro uno articulo nulla pugnaret juris præsumptio, contra alterum verò haberetur juris præsumptio.

§. II.

An positio super facto negativo, quæ aliter probari non potest, nisi per confessionem adversarii, sit admittenda? & quomodo puniri possit is, qui confitetur crimen contingens causam principalem, vel incidenter in judicio?

DE priore quæstione agitur in *c. 1. h. t. in 6.* admitti scilicet posse eas positiones à Iudice, si suadente æquitate viderit expedire: quamvis enim stricto jure illud solum possit poni, quod probari

potest, positio autem negativa, si non sit per circumstantias loci & temporis determinata, directè per testes probari non possit, ut infra dicetur, potest tamen quandòque Iudex suadente æquitate, si ita expedire videatur, positiones talis negativas admittere (cùm aliter sæpè causa expediri nequeat) quamvis cum clausula, *Salvo jure impertinentium vel non admittendorum.* Positiones alias admiserit.

Ad posteriorem quæstionem responderi potest, quòd si quis crimen contingens causam principalem confiteatur incidenter coram suo Judice, Reo tali tale crimen confitenti imponi quidem non possit pæna ordinaria, uti colligitur ex *c. Quam sit. 9. De excessib. Prælato.* Possit tamen Judex novum processum inchoare, & ex officio inquirere contra criminosum, qui taliter suum crimen confessus est, & producere priorem confessionem de commisso crimine, ad probationem delicti, & pœnam ordinariam inferendam, uti colligitur ex *c. Cùm super 2. h.t.* Ex quo Capitulo satis etiam colligitur, quòd Pontifex ex plenitudine suæ potestatis etiam possit, sine novo processu instituto, in casu criminis taliter incidenter affirmati, & cogniti ad ordinariam pœnam imponendam procedere.

§. III.

De effectibus Iudicialis confessionis, & revocatione ejusdem.

EFfectus judicialis confessionis præcipuus est, quòd non tantùm plenè probet, cùm nulla sit major probatio, quàm proprii oris confessio, sed faciat etiam, ut confitens contra se habeatur quodammodo pro judicato, ita ut talis confessio habeat vim sententiæ, & rei judicatæ quodammodo (saltem in causis civilibus) quoad ipsum confitentem. Et quamvis non debeat pro confitente talis confessio admitti, cùm nemo in propria causa testis esse possit, aut fidem plenam faciat, quia tamen contra se nemo præsummitur temerè fateri, hinc rectè dicitur, per eam tolli omnem juris & de jure præsumptionem, notorium induci, &c. admittendam, ac audiendam etiam, postquam in causa concluſum est, ita ut ea ferri possit sententia definitiva, quamvis processus propter ordinem juris non servatum nullus esset, neque regulariter taliter confessus appellare possit. Plurimi tamen affirmant, etiam in hoc casu propriæ confessionis judicialis, sententiam Iudicis definitivam requiri, quæ ferri debeat contra confessum in Judicio, cum judicium semel cæptum per sententiam dirimendum sit, & Iudex super causa, de qua cognovit, pronuntiare debeat, & hinc rectè dicitur quodammodo pro judicato; & vim sententiæ judicatæ hanc confessionem habere, quam sententiam requiri etiam post confessionem spontaneam Rei, in causis criminalibus, certum est.

Potest autem confessio à parte legitimè in judicio facta, revocari ab eodem, si in continenti hæc fiat revocatio, & à parte adversa nondum sit plenè acceptata confessio talis) quòd enim per acceptationem adversario jus quæsitum huic invito hoc auferri non potest) ex intervallo verò revocari ea non potest, nisi error probetur, antequam sententia lata est.

§. IV.

§. IV.

An confessio unius Criminosi facta in judicio præjudicet aliis, ita ut ea admittenda sit, & probet etiam adversùs alios socios criminis?

REsp. ex *c. Cùm Monasterium 1. h. t.* negativè, nisi aliis legitimis probationibus, vel per propriam confessionem, &c. Reos eos esse, constiterit, quamvis si infamiâ aliquâ laborent, purgatio Canonica illis indici possit: æquitate scil. ita eorum vitæ v. g. consulente, ut tamen famæ eorum nihil adhæreat maculæ. Imò ex hoc ipso Capitulo habetur, quod ordinariè & regulariter de criminis sociis seu complicibus interrogari non debeat reus de se in judicio crimen confessus, si nulla eorum præcedit infamia, aut indicia, eò ipso enim, quòd etiamen hic talis de se confessus, infamis & vilis persona habeatur, nullius etiam fidei est illius contra alios testimonium, *c. Testimonium 54. De testibus, &c.* nisi crimina à jure sint excepta, uti sunt crimina bono publico valde pernitiosa crimen læsæ Majestatis, crimen hæresis, crimen veneficii, seu magiæ, crimen latrocinii & grassationis per vias publicas, crimen sacrilegii, simoniæ, falsæ monetæ, assassinii, furti, &c. in quibus de sociis interrogari permittunt, & jurari, uti etiam in delictis occultis & difficilis probationis, in quibus de veritate constare vix potest, nisi per socios, quale crimen est crimen conjurationis & conspirationis contra Superiorem, &c. & in delictis, de quibus ex natura rei vel ex circumstantiis constat, quòd absque alterius mandato omissa non sint, aut sine socio committi non possint, nec soleant, &c. Vtj autem in his etiam casibus judicè Iudex de sociis inquirere de se confessum possit, primò requiritur, ut Iudex non interroget in specie, de hoc vel illo, &c. sed tantùm in genere (ne videatur Iudex non tam inquirere de sociis criminis, quàm suggerere, contra quos fateri debeat) nisi legitimæ præsumptiones contra certam aliquam personam pugnarent. Secundò requiritur, ut talis denuntiatio sociorum per torturam confitentis etiam confirmetur (ut ne varius & vacillans in tali denuntiatione videatur) quam postea à tortura liber spontè ratificet. Tertiò requiritur, ut juramento confirmet denuntiationem socii criminis, quia testi sine juramento deponenti, nec in civilibus nec in criminalibus habetur fides, nisi contraria alibi consuetudo aliud habeat. Quartò requiritur, ut denuncians socium criminis, nullam cum hoc gerat inimicitiam, ut ne vindictæ potius causâ, quàm veritatis amore videatur denuntiare. Quintò requiritur, ut in suis denuntiationibus contra socios criminis sit constans criminosus, ne vacillando suspectam meritò faciat denuntiationem. Sextò requiritur, ut reus de se confessus, præter hanc criminis infamiam non sit aliude infamis, & testimonio ac fide indignus, cùm hæc jura, quæ de sociis criminosum de se confessum interrogari permittunt, à communi regula negante exorbitantia strictæ sint interpretationis, & ad aliter infames non extendenda, & Septimò deniq; requiritur, ut denuntiatio talis facta à criminoso sit adminiculata aliis conjecturis, & non nuda assertio criminosi, ne præjudicium patiantur

ex tali denuntiatione multæ personæ honestæ, prout pluribus mox dicetur.

§. V.

Utrùm confessio, vel denuntiatio facta à Criminoso de sociis criminis sola, absque aliis indiciis sufficiat, ut Iudex ex officio procedere possit ad specialiter inquirendum, citandum, capiendum, vel etiam torquendum personas denuntiatas?

RESP. Non sufficere solam denuntiationem in criminibus non exceptis, nullo alio concurrente indicio, ut Judex possit de persona denuntiata specialem inquisitionem instituere, cùm enim in his criminibus juridicè interrogare non possit reum de sociis criminis, consequenter facta ad eum inquisitio illegitima erit, velut facta contra prohibitionem utriusque juris, nisi secundùm consuetudinem particularem Tribunalium talis à Reo socii facta denuntiatio, non tam ut testis depositio, quàm ut denuntiatoris reciperetur, qui Iudici viam aperit ad inquirendum. In criminibus, verò exceptis, in quibus legitimè potest de sociis criminis interrogari criminosus de se confessus, si alio indicio verosimili denuntiatio ipsius adjuvetur, publicâ infamia v. g. personæ denuntiatæ, vel quòd familiariter cum criminoso egerit, quòd alterius etiam criminosi accedat denuntiatio, &c. potest Iudex non tantùm ad specialiter inquirendum, sed ad citandum etiam, capiendum, & quandòque etiam, si valde gravia & ingentia indicia adsint, ad torquendum denuntiatum procedere, non tamen ad condemnandum, nisi certæ probationes & indubitatæ intervenerint.

§. VI.

De Confessione extrajudiciali, ejusque effectu.

CONfessio extrajudicialis, parte præsente facta & cùm speciali causæ expressione, in causis civilibus, plenè probat in judicio contra confitentem, si duobus testibus probari possit; parte verò absente facta, aut causâ nullâ speciali expressâ, vel nihil probat, vel tantùm semiplenè contra confitentem. Uti colligitur ex *c. Si cautio 14. De fide instrum.* Nisi in posteriore casu evidenter errâsse se, pars confitens probet, aut per exceptionem non numeratæ peccuniæ v. g. elidi possit confessio, aut fiat tantùm per verba narrativa, &c. & in posteriore casu nisi in instrumento facta sit confessio, aut testamento, vel aliâ ultimâ voluntate, aut juramento confirmata sit, aut fuerit germinata non uno tantùm tempore, sed ex intervallo, vel facta fuerit non ad obligandum, sed liberandum ab obligatione, &c. his enim in casibus plenam probationem facit, etiamsi pars adversa confessioni tali non adfuerit, aut specialis causa expressa non sit.

In causis verò criminalibus confessio extrajudicialis indicium tantùm sufficiens facit ad torturam, si in judicio contra confitentem producatur, prout summitur ex *c. Olim 25. De rescript.* non quidem quasi sufficiens indicium faceret ad torturam, tertii, cùm vix sufficiat ad indicendam purgationem canonicam, sed ad torturam, & in præjudicium confitentis, nunquam tamen confessio talis plenam aut semiplenam probationem facit ad condemnationem.

TITU-

TITVLVS XIX.

DE PROBATIONIBUS.

§. I.

Quid, & quotuplex sit probatio?

RECTÈ definitur probatio in genere, quòd sit actus judicialis, quo per instrumenta, aut testes, aut idonea argumenta de re controversa Iudici fit fides. Dividitur autem primò in artificialem, quæ arte & industriâ probantis ex ipsa causa & circumstantiis facti desumitur, & in inartificialem, quæ à testibus v. g. extra causam ad fidem faciendam assumitur. Secundò dividitur in plenam, & semiplenam: plena plenam facit fidem de re in judicium deducta, ut ad sententiam ferendam Iudex plenè instructus sit: Semiplena, quæ etiam imperfecta dici potest, est illa, quæ aliquam quidem, non tamen plenam fidem Iudici facit, ut ex illo jure moveri possit ad sententiam ferendam pro hac vel illa parte, &c. addunt aliqui mixtam, quæ ex duabus semiplenis probationibus fit, quæ si ad eundem finem tendant, conjunguntur (saltem in causis Civilibus) ad unam plenam probationem faciendam, (sive sint ejusdem, sive diversi generis probationes) non autem si ad diversos fines tendant; cùm in illo casu, quæ singula non probant, collecta juvent, *juxta Gloss. fin. in c. Cùm causam 13. h. t.* In hoc verò casu, cùm ad diversa tendant, non possunt unum idémque probare. Tertiò, dividitur in judicialem, quæ fit in judicio post litis contestationem, à qua judicium strictè inchoare dicitur, & in extrajudicialem, quæ fit extra judicium, vel ante litis contestationem. Quartò denique alia juris, alia facti probatio aliquibus dicitur, quæ si velit, quòd jus aliquando probandum sit, aliquando verò factum, verum quidem dicit de facti probatione, de juris autem probatione admitti non debet, cùm ea, quæ juris sunt, non indigeant probatione, tanquam per se certa, & Iudici nota.

§. II.

Cui incumbat onus probandi, vel quis probare debeat,

AFfirmanti incumbere onus probandi ordinariè communis regula docet, & hinc tam in Civilibus, quàm in Criminalibus, tam in Spiritualibus, quàm temporalibus, &c. actor, sive accusator probare debet suam affirmationem, & reus suam exceptionem affirmativam, nisi absolutè ob præsumptionem juris pro actore, totum probandi onus transfertur in adversarium, *juxta L. Cùm de indebito 25. ff. h. t. & c. Vnicum. Vt Eccles. benef. fin. dimi. conf. junctâ Glossâ V. Actore non probante, & juxta receptam Gloss. in c. Ex insinuatione 3. V. Probare potuerit. De procurat.* Vel nisi sponte in se receperit Reus onus probandi, aut à Iudice

Iudice juramentum probationis locò Reo deferatur, quod accipere debet. Et quamvis ille, qui absolutè negat factum aliquod, non teneatur probare: eò quòd *juxta c. Bona. 23. De elect.* negantis factum per rerum naturam (sive secundùm cursum naturæ loquendo) nulla sit probatio, & non entis nullæ sint differentiæ, proprietates, definitiones, &c. ex quibus probationes desumi debent, potest tamen nonnunquam per juramentum proprium delatum, propositio etiam negativa probari; vel per præsumptiones, ita ut saltem onus probandi in adversarium rejiciatur; vel quòd super negativa propositione fundat intentionem suam allegans; vel per negantis propriam confessionem, si tamen talis confessio probatio dici potest. Quin imò, si propositio negativa facti determinata sit, ad certum locum, tempus, vel alias circumstantias potest probari saltem indirectè, circumstantias tales, quæ sub sensum cadunt, probando; (& sic qui asserit, se tali tempore in loco tali non fuisse, probat negativam, se non occidisse talem in tali loco, se cum hoc non contraxisse tali tempore, &c.) vel si propositio negativa facti prægnans sit, virtualiter saltem & implicitè propositionem affirmativam continendo, directè etiam ea probari potest, quo modo probat, se non liberè renuntiâsse, qui probat coactum se renuntiâsse; vel quando contra juris præsumptionem negatur in aliquo qualitas de jure requisita, quod probari debet, quia quilibet præsumitur esse idoneus, nisi contrarium probetur.

§. III.

Quis probare debeat in judiciis communibus, & quomodo probationes utriusque partis litigantis fieri, & recipi debeant in interdicto retinendæ possessionis?

IN Judiciis communibus, sive duplicibus (cujusmodi sunt hæc tria Familiæ herciscundæ, Communi dividundo, & Finium regundorum) uterque litigantium probare debet, quia quilibet simul Actor & Reus est, prout habetur in *l. Inter. 44. §. Qui familia. 4. ff. Fam. herciscund.* Et *c. Ex literis. 3. h. t.* tamen, ut qui prior ad judicium provocavit, magis Actoris, quàm Rei locum habeat, & prior de calumnia jurare debeat.

In interdicto retinendæ possessionis, quando utraque pars contendit, se in solidum possidere eandem rem, uterque Reus & Actor est, & utriusque partis probationes à Iudice recipi debent, tum possessionis, tum tituli, si offerant se ad illum probandum, ut exinde appareat, pro qua parte pronuntiandum sit, prout sumitur ex *c. Licet causam 9. h. t.* vel ut appareat, quis habeat possessionem antiquiorem.

§. IV.

Utrùm Reus teneatur exhibere Actori ad probandam intentionem ejusdem, instrumenta, seu documenta contra se? & an Actor, quando plenè probavit, cogi possit ad jurandum?

REus in judicio conventus non tenetur exhibere propria instrumenta Actori contra se, ad fundandam illius intentio-

tentionem, prout habetur in *c. Ex Epistola. i. h. t.* (neque enim æquitas permittit, ut Reus contra se Actorem instruere cogatur) nisi instrumenta, quæ exhiberi petuntur, non tam sint propria unius, quàm communia utrique parti, vel ratione proprietatis, vel ratione causæ, vel quando facta sunt pro cautione plurium; vel quòd facta sint â persona publica, ex publico, officio &c. quin etiam sua instrumenta Reus edere debet Actori petenti, si hic fundatam suam intentionem habeat, circumstantiam tamen aliquam, quæ intervenit, ignoret (cùm in tali casu non petantur instrumenta ad principaliter impugnandum) vel si ipse Reus suis in judicio instrumentis contra Actorem utatur, & necessaria hæc sint ad Actorem instruendum, utrùm ligitare velit, ad replicam formandam &c. vel si ex speciali privilegio jus habeat, ad petenda Rei instrumenta, quale privilegium Fiscus habet (saltem in causis civilibus) Ecclesiæ, Hospitalia, & alia loca pia &c. & ex probabili causæ aliæ favorabiles (nisi contraria praxis obsistat) causæ usurarum restituendarum, causæ Matrimoniales, & quando agitur de salute animæ.

Qui autem in judicio suam intentionem plenè probavit, non potest compelli, ut idipsum etiam juramento confirmet, non obstante contrariâ consuetudine, quæ non valet, uti patet ex *c. Sicut consuetudo h. t.* cùm in tali casu juramentum fieret absque ulla causa, quod illicitum, & irrationabile est, ita ut etiam licitè possit Actor juramentum judiciale sibi delatum recusare, si intentionem suam plenè probavit, cùm juramentum hoc adhiberi non debeat litis decisæ causâ, sed litis decidendæ.

§. V.

De illis, quæ probata sunt in genere, & in specie de probatione ætatis.

PRobatio in genere versatur circa facta incerta, & de quibus dubitatur (cùm notoria probationem non requirant. *c. Super eo 3. De testib. cogend.*) quæ in judicium deducta sunt, & ad causam pertinent, & probari possunt.

In specie verò de ætate si dubitetur, ille probare eam debet, qui suam intentionem vel exceptionem fundat super ea, prout etiam colligitur ex *c. In præsentia 8. h. t.* nisi ex sola corporis constitutione inspecta probabilem conjecturam habens de ætate Judex, onus probandi in alium transferat, vel nisi probato actu principali, ad cujus valorem necessariò certa ætas requiritur, accessoriè & ex præsumptione ætas sufficienter probata sit, duobus enim modis ætas probari potest, verè, per testes scil. qui partui v. g. interfuerunt &c. & præsumptivè, per indicia scil. & conjecturas ex constitutione corporis, ex Instrumento Matrimonij &c.

§. VI.

De probatione Virginitatis.

EX *c. Proposuisti, 4. h. t.* habetur, quòd Virginitas Mulieris satis probetur per proprium illius juramentum, & testimonium septem mulierum (aut pauciorum etiam, modò fuerint honestæ, bonæ famæ, & in hac re peritæ) quæ ex aspectu corporis eam Virginem esse, testentur, quamvis de contrario juret Maritus

ritus V. G. cùm hujus juramentum semiplenam tantùm faciat probationem, illius autem juramentum cum testimonio mulierum plenè probet, nisi tale Mulierum testimonium per alias æque bonæ qualitatis Mulieres fuerit reprobatum. *c. Causam* 14. *h. t.*

§. VII.

De probatione, sive modo probandi filiationem.

Difficilis probationis est filiatio, & plerúmque pro parte patris ex præsumptionibus tantùm desumitur; talis autem præsumptio est, primò si quis natus sit ex conjugatis in una domo cohabitantibus (etiam si constet, quòd eodem tempore cum aliò etiam viro adulterij consuetudinem habuerit uxor) pro legitimitate in favorem filij, & Matrimonij præsummente jure, ita ut hæc præsumptio etiam ad illum casum extendatur, quo uxor extra domum quidem Mariti habitavit, hic tamen sæpius ad illam accesserit, vel si nata fuit proles ex concubina, quam quis domi habuit, quo in casu illegitimus quidem filius habebitur, ex hoc tamen Patre genitus præsummetur, præsertim si patrem hujus confessa fuit Concubina, & filium agnoverit Concubinatius, juxta *c. Per tuas* 10. *h. t.* Hinc secundò præsummitur quis filius esse horum, vel hujus parentis, si ab his vel horum aliquo filius appellatus sit, & ab eis ut filius habitus, tractatus, & educatus sit, tum enim constituitur in quasi possessione filiationis, ut verè filius horum, aut hujus præsummatur, donec contrarium probetur, ut ait *Glossa in cit. c. Per tuas V. Nominato*; Et quamvis hæc ipsa Glossa rectè notet, solam nominationem filij non facere aliquem filium, quia filiatio à natura provenit, si tamen cum nominatione tali ea concurrant, quæ non facilè nisi filio à Patre exhibeatur, paternam illi curam adhibendo, nominando eum in judicio, in instrumento publico &c. filium suum, annotando nativitatis diem inter alios liberos, satis probant filiationis quasi possessionem, ita ut huic non obsit, etiamsi postmodùm à Patre v. g. repudietur, rejiciatur, ac negetur esse suus filius, quia jus acquisitum filio ab eo, sine facto aufferri non potest, & nimis dignum est, ut ait Pontifex, quod quisque voce dilucidè contestatus est, eundem casum proprio suo testimonio infirmare, eique resistere. Tertia denique conjectura est, ex qua possit probari filiatio, communis fama, & opinio præsertim domesticorum, consanguineorum, ac vicinorum, quòd talis sit communiter nominatus, vel habitus, actractus ut filius, cui conjecturæ multum adminiculatur conjectura, quæ desumitur ex effigie & similitudine hominis cum alio, quæ quidem conjectura, falsa sit, nihil probat, & fallax est, si tamen accedat alij præsumptioni in iure fundatæ, non omnino vana est.

§. VIII.

Quomodo probandi sint confines seu limites locorum?

Per libros antiquos, testes, famam & alia adminicula probari fines hominum *c. Cùm causam* 13. patet, Quamvis etiam libri & scripturæ antiquæ privatæ plenam fidem semper non faciant, (nisi communiter à Majoribus nostris fides illis habita

habita, aut in loco publico asservatæ, & repertæ fuerint) tribuitur tamen his aliqua veneratio, & auctoritas probandi, & quidem fidem plenam faciunt in causis nulli præiudicantibus, aut exigui præiudicii, ut quòd Ecclesia sit consecrata, infans hic sit baptizatus &c. cùm in talibus casibus nemo præsummi possit, quòd fallere velit, & quòd in talibus antiquis factis leviores probationes sufficiant. Quinam autem libri antiqui habeantur, quamvis aliqui velint, hominum memoriam debere eos excedere, alii 40. annos requirant, rectiùs tamen hoc prudenti Judicis arbitrio relinquitur.

§. IX.

An, & qualiter fidem faciant, seu probent literæ Episcopi, vel alterius Ordinarij Judicis, & quomodo reprobari possit per Testes Instrumentum, tanquam falsum nomine Collegii seu Universitatis confectum?

AD primam quæstionem R. Literas tales fidem facere ad probandum aliquem excommunicatum, si non magnum exinde præjudicium alteri inferatur, & subscriptione illius aut sigillo munitæ sint, donec oppositum probetur. *c. Post cessionem 7. h. t.* ob auctoritatem scilicet, & specialem ipsi debitam reverentiam.

Ad secundam quæstionem R. quòd singulæ personæ alicujus Collegii vel conventûs possint sub juramento reprobare Instrumentum falso sigillo obsignatum, & confectum nomine Collegii seu Universitatis. *c. Tertio Loco 5. h. t.* Sunt enim in tali casu singuli in favorem suæ Ecclesiæ contestes, quod fieri potest, cùm causa Collegii non sit principaliter causa singulorum, sed causa Universitatis.

§. X.

Quam vim probandi habeat narratio facti alicujus in Literis sedis Apostolicæ?

PLenè probare talem narrationem, si super illâ, gratia, aut intentio Papæ fundetur, & versentur in causis beneficialibus, aut spiritualibus graviter alteri non præjudicantibus ex *Clement. Literis. Vnica h. t.* patet. Quamvis enim regulariter narrationi tali alicujus inferioris non credatur, ob specialem tamen prærogativam Papæ & ob festigium tantæ dignitatis tali narrationi à Papa suis literis insertæ creditur, si tamen factum proprium narretur; si enim factum alienum narretur, super quo se fundet gratia, & intentio Papæ, plenam quidem fidem facit narratio talis, ita tamen, ut contra eam admittatur probatio. Si verò intentio Papæ super his, quæ in literis illis narrantur, non fundetur, tum nihil probant, ut patet ex *c. si Papa. 10. De privileg. in 6.*

§. XI.

De probationibus, & aliis actis Judicii in scriptum redigendis; & de actis prioris judicii exhibendis aliis Judicibus, ad quos causa pervenit.

UNiversa judicii acta ex mandato Judicis conscribenda esse, exc. *Quoniam contra 11. h. t.* patet, à Notario

scilicet, vel si hic haberi non possit, ab aliis duobus viris idoneis, qui Notarii locum supplent, ad cavendas scilicet multas Litigantium tricas, & fraudes Judicum, nisi causæ essent valde exiguæ, & leves, ubi vix præjudicium aliquod timeri potest. Neque tamen ad acta judicii probanda præter Iudicem & Tabellionem, qui in præsentia Iudicis, & ex hujus mandato ea scripsit, alii testes requiruntur, cùm utriusque officium sit publicum, & ex consuetudine tantùm ad sententiam definitivam testes alii adhibentur.

Quòdsi verò causa ad alium Judicem devolvatur, acta & processus prioris judicii ei exhiberi, & ad eum transmitti debent, prout habetur in *c. Causam 11. de testib. & ex c. Cum bona 15. h. t.* desummitur, ita ut fidem faciant etiam in altero Iudicio, inter easdem personas, & in eadem causa. Sive sint acta ordinatoria Iudicii, sive sint acta probatoria, seu instructoria causæ, & ad merita litis, ejùsque decisionem spectantia, nisi per lapsum temporis, aut absolutionem ab observatione Iudicii, instantia Iudicii peremta sit.

§. XII.

Quomodo, quando, & ubi facienda sit probatio, & quis sit finis illius, & effectus.

Fieri debet probatio secundùm formam Libelli, cùm secundùm illam pronuntiandum sit, & consequenter Iudex secundùm Libelli formam instrui debet, & moveri; & hinc clara etiam debet esse, & certa, & in quæstione speciei non sufficit probare genus, sed species probari debet, sive fiat in loco judicii, sive extra, ubi Iudex testes recipere vult. Facienda autem est ordinariè post litis contestationem, ut supra dictum, ita tamen, ut prius probetur Actoris intentio, quàm Rei exceptio, cùm Actore non probante absolvendus sit Reus (saltem ab observatione hujus instantiæ) etiamsi nihil egerit; neque publicata testimonia, & postquam causa concluſum est, admittenda est ulterior probatio super eisdem articulis, prout habetur ex *c. Iuravit 6. h. t.* (nisi super articulis de novo emergentibus, ut infra dicetur) cùm per talem in causa conclusionem censeantur partes renuntiare ulterioribus probationibus.

Finis autem probationis est, Judici fidem facere, & ut intelligat hic, qualem sententiam ferre debeat, cui faciendi est probatio, & hic secundùm allegata & probata, sententiam ferre, ne litem inciat suam, condemnandus in id, quod Litigatoris interest. Neque est contra probationem factam purgatio canonica admittenda, cùm innocens ille in foro esse non possit, qui plenè probatum est, esse nocens. *c. Ad nostram 12. h. t.* & sæpe ut sic crimina impunita relinquerentur cum magno Reipublicæ damno.

TITV-

TITVLVS XX.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

POtissima probationis species est, quæ fit per testes vivâ voce deponentes; sunt enim testes, qui de facto aliquo legitimè vocati testimonium dicunt, attestationes verò sunt ipsorum depositiones; & quamvis testium alii sint judiciales, alii instrumentarii, alii testamentarii, hîc tamen potissimùm agitur de testibus judicialibus, qui ad rei alicujus controversiæ fidem faciendam in judicio adhibentur, de quibus.

SECTIO I.

De qualitate Testium.

§. I.

Quinam sint habiles, vel absolutè inhabiles ad testificandum?

TEstes generatim loquendo debent esse idonei, & fideles non conducti pretio, & ut in *c. Placuit 1. h. t.* statuitur, Jejuni testimonium ferre debent. Censentur autem idonei, qui per Canones vel Leges non arcentur à testimonio ferendo, & plerúmque dicuntur omni exceptione majores. Fideles autem hîc dicuntur illi, qui fide digni sunt, & à moribus probati, ut dicitur *Can. placuit. causa. 4. q. 2.* Pretio conducti censentur illi, quibus pro testimonio ferendo pecunia v. g. etiam non petenti oblata fuit. Jejuni verò ut ferant testimonium, de honestate quidem est, & consillo, ratione juramenti, quod à testibus præstandum est, non autem de necessitate & præcepto; & hinc attendenda est consuetudo, quæ tantùm attendit, ut non sint ebrii, sed sobrii, qui testimonium ferunt.

Prohibentur autem de jure, quòminùs testimonium simpliciter ferre possint primò impuberes sive pupilli, qui ob infirmitatem judicii absolutè à testimonio ferendo excluduntur, (excepto crimine læsæ Majestatis) quamvis puberes facti de iliis, quæ tempore impubertatis, cùm discretionem jam haberent, viderunt, possint testari. Secundò excluduntur furiosi, quia mente carent, ita ut neque de illis testari possint, quæ furoris tempore contigerunt, quamvis ad se postmodùm rediêrint. Tertiò excluduntur regulariter cæci, quia non sufficit semper in teste de auditu tantùm, sed sæpè debet de visu deponere, nisi talia essent, de quibus testificari debet, quæ non visu, sed auditu percipiuntur. Quartò excluduntur muti & surdi simul, quia non possunt animi sui sensum commodè exprimere. Quintò non admittuntur ad testimonium ferendum servi strictè dicti (ne ex metu Dominorum veritatem magis supprimant, quàm aperiant) nisi in exceptis criminibus, in quibus etiam inhabiles testes admittuntur, quamvis non sint omni exceptione majores.

§. II.

An, & quâ ratione infames, criminosi, perjuri, accusati de crimine, vel excommunicati repellantur à testimonio dicendo in judicio?

INfames infamiâ juris inhabiles sunt, ad testimonium in judicio ferendum, tam in Criminalibus, quàm Civilibus, uti patet ex *c. Testimonium 54. h.t.* cùm enim infamibus sint interdicti actus legitimi, testimonium autem ferre in judicio inter actus legitimos reputetur, consequenter prohibiti hi illis erunt, ita ut nec contra alium eâdem infamiâ laborantem, ut testis admittatur, nisi in causa criminum exceptorum, aut in subsidium veritatis, quæ aliter haberi non potest (ita tamen, ut sine tormentis credendum illis non sit) vel famæ suæ sit restitutus, aut occultâ tantùm infamiâ laboret, aut infamiâ facti tantùm, qui à Judice ex officio vel parte opponente à ferendo testimonio repelli potest.

Neque admitti debent ad testimonium in judicio ferendum criminosi de gravi crimine ipsis objecto convicti, uti habetur in *c. Super eo. 13.* & *in c. Testimonium. 54. h.t.* Et quamvis si pœnitentiam egerit de crimine, & sit emendatus, in causa Civili pro teste admittatur criminosus, si nullâ juris infamiâ laboret, si tamen in crimine perseveret, nec in Civilibus ut testis admitti debet, cùm non sit credendum contra alios illis, qui criminibus implicantur; in Criminalibus verò criminaliter intentatis, nec emendatus in testem admittitur, nisi post publicam, quæ saltem per triennium constanter jam duravit, pœnitentiam & emendationem, vel si ad probandam tantùm innocentiam Rei testimonium ferat; vel si pars litigans ad videndum testes productos nihil contra eorum crimina opponat, neque Iudex ex officio repellat, aut necessitas eos admittere jubeat, quamvis in nullo horum casuum sint omni exceptione majores.

Perjuri, qui falsum juramento confirmârunt, ad ferendum testimonium non admittuntur, nec in causa Civili, nec in causa criminali, quantumvis sint emendati, & de perjurio pœnitentiam egerint (quia qui semel pejeravit, præsumptionem contra se habet, ad perjurium iterum committendum,) ita ut etiam in criminibus exceptis perjuri in testes non admittantur, excepto crimine hæresis, in quo, in favorem Fidei etiam perjuri tam contra se, quàm contra complices in testes admittantur, modò ex manifestis indiciis appareat, quòd non ex levitate animi, aut odio, sed ex zelo justitiæ, & amore Fidei deponant.

Accusatus de crimine, gravi scilicet pendente accusatione, non debet admitti ad testificandum in alia causa criminali, præterquàm in criminibus exceptis *c. Non debet 56. h.t.* Censetur enim, dum accusatio pendet, gravata illius existimatio, cùm tamen testes in causa criminali debeant esse omni exceptione majores; ita ut nec pendente appellatione, si de crimine condemnatus appellavit, in causa criminali ad testificandum admitatur; quamvis accusatus admitti possit, ut testis, pendente accusatione, in causis Civilibus, vel civiliter actis, non tamen, ut omni exceptione major, faciens semiplenam probationem.

Ex-

Excommunicati denique (majore excommunicatione) ad testificandum in judicio admitti non debent, quia inter infames numerantur, prout colligitur etiam ex *c. Veniens. 38. h. t. junctâ Glossâ final.* & cavetur etiam hoc expressè in *c. Decernimus 8. De sent. ex communi in 6.* Ita tamen, ut excommunicatus non toleratus sive vitandus à Iudice repelli debeat, etiam parte nihil opponente, si autem vitandus non sit, possit quidem Iudex à testificando eum repellere, si excommunicatio publicè nota sit, non tamen teneatur, nisi pars adversa de excommunicatione contra talem testem excipiat, quamvis enim hic vitari non debeat, sicut ille, & cùm hoc communicare possit, non autem cum illo, pars tamen, cui favor hic factus est, ut cum excommunicato non vitando communicetre possit, non tenetur hoc favore sibi concesso uti, & consequenter à testificando eum repellere potest. In crimine tamen hæresis ob favorem Fidei, ad probandum hoc etiam excommunicati admittuntur.

§. III.

Quinam prohibeantur ferre testimonium pro certis personis?

PRimò, non admittitur testis in judicio parens pro filio, aut filius pro parente, propter naturalē amorem & affectionem; & hinc extenditur hæc assertio etiam ad matrem, ad omnes ascendentes in linea paterna & materna, ad filios naturales tantùm, spurios & incestuosos, ad filios adoptivos, si in patris adoptantis potestate sit adoptivus, imò nec vitricus pro privigno, nec privignus pro vitrico testari potest, &c. Plures tamen etiam casus referuntur, in quibus filii pro parentibus, aut parentes in causis filiorum testes esse possunt, quos vide apud Auctorem hoc loco relatos, quamvis non in omni casu sint semper omni exceptione majores. Ob hanc tamen etiam naturalis affectionis rationem, nec maritus pro uxore, nec uxor pro marito testificari potest regulariter, nec sponsus pro sponsa, aut concubinarius pro concubina, nec consanguinei aut affines, in causis criminalibus vel Civilibus arduis, pro consanguineo, aut affine in tertio saltem gradu, ut testes admittuntur, nisi modici tantúm præjudicii causa Civilis esset, aut in causa Criminali ad necessariam Rei defensionem, & ostendendam innocentiam adhiberetur illius testimonium, aut partes expressè contentæ essent, cùm vel sit exigua erga alterutram partem testis talis affectio, vel utrique æquè affectus sit, &c.

§. IV.

An & in quibus casibus testes domestici produci possint, vel familiares, vel amici, & an etiam subditi possint testimonium dare pro suis Dominis?

TRripliciter dici possunt aliqui domestici. Primò strictè, sicuti se habent Maritus & Uxor, & nati ex illis liberi, & qui sunt sub patria adhuc potestate; de quibus, quòd pro se invicem testes esse non possint, priore §. dictum. Secundò domestici dicuntur in latiore sensu, omnes etiam famuli & famulæ pretio & mercede conducti, qui in eadem domo sub potestate unius patrisfamilias habitant

tant, & hujus imperio aliquo modo subsunt. Tertiò domestici dicuntur in latissima tamen acceptione, qui in eadem domo simul convivunt, & convescuntur, quos alii appellant etiam familiares, & commensales.

De secundi ergo generis domesticis loquendo, quòd testes pro Patrefamilias aut Domino esse non possint, nec in civilibus, nec in criminalibus, summitur ex utroque jure *l. etiam 3. Cod. h. t. & ex c. Inlueris 24. h. t.* ob periculum scil. quòd in tales personas facilè cadit, ne dum Dominis parere, & favere volunt, falsum deponant, & pejerent. Si tamen desierit esse domesticus tempore depositionis, ita ut allata ratio locum in eo non habeat, repelli non potest, nisi fraus aliqua, quæ in illius dimissione præsummi posset, aut circa domesticum talem honestas, & integritas omnem falsi suspicionem tollat; aut producatur tantùm ad innocentiam Domini accusati vel suspecti probandam, aut sciens Adversarius Reus, testes contra se productos esse domesticos Actoris, nihil contra eos excipiat; vel sit utriusque partis domesticus, aut testetur pro Domino contra alium Domesticum; aut producatur à Domino in causa difficilis probationis, in subsidium aliorum testium, qui haberi non possint, &c. quamvis in talibus etiam casibus non sint integræ fidei testes, & omni exceptione majores.

Tertii generis domestici, qui familiares, & commensales dicuntur, possunt quidem produci, & admitti debent ut testes in causis eorum, quibus in eisdem ædibus absque subjectione tamen aliqua convivunt, & in eadem mensa convescuntur, integri tamen omnino, & omni exceptione majores non sunt, nisi maxima vitæ probitas omnem suspicionem tolleret. Pari modo amicus pro amico testari potest, de ipsius tamen fide magis minúsve dubitari potest, pro qualitate amicitiæ, & judicis arbitrio: & quamvis idonei testes non videantur, qui imperati potest, à producente eos, si producente testentur, si tamen imperhic talibus tantùm possit tatione muni salis alicujus Jurisdictionis, admittum cùm tanta in tali casu suspicio esse n possit, omni tamen exceptione maj non sunt.

§. V.

An socius criminis, vel bonorum possit esse testis pro socio, vel contra illum?

QUamvis universaliter loquendo pro vel contra socium criminis non d beat in testem adhiberi socius crim juxta *c. Veniens 10. h. t.* eo quòd tal vilis persona, infamis, & criminos subsit periculum falsæ depositionis, & in illis tamen casibus, in quibus de fact examinari potest Reus, juxta superiu cta, etiam in testem admittitur, & dep sitio illius, sicuti alterius vilis & infam personæ, fidem, sed valde exiguam m cit: prout etiam in crimine simoniæ ha ri potest, si civiliter tantùm, ad privat nem scil. beneficii agatur, & hic qui statur, socius quidem criminis, non ta tem muneris fuit, nullum exsua cogn ratione emolumentum accipiendo. Pl ut habetur in *c. Mediatores 3. h. t. in b.*

Sicuti autem socius criminis non ad mittitur in testem pro socio bonorum

ad testificandum pro illo, sive sint socii omnium bonorum, sive partis tantùm, aut Rei particularis utrique tamen communis, quia ut sic in propriam utilitatem deponeret; secus tamen est dicendum, si non agatur de re utrique communi, in hoc enim casu socius in una re non prohibetur esse testis pro socio in diversa re, aut pro re divisibili, cùm ut sic nihil ex tali depositione specialis commodi haberet.

§. VI.

Qui prohibeantur dicere testimonium contra certas personas?

PRimò prohibetur inimicus contra eum testimonium ferre, cum quo gerit inimicitiam. *c. Repellantur. 7. c. Meminimus. 13. c. Cùm oporteat 19. de accusat.* ita ut ne in criminibus exceptis hi possint contra tales esse testes (quia meritò ob malevolentiam falsum depositurus præsummitur) si inimicitia sit valdè gravis & capitalis, & nondum sit reconciliatus inimicus, neque sit fraude procurata inimicitia, aut non deponat in favorem inimici, vel contra producentem, vel non sit utrique parti pariter inimicus, nec â parte, contra quam producitur approbatus, quamvis neque in his casibus sit omni exceptione major.

Secundò Laicus in causa criminali, quæ criminaliter agitur, non admittitur regulariter ad testimonium ferendum contra Religiosum *c. De cætero 14. h.t.* Non tantùm quia plerumque Clericis infesti sunt Laici, ut ait Pontifex in *can. Laicos 5. caus. 2. q. 7.* Sed quia decens non est, ut status inferior contra statu superiorem in causa criminali testimonium ferat. Et quamvis ad accusandum admittantur, si suam vel suorum injuriam prosequuntur, ut ait *in cit c. Pontifex*, neque tamen in his casibus ad testificandum, si criminaliter contra eos agatur, admittendi sunt. Cùm condemnatio non sequatur ex accusatione, sed ex probatione, excipiuntur tamen etiam crimina excepta hæresis, v. g. læsæ Majestatis, sodomiæ, simoniæ, &c. aut alia notoria & scandalosa, in quibus Laicus etiam contra Clericum testari potest; prout etiam admittitur, si Clericus sit de crimine infamatus; si aliunde veritas haberi non potest, si in favorem Clerici deponat; si famæ tantùm probatio necessaria sit; si de crimine agatur civiliter; vel si agatur per modum denuntiationis aut inquisitionis &c. neque tamen semper erit omni exceptione major. Quin imò nec Clericus in causa criminali criminaliter acta contra Laicum testis esse potest, propter periculum irregularitatis incurrendæ, si agatur causa sanguinis; & quamvis in civilibus, aut si de crimine civiliter agitur, ubi nullum periculum est pœnæ sanguinis, contra Laicum Clericus testari possit, fieri tamen hoc debet coram proprio Episcopo, vel cum hujus licentia coram Judice seculari, vel in causa Ecclesiastica coram alio Judice Ecclesiastico.

Tertiò Judæi, pagani, hæretici aliique infideles, & qui â fide Catholica defecerunt, ad testificandum contra fidelem Catholicum idonei non sunt; quia sunt de falsitate ex juris præsumptione suspecti, neque fidem merentur, qui fidem abjecerunt; quod multi etiam extendendum ad Judæos aut infideles recenter conversos &c. putant, insuper admitti eos in testes non posse, etiamsi Christiani expressè consentiant. In criminibus

tamen exceptis, & in quibus casibus veritas aliter haberi non potest, aut si contra alios Judæos aut infideles testentur, etiamsi ab orthodoxo producantur, contra eos &c. admitti possunt, non sunt tamen omni exceptione majores. Catholici verò testimonium contra Judæum aut infidelem nec in causis civilibus nec in criminalibus rejicitur, ita ut nec per privilegia à Principibus concessa Judæi tueri se possint, quò minùs per testes Christianos convinci possint *juxta Clement. i. h. t.* Cùm talia privilegia, ut ait Pontifex, Christianæ Religioni probrosa sint, & adversa; & æqualitas in judiciis servanda Actorem & Reum concernat, non autem testes.

§. VII.

Qui prohibeantur ferre testimonium in certis causis?

PRimò Mulier potest esse testis in causis Civilibus, tam in foro Civili quàm Canonico, etiam in causis matrimonialibus, quæ inter valdè arduas censentur, uti colligitur *ex c. Super eo 13. h. t.* ita ut sit integræ fidei, & semiplenam probationem faciat, si una tantùm taliter testetur, (ita tamen ut virorum testimonia mulierum testimonijs præferantur) nisi causa sit feudalis, in qua mulieris testimonium non admittitur, prout expressè habetur in *c. Vnico. Qui testes sunt necessarij ad novam investituram Lib. 2. feud. Tit. 32.* (Cùm in his causis feudalibus summæ opinionis testes requirantur) nisi fœmina illustris esset, quæ & ipsa sub se feudum & vasallos haberet. Et quamvis de jure Civili & Cæsareo mulier etiam in criminalibus testis esse possit, nisi sit causa valdè gravis & ardua, vel ubi agitur ad pœnam mortis vel mutilationis, quibus casibus saltem integræ fidei non erit testis mulier, omni exceptione major, de jure tamen Canonico in causis criminalibus si criminaliter ad pœnam publicam agatur, testandum mulier non admittitur. *ex Mulierem. 17. juncta Gloss. V. Non esse causa 33. q. 5. &c.* Ob naturalem illi mulierum murabilitatem, & fragilitatem, ac inconstantiam. Nisi de crimine civiliter tantùm agatur per modum exceptionis *c. Tam Literis 33. juncta Glosså V. Fœminas h. t.* aut ad procedendum ex officio per modum denuntiationis aut inquisitionis. *c. Quoniam j. h.* aut si criminaliter agatur, si tamen de crimine excepto, aut non possit aliunde haberi veritas, vel testetur tantùm ad innocentiam Rei ostendendam &c.

Secundò. Puberes seu Minorem in causis civilibus testes esse possunt, quæterquam si illæ arduæ sint, non tamen in criminalibus, nisi agatur de crimine excepto, aut veritas aliunde haberi non possit, aut procedatur tantùm per inquisitionem; Neque tamen in talibus casibus admissi plenam probationem faciunt, ob præsumptionem judicij non dum satis maturi.

Tertiò. Personæ pauperes, & vili conditionis admittuntur quidem, cæteris paribus, in testes in causis civilibus minùs arduis, cùm testis idoneus non tam ex facultatibus, quàm ex moribus & vitæ probitate desumматur, non tamen in civilibus arduis, & criminalibus ad cavendum periculum falsæ depositionis, quam suspicantur jura per promissio-

nem

nem, aut datam pecuniam facilè à paupere tali, aut vilis conditionis homine obtineri posse; & hinc in quocúnque casu admittatur talis, omni tamen exceptione major non est, quamvis per torturam purgata sit falsæ depositionis, & lucri captandi causa suspicio; si tamen arbitrio Judicis, aut partis omnis suspicio fraudis etiam penes pauperem abesset, aut fides pauperis per alios plures testes idoneos juvaretur, posset etiam illius testimonium ut integræ fidei admitti, cùm nec sola paupertas, nec sola vilis conditio personæ vitio illi verti debeat.

§. VIII.

An, & quâ ratione prohibeatur quis testimonium ferre in propria causa.

NEminem in propria causa testem idoneum esse, communis & generalis regula docet, ob suspicionem scil. minùs sinceræ depositionis in propria causa propriam utilitatem spectante; & ob hanc causam neque ille testis idoneus videtur, qui similem causam in judicio agit, propter quam in testem hîc & nunc producitur, nisi aut protestatio prævia de nullo proprio commodo quærendo in tali testificatione eum idoneum faciat, vel agatur tantùm de modico emolumento, vel non possit aliter haberi veritas, vel testetur talis tantùm in causa suæ communitatis.

Sed nec in illa causa potest quis esse testis, quam ad judicium ut Actor vel accusator detulit, ne probando talem suam actionem, aut accusationem in propria causa testis esse censeatur; & quamvis si processit per viam denuntiationis charitativè, non tam ad puniendum, quàm emendandum peccatum, possit in illa causa testis esse juxta *c. In omni 4. h. t.* Si Judex tamen judicialiter procedat, ad puniendum denuntiatum, ad deponendum, v. g. ab officio aut beneficio, tunc in criminibus gravibus, aliísque magni præjudicii causis non potest esse testis denuntiator, quia in talibus casibus non est recedendum à communi juris regula, quòd idem Accusator seu Actor & testis esse non possit, nisi qui publicâ auctoritate ad denuntianda crimina ex officio suo sit deputatus (cui meritò major fides haberi debet, quàm alii cuicúnque denuntiatori) aut agatur de peccato evitando, neque possint alii testes haberi.

Judex autem in ea causa, quæ coram ipso adhuc pendet, non potest in testem produci, ob nimiam pro causa tali in suum honorem decidenda affectione; & si agatur apud alium Judicem appellationis v. g. de justitia, vel injustitia latæ à priore Judice sententiæ, non potest produci in testem, ne in causa sua ob affectionem ad sententiem à se latam sit testis quodammodo, quamvis in priore casu, si necessitas sit, ne pereat jus partis, ob defectum probationum, peti possit à parte, quæ illius testimonio indiget, ut alius ipsi Judex substituatur, & sic ipse in tali casu testari possit, prout colligitur etiam ex *c. Dilecto 40. h. t.* quin etiam ex *c. Cùm Dilectus 32. de electi.* colligitur, quòd testis esse possit Judex in illis, quæ aliis, quàm Judicibus cognita esse non possunt, cùm in aliis etiam casibus testes suspecti admittantur, ob necessitatem, seu inopiam probationis; & ex *Glossa communiter recepta in cit. c. Dile-*

Eto V. recusatis h.t. habetur, quòd Ordinarius possit coram suo Vicario testimonium dicere in causa, quæ coram Vicario agitur, & ex potiore ratione potest etiam delegans coram delegato testimonium ferre, cùm in neutro casu in causa coram se pendente, sed alteri delegata testimonium dicat.

§. IX.

De testimonio ferendo ab Advocato, vel Procuratore, Hærede, vel Legatario, & aliis quibusdam.

NEque Advocatus, neque Procurator in ea causa, in qua fuit Advocatus, vel Procurator, in testem admittendus est, uti habetur ex *can. Si testes 3. §. Patroni causa 4. q. 3. & ex c. Insuper. 6. h.t. junctâ Glossa.* In casu (propter præsumptam scilicet affectionem ad hanc causam) etiam finito officio, aut si velit deponere, aut deposuerit officium Advocati aut Pronuntiatoris in tali causa, in secunda v. g. instantia, sive in judicio appellationis, uti habetur ex *c. Romana 3. h.t. in 6.* nisi contra eum produceretur in testem, cui in prima instantia favit, cùm esset in tali casu ratio affectûs ad causam, prout etiam non habetur, si nondum cœpit agere in judicio, aut si pro illo quidem, cujus Advocatus v. g. in una causa fuit, in alia tamen causa in testem producitur. Et cùm allata ratio etiam probet contra Curatorem, vel Tutorem in causa pupilli sui, aut minoris, contra Administratorem, Syndicum, & Actorem in causis cœptorum negotiorum ab illis agendorum, &c. consequenter etiam de his intelligi debet, quod dictum de Advocatis & Procuratoribus.

Mediator verò, sive ille, qui inter contrahentes v. g. conciliator, & media quasi fuit, non potest ordinariè in negotio, cujus mediator fuit, testis esse, rationem sæpius jam allatam, si tamen utraque pars sive litigantes consentiunt in eum, ut testem, in tali negotio potest invitus etiam compelli, ut sit testis, juxta *Glossam receptam in c. 1. V. Civiliter h. in. 6.* vel si favor matrimonii ab eatestificatione pendeat, aut admittatur, non ad probandam validitatem contractûs, sed tantùm ad probandam circumstantiam aliquam, vel ad infirmandum contractum, cùm ratio affectûs in talibus casibus parùm, vel nihil probet.

De Hærede aut Legatario quid dicendum sit ratione testamenti, in quo Hæres vel Legatarius scriptus est, inde *Lib. 3. De Testamentis* dicitur, ex quo loco etiam patebit, quòd in judicio pro valore testamenti asserendo non admittatur in testem Hæres, aut Fidei-commissarius universalis, admittatur autem Legatarius, seu Fidei-commissarius particularis.

De venditore res certa est, quòd pro emptore in causa rei venditæ testis esse non possit, quia testatur ut sic in proprium interesse, cùm evictâ re teneatur talis venditor ad pretii, & damnorum quæ patitur emptor, restitutionem. De donans verò pro donatario, & in favorem donatarii testis esse non potest in causa rei donatæ, ob affectum, quem habet ad ejus donationis stabilitatem, sed nec fidejussor testis esse potest in causa, in qua fidejussit, contra creditorem debitoris, pro

pro quo fidejussit, neque principalis debitor in causa sui debiti, cùm ubique proprium interesse intervenirt.

§. X.

An in causa Universitatis, vel Collegii is, qui est pars, vel membrum ejusdem, possit testimonium ferre?

REspondetur affirmativè, *juxta c. Insuper. 6. & in c. Cùm Nuntius 12. h. t.* quod verum est de Collegio, seu Universitate, tam Seculari, quàm Ecclesiastica, ita ut quilibet in particulari, etiamsi talis communitatis pars sit, in testem pro sua communitate admitti debeat, cùm non ferant in propria causa testimonium, sed pro jure Universitatis, quod distinctum quid est à jure singulorum: Et quamvis ex tali pro Universitate testimonio commodum aliquod tales testes habeant, hoc tamen non censetur tantum, ut falsum depositurus in bonum suæ communitatis videatur talis honestus, & bonæ vitæ testis: quòd si enim magna singulorum utilitas conjuncta esset cum jure Universitatis, illorum testimonium, qui magnam exinde utilitatem haberent, non audietur, cùm in effectu hi agerent de proprio commodo; prout etiam non admittitur membrum Universitatis in causa criminali in favorem Communitatis, aut in causa Civili valde ardua, ubi testes omni exceptione majores requiruntur; neque admittitur talis pars Communitatis in favorem hujus deponens, si valde parva sit Communitas, cùm hi tales potius inter domesticos numerandi sint.

De Episcopo verò aut alio Ecclesiæ Prælato dici quidem potest, quòd in causa suæ Ecclesiæ vel Monasterii in testem admittendus sit, prout patet ex inscriptione *c. Insuper 6. h. t.* Si tamen Prælatus Procuratorem in judicio constituat, qui suo nomine agit, non potest esse in ea causa testis, cùm in tali causa actor principalis ipse Prælatus habeatur, & consequenter, ne idem sit actor & testis, admitti in testem non debet, sicuti nec admitti debet in testem, casu quo Collegium non habeat, sed solus administret, & solus agat, vel agat de reditibus suæ mensæ.

SECTIO II.

De numero, juramento, & depositione testium.

§. I.

Quot testes requirantur ad legitimam probationem, & plenam fidem faciendam?

ORdinariè ad probationem rei gestæ requiruntur, & sufficiunt duo testes idonei, & omni exceptione majores, tam in profanis, quàm Ecclesiasticis, tam in Civilibus, quàm in Criminalibus causis, prout *ex capite 17. & 19. Deutronomii* habetur, & ex *c. In omni 4. & c. Licet 23. h. t.* Sunt quidem aliquæ causæ, in quibus de jure plures, quàm duo, aut tres testes requiruntur, prout etiam patet ex *Can. 2. junctâ Glossâ V. Præsul. Caus. 2. q. 4.* De consuetudine tamen hodie non omnia observantur: & quantumvis hac in re quoad numerum te-

stium requisitorum multa possit consuetudo, non potest tamen facere, ut unus testis, cujuscúnque sit dignitatis, plenè probet, cùm talis consuetudo apertam occasionem præberet multis calumniis, perjuriis, iniquis oppressionibus &c. nisi gravis valde necessitas, aut evidens utilitas consuetudinem talem, aut statutum tale exigeret, prout de facto in causis judicialibus levioribus, nihil tertio præjudicantibus, in causis summariis, in causis quibusdam non judicialibus; eùm agitur de evitando peccato; in denuntiatione inhabilitatum ad Ordines suscipiendos, vel ad beneficia Ecclesiastica obtinenda; ad probandam Rei innocentiam; vel casu quo partes consentiant, ut unico testi plena fides habeatur; vel hic sit Officialis, ad denuntiandum constitutus; vel de proprio actu testetur &c. unius testis testimonium sufficit: in genere tamen etiam dici potest, quamvis unus testis plenam fidem non faciat ad causam decidendam, si tamen sit omni exceptione major semi plenè probat, de eo quod in judicio deponit, & sufficientem præsumptionem facit ad inquirendum, citandum, & torquendum etiam reum, & conjunctum cum aliis indiciis & præsumptionibus plenam fidem facere potest saltem in civilibus causis; & quamvis unicus testis, etiamsi fide dignissimus sit, testis omnino inhabilis defectum non suppleat, putant tamen aliqui per unius superabundantem fidem aliorum contestium minorem habilitatem suppleri posse, quia quod imperfectum est, per aliud suppleri potest, non autem quod omnino nullum est.

§. II.

De Iuramento Testium.

QUòd testis non jurati qualiscúnque ille sit, testimonium nihil prob in judicio, ex utroque jure patet, *L. jurandi 9. Cod h. t. c. Nnper 51. h. t.* & à teste, antequam deponat, juramentum exigitur non calumniæ, sed veritatis. Et quòd nec pretio, nec amore odio, nec terrore, nec ex alio simili motivo moveatur ad testimonium dicendum; & quòd depositiones suas ante rum publicationem nemini sit revelaturus. Et quamvis in quibusdam tribunalibus ea praxis observetur, ut testium depositiones fiant, antequam ab illi juretur, moneantur tamen expressè, ita deponant, ut possit postmodùm in positiones suas juramento confirmare, depositio taliter facta nunquam ad tentiam ferendam (in re alicujus menti) inducet Iudicem, nisi ju mento depositiones illæ fuerint matæ, & quidem in judicio, non illud. Debet autem testium juramentum esse corporale tangendo Evang lium, nisi consuetudo aliam praxin duxerit, aut specialia alicubi privil personæ aliquæ habeant, ita ut illis non juratis credendum sit. Potest tam etiam ab adversa parte, contra qu testes producuntur, si expresse consentiat, remitti hoc juramentum, constat ex *c. Tuis 39. junctâ Gloss. V. D mittatur h. t.* (cùm supplici assertio in proprium præjudicium contentus possit, in cujus favorem juramentum hoc introductum est) exceptis causis minalibus capitalibus, & causis mat

mon-

monialibus, ubi agitur de valore matrimonii, quia in hoc casu vertitur periculum animæ, in illo casu publica vindicta juramentum exigit, prout etiam publicum bonum tale juramentum exigit, si agatur de beneficio Ecclesiastico.

§. III.

De forma & modo, quo testes deponere debent, & quomodo delicta occulta per testes probari possint?

TEstes præsentes quidem in loco judicii testimonium rogati, & à partibus producti deponere debent, non tamen in scripto, sed vivâ voce, de his, quæ aliquo sensu corporeo perceperunt, prout habetur in *Can. Testes 15. Caus. 3. q. 9. juncta Gloss. V. Qui noverunt* (ut Judex scilicet cognoscere possit, quo vultu, quâ constantiâ vel trepidatione &c. testimonium deponant) nisi consuetudo, aut necessitas aliud jubeat.

Delicta occulta, uti est fornicatio, adulterium &c. probantur quidem per testes jurator, sufficit tamen, si deponant de auditu, & de indiciis, quæ crimina talia comitantur, vel præcedunt, & communi famâ adjuventur, ita tamen ut pro diversitate circumstantiarum, aut causæ major vel minor probatio sufficiat; multùm tamen hac in re, quæ evidenter probari non potest, Judicis arbitrio relinquitur.

SECTIO III.

De Testibus, de Credulitate, & singularibus; & testibus inter se, vel sibi ipsis contrariis.

§. I.

An, & quam vim probandi habeant Testes de credulitate?

TEstes, qui non deponunt, quòd rem sciant proprio sensu perceptam, sed quod credant ita se habere, eò quòd à Viris fide dignis audiverint, dicuntur testes de credulitate, quibus etiamsi plures eorum sint, qui taliter jurati deponunt, fides tamen plena non habetur (quia testis de sua non de alia scientia deponere debet, de illis scilicet quæ ipse vidit, vel audivit, non de illis, quæ ex aliorum relatione didicit, quæ depositiones multis plerùmque conjecturis, quibus periculum fallendi subest, nituntur (etiamsi fama publica cum tali depositione concurrat *c. Tam literis 33. h.t. juncta Gloss. V. de auditu.* Admittuntur tamen etiam testes de credulitate eorum, quæ ex aliis audivesunt, ad fidem aliquam faciendam in casu necessitatis, si suæ credulitatis rationem reddant; in causis quæ directè probari, & certò cognosci non possunt; ad probandam rei innoaentiam, si concurrant alia adminicula, præsumptiones, vel indicia; si deponant super factis antiquis, ætatem hominum de facto viventium excedentibus, si deponant de illis, quæ facta sunt tempore pestis; si deponant ad probandam consanguinitatem, vel affinitatem &c. saltem si agatur ad vitandum

tandum peccatum, & conditiones requisitas in *c. Licet 47. h. t.* habeant, ac deponant ab eadem persona, & quidem eodem loco ac tempore &c. audivisse se; in quibus casibus, si non in omnibus plena fides ex talium testium depositione habeatur, potest tamen infamato, & contra quem taliter depositum est, indici purgatio canonica, uti patet ex cit. *c. Tam Literis &c.*

§. II.

De Testibus singularibus; eorúmque probatione.

CONtestes in hac materia dicuntur illi, qui unum idémque factum testantur, singulares verò testes dicunturilli, qui de diversis factis testantur; & hæc testium singularitas alia est adversativa, si dicta eorum testimonia, vel depositiones inter se repugnent. Alia est diversificativa, si testes deponent de factis non contrarijs sibi invicem, sed diversis & nihil se mutuò juvantibus, prout factum est in casu *Capituli Cùm tamen 16. h. t.* Alia denique testium singularitas est cumulativa, sive admniculata, si deponant scil. testes de actibus diversis, se mutuò tamen adjuvantibus, quia depositiones talium testium diversæ quidem sunt, ad eundem tamen finem tendunt, ut si de possessione agri sit quæstio, & testetur unus vidisse se Titium seminâsse agrum talem, alius verò testetur vidisse se, quòd Titius hunc ipsum agrum messuerit. His notatis.

Certum est primò, testes ut plenam fidem faciant, non debere esse singulares, contraria, vel diversa prorsus testificantes, sed debere esse contestes de uno eodémque facto in specie testificantes, prout habetur, *ex c. Bona 23. de elect. in 6. ex c. Cùm dilectus 32. eodem. junctâ Glossâ V. Probatio. & ex cit. c. Tam Literis junctâ Glossâ V. soli.* Ita ut non tantùm in substantia delicti convenire debeant testes, sed in tempore etiam & loco delicti ut plenam ad condemnandum reum & puniendum pœnâ ordinariâ fidem faciant. Possunt tamen magnam conjecturam Reum præsumptionem facere, si de diversis actibus diverso tempore factis deponant; & si deponant de diversis eodem actibus, mutuò tamen se adjuvantibus, possunt non tantùm in causis civilibus plenè nonunquam probare, sed etiam in causis criminalibus, ut si quæratur de actu suâ naturâ successivo, vel iterabili, & hic testatur se hodie vidisse in tali loco v. g. Titium, alter testatur altero se die in eodem loco vidisse Titium &c. vel si testatur hic, ex occisi animo turbatum exire se vidisse Titium, alter testetur vidisse se fugientem Titium. Tertius testetur de occisi & Titio longa inimicitia.

§. III.

An, & quando probent testes inter se contrarij?

NIhil probant, si duo tantùm producantur, & hi sibi invicem contrarientur in suis depositionibus (cùm ut in pro utraque parte contradictionis non habeatur testis tantùm) nisi alter testis in tantùm prævaleret alteri dignitate, vitæ bonitate, ut Juramentum ipsi deferri posset â Judice in supplementum probationis, cùm sæpè non tam ad materiam, quàm ad qualitatem testium attendendum sit, & hinc si plures testes pro-

producantur, quorum aliqui pro certo quodam facto deponunt, & contestantur, unus verò his contradicat, non evertit quidem hic plenam probationem à contestibus habitam, si omnes illi fuerint idonei testes, potest tamen hic unus, si multùm dignitate emineat, multùm minuere fidem illorum, ut juramento suppletorio locus esse possit. *c. In nostra 32. h. t.* Ex quo cap. etiam habetur, quòd in casu plurium pro utraque parte testium productorum Judex etiam attendere debeat ad qualitates depositionum, qui probabiliora & vero similiora deponant, & in casu æqualium depositionum pro reo in favorabili causa sit pronuntiandum, & universim etiam dici potest, quòd testibus nonnunquam pro una parte productis, qui contradicunt alterius partis testibus, plus credendum sit, veluti si testes unius partis sint melius informati. Secundò, si hi in specie deponant, cùm alii tantùm deponant in genere. Tertiò, si dicti sui rationem hi reddant, alij verò non. Quartò, si ab honestiore & digniore persona producantur; illi verò à minus digna & vili. Quintò, magis etiam creditur testibus affirmantibus, quàm negantibus, si deponant super negativa ad locum, tempus &c. quæ cadunt sub sensum, coarctata.

§. IV.

An, & quomodo testes contrariæ deponentes sint conciliandi?

COnciliatio hæc testium diffidentium ad Judicem pertinet, qui ita interpretari eorum depositiones debet, si fieri possit, ut de diversis actibus videantur testati fuisse, ad vitandam contrarietatem & perjurium, ut colligitur ex *c. Cùm Pirhing. Compend.* *tu 16. h. t.* (delictum, enim non est facilè præsummendum, aut puniendum. *juxta Regul. 2. de Regulis juris*) ita ut testes habeantur singulares, nihil sibi contradicentes, nisi manifesta sit contrarietas *juxta Glossa in c. In nostra 32. V. Adversa. h. t.* Debent autem testes dissidentes sic conciliari, etiamsi ex parte una plures eorum sint, quàm ex parte altera, quia eadem militat ratio etiam in hoc casu, ita ut in significatione minùs propria alterius dictum summi nonnunquam possit, modò talis conciliatio sit probabilis, & non fiat ad effectum condemnationis in criminalibus, neque fiat circa actum non reiterabilem &c.

§. V.

An probet testis varians, vel sibi ipsi contrarius?

TEstis variantis, qui in judicio summario aut in negotio inquisitionis deposuit, si postmodum in judicio plenario & ordinario diversa deponat, super eodem facto, & coram eodem Judice, quamvis juratus deponat, non valet testimonium *arg. c. Per tuas 10. De probat.* Cùm enim veritatem se dicturum sponderit, aut juraverit, contraria autem vera esse non possint, meritò de falsitate suspectum se facit, & nihil probat, si tamen in ejusdem judicij instantia, & inter easdem personas, denuò examinatus testis contrarium dicat ei, quod in alio examine priùs dixerat, tum regulariter standum priore ejus dicto, si utrumque sit judiciali Juramento firmatum. *Argu. cit. c. Per tuas*, & colligitur *ex c. sicut 9. h. t.* (Neq; enim in potestate testis debet esse, parti pro qua priùs deposuit, postmodum præjudicare, & evertere per negationem

jus, quod priùs illi tribuerat) nisi in continenti dictum suum revocet, & corrigat *c. Præterea 7. De testibus cogend.* Vel nisi probabilissimam rationem sui erroris afferat, si ex intervallo contrarium deponat; vel nisi prior depositio facta fuisset extra torturam, posterior in tortura, si personæ sint tales, ut fides illis non habeatur extra torturam; vel posterius dictum variis præsumptionibus & conjecturis adminiculatum sit; vel priùs dictum in judicio nullo, aut sine Juramento depositum sit, vel in causa hæresis contrarium dicat posterius, quàm priùs dixerat.

Quòd si verò contrarium dixerat testis extra iudicium illi, quod in iudicio deposuit, regulariter standum est illo, quod in iudicio deposuit, non tantùm vinculamenti, sub quo in iudicio deposuit, cùm extra judiciale dictum sub nullo iuramento dictum fuerit, sed ad evitandas etiam perjuriorum pœnas, & ob reverentiam judicij, nisi utraque depositio juramento firmata esset, aut prima, depositis multis conjecturis & præsumptionibus adminicularetur &c. quamvis priùs extrajudiciale dictum multùm detrahat judiciali depositioni, ut in tali casu Judex sententiam ferre non possit ad depositionem talem judicialem.

Sectio IV.

De productione & receptione Testium, eorúmque examinatione.

§. I.

Quando producendi, & recipiendi sint Testes?

EX dictis jam patet, regulariter quidem & ordinariè producendos ac recipiendos testes esse post litem contestatam, plures tamen esse causas & casus in quibus produci, & recipi possunt testes etiam ante litis contestationem, prout Tit. 6. dictum, & habetur etiam *c. Cum olim 34. & c. Significavit 41. h.t.* Possunt tamen casu quo tempore latæ sententiæ testes quidem adhibiti fuerunt, sed nullum super his instrumentum publicum confectum sit, petente eo postmodùm pro quo sententia lata est, implorato judicis officio testes denuò vocari, audiri & depositiones eorum instrumento publico in scripturam à Notario redigi, ut sumitur ex *c. Albericus 42. h.t.*

§. II.

Quoties testes produci possint, & an testes jam aliàs producti iterum reduci possint in eadem causa?

REgulariter non nisi tres productiones testium admitti possunt (quæ ijdem testes, si testificata non dicitur producens, produci possint iterum super antiquis articulis, vel etiam novis *c. Constitutis 46. h. t.*) ex causa tamen justa, cum solemnitate legali quarta etiam productio testium dari, & concedi potest *In causis 15. & c. Vltra 55. h.t.* nec licet per effrenatam testium multitudinem, & multam illorum depositionem lites nimiùm protrahantur, & ne periculum sit evulgandorum eorum, quæ testes deposuerunt, aut subornationis alicujus, nisi prius quàm tertia productio fiat partes ulteriori productioni renunciarint: & quamvis quarta productio testium ex causa concedi possit à Judice, debet tamen pars petens quartam hanc productionem præstare Juramentum, quòd attestationes testium nec sint, nec subrep-

adversæ partis, nec per se, nec per alios suppresserit, aut occultaverit, quòd depositiones testium non exploraverit, nec perscrutatus sit (non obest tamen, obiter eas legisse tantùm, aut referri audivisse, cùm ex tali casu nulla videatur subornationis præsumptio posse oriri) & quòd hanc quartam productionem non petat malitiosè & dolosè, &c. in quibus consistit solemnitas illa legalis, cujus meminerunt jura: quâ suppositâ, si tamen cesset subornationis præsumptio, & partes non renuntiaverint ulteriori testium productioni, potest illa pars, quæ petivit quidem ulteriorem productionem, cui tamen illa concessa non fuit sine justa causa, à gravamine hoc & sententia hac interlocutoria, quæ vim definitivæ habet, non tantùm de jure Canonico, sed etiam de jure Civili appellare, cùm beneficium à lege indultum non sit alicui auferendum *juxta Reg. Juris 17. in 6 prout* decidit. etiam in *c. Significaverunt. 36. h.t.*

§. III.

Quomodo producendi, & recipiendi sint testes: & quomodo puniantur impedientes productionem & receptionem eorum?

AD testium validam receptionem debet pars contra quam producuntur, citari, *c. In nomine 2. h.t.* (ne videantur recepti tantùm in favorem producentis, & in odium alterius partis absentis) ita tamen, ut pars adversa citari tantùm debeat, ad videndos testes, qui contra eam producuntur, & articulos super quibus producuntur, ac audienda eorum juramenta, non tamen ad audiendas eorum depositiones & dicta, quæ secreto & sigillatim à Judice coram Notario recipienda sunt; & est hæc citatio usque adeò necessaria, ut nullius momenti sint contra non citatum receptæ attestationes, nisi Iudex ex officio procedat per inquisitionem generalem, aut periculum sit in mora, vel ratione causæ, vel ratione testium aliò abitrorum, vel ratione probationum aliàs omittendarum; aut pars, contra quam producuntur testes, per se sit præsens, ita ut nulla citatio necessaria sit.

Qui verò testes impediunt, quò minùs testimonium perhibeant veritati, aut ne producantur, & recipiantur, sunt excommunicandi, prout constat ex *cit. c. Constitutis 45. h.t.* Et si qui juraverint, testimonium se non daturos contra partem aliquam, hoc juramento velut iniquo non obligantur, & compelli possunt ad testificandum, si attestationes nondum sint publicatæ, nec renuntiatum productioni testium. *c. Intimavit. 18. h.t.* Debent autem testium attestationes sumptibus producentium fieri, cùm regulariter sumptus ille præstare debeat, in cujus gratiam actus celebratur.

§. IV.

De examine Testium, & in primis à quo sint examinandi?

EXaminandos esse à Iudice, constat ex *authen. Ut defuncti, &c. cap. Illud etiam. Novell. 60. junctâ Gloss. V. testibus.* Ita tamen ut possit Iudex eorum longè fortassis absentium, examen alteri committere, & depositiones descriptas

sibi transmitti postulet. Prout habetur in *l. Iudices* 18. *Cod. de fide instru. & c. Constitutus* 3. §. *Præterea. De fide jusso. & c. 2. De judic. in* 6. etiam extra judicium recipiendos, & solum ministerium sive nuda executio examinis post receptos, & approbatos jam testes committatur; nisi sint causæ criminales, in quibus ipsemet Iudex testes recipere, & examinare debet, ut, si res exegerit, tormentis subiiciantur: vel nisi illi, qui in testes producuntur, sint personæ privilegiatæ, aut ægrè venire possint ad locum Iudicii, quibus, ut domi suæ per submissas personas idoneas examinentur in causis saltem civilibus, conceditur, ut constat ex *l. Ad personas* 15. *ff. De jurejurand. & c. Si qui testium* 8. *h. t.*

§. V.

Quomodo examinandi sint testes?

NOn plures simul, sed singulos sigillatim, & secretò examinandos esse ex *c. Venerabili* 52. *h. t.* constat (ad cavendum scil. omne periculum, ne ex favore potius, quàm veritate idem deponat aliquis, quod alter deposuit) & ex *c. Cùm causam* 37. *h. t.* patet, quòd diligenter sint examinandi, non solùm super negotio seu causa principali, sed etiam de ratione seu causa scientiæ, de personis testium, & singulis circumstantiis; neque enim censetur scire, qui nescit rationem seu causam reddere ejus, quod asserit. Abstinendum tamen est non solùm ab incongruis & nihil ad rem facientibus interrogationibus, sed etiam à nimium exquisitis, consideratâ qualitate personæ, quæ examinatur, & semper moderari debet Iudex nimium testium multitudinem, ita ut non permittat ultra quadragenarium numerum testium multitudinem super uno eodémque articulo procedere.

Sectio V.

De publicatione attestationum.

§. I.

Quomodo facienda sit attestationum publicatio, & an pertineat ad instantiam processûs? Item an attestationes receptæ in uno judicio publicandæ sint, & probent, & fidem faciant in alio Iudicio?

EXaminatione testium factâ, & post quam ulteriori productioni renuntiârunt partes, ad quam faciendam à Iudice induci debent, debent attestationes in secreto receptæ, utrâque parte presente, vel alterâ etiam absente, si citata tamen fuerit, & contumax declarata, publicari, non quidem quasi ad substantiam processûs judiciarii hæc publicatio pertineat, & consequenter ipsius omissio nullam reddat sententiam nullam (quia sine examinatione testium et instrumentis v. g. potest ferri sententia) sed quòd necessariò ex præcepto requiratur, ita ut si ommissa sit, quamvis pars eam petiverit, Iudex autem recusaverit, appellare pars illa possit: possunt tamen attestationes in priori judicio receptæ in altero judicio, si super eadem causa & inter eosdem per iisdem articulis, & inter easdem personas, &c. fuerit, publicari (quia tunc dicta etiam in alio judicio fidem faciunt

& successor in judicio idem quasi Iudex cum priore censetur) & omnibus prosunt, quibus prodesse potest res judicata. Neque tamen receptæ attestationes inter partes principaliter litigantes ad petitionem tertii intervenientis in judicio publicari debent, etiamsi illius aliquo modo interest (ne videatur præjudicium aliquod partibus principaliter litigantibus inferri) quamvis si juri suo velint partes cedere, publicatio fieri possit, prout colligi potest ex *c. Constitutus 30. h. t.*

§. II.

An attestationes receptæ per Arbitrum & publicatæ fidem faciant, ac probent coram Judice ordinario, vel delegato?

Resp. Probare, & fidem facere coram Arbitris receptas attestationes, sicuti & alia acta Iudicii instructoria causæ, sive quæ respiciunt factum, & merita causæ etiam coram Iudice ordinario aut delegato, si testes mortui sint, vel si vivant adhuc, in optione partis litigantis est, contra quam testes producti fuerunt, an attestationibus habitis acquiescere velit, an malit de novo auditi testes, prout deciditur in *c. Præsentata 30. h. t.* Quamvis enim acta coram arbitris stricto jure non debeant valere ut acta judicialia, cùm arbitri tales nullam jurisdictionem habeant, quia tamen arbitria ad instar judiciorum redacta sunt *l. 1 ff. De recept. arbit.* manet etiam ex æquitate sua talibus attestationibus probatio, præsertim cùm mortuis testibus, si eorum attestationes nihil probarent, periret sæpius posset probandi facultas, & jus alterius periclitari. Hæc tamen intelligi non debent de actis ordinatoriis litis sive judicii, quæ pendent ab instantia judicii, consequenter hâc expirante, debent illa repeti, nisi partes renuntiare possint, & velint.

§. III.

An post publicationem attestationum ijdem testes, vel alii super iisdem articulis, vel contrariis produci, & recipi possint, vel non?

Articuli, qui parti proponenti probandi regulariter sunt, alii dicuntur antiqui, alii dicuntur novi, alii dependentes ab antiquis; antiqui dicuntur, qui jam ante propositi fuerunt in libello super quibus, si testes legitimè jam producti, & recepti fuerunt, ac attestationes publicatæ, jam non amplius aut alii admittuntur, ut ex dictis patet. Novi sunt, qui non sunt propositi, & ad causam motam sunt impertinentes, neque juvant intentionem Actoris, aut Rei, qui articuli omnino rejiciuntur à Iudice, neque super illis testes admittuntur ad probandum frustra, quod probatum nihil facit ad causam motam. Dependentes denique articuli ab antiquis sunt, & dicuntur illi, qui propositi ac probati adjuvant causam seu intentionem litigantis; qui facti quidem necessitate sub prioribus continentur, non tamen necessitate probationis, prout habetur in *c. Cùm Ioannes 10. De fid. instrum.* super quibus articulis nova probatio admittitur, nisi articulus talis virtualiter etiam quoad probationem contineretur in antiquis, ut sic enim antiquus censeretur, & nulla nova illis probatio post publicatas legitimè attestationes admitteretur.

Inter contrarios verò articulos ea est differentia, ut alii dicantur directè contrarii, alii indirectè: directè contrarii dicuntur, qui directè adversantur articulo à producente per testes probato, & super his probatorii testes post legitimè publicatas attestationes nō admittuntur, ob periculum fraudulentæ alicujus subornationis. Indirectè contrarii dicuntur, qui testium depositioni ad certas circumstantias articulum litigantis restringenti adversantur, & sic indirectè etiam articulo per testes tales probato: super quibus admittuntur testes reprobatorii etiam post publicatonem attestationum, prout sumitur ex *c. Ex tenore. 35. h. t.* Cùm per hanc restitutio illa primùm innotescat. Vide pluta de his apud Auctorem Meth. hoc & sequenti §. in quo quæritur: Quando, & in quibus casibus etiam post publicatas attestationes iisdem, vel alii testes super iisdem, vel directè contrariis articulis denuo produci, & recipi possint?

Sectio VI.

De exceptione contra testes, & eorum reprobatione.

§. I.

Quomodo, & quando excipiendum sit contra testes?

COntra testes possunt triplicis generis exceptiones opponi. Primò contra personas testium, quòd vel omnino, vel ratione causæ ad testimonium dicendum sint inhabiles, ut supra dictum. Secundò, contra examen testium, quòd non sit legitimè factum, vel ex defectu jurisdictionis ab incompetente judice, vel quòd producti, & recepti fuerint testes ante litem contestatam; quòd admissi fuerint parte non citatâ; quòd post tertiam productionem recepti fuerint, sine solemnitate legali; quòd recepti fuerint post percepta testificata; quod recepti fuerint post conclusionem in causa, aut post renuntiationem ulterioris productionis; quòd recepti sint non jurati, simul, ac non seorsim & secreti, &c. de quibus omnibus jam actum in Superioribus h. t. Tertiò excipi potest contra ipsa testium dicta, & depositiones, & quidem variis modis, prout iterum ex dictis patet.

Quando autem excipiendum sit, si quæratur? Respondetur primò, contra personas testium opponi debent regulariter exceptiones, priusquàm eorum attestationes sunt publicatæ (ne videantur ex odio magis factarum attestationum reprobari) ita tamen, ut à communi regula tres casus excipiat *c. Præsentium 9. h. t.* Primò scilicet si, excipiens post publicationem attestationum juret, quòd malitiosè non agat excipiendo. Secundò si citatus adversarius ad videndum testes contra se productos cum protestatione sibi reservavit facultatem excipiendi contra eorum personas. Tertiò, si probaverit (saltem per juramentum proprium) quòd ea, quæ opponere vult contra testes, post publicatas attestationes primùm didicerit. Quæ tamen omnia intelligi debent de testibus non absolutè & simpliciter inhabilibus, contra quos semper, etiam post publicatas attestationes excipi potest, sed de testibus secun-

dùm

dùm quid inhabilibus, quorum depositiones subinde admittuntur.

§. II.

De depositione testium, qui producti sunt, ad probandam exceptionem dilatoriam, vel peremptoriam super causa principali.

TEstes producti ad probandam exceptionem dilatoriam tantùm, quam Reus contra Actorem proponit, non possunt cogi, nec admitti debent, ad testimonium ferendum super causa principali, cùm tantùm juraverint, veritatem se dicturos super exceptione dilatoria. *c. De testibus 29. h. t.* & eorum depositio magis tendat, ad impediendum cæptum negotium, quàm ad prosequendum. Si verò producti sint super exceptione peremptoria probanda, tunc petente adversario, ut etiam super causa principali deponant, jurare debent, & cogi possunt, ut jurent, super toto negotio se veritatem dicturos, quia simul procedi potest super exceptione peremptoria, & super causa principali.

§. III.

An, & quando exceptio opposita contra testes impediat eorum restitutionem, vel non?

ORdinariè non impedit receptionem & examinationem testium, si â Reo contra testes adversùm se productos excipiatur, sed quæstio de illorum inhabilitate in finem litis reservari potest, (fortassis in progressu apparebit, nihil horum depositionibus opus esse ad sententiam ferendam, & consequenter frustra de eorum inhabilitate litigaretur) nisi testi objiceretur notorius defectus, sive crimen publicum, & manifestum, vel tale, quod in continenti statim probari potest (talis enim exceptio impedit talis testis receptionem, & examinationem; neque in finem reservari debet, uti patet ex *c. Ex parte 7. h. t.* vel contra quem opponitur exceptio, pugnet etiam præsumptio juris, aut opponaatur, quòd sit capitalis inimicus ejus, contra quem producitur; quòd sit excommunicatus vitandus, quòd sit periculum, ne postea non possit examinari, &c. multi tamen docent, quòd sit in arbitrio Iudicis, utrùm velit exceptiones contra personas testium reservare in finem litis.

§. IV.

An, & quomodo licitum sit, reprobare testes?

QUòd liceat testes probatorios super causa principali productos reprobare, & horum reprobatorios iterum reprobare, non autem reprobatorios hos reprobatoriorum ex *c. Licet Dilectus 49. h. t.* patet. Ne partibus litigantibus, ut ait Pontifex, detur occasio, negotium & litem diutius protrahendi. Et quamvis hoc capitulum tantùm loquatur de personis testium, quòd taliter reprobari possint, intelligi tamen etiam debet de reprobandis dictis, sive depositionibus testium, cùm sit par ratio: neque impedit etiam, quòminùs testes reprobatorii ulterius reprobari possint per instrumenta, quia solùm prohibetur, tertia fieri reprobatio per testes, quo in casu magis periclitatur causa de inutili prolongatione, quam impeditam vult *cit. c.* Modus autem servandus in reprobatione testium

um probatorìorum, & reprobatoriorum potissimùm consistit in eo, quòd delicta sive defectus, qui testibus objiciuntur, specificè exprimantur, & probentur, & juramentum præstet opponens, quòd non malitiosè procedat *c. Præsentium 2. §. Testes h.t. in 6.* ad omnem præsumptionem elidendam, quæ in altera præsertim reprobatione intervenire posset. Et quamvis ipse producens non possit testes à se productos reprobare, nisi inimicitiæ graves inter producentem & testes interveniissent, vel alia nova causa emerserit, potest tamen eorum testimonia reprobare, si videat prosopopotius adversario deponere eos, aut in dictis suis non convenire: cùm producens has personas in testes, pro testibus quidem approbaverit, non tamen eorum dicta, quæ tum adhuc nescit,

TITULUS XXI.

DE TESTIBUS COGENDIS VEL NON

§. I.

Quando, & in quibus causis, ac quomodo testes compelli possint ad ferendum testimonium.

POssunt ordinariè de utroque jure, si rogati, vel vocati testimonium ferre nolint, sine rationabili causa excusante, compelli à Judice, & cogi sub interminatione etiam censuræ, aut mulctæ pecuniariæ in causis pecuniariis, seu civilibus, ad testimonium perhibendum, ob publicam scilicet necessitatem, & utilitatem. Uti habetur in *L. si quando 19. & Authen. sequente. Cod. de testibus & c. Causam 1. c. Cùm super 2. & Caterum 6. h.t.* (ob præsumptionem mali doli, nisi aliâ præsumptione hæc ipsa elidatur) nisi specialiter ab hac coactione exceptì essent, non quidem ob juramentum, quod fortassis de non testificando contra aliquem illicitè fecerunt, sed ob alias causas, uti paulò post dicetur.

§. II.

An, & quando testes cogi possint ad ferendum testimonium in causis criminalibus?

SPectato jure Canonico nec Laici compelluntur ordinariè ad testimonium perhibendum in causis criminalibus, quæ directè agitur ad vindictam publicam (quamvis multi teneant contrarium, prout probari posse videtur ex *c. Dilectorum 10. h.t. junctâ Glosi. V. Super criminibus*, ob periculum scilicet gravium odiorum, & peccatorum ex tali testificatione timendorum, ac incurrendæ irregularitatis; quæ ratio multò magis probat, quòd de criminibus occultis, ut testimonium ferat, nemo cogi possit, de quorum indiciis nulla publica suspicio est, nec infamia præcessit, nisi crimen esset valdè periculosum, & pernitiosum etiam pro futurum; aut veritas aliter scirinon posset, cum præjudicio Reipublicæ, *c. Pervenit 5. h.t.* aut malitiosè se subtrahunt testes,

testes, vel malitiosè impediantur *c. Super eo 3. &c. Cùm contra 9. h. t.* aut si de crimine agatur per modum inquisitionis, ne indignus v. g. ad beneficium promoveatur *c. Super his 8. h. t.* aut si agatur per denuntiationem charitativam, ad impediendum peccatum, vel ad tollendum animæ periculum; aut si testari quis debeat ad innocentiam illius, qui reus habetur, ostendendam; aut si agatur de crimine conspirationis subditorum contra Prælatum suum *c. Venerabilis 11. h. t. &c.*

§ III.

De personis privilegiatis, quæ ad ferendum testimonium cogi non possunt.

PLures sunt ejusmodi privilegiatæ personæ, quæ ordinariè ad testimonium ferendum non coguntur. Senes scilicet, qui majores sunt 70. annis; Valetudinarii, qui morbo detinentur, ne in Judicii locum venire possint (quamvis *Glossa in c. Si qui 8. de testibus V. Valetudinarii*, putet, mittendum ad hos Notarium, qui scripto eorum testimonium excipiat, consulatur, & servetur hac in re consuetudo) milites qui in expeditione bellica sunt; Sacerdotes, & universim Clerici omnes qui à seculari Iudice cogi non possunt, in ullla causa, ad ferendum testimonium, cùm nullus Clericorum coram seculari Iudice absque licentia sui Ordinarii, jurare possit, neque facilè cogi possunt, ut coram Ecclesiastico Iudice contra Ecclesiam suam testentur &c. Quòdsi tamen veritas aliter haberi non possit, aut probetur utilitas publica talium etiam testimonium requirere, vel probetur, quòd malitiosè se, ex odio favore, aut timore &c. partis, subtrahant, cogi possunt, ad testificandum, juxta morem & consuetudinem illius Tribunalis.

TITVLVS XXII.

DE FIDE INSTRUMENTORUM.

§. I.

Quid & quotuplex sit Instrumentum.

INstrumentum, prout hîc de eo sermo est, dici potest quælibet scriptura, ad alicujus rei assertionem vel probationem facta; horum instrumentorum alia sunt publica, alia privata. Instrumentum publicum dicitur illa scriptura, quæ publicâ auctoritate sive à publica persona, qualis censetur esse Notarius, legitimè ac cum debitis solemnitatibus confecta est, sive in judicio sive extra judicium; vel si à publica persona confecta non sint, quoad effectum tamen probandi publica dicuntur, uti sunt acta Iudicii Iudicis auctoritate confecta, scripturæ illæ, quæ ex Archivo publico, sive Cancellaria extrahuntur, scripturæ publico aliquo & authentico sigillo signatæ, Episcopi v. g. Principis secularis, Capituli, Civitatis, vel alterius Communitatis jus Sigilli habentis; scripturæ privatæ quidem, quæ tamen inter-

interveniente auctoritate Magistratûs, aut Iudicis publicantur; & scripturæ denique subscriptione scribentis, & trium vel duorum testium munitæ &c. quæ scripturæ omnes auctoritatem eam habent, ut fidem faciant &c. dummodo in eis defectus nullus fraudis suspicionem generans appareat, & ob hoc authentica dici possit, non tamen omnis authentica scriptura etiam publica est, nisi in latiore aliquo sensu rè publicum accipere velis. Quæ autem publica propria scriptura est à Notario confecta, iterum duplex est, alia vocatur Protocollum, quæ summaria, succincta, seu brevis actûs gesti est annotatio, memoriæ causâ facta; alia vocatur transumptum, videlicet Instrumentum authenticum & originale, ex protocollo desumptum, in legitimam formam cum debitis solemnitatibus redactum, plenam rei gestæ expositionem continens. Et quæ ex his originalibus instrumentis describuntur, exempla sive copiæ instrumentorum dicuntur. Privata verò instrumenta, quæ domestica etiam dicuntur, & à privatis tantùm personis, non autem à Notario confecta dicuntur, authentica sunt, vel non authentica. Authentica dicuntur illa, quæ testium subscriptione, aut Sigillo, eòque recognito, & approbato, vel alio legitimo modo munita sunt, ita ut plenam fidem faciant. Non authentica dicuntur illa, quæ his adminiculis carent, uti sunt rationes privatæ, inventaria privata, seu regiſtra, apochæ, antapochæ, Epistolæ privatæ &c.

§. II.

Quomodo conficiendum sit Instrumentum publicum?

PLures sunt solemnitates ad hoc requisitæ. Primò requiritur Divini Nominis invocatio; cujus tamen omissio saltem de jure communi scripto non vitiat instrumentum, cùm nullus juris textus habeatur, expressionem hanc requirens; servanda tamen est communis consuetudo; Secundò requiritur ut ponatur in instrumento annus Nativitatis Domini currens eo tempore, & apponatur insuper Indictio (cujus inventionis specimen Author Meth. hoc loco non suggeret) & post indictionem, Mensis ac dies, confecti instrumenti, & notarii quam etiam hora diei addatur; nomen quoque & annus Imperatoris regnantis in terris Imperii, aut Supremi illius Principis, qui Superiorem in suis terris non agnoscit, exprimatur; apponatur etiam locus castri, vel civitatis, domûs etiam & hypocausti, vel atrii, ubi contractus v. g. super quo conficitur instrumentum, celebratus est, (quamvis juxta aliquos hæc tam specialia & minuta non requirantur, servanda tamen iterum consuetudo. Tertiò requiritur; ut duo vel tres testes actui illi seu confectioni instrumenti adsint, vocati ad hoc, & rogati, idem in certis quibusdam casibus, quorum nomina instrumento inserantur, ut appareat, per quos de veritate, si dubium oriatur, constare possit. Et quamvis necessarium non sit, ut nomina testes subscribant testes, Notarius tamen suum pronomen & cognomen subscribere debet, & simul exprimere, quòd ab

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

vel ab illis, ex quorum consensu actus hic dependet, rogatus ad hoc fuerit; Quartò denique requiritur, ut instrumentum scriptum coram partibus legatur (si tamen contractûs ratio scripturam exigit) atque solemne Notarii Sigillum apponatur, quod quidem de jure non requiritur, ut plura alia consuetudo tamen jubet, quæ in hac instrumentorum materia multùm valet.

§. III.

De Notario conficiente instrumenta publica.

UT autem legitimam auctoritatem habeat Notarius publica talia instrumenta conficiendi, debet vel à Supremo Principe aliquo, qui in temporalibus Superiorem non agnoscit, vel ab aliquo speciale privilegium habente creandi Notarios, Notarius esse constitutus, vel debet hoc ipsi ab immemoriali consuetudine competere (quamvis hodiernâ consuetudine inferiores etiam Magistratus aliqui in suis territoriis Notarios constituere possint) ita tamen, ut sit talis legitimo matrimonio natus; liber sit, & non servus; ut sit peritus juris (quamvis ad hoc officium non requiratur Gradus Iuris) ut sit Laicus (neque enim Clericis saltem in sacro Ordine constitutis convenit esse, saltem in rebus sæcularibus Notarios) qui tam in rebus ecclesiasticis quàm temporalibus Notarii officium exercere potest, quia exercet nudum ministerium sine omni jurisdictione; ut non sit publicè excommunicatus non toleratus &c. non potest tamen extra territorium constituentis Instrumentum fidem faciens conficere (quamvis intra territorium constituentis possit etiam pro extraneis, si rogatus ab his fuerit, instrumentum conficere, extra territorium constituentis fidem etiam faciens) cùm officium publicum intra terminos Regionis illius restringatur, ubi confertur, & extra illud territorium non jam sit persona publica, sed privata; servanda tamen hac etiam in re recepta est consuetudo, quæ potestatem etiam Notarii extra territorium constituentis extendit, intra partes volentes.

§. IV.

Quam vim probandi habeant Instrumenta publica?

ORiginale Instrumentum, legitimè confectum plenè probat, & plenam fidem facit de illis, quæ dispositivè in eo continentur, non tantùm pro proferente tale instrumentum, sed etiam contra proferentem *c. 1. & 2. ht.* ob præsumptionem, quam pro se habent talia instrumenta, quin etiam protocollum, si Notarii manu scriptum sit, ex rogatione partium plenam fidem facit de actis, quæ ex eo plene intelligi possunt (quia Matrix quasi est, seu archetypum, ex quo extrahitur Instrumentum, & nisi actus ad sui substantialem perfectionem scripturam requirat, ante instrumenti perfectionem nondum perfectus) ita quidem, ut si dubium occurrat in instrumento, quod ex protocollo solvi possit, standum sit protocollo; & si si fortassis Notarius qui protocollum confecit, ante instrumenti confectionem mortuus sit, possit, si partes consentiant, alius Notarius cum auctoritate Iudicis ordinarii, instrumentum ex relicto protocollo conficere, ut constat *ex c. cum P. 15. h. t.*

§. V.

Quam vim probandi habeant exempla desumpta, seu extracta ex originali instrumento

REgulariter tales copiæ sine originali non probant. *c. Si scripturam 1. h.t.* Potest tamen si auctoritate Iudicis ordinarii vel delegati ex justa causa ad petitionem partium à publica persona, & citatis illis, quorum interest, ex originali transumptum est (vulgò Vidimus dictum) eandem vim probandi habere, quam habet originale *c. Si instrumenta 16. h.t.* Si tamen testetur transcribens Notarius, quòd originale nullâ sui parte fuerit vitiatum; neque tamen semper auctoritas Iudicis intervenire debet in tali exemptione instrumentorum, prout fit in casu, quo ex utriusque partis consensu & rogatu Notarius tale exemplum conficit; vel si ab eodem Notario sit exemplatum, qui originale conficere jussus fuerat; vel quando propter antiquitatem exemplo, plenè fides adhiberetur, etiamsi non constet, quòd supra dicta requisita in eo observata sint, vel denique si inter acta judicii & processûs descriptum ex originali apud Iudicem reperiatur, secundùm integrum illius tenorem productum, & collatum à Notario, &c.

§. VI.

An probent, & quam fidem faciant Instrumenta, seu scripturæ privatæ?

SCriptura privata, quæ manu propriâ quidem scribentis scripta, vel subscripta est, nullâ tamen testium subscriptione, sigillo, aut alio adminiculo est munita, nihil probat. *L. Instrumenta 5. Cod. De probat.* Cùm non sint authentica tales scripturæ: imò nec eæ scripturæ, quæ testium subscriptione munitæ sunt, in judicio exhibitæ, si testes in illis scriptis decesserint, probant aliquid, nisi manu publicâ à Notarii v. g. confecta sint, aut authentitum sigillum habeant, per quæ probari possit, prout rescribit *Alexand. 3. in c. Scripta 2. h.t.* & si syngraphus talem vel apocham neget aliquis à se scriptam, vel subscriptam, nihil probat contra illum, nisi aliunde probetur ab eo scriptam, vel subscriptam fuisse. Si verò agnoscat scripturam talem aliquis à se scriptam, vel subscriptam, non probat quidem in favorem scribentis, sive pro scribente, neque in alterius cujusdam præjudicium, ob periculum fraudis, quod subesse potest; contra ipsum tamen scribentem, si causa debendi v. g. expressa in illa sit, plenè probat, quia in propriæ confessioni quivis acquiescere debet, non autem si causa debendi non sit expressa, uti colligitur ex *L. Scripturas 11. Cod. Qui potiores in pig.* Quod idem de cautione, sive promissione censendum est, nullam scilicet aliam obligationem, aut actionem producit, nisi causa expressa non sit, ob quam promissio talis facta est *c. Si cautio 14. h.t.* Cùm obligatio non oriatur, nisi ex mutuo, qui si expressus non sit, ut illius habeatur confessio, nec probari potest, non valet quidquam talis cautio in præjudicium alicujus, cùm pet errorem facta censeatur talis promissio, nisi in donatione, divite pauperi facta, vel ob præcedentia merita v. g. præsumi posset donatio sine causâ etiam non expressâ; vel facta fuisset promissio talis loco pio, ob favorem pi-

plæ causæ, &c. vel confessio merè liberatoria esset, facta ab eo, qui remittere debitum potest; vel confiteatur aliquis, rem talem suam non esse, aut sit gemminata confessio, vel conditionata, vel facta fuerit in ultima voluntate, &c. in quibus, uti & pluribus aliis casibus nulla requiritur expressio causæ ad valorem promissionis, donationis, aut confessionis factæ, &c.

Quòd si tamen testes producti de tenore scripturæ privatæ, sive de contentis in ea deponant, duo sufficiunt ad plenam probationem, etiam non subscripti. Si verò deponant non de contentis in scriptura, sed præcisè de facta ab his partibus scriptura, aut factâ subscriptione, tres testes esse debent (ad cavendum melius omnem errorem) sive masculi illi sint, sive fœminæ, &, ut probent aliquid, testentur, quòd ipsis præsentibus, ac videntibus scriptura hæc à partibus scripta, vel subscripta fuerit, nisi fortassis ex authenticis scripturis aliis hæc appareat cum illis ab eodem scriptis comparata, similitudinem habere. aut ipsæ partes à se scriptam, aut subscriptam talem scripturam recognoscant, & fateantur, quibus in casibus in priore quidem semiplena fides ex comparatione tali habetur, in posteriore verò, plena fides tribuitur taliter confessis contra scribentem; quamvis aliqui probabilius velint, non omnem, qualem scilicet fidem comparatio talis, vel confessio talis faciant, prudenti Iudicis arbitrio, spectatis circumstantiis relinquendum.

§. VII.

An, & qualiter probent scripturæ privatæ in specie?

PRivatæ scripturæ tres sunt species, Apocha, vel Antapocha, Rationes, sive Liber rationum, & Epistola. Apocha, sive ut vulgò appellatur Quietantia, Quittung / quâ creditor fatetur, sibi solutum à debitore debitum; & Antapocha, sive scriptura, quâ debitor fatetur, tantum censum v. g. se solvisse, quantùm debebat, quæ creditori à debitore datur, sicut illa debitori datur à creditore contra scribentem, aut subscribentem confessum plenè probat, aliis tamen præjudicium nullum facit, ut dictum, ad cavendas multas fraudes; si autem pars neget, se scripsisse, aut consensisse in scriptam ab alio per comparationem literarum, aut testium præsentium depositionem, juxta dicta, fides probari, & decidi debet, quæ literarum comparatio, aut testium depositio, in eo etiam casu requiritur, quo testes non autem partes, scripturæ tali subscripserunt, nisi scriptura talis ex publico Archivo, vel ex Cancellaria producta fuisset, quo in casu sine aliis adminiculis plena fides tali scripturæ haberetur.

Liber rationum, seu rationes privatæ regulariter non probant plenè pro scribente sine aliis adminiculis, seu præsumptionibus, quia aliàs quilibet sibi probationem parere posset, scribendo debitorem in his rationibus, quem voluerit, contra scribentem tamen regulariter probat, quia confessio est à parte producente facta, & ab altera parte jam præsente approbata. Pro tertio tamen, aut contra tertium ordinariè nihil probat,

nisi talium rationum sint socii, aut sermo sit de rationibus Mercatorum, quorum libri, suppositis certis circumstantiis, ex recepta in pluribus locis consuetudine, in foro Mercatorum, quoad negotiationes & commercia etiam plenè probant.

Epistola sive literæ missivæ regulariter pro scribente non probant, fidem tamen aliquam faciunt contra scribentem, si constet ab illo scriptam fuisse, & ab eo cui mittitur acceptatam fuisse: contra tertium tamen regulariter nihil probat ob rationes jam sæpius allatas.

§. VIII.

Quantam fidem faciat, seu quam vim probandi habeat Sigillum scripturæ seu literis appositum?

Sigillum, quo scripturæ tales muniuntur, duplex est, publicum scil. quod publicâ auctoritate Magistratûs alicujus vel Communitatis apponitur; Et privatum, quo uti solet privata persona pro suis negotiis & literis expediendis. Publico sigillo si instrumentũ aliquod munitum sit, plena fides huic habetur in rebus ad jurisdictionem aut officium tale sigillum apprimentium spectantibus. *c. 2. h. t.* Neque tunc alia recognitio necessaria est, cùm de sigillo authentico Magistratûs constet: & hoc quidem ex recepta consuetudine: spectato tamen jure communi probabilius est, quòd literæ taliter signatæ in præjudicium alterius non plenè probent, nisi in causis levioribus, quia periculum est, ne tam facilè inducatur aliquis ad falsum signandum, quàm ad falsum dicendum.

Quòd si literis talibus seu scripturæ privatæ proprium tantùm personæ privata sigillum appositum sit, in præjudicium quidem apponentis plenã fidem habet, etiam sine alia subscriptione aut propria, aut testium (quia non minùs sigillo quàm subscriptioni credi potest) si tamen sigillum tale ut proprium sigillum recognoscatur, aut probetur, vel taltem in literis non exprimatur, cujus, sit, ex conjecturis aliis aut circumstantiis hoc colligi possit: non autem in præjudicium tertii, cùm non possit majorem fidem facere, quàm simplex unius testis testimonium, qui in præjudicium tertii non plenè probat: & hinc quamvis duorum Virorum omni exceptione majorum, sigilla eorum apposita sint, talibus literis plenam fidem facere possint in præjudicium tertii, non minùs, quàm duo testes (si sigilla sua hi recognoscant, & approbent) securius tamen erit, à sigillum subscriptam esse scripturam talem, suos characteres & literas habere sigillum, quò facilius recognosci possit.

§. IX.

De productione Instrumentorum.

Instrumenta potest utraque pars producere, ordinatiè non tantùm post litem contestatam, sed etiam post publicationem attestationum, donec in causa conclusum sit *c. Cùm dilectus 9. h. t.* Neque enim in tali productione Instrumentorum, post publicationem attestationum factam, periculum est alicujus subornationis, sicut esset, si liceret adhuc testes producere; mirum ergo non est, hoc esse prohibitum, non autem illud, post conclusionem verò in causa instru-

mento

menta produci non posse amplius, ipsa natura conclusionis facit, quæ est renuntiatio, saltem tacita, omnis ulterioris probationis, nisi in certis casibus ubi etiam sæpe post sententiam admittitur probatio per instrumenta, si ita Iudici ex officio expedire videatur; si post conclusionem in causa primùm reperta sint, & jurare velit pars producens, quòd nulla negligentia in illis prius inquirendis intervenerit, ignorata tamen fuerint; si producantur ad innocentiam rei in causa criminali probandam; si parte adversâ præsente, & nihil contra dicente instrumentorum productio recipiatur; si à sententia fuerit appellatum, quo in casu instrumenta produci possunt post sententiam in judicio appellationis, quorum productioni in priore instantia obstabat conclusio in causa; si producatur instrumentum non ad probandum, sed ad priores probationes tantùm declarandas; & generaliter quandocúnque aliqua justa causa Iudici subesse videtur. Potest tamen etiam Iudex, ante conclusionem in causa certum tempus partibus statuere, ad lites abbreviandas, intra quod instrumenta sua producere debeant.

§. X.

De Editione Instrumentorum.

Si instrumenta communia sint utrique parti litiganti, & ea pars aliqua exhibere petat, Iudex tamen hoc non curet fieri, ab eo licitè appellatur, & quidquid post appellationem attentatum fuerit, non valet *c. G. perpetuus 12. h.t.* Cùm per talem denegationem pars adversa injustè gravetur, prout etiam ex dictis & ex dicendis patebit. Quòd si tamen pars litigans ad fundandam suam intentionem, aut exceptionem, privilegium aliquod aut instrumentum alleget, non cogitur quidem illud apud acta Iudicii deponere, debet tamen Iudici totum illud ad videndum, & informandam mentem exhibere *c. Cùm personæ juncta Gloss. V. Integraliter de privilegiis in 6.* & ad legendum coram parte præsente saltem illud Capitulum exhibere, de quo est quæstio, prout habetur in *c. Contigit 5. h.t.* nisi omnia in illo instrumento contenta à se invicem dependeant, quia in tali casu talis causa discuti non potest, nisi omnia in instrumento contenta examinentur.

§. XI.

De variis exceptionibus, quæ contra Instrumenta opponi possunt.

INn genere dici potest, quòd exceptiones contra Instrumenta, vel desummantur à causa efficiente, ut quòd non à legitima auctoritate confecta sint; vel à causa materiali, ut quòd sint de re illicita: vel desummantur à causa formali, ut quòd desit substantialis aliqua solemnitas, &c. In specie verò contra instrumentum opponi potest, primò quòd falsum contineat. *c. Accipimus 4. h.t.* (quo in casu exhibendum tale instrumentum Iudici in loco securo, & intra tempus præfixum à Iudice, ut de falsitate hic cognoscat, quæ non inspecto instrumento sciri non potest) ita ut si ex una tantùm parte sit falsum, totum suspectum reddatur, nisi falsitas subsit articulo prorsus diverso, & separato ab aliis nihil connexis cum illo falso, utile enim per inutile vitiari non debet *juxta regulam. 37. in 6.* Secundo opponi potest, quòd sit vetustate consumptum, cancellatum, vel de-

deletum, ut legi amplius non possit, vel non debito modo signatum, vel alio modo vitiatum, ut meritò suspicionem falsitatis inducat, prout constat ex c. *Licet 5. de crimi. falsi.* & ex c. *Inter dilectos 6. h. t.* Ubi plures ejusmodi exceptiones contra instrumenta afferuntur. Tertiò, opponi multa possunt contra sigillum Instrumento appositum, quòd enormiter fractum sit, seu sculptura & imago deleta, ita ut ex parte residua non possit satis colligi, cujus sit, neque ex imagine, neque exlliteris circumsculptis non amplius legibilibns, quòd figura dignitati sigillantis non conveniat; quòd Regem potiùs quàm Pontificem referat, cùm tamen hujus esse prohibeatur; quòd per testes probari possit furtivum illud esse, aut factum ad imitationem veri sigilli; quòd sit ignotum. c. *Quod super. 7 h. t &c.* Cui fidem haberi non vult Pontifex in *relato cap.*

§. XII.

Quando vitietur Instrumentum ob rasuram in eo factam, vel ob errorem in eodem commissum à scriptore?

VItiari Instrumentum ob literam, seu rasuram, vel interlineaturam in parte substantiali, aut loco suspecto, ex quo maximè veritas apparere deberet; apparentem, ita ut ei fides habenda non sit, excit. c. *Inter dilectos §. Instrum.* habetur, & expressis in c. *Cùm Venerabilis 7. juxta Glossa V. propter prædicta, de Religiosis domib.* Si verò rasura vel deletio facta sit in parte non substantiali, aut loco non suspecto (quando sine eo res tota subsistit) non vitiatur instrumentum c. *Final. de crim. falsi. & c. Exlitenis h.* Quin etiam in loco scripturæ substan... & suspecto, non semper rasura vitiat ... strumentum, si clarè appareat ex scrip... ra, quòd ipsemet Notarius suâ man... loco tali raserit aliquid, aut superscrip... rit, & hujus ad finem instrumenti no... tionem faciat; si ex antecedentibus ... consequentibus appareat, ita loquend... esse, prout rasura, aut verbum super... ptum indicat; si per aliam scriptur... authenticam pars in instrumento ... intelligi possit. Si penes adversar... fuerit instrumentum, in quo, cùm ... bitur, rasura apparet; præsumitur enim tali casu rasura facta ab adversario, consequenter illi, pro quo produc... nihil præjudicat &c. Quòd si exem... scriptoris Instrumentum continea... rem aliquem, aut vocis integræ om... nem, quæ tamen ex alijs facilè cog... tur, non vitiatur instrumentum tale de intentione instrumentum confi... tis satis constet, neque in tali casu ... sumptio fraudis alicujus locum habe...

§. XIII.

An probent, ac fidem faciant ... strumenta inter se contraria, ... dem, vel à diversis prodicta?

PRoducens instrumenta, sive scrip... ras inter se contrarias in judicio ... tra suum adversarium nihil probat, ... scripturæ illæ publicæ sint, sive priv... sive una publica, & altera privata, sive ... rectè sibi invicem contrariæ sint, ... indirectè, cùm enim producens ... menta censeatur ea omnia, quæ in ... continentur, vera esse fateri, quod ... non potest. c. *Imputari 13. h. t.* Si ...

men contraria Instrumenta producantur â diversis partibus, tum fides habenda est scripturæ digniori, publicæ scil. & authenticæ, præ privata non authentica, quæ testibus vel alijs adminiculis munita est; quæ magis caret suspicione falsi, & magis negotio convenit, *juxta Gloss. in cit. c. Imputari, V. Scripturas:* Si verò contrariæ tales scripturæ paris omnino sint auctoritatis, & omnino æquales, tum absolvendus est Reus, quia Actore non probante absolvitur Reus, etiam si nihil ille probaverit. Si tamen contrarietas talis per commodam explicationem tolli possit, fieri debet, quomodo possit scil. valere tale instrumentum, & cavere, ne pereat.

§. XIV.

An, & quomodo instrumenta reprobari possint per testes?

Si testes omnes in instrumento scripti aut subscripti contradicant illi, asserentes vel non esse ita actum, prout instrumentum asserit, vel se non interfuisse, cùm instrumentum conficererur &c. reprobum, & falsum redditur instrumentum, nisi testes tales convincantur. *c. Tertio. §. Deprobat. & c. Tam literis 33. De Testibus.* Cùm enim per testium inscriptorum aut subscriptorum fidem instrumentum firmetur, consequenter si hi negent, subscripsisse se, aut fuisse præsentes, dum instrumentum conficeretur, aut contractus fieret, nulla fides tali instrumento habenda est, si verò non omnes negent, aut contradicant instrumento, sed tantùm aliqui, alijs tamen pro valore Instrumenti stantibus, sufficiunt ad valorem Instrumenti sustinendum, si duo omni exceptione majores pro illo stent, quamvis plures sint contrarij, cùm enim numerus sufficiens & legitimus testium pro instrumento adsit, non debet reprobari per aliorum supervacaneorum testium contradicentium depositionem, nisi multùm excederet numerus testium reprobantium numerum duorum affirmantium; multùm tamen in re hac controversa Judicis arbitrio tribuendum.

Sufficiunt tamen etiam duo testes tantùm in instrumento non inscripti, neque subscripti, ad reprobandum publicum instrumentum, quamvis directè contra contenta in instrumento non deponant, modò contra instrumentum deponant, ostendendo illis falsitatem, eò quòd Notarius v. g. aut pars contrahens, aut testis inscriptus &c. alibi fuisse probetur eo tempore, quo confectum fuit instrumentum. Et quamvis Notarij auctoritas duobus testibus æquivaleat, intelligi tamen hoc debet de Notario vivâ voce deponente, non autem de Notarij mortuâ voce in instrumento.

Quòd si autem testes non inscripti neque subscripti instrumento deponant contra contenta in instrumento, quòd ab alia parte pro se producitur, Judicis arbitrio relinquendum, num major fides, varijs consideratis circumstantijs, instrumento, an duobus, vel tribus testibus contra contenta in illo deponentibus habenda sit: prout colligitur ex *c. Cùm Joannes 10. h. t.*

§. XV.

Utrùm fides sit adhibenda constitutioni Extravagantis Papæ, quæ allegatur in Judicio, si de ea dubitetur, an sit decretalis authentica?

IN c. *Pastoralis* 8. h. t. statuitur, ut talis Extravaganti, quæ in corpore Juris contenta non est, si juri communi sit consona, fides habeatur, & secundùm eam pronuntiet Judex, cùm in tali casu sententia Judicis non tam auctoritate Extravagantis talis, quàm juris communis nitatur. Si verò non sit juri communi consona, non judicet secundùm eam, sed Superiorem, Papam scil. auctorem constitutionum Extravagantium priùs consulat, cùm meritò de illius fide dubitetur, quæ sub legitima forma non exhibetur.

§. XVI.

De interpretatione, renovatione, & amissione instrumentum?

INstrumenta stricti juris, & consequenter non extendenda ultra contenta, de quibus Notarius rogatus est, & quibus ipse interfuit, passim docetur ab Auctoribus, qui tamen etiam fatentur, ad successores etiam particulares extendi posse, atque non minùs pro, aut contra hos fidem facere, atque pro, & contra Auctorem.

Si periculum sit, ne pereant, aut corrumpantur instrumenta, revocari possunt, *Argu. c. Cùm dilecta 4. De Cleric. util.* Et quidem in absentia partis adversæ, cùm res sit modici, & facilè reparabilis præjudicij.

Amissio autem instrumenti, si per casum fortuitum contigit, non præjudicat quidem Creditori, si alijs legitimis probationibus debitum v. g. vel tenorem instrumenti probare adhuc posset; neque tamen etiam ei patrocinatur, ita ut nudè illius assertioni credatur. Si verò proprio facto Creditoris v. g. amissum sit instrumentum, eò quòd scil. fraus solutionis spe illud laceraverit, tum probare hoc debet creditor, pro debitore stante liberationis præsumptione, nisi contrarium probetur. Et si denique adversarij debitoris v. g. facto instrumentum interijt, vel amissum fuit, non perinde procedendum in causis privati est, ac si plenè contra ipsum debitum per instrumentum probatum fuisset, (ne fraudibus & malitijs campus aperiatur) non autem circa jura Ecclesiæ, quæ quamvis proprio Prælati sui facto instrumentum perierit, adhuc tamen ad jura sua probanda, si aliis modis tueri ea possit, admittitur.

TIT.

TITVLVS XXIII.

DE PRÆSVMTIONIBVS.

§. I.

Quid sit præsumptio, & quot sint ejus species, quive effectus?

PRæsumptio bene definitur, quòd sit rationabilis conjectura rei dubiæ collecta ex argumentis & indiciis, quæ per rerum circumstantias plerúmque vel frequenter eveniunt. Indicium autem dicitur notabile signum rei, de qua dubitatur, ad veritatem cognoscendam inserviens, & hoc quidem indicium aliud dubitativum est, quod movere quidem potest animum ad credendum aliquid, sed cum formidine, seu virtuali dubio de opposito; aliud indubitatum, quod ad plenum assensum movere animum potest, & quidem remotum aliud, quòd minùs idoneum est, ad rem demonstrandam, & sæpius fallere potest: aliud proximum, quod magis verisimile est, sive aptum ad rem demonstrandam; & iterum alia sunt levia indicia, quæ vix suspicionem gignunt; alia sunt gravia, quæ opinionem non levem, non tamen omnino certam generant; alia gravissima, quæ pariunt assensum moraliter certum; & ex his inditiis variæ etiam oriuntur præsumptiones vehementes scil. seu violentæ, quæ habentur ex gravissimis, indiciis; probabiles, quæ minùs urgentibus indiciis nituntur, & leves, quæ vix merentur præsumptionis nomen, sed potiùs dici debet ex levibus indiciis orta suspicio satis temeraria.

Præcipua præsumptionis divisio est, quòd alia sit hominis, alia juris præsumptio. Illa ex variis indiciis & conjecturis formatur ab homine, seu Judice; hæc in lege expressa est: illa tollitur per contrariam probationem, hæc tollitur quidem etiam per contrariam probationem, si iuris tantùm sit, quia quæ à probationibus provenit fides, magis certa est, quàm præsumptio iuris: si autem sit iuris & de iure præsumptio, ita ut non tantùm lex ita præsumat, sed dependenter ab hac præsumptione certi aliquid statuat super præsumpto, & sic velit haberi hoc pro veritate, nulla in contrarium admittitur probatio (nec appellatio, nec juramentum) nisi apertè constet de veritate, quæ facit omnem præsumptionem cessare; vel nisi confessio judicialis contra talem præsumprionem pugnet, modò sit de facto, quod in illius potestate est, contra quem pugnat præsumptio; vel tantùm sit indirecta contra talem præsumptionem probatio; aut pro probatione tali nihil â parte contraria opponatur, cùm in tali casu videatur tacitè consentire in tollendam præsumptionem, si tamen â voluntate partis dependeat illa, de qua juris est, & de jure præsumptio.

Potest autem dependenter â præsumptione juris & de jure, imo iuris tantùm ferri à Judice sententia definitiva cùm

censeatur plena, perfecta, & liquida probatio, modò per contrariam probationem non fuerit improbata. Utrum autem ferri possit sententia, dependenter à sola præsumptione hominis, Judicis arbitrio relinquitur, uti mox dicetur.

§. II.

De variis causis, indiciis, seu conjecturis, ex quibus oriuntur ac desumuntur præsumptiones, & quam vim probationis habeant?

EX vehementi & violenta præsumptione, sive ab adversa parte allegata ea manifestata sit, sive non, sed aliunde in judicio manifestata sit absque alia probatione, procedere potest Judex ad sententiam definitivam etiam condemnatoriam; non tantùm si agatur civiliter, sed etiam in causis criminalibus, non tantùm ad pœnam extraordinariam infligendam, sed etiam ad pœnam ordinatiam in criminibus occultis, & quæ sunt difficilis probationis, uti habetur ex *c. Afferte 2. ex c. Literis 12. & ex c. Tertio 13. h. t.* ne sæpius ex defectu probationis alterius jus alteri pereat, aut crimina impunita maneant.

§. III.

Unde sumantur aliæ præsumptiones non violentæ?

PRimò quòd in delictis commissis, in dubio v. g. præsumatur dolus, ex *c. Sicut 1. h. t.* patet, qui enim noxius, est alteri, quòd malo animo hoc fecerit, facilè præsumitur, nisi contrarium probetur, vel alia validior præsumptio prævaleat, per quam prior elidatur. Uti patet ex *L. 1. Cod. ad leg. Cornel. de sicar.* Non tamen præsumptio hæc sufficit, qua est ad solum conatum criminis, crimine non secuto, saltem juxta receptam praxin & consuetudinem, quæ nisi effectus sequatur, conatum solum ordinariâ pœnâ, quâ crimen tale puniri solet, non punit, nisi lex expressa etiam hoc præcipiat, aut crimen sit valdè atrox, & actus valde propinquus effectui [illegible]

Secundò præsumitur ex bona conversatione in adolescentia, eadem etiam in virili ætate & senectute *c. Ex studio h. t. & ex c. Cum in juventute 15. eodem & juxta illud proverbiorum 22. Adolescens juxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab ea*, & universim ex præterito rei statu sæpè præsumitur de futuro, prout habetur *in c. Scribam 9. h. t.* (nisi temporis usu necessariò vel veri similiter immutetur) & ex præterito de præsenti prout *Glossa colligit in cit. c. Scribam* ex prius datis & neglectis &c. quæ tamen præsumptiones sæpius fallunt, juxta illud *Angelicus Iuvenmis senibus sathanizat annis.*

Tertiò præsumitur contra illum, qui declinat judicium, & præsumitur pro illo, qui se offert judicio, prout constat ex *Nullus 4. hoc titulo*, (sicuti enim illum pro mere judicatur conscientia mala, ita pro conscientiâ, bonâ gaudere videtur) fugæ omen, sive post, sive ante inquisitionem aut accusationem, metu tamen hujus futuræ nec semiplenam probationé facit, sed levem tantùm suspicionem, cùm magis præsumi debeat fugisse, ad declinandum molestam gravem judicialem processum, quàm ob conscientiam criminis, nisi fuga ipsa specificum delictum in tali persona esset, ut fugit in milite, aut fuga fieret ex publica [illegible]

tare ere, cum hujus effractione, quæ fuga indicia criminis facit, saltem ad graviorem torturam, & propter violatam publicam custodiam, pœnâ dignum faciat taliter fugientem.

Quartò qui ex duobus sibi objectis unum tantùm negat, præsumitur alterum tacitè fateri *c. Nonne 5. h. t.* quia in tali casu, in quo potest contradicendo impedire actum, taciturnitas pro confessione habetur, ex præsumptione scilicet juris, quæ sæpius fallit, & vix locum habet, nisi circumstantiæ bene expendantur.

Quintò Varius præsumitur, ea scire, quæ in Vicinia facta sunt *c. Quosdam 7. h. t.* si tamen facta talia sint, quæ sunt, communiter nota in tali loco, aut teneatur de his ex officio inquirere in facta viciniæ; in aliis enim casibus regulariter ignorantia facti præsumitur, donec scientia probetur.

§. IV.

An, & quâ ratione quilibet præsummatur bonus, vel idoneus ad beneficium, officium, vel actum aliquem?

GEneralis quidem regula est; quòd quilibet præsumatur bonus, vel idoneus ad officium, beneficium, vel actum aliquem, nisi contrarium probetur *c. Dudum 16. h. t. c. Vnico de scrut. in ordin. facien.* Si qualitates, de quibus præsumitur, sint intrinsecæ, seu naturales, non autem si sint merè extrinsecæ, & accidentales, quales sunt studuisse in Academia; esse Doctorem, vel Graduatum, quæ probari debent; & quamvis de intrinsecis etiam qualitatibus morum integritate legitimis natalibus &c. promovens inquirere debeat, fit tamen præsumptio pro talibus qualitatibus, si post inquisitionem nullus defectus appareat, quæ habilitas facilius etiam præsumitur in jam promoto, quàm in promovendo. Sunt tamen regulæ hujus generalis multæ limitationes, ita ut vera sit illa regula, si in nullius tertii præjudicium vergat illa præsumptio; vel si ipsi, pro quo præsumitur, ex tali præsumptione præjudicium aliquod oriatur, & nisi agatur de salute aut utilitate animæ, ubi melius est, præsumere delictum, quàm non præsumere delictum, aut præcedentes conjecturæ de dolo præsumere velint, aut de justitiâ actûs facti, præcisè præsumptio fiat ex honestate, & prudentia personæ agentis.

§. V.

An, & quâ ratione probari possit matrimonium per præsumptiones, seu conjecturas?

MAtrimonium quamvis per solum instrumentum super dote, aut donatione propter nuptias confectum probari non possit, nec per id solum, quòd vir & mulier in instrumento se conjuges nominent, nec per solam diuturnam cohabitationem, vel congestationem annuli, nec per solam famam, seu communem opinionem viciniæ habentis illos pro conjugibus, &c. simul tamen junctæ hæc omnia sufficienter animum Iudicis informare possunt, ad sententiam ferendam pro valore Matrimonii *c. Illud 11 h. t.* Cùm hæc omnia fieri possint, non principaliter ad constituendum Matrimonium, sed ex alio fine. Satis tamen his omnibus præsumptionibus videtur

caviſſe Trident. omne Matrimonium annullans, quod in locis recepti Trident. non eſt contractum coram Parocho, & duobus, vel tribus teſtibus.

§. VI.

An quis ex præſumptione vehementi de gravi crimine condemnari poſſit, & qualis probatio requiratur ad probandum, quod non eſt veroſimile?

EX ſolis præſumptionibus etiam vehementibus non debet quis de gravi crimine condemnari, uti patet ex *c. Literas 14. h. t.* quia in criminalibus requiruntur probationes indubitatæ, & luce meridianâ clariores, niſi tamen ſint urgentiſſimæ præſumptiones, aut cauſa non tam gravis, ad quam juxta proportionem gravitatis vehementiores etiam, & graviores requiruntur, uti colligitur ex *c. 2. & 13. h. t.*

Ad probandum autem, quod non eſt veroſimile, cùm præſumptio juris pro hoc ſtet, quod veroſimile eſt, non admittitur quælibet juris præſumptio, niſi communis loci fama, vel alia indicia, aut conjecturæ concurrant, & teſtes fortaſſis, qui contra veriſimilem juris præſumptionem teſtantur, ſint perſonæ valde honeſtæ, de quibus nulla eſt ſuſpicio, quòd ſint corruptæ, aut pejeraturæ; uti colligitur ex *c. Quia veroſimile n. h. t.*

§. VII.

An, & quando Lex fundata in præſumptione obliget in foro conſcientiæ, vel etiam in externo?

SCiens præſumptionem, quæ con- ſe ſtat, quamvis hæc juris ſit, aut ris & de jure, falſam eſſe, non tenetur foro conſcientiæ ad legis aut ſenten- in tali præſumptione fundatæ obſervan- nem, ſaltem ante ſententiam Judicis (qui præſumptio cedit veritati) niſi lex non tam in præſumptione fraudis v. actu intervenientis, ſed in genere periculo fraudis fundetur, quamvis in hoc poſteriore caſu in particulari quo facto ceſſet fraus omnis v. g. non men ceſſat in genere periculum fraud quod movebat ad legem talem ſtatu- dam, uti videre eſt in matrimonio cla- deſtino per Tridentinum irritato. Sa- tentiâ tamen & auctoritate Judicis com- pelli poteſt talis, quamvis pro ſe veritat habeat, contra ſe tamen juris præſu- ptionem, ad legis talis aut ſententiæ con- tra ipſum latæ obſervationem, cùm ſi externi ſententia ex probatione protect & conſequenter, ſi veritas probata non ſit, probata autem ſit præſumptio, hæc non illi aſſiſtet Judex.

TITU-

TITVLVS XXIV.
DE IURE IURANDO.

SECTIO I.

De Juramento in genere, & variis juramentis, tum licitis, tum illicitis.

§. I.

Quid sit juramentum, & de conditionibus ad illud requisitis, variisq; jurandi formis, ac modis.

IUramentum rectè definitur, quòd sit invocatio Divini nominis in testem, quod duplici modo fieri potest, vel affirmando, aut negando sub invocatione Divini nominis in testem, & habetur juramentum assertivum; vel promittendo aliquid cum juramento, & habetur juramentum promissorium. Potest autem Deus in testem vocari explicitè, vel implicitè, jurando scilicet per creaturas, quatenus in illis reluceat Deus; uterque jurandi modus licitus est secundùm se, *c. Etsi Christus. 26. h. t.* si suos tres comites habeat, veritatem scilicet (ut res quæ juratur, vera sit, sive ita se habere putetur, sicuti juratur) judicium (ut non temerè, & sine necessitate, utilitate, ac pia affectione juretur) & justitia denique, ut licitum scilicet sit, ac honestum, quod juratur. Sunt autem jurandi formulæ variæ, quas magis ex usu Patriæ, juxta quam jam hoc, jam illud, pro juramento habetur, etiamsi explicitè Divinum nomen non invocetur in testem, & ex Theologia morali discere potes, quàm ex jure Canonico; ex quo tamen satis certum est, quòd ex natura rei non requirantur verba formalia ad juramentum (valde tamen conveniens est, ut in foro externo per verba juretur) & quamvis juxta SS. Canones juramentum fieri debeat, tactis, vel propositis saltem Evangeliis, quod in juramento solemni sæpe servatur, consuetudo tamen maribus præscripsit, ut erectis cum pollice duobus primis digitis manûs dextræ, reliquis duobus in depressis; fœminis verò, ut jurent ad sinistram pectoris partem positâ dexterâ; Sacerdotibus denique tangendo pectus, ut jurent.

§. II.

De divisione juramenti.

IUramentum dividitur primò in assertorium, & promissorium, uti jam dictum, ita ut ad juramentum promissorium non tantùm reducatur juramentum, quo confirmatur promissio, sive pactum, sed juramentum etiam fidelitatis & obedientiæ, quod Episcopi in sui Ordinatione, & Abbates in sui benedictione, si à Pontifice confirmationem suæ dignitatis accipiant, præstare debent Summo Pontifici. juxta *c. Ego. 4. h. t.* Et quod Romanorum Imperator in sua coro-

coronatione Ecclesiæ Romanæ, & Summo Pontifici præstare solet, ut patet ex *Clement. Romani h. t.*

Secundò dividitur juramentum in contestatorium, sive illud, quod fit per simplicem contestationem Divini Numinis, sive quando simpliciter DEUS in testem vocatur: & in juramentum execratorium, quod fit sibi ipsi, vel aliis dilectis, vindicem Deum, sive malum à Deo immittendum imprecando. De quo Theologi Morales.

Tertiò dividitur in juramentum judiciale, & extrajudiciale. Hoc extra judicium fit, & satis explicatur à Theologis Moralibus. Illud in judicio fit, & in diversas species subdividitur, ita ut aliud dicatur juramentum calumniæ, de quo in Tit. 7. hujus Libri. Aliud dicatur in litem, cujus tres sunt species. Prima est juramentum veritatis, sive veræ æstimationis, quod defertur parti, ad cognoscendam quantitatem, seu valorem rei per alterius malitiam ablatæ, præcedente tamen Iudicis taxatione *c. ult. De his, quæ vi metúsve, &c.* Secunda est juramentum affectionis, per quod ratione peculiaris affectionis, aut utilitatis erga rem sibi deperditam, conceditur huic parti, præcedente tamen Iudicis ratione, rem majoris æstimare, quàm communiter valeat. Tertia est juramentum super interesse singulari, & extra rem, quando scilicet damnum passus fuit ex non restituta re sua, quod juramento æstimare permittitur. Aliud denique dicatur Litis decisivum, quod in judicio ad finiendam litem nonnunquam defertur, & si quidem hoc à parte parti defertur, quod simpliciter recusari potest, dicitur voluntarium; Si verò Iudice approbante deferatur à parte parti, ita ut referri parte possit, dicitur judiciale speciale. Necessarium verò denique dicitur, quod ob inopiam plenæ probationis à Iudice alterutri parti litigantium, vel ex officio vel ad instantiam alterius partis defertur. & suppletorium etiam dicitur, ac ab justa causa recusari non potest.

§. III.

Quæ persona in judicio jurare possint?

OMnes homines rationis usu præditi ex natura rei sunt capaces juramenti edendi in judicio, etiam pueri ante pubertatem, ut constat ex *c. 1. De delict. puero.* Cogendi tamen impuberes non sunt, ad jurandum in judicio, ob defectum perfectæ discretionis ad reverentiam juramenti requisitæ; sed nec Sacerdotes levi causa compelli debent, ad jurandum in judicio, *can. Si quis Presbyter. 4. q. 5.* neque enim juramentum necessarium est, nisi quod fidei juramenta omnia deferantur, quod Sacerdotes cognitas dicere non patitur: perjuri autem nullo modo admittendi sunt, ad jurandum in judicio, quia cùm semel juraverint in judicio, periculum est iterum pejerent.

§. IV.

De variis juramentis illicitis, quæ jurantem non obligant.

JUramentum de re illicita, aut bonis moribus, ac rectæ rationi repugnante scienter factum, quòd observari non debeat, regula generalis est; cùm juramen-

tum

tum non sit vinculum iniquitatis, neque opus est absolutione à tali iuramento, cùm nullam pariat obligationem; & hinc juramentum Principis de servanda moneta cusa, quam tempore editi juramenti scit in legitimo pondere esse vitiatam, illicitum est, & non servvandum. Si verò ignoravit, monetam illam falsam esse, cùm juravit, juramentum, quo potest modo, aliam scil. monetam probam, aut aliud æquivalens substituendo servati debet, ut patet ex *c. Quanto* 18. *h. t.* Secundò non valet juramentum Prælati de non repetendis rebus, seu bonis Ecclesiæ per vim injustam ablatis. *c. Pervenit* 2. *h. t.* neque valet juramentum Regis, qui bona ac jura ad Coronã pertinentia alienans jurat, ea se non repetiturum *c. Intellecto* 33. *h. t.* neque obligat juramentum, quo Prælatus juravit, servaturum se aliqua, quæ in Episcopalis Dignitatis, Potestatis, aut Prælaturæ præjudicium vergunt, prout sumitur ex *c. Sicut Nostris* 27. *h. t* Tertiò non obligat juramentum Patronis ad beneficia præsentantibus factum, de antiquo censu, sive pensione augenda. *c. Prohibemus* 7. *de censibus & c. Gravis* 15. *juncta Glossa V. absolvi Eodem & c. Tua Nos* 11. *h. t.* Quartò non obligat juramentum Religiosi juratis, se cum aliis in Monasterio, in quo professus est, non permansurum, *c. Sicut* 13. *h. t.* neque filii aut aliarum personarum conjunctarum, de non loquendo Patri, aut Matri, aut aliis sanguine junctis, aut de non subministrando his necessaria subsidia, prout possunt, & debent *c. Cùm quidam* 12. §. *Illi verò h. t.* Quintò non obligat juramentum fidelitatis præstitum illi, cui non debebat præstari, si tamen contrarietur ei, quod alteri jurans præstare debuisset. *c. Eate* 22. *h. t.* Sextò denique non obligat juramentum, quod quis fecit, de re aliqua sibi sub secreto commissa, non revelanda, si legitimè in testem productus hic, qui juravit, à Iudice interrogetur, cùm ex diversis rationibus hæc omnia juramenta illicita sint.

§. V.

De quibusdam Juramentis illicitis, quæ inter Conjuges edi solent.

PRrimò si Conjuges temerè & sine justa ac honesta causa exodio v. g. aut vindictæ alicujus cupidine, non tamen pietatis, ac continentiæ amore juramentum faciant, debitum conjugale sibi invicem non reddendi, nec petendi, & perpetuam separationem servandi quoad thorum, non est obligatorium juramentum tale *c. Tua Nos* 24. *h. t.* Secundò si Maritus Uxori juramento promittat, quòd non sit de ullo crimine committendo eam accusaturus, nihil obligat tale juramentum *c. Quemadmodum* 25. §. *Illud autem h. t.* Tertiò non probat juramentum contractum inter aliquos Matrimonium, quamvis ab uno eorum contractum tale fuisse juretur. *c. Mulieris* 34 *h. t.* Cùm etiam hæc juramenta vel sint illicita, vel temeraria, vel ad cavendas multas fraudes nihil probantia.

§. VI.

De Juramentis licitis, quæ observari debent, & obligant, donec relaxentur, & jurans ab iis absolvatur?

GEneralis regula est, quòd juramentum observandum sit, & obliget, si

non vergat in interitum & dispendium æternæ salutis, neque in alterius redundet præjudicium. *c. Si verò 8. c. Cùm contingat 28. h. t. & c. Quamvis 2. de pactis in 6.* Ita ut qui, sine impedimento aliquo necessario, sed ex spontanea tantùm libertatè illud non observat, perjurii reus habeatur, *c. Querelam 10. h. t. c. Cùm quidam 12. Eodem*; Et qui post electionem suam ad Prælaturam aliquam, pro obtinenda confirmatione post Juramentum calumniæ v.g. vel veritatis præstitum, positiones aut responsiones manifestè contrarias affert, à confirmatione, & jure electionis repelli debeat tanquam perjurus, cùm justam causam nullam habeat, talia contraria producendi *c. Cum in positionibus. 3. h. t. in 6.*

§. VII.

An, & quâ ratione obliget juramentum de solvendis usuris, vel solutis non repetendis.

INnter juramenta, quæ ex parte recipientis tantùm turpitudinem continent, non tamen ex parte jurantis, est juramentum de usuris solvendis, ad quod observandum, non quidem ex obligatione Iustitiæ, sed in reverentiam Divini Nominis, quod jurando solutionem interposuerunt jurantes, cogi possunt *c. Debitores 6. h. t.* Quamvis enim recipiens usuras turpiter & illicitè faciat, eas accipiendo, nihil tamen peccat, qui eas solvit, ad quas, mutuum sub usuris ex causa necessitatis fortassis accipiendo sub juramento se obligavit. Quin imo, etiam si Mutuatarius promittendo sub juramento usuras, fortassis peccaverit, taliter jurando, mutuum scil, taliter petendo, sine ulla necessitate, aut utilitate, vel alterius ad usurarium tale mutuum inducendo, manet tamen adhuc ex juramento obligatus, ad solvendas usuras, cùm juramentum tale, quamvis illicitum fuerit, non sit tamen de re illicita, quæ sine peccato impleri non potest, cùm ex parte dantis usuras non sit turpitudo, sed ex parte recipientis tantùm, qui, quæ sub juramento sibi promissa sunt, remittere potest, & si non remittat, quamvis male agat, alter tamen, qui ut reverentiam juramento servet, eas solvit, nihil delinquit, neque ullo modo alterius injustæ acceptioni cooperatur, cùm quod facit, faciat ex causa justa & rationabili, Creditor, qui usuras tales accepit, non censuratam etiam Ecclesiasticam compelli possit non tantùm ad remittendum juramentum, sed ad soluras usuras restituendas *c. Ex administrationis 1. &* (Cùm nullum jus sive dominium ad usuras acquisitum illi fuerit, sine justo titulo eas accipiendi) & statim eas repetere possit per condictionem sine causa, quas eas solvit: quo remedio si uti nolit, et solvit usuras, potest petere, ut compelatur Creditor, ad relaxandum juramentum, modò petitio talis fiat intra tempus solutioni præfixum nondum finitum, cavendam perjurii notam; vel potest recipere contra Creditorem, si in judicio desolutione facienda conveniatur, vel potest ipsius Iudicis etiam secularis officium implorare, ad remittendum tale juramentum, sine quo remisso, ad solutionem saltem momentaneam faciendam obligaretur, non quidem ex justitia, sed ex religione juramenti.

Juramentum verò de non repetendis usuras

usuris, si debitor hoc juravit, illicitam fecit repetitionem ; nisi prius iuramenti talis relaxatio impetretur. *Arg. c. Ad audientiam 4 De his quæ vi met. cau. &c.* Quia juramentum hoc, cum sine peccato servari possit, obligat, nisi nova causa repetendi superveniat, quo in casu cessat obligare prius factum juramentum, quod strictæ interpretationis est *c. Ad Nostram 20. h. t.* Et de jure postmodum exorituro intelligi non potest. Interim tamen certum etiam est, quòd hoc juramentum denuntiationem Evangelicam usurarii, ob delictum commissum, non impediat, ad corrigendum scil. delinquentem, & peccatum impediendum (cùm iuramentum non fuerit de non denuntiando ad correctionem, sed de non accusando ad pœnam) ita ut parte etiam non petente, Judex ex officio inquirere possit contra usurarium, in ordine ad restituendas usuras, & possit Judex Ecclesiasticus edictum generale promulgare, quo præcipiatur sub censuræ interminatione, ut qui criminis usurarii, quamvis iuraverit, crimen se tale non manifestatarum, notitiam habent, illud deuuntient, vel in iudicio de eo deponant.

§. VIII.

An juramentum vi, ac metu extortum, vel dolo aut errore præstitum obliget, ac servandum sit?

Si possit absque peccato jurantis impleri juramentum, quod gravi metu injustè incusso extortum est, obligat illud, nisi vel â parte, cui factum est tale juramentum remittatur illud, velâ legitimo Superiore relaxatum sit. *c. Si vero 8. & c. Verum 15. h. t.* Metus etim quamvis gravis sit, & sit injustè incussus, non tollit absolutè voluntarium, ut ex dictis jam patet ; neque tamen efficaciter etiam præjudicium facit juranti, quamvis metu levi tantùm extortum sit, aut in observatione illius tantùm venialiter peccaretur, in favorem illius, qui per metum talem juramentum tale extorsit, ne hic ex malitia sua comodum habeat.

Si tamen ex errore & dolo præstitum juramentum fuerit, & hic fuerit antecedens, sive causam contractui dederit, versetúrque circa substantiam rei juratæ, nullum tale jeramentnm, & irritum est, nec relaxatione indiget, cùm error talis, aut dolus omnem consensum tollat, si verò sit circa qualitates, sive circumstantias tantùm accidentales, juramentum est validum, nisi qualitates tales redundent in substantiam rei ; de qua Theologi Morales videri possunt.

§. IX.

De alijs nonnullis juramentis licitis, quæ obligant, & omnino servanda sunt.

Primò obligatur suo iuramento debitor, qui expresè (vel tacitè iuravit Creditori, quòd super re oppignorata, ob fructus ex ea perceptos, & consumptos, nullum gravamen, aut molestiam ei illaturus sit, neque pignus repetiturus, donec pecunia mutuò accepta sit illi soluta. *c. Ad nostram 7. h. t.* Secundò obligantur suis iuramentis Abbas & Monachi, qui pro sui Monasterii debito jurârunt, quòd velint obsides (minùs rigidè sumendo hoc nomen) manere interim, dum debitum sit solutum, uti & fide-

jussores, qui iurârunt Creditorem servare indemnem, prout statuitur in *c. Ex rescripto 9. h. t.* Tertiò obligatur suo iuramento, qui iuravit, quòd iura Ecclesiæ alicuius pro viribus suis defendere velit, ita ut si deinde recurrente necessitate sub iuramenti debito requisitus eam non defendat, sed ad Superiorem appellet, à periurio non excusetur, nisi alia eum difficultas succurrere Ecclesiæ impediat (prout statuitur in *c. Brevi. 17. h. t. junctâ Gloss. V. Difficultas*) aut Ecclesia nolit eam v. g. constitutam pensionem dare huic, qui defensurum se, sub conditione pensionis illius solvendæ iuravit, aut hic per alium æque idoneum iura Ecclesiæ defendere velit, aut causam manifestè iniquam foveat Ecclesia: in his enim casibus, cùm in eorum aliquibus sine peccato observari non possit iuramentum, aut sine corporalis salutis interitu, vel Ecclesia conditionem positam implere nolit, aut hic, qui iuravit, per æquè idoneum obligationi suæ satisfacere velit, factu iuramentum non obligat,

Sectio II.

De Iuramento litis decisivo.

§. I.

An juramentum litis decisivum à Judice, vel à parte alteri litiganti deferri possit?

JUdex potest ex officio parti litiganti, Actori vel Reo iuramentum litis decisivum deferre, necâ parte ut sic delatum recusari potest, nisi causam recusandi habeat, eámque alleget, & probet; aut nisi iuramentum tale à Judice sibi delatum alteri parti litiganti referre velit, prout constat ex *c. Juramentum 31. h. t.* Quia potissimum litium expediendarum remedium est, si aliæ probationes deficiant juramentum. Sunt autem causæ recusandi tale delatum juramentum plures, his scil. cui defertur iuramentum reiectus ignatus sit; vel probabilem oblivionem alleget; vel actio sit talis, quâ non potest quis conveniri; vel si actor plene probavit suam intentionem, vel si actum nihil probante, reus sit absolvendus &c.

Si tamen pars parti iuramentum in in iudicio deferat, quod fieri posse *c. Juramentum*, patet, simpliciter à pote, cui defertur recusari potest, vel referri potest, neque enim una pars alteram, in quam potestatem habet, compellere potest, ad jurandum, & consequenter simpliciter hoc sic delatum recusari potest, referti tamen etiam potest, quia æquum est, ut hic patiatur legem quam ipse tulit. *c. Cùm omnes 6. de Constit.* Ita ut nisi relatum taliter prout ex juris dispositione in causa princip non amplius audiatur, sicuti reus, à quo latum à Judice juramentum nec prestare velit, nec referre, pro confesso habetur. Ex. ipiuntur tamen casus, quo per alias probationes suam causam probare vel Reus, vel quo Actor super facto alterius quod plenè probare non potest, juramentum Reo defert, vel versetur judicium circa causam famosam furti v. g. excipit Pontifex in *cit. c. Juramentum*. In quo casu reus plerúmque meliorem notitiam habet, quàm Actor, & consequenter delatum sibi juramentum refutare non potest.

§. II.

§. II.

Virum, cum à Iudice, ob inopiam probationis, in causa dubia iuramentum defertur, illud Reo ad purgationem sui sive innocentiam suam demonstrandam, an verò Actori in supplementum probationis deferri debeat?

NOn potest certa regula generalis hac in re tradi, sed Iudicis arbitrio ex perspectis prudenter circumstantiis res relinquenda est. Uti colligitur *ex cit. c. Iuramentum §. sanè h. t.* ordinariè quidem, & cæteris paribus reo potius deferendum erit à Iudice juramentum, si actor probavit causam suam semiplenè, cùm favorabiliores sint Rei partes, qui etiam sine juramento absolvendus est saltem ab hac instantia, si actor nihil probavit: si tamen actor semiplenè probavit, nihil contra eum probante, sed tantùm negante reo, juramentum defertur actori, qui de jure suo probavit aliquid, cùm alter nihil probaverit. Plura tamen attendere debet Judex in hoc juramento deferendo. Primò, ut fiat præmissâ causæ cognitione. Secundò ut actor semiplenè probaverit. Tertiò ne deferatur hoc juramentum ei, qui cognitionem rei non habet. Quartò ut is, cui defertur, non sit persona vilis aut infamis, sed fide digna, & honesta, nec suspecta de perjutio. Quintò ut causa non sit ardua; & magni momenti, in qua non defertur juramentum hoc: &c. Posito tamen, quòd actor plenè probavit per duos testes v. g. omni exceptione majores suam intentionem, reus tamen per unum testem contrarium semiplenè probet, non poterit reo in supplementum probationis plenè deferri juramentum, quia actoris plena probatio dedit semiplenam probationem Rei.

§. III.

In quibus causis juramentum deferri possit, vel etiam debeat, sive à parte, sive à Iudice, & in quibus non possit?

IN omni causa, in qua licitum est transigere, potest etiam à parte parti deferri juramentum voluntarium, quia tale juramentum vim transactionis habet: necessarium verò juramentum à Iudice in supplementum probationis ad petitionem Actoris Reo deferri potest in quavis quidem causa, ob *L. in bonæ fidei 3. Cod. de Reb. cred.* Excipiuntur tamen primò causæ criminales, in quibus potest quidem Judex nonnunquam reo, ad probandam suam innocentiam juramentum deferre, si actor non sufficienter probavit crimen, nunquam tamen actori seu accusatori in supplementum probationis, cùm in tali casu, si criminaliter agatur, debeant esse probationes luce meridianâ clariores *Leg. ult Cod. de probat.* Excipiuntur secundò Causæ famosæ, & arduæ, quamvis his in causis multùm possit Judicis arbitrium. Tertiò excipiuntur causæ matrimoniales, in quibus regulariter juramento suppletorio locus non est.

§. IV.

An, non solùm ad petitionem partis, sed etiam eâ non petente juramentum suppletorium deferri possit à Iudice, & de tempore, quo illud deferendum est.

AD primam quæstionem R. non tantùm posse Judicem hoc facere ex

officio suo, & eodem non implorato, sed etiam subinde debere, si id expedire æquum videatur, prout sumitur ex *cit. c. ult.* §. *Sanè h. t.* Cùm enim Judex pro veritate eruenda modis omnibus laborare debeat, consequenter, si aliter veritas haberi non possit, & æquitas hoc permittat, potest etiam per juramentum eam explorare.

Ad secundum quæstionem 2. quòd pars litigans ante conclusionem in causa possit, ac debeat petere delationem juramenti suppletorii, etiamsi terminus ad probandum præfixus jam elapsus sit, & nulli testes amplius produci possint, cùm in juramenti talis delatione non sit periculum subornationis, aut perjurii, sicuti posset esse in testium productione: postquam tamen in causa conclusum est, per quam partes omnibus ulteriotibus probationibus renuntiant, & os quasi claudi sibi permittunt, nulla quidem à partibus peti potest juramenti suppletorii delatio, potest tamen hoc Iudex, si æquitas postulare videatur, ex officio deferre etiam in instantia appellationis, quia in ordine ad Judicem nunquam in causa concluditur.

§. V.

Quando, & in quibus causis Iudex possit ex officio à partibus exigere juramentum de dicenda veritate?

IN causis, in quibus periculum animæ aut peccati subest, potest Judex ex officio suo, deficientibus aliis probationibus, si adsint præsumptiones aliquæ, exigere juramentum de veritate dicenda à partibus, cogendo etiam eas, ad id censuris Ecclesiasticis. Uti habetur in c. Ex[h]*teris 32. h. t.* cùm Judicis sit, inquirere & quantum potest, cogere ad veritatem dicendam.

Sectio III.

De interpretatione Iuramenti.

§. I.

Quomodo interpretandum sit Juramentum?

QUoad obligationem suam strictum lud interpretari oportet, quantum materia circa quam versatur, & verba pacti vel promissionis, cui adjicitur, promiserint, quia ubi de obligatione agitur, stricta fieri debet interpretatio, juxta l. *Quidquid 99. ff. de V. O.* Et cùm favor nec reverentia juramenti talem extensionem exigant, sanctius servatur si stricta illius sit interpretatio: Ex[h]juramentum generaliter editum ad servanda statuta v. g. extendi non potest statuta illicita *c. Contingit 1. h. t.* Neque ad statuta postmodum facta *Clericus 35. h. t.* neque ad servanda statuta usu non recepta, cùm stricta juramenti facti explicatio ad hæc talia se extendat.

Debet tamen juramentum præstitum circa materiam Iuris, vel circa ea, quæ concernunt, intelligi secundùm communis dispositionem, & ad illam restringi, neque ultra extendi, *Glos. c. Primum V. Declaramus h. t. in f.* juxta *c. Ad nostram 21. h. t.* Cùm intentio jurantis alia esse non potuerit, quàm juris communis observatio.

§. II.

Aliæ quædam Regulæ traduntur circa interpretationem Iuramenti.

GEneralis & optima regula est, quòd juramentum bonâ fide præstitum interpretandum sit juxta intentionem jurantis, & ad incognita juranti, vel de quibus verò similiter non cogitavit, neque sub juramenti obligatione in se suscipere voluisset, extendendum non sit, *juxta c. Veniens 16. junct. Gloss. V. Præsumpsisset h. t.* (Cùm in tali casu defuerit voluntas, se obligandi ad incognita, vel tam ardua, quæ occasionem jurandi non præbuerunt) quod ipsum etiam probatur ex *c. Quintavallis 23. h. t. & ex c. petitio 31. Eodem.*

Solet quidem ordinariè etiam dici, quòd juramentum sortiatur naturam & conditiones actûs, cui adjungitur, & juxta illas sit intelligendum, cùm accessorium sequatur naturam principalis *juxta reg. Iur. 42. in 6.* Et sumitur etiam ex *c. Quemadmodum. 25. h. t.* Sæpè tamen non tam accessorium juramentum est confirmans præcisè actum cui adjungitur, sed per se stans, & principaliter obligationem inducens, quo in casu etiam si promissio nulla sit, sua tamen juramenti est obligatio, & consequenter non induit naturam actûs, cui adjungitur: nunquam tamen ita explicandum est, ut cum alterius gravi præjudicio seu incommodo obliget, ut colligitur ex *c. 27. h. t.* quia tale juramentum est contra justitiam jus alterius graviter lædens.

§. III.

De conditionibus, quæ ipso jure tacitè insunt juramento, & plerumq; subintelligendæ sunt.

QUòd juramento promissorio tacitè quædam conditiones generalales insint, secundùm quas obligatio juramenti attendenda est ex dictis jam patet, & ex *c. Quemadmodum junct. Gloss. V. Conditio*, ita tamen, ut tales conditiones, quæ suapte naturâ tali juramento tacitè insunt, etiamsi exprimantur, non faciant juramentum conditionatum, & particula *Si* pro *Quia* accipiatur, prout etiam sumitur ex *c. Significâsti 4. junct. Gloss. V. Conditione de elect.* Tales conditiones sunt primò, si potuero, quia ad impossibile nemo potest obligari. Secundò, si licitè potuero, quia juramentum non est vinculum iniquitatis, & quod justè, ac licitè fieri non potest, non dicitur homini possibile. *Can. faciat. 15. junct. Gloss. V. Quod potest causa. 22. q. 2.* Tertiò, si Deo placuerit; quia Deo non placent, nisi licita. Quartò, salvo jure, & auctoritate Superioris, quæ in omni juramento excepta videtur, cùm subditus obligare se non possit in præjudicium auctoritatis Superioris, quòminùs hic in materia sibi præjudicante juramentum irritare possit. *c. Venientes 19. h. t.* Quintò, nisi is, in cujus gratiam vel utilitatem juratum est, obligationem remittat, quia invito, & non acceptanti meam promissionem, aut remittenti (saltem tacitè) obligari non possum, si tamen principaliter tale juramentum promissorium non sit factum Deo, quo in casu ex probabili sententia homo, quamvis in gratiam ipsius

ipsius etiam factum sit juramentum, non potest remittere hoc, cùm non sit ipse, cui principaliter juramento promissum quid est, sed DEUS, qui quamvis juramentum remittat, si principaliter homini illud factum sit, & hic illud remittat, non remittit tamen ad remissionem hominis, si principaliter sibi juramento promissum quid sit. Sextò subintelligitur in quovis juramento, etiam hæc conditio, si res non fuerint notabiliter mutatæ, potest enim esse tanta mutatio, ut verisimile non sit, voluisse sub juramenti obligatione rem etiam taliter mutatam intelligere. Septimò, in reciproco pacto, aut contractu ea etiam conditio intelligitur, si pactis suis, & promissis alter steterit, ac fidem servaverit; neque enim fidem debeo illi, qui frangit fidem *c. Pervenit 3. h. t. & c. Sicut 29. Eodem.*

Sectio IV.

An, & quâ ratione Juramentum habeat vim confirmandi pacta, & contractus?

§. I.

An juramentum habeat vim, confirmandi contractus, qui, eo seclusò, ipso jure sunt irriti?

NOn potest juramentum confirmare contractus jure naturæ irritos (quia versantur tales contractus circa materiam illicitam jure naturæ) potest tamen confirmare eos contractus, qui jure Civili tantùm sunt irriti, aut rescindi possunt, ut non tantùm habeant obligationem ex religione, sed etiam ex justitia, si scilicet nec ex parte contractûs, nec ex parte personæ, cum qua contrahitur, ... turpitudo, nec principaliter ... à jure positivo contractus talis ab ... commune, quia & hic contractus ... contra bonos mores civiles. *c. Quamvis 18. c. Cùm contingat 28. h. t. & c. ... 2. in eodem in 6. & c. Quamvis 2. ... pact. in 6.* Ut ne scilicet in relatis ... frustra sit additum, *Si sine vi, aut ... juramentum tale sit præstitum*, ... enim dolo etiam extortum ... mentum ex virtute religionis ... vandum sit, si sine dispendio salutis ... vari potest, consequenter ex claus... addita rectè colligitur, aliunde etiam ... ligationem esse, ex justitia scilicet, ... etiam confirmatur ex *Authen. Sacramenta puberum Cod. Si adversus ... tionem.* Tales autem contractus, ... jure Civili sunt irriti, per juramentum ... tamen confirmatur, sunt plures, ... tio scilicet fundi dotalis, & donationis ... propter nuptias, contractus minorum ... per re immobili, vel mobili, quæ ... do servari potest; donatio inter ... & mulierem, & liberos non emancipatos, renuntiatio filiæ de non succedendo paternæ hæreditati; donatio excedens centum solidos, non factâ insinuatione apud Iudicem; promissio ... tuendi certum hæredem, aut non ... candi testamentum, quæ promissæ ... bet occasionem captandæ mortis; ... natio omnium bonorum; mutatio ... familias cum renuntiatione Senatus ... Consulti Macedoniani; fidejussio ... lieris, cum renuntiatione Senatûs ... sulti Velleiani; renuntiatio pacti ... utendi exceptione non numeratæ pe...

niæ, promissio pœnæ sponsalibus adiectæ & solvendæ à resiliente &c. Si tamen us positivum non tantùm contractum, sed etiam adiectum iuramentum irritum reddat, non potest per hoc confirmari contractus, cùm iuramentum tale nullam vim obligandi habeat, prout communiter dicantur, ea iuramenta infirma, & nulla esse, quæ adiiciuntur pactis v. g. bono publico repugnantibus, sive quæ adversantur bonis moribus civilibus, cum Reipublicæ damno, cuiusmodi turpe pactum, & iuramentum ab utroque irritum est, si quis puellæ sub iuramento promittat matrimonium, si uxor sua moriatur, vel quòd remittere velit dolum furtum, vel aliam iniuriam, si imposterùm committatur.

§. II.

Unde cognosci possit, quando iuramentum habeat vim confirmandi contractus, vel non, & quos effectus habeat iuramentum confirmatorium contractûs?

NOn confirmatur iuramento pactum v. g. quod à jure positivo civili etiam, principaliter prohibetur, & irritatur, ob publicam utilitatem, prout jam dictum, cum juri publico, pacta privatorum etiam juramento confirmata derogare non possint: confirmatur autem pactum v. g. quod quidem prohibitum est, principaliter tamen & directè ob privatam utilitatem paciscentis, etiamsi secundariò & indirectè etiam bonum publicum concernat tale pactum, cùm quilibet possit renuntiare juri in favorem suum introducto. Quòd? si tamen in culpabile præjudicium tertii non quidem indirectè tantùm, sed directè pactum tale v. g. tenderet, non confirmaretur juramento, cùm juramentum tale esset de re iniqua.

Sunt autem plures effectus juramenti, quod confirmat pactum v. g. de jure invalidum. Primus, est quòd ex tali juramento oriatur duplex obligatio, una respectu DEI ex virtute Religionis, altera erga hominem, cum quo pactum initum est ex justitia, vel fidelitate. Secundus est quòd, si ab alio quàm Creditore relaxetur tale juramentum confirmatorium, maneat tamen obligatio justitiæ, aut fidelitatis erga paciscentem v. g. quia obligatio in tali casu non tantùm provenit, ex vi juramenti, sed ex legis dispositione, pacta talia v. g. juramento confirmare volentis, si tamen Creditor remittat tale iuramentum in sui favorem præstitum, omnino dissolvitur contractus, vel pactum iuramento confirmatum, quia hic talis, quod pro suo favore pugnat, remittere potest. Tertius effectus est, quòd iuramentum confirmatorium irrevocabiliter servandum sit, ita, ut non liceat repetere id, quod solutum est. Quartus est, quòd pariat actionem in iudiciis, quia inducit etiam civilem obligationem, ex qua actio in foro externo oritur. Quintus est, quòd ordinariè non possit illius relaxatio obtineri, quia cederet talis relaxatio in præiudicium tertii. Sextus est, quòd transeat talis pacti aut contractûs obligatio etiam ad hæredes, ad quos iura & onera defuncti transeunt.

§. III.

An iuramentum habeat vim irritandi, aut confirmandi contractus initos contra prius juramentum, illos non celebrandi?

ACtus, qui contra prius iuramentum de eo non ponendo, fit, est validus, si se cluso iuramento validus esset, cùm totam suam vim habeat â libera voluntate ponentis illum, & prius iuramentum de eo non ponendo tantùm faciat illicitum, non autem invalidum actum, quamvis periurus hic sit, qui contra prius iuramentum sic agit. Et hinc matrimonium de præsenti validum est, contra priora sponsalia iurata contractum: venditio vel donatio factâ traditione valida sunt, quamvis prius nec donaturum te, nec venditurum iuraveris; revocatio procuratoris aut testamenti valida est, quamvis prius iuraveris, te non revocaturum. Quòd si tamen actus, qui fit contra prius iuramentum, per se & absque iuramento iuvalidus sit, non confirmatur per tale iuramentum posterius factum, neque enim potest obligare hoc iuramentum posterius, cùm faciat perjurii reum jurantem, sic vinculum esset iniquitatis. Si verò actus qui iurati fuerunt, sint contrarii, tum si prior est validus, posterior est invalidus, etiam si huic iuramentum accedat, cùm hic posterior actus impleri non possit sine iniuria prioris iuramenti.

Sectio V.

De obligatione & relaxatione Juramenti.

§. I.

An obligatio Juramenti sit personalis, an verò realis? ita ut ad hæredes transeat.

JUramentum qua tale, semper personale est ex parte illius, qui juravit, ut ex virtute religionis ad præstandum, quid se obligavit, ita ut illius ex virtute religionis obligatio ad successores, hæredes, vel alios, qui non jurârunt, non transeat, quamvis suo & successorum nomine jurans aliquid promiserit. Possunt quidem isti nonnunquam obligari ad id præstandum, quod alter juravit, non tamen obligantur ex vi juramenti ad illo præstiti, (nisi hoc ipsum in se fuerint) sed ex vi pacti (saltem tacite) & justitia ad idem præstandum obligantur. Sicuti enim nemo jurat, nisi suâ voluntate, ita nemo alius juramenti hoc vinculo obligatur, si non ipse etiam idem juramento promisit; & quamvis possit eum per Procuratorem præstari, ut patet ex *c. ulti. De jura. calum. in 6.* (Quia quod quis facere potest per seipsum, etiam potest per alium. *Reg. juris 68. in 6.* (modò Procurator speciale mandatum habeat, ad taliter alterius nomine jurandum, & actus talis sit, qui per alium geri possit, non tamen ipse Procurator tali juramento obligatur, quod præstitit ex mandato, & locô alterius, sed ipse principalis.

Ex parte tamen illius, cui præstitum juramen-

juramentum, reale illud est, ita ut ad hæredes transeat, & si jurans supervivat eum, cui juravit, hæredibus illius solvere teneatur, quod promisit, uti habetur ex *l. Si pactum 9. ff. de probat. & ex c. Veritatis 14. h. t.* Sicuti enim potest se pluribus obligare, ita potest etiam, ex vi juramenti, pluribus esse obligatus, & consequenter etiam successoribus.

§. II.

A quo, & quomodo possit relaxari juramentum promissorium homini præstitum?

JUramenta homini præstita, si ex parte recipientis juramentum promissorium non sit turpitudo, nec damnum enorme, aut vis injustè illata juranti restitutionem faciendam imperet, à nemine nisi solo Pontifice, invito eo, cui iuratum est, relaxari possunt. Quia cùm per tale iuramentum ius illi, cui iuramentum præstitum est, acquisitum fuerit, consequenter sine iniuria illius auferri hoc illi non potest, nisi à suprema in spiritualibus potestate in causa gravissima, & ob bonum commune, vel ab Ordinario etiam nonnunquam, si periculum in mora sit, & causa gravissima urgeat. Si tamen ex parte recipientis iuramentum sit turpitudo, eò quòd per vim, dolum, aut metum iniustè incussum extortum illud fuerit, vel sine graviſſimo damno & enormi læsione iurantis servari non possit, potest Episcopus vel alii, qui relaxandi iuramenta talia privilegia habent, illud relaxare (quorum nonnunquam etiam est, in casu dubio declarare, num iuramentum tale obliget) vel petere potest hic, qui iuravit taliter, ut ille ad remittendum iuramentum cogatur, qui turpiter tale iuramentum extorsit. Si verò penes Episcopum sit, relaxandi iuramenti potestas, & hæc relaxatio tantùm petatur pro foro conscientiæ, tum Episcopus iurantis, iuramentum illud relaxare debet, cuius est vincula conscientiæ suorum subditorum solvere: sin autem relaxatio talis petatur, ad tollendam omnino etiam in foro externo obligationem, & ad effectum rescindendi omnino contractus v. g. per dolum, vel metum iniustum initi, tum debet ordinariè talis relaxatio fieri ab Episcopo illius, cui iuratum est, quia in tali casu forum Rei, cui iuramentum præstitum est, & qui metum v. g. iniustè incussit, debet sequi Actor, qui petit iuramenti iniquè extorti relaxationem, nisi ille, cui iuratum est, speciali se Episcopo iurantis sponte subiiciat, & sic eius in se iurisdictionem proroget, aut ratione contractûs extra Diœcesin initi, aliud iuberetur. Seculari tamen Magistratui non facilè concedendum, quòd directè, & immediatè relaxare iuramenta talia possit, cùm iuramentum sit vinculum spirituale, quamvis ob bonum publicum inter Laicos sibi subiectos indirectè hoc nonnunquam possit, remittendo v. g. iuramenti obligationem in vicem illius, cui iuratum est, & hoc remittere debeat.

TITULUS XXV.

DE EXCEPTIONIBUS.

§. I.

Quid sit exceptio, & quomodo dividatur? & de oppositâ ei replicatione.

EXceptio strictè dicta accipitur pro defensione Reo competente, per quam excluditur actio, quæ de iure Actori competat. Variè hæ dividuntur, ita ut aliæ dicantur exceptiones dilatoriæ, & temporales, quæ suspendunt tantùm, & differunt ad certum tempus actionem & intentionem Actoris: Aliæ sint peremptoriæ, & perpetuæ, quæ tollunt omnino ius agentis, & perimunt actionem. Dilatoriæ exceptiones iterum subdividuntur in fori declinatorias ob incompetentiam v. g. Iudicis, aut quòd suspectus sit, aut quòd officio Iudicis fungi non possit, &c. quæ ab initio litis statim proponi debent, ne videantur consentire in Iudicem. Aliæ sunt, quæ respiciunt personam litigantis, & opponuntur ad eum ab agendo repellendum; vel ad repellendum procuratorem: aliæ sunt, quæ respiciunt causam, uti est exceptio libelli inepti, litis pendentiæ.

Secundò dividuntur exceptiones, quòd aliæ sint personales, quæ personam sequuntur, eámque egrediuntur, & ad hæredes non transeunt, & plerúmque Rei talis conventi exceptionem competentiæ habent. Reales aliæ quæ rei cohærent, eámque sequuntur, & consequenter ad hæredes transeunt, ut est exceptio rei iudicatæ &c. Aliæ mixtæ quasi, certo quidem personarum generi competentes, ratione tamen materiæ materiæ, uti est exceptio Senatus Consulti Velleiani, quibus succurritur mulieribus, si per suam fideiussionem lædantur: exceptio operarum contra Patronos libertis concessa, ad eas operas obligantes, quæ concessæ libertatis causâ sunt impositæ: Exceptio Senatus-Consulti Macedoniani, quæ filiofamilias sine consensu Parentis mutuum accipienti competit, & exceptio denique restitutionis in integrum.

Tertiò dividuntur exceptiones, quæ sint Civiles à iure Civili introductæ: aliæ verò sint Prætoriæ, à Prætore introductæ, ex æquitate quadam naturali, de quibus Civilistæ. Exceptioni opponitur replicatio, per quam Actor excludit exceptionem Rei, & est quasi exceptionis exceptio; huic autem replicationi obiici potest à Reo duplicatio, & ab Actore triplicatio & à Reo quadruplicatio, & sic deinceps, ita tamen ut à Iudice ne nimium extendatur iudicium hujusmodi litigationibus, ex officio possit modus præfigi.

§. II.

§. II.

An, & qualiter licitum sit, excommunicato excipere in judicio, vel appellare, vel aliâ defensione uti?

NOn tantùm excipere potest in judicio excommunicatus, sed omni aliâ defensione etiam appellationis uti potest. Prout colligitur *ex c. Cùm inter 5. h.t.* Quamvis enim agere ipsi in judicio, aut reconvenire Actorem, non permittatur, voluntariè provocando ad Judicem, quæ tamen necessaria illi sunt ad defensionem media (prout plura refert hoc §. Auct. Meth. (Ius naturæ non permittit illi auferri; quin ipsam appellationem etiam prosequi potest, etiamsi ut sic sit actor principalis. Prout summitur ex *c. Significaverunt 11. h.t.* Quia utitur defensionis jure. Plura de his, quæ vix ad hunc Titulum pertinent, circa appellationem excommunicati, aut rescripti ab excommunicato impetrati valorem, vide hoc §. apud Auct. Meth.

§. III.

Quando, & quomodo Exceptio excommunicationis opponi possit, vel debeat, & quando exceptiones contra testes proponendæ sint?

EXceptio excommunicationis quamvis inter dilatorias numeretur, ante litis contestationem ordinariè opponendas, potest tamen ea in qualibet parte Judicii, etiam post conclusionem in causa, usque ad sententiam definitivam, si ea scienter etiam ab initio omissa fuit, opponi. Nequis cum animæ suæ periculo excommunicato communicare cogatur, & ut magis censura Ecclesiastica timeatur. Quamvis enim ad legitimas expensas excommunicato faciendas condemnari possit, qui sciens exceptionem hanc omisit, & frustra laboribus & sumptibus fatigavit actorem excommunicatum. Prout statutum habetur in *c. Exceptionem 12. h.t. & in c. Pia 1. eodem in 6.* Quòdsi tamen aliquis exceptionem excommunicationis alicui objiciat, ut ipsum ab agendo repellat, debet speciem illius (utrum sit major vel minor excommunicatio) & nomen excommunicatoris proprium, & appellativum (vel saltem nomen dignitatis) exprimere (ut sciatur delegatus, an ordinarius Iudex hic sit) & intra octo proximos dies, ab objecta excommunicatione, hanc probare apertissimis documentis, (per testes scilicet vel instrumenta) prout statuitur in *cit. c. 1. §. Si quis, h.t. in 6.* admittendus iterum intra tale tempus, si primâ vice in probatione defecerit, non tamen tertiò volens excipere, quia præsumitur, postquam bis jam defecit in probatione, malitiosè, & tantùm ad subterfugiendam sententiam hoc agere, nisi nova excommunicatio post duas primas probationes interveniat.

Contra personas testium exceptiones objici, & probari debent, ante latam sententiam (antequam in causa conclusum sit) definitivam *c. Denique 1. h.t.* Imò ordinariè fieri debent hæ exceptiones ante publicatas attestationes, nisi non tam contra personam testis, quàm contra dictum illius opponatur, aut sententia non transeat in rem judicatam, quia in his casibus semper locus est opponendi, ad impediendam saltem excommunica-

tionem *juxta L. Purè 5. ff. De dol. & met. except.*

§. IV.

An, & qualiter Iudex certum terminum ſtatuere poſſit, intra quem exceptiones dilatorias vel etiam peremptorias proponi debeant?

POteſt Iudex partibus litigantibus terminum ſtatuere, intra quem omnes ſuas dilatorias exceptiones proponere debent, ita ut ſi poſt terminum talem finitum opponere aliquas velint, non audiantur; niſi prius proteſtatæ fuiſſent partes (non tantùm generali clauſula : *ſalvis aliis exceptionibus*: ſed in ſpecie, & quidem in ſcripto exprimendo eas, quas velint poſtea probare) aut exceptio aliqua de novo emergeret parti competens, vel niſi is qui opponere vult, juramento aſſerat, ſe poſt lapſum terminum ad notitiam illius primùm perveniſſe. Prout ſtatuitur in *c. Paſtoralis 4. h. t.* (ad decidendas ſcilicet, & abbreviandas lites, ſine ſingulari tamen partium præjudicio) aut ſi intra terminum aſſignatum probare exceptionem talem non poterit, poſſit tamen poſtea (paria enim ſunt non competere exceptionem, & eam probari non poſſe;) aut exceptio ſit de incompetentia Judicis, in quem pars conſentire non poſſit (quia eſt exceptio nullitatis, quæ ſemper opponi poteſt) aut ſit exceptio litis finitæ, ad peremptoriè infringenda merita cauſæ; vel ſint exceptiones contrariæ à reo propoſitæ, quæ cùm ſimul probari non poſſunt, poteſt reus ab una probanda tranſire ad aliam, vel denique ſit exceptio excommunicationis, *juxta Clement. Excommunicationis. unic. h. t.* Etiamſi ſpecificè ad proponendam etiam exceptionem excommunicationis intra tempus præfixum Iudex ſtatuerit (quia beneficium à jure conceſſum, non potest auferre Judex) & ſi quis etiam juraverit ſe non oppoſiturum hanc excommunicationis exceptionem; cùm talis exceptio non tam in favorem partis, quàm ob bonum publicum concedatur, & ob periculum animæ.

De peremptoriis tamen exceptionibus uttrùm à Judice certus etiam terminus illis præfigi poſſit, quo elapſo, non amplius audiantur, dubitant AA. non parùm quòd poſſit, quàm quomodo poſſit. Quæ in re diſtinguendum videtur, ita ut Iudex terminum talibus peremptoriis exceptionibus præfixerit, vel cùm cauſæ cognitione, vel ſine ea: ſi prius contigit, non poteſt reus, poſt elapſum terminum, peremptorias tales exceptiones proponere *argu. L. 2. ff. de re Iudicat.* Si poſterius contigit, poteſt reus etiam poſt terminum à Judice poſitum elapſum peremptorias exceptiones opponere, cùm non poſſit ſine juſta cauſa, & conſequenter non ſine cauſæ cognitione hoc jure illi proponendi exceptiones peremptorias privari.

§. V.

An, & qualiter aliæ nonnullæ exceptiones opponi poſſint, vel non poſſint?

PLura habens beneficia, ſi excipiat contra alium de pluritate beneficiorum, non eſt admittendus. juxta *c. Cùm Eccleſiaſticæ 3. h. t.* Quia non debet quis in aliis reprobare, quod in ſeipſo approbat

bat; & hinc probabile est loqui hoc Capitulum de beneficiis compatibilibus.

In favorem & defensionem suæ Ecclesiæ potest quis opponere exceptionem excommunicationis, perjurii, vel aliam legitimam exceptionem, absque eo, ut vicissim ipsi per modum replicationis similis exceptio opponi possit *c. Dilecti 8. h. t.* Sicuti enim exceptio, quæ non repellit intentionem actoris, pro nulla habetur, ita etiam replicatio pro nulla habenda est, quæ non excludit exceptionem, prout fit in casu nostræ assertionis, in bonum Ecclesiæ, ne indignus ad eam promoveatur.

Exceptio rei judicatæ non competit Reo absoluto per sententiam Iudicis, eò quòd rem non amplius possideat; etiamsi postea iterum possidere incipiat. *c. Adversario 13. h. t.* Neque enim ad rei illius restitutionem tum condemnari, aut absolvi ab ea potuit, quando rem talem non amplius possidebat, nisi dolo malo possidere desierit (quo in casu saltem ad æstimationem rei condemnari potuit) aut pretium pro re possessa vendita accepit, quod in locum rei venditæ succedit.

Exceptio rei judicatæ per Iudicem Ecclesiasticum potest opponi, etiam coram Iudice sæculari in causa mixti fori, & ex converso, *c. Cùm quidam 2. h. t. in 6.* Quia sententia lata per legitimum Iudicem jus tribuit parti contra quemvis Iudicem alium, nisi ageretur in causa appellationis, aut esset sententia à seculari Iudice lata cum periculo animæ.

In casu, quo quis declinatoriam v. g. exceptionem contra Iudicem opponit, quæ tamen non admittitur, potest quidem ad superiorem Iudicem appellare, & hujus erit, de exceptione hac judicare, non tamen de causa principali. *c. Olim 7. h. t.* Debet enim Iudex appellationis de eo tantùm cognoscere, super quo fuit appellatum.

In casu, quo per exceptionem suspensionis ab officio, & beneficio, contra quam replicatur de nullitate illius, retardetur ordinatio, seu provsio Ecclesiæ, debet absolutio à Superiore fieri saltem ad cautelam; prout sumitur ex *c. Apostolicæ 9. h. 1.* cùm non debeat obesse Ecclesiæ mora in rebus spiritualibus, stante tali dubio.

§. VI.

An excipiens confiteri videatur de jure adversarii: & an quis in judicio pluribus, iisque contrariis exceptionibus uti possit?

COmmunis *Regulæ juris* est *63. in 6.* quòd is, qui exceptionem objicit, non videatur de intentione adversarii confiteri; ad primam ergo quæstionem responsio negativa est, quæ etiam habetur in *c. Cùm venerabilis 6. h. t.* De quo enim pars excipiens in judicio post litem contestatam omnino contendere vult, hoc utique non censetur confiteri; si tamen ipse reus fateatur v. g. debitum, exceptionem tamen annectat, desolutione facta, hac & in similibus exceptionibus, nisi probaverit reus, habebitur pro confesso, & condemnabitur.

Ad secundam quæstionem respondeo, quòd possit reus in judicio non unâ tantùm, sed pluribus etiam uti exceptionibus, vel simul eas proponendo, vel successivè etiam contrariis (saltem disjunctivè

jun&civè, & sub conditione, ne utrumque verum esse, asserere videatur) ita ut si in probatione una deficiat, ad alteram transire possit, nisi ita directè sibi invicem adversarentur exceptiones tales, ut quod ponitur in una, nec conditionaliter poni possit in altera, quin convincam eas ponens de mendacio.

TITVLVS XXVI.

DE PRÆSCRIPTIONIBUS.

SECTIO I.

De præscriptione in genere, & personis præscribentibus, ac rebus, quæ præscribi possunt.

§. I.

Quid sit præscriptio, & an, ac quomodo ab usucapione distinguatur, & ob quas causas sit à jure introducta?

PRæscriptio rectè definitur, esse *exceptio* (peremptoria scilicet) *ex tempore, & modo legibus definito substantiam capiens.* Usucapio verò *apud Iurisconsultum L. 3. ff. De usurpat. & usucap.* dicitur esse *adjectio* (sive acquisitio dominii, ut Glossa loquitur) *per continuationem possessionis* (habitæ cum bona fide, ac justo titulo, ut iterum Glossa dicit) *& temporis lege definiti*; ita ut præscriptio ab usucapione juxta has definitiones differat, tanquam effectus à sua causa; quæ enim per usucapionem, tanquam viam ad præscriptionem nobis adjiciuntur, pro illis tanquam Domini excipere contra adversarios titulo præscriptionis possumus; & quamvis aliqui velint, præscriptionem ab usucapione distingui in eo, quòd haec sit mobilium, illa immobilium, dicitur tamen hæc distinctio nullum in jure fundamentum habere, cùm ad res etiam immobiles *Instit. De usucap. & præscript.* usucapio referatur, res tamen earum momenti non est, ut pro ea multum laboretur, cùm hodie pro synonimis accipiantur usucapio, & præscriptio.

Introducta autem est à jure Civili præscriptio, seu usucapio, & à jure Canonico propter bonum publicum communiter approbata fuit, ne diu & ferè semper quarundam rerum dominia incerta fluctuarent, & ut litibus sæpe diu durantibus finis imponatur, ac hominum ad sua, & res suas in judicio defendendas ignavia excitaretur, ob periculum amittendæ per præscriptionem rei suæ, si repetere eam in judicio negligerent. Et hoc non tantùm in foro externo, sed in foro etiam interno, & conscientiæ vim suam habet præscriptio, ita ut qui præscripsit, postmodum non teneatur, ad rem illam restituendam, si resciret, alienam eam fuisse, cùm per usucapionem legitimus rei illius Dominus factus sit, utroque jure approbante, quamvis nulla culpabilis negligentia prioris Domini intervenisset.

nisset (nisi per Iudicem in integrum hic restitueretur) ut docent communiter omnes, juxta varios Iuris, & Glossæ textus, & si per errorem pristino Domino restituat, tanquam indebitè datum repetere posse, & ut suam vindicare.

§. II.

Quinam in genere possint præscribere, vel non: & adversùs quos possit præscribi, vel non?

CUm usucapio sive præscriptio sit modus acquirendi dominij, consequenter possunt omnes præscibere, seu usucapere, qui sunt capaces acquirendi dominii, ita ut etiam furiosus, aut amens, vel alio ex capite usu tationis destitutus inchoare quidem taliter constitutus usucapionem non possit, possit tamen continuare eam, si cæpta sit, dum esset sanæ mentis; cùm taliter constitutus non desinat possidere, quod sanæ mentis possidere cæperat. Precario tamen rem possidens, usufructuarius, creditor rem pignori sibi datam, & universim, qui non possident suo nomine, usucapere, vel præscibere non possunt, uti nec Clerici bona suorum beneficiorum, cùm vel legitima eis possessio desit, vel incapaces sint dominii sibi acquirendi, vel quæ bona habent, canonicâ institutione obtinere debent, sicuti autem non omnes præscribere quælibet possunt, ita contra personas aliquas certas præscribi non potest, quæ scil. in iudicio stare, agere, iura sua tueri, vel bona administrare non possunt, uti sunt pupilli, filii familias, in certis quibusdam bonis, capitvi, Ecclesiæ vacantes &c.

§. III.

Quæ res præscribi possint, vel non possint?

REgulatiter omnes quidem res corporales, sive mobiles eæ sint, sive immobiles præscribi, seu usucapi possunt, nisi lege aliquâ aut speciali rationne prohibeantur: res verò incorporales, uti sunt jura, servitutes, actiones &c. sicuti propriè possideri non possunt; sed tantùm quasi possideri dicuntur, ita propriè nec præscribi: Sunt tamen aliqua quæ præscribi omnino non possunt, sic primò res quæ in hominum commercio non versantur, & in nullius dominio sunt, uti sunt res sacræ, liber homo, ut fiat servus, res publicæ, quæ ad publicum usum sunt deputatæ, viæ publicæ, ac plateæ publicæ nullo unquam tempore præscribi possunt, etiamsi populus illis uti desinat, quia hæc, quæ sunt omnibus communia, â nemine privato possideri propriè possunt. Secundò res furtivæ, vel vi expulsivâ possessæ, seu occupatæ præscribi nequeunt, etiam â bonæ fidei possessore tempore ordinario (quamvis tempore extraordinario â bonæ fidei possessore præscribi possint) & nisi prius vitium rei furtivæ, vel violenter occupatæ, purgatum fuerit, per hoc, quòd ad legitimum Dominum suum rediêit, vel nisi â bonæ fidei possessore res talis distracta ad tertium pervenerit, quo in casu res quidem aliena non tamen furtiva distrahitur, cùm hic non animo furandi, aut legitimo Domino rem suam subtrahendi, quod ad rem furtivam requiritur, distraxerit rem talem. Fructus tamen ex re tali furtiva percepti, ordinario etiam tempore

præscribi possunt, si bonâ fide possessi sunt, neque enim partus rei furtivæ, ut ait lex, est pars rei furtivæ. Tertiò res quæ sunt meræ facultatis seu liberæ & gratuitæ voluntatis præscribi non possunt, quia ex talibus actibus, qui libertimè ponuntur, nulla potest induci obligatio, cùm nullam contineant, nisi prohibitioni v. g. interpositæ acquieverit cum patientia, qui actus tales meræ facultatis exercuit. Quartò limites seu fines Provinciarum, Episcopatuum, ac Parochiarum &c. & quæ hujusmodi limitibus cohærent, præscribi non possunt, dummodò constet, tales fines fuisse legitimâ auctoritate positos. *c. Super eo 4. De Parochijs* : Ne confundantur scil. termini ad confusionem devitandam positi, & quamvis fines agrorum ad Ecclesias v. g. spectantium præscribi possint, quoad proprietatem & dominium, non tamen præscribi possunt, quatenus sunt fines constituti cerrorum districtuum.

§. IV.

Vtrùm subditi per præscriptionem se eximere possint ab obedientia Principis, vel alterius Prælati inferioris, aut legitimi Superioris?

CONtra ea, quæ Principi debentur in recognitionem supremi Principatûs, & universalis dominii, ac subjectionis ei debitæ, non potest à subditis, quà talibus præscribi, *L. Comperet. 6. Cod. De præscript. 30. vel 40. anno.* Potest tamen à subditis præscribi ea exemptio à tributis & censibus, quæ, non in recognitionem supremæ Majestatis, sed in subsidium, ob necessitatem aliquam publicam solvuntur, cùm subditus manens subditus illa solvat in signum subjectionis, non autem hæc, & quamvis mediante præscriptione ex subdito fieri possit non subditus, & exemptionem à tali Principis subjectione præscribere, prout recepta praxis docet, manens tamen subditus ad ea obligatur, quæ ad superioritatem recognoscendam conveniunt. Imo nec contra obtentam inferiorum Prælatorum Episcopi v. g. vel legitimi alterius Superioris præscribere possunt subditi. *c. Cum non liceat. 12. h. t.* Neque enim in possessione suæ immunitatis est subditus, quamdiù manet subditus, cùm tamen talis possessio ad præscribendum requiratur, nisi translativè tantùm præscribant, ita ut alteri v. g. Episcopo subjecti sint, non autem simpliciter, sive exclusivè ut vult, neque Romano Pontifici subjecti sint, quod esset contra jus Divinum.

§. V.

An contra Prælatum possit præscribi visitatio, & procuratio ratione illius debita?

NEque contra visitationem Prælati, ad quam de jure communi obligum præscribere possunt subjecti Clerici, neque contra procurationem ratione visitationis illi debitam, uti decernitur *Cùm officij 16. h. t.* (Quamvis Prælatus eam remittere possit, & quoad modum solvendi mutare, saltem non invitis illis, qui solvere tenentur) non tantùm, quia præscriptio talis pernitiosa esset Ecclesiæ, sed indecens etiam sit, & tam juri Divino, quàm naturali contrarium videatur, ut non habeat jus petendæ procurationis, qui obligationem habet visitationis

Qua

Quin etiam ex *c. Accedentes 11. h. t.* habemus, quòd neque contra Procurationes, quæ debentur Legatis & Nuntiis Apostolicis, ullo unquam tempore præscribi possit, quòminùs illis solvatur, propter honorem scil. Sedis Apostolicæ, in signum obedientiæ erga illam, & ob publicum bonum, quòd Legati tales promoveant; & quamvis præscriptio & privilegium æquiparentur, per privilegium autem possit obtineri à solvendis talibus procurationibus immunitas, consequenter etiam per præscriptionem obtineri posse eam videatur; negatur tamen hæc æquiparatio in omnibus locum habere, ob multa, quæ præscriptioni propria sunt, non autem privilegio, & in illis in quibus expressè prohibetur præscriptio; æquiparatio hæc locum habere non potest.

§. VI.

An Prælatus inferior Episcopo possit præscribere Jura Episcopalia?

REspon. posse inferiorem Episcopo Prælatum omnia jura Episcopalit in certis Ecclesiis Diœcesis & Capellis præscribere, tam privativè, quàm cumulativè. Uti habetur ex *c. Auditis 15. h. t.* (cùm sit capax, omnia illa jura possidendi, & consequenter etiam præscribendi) nisi ea requirant Ordinem Episcopalem, & ita ut non plùs acquirat, quàm præscripsit. *c. Cùm olim 18. h. t.* Ac Episcopus v. g. jurisdictionem generalem saltem in habitu retineat, cùm absolutè sit suæ Diœcesis Episcopus caput.

§. VII.

An res alienari prohibitæ præscribi possint.

REspon. non posse præscribi, si simpliciter alienari prohibeantur, posse tamen præscribi, si absolutè quidem alienari possunt, servatis tamen certis solemnitatibus: priùs fieri non potest, eo ipso, quòd per præscriptionem res alienentur, ergo si simpliciter prohibeatur res talis alienari, præscribi non potest, nisi fortasse ante prohibitionem alienationis earum, cæpta jam fuisset usucapio, aut tempore immemoriali præscripta res talis fuisset, quod præsumptionem facit facultatis à Principe datæ ad alienandum: posterius fieri potest, eò quòd simpliciter res tales alienari possint, & in præsumptione non minùs certæ conditiones requirantur, quàm in rerum talium alienatione.

SECTIO II.

De conditionibus ad præscriptionem requisitis, & in specie de prima & secunda conditione.

QUatuor conditiones ad legitimam præscriptionem requiri, certum est. Prima est possessio, eáque continua & non interrupta. Secunda est Bona fides præscribentis. Tertia est justus Titulus. Quarta est tempus à Lege definitum.

§. I.

An, & qualis possessio requirarur ad præscriptionem?

QUòd ad omnem præscriptionem necessariò requiratur possessio, aut si incorporalia præscribantur, quasi possessio, constat ex *regula Iuris 3. in 6. & ex L. 25. ff. de Vsucap.* Et quidem quòd non sufficiat sola naturalis, sufficiat tamen civilis, sive sola sit in præscribente, sive conjuncta sit cum naturali, ex variis Juribus habetur; & ex eâ ratione, quòd ad præscriptionem ea requiratur, & sufficiat possessio, vi cujus transferri potest dominium, aut quasi dominium, sed sola naturalis possessio non est sufficiens, ad transferendum dominium, aliàs etiam depositarius rem depositam præscribere posset, & possent duo simul eandem rem præscribere, casu quo unus eam naturaliter tantùm, alter civiliter tantùm eam possideret, quod est absurdum concedere, ergo sola naturalis non sufficit; sufficit autem sola civilis, per quam dominia transferri possunt.

§. II.

An Laici non possint præscribere decimas ob defectum possessionis?

REspondetur affirmativè, prout expressè deciditur in *c. Causam 7. h.t.* (cùm sint juris hujus possidendi incapaces) ita ut jus percipiendi decimas, neque tempore immemoriali præscribere possint, quamvis optimâ fide illud habuerint, & fama communis, erronea tamen fuerit, quòd legitima concessio facta ab Ecclesiastica persona intervenerit; cùm error hic nec titulum verum, nec veram juridicam possessionem illis tribuerit, immemoriali tempore tum tamen tituli præsumptionem inducente, [illegible] capacitas possidendi in præscribente adest. Quòdsi tamen cum temporis immemorialis possessione, fama communis concurreret, de legitimè à Prælatis Ecclesiæ ante Lateranense, vel à Pontifice obtenta jure decimandi, esset quidem hic tit. Laicus tam in foro interno, quàm externo securus à decimarum, aut juris decimandi restitutione, quia ipsa hæc antiquitas legitimæ concessionis olim factæ præsumptionem inducit, si tamen postea constaret per instrumentum v.g. antiquum modò repertum, jus decimarum per illegitimam & invalidam alienationem ad majores illius pervenisse, obligaretur hic talis, non obstante ullâ antiqui possessione præsumptâ ad restitutionem.

Intelligi tamen hoc debet de jure decimandi spirituali, sive quod fundatur in spiritualibus administrationibus & functionibus: quòdsi enim decimæ per illegitimam auctoritatem à titulo seu jure spirituali separatæ sunt, possunt ut bona possideri, & præscribi à Laicis, cùm ut sic sint Laicales: à nemine tamen hodie hæc decimarum à jure spirituali separatio fieri potest, nisi à solo summo Pontifice, penes quem etiam hujus materiæ plenissima potestas est; cujus etiam est, per privilegium Laicis jus hoc decimandi concedere. Plura tamen de hoc infra in *Tit. de Decimis.*

§. III.

An ad omnem præscriptionem & omni tempore necessaria sit bona fides ad præscribendum?

QUidquid sit de jure Civili Cæsareo, &c

de jure Canonico ad omnem præscriscriptionem (etiam immemorialis temporis, & quæ sciente Domino fit) uti & omni tempore bona fides requiritur, ita ut non sufficiat, bonâ fide inchoatam fuisse tantùm præscriptionem, sed bonâ fide etiam continuari debeat, donec tempus à Lege præscriptum completum fuerit, uti constat ex pluribus juris textibus; omni enim constitutioni meritò derogat jus Canonicnm, quæ sine peccato servari non potest, prout servari non potest Lex, quæ cum mala fide scientia scilicet rei alienæ præscriptionem permittit: & quamvis in dubio præsummendum sit, bonâ fide possedisse aliquem, nisi contrarium probetur, cùm delictum non facilè præsummi debeat, sitamen contra jus commune possessionem acquisiverit aliquis, & in tali casu possessionis suæ titulum allegare non possit, contra ipsum præsummitur. Ex quo fundamento optimè infertur, quòd primi illi, qui contra Legem, sive Canonica illa sit, sive Civilis ritè promulgatam, & receptam egerunt, præscriptionem inchoare non potuerint, cùm malam fidem habuerint; Successores, tamen qui meritò credere potuerunt, Antecessores suos, in non observanda tali lege nihil deliquisse, contra talem Legem præscribere possunt, cùm bonam fidem habeant. Sunt quidem aliqui, qui putant debita personalia, vel contra actiones personales ad talia debita, & contra servitutes etiam hodie cum mala fide præscribi posse, cùm talis sui debiti cognitionem & scientiam habeat, quamvis Creditor illius solutionem non urgeat; Rectius tamen alii opinantur, ob universalem S.S. Canonum doctrinam, cum mala fide præscribi posse negantium, etiam in his debitis ac servitutibus rusticis præscribendis bonam fidem ex parte præscribendis requiri; vel quòd credat, se nihil debere, nisi ab adversario suo moneatur, & urgeatur executio latæ fortassis contra ipsum sententiæ, aut servitus exigatur, vel alia invincibilis ignorantia interveniat, &c, potest tamen pro foro externo fieri statutum aliquod, ad lites multas cavendas, & negligentiam Dominorum excitandam, ut si intra certum tempus solutionem non urserit Creditor, nullum amplius ad illud debitum elapso tali termino jus habeat pro hoc foro. Eadem tamen etiam doctrina est, circa præscribendam pœnam pro delicto impositam, contra quam præscribere potest, qui debet hanc pœnam, etiamsi sciat, eam se debere, modò practicè etiam judicet, ad eam solvendam se non obligari. nisi exigatur, quo in casu bonam fidem practicam habet. In servitutibus verò Urbanis præscribendis requiritur insuper, ut ille qui præsctibit, actum aliquem positivum contra jus altetius bonâ fide exerceat, putans scil. hoc sibi licere.

§. IV.

An dubitans, num res sua sit, an aliena, habeat bonam fidem sufficientem ad præscribendum?

QUi incipit cum tali dubio rem possidere, inchoare non potest præscriptionem, quia caret bonâ fide; si verò post cæptam bonâ fide præscriptionem dubium hoc primùm superveniat, potest talis non obstante hoc dubio continuare, & perficere præscriptionem, modò,

dò debitam diligentiam adhibuerit, ad dubium hoc resolvendum, prout videtur probari posse exc. *ult. h. t.* Cùm in tali casu juxta communem juris regulam resolvere se optimâ fide possit, cui dubium tale cæptâ jam præscriptione supervenit, quòd melior sit conditio possidentis, & retinere rem talem possit; quidquid sit de eo, num sua sit, an non, ita ut speculativum quidem dubium habeat, num res hæc sua sit, vel non, suspendat tamen hoc judicium suum, & practicè certus sit, quòd retinere eam possit.

§. V.

An, & qualis ignorantia sive facti: sive juris impediat bonam fidem, & consequenter etiam ipsam præscriptionem, vel non?

Affectatam & crassam ignorantiam non excusare à peccato, communissima docet, & consequenter non minùs bonam fidem tollit ignorantia illa, quàm præscriptionem impedit. Si tamen invincibilis ignorantia sit facti, vel juris non liquidi, sicuti bonam fidem non impedit, ita nec præscriptionem, quæ enim à jure reprobata non est ignorantia, consistere potest cum bona fide, non tantùm in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo, & consequenter cum tali ignorantia præscribi potest; prout etiam ex pluribus utriusq; juris textibus patet. Quòd si verò juris clari, manifesti, & indubitati ignorantia habeatur, quamvis invincibilis hæc sit, nolunt tamen jura ad præscribendum illi favere, aut ad bonam fidem (Civilem scil. non Theologicam) sufficere, prout iterum pluribus juris Textibus ostenditur, & consequenter cum tali ignorantia præscribi non potest, cùm enim à jure positivo dependeat sola præscriptionis natura, nolint autem jura ad præscribendum hîs favere, qui juris indubitati ignorantiam habent, consequenter præscribere hi tales cum tali ignorantia non possunt, nisi fortasse tales personæ essent, in quibus toleratur ignorantia juris etiam clari, uti sunt milites, minores, mulieres, rustici, &c. de hac tamen quæstione consulendi Civilistæ, qui plurima etiam ostendunt, quamvis ignorantia juris clari non prosit ad acquirendum, prodest tamen, cùm agitur de damno vitando.

§. VI.

An, & quomodo bona: vel mala fides antecessoris seu auctoris prosit, vel obsit successori in ordine ad præscriptionem?

Qui succedit bonæ fidei possessori rei aliquæ, potest ad præscribendum etiam numerare tempus sui antecessoris, & sicuti accessione illius temporis ad complendam præscriptionem, si & ipse hic successor bonam fidem habeat; cum enim antecessor transferendo hanc rem in alium, omne etiam jus, quod circa hanc rem habebat, in eum transtulerit, habuerit autem jus, eam sibi præscribendi intra tempus à jure requisitum, cujus partem jam explevit, consequenter etiam hoc jus, ut reliquo tempore additio, rem talem præscribat, in eum transtulit. Qui verò malæ fidei antecessori succedit, si singularis tantùm successor sit, ex donatione v. g. venditione, legato, &c. huic equidem antecessoris tem-

tempus, quo malâ fide rem possidebat, nihil prodest ad præscribendum, neque tamen mala antecessoris fides etiam impedit illum, quò minùs præscriptionem inchoare possit, si bonam ipse fidem habet, & res præscribenda nullo vitio reali affecta sit, quòminùs præscribi possit; impedit autem illum ad inchoandam etiam præscriptionem, quamvis malam fidem ille non habeat, si successor sit universalis, sive hæres antecessoris malæ fidei; vitium enim defuncti nocere eius successori universali, cùm sit (iuris fictione) una cum defuncto persona, & eâdem (iuris fictione) hæredis talis, & antecessoris illius possessio, &c. passim asseritur; nisi hæres talis præter titulum hæreditatis, alio speciali titulo rem talem possideret, aut non esset hæres immediatus, sed mediatus tantùm, &c. hoc enim in utroque casu non obesset mala fides antecessoris, cùm in ordine ad talem rem, vel non sit una eadémq; persona (iuris fictione) successor cum antecessore, vel daretur duplex fictio iuris, quæ tamen à iure reprobatur.

§. VII.

An mala fides respectu unius impediat præscriptionem respectu alterius?

NOn impedit mala fides respectu unius rei aut iuris, præscriptionem respectu alterius rei, vel iuris distincti, cùm bona fides præscriptioni necessaria, circa ea tantùm necessaria sit, quæ præscribuntur: qui tamen absolutè circa rem, quã præscribere vult, malam fidem habet, sciens eam esse alienam, etiamsi erret circa personam putans eam Titii esse, cùm tamen sit Caii, præscribere non potest, parum enim interest ad malam fidem, utrùm huius vel illius sit, modò sciatur res esse aliena.

§. VIII.

An, & qualiter mala, vel bona fides Prælati possit obesse, vel prodesse Ecclesiæ quoad præscriptionem?

SI Prælatus noverit, rem, quæ ab Ecclesia detinetur, notoriè esse alienam, præscribere eam non potest, sed restituere tenetur, & in tali casu non censetur, rem Ecclesiæ alienare, quod sine solemnitatibus ipsi prohibitum, sed alienam rem suo Domino restituere, quodboni administratoris est: *Si* verò notorium non sit, rem alienam esse, neque à Prælato hoc probari possit, retinere eam poterit, & præscribere, cùm nullam justam causam habeat ab, Ecclesia eam alienandi: & quamvis si scientiam rei alienæ habeat Prælatus, Capitulum verò circa eam, quæ communiter à Prælato & Capitulo possidetur, bonam fidem habeat, probabilius præscriptioni locus non sit, cùm propter malam fidem Prælati, destruatur bona fides Capituli, circa rem, quæ communiter possidetur; in rebus tamen ad Capitulum solùm spectantibus nihil obest mala fides Prælati, modò Capitulum sit in bona fide, & Prælati in judicio facta confessio dicat, quòd res talis aliena sit in rebus divisis, præjudicat quidem Prælato, quoad suam partem (saltem quoad vivit) nihil tamen præjudicat Capitulo, quòminùs præscribere possit, nisi mandatum à Capitulo ille habeat, pro re tali in judicio agendi, aut præsumptio juris sit contra Capitulum, quòd

quòd scilicet res talis aliena sit. *arg. c. Si diligenti 17. h. t.*

Sectio III.

De tertia, & quarta conditione, videlicet de Titulo, & tempore ad præscribendum necessario.

§. I.

Dubium, & qualis Titulus requiratur ad sufficientem, & probam præscriptionem, & quando nullus requiratur?

ORdinariè requiri ad præscribendum præter bonam fidem justum titulum, in confesso est apud omnes, eò quòd titulus sit causa, & fundamentum justæ possessionis, & bonam fidem habere vix possit alquis ab initio saltem, nisi habilem habeat, & sufficientem titulum ad possidendum. Neque tamen Titulus hic ad præscriptionem requisitus verus debet esse, vera v. g. donatio, vera venditio, vera solutio, &c. (talis enim titulus verus sine præscriptione transfert dominium) sed sufficit coloratus, sive apparens, qui bonâ fide putatur validus, quamvis à parte rei non sit, qualis titulus est donatio v. g. venditio, &c. insufficiens quidem secundùm se, ob latentem defectum, ad transfereddum dominium in donatarium, emptorem, &c. sufficiens tamen cum usucapione, vel existimatus, ut si v. g. hæres alicui rem tradat, quasi debitam ex Legato, cùm revera legata non sit, vel præsumptus tantùm, si scilicet ob temporis diuturnitatem interveniſſe titulum jus præsumit, cùm tamen fortasse nullus intervenerit. Et quidem in præscriptione ordinaria longi temporis decem scilicet, aut duodecim annorum, sicut & in triennali usucapione titulus non præsumitur, sed requiritur, ut allegetur, & probetur titulus coloratus, vel existimatus, ut constat ex *L. Nulla ... Cod. De rei vindicat. & ex Can. Placuit 15. §. Potest etiam aliter. Causa 16. q.* In præscriptione autem longissimi temporis, 30. vel 40. annorum, ordinariè non requiritur titulus, qui allegetur, & probetur, sed sufficit bona fides, quâ credit præscribens titulum se habere, & causam possidendi, tametsi forte eam non habeat, *L. 3. & 4. Cod. de præscript. 30. vel 40. annorum.* Quod longè certiùs est, in præscriptione centenaria, vel immemoriali, cùm in illa prescriptione tempus immemoriale, seu longissimum tempus vim præsumpti tituli habeat, & tribuat ex privilegio fori, Principe, vel à Lege concesso, &c. pro nientis. Si tamen præscriptio talis longissimi temporis, vel etiam centenaria ab aliquo, cui jus commune ad præscribendum resistit, vel alia contra ea præsumptio pugnat, non sufficit sola bona fides ad præscribendum, sed debet titulus certus allegari, & probari (nisi præscriptio sit immemorialis, & capacitas possidendi in usucapione) *c. Si diligenti. 17. h. t. c. Episcopum. 1. Eodem* cùm præsumptio sit contra bonam fidem, cui jus commune ad præscribendum resistit, si nullum possessionis titulum ostendere possit.

§. 2.

§. II.

Quanto tempore præscribantur res mobiles, & immobiles, contra privatos?

RES mobiles (quæ loco moveri possunt) præscribuntur triennio cum titulo, & bonâ fide. *L. Vnica Cod. De usucap. transfer.* nisi sint res furtivæ, quarum vitium nondum purgatum est, quæ non præscribuntur, nisi triginta annorum spatio, quod tempus etiam requiritur ad præscriptionem aliarum rerum mobilium, si sine titulo usucapio fiat, ut colligitur ex *L. Sicut 3. & L. Si quis 8. Cod. De præscript. 30. vel 40. ann.* Res verò immobiles, quæ loco moveri non possunt, uti sunt fundi, prædia, domus, & similia, inter præsentes, qui in eadem scilicet civitate, vel ejusdem territorio, ac sub eodem regimine habitant, præscribuntur cum titulo decem annis; inter absentes, qui in diversis scilicet territoriis, aut sub diverso regimine habitant, viginti annis; sine titulo verò, tam inter absentes, quàm præsentes triginta annis, si sint res privatorum. Si verò præscriptio fiat absente per partem temporis præscribente, & per aliam partem præsente, servanda est proportio absentiæ & præsentiæ, ita tamen, ut anni absentiæ duplicentur, veluti si quis per quinque annos præsens sit, qui rem immobilem usucapit, reliquo tempore verò sit absens, quindecim anni ad præscribendam talem rem requirantur.

§. III.

Quantum tempus requiratur ad præscribendum contra Ecclesias?

AD præscribenda bona mobilia, & contra Ecclesiam Romanam, sufficit triennium, cùm circa hæc specialia Ecclesijs concessa privilegia non leguntur; ad præscribendum autem bona immobilia & jura Ecclesiarum, Monasteriorum, Hospitalium, aut aliorum locorum piorum &c. quidquid sit de jure antiquo, hodie requiruntur 40. anni de jure ordinario (& ex specialibus privilegijs ad præscribendum bona immobilia Religiosorum S. Bened. cti, & cum his communicantium, quoad hoc privilegium, 60. anni) ut patet ex *c. de quarta. 4. c. ad aures. 6. & c. Illud autem 8. h. t.* ob specialem his locis & causis concessum favorem, ita tamen, ut si res eadem, quæ præscribitur, priùs per tempus aliquod privati fuerit, postea in Ecclesiam transferatur, ea servetur proportio, ut tempus quidem illud, quo contra privatum præscribitur, computetur, addatur verò tantum temporis, quantum illi deest, juxta Ecclesiarum privilegium, complendo scil. præscriptionem intra 20. annos, si contra privatum v. g. per 5. annos cœpta sit, dimidiam scil. partem temporis habendo ex usucapione contra privatum, & alteram dimidiam partem accipiendo ex usucapione contra Ecclesiam. Excipitur tamen ab hoc jure communi quadragenariæ contra Ecclesiam præscriptionis casus specialis, quo jura alicujus Ecclesiæ ab hæreticis vel Schismaticis recuperatæ, & ad fidem Catholicam conversæ ab Episcopo v. g. convertente intra triennium præ-

præscribuntur, prout deciditur *in c. Placuit 1. h. t.* ob favorem fcil. fidei, & ad excitandam Episcoporum diligentiam, si in culpabili mora convertendæ talis plebis proprius Episcopus fuerit.

Ad præscribenda bona immobilia & jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia requiritur tempus centum annorum, prout sumitur ex *c. Ad audientiam 13. h. t. & c. Cùm vobis 14. eodem.* quod privilegium centenariæ præscriptionis etiam aliis indirectè & in consequentiam prodesse potest, quatenus jus habent ab Ecclesia Romana, & huic præjudicantur, prout etiam colligitur ex *c. Dilecta. 4. de confirm. utili.* Et quamvis contra ea, quæ de jure Divino, quoad supremam jurisdictionem & potestatis plenitudinem, ac specialiter reservata in signum specialis prærogativæ &c. Papæ conveniunt, quæ nunquam inferioribus concedi solent, nullo unquam tempore præscribi possit, ut ex dictis patet, immemorialis tamen præscriptio negari non debet circa ea, quæ nonnunquam inferioribus etiam à Pontifice conceduntur.

§. IV.

De tempore quo præscribi potest contra Principem vel ejus Fiscum?

COntra Principem nunquam præscribuntur, quæ ipsi competunt in recognitionem supremæ potestatis illius, ut dictum, neque ea bona contra Principem præscribuntur, quæ illi soli ratione dignitatis reservantur, si nulli subdito ea communicari à Principe soleant, ut iterum ex dictis patet: quæ verò ad jurisdictionem Principis pertinent, subditis tamen, quamvis rarò, nonnunquam solent communicari, præscribi contra illum possunt, prout dicitur in *c. super quibusdam. ibi §. Præterea de V. S.* sine titulo quidem tempore immemoriali; cum titulo intra 40. annos; vel si bona sint, quæ ad coronam spectant, intra centum annos; cùm enim tot anni requirantur ad præscribenda bona Civitatis cum titulo *argu. L. ult. Cod. de SS. Ecclesijs*, multò magis ad præscribenda bona regni requirentur.

Ad præscribenda verò bona tam mobilia, quàm immobilia contra fiscum Principis, si bona talia fisco jam sint incorporata, requiruntur cum titulo 40. anni; si vero nondum sint fisco tradita & incorporata, neque etiam fisco denunciata, quamvis illi debita sint, præscribuntur tempore ordinario, sicuti alia privatorum bona; si verò denunciata pro sint fisco, nondum autem tradita & incorporata, quadriennio præscribuntur de quibus videantur Civilistæ. Contra adversus fiscum Ecclesiæ Romanæ non nisi centum annis præscribitur, & adversus fiscum inferiorum Ecclesiarum 40. annis, sicuti supra de præscriptione contra Ecclesias dictum.

§. V.

De tempore quo præscribi possunt bona feudalia & emphyteutica?

ETiam hujus §. materia potius ad Civilistas quàm Canonistas pertinet; de ea tamen brevi ter dici potest, ad hoc deducendum vel constituendum feudum via præscriptionis, requiri cum titulo 40. annos, sine titulo tempus immemoriale; ut tamen extraneus jus feudi contra Vasallum vel etiam contra Dominum feudi

feudi præscribat, sufficere 30. annos: ut verò dominium utile feudi præscribere possit extraneus, si ignoret hanc alienationem seu translationem in extraneum Dominus feudi, requiritur tempus immemoriale, vel 100. annorum, si præscriptio fiat contra Dominum feudi; si tamen extraneus rem talem in se alienatam non ut feudalem, sed allodialem bonâ fide possideat, præscribit ejus dominium directum adversus Dominum 40. annis: Contra Vasallum verò Ecclesiæ, ut ab extraneo feudum Ecclesiasticum vel Ecclesiastica emphyteusis præscribatur, requiruntur 30. anni, si sciente Ecclesiâ, penes quam est dominium directum, præscriptio talis fiat; si verò fiat ignorante Ecclesiâ, requiruntur 100. anni, ut melius consulatur Ecclesiis, quarum interest scire, quem Vasallum aut Emphyteutam habeant, alij tamen minus etiam tempus sufficere putant.

§. VI.

Quo tempore præscribi possint Iura quædam spiritualia?

BEneficium, quod possidet aliquis bonâ fide, cum titulo colorato contra alium, cui legitimè beneficium tale collatum fuit, ut præscribat ille, 10. requiruntur anni inter præsentes, inter absentes verò 20. anni, juxta modum, quo alia jura & bona immobilia præscribuntur, cùm peculiare privilegium, quoad talem præscriptionem, non habeat beneficium: sine titulo autem non potest præscribi unquam, cùm sine titulo neque bona fides adsit, quæ sine Canonica institutione (saltem existimata) non habetur: per hodiernam tamen Cancellariæ regulam statuitur, ut si quis bonâ fide & cum titulo colorato, per triennium pacificè beneficium possederit, quòd absque Simonia (reali scil.) ingressus est, ita ut neque intrusus fuerit in tale beneficium Apostolicæ dispositioni reservatum, molestari amplius super tali beneficio non possit, & tutus sit non tantùm in foro externo ad vitandas lites, sed etiam in foro conscientiæ ad tollendos scrupulos.

Jus eligendi Episcopum aut alium Prælatum, extranei Clerici, qui non sunt de Collegio, ut præscribant, 40. anni requiruntur cum titulo colorato, vel tempus immemoriale sine titulo, si hoc usucapere velint excluſis Capitularibus *juxta c. 1. h. t. in 6.* Si verò jus hoc per præscriptionem obtinere volunt, ut unà cum Capitularibus ipsi extranei Clerici eligant, tum non opus est titulo, sed sufficit longissimum tempus 40. annorum, prout contra Ecclesiam præscribitur, neque enim in hoc casu extraneis Clericis jus resistit, aut magni præjudicij res agitur, cùm Capitulares ab eligendo non excludantur, & horum scientia & patientia extraneo Clerico ad jus eligendi præscribendum pro titulo servire possit.

Jus Patronatûs, sive jus præsentandi ad beneficia, si constet Ecclesiam ab initio fuisse liberam, sine titulo non præscribitur â Laico, nisi tempore immemoriali; & quia præsumptio juris tali præscriptioni resistit, cum titulo non præscribitur nisi 40. annis; si verò dubium sit, libera num fuerit Ecclesia Parochialis, possunt Parochiani jus Patronatûs

tûs in tali Ecclesia præscribere intra tempus relatum, cùm verisimile sit illos fuisse fundatores: si autem Ecclesia libera non est, sed constat, illam Patronum habere, tunc jus Patronatûs â Laico contra verum Patronum præscribi potest cum titulo colorato 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes; sine titulo autem annis 30. prout alia bona immobilia, & jura contra privatos præscribuntur, neque enim ut sic contra Ecclesiam præscribitur, cujus parùm interest hunc vel illum habere Patronum. Quid autem hac in re statutum hodie sit in Tridentino, in titulo de jure Patronatûs videbitur.

§. VII.

De tempore, quo præscribuntur jura servitutum, obligationes & actiones.

SErvitus mixta, quæ â re debetur personæ, uti est ususfructus v. g. usus & servitus merè realis, quæ â re rei debetur, sive affirmativa illa sit sive negativa, sive rustica sive urbana, cùm bona fide & titulo inter præsentes 10 annis acquiritur, inter absentes 20. annis, sine titulo annis 30. nisi servitus continua aut quasi continua fiat sciente & patiente Domino, ad quam taliter præscribendam etiam sine alio titulo sufficiunt 10. anni inter præsentes, & 20. inter absentes; aut sit discontinua, quæ sine titulo non præscribitur, nisi tempore immemoriali, ita tamen ut ad hanc præscriptionem non requiratur scientia, & patientia Domini. Amittuntur verò per præscriptionem servitutes, reales quidem rusticæ per solum non usum, 10. annis inter præsentes, & 20. annis inter absentes. Urbanæ verò per non usum & positivum actum præscribentis contrarium servituti debitæ; prout variis juris sui textibus probant Civilistæ, quos consule, tam de servitutibus præscribendis, quàm de aliis actionibus & obligationibus, quæ tempus præscriptionibus talibus necessarium.

§. VIII.

Quomodo præscriptio temporis immemorialis, & centenaria inter se differant, & qualiter utraque probetur?

IMmemorialis possessio dicitur illa, cujus initium hominum memoriam excedit, hominum scil. qui tum vivunt; excedere autem hominum memoriam, quod excedit 100. annos, qui est finis ordinariè vitæ longævæ hominum; & deòpræscriptio immemorialis in eo differt â centenaria, quòd hujus præscriptionis sit certus terminus, & non requiratur ignorari hujus initium, illius verò immemorialis præscriptionis non sit certus terminus, & non sciatur, quando cœperit. Quin etiam differant inter se modo probandi, quamvis enim utraque per testes probari possit, potest tamen centenaria etiam per instrumentum publicum probari, ex quo de possessione 100. annorum constat, & immemorialis ut legitimè per testes probetur, debent hi deponere, quòd hæc ita esse à majoribus viderint & audiverint; neque unquam contrarium viderint vel audiverint; & quòd communis semper opinio & fama publica fuerit, rem ita & non aliter habere; & ex probabili debent hi testes 54. annorum esse, qui de 40. annis testantur.

stentur, intra hoc tempus nunquam vidisse vel audivisse se aliud.

Sectio IV.

De nonnullis impedimentis præscriptionis, quo minus ea procedat, vel cœpta continuetur, & de restitutione adversus eam jam completam.

§. I.

Quando præscriptio non procedat, seu non currat, vel dormiat, aut suspendatur?

PRæscriptio dicitur non procedere, sive non currere, quando ob aliquam causam incipere non potest, vel quia deest possessio civilis, sine qua nulla datur usucapio; vel quia bona fides aut titulus deficit, si hic ad præscribendum est necessarius; vel denique ex incapacitate ipsius rei ad præscribendum hîc & nunc inhabilis; dormire dicitur præscriptio, quando inchoata quidem legitimè jam est, propter impedimentum interveniens ad aliquod tempus currere non potest, sed suspensa manet, & quasi quiescit, ita tamen, ut cessante tali impedimento, iterum currat, & continuari possit, ad præscriptionem complendam tempus, quod, antequam dormiret præscriptio, currebat, & tempus, quod post ablatum impedimentum currit. Censetur autem tali modo dormire, primò tempore hostilitatis sive belli, uti patet *exc. extransmissa 10. h. t.* Secundò dormit præscriptio contra Ecclesiam, quando hæc vacat *c. 1. & ult. ne sede vacante &c.* vel si Prælatus agere non possit censurâ aliquâ aut impedimento juris (non facti tantùm) impeditus *c. 1. & c. Auditis 15. h. t.* Tertiò contra Ecclesiam Romanam dormit, si schisma sit in illa Ecclesia; vel contra Romanum Imperium, si vacat hoc, aut contra pupillum, si duret adhuc pupillaris ætas &c. quia in his casibus aut jura non dicuntur, vel de jure agere non potest, contra quem præscribitur, vel suo legitimo defensore caret Ecclesia &c.

§. II.

Quando & quomodo præscriptio interrumpatur, & an etiam per impetrationem privilegij contrarij.

INterrumpi dicitur præscriptio, quando antequam completur, ita cessat, ut cessante etiam interruptionis causâ prius & posterius tempus non continuentur ad complendam præscriptionem, sed de novo debeat inchoari, & totum tempus præcedens interruptionem sit extinctũ, prout sumitur ex *c. illud autem 8. h. t.* qualis interruptio censetur fieri, quando deficit aliquid, quod ad substantiam sive essentiam præscriptionis requiritur, ut si amittatur possessio civilis; si cesset bona fides; si cesset titulus, ubi hic requiritur; vel si jura ita disponant (à quorum dispositione præscriptio vim suam & auctoritatem habet) prout de præscriptione longi & longissimi temporis disponunt, quod interrumpatur per litis contestationem Juridicam, si postmodum sententia contra possessorem lata fuit, nisi præsumptio sit ex sufficientibus conjecturis contra Actorem, quod litem malo animo, præcisè ad interrumpendam aut prolongandam præscriptionem moverit.

Si quis autem impetret privilegium contrarium præscriptioni, interrumpitur quidem præscriptio, si ea nondum completa sit, quia post impetratum privilegium videtur esse in mala fide præscribens, ex hoc videlicet capite ad privilegium sibi impetrandum motus, quòd putaret rem talem ad se non pertinere; si verò completa jam sit, nihil ei nocet privilegium impetratum contrarium præscriptioni, sed hoc tantùm operatur, ut in posterùm præscriptione uti non possit ad rem præscriptam sibi defendendam, cùm huic, eo ipso, quòd privilegium contrarium præscriptioni impetrare vel voluerit, vel impetraverit, præscriptioni renuntiâsse videatur; cui tamen non renunciat, si privilegium, quod non est contrarium præscriptioni, impetravit, cùm tale privilegium ad majorem tantùm cautelam & corroborationem præscriptionis &c. impetratum potius videatur.

§. III.

Quibusnam remedium restitutionis in integrum competat adversus præscriptionem?

CConceditur hoc privilegium prim Minoribus 25. annis, adversus præscriptionem etiam longissimi temporis ut eam petere possint intra quadrie nium post impletum 25. annum, S cundò conceditur Ecclesijs, alijsque locis, quamvis 40. aut 100. annor præscriptio contra ea completa jam rit. Tertiò conceditur nonnunquam etiam Majoribus, si justa causa subesse deatur, ob quam priùs, dum contra currebat præscriptio, agere non potuit & quidem contra præscriptionem longi temporis justa etiam caus concedendæ restitutionis in integr Majoribus, videtur etiam aliquibus quod invincibiliter ignoraverit aliq currentem contra se præscriptionem quam tamen ignorantiam justam caus concedendæ Majoribus restitutionis integrum negant aliqui, quia præscrip æquè præjudicat ignoranti ac sciens ta c. Vigilanti 5. h.t. & L. ult. Cod. præscript. long. temp.

TITU.

TITULUS XXVII.

DE SENTENTIA ET REJUDICATA.

SECTIO I.

De Sententia.

§. I.

Quid & quotuplex sit Sententia, & quomodo à re judicata differat.

SEntentia in genere definiri potest, quòd sit judicialis decisio rei controversæ per pronuntiationem Judicis ritè factam, liti finem imponens. Duplex autem est sententia, alia definitiva, quæ principalem causam definit, eique finem imponit per absolutionem vel condemnationem: alia est interlocutoria, quæ non super principali negotio, sed super aliquo emergente vel incidente articulo inter principium & finem Causæ fertur, quæ à definitiva in eo etiam differt, quòd definitiva ordinariè ab eodem Judice revocari non possit, possit autem interlocutoria ante definitivam, ut quæ nunquam respectu Iudicis in rem judicatam transit, nisi habeat vim definitivæ, imponentis finem illi instantiæ.

Differt autem à re judicata sententia, quòd hæc sit ipsa Judicis definitio, & pronuntiatio, illa verò sit res controversa, de qua sententia lata est, & quæ per Iudicis decisionem finem accepit; subinde tamen pro eodem videntur sumi sententia & res judicata, ut cùm dicitur sententiam transire in rem judicatam, quæ tamen videtur potius esse quæstio de nomine.

§. II.

Qualis sententia sit ferenda?

SEntentia ferri debet secundùm Legum & Canonum præscripta, ita ut contra jus constitutionis lata, sive contra Legem aut Canones clarè & indubitatè præscribentes certam aliquam in re certa sententiam, aut modum, sit ipso jure nulla, etiamsi prætextu consuetudinis reprobatæ à jure lata sit *c. Cum causa 8. h. t.* cùm consuetudo talis nihil valeat, & Iudex non habeat jus arbitrandi contra Legem aut Canones. Si verò lata sit contra jus litigatoris, contra merita causæ scil., valida quidem sit talis sententia ob præsumptionem pro Iudice, (ita tamen ut appellatio remedium afferre possit) si error juri Litigatoris contrarius in sententia expressus non sit (nisi notoriè injusta esset sententia *c. Inter cæteras 9. h. t.*) nulla tamen sit ipso facto, si error hic juri contrarius expressus in sententia sit, quæ enim præsumptio pro Iudice est, si error taceatur, cessat, si error exprimatur.

Debet autem sententia Iudicis non tantùm certa esse, etiamsi summa incerta petita sit, quatenus res in judicium deducta patitur, sed debet etiam expresse vel

vel saltem virtualiter continere absolutionem aut condemnationem, non tamen causam, quæ Judicem movit ad absolvendum vel condemnandum, *juxta c. Sicut 16. h. t.* nisi necessitas præcepti urgeat, prout urget in sententia excommunicationis. *c. 1. De sentent. excommuni. in 6.* aut diversi effectus, quos sententia parere potest, expressionem causæ requirant.

§. III.

Quomodo sententia ferenda sit?

Primò ferenda est sententia partibus litigantibus ad eam audiendam vel trinâ citatione, vel unâ peremptoriâ citatis, cùm illi, quorum interest audire judicatum, debeant esse vel verè vel interpretativè præsentes, quales haberi non possunt, si citati non fuerint, & contumaciter absint, *Clem. Pastoralis 2. h. t.* Nisi factum sit notorium, ita ut Reo nulla defensionis causa competat. *Argu. c. Cùm olim 12. juncta Glossâ V. absenti. h. t.* Si tamen legitimè citatus ad audiendam sententiam ex justa quidem, sed Judici ignorata causa absit, tenet quidem sententia, eo absente, lata, retractatur tamen, si legitimum absentiæ suæ impedimentum postmodùm probet, aut probet eam ex alio capite iniquam fuisse, prout sumitur ex *c. Cùm Bertholdus 18. h. t.* ut ne reus injustè gravetur.

Secundò ferenda est sententia cum causæ cognitione, & servatis à jure præscriptis solemnitatibus. *c. Ad probandum 24 juncta Glossâ V. ex alia justa causa h. t.* ita ut etiam Summus Pontifex in causis decidendis juris ordinem servare debeat *c. In causis 19. h. t.* (æquitate hoc exigente, & ad alios Judices redundante exemplo) nisi consideratâ necessitate vel utilitate dispensativè aliter agendum putet Pontifex, cujus plenitudini nihil obstat jus merè positivum humanum.

Tertiò debet ferri sententia definitiva purè & non sub conditione; per hanc enim si conditio propriè dicta de futuro & extrinseca esset, non definiretur proposita controversia, sed maneret suspensa. Fatentur tamen A. A. ferri quidem eam subtali conditione non debere, sententiam tamen tenere, cùm per appellationem à medium corrigi possit.

§. IV.

De aliis nonnullis conditionibus requisitis ad sententiam, & ubi, ac quomodo ea ferenda sit?

Scribi eam debere, & postea exemplo ab ipso Judice recitari, & publicando non stando proferri statutum habetur *in c. Et si 5. h. t. in 6.* (tum ut veritas sententiæ occultari non possit, si scripta non feratur, tum ut ipsi sententiæ Judici ferenti major reverentia debeatur) nisi levis tantùm & exigui momenti causa foret, inter viles præsertim personas, quæ sine scripto expediuntur, aut fori alia consuetudo esset, quæ observari debet, aut sententia tantùm esset interlocutoria; vel in causa notoria, vel personæ sententiam talem ferentes illustres essent, aut in dignitate constitutæ, quibus conceditur ob dignitatis prærogativam, ut sententiam in scripto conceptam per alium partibus proferre possint &c.

Debet autem sententia ferri in loco publico

publico, ubi tribunal ordinarium habet Judex (si ordinarius sit vel si delegatus sit ad universitatem causarum in loco delegantis; si vero delegatus sit ad particularem tantùm causam decidendam, ferre sententiam potest in quovis loco honesto & congruo, cùm certum tribunal non habeat) & tempore congruo, die scil. non feriato, & eo tempore, ad quod citatio facta fuit; de die & non de nocte; prout sumitur ex *c. Consuluit. 24. de offic. deleg.* tum ut omni falsitati præveniatur, cui tenebræ potiùs quàm dies conducunt, tum ut ne partes extraordinariè graventur, si vel loco vel tempore extraordinario comparere debeant &c. Multum tamen in his potest ipsarum partium litigantium consensus & loci consuetudo, quæ observari debent.

§. V.

Contra quem ferri debeat sententia, quando Dominus agit per procuratorem, & quomodo sententia sit probanda?

DE jure Civili contra Procuratorem ordinariè ferri debet sententia, si per procuratorem civiliter agatur, & cum hoc, nomine quidem absentis, lis contestata fuerit, *L. 1. Cod. de sentent. & interlocut. &c.* quia Procurator per litis contestationem fit Dominus litis, ut cum hoc quasi contractum censeatur. Ius tamen Canonicum ad has legales subtilitates nihil attendit, ita ut sententia de jure Canonico valeat, sive in Procuratorem, sive in principalem personam absentem concipiatur, qui enim per alium facit, perinde est, ac si faceret per seipsum, juxta *Reg. Iuris 72. in 6.*

Probari etiam potest & debet sententia, si scriptura deperdita sit, per duos testes *c. Cùm olim 12. de Privileg.* ita tamen ut tria in tali casu probanda sint, actum scilicet fuisse celebratum, instrumentum super eo confectum, & hoc amissum fuisse, *juxta L. testium 18. Cod de Testibus.*

§. VI.

Quomodo sententia ferenda sit conformiter Libello, & an si in illo certa causa expressa sit, ea probari debeat?

SEntentia ferri debet secundùm tenorem & formam Libelli. *Clement. sæpe 2. de V. S.* & quidem in tribus conformis esse debet Libello sententia. In re scilicet (ut Judex non pronuntiet de alia re, quàm quæ petita est, nisi universaliter illa insit rei petitæ: aut causa, quæ agitur fuerit criminalis; vel in supremo tribunali agatur) in causa petendi (ut Judex aliam causam non proferat) & in actione (ut eam actionem sequatur Judex, quam Actor instituit) sive condemnet, sive absolvat.

Si specialem causam expressit Actor in suo Libello, & eam probare non possit, succumbit in judicio, & reus absolvitur; quamvis post litem contestatam nova causa superveniret, ex qua vincere posset Actor, cùm sententia feratur juxta causam, quam in judicium deduxit; si verò ex generali tantùm causa Dominii v. g. nullâ speciali causâ expressâ res petatur, tum sufficit actori ad fundandam suam intentionem quamcunque justam causam probare. *c. Abbate. 3. h. t. in 6.* vi cujus illi competat dominium v. g.

quidquid sit de rigore juris civilis, cui æquitas Canonica hac in re prævalet (ad finiendas scilicet lites) juxta quam, qui in genere rem petit, omne suum jus in judicium deducere videtur (ad rem illam vendicandam v. g.) non tantùm quod tunc habebat, tempore litis contestatæ, sed etiam, quod postea, durante judicii processu, cœpit competere.

Sectio II.

De re iudicata, sive transitu sententiæ in rem judicatam.

§. I.

Quando sententia transeat in rem judicatam, ita ut retractari non possit?

SI non appellet pars litigans, contra quam sententia lata est, intra 10. dies à tempore latæ sententiæ computandos, cùm tamen posset appellare, sententia transit in rem judicatam, & jus facit inter partes litigantes, ita ut saltem per remedium ordinarium retractari amplius non possit, si aliàs de jure subsistat. *c. Quod ad consultationem 15. h. t.* (cùm talis, intra tempus concessum, non appellans acquiescere sententiæ latæ per juris interpretationem censeatur. *c. Cùm dilectus 32. de elect.*) neque illa pars, contra quam lata est sententia, admittatur amplius, si iterum productis actis, vel aliâ ratione probare velit, sententiam contra se latam injustam fuisse, prout sumitur *ex c. Cùm inter. 13. h. t.* (cùm res judicata præsumptione juris & de jure pro veritate habetur) aut si prætextu privilegii, in judicio quidem exhibiti, si tamen contra illud sententia lata sit, sententiam impugnare velit, uti habetur in *c. Suborta 21. h. t.* quia sententia etiam contra tale privilegium lata tenet, quia si exhibitum in judicio fuit, & tamen contra illud judicatum fuit, præsumitur invalidum illud oppositum fuisse, aut revocatum ab eo, qui revocandi habet. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam, postquam sententia transiit in rem judicatam, pars victa audiatur, vel sententia retractari debeat, ut si v. g. pars victrix fateatur sententiam pro se latam, injustam esse, vel si notorium sit sententiam esse injustam &c. vel si à Judice admissa fuit etiam, postquam in rem judicatam transiit sententia, exceptio & probatio contra injustam sententiam, quamvis enim in tali casu admittere exceptionem talem & probationem non deberet Judex, si tamen admittit, debet super ea exceptione lata sententia, & si injusta fuerit sententia, hæc retractari.

§. II.

An si prima sententia transierit in rem judicatam, secunda ab alio judice v. g. delegatis contra primam lata valeat?

EX *c. Inter 20. h. t.* Respondetur, quòd non teneat secunda, contra primam sententiam, quæ in rem judicatam transiit, lata, si prima sententia Judicibus exhibita non fuit, vel nihil contra validitatem illius oppositum; teneat vero, si prima sententia exhibita Judicibus fuit, & de ejus valore disputatum, cùm recte in tali casu præsumatur, quòd Judex pro

primam sententiam pro nulla habuerint, etiamsi directè nihil pronuntiârint super valore, aut invaliditate primæ sententiæ, sed tantùm pronuntiaverint super causa principali.

§. III.

Quando & in quibus casibus sententia non transit in rem judicatam, & inprimis an in causis matrimonialibus?

SEntentiam non transire in rem judicatam, aliud non est, quàm quòd nullâ etiam appellatione interpositâ, nova tamen instantia judicii ad causam jam decisam iterum examinandam peti possit; sic sententia contra legitimum matrimonium ad hoc dissolvendum lata, vel quæ lata fuit pro matrimonio, quasi legitimè illud contractum fuisset, cùm tamen nullum sit, nunquam transit in rem judicatam, cùm semper ad illud redintegrandum vel ad hoc dissolvendum, & retractandam sententiam, quoties compertum fuerit, eam errore quodam latam fuisse, agi possit, ut patet ex *c. Lator, 7. h. t.* neque enim ulla juris, aut Iudicis auctoritas, aut partium consensus, &c. potest dissolvere matrimonium validum, aut invalidum reddere validum, cùm talis sententia peccatum foveret, dissolvendo eos, qui veri conjuges sunt, aut conjungendo eos, qui non sunt conjuges. Et quamvis per viam simplicis querelæ ad Superiorem etiam causa hæc deferri possit, potest tamen etiam ab eodem Iudice, vel ex officio, vel per viam simplicis querelæ ad to sententia lata retractari, si de injustitia hujus constituerit. Neque tamen passim, & indifferenter quilibet admitti debet ad sententiam talem impugnandam, ne nimium lites multiplicentur, & cùm præsumptio stet pro Iudice; sed prius à Iudice summariâ cognitione dispiciendum, num causa verisimilis subsit sententiæ latæ impugnandæ.

Intelligi tamen hæc debent primò, quòd non transeat in rem judicatam sententia, à qua non fuit appellatum, quoad ipsum matrimonium; quoad litis enim expensas, in quas succumbens condemnatus fuit, transit in rem judicatam sententia, si ab hoc congruo tempore appellatum non fuit, cùm pro hoc casu nihil probet allata ratio. Secundò, quòd transeat in rem judicatam sententia, à qua appellatum non fuit, si pro favore matrimonii ex errore quidem malè judicatum sit, error tamen hic ex consensu partiũ corrigi possit; si v.g. de matrimonio gravi metu injustè incusso judicavit Iudex, quòd validum illud sit, & pars metum passa non appellavit post latam sententiam, sed potius vel de novo in matrimonium expressè consensit, vel marito v.g. matrimonialiter post latam sententiam cohabitavit, ita ut in matrimonium prius ob metum invalidum, postmodum consensisse præsumatur, quia sententia talis non fovet peccatum. Tertiò transit in rem judicatam sententia (saltem quoad nocentem conjugem) si non quidem ad dissolvendum matrimonii vinculum, sed in causa divortii ad cohabitationem tollendam lata sit, quia neque hæc sententia peccatum fovet, ita tamen, ut innocenti semper liberum sit, etiam post terminum appellationis elapsum, ad reconciliationem partis nocentis agere, nisi nocens statum jam mutavisset, professionem religiosam faciendo.

§. IV.

§. IV.

De aliis nonnullis casibus, in quibus sententia non transit in rem judicatam.

PRimò sententia censuræ, excommunicationis, suspensionis, & interdicti, etiam post elapsum decendium ad appellationem concessum, non transit in rem judicatam, quò minùs excommunicatus v. g. petere possit absolutionem, vel de injusta excommunicatione conqueri, non quidem per viam appellationis, sed per simplicem querelam *c. Cùm contingat 36. De offic. Iud. deleg. c. final. De panis. c. Sacro. 48. De sent. excommun. & Glossa in c. Ad reprimendum 8. V. Suspendatur. De offic. Iud. ordi.* ob eandem scilicet rationem, quæ pro causis matrimonialibus militat.

Secundò sententia lata in causa beneficiali, à qua intra decem dies non est appellatum, non transit in rem judicatam in præjudicium Ecclesiæ (ob favorem scilicet Ecclesiæ) vel in præjudicium animæ, si periculum peccati immineat, *arg. c. Lator. 7. h. t.* ita ut possit vel ex officio Iudex contra talem, pro quo lata est sententia, inquirere, vel simplicem alterius querelam admittere, & audire: in proprium tamen præjudicium Beneficiati v. g. contradicentis sententiæ latæ transit hæc in rem judicatam, si suo tempore contra eam non appelletur *6. Cùm dilectus 32. De elect.*

Tertiò, sententia ex falsis instrumentis, & testimoniis lata, non transit in rem judicatam, etiamsi conveniente tempore ab ea appellatum non sit; sed si probari possit, quod Iudex ex tovtu falsitate ad sententiam ferendam motus fuerit, retractari hæc debebit *c. Sicut, De testibus, & c. Cum l. & A. 22. h.* ut ne malitia partis litigantis, & Iudicis condemnantis obsit innocenti oppressi falsis instrumentis, & testimoniis.

Quartò, non transit in rem judicatam decisa lis, quæ ex juramento necessario in supplementum probationum partis Iudice delato, definita fuit, quin retractari ea postmodum possit, si per novas instrumenta constet de falsitate juramenti *L. Admonendi 31. ff. De jurejurando* [illegible] *& Glossa.* in casu: neque enim quod ex jure speciali tantùm fit, uti fit litis decisio per juramentum necessarium partis, præferendum est ei, quod fit de jure communi, prout se habet probatio, quæ fit per instrumenta legitima: hæc tamen non probant contra juramentum voluntarium partis à parte delatum, quo in casu decisio litis non fit in vim sententiæ Iudice latæ, sed in vim transactionis inter partes celebratæ.

Quintò denique nulla sententia, quæ ipso jure invalida est, transit unquam in rem judicatam, quòminùs usque ad triginta annos de nullitate illius agi possit, tum quòd exigat hoc juri debita reverentia, tum quod sæpe in talibus sententiis periculum animæ versatur.

Sectio III.

De sententiis latis à pluribus Judicibus super eadem causa.

§. I.

Si plures Judices in aliqua causa diversas proferant sententias, quænam illarum valeat?

In casu, quo plures hi Judices omnes sunt præsentes, dum diversas ferunt sententias, plurium sententia sive majoris partis, quæ in unam sententiam convenit, tenet, ut tradit *Gloss. in c. Final. h. t. V. proferentibus.* Et sumitur *ex Can. 1. & 2. dist. 65.* nisi vel ex speciali rescripto aut privilegio quælibet sententia pro nulla habeatur, si non concordibus Judicum votis lata sit; vel nisi causa decidenda sit ex consensu duorum Collegiorum, quo in casu non major pars quoad numerum personarum attenditur, sed major pars utriusque Collegii.

In casu verò quo duo sunt Judices, quorum quilibet diversam ab altero sententiam profert, vel plures quidem eorum sunt, in numero tamen æquali in ferenda sententia discordant, tenet illa, si Judices sint ordinarij, & jurisdictionem in solidum quilibet eorum habeat, quæ pro reo fertur, non autem, quæ fertur pro actore (cùm favorabiliores sint partes Rei, quàm Actoris *reg. 115. ff.* & promptiora sint jura ad absolvendum quàm ad condemnandum. *c. ex literis 3. de probat.*) nisi sententia pro actore in causa favorabili, pro valore Matrimonij v. g. pro libertate, pro dote, pro valore testamenti &c. lata sit; his enim in casibus, si Judices dicti æquali numero discordent, valet sententia, quæ pro actore lata est, ob specialem causarum illarum favorem. Si verò sint Judices ad specialem tantùm causam delegati, qui in æquali numero quoad sententiam discordant, tunc superior sive delegans adeundus est, ad quem causa sufficienter instructa remitti debet pro sententia obtinenda, quia in tali casu neuter habet jurisdictionem in solidum (saltem quoad usum & exercitium) & unus sine altero procedere (ordinariè) aut sententiam ferre non potest.

§. II.

Vtrùm ex pluribus Judicibus, vel Arbitris omnes, vel saltem major pars sententiam proferre debeat, an verò sufficiat, si unus eorum proferat?

Si unus Judicum vel Arbitrorum, præsentibus aliis, mandantibus aut consentientibus (saltem ex majore parte) scriptam sententiam recitat, perindè censeri debet, ac si simul ab omnibus Judicibus vel arbitris recitata fuisset, quamvis enim sententia proferri non possit per alium, ut dictum, potest tamen proferri per alium, qui est de numero Judicum, modò in plurali numero loquatur. *Nos Judices, nos arbitri &c. c. Cùm ab uno. 4. h. t. in 6.* cùm talis sententia non proferatur ab uno nomine Capituli, & Collegialis non sit.

§. III.

An sententia lata à pluribus Conjudicibus, quorum unus jurisdictione privatus est, vel eam impeditam habet, valeat?

NOn valere eam, si delegati hi conjudices sint, probat c. *ad probandum 24 h. t.* etiamsi dati hi Iudices fuissent cum clausula: Quod si non omnes, vel ut si unus nolit vel non possit, alter solus vel alii procedant sine illo: neque enim horum cuilibet in solidum jurisdictio competit, sed simul omnibus, & dum cum inhabili vitando, excommunicato v. g. procedunt, suam etiam jurisdictionem inficiunt, ut nulla sit illorum sententia; quæ tamen ratio cum locum non habeat in judicibus ordinariis, quorum quilibet sine altero in solidum jurisdictionem habet, consequenter valebit sententia, quamvis ea à pluribus feratur, quorum unus est excommunicatus v. g. vitandus &c. nisi etiam hi scienter admiserint excommunicatum vitandum, quo in casu nulla etiam illorum est sententia, in pœnam temeratiæ admissionis excommunicati v.g. vitandi.

Sectio IV.

De effectu & executione sententiæ & pœna Iudicis perperam judicantis.

§. I.

Quis sit effectus sententiæ latæ inter partes litigantes, & an ea etiam prosit vel obsit aliis?

PRæcipuus effectus sententiæ definitivæ est, quod inter partes litigantes inter quas lata est, jus faciat, si ab ea non fuit tempore congruo appellatum, & appellatio deserta fuit, quia tum habetur pro veritate *juxta reg. 207. ff.* de R. J. tamen, inter quos lata non est, ordinarie non præjudicat, *c. Quamvis pena 8. h. t.* Neque enim uni per alterum iniqua conditio inferri debet; & cùm litigantes in judicio se quasi contrahant, in ordine ad Judicem, coram quo litigant, etiam sententiam ferre debent, quæ in causa sua pronuntiabitur: contractus autem eorum tùm, qui inter se contraxerunt, obligat, consequenter nemo alius, quàm litigantes, hâc sententiâ tenebitur; & sicuti aliis non obest, ita nec aliis ea prodest, nisi cui principaliter & primo loco actio vel defensio causæ in judicium deducta competit, alium patiatur agere, quo prohibere posset, se substituendo una cum illius, vel protestando contra illum, uti patet *ex L. penult. ff. de re judicat.* qui passus fuit eum, à quo causam habet, agere aut defendere in judicio, prout horum ex *cit. c. penult.* patet; vel nisi propter criminis v. g. consortium infamia etiam in consortem redundet, aut aliorum legitimè citatorum, qui tamen ad judicium venire noluerunt, intersit sententia lata; aut denique causæ sint connexæ ita ut non possit pro uno aut contra quenum ferri sententia, quin illa etiam alterum afficiat.

§. II.

§. II.

De aliis nonnullis effectibus sententiæ.

PLures sunt etiam alii effectus sententiæ definitivæ. Et primò quidem, quod per illam lis seu controversia finiatur *argu. c. Iurgantium 2. h.t.* saltem quoad instantiam judicii, cùm Iudex sententiâ definitivâ latâ functus sit suo officio, & quoad hanc causam Judex esse desinat; quamvis eodem die, quo tulit sententiam, supplere adhuc possit, quæ ad causam consequentia spectant, ut si omisit condemnare ad expensas litis, vel ad fructus restituendos &c. Imò si ordinarius Iudex est, non tantùm declarare postmodum potest, sententiam à se latam nullam esse, sed denuo causam talem ex integro resumere potest, quia nullam sententiam ferendo non censetur suo officio functus.

Secundus latæ sententiæ definitivæ effectus dici potest, quòd ea à superiore, si ritè & justè lata sit, sit confirmanda, prout sumitur *ex c. ea quæ 4. h.t.* si nimirum confirmatio talis à superiore postulata fuit ad majus scilicet latæ sententiæ robur.

Tertius effectus dici potest, quod nullum sit rescriptum contra sententiam prius latam impetratum, si hujus non fiat mentio, & consequenter etiam collatio v. g. beneficii, si facta fuit vi talis rescripti, nulla erit, prout sumitur ex *c. Cùm olim 12. h.t.* verisimile enim est, quòd Papa v. g. tale rescriptum concessurus non fuisset, contra sententiam aut pronuntiationem priùs à se factam, cùm nemo in dubio præsumatur proprium factum impugnare, sed potius præsumatur circumventus, ita ut nec motus proprius præsumptionem hanc, quæ juris & de jure est, corrigat.

Quartus effectus sententiæ definitivæ dici potest, quòd interdum irroget infamiam Reo condemnato, qualiter *in L. Athletas §. ult. ff. de his, qui nota. infa.* statuitur de condemnatis in causa injuriarum, sive civiliter sive criminaliter de injuria agatur.

Quintus denique effectus sententiæ definitivæ dici potest, quòd ex sententiâ pro Actore latâ competat ei actio in factum, ad præstandum id, in quo Reus condemnatus est: quæ actio sicuti hæredibus etiam actoris datur, ita etiam contra hæredes Rei datur. Reo autem absoluto per sententiam datur exceptio rei judicatæ contra Actorem, ejusque hæredem.

§. III.

Per quem, & quo tempore, modo, ac ordine executio sententiæ facienda sit?

EXecutio sententiæ fieri debet ab eo Judice, qui eam tulit, si quidem sit ille ordinarius, *L. à Divo Pio. 15. junct. Gloss. V. à se ff. de re judicat* aut Papæ delegatus. *c. In litteris 9 junct Gloss.* in casu & *c. Pastoralis. 28. de offic. Iud. deleg.* ita ut, si interpositâ appellatione Judex appellationis prius latam sententiam confirmet, quam tulit Judex à quo, ad hunc remittere debeat partes pro executione, ut judicium, ubi latum est, ibi etiam perficiatur, ad meliorem Reipublicæ & talium negotiorum ordinem. Et quamvis

multi

multi dubitent, utrum hæc ipsa executio etiam competat delegatis ab inferiore aliquo Magistratu, ab Episcopo v. g. vel utrum partes ad delegantem pro executione remittendæ sint, cùm Delegatus talis omni suo officio functus videatur, pronuntiando sententiam, quia tamen, cui causa expedienda committitur, omnia etiam commissa meritò censentur, quæ ad causæ talis expeditionem spectare videntur, ideo probabilius est etiam his delegatis suæ sententiæ executionem competere, nisi specialiter hæc illis prohibita esset.

Non est tamen sententia (saltem in Civilibus) statim executioni mandanda, sed expectandum est saltem per dies decem (ut locus detur interponendæ appellationi, si parti gravatæ videatur appellandum) & in debitis personalibus tempus à jure definitum ad executionem, est tempus quadrimestre, quod condemnato ad solvendum conceditur, prout patet ex c. *Quod ad consultationem.* ita tamen, ut ex justa causa possit hoc tempus abbreviare Iudex. In realibus verò actionibus sententia statim, ut ea in rem judicatam, post decem dies appellationi concessos, transiit, executioni mandanda est, & rei possessio actori, pro quo judicatum est, danda, ita ut ad executionem non sufficiat, pignora tantùm dare pro re, ad quam condemnatus est, *juxta c. Cum aliquibus 6. h. t.* nisi restitutio statim facienda impossibilis esset, aut pars victrix sponte pignora v. g. pro re, vel æstimationem rei, &c. admitteret, in cujus favorem restitutio præcepta est, & cogenda esset. In causis verò criminalibus executio statim fieri potest, præsertim in Germania, ubi juxta stylum criminaliter condemnato non conceditur appellationis remedium.

§. IV.

An is, cui commissa est executio, possit admittere exceptiones oppositas contra executionem sententiæ, & de illis cognoscere?

DUplex communiter dicitur Executor, si distinctus hic à Iudice sit, alius dicitur & est merus executor, in nulla cognitio, sed sola executio causæ jam plenè cognitæ, & decisæ committitur, alius mixtus dicitur, & est, cui non mera executio, sed aliqua etiam cognitio de facienda executione committitur; hic ergo admittere potest exceptiones, quæ tendunt non ad impugnandam sententiam, ac illis de aliqua injustitia arguendam, sed quæ tendunt ad impediendam, aut retardandam executionem, & de illis cognoscere, *c. De cætero 5. h. t.* Neque enim assumere sibi debet Executor partes Iudicis, cui de causa principali cognoscere convenit. Si verò merus Executor quis constitutus sit, nulla ipsi cognitio causæ competit, & consequenter non admittere non potest ullam exceptionem, sed sola exequendi necessitas illi incumbit (cùm omnis cognitio etiam ad executionem pertinens supponatur in casu præmissa) quamvis sciat injustam sententiam à Iudice latam, cùm illum non sit discernere justè an injustè judicatum sit, nisi injusta sententia lata esset in causa criminali, ubi de vita, aut membris hominis agitur (ad cujus velut instantaneæ executionem nemo cogi potest) vel in causa etiam Civili inhabitatè [illegible] esset

esset lata sententia (cùm sententia nulla non sit sententia, neque transeat unquam in rem judicatam) prout colligitur *ex c. Super eo. 2. De crimi. falsi.* & quamvis multi sint, qui dicunt, Executorem non posse exequi sententiam formaliter injustam, ex malitia v. g. Judicis latam, si sciat formaliter eam injustam esse, cùm in tali casu nihil operari possit præsumptio pro Judice, sunt tamen etiam, qui cum Glossa in *c. Pastoralis 28. §. Quia verò V. Etiamsi sciat. De offic. Iud. deleg.* contrarium teneant, quòd scilicet merus Executor sententiam etiam, quam scit formaliter injustam, exequi possit, si onus impositum declinare non possit, aut non possit ad Superiorem velut gravatus recurrere, tum quod pars sibi adscribere debeat, si quod patitur ab Executore tali incommodum, eò quòd intra tempus debitum non appellaverit; tum quòd huic parti contra Judicem de damno dato agendi remedium adhuc superstit. Huic tamen etiam mero Executori, quamvis nulla jurisdictio competat, non tamen omnis coercitio, (facti scilicet) neganda est contra executionem impedientes, ne inanis sit facta illi executionis commissio.

§. V.

An tertius interveniens pro suo interesse possit impedire executionem sententiæ inter alios latæ?

EX *c. Cùm super 17. h. t.* habetur, quòd, quamvis contra principalem actorem in judicio sententia lata sit, tertio tamen, cujus interest, qui tamen judicio tali non interfuit, nihil noceat, neque exinde præjudicium aliquod pati debeat, ita ut appellare etiam, possit à lata sententia, neque executioni ea mandari possit, donec etiam illius tertii causa, qui ob suum interesse, postquam cognovit sententiam hanc latam fuisse, legitimè appellavit, cognita fuerit, nec possessio rei vel juris ipsi aufferri, cùm nemini sine causæ cognitione sua possessio aufferri debeat. Ex quibus facilè patet, posse tertium pro suo interesse intervenientem impedire executionem sententiæ inter alios latæ, ita ut contra Reum quidem condemnatum in judicio sententia confirmari possit, contra tertium verò, si rationabiliter appellavit, infirmari, vel saltem executio illius suspendi: quamvis ante appellationem interpositam summariè probare debeat hic tertius appellans, suâ interesse, latam contra alium sententiam, vel certè præstitâ prius cautione indemnitatis ille cavere deberet, si executio videretur urgere.

§. VI.

An is, contra quem in aliqua causa tres sententiæ conformes sunt latæ, admitti debeat ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicujus ex illis, vel ad excipiendum, antequam hujusmodi sententiæ plenè fuerint executioni mandatæ?

REspondetur ad hanc quæstionem, in *Clement. ut calumniis 1. h. t.* negativè, sive deinde sententiæ hæ fuerint interlocutoriæ tantùm, sive definitivæ, sive immediatè ad se invicem, sive mediatè latæ, ut occurratur scilicet calumniis litigantiũ, prout dicit Pontifex. Quæ constitutio locum etiam habet in causa criminali, ita ut executio illius fieri debeat, antequam agatur de nullitate sententia-

rum, si scilicet de tali causa criminali agatur, cujus executio postea retractari potest. Quod si tamen plenè sit facta executio contra talem, tribus conformibus sententiis super eodem articulo condemnatum, non prohibetur hic agere aut excipere, ac admitti debet contra nullitatem harum sententiarum, vel alicujus ex illis, ne innocens nimiùm gravetur.

§. VII.

Quæ sit pœna Iudicis malè judicantis?

DE jure Civili Iudex, qui malè judicavit, litem suam facit, sive se periculo litis obstringit, ad omne damnum patti læsæ, vel ad litis saltem æstimationem resarciendam, &c. de jure Canonico verò, si contra suam conscientiam, & contra justitiam malè judicavit Iudex Ecclesiasticus, ita ut pars litigans in judicio tali committendo, & non negligendo tantùm gravetur, motus ad [illegible] judicandum favore alterius partis, vel odio, timore, aut per avaritiam, &c. incurrit suspensionem insuper per annum ab officii executione, uti habetur in *Cùm æterni. 1. h.t. in 6.* dignum est etiam ut ait Pontifex, ut, qui in tot offendit, pœnâ multiplici castigetur.

TITULUS XXVIII.

DE APPELLATIONIBUS, RECUSATIONIBUS, ET RELATIONIBUS.

SECTIO I.

De appellationibus in genere.

§. I.

Quid, & quotuplex sit appellatio, & cur sit inducta?

APpellatio communiter definitur, quòd sit à minore, seu inferiore ratione gravaminis illati vel inferendi, ad majorem seu Superiorem, tanquam Iudicem, facta provocatio. Duplex autem est appellatio, Iudicialis, & extrajudicialis. Illa fit ab actibus judicialibus, & interponitur vel ante litis contestationem, ratione gravaminis scilicet, in judicio ante litis contestationem evenientis; vel post litis contestationem ante sententiam definitivam, circa interlocutoria; vel denique fit ab ipsa sententia definitiva, aut ejus executione. Extrajudicialis est, quæ fit ab actibus extrajudicialibus gravantibus, vel quòd Iudex extrajudicialiter procedens gravet, vel quòd alii per executionem v. g. factam, aut futuram gravamen aliquod inferant. Et quamvis hæc extrajudicialis appellatio propriè dicta appellatio non sit, nec in odiosis, statutis aliquid de appellatione, appellationis nomine veniat, & non requirat Iudicem à quo, & ad quem, potest tamen in latiore aliquo sensu appellatio dici, quia ad

ad Iudicem superiorem causam v. g. defert. Causæ autem, ob quas appellationis remedium introductum est, sunt plures. Prima est, ut gravamen iniquè illatum removeatur. Secunda, ut iniquitas, seu imperitia Iudicum corrigatur. Tertia est, ut læsus per propriam ignorantiam, vel negligentiam jus suum consequi possit, & hinc appellatio propriè dicta, quoad substantiam, est juris naturalis, quia est præsidium innocentiæ, quoad formalitates verò, seu solemnitates appellationis, est juris positivi.

§. II.

Quid sit supplicatio, & quomodo ab appellatione differat?

SUpplicatio propriè & strictè dicta, prout in hoc titulo accipitur, aliud non est, quàm humilis petitio, per quam allegatâ læsione, sive gravamine, à Principe v. g. petitur, ut sententia lata contra supplicantem, ex mera gratia & benignitate Principis retractetur; cùm enim ordinarium appellationis remedium huic fortasse non competat, æquum videbatur, ut extraordinario remedio supplicationis ei succurratur. Differt autem ab appellatione primò, quòd appellatio suspendat executionem sententiæ, non autem supplicatio strictè dicta, (quæ cùm meram gratiam quærat, executionem impedire non debet) sed cautio ab eo, pro quo lata est sententia, præstari debet de restitutione faciendâ, si supplicans causam obtinebit. Secundò differunt inter se appellatio & supplicatio hæc, quòd appellatio fieri debeat intra decem dies à lata sententia, supplicatio autem institui potest usque ad biennium, ita tamen ut si non fiat intra decem dies, sed intra duos annos, executio sententiæ fieri possit, etiam nullâ præstitâ satisdatione. Tertiò differunt, quòd appellatio fiat ad Superiorem Iudicem, supplicatio verò plerumque ad eundem Iudicem, Principem v. g. qui sententiam tulit. Quartò differunt, quòd appellatio sit remedium ordinarium in justitia fundatum; supplicatio verò sit remedium extraordinarium in gratia Principis, cui supplicatur, fundatum, &c. posterioribus tamen his temporibus beneficium revisionis ad exemplum supplicationis, introductum est, ita tamen, ut etiam revisio hæc, à vera supplicatione differat, quæ non suspendit executionem sententiæ, ut dictum, cùm tamen revisionis beneficium suspendat executionem sententiæ, donec causâ cognitâ constare possit, rescindenda num sententia sit, an confirmanda, vel reformanda.

SECTIO II.

De iis, qui appellare possunt?

§. I.

Quibusnam in genere appellare permissum sit?

APpellare potest, non tantùm ille, contra quem sententia lata est, sed quilibet alius, cujus interest ex aliqua causa, non ita fuisse judicatum, etiamsi judicio non interverierit, ut ex dictis jam patet, ita ut non tantùm suo nomine, sed alieno etiam nomine appellare

possit Procurator v. g. pater pro filio, aut alius ratione commissionis, &c. modò ratam habeat talem appellationem, cujus nomine appellatum est; quin etiam fieri nonnunquam potest, ut utraque pars litigantium à sententia lata appellare possit, quatenus ea ipsis in diversis articulis contraria est, si tamen à Iudice etiam talis articuli decisio petita fuit: spectanda tamen est consuetudo tribunalium.

§. II.

An in causa pluribus communi unus tantùm appellare possit sine cæteris?

Fieri hoc posse, ita ut hujus in causa appellationis victoria, etiam aliis prosit, si communi jure juventur, & idem negotium, eadémque defensionis causa existat, ex *c. Vna 72. h.t.* patet, si tamen correi fuerint, in eadem causa, & per eandem sententiam condemnati, neque unus illorum sententiam primæ instantiæ expressè vel tacitè approbaverit, cui socii appellatio nihil prodesset, cùm sponte suâ ei renuntiaverit, aut tacitè saltem eâ se abdicaverit. Neque tamen sententia in casu appellationis contra unum ex correis lata, semper alteri correo nocet quoad condemnationem, prout sumitur ex *c. Significâsti 5. de adulter.* cùm alteri non debeat aufferri necessaria defensio, neque præjudicium generari ex condemnatione alterius.

§. III.

De aliis nonnullis in specie, de quibus dubium esse poterat, an appellare possint?

DUbitari potest primò, utrum ille qui juravit parituum se mandatis Ecclesiæ, possit non obstante hoc juramento à sententia & præcepto, quæ injustè gravari putat, appellare? &c. quæ sic, prout sumitur ex *c. Ad hoc 21. h.t.* quia juramentum generaliter præstitum explicari debet, juxta limites justitiæ & rationis, neque extendendum ad obligationem iniustam, & iniustè gravantem, & hinc quamvis juraverit aliquis standum se sententiâ Iudicis, qualemcumque illa fuerit, adhuc tamen, si per sententiam iniquè opprimatur, appellare potest, eò quòd verba hæc generalia non extendant se ad sententiam iniquè gravantem. Si tamen in tali casu frivolè tùm sine justa causa & solius subterfugii gratiâ appelletur, nulla est appellatio, prout etiam patet ex *c. quæstionis 21. h.t.* quod Capitulum ne priori contradicat, in hunc sensum accipi debet.

Dubitari potest secundò, an licitè appellet Reus, si contra Procuratorem Actoris excipiat in judicio, quòd non habeat mandatum, vel si excipiat, quòd coram alio Iudice priùs jam conventus fuerit ex delegatione Papæ, cujus posteriores litteræ nullam mentionem faciunt, & in neutro casu audiatur. &c. affirmativè, quòd in utroque casu scilicet possit appellet, prout statutum habetur in *c. Significavit 48. h.t.* cùm utrobique non justum ipsi gravamen imponatur.

Dubitari potest tertiò, an licitè appel-

let Reus, conventus in judicio actione reali, si petat rem in Libello petitam declarari seu obsignari, & non audiatur. 2. quòd licitè appellet, cùm etiam hic injustè à Judice gravetur, qui negat illi, quod à jure petendum conceditur. *c. 2. de Libell. oblat.*

Dubitari potest Quartò, utrùm Tutor, an mater tutrix filiorum, si nomine pupilli aut pupillorum inviti conveniantur in judicio, de causis post positam tutelam ortis, aut de novo inchoandis, licitè possint appellare? Respondetur ex *c. ex parte 67. h. t.* quòd licitè appellare possint contra tale gravamen, cùm non possint de talibus litibus conveniri ampliùs pupillorum nomine, positâ tutelâ; si tamen lis aliqua cum Tutore, pupilli nomine, tempore tutelæ cœpta fuisset, deberet hic eam, positâ etiam tutelâ, prosequi, nisi omnis administratio in Curatorem translata fuisset, ut ne indefensus destituatur pupillus in causa, quam ipse incipere non potuit.

§. IV.

De iis, quibus non est permissum appellare.

PRimò appellare non possunt, qui tribus edictis, vel uno peremptorio citati dixerunt se nolle venire, in pœnam scilicet veræ contumaciæ, ob quam condemnatus fuit. Secundò non possunt appellare, qui sententiam contra se latam expressè vel tacitè approbaverunt, ut dictum. Tertio appellare non possunt, qui legitimæ appellationi adversarii sui nõ detulerunt, si postea in eadem causa appellare vellent; ut scilicet in eo puniantur, in quo ipsi deliquerunt. *c. Constitutis 23. & c. Ansit. 42. h. t.* Quartò appellare non possunt, qui propriâ voce, ac sponte in judicio confessi fuerunt, & clarâ ac plenâ probatione convicti, quia talis appellatio præsumitur interposita subterfugii tantùm causâ &c. si verò tantùm confessus aliquis fuit in judicio, non tamen debito modo convictus fuit, potest quidem appellare, appellatio tamen talis, si confessionem non revocavit, & nullam rationabilem causam appellationis expressit, non habebit effectum suspensivum, qui executionem Iudicis à quo impediret, sed tantùm devolutivum, vi cujus inhibere potest executionem Iudex ad quem; *juxta c. Romana 3. §. Si autem h. t. in 6.*

SECTIO III.

De sententiis, vel actibus, à quibus appellari potest, vel non potest.

§. I.

A quibus sententiis & in quibus causis sit licitum appellare?

IN genere loquendo appellari potest à quacunque sententia valida, nisi expressè in jure sit prohibitum, quia appellatio est defensio, quæ nemini facilè negari debet. Spectato tamen jure civili non nisi à sententia definitiva, non autem interlocutoria appellari potest (ad cavendam scilicet litium prorogationem, quæ de hoc jure, nisi intra triennium expediantur, expirant) nisi interlocutoria gravamen imponeret, quod per sententiam definitivam vel appellationem ab ea reparari non potest, aut vim habeat definitivæ, vel post eam non speretur de-

finitiva. De jure Canonico autem appellare licet ab omni sententia interlocutoria & quovis gravamine tam ante quàm post sententiam definitivam, uti patet *exc. super eo 12. h. t.* cum cursu temporis non expiret litis cœptæ instantia, *Tridentinum tamen sess. 13. c. 1. & sess. 24. c. 22. de reformat.* videtur juris civilis observationem urgere, dum statuit, non licere appellare ab ordinariis locorum ante sententiam definitivam ratione gravaminis per interlocutoriam impositi, nisi interlocutoria talis esset, à qua etiam de jure civili appellari potest; servetur consuetudo & praxis cujusvis tribunalis.

Potest autem appellari, vi utriusque juris, non tantùm in causis civilibus, sed etiam criminalibus, ut patet ex *L. Et in majoribus 20. junctâ Glossâ V. negotiis Cod. h. t. can. Liceat 20. causa. 2. q. 6. & c. cùm sit 5. h. t. §. Præterea.* & ex ratione gravaminis amovendi (ex communi tamen Romani Imperii consuetudine in criminalibus, præcipuè capitalibus, non admittitur appellatio, ut dictum, ne multùm differantur criminum puniendo executiones, per frivolas appellationes, contra probationes luce meridianâ clariores) & quidem admittitur appellatio non tantùm in causis gravioribus, sed in minoribus etiam, imò levibus ac minimis causis, prout statuitur in *c. De appellationibus 11. h. t.* ad removendam quamcunque injustitiam, & quodcunque gravamen, quod in modica etiam causa contingere potest, & qua appellationis remedium ordinarium remedium est, quæ ordinaria remedia etiam in modicis rebus conceduntur, quamvis speciali statuto loci alicujus decerni possit, ne minima re admittatur appellatio, ad procendum, sumptibus in temeratiis quibuscunque appellationibus, & ne nimium multiplicentur lites, prout nec in Curia Romana appellatio admittitur pro summa, quæ non excedit 10 ducatos & quovis ab omnibus etiam extrajudicialibus gravaminibus appellari possit, etiam hujusmodi & inferendis, in judicio tamen appellari non potest, nisi à gravamine illato inflicto, aut gravaminis inferendi fundata comminatione injustè à Judice; prout docet *Glossa in Clement. sicut 3. V. injuriatur. h. t.*

§. II.

In quibus causis appellare non liceat, & in specie de appellatione à correctione Prælati seu Superioris regularis vel secularis?

NOn admittitur appellatio à legitima correctione Prælati seu Superioris, quæ fit regularis disciplinæ causâ, *c. nostram 3. h. t.* remedium enim appellationis, non ad iniquitatis defensionem, sed ad præsidium innocentiæ institutum est. *c. Cum speciali 61. §. porro h. t.* quam causam nec secularibus Clericis appellare conceditur contra disciplinam ecclesiasticam, prout statuitur *in c. Reprehensibilis 26. h. t.* & hinc in *Concil. Trident. sess. 13. c. 1. de reforma.* prohibetur appellatio in causis visitationis & correctionis, & *in c. 1. de reform. sess. 22.* statuitur, ne appellatio executionem, quæ ad correctionem pertinet, suspendat; quæ tamen intelligi debent, casu quo Prælatus aut superior, sive secularis ille sit, sive regularis

gularis, modum in corrigendo non excedat, conceditur enim in *c. Irrefragabili 13. de offic. Iud. ordinar.* contra tales, modum notabiliter in correctione excedentes, aut formam præscriptam non observantes appellatio, ita ut talem appellationem nec privilegia concessa impedire possint, quia tunc Prælatus seu Superior potestate suâ abutitur; quæ tamen ipsa appellatio, sicuti ordinariè non impedit aut suspendit executionem, sed tantùm effectum devolutivum parit, ita etiam excessus ille, ob quem fuit facta appellatio, non tantùm exprimi debet in Libello appellationis, sed etiam probari debet, cùm non præsumatur.

§. III.

De appellatione ab excommunicatione, Interdicto & suspensione.

POtest quidem à sententia excommunicationis & interdicti appellari, neutra tamen censura per appellationem, quæ latam excommunicationis aut Interdicti sententiam subsequitur, suspenditur, prout sumitur *ex c. Adhæc 37. junct. Gloss. V. interdictum. h. t.* sed parit tantùm effectum devolutivum, quod idem etiam dicendum est de suspensione ab officio Divino, & à suspensione ab ingressu Ecclesiæ *juxta c. Is cui 20. de senten. excommuni. in 6.* cùm enim censura secum trahat executionem sententiæ, quo magis scilicet timeatur, & ne per appellationes tales vilescat auctoritas Ecclesiæ, & censura contemnatur, consequenter non habebit effectum suspensivum postposita appellatio, sed tantùm devolutivum, ut Judex ad quem examinare possit, utrùm justè lata sit, & absolvere ab ea, si videatur, aut remittere pro absolutione ad excommunicatorem v. g. quin imo non obstante appellatione tali non impeditur Iudex, qui excommunicavit v. g. aliquem, quominus talem excommunicatum esse, denuntiet publicè, prout statutum habetur *in c. Pastoralis 53. §. Verum. h. t.* vix tamen hodie fieri hoc posse videtur post *Concil. Constant. Extravag. Ad evitanda*, ubi de vitandis & non vitandis excommunicatis statuitur. Certius est, cùm ea, quæ à communi jure exorbitant, extendenda non sint, *in cit. autem c. Is cui* illius tantùm suspensionis, per postpositam appellationem, executionem non impedire dicitur, quæ fit ab officiis Divinis aut ingressu in Ecclesiam, consequenter de aliis suspensionibus, ab ingressu v. g. in rei alicujus possessionem, à percipiendis fructibus beneficii &c. intelligi hoc non debet; & probabiliter etiam intelligi hoc non debet de suspensione, quæ fit ob delictum merè præteritum, & non tam medicina contumaciæ, quàm pœna delicti est.

§. IV.

Vtrùm appellari possit in causis seu factis Notoriis?

REspondetur, in talibus causis non admitti appellationem, quæ effectum habeat suspensivum, *c. Pervenit. 13 & c. Consuluit 14. h. t.* cùm appellationes contra talia notoria sint frivolæ, interim tamen non tantùm effectus devolutivus huic tali appellanti conceditur, sed à declaratione etiam notorii admittitur etiam appellatio suspensiva, cùm Judex in declaratione notorij errare possit. Potest au-

autem variis modis dici notorium aliquid. Primò per facti evidentiam, quod nullâ tergiversatione celari potest. *c. Cùm olim. 24. de V. S.* Secundò per Confessionem Rei in judicio. *c. Romana 3. §. Si autem. h. t. in 6.* Tertiò per sententiam condemnatoriam, si ab illa appellatum non sit. *c. fin. de cohabit. Cleric. & Gloss. hic V. confessione.* Quartò per testes idoneos, si nihil illis oppositum sit, si quidem ex probationibus in judicio factis exurgit notorium, postquam in causa concluſum & probationibus renuntiatum fuit, *juxta Gloſſam. in c. ſignificaverunt. 35. V. liquere de teſtibus.*

§. V.

An & qua ratione appellari poſſit, vel non, contra electionem & confirmationem Prælati?

COntra Prælatum electum, & à legitimo ſuperiore jam confirmatum non admittitur appellatio aut exceptio ad executionem illius & poſſeſſionis immiſſionem impediendam, niſi rationabilis cauſa allegetur. Licet accuſatio contra eum & denuntiatio admittatur, *c. Conſtitutus 46. h. t.* niſi excipiatur contra Electores aut Confirmatorem, quòd eligendi aut confirmandi poteſtatem non habuerint, & hoc in continenti probari poſſit, aut contra electum excipiatur, quòd crimen commiſerit, cui infamia juncta ſit, aut quòd commiſerit crimen falſi in confirmatione obtinenda &c. Secuti enim in his caſibus admittitur exceptio, ut conſuletur bono Eccleſiæ, ita in aliis caſibus non admittitur ob præſumptionem, quam pro ſe habet poſt electionem & confirmationem, & ob præſumptionem, quam malitiosè alii velint illum impedire.

§. VI.

De aliis nonnullis caſibus, in quibus appellatio non admittitur.

PRimò contra jus aut juris exceptionem, non admittitur appellatio *conſuluit. 29. h. t.* quia jus neminem juſtè gravat, niſi cauſa aliqua rationabilis allegetur, & probetur, propter quam in ſpeciali tali caſu jus commune locum non habeat.

Secundò ob hanc ipſam cauſam non admittitur appellatio à Religioſis ſuis contra conſtitutiones ſuas regulares. *Quia nos 32. h. t.* Tertiò non admittitur appellatio à pœna per legem definita à ſententia Iudicis ad hanc pœnam condemnantis *juxta cit. c. Quia nos.* ut deatur talis conqueri potiùs de Legis quitate, quàm judicantis. Quia mera executione appellari non potest. *Novit. 43. h. t.* niſi modum, formam præſcriptam, & limites poſitos ei in alio enim caſu non cenſetur gerere merus executor, qui nullam cognitionem, ſed nudum miniſterium habet, ſed Iudex potius executionem mandans. Quintò qui juramentum tulit ad cauſam decidendam, non poteſt à ſententia Iudicis appellare, quamvis poſſit ille, cui juramentum delatum eſt, ſi ex cauſa rationabili noluit illud delatere, & propterea condemnatus eſt, ut deciditur in *L. generaliter. 12. §. autem. Cod. de Re. credi. junct. Gloſſ. Detulit.* Cùm enim ille, qui juramen-

tum detulit, sponte hanc viam ad causam decidendam elegerit, consequenter meritò illi negatur appellatio, quæ tamen alteri, jurare justa de causa recusanti, non negatur. Sextò appellari nõ potest de jure civili contra sententiã in judicio possessorio latam, quia non affert magnum & perpetuum præjudicium, cùm talis in petitorio omne gravamen amovere possit, vel si non possit, conceditur ipsi etiam à sententia in possessorio lata appellatio, velut à gravamine aliter irreparabili. De jure Canonico autem, ubi etiam de minimis conceditur appellatio, etiam à sententia in possessorio lata appellari potest, uti sumitur *exc. Ad sedem 15. de restitut. spoliat.* & ex *c. significaverunt 36 de Testibus.* & ex *Clement. Vnic. de sequest. possess.* Septimò admitti non debet appellatio manifestè frivola, quæ scilicet sine legitima causa interponitur. *c. Cùm appellationibus 5. h. t.* neque excusatur subditus, quò minus teneatur obedire superiori suo ob frivolam talem appellationem interpositam, sed potiùs puniendus est, prout sumitur ex *c. Cùm parati 19. h. t. &c.*

§. VII.

De Causis commissis adjectâ clausulâ: appellatione remotâ.

EX *c. Pastoralis 53. h. t.* habetur, quòd per hujusmodi clausulam non tantùm prohibeatur, & revocetur appellatio frivola, sed etiam justa ac legitima, siea non sit specialiter in jure expressa & concessa; si enim tantùm frivolæ appellationes per hanc clausulam removerentur, nihil vel certè parùm illa clausula operaretur, cùm eâ etiam non appositâ frivolæ appellationes de jure communi admittendæ non sint. Clausula autem quælibet in rescripto apposita, quamvis strictam interpretationem mereatur, si à jure communi exorbitet, ita tamen intelligi debet, ut operetur aliquid. Dicitur autem appellatio in jure expressè concessa, & indulta, in omni illo casu, in quo à jure factum aliquod pro gravamine agnoscitur, contra quam appellationem nihil operatur clausula adjecta rescripto v. g. *Appellatione remotâ.* Cujus rei exempla habentur in *c. Postremo 36. h. t. & c. ex parte 47. eodem.* Et plura referuntur *à Glossa in cit. c. Pastoralis. V. Expressè.* uti etiam *in c. significanti. 34. c. Rodulphus 35. c. significavit. 36. de rescript. c. Exhibita. 19. de judiciis. c. Dilecti. 8. c. Dilectæ 10. c. significaverunt. 11. de Except. &c.* & quamvis cum *citata Glossa* aliqui *ex c. Vt debitus 59. h. t.* probari posse putent, quòd hodie deferri semper debeat appellationi ex causa justa & probabili interpositæ, quamvis cum clausula, *appellatione remotâ*: concessum rescriptum v. g. sit; contraria tamen sententia uti communior, ita verior est, tum quòd *c. Vt debitus*, non loquatur de Iudice dato cum clausula, *appellatione remotâ:* tum quòd verisimile non sit, jus *c. Pastoralis.* pro bono communi ad lites devitandas loquentis, tam liberaliter & facilè correctum fuisse; & hinc meliùs dicitur effectum esse clausulæ illius, *Appellatione remotâ:* quòd tollat omnem appellationem legitimam, quæ non reperitur expressè à jure concessa, non quidem quoad effectum devolutivum, sed quoad effectum suspensivum (nisi Iudex, ad quem ex speciali causa inferiori Iudici, à

quo appellatum fuit, executionem inhibeat) ita ut Iudex à quo, non deferens tali appellationi, quantumvis probabili, non puniatur, nec attentata post talem appellationem revocentur à Iudice ad quem per viam nullitatis, licet possint revocari per viam querelæ.

Potest autem causas cum hac clausula, *appellatione remotâ* : committere solus Pontifex, tanquam Iudex supremus in causis Ecclesiasticis : in causis verò profanis & inter Laicos solus Imperator, aut alius Iudex, qui superiorem in temporalibus non agnoscit. *c. super quæstionem. 27. §. si verò. de offic. Iud. deleg.* (neque enim inferior jus superioris, ad quem appellari potest, tollere potest) & clausula hæc in rescripto, plures articulos continente, qui à se invicem dependent, si ab uno eorum removeatur appellatio, etiam in aliis ejusdem rescripti articulis non concessa censetur, cùm ad causam principalem, quæ committitur *appellatione remotâ* : omnes eodem modo se habeant. *c. secundò requiris 41. h. t.* quòd si verò plura diversa negotia seu causæ non connexæ in eodem rescripto ponantur, attendi debet, ubi ponatur clausula *appellatione remotâ*, ita ut ad omnia antecedentia extendi quidem possit, non autem ad consequentia, odiosæ enim restrictiones, ad sequentia se ordinariè non extendunt, nisi connexa sint hæc consequentia cum accedentibus. *c. Inquisitioni. 71, h. t.*

SECTIO IV.

De Iudicibus, à quibus, & ad quos appellari potest, vel non potest.

§. I.

A quibus Judicibus appellari potest, vel non?

APpellari regulariter potest per se a omni Iudice, qui sententiam rulit, ve ordinarius, sive delegatus fuerit, e iamsi communi consensu partium Iudex talis impetratus fuerit, prout sumitur ex *Causam 14. de sentent. & re jud.* ubi pro rogaverint in se Iudicis alias non fit ri risdictionem, cùm in tali casu Iudex quidem approbâsse censendæ sint, non tamen sententiam, contra quam jus defensionis remedium sibi licitum re luerunt. Intelligi tamen hoc debet, q de appellatione à quovis Iudice per a citâ dictum, quòd appellari scilic quolibet possit, nisi nullum ille superi rem, in ordine ad sibi competentem risdictionem, habeat, *Can. Ipse sane & Can. Cuncta 17. causa. 9. q. 3.* C sentia enim appellationis est, ut Iudex Superiorem, ergo ubi non est Superio locum habere non potest appellatio) nisi Judex non sit, sed merus Execut tantùm, ut Arbiter compromissarius, co respectu horum nullam jurisdictionem habentium nulla possit fieri jurisdictionis suspensio, sicuti tamen fieri solet per a pellationem propriè dictam.

§. I.

§. II.

Coram quo Iudice sit appellandum.

APpellatio ut valida sit, & effectum, tam suspensivum quàm devolutivum habeat, ordinariè interponi debet coram Iudice, qui sententiam tulit, & à quo appellatur, *Glossa in c. Appellatio. 9. V. Iudici. h. t. in 6.* ita ut si plures Iudices simul sententiam protulerunt, coram omnibus simul congregatis appellatio fieri debeat; vel si non omnes, aut nullus Iudex à quo haberi possit, coram quo appellatio fieret, tum fieri ea debet coram Iudice ad quem, & Iudici à quo intimari, aut si neque hujus copia haberi possit, coram viris honestis, vel etiam uno honesto, adhibitis testibus, vel coram Notario, qui testibus adhibitis instrumentum hac super re, quòd appellatio scilicet fuerit interposita, conficiat. Sufficit etiam nonnunquam, si gravi metu quis impediatur ab appellatione, protestari coram Iudice, vel si coram hoc non possit, coram viris honestis, quòd ob gravamen tale appellare vellet, nisi Prohiberetur, expressis etiam causis appellationis, (saltem in genere) tum enim Perinde haberi debet, ac si appellâsset, si intra decem dies à lata sententia protestationem talem interposuit, prout decidit. *in c. Iustus, 73. h. t.*

§. III.

Ad quem Iudicem sit appellandum?

GRadatim regulariter fieri debet appellatio ad proximum semper & immediatum illius, à quo appellatur, superiorem, non autem, omisso medio, ad remotum & mediatum. *c. Dilecti 66. h. t.* ne Judex intermedius contemptus esse videatur cum confusione jurisdictionum; non est tamen de jure Canonico nulla appellatio, quæ omisso medio seu proximo, ad mediatum & remotum superiorem facta est, sed valet, si pars adversa nihil opponat, quia ut sic censetur pars nihil opponens consentire in mediatum, & hujus in se jurisdictionem prorogare. Imo sunt plures casus, in quibus ob speciales rationes licitè ad mediatum superiorem, omisso proximo, appellari possit. Sic primò licet de jure Canonico à quolibet inferiore Iudice in causis Ecclesiasticis immediatè appellare ad Summum Pontificem, ob prærogativam Sedis Apostolicæ, cum omnibus inferioribus Iudicibus concurrentem, nisi appelletur à subdelegato delegati Pontificii, cùm enim in tali casu delegatus Papæ repræsentet Papam, consequenter ab hujus subdelegato non immediatè ad Papam, sed ad delegatum Papæ subdelegantem, si jurisdictionem aliquam subdelegando sibi reservârit, appellari debet. Secundò ad Legatum Papæ immediatè appellari potest, omissis intermediis Iudicibus, Episcopis, Archiepiscopis &c. *argu. c. 2. de effic. Legat.* Tertiò si consuetudo præscripta habeat ad remotum immediatè appellari. *c. Romana 3. h. t. in 6.* Quartò si proximus deneget palam justitiam, aut aliàs sit inhabilis, vel si Iudex inferior & medius sponte ad mediatum causam remittat. Quintò si Episcopus litiget cum suo subdito in casu electorum Arbitrorum, à quibus non ad alium, quàm ad Papam fit appellatio &c. & quamvis

In *c. referente. 7. de Præbendis* ubi Presbyter quidam ab Archidiacono ad Archiepiscopum appellavit, omisso medio, Episcopo scilicet, appellatio fuerit admissa, fuit tamen hoc factum in casu, ubi Archidiaconus privativè excluso Episcopo jurisdictionem habuit, ita ut ad hunc casum non Episcopus, sed Archiepiscopus immediatus hujus Archidiaconi superior fuerit; prout etiam à generali Episcopi Vicario, non ad Episcopum, cujus unà cum suo Vicario idem tribunal est, sed ad Archiepiscopum appellari debet, & à sententia Iudicis delegati, ad delegantem vel ejus successorem, si aliquid jurisdictionis hic sibi reservavit, appellari debet, prout *ex tit. L. 1. De officio Iud. deleg.* jam patet.

§. IV.

Proponuntur aliæ quædam quæstiones circa Iudices, ad quos est appellandum.

PRimò quæritur, quid juris sit, si uterq; litigantium appellet ad diversos Iudices. R. Teneri quidem, si super eodem negotio pars utraque litigans ad diversos Iudices appellavit, comparere coram Iudice appellationis inferiore immediatè, qui ad superiorem mediatum appellavit, si citetur ab inferiore & suam appellationem allegare. *c. Si duobus 7. h. t.* (ne ordinariam immediati Iudicis potestatem contemnere videatur) non posse tamen hunc contra eum, qui ad Superiorem appellavit, procedere, quia jurisdictio Superioris absorbet jurisdictionem inferioris. Sunt tamen, qui putent, capituli illius decisionem tantùm procedere in illo casu, in quo licet, omisso medio inferiore, ad Iudicem superiorem mediatum appellare.

Secundò quæritur, an à Iudice laicali appellari possit ad Ecclesiasticum, saltem ad Papam? R. Valere appellationem à Iudice seculari, ad Papam, si ille sit subjectus temporali jurisdictioni Ecclesiæ Romanæ, non autem valere (spectato jure communi, quidquid sit de consuetudine) si jurisdictione temporali Papæ talis Iudex à quo, subjectus non sit. *juxta cit. c. Si duobus §. decer.* Neque enim in causis Laicorum temporalibus jurisdictionem habet Papa, nisi temporali hujus jurisdictioni illi subjecti fiant. Quòd si autem non valeat in mere laicalibus casibus appellatio ad Papam, multò minùs valebit ad alium Iudicem Ecclesiasticum.

Tertiò quæritur, ad quem appellandum sit à collatione beneficii facta communiter ab Episcopo & Capitulo. R. Non posse quidem fieri appellationem ad Episcopum, si collationi tali consentiebat, ut Episcopus, posse tamen fieri ad eum appellationem, si collationi interveniebat ut Canonicus, *juxta c. collatione 11. in §. h. t.* Illud quidem non potest, ne ad eundem, qui actum gessit, appellari videatur, cùm tamen appellatio debeat esse ad Superiorem. Hoc fieri potest, cùm ut sic non dicto Episcopus actum hunc gessisse, sed Capitulum, ergo ad Superiorem fit appellatio, si in tali casu à Capitulo ad Episcopum appelletur. Præsumitur autem rumque, ut Episcopus tali collationi curriisse, nisi probari possit contrarium ex probabilibus circumstantiis, aut autentium sit contrarium.

Sæcu-

Sectio V.

De forma, seu modo appellandi, & quoties appellare liceat?

§. I.

Quomodo interponenda sit appellatio?

APpellatio fit vel statim, Iudice adhuc pro tribunali sedente, aut saltem ad extraneos actus nondum divertente, vel ex intervallo. Si statim fiat, sufficit eam facere vivâ voce, dicendo v. g. *appello*, & hoc in actis per Notarium scribatur; si fiat ex intervallo, in scriptis per libellum appellatorium fieri debet, in quo exprimatur nomen illius, qui appellat, nomen Iudicis, contra quem, & contra cujus sententiam appellatur, & nomen Iudicis, ad quem appellatur (quamvis absolutè necessarium non sit, ut vel nomen Iudicis à quo, vel nomen Iudicis ad quem exprimatur) neque tamen requiritur, ut, si in scripto appelletur, legatur hæc appellatio coram Iudice. *c. Appellatio 9. h. t. in 6.* cùm ad intentionem juris sufficiat, porrectam eam appellationem Iudici à quo fuisse, ne appellans postmodum variare possit. Potest autem appellari, sive voce, sive scripto fiat appellatio, non tantùm per verba expressa: *appello, provoco, &c.* sed etiam per æquipollentia. *c. Ad audientiam 34. h. t.* (ubi enim certa verborum forma non requiritur, sufficit suam intentionem expressisse) quin ipso etiam facto, suscipiendo v. g. iter Romam ad causæ alicujus decisionem, appellari potest, ut patet ex *c. Dilecti 52. h. t. & ex c. Cùm olim 7. De dolo, & contumaci.* modò serventur ea, quæ in appellatione verbis expressâ servari debent, & si extrajudicialis sit appellatio per susceptum iter, ad eum Superiorem fiat, qui per viam querelæ adiri potest citra omnem appellationem. Neque tamen valet appellatio generalis, facta super omni causa, quæ contra appellantem posset aliquando moveri. *c. Inter cætera 2. h. t.* (cùm talis non appellet à gravamine aliquo, cùm nullum, nec alicujus comminatio illud urgeat) neque valet generaliter facta appellatio ab omni gravamine, quod sibi inferri posset, nisi fiat super certa causa ab eo, qui in uno v. g. articulo à Iudice à quo gravatur, cui licet per viam appellationis totam causam hanc ad superiorem Iudicem deferre. *c. Consuluit 18. h. t.*

§. II.

De forma, seu modo appellandi à sententia interlocutoria, vel gravamine extrajudiciali.

TAlis appellatio, ut valeat, debet fieri in scriptis, & expressâ causâ appellationis (nisi ex arduis una sit, quæ Sedi Apostolicæ specialiter reservatur) ut constat *ex c. Cordi. 1. h. t. in 6. & c. Vt indebitus 59. h. t.* ad minuendas litium molestias, ut ait Pontifex, & debent Apostoli, sive litteræ dimissoriales à Iudice à quo peti & dari, quibus instruatur superior Iudex, quare appellationi sit delatum, vel non. Neque potest in judicio talis appellationis alias postmodum causas prosequi, quàm nominatim in libello appellationis expressas. *Clement. Appellanti.*

lanti. 5. h. t. c. Cùm causam 62. eodem. (neque enim à solo gravamine fit hæc appellatio, sed à gravamine propter hanc causam, quam appellans coram Iudice appellationis proponere de novo vult, aut ex actis de novo producendis processus primi Iudicis justificari vel impugnari, sed tantùm ex illis, quæ coram ipso acta vel exhibita fuerunt, juxta *cit. Clement.* cùm ex aliis actis videri non possit, utrùm Iudex à quo injustè gravaverit) qui etiam docere debet taliter ab interlocutoria aut gravamine appellans, quòd legitimam exceptionem opposuerit, auditus tamen non fuerit, & ideò appellaverit, prout sumitur ex *c. Dilecto 63. h. t.* ut fiat scilicet appellatio non à gravamine præcisè futuro, si non admittatur exceptio, sed à gravamine præsente, in casu scilicet non admissæ exceptionis.

§. III.

De forma, seu modo appellandi à sententia definitiva.

QUòd vivâ voce fieri possit talis appellatio, si statim Iudice adhuc pro tribunali sedente fiat, per verbum *Appello* vel æquivalens, aut factum ipsum; & si fiat ex intervallo, intra decem tamen dies ad appellandum concessos, quòd fieri debeat in scripto, nisi causæ tantùm levioris momenti essent; & quòd in tali appellatione necessarium non sit, causam appellandi in specie allegare, sed sufficiat in genere dicere, gravatum se esse, & ideo appellare, &c. ex dictis jam patet: ex quibus etiam habetur, quòd in aliquibus, & in quibus casibus causa in specie exprimi debeat, ut valida sit appellatio; & etiamsi appellans in aliis etiam casibus causam aliquam appellandi exprima- possit tamen in hac à definitiva senten- appellatione coram Iudice appellatio- alias etiam causas prosequi, & non al- gata allegare, non probata probare, d- dummodo sint ad causæ decisionem s- servientia, uti habetur etiam in c. *Ioannes, 10. de fid. instrum.* Neque e- appellans à sententia definitiva ideo l- per appellat, quia injustum gravame- illatum fuit, & consequenter ut hic p- pareat, ex antiquis tantùm proba- bus & actis procedere potest, sicut appellatione ab interlocutoria dic- sed quòd contra ipsum pronuntiatu- & speret meliorem sententiam obti- apud Iudicem appellationis; quæ d- etiam possunt de appellatione ab inter- cutoria, quæ vim definitivæ habe-

§. IV.

Quoties licitum sit appellare?

IN eadem causa à sententia defini- bis à qualibet litigantium parte ap- lari potest, (ne per multas scilicet ap- lationes lites fiant perpetuæ) nisi i- diversis articulis in eadem causa i- graveretur aliquis, quo in casu (sal- de jure Canonico) sæpiùs appellare p- test super diversis gravaminibus *C. Quoties 16. causa. 2. q. 6.* Tertius a- cujus interest, appellare potest, etia- à partibus bis jam appellatum fuit- cùm defensionis hoc remedium neg- ipsi non possit: ab interlocutoria ve- sententia, si appellavit pars litigans, p- postmodum desertâ appellatione ad Ju- dicem à quo redeat, absque alia contu- macia, si iterum hic per interlocutoria sententiam gravare videatur, iterum a- pella-

pellari potest. *c. Directè. 39. h. t.* Neque enim hic talis ob contumaciam aliquam, quam nullam posuit, vel quæ per reditum ad Iudicem à quo, purgata fuit, ab iterata appellatione. si iterum gravetur, repelli debet.

Sectio VI.

De temporibus, seu fatalibus appellationum.

Fatalia dicuntur illa tempora, quibus elapsis facultas, quæ appellandi causâ concessa est, intercidit & extinguitur: Talia fatalia sunt quatuor. Primum est tempus interponendæ appellationis. Secundum est tempus petendi & concedendi Apostolos. Tertium est, tempus præsentandi, seu offerendi prædictos Apostolos Iudici ad quem. Quartum est tempus ad prosequendam & finiendam appellationem concessum. De primo sit

§. I.

De tempore interponendæ appellationis?

De jure antiquo appellandum fuerat in causa propria intra biduum; in causa aliena, seu procuratorio nomine intra triduum, à prolatione sententiæ numerandum: hodie tamen jure novo intra decem dies à die gravaminis illati etiam extrajudicialis, vel latæ sententiæ etiam interlocutoriæ utiliter appellabitur, utroque jure tempus hoc approbante, ad cavendam scilicet litium prolongationem, & litigantium damna *authen. hodie. junct. Gloss. Cod. h. t. c. Quod ad consultationem 15. de sentent. & re judicat. c. Significaverunt 36. junct. Gloss. V. intra 10. dies de testibus.* Est autem hoc tempus decendii, intra quod fieri debet appellatio, in principio utile, in progressu tamen continuum, ita ut non incipiat currere, nisi à tempore scientiæ, postquam scil. pars litigans scit sententiam contra se latam esse; vel postquam scivit, si extrajudicialis sit appellatio, gravamen in sui præjudicium illatum esse aut inferri: si verò cæpit currere, continuum erit usque ad idem punctum temporis, post 10. dies elapsos, à quo incepit, solemnes etiam ferias includendo, jure scil. tempus interponendæ appellationis sic disponente, ut appellans deliberandi quidem tempus habeat, quod tamen nec nimis breve sit, nec nimis longum, cùm etiam feriatis diebus appellare liceat, ut supra dictum.

§. II.

De Apostolis, & tempore illos petendi ac præsentandi.

Apostoli hoc loco dicuntur literæ dimissoriæ, quas Judex, à quo fuit appellatum, transmittit ad judicem, ad quem est appellatum, quibus testetur Titium v.g. à sententia â se lata appellâsse. Sunt autem variæ Apostolorum seu litterarum dimissoriarum species: alii dicuntur dimissorii ad Judicem ad quem directi, quibus appellatum ad illum, & admissa appellatio ei significatur; alii dicuntur reverentiales Apostoli, quibus significat Judex â quo, admissam â se appellationem, non ex justitiæ causa, sed ob reverentiam illius, ad quem appellatum est; alii dicuntur refutatorij, quibus significat Judex â quo, Judici ad quem, quòd â se admissa non fuerit appellatio, exprimendo

do causam etiam hujus non admissionis; alii dicuntur conveationales, quos pars adversa admittens appellationem dat parti appellanti, admittens appellationem sive in judicio, quamvis Judex eam non admittat, sive extra judicium; alii denique vocantur testimoniales, quandò scil. absente Judice coram Notario fit appellatio, ita ut de tali appellatione per hos Apostolos testetur Notarius &c.

Tenetur autem Judex â quo appellanti, & Apostolos petenti tradere, adeò quidem, ut si cùm debita instantia, loco, & tempore congruo requisitus non tradat, sed in causa procedat, non valeat processus, & retractandus sit per Judicem appellationis, prout sumitur ex c. *Vt super 4. h. t. 6.* præsumitur enim malo animo processisse Judex â quo, si Apostolos negavit) nisi ultro appellationi renuntiâsset, qui appellavit. Peti autem debent & possunt ab appellante (sive â definitiva, sive ab interlocutoria, sive judicialiter, sive extra judicialiter appellatum fuerit) & exhiberi â Judice, â quo hi Apostoli hodiè inter 30. dies (quos inter â die sententiæ latæ & scientiæ habitæ connumerandos, si non petiverit appellans, censetur appellationi factæ renuntiare, quæ est præsumptio juris & de jure) & peti debent ac dari expensis appellantis, prout communis praxis habet; & quidem instanter & sæpius (instanti⁹ & instantissimè) vel uno contextu, vel interposito etiam actu extraneo successivè peti debent, uti habetur in *Clement. Quamvis 2. h. t. junctâ Glossâ V. uno contextu*, ita tamen ut ad accipiendos petitos Apostolos Judex â quo certum tempus præfigere possit, cùm illius sit ex causa prorogare aut arctare tempus â jure concessum, prout habetur *c. 2. ff. de re judic.* & si appellans illo tempore non compareat, censeatur appellationi suæ renuntiâsse.

Præsentari verò debent hi Apostoli Judici ad quem (nisi certum tempus ad introducendam suam appellationem præfixerit Judex â quo, quod facere potest intra tempus sex mensium, â tempore interpositæ appellationis numerandis (jure scil. temporis hoc spatium ad introducendam appellationem præscribente, aut Judicis arbitrio, ut certum tempus præfigat, relinquente, tum ut appellanti deliberandi relinquatur libertas utrùm interpositam appellationem prosequi velit, tum ut ne nimium protelentur lites) ita ut si intra hoc â jure concessum, vel â Judice cum licentia prioris præfixum tempus suos Apostolos non præsentaverit, & appellationem suam non introduxerit apud Judicem ad quem, deserta censeatur appellatio.

§. III.

Intra quod tempus appellans prosequi debeat appellationem, & quando finire?

ANnus appellanti datur ad prosequendam, & finiendam appellationem, & ex justa causa, necessaria & evidenti, biennium, ita tamen ut Judici â quo, ordinario quàm delegato liceat brevius etiam tempus præfigere ad prosequendam appellationem suam. *c. Cùm sit & c. Ad aures 33. h. t.* quod tempus non observaverit appellans ad prosequendam suam appellationem, censeatur appellationem suam deseruisse, sive judicio

lis illa appellatio fuerit extrajudicialis. uti patet ex *Clement. Sicut 3. h. t.* cùm sit eadem utrobique ratio, ne nimium scil. ad prosequendam appellationem tempus prolongetur, & ne nimium etiam restringatur. Interim tamen, impedito agere, & appellationem prosequi, nec annale nec biennale tempus currit, cùm hoc tempus ad prosequendam appellationem remedium sui juris defendendi, utile appellanti esse debeat.

§. IV.

An Iudex à quò *possit statuere terminum ad finiendam appellationem: & quinam præterea possint terminum præfigere ad prosequendam appellationem, vel jure statutum abbreviare: & an etiam possint eandem prorogare?*

IUdex à quo non potest terminum statuere intra quę causa appellationis finiri debeat, cùm non possit legem aut terminum præscribere Superiori, ad quem appellatum fuit, ad expediendam appellationem *c. Ex insinuatione 50. h. t.* & hinc si Judex à quo terminum præfixit ad expediendam appellationem, aliud non voluisse censeri debet, quàm ut intra præfixum ab ipso terminum in tribunali Judicis, ad quem appellatio insinuetur, & appellans coram eo appellationem suam prosequatur, quod facere posse ex dictis jam patet. Non tamen Judex ad quem terminum à jure statutum, ad prosequendam appellationem moderari, seu abbreviare potest, sicuti potest à quo, nisi ex nimia dilatione sequeretur Reipublicæ damnum, aut animæ; cùm enim per appellationem interpositam Judici à quo præjudicium aliquod generetur, in quantum illius executio suspenditur, nullum autem præjudicium patiatur Judex ad quem, consequenter plus conceditur Judici à quo, ad statuendam appellationis introductionem & prosecutionem, ne nimium illi præjudicetur quàm Judici ad quem: & quamvis ipsi etiam appellanti terminum sibi statuere concedatur, *in c. Personas. 4. h. t.* ad prosequendam appellationem, restringi tamen hunc posse, si nimis prolixus sit à Judice à quo, ex eodem capitulo patet. Prorogare autem extendere terminum à jure statutum ad prosequendam & finiendam appellationem, neque Judex alteruter potest, neque pars appellans, prout expressè deciditur *in c. oblatæ. 57. h. t. & Gloss. Magna etiam in Notat. advertit*, ne lites nimium protrahantur.

§. V.

Quænam præterea jure Canonico statuta sunt circa prosecutionem appellationis?

PRimò statitur *in c. Sæpè 44. h. t.* quòd, si appellatio à Judice à quo recepta sit, & à parte adversa approbata, in termino tamen, à Judice à quo ad prosequendam appellationem præfixo, non compareat appellans, aut appellatus, contra absentem tanquam contumacem procedi possit, eò quòd terminus præfixus vim peremptorij termini habeat, qui malitiosè neglectus contumacem constituit.

Secundò statuitur *in c. Oblatæ 57. h. t.* quòd si à Judice à quo, vel ab appellante terminus præfixus sit, ad prosequendam

appellationem, neutra pars prævenire possit talem terminum, impetrando litteras, ut causa appellationis committatur, nisi fiat mentio de ipso termino, cùm meritò malitiosè videatur terminum præfixum tacuisse, ad supplantandam alteram partem litigantem : valent tamen tales literæ, si impetrate sint intra tempus à jure (non tamen ab homine) ad appellationem prosequendam præfixum, etiamsi nulla termini à jure positi fiat mentio, cùm per se Judici, qui committit hanc causam appellationis, terminus à jure præfixus notus esse censeatur, modò, si appellatus tales litteras impetrare contendat, non nimium præveniat tempus à jure concessum, in favorem præsertim appellantis, sed circa finem aut anni, aut biennij talis impetratio fiat.

Tertiò statuitur *in c. Nicolao 64. h. t.* quòd contumax habeatur illa pars, quæ post interpositam appellationem ad Curiam Romanam, aut Superiorem à Judice receptam, ac à parte approbatam, per Procuratorem quidem Romæ aut apud Superiorem appellationis intra tempus competens comparet, absque eo tamen, ut possit causam appellationis agere, sed præcisè ad impetrandam delegationem & partis alterius impetrationi contradicendum, quia in tali casu procurator videtur tantùm missus ad prolongandam litem, & frustra vexandam alteram partem, cui etiam in expensas condemnandum voluit taliter mittentem procuratorem.

Quartò statuitur *in c. Interposita. 70. §. Eidem quoque h. t.* contumacem illum non fore, qui post appellationem quidem, quæ tamen nec à Judice recepta est, nec à parte approbata, pro curatorem dicto modo ad impetrandas litteras commissionis, & contradicendum impetrationi alterius partis mi quamvis pars adversa sit parata per vel per legitimè submissum procura rem apud Iudicem appellationis ju cium suscipere, cùm in tali casu sibi putare debeat appellatus v. g. quòd satis sibi caverit appellationem app bando, ut ad Curiam Iudicis appella nis, causa appellationis devolvertur.

§. VI.

An, & ob quas Causas seu impe menta admittatur quis etiam post annum vel post biennium ad prosequendam appellationem?

Quòd impedito legitimè intra unu aut biennij tempus appellatio interpositam prosequi tempus hoc currat, sed post annum aut bienn elapsum ad appellationis prosecutio hic admittatur, ex dictis patet, & *c. Ex ratione 8. h. t.* ne præjudicium ve tali generetur, & à jure suo impera do, sine sua culpa excidat. In sex verò sex communiter impedimenta feruntur, ob quæ appellans etiam elapsum anni aut biennij tempus ad ti debet ad prosequendam appella nem. Primum est impotentia, propt infirmitatem v. g. pauperiatem &c. prosequi non possit appellationem tempus conveniens. Secundum est appellatus, vel contra quem appellat est, impediat per se vel per alium appe lantem à prosecutione appellation per suas cavillationes, v. g. fraud torias dilationes petendo, procurato judicium &c. Tertium est, si ur appe

appellans & appellatus pendente appellatione compromiserunt in arbitros, vel expresso consensu convenerunt, ut suspendatur appellationis prosecutio, nisi Judex videns periculum aut præjudicium tertio imminere, ex officio præcipiat, ut procedatur in causa appellationis, non obstante compromisso aut expresso partium consensu. Quartum est, si Judex ad quem noluerit, vel non potuerit causam appellationis audire, & cognoscere. Quintum est, si appellans à prosequenda appellatione impediatur facto tertij, vel propter negligentiam Procuratoris, qui non fuit prosecutus appellationem intra tempus debitum, quo in casu habet actionem contra impedientem appellans ad interesse; vel si impediens solvendo non sit, potest petere restitutionem in integrum appellans, sicuti petere potest in prioribus casibus, si non ipso jure restituatur. Sextum denique provenit ex casu fortuito, ut si v. g. viæ sint hostibus infestæ, missus procurator fuerit captus &c. (neque enim quod per me non stat, mihi imputari debet) ita tamen ut per testes v. g. probare debeat impeditus impedimentum, & adhibitam à se diligentiam ad impedimentum removendum.

Sectio VII.

De officio utriúsque Judicis, à quo, & ad quem appellatur.

§. I.

Quando, & quomodo procedere possit ac debeat Judex à quo sive sit ordinarius, sive delegatus?

Regulariter quidem Judex à quo debet deferre cuilibet appellationi, & gesta corã se intra 30. dies cùm Apostolis ad Iudicem appellationis transmittere (propter reverentiam scil. superioris puniendus vi utrinsque juris, si interpositæ ex justa causa appellationi non detulerit) nisi de jure prohibita sit appellatio, aut in rescripto remota: quòd si tamen per fraudem aut malitiam interposita fuisset appellatio, non debet illi deferre, aut illam admittere Iudex à quo, sed potest in causa procedere, *c. Suggestum 15. h. t.* Neque enim quod à jure concessum est ad innocentiam vel jus suum defendendum, malitiosè in alium finem detorquendum est; si verò super interlocutoria sententia seu quæstione incidente appellatum fuerit, à cujus cognitione causæ principalis decisio dependet, non potest Iudex à quo super causa principali priùs pronuntiare, quàm quæstio interlocutoria in judicio appellationis decisa fuerit, ut habetur in *c. Super eo 10. h. t.* ad cavendum scil. præjudicium: speciale illud est de jure Canonico, quòd ille, qui residere tenetur in suo beneficio, & tamen huic suæ obligationi non satisfacit, si ab Episcopo ad residentiam faciendam monitus ad Pontificem appellet, possit per Episcopum cogi ad residendum, vel ut intra certum

certum tempus præfixum ab Episcopo, ad Curiam Romanam appellationis prosequendæ causâ accedat, uti habetur in *c. Pervenit. 28. h.t.* ita ut Episcopus præbendâ eum privare possit, nisi alteruttrum fecerit, si nullam justam causam habeat, cùm de futili tantùm appellatione in tali casu sit præsumptio.

§. II.

Quod sit officium Iudicis ad quem, *& quomodo procedere possit ac debeat?*

JUdex, ad quem appellatum fuit, debet appellationem ad se delatam admittere, de ejus justitia cognoscere, & si viderit, illam legitimè interpositam, debet pronuntiare, appellationem esse justam, sive malè judicatum, bene appellatum esse. Si verò viderit, illam esse illegitimè factam, debet illam pronuntiare injustam, sive bene judicatum, malè appellatum esse. Et quamvis per se vel per alium non suspectum de causa & justitia appellationis cognoscere possit, non potest tamen causam appellationis examinandam ad Judicem, à quo est appellatum, remittere (nisi pars, quæ appellavit, consentiat. *c. Accepta. 35. h.t.* quia præsumptio est, & periculum, ne iterum gravet) etiam casu quo Iudex, à quo fuit appellatum, in locum Iudicis, ad quem fuit appellatum, modò autem defuncti aut depositi successit, (ob rationem etiam in hoc casu urgentem) sed debet in tali casu appellatio examinanda alteri personæ non suspectæ delegari, quæ vel remittet appellantem ad Iudicem à quo, si advertat malè appellatum, & in expensas temerarium hunc appellantem condemnabit (nisi Iudex à quo appellationi detulerit *c. Cùm appellationibus 5. h. t. in 6.*) vel si bene appellatum advertat, priorem sententiam à Iudice à quo malè latam cassabit, aut pro parte reformabit, & sic de causa principali pronuntiabit, modò de meritis causæ per probationes competentes ei constet, etiamsi in hac secunda appellationis instantia lis coram Iudice appellationis contestata non fuerit, vel pars conventa in hac secunda instantia fuerit contumaciter absens. *c. Per tuas 58. h.t.* cùm litis contestatio in prima instantia facta nec per appellationem tollatur, nec extendere etiam se possit ad causam appellationis. Vide plura de his apud Doctor. Method.

§. III.

Cui incumbat, seu imponi debeat Iudice onus probandi in causa appellationis?

AD initium processûs appellatus coram Iudice ad quem probare debet tria; appellâsse se legitimè & quidem legitimo tempore à sententia vel gravamine illato; & Secundò appellâsse se ex causa rationabili, tali scilicet quæ si probata fuerit, justa declaratur appellatio; & Tertiò denique debere appellans producere appellationem, ipsam sententiam v. g. à qua appellatum. Procurator autem, si per hunc appellationem prosequatur appellans, debet insuper probare mandatum, & ratum de rato. His probatis procedi v. g. contrarius, & quælibet pars excipiens suam exceptionem probare debet, ac reus causæ principalis, qui eadem probare debuit in prima instantia directè à quo

à quo, sive ex prioribus actis probationes has depromendo, sive novas producendo. Quòd si verò pars litigans exceptionem suam opponens, ob quam respondere non teneretur, à Judice audita non est, & propterea appellavit coram Iudice appellationis, probare non tantùm debet, appellâsse se ex causa probabili; sed debet insuper probare causam illam veram esse, vel saltem probare debebit, allegâsse se coram Iudice à quo causam, quare respondere non teneretur, & voluisse etiam in continenti hanc probare, auditum tamen non fuisse, (quia in illo casu pugnat contra appellantem præsumptio, quòd vexandi tantùm adversarij causâ noluerit respondere, & appellaverit, quæ in altero casu nihil probat) nisi extrajudicialiter tantùm appellet, aut absit Iudex, aut offeratur eo tempore probatio, quo non tenetur eam recipere Iudex, cùm in talibus casibus vel non adsit Iudex, cui ex officio iucumbat recipere probationes, vel non offeratur probatio tempore conveniente.

§. IV.

An, & quando Iudex appellationis procedere possit ad citandas partes, vel delegare causam alteri, vel inhibere Iudici à quo, ne procedat in causa, & ne sententiam exequatur?

IUdex, ad quem fuit appellatum, non debet in causa interpositæ appellationis ab interlocutoria citare partes ante sententiam definitivam; neque causam alteri committere potest, nisi causa probabilis, seu legitima interpositæ appellationis sit expressa, prout statuitur in c. *Romana. 3. §. Cùm autem h.t. in 6.* cùm in omni appellatione ab interlocutoria exprimi & probari debeat causa interpositæ appellationis, ut dictum: neque inhibere potest Iudici à quo, ne in causa illa procedat, aut sententiam exequatur, si contra appellationem ob defectum aliquem excipiatur, aut appellatus opponat, causam appellationis veram non esse, priusquam de legitima appellatione constet, quia prius constare debet de potestate jurisdictionis, quàm ad illius exercitium procedatur. *Glossa in cit. c. Romana. §. Si verò V. Non præsumant*; Quod ipsum etiam dici debet, si post sententiam quidem definitivam appellatum fuit, in casu tamen de jure prohibito; vel si de hoc dubitatur, ante omnia de causæ veritate Iudex appellationis cognoscere debet, ne frivolæ appellationi deferatur: admittenda tamen est appellatio etiam in casu à jure prohibito, si justa seu rationabilis causa in appellatione fuerit expressa, ut quod metu tormentorum v.g. vel per errorem confessus fuerit in prima instantia appellans. Plura ad hoc appellationis negotium spectantia ex relato *cap. Romana & Glossa illius cap.* colligi possunt.

§. V.

An si litigans coram suo Iudice non appellavit ab interlocutoria, postea verò appellavit à definitiva, Iudex appellationis possit revocare interlocutoriam, & gravamen per illam illatum reparare?

DE hac quæstione agitur *in c. Licet 12. h.t. in 6.* quod consule, quia casus rarus est.

Sectio VIII.

De effectu appellationis, & attentatis post illam.

Effectus appellationis duplex est, suspensivus, & devolutivus. De priore sit

§. I.

De effectu appellationis suspensivo.

Per appellationem à sententia definitiva ordinariè suspenditur Iudicis â quo jurisdictio, circa causam illam, in qua est appellatum, ita ut pendente appellatione eam executioni mandare non possit; non autem per appellationem ab interlocutoria, Iudicis à quo jurisdictio suspenditur, quin possit in causa procedere, donec inhibeatur à Iudice, ad quem appellatum fuit, ut ex dictis patet, & ex *c. Venientes 19. de jurejurand. & ex c. Dilectis 55. h. t.* Quamvis circa alias causas diversas à causa appellationis respondere teneatur, qui appellavit, coram Iudice à quo, si coram eo conveniatur, recusari tamen potest hic in talibus causis, tanquam Iudex suspectus, ut habetur in *c. Proposuit 24. h. t.* Sicuti enim per appellationem non eximitur à jurisdictione sui ordinarii Iudicis, nisi in ea tantùm causa, circa quam appellavit, ita in aliis causis ob periculum gravaminis recusare eum potest (saltem de jure Canonico) contra quem appellavit, & sic meritò minùs benevolum timere potest. Allegare tamen, & probare hic recusans debet coram arbitris communi consensu electis, non tantùm, quòd contra talem Iudicem in alia causa jam appellaverit, sed quòd ab eo injustè fuerit gravatus.

§. II.

Quibus casibus per appellationem non suspendatur jurisdictio Iudicis à quo, sed eâ adhuc pendente nihilominùs procedere possit?

Primò potest Iudex à quo, non obstante appellatione, & hac adhuc pendente procedere in causa, cùm attentatum attentati, faciendo omnia illa, ad faciliorem finem seu exitum causæ appellationis conducunt, modò se immiscat causæ appellationis, de v.g. cognoscendo, &c. prout sumi potest ex *c. Cùm teneamur 17. h. t.* quia per appellationem jurisdictio Iudicis a quo non est extincta, sed suspensa tantùm, quoad causam, in qua est appellatum, ita ut justitia illius cognoscere non possit; adeóque cùm dicitur pendente appellatione nihil immutandum, aut innovandum, &c. intelligi tantùm debet, ne quidquam immutetur, aut innovetur in præjudicium appellationis; non autem, quòd prohibeantur ea, quæ favorem appellationis, & faciliorem exitum à Iudice à quo fiunt.

Secundò potest Iudex ordinarius etiam qui appellavit, non obstante appellatione, & hac pendente, punire ob crimina quæ fortâsse post appellationem perpetrata, aut ante eam commisit *c. Pramissum 22. h. t.* quia eos, ut ait Pontifex, appellatio in sua iniquitate tueri non debet, quominùs per Canonicam censuram puniri debeant.

Tertiò potest Iudex à quo, sive ordinarius, sive delegatus ille sit, à cujus

terlocutoria, aut gravamine ante definitivam appellavit aliquis, si citet ad terminum certum appellantem ad audiendam revocationem gravaminis, si quidem eam faciendam existimet, quod fieri posse ex dictis jam patet, & ille qui appellavit in termino præfixo non compareat, Iudex tamen gravamen re ipsa, & actu revocet, liberè in causa, non obstante appellatione factâ, procedere contra absentem etiam tanquam contra contumacem *c. Si à Iudice* 10. *h. t. in 6*, quia cessante gravamine, propter quod appellatum, & per revocationem jam cessat, cessat etiam effectus, appellatio scilicet, & consequenter totam suam jurisdictionem habet Iudex à quo.

Quartò potest Iudex à quo eum, quem ob contumaciam v. g. suam excommunicavit, non obstante, quòd ad Papam, aut alium Superiorem hic appellaverit, ab excommunicatione absolvere, (si absolutionem hanc ab ipso petat, qui appellavit, & sufficientem cautionem adversæ parti præstet) quamvis adversarius contradicat, & appellet etiam *c. Quâ fronte* 25. *h. t.* tum quòd per hanc absolutionem non impeditur cursus appellationis, tum quòd sic animæ excommunicati consulatur, & simul per cautionem præstitam parti adversæ. Vide plura de his apud *Auct. Mech.*

§. III.

An, & quando suspendatur per appellationem censura sub conditione lata?

SI appellet, qui sub conditione censurâ affectus est, ante eventum conditionis, suspenditur in tali casu per appellationem interpositam sententia censuræ, ita ut non contrahatur, etiamsi conditio non servetur. *c. Præterea* 40. *h. t.* neque enim censuram quis incurrere potest, nisi obligetur ad id, quod sub censura illi præceptum est exequendum, sed post appellationem legitimè interpositam non obligatur quis præcepto aut sententiâ Iudicis, ergo etiamsi conditio non servetur, cujus nulla est post appellationem legitimam obligatio, non incurrit censuram: potest autem à sententia censuræ sub conditione latæ appellari, etiam post elapsos decem dies, dummodo conditio adhuc pendens sit, & nondum impleta; quia qui talia sub conditione censuræ incurrendæ præcipit, continuò censetur gravare, dum conditio eveniat, ergo continuò contra talem appellati potest: incurrit tamen hic censuram, cui sub conditione censuræ incurrendæ sub conditione præceptum, aut prohibitum est aliquid, etiamsi pendente conditione mutaverit forum & domicilium, si non appellaverit *juxta Gloss. in cit. c. Præterea*, etsi censura talis feratur per modum sententiæ judicialis ob factum præteritum, & commissum tempore prioris domicilii v. g. subjectionis, &c. quia per talem sententiam à Iudice prioris domicilii in ea causa præventus fuit.

§. IV.

De effectu appellationis devolutivo.

QUòd per appellationem causa principalis, super qua appellatum est, devolvatur ad Iudicem ad quem, ita ut hic Iudex non tantùm de justitia appellationis cognoscere possit, sed causam etiam principalem judicare, & decidere possit, ac debeat ex *c. Ut debitus* 59. *h. t.*

h.t. patet *junct. Gloss. V. Alioq.* Et consequenter appellatio etiam parit effectum devolutivum, & in illis sæpè casibus, ubi suspensivus effectus locum non habet, ut ex dictis patet. Imò non tantùm causa principalis per appellationem devolvitur ad Iudicem ad quem, sed etiam ejus accessoria, sive quæ illam consequuntur *c. Dilectis 55. h.t.* ob causæ scilicet connexionem.

§. V.

De attentatis, appellatione pendente, eorúmque revocatione.

QUòd pendente appellatione nihil sit innovandum, supra dictum, ita ut tales innovationes attentatorum nomine veniant, quæ revocanda in hoc §. dicuntur: & hinc si appellatum in casibus licitis fuit à sententia definitiva, debet Iudex appellationis ante omnia revocare non tantùm quæ post appellationem innovata fuerunt, sed ea etiam omnia, quæ medio tempore inter sententiam latam, & appellationem interpositam innovata fuerunt, modò debito tempore appellatum postmodum fuerit (quia hæc talia in casu appellationis à Iudice à quo facta, censentur facta à Iudice incompetente *Glossa in c. Venientes 19. V. Possessionem ipsam de jurejurand.*) nisi casus esset, in quo non admittitur appellatio de jure, aut probari non posset, definitivè pronuntiatum fuisse, fuisse appellatum, & aliquid fuisse innovatum. Si tamen ab interlocutoria tantùm appellatum sit, non potest post eam appellationem attentata revocare Iudex appellationis, nisi priùs constiterit, causam appellandi, & legitimam, veram esse, nisi Canonicè à Iudice ad quem inhibitum fuerit Iudici à quo, ne procedat ulterius *c. Non solùm* §. *Illa verò h.t. in 6.* quia appellatione ab interlocutoria non suspenditur jurisdictio Iudicis à quo, nisi causa rationabilis appellandi allegata probata fuerit, & sic appellatio justificata, quod in appellatione à definitiva locum non habet.

§. VI.

Alia quædam observanda circa revocationem attentatorum post appellationem proponuntur.

PRimò habet locum hoc remedium revocandi attentata non tantùm post appellatione judiciali, sed etiam extrajudiciali (sive à judice à quo, sive à quibusvis innovatum aliquid fuerit) quando appellationis justa, ac probabilis fuerit, parte citatâ causa revocandi attentata cognita fuerit, quia non tantùm appellatione pendente nihil innovandum, sed in genere etiam lite pendente *c. 1. & 2. ut lite pendente &c.* & hinc cùm appellatio judicialis sit saltem provocatio ad *c. Cùm sit 5.* §, *Si verò h.t.* etiam licita dentiam inducit, si tamen talia ta post appellationem extrajudiciariam facta sint in gravamen seu iniqué diminutionem appellationis *c. Cùm nobis 19. de* collatio beneficii post legitimam lationem facta ab eo, à quo appellatum est, est ipso jure nulla, & revocari debet tanquam facta post & contra pellationem *c. Dilecti 1. h.t.*

Secundò, sicuti licitè appellatur Judicem ante litem contestatam vantem aliquid, vel si sine justa causa ab ipso ex consensu partium ad dum assignatum præveniat,

quæ post appellationem attentata sunt, revocari debent *c. significante 69. h. t.* Non censetur tamen pars litigans, quæ certò est in possessione rei litigiosæ, innovare aliquid, si re tali, dum appellatio & lis pendet, utatur, neque usus talis inter attentata numerandus est.

§. VII.

Qua ratione attentata, seu innovata post appellationem extrajudicialem sint revocanda? & de privilegiis, quæ competunt remedio revocandi attentata?

QUi appellavit extra judicium ex verisimilibus & probabilibus causis, ne in possessione sua molestetur aut turbetur, potest postea spoliatus non tantùm ut in pristinum statum restituatur, agere, sed per viam etiam attentati non tantùm contra spoliantem, sed quemvis alium, sive malæ sive bonæ fidei possessorem agere potest, ut fructus etiam percepti post interpositam appellationem eidem restituantur. *c. Bonæ 51. h. t.* qui enim rem spoliatam detinet, in præjudicium spoliati appellantis detinet, & consequenter non tantùm ratione hujus, sed etiam ratione fructuum conveniri potest per viam attentati. Et hinc apparet, quòd remedium revocandi attentata, pendente appellatione, longè uberius & pinguius sit, quàm interdictum unde vi, seu recuperandæ possessionis, cùm illi plura privilegia competant, quæ huic non concedantur: primò enim per viam attentati agi potest contra bonæ etiam fidei possessorem, si post appellationem res, ratione cujus appellatum fuerat, in eum delata fuit, ut ex modò dictis patet. Secundò non debet servati ordo judiciarius, si remedium revocandi attentata intentatur, sed sufficit implorato Judicis officio de plano & summariè procedere. Tertiò competit etiam hoc attentati remedium pro rebus mobilibus. Quartò, non potest opponi agenti per viam attentatorum notorius defectus proprietatis, aut exceptio alterius spoliationis, vel excommunicationis. (saltem in appellatione judiciali, quæ se potius habet ut defensio, licita etiam excommunicatis, quàm ut actio illis prohibita.) Quintò non requiritur allegare & probare titulum, si per viam attentati revocandi in causa beneficiali agatur &c. quæ tamen vel requiruntur, vel saltem non requiruntur in interdicto unde vi.

§. VIII.

Quis Judex cognoscere possit de revocatione attentatorum post appellationem?

COgnoscere, num attentata post appellationem sint revocanda, ad Judicem appellationis pertinet, qui enim de principali cognoscit, de appellatione scil. cognoscit etiam de accessoriis, seu connexis, uti sunt attentatorum revocatio. *c. Sollicitudinem 54. h. t.*

Sectio IX.

De cessatione, aut revocatione, renuntiatione, & defensione appellationis.

§. I.

An & quomodo per revocationem Judicis, & per renuntiationem cesset, & tollatur appellatio?

SI Judex (sive ordinarius ille sit, sive delegatus) qui partem litigantem gravavit, & à quo ratione hujus gravaminis appellatum fuit, postea ab hujusmodi gravamine desistat, illúdque revocet, cessat appellatio. *c. Cùm cessante 60. h. t.* quia cessante causâ (finali scil. & principali & quidem adæquatè, non autem tantùm impulsiva) gravamine sc. cessat etiam effectus, appellatio scil. prout supra etiam insinuatum, & de interlocutoria intelligendum, quam revocare potest Judex à quo, intra decendium ad petitionem partis adversæ, vel ex officio etiam postea, (cùm respectu Judicis non transeat in rem judicatam) etiam invitis partibus & pendente appellatione. Cessat etiam & tollitur appellatio per renuntiationem, sive hæc expressa sit, sive tacita, expressè scil. desistendo ab appellatione: quod potest facere, qui appellavit, si res adhuc sit integra, tacitè verò actum contrarium appellatione exercendo intra debitum tempus non petendo Apostolos, aut non introducendo appellationem &c. quibus in casibus sumptus, si quos fecit, ratione appellationis talis adversarius, teneatur debet, qui appellavit, & ab appellatione jam cessat.

§. II.

Quomodo procedendum sit, si appellatio sit deserta? & an prosecutio appellationis desertæ impediat, ne sententia transeat in rem judicatam?

IN causis quibusdam, electionum aut alijs beneficialibus, in quibus perior non tantùm ad instantiam pa sed ex officio procedere potest, Judex appellationis proprio motu & officio procedere, de meritis cause impedimentis oppositis cognoscere &c. super quibus appellatum fuit, cum appellans appellationem deseruerit, que enim talis desertio officio Judi præjudicat, cùm sint diversi modi cedendi, per viam actionis ad instan partis, & ex officio Judicis, quamvis unus tollatur, non tollatur men alter modus, prout sumitur *Constitutus 45. h. t.*

Neque prosecutio appellationis pedit, quominùs sententia, à qua app latum fuit, transeat in rem judicat ac si ab ea appellatum non fuisset, deserta fuit talis appellatio, *juxta Si appellatio. 6. h. t.* Sicuti enim pr ipsum temporis ad appellandum co tuti, si intra illud tempus non appel tur, ratificatur prior sententia & in judicatam transit, ita manet illi senten tiæ suum robur, etiamsi intra tempus debitum ab ea appellatum fuerit, si men postea deserta fuit appellatio quoad

quamvis iterum suæ desertionis pœnitens eam prosequatur, ac si ab ea appellatum non fuisset, & consequenter transit in rem judicatam, ita ut sententia à Judice ad quem lata, contra priorem sententiam à Judice à quo latam, nulla sit, velut lata à non legitimo Judice & contra rem judicatam.

SECTIO X.

De Recusationibus & relationibus.

§. I.

Quid sit recusatio, & quomodo cum appellatione conveniat, vel ab illa differat?

RECusatio est Judicis & jurisdictionis ipsius, propositâ causâ suspicionis declinatio, eo quòd Judex v. g. ex causa verosimili suspectus sit, ut scilicet majore sinceritate lites procedant. *can. Quod suspecti 15. causa 3. q. 5. c. Causam. 17. & c. Suspicionis. 39. de Officio deleg.* Convenit in aliquibus cum appellatione, in multis tamen etiam differt. Conveniunt inter se primò, quòd sicuti per appellationem receditur ab audientia Judicis, ejusque Jurisdictio suspenditur, ita etiam fiat per recusationem; quâ pendente non potest actum aliquem judicialem Judex recusatus exercere. Secundò æquiparantur, quoad modum proponendi, ut sicut sine justa & rationabili causâ expressâ non admittitur appellatio ab interlocutoria, ita nec recusatio Judicis. Tertiò in eo etiam conveniunt, quòd sicuti regulares possunt appellare à correctione superioris, si modus in ea excedatur, ita possit etiam superior recusari, si valde suspectus esset, & ob passionem excessurus putaretur in corrigendo, dummodo manifesta sit causa suspicionis. Differt autem appellatio à recusatione. Primò quòd recusari possit Judex, etiam si non gravet, cùm tamen appellari non possit à Judice nisi gravet. Secundo quod recusari aliquis non possit Judicem, in quem consensit, cùm tamen ab hoc appellare possit. Tertiò quòd à Vicario generali aut officiali non possit appellari ad Episcopum, possit tamen coram hoc Vicarius v. g. recusari. Quarto quod in eadem causa non liceat tertia appellatio, possit autem post secundam appellationem Judex recusari &c.

§. II.

Quando, & quomodo fieri possit, recusatio Judicis, & quis sit illius effectus?

PRoponi debet recusatio Judicis intra 20. dies post libellum ante contestationem litis; quia recusatio hæc ad dilatorias exceptiones pertinet, ante litis contestationem proponendas, ne agendo aut respondendo coram illo videatur eum ut Iudicem approbare. Sicuti autem 20. dies de utroque jure conceduntur parti ad deliberandum, utrùm litigare velit, ita hî etiam subservient ad recusandum Iudicem, nisi notorium sit eum carere jurisdictione; vel judicium subeat de excommunicatione v. g. actoris, cum protestatione, ut salva sibi maneat recusationis exceptio, vel post

litem primùm contestatam suspectus Iudex fiat aut innotescat. &c.

Posito tamen quòd contra Iudicem recusans exceptionem recusationis opponat, & causam suspicionis allegaverit, quæ nec manifestè frivola nec notoria sit, cogi possunt partes litigantes, ut in arbitros (ultra unum diætam à Diœcesi non distantes) compromittant, qui de causa suspicionis cognoscant; quæ si probata non fuerit (ut vult Ius Canonicum) intra terminum præfixum, poterit Iudex non obstante frivolâ recusatione, in causa procedere, sicuti enim ratio naturalis dictat, quòd suspecti Iudices ad causam decidendam admitti non debeant, sed vel alij à se delegando, si ordinarij sint, committant, vel ad delegantem aut superiorem remittant, ita nec debet illis partis recusatio obesse, si nulla sit recusandi causa, *c. Secundò requiris 41. §. tertiò postulat h. t. junctâ Gloss. V. allegare & c. Cum speciale 61. eodem.* Effectus autem recusationis est, quòd suspendat Iudicis recusati jurisdictionem, ita ut pendente cognitione de justitia recusationis, in causa procedere non possit, non quidem quasi ipso jure, quæ post recusationem gesta sunt, nulla sint (nisi notoria sit recusationis causa, aut arbitri jam electi essent, qui de justitia recusationis cognoscant, quia ut sic res jam non est integra, & jam est jurisdictio translata in arbitros) sed quòd interponi possit appellatio, si post recusationem judicare velit recusatus *c. super quæstionum 27. de offic. deleg.* quia ut sic gavare incipit.

§. III.

Quid sit relatio, quomodo & quando fieri debeat, & quis sit illius effectus?

RElatio est consultatio Iudicis de jure dubitantis in causa ad Principem missâ; eò ipsò enim, quòd in casu non nunquam nullum jus expressum videtur, vel certè dubium illud sit, & diversas patiatur interpretum opiniones, meritò nonnunquam ad Principem [illegible] videtur relatio, ut ab eo intelligatur, quid in judicando fieri velit; & quamvis [illegible] allata definitione videatur inferri posse, relationem non esse, nisi causa tota ad Principem remissa sit, ita ut hujus [illegible] sit, sententiam ferre, in usu tamen hodierno non esse, in negotijs privatorum, strictam adeò relationem, fatentur plerique.

Quodsi tamen ad Principem referendam causam, vel articulum causæ [illegible] Iudex, debet relationem, vel consultationem illius priùs partibus exhibere, ut [illegible] consultationi tali aut relationi adhibeatur. *c. Intimâsti 68. h. t.* & partibus vera non sit in omnibus relatio, detur occasio eam corrigendi vel appellandi.

Debet autem fieri relatio, si facienda videatur, non post sed ante sententiam definitivam exceptis causis criminalibus, in quibus priùs fertur sententia; ut deinde Princeps judicet, an eam ferri oporteat, prout ex civilibus rationibus probatur.

Effectus denique relationis est, quod per eam suspendatur jurisdictio Judicis [illegible]

inferioris, quæ statim quiescit & suspenditur, postquam causam referendam decrevit, ita ut eâ pendente nihil innovati aut attentati debeat, nec de causæ meritis inquiri, donec superior consultus aut ejus successor responsum dederit, & irrita futura sint, quæ post eam decretam innovata seu attentata fuerint, si tamen partes in eam consenserint, ex quarum etiam consensu causam reassumere potest, si nondum ea relata Principi fuerit, *argu. c. Bona 4. de postulat. Prælat.*

TITULUS XXIX.

DE CLERICIS PEREGRINANTIBUS.

PEregrinantium nomine in hoc titulo intelliguntur illi, qui Romam proficiscuntur ad limina Apostolorum visitanda; vel ex alia causa necessaria & probabili ad sedem Apostolicam, & quamvis Rubrica tantùm de Clericis loquatur, fatentur tamen AA. etiam de Laicis taliter Romam proficiscentibus seu peregrinantibus intelligenda esse, quæ hîc statuuntur. Statuitur autem *in c. unico h.t.* ut qui proficiscuntur ad sedem Apostolicam, ipsi cum suis rebus sint sub ejusdem sedis protectione constituti, & quòd si quid durante itinere illis ablatum sit, restituendum illis sit, (quia contra peregrinantes ad sedem Apostolicam nihil est innovandum, & talis peregrinatio ad sedem Apostolicam habet vim appellationis) sive deinde ipso facto extra judicium illis aufferantur aliqua, sive in judicio per sententiam Iudicis, cujus processus ipso jure nullus est, nisi accedens ad Papam citatione fuerit præventus, antequam iter institueret, *juxta c. penult. de foro competente.*

TITULUS XXX.

DE CONFIRMATIONE UTILI VEL INUTILI.

§. I.

Quid & quotuplex sit confirmatio?

COnfirmatio, prout hoc titulo de ea sermo est, communiter sic definitur, quòd Juris prius habiti seu quæsiti sit per Legitimum Superiorem facta corroboratio. Potest autem duplici modo fieri actûs alicujus confirmatio. Primò tanquam necessaria per se ad complendum actum prius inchoatum,

& non perfectum quoad substantiam suam, qualis est confirmatio electi ad prælaturam v. g. quæ si valida sit electio, valida etiam ipsa erit, & electo tribuat jus perfectum; nulla tamen erit, si nulla sit electio. Secundò fieri potest confirmatio, non tanquam per se ad substantiam actûs necessaria, sed ut ei majus robur, firmitas & auctoritas tribuatur, quæ fieri debet per legitimum superiorem (quæ enim à paribus in jurisdictione fiunt, non tam confirmationes, quàm approbationes dici debent, cùm par in parem non habeat imperium, & quæ ex voluntate talis superioris actum de se invalidum, validum faciunt, innovationes rectiùs dicuntur, quàm confirmationes) & duplex esse dicitur. Prima dicitur simplex confirmatio, & in forma communi ordinaria facta, quando scil. Princeps v. g. non plenè sed confusè tantùm de negotio instructus, actũ v. g. ab inferiore gestum confirmat in eo statu, in quo ante fuit: altera fit cum perfecta talis negotij & omnium circumstantiarum cognitione, quam sæpius etiam indicat Clausula *Ex certa scientia.* Differunt autem inter se hæ duæ confirmationum species, quòd illa, quæ fit in forma communi, nullum novum jus tribuat aut valorem actui cui accedit, sed relinquit invalidum, si invalidus per se est: altera verò species, quæ fit in forma speciali & cum plena causæ cognitione, novum jus tribuit actui, & hunc, si invalidus ex se est, defectum supplendo, validum facit, si tamen à confirmante defectus ille suppleri possit. Uti habetur *in c. 1. de transact. junct. Gloss. fin.*

§. II.

Ex quibus signis cognosci possit, quæ confirmatio alicujus dispositionis vel actus facta sit in forma communi vel speciali?

OMnis confirmatio censetur facta in forma communi & ordinaria, nisi aliquod signum apponatur, ex quo constet eam in forma speciali factam, cum specialia non præsumantur sed exprimantur. Sunt autem signa, quæ probant in forma speciali factam confirmationem, varia.

Primò, si in rescripto confirmationis totus tenor dispositionis vel actûs, qui confirmatur, specificè inseritur; in casu enim casu constat ex certa scientia quantum fuisse Principem v. g. & sufficientem rei, quam confirmat, notitiam habuisse, ac voluisse omnem defectum, si quis fortasse in dispositione illa reperiri posset, supplere, prout colligitur etiam ex c. *Innerabilis 8. h. t.*

Secundò quando expressè adjecta clausula *Ex certa scientia* (rectè enim tali casu, licèt tenor dispositionis in rescripto confirmationis expressus non sit, supponitur sufficiens rei notitia penes Principem v. g. fuisse) vel alia æquipollens *ex plenitudine potestatis v. g.* aut *non obstante quacunque lege aut consuetudine contrariam &c.* aut ex alijs verbis rescripti confirmatorijs talis certa scientia colligatur, quibus in casibus censetur Princeps defectum, si quem fortassis posset dispositio, supplere; nisi defectus talis non esset juris positivi, qui à confirmante suppleri potest; aut sit ex illis aliqua quæ

quem Princeps non solet supplere, aut supplere non potest sine præjudicio alterius, quo in casu præjudicii etiam mentio fieri deberet, non obstare scilicet hoc, si validum actum reddere deberet confirmatio.

§. III.

Quando Confirmatio sit utilis seu valida, vel inutilis sive invalida?

COnfirmatio super re litigiosa, de qua lis jam est mota in judicio non impedit Iudicem inferiorem, quò minus causam cognoscere & decidere possit, si in rescripto confirmatorio nulla litis motæ facta est mentio: impeditur tamen Iudex à cognitione & decisione causæ talis, si in rescripto confirmatorio litis motæ facta est mentio; sicuti impeditur etiam si prius ante litem motam, dum pacificè rem possidebat, confirmationem impetravit, quamvis nulla litis, quæ tum nondum erat, facta sit mentio, cùm in his casibus rescriptum confirmatorium (cæteris paribus) validum & utile sit, non autem in primo casu, ubi rescriptum nullam de lite jam mota mentionem faciens subreptitium esse ex dictis jam patet, & consequenter invalidum etiam & inutile.

Non possunt quidem contra confirmationes, quæ à sede Apostolica ex certa scientia emanârunt, judicare & cognoscere Judices inferiores, nisi speciale mandatum à Papa accipiant, aut manifestum sit, quòd tales literæ confirmatoriæ sint subreptitiæ; possunt tamen contra confirmationes in forma communi factas, de re in judicium adducta saltem per accidens cognoscere & judicare, cùm per tales confirmationes non fiat nova concessio sed fundentur in valore rei confirmatæ: unde si rem confirmatam taliter validam non esse censeat Iudex, judicat etiam confirmationem illam invalidam & inutilem esse, quia accessorium sequitur naturam principalis juxta *reg. 42. in 6.* Nihil valent & inutiles sunt literæ, quæ latam sententiam confirmant, si post interpositam à parte contraria appellationem impetratæ sunt ab appellato, nullâ factâ mentione appellationis post sententiam interpositæ: valent tamen & utiles sunt, donec de iniquitate sententiæ plenius fuerit cognitum, si impetratæ sint post appellationem quidem à parte contraria interpositam, ita tamen ut hujus appellationis mentionem fecerint, quamvis in posterioribus fortasse literis ab appellante impetratis clausula generalis: *non obstantibus prioribus literis si veritati aut justitiæ præjudicent:* adjecta fuerit, nisi in posterioribus his literis specialis mentio fiat de literis confirmatoriis priùs impetratis; quo in casu priores confirmatoriæ omninò non valent *c. Bonæ 3. h. t.* tum quòd literæ confirmatoriæ in primo casu impetratæ sint subreptitiæ, cùm nullam de appellatione interposita mentionem faciant; tum quòd per clausulam tantùm generalem non revocentur priores literæ in forma communi concessæ, & confirmantes sententiam, *Sicuti justè lata fuit.*

Confirmationem, quam pro sua persona obtinet à Papa Religiosus pro Prioratu vel alia temporali administratione, confirmanda est, est irrita & nulla, si religiosum se tacuit *c. ad nostram 5. & c. porrecta 6. h. t.* ne prætendere possint

contra

contra suos regulares superiores exemptionem aliquam, & quòd ab his amoveri non possint : si tamen religiosum se esse expressit, & Papa hoc in suo rescripto asserat, quòd Religioso huic ex certa scientia administrationem talem ad dies vitæ confirmet, valida & utilis est confirmatio (sive motu proprio concessa fuerit, sive ad instantiam Religiosi fuerit impetrata) ita ut amoveri ab hac administratione ab inferiore suo Prælato non possit (nisi à Papa specialem licentiam aut mandatum habeat, vel nisi crimen commiserit hic confirmatus, quòd de jure communi depositionem meretur) cùm per talem confirmationem specialem quoad hanc administrationem regularis talis subjiciatur Summo Pontifici, quamvis quoad alia suo Prælato subjectus maneat.

Neque valet etiam aut utilis est confirmatio in forma communi concessa, qua confirmantur Laudum contra formam Iuris vel compromissi per arbitros factum, & communi consensu utriusque partis receptum, *c. Examinata 7. h. t.* neque enim tale Laudum contra formam Iuris aut compromissi latum valldum est, aut à partibus valorem accipere potest (nisi ut in vim pacti valeat) ergo si in forma communi à Papa tantùm confirmatum sit, nulla & inutilis erit talis confirmatio.

Denique nunquam utilis est confirmatio in forma communi facta, si juri alterius præjudicet. *c. sua nobis, 9. h. t.* quamvis enim Papa per plenitudinem potestatis jus uni quæsitum in mera beneficiali præsertim & Ecclesiarum auferre possit & alteri dare per confirmationem, tamen in forma communi concessum hoc non facit, prout passim & regulæ Cancellariæ docent.

§. IV.

An innovatio privilegiorum habeat vim Confirmationis, ita ut novum jus tribuat?

POssunt quidem privilegia, sicut etiam instrumenta, ne propter vetustatem omnino pereant & corrumpantur renovari, hæc tamen innovatio ordinariè (nisi fiat ex certa scientia & forma speciali) nullum novum jus tribuit, sed antiquum, si quod competebat, conservat, & consequenter innovatio majus robur non habet, quàm confirmatio in forma communi concessa. *parte 13. de privileg. c. Cum dilecta.* Cum talis innovatio tantùm fiat ut lior & diuturnior sit ejus probatio conservetur privilegium, cujus esset consumpto instrumento tusto perditio. Potest tamen cujus interest privilegium non contradicendo impedire illius vationem, ne novis litibus detur occasio.

LIBE

LIBER TERTIUS. DECRETALIUM.

TITULUS I.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM.

NOmine Clericorum absolutè prolato non intelliguntur quidem in materia odiosa Episcopi, aliique in dignitate Ecclesiastica constituti, aut Canonici cathedralium Ecclesiarum, vel Regulares; quia tamen hujus Tituli materia etiam, & potissimùm his in dignitate Ecclesiastica constitutis, uti & Regularibus convenit, ideò etiam Rubrica hæc ad eos extendenda est, si tamen, quod de vita ac honestate Clericorum statuitur, non videatur potius materia favorabilis, quàm odiosa.

§. I.

Qualis vitæ probitas, & conversatio requiratur in Clericis?

STatuit Concilium generale Lateranense, sub Innocent. 3. celebratum, prout refertur *in c. Ut Clericorum 13. h.t.* ut omnes Clerici, præsertim in sacris ordinibus constituti in Latina Ecclesia continenter, & castè vivant, (juxta delicti gravitatem puniendi, si contra hanc constitutionem deliquerint) neque monasteria Monialium sine manifesta & rationabili causa frequentare præsumant, prout prohibetur *c. Monasteria. 8. h.t.* ad omnem scilicet intemperantis animi suspicionem præcavendam, sanctitati Clericorum maximè contrariam.

Secundò in eodem Concil. prout refertur *in c. Acrapula 14. h.t.* etiam statuitur, ut omnes Clerici à crapula & ebrietate diligenter abstineant, neque alios ad bibendum incitent, aut se mutuò ad æquales haustus provocent, sub pœna suspensionis ab officio vel beneficio.

Tertiò vult Pontifex ab omni avaritia eos esse, quàm maximè, alienos; & hinc *in c. Cùm ab omni. 10. h.t.* non vult, ut Judices, delegati à Papa, salarium accipiant à partibus pro labore judicandi, (cùm ex suis beneficiis hi tales sufficientes sustentationi reditus habeant) præter esculenta quædam, & poculenta, liberaliter oblata, & modica, quæ inter paucos dies absumi possint, *c. Statutum 11. §. Insuper de Rescriptis in 6.* & nisi, necessitate cogente, extra domicilium suum ad causam sibi commissam cognoscendam exire debeant, quo in casu expensas itineris, moderatas tamen petere possunt à partibus (cùm eorum beneficia non conferantur talibus cum annexa jurisdictione ordinaria ad taliter judicandum) vel si congruam sustentationem non habeant ex aliis reditibus Ecclesiasticis,

clesiasticis, quia 6. *Cùm ab omni.* de judicibus delegatis, qui sufficiens sustentationi beneficium habent, loquitur.

Neque tamen hæc constitutio de Judicibus tantùm à Papa delegatis intelligi debet, sed etiam de ordinariis, tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, quibus ex beneficio suo, vel ex publico, sufficiens salarium numeratur, cùm sententiæ venales utroque jure prohibitæ sint; quin etiam Iudices ab inferioribus ordinariis, Episcopis v. g. delegati; spectato jure communi, à partibus pro ferenda sententia nullum salarium, munus, sportulas, aut xenia, &c. accipere possunt, cùm ab ordinario delegante, cujus est ratione officii causas expedire, victualia & expensæ his delegatis solvendæ sint. Consulenda tamen in his, & observanda recepta consuetudo, juxta quam moderatum quid à partibus nonnunquam exigitur, quæ sæpissimè fundatur in defectu sufficientis salarii aliunde assignati.

Quartò, plura alia ad mores & honestatem vitæ Clericalis conducentia in variis hujus Tituli capitulis statuta sunt, quæ utiliter legi possunt, & utilius observantur.

§. II.

De habitu, & vestitu Clericorum.

Quòd Clerici in sacris ordinibus constituti, & beneficiati, etiamsi minoribus tantùm initiati sint, præter coronam, sive tonsuram congruam in capite, vestem ordini Clericali convenientem deferre debeant, ob status decentiam, ex *c. Clerici* 11. *h. t. ex Clement. 2. eodem & ex Trident. sess. 14. c. 6. de ref rm.* patet; ex quibus juribus etiam patet, non tantùm varia genera vel mentorum, rubra v. g. viridia, strim auro multo illusa, intertexta, aut orn ta, &c. prohibita illis esse, (nisi spec privilegia, qualia Cardinales hab aliud permittant, aut necessitas exp sub pœna suspensionis à percep fructuum Ecclesiasticorum, aut inhab litatis ad Ecclesiasticum beneficium, amissionis privilegii fori, &c. sed an lorum etiam gestationem (nisi ex ob dignitatis Ecclesiasticæ hoc illis com tat) & armorum delationem, nisi justa causa pro sui defensione, in itin talia licita faciat sæcularibus Clerici cepta consuetudo, quæ multa de j prohibita, hodie licita facit.

§. III.

De negotijs, & exercitiis, qua ricis sunt prohibita.

Prohibetur quidem Clericis in ge re, ut ne officia, commercia, negotia sæcularia, maximè inhon exerceant, in specie tamen *in c. Cl 15. h. t.* prohibetur illis, ne mim histrionibus intendant; ne taberna blicas adeant, nisi ob necessitat itinere constituti; ne aleis lud vel ejusmodi ludis intersint, qu gis fortunâ, quam arte & ind strià ludentium reguntur; ita ut gra pœnam incurrant de jure, si in maj quantitate, aut cum publico scan ludos tales frequentent, & in *c. Cl decore. 14. h. t.* prohibetur illis, ne templis exhibeant ludos theatrales mi honestos, & scurriles, nullâ consu dine suffragante; præsertim etiam

personæ religiosæ, ludibrii causâ, sub ficto schemate introducantur (pia tamen spectacula in templis exhibere, ad præsepium, aut sepulchrum Christi, &c. non prohibetur) & in *c. Ex literis 16. h.t.* negotiationes si exerceant illis illicitas, & prohibitas, de quibus infra, prætermissis divinis officiis, ac ter moniti ab Episcopo suo non desistant, amittunt ptivilegium Clericale, quoad bona patrimonialia, & facultates tales illis competentes, ita ut non minùs quàm Laici ad omnia onera, & tributa ex hisce facultatibus suis obligentur, quia talia agendo reddunt se indignos privilegio Clericali: & denique juxta *c. Clerici. eodem in 6.* omni privilegio Clericali privantur, si joculatores, mimos & histriones, &c. se præbeant, ac ignominiosam hanc artem per annum publicè exerceant, vel etiam breviore tempore, postquam ter ab Episcopo, aut superiore suo moniti, non reliquerint; eò quòd scilicet talia faciendo multùm detrahant dignitati ordinis Clericalis, & ipso jure sint infames *L. 2. §. ult. junct. Gloss. V. Definit. ff. De his qui notant. infam.* Vide plura in *Clement. Diœcesanis 1. h.t.*

TITVLVS II.

DE COHABITATIONE CLERICORVM, ET MULIERUM.

§. I.

An, & quatenus Clericis cum mulieribus cohabitare liceat, vel non?

PRohiberi hanc cohabitationem, nisi ob sanguinis conjunctionem, in primo vel secundo gradu nihil sævi, seu incestuosi criminis suspicari liceat, ex *c. A nobis 9. h. t.* patet, ita ut illorum cum extraneis junioribus fœminis cohabitatio prohibita omnino sit; cum consanguineis verò in primo & secundo gradu permittatur quidem, si nulla criminis suspicio sit, prohibita tamen & ipsa sit, si inter has etiam personas, vel pedissequas earum suspicio esse possit, & hinc magis consultum videtur dignitati Ecclesiasticæ, si personæ tales, quamvis conjunctæ sint, in aliis ædibus separatis habitent, & alantur, nisi ad œconomiam ducendam necessariæ sint. Videantur & observentur hac in re statuta cujuslibet Diœcesis.

§. II.

De pœnis, quæ jure Canonico sunt statuta in Clericos conversantes cum fœminis suspectis, vel concubinarios.

EXcommunicari jubetur in *c. Si quisquam 2. h.t.* Clericus in sactis constitutus, si de crimine fornicationis cum fœmina suspectus, post tertiam admonitionem inveniatur cum ea conversari, & fœmina Canonicè punienda statuitur, & in *c. Sicut 4. h. t.* si concubinas suas, quas in sacris ordinibus constituti habent, ab Episcopo moniti, ut eas dimittant,

dimittere tamen neglexerint, à beneficiis Ecclesiasticis suspendi jubentur, donec congruè satisfecerint; vel etiam in perpetuum privari debent, si suspensi retinere eas præsumpserint, cùm contumaciâ crescente, crescere etiam pœna debeat: non volunt tamen SS. Canones in *c. Clericos 3. h. t.* ut jurare cogantur tales concubinarii Clerici, quòd dimittere velint concubinas suas, ne si fortè in idem fornicationis vitium reincidant, perjurii etiam reatum contrahant. Quia tamen de pœnis talibus variè loquuntur jura antiqua, & aliter etiam statuit Tridentinum *sess. 25. c. 14. de reformat.* & aliter etiam statuta sæpe Diœcesana puniunt, videantur hæc ab illis, qui pœnas dictare debent.

§. III.

Quomodo procedendum sit contra Clericos, qui publicè concubinas habere dicuntur, sed citati & examinati negant se Concubinarios esse.

In *c. Tua nos 8. h. t.* ad hanc quæstionem respondet Pontifex, quòd si crimen (concubinatus scil.) illorum: ita publicum sit (propter vehementia indicia) ut meritò notorium habeatur, ex facti evidentia, tunc ad condemnandum talem Clericum, nulla alia probatio, aut accusatio necessaria est, sunt tamen etiam in hoc casu testes producendi, ad probandum notorium, si crimen neget Concubinarius, prout etiam probatio per testes est necessaria de crimine, in eo casu, quo famâ quidem publicâ concubinatus talis Clerici spargitur, non tamen evidentiâ facti per vehementia indicia notorius est, nisi petet Judex publicè tali infamato purgationem canonicam indicendam.

§. IV.

An & qualiter sacerdos aut Clericus concubinarius, aut fornicarius vitandus sit in Missis, & aliis Divinis officiis.

Contra Concubinarios, aut fornicarios Sacerdotes adeò severi fuerunt antiqui Canones, ut prohibuerint etiam Missam talis Sacerdotis audire, si notorium de eo sit (vel facti evidentiâ, vel per sententiam Judicis, vel per confessionem Rei in jure factam) quòd concubinam habeat; ut hujus etiam rei terrore pœnæ, alii à peccato tali revocarentur; quam pœnam dicunt aliqui hodie dispensionem aliquam esse: quia tamen Tridentinum hujus pœnæ non meminit, & Constantiense Concilium alios detestandos non putavit, quàm publicè denuntiatos, & Clericorum percussores, ideò nulla hodie pœnæ hujus contra concubinarios notorios statuta prana.

§. V.

Proponuntur quæstiones quædam circa Notorium, quid, & quotuplex sit, & an probari debeat?

Notorium in genere definiri potest, quòd sit *jus vel factum aliquod transiens in notionem seu notitiam omnium, vel majoris partis eorum*: Est autem notorium triplex, Juris, facti & præsumptionis. Juris notorium dicitur illud, quod omnes & singulos illis, quæ in judicio aguntur, ita ut ignorantia notorietate notorium aliquid esse possit, vel quòd sponte rem eam in judicio confi-

fessus fuerit reus, & ante sententiam latam confessionem eam non revocet, ostendendo per errorem, aut metum &c. eam factam: vel quòd per authenticas probationes, à Notario in protocollum relata, coram Judice, aut coram Judicio factas, probatio probata efficiatur, postquam in causa concluſum est: vel quòd lata sit sententia definitiva, quæ transivit in rem judicatam. Facti notorium in genere dicitur illud, quod ita se exhibet conspectui populi tam quoad factum, quàm quoad circumstantias, aut majoris partis illius, ut nullâ tergiversatione, aut negatione celari possit, vel si neget reus, notoriè constare, quòd crimen tale commiserit & probare hoc velit, audiri quidem debet, si tamen per testes contra eum productos convincatur, declarare potest juridicè Judex, factum hoc esse notorium, & contra eum tanquam notorium delinquentem procedere. Est autem triplex notorium facti. Primò scil. ex facto permanente, quod continuò se exhibet notitiæ hominum, quale notorium est, si Clericus v. g. palam & scientibus omnibus concubinam domi detinet &c. Secundò ex facto transeunte, quod in conspectu quidem populi commissum, aut factum est, mox tamen præteriit, qualiter notorium esse potest, à Cajo v. g. occisum Titium. Tertiò ex facto interpolato, quod fit publicè quidem, non tamen continuò; neque semel tantùm, & transeunter factum est, sed sæpiùs per intervalla repetitur. qualiter dici solet usurarius notorius, qui palàm & sæpius sub usuris concedit mutuum &c. Præsumptionis denique notorium est, cùm ex publicis circumstantiis jus præsumit aliquid pro veritate, ita ut ex tali præsumptione non minùs ferri possit sententia definitiva, quàm ex alijs legitimis probationibus, sicuti præsumitur filiatio, ex eo, quòd quis publicè pro filio alicujus habetur, legitimatio, ex eo, quòd natus sit ex Matrimonio junctâ &c. addunt tamen aliqui, ad inducendum hoc notorium præsumptionis, præter violentam præsumptionem, requiri insuper, ut factum, ex quo oritur præsumptio, sit notorium facti aut juris notorietate: ad probandum autem notorium, si tamen probare illud, juxta dicta necessarium est, in facti scil. notorietate, duo vel tres testes sufficiunt, prout non quidem ad infamandum, sed ad probandam infamiam sufficiunt.

TITULUS III.

DE CLERICIS CONIVGATIS.

§. I

An Clerici conjugati ad ordines, vel beneficia Ecclesiastica promoveri possint?

RESP. dari quidem Clericos conjugatos, qui in minoribus constituti duxerunt uxores, ad ordines tamen, & ad Ecclesiastica beneficia, vel administrationes, admitti non debent conjugati, nisi continentiam voverint perpetuam (cum consensu uxoris) & unicam, eámque virginem (ab alio non corruptam) duxerint, prout habetur *in c. 2. h. t. junctâ Glossâ V. Virginem.* Neque enim est conveniens, ut idem Divinis Ministerijs, quæ summam requirunt puritatem, & rei uxoriæ serviat, & cùm in omnibus habeatur talis ut laicus, laicus autem ad beneficia Ecclesiastica promoveri non possit, consequenter neque hic promoveri poterit, ita ut nec regulâ de triennali pacifica possessione juvetur, tanquam omnino inhabilis.

§. II.

An Clerici matrimonium contrahere, eoque contracto beneficia retinere possint?

ORdines sacros impedimentum dirimens matrimonii esse ex *Lib. 4.* pa- tebit, & consequenter Clerici in S... constituti, nec validè, nec licitè mat... monium contrahere possunt, prout ex... asseritur in *c. Si qui. 1. h. t.* ubi per d... pensionis, & excommunicationis s... tentiam compellendi dicuntur ad illas d... mittendas, quas de facto duxerint u... res post Sacrum ordinem susceptum p... sumpserunt. Qui verò Clerici in mino... bus tantùm constituti sunt, validè q... dem & licitè contrahere possunt matri... monium, ad beneficia tamen Ecclesiast... ca, si quæ habeant, dimittenda, co... pellendos tales, ex pluribus juris tex... patet. *c. Quod à te. 3. & c. Diversa. 4.* ... cùm usus Conjugii, ut asserit Pon... non bene conveniat cum mundissimo ... tatis ministerio. Et quamvis Orient... sive Græcæ Ecclesiæ Sacerdotibus ... cessum sit, prout patet ex *c. Cùm olim. ... t.* uti matrimonio ante sacerdotiũ con... cto, contrahere tamen matrimonii ... susceptum Sacerdotium nec illis lic... Debent tamen his, qui in minoribus ... stituti uxores duxerunt, & benefi... propterea privati sunt, restitui bona, ... quæ Ecclesiis, in quibus beneficium ... runt, accessoriè unâ secum obtulerun... *c. Quod à te 3. h. t.* Tum quod cadente ... principali, cadat etiam accessorium. *... reg. 43. in 6.* tum quòd benignitas E... clesiæ non patiatur talem egere ad vitam ... necessariis.

§. II...

§. III.

Vtrùm Clericus matrimonium contrahendo amittat beneficia obtenta ipso jure, an verò solùm per sententiam Iudicis?

REspondetur ipso jure, ante sententiam Iudicis, vacare beneficia, quæ Clericus validè matrimonium contrahens (etiamsi nondum illud consummaverit) obtinet; ut tradit *Glossa in c. 1. h. t. V. relinquenda* (tum quòd matrimonium validum, est de jure incompatibile, cum beneficio Ecclesiastico, & consequenter, qui sciens hoc, validè contrahit illud, ipso facto beneficiis suis renuntiare videtur, tum quòd sub hac conditione Clerico conferatur beneficium, ut non assumat statum incompatibilem de jure cum beneficio, ergo non subsistente conditione, amittit ipso facto beneficium) non quidem quasi amitteret beneficium in pœnam delicti, quod nullum committit, si in minoribus adhuc constitutus validè contrahat, sed ob renuntiationem tacitam, aut deficientem conditionem, sub qua beneficium collatum est; & quamvis in jure dicatur, compellendos hos tales ad relinquenda beneficia & his privandos esse, intelligenda tamen hæc verba non sunt, quasi ipso jure non vacarent beneficia, sed quòd compellendi sint, ut possessione etiam cedant beneficiorum de jure vacantium. Extenditur autem hæc responsio, quòd per contractum validè matrimonium talis Clericus, omnia etiam jura ad beneficium obtinendum, vel acquirendum amittat, quæ fortassis per rescriptum gratiæ obtinuit, *arg. Clement. gratiæ 4. de rescriptis.* & omnes etiam pensiones Ecclesiasticas quæ titulo Clericali alicui collatæ sunt, cùm etiam hæc talia sub dicta conditione conferantur, & ipso facto his renuntiet, qui validè matrimonium contrahit: eæ tamen pensiones, quamvis ex reditibus Ecclesiæ sumptæ sint, quæ in stipendium laboris alicujus temporalis, Cantori v.g. Sacristæ &c. assignantur, sicuti ab uxoratis obtineri possunt, ita etiam obtentæ ante matrimonium retineri possunt, etiam matrimonio contracto, cùm nec incompatibiles sint cum statu illo, nec sub conditione allata, sed in laboris mercedem assignantur.

Quodsi tamen Clericus talis beneficiatus invalidè contrahat matrimonium, sive in minoribus, sive in majoribus constitutus sit, ob impedimentum aliquod dirimens, secundùm probabiliorem sententiam non vacat ipso jure beneficium, taliter invalidè contrahentium, cùm rationes allatæ, pro hoc casu nulliter contracti matrimonii nihil probent, & quod irritum est, nullum possit producere effectum, sed si culpam aliquam contrahendo commiserunt, eò quòd v.g. in sacris constituti matrimonium invalidè contraxerint, privari possunt suis beneficiis, in pœnam delicti commissi, & attentati, cum infamia statûs Clericalis, matrimonii: pœnales enim constitutiones, quæ nonnunquam attentationi eandem pœnam statuunt, quæ statuitur pro re consummata, extendendæ non sunt, ad casus non expressos in jure, qualiter casus hic de quo agitur, non est expressus.

§. IV.

§. IV.

An Episcopus possit dispensare cum Clericis conjugatis in minoribus, ut possint obtinere beneficium, vel cum Clericis in sacris constitutis, qui uxores de facto duxerunt, ut officia sacra ordinum iterum exercere possint?

REspondetur quoad primam quæstionem negativè, cùm solius Pontificis sit, cùm talibus uxoratis ad beneficia obtinenda, vel retinenda dispensare, (neque enim inferior, qualis est Episcopus, in lege superioris, qualis est lex privans uxoratos beneficiis, & ad hæc obtinenda inhabiles reddens, dispensare potest, nisi expressè hoc ipsi concessum sit) prout etiam sumitur ex *c. Diversis 5. h. t.* & quamvis in aliis quibusdam casibus, majoribus etiam, contra jus commune dispensare possit Episcopus, juxta concessam illi licentiam, in rebus tamen à jure communi exorbitantibus, qualis est dispensatio in lege Superioris, non potest à pari aut à majore &c. dici argumentum.

Quoad secundam quæstionem in titulo §. hujus propositam &c. posse Episcopum dispensare cum Clericis, qui in Sacris constituti de facto, invalidè tamen, cum unica, eaque Virgine matrimonium contrahere præsumpserunt, post longam pœnitentiam actam, & vitam laudabiliter in continentia ductam, ut suis officiis restituantur, & in illis ministrare possint, & ad altiores etiam ordines promoveri *c. Sane 4. h. t. & c. 1. juncta Gloss. V. dispensative. Qui Clerici vel voventes &c.* tum quòd bigamiam (rigidè dictam) hi tales non contrahant, tum quòd statum incompatibilem cum Clericali obli... non elegerint, tum quòd dispens... cum his licentia, à jure concessa fi... piscopis.

§. V.

An, & quâ ratione Clerici in m... noribus constituti, & conjugati gau... privilegiis Clericalibus, vel contra... hendo matrimonium illa perdant?

DE jure communi antiquo Cleri... qui in minoribus constituti ma... monium validè contraxit, habet... Laicus, neque potest ab Episcopo co... pelli ad habitum & tonsuram defer... dam, cùm privilegio clericali non g... deat, etiamsi habitum & tonsura... ferat, ut ait Pontifex in *c. Ioann.* ... & ad tributa & vectigalia aliasque ... ctiones sæculari Magistratui solv... obligetur, cùm bona illius ab hi... onibus immunia non sint, *c. Ex ... te 9. h. t. &c. unico eodem in 6.* S... cum una & Virgine contraxer... habitum & tonsuram deferant, ... addit *Tridentinum sess. 23. c. 6.* ... alicujus Ecclesiæ servitio adscripti ... piscopo, eidem Ecclesiæ inserviant, ... vilegio Canonis, & fori gaudent. ... quidem ex probabiliore sententia, ... tùm in criminalibus juxta *cit. c. V... h. t. in 6.* ubi dicitur pro excessibus ... (id est criminibus suis) convenirí ... Iudice Laico non posse, sive crimin... (ad vindictam scilicet publicam) ... Civiliter pro suis excessibus (ad p... tum scilicet alterius interesse) pugnar... que tamen, si has conditiones, qu... una & Virgine contraxerunt, non ...

servant, omnino amittunt Canonis & sori privilegium, ut hæc, si postmodum conditiones à jure, & Tridentino conscriptas observare incipiant, non recuperentur, cùm eo tempore, quo conditiones hi tales non observabant, privilegia illa suspensa tantùm fuerint, & nulli fuerint usui.

TITVLVS IV.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS IN ECCLESIA VEL PRÆBENDA.

SECTIO I.

De beneficiis residentiam postulantibus, & causis ab illa excusantibus, ac pœna non residentium.

§. I.

An omnia beneficia personalem residentiam, sive assiduum beneficiarii præsentiam requirant?

RESidere in loco beneficii, hoc loco aliud non est, quàm commorari continuò ferè & assiduè in loco beneficii, servitii, seu obsequii Ecclesiastici, personaliter præstandi causâ: Ad hanc personalem residentiam non tantùm omnes illi obligantur, qui beneficia obtinent, quibus cura animarum annexa est, *c. Quia nonnulli 3. h. t.* sive deinde in titulum, sive in commendam perpetuam obtineant, neque enim gregi suo satis invigilare censetur, qui personaliter ab illo absens, alii, ceu mercenario, id committit, ut ait Tridentinum *Sess. 6. c. 1. De refor. & sess. 23 c. 1. De refor.* præsertim cùm sit electa industria personæ in talibus beneficiis, sed Canonici etiam, aut aliter præbendati in suis Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis, *c. Cùm ad hoc 9. h. t. & Trident sess 24. c. 12. de refor.* (Si enim beneficium datur propter officium, ut certissimum juris axioma est *c. ult. de rescript. in 6.* consequenter, qui nullum officium Ecclesiæ præstat, non est dignus beneficio in illa Ecclesia obtinendo) quin imò, spectato jure communi Canonico, probabilior sententia est, quòd omnia beneficia Ecclesiastica, quamvis simplicia sint, & modica ac tenuia, ad residentiam personalem obligent, prout colligitur ex *cit. c. 3. h. t. & ex c. Conquerente 6. eodem.* Si enim propter stipendium meritè temporale, personale servitium sæpè exigatur, cur hoc ipsum non asseratur pro beneficiis spiritualibus, in cultum DEI, & Sanctorum omnium institutis?

§. II.

Utrùm jure Divino, an humano solùm, Episcopi, aliique inferiores curati teneantur ad residentiam personalem?

VEtior & communior sententia est, tam Theologorum, quàm Canonistarum, quòd hi tales non solùm præcepto Ecclesiastico, sed etiam Divino, per se obligentur ad residentiam personalem, in suis Ecclesiis, prout probari potest ex *Trident. sess. 23 c. 1. De refor.* & ex allata priore §. ratione, ita ut non possit curatus per se gregem suũ deserere, propter aliquod commodum tantùm temporale, aut devitandum periculum, nisi per alium æquè, & fortassis magis idoneum Vicarium saluti spirituali ovium sufficienter provideri posset, quo in casu consideratis variis circumstantiis Divini præcepti obligatio cessat, & sola manet juris positivi humani obligatio, in qua Papa dispensare potest, & sæpiùs solet.

§. III.

Vtrùm per consuetudinem induci possit, ut Prælati, aliique Clerici non teneantur personaliter residere in Ecclesiis, sive beneficiis curatis, vel non curatis, aut simplicibus?

UT Rector Ecclesiæ curatæ, nec per seipsum, nec per idoneum Vicarium resideat in sua Ecclesia, nullâ consuetudine, nec quidem immemoriali induci potest: quia talis consuetudo est irrationabilis, divino præcepto contraria. Et quamvis plures doceant, quòd nulla etiam consuetudo valeat, quâ eximatur Parochus à personali residentia, & ut possit per Vicarium deservire suæ Eccle-siæ, probabilis tamen est contraria sententia, si per Vicarium (sive perpetuus hic sit, sive temporalis, & ad tum amovibilis) pastorale officium exerceatur, ut nullum damnum patiantur oves commissæ. In dignitatibus rò non curatis, & Canonicatibus Ecclesiarum Cathedralium & Collegiarum per consuetudinem introduci potest, nec per Vicarium resideatur, & fructus tamen percipiantur, dummodo ad lem absentiam cultus Divinus pro paucitatem præsentium non immi tur; prout sumitur *ex c. Cùm omnes junctà Glossâ final. de Constit.* Quamvis Tridentinum hujusmodi consuetudines inserviendi per substitutum, & tam fructus percipiendi videatur subdole *Sess. 24. c. 12. §. Præterea. De ref.* cluſa tamen non est per hanc prohibi nem consuetudo immemorialis, & pro docet in multis, præsertim Germa nostræ partibus, hoc Tridentini de tum receptum non esse. Certum communi doctrinæ conformius, consuetudo valeat, quâ simplices inferiores Beneficiati ad residendum se in suis beneficiis non teneantur, si in Titulum beneficia illa concessa & fructus eorum beneficiorum obti antur. Cùm enim ad residendum ligentur tantùm ex præcepto humano positivo, huic autem per consuetudinem legitimam derogari possit, consequens possunt per consuetudinem contra deobligari ad residendum personas modò aliæ illorum obligationes, & tus divinus per talem absentiam non tiatur.

§. IV.

An ad breve & modicum tempus, Episcopi, vel Parochi ab Ecclesijs suis licitè abesse possint?

Resp. affirmativè, ita ut Episcopi ad duos vel tres menses continuè, vel interruptè, quotannis abesse possint, absque alia petita licentia, modò ex æqua causa (etiam recreationis gratiâ) id fiat, & absque gravi periculo commissarum ovium. Parochi verò, alijque curam animarum habentes, bimestri quidem tempore singulis annis abesse possunt, non tamen ultra duos menses, nisi causa hujus diuturnioris absentiæ ab Episcopo priùs cognita, & approbata fuerit, ac data in scriptis, gratisque concessa licentia, ac substituto Vicario idoneo, ut nihil patiantur oves. Prout statutum habetur *in Trident. Sess. 23. c. 2. de reformat.* Et quamvis probabile sit, quòd pro absentia per duos menses à suis Ecclesijs non indigeant Parochi licentiâ speciali ab Episcopo impetratâ, cùm illi, qui tam brevi tempore tantùm absunt, non abesse de jure videantur; & sicuti Episcoporum conscientijs relinquitur, brevis hæc absentia, ita etiam Parochorum conscientijs hæc absentia relicta videatur: Contraria tamen sententia, quòd ad hanc etiam duorum mensium absentiam indigeant Parochi licentiâ Episcopi, verior videtur & conformior Tridentino, quod ad longiorem quidem absentiam, in scriptis obtentam Episcopi licentiam requirere videtur, ad brevem tamen duorum mensium absentiam sufficere putat licentiam Episcopi, vivâ tantùm voce, sine scriptis obtentam; ad brevioris tamen temporis absentiam, cùm mox rediturus sit ad Ecclesiam suam Parochus, Episcopi licentiam non requiri, certum videtur; consulantur tamen hac in re, & observentur statuta particularia Diœcesium, vel recepta earum praxis.

§. V.

De Causis à continua residentia excusantibus.

Quatuor enumerantur *à Trident. Sess. 23. c. 1. de reform.* Christiana videlicet charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas. Ad primam causam revocatur absentia, quæ fit ad succurrendum causæ spirituali, saluti proximorum &c. Ad secundam causam revocatur absentia, quæ fit ob incursiones hostium, ob bellum, ob aëris intemperiem, grassantem pestem, Corporis infirmitatem, si in loco Parochiæ curati non possit &c. Ad tertiam revocatur absentia, quæ fit, ut mandato Pontificis, aliò vocantis, aut mittentis, vel in servitio suo aut sua curia occupantis pareatur, quæ fit, ut mandato proprij Episcopi obediatur, in auxilium aut necessarium servitium evocantis (quæ postrema causa potissimum locum habet circa Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, quorum duos aut plures, cum Capituli tamen consensu, si Episcopus in suis obsequijs occupatos habeat, ob publicum bonum, pro præsentibus haberi debere, in ordine ad fructus sui beneficij obtinendos, decidit Pontifex *in c. de Catero & c. ad audientiam 15. h. t.*) Ad quartam denique causam revocatur absentia, quæ fit à Curato v. g. pro magno commodo Ecclesiæ

ſuæ ſuper juribus Eccleſiæ ſuæ componendis, Studiorum causâ &c. de quo ul timo tamen ſit.

§. VI.

An & qua ratione Clerici poſſint abeſſe à ſuis Eccleſijs, vel beneficijs, ob cauſam ſtudiorum.

QUòd Beneficiati, etiam Curati, poſſint quinque annis in Univerſitate aliqua Theologiæ, vel Juri Canonico ſtudere, & quamdiu voluerint docere, & tamen reditus ſuorum beneficiorum in abſentia percipere, habetur *in c. final. de Magiſtris*, intimando quidem hoc, ut Vicarius idoneus ſubſtituatur, Epiſcopo, non tamen ab eo petendo licentiam, cùm de jure communi hæc abſentia concedatur. Verùm *in c. Cùm ex eo 34. de elect. in 6.* conceditur Epiſcopis, ut diſpenſare poſſint cum obtinentibus Eccleſias Parochiales, ad ſeptennium, ſtudiorum causâ abeſſe in quacúnque facultate conveniente: & quamvis multi putent, hodie poſt Tridentinum *Seſſ. 23. c. 1. de reforma.* licentiam hanc ab Epiſcopis non poſſe concedi illis, qui Parochiales Eccleſias obtinent, certum tamen eſt, quòd Canonicis concedi debeat, ſi minores ſint 30. annis, & ſtatus Eccleſiæ per eorum abſentiam non patiatur, prout declaravit Congregatio Concilij apud Garziam. Hoc tamen privilegio non gaudent, qui in privatis tantùm villis, aut Caſtellis, aliísve ſimilibus locis, ubi congruum ſtudiorum exercitium non eſt, morantur, uti habetur in *c. Tuæ 12. h. t.* Cùm videantur in fraudem hi agere, prætexentes quidem ſtudia, alia tamen quærentes,

§. VII.

De alijs quibuſdam Cauſis, de quibus dubitatur, an excuſent à reſidentia?

DUbitatur primò an juſta cau… non reſidendi, ſi verſetur Epiſ… in curia Romana? R. poſſe quidem … tificem Epiſcopo tali, cujus in curi… mana neceſſaria eſt opera, abſentia… licentiam, cùm bonum univerſale … ſiæ præferri debeat particulari Eccl… ſolus tamen titulus Cardinalatûs … Epiſcopatûs &c. ſi alij non deſint … Summum Pontificem conſilio & op… pro totius Eccleſiæ bono juvare po… non excuſat tales à perſonali reſid… in ſuis Eccleſijs, & ſuis Titulis; quæ … ſim tam SS. Canones, quàm Tri… tini jura docent, quia hoc modò … ſalis Eccleſiæ bono conſulitur, ut … gligatur particularis Eccleſiæ neceſſ…

Dubitatur ſecundò, an ſufficien… ſit, ut poſſit ultra duos menſes ab … ſua Parochiali abeſſe Parochus, … toris, aut Vicarij generalis, vel alius … le, in Curia ſuæ Diœceſis v. g. ab Epi… ſit illi demandatum officium? R. … mativè (cùm jus antiquum, ubi … cauſa ad permittendam hanc ab Epi… abſentiam requiritur, correctum … dentino non ſit) ita ut cum licentia … narij, ſi alij idonei facilè haberi non … ſint (ſi enim alij idonei haberi facil… ſint, non debent Parochi à ſuis Eccl… in ordine ad talia officia abſtrahi) … etiam Diœceſi ob tales cauſas abeſſe … ſit Parochus à ſua Eccleſia Paroc… modò per ſubſtitutum curæ pro… tur.

Dubitatur tertiò, de aliis quibusdam causis, an non pro concedenda absentia sufficientes sint. R. Determinari in specie omnes non posse, sed in casu contingente, Iudicio ordinarii determinandum esse, quorum judicio causarum talium cognitio, spectatis variis circumstantiis, permittitur.

§. VIII.

Quis possit dare facultatem non residendi, sive ab Ecclesia, aut loco beneficii discedendi?

In genere ad hanc quæstionẽ responderi potest, eum posse dare non residendi licentiam, qui residendi necessitatem imponit (ejusdem enim est solvere, cujus est ligare) & hinc, quantum à jure Canonico obligantur aliqui ad residendum, à solo Papa, qui potestatem habet supra jus Canonicum, ab obligatione residendi, etiam sine alia causa validè absolvi possunt, & ab Episcopis, aut aliis similibus Prælatis ordinariam jurisdictionem habentibus, in quantùm à Pontifice ex justa causa dispensandi facultatem cum Clericis sibi subjectis habent; si verò à Synodali statuto obligentur aliqui ad personalem residentiam, cum illis ex causa justa dispensare poterit ad non residendum Episcopus, cui talium statutorum Synodalium obligatio, aut solutio subest, vel Capitulum Cathedrale, vacante Sede. Imò si residendi necessitatem imposuit Capitulum, potest hoc ipsum etiam in tali obligatione dispensare, vivente etiam Episcopo.

(o)

§. IX.

Quomodo intelligendum sit juramentum præstitum de continua, aut perpetua residentia?

Deciditur hæc quæstio in *c. Ex parte 13. h. t.* ubi dicitur licitè eum abesse ab Ecclesia sua posse, qui juravit residere se semper in Ecclesia sua velle, si non in fraudem, sed ad jura Ecclesiæ suæ defendenda v. g. postmodum abesse debet, cùm hic talis pro residente haberi debeat, ut ait Pontifex *in relat. c.* & juramentum secundùm limites materiæ subjectæ, & juris communis intelligi debeat, (nisi speciali statuto juri communi addatur aliquid) cùm ergo jus ob plures causas absentiam permittat illis, qui residere tenentur, consequenter in ordine ad talem absentiam juramentum non obstabit.

§. X.

Quæ pœnæ jure antiquo Canonico decretæ sint in beneficiarios non residentes?

Plures diversas pœnas statuit antiquum jus Canonicum in diversis Capitulis hujus Tituli, quia tamen hodie circa pœnas tales plerúmque Tridentinum observatur; si tamen quoad pœnas in aliquo loco Tridentinum receptum sit; hinc apud *Auctorem Method.* tam hoc §. de pœnis juris antiqui, quàm sequenti §. 11. de pœnis à Tridentino statutis, plurima legi possunt. Uti & quæ §. 12. ait de transitu Episcopi ad alium Episcopatum, aut Clerici ad aliam Diœcesin, de quibus materiis alibi agitur.

SECTIO II.

De distributionibus quotidianis.

Quæ sint, & dicantur distributiones quotidianæ, & quotuplices, & ex quibus bonis deduci debeant?

Distributiones quotidianæ, propriè loquendo, *sunt illæ portiones reditnum Ecclesiasticorum, quæ distincta à præbendis, sive fructibus grossis beneficii, quotidie distribui solent illis, qui Divinis officiis intersunt, & ab aliquibus beneficia mannalia, victualia, aut præsentiæ dicuntur, sive deinde in certis mensuris frumenti, vini pecuniæ solvantur, &c.* Quamvis enim in quibusdã Ecclesiis nullæ præbẽdæ, seu fructus grossi habeantur, sed fructus omnes in communi reponantur, & ex illis, singulis diebus, certa portio Canonico cuilibet, qui Divinis interest, detur, propriè tamen loquendo de his portionibus intelligi non debent, quæ de distributionibus quotidianis statuuntur, cùm in talibus Ecclesiis tales in singulos dies distributæ portiones, prædendæ potiùs rationem habeant (ne Canonia sit sine præbenda) quàm distributionum quotidianarum, à præbenda distinctarum: & hinc etiam, quia, quæ de distributionibus his quotidianis statuuntur, intelligi non debent de fructibus grossis, seu præbenda, potest alicui per privilegium competere, ut absens etiam fructibus (grossis) sui beneficii frui possit, non tamen distributiones quotidianæ huic etiam absenti debentur; & potest quis privari fructibus sui beneficii, vel certè illis non gaudere, cui tamen concedantur distributiones quotidianæ, &c. Deduci autem debent distributiones quotidianæ juxta novum decretum Tridentini (quod tamen non ubique receptum videtur) si vel nullæ sint in Ecclesia aliqua Cathredali, aut Collegiata, vel ita tenues, ut facilè negligantur, ex quibuscunque proventibus, & obventionibus tam Dignitatum, quàm Canonicatuum Personatuum, & officiorum, (ita ut tertia pars talium fructuum separetur, & distributiones quotidianas convertatur) si residentiam talia beneficia requirant, & in illis Ecclesiis existant, de quarum distributionibus agitur.

§. II.

Quibus distributiones quotidianæ dari debeant, & ex quibus causis etiam absentes illas percipere possint?

Quòd de jure communi illius tantùm Ecclesiæ Canonicis, ac Beneficiatis hæ quotidianæ distributiones dari debeant, qui in loco talis Ecclesiæ non tantùm morantur, sed divinis etiam horis intersunt officiis, propter quæ dandantur distributiones, nisi à præsentia in divinis officiis necessitas illos excuset ralis, justa, & rationabilis, vel infirmitas vel Ecclesiæ illius evidens utilitas exc *ex c. Vnico h. t. in 6.* patet; & quam hujus capituli constitutio approbet etiam à Tridentino, & in usum revocari jubeatur *sess. 24. c. 12. de refor.* tam obstantibus quibuscunque consuetudinibus, & statutis; quia tamen praxis multorum Ecclesiarum Cathedralium planè contraria, potest meritò dubitari, utrùm

constitutio hæc in isto rigore recepta sit, ut consuetudines & statuta aliter circa distributiones has disponentia, uti & circa portiones funerales, quæ in anniversariis defunctorum, septimo, & trigesimo, & ipso etiam depositionis die dantur, & distributionibus quotidianis à jure æquiparantur, valida non sint; & hinc tutâ conscientiâ etiam hæ distributiones retineri possunt, si ex consuetudine alicujus Ecclesiæ absentibus etiam dentur.

§. III.

Aliæ quædam quæstiones circa distributiones quotidianas proponuntur, & resolvuntur.

PLeræq; hujus §. quæstiones à consuetudine magis in Ecclesia qualibet receptâ, quàm ex jure decidi debẽt, quæ proinde consuetudo attendi semper debet, & observari; independenter tamen ab hac

Quæritur primò, pro quibus horis assignari debeant hæ distributiones? R. nihil quidem specificè de hac quæstione decidere jura, conformius tamen illi videtur, si Glossam attendas, ut pro singulis horis, & Missa conventuali eæ assignentur, inter præsentes, æqualiter, quantùm conditio personarum patitur, dividendæ. *Gloss. in Clement. 2. V. certis horis, de ætate & qualitate &c. Gloss. in cit. c. uni. V. ordinationem h. t. in 6. &c.*

Quæritur secundò, utrùm ad lucrandas has distributiones non sola præsentia Canonicorum v. g. in divinis illis officiis requiratur, sed ut ipsimet etiam in choro cantent, & psallant &c. R. requiri hoc quidem spectato jure communi, & Tridentino (saltem ut integras distributiones lucrentur) quia dantur distributiones non ratione solius præsentiæ, sed ob laborem, & officium psallendi, aut quod in choro exercent, aliud tamen videtur consuetudo in pluribus Ecclesiis induxisse.

Quæritur tertiò, an duplices distributiones recipere possit, qui in eadem Ecclesia v. g. duo beneficia habet, quibus distributiones dantur, Archidiaconatum v. g. simul & Canonicatum. R. affirmativè, modò exercitium unius non repugnet cum altero, cùm enim duplici munere fungatur talis, & interfit divinis officiis, propter quæ distributiones dantur, ut Archidiaconus v. g. & Canonicus, duplices distributiones recipere potest, prout colligitur etiam *ex c. cùm olim 12. de sent. & re judi.*

Quæritur quartò, utrùm aliis præsentibus accrescant illæ distributiones, quas alii ob absentiam amittunt. R. affirmativè *cum Gloss. in Clement. 2. V. pars dimidia. de ætate & qualitate &c. & Glossa, in Clementi. 2. V. suspensus de vita & honest. Clerico.* si tamen de distributionibus communibus sermo sit: quæ enim distributiones ex specialibus quarundam dignitatum, aut officiorum fructibus detractæ fuerunt, fabricæ Ecclesiæ, vel alii pio loco applicandæ erunt, juxta Trident. *sess. 22. c. 5. de reformati.*

Quæritur quintò, utrùm absentes distributiones has retinere possint; quas ob absentiam non lucrantur, si alii præsentes has eis remittant, & donent. R. negativè, non tantùm ob *cit. c. unicum h. t. in 6.* sed ob Trident. maximè, quod *sess. 24. c. 12. de refor.* expresè statuit: Distributiones à talibus non recipiendas, quavis collu-

collusione, aut remissione exclusâ: nisi vellent præsentes, distributiones tales, quas jam acceperunt, & acquisiverunt, redonare quasi illis, qui abfuerunt, cùm in tali casu nulla collusio, aut remissio interveniat.

TITULUS V.

DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBUS.

SECTIO I.

De Beneficiis seu præbendis in communi & de necessaria sustentatione vitæ Clericorum.

§. I.

Quid sit præbenda seu beneficium Ecclesiasticum?

PRæbenda spiritualis, in genere loquendo, *est jus quoddam percipiendi reditus seu proventus Ecclesiasticos, ratione Canoniæ aut alterius spiritualis officii*; & hinc dupliciter accipi potest; specificè & strictè pro præbēda Canonicatui annexa, prout accipitur *in c. Cum M. 9. de constit.* vel genericè & latè pro omni beneficio Ecclesiastico, saltem inferiore, prout accipitur *in c. pen de V. S.* quæ est etiam acceptio hujus rubricæ, de præbenda ergo hoc modo accepta, sive de beneficio Ecclesiastico quæritur in hoc §. quid sit? &

R. Beneficium Ecclesiasticum esse, *Jus perpetuum, percipiendi reditus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod servitium Spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum.* Tria enim in beneficio Ecclesiastico distinguenda sunt; primò [illegible] officium seu obligatio ad præstandam [illegible] ritualem functionem aliquam, ad [illegible] v. g. Canonicas dicendas, ad administranda Sacramenta, ad concionandum &c. & hoc non tam beneficium, quam fundamentum beneficii est; & hinc dicitur dari beneficium propter officium. Secundò jus percipiendi reditus, [illegible] Ecclesiasticis propter officium spirituale, in quo propriè consistit beneficii ratio, non quidem quasi jus illud ad tempus les reditus in se, & formaliter qua spirituale sit, sed quia spirituale est in suo fundamento, & radicaliter, a quo oritur jus hoc, inseparabiliter illi officio spirituali annexum. Tertiò sunt ipsi fructus, qui ex bonis Ecclesiasticis proveniunt, in se tantùm temporales & qui instar aliarum rerum temporalium distrahi possunt. Dicitur autem etiam beneficium esse, jus perpetuum, quod non tantùm ad tempus, sed in Titulus perpetuum datur beneficiato, apud eum manens, quamdiu vivit, nisi propter [illegible] actum illo privetur, aut per renuntiationem spontaneam eo se abdicet; Et quamvis hæc actualis perpetuitas de natura beneficii fortasse non sit, cùm non tamen

Pote-

Pontifex conferre possit beneficia ad tempus tantùm, sed de facto, regularia præsertim beneficia, talia plerumque sint, ut regulares beneficiati à suis Prælatis amoveri ab his possint, ratione personæ, adæquatè Prælatorum suorum obedientiæ subjectæ, & consequenter ad beneficii rationem sufficiat, perpetuum illud esse in se, sive aptum ex natura sua, ut in perpetuum Titulum conferatur, & mortuo Beneficiato non expiret, sed vacet, ad successorem legitimâ auctoritate transferendum, negari tamen non potest, quòd hæc talia ad tempus concessa tantùm beneficia nomine strictè dicti beneficii non veniant, nec in regulis Cancellariæ sub nomine beneficii comprehendantur, ut docet Bernardi. Diaz. *in practica Canoni. criminal. c. 18. n. 8.* & alii communiter. Et hinc propriè beneficium non dicuntur commenda temporalis & Capellania non collativa, ac pensio Ecclesiastica &c. quia autem ad potestatem solius Prælati Ecclesiastici spectat, officia spiritualia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere, ideò dicitur beneficium auctoritate Ecclesiæ institui debere.

§. II.

De Divisione, seu distinctione beneficiorum.

VArias & plures divisiones beneficiorum referunt Auctores; potissimas refero, primò quo dividuntur beneficia in sæcularia, quæ Clericis sæcularibus, nullam religionis regulam professis, conferri solent, & debent, (qualia in dubio omnia beneficia censentur;) & regularia, quæ Regularibus, ordinem religiosum professis, conferri debent, ita ut ordinariè neque hæc illis, neque illa his conferantur. Subdividi possunt utraque in duplicia & simplicia. Duplicia dicuntur, quæ aliquam eminentiam, jurisdictionem, aut administrationem adjunctam habent; & horum alia sunt majora, qualia sunt Papatus, Cardinalatus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, quæ majora beneficia in materia pœnali nomine beneficii absolutè prolati ordinariè non veniunt, & culmina beneficiorum, sive Dignitatum dicuntur; alia verò sunt media, qualia sunt reliquæ Dignitates præter sublimes illas enumeratas, Personatus & officia. Est autem Dignitas propriè loquendo, præeminentia adjunctam habens administrationem, & jurisdictionem, qualem habent Abbates & alii Prælati, tam regulares, quàm sæculares; Archidiaconus, Vicarius Generalis Episcopi &c. Personatus est honor & præeminentia in Ecclesia sine jurisdictione, qualem habent in quibusdam Ecclesiis Cathedralibus Germaniæ Præpositi. Officium denique est quædam administratio rerum Ecclesiasticarum sine præeminentia, & jurisdictione &c. quale censetur habere Primicerius, Custos, Sacrista sive Thesaurarius &c. alia denique duplicia dicuntur & sunt infima, qualia sunt beneficia propriè & strictè dicta curata, quæ curam animarum habent annexam, uti sunt Parochialia beneficia, Vicariæ perpetuæ &c. simplicia verò dicuntur, quæ beneficia quidem sunt, nihil tamen horum annexũ habent, ut sunt Canonicatus tam Cathedralium, quàm Collegiatarum Ecclesiarum

rum (quæ etiam majora simplicia dici possunt,) beneficia Assissiorum, qui quidem non sunt Canonici, portiones tamen canonicales integras, vel dimidiam in Ecclesiis Cathedralibus habent; Capellaniæ, quæ in perpetuum auctoritate Episcopi conferuntur.

Secunda beneficiorum divisio est (si nomen beneficii latiùs sumitur) qua dividuntur in manualia, & non manualia. Manualia sunt, quæ in titulum quidem conferuntur, non tamen irrevocabiliter, sed ad nutum revocabilia sunt, qualia sunt pleraque beneficia regularia, quæ nec electiva, nec curata sunt (cùm ad nutum Superioris revocari possint, & beneficiato auferri, prout auferri potest Prioratus claustralis, officium Procuratoris, Custodis) & aliqua etiam beneficia sæcularia, quæ vel ex fundatione sua, vel ex privilegio Pontificio, vel ex præscriptione legitima, &c. auferri possunt ad nutũ conferentis, &c. nõ manualia sunt, quæ propriè dicuntur beneficia, & juxta dicta conferuntur in perpetuum, dum vivit beneficiatus, ita ut à tali beneficio amoveri non possit, nisi in pœnam delicti, cui à jure privatio beneficii imposita est; de quibus supra allata definitio intelligi debet; qualia sunt per se pleraque beneficia sæcularia, & in dubio talia esse præsumuntur.

Tertia divisio est, quòd sint alia beneficia collativa, quæ liberâ scilicet voluntate eorum, ad quos collatio pertinet, conferuntur; (pro quo modo etiam præsumitur, si de qualitate beneficii, num collativum, aut patronatum v. g. sit, dubitatur) alia sint electiva, quæ per electionem, accedente legitimâ confirmatione, conferuntur; alia sint patronata, sive mixta, in quibus ad presentationem Patroni à legitimo Prælato, cui præsentatio facienda est, præsentatus instituì debet; alia sint patrimonialia, quæ certæ patriæ, certi loci, certæ familiæ hominibus conferri debent.

§. III.

De sustentatione necessaria ... gnanda Clericis, & in primis, an, & qualis Titulus sustentationis requiratur ad suscipiendos ordines?

NOn licere Clericum sæcularem ... sacros ordines promovere, aut ... dinare sine congruo suæ sustentationis titulo, absque speciali privilegio ex ... bus hujus Tituli capitulis, & ex Tit. ... Lib. 1. Decretal. De temporibus ordin. &c. §. 8. patet, (ex quo §. etiam habetur, quinam tituli sufficiant, ad quos ordinari quis possit) ut ne scilicet indecus ordinis Clericalis, mendicare ... dè cogatur Clericus sine titulo ordinatus. Et hinc etiam Episcopus, ac huius ... sor illius ad alimenta præstanda tali Clerico, quem sine titulo congruæ sustentationis ordinavit in sacris obligatur, ... nec alium sustentationis titulum habet. c. Episcopus 4. h. t. & Trident. Sess. 21. Decret. Si tamen talem nemine prætante ordinavit c. Cùm secundùm 13. h. t. (quòd si enim ab alio hic præstari tuisset, ab hoc de necessariis illi alimentis provideri deberet, prout etiam Gl. in cit. c. Cùm secundùm, colligit V. Successores.) & non decepit ordinantem dicendo se habere titulum, aut privilegium, cùm tamen tale non haberet, ... enim in casu non tenetur ordinans ad ... lius sustentationem, sed manet ille ... eam ...

executione susceptū ordinis suspensus, & si exerceat, sit irregularis, juxta antiquos Canones, ita ut hæc pœna in tali casu per Trident. sublata non sit.

§. IV.

An Canonicis debeatur præbenda, seu beneficium, tanquam congrua sustentatio?

REspondetur, posse quidem aliquem in Canonicum recipi, absque eo, ut præbendam statim habeat, sive jus actuale ad fructus beneficii percipiendos; debere tamen ei præbendam Canonicalem de jure tribui, quamprimùm potest *c. Relatum 9. h.t. & c. Dilectus 19. eodem* (quia non est conveniens, ut ait Pontifex, eum, qui in Canonicum receptus est, Præbendâ carere, ex cujus scilicet reditibus alatur) ita ut si Præbenda Canonicalis vacaverit, possit eam, implorato Iudicis officio, petere, ut sibi conferatur, nisi in Canonicum merè supernumerarium, in Ecclesia, definitum numerum Canonicorum habente, receptus esset (quo in casu, sicuti non habet jus integrum Canoniæ, sed præparatorium tantùm, & gratiam extraordinariam ad plenum jus Canoniæ obtinendum, si numerus determinatus per mortem unius immutatur, sic nec præbenda ipsi, quâ talis careberetur) vel certè in Canonicum quidem absolutè receptus esset, ultra numerum tamen præbendatorum, (cùm plures in tali Ecclesia sint Canonici, quàm Præbendæ, & Præbenda vacans non conferatur ultimo in Canonicum recepto, sed ei, qui antiquior inter non præbendatos Canonicus est) vel in Canonicum quidem absolutè receptus, ea tamen non præstet, quæ ad acquirendam, & obtinendam Præbendam præstari debent.

§. V.

Qualis sustentatio necessaria assignari debeat Parochis, aliisque Beneficiatis curatis?

REspondetur, debere Rectoribus Ecclesiarum, sive Parochis, eam ex reditibus Ecclesiæ assignari portionem, unde honestam & decentem vitæ sustentationem habeant. *c. Extirpandæ 30. h.t.* nomine congruæ sustentationis, ea etiam intelligenda, quæ ad illius familiam convenientem personæ, & statui, ac dignitati, &c. alendam sunt necessaria, &c. quod ipsum etiam *in cit. c.* §. *Qui verò* statuitur de Vicario perpetuo in Ecclesiis, quæ Dignitatibus, Canonicatibus, Monasteriis, &c. unitæ sunt, ita ut non possint reditus Capellarum incorporatarum dividi, aut imminui, qui Vicariis talibus ex antiquo ad necessariam sustentationem assignati fuerunt (*c. Avaritiæ 10. h.t.*) à Monasteriis, vel Ecclesiis, quibus unitæ sunt, sine consensu Episcopi; vel propriâ auctoritate agentis, si tales Ecclesiæ, aut Monasteria subjecta Episcopo sint; vel agentis auctoritate Apostolicâ, si exempta sint, *juxta Clement. unicam* §. *Eadem quoque. de supplend. neglig. Prælato.* & debeant, qui præsentant tales in Ecclesiis sibi unitis instituendos Episcopo, ab hoc non institui in talibus beneficiis, nisi tanta eis assignata fuerit ex Ecclesiæ proventibus portio, ut jura Episcopalia solvere possint, hospitalitatem (erga pauperes præsertim) exercere, & congruam sustentationem

nem habeãt c. *De Monachis 12. h. t.* ita tamen, ut sua semper utilitas etiam maneat unioni de talis Ecclesiæ proventibus, prout natura unionis exigit, & constitutio Pij V. statuit.

SECTIO II.

De modis acquirendi beneficia Ecclesiastica, & modo observando in eorum collatione.

§. I.

Quot, & quibus modis acquirantur beneficia, tum in genere, tum in specie?

BEneficia vel justè & legitimè acquiruntur, vel injustè & illegitimè: justè & legitimè acquiruntur per Canonicam institutionem *juxta Reg. 1. in 6.* intelligendo institutionis nomine, quamlibet legitimam provisionem, & nomine Canonicæ institutionis, modum providendi à SS. Canonibus approbatum. Injustè verò, illegitimè, & non Canonicè acquiruntur beneficia, quæ obtinentur, jure consanguinitatis v. g. prætendendo successionem quasi hæreditariam, aut ex testamento debitam, aut alio modo à jure reprobato, qui modi plurimi sunt, cùm amor redituum Ecclesiasticorum varios eorum acquirendorum modos excogitet; approbati tamen à jure modi beneficia acquirendi sunt electio, postulatio, præsentatio, institutio, collatio, &c. de prioribus modis alibi, de collatione in hoc Tit.

§. II.

An, & quale jus per collationem alicui factam acquiratur in beneficio ante, vel post, sive etiam ante acceptationem illius?

COllocatio propriè loquendo, est *concessio libera, seu assignatio beneficii vacantis, ab habente potestatem facta*, [illegible] si absenti, & ignoranti fiat, jus quæsitum in beneficio, ante hujus acceptationem non tribuit, collator tamen ab illud conferre validè non potest, nisi priùs acceptare recusaveris, ut dicitur c. *Si tibi 17. h. t. in 6.* aut tempus acceptandum tibi notificatum, & præfixum jam transierit, absque tua acceptatione. Et hinc per solam collationem alicui factam, ante acceptationem quidem acquiritur jus ad rem, post acceptationem tamen acquiritur jus in re, sive quasi dominium in beneficio, etiam ante possessionis apprehensionem, ut illud vendere sibi possit à possessore, aut detentore, pro juribus illius agere, si tamen ad eum qui contulit beneficium, potestas eum dandi investituram, sive corporalem possessionem pertineat. Et quamvis collatio beneficii nonnunquam in jure dicatur donatio, quæ nullum jus tribuit ante acceptationem, neque tamen in casibus habet se, ut donatio, cùm ex parte conferentis, collatio beneficiorum vacantium, non ex mera liberalitate proficiscatur, non ex mera liberalitate proficiscatur, sed ex obligatione officii, ratione cujus debet beneficiis vacantibus provideri.

§. III.

Ad quid teneatur, qui scienter contulit Prabendam alicui ignoranti, quam conferre non poterat?

SIsciat collator, conferre se tale beneficium non posse, conferat tamen alicui, ignoranti hunc defectum, & bonam fidem habenti, tunc hoc evicto tenetur, cùm primùm potest aliud illi beneficium vacans, aut proximè vacaturum, cùm vacaverit, conferre, *c. Inter cætera 17. h. t.* ne videatur in fraudem, & ad deludendum alterum agere tantùm voluisse Episcopum; vel certè statuente hoc jure in odium Episcopi dolosè agentis, in hac collationis materia. Unde si Episcopus conferens, vel alius collator non scivit, quòd beneficium tale conferre non posset, ad nihil tenetur conferens bonâ fide beneficium, quod conferre non potest; cùm omnis fraudis suspicio in tali casu absit.

§. IV.

Quomodo beneficia conferri debeant, & an etiam possint sub conditione, vel modo?

BEneficia Ecclesiastica primò debent conferri gratis, nullo interveniente pretio, præmio, aut mercede &c. ad cavendam Simoniam. Secundò debet liberè fieri, non per metum injustum, aut vim &c. tanquam liberalis quædam donatio. Tertiò non debet esse sub aut obreptitiè collatio fuisse obtenta, cùm talis sub aut obreptio tollat liberum consensum conferentis. Quartò debet fieri (saltem ut licitè fiat) collatio beneficii palam coram aliis, & non clandestinè, & secretò, cùm tales actus clandestini sint suspecti de periculo fraudis, aut Simoniæ &c. Quintò beneficium, quod confertur, debet esse vacans, ne fiat contra *c. 1. de concess. præben.* Sextò debet conferri sine diminutione, ut vult *capit. Unicum Ut beneficia sine diminut. &c.* Septimò debet conferri in perpetuum, juxta definitionem beneficii propriè dicti. Octavò non debet conferri alternativè sive disjunctivè, *confero hoc, vel illud beneficium, confero huic, vel illi beneficium*, ne collatio beneficii incerta & dubia videatur. Nonò non debet unum idemque beneficium, simul, & conjunctim duobus conferri, cùm hoc sit contra *c. Tua 20. h. t.* Decimò quamvis scriptura ad validâ collationem necessaria non sit, nisi fortasse in beneficiis à Sacra sede, vel ejus Legato obtentis, plurimùm tamen conducit scriptura ad probationem factæ collationis, si in judicio de ea dubium oriatur. Undecimò sub conditione propriè dicta, quæ suspendit actum in futurum, nulla est collatio, (quia collationes tales inter eos actus legitimos numerantur, qui secundùm juris dispositionem, nec conditionem, nec diem recipiunt) & quamvis collatio sub conditione extrinseca de præsenti, aut præterito facta, non suspendat actum, quia tamen adjunctam incertitudinem habet, ideò rejicitur *argu. c. 2. de elect. in 6. juncta Gloss. V. Incerta.* nisi conditio talis de jure ipsi collationi inesset, quæ etiam si exprimatur, non facit collationem invalidam, sicuti nec modus, qui de jure inest collationi; hinc valida est collatio, quæ fit his verbis; *confero tibi hoc beneficium, si jam vacat; confero tibi hoc beneficium parochiale, ita tamen ut obligatus sis intra annum sacerdotium*

tium suscipere &c. cùm enim tam illa conditio quàm hic modus ipsi collationi de jure insit, nihil vitiabit collationem, etiam si exprimatur, cùm tales collationes absolutæ sint, conditionem & modum, qui de jure inest, continentes; aliter tamen de Summo Pontifice, conferente beneficia loquendum est, qui ratione supremæ suæ, & absolutæ potestatis, neque ab his conditionibus dependet, & conferre potest beneficia, tam absolutè, quàm conditionatè &c.

§. V.

An possit beneficio novum onus imponi in collatione ejusdem?

SPirituale onus, ex causa rationabili, potest imponere Episcopus cum consensu sui Capituli beneficio, dum vacat) ita ut quicunque beneficium obtinebit, ad onus hoc teneatur. *c. Significatum 11. h. t.* ad docendum Sacram Scripturam v.g. ad catechizandum, ad certa Sacra dicenda &c. cùm sit honestum onus, quod legitimâ auctoritate impositum, detractare non potest Beneficiatus) non tamen potest novum hoc onus imponere personæ beneficiati, per modum pacti, conditionis, modi &c. cùm beneficia conferenda sint purè & absolutè, nisi consuetudo aut statutum talis Ecclesiæ certis quibusdam pactionibus v. g. personam etiam obligare permittat. Potest tamen in casu, quo duo electi fuerunt ad eandē Dignitatem v.g. qui ad concordiam, & pacem tenendam in eundem Judicem compromiserunt, ut litem componeret, compromissarius talis uni adjudicare beneficium, cum hoc tamen onere Beneficiati, ut ex proventibus illius beneficii, certam pensionem, annumerandam alteri parti, solvat, imponendo hoc onus beneficio, ita ut ad successorem in beneficio transeat, sed personæ beneficiati, ita ut morte beneficiati extinguatur, ut ne videatur circa beneficium aliqua diminutio fuisse facta.

§. VI.

An ad collationem beneficiorum, quorum provisio ad Capitulum spectat, vocandi sint etiam Capitulares absentes?

VOcandi quidem sunt, si commodè fieri potest, eò quòd non sint omnes tùm remoti, ac commodè accersi possint. nisi consuetudo aliud habeat. *argu. c. Cùm in Ecclesiis 33. h. t.* ubi jus conferendi spectet ad collegium, & consequenter singuli de collegio ius habeant; quodsi tamen collatio talis non sit libera Collegio, sed necessaria, ad mandatum superioris v. g. facienda, non necesse, ut vocentur absentes, cui cessariò parendum sit illi mandato, à majore parte congregati Capituli potest.

SECTIO III.

Quibus ius & potestas conferendi beneficia Ecclesiastica competat?

§. I.

Quam potestatem habeat Summus Pontifex in conferendis beneficiis, & quibus modis ea conferre possit?

QUòd Summus Pontifex omnia beneficia Ecclesiastica, sive electiva

lla sint, sive collativa; sive libera, sive non libera, sive vacent, sive non vacent; in perpetuum vel ad tempus, conditionatè, vel absolutè &c. in toto mundo conferre possit, patet *ex c. Licet. 2. h. t. in 6. cùm* enim beneficiorum provisio ad Ecclesiæ Prælatos per se pertineat, Summus Pontifex autem sit supremus Prælatus, & omnium ordinariorum Ordinarius, ac generalis omnium Ecclesiarum Episcopus, quibus providere debet in rebus, spiritualem curam, & dispositionem, concernentibus, ideo de omnibus beneficiis disponere potest, conferendo ea pro suo arbitratu; & quamvis ob bonam Ecclesiæ gubernationem, & propter privilegia variis concessa, ac Concordata cum variis nationibus inita, hac suâ absolutâ potestate non utatur, suâ sponte Episcoporum, & inferiorum sæpius Prælatorum arbitrio collationem beneficiorum, vel ad majora beneficia electionem, Capitulis concedens, absolutè tamen hæc potestas illi negari non potest, ita ut non tantùm jure concursûs (concurrendo scilicet cum inferioribus ordinariis in collatione beneficii) neque jure devolutionis tantùm, casu quo negligentes in ijs conferendis fuerunt ordinarii, vel ultra tempus præscriptum morati fuerunt, sed etiam jure præventionis conferre, vel saltem mandare possit, ut certæ personæ de beneficio proximè vacaturo, quod putaverit acceptandum, provideatur &c. *juxta c. Dudum 14. h. t. in 6.* neque enim, ut ait in relato capit. Pontifex, *per hoc, quòd alii potestatem concesserit conferendi beneficii, seipsum eâdem potestate, excellentiore modo in se residente, privavit*; quæ ratio locum habet tam pro jure prævention is, quàm pro juræ concursûs, & probat etiam in casu, quo cum ordinario in conferendo beneficio concurrit Pontifex, neque possit de prioritate collationis ab alterutro priùs factæ aliquid colligi, aut ex possessione pro uno contra alterum decidi aliquid, præferendus sit ille, cui à Pontifice collatum fuit beneficium, ut qui à Digniore beneficium obtinuit: quin imò in assecutione præbendæ, præfertur talis, auctoritate Apostolica in Canonicum v. g. promotus, aliis, qui ab inferioribus etiam Legatis, promoti fuerunt, quamvis tempore priùs promoti fuerint, cùm in tali casu prærogativa tituli, quem à digniore talis accepit, præferatur prioritati temporis: *juxta c. Hi qui 12. h. t. in 6.* & axioma illud, *quod jure potior sit qui prior tempore est*, locum quidem habeat, ubi par est causa, seu æquale utriusque in beneficium v. g. jus, non verò in illo casu, ubi causa dispar, aut jùs est tantùm ad beneficium, aut præbendam.

§. II.

An & qualem potestatem habeant, conferendi beneficia Episcopi, aliique inferiores Collatores?

EPiscopis de jure communi competit potestas conferendi Dignitates, Canonicatus, Parochiales Ecclesias, aliaque beneficia suæ Diœcesis (nisi per Privilegia specialia, statuta, & consuetudines receptas, aut per jus patronatûs &c. aliter provisum sit) saltem cum consilio sui Capituli, si Ecclesiæ Cathedralis majora beneficia conferenda sint; sicuti enim cura Ecclesiarum, & Ecclesiasticorum

corum beneficiorum Episcopo demandata est, tanquam suæ Diœcesis Pastori ordinario, ita, ut fundatam in jure intentionem habeat, super collatione beneficiorum suæ Diœcesis, & qui alius sibi hanc potestatem arrogat, probare eam debeat, ita interest Capituli, quales Concanonicos & fratres habeat, ut meritò hujus saltem consilium, si non consensus, quod multi putant, requiratur. Satis tamen de his videtur providisse consuetudo, uti & circa Canonicatus & præbendas Ecclesiarum collegiatarum, quarum collatio de jure communi ad immediatum illius Ecclesiæ Prælatum, & collegiatæ Ecclesiæ Capitulum spectat. Servanda tamen sunt etiam in his, consuetudo recepta, aut specialia statuta.

Extenditur autem meritò hoc, quod de Episcopo dictum est, ad alios etiam Prælatos, qui similem Episcopali jurisdictionem obtinent, & pleno jure exempti sunt ab Episcopo, etiam quoad populum, quòd scilicet etiam his independenter ab ordinariis locorum, conferendi beneficia, in sua quasi Diœcesi, jus competat; ob rationem similem cum illa, quæ pro Episcopis pugnat: & hinc Cardinales in Ecclesiis suorum Titulorum, jus habent conferendi beneficia.

§. III.

Quinam præterea beneficia conferre possint, vel non possint?

RESP. primò qui est in possessione juris conferendi beneficia, licitè & validè ea conferre potest, licet penes eum non sit proprietas; modò sit bonæ dei possessor (cùm collatio sit quæstus actus juris conferendi, fructus autem ad bonæ fidei possessorem pertineant; ut removeri non possit ille, cui à bonæ fidei possessore collatum est beneficium, quamvis postea constet, ad alium proprietatem pertinere.

Resp. secundò probabilius esse, quod possit etiam sequester rei litigiosæ, cui annexa potestas conferendi beneficia, lite pendente, conferre beneficia, quorum jus penes ipsum à Judice sequestratum est, modò Clericus sit; ad redditum enim administrationem, quam sequester talis nomine Judicis, seu superior circa rem sequestratam habet, ut quoad temporalia, quàm quoad spiritualia, requiritur, ut jura illius exequatur, quæ est etiam jus conferendi beneficia.

Resp. tertiò, laicum non posse conferre beneficia de jure communi, non tantùm in perpetuum, sed neque ad tempus, cùm potestas conferendi beneficia sit potestas spiritualis, cujus per se incapax est, ita ut nec consuetudine, nec præscriptione immemoriali acquirere eam possit, cùm non possit eam quasi possidere, *c. Cauſa 7. De præscript.* & qui ab ipsis beneficia accipiant, sint excommunicati, *can. quis 16. Causa 16. q. 7.* & collatio nulla *c. Quòd autem 5. de jure patro.* Fuerunt quidem aliqui, ex speciali privilegio Pontificis concessam eam fuisse aliquibus Imperatoribus v. g. Regibus &c. Sed tassis tamen rectiùs eam dixeris præsentationem, sive jus præsentandi, quod admitti debeat à superiore instituente.

SECTIO

SECTIO IV.

De iis, quibus beneficia conferri possunt, vel debent.

§. I.

An & qua ratione beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, & idoneis sint conferenda, & de pœnis illa conferentium indignis?

INdignos ad beneficia Ecclesiastica eos judicat Pontifex in *c. Grave 29. h. t.* quos nec morum honestas, nec literarum scientia (quæ tamen juxta varia beneficia, varia est) commendat. Et his non vult in *cit. c.* conferri beneficia, sub pœna suspensionis, incurrenda ab inferiore Prælato, si post unam, aut alteram correctionem se non emendaverit, vel sub pœna juxta arbitrium Pontificis dictanda, si ipse Metropolitanus in hoc delinquat, prout confirmavit etiam *Tridentinum Sess. 7. c. 3. de Refor.* possunt quidem, si necessitas urgeat, & idonei reperiri non possint ad beneficia curata, inidoneis etiam, & qui requisitam scientiam non habent, beneficia talia conferri, nisi tanta alicujus esset inscitia, aut morum perversitas, ut sine gravi scandalo assumi non possit, debet tamen talis, quantùm commodè potest, dignum se & idoneum reddere, si promotus sit, aliàs ad fructus restituendos obligatus manebit: quin imò consultius est, ut in penuria idoneorum, uni plures Parochiæ committantur, quibus per se vel per Capellanum v. g. provideat, quàm ut inidonei assumantur.

§. II.

An licitum sit Beneficia conferre dignis & idoneis, prætermissis dignioribus vel dignissimis?

EPiscopatus, & alia beneficia curata, quæ Ecclesiasticam jurisdictionem fori externi, vel non modici momenti administrationem annexam, habent, non licet conferre minùs digno, prætermisso notabiliter digniore, & aptiore, prout decidit *Trident. Sess. 24. c. 1. & 18. De reform.* ita ut graviter videatur peccare, qui contra agit: ageret enim talis in rebus magni momenti contra fidelitatem, qua ex officio, ob bonum Ecclesiæ, de dignissimo providere obligatur: & quamvis illicitum etiam sit simplicia & non curata beneficia minùs dignis conferre, prætermissis dignioribus, præsertim si passim, & frequenter id fiat, vix videtur tamen talis graviter peccare, secluso speciali statuto, & si verè dignus ille sit, qui promovetur, cùm ex tali collatione nemini grave damnum inferatur: quin etiam valde probabile est, quòd non sit (cæteris paribus) gravis obligatio ad beneficia curata inferiora, parochialia v. g. promovendi digniores, aut dignissimos, sed nihil peccaturum conferentem, neque ad ullam restitutionem Ecclesiæ faciendam obligandum, si verè dignum ad tale beneficium promoveat, quamvis digniorem prætermiserit (nisi specialis obligatio, aut tacitum saltem pactum in casu collationis in concursu faciendæ,

ad digniorem præferendum eum obliget) cùm contraria sententia, neque semper utilior sit Ecclesiæ, neque expediendis collationibus prosit, cùm scrupulosi Collatores multùm de digniore essent inquisituri: Certè si Patronus dignum præsentet, quamvis digniorem prætermittat, debet is ab Episcopo instituí. Censetur autem in hac materia dignior, non qui absolutè doctior, sanctior, aut majore virtute præditus est, sed qui ad officium, cui præficiendus est, est aptior propter potentiam, nobilitatem, agendi industriam &c.

§. III.

Quænam qualitates seu conditiones in particulari requirantur in ijs, quibus beneficia Ecclesiastica conferuntur?

MUlta de hujus §. materiâ dicta fuerunt in *lib. 1. Decretal. Tit. 14. De ætate & qualitate & ordine præficiendorum*, quæ videri possunt.

§. IV.

De alijs duabus conditionibus, an ea necessariò requirantur, vel requiri possint ad obtinenda beneficia?

DUbitatur primò an præsentia illius, cui confertur beneficium, sit conditio necessaria ad obtinendum beneficium, ejúsque possessionem? Resp. negativè, quia absenti etiam Clerico conferri potest beneficium, etiam per intermediam personam, (si hæc habeat speciale mandatum ad acceptandum) & in eo investiri, ut ex dictis patet, & ex *c. Accedens 24. h. t.* Et quamvis [illegible] sit, Clericum esse eum qui in tali [illegible] beneficij, loco alterius, accepturi Procurator constituitur, absolutè [illegible] necessarium hoc non est, cùm [illegible] Laicus procurator esse possit, & [illegible] spirituale beneficij in principalem [illegible] mittere, veluti qui nudum ministe[illegible] in hoc negotio exercet.

Dubitatur secundò, an per statu[illegible] vel consuetudinem induci possit, [illegible] li nobiles & illustres, exclusis ignobi[illegible] bus, cæteroquin idoneis admittan[illegible] ad dignitates, & Canonicatus in Ec[illegible] sijs Cathedralibus? Resp. reprob[illegible] hanc consuetudinem in *c. Venera[illegible] 37. h. t.* ita ut nec per ullam quam[illegible] diuturnam consuetudinem [illegible] induci possit, multò minus pr[illegible] tum, cùm, ut dicit Pontifex, Ecc[illegible] Argentinensi in Germania celebe[illegible] quæ contra aliquem à Papa pro[illegible] in Canonicum excepit, quòd pr[illegible] clesia illa nobilitatus sufficienter non [illegible] & eminentem scientiam non [illegible] *non generis, sed virtutum nobilitat[illegible] tum faciat Deo, & idoneum Min[illegible] & eminentis scientiæ homines viv[illegible] mina dignitatum* (præsertim inter [illegible] gnæ nobilitatis homines) *reperia[illegible]* Interim tamen negari non potest, [illegible] multis Ecclesijs, præsertim nostr[illegible] maniæ hanc consuetudinem tolera[illegible] graves scil. causas, ipso etiam Pont[illegible] si beneficia in suis v. g. mensibu[illegible] cantia in tali Ecclesia conferat, ad[illegible] suetudinem talem attendente, & e[illegible] ptionem contrariam non reprobante, quòd fortassis consuetudo talis à [illegible] fundatione viguerit, si non ipsi [illegible]

fundationi talis conditio inserta fuit; vel quòd putent Pontifices, ad studia litterarum, & Clericis convenientes mores inducendos multùm, pro honore Ecclesiæ, meliorem nobilium indolem excitari, si Cathedralium Ecclesiarum Dignitates aut Canonicatus solis illis pateant.

§. V.

An & quando beneficia sæcularia conferri possint Regularibus, & regularia sæcularibus?

EX dictis jam patet, quòd sæcularia beneficia ordinariè sæcularibus Clericis, Regularia verò Regularibus conferri debeant, neque enim convenit, ut ait Pontifex in *Clement. 1. de Elect.* homines disparis professionis, vel habitûs simul in eisdem Ecclesijs sociari, posse tamen non tantùm per plenitudinem potestatis suæ Pontificem sæcularia conferre Regularibus, & de facto sæpè Episcopatus conferri regularibus, & sæcularibus, sed fieri etiam posse, ut quæ ex instituto suo regularia fuerunt, per continuam & pacificam 40. annorum ab uno, vel pluribus sæcularibus, beneficij talis habitam possessionem tanquam rectoribus in eo institutis, vi præscriptionis sæcularizentur, ex *c. Cùm de beneficio 5. h. t.* colligitur, si eo animo ac intentione collatum fuerit tale beneficium, ut possideatur à suo sæculari Beneficiato, ut sæculare: probabile tamen etiam est, quòd si de anteriore statu beneficij nihil certi sciatur, utrùm regulare scil. ex sua institutione fuerit, quia nonnunquam per Regulares, non nunquam per sæculares administratum fuit, ultimus beneficij status attendi debeat, ad discernendum sæculare num sit, an regulare, & juxta hunc conferri debeat.

SECTIO V.

De pluraritate Beneficiorum compatibilium, & incompatibilium, sæcularium, & regularium.

§. I.

An licitum sit plura beneficia simul obtinere, & retinere, ac qualia?

CErtum est, alia beneficia esse compatibilia, quæ simul retineri possunt, alia esse incompatibilia, non quidem, quasi talium beneficiorum retentio esset intrinsecè mala, quod dici non potest; cùm in certis quibusdam circumstantijs, & legitimâ dispensatione suppositâ, talis retentio licita nonnunquam esse possit, sed quòd vel ex jure naturali, & Divino, vel ex jure communi Ecclesiastico, vel ex consuetudine, statuto, fundatione &c. continuam residentiam personalem requirant, qualiter incompatibilia beneficia sunt duo Episcopatus, duæ Abbatiæ, duæ Parochiæ, & similia curata beneficia, duæ Dignitates sive Personatus, duo Canonicatus residentiam personalem, & continuam requirentes, beneficia uniformia sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia, quæ scil. erecta sunt in eadem Ecclesia, ad eundem finem, & idem prorsus onus, ac officium eodem tempore explendum &c. Quænam autem in specie incompati-

patibilia aut non compatibilia sint, ut simul retineri vel possint, vel non possint, quamvis hac in re multùm possit consuetudo, de jure tamen si decisio petatur.

Primò *ex c. ad hæc 13. h. t.* habetur, quòd nullus Clericus possit simul habere duas Dignitates, vel Personatus, sive in eadem, sive in diversis Ecclesijs, tum quòd, ut ait Pontifex, hoc omni rationi contrarium sit, tum quòd quælibet Dignitas, aut Personatus requirat continuam, & personalem residentiam. Et hinc, qui duas tales Dignitates (sine dispensatione Pontificia) obtinet, unâ retentâ, alteram de jure antiquo dimittere compellendus est, juxta *c. Præterea. 14. h. t.* de jure verò novo & hodierno *De multa 28. h. t.* prior de jure vacat, obtentâ alterâ.

Secundò habetur ex *cit. c. De multa*, quòd retineri simul non possint duæ Ecclesiæ Parochiales, duæ Vicariæ perpetuæ, & similia duo beneficia curata, quæ personalem, continuam residentiam requirunt, (ob hujus scilicet residentiæ incompatibilitatem) nisi unum beneficium in Titulum, alterum in commendam tantùm temporalem conferretur, vel accessoriè unita esset altera Ecclesia curata, Dignitati, personatui, Canonicatui, &c. per se in Titulum conferri solitis; quibus in casibus nulla inter taliter unita, aut temporaliter commendata beneficia, incompatibilitas reperitur, cùm ille, qui taliter commendatam, aut accessoriè suo Titulo unitam Parochiam obtinet, non teneatur in Ecclesia sibi commendata, aut accessoriè unita residere, sed in suo principali Titulo, & in casu talis unionis dici non po
sit, duo curata beneficia quis possi
cùm Titulus Ecclesiæ accessoriè un
dicatur extinctus; & Canonicus
qui accessoriè unitam suo Canonic
Ecclesiam obtinet, simplex ben
dicatur obtinere, cùm Ecclesia
accessoriè unita illius beneficii natur
& qualitates sortiatur, quas habe
cipale beneficium, cui accessoriè Ecc
talis unita est, prout colligitur etia
c. Super eo 6. h. t. in 6.

Tertiò habetur ex eodem *c. De
§. Hocidem*, quòd non possit qui
obtinere, & retinere duo beneficia
formia, quamvis simplicia sint, sal
dem tecto, sive in eadem Eccles
quidem ob impossibilem residentiam
quæ in tali casu locum non habet,
quòd per talem plurium in unum
sionem cultus Divinus minuatur, &
nec jure accessionis permittitur
tentio, si alterum scilicet unius
Ecclesia beneficium, accessoriè
uniretur, quod fieri non potest, u
ligitur ex *Clement. Si juxta h. t.*

Quartò ex diversis juris antiqui
bus habetur, & ex *jure novo Tri
sess. 24. c. 17. De refor.* ordinatè
cum non posse retinere plura bene
qualiacunque illa sint, etiamsi per
liter continuam residentiam non
rant, quando unum illorum bene
rum ad congruam, & honestam sustent
nem Clerici sufficit, tum quòd plur
talis ex radice ambitionis, & avaritiæ
cedat, ac pluribus dissolutionibus
sionem præbeat, tum quòd unus
non secundùm DEUM vendicet,
pluribus Clericis pauperibus suffic

& tribui deberent. Et hinc putant aliqui, non tantùm per nullam consuetudinem induci posse, sed nec per dispensationem Pontificis fieri posse, nisi justa & rationabilis causa ad dispensandum adsit, ut uni eidémque, qui sustentationem sufficientem (pro qualitate personæ, & circumstantias plures attendendo) ex uno beneficio habet, alterum etiam concedi possit, cùm consuetudo talis sit contra jus naturale, & dispensatio talis, dissipatio potius dicenda sit, quàm dispensatio, ut ait S. Bernardus.

Quintò denique infertur ex his, plura beneficia licitè aliquem obtinere & retinere posse, si ratione residentiæ necessariæ non sunt incompatibilia, nec sunt uniformia sub eodem tecto, nec annum eorum ad congruam, & competentem sustentationem Clerici sufficiat, cùm enim ex uno horum trium Capitum beneficia incompatibilia reddantur, ut ex dictis patet, consequenter, si nullum horum Capitum interveniat, compatibilia etiam plura beneficia erunt. Et hinc fit, quòd in nostris partibus, ubi residentia continua per annum, aut personalis, non requiritur, duobus & pluribus etiam Canonicatibus frui quis possit in diversis Ecclesiis, si omnibus satisfacere possit.

§. II.

An, & quâ ratione per consuetudinem induci possit, ut quis simul plura beneficia obtineat, & retineat in eadem vel diversis Ecclesiis?

NUllâ consuetudine, etiam immemoriali, introduci potest, ut præbendatus Canonicus simul duas dignitates, vel Personatus, vel duo officia, vel duos simplices Canonicatus, aut unam Dignitatem, & officium simul, in eadem Ecclesia obtineat, absque dispensatione Pontificis *c. 1. De consuet. in 6.* non tantùm, quia ex radice ambitionis consuetudo hæc procederet, prout jam dictum, & ad imminutionem cultûs Divini, sed quia corruptela potiùs *juxta Glossam in c. Literas. De conces. præbend.* censenda est; (potest tamen consuetudine introduci, ut in eadem Ecclesia unus idémque Canonicatum præbendatum obtineat, & simul Dignitatem, vel Personatum, vel officium, &c. prout *ex cit. c. 1. De consuet. in 6.* colligunt Auctores, & constat ex *c. Eam te 7. de rescript.*) neque valet consuetudo ut simul quis obtineat plura curata, in diversis etiam Ecclesiis, beneficia, nisi per consuetudinem saltem immemorialem, aut privilegium Pontificis, nulla esset in una earum Ecclesiarum personalis residentiæ obligatio, sed per Vicarium perpetuum, illi deserviri posset; neque enim in hoc casu ex incompatibili residendi obligatione, si per Vicarium possit sufficienter Ecclesiæ illi provideri, contra consuetudinem talem probari posset aliquid.

§. III.

An, si is, qui jam obtinet beneficium residentiam postulans, electus fuerit à Canonicis, vel aliis Clericis ad aliud beneficium, quod similiter residentiam requirit, posset utrúmque simul retinere;

REspondetur negativè, ut constat ex *c. Cùm non ignores 15. h. t.* & ex allatis jam rationibus, ita ut, si illi, qui ad aliam Ecclesiam elegerunt talem,

ignorârunt, quòd beneficium jam aliud habeat, possint resilire ab electione, nisi electus prius beneficium dimittere, vel resignare, vel in eo non residendi dispensationem impetrare velit, cùm non possit in duabus Ecclesiis talibus intitulatus esse.

§. IV.

De incompatibilitate beneficiorum, & vacatione unius per assecutionem alterius.

EX dictis jam patet, incompatibilia illa beneficia esse, quæ simul retineri non possunt, ita ut unum, vel ipso jure excludat alterum, & obtento secundo vacet primum, quæ primi generis incompatibilia communiter dicuntur, vel saltem per Superiorem privari quis possit priore, obtento altero, quæ secundi generis, & secundùm quid incompatibilia dicuntur; quia tamen ad varia jura, quæ variis modis circa hanc incompatibilitatem plurium beneficiorum, & vacationem alterius obtento altero loquuntur, varia etiam tempora distinguenda sunt, semper magis & magis hanc incompatibilitatem, & vacationem restringentia, satis fusè verò res ista ab Auctore Method. hoc §. examinatur, ideò videre eum poteris *l. c.* si ad scientiam tuam necessaria tibi sit: potissima hodie est *capituli De multa 28. h. t.* observatio, ubi quidem de curatis beneficiis (curam animarum in foro interno actu habentibus) dignitatibus, & aliis quibusdam, vacatio prioris ipso jure, post obtentum secundum, statuitur, Trident. tamen *Sess. 7. c. 4 De refor.* ad alia quæcunq; beneficia incompatibilia hanc *c. De multa.* decisionem, & vacationem extendit; observetur proinde Tridentinum, & tanta beneficiorum confusio, Ecclesiarum destructio, animarum negligentia, &c. non erit, vel certè in ultimo deducatur *Extravag. Ioan. 22. Execrabilis, h. t.* ubi ipso jure etiam privatur secundo beneficio, qui cum primo illud detinere contendit.

§. V.

Quænam requirantur, ut primum beneficium vacet per adeptionem secundi incompatibilis?

PRimò requiritur, ut secundum beneficium non tantùm collatum & acceptatum, sed etiam pacificum alius possessionem sit adeptus Beneficiatus, vel per eum steterit, quominus eam adipisceretur; ne in casu scilicet quo litigiosi, vel nondum possessi, utroque sine sua singulari culpa, carere debeat. Censetur autem pacificam secundi quæsiti possessionem habere, si non turbatus intra annum, ut volunt aliqui, vel ut alii volunt, intra duos menses, à tempore acquisitæ possessionis numerandos, in ea turbatus, aut lis illi de possessione mota.

Secundò requiritur, ut non tantùm tituli, & exercitii, aut officii pacifica possessionem habeat, sed etiam bonorum, & fructuum illius beneficii, saltem majoris saltem portionis fructuum, percipiendi; decidit in *c. Si tibi 26. h. t. in 6.* Nequit enim talis plenè, & perfectè censeri beneficium hoc possidere, cujus nullos fructus accipit, & consequenter hujus imperfecta possessio non inducit odiosam vacationem prioris beneficii, nisi

per eum steterit, quominùs fructuum etiam possessionem habeat.

Tertiò requiritur ad inducendam prioris vacationem per acquisitionem secundi, ut utrumque fuerit collatum in perpetuum, sive in titulum, sive in commendam, ut indicat *Trident. sess. 7. c. 4. de reform.* & hinc per acceptationem Vicariatûs Episcopalis, non vacat dignitas v. g. quam priùs possederat Vicarius talis, cùm Vicariatus iste non conferatur in perpetuum, sed ad nutum sit amovibilis Vicarius talis.

Quartò, si ille, qui alterum beneficium curatum v. g. obtinuit, expensas fecit in primo ex bonis suis patrimonialibus, cogi non potest, ut primum illud dimittat, nisi priùs restituantur illi expensæ, *argum. Can. 2. c. 12. q. 3.* nisi ex conjecturis appareat, quod eas fecerit in favorem Ecclesiæ, absque animo repetendi.

§. VI.

Quænam præterea beneficia vacent per adeptionem alterius?

Dubitatur primò, utrùm per promotionem alicujus ad Episcopatũ amittatur, & vacent beneficia promoti? R. ipso jure vacare omnia promoti beneficia (etiam simplicia & pensiones &c. nisi Papa ob paupertatem v. g. Episcopatûs, vel ob aliam rationabilem causam, ad hæc retinenda cum illo dispensaverit) postquam electionem de se factam, & sui confirmationem acceptavit, pacificam bonorum Ecclesiasticorum possessionem acquisivit, ac consecutus fuit, vel saltem tempus ad consecrationem accipiendam à jure præscriptum suâ negligentiâ elabi permisit, non acceptâ consecratione. *argu. c. cùm in cunctis 7. §. cum verò. de Elect. juncta Glossâ V. Tempore, & V. ad quem spectat.* Sicuti enim absque his non censetur plenam & perfectam Episcopatûs possessionem habere, ita si negligens fuit, sua illi negligentia nihil prodesse debet.

Dubitatur secundò, utrùm prius curatum beneficium ipso jure amittat, qui alterum beneficium curatum per vim injustè, aut si jus ad illud habeat, propriâ tamen auctoritate occupat. R. ad primum casum affirmativè, neque enim decet, melioris conditionis esse eum, qui deliquit, occupando alterum beneficium, ut ait Pontifex *in c. Eum, qui 18. h. t. in 6.* quàm sit ille, qui admittendo alterum beneficium curatum nihil delinquit. Ad secundum casum R. ex *eodem c.* perdere illum omne jus, si quod habet, vel in talibus beneficiis, vel ad ea, ut in eo puniatur, in quo delinquit per sui intrusionem.

Dubitatur Tertiò, an ipso jure vacet beneficium simplex personalem residentiam requirens per adeptionem alterius similis beneficii, etiam personalem residentiam requirentis. R. probabilius videri, quod non ipso jure vacet prius, cùm enim juxta jura antiqua, in tali casu non vacaret ipso jure beneficium prius, sed penes beneficiatum esset, alterutrum, quod vellet, dimittere, cùm utrique deservire non posset, hoc autem jus antiquum per nullum jus recentius quoad simplicia talia beneficia, quæ non sunt Dignitates, aut Personatus, correctum fuerit, consequenter manet illud in suo vigore, juxta communissimam juris regu-

regulam, ab antiquo jure recedendum non esse, nisi in quantum illud à jure recentiore correctum est.

Dubitatur quartò an qui tertium vel quartum beneficium incompatibile obtinet, ipso jure amittat duo, vel tria priora. v.g. pari modo de his pluribus loqui nos debere, quo de duobus tantùm incompatilibus jura statuunt. Videatur *Clement. si plures. 3. h. t.*

§. VII.

De pluralitate, & incompatibilitate beneficiorum regularium.

REspondetur prohiberi in *c. Cùm singula 32. h. t. in 6.* ad cavendam scilicet dissolutionis, & evagationis materiam, ne uni eidemque regulari plures Prioratus, aut Ecclesiæ curam animarum habentes, quamvis per Vicarios administrare liceat, absque Pontificia dispensatione, conferantur, vel si habent; talem Dignitatem, aut Ecclesiam talem, alia similis conferatur, ipso jure vacet prima, & statim dimitti debeat à tali Religioso, nisi ineligibilis effici velit, ex quo ipso *capit.* etiam patet §. *prohibemus* quòd nec in diversis monasteriis duo beneficia regularia in Titulum obtinere possit Monachus, aut professus esse in duobus monasteriis, & sic jus beneficii, aut collegii habere &c. ne per diversas obedientias distrahatur; & quod carnale matrimonium non patitur, ut duas quis uxores simul habeat, nec in spirituali matrimonio religiosæ professionis conceditur, ut qui per suam professionem uni monasterio se totum tradidit, alteri etiam Monasterio per religiosam professionem tradat: si autem duplex hoc spirit. matrimonium in duobus monasteriis subsistere non potest, non potest etiam subsistere, in hoc & illo Monasterio beneficium obtinere, quod tantùm prohibet cujuscunque Monasterii comperi.

§. VIII.

Quis possit dispensare in pluralitate beneficiorum, & quæ sint justæ causæ in ea dispensandi?

AD beneficia plura simul habenda, si illa sint de jure comm. incompatibilia, nemo dispensare pot. nisi solus Papa, ob justam causam: enim solius est in jure commun. testatis plenitudinem dispens. sertim in materia beneficiorum fiasticorum, quorum plenam ac dispensationem habet; debet justam causam dispensandi habere, ut ne dissipare potiùs, quàm dispe videatur, ut dictum, in materia moribus periculosa, & abusi damnum Ecclesiæ suæ potestatis tudine, quàm uti in illius bonum; quòd juri naturali videatur contra pluralitas beneficiorum, sine justa uni concessa. Et quamvis olim communi etiam Episcopi dispens. tuerint, ut quis simul in diversis fiis obtineret duos Canonicatus, duo beneficia simplicia, vel in etiam Ecclesia duo beneficia Canonicatum v.g. & Capellaniam tamen post Tridentinum dispens. que in his potest (multò minus, possit quis accipere vel retinere)

primum sit insufficiens ad debitam sustentationem, potest alterum admittere, & retinere, si & ipsum secundùm se insufficiens sit, sine ulla dispensatione beneficiatus; si verò primum sufficiens sit, alterum admittere & retinere non potest, juxta Tridentini sanctionem, in qua Episcopus dispensare non potest; juxta cujus Tridentini mentem, ut declaravit Sacra Congreg. nulli sine Pontificis dispensatione plura, quàm duo conferri possunt.

Iustæ autem causæ, propter quas ad plura beneficia incompatibilia de se retinenda à Pontifice dispensari potest, tres communiter numerantur, Necessitas scilicet Ecclesiæ, (si desint v. g. in aliquo loco, ubi hæretici se intrudere volunt, Ministri necessarii, & idonei) Magna Ecclesiæ utilitas (si plus unus talis profuturus judicetur Ecclesiis, ob auctoritatem, potentiam, nobilitatem, doctrinam, & alias ejusmodi dotes &c. quàm plures alii) & denique meritorum prærogativa, ob quam uni optimè v. g. de Ecclesia merito, plura nonnunquam beneficia conferuntur, ut constat etiam *exc. sæpius cita. De multa.*

§. IX.

Quomodo intelligi debeat, & explicari dispensatio facta super pluralitate beneficiorum.

PRimò, dispensatio alicui facta, ut possit duo beneficia, curam animarum habentia canonicè ipsi collata recipere, & simul retinere, de duobus primis beneficiis curatis, quæ proximè post dictam dispensationem ipsi collata fuerant, intelligi debet, ita ut si unum ex obtentis postmodum dimiserit, vi illius dispensationis, aliud recipere non possit. juxta *c. non potest 21. h. t. in 6.* cùm per prima duo obtenta gratia dispensationis impleta jam fuerit.

Secundò, si dispensatum cum aliquo sit ad duo beneficia retinenda, quæ ratione residentiæ personalis, & perpetuæ, aliàs incompatibilia sunt, hoc ipso censetur cum tali in residentia dispensatum, ut sufficiat in uno eorum, quod placuerit, (si tamen æqualis Dignitatis sint) residere, constituto in altero, in quo non residet, Vicario; quamvis enim strictæ interpretationis sint dispensationes, ad necessariò tamen connexa se extendere debent, ne videantur inutiles esse, *juxta Gloss. in c. Quia in tantum 5. V. plures h. t.*

Tertiò, si ad duo curata beneficia dispensatum fuit, cum addita clausula: *dummodo per Vicarium deserviat in altero in quo non residet beneficiatus*; valet talis dispensatio, quamvis addita clausula non observetur, cùm addita hæc clausula non videatur, tanquam conditio substantialis, sed tantùm per modum admonitionis, aut modi, quo non observato, puniri possit beneficiatus.

Quartò, si cum aliquo ad beneficium aliquod dispensetur, cum clausula: *non obstante, quod jam aliud anteà beneficium habeat*, non ideò dispensatum cum tali est, ad plura beneficia simul retinenda, cùm clausula adjecta hoc tantùm operetur, ut impetratio beneficii secundi subreptitia censeri non debeat, uti patet *ex cit. c. Non potest. §. cùm verò h. t. in 6.* in dubio enim gratia Principis ita intelligi debet, ut odiosam contra jus dispen-

sationem non inducat, si possit in alium sensum explicari.

SECTIO VI.

De Vnione, & Divisione, seu sectione beneficiorum Ecclesiasticorum.

§. I.

Quid & quotuplex sit unio beneficiorum, & quot modis fieri possit?

UNio est *duorum vel plurium beneficiorum, aut Ecclesiarum ab Episcopo, vel alio legitimo superiore facta annexio.* Duplex autem illa esse potest. Primò ut sit unio perpetua, si in perpetuum scilicet, sive ut perpetuò duret, auctoritate legitimi Prælati hæc connexio fiat, in bonum potissimum Ecclesiarum. Secundò ut sit temporalis, si fiat scilicet ad certum tantùm tempus in gratiam potissimùm beneficiati, ad cujus fortassis vitæ tempus durabit. Utraque unio tribus modis fieri potest. Primò ut duo beneficia, vel plura, in unum quasi corpus distinctum coalescant, ut si ex duabus Ecclesiis Parochialibus, quarum tenues valde sunt reditus, una fit Ecclesia Parochialis tertia, ab utraque priore distincta, quæ tamen utriusque Ecclesiæ jura & privilegia, vel saltem favorabiliora, si sint contraria, retinet. Hic tamen modus unionis non est in frequenti usu. Secundò fieri potest unio, si una Ecclesia, aut beneficium, alteri tanquam superiori, & velut accessorium Principi annectatur, ita ut beneficium inferius & accessoriè unitum, quasi exting- tur, & omnes qualitates, ac privileg- Principalis assumat, cui per Vicar- deserviatur, ita ut non vacet per se, Pri- cipali v. g. Rectore mortuo, vel amo- neque per se permutari, aut resign- possit (quod enim extinctum est, q- nomen, & titulum, illi nihil relat- convenire potest) sed facta collat- principalis, etiam hoc accessoriè un- collatum habeatur. Tertiò fieri p- unio, si duo beneficia, vel duæ Ec- siæ cathedrales, duæ Ecclesiæ Paroc- les &c. æque principaliter uniantur, ut ambæ propriam naturam, qualita- & privilegia retineant, & nemini subjiciatur, sed utraque suum titul- suos reditus &c. retineat, sub eodem men Rectore, prout habetur *in c. sede vacante &c.*

§. II.

Quis potestatem habeat uniendi beneficia? & ob quas causas ea fieri possit, ac debeat?

POtestas uniendi beneficia tam ra quàm minora, & Ecclesias cunque, inprimis ad Papam spe- cui plena beneficiorum dispositio venit. Secundò potest unire Epis- ex justa causa Ecclesias, & benefic- Diœcesis (*c. Sicut 8. de excess. Prel.*) modò sit unio talis perpetua (nam tempus tantùm Episcopus unire non test beneficia, cùm hæ uniones non sint uniones, quàm juris relaxatio- & non sint exempta beneficia, vel tioni Pontificiæ specialiter & perpe-

teſervata, uti ſunt Dignitates majores in Eccleſiis cathedralibus &c. Tertiò poteſt unire beneficia Capitulum Cathedrale, vacante ſede, quæ alioquin Epiſcopus unire poterat (dummodo per eam unionem juri Epiſcopali nihil derogetur) cùm ad Capitulum, vacante ſede, devolvatur juriſdictio Diœceſis. Quartò poteſt etiam Legatus à latere unire beneficia ſuæ Provinciæ, quæ Epiſcopus poteſt, etiam ſine conſenſu hujus, cum quo in poteſtate convenit. Quintò Vicarius Generalis, & alii Prælati Epiſcopo inferiores, de jure communi, etiamſi jus conferendi beneficia habeant, unire tamen ea non poſſunt (cùm plus ſit unire quam conferre tantùm beneficia) niſi ſpeciale ad hoc habeant privilegium, aut ſpecialem commiſſionem, aut Prælati tales poteſtatem habeant quaſi Epiſcopalem, in Eccleſias plenè ſibi ſubjectas.

Cauſæ autem, ob quas fieri poſſunt, & interdum debent tales uniones, ſunt potiſſimùm duæ; evidens neceſſitas ſcilicet, vel utilitas Eccleſiæ, uti habetur *in c. Expoſuiſti 33. h. t.* Neceſſitas urgere cenſetur ad uniones faciendas, ſi ob tenuitatem præbendarum (aut redituum vix reperiantur, qui velint Eccleſias, vel beneficia, aut Canonicatus acceptare, ita ut Eccleſia debito ſuo ſervitio, & neceſſariis Miniſtris deſtituatur. Utilitas urgere cenſetur, ut magis utiles & idonei beneficiati v. g. habeantur & cultus divinus ſplendeſcat magis & illuſtretur.

§. III.

Quæ forma & ſolemnitates, ſive quæ conditiones requirantur Iure communi ad Vnionem beneficiorum inſtituendam, & quo pacto Iure novo Concilii Tridentini Beneficia uniri poſſint?

DE jure antiquo communi ad unionem faciendam requiritur primò Cauſæ cognitio, ſive ut de juſtitia cauſæ, propter quam unio fit, inquiratur & judicetur. Secundò requiritur, ut vocentur illi, in quorum præjudicium cedere poteſt unio, ad hanc ſcilicet approbandam, vel ut audiantur ſaltem, ſi quid opponere velint. Tertiò requiritur ad unionem ab Epiſcopo faciendam conſenſus Capituli (cùm non tantùm inter majores cauſas ſit unio, ſed ſpeciem etiam alienationis habeat) ad quem, ſi cauſa ſit evidens, conſentire tamen nolit, à Papa cogi poteſt. Quartò requiritur conſenſus illius, ad quem adminiſtratio, aut collatio beneficii uniendi pertinet. Quintò requiritur conſenſus Patroni (ſaltem ſubſequens,) ſi beneficium uniendum ſit patronatum, (ad cavendum ſcilicet horum & talium præjudicium) beneficiati tamen, qui beneficium uniendum poſſidet, conſenſus non requiritur, cùm effectum unio non ſortiatur, niſi poſt mortem beneficiati, aut aliam de jure licitam amotionem. Et ſextò denique ſi à Papa petatur unio, explicari debet, juxta regulas Cancellariæ annuus valor beneficii uniendi juxta communem æſtimationem, ut meliùs de cauſa faciendæ unionis judicari poſſit.

De jure novo verò Tridentini *sess. 7. c. 6. De refor.* conceditur primò licentia ordinariis, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, ut uniones perpetuas post quadraginta annos, à die promulgati Concilii, computandos, factas examinare possint, ad declarandum eas irritas esse, quæ sub aut obreptitiè obtentæ fuerunt. Secundò statuitur *hac sess. c. 7. de refor.* ut beneficia curata unita Monasteriis, beneficiis, aut aliis Ecclesiis, piisve locis,&c. singulis annis ab ordinariis locorum visitentur, & juxta hujus arbitrium certa portio Vicario in tali curata Ecclesia constituto assignetur. Tertiò statuitur in *sess. 14. c. 9. De refor.* ut ne uniantur unius Diœcesis beneficia cum beneficiis alterius Diœcesis, ad multas scilicet confusiones evitandas. Quartò conceditur in *sess. 21, c. 5. De reform.* Episcopis licentia, in causis à jure permissis, unionem beneficiorum etiam curatorum, etiam specialiter reservatorum, aut aliter affectorum,&c. facere, etiam ut Sedis Apostolicæ delegatis, & in *sess. 23. c. 18. De refor.* conceditur, quòd possint collegiis, seu seminariis applicare, & incorporare beneficia simplicia, etiam, antequam vacent, modò hoc fiat sine cultûs Divini, & illa beneficia obtinentium præjudicio: & quamvis *sess. 24. c. 13. De refor. junctâ Declaratione V. Dummodo curata non sint*, prohibeat, ne Ecclesiæ Parochiales Monasteriis, Dignitatibus, Præbendis Ecclesiæ Cathedralis, aut collegiatæ, vel aliis beneficiis simplicibus,&c. uniantur, factas tamen antea uniones non infirmat, sed præcipit tantùm, ut ab ordinariis revideantur. Quintò denique prohibet in *sess. 25. c. 9. §. Insuper de refor.* ut ne beneficia libe[ra] cum patronatis uniantur, ad cavendam scilicet tam liberæ huic Ecclesiæ con[ti]bertatem, quàm patronatæ circa jus patronatûs.

§. IV.

Quid juris, seu potestatis habet Prælatus, vel ejus Monasterium, Ecclesia Cathedralis, aut Collegiata, vel Ecclesia Parochialis, vel aliud beneficium est incorporatum, seu unitum?

DUplici modo potest fieri talis incorporatio, primò, quoad temporalia tantùm; ut relictâ scilicet congrua portione Vicario, qui in beneficio unito administrat, reliqui reditus ad Monasterium, Capitulum,&c. pertineant. Secundò, quoad temporalia & spiritualia simul; & quidem, si incorporatio hæc facta est, etiam populus in spiritualibus exemptus sit à jurisdictione Episcopi Diœcesani ac subjectus sit etiam in temporalibus Prælato v. g. Monasterii,&c. dicitur plenissimo jure incorporatum tale beneficium; si verò quoad spiritualia quæ incorporata sit, ut liceat Prælato vel si incorporatio facta fuit, administrare spiritualia in Ecclesia incorporata, populus tamen Episcopo adhuc subjectus manet, non quidem pleniſſimo jure, sed pro jure facta fuisse incorporatio dicitur. notatis

Sciendum primò, si quoad temporalia tantùm Monasterio, vel Capitulo, &c. incorporatio Parochialis Ecclesiæ, vel alterius beneficii facta fuit, nihil spiritualis juris habet, vel circa personam Prælati, qui in tali Parochia v. g. pote[st]

est, vel circa curam populi, Abbas, aut Monasterium, vel Capitulum, &c. cui taliter Ecclesia talis incorporata est. Neque si tantùm reditus talis beneficii Monasterio tali, vel Capitulo donati fuerunt, & incorporati, semper jus præsentandi in Ecclesia taliter unita habet Monasterium illud, aut Capitulum, &c. (cùm separari possit jus præsentandi, ab Ecclesiæ reditibus) vel si etiam jus præsentandi tali Monasterio, vel Capitulo, &c. convenit, præsentari tamen debet Vicarius ad Ecclesiam taliter unitam Episcopo, cui cura talis Ecclesiæ per talem unionem non adimitur, prout constat ex *c. In Lateranensi 31. h. t.* ita ut ad Episcopum in tali Ecclesia pertineat institutio, & destitutio talium Vicariorum. Si verò Ecclesia Parochialis v. g. plenissimo jure Monasterio, vel Capitulo, &c. incorporata sit, (quam unionem solus Pontifex facere potest) ita ut in tali Ecclesia taliter unita respectu populi subjecti Episcopalem quasi jurisdictionem habeat Prælatus v. g. tunc in illa Ecclesia taliter unita, non tantùm instituere, & destituere Vicarium potest, independenter ab Episcopo loci, sed visitare etiam, rationem administrationis exigere, & omnia facere, quæ ad jus Episcopi pertinent. *c. Quoniam. 21. De privilegiis.* Si tamen denique pleno jure Monasterio, Capitulo, &c Ecclesia quoad temporalia, & spiritualia sit unita, non tamen plenissimo jure, quoad populum etiam exempta, præsentare quidem debet Monasterium tale v. g. idoneum Vicarium Episcopo examinandum, & instituendum in Ecclesia taliter unita, quamvis exemptum Monasterium sit, cùm exemptio talis ad Ecclesiam unitam in præjudicium Episcopi extendenda non sit.

Sciendum secundò alia adhuc plura esse, quæ circa has uniones notari possunt. Primò, quòd Monasterium v. g. cui Ecclesia unita est pleno jure, debeat conservare ejus sarta tecta, paramenta altaris reparare, &c. in defectum redituum fabricæ deputatorum *c. 1. & 4. De Eccles. ædif.* (qui enim commoda habet, redituum scilicet Ecclesiæ, debet etiam onera sentire Ecclesiæ proficua) nisi tenues valde reditus essent, qui principali Rectori obveniunt, & proprio aut Vicario instituto, qui reditus abundantes habet, vel populo, qui in tali Ecclesia Divina percipit, onus hoc relinquendum videretur.

Secundò, quòd Vicarius in tali Ecclesia Parochiali unita constitutus, sive perpetuus, sive temporalis sit, visitari possit ab Episcopo loci, cui populus subjectus est, quoad curam & Sacramentorum administrationem, quamvis ordinis exempti Religiosus sit, (cùm ratione rei non exemptæ, curæ scilicet in tali loco exercendæ, subjectus sit jurisdictioni ordinarii) & ab ipso etiam immediato Rectore principali, si sæcularis sit.

Tertiò, quòd Vicarius in tali Parochia constitutus, si temporalis sit, nullum jus, aut titulum in tali Parochia unita habeat, sed omne jus sit penes Rectorem principalem; si verò sit Vicarius perpetuus, tum jus ac titulum in Parochia obtinet, cum cura animarum actuali, ita ut penes Rectorem principalem cura talis tantùm sit in habitu, &c. quæ omnia uti & plura alia de perpetuis &

temporalibus Vicariis, *ex lib. 1. Decretal. 28.* jam patent.

§. V.

De dismembratione beneficiorum Ecclesiasticorum, & requisitis ad illam.

Dismembratio, sive quod idem est, diminutio beneficii, tum censetur fieri, *quando pars bonorum v. g. diviti valde beneficio auffertur, & alteri v. g. tenues reditus habenti, vel fabricæ Ecclesiæ applicantur*; hanc ex justa causa posse facere Episcopum ex *c. Avaritiæ 10. h. t.* à contrario sensu colligitur: & si dismembratio talis fiat, beneficio non vacante, ad petitionem sive instantiam ipsius Rectoris adhuc superstitis, neque Ecclesia talis sit collegiata, aut incorporata Conventuali, aut Collegiatæ Ecclesiæ, sola auctoritas Episcopi, velut ordinarii, requiritur, ad eam faciendam, si tamen Collegiata sit, aut tali incorporata, debet etiam haberi consensus Collegii, & si Episcopus eam faciat ex motu proprio, præter justam causam, requiritur etiam consensus Capituli Cathedralis, tanquam solemnitas aliqua necessaria, ad hanc quasi alienationem faciendam. Rectoris verò Ecclesiæ dismembrandæ in tali casu consensus non requiritur, ut necessaria solemnitas, sed præcisè tanquam ejus, cujus interest, ita, ut invito etiam hoc, si necessaria videatur, dismembratio fieri possit.

§. VI.

An, & quo pacto beneficium Ecclesiasticum dividi possit, seu secari in duo vel plura?

Dividi, sive secari beneficium [illegible] quando ex uno fiunt duo, vel [illegible] etiam beneficia, ita ut jam sint duo [illegible] nonicatus, duæ Ecclesiæ Parochiales, duæ Capellaniæ, &c. ubi priùs [illegible] una fuerat. Et quamvis hæc benefic[illegible] rum divisio in Concilio Turonensi [illegible] in *c. Majoribus 8. h. t.* prohibita [illegible] fatentur tamen omnes, prohibitam [illegible] tantùm fuisse, ne fieret sine justa [illegible] tionabili causa (ad cavendam [illegible] odiosam Ecclesiæ statûs mutationem) [illegible] hinc in *c. Vacante 26. h. t.* conce[illegible] Episcopis, quòd ex justa & rationabili causa possint unam præbendam dividere in duas, modò quælibet sit sufficiens congruam sustentationem præbendi quòd si tamen post factam divisionem reditus non sufficerent, ad hos[illegible] utriúsque beneficiati, de novo [illegible] tuti, sustentationem, obligatus [illegible] Episcopus ad integrandas Præbendas [illegible] ut portio aliqua ex beneficiis abundantibus, cùm vacaverint, detracta [illegible] ribus illis adjiciatur; vel si hoc, aut [illegible] simili modo juvare beneficiatos [illegible] non possit, tenebitur ex mensa sua [illegible] sustentatione sufficiente illis provide[illegible] si illegitimè divisionem faciendo, in[illegible] pa fuit. Neque tamen in eo sensu [illegible] beneficia possunt, ut ad unum ideo[illegible] beneficium, quod unum manet, duo [illegible] neficiati simul recipiantur, quod pos[illegible] betur in *c. Dilecto 25. h. t.* cùm [illegible] pa

non recipiat divisionem, ut maneat unitas teste Glossa in relato *c. V. Dividi.*

Sectio VII.

De Mandatis Apostolicis, sive literis beneficialibus, quæ emanant à Sede Apostolica.

§. I.

Quodnam sit, & dicatur Mandatum Apostolicum, & quot sint genera, seu species hujusmodi Mandatorum, seu literarum beneficialium?

MAndatum Apostolicum dicitur illud rescriptum hoc loco, *quo Pontifex concedit alicui facultatem conferendi beneficia vel mandat alicui conferri beneficium in aliqua Ecclesia c. Mandatum. 38. de rescript.* quæ literæ solent etiam Mandata Apostolica de providendo, vel etiam Gratiæ expectativæ dici & olim triplicis generis erant, monitoriæ, præceptoriæ, & executoriæ, quarum tamen vix hodie usus est. Quæ tamen mandata hodie adhuc in usu sunt, & pro beneficiis vacantibus impetrantur sunt in multiplici differentia, ita ut alia, in forma pauperum, seu in forma communi; alia in forma Dignum obtineantur, de quibus *in primo lib. Decretal. Tit. 3.* alia mandata dicantur, si neutri, alia si alteri; alia si nulli; alia si rationi congruit &c. quia tale initium habent; vel à diverso litigantium jure, quod neutri litigantium, vel absolutè nulli, vel alteri saltem litigantium &c. acquisitum est. Nomine autem beneficiorum in his mandatis omnia intelliguntur, quæ specialiter à jure non excepta sunt, prout exceptæ sunt Dignitates, Personatus, beneficia curata, post literas à Papa datas erecta beneficia, beneficia patronata, electiva, unita, suppressa, & extincta, affecta seu Pontifici reservata, beneficia monocularia &c.

§. II.

De quibusdam conditionibus, seu qualitatibus beneficiorum, quæ necessariò exprimi debent, in mandatis Apostolicis, seu literis beneficialibus obtinendis.

MUlta *ex Lib. 1. Decret. Tit. 3.* ubi de rescriptis gratiæ egimus, jam patent, & hinc breviter hîc insinuari aliqua hoc & seq. §. §. sufficiet.

Primò ergò certum est, quod in mandato Apostolico de providendo, necessariò fieri debeat mentio, de beneficio, si quod prius ab impetrante mandatum tale obtentum est. *c. cùm teneamur 6. h. t. & c. cùm adeò 17. de rescript.* (ad cavendam odiosam beneficiorum uni collatorum multiplicitatem) etiamsi tenue, ac modicum illud beneficium sit. *c. penult. de rescript. & c. si motu 23. h. t. in 6.* nisi mandatum tale motu proprio concessum esset, cùm motus proprius hanc subreptionem tollat, ut dictum in *relat. Tit. 3. lib. primi Decret.*

Secundò cùm mandatum tale, sive rescriptum adaptetur petitioni, consequenter in petitione, vel supplicatione, ea beneficii qualitas explicari debet, cujus

jus specialis explicatio de jure requiritur; quorum aliqua ad finem §. 1. hujus sect. enumeravimus, quibus addi potest, quòd exprimi etiam debeat modus vacationis, an per obitum scilicet beneficiati, vel per resignationem &c. vacaverit, utrùm regulare, an seculare sit beneficium, de quo sibi conferendo mandari vult &c. ut sciat mandans Pontifex, de quo mandet.

§. III.

Quomodo interpretari debeat, latè an strictè mandatum Apostolicum, in quo conceditur alicui facultas conferendi beneficia, vel in quo mandatur alicui conferri beneficium, aut actu confertur.

Respondetur primò, quòd stricta interpretatio facienda sit mandati Apostolici, in quo conceditur alicui à Summo Pontifice facultas conferendi beneficia, quia talis concessio præjudicat ordinariis collatoribus, & dispensat in jure communi, quod utrumque strictam interpretationem requirit, prout colligitur etiam *ex c. Is cui 19. h. t. in 6.* & quamvis gratia Principis liberalis & latissimæ interpretationis sit, si fieri debeat contra concedentem interpretatio; hanc tamen latam interpretationem non patitur in præjudicium grave aliorum, prout etiam ex *regul. Cancellar.* & ex *Glossa in c. Tuorum 5 V. permittat. de auct. & usu palli & ex L. 2. §. Meritò ff. Ne quid in loco publico.* colligitur.

Respondetur secundò strictam etiam interpretationem faciendam Mandatorum Apostolicorum, quibus conferri alicui beneficium mandatur. *c. Quum 4. h. t. in 6.* quia tales literæ, ut Pontifex, sunt ambitiosæ, de gratia scilicet illorum, quæ honestiùs dicuntur & accipiuntur, quàm petuntur; & si Pontifex mandavit, ut alicui de beneficio provideatur, non potest vi juris mandati beneficium curatum, dignitas, aut Canonicatus &c. conferri, cùm in stricto sensu beneficii non hæc talia non veniant, ut ex dictis & si mandetur, ut provideatur alicui de beneficio in Diœcesi Frisingana v. g. potest illi conferri beneficium, in Ecclesia Cathedrali Frisingana, quia non Diœcesis non venit in stricta acceptione Ecclesia Cathedralis uti patet ex *Quamvis §. Quanquam.* nisi illud colligatur, quòd ampliorem gratiam huic voluerit facere Pontifex, unde gitur, si motu proprio mandatum providendo concessit, aut si ipse tulit beneficium, cujus executio alteri tantùm demandavit, aut si mandaverit conferri usque ad certam Summam quo in casu, si unum beneficium mam illam non attingat, plura conferri possunt, dum Summa tineatur.

§. IV.

Quomodo præterea alia quæ mandata Apostolica de providendo sive rescripta beneficialia sint intelligenda.

Primò quamvis nomine beneficii simpliciter prolati, non veniat beneficium curatum aut Dignitas dictum, & *ex c. ult. h. t.* patet, potest

nonnunquam qualitas personæ facere, ut si mandetur de Beneficio competente provideri, intelligatur in tali mandato nomine beneficii etiam Dignitas *argu. c. Pro illorum. 22. h. t.*

Secundò si mandet Pontifex, ut alicui de Dignitate, vel Personatu &c. provideatur, non potest illi provideri vi talis mandati de Dignitate, aut Personatu, cui cura animarum annexa est, aut electivis Dignitatibus, aut quæ ad patronum laicum pertinent. *c. cùm in illis 16. §. Illis verò, h. t. in 6.* eò quod sub stricta acceptione Beneficii non veniat cura, aut laicalis Patronatus.

Tertiò, si mandetur à Papa alicui provideri de non Sacerdotali præbenda, de præbenda dimidia, de præbenda certi valoris &c. non potest vi talis mandati illi conferri præbenda Sacerdotalis, aut præbenda integra, aut præbenda minoris valoris &c. quamvis tali præbendâ contentus esset providendus, *c. cui de non 27. h. t. in 6.* quia mandatum in forma specifica ob strictam sui interpretationem impleri debet.

Quartò, si in mandatis talibus Apostolicis unus modus providendi exprimatur, alii modi censentur excluſi. *c. susceptum 6. de rescript. in 6.* cùm ab uno expresso, non debeat fieri extensio in materia strictæ interpretationis, ad alium casum non expressum.

Quintò, si mandet Papa provideri alicui de beneficio ad plurium collationem pertinente, non potest illi conferri beneficium ad unius tantùm collationem, vel præsentationem pertinens, & vice versâ &c. quia stricta interpretatio, si plures velit gravari, non vult, ut unus totum onus ferat, aut si velit unum gravari, non præjudicat pluribus.

Sextò, si Papa mandet alicui provideri de beneficio proximè vacaturo, ad collationem Capituli spectante, quamvis in tali mandato ea etiam beneficia comprehendantur, quæ ex peculiari consuetudine, aut statuto illius Capituli, ab uno quidem eorum, nomine Capituli tamen, conferuntur, non tamen ad ea beneficia tale mandatum se extendit, quorum collatio Dignitatibus, aut Personatibus, vel etiam certis præbendis illius Capituli &c. annexa est, *c. Mandatum 41. h. t. in 6.* plura de his Mandatis, uti & quæ Secti. 8. sequenti dicuntur, de effectu, & usu seu executione, ac revocatione seu extinctione talium mandatorum &c. quia vix aliquis eorum hodie apud Germanos usus est, saltem quatenus concedunt gratias expectativas, seu quatenus mandata sunt de providendo alicui, circa beneficium proximè vacaturum &c. non tantùm per Concordata Germaniæ, sed etiam per Tridentinum sublata, videri possunt ab illis, qui eorum scientiam habere volunt, apud Auctorem Methodi. Sit ergo omissâ Sectione octava.

SECTIO IX.

De reservationibus Beneficiorum.

§. I.

De reservatione Beneficiorum in communi, ejusque causis & effectu.

REservatio Beneficiorum ex genere definiri potest, *quod sit alicujus beneficij*

neficij Ecclesiastici vacaturi, per habentem ad id potestatem (per Romanum Pontificem scilicet, cui omnis circa beneficia etiam nondum vacantia, potestas disponendi per se competit) *ad se facta, verbis expressis, avocatio.* Duplex autem est talis reservatio, Generalis alia, quâ plura beneficia ejusdem nominis in communi sibi reservat Pontifex, ut cùm sibi reservat collationem omnium Ecclesiarum Episcopalium, omnium primarum Dignitatum in Ecclesiis Cathedralibus post Episcopalem &c. alia specialis, quâ reservantur certa v. g. certæ Ecclesiæ beneficia &c. utroque modo beneficia reservare potest Pontifex.

Causæ autem, propter quas beneficia reservari possunt, & solent, sunt plures. Prima ut ne videatur Summus Pontifex, dum inferioribus contulit conferendi beneficia potestatem, *contra c. Dudum 14. §. Nos igitur h. t. in 6.* eâ se penitus privavisse. Secunda est, ut erga eos, qui de Ecclesia bene meriti sunt, aut virtutis, vel doctrinæ præmium, ex merito expectant, liberalem se ostendere possit, beneficia Ecclesiastica illis conferendo. Tertia est, ut Ecclesiarum & personarum Ecclesiasticarum major sit cum Romana sede communicatio, in quantum ab ea sæpius dependent in beneficiis talibus, & eorum proventibus &c.

Effectus autem reservationis, cui appositum est decretum irritans, non tantùm est ligare manus inferiorum collatorum, quominus conferre possint sic reservata beneficia, sed collatio talis, etiamsi ab ignorante reservationem fiat, nulla est, prout sumitur ex *c. Si beneficia 20. h. t. in 6.* cùm talem nullitatem inducat decretum irritans, ita ut nec Titulum coloratum præbeat proviso; si illo spolietur, agere non possit spolio, cùm decretum irritans non modò Titulum, sed etiam possessionem vitiet, ut probat *Cochier in reg. Cancell. 1. n. 19. & 20.*

§. II.

Quænam beneficia sint reservata Romano Pontifici, spectato jure communi Canonico.

AGit hic §. de reservatis beneficiis jure communi Canonico, & sequenti §. 3. de reservatis per Extravagantes, ac Tandem §. 4. de beneficiis reservatis Papæ per regulas, ordinationes, & constitutiones Cancellariæ Apostolicæ, quia tamen in nostra Germania harum reservationum nulla præter propter Concordata cum Germania facta, quæ observari debent, ideò omittit apud Auctorem Methodi scientiæ hujus reservationum legi potest, quàm ut hic describatur. Sit ergo omissis aliis

§. V.

De provisionibus, & reservationibus factis per Concordata Germania.

INter Papam Nicolaum V. ex una parte & inter Imperatorem Fridericum Tertium ac Principes Germaniæ, tam Ecclesiasticos, quàm sæculares ex altera parte, inita sunt Concordata quædam, utrinque observanda, circa Ecclesias, Prælaturas, Dignitates, ac plura alia beneficia Ecclesiastica; & primò quoad

concessit Germanis Pontifex liberam electionem in Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesiis viduatis, quamvis immediatè Sedi Apostolicæ subjectæ non essent, & in Monasteriis immediatè Sedi Apostolicæ subjectis, quæ intra præscriptum tempus *c. Cupientes 16. de elect. in 6.* Romam submittantur, à Summo Pontifice confirmandæ, si canonicæ fuerint & pro dicta confirmatione ad Summam Sedem recurri soleat, nisi ex rationabili, & evidente causa, de persona utiliore, & dignore, de consilio Cardinalium, providendum putaverit.

Secundò concessit, ut de aliis Beneficiis inferioribus (nisi in his etiam Concordatis reservata sint, ut videbitur paullò pòst) sive regularia illa sint sive sæcularia, sive cum, sive sine cura, modò non sint patronata, ordinarii Collatores disponere possint, ea conferendo, si in mensibus Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri, & Decembri vacaverint, nunquam per ullam aliam reservationem aut gratiam expectativam, aut aliam dispositionem, auctoritate Apostolicâ factam, vel faciendam, impediendi. Tertiò tamen sibi etiam reservat, ob allatas supra causas, juxta modificationem tamen Concordatorum, beneficia reservata in *Extravag. Ad regimen 13. inter communes h. t.* beneficia scilicet Officialium Sedis Apostolicæ vacantia per illorum obitum, si tamen illa beneficia actualiter, cùm morerentur, tenebant, & inter illo. Officiales fuerunt, qui in dictis Concordatis numerantur; beneficia vacantia per obitum Cardinalium; si Episcopatus aut Prælaturæ tales vacent per mortem Episcopi vel alterius Prælati in Curia Romana demortui; Episcopatus, Prælaturæ, & omnia beneficia, quæ vacant per depositionem, privationem, vel translationem, auctoritate Sedis Apostolicæ factam; si electio, aut postulatio cassata, aut repulsa fuerit per eandem auctoritatem Apostolicæ Sedis; beneficia, quæ vacant per promotionem in Episcopum à Papa factam; beneficia vacantia per assecutionem alterius incompatibilis, auctoritate Sedis Apostolicæ factam, prout etiam habetur in *Extravag. Execrabilis Ioan. 22.* cujus extravagantis reservationes vult omnino observari Pontifex in Concordatis, in quibus præter has utriusque extravag. reservationes, reservat etiam suæ dispositioni Pontifex, majores Dignitates post Episcopales in Ecclesiis Cathedralibus, & Principales in Ecclesiis Collegiatis, (quales sunt in quibusdam Germaniæ Ecclesiis Præposituræ, in aliis verò Decanatus) sicut etiam alia beneficia, quæ vacant in Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri & Novembri, si non sint patronata: circa hæc ipsa tamen in mensibus Pontificiis, vacantia beneficia, specialem adhuc gratiam facit Germanis, in his ipsis Concordatis Pontifex, concedens scilicet ordinariis Collatoribus potestatem conferendi hæc etiam in mensibus Pontificiis vacantia beneficia, si intra tres menses, à die, in quo vacatio cognita est in loco beneficii, numerandos, nulli à Pontifice de tali beneficio provisum fuerit, ita tamen, ut etiam post tres menses hos elapsos cumulativa cum ordinariis Collatoribus potestas conferendi talia bene-

ficia Pontificí conveniat, & locus detur præventioni, illi scilicet beneficium tale adjudicando, cui prius illud post tres menses hoc collatum fuit, sive deinde ab ordinario Collatore, sive à Pontifice prius collatum fuerit.

§. VI.

De beneficiis reservatis ex Indulto Pontificio Romanorum Imperatori per Preces Primarias.

EX Apostolicæ Sedis privilegio, & antiquissimâ consuetudine concessum est Romanorum Imperatori recens electo, ut in quavis Ecclesia Cathedrali, etiam Metropolitana, Collegiata, aut quacunque alia sive sæculari sive regulari intra Romanum Imperium (prout nunc est) personam aliquam idoneam per preces (quæ Primariæ vocantur, quia cuivis juri conferendi, præsentandi, nominandi &c. præferuntur, & primæ etiam preces dicuntur, quia sunt veluti prima Cæsaris petitio in tali Ecclesia) offerre & nominare possit Collatoribus, seu Collatricibus, quacunque Dignitate fulgeant, cui beneficium quodcunque vacans, aut proximè vacaturum (in quibuscunque mensibus vacent) etiamsi beneficia hujusmodi Canonicatus, Præbendæ, Dignitates, Personatus, administrationes, vel officia, etiam majora & electiva, cum, vel sine cura fuerint, conferatur, ita ut de beneficio tali provisus recipi, & admitti debeat, & possit ipse Imperator hujus suæ nominationis, aut harum suarum Primariarum Precum executores eligere, qui sint in Ecclesiastica Dignitate, vel Personat[u] stituti, aut Ecclesiarum Cathedr[alium] Canonici (cùm sint Summi Pont[ifices] Delegati, ita ut subdelegare possint, subexecutores constituere) & si[mul] hi fuerint priùs, quàm suum [locum] fuerunt preces effectum, alios e[ligere] possit, ad finem precum suarum [exe]nendum, qui Ordinarios compe[llere] possint ad conferendum, juxta pr[imi] tenorem. Sicuti autem Pontifex [in] indulto Cæsareo non vult obstare C[on]cordata Germaniæ, cùm in recentib[us] indultis expresè his derogetur, [ut] *Tridentinum sess. 24. c. 19. de* [Ref.] gratias expectativas tollere, prout [fe]ravit S. Congreg. ita nec vult [ut] dat se ad ea beneficia, quæ [ut] per Extravag. ad regimen (de [qui]pra) aut ad beneficia patronatu[s] beneficia, quæ vacant ex causâ [re]tionis in favorem Tertii, ad [ben]Sedem Apostolicam legitimè [de]ad beneficia litigiosa; ad majo[ra] Episcopalem, aut principales [Dig]tes; ad officia, quæ cadunt in [Lai]ad hospitalia etiam religiosa, [quæ] titulum perpetuum conferuntur; [ad] neficia manualia; ad [bene]vitoria, quibus onus v. g. [can]in choro annexum est; ad [bene]quæ dantur Scholaribus in [studio] subsidium; ad beneficia [post] tas Cæsareas Preces primùm [ex]ad Vicarias temporales; ad [bene]mensæ Episcopali, Capitulari, [vel] tiali incorporata; ad beneficia [exem]ad beneficia commendata &c. [&] vult, ut vi hujus indulti, eadem [Ec]

gravetur sæpius, si vi precum illarum jam unam personam accipere debuit. Vide plura de his precibus apud Auctorem Methodi hoc & sequenti §. vel apud *Ioan. Cochier in peculiari tractatu de Precibus his Primariis.*

TITVLVS VI.

DE CLERICO ÆGROTANTE VEL DEBILITATO.

§. I.

An Clericus propter ægritudinem, aut mutilationem amittat beneficium suum, vel saltem fructus illius, & quando ei dari possit, vel debeat Coadjutor?

INc. *Cùm percussio* 1. *& in c. Presbyterum* 2. *h. t.* statuit Pontifex, quòd Clericus beneficiatus, si infirmitate aut mutilatione impediatur, quominus Ecclesiæ serviat personaliter, & officium suum præstet, non tantùm non amittat beneficium suum, sed ad omnes fructus integrè percipiendos pro serviente haberi debeat, ne idonei Ministri non reperiantur, qui Ecclesiæ servire velint, si fructibus beneficii carere debeant, ex tali miseria impediti, quominus servitia sua actu præstent; & ut ne afflictio addatur afflictio cum præjudicio Ecclesiæ: ob quas rationes taliter etiam impeditus infirmus, aut mutilatus gaudere potest distributionibus quotidianis (*juxta c. uni. de Clericis non resi. in 6. de quo etiam supra Tit. 4. Sect.* 2.) & à sui beneficij administratione removendus non est, quamvis Altari deservire, aut in Ecclesia comparere, sine magno scandalo (eo quòd Leprâ v. g. aut alio morbo contagioso, & horrido infectus sit) non possit; quo in casu tamen per Coadjutorem ipsi datum, cui ex reditibus beneficii congrua portio assignetur, juvari debet, qui curam animarum actu habeat, & alia spiritualia officia exerceat; nisi propter suæ infirmitatis gravitatem inhabilis etiam videretur ad beneficii sui administrationem temporalem, quo in casu alius illi in administrationis etiam officio substitui potest, congruâ sustentationis portione, ex reditibus Ecclesiæ, infirmo beneficiato assignatâ, quod solum vult *c. Tuanor* 4. *h. t.* Quodsi tamen reditus beneficii pro utriusque, Rectoris scilicet infirmi, & Coadjutoris sustentatione non sufficiant, probabilius est juxta *c. De Rectoribus* 3. *h. t.* quòd ex reditibus Ecclesiæ talis, sive beneficii, providendum sit Rectori, seu Beneficiato infirmo, Coadjutori verò ab Episcopo per Parochianos, vel aliunde subveniendum.

Eodem modo, & eisdem ex causis, nec Episcopus à suo Episcopatu, aut inferior Prælatus à suo beneficio amoveri potest, propter infirmitatem, sed Coadjutor eis, si suo officio, aut administrationi sa-

tisfacere non possint, juxta dicta dandus est. (*c. Ex parte 5. & c. Consultationibus 6. h. t.*) qui & ipse sustentationem suam congruam ex reditibus talis Ecclesiæ, cui Coadjutor datus est, habeat, & non minùs ad residentiam personalem obligatus sit, quàm ipse principalis. De quo tamen Coadjutore sit

§. II.

Quis assignare, seu dare possit Coadjutorem; & quomodo, ac qualis dari debeat?

QUamvis solius Papæ sit Coadjutorem dare Episcopis, & his superioribus Prælatis, cùm inter causas majores numeretur Coadjutoris datio, concedit tamen etiam Papa in *c. Pastoralis h. t. in 6.* ne Ecclesiæ, ab urbe præsertim remotæ, detrimentū patiantur, ut Episcopus, senio vel perpetuo impedimento impeditus, qui pastorale officiū exercere nō potest, cum consensu sui Capituli, unum vel duos Coadjutores, auctoritate Apostolicâ, assumere possit, vel si amens sit Episcopus, Capitulum, aut duæ illius partes, unum, aut duos, auctoritate Apostolicâ, designare possit, qui officium Episcopi, tam quoad temporalia, quàm quoad spiritualia, si ad utrumque inutilis est, exerceant; vel certè si nolit in priore casu Coadjutorem assumere Episcopus, eum quidem, invito, Capitulum non obtruderet, de toto tamen negotio moneat Pontificem, & quod ab ea Sede ordinatum fuerit, humiliter, & efficaciter impleat: aliis verò Prælatis, aut Rectoribus Ecclesiarum, Episcopo inferioribus, sicut & Parochis, si officio suo præesse nequeant, Episcopus dare potest Coadjutores, cùm penes [illegible] sit beneficiati etiam destitutio.

Debet autem Coadjutor dandus [illegible] ricus esse, (cùm Laici non sint hibi[illegible] ad spiritualem administrationem) i[illegible] neus, tam ratione prudentiæ ad [illegible] Ecclesiasticarum administrationem, [illegible] pro bonorum administratione Co[illegible] tor detur, quàm ratione scientiæ [illegible] morum, si ad spiritualem curam Co[illegible] jutor detur; & ejus ætatis, quæ requ[illegible] tur in tali beneficiato.

§. III.

Quæ sit potestas, sive officium Coadjutoris, & quando expiret?

OFficium autem dati Coadjutoris [illegible] curam gerere Episcopi, vel Abbatis, [illegible] cui datur Coadjutor ob infirmitatem aut [illegible] senium, & simul Ecclesiæ, seu ipsi [illegible] *c. Ex parte 5. h. t.* si datus sit simpliciter [illegible] Coadjutor; vel saltem curam habe[illegible] rerum temporalium, si ad hæc curan[illegible] datus sit Coadjutor, ita tamen, ut [illegible] nare aliquid de bonis immobilibus E[illegible] clesiæ, aut mobilibus pretiosis, quæ [illegible] vando servari possunt, non possit; nec [illegible] possit beneficia conferre, quorum co[illegible] latio ad Prælatum, cui datus est Co[illegible] jutor pertinet, sine consilio hujus, [illegible] sanæ mentis hic non fuerit, & ad con[illegible] renda beneficia inutilis.

Expirat autem illius officium, [illegible] quidem morte dantis Coadiutorem, [illegible] morte illius, vel depositione, aut renun[illegible] tiatione, cui datus est Coadjutor: cess[illegible] enim officium administratoris dantis, [illegible] legitimus administrator, (successor ill[illegible] cet illius, cui datus est Coadjutor) [illegible] veniat, nisi fuerit ipse Coadjutor [illegible] eum

cum futura successione, sive jure succedendi illi in Prælatura, cui datus est Coadjutor. Quæ Coadjutoriæ, quamvis sint, juxta stylum Curiæ Romanæ, à Summo Pontifice impetrandæ, à *Tridentino* tamen *sess. 25. c. 7. De refor.* non in omni casu probantur.

TITVLVS VII.

DE INSTITUTIONIBUS.

INstitutio, est modus Canonicus acquirendi beneficii; & quamvis latè accepta collationem beneficii etiam includat, strictè tamen dicta, prout hîc accipitur, differt à collatione beneficii, eò quòd collatio sit libera translatio beneficii in aliquem; institutio verò sit necessaria; Episcopus enim, vel qui jus conferendi beneficium habet, liberè potest huic, vel illi beneficium conferre; qui verò jus instituendi in beneficio habet Episcopus, necessariò debet eum instituere in beneficio, quem patronus præsentat, dummodo sit idoneus, *cap. Significâsti* 18. *De jure patr.* & hinc institutio propriè dicta definitur, quòd sit *juris beneficii ad præcedentem præsentationem, vel nominationem alicujus, legitimâ auctoritate facta translatio*, per quam scilicet jus ac titulus beneficii acquiritur instituto.

§. I.

Ad quos spectat jus instituendi Clericos in beneficiis Ecclesiasticis?

DE jure communi spectat jus, sive potestas instituendi Clericos, à patronis præsentatos, ad Episcopum, vel ejus Vicarium generalem in spiritualibus, aut vacante Sede ad Capitulum Cathedrale, *c. Ex frequentibus 3. h. t. & Trident. sess. 7. c. 13, De reform.* ubi præcipitur, ut præsentati à Patronis non instituantur, nec admittantur, sub prætextu cujuscunque privilegii, nisi fuerint priùs à locorum ordinariis examinati, & idonei reperti. De quo examine agit *Trident. sess. 24. c. 18. De reform.* Et quamvis nec Vicarius generalis sine speciali mandato conferre beneficia possit, nec Capitulum Cathedrale, vacante sede; instituere tamen, tam ille sine speciali mandato, quàm hoc, vacante sede, præsentatos à Patronis potest, cùm institutio non sit donatio gratuita, circa quam præiudicium fieri possit Episcopo, sed necessariò expedienda sit. *c. His quæ 11. & c. Cùm olim 14. De majorit. & obed. & c. Etsi 1. h. t. in 6.*

De jure speciali, sive ex privilegio, præscriptione, vel consuetudine potest jus instituendi inferioribus etiam Episcopo Prælatis competere, *c. Super eo 15. De off. deleg. c. Auditis 15. & c. Cùm olim 18. De præscript.* quod meritò de Prælatis regularibus, quibus plenissimo jure subjectæ sunt aliquæ Ecclesiæ, dici potest, cùm isti habeant in talibus Ecclesiis jurisdictionem quasi Episcopalem.

§. II.

§. II.

De instituendis in Ecclesiis, vel beneficiis Ecclesiasticis.

INstituendi in beneficiis Ecclesiasticis debent primò esse Clerici, cùm Laicis non conveniant beneficia Ecclesiastica. *c. In Ecclesia 2. h. t.* Secundò, non debent instituí in Ecclesiis & Beneficiis unius originis, seu nationis tantùm, sed viri literati & idonei, undecunque originem ducant. *c. Decorem 5. h. t.* nisi beneficium fundatum primitus sit, pro certæ tantùm nationis, certæ famil æ, &c. hominibus; neque tamen etiam prohibetur consuetudo, quâ indigenæ extraneis præferuntur, quia faciliùs illi ad perpetuò residendum inducuntur. Neque tertiò repelli debet à Patrono ad Ecclesiam vacantem Parochialem præsentatus, qui in minoribus quidem est, sacris tamen ordinibus nondum initiatus est, modò aliàs sit idoneus, ætatem requisitam habeat, & intra annum ad sacerdotium promoveri possit. *c. licet 14. De elect. in 6. c. Praterea 5. De ætate & qualitat. c. Si is 2. h. t. in 6.* Quartò tot sunt instituendi in Ecclesiis Collegium, aut Capitulum habentibus, quot commode absque penuria ex reditibus ali possunt. *c. Non amplius 1. & c. Auctoritate 4. Trident. Sess. 25. c. 3. De regul.* Quòd si tamen in prima fundatione certus numerus determinatus sit, augeri non debet, ob modicum tantùm reditum augmentum, minui tamen potest, si notabiliter, & in perpetuum decrescant reditus, quamvis auctoritate Papæ, aut juramento numerus determinatus firmatus sit, cùm talis confirmatio, aut juramentum intelligi debeat, si res in eodem statu permaneant. Quamvis tamen nemo seipsum in beneficio instituere possit, neque ab alio accipere, qui à se auctoritatem habeat, uti probatur ex *c. Cùm ad nostram 7. h. t.* eò quòd, ut dicit Pontifex, inter dantem & accipientem debeat esse personarum distinctio.

TITULUS VIII.

DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ, ET ECCLESIÆ NON VACANTIS.

§. I.

Utrum beneficium non vacans possit conferri, vel promitti?

BEneficium non vacans non tantùm conferri non potest (ita ut collatio talis sit ipso jure irrita, & qui scienter permisit in tali, non vacante beneficio, se instituí, pœnam excommunicationis incurrat *c. 1. h. t.* & non possit postmodum hoc beneficium, ubi vacaverit, obtinere *argu. c. final. de eo, qui duxit in matr.* sed nec promitti potest, ut constat *c. Nulla 2. & ex c. Extenore 13. h. t.* etiam legibus Civilibus pactum de futura successione, vivente eo, cui succedendum

dum promittitur, prohibitum sit, tanquam occasionem præbens captandæ mortis alterius. Et hinc non obstante tali non vacantis beneficii promissione, potest beneficium tale alteri cuicunque conferri, ut constat ex *c. Relatum 3. h. t.* junctâ Glossâ in casu, cùm enim promissio talis ab initio sit irrita, per vacationem beneficii non fit valida *juxta reg. 29. ff. de reg. juris.* Neque potest Episcopus alicui concedere facultatem conferendi hoc determinatè beneficium, cùm vacavetit *c. Constitutus 11. h. t.* ne per fraudem tali facultate ad necem alterius alter abutetur. Et quamvis de jure antiquo prohibitum non fuerit, promittere alteri beneficium nondum vacans, cùm conferri poterit, aut occasio se obtulerit, *c. Accedens 14. h. t.* cùm aliud sit promittere beneficium me collaturum, cùm potero; & aliud promittere me collaturum, cùm vacaverit, (hæc enim promissio occasionem captandæ mortis ingerit, non autem illa) novo tamen jure, omnis promissio beneficii nondum vacantis, quâcunque clausulâ adjectâ, prohibita est, & invalida, *c. Detestanda 2. h. t. in 6.* ita ut ob easdem rationes, nec Patronus promittere possit (promissione obligante & efficaci) præsentaturum se ad beneficium, quod hic & nunc nondum vacat, si vacaverit; & quamvis possit generalem Procuratorem suorum negotiorum, etiam in ordine ad præsentationes, Patronus constituere, præsertim, si causa aliqua, absentiæ v. g. urgeat, specialem tamen commissionem nulli dare potest, ut ad tale beneficium, hîc & nunc nondum vacans, præsentet aliquem, ubi illud vacaverit *c. Cum dilecta 16. h. t.* cùm in hoc casu rationes allatæ urgeant, non autem in illo.

§. II.

Quinam sint generales modi, quibus beneficia vacant, & qualis vacatio requiratur, ut impetrari, aut conferri aliis possint?

TRiplici modo, in genere loquendo, beneficia vacare dicuntur: vel enim vacant de facto tantùm, vel de jure tantùm, vel de facto simul, & de jure. De facto tantùm vacare censetur beneficium, quando quis possessionem beneficii amittit, non autem Titulum, ut si vi dejectus sit, de possessione beneficii, aut injusto metu gravi coactus fuit beneficio renuntiare, &c. De jure tantùm vacare censetur, cùm quis titulum beneficii amisit (ex juris scilicet dispositione privatus) possessionem tamen adhuc retinet. De jure autem, & de facto simul vacare censetur, quando nec titulus, nec possessio beneficii apud aliquem est, qualiter per mortem beneficiati vacare beneficia censentur. Hoc ultimo modo, si vacent, de jure scilicet, & de facto, beneficia, impetrari, & conferri ea posse, non est dubium, cùm verissimè vacent, prout etiam colligitur à contrario sensu ex *c. 2. h. t.* si de facto tantùm vacent, & non de jure, nec conferri possunt aliis nec impetrari, cùm nondum verè vacent, prout etiam colligitur ex *c. 2. 3. 4. De his quæ vi, &c.* si verò de jure tantùm vacent, & non de facto, cùm alius adhuc in illius (saltem coloratâ) possessione sit, possunt quidem impetrari, & conferri, si in rescripto impetrationis fiat mentio, possideri

beneficium impetratum adhuc ab altero, (saltem coloratâ possessione) *c. Cum nostris 6. h. t.* quia taliter vacantia beneficia, sicuti verè non vacant, ita nec simpliciter vacantia dici possunt, ita ut rescriptum de beneficio tali conferendo, si in eo nulla fiat possessionis coloratæ, quàm alter adhuc habet, mentio, subreptitium habeatur.

§. III.

Quibus modis in specie vacent beneficia?

PRimò vacant per mortem naturalem Beneficiati, *c. Susceptum 6. De rescript. in 6.* mors enim omnia solvit, nisi ab habente potestatem omnino fuerit suppressum tale beneficium, vel accessoriè unitum alteri, aut ad mensam Prælati, aut Capituli pertineat, aut situm sit beneficium tale, Canonicatus v. g. in Ecclesia non numerata; quibus in casibus, cùm extinctum omninò sit tale beneficium, vel Rector illius principalis sit Prælatus, aut Capitulum, non censetur vacare per mortem deservientis illi, sicuti in Ecclesia tali non numerata, non vacat Canonicatus per mortem Canonici, cùm penes Episcopum, vel Capitulum sit, utrum velint novum Canonicum assumere.

Secundò vacant beneficia ex dispositione juris; per professionem scilicet in religione approbata, tacitè, vel expressè factam; per matrimonium validè contractum; per beneficii incompatibilis pacificam, & utilem assecutionem; per non susceptum Sacerdotium, intra annum accepti beneficii Parochialis, requirentis eum ordinem, per non petitam suo tempore confirmationem, aut consecrationem, aut susceptam ante tempus administrationem, & pluribus aliis modis, de quibus hinc inde in jure Canonico.

Tertiò vacant beneficia per depositionem, seu privationem ipso jure, vel per sententiam Judicis factam, ob crimen admissum, cui à jure depositionis aut privationis pœna decreta est; quæ crimina sunt homicidium, perjurium, sacrilegium, sodomia, adulterium, &c. quos inter modos ea etiam est distinctio, ut si ipso jure privetur quis beneficio tempore commissi criminis vacet illud, & privatus sit illis fructibus, quamvis sententia declaratoria criminis postea promùm feratur, ita ut ad restitutionem fructuum, si quos post admissum crimen perceperit, obligatus sit: Si verò per sententiam Judicis beneficio privatus sit, non vacet illud à tempore commissi criminis, sed à tempore latæ contra eum privationis sententiæ, & fructus ante sententiam latam perceptos, non tenetur restituere; neque vacet per mortem illius, qui delictum admiserat, etiam si ante vacaverit ex causa delicti, si ipse ob tale delictum beneficio privatus: vacet autem per mortem illius, qui acquerat, si per sententiam beneficio privari debeat delinquens, sententia tamen contra eum lata nondum fuerit.

Quartò, vacant beneficia per libera resignationem coram legitimo Superiore, uti patet ex *Tit. 9. Lib. 1. Decret.* & per translationem Prælati ad aliam Ecclesiam, uti patet ex *Tit. 7. hujus Libri.*

§. 3.

§. IV.

Intra quod tempus conferri debeant beneficia vacantia?

INtra sex menses conferri debent ab eo, ad quem spectat provisio *c. Nulla* 2. §. *Cùm autem h. t.* ut ne diuturna beneficii vacatio damnosa sit, & nociva Ecclesiæ. Et ideò etiam excipiuntur majores Prælaturæ, ex quarum vacatione viduata dicitur Ecclesia, & majus periculum imminere potest, quorum provisio ultra tres menses differri non potest, ut in 1. *Decretal. Lib.* jam dictum. Neque tamen hoc à jure præfixum tempus conferendi beneficii, currit etiam impedito, aut ignoranti vacationem, & consequenter non à tempore vacationis, sed à tempore, quo notitiam habuit Collator, computandum est, *c. Quia diversitatem 3. h. t.* & si juris, aut facti impedimentum intervenerit, quòminùs beneficium vacans conferre potuerit, non imputabitur illi non facta collatio, ad negligentiam, quæ per devolutionem corrigi debeat, ut ex *cit. capit.* habetur.

§. V.

Ad quem devolvatur Jus conferendi beneficia vacantia propter negligentiam, seu moram culpabilem ordinarii Collatoris?

REsponsio ad hujus §. quæstionem satis patet ex illis, quæ *Lib.* 1. *Decretal. Tit.* 10. *De supplenda negligentia Prælatorum §. 1. & 2.* diximus, quæ videri possunt; quia tamen illa intelligi non debent de Episcopatibus propter negligentiam, suo tempore non collatis, videnda etiam erunt, quid Concordata Germaniæ velint, circa commissas tales negligentias, in electionibus Episcoporum, vel Archiepiscoporum in nostra Germania. De quibus supra in *Tit. 5. hujus Libri, Sect* 9. §. 5. Illud tamen etiam notandum, quod in illis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, ubi non est numerus Canonicatuum, aut Præbendarum determinatus, sed omnes reditus ad communem Capituli mensam pertinent, sicuti per mortem Canonici illius Ecclesiæ non dicitur propriè, ut supra dictum, vacare Canonicatus, ita nec locum habet devolutio ad superiorem, propter negligentiam inferioris, in conferendo *c. Ex parte* 10. *h. t.* quia ubi non est vacatio, ibi devolutio locum non habet, cùm in beneficio vacante conferendo, nulla ab inferiore, in tali casu committatur negligentia.

§. VI.

De variis gratiis exspectativis, sive mandatis de providendo beneficia vacatura.

GRatiæ expectativæ in materia beneficiorum prohibitæ sunt, & sublatæ, non tantùm per *Concil. Trident. sess. 24. c. 19. De reform.* sed etiam per Concordata nostræ Germaniæ. Et quamvis non omnino potestas Summo Pontifici adempta sit, gratiarum harum expectativarum concedendarum, quia tamen rarissimi usus sunt, sine scrupulo omnis hæc materia omitti potest. Legat, qui scire eam vult, *Auctorem Methodi hoc §. vel c. Proposuit. h. t. & quæ habentur de h. t. in 6. & in Clement. unica. eodem, &c.*

TITULUS IX.

NE SEDE VACANTE ALIQVID INNOVETUR.

§. I.

An, & quâ ratione nihil sit innovandum, Sede vacante.

NOmine Sedis in hoc Tit. intelligitur, Sedes Episcopalis, aut alia Prælatura, in cujus præjudicium innovare aliquid, vacante sede tali, prohibitum est in *h. tit.* Quamvis enim jurisdictio, & administratio rerum Episcopalium ad Capitulum, vacante Sede, transeat, ut ex *Lib.* 1. *Decretal. Tit. 31. De major. & obed.* patet; ea tamen facere prohibetur, per quæ status Ecclesiarum mutarentur, aut bona Prælaturæ, vel Ecclesiarum, per alienationem v. g. bonorum immobilium, aut mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, minuerentur, &c. nisi hoc fieret cum licentia Summi Pontificis, aut cum licentia Episcopi, vacante Prælaturâ inferiore, Episcopo subjecta, circa bona talis Ecclesiæ inferioris.

Mutari autem status Ecclesiæ, quod prohibitum est in hoc Titulo, vacante Sede, censeretur, si unio v. g. Ecclesiæ alicujus alteri unitæ dissolveretur. *c. Novit. 1. h. t.* & quamvis, vacante Sede, possit fieri unio Ecclesiarum, non potest tamen fieri dissolutio unionis priùs factæ, cùm per illum casum nulli Ecclesiæ fiat præjudicium aliquod, sicuti fit per dissolutionem unionis, Ecclesiæ illi, cui altera ad meliorem Rectoris, vel Episcopi sustentationem, unita fuit, ob quam scilicet dissolutâ unione ad eam pauperiem Ecclesia relaberetur, cui ista fuit ad hanc sublevandam unio, in qua priùs fuerat.

Insuper etiam ad cavendam omnem innovationis speciem, vacante Sede prohibitam, non vult Pontifex in c. Constitutis 3. h. t. ut judicium aliquod definitionis, aut juribus Ecclesiæ, vacante Sede, inchoetur, aut inchoatum continuetur, sive agendo, sive defendendo (extra casum magnæ necessitatis, & nisi defensor Ecclesiæ sit constituendus) si enim judicium contra minores indefensos non teneat, multò minùs tenebit hoc contra Ecclesiam, si suo Pastore, & defensore destituta sit.

§. II.

An, Sede vacante, Capitulum possit conferre beneficia?

QUòd non possit, Sede vacante, Capitulum conferre ea beneficia, quæ liberæ sunt collationis, aut juris devolutionis ab Episcopo conferenda essent, quæ sit autem præsentatos instituere, & electos confirmare, si institutio, aut confirmatio jure proprio ad Episcopum pertinet, ex *Tit. 33. De major. & obed. Lib.* 1. *Decret. sect. 2. §. 3.* jam patet, uti etiam ex *c. Illa 2. h. t.* Quòd si tamen collatio beneficiorum simul ad Episcopum & Capitulum communiter pertinet, quod

Capitulum, vacante Sede, aut suspenso Episcopo à beneficiorum collatione, ea conferre, & vicissim Episcopus, etiam solus, potest ea conferre, si à collatione beneficiorum suspensum sit Capitulum, quia quoad illa, quæ Episcopo & Capitulo communiter sunt facienda, uno illorum naturaliter aut Civiliter mortuo, totum jus remanet in altero, eò quòd unum corpus constituant. *c. Si ad Episcopum h. t. in 6.* Neque tamen hoc intelligi debet de eo etiam casu, quo Episcopus conferre debet beneficia, cum consilio, aut consensu sui Capituli; in hoc enim casu, mortuo, aut suspenso à beneficiorum collatione Episcopo, nihil potest circa beneficia conferenda Capitulum, quod nullum jus ad conferenda beneficia habet, sed consensus illius tantùm requiritur, ut conditio, juxta *cit. c. §. Cùm verò h. t. in 6.*

TITVLVS X.

DE HIS, QVÆ FIVNT A PRÆLATIS, SINE CONSENSU CAPITULI.

§. I.

Ad quos actus Episcopi, aut alterius Prælati, requiratur consensus Capituli, & qualis?

PRimò requiritur consensus Capituli legitimè congregati, aut conventûs, præter consensum Episcopi, aut Prælati, ad alienationem rei Ecclesiasticæ immobilis (quæ loco moveri non potest, uti sunt agri, prædia, &c.) aut rei mobilis pretiosæ, quæ servando servari potest, *c. Irrita 1. h. t. & can. Sine exceptione 52. causa 12. q. 2.* (ad cavendum meliùs grave præjudicium Ecclesiæ) ita ut alienatio talium rerum nihil requisito Capitulo, aut hoc contradicente, facta, nulla sit, & à successore teneri non debeat, nisi postea consensum suum præstando Capitulum, factam alienationem approbet. *c. Cùm nos 3. h. t. junctâ Glossâ V. ratam.* quo in casu ratihabitio subsequens retrotrahitur ad tempus præcedentis alienationis, modò per hanc utilitas Ecclesiæ procuretur. Sufficit tamen etiam in casu rei Ecclesiasticæ ad breve tantùm tempus infra decennium v. g. elocatæ, consensus præsumptus, qui habetur ex Scientia, & patientia Capituli, non contradicentis, cùm posset.

Secundò si jus præsentandi ad beneficium, simul ad Prælatum, & Capitulum pertinet, non potest Prælatus præsentare sine consensu sui Capituli, vel majoris, & sanioris partis. *c. Ea noscitur 6. h. t.* nisi aliud jubeat, aut privilegium, aut Consuetudo, quæ observari debent.

Tertiò non potest Episcopus sine consensu sui Capituli concedere, seu unire in perpetuum Ecclesias Ecclesiis, etiam si habeat jus Patronatus in Ecclesiis concessis, sive unitis. *c. Tuæ nuper 8 h. t.* cùm enim talis concessio speciem alie-

nationis habeat, prohibitum autem sit Episcopis alienare res Ecclesiæ (immobiles, aut mobiles pretiosas, quæ servando servari possunt) sine consensu sui Capituli, consequenter Ecclesias taliter unire non poterit: Imò nec fructus Ecclesiarum Parochialium poterit unire in perpetuum Monasterio v. g. aut alteri Ecclesiæ, sine consensu Capituli, aut Papæ auctoritate, quamvis Patronus illius Ecclesiæ in hanc unionem consentiret. *c. Pastoralis 9. h. t.* ob allatam scilicet rationem, quamvis ad alienationem talem infra decennium, de jure antiquo, sufficiat consensus tacitus, prout ex dictis jam patet.

§. II.

Proponitur, & declaratur unus casus specialis, in quo alienatio rei Ecclesiasticæ fieri potest à Prælato absque consensu Capituli.

QUamvis hic casus ad *Tit. 13. de rebus Ecclesiæ non alienand.* infra pertineret, uti multa alia, quæ in hoc Titulo aguntur, quia tamen in *c. Cùm Apostolica sedes 7. h. t.* casus hic specialis refertur, breviter eum indicare placuit, pluribus legendum, apud Auctorem Methodi.

Est autem casus iste, quòd scilicet si Laicus decimas, à Prælato Ecclesiastico, ante Lateranense, in feudum acceperat, & nolit eas suæ Ecclesiæ, à qua in feudum eas recognoscit, restituere, velit autem alteri Ecclesiæ, vel Monasterio eas donare, donatio talis, si fiat cum consensu Diœcesani, non requisito consensu Capituli, subsistat, cùm talis donatio in hoc casu, non tam sit alienatio, quàm renovatio rei Ecclesiasticæ à manu Laici ad Ecclesiam, saltem universalem, ut ait Pontifex, & de re Ecclesiastica tam Laicus disponat, quod fieri non potest, quàm Episcopus.

§. III.

Quinam actus fieri debeant cum Consilio Capituli?

PRimò non potest Episcopus, vel alius similis Prælatus, personas Ecclesiasticas instituere, aut destituere, sine Consilio Capituli, *c. Novit. 4. h. t.* (cùm indecens sit, ut caput suæ membra negligat in rebus, quæ bonum eorum concernunt) nisi consuetudo legem præscripta aliud permittat, sua quæ in his, potestate & jure ad se devoluto, propter negligentiam inferiorum, quo in casu non tenetur petere sui Capituli consilium.

Secundò non potest Episcopus, vel alius similis Prælatus suæ Ecclesiæ negotia, sine Consilio sui Capituli, expedire, prout statuitur (ob rationem scilicet ibi tam) in *c. Quanto 5. h. t.* nisi forte consuetudo disponat aliter, aut negotia exigua, & minoris momenti sint: neque tamen in illis casibus, ubi consilium sui Capituli adhibere debet, tenetur eorum illud sequi (nisi consilium idem dicat, quòd consensus, aut consensus expressus requiratur) quia per solam consultationem, juri taliter præcipienti satisfit, & utilitas consilii haberi potest, etiamsi Episcopus illud non sequatur.

Tertiò debent etiam invitari (neque enim cogi possunt) Capitula Ecclesiarum Cathedralium, ad Concilia Pro-

vin-

vincialia; & si compareant per se, vel per suos Procuratores, etiam ad tractatus admitti, maximè in illis negotiis, quæ ad ipsa Capitula pertinent (ut quod omnes, & singulos tangit, ab omnibus etiam approbetur) vocem tamen decisivam non habent *c. Etiamsi membra 10. h. t.* cùm solis Episcopis conveniat, decidere, quæ in Capitulo Provinciali statuenda videbuntur.

TITULUS XI.

DE HIS QUÆ FIUNT à MAIORE PARTE CAPITULI.

§. I.

An, & qua ratione gesta à majore parte Capituli valeant?

AD actus à Capitulo gerendos non requiritur, ut totum Capitulum sive collegium consensum præstet, sed sufficere ordinariè, ut pars major Congregatorum, vocem decisivam habentium, consentiant (quod enim à majore parte Capituli decretum est, hoc à Capitulo decretum fuisse censetur. *L. quod major 19. ff. ad municip.* modò duæ partes eorum, qui adesse debent, volunt, & possunt, sint congregatæ) ex *c. Cùm in cunctis. 1. h. t.* colligitur, & quamvis ex hoc Capitulo etiam colligatur, quòd non tantùm major pars Capituli sufficiat, sed debeat etiam esse sanior (ab auctoritate, dignitate &c.) ordinariè tamen præsumitur, saniorem partem esse, ubi major pars Capituli est; possunt tamen alii pauciores, & minor pars se opponere, ex rationabili causa, ad impediendum Capitulare decretum, si videat majorem partem irrationabiliter, & in damnum Ecclesiæ procedere.

§. II.

An Major pars Capituli possit aliquid decernere, cum præjudicio minoris partis, de bonis, aut juribus spectantibus ad singulos de Collegio?

RESpondetur affirmativè, quòd nempe possit major, & sanior pars Capituli, unâ cum Episcopo, seu Prælato, quamvis minor pars contradicat, ob necessitatem, seu utilitatem Ecclesiæ disponere, ac decernere, non solùm de bonis, ac juribus ad singulos de collegio spectantibus, cum diminutione juris singulorum, si singuli jure illo gaudeant, ut membra illius Collegii, & hinc Pontifex in *c. Ex parte 4. h. t.* dicit, quòd possit Episcopus cum majore parte Capituli, etiam contradicente minore, cum diminutione reditum Ecclesiasticorum, ad singulos illius Collegij spectantium, portionem deputare ad fabricam Ecclesiæ, si necessitas hoc exigat, vel utilitas Ecclesiæ. Neque tamen extendi hæc Pontificis Constitutio debet, ad quodvis opus pium & extraneum, quasi verò Episcopus cum majore parte Ca-

Capituli ſtatuere aliquid poſſet, in præjudicium & diminutionem reditum ad ſingulos, quà tales, jure Collegii ſpectantium, in ſubſidium cujuſvis operis pij, extranei; ſicuti enim in illo caſu, ſuæ Eccleſiæ, cujus fructibus gaudent, omnes ſuccurrere tenentur, etiam cum aliqua ſuorum reditum, quos ab Eccleſia percipiunt, diminutione, ita in hoc caſu, ad extraneam talem pietatem concurrere, non tenentur, ſed juxta *reg.* 29. *in 6.* quod omnes tangit, ab omnibus approbandum eſt.

§. III.

An poſſit ferri Interdictum locale ab Epiſcopo, ſine conſenſu ſui Capituli? & an ad negotia à Capitulo tractanda debeant vocari Canonici abſentes?

DE jure quidem ferri interdictum locale non poſſe ab Epiſcopo, ſine conſenſu ſui Capituli, ex *c. quæſivit 2. h. t.* probatur, & tradit etiam Gloſſa hic in notatis, (plurium ſcilicet judi… audiendo ad cenſuræ talis ferendæ, … innocentes nonnunquam involv… telam) niſi conſuetudo legitima … hunc Capituli conſenſum requir… jam præſcripſerit, prout factum … putant.

Neque etiam ſpectato jure com… ni, ordinariè, & generatim neceſ… eſſe, ut ad tractatus quoslibet, aut … ſimiles Collegii actus, vocentur, … expectentur abſentes, *ex Gloſſa com… niter recepta in c. 2. V. ipſorum. D… bus in 6.* habetur. Niſi aut electio … lati fieri debeat, aut negotium … arduum ſit, vel magni momenti; … agendum aliquid ſit, quod in figura … præjudicium abſentium tendat, vel … præjudicium ſingulorum, propria … rum bona concernens; aut talium … certos actus etiam vocandorum ſit … ſuetudo.

TITVLVS XII.

UT ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINUTIONE CONFERANTUR.

§. I.

Quomodo beneficia ſine diminutione ſint conferenda?

QUòd non poſſit Collator beneficii, jus commune attendendo, reditus beneficii, aut partem eorum ſibi retinere, neque de his retinendis cum … cui confert beneficium, ſine Simo… vitio paciſci, tum ex *hujus Tit. rubrica, … unico illius capit.* patet, tum ex ipſa … moniæ natura, quæ tum committi… cùm pro ſpirituali (uti eſt collatio bene… ficij) temporale quid (quales ſunt red… in pactum deducitur, Beneficii autem …

vacantis, reditus ; vel partem illorum potest cum consensu Capituli , pro sua auctoritate , Episcopus , ob justam, & necessariam causam, ad dissolvenda v.g. Episcopatûs debita , pro fabrica Ecclesiæ Cathedralis &c. ad tempus reservare , modò non reservet hæc talia directè in utilitatem suæ , aut Capituli mensæ , ne videatur in proprio facto auctoritatem præstare , quod ad cavendas multas fraudes prohibitum est: quodsi tamen consuetudo alicubi vigeat , ut ex primi anni fructibus beneficiorum , in Diœcesi existentium , ad augendos Episcopi reditus, reservetur aliquid, observandum hoc est, cùm nullibi clara hujus rei prohibitio sit, neque ulla Simoniæ sit species, & multam etiam probabilitatem ex annatis Pontifici solvendis trahere possit.

§. II.

De pensionibus, per quas diminuuntur reditus beneficiorum.

PEnsio aliud non est , quàm jus percipiendi fructus certos , ex alieno beneficio, auctoritate legitimâ, ad tempus, justa de causa, concessum. Ex qua descriptione satis patet, quòd pensio propriè loquendo beneficium Ecclesiasticum non sit, cùm hoc perpetuum sit, & conferatur in Titulum &c. pensio verò ad certum tantùm tempus, ad vitam v.g. pensionarii durat , & per ejus mortem ordinariè non vacat, sed omnino extinguitur, neque in Titulum confertur, uti patet ex *c. Quamvis 4 de prabend. in 6.* & ex *Trident. Sess. 21. c. 2. de refor.* ubi conceditur , ad Titulum posse aliquem ordinari, non autem ad pensionem, ergo ex mente Trident. pensio non est Titulus, nec in Titulum confertur. Duplex est autem pensio , laica seu temporalis , quæ confertur Laico ob ministerium aliquod tempo ale, uti Cantori, Æduituo &c. vel ob aliam temporalem causam , in gratitudinem v. g. præstiti Ecclesiæ officij, defensionis, patrocinij &c. Clericalis quæ solis Clericis competere potest ; & si datur , aut conceditur ob ministerium merè spirituale , Coadjutori v. g. Parochi aut alterius Rectoris spiritualis , Concionatori &c. vocatur simpliciter spiritualis ; mixta verò vocatur , si Clerico quidem , quà tali , conceditur , non tamen ob spirituale ministerium , sed ob aliam causam , paupertatis v. g. senij , in necessariam sustentationem &c. ita tamen, ut sæpius annexam habeat obligationem certarum precum , vel officij B. Virginis &c. De hac Clericali, potissimùm mixtâ, pensione aliqua dubitantur.

Primò quidem , quis possit pensionem imponere beneficio ? &c. potestatem hanc absolutè quidem competere Summo Pontifici, cui plenissima de beneficiis disponendi potestas competit, ita tamen , ut non possit sine justa causa, licitè saltem, pensionem talem imponere, ne dissipare potius videatur bona spiritualia, quàm administrare. Et quamvis valde probabiliter multi doceant , posse etiam Episcopum , in casis quibusdam specialibus, ex justa & necessaria causa, vel ob evidentem utilitatem , Ecclesiæ pensionem imponere , non quidem in perpetuum , nec cum facultate trans-

ferendi ad alterum, sed ad vitam Beneficiatii gravati, cum quo extinguatur, prout probari putant ex c. *Nisi* 21. *de præbend.* & supra etiam concessum, ita tamen, ut in tali casu non tam Beneficio quàm Beneficiato pensio imposita censeatur; non tamen tam facilè conceditur, quòd ad vitam personatii imponi possit ab Episcopo pensio, quæ moriente priore Beneficiato transeat ad successorem in beneficio, & usque ad mortem Pensionarii duret; quia tamen etiam huic sententiæ favere videntur jura aliqua c. *De catero 5. de transact. juncta Gloss. final. c. 3. de colluss. deteg.* & usus etiam ac praxis probabilitatem hujus sententiæ ostendere videtur, ideò improbabilis esse dici non debet, non quidem præcisè in favorem alterius pensionem talem imponendo, ad cavenda multa incommoda, nec conferendo beneficium cum pacto solvendæ pensionis, quod Simoniam saperet, sed ob Ecclesiæ utilitatem, aut necessitatem.

Secundò dubitatur, quinam pensiones obtinere possint. ℣. temporales etiam à Laico obtineri posse, non tamen Ecclesiasticas (sive purè Ecclesiasticæ illæ sint, sive mixtæ) quæ solis Clericis, saltem primâ tonsurâ initiatis conferri possunt, ita ut si pensio sexaginta Ducatorum auri de Camera Summam excedat, habitum etiam, & tonsuram clericalem deferre debeat pensionarius, & jure novo Concilii Trident. non possit hæc Ecclesiastica pensio conferri alicui ante 14. ætatis annum, cùm juxta stylum curiæ etiam, qui non est capax beneficii, neque capax sit pensionis Ecclesiasticæ.

Tertiò dubitatur, in quibus beneficiis pensiones constitui possint, & in quantitate. ℣. primò de jure quidem communi omnibus beneficiis etiam laicatis imponi potest (à Summo Pontifice saltem) pensio, Concilium tamen Trident. inum voluit *sess. 24. c. 13. de ref.* ut Ecclesiis Cathedralibus nulla imponatur pensio, nisi Summam mille Ducatorum excedant reditus; & Ecclesiis Parochialibus etiam nulla imponatur, nisi centum Ducatorum Summam excedant reditus, ne ultra æquum subditi gravarentur Beneficiati; & hinc etiam excommunicatibus non potest imponi pensio, nisi 24. Ducatorum Summam excedat, quam Summam cùm juxta Cameræ Apostolicæ computum non excedat in Germaniæ Canonicatus, ut supra notatum, ideò nulla illis imponitur pensio. ℣. secundò moderatam debere esse pensionem, quæ imponitur beneficium, ne congrua substentatio & quæ ad hanc spectant misericordia jura &c. subtrahatur Beneficiato. Non tamen censetur illa imponi super reditibus incertis, stolæ, ut vocant, & distributionibus quotidianis, nisi quatenus horum etiam redituum mentio, ne ex subjecta materia aut stylo curiæ ligatur.

Quartò dubitatur, an Consentiat Beneficiati, aut Patroni requiratur. A Patronato beneficio pensio imponenda. ℣. primò requiri consensum beneficiati, ita ut sine eo nulla sit constitutio pensionis *juxta reg. 43. Cancellar. Apost.* manus quasi ligare sibi voluit Pontifex, ut non possit, vacante etiam beneficio, imponere pensionem, nisi de[illegible]

quis in beneficio constitutus sit, qui loco beneficiarii consentiat. ℟. 2. Patroni consensum, non necessariò requiri, si patronato beneficio imponatur pensio (de jure communi saltem) tum quòd nullo jure consensus hic necessariò probetur (quamvis de honestate possit requiri) tum quòd nullum præjudicium Patrono fiat, per impositam patronato beneficio pensionem.

Quintò dubitatur, quando fieri possit designatio seu reservatio pensionis? ℟. fieri posse tam antequam collatum est beneficium, quàm postquam collatum est, frequentius tamen fieri solet, cùm confertur beneficium, quo in casu tamen bene attendendum est, ut caveatur periculum Simoniæ.

Sextò dubitatur, an obligatus sit pensionarius, ad solvendum onera annexa beneficio? ℟. per se, & spectato jure communi, pro rata tamen pensionis, obligatum etiam esse pensionarium Ecclesiasticum, ad onera talia ferenda, qui enim sentit ex beneficio commodum, debet etiam onus ei annexum perferre, *regul. 77. in 6.*

Septimò dubitatur, an obligatio solvendi pensionem transeat, vivente pensionario, ad successorem in beneficio? ℟. transire, si beneficio imposita sit pensio, cùm onus reale sit; & hinc etiam non tantùm vacante beneficio, ex reditibus beneficii, ab administratore beneficii, solvenda est pensio, sed extantes etiam pensiones, si ab hærede beneficiarii defuncti, qui in privatos usus consumpsit has pensiones, quas solvere debuisset, obtineri nihil possit, eò quod nihil ex fructibus ad ipsum pervenerit, vel ob paupertatem nihil solvere possit, à successore in beneficio peti possunt, cùm res, sive beneficium ipsum sit obligatum.

Octavò dubitatur, quibus modis extinguantur pensiones. ℟. variis modis. primò obitu pensionarii, cùm communiter hæc servitus beneficio imposita sit, ad pensionarii vitam. Secundò per matrimonium de præsenti contractum, si pensio sit Ecclesiastica, vel per promotionem ad Episcopatum, professionem religiosam, per assumptam militiam, cùm pensio talis æquiparetur beneficio. Tertiò si pensionarius in perpetuum pensionem remiserit, potest enim hic commodo pro se introducto cedere. Quartò si obtineat jure beneficium, in quo fuit illi pensio reservata, cùm ut sic, non jam ex alieno beneficio fructus percipiantur, in quo natura pensionis sita est.

TITVLVS XIII.

DE REBUS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON.

SECTIO I.

De rerum Ecclesiasticarum alienatione, & rebus, quæ alienari possunt.

§. I.

Quænam alienatio rerum Ecclesiasticarum jure Canonico sit prohibita, & quæ hic intelligantur nomine Ecclesiæ.

DUplici quidem modo alienationis nomen accipi potest, strictè scilicet, prout transfertur dominium directum rei, quæ alienatur, qualis alienatio fit, cùm res venditur, donatur, permutatur &c. & latè, prout dicit translationem dominii, sive directi tantùm sive utilis, sive juris alicujus in rem, ita ut dominium v. g. directum penes alienantem maneat, utile tamen, aut simile jus in re, in alterum transferatur, prout fit in rebus in feudum, in Emphyteusin, in pignus &c. datis, vel jus in re ad longum tempus elocatis.

In hac ergo materia prohibitæ rerum Ecclesiasticarum alienationis, cùm prohibitio hæc sit favorabilis Ecclesiæ, nomen alienationis latissimè accipitur, ita ut prohibita sit quævis alienatio, qua dominium aliquod sive directum, [illegible] utile, aut jus in re, rei Ecclesiasticæ [illegible] alium transferatur, sive Laicum [illegible] Clericum, uti colligitur ex c. *Nulli* [illegible] ita ut, non tantùm donari, vendi, [illegible] mutari, in feudum, aut emphyteusim [illegible] concedi, non possit res Ecclesiastica [illegible] Cnisi in casibus à jure permissis, & [illegible] bitis solemnitatibus, de quibus infra; [illegible] sed nec servitus in re Ecclesiastica constitui possit, nec specialis hypotheca.

Quamvis enim non prohibeatur Prælatus Ecclesiæ generalem hypothecam in rebus Ecclesiæ constituere, & ad mandum contractum bona illius obligare, sub hypotheca generali, sine alienandum solemnitatibus, & [illegible] consensu non requisitis, nullam tamen rem Ecclesiæ specialem (alienari prohibitam) sub hypotheca, vel in pignus obligare potest, cùm res talis specialiter hypothecata, probabili periculo alienationis exponatur, non tamen, si in genere tantùm bona Ecclesiæ hypothecantur. Quin etiam per hanc prohibitam alienationem, prohibetur etiam Prælatis Ecclesiæ translatio bonorum, aut reddituum unius Ecclesiæ particularis, in aliam Ecclesiam, ita ut pro suo arbitratu, talem translationem facere non possint. c. [illegible] & quamvis Episcopis talis translatio, pro su quo aliqua Ecclesia reditibus abunda[illegible]

& altera egeat, ex tali justa causa concessa sit, *argu. c. 3. de Ecclesiis ædif. & juxta Glossam in cit. c. 1. h. t. V. ad aliam.* Debet tamen illam facere cum consensu sui Capituli *argu. c. Tua 8. de his quæ fiunt à Prælat.* & Clericorum utriusque Ecclesiæ, ac Patroni, si patronata sit Ecclesia, de cujus bonis transferendis agitur: sicuti enim omnes Ecclesiæ particulares, quasi membra sunt unius Ecclesiæ universalis, membrum autem unum, alterum in necessitate juvare debet, modò nulla fiat confusio, aut præjudicium, quæ sufficienter caventur, dum matura deliberatio, & auctoritas intervenit, consequenter fieri poterit talis translatio taliter ab una Ecclesia in aliam.

Sicuti autem alienationis nomen in hac Ecclesiæ favorabili materia latissimè accipitur, ita etiam nomen Ecclesiæ extenditur ad omnem locum pium, auctoritate Episcopi constitutum, ita ut res ejus alienari non possint, sipe causis à jure approbatis, & requisitâ juris solemnitate, prout etiam à pari probatur ex restitutione in integrum Ecclesiis concessâ, & ad omnem locum pium, auctoritate Episcopi erectum, extensâ. *argu. c. Requisisti 15. §. secus autem. de testam.*

§. II.

Quænam res Ecclesiastica alienari non possunt, nisi ex causis jure permissis, & servatâ juris formâ & solemnitate.

PRimò alienari prohibentur res Ecclesiæ immobiles, quæ solo adhærent, uti sunt agri, prædia, fundi &c. cum *c. Nulli. 5. h. t.* quin etiam arbores multùm frugiferæ, & prædio v. g. utiles succidi prohibentur, si ex eorum cæsione notabiliter deterius redderetur prædium &c. Secundò prohibentur alienari res mobiles, quæ hinc inde transferuntur, & pretiosæ sunt, ac servando servari possunt, uti sunt vasa aurea, argentea, gemmæ, & vestes pretiosæ &c. *Extravag. unica inter communes h. t.* vel ex quibus magna Ecclesiæ utilitas, & fructus diuturnus percipi potest, uti sunt grex ovium, caprorum, jumenta ad colendum fundum deputata &c. quamvis enim concessum sit singulas oves v. g. in particulari alienare, præsertim, si superfluæ videantur, aut minùs frugiferæ &c. totum tamen gregem simul alienare concessum non est, uti nec alia, quæ triennio durant, & suum singulis annis fructum ferunt. Tertiò prohibentur alienari jura, ac census, seu reditus annui, si ex re immobili proveniant, cùm hæc talia immobilibus annumerentur. *Clement. 1. de V. S.* pecunia ex re immobili vendita comparata, aut ad rem immobilem comparandam destinata, quia subrogatur in locum rei venditæ, aut comparandæ, & hanc repræsentat. Quartò prohibentur alienari jura, ac nomina debitorũ, actiones, & instrumenta debitorum, quamvis enim hæc talia, cùm incorporalia sint, nec mobilium, nec immobilium nomine propriè veniant, revocari tamen debent, ad alterutram speciem in hac prohibitæ alienationis materia, ut mobilium nomine veniant, si sint ad res mobiles, immobilium verò, si sint ad res immobiles.

§. III.

Quæ res Ecclesiæ alienari possunt licitè, & sine juris solemnitate, & quibus casibus prohibitæ sunt alienationes rerum Ecclesiasticarum, etiam servatâ formâ, ac solemnitate juris?

PRimò res mobiles Ecclesiæ, quæ servando servari non possunt (uti sunt, quæ usu absumuntur, vel atteruntur, quæ longiùs servatæ facilè negliguntur, aut inveterescunt, quæ ad quotidianos usus destinatæ sunt, &c.) liberè, & sine juris solemnitate aliàs requisitâ, alienari possunt, tùm quòd servatæ nihil sint utiles Ecclesiæ, tum quòd talium alienatio libera, nullibi prohibeatur; & hinc potest Episcopus pecuniam ex rebus Ecclesiæ taliter divenditis acquisitam, ad coëmenda aurea, & argentea, aliáque pretiosa, etiam immobilia, &c. impendere, non ut suæ mensæ aut Ecclesiæ incorporentur, sed ut bene de Ecclesiæ meritis donentur, &c. quia subrogatum sapit naturam illius, cui subrogatur.

Secundò potest alienare Prælatus Ecclesiæ, etiam res illius immobiles, exiguas, & quæ Ecclesiæ minùs sunt utiles, pro utilioribus comparandis, cum consilio saltem, & consensu sui Capituli *c. Ve super 8. §. possessiones h. t.* & sine illius consilio, res evidenter inutiles, vel etiam nocivas Ecclesiæ; uti & fundum sterilem, quem donavit colono, ut fertilem redderet, fertilem jam redditum, in Emphyteusin illi relinquere potest, aut hæredibus illius, cujus operâ & labore fertilis factus est, in signum scilicet gratitudinis *c. Ad aures 7. h. t.* & quamvis mancipia Ecclesiæ inter res mobiles Ecclesiæ pretiosas censeantur, & sine alienari non possint, nisi sint servi ingravi, conceditur tamen etiam Episcopo vel Prælato ob allatam rationem, [illegible] industriâ, aut liberalitate Ecclesiæ [illegible] contulit, aut acquisivit, ut manumittere ea possit, juxta rei collatæ, vel acquisitæ modum. *c. Consensus 3. h. t.*

Sunt tamen etiam plures casus, in quibus nullo modo res Ecclesiasticæ alienari possunt, nec adhibitis quidem solemnitatibus, quæ scilicet res immobiles Ecclesiam pervenerunt ex Imperatorum donatione vel fundatione, sine conditione scilicet ipsius Imperatoris; quæ ita conditione, ut non alienentur, [illegible] donata sunt; si Ecclesiæ v. g. [illegible] translationem, in usum profanum [illegible] terentur; si Episcopus sibi res Ecclesiæ emere vellet, ita ut jam propria [illegible] Episcopi forent, &c. videatur *Glos. Authent. Hoc jus porrectum. V. Et perpetuò. C. de SS. Eccles. qua Glos. nonizata est, in can. Ea enim §. Hæ causa 10. q. 2.*

Sectio II.

De causis, & forma, [illegible] solemnitate requisita ad rerum Ecclesiasticarum alienationem.

§. I.

Ob quas causas alienari licitè possint res Ecclesiasticæ etiam mobiles pretiosæ?

AD licitam alienationem rei Ecclesiasticæ, quæ aliàs alienari prohibetur [illegible]

duo requiruntur, justæ causæ scilicet, & certæ solemnitates. Ad causas quòd attinet, communiter enumerantur quatuor, necessitas scilicet evidens, ut si ad debita Ecclesiæ dissolvenda alienatio necessaria foret. Evidens utilitas Ecclesiæ, ad evidenter meliora, & utiliora Ecclesiæ comparanda. Pietas, in redemptionem captivorum, aut sublevandam gravem pauperum necessitatem; & incommoditas denique, ut si plus damni ex tali re retentâ, quàm utilitatis Ecclesiæ timeri deberet; reduci quidem hæc postrema ad secundam causam posset, placuit tamen eam distinctam ponere, ut cum aliis loquamur, *can. Terrulas 53. can. 12. q. 2.*

§. II.

Quæ forma servanda sit, sive quæ juris solemnitates requirantur, ad rei Ecclesiasticæ alienationem?

PRimò requiritur ad licitam talium, & perpetuam alienationem, si Ecclesia illa Capitulum habet, tractatus procedens cum Capitulo collegialiter congregato, ut deliberetur, num justa causa alienationis faciendæ adsit. *Can. Sine exceptione 52. Causa 12. q. 2 & c. Dudum 1. h. t. in 6.* Secundò requiritur, consensus Capituli, aut majoris saltem partis, juxta *cit. Canon. Sine exceptione*, & quidem illius Capituli, de cujus, quoad res suas Ecclesiasticas, alienatione agitur (si tamen Capitulum habeat, quòd si enim nullum Capitulum, aut nullos Beneficiatos Ecclesia illa habeat, solius Rectoris alienantis, & Episcopi auctoritatem præstantis, consensus sufficit) ita ut sine legitimo consensu facta alienatio non teneat, quamvis per constitutionem Laicorum approbetur. *c. Cum Laicis ult. h. t.* Tertiò requiritur, de jure communi subscriptio Capituli, seù Conventûs, *Can. cit. Sine exceptione.* saltem in illis casibus, ubi plenum dominium transfertur; hodie tamen juxta receptam consuetudinem sufficit subscriptio Notarii, qui in instrumento alienationis testetur de consensu Capituli, vel ut in defectum subscriptionis, si nec Notarius fuerit adhibitus, sigillo Capituli instrumentum alienationis roboretur, & constet, vel probatum sit, tractatum Capituli, & consensum interveniſſe, juxta regulam communem, quæ vult solemnitates extrinsecas requisitas, non ex nuda narratione haberi, sed ex ea probata, aut manifesto facto, ut ne occasio præbeatur, eludendo tales leges, nisi diuturno tempore, quod Iudicis arbitrio definiendum relinquitur, juxta rei alienatæ qualitatem, instrumentum tale impugnatum non fuerit, ut pro valore alienationis, & requisitis solemnitatibus sit præsumptio, quæ in rebus antiquis multùm auctoritatem habet. Quartò denique requiritur, ut interveniat auctoritas, sive consensus legitimi Superioris, ut paulò post videbitur.

§. III.

An alienatio rei Ecclesiasticæ prohibitæ alienari, si facta sit sine legitima causa, & forma, seu solemnitate requisita, sit valida, etiamsi non sit licita?

ALienatio rei Ecclesiasticæ prohibitæ alienari, quamvis forma, & omnis solemnitas à jure præscripta, adhibita fuerit

fuerit, Si tamen justa causa non adsit, ipso jure irrita, & nulla est, *c. 1. h. t. in 6. Clement. 1. & Extravag. unica. eodem.* quando enim duo requiruntur ad valorem actus, uti in nostro casu, justa causa, & debita forma, alteruttum solum non sufficit. Et hinc etiam ipso jure nulla est alienatio rei talis prohibitæ alienari, si justa quidem causa interveniat, desit tamen requisita solemnitas, *c. Si quis 6. junctâ Glossâ V. ab initio h. t.* non quidem quasi jure naturæ, & in foro conscientiæ nulla sit, ita ut, qui sine solemnitatibus à jure præscriptis, à legitimo tamen Superiore, sine fraude & dolo, ex justa causa, rem Ecclesiæ acquisivit, retinere eam non possit, aut fructus illius, donec repetantur, sed quòd in foro externo, contra repetentem tales res Ecclesiæ, sine solemnitatibus requisitis alienatas, non detur exceptio, & contractus initus omnino rescindendus sit: quamvis enim jura potuissent contractum talis alienationis nullum etiam in foro conscientiæ facere, non est tamen facilè hoc præsumendum, nisi exprimatur, quòd in nostro alienationis casu non fit; & hinc fatentur Auctores, quòd sola subsequens ratihabitio Conventûs (absolutè etiam quoad forum externum) alienationem validam facere possit. *c. Cùm nos 3. De his. quæ fiunt à Prælat. &c.*

§. IV.

An Prælatus sine consensu Co[nventûs], aliisque juris solemnitatibus, [quæ] renuntiare possit hæreditati, vel legat[o] rei immobilis, aut mobilis pr[æ]tiosæ relictio Ecclesiæ?

REspondetur probabilem quid[em] sententiam esse, quòd non p[ossit] validè renuntiare, non adhibitis re[bus] sitis solemnitatibus, quia renun[tia] videtur in hac Ecclesiæ favorabili [re] ria, speciem alienationis habere; p[ro]biliorem tamen sententiam, & [se]muniorem esse, quòd possit sine [re] quisitis à jure ad alienationem [fa]ciendam solemnitatibus, validè [re]pudiare Prælatus, tam hæredi[ta]tem, quàm legatum suæ Eccles[iæ] ctum, quia talis repudatio non est [a]natio, quæ in diminutione bon[o]propriorum consistit, sed potius [in] quisitio lucri, neque enim [ten]non acquirere lucrum, & rem [non] sibi quæsitam perdere; & quam[vis] gatæ in specie rei dominium ante [ad]hæreditatem, ab ipsa die, quâ [te]moritur, legatario acquiratur, [ut] diatio talis postea subsequens acq[ui]jam rei videatur alienatio, do[na]tamen tale à die illa perfectè nondu[m] acquisitum, sed sub conditione, [si] repudiavero, ita ut si postmodum [le]rum tale legatarius repudiaverit, [ju]ctione nunquam censeatur acqui[si]*argu. L. Si sponsus 5. §. Si mariti[us] ff. De donat. inter vir. & uxor. & [L.] Quod autem §. Proinde, & §. Sed illud ff. Qua in fraud. credit. & L. [Pa]tia 63. §. Sed nec hæredem. ff. ad [Sc]*

Falcidiam. Licitè tamen talem repudiationem sine justa causa fieri sæpe non posse, facilè conceditur, cùm per talem renuntiationem, sæpe noceat Ecclesiæ, & per dolosam, aut negligentem administrationem non acquisita, ex propriis bonis resarcire debeat, Prælatus.

SECTIO III.

De consensu, vel auctoritate Prælati necessariâ ad rerum Ecclesiasticarum alienationem.

§. I.

An, & quando Superioris Prælati consensus, vel auctoritas requiratur ad alienationem rerum Ecclesiasticarum?

SI bona alienanda spectent ad Ecclesiam inferiorem Cathedrali, quæ Collegiata non est, subjecta tamen jurisdictioni Episcopi, & hic sit auctor talis alienationis, necessarius etiam est consensus Capituli Cathedralis. *argu. Clement. 2. h. t.* Si verò Episcopus non sit auctor alienationis, sed Prælatus, seu Rector inferior Ecclesiæ, de cujus bonis alienandum aliquid est, requiritur ad alienationem talem faciendam, præter consensum, & auctoritatem Episcopi, non quidem consensus Capituli Cathedralis, cùm hoc nullo jure statuatur, sed consensus Capituli inferioris hujus Ecclesiæ, si tamen Ecclesia illa inferior collegiata sit, vel conventum habeat; vel si non habeat, solius Episcopi auctoritas in alienationem ab inferiore Prælato, vel Rectore factam, consentientis sufficit, tum quòd per Capituli inferioris consensum, satis caveatur temeratiæ alienationi; tum quòd Rector Ecclesiæ non Collegiatæ tantam potestatem habeat, in alienando, cum auctoritate Prælati sui Superioris, quantam Prælatus Ecclesiæ Collegiatæ unà cum suo Capitulo; tum quòd auctoritatem præstare in alienationibus rerum Ecclesiasticarum, sit jurisdictionis Episcopalis. *can. Abbatibus 41. Causa. 12. q. 2. & can. In venditionibus 40. Causa 17. q. 4.* ex quibus omnibus apparet, quòd de jure communi in omni tali alienatione, consensus Episcopi, sive illius auctoritas intervenire debeat, nisi pleniſſimo jure sibi subjectas tales Ecclesias haberent Prælati inferiores, aut specialia privilegia Ecclesiæ alicui competant, circa tales alienationes, prout sæpe habent regulares.

§. II.

An in alienationibus rerum Ecclesiasticarum etiam intervenire debeat consensus, seu auctoritas Romani Pontificis?

REspondetur, spectato jure novo, in *Extravag. Ambitiosæ. unica. h. t.* inter communes, statuto, ad omnem, omnium bonorum & rerum Ecclesiasticarum alienationem, per quam ipsorum dominium (directum vel utile) transfertur, requiri Summi Pontificis consensum, ita ut nullus sit talis contractus, si hæc Summi Pontificis auctoritas non intervenerit (nisi in casibus à jure permissis, locando scilicet non ultra triennium, aut in emphyteusin, aut feudum concedendo, res ab antiquo jam infeudati, vel in emphyteusin concedi solitas,

aut fructus distrahendo, vel bona, quæ servando servari non possunt, cùm evidenti Ecclesiarum utilitate, ac pro instantis temporis exigentia) & tam alienantes, quàm res taliter alienatas recipientes, præter pœnam excommunicationis, alias plures incurrant; quia verò hæc extravagans in multis partibus (saltem quoad pœnas in ea statutas, & quoad locationem non ultrà triennium) usu recepta non est, ideo aliis ea explicanda relinquitur. Plus urget pro Romani Pontificis assensu obtinendo in ordine ad alienationes bonorum Ecclesiasticorum, juramentum, quo jurant Episcopi, & alii Prælati à Papa confirmati, de bonis Ecclesiasticis nihil alienaturos se, inconsulto Romano Pontifice, quod juramentum obligat, nisi alienatio tantùm esset rerum modicarum, vel parùm utilium Ecclesiæ; vel quæ servando servari non possunt; vel in mora esset periculum; vel ageretur de rebus jam ante hac infeudari, aut in emphyteusin concedi solitis. Videatur etiam *c. Consultissimo 2. h. t. in 6.* ubi prohibetur omnibus Prælatis Ecclesiæ, ne jura & bona sua Ecclesiastica sine expressa Pontificis licentia, ita Laicis submittant, & subjiciant, ut ab ipsis de novo tanquam Dominis, & Advocatis recognoscant.

§. III.

An ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requiratur auctoritas, & consensus Patroni, vel consensus Principis sæcularis loci, in quo ea sitæ sunt?

REspondetur primò, Patroni consensum requiri quidem quandoque (ex honestate potiùs, quàm ex justitia) dissensum tamen illius, aut oppositionem impedire non posse, quominus valeat alienatio, si ex causa evidentis necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ, cum consensu legitimi Superioris, & reliquis solemnitatibus juris adhibitis fiat, can. *Causa 10. q. 1.* (cùm Laicis nulla competat circa res Ecclesiasticas jurisdictio) nisi bona talia Ecclesiæ à sæculari Domino in feudum concessa fuissent Ecclesiæ, aut cum tali conditione donata, ut nequam sine consensu Patroni donata alienentur, quæ conditio ab Ecclesia fuerit acceptata; putant tamen aliqui neque hanc conditionem adjectam impedire alienationem talium rerum, si fiant ex causa evidenter necessaria, vel utili, & cum debitis solemnitatibus, quamvis non consentiat Patronus, cum conditio talis in donatione addita, vel turpis & nociva Ecclesiæ reiicienda, & pro non adjecta habenda.

Respondetur secundò, statui quidem non posse, ut Principis, aut Magistratus sæcularis consensus intervenire debeat ad licitam rei Ecclesiasticæ alienationem, si alia legitimè requisita adhibeantur, sed directè prohibeat, ne alienent Clerici res Ecclesiæ, sive indirectè, suis subditis prohibendo, ne emāt tales res à Clericis, vel talia statuendo circa res Ecclesiasticas, ut jurisdictionē aliquam arrogare videantur Laici) longâ tamen, & immemorabili consuetudine, cum tacito saltem consensu Superiorum Ecclesiasticorum, introductâ, consensus hic necessarius fieri potest, cùm sciant hanc praxin esse bonam Ecclesiastici Superiores, & non contradicant, cùm tamen possint.

SECTIO

Sectio IV.

De revocatione alienationis, & repetitione rerum alienatarum, ac pœnis alienantium res Ecclesiæ contra Canones?

§. I.

Quinam, & quomodo, revocare possint alienationes rerum Ecclesiasticarum illegitimè factas, & repetere res Ecclesiæ ita alienatas?

Respondetur primò, quòd à quocunque Prælato, vel Rectore Ecclesiæ, qui auctoritativè cooperatus est, vel subscripsit alienationi illegitimè factæ, revocari ea debeat, & possit, & res illegitimè alienata repeti, etiam ab illo ipso Prælato, qui rem talem illegitimè alienavit (si tamen ab eo administratio rerum Ecclesiæ nondum ablata sit) vel ab ejus successore, etiamsi juraverit, se non repetiturum alienata, cùm juramentum hoc tendens contra utilitatem Ecclesiæ, nullum sit, & non possit esse vinculum iniquitatis *c. Quanto 18. De jurejur.* (quamvis consultiùs sit in tali casu, ut alius pro Prælato, qui juramentum tale fecit, hanc alienationem revocet) aut alio modo confirmaverit (cùm confirmatio talis in forma communi nullum valorem, de novo tribuat actui, de jure nulli) & si damnum passa fuerit Ecclesia per talem illegitimam alienationem, damnum omne ex propriis suis bonis reparare debeat; qui illegitimè alienavit; nisi convenire illum malit Ecclesia, qui rem alienatam detinet, quod facere potest, cùm in tali casu duæ actiones Ecclesiæ competant, personalis una contra Prælatum malè alienantem, & realis alia, contra possessorem rei alienatæ, ita ut penes Ecclesiam sit electio, quam actionem instituere velit, &, si damnum omne per rei alienatæ restitutionem reparetur, ultra agere actione Civili non possit contra Prælatum malè alienantem: potest tamen is, qui emit rem taliter malè alienatam, & possidet, compelli etiam ad restituendos fructus, exinde perceptos (deductis tamen melioritatibus, aut aliis necessariis expensis) ita tamen, ut illi postmodum actio contra Prælatum malè alienantem competat, ad pretium recuperandum, si bonâ fide, & sine dolo rem emit, non autem contra Ecclesiam (nisi Prælatus non sit solvendo ex propriis bonis) quo in casu tenebitur Ecclesia, in quantum locupletior exinde facta est, cùm æquitas non permittat fieri aliquem cum damno alterius locupletiorem. Quòd si verò malâ fide rem talem Ecclesiæ emisset, in pœnam amittit pretium, quod exposuerat, & hoc Ecclesiæ accrescit. *junctis L. Iubemus 14. Cod. De SS. Ecclesiis.*

Respondetur secundò, in defectum eorum, qui ex officio res Ecclesiæ illegitimè alienatas reperere debent, & ipsam alienationem revocare, si hi nolint, aut non possint revocare, & repetere, quilibet Clericus illius Ecclesiæ, ad rei illegitimè alienatæ restitutionem, agere potest, *c. Si quis 6. h. t. junctâ Glossâ V. Personis*, ubi etiam dicitur, quòd Laici Parochiani admittendi sint ad restitutionem hanc urgendam, si Clerici officium suum negligant; præferendi tamen sunt ejusdem Ecclesiæ Clerici Parochianis

Laicis, & Clericis extraneis, quibus jus agendi in defectum aliorum ad repetenda malè alienata conceditur, cùm de jure publico læso quilibet admittatur.

§. II.

An, & quando Ecclesiæ læsæ ob alienationem rei Ecclesiasticæ competat beneficium restitutionis in integrum, & quæ sint pœnæ malè alienantium res Ecclesiasticas, aut malè acci-pientium?

QUòd petere possit Ecclesia ob rei Ecclesiasticæ licitè etiam factam alienationem, si postmodum enormiter læsam se fuisse comperiat, restitutionem in integrum, ex *c. Ad nostram* 11. h. t. *junctâ Glossâ V. enorme* patet, De restitutione in integrum Ecclesiæ concedenda, præsertim intra quod tempus videri potest *Tit.* 41. *I. Libri Decretal.*

Ad pœnas quòd attinet, contra Sacros Canones rem Ecclesiæ alienantis, & malè alienatam recipientis, ex dicta parte §. patet, quòd excommunicationem uterque incurrat, nisi statim, vel intra præfixum à Prælato Ecclesiastico tempus alienationem talem revocaverit, & res alienatas restituerit. Videc. *Sicut 6. h. t. & can. Apostolicos 13. §. Quique Caus. 12. q. 2.*

TITVLVS XIV.

DE PRECARIIS.

§. I.

De contractibus in genere.

QUæ hoc §. dicuntur meliùs ex Theologia aut jure Civili desumuntur.

§. II.

De contractu Precarij.

PRecarium est species quædam liberalis, & gratuiti contractûs, quo precibus petentis conceditur utendum aliquid, quamdiu is, qui concessit, patitur, sive quamdiu non revocat *c. 3. h. t.* Differt à donatione, quòd qui donat sic dat, ut non recipiat ampliùs, & traditione factâ revocare nequeat, nisi in certis quibusdam casibus à jure expressis; Precarium verò ita conceditur, ut per [illegible] usus quidem rei transferatur in alterum, non autem dominium, & illud [illegible] repeti possit; à commodato verò differt quòd ad specialem usum, vel [illegible] tum, & definitum tempus expressit, [illegible] tacitè concedatur commodatum, [illegible] quod tempus finitum, aut [illegible] præstitum revocari non potest commodatum; Precarium verò nec ad [illegible] determinatum, nec ad certum tempus ordinariè conceditur, & quocunque tempore revocari potest. Et hinc colligitur, quæ ad substantiam Precarii requirantur, primò quidem consensus tam dantis, quàm recipientis, qui contractus est. Secundò, ut fiat mutatio

tione rei, quia est contractus, qui re perficitur. Tertiò, ut qui dat precariò rem, possit eam, quandocunque voluerit, revocare sine alia causa, cùm pendeat semper ex libera voluntate concedentis: non quidem quasi statim sine urgente causa revocare possit, ne omni usu & commodo Precarii privetur, cui concessum est, & fraus potiùs, quàm beneficium præsumatur, sed quòd post aliquod tempus, nullâ aliâ causâ urgente, revocari possit.

Finitur autem Precarium primò per revocationem illius, qui concessit, uti ex natura Precarii patet. Secundò finitur per mortem illius, cui Precarium concessum est, quia Precarium est beneficium personale, quod cum persona, cui beneficium hoc factum est, extinguitur, nisi Precarium non tam personæ, quàm dignitati concessum sit, quo in casu, sicuti dignitas etiam in successore remanet, quamvis, qui præcessit in dignitate, mortuus sit, ita & Precarium ad successorem transit, donec revocetur. Tertiò finitur etiam per mortem concedentis, si precarium datum fuerit sub expressis clausulis: *Usque ad meum beneplacitum, quamdiu voluero, &c.* cùm enim Precarium dependeat à voluntate concedentis, concedens autem non velit eam ultra, quàm durat ejus beneplacitum, aut ejus voluntas, &c. extendi, consequenter sicuti per mortem concedentis voluntas, & beneplacitum tollitur, ita etiam per mortem hujus finitur Precarium, Quòd si tamen vel absolutè sine expressis talibus clausulis Precarium factum sit, vel sub clausulis: *donec revocavero, vel usque ad placitum Sedis Episcopalis v. g.* non expirat per mortem concedentis, cùm in his casibus actus positivus revocans requiratur *arg. cap. Si super 9. De off. deleg. in 6.* Quartò finitur per alienationem rei precariò concessæ, ab eo factam, qui Precarium concessit, si emptor eam revocaverit; neque enim licet rem alienam, invito Domino, qui hîc & nunc in hoc casu speciali emptor est, possidere aut detinere; quòd si tamen eam non revocet, censetur ab illius liberalitate jam precario teneri, & non amplius à priore Domino.

§. III.

De contractu Precariæ, seu Precariarum?

COntractus hic juri Civili ferè incognitus multùm differt à contractu Precarii, de quo priore §. actum fuit: precariò enim dari possunt tam res mobiles, quàm immobiles, item jura & servitutes, &c. Precariæ verò locum tantùm habent, in rebus immobilibus. Secundò Precarium ad certum & determinatum tempus non conceditur, sed pro arbitrio concedentis revocari potest; Precariæ verò ad certum tempus, de quo contrahentes convenerunt, concedi possunt, & revocari in tali casu non possunt, antequam tempus præfixum finiatur (uti colligitur ex *c. 3. h. t.* nisi in damnum Ecclesiæ cederent tales Precariæ *c. 2. h. t.* & hinc rectè definiuntur Precariæ, quòd *sint contractus, in quo res immobilis alicui, ad preces ejusdem, conceditur ad certum & determinatum tempus, ita ut antequam illud elapsum, revocari non possit, & singulis quinquennii, si nulla in signum recognitionis pensio annua præstetur, sit renovanda c. 1. h. t.* servanda tamen loci consuetudo.

TITVLVS XV.

DE COMMODATO.

§. I.

Quid sit Commodatum, & quomodo ab aliis Contractibus distinguatur; item qua res commodari possint; & quis commodare possit.

AD primum ℞. Commodatum rectè definiri *ex Glossa in c. unic. V. Commodatum h. t.* Quod sit *alicujus rei ad aliquem specialem seu certum usum gratuitò facta concessio.*

Ad secundum ℞. per hoc quòd ad certum usum concedatur, differt à precario, quòd conceditur ad usum quidem, sed indeterminatum: per hoc quòd ad usum concedi dicatur, differt ab omnibus illis contractibus, in quibus, vel usus non transfertur in accipientem, prout fit in pignore, & depositò; vel non tantùm usus sed proprietas etiam transfertur in accipientem, prout fit in mutuo; & per hoc denique, quòd dicatur gratuitò facta concessio differt à locatione & contractibus innominatis, in quibus pro certa mercede elocatur aliquid, aut saltem pro alio aut facto, aut obsequio alteri datur aliquid: *Do ut [illegible] Do ut facias &c.*

Ad Tertium ℞. quòd commodati possint omnis generis res tam mobiles quàm immobiles, etiam res incorporeæ, ut sunt jura, servitutes &c. (exceptis illis, quæ usu ipso statim consumuntur uti vinum, frumentum &c. in quibus Commodatum locum non habet, ubi [illegible] rei conceditur, salvâ ejus substantiâ [illegible] res Sacræ, ad usus tamen sacros, [illegible] profanos &c.

Ad Quartum ℞. commodari [illegible] quemlibet, cui libera administratio [illegible] tem commissa est, cùm in tali commodato, nulli fiat præjudicium.

§. II.

Ex qua Culpâ teneatur Commodatarius, si res commodata apud ipsum perreat, vel deterior fiat, & an teneatur præstare casum fortuitum?

CErtum est primò, quòd in contractu possit aliquis obligari, vel excusari vel ex culpa; dolum committere [illegible] setur, si ex formali proposito, & intentione nocendi alteri, aut tegat aliquod est detegendum, aut verbi[illegible] tiatur in præjudicium alterius, vel [illegible] fraudem committat. Culpa [illegible] quidem, & formalem illam intentionem nocendi, non requirit, si [illegible] logica tamen est, peccatum dicit, [illegible] mores, & Legem, de quo hic non [illegible] ritur; si civilis tantùm culpa est, vel [illegible] ridica, est omissio diligentiæ [illegible] debitæ, unde damnum aliquod, aut [illegible] commodum sequitur; & quidem, [illegible] mittatur illa diligentia, quam communiter, & passim homines ejus conditio-

nis, professionis, ætatis &c. adhibere solent, dicitur culpa lata commissa; si verò omittatur illa diligentia, quam diligentiores ejus conditionis &c. adhibent, culpa levis commissa dicitur. Et denique Culpa levissima commissa dicitur, si ea diligentia omittatur, quam solent adhibere hujus professionis, artis, & conditionis diligentissimi: quodsi verò damnum nullo consilio humano prævideri potuit, casu fortuito damnum contigisse censetur.

Certum est secundò, Contractus alios esse in gratiam, & commodum unius tantùm contrahentis, dantis v.g. uti est depositum proprièdictum. Vel accipientis, uti est commodatum, precarium &c. vel in gratiam utriusque, Uti est locatio, conductio, emptio, venditio &c. pro horum autem diversitate mutari etiam obligationes putant aliqui, de commodato proinde quærendo, ex qua culpa commodatarius teneatur, si damnum apud eum patiatur res commodata

Respondent multi ex levissima etiam culpa obligari eum, ita ut si in re commodata conservanda, nullam quidem culpam Theologicam aut peccatum admisit, minimam tamen Juridicam negligentiam admisit, vel si eam diligentiam omisit, quam solent præstare diligentissimi, ad damnum resarciendum obligetur, in conscientia etiam, ante sententiam Judicis de jure positivo, juxta *c. Vnicum h. t.* quia, quò majus est beneficium, eò magis cavendum, ne pro beneficio injuria aut damnum rependatur, & qui cum altero contrahit, ad eam se diligentiam adhibendam obligare censetur, quam Leges requirunt. Quodsi tamen Commodati contractus in solius dantis utilitatem & gratiam, non autem accipientis initus est, de dolo & lata culpa tantùm volunt obligari commodatarium, prout etiam *Glossa habet in relatum cap. Vnic. h. t. V. de levissima.* cùm in tali casu vix dici possit beneficium accipere Commodatarius, sed totum sit soli commodanti: in casu autem Commodati in utriusque tam dantis, quàm accipientis gratiam facti, cùm utrique fiat beneficium, putant de culpa quidem lata & levi obligandum Commodatarium, non autem de culpa levissima: quæ sententiæ uti probabiles sunt, ita negari etiam non potest, probabile etiam esse, quòd in tanto rigore jura hæc positiva recepta fortassis non sint: & hinc multi etiam dicunt, quòd in hoc etiam commodati contractu obligandus per se non sit Commodatarius ante sententiam Judicis, nisi culpa Theologica intervenerit.

De casu autem fortuito, si ex tali casu, incendio fortassis ex fulmine orto, incursu hostium &c. res commodata apud Commodatarium pereat, ad nihil obligabitur Commodatarius, cùm res casu fortuito destructa Domino suo pereat, nisi in pactum casus etiam fortuitus deductus fuisset, vel culpa Commodatarii intervenisset, vel in mora ad rem in specie certam commodatam restituendam ille fuisset, quæ similiter peritura non fuisset apud Dominum suum commodantem, si in tempore restituta fuisset, prout etiam statuitur in *cit. c. Vni. h. t.*

TITVLVS XVI.

DE DEPOSITO.

§. I.

Quid sit depositum, & an depositarius uti possit re depositâ?

DEpositum nonnunquam idem dicit ac rem, quæ alicui custodienda data fuit, prout verò dicit contractum, definiri potest, *quod sit contractus, quo aliquid alicui custodiendum traditur, sine mercede, ut integrum restituatur*; quæ verba satis etiam indicant, quomodo depositum ab aliis contractibus differat, in quibus, vel dominium transfertur in accipientem, uti fit in mutuo v. g. vel usus tantùm transfertur, uti fit in commodato &c. vel non gratuitò, sed pro mercede opera aliqua præstatur, uti fit in locatione &c. vel in cautionem, & securitatem res aliqua datur, uti fit in pignore &c.

Ordinariè autem, & regulariter uti non potest depositarius re depositâ, absque expresso, vel tacito illius consensu, qui rem deposuit; quia in depositio propriè dicto non conceditur usus rei, sed custodia tantùm requiritur, nisi bonâ fide existimet ille, qui depositum accepit, Dominum rei non fore invitum, si re depositâ nonnunquam utatur; vel si pecuniam numeratam, non tamen clausam, aut signatam deposuerit, quo in casu depositarius (si tamen non potiùs mutuatarius dici debeat) tenetur tantum pecuniæ repetenti solvere, quantum habet.

§. II.

An & quando teneatur depositarius ad præstandum dolum, vel culpam, vel casum fortuitum, si res deposita apud ipsum periit, vel deterior facta est.

IN genere loquendo non tenetur depositarius, nisi de dolo, & lata culpa, quæ dolo æquiparatur in jure, & dolus præsumptus dicitur. *c. 2. bona fides* ita ut non valeat pactum in hoc contractu depositi, de dolo non præstando, quia tale pactum est contra bonam fidem, res, & dat peccandi licentiam; asserat, depositum casu fortuito perit, vel culpam etiam aliquam in eo pertinaciter intervenisse fateatur quidem, aliquam tamen levem, vel levissimam eam fuisse, probare hoc tenetur, nisi notorie constet, ut ne patiatur scilicet bona fides, quæ in depositio observari debet.

Sunt tamen casus, in quibus etiam de culpa levi saltem, tenetur depositarius ex sententia multorum, primò quidem si seipsum ad recipiendum depositum obtulit; hic enim ultrò se offerens ad rem

jorem diligentiam obligari cenſetur, quàm quibus alia depoſita creduntur. Secundò ſi mercedem depoſitarius pro cuſtodia accipiat, cùm contractus hic in naturam locationis tranſire cenſetur, in utriuſque, dantis, & accipientis commodum, ubi culpa levis præſtanda eſt. Tertiò ſi expreſsè conventum ſit, ut culpa etiam levis præſtetur, ad quod poteſt volens ſe obligare depoſitarius, ſicuti etiam ad caſum fortuitum præſtandum, cùm neutra obligatio ſit contra naturam depoſiti.

§. III.

An dominus ſemper pro libitu poſſit repetere rem depoſitam; & an in depoſito locum habere poſſit compenſatio?

AD *primum* &c. poſſe deponentem, rem depoſitam ſtatim, quandocunque placuerit, repetere, & depoſitarium debere illam per ſe reddere. *c. 2. §. ſanè h. t.* hoc enim natura depoſiti permittit, & exigit, etiamſi tempus certum conſtitutum eſſet, quod tamen depoſitarius (cæteris paribus) non tenetur obſervare, cùm in depoſito, in gratiam deponentis, facto, ſemper prævaleat deponentis arbitrium, niſi ex reſtitutione prudenter timeretur ſecuturum alteri, aut repetenti damnum Spirituale, aut temporale, ad quod avertendum, ex charitate ſaltem obligaretur aliquis; aut bona repetentis Fiſco addicta fuiſſent, ut probabilis docet; aut cum Domino repetente fur concurrat, quo in caſu non furi, ſed Domino reſtituenda res depoſita eſſet &c.

Ad ſecundum &c. non poſſe depoſitarium compenſare ſibi per rem depoſitam aliud à deponente factum apud ſe debitum, ſed debere depoſitum reſtituere; ſi repetat illud deponens, quamvis deponens ex alio capite tantum ipſi debeat quantum apud eum depoſuit, ita ut compenſatio in depoſito locum non habeat, juxta *cit. cap. 2. §. ſanè h. t.* ob abundantiam bonæ fidei, quæ in depoſito obſervari debet, ita ut nec deductio locum habeat in depoſito, aut ſi uterque depoſitum ab altero teneat, depoſiti, cum depoſito compenſatio; ſed cuivis repetenti integrum ſuum depoſitum reddi debeat; Probabile tamen eſt in foro conſcientiæ etiam in depoſito locum habere compenſationem, ſi alia, quæ ad compenſationem faciendam neceſſaria ſunt, interveniant.

§. IV.

An ſi res aliqua penes Clericum, v. g. Canonicum, aut Religioſum ſit depoſita, ex dolo vel lata culpa illius ſit perdita, Eccleſia, vel Monaſterium obligetur ad reſarciendum damnum?

REſpondetur non obligari in tali caſu monaſterium, aut Eccleſiam, quamvis cum conſenſu Prælati ſui, aut ſui Superioris, depoſitum tale Religioſus, aut Canonicus acceperit, vel ipſe Prælatus etiam, abſque conſenſu tamen ſui Capituli, niſi quatenus ad Eccleſiam, vel monaſterium pervenerit, aut

in rem ipsius, ac utilitatem versum fuerit, prout rescribit Pontifex *in cap. Gravis 1. h. t.* (sicuti enim delictum personæ non debet in detrimentum redundare Ecclesiæ, *Iuxta Reg. Iuris 76. in 6.* ita nemo debet etiam locupletari cum alterius jactura *L. Nam hoc 14 ff. de condict. indeb.*) Quodsi tamen Prælatus unà cum Capitulo rem talem depositam in custodiam receperit, aut eorum nomine ad hoc constitutus Oeconomus, tenetur de dolo, & culpâ lata, nonminùs, ac alius depositarius, cùm in tali casu non tam persona monasterii v. g. quàm ipsum monasterium depositarij obligationes in se susceperit, & deponens probare non debeat, in utilitatem monasterii versum fuisse depositum hoc.

§. V.

An depositarius, commodatarius, vel conductor possit in periculo naufragij, v. g. hostilis incursûs, vel incendij, præferre res suas, si utrasque periculo eripere non possit?

QUòd res alienæ in tali casu, si pretiosiores sint, quàm propriæ, præferri debeant propriis, & nullum periculum sit, aut damnum consideratum ex rerum propriarum viliorum jactura eò quod facilè ab eo, cujus res pretiosiores, cum jactura suarum viliorum conservavit, & sic negotium illius [illegible] gessit, pretium rerum suarum pretiosiorum acquisiturus sit, contractûs natura & æquitas docet, quæ vult in talibus casibus eam diligentiam circa res depositas, aut comodatas &c. adhiberi, quisque prudens v. g. cum propria adhiberet, qui semper res pretiosiores vilioribus præferet, nisi damnum ex tali prælatione, & viliorum jactura. Si verò sint æquales pretij propriæ, & alienæ, quam vis aliqui contendant, attendendum in tali casu, [illegible] tur, quænam præferendæ sint, [illegible] utilitatem res illa deposita, aut [illegible] data v. g. sit, alij tamen [illegible] loquuntur, in foro conscientiæ, [illegible] prælationis rerum alienarum præ [illegible] obligationem esse, cùm talis [illegible] tio absque damno præferentis [illegible] possit.

TITULUS XVII.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE

§. I.

Quid sit Emptio & venditio, & quæ ad substantiam illius requirantur?

DEfinitur communiter, *quòd sit contractus bonæ fidei* (quia in eo multa ex æquitate præstantur, de [illegible] expresè conventum non est) *[illegible] tròque obligatorius, qui consensu, [illegible] pretio perficitur*, sive in quo [illegible] cum emptore de re, sive merce, [illegible] pretio paciscitur, ita ut in quo [illegible] merx pro pretio promittitur, sit [illegible]

quatenus verò pretium prō re, sive merce offretur, sit emptio; neq; post consensum mutuò præstitum alterutra pars pœnitere possit; quamvis enim quoad integritatem completam, traditionem rei ex parte venditoris, & solutionem pretij ex parte emptoris factam requirat, quoad substantiam tamen, vel essentiam, per solum consensum mutuum in mercem determinatam (sive mobilis illa sit, sive immobilis, modò pecunia sit æstimabilis) & pretium certum determinatum (quod in hoc cōtractu est pecunia) signis externis expressum, perficitur in quo etiam à variis aliis contractibus, qui rei traditionem, literarum, aut verborum certam formulam ad sui substantiale complementum requirunt, distinguitur.

§. II.

De Emptione & venditione rerum sacrarum.

QUòd res sacræ, ad divinum cultum specialiter deputatæ, & ritè consecratæ ad usum profanum vendi non possint, clarè patet *ex §. sacræ res. Instit. de rerum divis.* & quia ad usus humanos, juxta regulam 51. *in sexto* transferri non debent, quæ semel Deo dicata sunt. Et si res sacræ ita constitutæ sint, ut earum materia non possit separari, ac inter profanas haberi, nec ad usum sacrum vendi possunt, *juxta Can. siquis abjecerit. c. 1. q. 3.* ubi dicitur *neutrum invenditum relinquere, qui eorum aliquid vendit, sine quo nec alterum provenit*; ergo, qui vendit rem sacram, cujus materia à consecratione v. g. separari non potest, etiam consecrationem vendit, & sic Simoniam juris divini committit, quamvis ad usum sacrum vendat: Excipiuntur tamen sacra vasa, aurea, argentea, aut alia pretiosa, quæ ob necessitatem redimendi captivos, aut aliud simile pium opus vendi possunt. uti ex pluribus juribus patet *causa 10. q. 2.* & quidem integra, si vendantur Ecclesiæ, aut Laico etiam, si absit periculum abusûs ad profanos usus, casu quo v. g. comparare talia velit, ut eis ad cultum sacrum in suo oratorio, aut sacello uti velit, ita ut nec dominium, nec possessionem eorum acquirat; confracta verò, conflata aut dissuta, si ad profanos usus, vel cum periculo profanandi vendantur.

§. III.

An, & quatenus aliæ res, & jura Ecclesiarum vendi possint, vel non possint?

REs Ecclesiæ merè spirituales, cujusmodi sunt omnes actus procedentes à potestate ordinis, sacrificare v. g. absolvere à peccatis, consecrare Ecclesias, solemniter benedicere &c. nullo modo vendi, & emi possunt, quia talium actuum venditio verissimam Simoniam juris divini, & naturalis continet, in quantum Spiritualia pro pecunia æstimantur; si verò rei spirituali annexum sit quid temporale, attendi debet in ordine ad vendendum tale temporale, utrùm temporale illud annexum sit spirituali consequenter, tanquam effectus suæ causæ, prout annexum est juri spirituali beneficiati, jus temporale percipiendi re-

reditus, decimas &c. vel utrùm annexum sit antecedenter, ita ut temporale tale subjectum v.g. sit, cui spiritualis consecratio, aut benedictio supervenit, prout Ecclesia, coemiterium, vasa alia Ecclesiarum sacris usibus deputata, consecrata, aut benedicta &c. quibus ut subjectis consecratio, aut benedictio supervenit &c. Priore modo, si annexum sit temporale Spirituali, vendi tale jus temporale sine Simoniâ (saltem juris positivi) non potest (nisi authoritate legitima à jure Spirituali separatum sit) cùm jus tale percipiendi reditus temporales, decimas &c. fundetur, & radicetur in jure Spirituali, & sit quasi unum jus, quod immediatè ad Spirituales functiones, mediatè autem ad temporales fructus terminetur, & consequenter uno vendito, alterum non relinquatur invenditum, juxta relarum *Can. si quis objecerit*; si verò posteriore modo, antecedenter annexum sit temporale spirituali; aliqua eorum, quorum materia usibus profanis servire non potest, prout se habent Ecclesiæ, Lapides, ligna &c. coemeterij ab Episcopo benedicti fundus &c. vendi non possunt, alia verò, quæ confracta, usibus profanis ratione materiæ servire possunt, vendi possunt, ut ex superiore §. *patet.* ita tamen, ut in eorum venditione, si immobilia sint, aut mobilia pretiosa, serventur, quæ circa alienationem talium rerum servari debent.

§. IV.

An externis & peregrinis [illegible] *liceat vendere merces quàm indigenis & quæ sit pœna falsantium justas mensuras, ac pondera?*

AD priorem quæstionem negat. *Cap. placuit, 1. h. t.* cùm justum tium respectu cujuslvis semper obtin dum sit, quod circa res tales huma victui necessarias non cujuslibet arb liberum relinquitur, sed sæpe à magi tu præscribitur, diversum quidem nunquam pro extraneis, ob justam causam, & pro incolis, nunquam excessivum.

Ad alteram quæstionem, si [illegible] antiquo Canonico, quando adhuc erat Canonum pœnitentialium, sit, responsio peti debet *ex cap.* cujus tamen hodie usus non est, de jure civili quæstio moveatur, *penult. ff. ad Legem Cornel. de* responsio peti potest.

§. V.

An venditio vel emptio [illegible] *sionem ultra, vel infra dimidium pretii sit invalida, vel saltem scindi possit?*

SI venditor nec dimidiam partem quod justum mercis, & [illegible] pretium, tempore contractûs fuit, ceperat, & sic infra dimidium justi tii læsus fuerat, valet quidem ven agere tamen potest venditor contra ptorem, & petere, ut vel rescisâ ditione, res vendita sibi restituatur, justi pretii defectum suppleat emp

6. cum d. lecti 3. & cap. cum causa 6. h. t. ita tamen ut in arbitrio emptoris sit alterutrum eligere. Si verò emptor plus ultra dimidium justi & summi pretij solverat, & sic ultra dimidium justi pretij læsus fuerat, valet quidem etiam in hoc casu talis emptio, in electione tamen emptoris est, vel petere rescissionem contractûs talis, vel restitutionem pretij, in quo læsus fuit. Quod si tamen læsio nec excedat dimidium justi pretii, nec ab hoc deficiat, nulla quidem in foro externo civili taliter læso conceditur actio (ut ne ex quavis læsione nimiùm lites multiplicentur) in foro tamen conscientiæ, etiam taliter lædens, si læsio fuit peccaminosa, ad restitutionem obligatur (cùm emptio talis, & venditio sit contra justitiam commutativam) nisi de condonatione ex conjecturis præsumi possit.

§. VI.

Quibus casibus cesset remedium rescindendæ venditionis ob lasionem ultra, vel infra dimidium; & an locum habeat etiam in aliis contractibus?

Ad primam quæstionem respondetur cessare hoc remedium (saltem quo ad forum externum) Primò quando res empta, aut vendita ultra dimidium justi pretii casu fortuito periit, cùm in tali casu locum non habeat optio rescindendi contractûs, & rei restituendæ, quæ casu fortuito periit, neque supplere pretium rei, quam non habet, teneatur determinatè emptor, nisi in foro conscientiæ, ratione injustæ acceptionis, cujus conscius fuit emptor, aut venditor rei, quæ casu fortuito periit, teneatur. Secundò cessat hoc rescindendi beneficium, si quis, non generaliter tantùm, sed specialiter, & expresè beneficio huic renuntiavit, præsertim accedente juramento, cùm ob renuntiationem saltem expressam, quam de beneficio in sui læsi favorem concesso, facere potest, excessum & defectum videatur condonare, nisi læsio sit gravissima, & valdè enormis, ad quam specialis etiam talis, & jurata renuntiatio, non videtur se extendere. Tertiò cessat hoc beneficium contra tertium possessorem, si titulo oneroso ac justo pretio, & bona fide rem talem acquisivit, cum in tali casu hic tertius possessor, nec læserit infra justum pretium, nec de læsione facta scientiam habuerit.

Ad secundam quæstionem. 2. locum habere hoc remedium etiam in aliis contractibus onerosis reciprocis, in quibus utrinque datur aliquid & accipitur, in quibus sicuti non conceditur actio ob quamlibet læsionem, sed tantùm ob læsionem ultra dimidium, ita etiam remedium dari debet ob hanc ultra dimidium læsionem.

§. VII.

An Emptioni & venditioni licitè addi possit pactum retrovendendi, vel redimendi.

Respondetur licitam esse venditionem cum pacto redimendi, sive ad certum tempus pactum hoc additum sit, sive quandocunque voluerit, sive in gratiam solius venditoris additum hoc pactum sit, ut hic scilicet, oblato pretio,

rem venditam emptori reddere teneatur; sive in gratiam utriusque sit additum, ut tam venditori scilicet rem venditam restituere teneatur emptor, si pretium illi refundatur, quàm emptori liceat rem emptam suo venditori reddere, & expensum pro ea pretium repetere, ita tamen ut ob tale redimendi pactum, pretium etiam pro re taliter vendita, aut empta, majus, aut minus sit, pro diversitate contractuum in hujus vel illius favorem, factorum; & juxta pacti additi tenorem, vel idem pretium, quo res empta, aut vendita fuit, vel pretium currens pro tempore, quo retrovenditio, aut redemptio facienda esset, reddendum sit. Ratio horum omnium videtur esse, quòd per tale pactum nulli fiat injuria, neque contractus emptionis, venditionis patiatur aliquid, & *Le. 2. Cod. de pactis inter emptorem & venditorem*, hæc pacta approbentur: neque enim contractus hîc absolutè reprobatus est *in Capit. ad nostrum 5 h.t.* sed quando ad palliandas tantùm usuras simulata fuit emptio, venditio, cùm tamen in rei veritate contractus pignoratitius esset, uti pluribus videre est apud Auctorem Method. *hoc §. & §. 6. infra de pignoribus &c.* ubi etiam advertit præsumi talem emptionem & venditionem prætensam usurariam esse. Primò si mutetur titulus (si scilicet eum, qui à te mutuum petit, cogas ad rem aliquam tibi vendendam, cùm redimendi pacto;) secundò si pretium emptionis & venditionis sit modicum, & minus justo, & tertiò si ad certum tempus pactum de redimendo strictum sit, ita ut ante illud elapsum non liceat rem taliter venditam redimere; si omnia concurrant, prudenter præsumitur usura palliata, sub prætextu emptionis, & venditionis talis, de qua etiam *in capit. Illo vos 4. infra de pignoribus.*

§. VIII.

De Venditione rei donatæ propter nuptias à viro uxori, eâdem consentiente, alteri facta.

NOn potest maritus rem donatam uxori propter nuptias alienare, nec hypothecæ nomine obligare, etiam cum consensu uxoris, nisi post exactum biennium uxor secundâ vice consentiat, & quidem consensu in scriptis dato, actis bonis mariti aliæ res sint, ex quibus indemnitati mulieris sufficienter caveatur sit, & prospectum, prout habetur *in capit. pervenit. 4. h.t.* ex qua capit. etiam colligitur, quòd secundus hic consensus de jure requisitus, interveniens, tali præsumatur, si per 30. annos à rei alienata nunquam contradixit mulier.

§. IX.

An & quando venditor teneatur emptori de evictione, & in quibus casibus non obligetur.

Evictio aliud non est, *quàm rei ab alio legitimo titulo acquisita, per judicem recuperatio*: de hac autem præstanda teneri venditorem emptori, res sibi bonâ fide vendita, & empta, alio, qui Dominum hujus rei se probat, repetatur, & evincatur, constat ex §. 8. & 16. *ff. de evictionibus.* Sive de præstanda fuerit expresse conventum,

sive non, cùm naturaliter hujus evictionis à venditore præstandæ obligatio, contractui huic inesse videatur, si pro re, quæ tradita quidem jam fuit, hîc & nunc tamen evicta fuit, pretium jam fuit solutum; quodsi tamen emptor, post institutum contra se judicium, non denuntiet venditori (saltem ante conclusionem in causa) litem sibi de re, à venditore sibi vendita, ac tradita, motam, ut causam defendere possit, cùm hujus vel maximè interfit, rem hanc non evinci, & sic meritò scire præsumatur, quibus probationibus, contra evincere tentantem, agendum sit, non tenebitur de evictione præstanda venditor, cùm culpam rei evictæ in tali casu emptor sibi adscribere debeat, quòd venditorem de periculo evictionis non monuerit, nisi per venditorem steterit, quo minus lis ei mota denuntietur; aut per pactum expresè remiserit emptori venditor denuntiandi obligationem, si tamē contra emptorem sententia condemnatoria lata fuerit, quia tempore sententiæ contumaciter à judicio se absentavit, aut per injuriam Judicis, errorem, aut imperitiam, res evicta fuerit, non tenetur venditor de evictione, cùm in his casibus rem emptam amiserit emptor, non propter evictionem, quam præstare tenetur venditor, sed propter suam contumaciam, aut Judicis imperitiam, prout habetur *ex cap. Si venditori 7. h.t.* Plures adhuc enumerant casus Civilistæ, in quibus de evictione non tenetur venditor, quos vide.

§. X.

Ad quem pertineat periculum rei venditæ, ad venditorem, an ad emptorem?

SI res vendita pereat, vel deterior fiat post traditionem, id fit damno emptoris, etiamsi nondum sit pretium solutum, modò de eo fides habita fuerit; res enim, cujus per traditionem Dominus factus est emptor, Domino suo perit; pari modo, si res, & quidem certa, ac determinata in individuo, absolutè & purè vendita, sine culpa, aut mora culpabili venditoris, casu fortuito pereat ante traditionem, damno emptoris perit, etiamsi dominium nondum fuerit in illum translatum, ita ut non obstante rei emptæ interitu, totum tamen pretium venditori solvere teneatur emptor, si fortè nondum solvit, ut constat ex §. *Cùm autem. junctâ Glossâ Instit. h. t.* & pluribus aliis juribus. Quamvis enim emptor ante factam sibi rei emptæ traditionem, verus illius Dominus non sit, cùm dominia traditionibus transferantur, sicuti tamen jurisfictione ejusdem rei Dominus ad commoda, & fructus censetur, ita etiam ad incommoda, & casus fortuitos *juxta reg. 15. Iuris ff. Is qui actionem.* & plura alia jura. Si verò res vendita sit, non purè & absolutè, sed sub conditione, pendente tamen conditione res talis periit, periit damno venditoris, etsi pretium pro ea re solutum jam fuisset, quod in tali casu emptori restituere teneretur venditor, quia ante impletam conditionem, non est perfe-

cta

cta venditio, & rei venditæ interitu contractus dissolvitur; plures adhuc casus recensent Civilistæ, in quibus periculum rei venditæ, ante traditionem ad venditorem pertinet, quos vide

TITVLVS XVIII.

DE LOCATO ET CONDUCTO.

SECTIO I

De contractu locationis, & conductionis.

§. I.

Quid sit locatio, & conductio?

LOcatio & conductio est *contractus, quo persona, vel res aliqua, alteri utenda, vel fruenda pro certo pretio, sive mercede conceditur*; ita ut locator dicatur, qui rem utendam tradit, & mercedem accipit; conductor verò, qui rem utendam accipit, & mercedem solvit, & ab aliis contractibus differat, quòd per locationem strictè dictam non rei dominium, nec tantùm rei custodia, aut res servanda tantùm, sed usus rei licitus transferatur, & quidem pro pretio, aut mercede in pecunia solvenda, cùm alii contractus aliqui gratis hoc præstent, vel pro re alia, prout faciunt contractus innominati, do ut des, &c.

§. II.

An locator rei frugiferæ teneatur remittere de pensione, seu mercede conductà ob sterilitatem, hostium incursum, vel alium casum fortuitum, seu culpa conductoris obvenientem?

SI damnum casu fortuito illatum tradicum tantùm sit, nihil colono vel conductori de pensione remittendum, ut constat ex *L. Si merces 25. §. Pomajor ff. h. t.* Si verò damnum casu fortuito sterilitate v. g. aut aliâ clade extraordinaria adveniente, datum, notabile & magnum sit, pro rata secundum proportionem damni illati, remittenda est pensio, vel ut nonnunquam tota remittenda est, nihil fructuum ex re conducta habuerit; nunnunquam pars illius remittenda est, si damnum acceptum, dimidium non excedat, vel juxta prudentum judicium notabile videatur *cap. Propter sterilitatem 3. h. t.* quòd si tamen unius anni damnum ex præcedentium, aut subsequentium annorum ubertate compensetur, nihil de pensione remittendum; aut non petì potest, quod remissum fuit, prout colligunt A.A. *ex cap. cit. Propter sterilitatem*; quæ tamen intelligenda sunt

si damnum in talibus rebus patiatur colonus, quando nondum à solo separati, aut collecti sunt fructus; & nisi expressè in pactum deductum sit, quòd ob damnum fortuitum nihil de pensione remittendum sit; vel ipsius coloni culpâ damnum tale acciderit, &c. in contrariis enim casibus, damnum totum coloni est pacisentis taliter, vel culpam committentis, vel collectorum jam fructuum, quamvis in horreum invecti nondum fuerint, jam Domini.

§. III.

An locator possit ante, vel saltem post finitum locationis tempus conductorem expellere ex fundo?

Respondetur sicuti non potest ante finitum locationis tempus, conductorem ex fundo locato, aut domo conducta expellere, quamvis alius majorem pensionem offerat, *L. Si olei 21. Cod. h. t.* ita finito locationis tempore, propriâ auctoritate, vel intentatâ actione locari, eum expellere potest, etiamsi eandem ipse pensionem solvendam offerat, quam novus conductor solvere promittit *L. Ne cui 32. Cod. Eodem* (nisi per pactum aliter fuerit conventum, aut consuetudo in illo loco recepta aliud habeat) ne cum suo incommodo à re sua fruenda, & utenda impediatur Dominus.

§. IV.

In quibus casibus locator potest inquilinum invitum etiam ante tempus locationis finitum expellere (ex conducta domo) & vicissim conductor ex justa causa recedere?

Potest locator in aliquibus casibus invitum inquilinum, cui domum elocavit, ante finitum locationis tempus expellere, vel amovere. Primò scilicet, si probet locator propriis usibus domum à se locatam, esse necessariam, eò quòd domus, quam modò inhabitat, vel ruinosa sit, vel corruerit, aut aliter perierit, vel familiam ipse habere incipiat, vel quòd filio suo domum propriam cedere debeat, &c. si horum nihil, dum domum elocavit extraneo, imminebat, aut præviderat; utique enim in casu necessitatis præferri debet Dominus in usu suæ rei cuivis extraneo, ita ut nec pactum, de non ejiciendo inquilino, ante tempus locationis finitum, ad hos extraordinarios casus, se extendat. Secundò si domus locata necessariò reficienda sit, quæ tamen tempore locationis non indigebat refectione, ita tamen ut pro rata portione temporis, quo domum talem habitare non potest conductor, mercedem locationis remittat locator, prout æquitas postulat, & interesse etiam, si tempore locationis scivit domum locatam indigere refectione, ne damnum ex bona fide sua patiatur conductor. Tertiò, si conductor in ædibus conductis malè & perversè versatus sit, deteriorando malitiosè, & notabiliter, & diu duraturâ deterioratione, rem conductam, vel quòd in eas ædes receperit, fures, latrones, meretrices, &c. ob damnum, quòd hîc & nunc locatori facit, vel ob infamiam, &c. Quartò, si pensionem solvere intermittat conductor per biennium, ut vult *citat. cap. Propter §. Verum.* nisi moram celeri satisfactione purget, si ad longum tempus, decennium v. g. fuit facta locatio.

Sicuti autem ex dictis causis invitum

etiam conductorem expellere poteſt ex ædibus ſibi locatis locator, ita poteſt etiam juſtis de cauſis abire ex conductis ædibus, invito locatore, conductor, ante finitum locationis tempus, ut ſi ob impedimentum interveniens inhabitari ædes tales non poſſint, quòd ſpectris infeſtæ ſint, quòd ſint obnoxiæ incurſui hoſtili, quòd ſint periculoſæ ob luem graſſantem, &c. ita ut de penſione remitti illi debeat juxta proportionem temporis, quo re conductâ uti non potuit.

§. V.

Ex qua culpa teneatur tum conductor, tum locator?

Reſpondetur, neutrum teneri, de culpa leviſſima, aut caſu fortuito, teneri tamen utrumque de dolo, culpa lata, & levi (quia contractus hic in utriuſque gratiam, conductoris ſcilicet & locatoris fit) niſi expreſſo pacto aliter inter utrumque conventum fuerit.

§. VI.

De permiſſa, vel prohibita locatione, & conductione rerum Eccleſiaſticarum.

Quòd non poſſit ad vitam recipientis, aut concedentis, vel ad longum tempus, ultra decennium ſcilicet, res Eccleſiaſtica, ſine cauſis, & ſolemnitatibus à jure ad alienandas res tales, requiſitis, de jure antiquo elocari, *ex Clement. 1. De rebus Eccleſiæ non alien. junctâ Gloſſâ V. ejus* patet (quia per eam jus utilitatis, ſive dominium utile rei, ejuſque poſſeſſio translata cenſetur) ad modicum verò tempus (infra decennium ſcilicet de jure antiquo) ſine his ſolemnitatibus à Prælato Eccleſiæ locari poſſe, *ex cit. Clement. 1. & capit. ult. De Prælati vices ſuas, &c.* cùm per talem locationem ad breve tempus nec dominium utile, nec jus aliquod ab Eccleſia in conductorem, nomine Eccleſiæ locantis fructus v. g. colligentis, transferri cenſeatur. Jure tamen novo *in Extrav. Ambitioſa. Vnic. De rebus Eccleſiæ non alienandis: inter communia* circa rerum Eccleſiaſticarum elocatio ſub certis ſuris prohibita eſt, ſi fiat (ſine ſolemnitatibus ſcilicet) ultra triennium (quæ ſcilicet) quæ conſtitutio ſine dubio ſervari debet, in quantum in aliquo loco recepta eſt. Neque enim in tali loco ultra triennium elocari prohibita, ultra triennium v. g. utiliter elocari poteſt, cum pacto ſcilicet, ut finito primo triennio ad ſecundum triennium elocatio denuò facta cenſeatur (cùm pactum tale ſit in fraudem legis prohibentis elocationem ultra triennium factam) ita ut non ratione ſaltem quoad exceſſum, cùm in tali caſu utile per inutile, à quo ſeparari poteſt, vitiari non debeat. Fructus tamen decimarum v. g. aut aliorum reddituum Eccleſiaſticorum Laicis etiam, quibus elocare poſſint beneficiati, pro pensione annua, ultra triennii tempus, vel etiam ad vitam concedentis ex *capit. Veſtra 2. h. t.* patet, cùm per talem locationem neque jus aliquod in conductorem transferatur, neque Eccleſiæ præjudicetur.

§. VII.

§. VII.

An locationi factæ per Prælatum Ecclesiæ, successor ejus stare teneatur?

TEnetur stare factæ locationi successor in dignitate, vel officio, si fundi Ecclesiastici locatio, cujus fructus ad Ecclesiam pertinent, legitimo modo, & ad legitimum tempus ab antecessore, nomine Ecclesiæ facta fuit, cùm talis Prælatus, sive Rector Ecclesiæ sit administrator, non ad decipiendum contrahentes, sed ad legitimè administrandum constitutus. Si tamen nomine proprio locationem fecit rerum ad suam mensam pertinentium, quam personalem dicunt, & ad fructus colligendos se extendit, ac semper præsumitur, si aliud non constet, sicuti hæc per mortem locatoris expirat, ita stare illâ non tenetur successor, in cujus præjudicium, nihil agere potuit antecessor, *argum. cap. ult. De offic. Iud. ordin. in 6.* & hinc *Trident. sess. 25. c. 11. De reformat.* vult, ut omnes locationes bonorum Ecclesiæ, quæ ad plures annos, anticipatis solutionibus in præjudicium successorum fiunt, pro invalidis habeantur, non obstante, quocunque indulto, aut privilegio.

Sectio II.

De contractu Emphyteutico.

§. I.

Quid sit Emphyteusis, & quotuplex, & an ad illam necessariò requiratur scriptura?

EMphyteusis *est contractus nominatus, quo res soli, sive immobilis, cum translatione dominii utilis, retento directo, seu proprietate, alicui colenda, & fruenda conceditur, vel in perpetuum, vel ad vitam ejus, cui conceditur, vel ad unam aut plures generationes, sub onere certæ pensionis realis Domino proprietatis solvendæ.*

Duplex est Emphyteusis, Ecclesiastica alia, quæ est constituta in re, cujus dominium directum, seu proprietas spectat ad Ecclesiam, Collegium Canonicorum, Monasterium, aut alium pium locum; & profana alia, sive sæcularis, cujus dominium directum est penes Laicum, quicunque tandem dominium utile habet, cùm in discernenda una ab altera, non attendatur, quis dominium utile habeat, sed quis habeat dominium directum, sive proprietatis.

Sunt qui velint ad substantiam hujus contractûs præsertim Emphyteusis Ecclesiasticæ scripturam requiri, sive instrumentum scriptum; sunt tamen etiam alii, qui putant, scripturam non requiri ad substantiam hujus contractûs, sed tantùm ad faciliorem probationem, & in hanc mentem jura, quæ videntur scripturam requirere, volunt explicanda, omnes tamen fatentur, consuetudinem loci hac in re observandam.

§. II.

An ad substantiam, ac valorem contractûs Emphyteutici requiratur, ut canon, seu pensio annua solvatur Domino, & quam pœnam incurrat emphyteuta, si non solvat?

QUòd in recognitionem dominii directi, penes proprietarium remanentis, & in compensationem domi-

nii utilis in Emphyteutam translati, debeat hic annuum canonem, sive pensionem solvere, sive magna illa sit, sive modica, sive in pecunia, sive in fructibus constituta sit, juxta conventionem scilicet factam, aut receptam loci consuetudinem, certum est, *ex* §. *Adeò Instit. de locat. & conduct.* quòd autem Emphyteuta, si integrum canonem, sive pensionem, tribus annis continuis, in Emphyteusi Laica, vel Civili, aut duobus annis in Ecclesiastica Emphyteusi solvere negligit, ipso jure amittat rem in Emphyteusin concessam, & hæc ad Dominum directum redeat, quamvis monitus antea non fuerit, & nulla alia Judicis sententia præcesserit, si de non soluta pensione constet, & illum hic expellere velit, *ex L. 2. cod. De jure Emphy. & cap. Potuit 4. h. t.* patet, nisi nulla culpa Emphyteutæ intervenerit, aut celeri solutione moram purgaverit, (statim v. g. post triennium, intra decem scilicet dies, aut juxta arbitrium Judicis, offerendo canonem non solutum) in Emphyteusi Ecclesiastica, prout *ex cap. Potuit junctâ Glossâ V. Celeri* patet: quam pœnam caducitatis, sive commissi, incurrit etiam Emphyteuta, si res in Emphyteusin concessa, notabiliter illius culpâ, quoad substantiam deterioretur, uti patet ex illis, quæ de loca. & conduct. dicta fuerunt.

§. III.

De alienatione rei Emphyteuticæ.

JUs, quod obtinet in re Emphyteutica Emphyteuta, vendi ab hoc non posse, *ex cap. cit. Potuit* patet, nisi serventur ea, quæ in *illo cap. Potuit* præscribuntur, ut priùs scilicet Domino directo, vendere se velle jus hoc significetur; & significatur simul quantum pro illo pretium exigerat, cui vendere jus hoc cogitat (quo possit scilicet Dominus directus declarare, an non ipse velit, oblato eodem pretio, utile tale jus sibi comparare) & secundò, ut si nullum responsum dederit Dominus (si enim responderet declaratione tali factâ, utile rei hujus dominium nolle se emere, statim Emphyteuta illud vendere posset) per duos menses exspectetur, antequam venditio fiat. & tertiò denique, ut non vendatur iis qui emere prohibentur; qualiter prohibentur curiales, milites, potentior seu persona privilegiata, quæ difficiliorem possent facere conditionem Domini directi; hæc enim, sicuti, si observentur, Emphyteutæ, ex necessitate fortassis ad vendendum compulso, satis consulitur, & simul nihil præjudicatur Domino directo; ita, si non observentur, & post venditionem factam secuta fuerit a Emphyteuticæ traditio, vera vel ficta, cadit jure suo Emphyteuta, ob præjudicium domini directi, nisi geminata protestatione omne jus Domini directi servum velit. Potest tamen, non tamen talis venditio sæpius fieri licita etiam his conditionibus, ob varias conventiones, clausulas, vel pacta, uti patet per [illegible] sed aliis sæpe modis licitè fieri potest in Emphyteusin concessæ sine his conditionibus alienatio, per donationem factam, extraneæ etiam personæ, [illegible] consensu domini, per legatum factum, per permutationem, (commutando scilicet rem Emphyteuticam cum alia re, quam præstare non potest Dominus directus)

rectus) per oppignorationem, per servitutis impositionem, &c, modò salvum jus omne maneat Domino directo, & conditio illius nec fiat difficilior, nec fraus alia interveniat, &c. ob quas causas saltem ante traditionem rei taliter sine consensu Domini directi, donatæ, aut legatæ, &c. requiunt illius consensum in talem donatarium, legatarium, jura.

§. IV.

An, & quâ ratione Prælatus bona Ecclesiæ, cui præest, possit in Emphyteusin dare?

QUòd non possit Prælatus Ecclesiæ, bona Ecclesiæ in Emphyteusin perpetuam, aut ad plures generationes, vel ultra decennium de jure communi concedere, sine causis & solemnitatibus à jure ad alienandum talia requisitis, ex dictis, & natura Emphyteusis, , quæ est vera alienatio, jam patet. Si tamen fundi v.g. Ecclesiæ, qui antea in Emphyteusin (saltem semel) dati sunt, per mortem Emphyteutæ v.g. aut propter delictum aliquod hujus, &c. ad Ecclesiam redeant, possunt illi à Prælato Ecclesiæ, sine aliis solemnitatibus simili modo iterum in Emphyteusin concedi, non obstante juramento, quod Prælatus talis fecit de non alienandis rebus Ecclesiæ, si tamen res talis Ecclesiæ nondum incorporata fuerit, & eadem causa, ac Ecclesiæ utilitas subsit, *argum. c. 2. De feudis, & juxta cit. Extravag. ambitiosæ. De rebus Ecclesiæ non alienand.* (quia hæc non censetur nova alienatio, sed antiquæ alienationis legitimè factæ executio) quamvis, si rem talem, quæ ad Ecclesiam rediit, servare velit, & Ecclesiæ, aut suæ mensæ incorporare, cogi non possit, ut iterum in Emphyteusin concedat. Imò si mutato rerum statu causa primæ concessionis in Emphyteusin cessavit, aut eadem utilitas haberi non potest, non potest sine solemnitatibus juris in Emphyteusin iterum concedi, cùm re taliter mutatâ videatur novæ alienationis esse species, hæc in Emphyteusin concessio. Censentur autem tales fundi, postquam ad Ecclesiam reversi sunt, Ecclesiæ aut Prælati mensæ incorporari, si Prælatus v.g. declaravit, quòd imposterum velit de mensa sua, aut Ecclesiæ bonis esse fundos v.g. illos; vel saltem descripti fuerunt fundi illi, per officiales ad hoc deputatos, inter possessiones Ecclesiæ, aut Prælati, vel certè, si dubitetur de incorporatione hac, per annum Prælatus, ut volunt aliqui, fundos illos retinuit, aut tale tempus jam elapsum sit, ut prudentis judicis arbitrio, spectatis aliis etiam circumstantiis, censeatur facta incorporatio.

§. V.

Ad quem transeat, aut spectet Emphyteusis, si Emphyteuta religionem profiteatur?

SI Emphyteusis sit hæreditaria, quæ ad hæredes extraneos etiam transeat, religiosus autem ante professionem suam nihil de ea disposuerit, transit illa in Monasterium, si hoc successionis hæreditariæ & bonorum stabilium capax sit, prout alia religiosi talis bona, cum onere tamen ea vendendi, aut aliter alienandi, (saltem post mortem professi) ne conditio Domini directi ob interceptam spem Laudemii v.g. aut nunquam futuram consolidationem utilis dominii cum

directo, deterior fiat; si verò professus hic fuerit in religione incapaci bonorum stabilium, transit ad hæredes, vel proximum consanguineum, qui ab intestato succederet, vel si nullus talis adsit, exspirat Emphyteusis. Si autem sit Emphyteusis ex pacto & providentia, pertinet ad eos, qui secundùm investi... vocantur, cùm professus talis pro m... tuo habeatur. Plura de hac re in m... ria de feudis Feudistæ disputant, ... quibus multam affinitatem habe... phyteusis.

TITVLVS XIX.

DE RERUM PERMUTATIONE.

§. I.

Quid sit permutatio, & quomodo à venditione distinguatur?

PErmutatio latissimè & in genere sumpta, quamvis omnes contractus reciprocos, & non gratuitos, etiam innominatos, in quibus aliquid ultrò citróque datur, complecti possit, specificè tamen, & strictè sumpta definitur esse *certa rei pro altera, vicaria & mutua præstatio.* Sive ut dicunt alii: *est contractus innominatus juris gentium, & bonæ fidei, re & consensu constans, in quo certa res in specie, seu individuo, cum alia re certa & individua speciei commutatur.* Ex qua descriptione etiam patet, quòd in eo potissimum à venditione differat permutatio, quòd in illa pretium, sive pecunia pro re detur, in permutatione verò res pro re; venditio solo consensu contrahentium substantialiter perficiatur, permutatio verò rei traditione, seu mutuâ rerum translatione. &c

§. II.

An, & quatenus prohibita si... permissa rerum Ecclesiasticarum permutatio?

PErmutari res Ecclesiasticæ in... aut mobiles pretiosas, quæ serv... servari possunt, sine causis & solem... bus à jure requisitis non posse, ... jam patet: *& ex cap. 2. h.t.* ita ut... illegitimè factæ commutationes p... & certæ pœnæ ab illegitimè per... tibus, si traditione utrinque fa... mutatio sit completa, incurr... cùm talis permutatio speciem alie... nis habeat. Si tamen Princeps, ... Ecclesiæ magnus Patronus, potes... Ecclesia multùm meritus, ex ratio... causa permutationem talem re... siasticæ immobilis petat, ... aliam rem immobilem ejusdem ... ris & pretii, licitè ea fieri potest ... alia causa, adhibitis tamen alia ... lemnitatibus, & sanctione pra... ticâ, aut Imperatoriâ, vel à Princip... tentâ confirmatione, prout ex ... pa...

Principi 1. h. t. patet, cùm honor & merita talis principis, sine damno Ecclesiæ, hoc exigant. Mancipia verò Ecclesiæ permutari non possunt, nisi ad libertatem, aliis Laicorum mancipiis postmodum Ecclesiæ servituti subjectis, prout statuitur *in Cap. 3. & 4. h. t.* & quamvis Ecclesiæ, & beneficia, si jure proprietatis teneantur, vendi pro pretio non possint (ne spirituale pro pretio temporali æstimetur) possunt tamen ex justâ causâ utilitatis & aliis solemnitatibus adhibitis invicem permutari, tam quoad se quàm quoad possessiones annexas, prout habetur *ex Cap. ad quæstiones 6. h. t. & cap. cum Venerabilis 6. de except.* compensando etiam numerato pretio excessum redituum, quas copiosiores una Ecclesia habet, quàm altera, inter quas facta est permutatio: fatentur tamen plerique AA. tutius, & consultius esse, ut in tali casu duo distincti contractus celebrentur, quorum uno Ecclesiæ ipsæ inter se permutentur, sine interveniente pretio; altero verò permutentur possessiones & reditus talium Ecclesiarum, excessum compensando per pretii solutionem, ut ne videatur pretium solvi pro re spirituali, pro Ecclesia scilicet, quod videtur etiam innuere satìs Pontifex in relato *cap. ad quæst.*

§. III.

De permutatione beneficiorum, & conditionibus ad illam requisitis.

SErmo hîc est de beneficiis, quæ in Titulum possidentur & obtinentur, quorum permutatio aliud non est, *quàm reciproca duorum resignatio Clericorum ex causa permutationis facta, per quam suum beneficium quilibet dimittit, ut alterius secum permutantis beneficium obtineat.* Licitè autem ac valide hanc permutationem fieri posse, si certæ conditiones observentur, ex variis juribus hujus tituli patet: inter conditiones autem requisitas prima est, ut uterque permutans habeat jus in beneficio permutato, si enim unus eorum nullum jus, aut titulum in beneficio habet, nullum etiam potest transferre in alterum, & consequenter nulla est permutatio. Secunda est, ut uterque permutantium beneficium suum resignet in manus superioris ordinarii, cui beneficium est subjectum, sive unus idemque ille sit, respectu utriusque permutantis, sive alius sit respectu unius, & alius respectu alterius, prout colligitur *ex Cap. Vnic. h. t. in sexto* ita ut si unus permutantium beneficium suum resignavit, & alter permutantium nolit suum resignare, possit, qui priùs resignavit ex causa permutationis, iterum suum beneficium repetere, & (per novam saltem collationem) obtinere debeat, cùm resignatio hujus sub conditione, non quidem suspensivâ, sed resolutivâ facta sit, uti colligitur etiam *ex cap. cum universorum 8. h. t.* Tertia est ut beneficiorum, quorum resignatio à superiore admissa fuit, quæ ex causa permutationis vacant, fiat à superiore collatio, & quidem ipsis permutantibus, (prout habetur *in Clement. ne concessione h. t. juncta Glossa V. conferantur*, ita ut collatio aliter facta sit irrita, ne concessione juris utentibus, ut ait Pontifex, illudi videatur) non quidem simul, & eodem prorsus

sus tempore, sed successivè saltem & ex intervallo. Quarta est ut fiat permutatio talis interveniente legitimâ auctoritate superioris Ecclesiastici, Episcopi v. g. illius, in cujus Diœcesi beneficium permutandum situm est, prout colligitur *ex cap. quæsitum 5. h. t.* & hinc quamvis illi, qui cogitant inter se beneficia sua permutare, inter se tractare, & convenire possint, de permutatione facienda, ac obligare se, quòd velint stare conventione initâ, absolutè tamen concludere hoc privatâ authoritate non possunt, sed conditionatè tantùm, si placuerit superiori; ita ut si privatâ tantùm authoritate permutationem faciant inter se, non tantùm irrita sit talis permutatio, sed amittant etiam sua beneficia, & per Judicis sententiam illis privari debeant, prout decernitur *in Cap. cum olim 7. h. t.* Quinta conditio est, ut fiat ex justâ causâ, quam Episcopus cognoscere, & de eâ judicare debet, in utilitatem scilicet Ecclesiæ, aut ipsorum permutantium (ne detur nimia permutandi licentia) & ut permutatio fiat requisito consensu eorum, qui jus eligendi, vel conferendi, vel præsentandi ad beneficium permutatum habent (ad præcavendum horum præjudicium) Et ut denique fiat publicatio permutationis in Ecclesiis permutatis juxta formam Constitutionis Gregorii 13. *Humano vix judicio*: quæ tamen Bulla in nostris partibus recepta non videtur.

§. IV.

Quænam beneficia permutari possint cum aliis, vel non possint.

ORdinariè omnia beneficia inter liberè permutari possunt, nisi nibus legitimi superioris (cùm enim nihil distinguant, neque nos distingue re debemus; & quod non est prohibitum, permissum censeri debet) etiam plura (compatibilia tamen) uno, & vicissim permutari possint, permutari etiam inter se possint bene inæqualia (sive inæqualia sint, quoad spiritualem qualitatem, sive inæqualia sint, quoad temporales reditus) etiamsi eorum possessionem nondum acquisiverint permutantes (modò jam habeant in tali beneficio, & non tantùm jus ad rem, vi factæ v. g. præsentationis tantùm) etiamsi manualia tantùm (modo unum manuale cum altero nuali permutetur) aut commendata tùm, modò fiat tradita in perpetuum commendam, quæ vim tituli habet aut si sit commenda tantùm temporalis fiat coram eo permutatio, qui talia neficia commendavit.

Sunt tamen aliqua etiam beneficia quæ permutari non possunt, quasi beneficia unita (ne fiat præjudicium cui unio facta est) beneficia Summo Pontifici reservata (quæ saltem cum ordinariis permutari non possunt, sed non possunt ab illis conferri) beneficia litigiosa cum aliis non litigiosis (quia pendente lite res litigiosa alienari non potest) beneficia cum alio jure spirituali Patro-

mate

natûs v. g. decimarum &c. cum in hac materia odiosa ultra verba, quæ de permutatione beneficiorum tantùm loquitur, extensio non sit facienda.

§. V.

An permutatio fieri possit beneficiorum, non obstantibus gratiis expectativis?

BReviter respondetur (cùm ulterius examen vix usum habeat in nostris partibus, ubi gratiæ expectativæ per Concordata sublatæ sunt) quòd tales gratiæ expectativæ se non extendant ad beneficia ex causa permutationis vacantia, & consequenter, non obstantibus gratiis expectativis, permutatio beneficiorum valida sit, prout statuitur *in Cap. licet in sexto h. t.* cùm æquitas non patiatur ad hæc ex causa permutationis vacantia beneficia, gratias expectativas extendere.

§. VI.

An res sive jus spirituale possit permutari pro re temporali, & è converso; item an res spiritualis pro re spirituali.

REsolutio primæ quæstionis ex titulo de Simonia haberi potest, & breviter hîc ad eam quæstionem respondetur, Negativè, prout sumitur *ex Cap. exhibitæ 9. h. t.* & natura prohibitæ Simoniæ probat.

Ad secundam quæstionem respondetur, affirmativè, ut ex dictis jam patet, *& ex Glossa in Can. quam pio V. pactio caus. prima q. 2.* ubi sola pactio inhonesta, qua pretium temporale pro re spirituali offertur in permutatione rerum spiritualium excluditur.

TITVLVS XX.

DE FEUDIS.

§. I.

Quid sit Feudum & quotuplex.

FEudum rectè describitur, *quòd sit benevola libera ac perpetua rei concessio, immobilis vel æquivalentis, cum translatione utilis dominii, retentâ proprietate, sub onere fidelitatis, & obsequij personalis* exhibendi: ita ut à Emphyteusi in hoc potissimùm distinguatur, quòd Emphyteusis fiat sub onere annui Canonis, seu pensionis solvendæ; Feudum verò, si propriè, & strictè feudum dictum sit, fiat sub onere fidelitatis & obsequii personalis à Vasallo, seu Feudatario, Domino directo Feudi, qui & senior vocatur, præstandi.

Dividitur autem feudum primò in feudum antiquum, quod ab uno ex ascendentibus, qui caput ac parens com-

munis agnationis fuerat, est acquisitum, ac nonnunquam etiam feudum paternum dicitur; & in feudum novum, quod primò alicui acquisitum est. Secundò dividitur in feudum hæreditarium, quod absolutè alicui pro se, & hæredibus suis, etiam extraneis, conceditur; in feudum ex pacto, & providentia, quod concessum est alicui pro se, & liberis tantùm, nullâ mentione factâ hæredum; & in mixtum, quod de utroque participat, ut si alicui concessum sit feudum pro se, a filiis, ac hæredibus, ita ut successor in tali feudo, debeat primi Vasalli & filius esse, & hæres. Tertiò dividitur in feudum Ecclesiasticum, quod Ecclesia dat, vel accipit ab alio, aut Clericus, ut clericus, concedit; & sæculare, quod à sæcularibus datur & recipitur (quamvis aliqui dicant, in discernendo Ecclesiastico à feudo sæculari attendendam esse primam originem, sive à quo primùm feudum tale concessum est, ita ut sæculare dicatur, quod primò concessum est à Principe sæculari, etiamsi postmodum ab Ecclesia feudataria in alium transferatur) quartò denique in Masculinum, quod ad solos mares transit, & in Fœmininum, quod etiam in fœminas transit.

§. II.

Quænam res Ecclesiæ in Feudum dari possint, vel non possint?

REs sacras & spirituales in feudum concedi non posse, cùm non sint in commercio hominum, ex dictis jam patet, nisi accessorie tantùm, rei alicui mobili sæculari in feudum concessæ, unita sit, & cum Universitate transeat, prout de jure Patronatûs, castro alicui, vel prædio annexo, concedunt AA. alia res bona Ecclesiastica sine solemnitatibus alienandum hæc talia requisitis à jure, feudum concedi non posse, cùm tal infeudatio sit alienatio, ex dictis etc patet, nisi fiat talis infeudatio de bon jam ab antiquo infeudari solitis, bi nunc tamen ad Ecclesiam revertis, pro supra de Emphyteusi dictum, & in quenti §. plus patebit.

§. III.

In quibus casibus feudum Antiquum ad Ecclesiam reversum denuò in feudum concedi potest, non obstante juramento de non infeudando de novo res Ecclesiæ?

FEudum Antiquum ab Ecclesia olim concessum, si ob delictum vel Vasalli ad Ecclesiam redeat, de novo iterum in feudum concedi posse, non obstante juramento, de non infeudando, quidem etiam Filio Vasalli *exceptis exceptandis 2. h. t. patet.* modò illæ conditiones observentur, quas observandas supra dictum, in concedenda Emphyteusi emphyteuticari solitæ. Imò ex hoc cap. etiam patet, quòd Ecclesiæ Prælatus, si rem in feudum concessam, hic & nunc tamen ob delictum Vasalli non facilè recuperari possit à Vasallo, aut alio tertio, in quem, inscià Ecclesia, rem feudalem alienavit Vasallus, post nullis aliis adhibitis solemnitatibus, & nihil obstante juramento suo, in feudum concedere potentiori alicui Laico, qui feudum hoc à Vasallo, qui deliquit vel recuperet, & postmodum ab Ecclesi

tali recognoscat, in favorem scilicet Ecclesiæ, specialiter hoc constituente Pontifice, ita tamen, ut ad alios Casus favor hic, juri communi contrarius, non extendatur.

§. IV.

An ob delictum Prælati, vel alterius Clerici beneficiarij, cui secundùm leges feudorum pœna privationis est decreta, feudum amittat Ecclesia?

FEudum patrimoniale Clericum delinquentem contra feudorum leges non minùs amittere, quàm Laicum, certi juris est, cùm in talibus feudis clericus æstimetur, ut Laicus: si verò feudum sit Ecclesiasticum, quod Clerico competit ratione sedis, aut dignitatis Ecclesiasticæ, & quod ad mensam v. g. Prælati pertinet, non amittit quidem absolutè feudum tale, Ecclesia, ob delictum Prælati v. g. quia delictum personæ non debet in Ecclesiæ detrimentum redundare *juxta reg. 76. in sexto* fructus tamen Prælatus, qui deliquit, non percipit, sed ad dominum directum redeunt, dum vivit talis Prælatus; mortuo verò illo, vel depositio, ad successorem in Prælatura revertuntur, prout habetur in *Lib. 2. Feudorum Tit. 40. de Capitulis corradi §. item si clericus*, ut sic enim puniuntur competenter delinquentes, delictum tamen personæ non est Ecclesiæ damnosum.

§. V.

De prohibita & illicita, vel licitâ feudi alienatione.

EX generalibus feudorum Principijs Responsio ad hoc quæsitum desumi debet (quæ intelligi debent, tam de Ecclesiastico, quàm de sæculari feudo) juxta quæ in genere docetur, quòd Vasallus non possit validè feudum alienare, sive novum, sive antiquum illud sit, sine consensu domini directi, ne fiat contemptus, aut præjudicium domino directo; cum consensu tamen domini directi, sive tacitus hic sit, sive expressus, quòd licitè & validè feudum alienare possit Vasallus, expressè habetur in pluribus feudorum juribus, ex quibus etiam patet, quòd Vasallus in feudo, quod habet, alterum (similem sibi quo ad conditionem) subinfeudare possit, etiam sine consensu domini directi (cùm in tali casu nihil patiatur dominus directus, cui prior Vasallus, qui hîc & nunc de feudo suo subinfeudavit alium, plenè obligatus maneat) nisi aliunde prohibeatur.

§. VI.

An si dominus à Vasallo accipiat feudum in pignus teneatur fructus computare in sortem, nec ne?

RESpondetur dominum talem non teneri, qui à Vasallo feudum à se concessum in pignus accipit, fructus illius pignoris, computare in sortem, si Vasallus interim liberetur à præstando servitio, ad quod vi feudi domino directo obligabatur *cap. ex insinuatione 1.*

h.t. cùm enim fructus ex feudo percipiantur, si præstetur obsequium, in hoc autem casu servitium nullum præstetur à Vasallo, consequenter nulli fructus illi competunt, quòdsi tamen feudum non sit gratis concessum, sed pro pecunia, aut meliorationes industriâ Vasalli factæ in tali feudo, æquitas exigit, & vitandæ usuræ necessitas, ut in primo casu fructus ex pignore tali percepti, in quantum superant justum censum, in sortem computentur; in altero verò casu, ut saltem integros fructus feudi talis non acquirat dominus directus.

§. VII.

An Clerici, Monachi, aliique regulares succedere possint in feudis, vel ea acquirere?

PRimò Clericis universim jus succedendi in Feudo, negat jus Commune Feudale, ut *constat ex l. 2. feudorum. Tit. 30. cap. unic. de Feudo fœmine.* & pluribus aliis feudorum juribus (neque enim, qui miles Christi est, debet esse miles sæculi, ut jura illa dicunt) nisi ex prima institutione feudum tale sit Ecclesiasticum, aut statuto, vel consuetudine, contrarium introductum sit, aut Francum sit feudum tale, & ab omni obsequio præstando liberum; aut servitium personale quidem exigat, quod tamen à Clerico honestè, vel per substitutum possit præstari; aut servitium tantùm reale, pensio v. g. pecuniæ &c. præstandum sit; aut feuda ... sint hæreditaria, ita ut ad quoscunque ... successores, etiam fœminas, etiam ... traneos &c. transeant; aut denique ... rici tales sint tantùm in minoribus ... stituti. Et hæc quidem de jure feu... rum, quia tamen talia jura specialia ... ponunt de personis Ecclesiasticis, ... Ecclesiis, ob defectum jurisdictio... quæ Laicis competere non pos... personas, aut res Ecclesiasticas, ... jure Canonico correcta sunt, & de ... Sacrorum Canonum jure, feudorum ... novorum, quàm antiquorum, cap... sunt Clerici, & religiosi, *Cap. 1. ... de foro compet.* ita ut monasterium ... in sui professi feudum succedat, ... illud sit successionis, & bonorum ... bilium, prout supra de Emphyteu... ctum (modò feudum, vel Francum ... vel tale onus annexum habeat, ... etiam à monasterio præstari possit ... modò ante dictum & nec expressè ... tacitè prohibitum fuerit in prima ... turâ, ne ad monasterium transeat) ... tatem illius feudi habens, quamdiu ... xerit talis professus, ad agnatos ... proximos vel alios, qui in investitura ... mò vocati fuerunt, rediturum, si ... tur talis professus, cùm ut sic ... nasterio in bona sui professi succe... nec feudo, aut feudi domino præ... cium fiat.

TITVLVS XXI.

DE PIGNORIBUS, ET ALIIS CAUTIONIBUS.

§. I.

Quid sit pignus, & quomodo ab hypotheca differat, & quotuplex sit hypotheca?

Pignus pro ipso contractu pignoratitio acceptum rectè describitur; *quod sit obligatio rei licitæ pro debito, facta, ad securitatem scilicet creditoris.* Quia verò pignoris nomine etiam res ipsæ, quæ in securitatem pro debito obligantur, veniunt, ideò distinguunt aliqui inter pignus, & hypothecam, ut pignus dici velint ea, quæ mobilia sunt; hypothecam verò dicant ea, quæ immobilia sunt, & dicto modo obligantur: in effectu tamen, ut facilè patet, nulla est differentia, & hinc pro synonimis passim accipiuntur. Dividitur autem pignus sive hypotheca, ut alia sit tacita, quæ, licet inter contrahentes de ea nihil sit conventum, ex legis tamen dispositione intelligitur contracta, seu constituta; alia verò sit expressa, de qua expresso consensu inter contrahentes convenit; quæ utraque hypotheca, seu pignus subdividi potest, in generalem seu universalem hypothecam, quæ ad omnia bona tam præsentia, quàm futura obliganda se extendit; & in specialem, per quam certæ res in specie oppignorantur.

§. II.

De tacita hypotheca, quam habet uxor in bonis mariti, pro dote recuperanda; & Ecclesia in bonis Prælati malè administrantis.

Quòd uxor pro securitate allatæ dotis, & hujus restitutione tacitam, sive ipsâ lege constitutam, in omnibus bonis mariti hypothecam habeat, ex utroque jure patet, *l. Vn. §. & ut plenius. Cod. de rei uxor act. cap. ex lit. quinto h. t.* ita ut non tantùm privilegiata sit hæc hypotheca, & aliis omnibus Creditoribus, quamvis anteriores sint, si tacitas tantùm hypothecas in bonis mariti habeant, præferri debeat, sed in optione etiam uxoris sit, si contra tertium bona mariti possidentem agat, pro dote, tacitè obligatâ, alternativè petere, vel bona sibi tradi, tanquam hypothecata tacitè, vel possessorem cogi ad dissolvendum debitum, cujus causa talis hypotheca constituta est.

Quòd autem omnia bona etiam Prælati, vel alterius administratoris bonorum Ecclesiasticorum tacitè oppignorata sint Ecclesiæ, pro administratione mala, ratio paritatis probat, à tutoribus, vel curatoribus desumpta, quorum bona tacitè hypothecata sunt pro mala administratione rerum ad pupillum, vel

minorem spectantium, ut ex jure Civili patet; cùm ergo Ecclesia gaudeat jure minorum *Cap. primo & tertio de in integ. restit.* consequenter etiam bona prælati seu administratoris illi tacitè hypothecata erunt, pro malâ administratione.

§. III.

Quænam res oppignorari, seu in pignus dari non possunt.

EArum rerum, quæ vendi per se ipsas absolutè non possunt, prohibetur etiam oppignoratio, tum quòd oppignoratio sit species alienationis, tum quòd sit via ad venditionem talis pignoris, si debitor sit in mora solvendi, uti constat *ex Tit. ff. de distract. pign.* & hinc primò, quamvis in bonis Ecclesiæ generalis hypotheca constitui possit, ut ex dictis patet, in tali tamen etiam generali hypotheca non veniunt res sacræ, & suppellex sacra, quæ ad divinum cultum pertinent, nisi gravis necessitas haud etiam rerum venditionem permittat, aut accessoria ratio aliud jubeat, *Cap. nullus 1. h.t.* quo tamen in casu propriè jus pignoris in re sacra non habet Laicus, cùm per oppignorationē propriè dictam, jus aliquod in re acquiratur, cujus juris in re sacra Laicus est incapax, sed nuda detentio, donec pecunia debita ei solvatur; secundò oppignorari propriè non potest liber homo, *juxta Cap. lator 2. h. t.* quamvis in casibus quibusdam capi, & incarcerari possit propter debita, dum eorum solutionem expediat, aut fidejussores constituat. Tertiò oppignorari non potest res penitus aliena, quamvis enim hæc vendi possit *arg. Cap. Filius 5. de testam.* pignori tamen dari non potest, cùm per venditionem rei alienæ persona vendens obligata maneat, ad præstandam evictionem, juxta superius dicta, non autem si Creditor rem pignori datam vendat in casu morantis solutionis, ad dissolvendum sibi debitum.

§. IV.

An Prælatus vel Rector Ecclesiæ res seu bona ejusdem oppignorare possit?

QUòd non possit in rebus suæ Ecclesiæ specialem hypothecam constituere, possit autem generalem, ex jam dictis jam patet, cùm per generalem hypothecam non sit tam propinquum periculum rei Ecclesiasticæ vendendæ, quale est, si specialiter res aliqua certa obligetur. Quòd autem pro propinquam omni necessitate, aut utilitate, rei suæ Ecclesiæ, Prælatus oppignorare non possit, etiam habetur *ex Cap. ex presentium 3. h. t.* cùm pignus constituere possit, nisi in propriis rebus, res autem Ecclesiæ in dominio, aut propriis bonis Prælati non sint.

§. V.

An, & quinam fructus pignoris in sortem sit computandi; & in quibus casibus computare non debeant?

DEbere creditorem, cui res fugibus in pignus data est, fructus inde percep-tos, aut quos percipere potuisset, si non negligentia ejus intervenisset, in sortem seu solutionem computare, ita ut si tantum ex fructibus percepit, quantum ju-

sum debitum, & expensæ factæ in rem pignoris nomine obligatam æstimantur, omne debitum penitus dissolvatur, ex utroque iterum jure, & præsertim *ex cap. Cùm contra 6. h. t.* & ex natura usuræ prohibitæ constat, quia cùm debitor maneat Dominus pignoris, consequenter fructus ex illo percepti ad hunc spectant, vel certè æstimatio illarum ipsi debetur, nisi in compensationem expensarum, quas in re pignori concessâ conservandâ fecit creditor, aut in locum pensionis, vel interesse, justè debiti, dum capitale restituatur, fructus relinquantur. Et hinc communiter tres casus assignantur, in quibus fructus pignoris in sortem cõputari non debent; si scilicet & fundus feudalis in pignus Domino directo datus sit, & interea, dùm debitum dissolvatur, obsequia à vasallo præstanda, illi remittantur, ut dictum; & si pro dote fructus pignoris marito percipiendi relinquantur, ad onera matrimonii ferenda; & denique si rei suæ, injustè ab altero possessæ, nunc autem in pignus datæ, fructus percipiat, quia in tali casu per viam occultæ compensationis redimit, quod justè ad se spectabat.

§. VI.

Virum venditio rei cum pacto revenditionis, ad arbitrium emptoris, recipiendo aliquid ultra sortem, sit vera & licita venditio, an verò potiùs contractus pignoris, sed illicitus, & usurarius?

Videatur de hac quæstione §. 7. *Tit. 17. h. libro & cap. Illo vos 4. h. t.* ubi certa etiam quædam signa afferuntur, præsumendi nonnunquam in tali casu pro pignore, & contractu usurario.

§. VII.

An pactum legis commissoriæ adjectum contractui pignoris sit licitum?

Pactum legis commissoriæ in contractu pignoris v. g. tum censetur fieri, quando partes inter se conveniunt, ut si debitum v. g. ex mutuo intra certum tempus à debitore solutũ non sit, pignus pro debito eo asservando ditum, cadat in commissum, sive creditori cedat, cujuscunque, excedentis etiam pretii sit: quod pactum ab utroque jure in contractu pignoris reprobari, tanquam usurarium etiam ex *cap. Significante 7. h. t.* patet, quamvis enim hoc pactum legis commissoriæ in venditione, & emptione permissum sit, ita, ut si pretium pro re vendita intra certum tempus solutum non fuerit, res sit inempta; in contractu pignoris tamen pactum hoc reprobatur, quia in illo casu nulli fit injuria, cùm penes emptorem maneat pretium non solutum, & penes venditorem maneat res inempta; in contractu autem pignoris, si tale pactum concederetur, non tantùm grave sæpius damnum incurrere posset, qui pignus dedit, & rem plerumque pretiosiorem, quàm sit ipsum debitum, oppignoravit, sed plurimæ usuræ palliarentur ultra sortem accipiendo aliquid in mutuo pro sola mora in solvendo sæpius non culpabili; quod pactum in pignore adeo juri odiosum est, ut nec juramento addito firmetur (cùm juramentum non sit vinculum iniquitatis) nec

nec beneficio legis, prohibentis hoc pactum, renuntiare possit debitor (cùm publicæ utilitatis causâ, hoc pactum reprobatum sit) nec ullâ consuetudine, tanquam licitum, & validum introduci possit, cùm adversetur juri naturali. Sunt tamen aliqui casus, in quibus pactum legis commissoriæ licitum videtur. Primò, si conventum sit inter partes, quòd pro debito non soluto intra certum tempus, pignus in solutum cedat creditori, pro justo tamen pretio, sive quanti æstimabitur à prudente arbitro, & quod superat debiti valorem in pignore, reddatur debitori, quia in tali casu, nec creditor habet aliquid supra sortem, nec debitor damnum patitur, rem pretiosiorem pro minore debito amittendo. Secundò valere censetur hoc pactum in favorem dotis, nondum quidem solutæ, per pignus tamen oblatum interim assecuratæ (quod tamen non omnes concedunt) cùm enim, qui dotem constituit, plus etiam dare possit, quàm promiserit in dote, consequenter ex illius liberalitate, videtur excedens in pignore pretium provenire, nisi ex verbis illius, qui pignus tale dedit, aliud colligatur. Tertiò putant aliqui licitum esse, & valere hoc pactum legis commissoriæ, si non ab initio, vel immediatè post, sed ex intervallo pignori adjiciatur, quasi tunc cesset suspicio fraudis, rectiùs tamen putant alii, neque hoc in casu adjectum hoc pactum licitum esse, cùm usuram sapiat, quocunque tempore adjiciatur, nisi in primum casum permissum pactum hoc explicetur.

§. VIII.

De cautione usufructuarii.

QUæritur hîc utrùm, & qualem cautionem præstare debeat usufructuarius, quando ususfructus rei alicujus fungiferæ concessus est. Et respondetur ad primam quæstionem affirmativè, debere enim cavere, quòd rebus immobilibus v. g. in quibus usumfructum habet, salvâ rerum substantiâ uti, frui, vel abcundùm boni viri arbitrium, ita ut substantiam rei non sit deteriorem facturus, & quòd finito usufructu restituere velit Domino proprietatis, aut hæredibus illius, quidquid ex re in usumfructum concessa, superfuerit (neque enim per hoc, quòd usumfructum habeat in re aliquis, dominium proprietatis in illa reacquirit; sed tantùm jus utendi, ac fruendi illâ re, sicut vir bonus, & prudens rebus propriis uteretur) & si res in usumfructum concessæ ipso usu absumantur, uti pecunia, &c. in quibus quasi usufructus conceditur, cavere debet, quòd finito usufructu tantumdem ejus qualitatis res, vel certè æstimationem illarum restituí velit: & quamvis quis unirem immobilem frugiferam legavit, quoad dominium proprietatis autem ejus rei usumfructum, remanserit non possit usufructuario cautionem præstandam, ne proprietario præjudicet, ut usufructuarium ad delinquendum inducat, potest tamen eam remittere proprietarius, sive hæres ille sit, sive legatarius, cùm lex tantùm testatori prohibeat hanc remissionem, potissimùm in favorem proprietarii, cui hic cedere potest, tanquam favori pro se introducto.

Ad secundam quæstionem respondetur, cautionem ab usufructuario præstari debere pignoratitiam, vel fidejussoriam, ita ut vel pignore depositio, vel datis fidejussoribus suam obligationem securam faciat *cap. Cùm constet 8. h. t.* cùm enim in hoc Capitulo idoneam velit Pontifex cautionem ab usufructuario præstandam, cautionis autem idoneæ nomine pignoratitia, aut fidejussoria in jure veniat, consequenter alterutra præstanda erit, ita tamen, ut in casu utriusque deficientis, ob inopiam usufructuarii, juratoria etiam, juramento scilicet interposito, admittatur, si tamen usufructuarius sit homo vitæ honestæ, ac probatæ; in casu enim, quo usufructuarius suspectæ fidei est, sequestranda esset res in usumfructum concessa, apud tertium bonæ fidei, & fructus usufructuario præstandi.

TITULUS XXII.

DE FIDEJVSSORIBVS.

§. I.

De fidejussione in genere, & conditionibus ad illam requisitis?

FIdejussio est *contractus, in quo quis promittit se soluturum, quod alius debet, si debitor principalis non solverit*; ita ut fidejussio sit obligatio accessoria alteri obligationi principali, sine qua consistere non potest; & invalida sit, si principalis obligatio sit omninò, tam de jure naturæ, quàm de jure Civili invalida; & quamvis cuilibet conventioni, sive obligationi accedere possint, vel adhiberi fidejussores, qui fidem suam interponant, de solvendo, quod alter debet, casu quo ipse non solveret, imò obligationem principalem etiã præcedere possit fidejussio, cùm non tantùm pro debitis præsentibus alterius dicto modo dissolvendis obligare se quis possit, sed etiam pro futuris, ad plus tamen (extensivè non intensivè) non obligatur fidejussor, quàm debitor principalis, cùm non sit plus in accessione, quàm in re principali, ut loquuntur jura, ita ut, si ad plus se obligavit fidejussor, obligatus quidem maneat ad solvendum, quantum debet principalis, si hic non solverit, nulla autem quoad excessum sit obligatio, nisi accedente juramento promissionem suam firmâsset, quo in casu ad illud amplius non obligaretur, ut fidejussor, sed obligaretur, ut promissor principalis, in reverentiam juramenti, quod præstare potest. Vide plura de hac materia & conditionibus fidejussoris apud Civilistas.

§. II.

An Prælatus Ecclesiæ, vel alius Clericus, aut religiosus fidejubere possit pro alio?

REspondetur primò, Prælatum Ecclesiæ pro alio fidejubere posse ex

reditibus suæ mensæ, nihil requisito Capitulo, dummodo id fiat ex justa causa, & non in magna quantitate, neque cum notabili detrimento Ecclesiæ, cùm enim fidejubere sit officium charitatis, ac beneficentiæ, non debet censere prohibitum illis, & jura, quæ fidejussionem Clericis prohibent, intelligenda tantùm sint, de fidejussionibus sine justa causa, aut cum damno Ecclesiæ, aut frequenter factis, præsertim erga Laicos: si tamen nomine suæ Ecclesiæ Prælatus fidejubeat, ita ut Ecclesia postmodum obligata maneat fidejussoriâ obligatione, debet id facere cum consensu Capituli, & extendenda non est talis fidejussio ad bona immobilia Ecclesiæ, vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, ne ad horum bonorum alienationem prohibitam deveniatur, & Ecclesia nimiùm gravetur, pro alienis debitis dissolvendis.

Respondetur secundò, Clericum ex bonis suis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, & ex reditibus etiam Ecclesiæ suæ, sive etiam beneficii, quorum liberam administrationem habeat, fidejubere posse, præsertim si causa sit rationabilis, & pro Clerico fidejubeat, prout patet ex *cap. Pervenit 2. h. t.* & priùs allata ratio probat, modò nihil per hoc faciat in damnum suæ Ecclesiæ, aut redituum, quorum dominium, aut liberam administrationem non habet, quod in *cap. Clericus 1. h. t.* prohibetur: non tamen tenetur creditor invitus admittere Clericum fidejussorem, quia per hujus privilegia minùs bene videtur consultum tali creditori.

Respondetur tertiò, Religiosum licitè nec validè fidejubere posse pro [illegible] sine licentia sui Prælati, & majoris [illegible] partis Capituli, prout statuitur in *Quod quibusdam 4. h. t.* (cùm enim religiosus proprium non habeat, consequenter ex illius fidejusione, si valida [illegible] obligari deberet monasterium, ergo illius consensus in obligationem talem haberi deberet) quamvis proprium pecullium cum licentia sui Superioris habeat, cùm Superioris licentia non extenda[illegible] ad prohibitam religiosis fidejussionem, sed ad alia necessaria comparanda juxta recepta consuetudine, aut ex pravi abusu jus monasterii, communis adhuc durante, ad certam quantitatem, de rebus etiam monasterii fidejubendi, autem monasterium religioso tali beneficium aliquod obtinenti libera beneficialium [illegible] reddituum administratio concessa sit.

§. III.

Quibus casibus fidejussor etiam [illegible] tequam solvat, agere possit adversus debitorem principalem, ut ipsum obligatione liberet?

TRes enumerantur *in cap. Cum* [illegible] Primò, si debitor diu in [illegible] mora fuit dissolvendi debiti sui, [illegible] prudens Iudicis arbitrium. Secundò, debitor principalis cœpit dilapidare bona sua, & ad inopiam vergere incipiat, [illegible] periculo fidejussoris. Tertiò, si fidejussor pro debitore principali à Iudice condemnatus fuit, aut certè condemnandus videatur, quo in casu statim, antequam solvat, agere potest, adversus debi[illegible]

nem principalem, ut eum liberet, vel indemnem servet: quibus casibus addunt plures adhuc Civilistæ, qui apud eos videri possunt, uti, & quæ beneficia, aut exceptiones de iure competant fideiussoribus.

TITVLVS XXIII.

DE SOLVTIONIBVS.

POtissimùm hîc agitur de solutionibus faciendis pro debito, quod ex mutuo dato, & accepto oritur, & ideo de mutuo sciendum aliquid.

§. I.

Quid sit mutuum, & de conditionibus requisitis ad substantiam, & valorem ejusdem?

MUtuum rectè definitur, quòd sit *contractus celebratus ab aliquo, datione verâ, vel fictâ, rei consistentis in pondere, numero & mensurâ, spe recipiendi tantumdem in genere suo*: quæ definitio uti Civilistarum est, ita illis examinanda relinquitur, nisi ex dicendis satìs innotescere possit.

Ad substantiam proinde, & valorem mutui requiritur primò, ut dominium rei mutuò traditæ transferatur in accipientem: ex hoc enim mutui datio mutuum appellatum est, quod ex meo fiat tuum, ut jura loquuntur.

Secundò requiritur ad valorem mutui, ut dentur res, quæ in quantitate, hoc est, numero, pondere, aut mensura consistunt, sive quæ numerari possunt & solent, ut pecunia, vel ponderari, ut aurum, piper, &c. vel mensurari, ut frumentum, oleum, vinum, &c. & functionem in eodem genere recipiunt, ut unum vice alterius, in eodem genere fungi possit, & hinc mutuum propriè loquendo non est, si pro bove equum reddere debeas, vel alium etiam bovem, quia in individuâ qualitate, bonitate, & usu inter se differunt, ut de se functionem non recipere dicantur.

Tertiò requiritur ad valorem, & substantiam mutui, ut eadem res, non quidem in specie, & individuo reddatur, cùm mutuum potissimùm consistat in rebus usu consumptibilibus, sed in genere, ejusdem tamen naturæ, qualitatis, & quantitatis reddatur: quòd si enim pro vino triticum v.g. solvere debeas, pro hac specie v.g. aliam speciem, &c. non tam mutuum, quàm permutatio dicetur, aut alius contractus innominatus fiet.

Quartò requiritur ad mutui valorem, & substantiam, ut sit gratuitum, juxta illud Lucæ 16. Mutuum date, nihil inde sperantes; cùm enim per mutuum rei mutuatæ, dominium in accipientem transferatur, consequenter non jam mutuanti, sed mutuatario, ceu domino suo, fructificabit, & nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis, periculi, &c. de quibus *in Tit. De usuris* supra sortem accipiatur aliquid, usura committetur, uti suo loco dicetur. Vide plura de hoc

contractu, & requisitis ad eum apud Civilistas.

§. II.

An Ecclesia, vel Prælatus ejus nomine possit mutuum dare, & an, ac quomodo Ecclesia, vel monasterium obligetur ex mutuo ipsi dato?

PRohibetur quidem Prælatis Ecclesiæ *in cap. Si quorundam 2. h. t.* ne quis eorum Ecclesiam gravare præsumat, (mutuum dando vel accipiendo nomine Ecclesiæ, ut ait *Glossa hic verbo gravare.*) absolutè tamen, si Ecclesia, vel Prælatus abundantes reditus Ecclesiasticos habeat, non est prohibitum illis, mutuum date indigentibus, modò de Summa Capitali sufficiens fiat assecuratio, cùm mutuum dare indigentibus sit opus pietatis, & Ecclesia in tali casu non gravetur: & quamvis in casu necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ possit etiam mutuum accipere nomine Ecclesiæ Prælatus, cum vel sine consensu etiam Capituli, pro mutui diversitate, & illius Ecclesiæ praxi, attendere tamen debet, ne suæ sibi commissæ potestatis limites excedat in tali mutuo accipiendo, cum periculo alienationis rerum immobilium, aut mobilium pretiosarum, ad dissolvendū tale debitum; aut supra Summam sibi per statutum, aut Capitulationem definitam, vel quæ dissolvi facilè non possit ex fructibus suæ administrationi commissis. Quòd si enim limites commissæ sibi potestatis excedat, non obligabitur Ecclesia vi mutui talis, nisi probaverit mutuans in utilitatem Ecclesiæ mutuum illud fuisse conversum (quod statuunt jura ad coercendam Prælatorum in mutua nomine Ecclesiæ petendo, facilitatem, & libenter mutuantium pro fœnore aliquo pronitatem, quo in casu convenit debet, de in rem versō, quæ mutuo accepit, Ecclesia) quam difficilem probationem non debet subire mutuans, juxta commissæ potestatis limites mutuum dedit Prælato Ecclesiæ, nomine hujus mutuum petenti, prout etiam probari potest *ex cap. 1. h. t. & ex Clem. V. in utilitatem. c. 4. De Fidejussoribus.* Dicitur autem in bonum Ecclesiæ pecunia v. g. mutuò concessa, conversa fuisse, si in eam causam expensa fuit, in quam tantundem de bonis Ecclesiæ expendi debuisset, aut rationabiliter nomine Ecclesiæ tales sumptus fecit administrator.

§. III.

An successor in Prælatura, vel beneficio teneatur solvere debita ab antecessore suo contracta?

TEnetur successor ex bonis, & reditibus Ecclesiæ, solvere debita, ab antecessore facta pro Ecclesiæ utilitate, & necessitate *cap. Ad hoc 1. h. t.* aut necessaria, & conveniente antecessoris sustentatione; habet enim successor a beneficio se, velut hæres antecessoris, in quem omnia commoda, & onera vitæ transeunt; & sicut sustentationem suam ex reditibus Ecclesiæ beneficiatus habere debet, ita, si pro tali sua sustentatione debita contraxit, debent ea ex bonis & reditibus Ecclesiæ dissolvi, nisi forsitan tenuitatem beneficii ultro id accepisset; hoc enim in casu ex patrimonialibus defuncti dissolvi deberent talia debita ab hæredibus, cùm sciens, ac tamen accipiens tenue beneficium meritò præsumatur

sumatur, quòd ex industriâ suâ, aut ex patrimonialibus sustentationem suam accipere velit. Quòdsi tamen nulla Patrimonialia, aut quasi patrimonialia reliquisset, successor quidem in beneficio ex bonis Ecclesiæ dissolvere debita talia deberet, si Ecclesia onus hoc ferre posset, propter unionem, quæ est inter beneficiatum, & beneficium; vel dissolutionem taliam debitorum aliunde procurare Episcopus deberet. Praxis hodierna videtur esse, ut, si nulla patrimonialia bona, aut quasi patrimonialia reliquit beneficiatus, qui pro sua congrua sustentatione debita contraxit, fructus beneficij interea in Arresto ponantur, & creditori assignentur, dum debitum persolutum sit; Ecclesiâ scilicet indulgente hoc pauperi Clerico, ob honorem Clericalis statûs, ut talia illius debita ex Ecclesiæ reditibus dissolvantur.

§. IV.

De beneficio seu privilegio competentiæ, quod datur Clericis debitoribus, qui non sunt solvendo?

CLericus ob debita Civilia, si ea propter inopiam solvere non possit, in totum, vel pro parte, non debet excommunicari, nec incarcerari (nisi dolosè decepit creditorem, fingendo v. g. se Laicum, cùm esset clericus, aut negando debitum, in tali enim casu incarcerari potest, non propter debitum Civile, sed propter dolum) nec aliter molestari, neque ad cessionem bonorum compelli potest, aut conveniri à creditoribus, nisi in quantum facere potest, deductis scilicet alimentis, ne egeat, modò idoneam cautionem præstet, quòd solvere velit, si ad meliorem fortunam pervenerit, prout statutum habetur *in c. Odoardus 3. h. t.* & hoc beneficium Clericis liberaliter, & valde gratiosè à jure Canonico concessum, vocatur privilegium, seu beneficium competentiæ; ad quod tamen, ut eo gaudere quis possit,

Requiritur primò, ut sit Clericus non conjugatus, & si in minoribus tantùm constitutus sit, aut primâ Tonsurâ initiatus, ut habitum Clericalem, & Tonsuram deferat, neque publicè pro Laico se gerat, abjecto Clericali habitu &c.

Secundò requiritur, ut propter inopiam solvere non possit, sive in totum, sive pro parte, si enim partem solvere possit, ad hanc solvendam potest cogi debitor Clericus, & ad admittendam partialem hanc solutionem cogi potest creditor. Tertiò requiritur, ut constet de inopia, ob quam solvendo non est, vel (saltem præsumptivè ex fama, communi hominum existimatione beneficii tenuitate &c.) probetur ea. Quartò requiritur, ut conveniatur ratione debiti in causa civili; si enim debitum ex delicto esset, capi & incarcerari posset, neque prodesset ipsi hoc privilegium competentiæ. Quintò requiritur, ut conveniatur actione personali, nam conventus actione reali, non potest gaudere hoc privilegio. Sextò requiritur, ut recognoscat debitum, sive confiteatur, neque enim negans debitum, de quo postmodum legitimè convictus fuit, dignus est hoc privilegio; & ex hac etiam

ratione putant aliqui, inopiam & impotentiam solvendi provenire non debere ex culpâ clerici, quòd prohibitis v. g. ludis, commessationibus, aut aliter luridè vivendo beneficii sui reditus dissipaverit, eò quòd talis indignus hoc privilegio videatur: meliùs tamen fortassis distinguunt alij, & concedunt non gaudere hoc privilegio Clericum, si dolus intervenit in tali dissipatione, eò quòd v. g. confisus de hoc beneficio debita contraxerit, aut ex intentione mala in fraudem creditorum bona sua dissipaverit &c. ne occasio præbeatur tali malitiæ; negant verò hoc privilegio illos privari, qui ex culpâ quidem suâ ad inopiam talem devenerunt, non tamen cum formali dolo in fraudem legis. Septimò denique requiritur, ut talis præstet cautionem idoneam (fide jussoriam aut pignoratitiam vel in defectum juratoriam juxta supra dicta) de solvendo, si ad pinguiorem fortunam venerit, eò quòd per privilegium hoc, aut inopiam debitoris, non extinguatur debitum, sed solutio illius tantùm suspendatur. Videatur de aliis etiam casibus exceptis, in quibus hoc privilegio non gaudent Cletici, *Barbosa in citat. cap. Odoardus.* ubi etiam videri potest, quòd privilegio huic renuntiare, nec cum juramento possit Clericus, cùm in favorem, non singulorum Clericorum in particulari, sed totius Ordinis Clericalis concessum sit, & juramentum additum non sit vinculum iniquitatis, ac cadente principali non subsistat.

§. V.

De solutione indebiti.

TRiplici potissimùm modo dici potest aliquid indebitum. Primò est, quod non potest solvi aliquid, quod nec jure naturali, nec civili debitum est, & hæc dicuntur tam naturaliter, quàm Civiliter indebita. Secundò potest solvi aliquid, quod civili tantùm jure, non autem naturali debetur, quod civiliter quidem debitum, naturaliter autem indebitum dicitur. Tertiò potest solvi aliquid, quod solvendum, naturali quidem jure obligatur aliquis, non autem jure Civili, & propterea civiliter indebitum dicitur. Qui ergo solvit id per errorem (sive juris, sive facti hic fuerit) quod nullo modo, nec naturaliter, nec civiliter debebat, aut qui per errorem talem solvit id, quod civiliter quidem, non tamen naturaliter debebat, solutum ex tali errore condictionem indebiti, repetere potest æquitate scilicet naturali non permittente, ut quis cum jactura alterius locupletetur, & error juris non noceat, ne damno vitando agatur. Quòd si quis solvit aliquis id, quod jure quidem civili indebitum est, debetur tamen jure naturali, tunc si solvit per errorem, ignorantiam facti (modò ea non sit crassa aut supina) solutum repetere potest; si autem solvit per errorem juris, repetere non potest (quia juris ignorantia ad lucrum non prodest) nisi in persona juris ignorantia toleretur, quæ pluribus hanc materiam tractant, explicant Civilistæ, asserentes infirmo genere, solutum repeti non posse, sc. indebitè solutum, si quis sciens, sc.

hil debere, solvit tamen; cùm *regula ff. 35.* dicat: *cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est.*

Illud tantùm ex jure Canonico, circa hanc materiam, advertendum est, quòd in tali casu, quo indebitum solutum repetitur, probatio indebitè, & per errorem soluti, illi incumbat, qui repetit, (quia præsumitur solvisse ut debitum, cùm donasse, aut jactasse sua, tam facilè non præsumatur aliquis) nisi adversarius neget solutionem sibi factam; in hoc enim casu, si ille, qui solvit, solutionem factam legitimis argumentis probet, incumbet adversario probatio, quòd scilicet res soluta sibi debita fuerit, prout habetur *In cap. Is qui 4. h. t.* quia contra taliter mendacem stat præsumptio, quòd malam causam foveat.

TITVLVS XXIV.

DE DONATIONIBUS.

§. I.

Quid sit donatio, & quomodo perficiatur, & de varia ejus divisione?

DOnatio communiter definitur *quòd sit rei licitæ* (non prohibitæ scilicet donari) *nullo jure* (justitiæ aut gratitudinis) *cogente, ex mera liberalitate* (ita ut non debeat reddi, nec in individuo, nec in specie, uti fit in commodato, nec in genere, uti fit in mutuo) *facta collatio seu datio;* & quamvis ante traditionem rei donatæ veram, vel fictam, donatario dominium non acquiratur, acquiritur tamen illi post acceptatam donationem, ante rei traditionem, jus sive actio contra donantem, per quam cogi potest ad rem donatam tradendam, nisi ante acceptationem donatarii per se, vel per alium factam, revocaverit suam donationem donans, quod facere potest, cùm donatio ex communi AA. sententia non perficiatur, nisi per donantis, & acceptantis consensum.

Dividitur communiter donatio in genere, in donationem inter vivos, & donationem mortis causâ; illa est, quæ fit sine mortis ullâ cogitatione; & quidem vel purè, & absolutè, quæ statim effectum suum habet, si acceptata fuit; vel sub conditione, quæ sortitur suum effectum, eveniente conditione; vel sub certo modo, quæ quidem statim valet, & obligat, ubi acceptata fuit, obligat tamen etiam ad modum illum adimplendum, ita ut modo non impleto, repeti possit; vel ad certum diem, vel ob certam causam, aut invicem præstiti beneficii, quæ etiam remuneratoria donatio dicitur, & rigidè ac propriè donationis nomine non venit, cùm non fiat ex mera liberalitate, sed jure gratitudinis exigente &c. Donatio verò mortis causâ illa donatio dicitur, quæ fit mortis in-

intuitu, ut si quid humanitùs donanti accidisset, haberet rem donatam taliter is, qui acceptavit; si autem supervixisset donans, aut revocasset donationem taliter factam, aut prior moreretur donatarius talis, quàm donans, res donata maneret, vel rediret ad donantem: & hæc donatio mortis causâ quoad formam, & modum constitutionis convenit cum contractibus, ita ut non censeatur perfecta, nisi mutuus donantis, & donatarij consensus intervenerit; quoad effectum convenit ferè cum ultimis voluntatibus *leg. vet. Cod. de donat. mortis causâ.*

§. II.

Quæ donatio insinuationem exigat apud Iudicem, & quæ non exigat?

DOnatio inter vivos, quòd nonnunquam, ut valida sit, de rigore juris coram Judice insinuanda sit (sive in sive extra Judicium) à donante suam voluntatem donandi declarante, &, ut in acta referatur, ac scriptura super ea conficiatur, petente; cui insinuationi renuntiare non possit donans, ex jure Civili patet *l. donatio & l. in donationibus C. h. t.* ad multas scilicet fraudes, quæ in donationibus alicujus notabilis quantitatis, facilè intervenire possunt, & nimiam etiam cavendam profusionem, cum periculo insolitæ paupertatis: & quamvis olim omnis donatio insinuanda fuerit, quæ ducentos solidos (sive ducatos Ungaricos, quos solidorum nomine venire hodie communiter docent) excedebat; postea verò, quæ trecentos excedebat; hodie tamen insinuanda est quæ quingentos solidos excedit, ita ut absque hac insinuatione, invalida sit quoad excessum ultra quingentos solidos talis donatio; nisi donatio ab obligatione insinuationis sit excepta, qualiter excipiuntur donationes factæ in odium, quæ corruerunt, reparationem quæ fiunt pro redimendis captivis, quæ fiunt Ecclesiis, aut aliis piis locis; quæ sunt remuneratoriæ, beneficiorum acceptorum causâ factæ, aut ob aliqua obsequia præstita; quæ non solitas munificentiæ, & liberalitatis causâ, ut militiam v. g. ad studia, ad nuptias fiunt; & denique quæ fiunt, & confirmantur adjecto juramento, de illa non revocandis: potest tamen etiam non factâ insinuatione excessum ultra legem præscriptum donatarius securâ conscientiâ retinere, donec à donante, aut ab hujus hæredibus excessus talis repetatur, vel per judicis sententiam, quod excessum talem, rescissa fuerit donatio, quæ per leges non censetur simpliciter irrita talis donatio etiam quoad excessum, sed tantùm sub conditione, si revocetur à donans.

§. III.

An & qualem potestatem donandi habeant Episcopi, aliique Prælati, ut Rectores Ecclesiarum. & an etiam ac quatenus Religiosi

QUòd non possit Prælatus sive Regularis, sive sæcularis, immodicas, & in notabili quantitate, non gratuitas, & liberales donationes facere, ex bonis & proventibus communi-

bus

munibus Ecclesiæ, sive monasterii *ex Cap. Fraternitatem 2. h. t.* sumitur, tum quòd talis Donatio sit verissima alienatio, tum quòd in generali administratione alicui concessa, non veniat donatio merè gratuita, & liberalis: si tamen titulo pietatis, Eleemosynæ, misericordiæ &c. tales donationes, ex talibus communibus Ecclesiæ proventibus fiant à Prælato Ecclesiæ, vel sint donationes remuneratoriæ &c. non prohibentur Prælatis Ecclesiarum, modò sint moderatæ, etiamsi fiant sine juris solemnitatibus ad alienandum requisitis. Imò etiam bona immobilia Ecclesiarum, ad remuneranda obsequia præstita, donari posse, adhibitis tamen solemnitatibus juris *Ex Cap. per tuas 5. h. t. patet.* Plurimùm tamen ad harum donationum valorem facit recepta loci consuetudo, juxta quam modica donare, ita ut Ecclesia nihil extalibus etiam merè gratuitis, & liberalibus donationibus lædatur, passim Prælatis conceditur, ad vitandam Avaritiæ speciem, & hominum benevolentiam retinendam; quod ipsi etiam Ecclesiæ utile est. Quænam autem donationes modicæ, ac moderatæ censeri debeant, ex prudentum arbitrio variasattendendo circumstantias, desumendum videtur.

Religiosi, qui cum licentiâ superioris sui extra monasterium degunt, & beneficia obtinent, possunt de reditibus Ecclesiasticis, quorum libera illis permissa est administratio, æquè, ac sæculares beneficiati inter vivos disponere, & consequenter de illis etiam, jus commune attendendo (quidquid sit de Bulla Clementis VIII. de largitione munerum &c. quam non ubique receptam multi asserunt, & multùm limitavit, aut declaravit Urbanus VIII.) possunt facere donationes honestas, & moderatas. Illi verò Religiosi, qui ex Prælati, aut Ordinis Commissione bonorum monasterij administrationem aliquam sibi commissam habent, donationes facere possunt, juxta licentiam illis à superioribus concessam, aut quantum Ordinis statuta, vel consuetudo recepta permittunt. Alii denique Religiosi, quibus nulla talis, nec ex officio, nec ex commissione administratio competit, nullas sine superioris tacitâ, vel expressâ licentiâ donationes facere posse votum etiam paupertatis probat.

§. IV.

De quibusdam donationibus, seu concessionibus Ecclesiarum seu beneficiorum Ecclesiasticorum, vel quæ fierè possint alienis Ecclesiis?

PRimò quòd beneficium nondum vacans, in titulum conferri non possit, particulari alicui personæ, uniri autem possit, seu in proprietatem concedi, ac donari, monasterio alicui, Dignitati, seu Prælaturæ &c. vivente etiam beneficiato, absque eo tamen, ut hic dum vivit, eâ Ecclesiâ, aut beneficio privetur, nisi delictum privationem inferens committat, *ex cap. Consultationibus 4. h. t. patet.* & satis etiam de hoc actum in *Titulo 8 de concessione præbendæ, & in Titulo quinto sectione 6.* Secundò patet *ex cap. inter Dilectos 8. h. t.* quòd possit locus aliquis pius alteri Ecclesiæ, monasterio, sive loco Religioso se subjicere, cum consensu saltem Episcopi, si locus ille sacer sit, & subjectus Episcopo; vel

sine illius etiam consensu, si pius quidem sit, ad pia opera institutus, non tamen sacer & Religiosus, auctoritate scilicet Episcopi erectus.

Tertiò habetur *ex cap. Apostolica 9. h. t.* quòd possit Episcopus, si in Diœcesi sua velit Monasterium constituere, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet, dotare, eidem dare, nihil requisito Capituli sui consensu, partem quinquagesimam Censûs Ecclesiæ suæ, vel centesimam, si ex Ecclesia sæculari, velit facere monasterium, aut in ea sepulchrum sibi eligat, modò per talem etiam donationem grave damnum suæ Ecclesiæ non inferat; & semel tantùm unam ex his, sive simul sive successivè donationem faciat, nisi valde abundantes essent illius Ecclesiæ reditus, quo in casu cum superioris, Pontificis scilicet, Autoritate, majorem etiam quantitatem donare potest, ad sublevandam alterius Ecclesiæ inopiam, sive ad dotem constituendam, ad quam tenetur, si Ecclesiam vel ipse, vel antecessor ejus ædificavit, & non dotavit.

Quartò patet *ex cap. pastoralis 7. h. t.* sub verbis illis, quibus consentiente Patrono, Ecclesiam aliquam concedit Religiosis Episcopus: *concedimus vobis hanc Ecclesiam*: donari tali monasterio à Patrono, quod suum est, jus scilicet Patronatûs; & ab Episcopo temporales proventus, si quos in ea Ecclesia obtineat, vel si nullos proventus in tali Ecclesia habeat, donari omnes illius Ecclesiæ proventus monasterio (ita tamen ut Donatio talis cum consensu Capituli fiat, tanquam alienatio) ut ne frustratoria videatur, aut ex parte Patroni, aut ex parte Episcopi donatio talis, si nihil per eam in Monasterium v. g. transferatur: Excipitur tamen in tali etiam donatione, quibuscunque tandem generalibus verbis fiat Cathedraticum, visitatio, & correctio, quæ semper in ea Ecclesia manet Episcopo.

§. V.

Qualis in dubio Interpretatio fieri debeat donationis, & quando præsumi possit donatio?

DOnationis inter vivos latissima fienda est interpretatio in favorem donatarij, prout constat *ex cap. dilecti 6. h. t.* cùm enim donatione inter vivos ex mera liberalitate proveniat, præsumitur: quòd largissimè eam voluerit donator eas intelligi, & nullo modo restringi; nisi ille id expressè non quidem quasi latissima illius extensio facienda sit in præjudicium tertij, quatenus derogat juri communi, cùm hæc sint odiosa, & restringi potius quam extendi debeant *juxta reg. 15. in 6.* quando agitur de præjudicio tantùm antecedentis. Et quamvis sit generalis regula, quòd donatio præsumi non debeat, quoties alia interpretatio, vel conjectura fieri potest, cùm nemo tam facilè præsumatur rebus suis se privare, patitur tamen etiam hæc regula suas exceptiones, & sic primò si vir Nobilis, aut illustris, & dives det aliquid, donare præsumitur, modò Summa aut res data non sit notabiliter magna, cùm liberalitas sit propria Virtus nobilium, ut insinuat Pontifex *in cap. prudentes 1. h. t.* secundò præsumitur

mitur donatio facta, cùm merita ex parte donatarij præcesserunt; in isto enim casu præsumitur facta fuisse donatio remuneratoria: tertiò præsumitur donatio, cùm venditor rem suam, nullâ necessitate, aut dolo inductus, sciens illius justum pretium, leviore tamen pretio vendit &c. vide apud Menochium plures casus præsumptæ donationis de *arbit. Iudic. casu 8. n. ult.*

§. VI.

An & quando donatio inter vivos revocari possit, ob ingratitudinem?

DOnatio inter vivos semel legitimè facta, & acceptata revocari regulariter non potest (quia semel legitimè acquisitum, aufferri huic non potest, nec quidem à Principe, nisi ex justâ publicæ utilitatis v. g. causâ) si tamen donatarius ingratum se exhibeat erga donantem, impias v. g. & violentas manus in illius personam, aut proximè illi conjunctam injiciendo, atrocibus injuriis, sive verbis contumeliosis, & injuriosis in eum invehendo, grave damnum ipsi in rebus suis inferendo, grave vitæ periculum, & insidias vitæ illius struendo &c. poterit ob ingratitudinem talem, à donante de rigore juris, sive juxta jus scriptum, donatio facta revocari, ita ut probatâ ingratitudine, & sententiâ pro donatore à Judice latâ (sine cujus sententiâ non fit ipso jure ob ingratitudinem revocatio donationis) fructus etiam ex re donata, à tempore contestatæ litis percepti, restitui debeant.

Neque tamen quælibet donatio ob ingratitudinem revocari potest; sic primò remuneratoria donatio, vel ob causam facta revocari non potest ob ingratitudinem, tum quòd non sit propriè dicta donatio, & consequenter sub odioso revocationis verbo non comprehendatur, tum quòd vim habeat potius justæ compensationis, quàm merè liberalis donationis, si tamen merita præstita non multùm excedat. Secundò revocari non possunt donationes factæ Ecclesiis, monasteriis &c. ob ingratitudinem Prælati seu administratoris, vel Capituli, aut utriusque simul, quia tales donationes censentur factæ Deo, in quem nulla ingratitudo cadere potest. Tertiò revocari non potest donatio pro dote assignata filiæ, ob ejus aut mariti ingratitudinem, post contractum matrimonium, cùm donatio talis ob causam necessariam facta, non videatur habere sufficientem liberalitatem; sicut & donatio propter nuptias facta. Quartò revocari non potest, collatio beneficij, ob ingratitudinem beneficiati in collatorem, quamvis enim talis collatio, donationis aliquid videatur habere, propriè tamen donatio non est, cùm collator, etiamsi non necessariò huic conferre debeat beneficium, absolutè tamen ad beneficium conferendum obligetur. Quintò si donator scivit ingratitudinem donatarij, & tacuit, voluntatem revocandi donationem nihil declarando, non potest hæres illius aut successor post mortem illius revocare factam donationem, tum quòd jus revocandi, sit jus personale, ex speciali ratione donanti conveniens, quod cum illius morte, sicuti alia jura

merè personalia, extinguitur; tùm quòd remisisse talem revocationem censeatur donans, qui scivit donatarij ingratitudinem, contra eum tamen nihil movit.

§. VII.

De aliis duabus causis revocandi donationem inter vivos, ob supervenientiam scilicet liberorum & inofficiosam donationem?

SIquis liberos non habens, omnia sua bona, vel partem eorum notabilem donavit, donatione propriè dictâ, quæ non tam remuneratoria est, aut piæ causæ facta, ac postea inopinatò, & præter spem liberos legitimos suscipiat, etiamsi unicus ille tantùm filius esset, revocare potest donationem factam, eò quòd censeatur donatio facta talis, naturali jure sic præsumente, nisi liberi nascantur, cùm nemo censeatur ingratos, posteris suis, seu liberis præferre, ita ut etiamsi Ecclesiæ, aut piæ causæ facta sit talis donatio, saltem usque ad legitimam liberorum revocari possit.

Denique etiam revocatur donatio inofficiosa, quæ nimiùm facta est contra officium paternæ pietatis in filios adimendam legitimam, qui per querelam apud Iudicem institutam, post mortem parentis donantis, saltem usque ad legitimam, revocare possunt donationem factam: de qua querela, & inofficiosæ donationis revocatione plura Civilistæ.

TITVLVS XXV.

DE PECULIO CLERICORUM.

PEculii nomine hîc veniunt bona Clericorum, seu beneficiatorum sæculatium; quæ bona in triplici differentia sunt, alia enim sunt bona patrimonialia, quæ Clerico beneficiato competunt ex hæreditate v. g. ex donatione, aut aliis contractibus Civilibus &c. quæ bona etiam peculium Castrense dicuntur. Alia sunt bona quasi patrimonialia, bona sive peculium quasi castrense, quæ clerici beneficiati acquirunt ut stipendia suorum laborum, officiorum & ministeriorum Ecclesiasticorum. Alia denique dicuntur bona merè Ecclesiastica sive peculium professitium, aut reditus beneficiorum, quos habent tales beneficiati clerici vi suorum beneficiorũ Ecclesiasticorum. De his ergo bonis Clericorum &c.

§. I.

An Clerici sint veri Domini bonorum, ac reditum Ecclesiasticorum quos ratione beneficii percipiunt, eorum superfluorum, an verò sint administratores tantùm eorum?

CErtum est primò, quòd Clerici beneficiati sæculares Domini sint bonorum bonorum patrimonialium, & quæ

p-

patrimonialium, & de his plenè disponere possint, tam inter vivos, quàm per ultimam voluntatem, nō minùs, quàm Laici, prout constat *ex cap. Quia nos 9. De testament.* neque enim per ordinem, aut Clericatum fiunt incapaces dominii, aut eo se abdicant. De bonis ergò, seu de reditibus merè Ecclesiasticis, quos ratione suorum beneficiorum habent, est quæstio tantùm, utrum horum etiam sint Domini. Qua in re, certum est secundò, quòd eorum proventuum, quos ex bonis Ecclesiasticis ratione suorum beneficiorum percipiunt, veriſſimi sint Domini tales Clerici beneficiati sæculares, quoad illam partem, quæ ipsis ad vitæ honestæ sustentationem, necessaria est, ut possint etiam de hac parte pro suo arbitratu, ad profanas causas, dum vivunt, disponere, si quid ob parsimoniam propriam, de his honestæ sustentationi necessariis fructibus, comparcant; habent enim se hi fructus ad sustentationem honestam necessarii, sicuti justum stipendium, quod numerari solet, ad certa obsequia obligatis, ergo sicuti hi veriſſimi Domini, hujus justi sui stipendii fiunt, ita etiam perfectum dominium suorum fructuum ad honestam sustentationem sibi necessariorum, habent hi Clerici beneficiati. Tertiò denique valde probabile est, quòd pleni, & perfecti etiam Domini sint hi Clerici sæculares beneficiati, redituum beneficialium, etiam superfluorum, qui scilicet ad competentem Clerici talis sustentationem necessarii non sunt, ita tamen, ut obligationem habeant hi Clerici in pios usus eos expendendi: Dicitur enim *in cap. unico De Clericis non residentibus in 6. & in Trident. sessione 23. cap. 1. De reform.* quòd absentes à divinis officiis sine justa causa, vel non residentes, fructus suorum beneficiorum non faciant suos, & privari debeant fructibus, quos lucrari poterant, si ultra tempus constitutum à beneficio abfuerint; quæ verba satis probant à contrario sensu, quòd dominium suorum fructuum acquirant beneficiati, si quoad residentiam suæ obligationi satisfaciant, cùm fructus facere suos, aut lucrari, idem sit, ac dominium acquirere: quòd autem huic dominio etiam adsit obligatio expendendi in pauperes, aut pias causas fructus tales superfluos, ex variis juribus probatur, & ex mox dicendis patebit.

§. II.

Vtrùm Clerici beneficiati ex lege justitiæ teneantur reditus superfluorum beneficiorum erogare in pios usus, an verò ex alia lege, vel præcepto, sine onere restitutionis?

OBligari tales Clericos ex justitia ad fructus hos superfluos expendendos in pauperes, vel alias pias causas plurimi docent, ita ut ad restitutionem faciendam ex aliis suis bonis teneantur, si superfluorum suorum reditum aliquid in profanos usus expenderint; quam sententiam valde probabilem, omnibus beneficiatis in praxi consulendam, fatentur etiam aliqui, qui contrariam sententiam tuentur, tum quòd satis efficaciter ea probetur, non tantùm ex variis juris antiqui textibus, sed ex *Trid. etiam sess. 25. cap. 1. De reform.* & ratio etiam probat, quæ cum hoc onere, pacto, & modo, data hæc beneficiatis, putat, ut superflua

flua in pios usus expendant; neque ostendi possit, contra quam legem peccent beneficiati, superflua hæc in profanos usus expendendo, nisi obligari eos ex justitia dicatur. Contraria tamen sententia, quòd non obligentur ex justitia, ad superfluos hos fructus in pias causas expendendas, sed ex charitate tantùm, quæ obligat ad subveniendum pauperibus, ut volunt aliqui; vel ex religione desumendo obligationem talem ex ipsa bonorum talium, Deo & Sanctis oblatorum, natura, quâ expendi volunt, ut Sanctos decet, prout putant alii; vel ex alio juris positivi humani præcepto, ex variis jurium textibus petito, &c. comuni hodie usu, & consuetudine recepta est, ac ob plurimorum AA. auctoritatem valde probabilis, cùm obligatio justitiæ non facilè probari possit, ex fundatorum, aut hæc bona conferentium voluntate, qui tam rigidi, ad Clericos, sub hoc onere, obligandos, vix videntur præsumi posse, absque irreverentia in statum Clericalem; neque conscientiam sibi facilè faciant restitutionis, dantes Clerici hæc bona ad profanos usus, consanguineis v. g. aut accipientes Laici talia bona ad profanum usum ipsis expensa; & facilè etiam explicentur SS. PP. & SS. Canones, qui contrarium videntur asserere, aut restitutionem faciendam insinuare, loqui scilicet illos, de illo tempore, quo nondum bona Ecclesiæ in quatuor partes distributa fuerunt, ut una scilicet cederet Episcopo; altera Clericis aliis; tertia fabricæ; quarta pauperibus: hodie tamen post divisionem hanc legitimâ auctoritate factam, cessat hæc obligatio justitiæ.

§. III.

Ad quem pertineant bona acquisita à Clerico beneficiato, & meliorationes facta in rebus Ecclesiæ, num ad Ecclesiam, an verò ad ipsum beneficiatum?

PRima quæstio non ex regula alicujus generali, sed ex variis conjecturis & circumstantiis decidi debet; si enim Prælatus vel Rector Ecclesiæ, aut alius beneficiatus, nihil, vel parùm patrimonii eo tempore habuit, quo ad Prælaturam talem, aut beneficium promotus fuit, præsumitur (cæteris paribus) ea bona, fundos v. g. prædia, &c. quæ postmodum ab eo acquisita sunt, ex attributis Ecclesiæ fuisse coempta, & ad Ecclesiam pertinere, prout statutum habetur *in cap. Investigandum* 1. *h. t.* neque enim decens est, ut qui nullum, vel exiguum patrimonium habet, sibi patrimonium acquirat ex reditibus Ecclesiæ, per prohibitam v. g. negotiationem. Si verò proprium patrimonium eo tempore habuit, & hoc quidem amplum, cùm tamen reditus tenues beneficii essent, ea propriis potiùs, quàm ex Ecclesiæ reditibus, comparâsse sibi talia bona censendus debet, quæ præsumptio etiam nunc habet, quando beneficiatus ea proprio nomine talia bona emit, & quietè, ac pacificè aliquamdiu possedit, ut in tali casu, pro possessore, ejusque hærede præsumi debeat, cùm delictum in dubio non sit præsumendum. Secus tamen casus contingere potest, vel ratione patrimonii habiti, vel rationes industriæ adhibitæ, ut bona taliter à Clerico beneficiato coempta, sive proprio

sive alieno nomine coempta sint, inter Ecclesiam, & hæredes beneficiati, sint dividenda, nisi clarè constet ex bonis patrimonialibus tantùm comparata hæc fuisse, quo in casu ad hæredes beneficiati taliter comparata transibunt; vel nisi constet ex reditibus tantùm Ecclesiæ comparata eà fuisse, quo in casu, ad Ecclesiam taliter coempta pertinebunt, sive proprio, sive alieno nomine coëmpta sint, prout etiam habetur *in cap. inquirendum 4. h. t.* & quamvis *in cap. Presbyter 2. h. t.* statuatur, ut in casu, quo res aliqua ex reditibus Ecclesiæ emitur v. g. instrumentum emptionis, nomine Ecclesiæ, conficiatur, sub pœna adimendæ administrationis, pœnam tamen hanc non incurrit, qui monitus, ut rem taliter emptam Ecclesiæ incorporet, facit, quod monetur, etiamsi instrumentum nomine Ecclesiæ confectum non sit, cùm delictum non censeatur in tali casu in effectum deductum.

Meliorationes verò, si quos in Ecclesiæ bonis fecit beneficiatus, fundos v. g. steriles ad fertilitatem, vel saltem ad majorem fertilitatem reducendo, relinquuntur quidem beneficiato, ut illis frui possit, dum vivit, post mortem verò illius tales meliorationes, aut illarum æstimatio, non transeunt ad hæredes beneficiati, sed penes Ecclesiam manent, si ex reditibus Ecclesiasticis meliorationes illæ factæ fuerunt, ita ut nec impensæ factæ, restitui debeant (sicuti enim æquum est, ut illi relinquatur terra possidenda, & fruenda, quam suâ industriâ excoluit, ita æquum etiam est, ut quæ ex Ecclesiasticis reditibus, meliorata sunt, Ecclesiæ maneant, post mortem illius, qui meliorationes tales sumptibus Ecclesiæ fecit) si verò meliorationes tales factæ fuissent sumptibus proprii patrimonii, aut ex quasi patrimonialibus bonis, hæredes talis beneficiati defuncti petere poterunt talium meliorationum æstimationem, nisi appareat, aut probari possit, animo donandi Ecclesiæ suæ factas has meliorationes fuisse, ut ne ex alieno sine meliorantis voluntate, ditescat Ecclesia.

TITU-

TITULUS XXVI.

DE TESTAMENTIS ET ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

SECTIO I.

De definitione & divisione testamenti, & solemnitatibus ad illud requisitis?

§. I.

Quid, & quotuplex sit testamentum, & quæ solemnitates requirantur ad illud spectato jure communi?

TEstamentum rectè definitur, *quòd sit nostræ voluntatis justa sententia*, (perfecta scilicet, quæ continet directam hæredis institutionem, & in qua omnes juris solemnitates, ad valorem testamenti requisitæ, adhibentur, ut ait *Glossa in L. 1. ff. qui test. facere poss. sint*) *de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*: ita ut origine, sit juris gentium (cùm apud omnes gentes antiquissimus usus fuerit, ut de rebus suis in casum mortis disponerent) quoad formam verò sit juris Civilis, ob solemnitates ab hoc jure, ad valorem testamenti introductas.

Dividitur autem testamentum primò, in perfectum, & solemne, in quo nulla deest solemnitas, à jure requisita; & in minus solemne, ac privilegiatum, in quo etiamsi non omnes solemnitates à jure requisitæ interveniant, ex privilegio tamen suum valorem habent, quali[s] testamenta ad pias causas, testa[m] inter liberos, testamenta apud a[c] tempore pestis, à milite in milita[ri] facta. Solemne testamentum [di] solet in scriptum, quod in scripti[s] betur, adhibitis requisitis solem[ni]bus; & nuncupativum, quo [te]stator coram requisitis testibus [su]tem suam voce exprimit, [ut] Notarius voluntatem hanc [in] scripturam redigat, ad facilion[em] tionem, sive non, cùm ad form[am] cupativi hujus testamenti, non [re]tur scriptura. Ad scriptum autem [te]mentum plures solemnitates de [ju]vili requiruntur, quarum exact[a] catio à Civilistis petenda est; ut [si] non omninò sint incognitæ, [re]primò, ut expressis verbis hæres [in]tur, & nomen hæredis, vel [pro]nu testatoris in testamento scribat[ur], si alienâ manu scriptum sit testa[men]subscribatur à testatore propriâ [ma]octavum testem adhibeat, qui [ma]& loco illius subscribat, & sic [hab]ptum testamentum testibus effect[um] dicens in illo contineri suam [ul]voluntatem. Secundò requiritur, [ut] solemni tali testamento, septem [te]adhibeantur, & hi sint rogati, [sive] hoc vocati, & invitati, qui sint [ma]masculi, & puberes, qui sint cum

cionem falsitatis, & ipsi vel hæredes, vel legatarii instituí possint, & ad testificandum in judicio sint idonei, ac præsentes coràm intueantur testatorem. Tertiò requiritur, ut omnes & singuli subscribant propriâ manu, ac subsignent proprio, vel alieno sigillo. Quartò denique requiritur, ut totum negotium testandi, uno eodemque tempore, & loco, uno contextu, nullo alio negotio interveniente peragatur, nisi modica sit tantùm interruptio, ob urgentem causam: ad nuncupativum tamen testamentum sufficit, si testator coram septem testibus idoneis, quales modò descripsimus, ad hoc specialiter vocatis, suam voluntatem, circa hæredis institutionem, & legata palam articulatâ, & distinctâ voce, aperiat, ut intelligi possit; & quamvis etiam in hoc nuncupativo testamento scriptura adhiberi possit, hæc tamen non est de substantia talis testamenti, sed conducit tantùm ad meliorem probationem. Vide Civilistas.

§. II.

An solemnitates juris Civilis requirantur etiam ad testamentum de jure Canonico?

Respondetur certum esse, quòd de jure Canonico in terris temporali jurisdictioni Summi Pontificis subjectis, non requirantur solemnitates omnes de jure Civili requisitæ, sed sufficiat ad valorem testamenti, ad profanas causas facti, à Parochiano, coram duobus, aut tribus testibus idoneis, & Parocho, aut in vicem Parochi, duobus aliis testibus præsentibus, factum id fuisse, prout clarè id constat *ex cap. Cùm esses* 10. *h. t.* non quidem, quòd major numerus testium contra legem divinam, Sanctorum PP. instituta, & generalem consuetudinem Ecclesiæ positivè prohibentem, sit, sed quòd nullibi talis major testium numerus in lege Divina, aut SS. PP. institutis, aut à generali Ecclesiæ consuetudine, requiratur. Quòd verò Clerici etiam in terris Imperii, aliorumque Regnorum, validè testari possint (cæteris paribus) juxta relatam dispositionem juris Canonici *in cit. cap. Cùm esses.* relatam, probabile quidem est, cùm non videantur esse obligati ad dispositionem juris Civilis, nimiùm restringentis, ad certas solemnitates testandi licentiam, & quia in Clericos jurisdictio Laicorum tam facilè in materia odiosa non admittitur; monent tamen passim A A. attendendam esse in praxi loci consuetudinem, juxta quam in terris imperii, in testamentis etiam Clericorum ad profanas causas factis, iuris Civilis dispositio attenditur; sicuti enim in materia contractuum accommodare se debent Clerici legibus politicis sæcularibus, ita etiam in materia testamentorum.

Compend. Pirhing.

§. III.

An sicut testamentum sine solemnitatibus jure positivo requisitis factum, ad profanam causam, in foro externo invalidum est, ita etiam sit invalidum in foro conscientiæ?

Omnes in hoc conveniunt, quòd lex humana, sive Ecclesiastica, sive Civilis illa sit, possit certam formam, ac solemnitates præscribere actui, quibus non observatis, actus sine talibus requisitis factus, in utroque tam conscientiæ,

quàm externo foro, nullus sit, ante omnem Iudicis sententiam; quomodo autem de facto forma, & solemnitates in testamentis requisitæ, se habeant, multùm quidem, probabiliter tamen in utramque partem disputatur. Probabiliora videntur,

Quòd hæres in testamento minùs solemni institutus, uti & legatarius, si certus sit, quòd testator voluerit ipsi hæreditatem, vel legatum acquiri, retinere possit in foro conscientiæ hæreditatem talem, aut legatum tale, si sine vi & fraude ea consecutus sit, donec in judicio ab ipso repetatur, cùm enim naturaliter sit debita, ex voluntate defuncti, & tantùm Civiliter, ex defectu solemnitatum indebita, repeti quidem poterit in judicio, si errore facti soluta sit, ad nullam tamen restitutionem in foro conscientiæ, ante sententiam judicis obligatur hæres talis, vel legatarius, cùm ex obligatione naturali ea soluta sint. Si tamen contra hæredem talem, in testamento tali minus solemni, & non privilegiato scriptum, sententia à Iudice feratur, quâ ad restituendam hæreditatem hæredi ab intestato v. g. condemnetur, tenetur in conscientia restituere hæreditatem, si eam jam adiit, & legatarius legatum, tum quòd naturalis obligatio inefficax sit, quæ per exceptionem legis Civilis elidi potest, tum quòd testamenti valor à juris positivi solemnitatibus dependeat, & consequenter hæres, aut legatarius esse non possit, qui contra se jus positivum habet, saltem post sententiam justam Iudicis conformiter legibus positivis latam.

§. IV.

An solemnitates Iuris Civilis requirantur in testamentis ad pias causas?

REspondetur negativè, ad hæc enim testamentorum valorem utroque foro, in favorem piarum causarum, plus non requiritur, quàm ut habeantur ea, quæ de jure naturali gentium requiruntur; voluntas testatoris, & potestas testandi ac de constet, prout sumitur *ex cap.* 11. *h. t.* ita ut testes etiam, qui in hoc capitulo requiruntur, non tam requirantur ad valorem testamenti tales, quàm ad probationem, si de voluntate testaris aliunde non constet; neque enim causæ tales, ut ait Pontifex, secundùm leges Civiles tractari debent, nec Civilis ob juris Civilis dispositionem judicari: & hinc valida sunt testamenta pias causas, si solo nutu, aut sine scripto voluntatem suam declaraverit testator, etiamsi nulla in tali testamento facta hæredis institutio; etiamsi in talibus testamentis ad probationem interveniunt, rogati non sint, aut fœminæ; etiamsi in alterius arbitrio facta commissio, ita ut legata pia in testamento tali non solemni, aut imperfecto facta, solvenda sint, etiam si testamentum quoad hæredis institutionem nullum sit, & valeant etiam legata profana in testamento ad pias causas facta, quamvis non omnes solemnitates à Civili requisitæ intervenerint, &c.

Sect.

Sectio II.

De iis, qui testamenta facere possunt, vel non?

§. I.

Quinam jure communi prohibeantur testamentum facere?

OMnibus concessum esse de bonis suis ante mortem disponere, per ultimam voluntatem, nisi jure naturali, vel positivo, ob gravem causam prohibeantur, habetur *ex lege* 1. *C. De SS. Ecclesiis.* Prohibentur autem ob impedimentum naturæ, qui usu rationis carent; impuberes, muti, & surdi simul à nativitate, cæci, qui testari non possunt, nisi nuncupativè, &c. jure positivo verò prohibentur servi sive mancipia; prodigi, quibus interdicta bonorum administratio; captivi, sive obsides apud hostes retenti, damnati ad mortem naturalem, vel Civilem; filii familias, sub patria adhuc potestate existentes, qui non possunt de bonis adventitiis testari; usurarii manifesti, nisi priùs de usuris satisfecerint; excommunicati propter hæresin, vel ob percussionem Cardinalis; Clerici, &c. de quibus tamen plus dicetur §§. *sequentibus.* De aliis vide Civilistas.

§. II.

An, & de quibus bonis Episcopi, aliive Prælati Ecclesiastici, & beneficiarii testari possint, vel non?

DE bonis suis propriis, sive de patrimonialibus, testari hos, & Clericos omnes sæculares posse, sive ante Prælaturam, aut susceptum beneficium, vel ordinem, sive postea patrimonium tale acquisiverint, ut & de bonis quasi patrimonialibus, quæ ut justum sui laboris stipendium, aut præsentiæ præmium ex bonis etiam Ecclesiasticis obtinent, aut in compensatione certorum obsequiorum Ecclesiæ præstitorum, aut factarum ex patrimonio suo expensarum in pias causas, aut Ecclesiæ utilitatem, vel denique, quæ ex bonis his suæ congruæ sustentationi concessis comparserunt, passim omnes docent, & ex variis iuribus patet, quia in his bonis verissimi & perfecti Domini sunt, ad instar Laicorum, & consequenter de illis instar Laicorum, tam inter vivos, quàm per ultimam voluntatem disponere possunt; aliter tamen loquendum de illis reditibus Ecclesiasticis, quos ex vi tituli sui, aut beneficii, suæ congruæ sustentationi nihil necessarios percipiunt; de quibus, uti & de illis, quæ ex talibus reditibus comparaverunt, quòd testari non possint, sed relinquenda sint hæc Ecclesiæ, (nisi ad pias causas, vitæ tempore, reditus illi donati fuerint) plura iterum jura asserunt *cap.* 7. 8. 9. 11. *&c. h. t.* ut à successore v. g. cui bonorum Ecclesiæ illius administratio competit, in pios usus expendantur; vel à Capitulo, si ad illud talia bona devolvantur, velut legitimis administratoribus, aut in communi massa pro futuris necessitatibus reserventur, aut inter Capitulares distribuantur, vel alios pauperes præbendatos, prout ex *cit. cap. relatum.* patet; nisi in tali Ecclesia sit usus receptus, ut quæ post mortem beneficiati remanent, sint spolia Sedi, vel

Cameræ Apostolicæ applicanda, de quibus tamen spoliis in nostris partibus parùm scitur.

§. III.

An per consuetudinem saltem immemorialem introduci possit, ut beneficiarii de reditibus Ecclesiasticis superfluis, & quæ ex illis comparata sunt, liberè, ac licitè testentur etiam ad profanas causas?

Affirmant aliqui, & hanc consuetudinem etiam in quibusdam nostræ Germaniæ locis vigere putant, saltem quoad Clericos beneficiarios, Episcopo inferiores: Verior tamen est negativa sententia, non tantùm respectu Episcoporum, & similium Prælatorum, sed etiam respectu aliorum beneficiatorum, si superfluos reditus non tantùm in modica quantitate habeant, (de quibus ut testentur etiam ad profanas causas concedi fortassis potest consuetudo, cùm in moralibus his modicum non soleat observari, neque tam exactè distingui possit, quantum alicui ad necessariam sustentationem, aut conveniens laborum stipendium, concedi debeat) sed si habeant in notabili excessu reditus superfluos; quamvis enim per consuetudinem introduci possit, ut beneficiarii etiam Episcopi, aliique Prælati, qui reddituum Ecclesiasticorum administrationem habent, de superfluis reditibus, & bonis mobilibus (non tamen valdè pretiosis) testari ad pias causas possint (cùm enim per talem dispositionem nec lædatur jus divinum, nec voluntas fundatorum, sed positivo tantùm humano juri, dispositionem talem per ultimam voluntatem prohibenti, consuetudo talis contra... sit, consequenter abrogari per contrariam consuetudinem jus tale potest; ... potest tamen per ullam consuetudinem ... etiam immemorialem introduci, ut ... profanas causas de talibus reditibus ... perfluis testentur validè beneficiati, ... probant aliqui ex *cap. Relatum* ... cùm consuetudo talis non tantùm ... positivo humano, sed juri etiam divino ... & naturali contraria sit, & consequenter irrationabilis, in quantum scilicet ... catum fovet, & nutrit, quod incautos ... Clerici, si inter vivos etiam, quoad ... sas profanas disponant; & quamvis ... suetudo hæc in aliquibus partibus ... censendum tamen est, tolerari eam ... gis, quia facilè aboleri non posset, & ... majora mala caveantur, quàm quòd ... probetur, ut bona, & laudabilis. ... in multis etiam partibus absolutè ... hibitum Clericis, de reditibus ... Ecclesiasticis, sive inter quasi ... lia bona numerentur, sive sint ... perflui, sine licentia Episcopi ... scilicet multa fiant, in fraudem ... Canonum.

§. IV.

An & quatenus Religiosi ... hibitum vel permissum ... facere, sive Professi, sive ... vitij sint?

Religiosi Professi, quamvis ... num Prælati sint, quòd ... testari non possunt, probat ... paupertatis votum, quod sicuti ... minij incapaces facit, ita reddit ... incapaces testamenti faciendi, ... gitur etiam *ex cap. quia Ingredientes* ...

h.t. Neque ad hoc licentiam concedere possunt superiores alij regulares, quamvis enim cum licentia superiorum suorum modicum quid donare possint causâ mortis, testamentum tamen facere non possunt (cùm plus sit testari, quàm mortis causâ modicum quid donare) sine expressâ Pontificis Summi licentia, qui sicuti militaribus ordinibus licentiam testandi de reditibus suis, cum suorum superiorum facultate, concessit, ita potest eam concedere etiam aliorum Ordinum regularium professis, liberam concedendo administrationem, & usum aliquarum rerum, etiam per ultimam voluntatem, ita tamen, ut si simpliciter tantùm concedatur illis testandi licentia, intelligatur, quòd testari possint de bonis, quæ de facto possidet religiosus (nec quicquam fiat in præjudicium Monasterij) & quòd testari possint ad pias causas tantùm, cùm facultatem talem concedens Pontifex, non videatur velle derogare Iuri superiori, & speciali. Inferunt quidem aliqui ex hac à Pontifice obtinenda licentia, posse etiam per consuetudinem introduci, ut religiosi testari, ad pias saltem causas, possint, de bonis scilicet, quæ cum licentia suorum superiorum de facto possident, sed malè, cùm talis consuetudo solemni paupertatis voto repugnet, quo renuntiat religiosus omni proprietati & dominio, neque ex eo casu, quo specialiter nonnunquam ex causa justa, per privilegium, concedit aliquid Pontifex, argumentum duci debet, ad universalem consuetudinem introducendam.

Novitiis tamen Religionum, conceditur de jure communi testandi licentia, de suis bonis pro beneplacito eorum, sive ante ingressum in novitiatum, sive post ingressum, ante professionem tamen, testari velint, nihil ad hoc requisitâ superiorum licentiâ, cùm sint simpliciter sui adhuc Iuris, & perfecti suorum bonorum domini; neque in Iure illis prohibita sit testamenti factio, ita tamen ut in tali Testamento observari debeant Iuris Civilis solemnitates, & hodie etiam, quæ *Trid. sess. 25. Cap. 6. de Regular.* statuit, prout pluribus dicetur Titulo 31.

Sectio III.

De hæredum institutione, & substitutione.

§. I.

Quinam hæredes institui possint in testamento; & an etiam ordines religiosi, eorumque professi?

Hæredes institui regulariter possunt omnes, non tantùm singuli, ac privati, cujuscunque conditionis, ac qualitatis sint, sed communitates etiam, & Collegia, etiam ordines religiosi, qui capaces sunt possidendi bona immobilia in communi, & talium ordinum religiosi professi (ita tamen, ut bona relicta non acquirantur Monacho, sed monasterio) qualiter capaces sunt *post Trid. sess. 25. cap. de Regular.* omnes tam virorum, quàm mulierum, etiam mendicantes religiosi Ordines, præter FF. Minores de observantia, & Capucinos, quorum nec professi, nec Monasteria, nec Ecclesiæ (juxta probabiliorem sententiam) institui hæredes

possunt: ex probabili tamen sententia aliquorum ita hæres instituì potest aliquis, ut vendat hæreditatem, & ex pretio delato, necessaria fratribus subministrentur, cùm in tali casu non tam religiosus, aut ordo, quàm alius hæres, cum certo onere quodam, instituatur, quod prohibitum non est) Societatis verò Jesu Collegia, & domus Professæ, quamvis ipsi Professi, aut formati Coadjutores hæredes instituì non possint, neque ab intestato succedere, & neque domus ipsæ, aut Collegia, suis Religiosis Professis, aut formatis Coadjutoribus succedant, possunt tamen instituì hæredes, cùm nullibi reperiatur, quòd institutionis talis sint incapaces; ita tamen, ut Domus Professæ, si in bonis immobilibus instituantur hæredes, retinere hæc non possint, sed vendere debeant, oblatâ opportunâ vendendi occasione, & pretium inde comparatum, non quidem ad annuos census comparandos, & stabiles reditus, sed pro occasione in usus necessarios domûs professæ converti debeant (nisi sint talia bona, quæ habitationi inservire possunt, aut horti sint, in infirmorum solatium, aut occupatorum distractionem) videantur de his particularibus, particularia Ordinum instituta.

§. II.

De substitutionibus, quæ hæredibus, ut plurimùm fiunt in Testamento?

Materia hæc quidem fusiùs explicatur à Civilistis, quorum est explicatiùs tradere, quæ ad hæredis institutionem, substitutiones, legitimam, Falcidiam Trebellianicam &c. scitu sunt necessaria; ne tamen nulla etiam hìc fiat earum mentio, cùm aliqua SS. Can. capitula de illis agant, breviter delibandum quid est, magìs ad cognoscendos textus minos, quàm ad plenam materiæ talium cognitionem.

Substitutio ergo, de qua hìc quæritur est, aliud non est, *quàm subordinatio quædam hæredis institutio, in secundo ulteriore gradu*, sive clariùs loquendo *est unius, vel plurium in alterius, aliorum locum in ultima voluntate facta vocatio*: & hæc quidem, vel dicta est, quando hæreditas directè, & immediatè sine ministerio instituti deferetur, ut cùm dicit testatur, instituo hæredem Titium, & si hic hæres non fuerit futurus, Cajum se instituere hæredem suum. Vel indirecta est, & obliqua quando scilicet hæreditas, mediante primò instituto, alicui defertur ita tamen, qui primò instituitur, gravatus & obligatus maneat, totam, vel partem hæreditatis tradere alteri, quæ substitutio dicitur etiam Fidei commissaria. Dividitur verò substitutio in quinque alias species subdividitur; prima dicitur vulgaris quæ à quolibet testandi facultatem habente, cuilibet, qui hæres instituì potest, fieri potest; instituo v. g. hæredem meum Titium, & si hic hæres meus esse fuerit futurus, Cajus hæres meus esto. Secunda dicitur pupillaris, per quam pater liberis suis impuberibus in sua patria testate constitutis, nec in alterius potestate testatem post mortem illius recipientibus quos hæredes instituit, substituit alios sub conditione, si ante annos pubertatis

tatis illi decesserint. Tertia dicitur Exemplaris sic dicta, quia introducta est ad exemplum pupillaris ; ob quod etiam quasi pupillaris dicitur, quâ parens v.g. sibi faciens Testamentum , liberis suis Furiosis , aut mente captis, pubertibus, etiam emancipatis ; legitimâ portione ipsis relictâ , hæredem substituit. Quarta dicitur reciproca, seu brevi loqua, in qua Testator duos vel plures hæredes instituit, eosque sibi invicem substituit, instituo Cajum & Titium hæredes meos, eosque invicem substituo , ita ut si Titius non sit hæres , Cajus sit, & vice versâ. Quinta dicitur denique Compendiosa, quæ verborum compendio plures in se continet substitutiones secundùm diversa tempora , & ætates &c. ut cùm dicit Testator , instituo filium meum hæredem , & si iste decesserit, substituo ei Cajum , quo in casu, si ante aditam hæreditatem , & ante Testatorem obierit v. g. filius , ex vulgari substitutione Cajus succedet : si verò post aditam hæreditatem , ante pubertatem tamen decesserit Filius, ex pupillari substitutione succedit Cajus.

§. III.

An per substitutionem pupillarem excludatur Mater à successione filij impuberis?

QUòd per substitutionem pupillarem expressam excludatur mater impuberis filij , & omnes ascendentes per lineam maternam (ac multò magis Fratres , aut alij Consanguinei) à successione hujus , etiam quoad legitimam ex variis juris Civilis Textibus, *& ex Cap. si Pater h. t. in 6. patet:* quamvis enim, ut ait Pontifex in *citat. capit.* filius aut filia in testamento suo , matrem legitimâ portione , jure naturæ ipsi debitâ , privare non possit , potest tamen pater in testamento , quod Filio impuberi fecit, matrem omninò excludere , cùm tale Testamentum non tam sit filij , qui matrem à legitimâ excludere non potest, si Testamentum facere possit , quàm paternum filio impuberi factum , qui cùm nihil uxori suæ debeat in Testamento à se facto , per substitutionem talem expressam, eam videtur omnino exclusam voluisse ; neque tamen taliter exclusa censeri debet Mater per substitutionem pupillarem tantùm tacitam, quæ implicitè continetur sub vulgari expressa, si filius impubes scilicet , hæres non est, Cajus hæres esto : quia leges tantùm loquuntur de substitutione expressa pupillari , quòd hæc scilicet matrem excludat , ergo non debet extendi ad odiosam exclusionem per tacitam pupillarem, nisi ex certis conjecturis appareat, mens patris testatoris , aut frater instituti, filius testatoris, substitutus sit, quia tunc præsumitur, quòd testator voluerit hunc filium substitutum uxori præferri. Vide plura circa hanc potissimùm juris Civilis Materiam apud *Aut. Method. §. cit.*

§. IV.

De substitutione, quæ fit per fideicommissionem?

FIdei Comissum in genere dici potest, *quod per intermediam personam, sive per ministerium alterius alicui relinquitur.*

Du-

Duplex autem est tale fidei commissum, Vniversale aliud, aliud particulare. Universale est, quando hæres in testamento institutus, vel ab intestato succedens, rogatur, vel jubetur, hæreditatem talem, seu ejus partem alteri tradere, quo in casu taliter rogatus, qui jubetur alteri tradere hæreditatem &c. fiduciarius hæres dicitur; & ille cui jubetur tradere, fidei Commissarius hæres dicitur; Particulare vero fidei Commissum est, quando res certa tamen in specie ab hærede alteri tradenda committitur, quòd fidei Commissum jure novo nihil differt à legato.

Quòd possit autem testator hæredem suum etiam filium sic gravare, concedunt communiter omnes, ita tamen, ut si pater filium hæredem tali onere gravavit, hæc semper tacita conditio, *si sine liberis mortuus fuerit*, subintelligi debeat, cùm verò simile non sit, quòd testator tali fidei commisso universali gravaturus fuisset filium, si de nepotibus, ex se descensuris, cogitasset, & extraneos substitutos his præferre voluisset, prout habetur *in l. cùm acutissimi 30. C. de Fidei Com.* imò probabilius etiam est, quòd si filio gravato in testamento patris, ut hæreditatem, quando sine liberis decedit, restituat certo cuidam substituto, si religionem filius hic ingrediatur, ac profiteatur, Monasterium tale (si bonorum, & successionis capax sit) excluso substituto, in bonis sui hujus professi succedat, prout habetur *ex cap. in præsentia 8. de probat.* cùm de patre taliter testante piè præsumi possit, quod per hanc suam substitutionem, non voluerit, aut filij professionem in religione impedire, aut religioni præjudicare, præferendo extraneum substitutum, sed quòd lam, taliter substituendo, mentem habuerit professionis religiosæ, C. hunc certissimè etiam exceptura, professione religiosa cogitasset: men præsumptio elidi potest, si contraria voluntate testatoris (aliam causam, vel unum de familia bona penes familiam maneant, tuentis) vel verbis claris expressis, ex manifestis conjecturis colligatur, quia veritas tollit præsumptionem, vel certè ingressus talis, animo dandi substitutum, factus fuisset (fraus nemini patrocinari debet) contractu oneroso talis clausula esset, prout pluribus probat, etiam casus excipiendo variis.

§. V.

De deductione tum quarta Trebellianica ex fidei commissis hæreditatibus, tum legitima?

EX jure Civili constat, quòd dentibus sua jure naturæ debetur legitima, sive portio hæreditaria, nis testatoris, cujus necessarij sunt, titulo hæreditatiæ institutionis absque omni gravamine relinquatur, ut nullum sit testamentum, si nullus jus institutionis sit facta mentio, nullæ causæ legitimæ expressæ sint omissionis; prout pluribus videre apud Civilistas, qui portionem volunt esse, de jure novo Trebellianica sive tertiam partem hæreditatis, spectu descendentium, si quatuor, pauciores sunt liberi; sivero plures quàm quatuor, semissem sive dimidiam

partem bonorum illius, cui succeditur, ita ut quoad originem quidem sit juris naturæ legitima, succedens in locum alimentorum, quoad quotam verò sit juris Civilis, æqualiter inter eos, quibus legitima debetur, dividenda.

Præter hanc legitimam alia insuper portio est, quæ ex fideicommissaria hæreditate deduci potest, & vocatur Trebellianica, introducta scilicet ex Senatus Consulto Trebelliano, Trebellio Maximo, & Anneo Seneca Consulibus; ut enim Testatoris voluntati, & hæredibus taliter fidei commisso universali gravatis consuleretur, permittunt jura, ut hæres Fiduciarius taliter gravatus, quartam partem de hæreditate sic gravata, & restituenda detrahere possit, & sibi retinere, ita ut hanc quartam partem, hæres fiduciarius detrahere etiam possit, si gravatus sit à testatore, causæ piæ hæreditatem restituere, in favorem scilicet piæ causæ, hanc detractionem permittente jure, ut ne scilicet, aut fideicommissum pereat piæ causæ, si hæres gravatus noluit adire hæreditatem, aut litigare cum suo incommodo multùm debeat pia causa, ut per Judicem cogatur hæres Fiduciarius, adire hæreditatem. Utrùm autem filius gravatus taliter, causæ piæ hæreditatem restituere, duas possit portiones, legitimam scilicet, & Trebellianicam deducere, multùm inter se litigant Civilistæ, & Canonistæ. Sententia Canonistarum, quæ permittit duplicem hanc detractionem, probabilior videtur, ob claros textus SS. Canonum, præsertim *in Cap. Raynaldus 18. h. t.* certè cuivis alteri creditori, si debitum aliquod à Testatore petendum habeat; & tamen etiam simul hæres institutus ab illo sit, cum onere restituendæ hæreditatis piæ causæ, duplex detractio conceditur, debiti scilicet sui, & Trebellianicæ, cur ergo non etiam filio gravato ad restituendam piæ causæ hæreditatem, duplex hæc detractio permittatur, quarum prima jure naturæ debita est, altera à jure positivo conceditur.

Sectio IV.

De legatis & fidei commissis particularibus.

§. I.

Quid sit legatum, & an res aliena legari possit?

LEgatum propriè dictum, & prout idem dicit ac actum legandi, benè definitur à jure, *Quod sit donatio quædam* (rei scilicet alicujus particularis merè liberalis datio, nullum onus ex vi communis juris annexum habens) *à defuncto relicta, & ordinariè ab hærede præstanda.*

Legari etiam potest res aliena, quæ omninò ad extraneum pertinet, & sciat testator rem esse eam alienam, quia ut sic censetur gravare hæredem, ut rem illam alienam justo pretio sibi comparet, & det legatario; vel si hoc à rei talis domino, obtinere non possit, eò quòd rem suam vendere non velit, aut saltem immodicum pro ea pretium exigat, justam illius æstimationem, pro judicis arbitrio, legatario solvat, ut scilicet effectum suum, optimo, quo potest modo, sortiatur testamentum, modò res legata

sit in Commercio hominum : debet autem ad hoc obtinendum, legatarius probare, quòd sciverit testator rem legatam esse alienam, si enim ignoravit hoc testator, nullum est rei alienæ talis legatum, nisi legatum tale factum fuisset personæ conjunctæ, cùm in favorem talium personarum, & testatoris, præsumatur in tali casu scientia. Neque contra hanc assertionem quicquam probat *cap. filius 5. h. t.* cùm in illo capitulo tantùm sit sermo de casu speciali, quo res unius Ecclesiæ legatæ sunt alteri, cùm tamen prohibita sit talis alienatio, & quod filijs de legitimâ suâ satis ob hoc legatum consultum non fuit.

§. II.

An legata possint relinqui nudis verbis sine scriptura, & hæredis institutione, & quomodo præstanda sint legata incerta?

QUòd legata non tantùm ad piam causam, sed etiam ad profanam causam nudis verbis, sine hæredis institutione fieri possint, probat *cap. indicante 4. h. t.* & quòd in tali casu meritò præsumi possit, voluisse legantem taliter intestatum quidem decedere, hæredem tamen suum ab intestato succedentem gravare, ut talia nuncupativè facta legata præstet. Imò probabilius est, quòd legata ad pias causas in testamento, non pendeant à valore testamenti, sed nihil minus præstanda sint, etiamsi nullum sit testamentum, ob defectum solemnitatum, aut ex alio capite irritetur, cùm ad valorem talis legati plus non requiratur, quàm de jure gentium, & naturæ requiratur ad validam donationem.

Quòd si verò legatum relictum sit loco, aut personæ incertæ, eò quòd plures ejusdem nominis reperiantur, neque ex conjecturis, aut alijs circumstantijs, pro certa personâ, aut loco colligi aliquid possit, si legatum prorsus profanum sit, corruit de jure Civili, ad evendas multas lites; si verò sit ad causam piam, valet quidem, ita tamen, ut ex alijs circumstantijs colligi debeat, cuinam Ecclesiæ v. g. debeatur, vel erit in electione Episcopi sit, legatum ut applicare Ecclesiæ, cui voluerit, vel dividi debebit inter Ecclesias ejusdem nominis.

§. III.

Quid sit Falcidia, quomodo detrahenda, & quando detrahi non possit?

UT occurreretur querelis hæredum, ob nimiam legatorum copiam, & exiguum hæreditatis lucrum, concessum est illis, ut si legata excedant tres uncias, sivè tres partes bonorum hæreditatis, detrahere possit de legatis talibus, fidei commissis particularibus, & donationibus etiam mortis causâ factis, quantam partem, inspectâ quantitate hæreditatis, qualis est mortis tempore, & omni priùs ære alieno, ac legatis, in quibus Falcidia locum non habet, & impensis funerum deductis (quæ portio communiter vocatur Falcidia, eò quòd detrahi possit vi plebi sciti à tribuno plebis (Cui Falcidio lati) si aditâ hæreditate inventarium fecit, & legata solvere paratus sit.

Sunt

Sunt tamen etiam plures Casus, in quibus Falcidiæ detractio locum non habet, sic primò non habet locum, si expressè eam prohibuerit testator, non ignarus vitium sui patrimonij. Secundò valde probabile est, quòd locum non habeat in legatis pijs (cùm ad hæc legata se non extendat sæcularis potestas, quæ Falcidiam introduxit) nisi alia pia causa fuisset hæres instituta, in tali enim casu privilegium contra æque privilegiatum nihil prodesset. Tertiò locum non habet, si inventarium non confecit hæres hæreditatis aditæ, intra tempus, & juxta formam à jure præscriptam, aut si à judice monitus intra annum testatoris voluntatem non fuit executus; aut si surripuit, negavit, occultavit &c. de bonis hæreditatis, aliqua, in pœnam scilicet admissæ culpæ. Quartò locum non habet, si res legata fuit cum eâ clausula, ut non alienetur, sed perpetuò penes familiam maneat; aut si aliunde res legata privilegiata sit, prout sunt privilegiata legata, in testamento, militari jure, facta &c.

§. IV.

De portione Canonica debita Episcopo ex legatis pijs, & quomodo legata illa sint distribuenda?

POrtio Canonica vocatur illa pars, quæ Episcopo debetur, ex ijs, quæ pro salute animæ Ecclesijs, Monasterijs, aut alijs pijs locis intra suam diœcesin finis, nec specialiter à jurisdictione Episcopi exemptis, aut privilegiatis, legata, aut mortis causâ donata fuerunt (nisi sint hæc ipsa legata *juxta Cap. Vet. h. t.* à portione Canonica privilegiata) & alicubi, quarta pars talium legatorum est, alibi tertia pars, alibi dimidia, quia tamen in nostris partibus nullus portionis hujus canonicæ usus esse videtur, etsi alicubi usus adhuc viget, quantum, & ex quibus legatis solvenda illa sit, ex recepta consuetudine desumi debet, hinc non videbo, quare multùm de hac materia simus solliciti. *videatur Cap. officij 14. cap. requisisti 15. ac cap. de his. 20. h. t.*

Sectio V.

De executione Testamenti & aliarum ultimarum voluntatum.

§. I.

Quis possit, & esse debeat Executor Testamenti, vel alterius ultimæ voluntatis.

EXecutores testamentorum alij dicuntur testamentarij, qui ab ipso testatore in testamento dantur; alij dicuntur legales, vel legitimi, qui ab ipso jure dantur; alij denique vocantur dativi, qui à magistratu constituuntur, ita tamen, ut hi posteriores, secundo & tertio loco positi, in defectum testamentariorum tantùm dentur; & quamvis ordinariè, si nullus à testatore executor nominatus sit, hæredi incumbat testamenti executio, gratitudine ita jubente, & quoad pia legata, Episcopo; possunt tamen executores testamentarij in testamento dari à testatore, & quidem unus, vel plures, sive ex hæredibus, sive ex

alijs extraneis, sive mares sint, sive fœminæ, etiam minores, modò decimum septimum annum ætatis expleverint, sive laici, sive clerici sint &c. Ita ut si plures sint simpliciter constituti à testatore, possit etiam unus, sine altero, ad executionem procedere, non tantùm si res certa legata sit, quo in casu nihil refert, per quem fiat executio, sed etiam, si modus exequendi, vel executio incerta sit, sint tamen executorum nominatorum aliqui vel mortui, vel in remota regione morentur, vel ob aliud impedimentum diutius duraturum nolint, aut non possint exequi, uti habetur *in cap. Religiosus 2. juncta glossa §. sane v. expresserit h. t. in 6.* (ne voluntas scilicet testatoris aut negligatur, aut diu differatur nisi testator expresè hoc prohibuisset.

§. II.

Quo pacto Religiosi possint esse executores Testamentorum?

POssunt etiam religiosi esse testamentorum executores (exceptis FF. Minoribus de observantia, quibus specialiter hoc prohibet Clement. I. de verb. signif.) tam ad pias, quàm ad profanas causas *juxta cita. cap. Religiosus* (cùm tale officium etiam ad profanas causas, sit opus pietatis, & misericordiæ, religiosum per se non dedecens) dummodo per hoc non abstrahantur à servitio divino: & quamvis qui in claustris, vel monasterijs vivunt, propter varias causas, vi superioris immediati (nisi consuetùdo, vel peculiares Ordinis constitutiones, aliud præscribant) petere, & obtinere licentiam debeant, nisi sint ipsi tales superiores; illi tamen religiosi, [qui] extra monasteria vivunt, beneficio [vel] sæculari alicui, aut Ecclesiæ Paroch[iali] addicti, non indigent ad munus [ex]obeundum superioris licentiâ, ut [habet] *glossa in Cit. cap. 2. V. Religiosu*, [et] rationes contra hos non pugnent. [Acta] tamen gesta à Religioso, qui executor [in] testamento constitutus est, etiamsi [ob] licentia munus hoc exequendi obtenta [fuit] post revocatam licentiam, quam superior semper revocare potest, etiam non amplius integrâ cùm nulli fiat [in]liter revocando injuriam) valida, [et] canones prohibeant quidem talem executionem, non tamen invalidare, [et] quòd religiosus talis sufficientem de [jure] naturæ ad exequendum potestatem habeat, & voluntatem: & quamvis exempti sint ab ordinariorum jurisdictione, si tamen executionis testamenti munus obeant, debent rationem [huius] executionis reddere locorum Ordinario & ab his, si in tali executione delin[quen]rint, puniri possunt, prout statuit *Clement. Religiosi h. t.*

§. III.

Utrùm executor designatus à testatore compelli possit ad acceptandum & exequendum, & quem?

NOn cogitur quidem executor constitutus à testatore ad acceptandum executionis officium, neque ad hoc compelli potest, cùm liberum sibi munus datum suscipere (nisi ad exequendum legata Clericum sibi subjectum [ex]) Episcopus, si non ut executorem, [sed] ut suum delegatum, & Commissarium; postquam tamen acceptavit (licet [ex]

citè) cogitur jussa defuncti implere, prout apertè colligitur *ex cap. Ioannes 19. junctâ glossâ penult. h. t.* & cogi ad hoc potest etiam ex officio, ad nullius instantiam, tam à judice sæculari, quàm ab Ecclesiastico judice, etiamsi laicus sit executor, sive ad profanos fines, sive ad pios testator disposuerit: (Praxis tamen videtur, circa hanc compulsionem habere, ut laici magistratus laicos executores, & Episcopus tam clericos, quàm laicos ad pia exequenda compellere possit) cùm compulsio talis mixti fori videatur, prout colligitur ex citat: *cap. Ioannes* & inter personas miserabiles, quorum cura ad Episcopū pertinet, meritò numerentur defuncti, ita ut etiam ad Episcopum pertineat, eorum voluntates impleri; neque prohibere possit efficaciter testator, ut ne urgeat Episcopus executorem à se constitutū, ad exequendum (saltem pia legata) cùm privata testatoris voluntas, non possit impedire publici juris, sive Canonis constitutionem, secundùm quam ipse Episcopus potest, vel etiam sæcularis potestas, si testator laicus sit, & sit negligens executor, aut monitus non faciat suum officium, ultimam testatoris voluntatem exequi, non obstante prohibitione testatoris, ne suæ voluntatis executioni alius se immisceat, quàm constitutus à se executor, nisi huic negligenti alium substituisset, quo in casu non jam ad Episcopum (saltem immediatè) sed talem substitutum devolveretur executio hujus ultimæ voluntatis.

§. IV.

Quando, sive intra quod tempus hæredes & executores ultimam voluntatem defuncti implere debeant?

SI testator ipse tempus determinavit, infrà quod, vel post quod voluntatis suæ ultimæ executio fieri debeat, observari illud debet, si fieri possit, nisi tempus etiam tale placeat prævenire, quod ordinatiè non erit contra mentem testatoris: tempus autem tale numerandum erit, à die scientiæ, & aditæ hæreditatis. Quòd si vero nullum à testatore tempus executioni faciendæ determinatum est, monitus tamen legitimè hæres, vel executor alius, intra annum non exequatur, devolvitur potestas exequendi, præsertim circa legata pia, ad Episcopum, *cap. Nos quidem 3. h. t.* ob rationes etiam supra allatas: quamvis enim hæres post aditā hæreditatem, quamprimùm potest, cessante legitimo impedimento, legata solvere, & alia jussa testatoris exequi debeat, & ad hoc tam ipse, quàm alij executores, compelli à judice possint, ante annum tamen elapsum illa devolutio non fit.

§. V.

Quam pœnam incurrat hæres, vel alius executor, si negligat exequi ultimam voluntatem testatoris, intra tempus à jure definitum?

SI hæres ultimam defuncti voluntatē, post judicis admonitionem, intra an-

num implere negligat, amittit totam hæreditatem, ita ut nihil commodi percipiat ex rebus à defuncto sibi derelictis, *prout colligitur ex Authen. hoc amplius C. de fide Comiss. & si hæredes 6. h. t.* (cùm non videatur dignus, ut ait Legislator, ex defuncti voluntate aliquid consequi, qui supremas defuncti preces destruit) nisi sit hæres necessarius, cui legitima debeatur, quæ adimi non potest his, etiamsi negligant defuncti voluntatem exequi, cùm non tam ex voluntate hominis, quàm de juris tam naturalis, quàm positivi dispositione, debeatur. Imò si hæres, cessante legitimo impedimento, negligat solvere pia legata, intra sex menses, à die insinuati Testamenti numeratos, non tantùm debet etiam postea restituere talia legata, sed in pœnam etiam restituere debet omnes fructus, & omne emolumentum, ac augmentum, quod à morte testatoris ex illis percipi potuit, & si perperam neget legatum aliquid pijs causis, ac in tali negatione perseveret, usque ad sententiam, in duplum condemnari debet, prout statuitur in §. *item mista, Instit. de actionibus.* quas ipsas pœnas privationis scilicet commodorum, quæ ex Testamento habere possent, incurrunt ob eandem rationem, quilibet alij executores, si moniti, negligentes tempore constituto sint, in exequendo, & executionis officio privantur. Neque tamen hanc pœnam, aut hi, aut illi incurrunt, ante sententiam judicis, aut ante annum elapsum à die ad monitionis factæ, computandum.

§. VI.

Virum Executores Testamenti propriâ authoritate ultimas voluntates defunctorum possint commutari, & officium executoris, eo mortuo, transeat ad hæredes, vel successorem prælatum?

NOn possunt executores à justa licita voluntate testatoris discre, eamque propriâ authoritate in opus, quamvis melius commutari inter veniente summi Pontificis, premi Principis sæcularis (quod dispositiones saltem profanas) quorum est reipublicæ prædict tum quidem non nisi ex justa, rationabili causâ, prout colligi. ex *quæstus 16. de For. Compet. cap.* eadem 3 *h. t. & Clement. 2. de domibus*, consentiente etiam Tridentino *22. cap. 6. de Reform.* ubi etiam tur, si tales commutationes Episcopis, à Summa Sede commu priùs summariè, & extra cognoscendum, an in impetratis delegationis nulla subreptio nerit. Sunt quidem aliqui, statem commutandi legata ex ma Episcopo etiam concedant, ma voluntas nondum sit mandata, minùs tamen probabiliter de commutatione propriè dicta tur, quamvis illis negare non Epykiam interpretari, cum & alijs executoribus ultimam tem Testatoris, quòd ab hac non sit v. g. in usum magis

convertere, quæ ad usum, vel nihil, vel minùs necessarium, legata fuerunt.

Mortuo tamen executore non transit ad hæredem executoris officium executionis, prout colligitur *ex cap. cit. 2. §. sane h. t. in 6.* cum electa sit ad hoc industria personæ, quamvis transeat, quoad obligationes, si quas contraxit malè exequendo, ob damnum illatum v. g. quòd si tamen executor sub nomine dignitatis, seu officij sit constitutus, Præpositus v. g. Ecclesiæ Cathedralis, Custos Ecclesiæ Collegiatæ &c. transit ad successorem in dignitate &c. nisi ex circumstantijs colligatur personæ, non dignitati commissam executionem, neque enim transit ad successorem executio, si sub nomine proprio v. g. vel sub nomine personæ commissio executionis alicui demandata sit, ob rationem paulò ante allatam.

TITVLVS XXVII.

DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO.

QUòd duplici modò deferri possit ad aliquem hæreditas, ex Testamento scilicet, si in Testamento hæres scriptus, vel nominatus fuit, & ab intestato, quando defuncto sine Testamento, vel sine legitimo Testamento, ex legis dispositione succedit alius, certum est. De hac successione ab intestato multa disputant Civilistæ, apud quos ea videri possunt, & quia, quæ Author Method: Sect. hujus tituli §. 1. 2. 3. & 4. habentur, fusius & rectius à Civilistis peruntur, & Clericis quoad bona patrimonialia, ac propria eodem modo succeditur ab intestato quo modo laicis, relinquendo Civilistis sectionis 1. & horum §. §. materiam, sit.

SECTIO II.

De successione ab intestato Ecclesiæ in bonis Clericorum?

§. I.

An, & quando Ecclesia succedere possit Clericis ab intestato decedentibus?

SI Clericus non habeat consanguineos, qui jure cognationis ei ab intestato succedere possint, & ipse intestatus moriatur, Altare seu Ecclesia, cui servivit tempore mortis, succedit in bonis ejus propriis, & patrimonialibus, prout habetur in *cap. 1. h. t. junctâ Glossâ*, quia Ecclesia talis habetur beneficio loco uxoris, & consequenter, sicuti vir, & uxor sibi invicem succedunt, si alterutra pars, deficientibus aliis consanguineis,

neis, ab intestato ex legis dispositione successuris, moriatur, ita suo beneficiato succedit etiam altare, vel Ecclesia, cui servivit: & quamvis Patronus liberto, quem à servitute manumisit, si absque liberis sic moriatur, succedat §. *Sed nostra instit. de succes. libert.* nihil tamen de bonis illis sibi vendicare potest patronus, aut ab intestato succedere, si talis manumissus ad sacros ordines promotus fuerit.

§. II.

An, & quâ ratione testamentum, vel alia dispositio ad pias causas, aut donatio excludat successionem ab intestato?

EXcludere dispositionem talem, vel donationem, si sufficienter probata fuerit, successionem ab intestato *ex cap. Cùm dilectus 5. h. t.* patet; cùm enim per dispositionem talem (quamvis ea per verba tantùm enuntiativa, quæ consensum loquentis in piam causam saltem incidenter indicent, habeatur) aut donationem, piæ causæ jam jus in bonis talibus quæsitum sit, consequenter quoad hæc bona dari non potest successio ab intestato, quæ tantùm ea bona afficit, de quibus à vivente, vel moriente nulla facta fuit dispositio.

§. III.

An, & qualiter succedat monasterium, vel ordo religiosus, in bonis sui professi?

CAsu quo religionem professus de bonis suis ante professionem nihil disposuit, & religio talis non sit capax successionis, tum omnia bona illius factâ professione, ad hæredes illius ab intestato statim devolvuntur, perinde ac si mortem naturalem obiisset, cùm ille per professionem factam se omni sutrum rerum dominio, autem non sit capax successionis, quenter omnia illius bona, & jus domino careant, ad hæredes ab to statim transibunt, si verò religio successionis sit capax, transeunt omnia sui professi bona, professione ctâ, velut ab intestato mortui, non jure hæreditatis, cùm propriè hæres sit religio, sed jure acquisitionis lis (qui enim se Deo manicipat, etiam omnia sua bona unâ secum, cessoriè, non mundo, sed Deo cata) exceptâ legitimâ, si quam suis, aut aliis descendentibus, dentibus relinquere debeat, etiam post professionem factam, buendo eam inter illos, quibus quenda est, disponere potest. *quæ mulier 9. §. Sed si persona q. 3.* non quidem, ut Dominus, administrator à jure constitutus effectum.

§. IV.

Alia quædam circa succes ordinis religiosi in bonis sui pro resolvuntur.

PRimò probabilius est, quòd monacho hæreditas, sive ex mento, sive ab intestato deferatur, mediatè acquiratur Monasterio, non sit opus aditione monachi eam acquirendam, cùm enim vo tem suam circa acquirenda tali Monasterium deculerit religiosus,

sequenter in acquirendâ monasterio talî hæreditate, nihil opus est monachi potestate, & hinc probabile valde est, quòd invito etiam monacho, aut inscio, hæreditatem illî relatam acquirere possit monasterium, omnibus alijs hæredibus exclusis, (cùm in acquirendo non se habeat ut servus, respectu domini Religiosus, sed ut filius familias respectu patris) & quòd hæreditas delata monacho, hoc etiam postea mortuo, vel ad aliud monasterium translato, aditî possit à monasterio, in quo, dum illi deferebatur hæreditas, vixerat, quia jus adeundi huic monasterio jam acquisitum est.

Secundò certum est, quòd monasterium non succedat ei, quoad delatam huic hereditatem, qui Novitius adhuc moritur intestatus, cùm enim nondum hic monasterio se dedicaverit, plenè, quoad suam personam, consequenter nec accessoria in monasterium translata censentur, sed plenum adhuc jus penes ipsum manet, de talibus bonis disponendi, & si non disponat, hæredibus ab intestato, sua jura integra manent.

Tertiò potest quidem per consuetudinem legitimè spatio quadraginta annorum præscriptam, excludi monasterium à successione in bona tam mobilia, quàm immobilia suî professi, ita ut bona talia hæreditatis jure ad filios, vel consanguineos deferantur (quia, cùm hoc jus succedendi monasterio competat, solo jure humano, consequenter per contrariam consuetudinem abrogari hoc potest) statutum tamen municipale, aut provinciale, quo statuitur, excludi debere à successione suî professi monasterium, vel ut parte aliquâ contentum, aliis privatum maneat, nullum est, & invalidum, tum quòd sit in præjudicium religionis, tum quòd sit contra immunitatem Ecclesiasticam, & privilegia tam à jure Canonico, quàm Civili concessa, tum quòd disponat de personis sæculari jurisdictioni non subjectis.

TITVLVS XXVIII.

DE SEPULTURIS.

§. I.

Quis sit locus sepulturæ sacræ, & Ecclesiasticæ, & quo in loco possit quis, vel debeat sepeliri?

DE jure Canonico locus sacræ, & Ecclesiasticæ sepulturæ ordinarius est, Ecclesia, vel cæmeterium, vel locus publicâ auctoritate Episcopi pro sepultura fidelium deputatus; & quamvis in propria Parochia, in qua domicilium quis habuit, & Sacramenta percepit, de jure communi sepeliri quis debeat, si tamen habeat sepulchrum majorum suorum, patris v. g. avi, vel aliorum ascendentium extra propriam Parochiam, in illo loco sepeliri debeat, *cap. 1. h. t.* nisi propriam alibi sepulturam sibi elegerit *cap. Is qui 3. h. t. in 6.* ita ut si in villa v. g. ad quam recreationis gratiâ, aut ut ruralia exer-

exerceret, ad tempus secesserat aliquis, moriatur, ad majorum suorum sepulturam, vel ad Ecclesiam suam parochialem deferri debeat sepeliendus, nisi propriam sepulturam sibi alibi elegerit, aut deportari aliò cadaver commodè non possit, juxta citatum *cap. Is qui in 6.* Uxor tamen vidua non in sepulchro majorum suorum, sed in mariti sepulchro sepeliri debet (etiamsi ad domum patris, vel alium locum se transtulerit, quia censetur etiam in tali casu domicilium sui mariti retinere) si nullâ sepulturâ electâ decesserit; & quidem si plures maritos successivè habuit, in sepulchro sui ultimi mariti, prout statuitur *in citato cap. Is qui §. Mulier.* attendenda his in rebus loci consuetudo, quæ facilè etiam docebit, ubi maritus sepeliendus sit, si nullâ sepulturâ electâ mortuus post uxorem fuerit.

§. II.

Qui sibi vel aliis sepulturam eligere possint, vel non?

COncessum est regulariter omnibus, tam masculis, quàm fœminis in aliena etiam Ecclesia, aut cœmeterio, extra propriam parochiam sepulturam sibi eligere, modò sint puberes, & liberum arbitrium, seu usum rationis habeant, uti *colligitur cap. 1. h. t. juncta Glossa V. propriam.* ita ut si in loco minus religioso, minus v. g. à publicis sacrificiis, aut precibus &c. frequenti sepulturam rationabiliter aliquis eligat, validè, & licitè hoc factum fuerit *cap. cùm quis h. t. in 6.* & quamvis filius familias disponere non possit de bonis suis, nisi castrensia illa sint, aut quasi Castrensia; [illegible] consensu Patris sui, absque hoc tamen liberè sibi sepulturam eligere potest, *licet 4. §. quamvis h. t. in 6.* cùm in spiritualibus juribus non sit ita subjectus patriæ potestati, sicut subjectus est quoad bona temporalia; pro filiis tamen puberibus, si consuetudo regni permittat, possunt pater, aut mater, propinqui etiam alij, si ascendentes habeat, infra annos pubertatis [illegible] tibus sepulturam eligere, consentiscilicet hanc licentiam concedere. Religiosi tamen sepulturam eligere possunt, cùm nec proprium velle, nolle habeant, sed in Monasterio sepeliri debent, nisi adeò remoti a Monasteriis moriantur, ut commode ad sua monasteria deputari non possint, quo in casu etiam illis concedituri turam eligendi licentia, prout ex *cap. Religiosi 5. h. t. in 6.* vel si elegerint, sepeliendi in monasterio ejusdem Ordinis, si in civitate, ubi decesserunt, tale monasterium beatur, in quo commoratus, truus fuerit, vel si extra tale rium vixerit, & mortuus sit, etiam in Ecclesia Parochiali, Sacramenta percepit, sepeliri Potest tamen Prælatus ordinis Re qui in ordine tali se superiorem bet, sepulturam sibi extra Monas eligere, cùm ratio constitutionis bentis hanc electionem religiosis, scilicet proprium velle & nolle beant, non probet contra tales Prælatos qui sub nullius in suo ordine sunt, & in mukis proprium velle, nolle habent.

Graviter tamen etiam prohibetur religiosis, & Clericis sæcularibus *in cap. 1. h. t. in 6.* cujuscunque status, vel conditionis illi existant, ut neminem inducant ad vovendum, vel jurandum, vel fide interpositâ promittendum, quod apud ipsorum Ecclesias suam eligere velit sepulturam, aut electam non mutare, ita ut non tantùm irrita declaretur talis electio, & sepeliendi sint hi tales, non apud Ecclesias, quas elegerunt, sed apud illas Ecclesias, in quibus de jure sepeliendi fuissent, si nullâ electâ sepulturâ mortui fuissent, sed restituere debeant cadaver defuncti, si petatur, & omnia ea, quæ ratione sepulturæ illis obvenerunt, sub interminatione interdicti etiã Ecclesiastici, in Ecclesias eorum ferendi, si prohibitioni huic contravenerint, & ipso facto sint excommunicati taliter inducentes non absolvendi ab alio, nisi à Summo Pontifice extra articulum mortis, prout statuitur *in Clement. ult. §. sane de pœnis.*

§. III.

Quibus Ecclesiis jus sepulturæ competat, & quis possit jus sepulturæ concedere?

ORdinariè & commune jus attendendo competit jus sepeliendi tantùm Ecclesiis, populum, sive curam animarum habentibus, uti colligitur ex *Clement. 2. §. Verum h. t.* ex speciali tamen privilegio Summi Pontificis, etiam religiosis competere potest jus sepeliendi in suis Ecclesiis, aut Cœmeteriis, juxta relatam *Clement. ejusmodi h. t. & extrav. super Cathedram 2. §. hujusmodi h. t. inter communes:* ubi etiam decernitur quòd religiosi tales non teneantur permittere, ut funus ad Ecclesiam parochialem priùs deferatur, sed possint, etiam contradicente Episcopo, aut parocho, ad suam Ecclesiam deferre, si moniti priùs presbyteri hoc facere nolint. Possunt autem jus sepeliendi sive privilegium concedere Summus Pontifex pro tota Ecclesia legatus à latere intra suam provinciam, Episcopus, vel qui quasi Episcopali jurisdictione præditus est, intra suam Diœcesin, aut territorium, sed non nisi ex justâ causâ, & cum consensu Capituli, cùm inter ardua numeretur.

§. IV.

An pro sepultura aliquid exigi, vel accipi possit?

REspondetur primò fundum, sive terram nonsacram, quæ in cœmeterium, seu sepulturam fidelium consecratur, benedicitur, vel authoritate Episcopi deputatur, vendi, & emi posse absque Simonia, cùm sit propriè dicta rei temporalis pro pretio temporali emptio, & venditio. Postquam verò ad sepulturam fidelium consecratus, vel benedictus vel authoritate Episcopi publicâ deputatus fuit fundus talis, non potest pro pretio temporali vendi, ita ut pretium detur pro spirituali v. g. benedictione &c. absque Simonia naturalis juris, & divini. Imò dare sepulturam, aut terram sepulturæ pro pretio temporali in Ecclesia vel Cœmiterio, quod ad sepulturam fidelium ab Episcopo benedictum, vel deputatum est, aut honoratiorem locum pro pretio concedere, ad sepul-

turam, Simonia juris humani positivi est, cùm plurib[us] juribus hoc prohibeatur, ad cavendam scilicet omnem Simoniæ speciem: excusat tamen sæpius, si quæ pro his accipiantur, recepta consuetudo, ad quam observandam Laici v. g. obligantur, *juxta cap. ad Apostolicam 42. De Simonia.*

§. V.

Ad quid teneantur, qui alienum Parochianum sepeliunt; vel qui cadaver illius, qui alibi sepulturam elegit, in sua Ecclesia sepeliunt?

TEnentur hi tales, ad cadaver tale restituendum, & omnia ea, quæ ratione illius acceperunt, vel ut faciant amicabilem compositionem cum illis Ecclesiis, quarum jura læserunt taliter sepeliendo *cap. Ex parte 5. & cap. Cùm liberum 6. h. t.* Si tamen Ecclesia, quæ ad restituenda hæc talia agit, jus suum sive titulum (saltem apparenter justum) ad sepeliendum talem probaverit, quam obligationem probandi habet talis repetens Ecclesia, ob multa incommoda cavenda, quæ aliàs timeri possent.

§. VI.

A quo, cui, & ex quibus rebus, sit solvenda canonica portio Parochialis funeralium, & quando solvi non debeat?

SI quis extra Parochiam suam sepelitur, sive deinde in sepulchro majorum suorum sepeliatur, sive quòd alibi sepulturam sibi elegerit, de omnibus, quæ vel ex ultima mortui voluntate, vel ex occasione delati funeris, Ecclesiæ, a qua sepelitur, obveniunt, portio Canonica Parochialis solvi debet Ecclesiæ Parochiali, in qua defunctus sepeliri debuisset, quamvis extra talem Parochiam ille mortuus fuerit *c. i. h. t.* & Ecclesiæ illæ, ubi sepeliri voluit v. g. exemptæ, aut ex privilegio jus habent liberè sepeliendi eos, qui sepulturam apud ipsos elegerunt *c. In nostra 10. h. t.* ob reverentiam scilicet, & recognitionem erga Ecclesiam, in qua Sacramenta percepit; & divina audivit talis defunctus, & ob curam, quam de eo Parochialis Ecclesia habuit. Est autem hæc portio Canonica Parochialis (sic dicta, quia Ecclesiæ Parochiali debetur) tertia vel quarta pars dictarum obventionum, ita ut ex talibus relictis Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepultus fuit, duæ quartæ nonnunquam detrahantur, Episcopi una, de qua in *sup. tit.* dictum [illegible] & Parochialis altera. Hac tamen [illegible] attendenda est loci consuetudo, [illegible] *c. Certificari 9. h. t.* quæ in multis [illegible] bus, vel omninò hanc portionem Parochialem abrogavit, aut legitimè [illegible] eam præscripsit, vel usum jam [illegible] ut de illis tantùm hæc quarta [illegible] quæ cum defuncti corpore defer[illegible] vel de oblationibus factis ipso sepe[illegible] die, quamvis ab harum etiam [illegible] multi casus excusent, & recepta loci [illegible] suetudo.

§. VII.

Quibus sepultura Ecclesiastica sit concedenda vel deneganda?

IN genere dici potest, quòd omnes fideles seu baptizati in loco sacro sint sepeliendi, nisi lege canonicâ vel consuetudine, ob crimen aliquod sepulturâ Ecclesiasticâ priventur. *can. nullus 18. junct. Gloss. caus. 13. Quæst. 2.* sunt tamen plurimi etiam, quibus sacra sepultura neganda est, sic 1. prohibentur in loco sacro sepeliri infideles, hæretici, & qui non sunt baptizati, etiamsi sint infantes ex baptizatis parentibus geniti, aut Catechumeni. 2. prohibentur in loco sacro sepeliri, qui se ipsos sponte & voluntariè occiderunt, quod crimen in ordine ad privandum sepulturâ sacrâ non facilè præsumendum est, etiamsi quis reperiatur v. g. in puteo, vel flumine mortuus, aut suspensus, cùm per insidias, aut violentiam alterius &c. potuerit talis esse interfectus. 3. Prohibentur in loco sacro sepeliri excommunicati; quæ prohibitio *post Concil. Constan. in extravag. ad evitanda.* locum tantùm habet in excommunicatis, ac vitandis, ob rationem in *c. sacris 12. h. t.* allatam, ubi prohibetur excommunicatorum sepultura, quia, quibus vivis non communicavimus, nec mortuis communicare debemus, ergo à contrario sensu bene infertur, illis etiam mortuis per sepulturam cõmunicare nos posse, quibus vivis potuimus cõmunicare, sicuti possumus *ob extravag. allatam*, omnibus excommunicatis non denuntiatis, ac vitandis: negari tamen non potest, quòd hæretici in nostra Germania, si in sua hæresi impœnitentes moriantur, ob specialem prohibitionem in *c. excommunicamus 13. de hæret.* in loco sacro sepeliri non debeant, cùm indecens sit, ut in tali loco sepeliatur, qui præcisus est ab Ecclesia, neque suffragiorum Ecclesiæ capax est, & consequenter per talium in loco sacro sepulturam irreverentia fiat loco sacro: si tamẽ ob potentiam v. g. hæreticorum hoc devitari non possit, aut dudum sepulti in tali loco jaceant hæretici, nec delinquet parochus, ad hæc permittenda coactus, nec talium sepultorum cadavera exhumari debent, prout de vitandis ac denuntiatis excommunicatis videtur præcipere *cit. c. Sacris*, cùm per hos sepultos non denuntiatos aut vitandos, nec violetur Ecclesia, nec sine magno scandalo, ac perturbatione talis exhumatio fieri possit. 4. prohibentur in loco sacro sepeliri, qui in torneamentis seu hastiludijs, ex quibus probabile periculum mortis imminet, sunt mortui: qui in duellis (saltem solemnibus) occumbunt: qui manifesti sunt usurarij, nisi priùs restituerint, aut de restitutione cautionem idoneam præstiterint: qui sunt manifesti raptores, aut blasphemi, si impœnitentes decesserint: qui paschalem communionem ab Ecclesia præceptam peccaminosè neglexerunt: qui decimas Ecclesiæ non solverunt &c. vide *Sylvestrum V. sepultura. q. 10. dict. 2.*

§. VIII.

Quam pœnam incurrant, sepelientes eos, qui jure prohibentur sepeliri in loco sacro; vel qui prohibitis & illicitis modis inducunt aliquem ad eligendam sepulturam in suis Ecclesijs.

QUi interdicti tempore, in casibus non permissis, defunctos, scienter in loco sacro sepeliunt, vel qui taliter præsumunt sepelire, aut mandant, vel procurant, publicè scil. excommunicatos (denuntiatos aut vitandos) vel nominatim interdictos, vel usurarios manifestos, ipso facto sunt excommunicati. Eo quòd videantur graviter delinquere si voluntariè, scienter, & sponte, propriâ temeritate ducti hoc faciant in contemptum clavium) non absolvendi a hac excommunicatione, nisi priùs arbitrium Episcopi Diœcesani, cui injuria fuit irrogata, competentem satisfactionem fecerint, prout statuit *in Clement. eos, qui. 1. h. t.*

Ad secundum quæsitum supra jam responsum §. *2. h. t.*

TITVLVS XXIX.

DE PAROCHIIS, ET ALIENIS PAROCHIANIS.

I.

Quæ sit & dicatur Parochia, & quæ requirantur ad constituendam Ecclesiam parochialem, & in quibus illius jura consistant?

PArochia nonnunquam latè, & impropriè pro certa alicujus Diœcesis Ecclesia, quæ habet populum, certis limitibus distinctum, cujus populi curam habeat Rector, vel Presbyter illius Ecclesiæ, in ordine ad Sacramenta administranda: & hinc ad constituendam Ecclesiam Parochialem communiter tria requiruntur, fons baptismalis, jus sepeliendi, & cura fori pœnitentialis; potestas scilicet ligandi & solvendi in foro conscientiæ, ac alia Sacramenta ministrandi huic Ecclesiæ populo ministranda. Et quamvis horum aliqua alijs etiam Ecclesijs non parochialibus, competere possint, ex speciali privilegio, aut saltem consuetudine, rarò tamen hæc omnia uni eidemque Ecclesiæ competunt, nisi sit Ecclesia Parochialis.

Jura autem parochialia in his potissimùm consistunt 1. quòd in illa Ecclesia Parochiali parochiani de jure communi baptismum, & alia Sacramenta percipere debeant: 2. quòd diebus festis rem divinam ibidem audire debeant, & nullo privilegio, aut justa de causa, vel ex recepta consuetudine excusentur.

aut alij ex privilegio, vel concessione &c. non possint hæc talia ministrare, prout plurimis concessa facultas hæc est. 3. quòd nuptiæ in Ecclesia illa solemni ritu celebrentur, & nubentes benedicantur. 4. Quòd in illa Ecclesia, aut ejus coemeterio sepeliantur mortui regulariter, prout ex dictis jam patet. 5. Denique quòd decimæ, oblationes, & primitiæ, illi solvantur &c. in quibus tamen omnibus attendenda consuetudo, specialia privilegia, & singulares concessiones &c.

§. II.

An fines Parochiarum præscribi possint?

Resp. negativè, ita ut nec limites, qua tales, parochiarum, nec quæ finibus cohærent, unquam præscribi possint *c. super eo 4. h. t.* dummodo constet de finibus talibus, quòd legitimâ auctoritate constituti sint, ut ne scilicet perpetuis mutationibus, & perturbationibus consequentibus locus detur: & quamvis Episcopus v. g. Ecclesiam aliquam intra alterius Diœcesin præscribere possit, ut suæ jam jurisdictioni subjecta sit, si tamen hæc sit constituta ad designandos fines illius D. œcesis, aut cohæreat finibus talibus, præscribi non potest, quia in illo casu non confundunturtermini, ficuti confunderentur in posteriore casu.

§. III.

Quomodo dividendus sit Episcopatus inter Episcopum lapsum in hæresin, sed reversum ad fidem, & ex dispensatione receptum, ac inter Episcopum eidem substitutum?

Videatur de hac raræ praxis speciali quæstione *c. si Episcopus h. t.* uti & de illis. quæ in §. 4. subsequente per duo capitula explicantur, *c. nullus 3. & c. significavit. 5. h. t.* cùm nihil peculiare contineant, quòd non satis constet ex alibi dictis.

TIT V.

TITULUS XXX.

DE DECIMIS, PRIMTIIS ET OBLATIONIBUS.

SECTIO I.

De definitione & divisione decimarum ac obligatione eas solvendi.

§. I.

Quid, & quotuplices sint decimæ?

DEcimæ in genere, propriè tamen dici possunt, *quòd sint pars decima fructuum aut lucri justè acquisiti, ad quam petendam jus competit Ecclesijs Parochialibus ratione ministerij Sacramentorum*: ita ut jus hoc accipiendi decimas, sit jus spirituale, sive spirituali annexum, quia dependet à ministerio spirituali, à ministerio scilicet Sacramentorum ministrandorum.

Triplices autem communiter assignantur decimæ, reales, personales, & mixtæ. Reales dicuntur, quæ exprædijs, sive bonis immobilibus solvuntur, ex agris v. g. hortis, vineis sylvis &c. Personales sunt, quæ ex lucro, hominis industriâ quæsito, penduntur, ex negotiatione v. g. artificio, venatione, piscatione &c. Mixtæ denique sunt, quæ ex fructibus pecorum vel gallinarum, anserum &c. ex lacte, caseo, ovis &c. in proprijs prædijs concurrente industriâ hominum, acquisitis solvuntur, ita ut partim prædiales, partim personales sint, si tamen hoc tertium genus decimarum admittere placeat, quod non omnibus placet, qui putant omnes decimas ex prædijs, aut fructibus animalium solvendas, prædiales, ideoque reales dici debere; decimas verò, quæ præcisè respondent industriæ & labori hominum, personales dici debere. Decimæ sunt autem decimæ reales hoc modo acceptæ, subdividi in majores, quæ ex frumento v. g. & vino &c. solvuntur; & minores, quæ ex hortis, fœtibus animalium, & alijs minutioribus solvuntur. Sunt quidem etiam decimæ laicales, quæ jam olim ab Ecclesijs, quibus exolvebantur, in laicos translatæ sunt ob justam scilicet causam, si dubium non sit de decimis aliquibus, laicæ fuisse Ecclesiasticæ, pro Ecclesia posse Christianos præsumendū, cum unusquisque mævam suam institutionem Ecclesiæ ministris debitæ sint decimæ.

§. II.

Quo jure decimæ introductæ sint & debeantur ministris Ecclesiæ?

DEcimæ materialiter & secundùm substantiam spectatæ, quatenus sunt stipendium necessarium ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, jure naturali, ac divino debentur, tum quòd

ſticia præcipiat, ut neceſſaria vitæ tanquam debitum ſtipendium, ſubminiſtrentur illis; tum quòd ex Chriſti præcepto, dignus ſit operarius cibo ſuo *Matt.* 10. Quatenus verò ſunt certa & determinata quota, decima v. g. pars fructuum, tempore quidem legis Moyſaicæ jure divino poſitivo debebantur Levitis, juxta *caput 27. Levitici*; in novo autem teſtamento clericis de jure poſitivo canonico tantùm debentur, cùm nulla lex divina in novo Teſtamento extet, qua obligentur fideles ad decimam partem dandam clericis, multa autem ſint SS. Canonum præcepta ad hanc quotam obligantia. Poteſt quidem dici, deberi decimas etiam in novo teſtamento originaliter de jure divino, eo quòd canonica inſtitutio, circa decimas dandas, originem ſuam acceperit ex jure divino, in antiqua lege decimam talem partem præſcribente; & quatenus ſolvuntur in recognitionem ſupremæ Majeſtatis, formaliter etiam de jure divino præcepta ſint, non tamen probari poteſt efficaciter, quòd formaliter acceptæ, ut ſunt hæc determinata quota miniſtris Eccleſiæ ſolvenda, ſint juris divini.

Sectio II.

De rebus, ex quibus decimæ ſunt ſolvendæ, & de modo, quo ſolvi debent.

§. I.

Ex quibus rebus decimæ ſive prædiales, ſive perſonales ſunt ſolvendæ?

COmmunis ac certa Doctorum omnium ſententia eſt, quòd ſolvi per ſe debeant decimæ prædiales ex omnibus proventibus rerum omniũ tam mobiliũ, quàm immobiliũ, uti patet ex *c. nuntios. 6. c. ex parte. 21. c. tua 26. & pluribus alijs hujus tit. capitulis.* Ubi in ſpecie certæ nonnunquam res exprimuntur, ex quibus debent dari decimæ; & aſſeritur etiam, quòd integrè ex ſolvi debeant, ac ſæpius eodem anno, ſi ſæpius & diverſis temporibus ſeminati ac producti fructus fuerint, & qui in mora culpabili ſolvendi ſunt, cenſuris etiam Eccleſiaſticis ad harum ſolutionem compelli debeant.

Decimæ verò perſonales, ex omnibus quidem illis, quæ induſtriâ hominis, & hujus labore licitè acquiſita ſunt, etiam ex ſtipendio militis, advocati, procuratoris &c. ex præda, venatione, piſcatione, aucupio (ſi tamen inter perſonales has poſteriores numerare velis) ſolvi debeant, jus commune ſpectando, uti *exc. 22. & 23. ac alijs pluribus hujus. tit.* patet, plurima tamen tam de his decimis perſonalibus, quæ omnino abrogatæ per contrariam conſuetudinem videntur, quàm de prædialibus legitima conſuetudo immutavit, quæ ſervanda erit in hac juris poſitivi materia.

§. II.

Virùm ex rebus illicitè acquiſitis debeantur decimæ, & an ex acquiſitis titulo lucrativo?

DEcimæ prædiales etiam ex rebus injuſtè & illicitè acquiſitis ſolvendæ ſunt; ſic ex fructibus agri, quamvis uſurariâ pecuniâ hic coemptus ſit, aut illius poſſeſſio violentè acquiſita ſit, debentur decimæ prædiales, cùm prædo aut uſurarius non debeat eſſe melioris con-

conditionis, quàm justus Dominus, & bonæ fidei possessor. Circa personales tamen decimas, ubi earum adhuc usus est, distingui debet, ita ut non debeant solvi, nec ab Ecclesia accipi possint, si res injustè contra justitiam commutativam sint acquisitæ, per furtum v. g. rapinam &c. ita, ut talium rerum dominium non acquiratur accipienti, tum quòd nullo modo de tali re disponere possit ille, qui taliter hæc injustè acquisivit; tum quòd Ecclesia, hæc à non Domino tradita, accipere non possit, ne videatur illius injustitiæ cooperari: solvi verò debeant, si res illicitè quidem, ob turpem causam v. g. contra temperantiam, castitatem, seu similem virtutem &c. acquiruntur, ita tamen ut earum dominium accipiens sibi acquirat, nisi fortassis ex hac etiam acceptione scandalum oriretur, si Ecclesia decimas personales ex his etiam illicitè acquisitis acciperet.

Ex illis verò, quæ titulo gratuito, sive lucrativo acquiruntur, ex hæreditate v.g. legato, donatione liberali &c. quòd de jure communi solvendæ sint decimæ, multi concedunt, cùm jura loquantur universaliter, quando de decimis solvendis loquuntur, de omnibus bonis, & de omni lucro licito solvendas decimas, asserentia; fatentur tamen etiam ad consuetudinem hac in re attendendam, & multas alias exceptiones faciunt, ut meritò probabilior sententia videatur, quòd ex taliter acquisitis nullæ decimæ personales sint solvendæ, cùm hæ de jure communi tantùm solvi debeant ex lucro, industriâ vel operatione hominis acquisito, qualiter acquisita non sunt, quæ gratuitâ liberali donatione &c. acquiruntur.

§. III.

An & quâ ratione decimæ sint integrè, & absque diminutione solvendæ?

QUòd integrè solvi debeant decimæ prædiales, & quæ mixtæ dicuntur ex dictis & variis *hujus tit.* jurib[us] tet: censentur autem integrè [sol]vantur non deducendo priùs ex [fru]bus indecimatis census, tributa, expen[sas] pensiones &c. aut alia debita, ut colli[gen]tur ex *c. cùm homines. 7. t. Tit. [pr]æc. 26. & c. cùm non sit, 33. h.t.* hæc enim [de]ducendo priùs, quàm decimæ solvantur, magna fieret diminutio cum præjudicio Ecclesiæ & divini cultûs inventa cùm hic temporalibus creditoribus dominis postponeretur; & quæ fructuum nomine in jure illi tantùm fructus veniant, qui deductis expensis persunt, intelligi tamen hæc accepta debet non in ordine ad decimas, [sed] reparationem damni ob factam [ab]nem. Ex personalibus verò decimis solvi debeant, deduci priùs possint pensæ, quæ necessariò & utiliter [ad] crum acquirendum factæ sunt, ita [col]gitur ex *c. pastoralis. 28. h.t.* cùm [ta]m pensæ non possint computari [nec] ctum industriâ & operâ hominis [ac]quisitum, ex quo decimæ personales [so]vi debent, si earum aliquis usus est.

SECTIO

SECTIO III.

De iis, qui obligantur solvere decimas, & ijs qui per privilegium sunt exempti.

§. I.

Quinam in genere teneantur solvere decimas?

OMnes fideles baptizatos, qui in spiritualibus subjecti sunt alicui parocho, à quo Sacramenta recipere debent, obligatos esse per se, & ex debito personali ad dandas decimas, nisi legitimo aliquo titulo sint immunes, communissima TT. & CC. sententia docet, & probatur tum ex jure *c. transmissa 23. & c. à nobis 24. h. t.* tum ex ratione, quòd decimæ solvantur in stipendium sustentationis pro spirituali cura à parochis & ministris Ecclesiæ præstanda: ex reali verò obligatione ad decimas solvendas obligantur, qui rem obnoxiam antea decimis de facto obtinent, cujuscúnq; statûs, conditionis, ordinis ac dignitatis sint, nisi legitimè sint ab his dandis exempti, cùm res, quæ de jure est decimabilis, cum hoc onere transeat ad quemcúnque transit. Et hinc quamvis Judæi & alij non baptizati, personali obligatione non teneantur ad solvendas decimas, cùm non sint subjecti Ecclesiæ, & consequenter parochi v. g. eorum pastores non sint, obligari tamen possunt obligatione reali, vi illius scilicet rei, quæ priùs, antequam ad eas pervenerit, decimas præbebat Ecclesiæ, & nunc in eorum est possessione *c. de terris 16. h. t. & c. quanto 18. de usuris.* si tamen dimittere talia prædia v. g. nolint prout ex *citato c. de terris* colligitur.

§. II.

Quinam in specie obligentur solvere decimas, vel non?

DE clericis dubitatur 1. utrùm etiam hi solvere decimas teneantur, cùm de clericis dicatur, novum genus exactionis esse, si clerici à clericis decimas exigant *c. novum genus. 2. h. t.* Respondetur tamen 1. Summum Pontificem per se, & ex debito personali non obligari posse ad solvendas decimas, cùm nulli ordinario pastori in spiritualibus subsit, per accidens tamen fieri posse, ut etiam ille obligatione reali obligetur ad decimas dãdas vi bonorũ patrimonialium v.g. ad decimas dandas obligatorum priùs quàm ille fieret Pontifex; quod ipsum etiam de Episcopis, & Ecclesiarum rectoribus, ac parochis dici debet, non obligari scilicet eos ex debito personali ad decimas dandas, cùm nullum jus aut consuetudo eos obliget, obligari verò nonnunquam ex debito reali, ratione bonorum suorum patrimonialium ad decimas solvendas jam priùs obligatorum, cùm ab hoc onere rebus impositio non eximat Episcopatus, aut parochi ratio. De illis verò clericis, qui non ministrant divina alijs fidelibus ex officio, satis quidem certum est, quòd ex reditibus suis, quos titulo beneficij, ut clerici, percipiunt, nullas alijs clericis decimas persolvant, quod solùm volunt *citata verba c. novum*, & desumpta ex antiquo testamento de Levitis decimas non solventibus, paritas probat: de alijs verò proventibus titulo

temporali acquisitis, & quos obtinent, ut Laici, quòd per se, & ex personali obligatione ad decimas solvendas teneantur illis pastoribus, à quibus Sacramenta, & divina percipiunt, ultima *cit. c. Novum*: verba probant, ubi dicitur: *illi profectò Clerici, qui à Clericis spiritualium ministeriorum labores percipiunt, decimas eis debent*: & confirmat ratio, quia respectu bonorum, & redituum talium, temporali titulo acquisitorum, per accidens est, quòd sit Clericus, ergo in his quoad solvendas decimas non attenditur ut Clericus, sed ut Laicus, qui à solvendis decimis exemptus non est.

Secundò dubitatur de religiosis, utrùm hi teneantur ad præstandas decimas. R. de jure communi obligari illos ad decimas prædiales solvendas illi parocho, in cujus parochia eorum prædia sita sunt, nisi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem ab hoc onere sint exempti, prout colligitur *ex c. 3. 4. & 10. h. t. & ex c. statuto 2. eodem in 6.* ita ut de jure antiquo, prout ex modò *cit. c. statuto* Diœcesanorum etiam seu Episcoporum judicio se sistere debeant, si super decimis ab Ecclesiis Parochialibus conveniantur, nisi non tantùm quoad personas religiosas, sed etiam quoad res suas, & decimas à jurisdictione Episcopi exempti essent.

Tertiò dubitatur de pauperibus, utrùm isti ad decimas præstandas sint obligati: cui dubio respondetur, si communi tantùm paupertate laborent, tenues quidem reditus habentes, sufficientes tamen ad pauperem suam Familiam sustentandam, etiamsi detractæ fuerint decimæ, obligari illos ad dandas decimas, ob generalia verba juris, quæ de[bent] marum solutionem præscribunt: si [ta]men extremâ necessitate laborent, [ut] ita gravi, ut solutis decimis non habe[ant] necessaria ad se suosque congruè & [ho]nestè sustentandos, non obligari, [cum] ad meliorem fortunam provenerint [qui]enim præceptum solvendi decimas [est] Ecclesiasticum, & affirmativum, [non] autem præcepta non semper obligant, neque cum tanta difficultate, consequenter credibile non est, quòd Ecclesia [illos] ad præstandas decimas hos tales obligare voluerit.

Quartò dubitatur, dominus prædii decimabilis, an colonus sive conductor decimas dare debeat? R. pro diversitate factæ locationis decimas vel ab hoc vel ab illo solvendas: si dominus conduxit operam coloni pro pensione pecuniaria, ita ut omnes fructus ad dominum pertineant, tum omnes decimæ prædiales debet dominus solvere, [cui] omnes fructus ad eum perveniunt: [si] verò ipsemet colonus conduxit prædium pro pensione pecuniaria aut fructuum, ut singulis annis v. g. certas summas scaphas solvere domino debeat, [ille] ipse decimas ex fundo v. g. sibi [provenientes] integras solvere *c. Non est. 22. §. [Si] non sit 33. h. t.* vel si partem fructuum dominus accipiat, & colonus [reliquam] partem accipiat, debet uterque pro [rata] parte decimas solvere; *c. A nobis 34. h. t.*

§. II.

§. III.

An quis per privilegium possit eximi ab obligatione solvendi decimas, & per quem?

PApa potest quidem valide de potestate absoluta præceptum sive obligationem solvendi decimas, quoad omnes Christianos tollere, modò ministris Ecclesiæ de congrua sustentatione provisum sit, cùm hæc obligatio, qua talis, non ex jure divino, sed Ecclesiastico proveniat: vix tamen videtur causa sufficiens excogitari posse, hujus tam universalis abrogationis licitè faciendæ. Quòd tamen per speciale privilegium particulari personæ concessum, vel per generale toti communitati alicui concessum possit immunitas à decimis obtineri, vel à Papa, vel à jure communi, probant nimis manifestæ experientiæ, cùm talis relaxatio nec præjudicet aliis, qui decimas solvere debent, nec contrarietur juri divino. Hanc autem exemptionem non Episcopi, aut alii Prælati inferiores concedere possunt, sed solus Summus Pontifex, cùm illi contra jus commune disponere non possint, possit autem hic.

§. IV.

Quænam privilegia exemptionis à decimis sint concessa religiosis, vel etiam Clericis, jure communi?

DE jure communi antiquo Monachi seu religiosi, imò & Clerici regulares in communi viventes, sunt exempti à solvendis decimis etiam prædialibus, ex illis scilicet prædiis, quæ propriis manibus seu laboribus, aut sumptibus excolunt. Quod tamen commune & universale privilegium per jura posteriora multùm restrictum fuisse ex *c. ex parte 10. h. t.* patet (ubi hæc exemptio, in quantum religiosos omnes concernebat, concessa tantùm fuit quoad novalia, quæ propriis manibus, aut sumptibus excolebant, & ad nutrimenta animalium suorum sive pascua, ac hortos) & adhuc ampliùs per *c. Nuper 34. h. t.* ubi decrevit Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi, ut religiosi imposterum de bonis & prædiis, quæ post dictum Concilium acquisiverunt, etiamsi propriis manibus aut sumptibus excolant, decimas solvant illis Ecclesiis, quibus solvi ex talibus prædiis decimæ debebant, antequam ad religiosos prædia talia pervenerint, nisi aliter cum ipsis Ecclesiis componant (tum ut ne occasione privilegiorum nimiùm graventur Ecclesiæ parochiales, tum ut Ecclesiarum Prælati & Rectores promptiores sint ad jura religiosorum defendenda contra violatores) etiamsi ea prædia pro dote & fundatione seu sustentatione monasterij aut Ecclesiæ sint assignata, cùm enim talia acquisita cum suo onere transeant, & priùs, antequam ad monasterium devenerunt, onus decimarum habuerint, consequenter mirum non est, si cum onere hoc suo ad religiosos transiverint, si aliunde privilegiati non sint. Sicuti tamen *hoc c. Nuper* non extendit se ad novalia, quæ post Concilium Lateranense suis laboribus aut sumptibus excoluêre religiosi, ob odiosam restrictionem, quæ nullam de novalibus mentionem facit & consequenter, non ob-

stante *c. Nuper.* immunes sunt religiosi *vi capituli ex parte*: à solvendis decimis ex novalibus, suis laboribus, aut sumptibus post Lateranense etiam excultis, ita constitutioni illi *in cit. capit. Nuper* factæ, non derogatur per concessa postmodum religiosis privilegia, nisi per clausulam specialem, derogantem omni contrariæ constitutioni, sub expressis verbis, *in Concilio etiam generali factæ*, ob defectum scilicet intentionis in concedente privilegium, prout passim docetur de constitutionibus in Generali aliquo Concilio factis: & hinc si hodie concedatur religioso ordini privilegium immunitatis à solvendis decimis, absque speciali derogatione *c. Nuper.* extendit quidem se tale privilegium, ut de prædiis non teneantur solvere decimas hi religiosi, si, antequam ad illos talia prædia devenerunt, nullæ ex illis solutæ fuerunt decimæ, non tamen extendit se ad prædia, ex quibus decimæ solutæ fuerunt, antequam ad religiosos prædia talia devenerunt: si verò in concessione immunitatis hujus expressè derogetur *c. Nuper*, vel omni contrariæ constitutioni, in Concilio Generali etiam factæ, immunes erunt religiosi tales à dandis decimis, etiamsi priùs, quàm ad illos talia prædia devenerunt, decimæ ex illis solutæ fuerunt.

§. V.

De interpretatione privilegij exemptionis à decimis solvendis?

PRimò privilegium, quo à Sede Apostolica aliqui in genere eximuntur à solvendis decimis, intelligi non debet de prædiis conductitiis, prout sumitur ex *c. Dilecti* 8. *h. t.* quia privilegium Principis, quatenus cedit in alterius præjudicium, strictè interpretari oportet, ut grave damnum inferatur tertio, cui graviter nocere non intendit, qui privilegium concedit, Pontifex.

Non extendit se Privilegium hoc immunitatis, ad agros v. g. & fundos, qui aliis excolendos in Emphyteusin v. g. aut aliter propriè elocant, quòd etiam his decimæ solvi debeant à colonis v. g. patet ex *c. Licet* 11. *h. t. & ex Clementina* 1 *eodem* tum ob rationem paulò antè allatam, tum quòd verba privilegij plerumque tantùm eximant à decimis solvendis ex prædijs, quæ propriis laboribus, aut sumptibus excolunt, quorum neutrum fit in casu hoc: si tamen privilegium esset reale, & diceret, *eximi prædia quæcunque forum talium ab onere solvendarum decimarum*, tum in tali casu etiam elocata ab his religiosis prædia gauderent concessâ immunitate, cùm prædia etiam elocata sub dominio talium religiosorum maneant.

Tertiò privilegium talis exemptionis, quamvis ex parte eorum, quibus datur tale privilegium, favorabile esse possit, quatenus scilicet favet religioni, absolutè tamen odiosum potiùs est, & consequenter strictè interpretandum, tum quia juri communi derogat, tum quia cedit in præjudicium tertij, Ecclesiarum scilicet Parochialium, parochorum &c. & hinc id ita intelligendum est, ut ultra verborum propriam, & usitatam significationem, extendi non debeat, etiam ob majoritatem rationis, & si nulla exceptio aut limitatio apposita sit, omnia quidem comprehendat, si usitata signi-

ficatio

ficatio exigat, & nullæ conjecturæ de strictiore præsumendâ privilegium concedentis mente, aut contradictionis, seu absurdi devitandi necessitas, &c. urgeat, uti colligitur ex *c. Ad audientiam 12. h. t.*

§. VI.

Quibus modis privilegium non solvendi decimas amittatur?

TRibus potissimùm modis hoc privilegium amitti censetur,

Primò, si privilegium tale progressu temporis in grave præjudicium Ecclesiæ Parochialis cedat, vel eorum, ad quos aliàs tales decimæ pertinerent, ita ut scandalum, & querelæ justæ inde oriantur; in tali enim casu cessat, aut revocari debet tale privilegium, uti sumitur ex *c. Suggestum 9. h. t.* cùm non sit intentio concedentis tale privilegium immunitatis à solvendis decimis, in grave præjudicium alterius Ecclesiæ illud concedere.

Secundò amittitur hoc privilegium immunitatis per non usum, sive usum contrarium quadraginta annis de jure novo continuatum, si scilicet per tantum temporis spatium decimæ à privilegiatis solutæ sint, intra hoc enim tempus præscribi potest obligatio etiam contra Ecclesias.

Tertiò amittitur hoc privilegium per transactionem, seu compositionem inter partes post obtentum privilegium factam, uti colligitur *ex cap. 8. & 9. h. t.* (cùm per talem conventionem fieri videatur privilegii renuntiatio) & per alienationem prædiorum, quæ ratione privilegii religiosis v. g. concessi exempta erant, ab onere decimarum, cùm per talem alienationem jam non sub privilegiatis, quibus principaliter immunitas à solvendis decimis ex hoc prædio suo concessa est, maneat prædium tale, sed transeat ad dominum non privilegiatum.

SECTIO IV.

De personis & Ecclesiis, quibus pendendæ sunt decimæ, & tempore ac loco, quo sunt solvendæ.

§. I.

Quibus personis & Ecclesiis decimæ sunt solvendæ.

DE jure communi Canonico Parochis, sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium decimæ ex fructibus prædiorum, quæ intra fines cujuscunque sita sunt, integræ solvendæ sunt, ut constat ex *c. Cùm contingat 29.* & ex *c. Cùm in tua 30. h. t.* ita ut fundatam in jure intentionem pro se habeat Parochus, in ordine ad decimas, contra quemcunque possessorem juris decimandi, cui jus immunitatis probandæ incumbit, cùm ex primæva decimarum institutione jus decimandi annexum sit curæ animarum. Negari tamen non potest, quin aliis etiam sæpe Clericis, Præpositis v. g. Decanis, Canonicis, vel aliis beneficiatis, secundùm portionem, quæ eorum dignitatibus, beneficiis, &c. applicatæ sunt, jus decimandi competat (uti colligitur etiam *ex c. Ex parte 21. h. t.*) postquam auctoritate Ecclesiæ reditus cujuscunque Parochiæ in plura beneficia sunt divisi; cùm

cùm etiam hi vi suorum beneficiorum in spiritualibus populo inserviant: & quamvis religiosis vi statûs sui non conveniat proprium jus percipiendi decimas, neque illis ex jure communi hæ debeantur, cùm non obligentur ex vi statûs sui, & ex officiò in spiritualibus ministrare, possunt tamen illis decimæ competere ex speciali privilegio, aut ex unione Ecclesiarum Parochialium facta monasteriis, &c.

Sunt autem decimæ prædiales illi Parochiæ ordinariè solvendæ, quamvis baptismalis non sit, intra cujus fines prædia decimabilia sita sunt, etiamsi in alia Parochia ille, ad quem talia prædia pertinent, habitet, & Sacramenta percipiat, ut colligitur ex *c. 29. & 30. h. t.* cùm enim decimæ tales prædiales sint onera realia, quæ ipsis prædiis frugiferis inhærent, consequenter non attenditur possessor, aut colonus, vel dominus prædii, in ordine ad decimas ex illis præstandas, sed Parochia, intra quam sita sunt. Vult tamen Pontifex in *c. Cùm sint 18. h. t.* hoc in negotio recurrendum ad consuetudinem, quæ observari debet, uti etiam præscribitur in *c. Ad Apostolicæ 20. h. t.* ubi etiam de personalibus decimis, si earum adhuc usus alicubi viget, asseritur, quòd illi Ecclesiæ, in qua quis domicilium, aut quasi domicilium habet, & in qua Sacramenta percipit, præstari debeant, cùm decimæ tales velut onus merè personale personam sequantur.

Mixtæ denique decimæ, ubi earum usus est, & ex fructibus, ac fœtibus pecorum solvuntur, de jure communi illi Ecclesiæ solvendæ sunt, intra cujus terminos pecora pascuntur; vel si in diversis Parochiis per notabile tempus pascantur, in alia tamen accubent, & ovile [illegible] habeant, inter Ecclesias tales decim[illegible] illæ sunt pro portione dividendæ, [illegible] aliud recepta consuetudo obtineat, [illegible] in hac materia multùm valet, & diligenter observari debet.

§. II.

De tempore & loco, quo pensiones sunt decimæ.

SOlvendæ sunt decimæ prædiales [illegible] tim, postquam fructus à solo separati sunt, & collecti, ut constat ex *c. [illegible] homines 7. junct. Gloss. verbo fructibus lectis h. t.* neque enim in illis solvendis quæ alteri debentur, moram nor opportet, neque prævia monitione necessaria est, nisi qui morantur, per censum cogi debeant. Personales verò decimæ [illegible] adhuc usus est, commodissimè solvuntur ad multa incommoda cavenda, [illegible] finem anni. Mixtæ denique, quæ [illegible] tibus pecorum, & fructibus horum [illegible] vuntur, citiùs aut tardiùs solvi debent [illegible] ratione utilitatis, &c. in his tamen [illegible] fulenda & attendenda consuetudo.

Ad locum, in quo solvendæ sunt [illegible] mæ, quod attinet, non tenetur [illegible] dominus prædii, vel colonus deferre [illegible] suis sumptibus, si jus commune attendatur, ad horreum Parochi, vel Ecclesiæ, [illegible] obligatio ista nullo jure probari possit; certiores tamen facere priùs debent Parochos de fructibus in horrea conclusis, ut per Procuratores saltem [illegible] decimis provideant; attendenda tamen iterum est circa hoc punctum consuetudo recepta.

Sect[illegible]

SECTIO V.

De decimis novalium.

§. I.

Ad quem pertineant decimæ novalium, spectato jure communi?

NOvale in ordine ad decimas, dicitur *ager v. g. de novo ad cultum seu culturam redactus, de quo non exstat memoriæ, quòd aliquando cultus fuerit. c. Quid per novale 21. de V. S.* quæ autem terræ, aut prædia semel sunt novalia, semper censentur novalia, quoad immunitatem à solvendis decimis, si privilegiatus v. g. sit aliquis, ut de novalibus suis nullas decimas solvat, uti probatur ex *c. ult. de privileg.* independenter tamen à tali exemptione, novalium decimæ spectato jure communi ad eam Parochiam pertinent, intra cujus fines prædia de novo culta sunt sita, prout decidit. *in c. Quoniam 13. h. t.* cùm enim decimæ novalium sint prædiales, consequenter eandem obligationem habent, quam habent aliæ decimæ prædiales. Quòdsi verò intra Diœcesin quidem novalia excolantur, non tamen intra fines certæ Parochiæ, cum decimæ eorum, ad Episcopum pertinent, qui alteri cuidam Ecclesiæ applicare eas potest, vel suis usibus reservare *c. quoniam 13. h. t.*

§. II.

An privilegium de non solvendis decimis extendatur etiam ad novalia, vel non extendatur?

PRobabilius est, quòd privilegium absolutè concessum de non solvendis decimis ex propriis prædiis, etiam extendendum sit ad novalia, post concessum privilegium exculta, uti colligitur ex *c. Ad audientiam 12. h. t. & ex c. Ex parte 10. & 27. eodem.* quia verba generaliter & indefinitè loquentia secundùm propriam eorum significationem, de omnibus prædialibus decimis intelliguntur, quo nomine etiam decimæ novalium veniunt, nisi enormis læsio Ecclesiæ Parochialis, contra quam hæc à decimis solvendis immunitas conceditur, aliter intelligi talia verba velit.

§. III.

An privilegium percipiendi decimas etiam ad novalia se extendat?

PRivilegium percipiendi decimas, ex prædiis ad Ecclesiam Parochialem de jure pertinentibus, non extenditur ad decimas novalium, quæ intra fines talis Ecclesiæ post concessionem privilegii excoluntur, nisi harum etiam decimarum in concessione privilegii expressa mentio fiat, prout sumitur *exc. 2. h. t. in 6.* cùm tale privilegium velut odiosum, & præjudicans Ecclesiæ Parochiali v. g. restringendum potiùs videatur, quantum verborum proprietas patitur, ut non extendatur ad futura, sed præsentia tantùm prædia, quæ tempore concessi privilegii decimabilia fuerunt. Ex

quamvis privilegium negativum, non solvendi decimas, absolutè concessum, etiam ad novalia se extendat, hoc tamen de privilegio affirmativo, percipiendi decimas, dici non potest, ob majorem illius præ hoc universalitatem, quam habet negatio præ affirmatione, & majus præjudicium Ecclesiæ: Quòd si verò privilegium alicui concedatur, decimas ex novalibus etiam percipiendi, qui antiquas decimas in tali loco percipere solet, non debet illud extendi ad decimas novalium, quas alij tempore concessi privilegij possidebant, tanquam jure sibi debitas, sed intelligi debet tantùm de illis novalibus, quæ post impetratum privilegium fiunt, & secundùm illam quantitatem, in qua antiquas decimas percipit *c. statuto 2. h. t. in 6.* Ex quo *c.* §. *statuimus* insuper patet, quòd privilegium tale in casu, quo antiquæ decimæ percipiuntur ab aliquo, ad decimas novalium percipiendas concessum, extendi non debeat, ultra medietatem talium decimarum, quamvis antiquas decimas integras percipiant, ne nimiùm scilicet præjudicetur alijs Ecclesijs, ad quas de jure decimæ tales pertinerent.

§. IV.

An præscriptio decimarum intra certum locum extendatur ad decimas novalium; & an si fundus mutetur, ita ut v. g. ex prato fiat ager, maneat obligatus ad decimas solvendas, sicut ante?

Qui præscripsit decimas prædiales intra fines alicujus Parochiæ, non potest vi illius præscriptionis percipere decimas novalium, postea intra eand[em] parochiam factorum, nisi ex rationabili causa ostendat illas ad se pertinere, [quod] sumitur ex *c. cùm contingat 29. h. t.* [in] enim non plus præscribatur, quàm [pos]sideatur, novalia autem nondum [fu]erint, quando antiquas decimas [in] Ecclesiam talem præscripserat aliquis, [non] sequenter præscribi non poterant [de]cimæ ex talibus novalibus præstandæ, [et] si fundus ille, aut terra illa etiam [in]culta priusquam ad novale redacta esset, [alia] decimarum nomine, glandes v. g. [por]cas &c. persolverit, hoc enim in casu [fun]dus ille jam ut decimabilis possessus [et] præscriptus, in novale permutatus, de[cem] decimas solvere deberet.

Quòd si enim (quæ ultra quæstio[nem] hujus paragraphi est) fundus ante[a non] ad decimas obligatum mutetur; ita ut [de] prato v. g. fiat ager &c. (quam mutatio[nem] potest facere fundi talis dominus pro arbitrio suo) decimæ præstan[tur] ex fundo taliter mutato eidem debe[an]tur, cui priùs ex fundo tali decimæ [so]lutæ fuerunt *c. Commissum. 4. h. t.* [in] ut etiam, fertilior si per mutationem [fa]ctus fundus ille factus sit, fertiliorib[us] decimæ dari debeant) quamvis eandem [ter]ritas hujus terræ mutetur, ut jam [non] fructus ferat, manet tamen eadem [de]cimabilis substantia, eadem scilicet terra decimabilis, consequenter, nisi consuetudo decimæ fructuum illorum, quos fundus mutatus nunc profert, abrogaverint, ex fructibus modò progenitis decimæ dari debent. Si quidem si per transactionem, vel privilegium, ex vineis v. g. debeantur decimæ Ecclesiæ alicui, ex agro autem fuerit mutatio facta in vineas; consequenter [hæc]

huic Ecclesiæ, jam ex vineis debentur decimæ, cui juxta factam transactionem, aut concessum privilegium sunt decimabiles vineæ, nisi per frequentes tales mutationes nimiùm pateretur Ecclesia Parochialis, cui in tali casu per imploratum etiam judicis officium succurri deberet.

Sectio VI.

De variis modis, quibus acquiri potest jus decimandi in alia Ecclesiâ, aut Parochiâ, vel immunitas ab obligatione solvendi decimas?

§. I.

An & qua ratione per consuetudinem acquiri possit jus decimandi, in aliena Ecclesia, aut Parochia?

UT Ecclesia aliqua, monasterium, vel persona Ecclesiastica, jus acquirat percipiendi decimas, ex prædijs intra alienam parochiam sitis, per consuetudinem legitimè præscriptam obtineri potest *c. cum sint* 18. *& c. ad Apostolicæ* 20. *h. t.* cùm enim decimæ prædiales, absolutè loquendo, non sint juris divini sed Ecclesiastici tantùm, consequenter præscribi possunt ab illis, qui spiritualia possidere possunt (& quidem ut probabilior sententia habet, 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali, si sine titulo ab Ecclesia non Parochiali v.g. contra Ecclesiam non Parochialem præscribantur) & qui in certa v.g. terra jus decimandi præscripsit, habet jus percipiendi decimas ex omnibus fructibus, qui in illa terra nascuntur, nisi ex certis fructibus juxta receptam consuetudinem nullæ decimæ in illo loco solverentur, aut certum tantùm genus decimarum, majores v. g. non autem minores, quæ semper Ecclesiæ parochiali solutæ fuerunt, præscripserit.

§. II.

An & quomodo jus decimandi per transactionem, & quibus præterea modis acquiri possit personis Ecclesiasticis?

QUòd transigere possint super decimis inter se parochi v.g. ita ut jus decimandi uni, vel alteri, vel utrique secundùm diversas partes conveniat *exc. 3. & 9. h. t.* constat (modò in tali transactione nullum pactum Simoniacum interveniat) neque speciali tali transactioni, per privilegium exemptionis, à solvendis decimis, postmodum superveniens, derogatur, nisi expressâ mentione illi derogetur, prout sumitur *ex c. multiplici. 3. h. t.* cùm non fuerit suæ intentionis, ut ait in relato c. Pontifex, per privilegium concessum, transactioni factæ derogare, & sic jus parti jam acquisitum adimere.

Potest autem super jure decimarum in arbitros etiam compromitti, ita ut per arbitrium, seu sententiam arbitrorum, cui partes stare debent, jus decimandi uni parti acquiri, alteri verò adimi possit, totum, vel ex parte &c. (intervenientibus saltem solemnitatibus ad alienationem requisitis) & potest etiam una Ecclesia jus suum decimarum, cum

altera Ecclesia permutare, vel si à spirituali titulo, legitimâ potestate jus decimarum separatum sit, veudi poterit &c locati &c. cùm ut sic nihil ampliùs spiritualitatis habet.

§. III.

An & qua ratione obligati ad præstandas decimas, ab illis liberari possint per consuetudinem introductam, vel legitimè præscriptam, vel per transactionem?

QUòd possint non quidem per potestatem sæcularem *c. tua 25. h. t.* sed per privilegia à Summo Pontifice concessa, ab obligatione decimarum solvendarum eximi aliqui, jam supra dictum: potest tamen etiam hæc obligatio per contrariam consuetudinem tolli, & abrogari, non tantùm à Cleticis, sed etiam à laicis; non tantùm quoad decimas personales, sed etiam quoad reales; non tantùm ex parte, sed etiam in totum, modò ministris Ecclesiæ aliunde sufficienter provisum sit, prout passim docent RR. contra antiquos Canonistas; & ratio probat, quòd scilicet nec naturalis, nec divini juris sit, in nova lege, hæc solvendi decimas (formaliter acceptas) obligatio, sed juris merè Ecclesiastici, & consequenter, sicuti alia, quæ juris positivi Ecclesiastici sunt, per contrariam consuetudinem tolli possunt, ita poterit etiam hæc solvendi decimas obligatio: quod ipsum praxis etiam communissima probat, quæ non tantùm nullam ampliùs obligationem personalium decimarum agnoscit, sed nec realium semper, & in omnibus minutis etiam fructibus &c, & sicuti privata particularis persona, sive Clericus hic sit, sive laicus, 40. ann cum titulo, vel tempore immemorial sine titulo quidem, non tamen sine bona fide, præscribere hanc immunitat potest, prout probatur *ex c. 1. de pr script. in 6.* sic, ut communitas etiam ta liberetur, ab obligatione solvend decimas, sufficit consuetudo contra 40. annis bonâ fide continuata, quam nullum titulum hujus exemptionis os tendere possit illa communitas, *ar c. ultimum de consuet. junct. Glos. legitimè sit præscripta.* neque tamen qualemcunque consuetudinem, ut præscriptionem obligatio hæc solvendarum decimarum ita tolli possit, non denuò obligare incipiat, *si* minister Ecclesiæ congruâ suâ sustentatione destituantur, (cùm ut sic sit juris naturalis obligatio hæc) aut si Pontifex iterum præcipiat solutionem decimarum, non obstante ullâ consuetudine, aut prescriptione in contrarium, cujus est justas causas, in bonum commune, consuetudines tales sæpius tollere.

SECTIO VII.

De decimis laicalibus, sive possessis, aut detentis à laicis.

§. I.

An & qua ratione laici sive seculares sint capaces juris decimandi, seu percipiendi decimas.

CErta est, & communis sententia quòd jus decimandi, quarum spi-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

rituale est, sive fundatum in titulo spiritualis officij, sæcularibus laicis non competat, nec concedi possit, prout expresse statutum est in Concilio Lateranensi *can. 1. cau. 16. q. 7.* & habetur etiam *in c. adhæc. 15. h. t.* (ubi pœna excommunicationis statuitur in laicos, juris decimandi, quatenus spirituale quid est, detentores) ita, ut nec Pontifex tale jus spirituale fundatum in titulo spirituali, offerendi Sacrificium v. g. administrandi Sacramenta &c. quæ dependent à potestate sacri ordinis, concedere laicis sæcularibus possit: quatenus tamen à titulo spirituali jus illud decimandi abstractum, & separatum est, ac merè temporale quid est, jus scilicet decimam partem fructuum accipiendi, sine ulla obligatione spiritualis cujusdam ministerij, vel si solam commoditatem fructuum decimabilium, ad unum, vel plures annos, aut ad tempus vitæ suæ parochus v. g. laico concedat, aut elocet, vel si conferatur fructuum decimabilium portio v. g. laico per modum temporalis stipendij pro obsequio, aut officio à laicis præstare solito, vel si fiat in Principem v. g. laicum, per modum liberalis donationis, aut in alium quemcunque, per modum feudi à Pontifice talium decimarum translatio, propter magna merita in Ecclesiam collata, in subsidium necessarium pro defensione Ecclesiæ, ad necessariam, & honorificam Ecclesiæ recognitionem &c. potest etiam laicis jus decimandi competere.

§. II.

An ab Episcopis alijsque Prælatis Ecclesiasticis, Papâ inferioribus decima in feudum concedi possint laicis?

DE jure antiquo potuisse Episcopos, aliósque Prælatos inferiores, Ecclesiarum suarum decimas, in feudum concedere laicis, ob justam causam, ex decreto Urbani II. in Concilio Tur. 1096. celebrato patet, post hoc tamen Concilium, aut saltem post Concilium Latera. 1179. celebratum omnibus Summo Pontifice inferioribus, hæc infeudandi circa decimas Ecclesiæ, potestas adempta est, ita ut factæ etiam post hoc Concilium ab inferioribus Papâ infeudationes, non tantùm illicitæ, sed etiam nullæ sint, prout etiam patet ex *c. Quamvis 17. h. t. & ex c. prohibemus 19. eodem*, ut plurimi scilicet abusus, qui per tales infeudationes, in præjudicium Ecclesiarum irrepserant, impedirentur.

§. III.

An & qua ratione laici decimas, quas obtinent, in alios transferre possint?

LAicus, si injustè detineat decimas Ecclesiæ, non potest illas in feudum concedere, aut alio quovis titulo in alios laicos transferre, uti patet *ex c. prohib. 19. h. t.* (neque enim, qui injustè detinet, ullum jus habet ad tales decimas, & consequenter nullum etiam in alios per se transferre potest) si verò justè possideat

illas, tum valde probabile est, quòd alteri laico, cum consensu Episcopi, concedere eas possit in feudum, *gloss. cit. c. prohibemus. v. laicos.* quia subinfeudatio vasallo concessa etiam in feudo Ecclesiastico locum habet, cùm nullus juris textus afferri possit, in quo hæc decimarum etiam talium subinfeudatio laico facienda prohibeatur, si fiat cum consensu Episcopi, cujus est damna Ecclesiæ præcavere. Quòdsi tamen laici, qui decimas Ecclesiæ detinent, quas ante Concilium Lateranense in feudum perpetuum v. g. acceperunt, restituere quidem velint eas Ecclesiæ, induci tamen non possint, ut suæ eas Ecclesiæ restituant, possunt alijs Ecclesijs, aut monasterijs illas restituere, *c. 2. §. sanè h. t. in 6.* quo tamen in casu intervenire debet consensus Episcopi (ad multas scilicet fraudes cavendas) nisi recepta consuetudo introducta sit, in aliquo loco, vi cujus laici liberè disponere possunt de decimis (justè detentis) & quovis modo de his contrahere, sicuti de suis patrimonialibus, qualis consuetudo etiam in nostra Germania vigere videtur, in plurimis decimis, quas laici possident; neque sine ingenti ea animarum damnatione, plurimorum contractuum eversione &c. damnari vel rejici potest, quia videntur tales decimæ, per legitimam Sedis Apostolicæ auctoritatem, à Titulis clericalibus penitus esse abstractæ, & concessæ laicis (in remunerationem meritorum Ecclesiæ præstitorum, vel ad eorum animos Ecclesiæ conciliandos, vel ad opem eorum promptiorem in casibus necessitatis Ecclesiæ &c.) ut tanquam bona patrimonialia habeantur; quod ipsum etiam de decimis dici debet, à tempore immemoriali, bonâ fide, possessæ, sine ullius contradictione à laicis fuerunt, qui nunquam dimoveri se patientur, aut dimoveri debent, donec liquidò constet, quòd tales decimæ non legitimo modo ad eos pervenerint, cum talis immemorialis possessio, præsumptionem legitimi tituli, & ejus probationem inducat: neque tamen sola concessio, aut donatio decimarum alias facta, inducit titulum (nec colorem quidem) ad præscribendum decimas, ut patet ex *c. dudum 31. h. t.* qui enim à laico decimas accipit, credens talem concessionem esse validam, is error in jure manifesto, uti patet, error autem juris ad præscribendum non prodest, uti supra dictum.

SECTIO VIII.

De jure, quod competit Ecclesiæ, vel clericis in decimas; & qua actione illæ exigi possint; item de judice in causa decimarum, ac pœnis non solventium decimas.

§. I.

Quale jus habeat Ecclesia, vel ejus Rectores, in decimis, seu fructibus decimarum?

CIrca fructus decimales, nondum tamen decimatos, aut separatos à reliquis fructibus, habet Ecclesia, Rectores seu ministri illius, non quidem plenum & perfectum dominium, habent tamen jus reale in illis, & quasi dominium utile, tum

tàm quòd fructus nondum separati ab alijs maneant in dominio illius, cujus sunt prædia, tum quòd onus reale fructus habeant, ratione cujus decimari possunt ab eo, qui jus decimandi haber, ad quemcúnque possessorem transiverint: postquam verò ab alijs fructibus fructus decimales separati sunt, eorum dominium directum, & plenum ad Ecclesiam spectat, quamvis actualis traditio, sive realis apprehensio nondum sit facta, ob speciale scilicet Ecclesiarum privilegium, vi cujus dominium rei acquirere potest Ecclesia, etiam ante traditionem factam.

§. II.

Qua actione Ecclesia, vel ejus loco parochus, aut Episcopus in judicio exigere possit decimas sibi debitas?

SI de jure decimandi instituatur lis, habet actionem confessoriam utilem Ecclesia, per quam à judice declarari petat, quòd jus decimandi sibi competat. Si verò de decimis, sive fructibus ipsis decimabilibus, nondum tamen separatis à fundo lis moveatur, tum Ecclesia ad separationem, ac solutionem agere potest, condictione ex lege, seu canone, quæ simul est actio in rem scripta, sive rei persecutoria, contra quemvis fructuum non decimatorum possessorem, sive dolosum, & negligentem destructorem juxta *c. pastoralis 28. h. t.* neque tamen exigi decimæ præteritæ ab eo possunt, qui prædium nondum decimatum emit, aut de novo possidet, sed à venditore, sive priore possessore, cùm onus decimarum per se non inhæreat fundo, ex quo solvuntur decimæ, sed solùm respectivè, sive in ordine ad fructus, quibus per se & immediatè onus hoc competit.

§. III.

Quis sit judex competens in causa decimarum; & quæ pœnæ de jure statutæ sint in eos, qui decimas non solvunt, quas debent?

SI quæstio sit de proprietate, sive jure decimarum, ad quem hoc jus pertineat; vel ex quibus fructibus solvendæ sint decimæ; vel si lis moveatur de privilegio, aut immunitate à decimis; vel denique lis moveatur de jure possidendi, ad solum Ecclesiasticum judicem pertinet in causa tali judicare (cùm laici Ecclesiastica negotia tractare non possint *c. 2. de judic.*) qui summariè causam talem cognoscat, & sententiam in scripto ferat juxta *Clement. 2. de V. S.* si verò sit meri facti quæstio, an quis perceperit, vel solverit decimas, vel de nuda detentione, sit controversia &c. causa mixti fori videtur, juxta communem praxin, & consuetudinem. Pœnæ verò, quæ de jure statutæ sunt, in non solventes decimas, quas debent, sunt variæ, potissimæ sunt excommunicatio (præmissâ tamen monitione) & privatio sepulturæ Ecclesiasticæ: quarum neutra tamen à parocho, cui non solutæ fuerunt decimæ, absque superioris Ecclesiastici judicis commissione infligi poterit, cùm nulla illi competat fori externi jurisdictio.

SECTIO

SECTIO IX.

De primitiis, & oblationibus.

§. I.

De primitiis.

PRimitiæ dicuntur, *primi fructus agrorum, vinearum, hortorum &c. primogenita in animalibus &c.* uti colligitur ex variis sacrarum litterarum textibus. Distinguuntur à decimis, quòd illæ sint primi fructus, & immediatè Deo offerantur, in gratiarum actionem pro frugibus terræ &c. decimæ verò sint decima pars fructuum, quæ in sustentationem ministris Ecclesiæ immediatè debetur: & quamvis in antiqua lege ex præcepto legis divinæ scriptæ, offerri deberent, primitiæ, ex omnibus fructibus Deo, juxta varios Sacræ Scripturæ textus, & olim etiam in lege Evangelica, ex præcepto juris Ecclesiastici, solvi deberent sacerdotibus, & ministris Ecclesiæ, prout etiam varia jura indicant, hodie tamen in plerisque locis est hæc obligatio extincta, ut nemo de his solvendis ex obligatione sollicitus sit.

§. II.

De oblationibus.

OBlationum nomine, prout à decimis, primitijs, & alijs donationibus, ac legatis Ecclesiæ factis distinguuntur, quæ sub nomine oblationum latiùs accepto comprehendi possunt, eæ oblationes veniunt, *quæ ad altare à Christi fidelibus Deo, & Sanctis offeruntur, religionis intuitu*, licet postea in usum Ecclesiæ vel ministrorum ejus vertantur: multa quidem de strictè dictis oblationibus fidelibus faciendis præceptum in Ecclesia habetur (quæ enim præcepta in jure canonico antiquo oblationes præcipere videntur, loquuntur in ampliore sensu accepto oblationes, de illis scilicet, quæ ex titulo, vel ut census, vel ut legata, vel ut decimæ &c. in casu quo defectu sustentatio congrua ministris Ecclesiæ, vel ex cõsuetudinariâ aliquâ obligatione debentur Ecclesiæ) laudabiles tamen & pias, ac spontaneas consuetudines non esse negligendas, monet Pontifex in *Apostolicam 42. de Simonia*, exprese in men etiam quorundam oblationes aram admittere, vel accipere prohibetur, prout videre *est*, apud glossam in *can. 2. dist. 90. v.* dona usurarii v. manifestis, à raptoribus, à pauperum oppressoribus, à sacrilegis, à notoriis fidentibus, à publicis meretricibus, scandalum scilicet vitandum, & ne deatur Ecclesia cum illis velle communicare, in iniquè partis &c. ob quam sam etiam non possunt hæ oblationes cipi ex illis, quæ sunt injustè acquisitæ quæ debentur alijs, vel ex pietate, vel ex charitatis &c. obligatione. Et quamvis tales oblationes immediatè Deo fiant, in usum tamen illorum convertuntur possunt, qui curam animarum in Ecclesia ex officio, & obligatione administrant. Et hinc oblationes, quæ fiunt capellæ alicui, aut altari in Ecclesia parochiali existenti; vel quæ fiunt in capella, aut oratorio, sito intra fines, & limites parochialis Ecclesiæ, vel quæ

unt ad imaginem depictam v.g. in pariete domûs privatæ alicujus personæ, vel quæ fiunt sacerdoti in Ecclesiâ parochiæ alienæ celebranti, non ad capellanum loci illius, aut in ara celebrantem, sed ad parochum, intra cujus parochiæ fines hæ oblationes fiunt, pertinent, nisi ex intentione offerentium aliud præsumi debeat, quorum voluntati sine dubio satisfieri debet, aut recepta in tali loco consuetudo aliud jubeat, prout circa Neomystis factas oblationes statuitur, quæ non ad parochum, etiamsi in Ecclesia parochiali primitias ille celebret, sed ad Neomystam pertinent.

(o)

TITVLVS XXXI.

DE REGVLARIBVS ET TRANSEVNTIBVS AD RELIGIONEM.

SECTIO I.

De essentia statûs religiosi in communi, ejusque proprietatibus, & institutione.

§. I.

Quid sit status religiosus, & quænam requirantur ad substantiam veræ ac propriæ religionis?

STatus religiosus definiri potest, *quòd sit stabilis in communi vivendi modus fidelium, ad Christianæ charitatis, perfectionem tendentium, editis tribus substantialibus votis, perpetuæ castitatis paupertatis, & obedientiæ, ab Ecclesia approbatus.* Requiruntur ergo ad substantiam veræ religionis (prout hîc de ea sermo est) quatuor conditiones. Primò ut serventur in tali statu, tria consilia Evangelica, paupertatis, perpetuæ castitatis & obedientiæ (per quæ consilia removentur, quæ vel maximè perfectioni obsistunt) nonquidem quasi paupertas religiosa debeat omnino incapacem dominij facere religiosum, quod falsum esse, clarè patet, ex religiosis scholasticis Societatis Jesu, qui verè religiosi sunt, dominij tamen, & retinendi, & acquirendi capaces sunt, prout negari non potest, post bullam Gregorij 13. *Ascendente Domino*; sed quòd privet omni usu, & dispositione rerum pretio æstimabilium, sine licentia superioris, & ut hoc volente abdicare se omni etiam dominio parati sint. Secundò ut tria consilia illa Evangelica voto perpetuam obligationem continente firmentur; status enim quandam immobilitatem, & perpetuitatem dicit, non quidem absolutam, ex parte utriusque, statum incipientis, & illius communitatis, quæ talem admittit, cujus rei iterum clara paxis habetur, ex religiosis Societatis Jesu, non professis, ex bullis Pontificum, institutum Societatis confirmantibus, sed ex parte illius saltem, qui statum talem arripit. Tertiò ut hæc tria vota emittantur in religione, quæ per Sedem Apostolicam, non tantùm in vim pii modi vivendi, sed in

vim religionis veræ approbata fuit, ad cavendas multas fraudes, & suspecta conventicula &c. & quartò denique, ut emittens vota religionis constituatur sub alicujus superioris Ecclesiastici jurisdictione, & potestate, qui possit religiosos subditos suos corrigere, ad servandam regulam, & regularem disciplinam cogere, potestatem clavium in eos exercere &c.

§. II.

An vota solemnia sint de essentia status Religiosi?

REspondetur negativè, cùm ad propriè dictum & verè religiosum constituendum aliquem sufficiant vota simplicia, prout post Bullam Gregorij XIII. *Ascendente Domino*; nemini licet dubitare, ubi Pontifex motu proprio, & auctoritate Apostolica definit, eos, qui in Societate Jesu tria substantialia vota, quamvis simplicia illa sint, emiserunt, verè ac propriè religiosos esse, non secus atque quorumvis aliorum ordinum professos, spectatâ naturâ & essentiâ status religiosi; tum quòd per simplicia vota talia fiat vera sui traditio; quâ se vovens subjicit potestati regularis sui superioris, & hic traditionem hanc ex facultate Sedis Apostolicæ, acceptet; tum quòd ex parte voventis status talis sit immutabilis; tum quòd per vota etiam simplicia ad opera perfectionis obligari quis possit: quamvis enim jura sæpius asserant, per professionem, quæ non habetur, nisi per vota solemnia, fieri religiosum aliquem, hoc tamen intelligi tantùm debet, jus commune Decretalium spectando, ubi Ecclesia nullam religionem acceptabat, nisi solemniter illius religiosi essent professi. Sicuti autem votis solemnitas ex Ecclesiastica constitutione habetur, & introducta est (naturam enim voti v. g. spectando, tam ligatus vovens per simplex votum, quàm solemne, & major perfectio voti solemnis, à voto simplici, in accidentali tantùm aliqua perfectione, quam votum solemne ab Ecclesia habet, consistens duabus potissimùm qualitatibus consistens, in vinculo scilicet reipsa perpetuò irrevocabili inter vovens, qui se irrevocabiliter Deo tradit, & religionem, quæ ipsum perpetuò & irrevocabiliter recipit: & 2. quidquid vovens solemne persona vovens inhabilis redditur ad quosdam effectus morales, ad dominium v. g. rerum temporalium acquirendum, & retinendum; ad contrahendum matrimonium &c. ita posse etiam hodie decernere Pontifex, ut illorum quorumcunque religiosorum vota tantùm simplicia essent, cùm votum solemnitas ex sola Ecclesiæ constitutione habeatur, quam mutare potest Pontifex. Neque tamen per ea vota simplicia, quibus v. g. in sæculo manens obligetur quis ad obediendum v. g. suo confessario ad perpetuam castitatem, & paupertatem &c. fit aliquis religiosus, quia per talia vota non subjicit se taliter vovens spirituali jurisdictioni, ab Ecclesia observatæ, in religione à Pontifice approbata, sed manet Laicus, prout ante talia vota fuerat.

§. III.

§. III.

Vtrùm status religiosus fuerit institutus jure divino, non verò solùm jure positivo & Ecclesiastico, & de diversitate ordinum religiosorum.

SI spectetur status religiosus secundùm se, & quoad substantiam suam, ab ipso Christo in nova lege institutus fuit, ad consilia Evangelica excitante, ut adeò rectè dicatur juris positivi divini consulentis, non autem præcipientis: si verò consideretur, quoad peculiarem & determinatum modum vivendi, sive regulam, ex institutione Ecclesiæ varias religiones approbantis habetur: & hinc, quamvis in illis, quæ ad essentiam statûs religiosi spectant, omnes conveniant, quoad vota scilicet secundùm consilia Evangelica emissa, differunt tamen inter se quoad fines peculiares, juxta cujusvis religiosi instituti formam, & quoad media, quæ quælibet religio peculiaria sæpe habet, ad perfectionem deducendi; ita ut aliæ sint contemplativæ, quarum principalis finis est contemplatio; aliæ activæ, quæ attendunt ad vitam activam principaliter, sive ad opera misericordiæ, tam spiritualia, quàm corporalia exercenda; aliæ sint mixtæ, quæ principaliter tam ad contemplationem, quàm ad actionem ordinantur; aliæ sint Clericales, quæ ex instituto suo ad ministeria Clericis propria ordinantur; aliæ sint Monachales, quæ magis ex instituto suo ad vitam solitariam, aut ministeria alia, quæ Clericis propria non sunt, ordinantur; aliæ sint mendicantes, quæ ex instituto suo, & juxta paupertatem suæ regulæ, nulla possident bona immobilia, quamvis hodie ex concessione Ecclesiæ ea in communi possideant; aliæ non mendicantes, quarum paupertas bona immobilia ex instituto etiam suo in communi possidenda admittit; aliæ denique sint militares, quæ tribus votis substantialibus editis per se primò, & ex vi proprij instituti ordinantur ad militandum pro religionis Catholicæ defensione &c.

Sectio II.

De ingressu religionis & novitiatu.

§. I.

Quæ ætas in ingrediente religionem, seu novitiatum requiratur, & in quo loco necessariò debeat novitiatus sive probatio fieri, & an etiam suscepto habitu regulari?

DE jure quidem antiquo ingredi potuit novitiatum masculus post expletum decimum tertium ætatis annum, & fœmella post undecimum annum ætatis; jure tamen noviore, & hodierno ad verum, & legitimum novitiatum inchoandum, requiritur pubertas completa, in masculo scilicet, ut compleverit annum decimum quartum, in fœmella, ut impleverit annum duodecimum (quia in hac ætate sufficiens discretio, & vires adesse censentur ad ordinem probandum &c.) nisi ex peculiari etiam statuto ordinis major ætas, ad inchoandum verum novitiatum requiratur, sicuti in Societate requiritur, ut impleverit ingrediens novitiatum annum decimum quin-

tum ætatis: & quamvis ob Tridentini constitutionem professio in nullo ordine fieri possit ante decimum sextum ætatis annum, quia tamen necesse non est, ut immediatè subsequatur professio novitiatum, poterit priùs novitiatûs tempore impleto, post aliquod tandem tempus, subjungi professio. Debet autem annus novitiatûs seu probationis regulariter peragi in domicilio religionis, non extra, uti colligitur *ex c. 1. h. t. in 6.* (quò meliùs possit novitius religionis asperitatem experiri, & vicissim mores, & naturam novitij meliùs experiri possit religio) nisi cum licentia sui superioris per majorem annui novitiatûs partem extra monasterium versetur novitius, quia in tali casu, eò ipsò quòd sub obedientia sui prælati vivat, censetur in probatione sufficienter esse, paratus ire & redire, quandocunque prælatus vocaverit. Et quamvis multorum sententia ad valorem novitiatûs requirat, ut annus probationis susceptο habitu regulari peragatur (quia etiam habitûs gestatio suam habet ad experientiam requisitam austeritatem) probabilius tamen est, quòd absolutè ad valorem novitiatûs non requiratur habitûs regularis susceptio, aut gestatio, prout probari posse videtur *ex can. multos 23. distinct. 54.* cùm hæc talia ex Prælatorum, aut statutorum peculiaribus ordinationibus dependeant; servanda tamen est communissima consuetudo, quæ vult susci pi habitum, ad novitiatum peragendum, nisi peculiares rationes peculiaria jubeant.

§. II.

Vtrùm necessarium sit, ut professionem præcedat annus probationis integer, & quomodò sit computandus?

VAria circa tempus novitiatûs [illegible] runt antiqua jura, & quamvis [illegible] *ad Apostolicam 16. h. t.* annus [illegible] dinariè probationi impendendus [illegible] scriptus fuerit, patet tamen ex hoc [illegible] c. quòd ex utriusque partis consensu [illegible] recipiendorum scilicet, quàm recipi[illegible] tium, potuerit tempus hoc abbrevia[illegible] & non tantùm validè, sed etiam [illegible] si causa justa subsit, professio [illegible] ante finitum probationis annum, [illegible] tamen, ut posterioribus temporibus pro[illegible] hibitum fuerit Prædicatoribus, & Mi[illegible] noribus ad professionem aliquem [illegible] mittere, nondum finito novitiatûs an[illegible] prout decernitur *in c. Non solùm 4. in 6.* hodie tamen, his omnibus [illegible] habitis, observari debet, quòd [illegible] *Trident. sess. 25. de regularibus cap.* [illegible] ubi universim decernitur, ut [illegible] ligione, sive virorum, sive fœmi[illegible] illa sit (exceptis ordinibus [illegible] ante exactum novitiatûs annum [illegible] fessionem ullus admittatur, [illegible] solùm illicita, sed etiam invalida [illegible] sit professio, ante exactum [illegible] num facta; & nec una dies, aut [illegible] integritatem, & anni complet[illegible] deesse debeat; neque enim his [illegible] ubi stricta interpretatio facienda [illegible] cavendum omne præjudicium, [illegible] ta habetur pro completa, & [illegible] ter, qui à prandio v. g. novitiatum [illegible] ingressus est, non potest post [illegible]

manè illius diei professionem facere, sed exspectare debet ad tempus pomeridianum, &c. prout ex verbis Tridentini loco citato, colligitur. Habent tamen Moniales S. Dominici à B. Pio V. concessam sibi gratiam, quòd earum novitiæ post expletum decimum sextum ætatis annum, si in mortis articulo constitutæ videantur, profiteri possint, etiamsi annum novitiatûs nondum absolverint, quæ gratia ad omues etiam religiosos ordines extendenda est, qui cum dictis Monialibus in privilegiis communicant.

§. III.

Vtrùm annus probationis necessariò debeat esse continuus sine interruptione, & an, si quis post finitum novitiatum religionem deserat, sed postea ad eam redeat, iterum probari debeat?

AD legitimum novitiatum, & validam subsequentem professionem, requiritur necessariò annus probationis prævius continuus, ita ut nullam notabilem interruptionem patiatur, si fiat animo deserendi religionem; quo in casu, si interruptio longior fuerit, ex omnium sententia iterum inchoari debet annus probationis (cùm per talem interruptionem non tantùm status mutatus videatur, sed asperitates ordinis, quas majores secum trahit continuatio, non satis expertus sit novitius, nec religio novitii talis perseverantiam satis probare possit) si verò modica tantùm illa fuerit, ad paucos scilicet dies, & novitius mox redierit, quamvis etiam in hoc casu consultiùs sit, ad Novitii constantiam explorandam, inchoare iterum novitiatum, potest tamen variis circumstantiis perpensis, in tali casu, non censeri moraliter interruptus novitiatus, cùm modica talis absentia, quasi nulla, computari debeat.

Quòd si tamen post expletum annum probationis, ad seculum v. g. ante factam professionem rediret novitius, & postmodum pœnitentiâ ductus aditet iterum ad eandem religionem, probabile est, quòd sine nova probatione, & novitiatu ad professionem admitti posset, nisi res notabiliter ex parte alterutra mutatæ fuissent, *Gloss. in c. Enm qui 31. V. certus. De regulis juris in 6.* cùm enim jura non requirant immediatè subjungi professionem novitiatui, per continuum autem annum expertus hic novitius sit religionem, & religio etiam per annum illius notitiam habuerit, non videtur novus annus probationis requirendus, nisi ex parte alterutra religionis scilicet, vel talis redeuntis, notabilis mutatio facta fuisset: & propter hanc causam sæpius consultum erit, ad probandam constantiam talis mutabilis Novitii, Novitiatum integrum de novo inchoare; quod semper necessarium erit, si ad aliam diversi ordinis regulam, aut religionem, sive strictior, sive laxior, hæc habeatur, transierit religiosus, quo in casu semper ordinis illius per annum probatio præmitti debet, antequam fiat ordinis illius professio, cùm probatus pro uno ordine, non eo ipso probatus habeatur pro alio ordine.

Non requiritur tamen necessariò præmittendus iterum novitiatus, si ex aliquo defectu ætatis v. g. aut alterius inhabilitatis personæ, irrita fuit professio, aut si

injustè ejectus per Superiorem, ad quem appellaverat, fuit restitutus; aut si sanæ mentis ad probationem admissus, currente tamen postmodum anno novitiatûs, in furorem, vel amentiam incidit, ita ut, si hæc ultra dies octo, vel decem non duret, nihil interrumpatur novitiatus, neque tempus illud post exactum annum supplendum sit (cùm modicum tale pro nihilo reputetur) suppleri tamen debeat tempus furoris, aut insaniæ, si diutiùs per duos v.g. menses duret, cùm in tali casu non quidem omninò cesset novitiatus, sicuti cessat mutatâ voluntate, dormiat tamen quasi, & suspendatur, ita ut suppleri debeat.

§. IV.

An, & quâ ratione impuberes ingredi possint religionem, & in illam recipi, vel à parentibus offerri?

POssunt tam pueri, quàm puellæ religionem ingredi, & habitum regularem assumere, etiam ante annos pubertatis expletos; & infantes etiam, cum consensu tamen parentum (ut à mundi vanitate abstracti, regulari vitæ assuescant) non tamen verè & propriè noviciatum agere, aut in anno probationis censebuntur, ante annos pubertatis expletos, cùm ante hos annos, discretionem sufficientem habere non censeantur ad religionis experientiam, ac austeritates, præsertim circa votum castitatis.

Quin imò parentes possunt liberos suos impuberes offerre religioni, non tantùm, ut sub regulari disciplina vivant, ac educentur, sed ut suo tempore probationis annum inchoare, ac in religione tali profiteri, si placeat, possint. Effectus autem hujus oblationis, aut ingressus impuberis est, quòd parentes, si remel in talem filii, aut filiæ impuberis ingressum, expressè vel tacitè, intra annum non revocando, consenserunt, non tare postea voluntatem suam non posfint, & liberos taliter oblatos, aut ingressos revocare, sicuti revocare possunt eos, in quorum ingressum non consenserunt *c. Si quis 2. h. t.* neque possint sic taliter oblati, aut ingressi, ante pubertatis annos ad sæculum redire: prout docetur *in can. 2. caus. 20. q. 2.* Vide plura de hac rari usûs materia apud *Anil. Mon. loco citato.*

§. V.

De libertate ingrediendi religionem, & egrediendi, quam habent novitii.

QUòd possint liberi, inconsultis etiam, & invitis parentibus, religionem absolutè ingredi, certissimum est *c. Cùm virum 12. h. t.* & ratio naturalis probat, quæ cuilibet, sicuti ad matrimonium carnale liberum arbitrium relinquit, ita etiam ad matrimonium spirituale religiosæ professionis; quamvis hæc ipsa ratio naturalis satis eum doceat, honestum, decens, & maximè conveniens esse, ad hoc tam arduum mutandi statûs negotium, parentes etiam de hoc edocuisse saltem, si consilium eorum haberi non possit.

Egredi autem intra annum probationis ex novitiatu, & ad sæculum redire, liberè possunt novitij, ita ut à nullo egrediendi facultatem petere teneantur, nec ad ullas expensas solvendas obligen-

tur,

tur, quas in illis alendis fecit monasterium, prout etiam habetur *in c. Statuimus 23. h.t. & in c. 2. eodem in 6.* nisi voti religione ad permanendum etiam, & profitendum se obligavisset novitius, (quod illa fortassis jura antiqua volunt, quæ non concedunt liberam ad sæculum redeundi licentiam illis novitiis, qui omnino firmiter, & seriò mutare vitam statuerunt, dum novitiatum ingressi sunt, sed volunt hos ad aliam religionem transire debere, si in ea, quam modò probant, permanere nolint) vel per pactum se obligâssent, in ipso ingressu, ad solvendas expensas religioni, in sui sustentationem, tempore probationis factas, quale pactum, non obstante Trident. hodie etiam fieri potest.

§. VI.

De obligationibus, juribus, & privilegiis novitiorum.

NOvitii, quamvis deceat eos religiosæ disciplinæ subesse, dum in religione permanent, absolutè tamen per se, & directè sub culpa non obligantur ad regularum, & præceptorum superioris observationes, ut sic enim libertati eorum consulitur, quæ per professionem primùm ad hanc regulam ligatur, & simul etiam confusioni, ac perturbationi regularis disciplinæ, & novitiorum experientiæ: ob quam causam etiam Superiores regulares illis leges ferre possunt, statui ordinum convenientes, ad quas, saltem sub pœna, obligentur, dum in religione permanent, ita ut, sicuti Clerici sæculares suorum Episcoporum jurisdictioni in foro externo subsunt, subsint etiam suorum Prælatorum regularium jurisdictioni spirituali in ordine ad punitionem, & censuras novitii, non quidem vi voti, quo nondum obligantur, sed vi jurisdictionis Ecclesiasticæ.

Jus autem, quod habent novitii ad beneficia vel in beneficiis priùs obtentis, non vacat per ingressum in novitiatum, ita ut alteri beneficia talia conferri possint, sed retineri possunt, usque ad professionem, quamvis novitiatus etiam ultra annum prolongaretur, ex justa causa, aut ordinis statuto, &c. prout statuit Bonifacius VIII. *in c. Beneficium 4. h.t. in 6.* ut ne scilicet libertas egrediendi ex novitiatu tali novitio adimatur, si post egressum talem ad beneficium suum, alteri jam validè collatum, redire non posset; & sic vel in religione manere cogeretur, vel non haberet congruam suam sustentationem, amisso jam beneficio, si egrederetur; nisi intra tempus novitiatûs renuntiatio talium beneficiorum, juxta formam à Trid. præscriptam, de qua paulò post, facta fuisset. Deberet tamen ex fructibus beneficii talis pro Vicario, qui beneficio inservit, congrua portio per Episcopum, seu ordinarium, assignari, aliis fructibus novitio reservatis, ut vel illi egresso iterum restituantur, vel monasterio successionis capaci cedant, si in eo profiteatur talis novitius.

Ad privilegia denique quòd attinet, certum est, quòd gaudeant novitii non tantùm fori, & canonis privilegio, tanquam personæ Ecclesiasticæ, sed quòd uti etiam possint aliis ordinum illorum, quorum novitii sunt, privilegiis, nisi peculiares aliquas exceptiones habeant peculiaria ordinis statuta, aut consuetudo; quam-

quamvis enim propriè religiosi non sint, tunttamen pars aliqua specialiter privilegiatæ communitatis, & sicuti non potest sine justa causa novitium à se dimittere religio, ita nec potest sine justa causa eum privare favoribus; & privilegijs ordini tali communiter concessis.

§. VII.

De dispositionibus seu renuntiationibus bonorum, quæ ante professionem à novitio fieri solent.

QUòd possint, & debeant novitij, antequam professionem religiosam emittant, de rebus, & bonis suis temporalibus, quæ in sæculo habebant, disponere, ac illis renuntiare, & irrevocabiliter abdicare se, vel si non disposuerint aliter, transeant ea in monasterium, si tamen hoc successionis hæreditariæ capax sit, aut ad hæredes ab intestato, casu quo monasterium successionis capax non est, certum est, & natura professionis exigit, quando autem & quomodo hæc renuntiatio facienda sit, non tam ex jure antiquo peti debet, quam ex decreto Tridentini *Sess. 25. de regularibus cap. 16.* ubi sic statuitur: *nulla quoque renuntiatio, aut obligatio antea facta* (id est ante completum probationis annum) *etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque ex causa pia valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive ejus vicarij fiat, intra duos menses proximos, ante professionem, ac non aliàs, intelligatur effectum suum sortiri, nisi secutâ professione; aliter verò facta, etiamsi cum hujus favoris expressa renuntiatione, etiam jurata, sit irrita, & nullius effectus.* Ad cujus decreti meliorem intelligentiam

Notandum 1. nomine renuntiationis in hoc decreto prohibitæ, & irritæ, non venire eas donationes, aut renuntiationes, quæ quidem factæ sunt ante ingressum in religionem, non tamen intra ingressûs, sed factæ sunt ab eo, qui tempore nec animum habuit ingrediendi in religionem, nec præsumi potest de animo factas fuisse, qualis animus tunc præsumeretur, si factæ donationes fuissent in notabili quantitate, negant enim in illis casibus libertas taliter donantis ad egrediendum ex religione, si postmodum eam ingrediatur, impeditur.

Notandum 2. comprehendi tamen probabiliter eos donationes, quæ fiunt ab ingressuris religionem, ante ingressum quidem, & assumptum habitum regularem, dum adhuc in sæculo existunt, propter ingressum tamen paulò pòst futurum, sive hic causa principalis, & talis donandi fuerit, ita ut professione non secutâ hæc donata repeti possint, sive ingressus hic causa impulsiva fuerit donationis, cùm enim verba Concilij sint universalia, irritantia donationes hoc forma præscripta factas, si fiant à novitio, ut ne tollatur illi ad egrediendum facultas, consequenter etiam rectè emanare posse videntur, ad omnes donationes intuitu ingressûs in religionem factas, & egressum impedientes: hæc tamen extensio tam certa non est, ut non plurimi eam negent, qui sub rigida restrictione Concilij, & juris antiqui correctoria tales donationes non putant comprehendi

hendi, sed validas fore, prout pluribus etiam colligunt Authores ex contextu verborum Concilij Trident: de ingressis loquentis, non de ingressuris.

Notandum 3. nullas esse, & irritas eas renuntiationes, quæ fiunt à novitio, quamvis hic 16. annum jam egressus sit, si fiant ante duos proximos menses professionem præcedentes; vel si fiant intra duos quidem hos menses, sine licentia tamen Episcopi, vel ejus Vicarij, etiamsi fierent sub expressa conditione, quòd professione non secutâ valituræ non essent, tum quòd verba Tridentini absolutè loquantur: tum quòd tali egressuro ex novitiatu saltem lis timenda foret cum illis, in quorum favorem facta fuit talis renuntiatio, & consequenter tam expeditam libertatem egrediendi non haberet, cui per suum decretum cavere voluit Tridentinum.

Notandum 4. non comprehendi hoc decreto Concilij, candidatos, & novitios Societatis JESU, qui bonorum suorum renuntiationes facere debent, juxta societatis dictæ constitutiones, quando superior jusserit, prout expressis verbis etiam ab hac sua decisione excipit Societatem dictum Tridentinum.

Notandum 5. intelligi quidem in decreto Concilij, nomine renuntiationis, etiam donationes inter vivos, quòd etiam hæ scilicet irritæ, & nullæ sint, si tempore non debito, & sine forma præscripta fiant, quia finis hujus decreti in talibus etiam donationibus locum habet, non tamen prohiberi, & irritari per hoc decretum, eas etiam donationes, quæ fiunt religioni tali, in qua versatur novitius, pro victu & vestitu illius; vel si modica tantùm donatio personis etiam laicis fiat, spectando facultates novitij, vel si per modum eleemosinæ donetur aliquid monasterio, modò non in notabili quantitate, vel si ex propriis bonis aliquid, etiam in magna quantitate monasterio v. g. in quo novitius probatur, largiantur parentes, aut consanguinei novitij &c. cùm his talibus donationibus, vel nihil, vel parùm impediatur libertas novitij ad egrediendum.

Notandum 6. sub nomine renuntiationis in hoc decreto prohibitæ novitijs, & irritæ, comprehendi etiam dationem mutui, si quid scilicet ex bonis novitij tribuatur monasterio, in quo probatur, sub nomine, & titulo mutui (cùm tale mutuum vel virtualem donationem contineat, vel saltem difficilem recuperationem) & omnes alios contractus merè lucrativos, non tamen omnes onerosos, cùm enim in his contractibus tantum recipiatur, quantum datur, non tamen in illis, consequenter non prohibent libertatem egrediendi contractus onerosi, si cuti prohibent, qui parti, cum qua contrahitur, sunt merè lucrativi.

Notandum 7. in quibusdam religionibus usum non esse petendæ ab Episcopo, aut ejus Vicario licentiæ ad disponendum, consuetudine scilicet contrariâ praxin Tridentini decreti, quoad hanc partem, abrogante: neque necessarium esse, ut fiat talis dispositio duobus mensibus ante professionem, sed satisfieri decreto Tridentini, si fiat intra duos menses professionem proximè præcedentes.

Notandum denique 8. renuntiationem talem à novitio semel legitimè, &

juxta præscriptum Tridentini factam irrevocabilem quidem esse, validam tamen non fore, si professio, & quidem valida, non sequatur, & consequenter si moriatur talis novitius ante professionem; vel si professionem quidem faciat, hæc tamen ob defectum aliquem invalida sit, vel si factâ quidem legitimè renuntiatione, ante professionem tamen ad sæculum ex religione egrediatur, nulla erit facta renuntiatio, sed bona taliter renuntiata, vel ad novitium egredientem redibunt, vel ad hæredes ab intestato in casu mortui ante professionem validam novitij pervenient: expressè enim Tridentinum ad validam talem renuntiationem requirit, professionem esse secutam, ut libertati novitij, quam habet ad egrediendum, usque dum fecit professionem, sit semper consultum (neque tamen sua probabilitas illi etiam sententiæ negari potest, quæ vult validam fore renuntiationem, si post eam legitimè factam, ante professionē talem emissam moriatur novitius, cùm in tali casu libertati novitij nihil adimatur, sed potiùs animæ illius bono, per piam talem dispositionem factam, consulatur. Quòd autem irrevocabilis hæc sit (si velit tamen hic in religione permanere) ex eo probatur, quòd donationes conditionales, qualis hæc est, dependens à conditione futuræ professionis, pendente conditione sint irrevocabiles, ne spes sua alteri adimatur, si conditio postmodum impleatur.

Sectio III.

De Professione religiosa.

I.

Quid sit Professio religiosa, & quotuplex.

Religiosa Professio generaliter, [illegible] tè loquendo, rectè dicitur, [illegible] *Actus religiosus & sacer, per quem homo [illegible] luntariè se tradit Deo, in religione [illegible] bata, quoad certum modum, & [illegible] tutum vivendi, & quidem editis [illegible] votis paupertatis, castitatis, & obedientiæ, idque interveniente [illegible] acceptatione, qui dictam traditionem [illegible] mine Dei acceptat.* Strictè verò dicta Professio est illa, *quæ fit dicto modo, [illegible] ta tamen solemnia, omnino [illegible] irrevocabiliter ex utraque parte:* [illegible] professio duplex esse potest, [illegible] na, quæ fit verbo, vel scripto, [illegible] que modo, tacita altera, quæ fit [illegible] ce, & scriptura, unum aliquem [illegible] plures etiam actus, professionem [illegible] ptios, exercendo.

§. II.

Qua forma, seu modo Professio [illegible] pressa fieri possit aut debeat.

Fieri eam posse, non tantùm [illegible] prout regulariter fit, aut scripto, sed alijs etiam nutibus & signis [illegible] traditionem personæ professæ, & [illegible] cissim acceptationem religiosæ [illegible] casu

cantibus (si de jure communi loquamur) certum est, prout sumitur ex *c. porrectum 13. h. t.* & ex communibus principijs de contractibus, quibus nulla jura, quoad professionem religiosam, contraria sunt, quæ enim ad professionem scripturam requirunt, requirunt hanc, non tam, ut valida sit professio, quàm ut authenticè de ea constet, & probari efficaciter ea possit: ob quam causam etiam coram testibus communiter ea fieri solet, & per verba à regula, aut ab ordine præscripta, vel consueta, ita ut valida ea sit futura, etiamsi tria substantialia vota religionis in tali formula non exprimantur, cùm in eo, quod exprimitur, juxta religionis talis mentem alia contineantur, quæ sicuti potest sub uno expresso comprehendere alia, ita potest etiam ad valorem professionis certas quasdam requirere circumstantias, sine quibus nulla in tali religione erit professio, cùm ea quæ modò diximus, tantùm de jure communi intelligenda sint.

Potest autem professio expressa etiam fieri per procuratorem (nisi ordinis regula contrarium statuat) cùm nullibi de jure communi reperiatur excepta religiosa professio, quò minus per procuratorem fieri possit, modò procurator talis speciale mandatum habeat ad profitendum, & quidem in determinata religione, loco principalis, ad cavendas multas inconvenientias, & per se ipsum talis Procurator, principalis sui nomine professionem hanc faciat (nisi specialiter ipsi concessum esset substituere) cùm in tali casu videatur electa industria personæ, ac eo tempore, quo facit professionem Procurator, hujus potestas non fuerit revocata (casu enim quo revocata fuisset hæc procuratoris potestas à principali, principalis hujus consensus non haberetur, quando fit professio, quod fieri non potest) neque gravi metu constitutio procuratoris sit extorta, cùm non minùs constitutio talis taliter extorta nulla esset, quàm esset ipsa professio tali metu extorta.

Et quamvis etiam fieri possit expressa professio, sub conditione, tam de præsenti, & præterito, quàm de futuro, ita ut priùs valida non sit professio, quàm conditio evenerit, & hac eveniente valida sit futura, modò suum consensum non revocaverit, ante conditionis eventum, qui sub conditione taliter professus est; attendi tamen debet, ut conditio adjecta contraria non sit statui religioso, quem quis sub conditione profitetur, prout in simili de matrimonio carnali constituitur, à quo ad professionem religiosam, tanquam matrimonium spirituale, ducitur paritas.

§. III.

Quibus modis fieri possit professio tacita religionis?

TRes communiter modi referuntur, quibus de jure antiquo decretalium fieri poterat tacita professio. 1. est, si quis sciens, & sponte habitum proprium professorum, patenter distinctum ab habitu novitiorum, susceperit, & per triduum ante annum novitiatûs absolutum, post pubertatis annos acquisitos portavit, sive intra, sive extra monasterium cum licentia Prælati, & sub ejus obedientia *c. ad nostram 8. h. t. & c. Is qui. eodem in 6.* triduì scilicet gestatio-

nem requirente jure, si nondum annum novitiatûs absolverit ad intentionem deferentis colligendam, quo scilicet animo habitum proprium professorum assumpserit. Secundus modus est, si quis anno integro, eoque continuo habitum religionis portavit, in quo nulla patens, seu manifesta distinctio est inter professorum, & novitiorum habitum, prout colligitur ex *c. ex parte 22. h. t. & c. 1. §. quod si eodem in 6. & Clement. eos qui. 2. eodem.* præsumente scilicet jure tacitè hanc professionem, contra quam protestatus nunquam fuit, dum habitum illum gestavit. Tertius denique modus est, si quis habitum professionis gestet, & in eo actum professorum proprium exerceat, prout sumitur ex *c. vidua 4. h. t.* si tamen fiat auctoritate, & consensu illius scientis, & patientis ea fieri) qui potest ad professionem admittere; & exercens actum talem sponte eum exerceat, ac cum proposito positivo per actum talem, quem scit de jure communi, aut ex statuto ordinis solis professis competere, & ad tacitam professionem sufficere, profitendi: & ejus denique ætatis sit, quæ requiritur ad validam professionem, annúmque novitiatûs compleverit prout requirit de jure novo Tridentinum, quod quamvis professiones tacitas non sustulerit, validæ tamen illæ non sunt post hoc Concilium, nisi annum novitiatûs compleverit aliquis, quòd de jure antiquo non requirebatur.

§. IV.

De conditionibus requisitis ad legitimam professionem.

PRimò requiritur legitima ætas, scilicet decimus sextus expletus (jure Tridentini, quòd hodie observ debet) ita ut ante hunc annum ex tum nulla professio, sive in virum sive in mulierum religione emissa, tacita, sive expressa sit, valeat; statuit *Tridentinum sess. 25. c. 15. gular.*) neque malitia suppleat defectu ætatis, prout in matrimonio carnali posse ex *c. De illis. 9. & c. final de spon. impub.* pater, quin imò ex pe liaribus ordinum statutis major ætas nonnunquam ætas ad validam profes sionem requiri potest, cùm Triden num non prohibeat majorem ætatem requiri, sed velit tantùm ante decimum sextum ætatis annum expletum, profes sionem non fieri.

Secundò requiritur, ut spontanea liberâ voluntate sit emissa *cap. 1. h. t.* ut nulla sit professio (saltem jure clesiastico) quæ ex coactione, metu tu gravi, cadente in virum constantem injustè ad extorquendam professionem incussio, extorta fuit (meritò enim major libertas requiritur ad immutabilem tum arripiendũ, & quamvis pro liberi sufficiente sit præsumptio, nisi contrarium probet, qui metum talem, aut actionem prætendit, potest tamen monasterium v. g. probationes sua ferre, quibus probet spontaneam non fuisse professionem.

Tertiò requiritur, ut acceptetur nomine religionis, expressè, vel tacitè,

aliquo habente potestatem incorporandi religioni, prout colligitur ex *c. porrectum 13. & ex c. ad Apostolicam 16. h. t.* quia professio est contractus onerosus, & reciprocus ultro citróque obligans.

Quartò requiritur, ut licitè fiat professio, sui juris esse profitentem, & nulli alteri obligatione aliquâ esse obstrictum, ratione cujus impediatur ab emittenda, sine consensu hujus, professione, de quo requisito mox plura.

§. V.

De illis, qui prohibentur ingredi religionem, vel in illa professionem emittere, propter obligationem, qua alij sunt obstricti.

PRimò non possunt transire ad religionem, ac in ea profiteri, derelicto suo Episcopatu, Episcopi, si Ecclesiæ sint alicui alligati, & confirmati fuerunt, sine licentia Summi Pontificis, cùm suæ Ecclesiæ non minùs spirituali conjugio alligatus sit, quàm qui carnali conjugio suæ uxori alligatus est, ita ut probabilius etiam invalida sit, talis sine licentia Papæ facta professio, cùm Deus non videatur talem professionem, Ecclesiæ repugnantem, acceptare.

Secundò, si parentes in extrema, aut gravi necessitate sint constituti, non potest filius ingredi religionem, aut in ea profiteri, nisi parentibus priùs provisum sit de necessaria sustentatione, cùm obligatio filij ad sustentandos parentes in tali necessitate cõstitutos, sit juris naturalis, contra omnem liberam devotionem obligantis: ob quàm rationem etiam parentibus non licet ingredi religionem, aut in ea profiteri, nisi liberis indigentibus priùs de sustentatione congruâ consultum sit.

Tertiò non possunt ingredi religionem, aut in ea profiteri servi (propriè dicti, vel originarii, & adscriptitij) sine consensu, & licentia domini, ita ut si sine licentia domini tale quid attentaverint, repeti ab eo intra triennium poterunt, & ei, cum omnibus suis, quæ ad monasterium v. g. attulerunt, restituendi sint, fide tamen acceptâ, quòd à domino propterea non sint puniendi; vel si per triennium repetitus à domino non sit servus talis, non possit quidem post triennium repeti ampliùs, etiamsi professionem nondum fecerit; quæ tamen servus (propriè dictus) ad monasterium attulit, domino sunt restituenda, prout sumitur ex *can. si quis. 3. caus. 17. q. 2. junct. gloss. finali.* tum quòd in tali casu ob favorem religionis, in ingressum sui servi videatur consentire dominus, tum quòd lucra talis servi domino competant.

Quartò admitti non debent ad religionem, aut professionem, qui debitis ex justitia obligati sunt, antequam sua debita dissolverint, vel ad illorum solutionem legitimè caverint; si tamen alterutrum præstare possint, aut spes probabilis sit, quòd intra paucos annos præstare hæc possint, si in seculo maneant, ut ne scilicet aut creditoribus injuria fiat, aut si spes probabilis non sit, quòd intra paucos annos præstare hæc possint, si in sæculo manserint, à via perfectionis arripienda illi frustra impediantur.

Quintò non possunt spectato jure communi ad religionem ingredi, aut in ea profiteri, qui ad publica ratiocinia obligan-

ligantur, donec rationes reddiderint; qui sunt excommunicati, qui simoniacè profitentur, qui verbis, vel alio impedimento contra substantiam ordinis impediuntur.

§. VI.

Ad quos spectet potestas admittendi novitios ad professionem.

SPectato jure communi Abbatem, seu Prælatum religionis immediatum, & mediatum etiam superiorem, Generalem v. g. aut Episcopum in ordinibus non exemptis, Abbatissas in monasterijs monialium, & simul ad conventum illius loci, pertinet admissio talis, ita ut non tantùm consilium capituli ad validam receptionem requiratur, sed consensus etiam saltem majoris partis (nisi peculiaria ordinis statuta, aut recepta consuetudo aliud jubeat) prout colligitur etiam ex *c. ea, quæ. 6. de his quæ fiunt à Prælato*, quia agitur in tali casu de re, capituli bonum, vel præjudicium concernente; in eo casu tamen, quo ad Prælatum, & Capitulum simul talis admissio pertinet, potest, vacante sede, solum Capitulum ad professionem admittere, prout statuitur in *c. fin. h. t. in 6.* non autem, si ad solum Prælatum admissio pertinet.

§. VII.

De effectibus validæ professionis.

VAlidæ professionis primus effectus est, quòd dirimat matrimonium pòst contrahendum, & etiam antea contractum, nondumtamen consummatum, de quo infra.

Secundus effectus est, quòd non amplius quam divortium inter conjuges quoad cohabitationem, & thorum, permittat possit, si vel ingredi religionem uterque velit, vel altero ingrediente, alter votum continentiæ facere velit, prout colligitur ex *c. veniens 9. h. t.* & plurib. infra dicetur.

Tertius effectus est, quòd per professionem in religione quacunque approbata factam, tollatur prius votum simplex ingrediendi certam religionem, & in ea profitendi. *c. qui pòst 5. h. t. in 6.* quia minus vinculum, votum scilicet simplex de ingrediendo religionem certam, tollitur per fortius vinculum superveniens per professionem scilicet in religione approbata factam, sicuti simplex venditio, per alteram, cui traditio rei venditæ annexa est, tollitur, & sicut sponsalia de futuro dissolvuntur per sponsalia de præsenti: peccat tamen talis, & sine rationabili causa votum suum de profitendo v. g. in strictiore religione non servavit, profitendo in religione laxiore.

Quartus effectus est, quòd per professionem religiosam tollatur patria potestas, non quidem in damnum, sed commodum religiosi, cùm hic per professionem se totum tradat religioni, in cujus potestatem transiit) tollantur omnia vota, & juramenta pia priùs edita *c. 4. de voto.* tollatur irregularitas, ex defectu natalium, non quidem in ordine ad Prælaturas, aut beneficia curata, sed in ordine ad sacros ordines suscipiendos; tollatur macula seu inhabilitas ad actus quosdam civiles &c.

§. VIII.

§. VIII.

De indissolubilitate professionis religiosæ.

INdissolubilem esse professionem religiosam tam ex parte profitentis, quàm ex parte religionis, in qua quis profitetur, ex dictis jam patet, ita ut nec solâ voluntate profitentis, nec ex sola dispositione religionis, nec ex mutuo consensu tam profitentis, quàm religionis dissolvi possit quoad vinculum: potest tamen Pontifex per legitimam dispensationem relaxare vinculum professionis, ut posteà religiosus amplius non sit, nec ullis votis ligatus, qui priùs per professionem religiosam ligatus votis fuerat, ob universalissimam concessam potestatem ex DEI nomine solvendi omnia, quæ per publicam potestatem à Christo solvi prohibita non sunt; sicuti non est prohibita absolutè professionis religiosæ relaxatio; neque tamen per promotionem religiosi ad Episcopatum auctoritate Pontificis factam, vinculum religiosæ professionis dissolvitur, quia status hi inter se non repugnant quoad substantialia, sed potiùs se mutuò juvant, ita tamen, ut talis religiosus ad Episcopatum assumptus, ex voto obedientiæ jam Summo Pontifici specialiter obligatus sit, tamquam supremo sui etiam ordinis capiti; & ex voto paupertatis jam non monasterio, ex quo exemptus est, sed suæ Ecclesiæ acquirat; & quamvis à regularum sui ordinis observatione solutus sit talis Episcopus, dignitatem tamen Episcopalem non dedecent, sui ordinis observationes servare, in quantum sine præjudicio fieri potest.

§. IX.

An is, qui invalidè professus est, teneatur ratificare professionem; & quæ requirantur ad ratificationem professionis invalidæ?

QUi invalidè professus est, impedimentum tamen irritans professionem in foro externo probare non potest, non tenetur ratificare invalidè à se factam professionem, sive bonâ, sive malâ fide invalidè sit professus, ob arduitatem scilicet statûs religiosi, qui spontaneum plenè, ac liberum consensum requirit: ob præsumptionem tamen spontanei consensûs, si impedimentum irritans probari non possit, cogi poterit in foro externo ad observationem professionis talis.

Quòd si tamen ratificare velit, invalidam suam professionem, requiritur primò, ut ratificans sciat professionem à se factam irritam fuisse (quia incogniti nulla est voluntas) nisi expresè apud se statuat, quòd professionem suam, si invalida fuisset ab initio, hîc & nunc validare velit. Secundò requiritur novus consensus tacitus vel expressus, per quem professio invalidè emissa ratificetur, cùm sit nova professio. Tertiò requiritur, nova etiam acceptatio Prælati regularis, conscij nullitatis prioris professionis, cùm enim professio sit contractus mutuus, & reciprocus, tam religionem, quàm profitentem obligans, consequenter, sicuti requiritur nova traditio ex parte profitentis, ita etiam nova requiritur admissio, ex parte religionis: quæ sententia, quamvis tutior, & probabilior sit, non tamen deest contrariæ etiam

etiam sententiæ, quæ hanc novam acceptationem non requirit, sua probabilitas fundata *in c. significatum 11. h. t. & in c. 1. eodem in 6.*

§. X.

De jure seu facultate reclamandi adversus professionem invalidam.

QUòd regulares, & quidem omnes, tam mares, quàm fœminæ, etiam militarium ordinum, reclamare possint contra nullitatem suæ professionis, ex *Tridentino sess. 25. de regularibus cap. 19.* patet, & ex plenaria libertate ad professionem requisitâ probatur, ita tamen, ut juxta Tridentini decretum, loco cit. relatum, certæ conditiones requirantur, ad legitimam reclamationem; primò scilicet, ut ante reclamationem habitum non deponat, qui reclamare vult contra professionem suam invalidam; neque cum habitu discedat, sine licentia suorum superiorum, nisi justa causa alterutrum suadeat, tanquam necessarium ad reclamandum, aut habitus ad tempus aliquod dimissus, iterum ante reclamationem fuisset assumptus. 2. requiritur, ut coram suo superiore (immediato scilicet Prælato regulari, qui professionem ejus admisit, vel coram ejus successore) & Ordinario (Episcopo scilicet diœcesis illius, in qua situm est monasterium reclamantis) aut Vicario Generali, vel Capitulo cathedrali, (in casu vacantis sedis) causas nullitatis suæ professionis deducat. 3. requiritur, ut reclamatio talis fiat intra quinquennium, à die professionis numerandum, nisi justa ignorantia nullitatis, aut aliud impedimentum à reclamando rationabiliter impediens, quinquennium hoc non tan à tempore professionis factæ, prout per se quidem fieri deberet, quam tempore cessantis ignorantiæ, aut impedimenti, inchoari juberet, prout probabilior sententia docet, si tamen hanc ignorantiam, aut impedimentum priùs interveniisse, neque suam intra professionem se ratificâsse, probet, qui quinquennium à die professionis ejusdem reclamans. Causæ autem, ob quas reclamari potest dicto modo de professione nulla, sunt plerumque, quòd amentia, aut ex rationis defectu professus sit aliquis; quòd fuerit professus ante legitimam ætatem, ante annum noviatûs absolutum; quòd metu gravi injustè incusso ad extorquendam professionem, vel per vim fuerit coactus profiteri; quòd in monasterio diversi sexûs fuerit professus, vel non coram legitimo superiore &c.

SECTIO IV.

De facultate transeundi ex una religione ad aliam.

§. I.

An possit professus seu religiosus transire ab una religione ad aliam, & quæ conditiones requirantur ad licitum transitum ad aliam religionem?

TEmerè non potest religiosus à monasterio, in quo professus est, ad aliud transire, sive ejusdem, sive alterius ordinis sit, sive laxioris, sive æqualis, sive strictioris ordinis sit, prout statutum est in c. de-

c. Ioannes 5. h. t. ne per talem transitum, aut injuria fiat priori monasterio, quod jus in suum professum acquisivit, aut voto suo contravenerit talis religiosus, si propriâ auctoritate commutet professionem suam primam in aliam. Dicitur autem transire, qui transit, aut solâ levitate, vel inordinatâ animi passione ductus, vel qui transit non petitâ superioris legitimi licentiâ, & hac non obtentâ (in casibus scilicet, in quibus jura requirunt licentiam obtentam) prout habetur etiam in *c. non est 7. h. t.* contra quos temerè sæpius sub prætextu strictioris ordinis, transeuntes, privilegio, etiam Apostolico munitæ sunt religiones aliquæ, uti habetur in *c. Licet 18 h. t.*

Si tamen conditiones à jure requisitæ observentur, licitum est omnibus religiosis, tam viris, quàm fœminis ab una religione ad aliam strictiorem transire, prout habetur in *c. Licet 18. h. t.* (ne spiritui sancto ad meliorem perfectionem impellenti, videatur remora posita, quin imò toti etiam communitati religiosæ transitum talem licere, patet ex *c. 3. §. cæterùm de stat. monach.* & probabiliter sine licentia Episcopi. Conditiones autem ad talem transitum licitum requisitæ sunt 1. ut fiat transitus ad strictiorem religionem; strictioris religionis nomine hîc non intelligendo eam, quæ in se, & absolutè perfectior est, cujusmodi perfectio ex fine desumitur, & proportione mediorum ad finem, sed eam intelligendo, quæ majorem austeritatem, seu rigidiorem regulam habet, præsertim circa silentium, & solitudinem &c. non tam juxta primævum suum institutum, sed juxta modernum vivendi modum, per varias constitutiones, consuetudines, privilegia, vel abusus etiam introductum. Secunda conditio est ad legitimum transitum, ut non fiat hic temerè, & ex inordinata passione tantùm, sed ex pura intentione, & sincero Zelo majoris perfectionis obtinendæ; neque fiat transitus talis, cum notabili detrimento monasterij, in quo professus fuit, prout in *cit. c. licet* decernit Pontifex: ad quæ discernenda tertia conditio est, ut licentia transeundi ad strictiorem religionem à Prælato suæ professionis, priùs sit petita, cum debita humilitate, & puritate, ut ait Pontifex, ne bonum obedientiæ contemnere videatur, & ut Zelus illius, ac puritas intentionis examinetur: & hinc quamvis etiam non obtentâ à superiore licentiâ transitus talis religioso concedatur (ad strictiorem scilicet, non tamen ad parem vel laxiorem; ad quem transitum non sufficit petita licentia, sed requiritur obtenta) si justo Zelo ad transeundum hic moveatur, superior verò sine justa causa licentiam denegat; non tamen potest religiosus petitâ licentiâ, aut post negatam licentiam statim transire, sed debet legitimo tempore exspectare, dum motivum transeundi videatur examinatum, & appareat sine justa causa, ac indiscretè negatam esse transeundi licentiam, ita ut si dubium sit, ex qua causa à superiore negetur licentia, vel ipse de causa justa negationis interrogari ulteriùs debeat, vel superior illius adiri ad impetrandam licentiam, vel cogi superior, ut causam suæ negationis proferat: neque tamen transeundi hæc licentia facilè concedetur, nisi priùs religio petita velit talem transitu-

rum recipere (ne detur vagandi occasio) & hic habeat literas dimissorias à suo superiore, ut appareat, motivum illius fuisse examinatum.

§. II.

Quinam superior in specie licentiam dare possit transeundi ad aliam religionem?

NOn tantùm immediatus, sed etiam mediatus superior ordinis, aut monasterii, Provincialis v. g. Generalis &c. licentiam hanc ad strictiorem ordinem transeundi, per se dare potest, cùm non tantùm immediatus, sed mediatus etiam verus religiosi talis sit superior, à quo licentiam petendam præscribit *cit. c. licet*: & sicuti licentia Episcopi, casu quo exemptum etiam monasterium non esset, ad transitum hunc non requiritur, ita nec requiritur consensus Capituli, cùm nihil de alterutro requisito innuat *citatum capitulum*. Monialibus tamen, si dicto modo transire velint, præter Abbatissæ suæ v. g. licentiam peritam necessarium etiam est petere eam à Prælato regulari, cui subsunt, & ab Ordinario loci (saltem si non exemptæ sint) cùm judicare de causa transitûs v. g. tes gravis sit, mulieribus non concessa, prout in quibusdam ordinibus ex peculiaribus ordinum talium statutis, ob rei gravitatem, hæc dandi licentiam potestas reservata est Provinciali vel Generali.

Licentiam verò ad laxiorem, aut paris rigoris ordinem transeundi solus Papa concedere potest, si nulla justa causa transeundi habeatur (saltem pro foro externo) ex justa tamen causa infirmitatis v. g. aut gravium inimicitiarum &c. cùm sit non tam commutatio in meliùs, sed quasi alienatio aliqua, potest quidem concedere transeundi licentiam nonnunquam etiam immediate inferior, cum consensu tamen Capituli, si quasi Episcopalem jurisdictionem habeat, & immediatè Papæ subjectus, non tamen, si alij superiori regulari, Provinciali v. g. Generali &c. subjectus sit, cùm in tali casu licentia danda non tam immediato Prælato conventûs Patri v. g. Guardiano &c. sed illi qui ut ordini, aut Provinciæ præest, cui is per professionem suam religiosus tradidit, competat, ita tamen, ut in ordinibus non exemptis, Episcopus etiam cum consensu Abbatis seu Prælati non exempti, & Capituli transitum talem concedere possit.

§. III.

An & quatenus permissum sit, vel prohibitum ex certis religionibus transire ad alias.

CAnonicum regularem transire ad ordinem Monachorum, dummodo in monasterio, ad quod transit, strictior sit observantia *ex c. Sanctimoniales*, patet, & quamvis de jure antiquo decretorum *causa* 19. q. 3. hoc non liceat, ob specialem pro illo tempore exigentem rationem, quo tempore monachi sacerdotes non fuerunt, fuerunt autem Canonici, ne ad inferiora descenderetur, quia tamen hæc ratio nihil urget, concessa etiam est hodie hæc transeundi licentia (saltem de jure communi, & servatis requisitis

conditionibus) neque tamen Monachis ad Canonicos transire licet, prout colligitur *ex cit. c. sanè, & ex cit. 6. licet*, cùm Monachorum ordo strictior in jure habeatur, quàm ordo canonicorum *c. quod Dei 5. de statu monach.* nisi laxius in tali Monachorum Monasterio viveretur, quàm in ordine Canonicorum regularium.

Ad ordinem tamen mendicantium transire non licet mendicantibus (excepto Carthusianorum ordine) sub prætextu cujuscunque licentiæ, aut indulti Apostolici (nisi specialis à Papa alicui licentia concessa fuisset) *juxta extravag. viam h. t. inter communes*, ubi sub pœna excommunicationis transitus hic, & & receptio, ac nullitate professionis, in posteriore ordine factæ, prohibetur, ob bonum scilicet publicum, & conservationem ordinum mendicantium (videtur tamen pluribus in locis non esse usu recepta hæc extravagans) potest tamen de jure communi, ex uno ordine mendicantium ad alium mendicantem ordinem strictiorem, servatâ formâ, à jure præscriptâ, transitus fieri, cùm hic transitus nullibi à jure prohibitus sit.

Assumptus tamen ad Clericatum, seu ad chorum deputatus, in monasterio aliquo, potest quidem de jure communi ad statum fratrum Laicorum transire, ob ingens desiderium v.g. vitæ humilioris, Clerico tamen religioso, in sacris jam constituto, talis translatio non facilè concedenda est; ob statûs, quem jam obtinet, dignitatem & reverentiam.

§. IV.

Quænam jure canonico interdicta sunt religiosis transeuntibus, etiam licitè, ad alias religiones?

QUò libentius in sua, quâ vocati sunt vocatione, permaneant professi mendicantes, & ut discordiarum, ac schismatum productiva ambitio reprimatur, prohibet Pontifex *in Clement. ut professores 1. h. t.* si ad non mendicantes, etiam auctoritate Apostolicâ, hi transiverint, ut ne ad prioratus, administrationes, aut quæcunque officia (Sacristæ v. g. Oeconomi, Cellarij, Syndici &c. etiam ut Vicarij, aut ad quodcunque regimen, vel curam animarum, tam intra, quàm extra illam religionem exercenda, promoveantur illi, qui taliter transiverunt, neque vocem in Capitulo (Generali, vel Provinciali) habeant, quamvis administrationem aliquam, aut regimen in ordine, ad quem transiverunt, obtineant, aut locum; non quidem ad punitionem, sed ad alios ordinis tractatus, & Trid. vult. *sess. 14. capite 11.* ut omnes religiosi in claustro ordinis, ad quem sunt translati, sub obedientia suorum superiorum perpetuò vivant, & ad quævis beneficia sæcularia, etiam curata, sint omnino incapaces.

§. V.

Aliæ quæstiones circa translationem Religiosorum ab uno ordine, ad alium resolvuntur.

QUi legitimè ab uno ordine ad alium transfertur, ut sit Prælatus illius, debet de novo in hoc professionem emittere, & finito suæ Prælaturæ tempore, manebit ordinis illius, ad quem translatus est, religiosus; per translationem enim talem perdit omnia jura prioris ordinis, aut monasterii: neque obligatur ad vota specialia in priori religione emissa, aut ad abstinentias & rigorem illius regulæ.

Bona verò temporalia licitè transeuntis (si utraque religio bonorum talium in communi capax est) quæ priori monasterio v. g. acquisita jam fuerunt, ratione hujus sui pro illo tempore professi, manent quidem, quoad proprietatem, & usum fructum priori huic monasterio; quæ verò post transitum talem licitum, & validam in altero monasterio vel ordine professionem, ratione taliter professi acquiruntur, acquiruntur posteriori monasterio, vel ordini; professus enim suo monasterio acquirit, in quo vivit, quoad se & sua, Deo dedicatus. Si verò à monasterio bonorum in communi capaci, ad ordinem incapacem transeat, aut ab ordine incapaci ad capacem, tum bona absolutè acquisita, aut acquirenda, vel monasterio priori capaci, aut in casu incapacitatis, hæredibus ab intestato v. g. manent.

SECTIO V.

De Religiosis fugitivis, apostatis, & ejectis.

§. I.

In quo differunt religiosi fugitivi, apostatæ, & ejecti; & an religiosi teneantur illos quærere, & revocare?

REligiosi fugitivi propriè dicuntur, qui à monasterio, vel ordine recedunt, sine Superiorum licentia, sive habitum retineant, sive exuant, ut sine extra potestatem, & obedientiam, & ad tempus liberè vagentur, cum animo tamen ad religionem, vel monasterium redeundi. Apostatæ verò, propriè, & rigidè loquendo, sunt, qui ab ordine recedunt, animo excutiendi jugum religiosum in perpetuum, & omnino deserendi institutum. Ejecti denique religiosi dicuntur illi, qui ob culpam tam ex religione exire compelluntur, & quamvis *Trid. sess. 25. cap. 4. Decreto* inter fugitivos etiam enumeret, qui sub prætextu ad suos mediatos Superiores accedendi sine suorum immediatorum Superiorum licentia, à suis conventibus recedunt, nisi ab illis vocati fuerint, & puniendus etiam ab ordinariis locorum dicatur, tanquam desertor sui instituti, intelligi tamen debet hoc decretum, sub iniquè à suis immediatis Superioribus tractentur, & aliud remedium ad Superiores suos mediatos non habeant.

Circa hos fugitivos, apostatas, & ejectos in singulos annos à suis Prælatis rego-

regularibus requirendos, revocandos, & cogendos, ut ad monasterium redeant, multa statuuntur *in c. ult. h.t.* quia tamen hæc constitutio contrariâ consuetudine fermè abrogata est & ordine religiosi circa ejuscemodi fugitivos, apostatas, & ejectos suarum potiùs regularum, & constitutionum, ac statutorum tenorem observant, nulla videtur illius explicandæ ulterior necessitas.

§. II.

An religio habeat potestatem ejiciendi subditos regulares, & ob quas causas, & an religiosus ejectus nihilominus obligetur ad vota religionis, aliásque observationes regulares?

Quòd possint ordines religiosi, suos subditos, etiam professos, expellere è religione, ex causa justa, & gravi, praxis religiosorum ordinum docet, & multa Summorum Pontificum privilegia religionibus hoc concedentia probant. Resecandas enim carnes putridas esse, ut ne inficiantur bonæ, ratio naturalis etiam docet. Convenit autem hæc ejiciendi potestas ordinum Superioribus, cum consensu sæpe majoris partis capituli, juxta propria tamen variorum ordinum statuta, & privilegia. Causæ verò justæ talis ejectionis faciendæ, sunt de jure comuni, primò si notoriè sit in gravi crimine incorrigibilis professus. Secundò, si committat crimen infame, propter quod sine ordinis detrimento servari in ordine non potest. Tertiò, si reticuit impedimentum, vel defectum valde gravem in receptione ad ordinem. Fatentur tamen AA. in ejectione talium professorum valde cautos debere esse religiosos ordines, neque facilè ad eam deveniendum, nisi post alias legitimas, etiam incarcerationis pœnas, accedat incorrigibilitas, aut valde grave religionis præjudicium: & hinc sacra Congregatio Concilii statuit, ut imposterum ex religionibus nullus ejiciatur professus, nisi sit verè incorrigibilis; qualis non censetur, nisi unius etiam anni spatio in jejunio, & pœnitentiâ probetur in carceribus.

Ejectus tamen per justam sententiam definitivam in perpetuum, ad vota quidem substantialia religionis adhuc obligatur, cùm maneat etiam post ejectionem verus religiosus, & Prælato regulari non sit data licentia à votis regularis professionis eum solvendi, ad alias tamen regulæ observationes, jejunia v.g. abstinentiam à carnibus, vigilias ordinis, &c. non obligatur ampliùs (nisi denuò ad ordinem recipiatur) cùm hæ observantiæ non comitentur professionem trium substantialium votorum, sed regularem tantùm statum, sub regula ordinis constitutum, à qua per ejectionem liberatur, non quidem quasi ex delicto suo commodum sentiret, sed quia principali cadente, statu scilicet regulari, cadit etiam accessorium, regulæ scilicet observatio, & taliter ejecto nimia difficultas oriretur, sine ullo ab ordine solatio, &c.

§. III.

An professus ejectus per sententiam in perpetuum teneatur redire ad religionem suam, vel ingredi aliam, & ad hoc compelli possit?

QUi ob crimen ejectus est, obligatus quidem est in conscientia, ut se corrigat, & correctus iterum petat in ordinem suscipi, & ad redeundum à suis superioribus cogi potest, prout colligitur *ex c. ult. h. t.* ubi excommunicari posse dicitur eum, qui ejectus redire non vult, & probatur ex obligatione votorum substantialium religionis, à qua non deobligatur. Quòd si tamen emendatus, & reditum sincerè desiderans, ac petens à sua religione non ampli[us] cipiatur, non tenetur aliam ingredi, [si] potest in sæculo permanere, vel [si] ad laxiorem religionem transire ([si] nim per ipsum non stet, quò [ad] suam religionem revertatur, [et] quenter nulla illius culpa est, [si] sæculo maneat, vel ad laxiorem [re]gionem transeat) nisi sub ea cond[i]ejectus sit, ut ad aliam religionem [non] eat, & hanc conditionem ipse [ac]tâsset; quo in casu ad hanc religi[o]ingrediendam compelli etiam [po]suo superiore, à quo sub hac cond[i]ne, ab illo acceptatâ, ejectus facta

TITULUS XXXII.

DE CONVERSIONE CONIUGATORU[M]

§. I.

Quæ conditiones requirantur, ut conjux post matrimonium consummatum licitè possit religionem ingredi.

NOn negatur quidem conjugibus in matrimonio constitutis converti ad religionem, & eam ingredi, ut licitè tamen hæc conversio fiat, certæ quædam de jure communi conditiones requiruntur: & quidem post consummatum matrimonium, ut conjux possit licitè in religione profiteri, debet habere ad hoc licentiam ab altera parte; & debet hæc, si senex sit, & [ex]tinentiæ periculum, juxta Epi[sc]dicium, in sæculo permanens, [pe]continentiæ votum facere, [vel]sit, aut sit incontinentiæ peri[cu]bet & ipsa in religione aliqua [pe]prout statuitur *c. Præterea 1. t. con[i]c. uxoratus 8. c. ad Apostolicam [de]significavit 18. h. t.* cùm mutare [non]statum debeat velut una caro[ad]si senex illa pars sit, quæ in sæcu[lo]net, & absit incontinentiæ peri[cu]voto continentiæ obligari, ita tam[en]si ante professionem ex novitiatu [re]v.g. ad sæculum redeat, ad unitam

redire debeat, etiamsi hæc votum continentiæ jam feciſſet, cùm voti talis abſolutus valor à profeſſione ſecuturâ alterius dependeat, tanquam à conditione.

§. II.

An profeſſio emiſſa à conjuge cum licentia alterius conjugis, manentis in ſæculo, ſive cum voto caſtitatis, ſive ſine illo, ſit valida?

REſpondetur validam fore, modò cum conſenſu manentis in ſæculo fuerit facta, quamvis nec religionem hæc, ſi juvenis, aut de incontinentiæ periculo ſuſpecta fuerat, ingreſſa fuerit, nec votum continentiæ in ſæculo manens emiſerit, ſi ſenex fuerat, & extra incontinentiæ ſuſpicionem, prout communiter ſentiunt Canoniſtæ, & probant *ex canone Agathoſa 21. cauſ. 27. q. 2. & c. ex parte. 9. junct. Gloſſ. verbo de jure h. t.* cùm illicita quidem dicatur à jure talis profeſſio, non tamen invalida, ſi conſentiente uxore facta ſit; & hinc, ſi maritus talis, qui cum licentia quidem uxoris profeſſus eſt, hac tamen non profitente, nec votum continentiæ faciente, per Epiſcopum ad uxorem hanc ſuam redire jubeatur (quod facere poſſe Epiſcopum, ob incontinentiæ periculum, ex parte uxoris, *ex cit. c.* 1. patet) exigere quidem non poteſt debitum, neque poſt mortem hujus ſuæ conjugis ad ſecundas nuptias tranſire, ob impedimentum ditimens voti, reddere tamen debitum conjugale, conjugi huic ſuæ debet, cùm per licentiam tranſeundi ad religionem conceſſam, ſuo juri, quod habet ad petendum debitum, legitimè non ceſſerit, neque votum continentiæ fecerit, niſi conſcia uxor juris diſponentis, de ſuo etiam in religionem ingreſſu, aut vovenda continentia, licentiam profitendi marito dediſſet; hoc enim in caſu revocari vir non poſſet, cum uxoris talis licentia in ordine profeſſus, quamvis uxor ſuam poſtmodum obligationem, quam meritò, dando licentiam marito, cum tali ſcientia juris, in ſe ſuſcepiſſe cenſetur, non impleat, prout iterum colligitur *ex cit. c. 1. h. t.*

§. III.

An profeſſio mariti invitâ, vel ignorante uxore facta, & vice verſa uxoris, invito vel ignorante marito poſt conſummatum matrimonium, ſit valida, & ad quid obligat.

REſpondetur non valere quidem talem profeſſionem poſt conſummatum matrimonium, invitâ, vel etiam ignorante, aut contradicente alterâ thori parte factam, ita ut mortuâ hac comparte ſuâ ad religionem tranſire non teneatur, qui taliter profeſſus eſt, obligare tamen talem profeſſionem in vim ſimplicis voti continentiæ; ita ut taliter profeſſus petere non poſſit poſtmodum debitum, quamvis reddere teneatur, & poſt mortem hujus ſuæ compartis perpetuam continentiam ſervare teneatur, *c. Quidam. 3. & c. Placet. 12. h. t.* cùm in tali caſu præjudicium quidem inferre non potuit per profeſſionem talem ſuæ conjugi, quia tamen, invitâ etiam conjuge, vovere poteſt continentiam, id quod

quod potuit facere, meritò feciſſe cenſetur; neque tamen exinde inferre licet, ergò etiam profeſſio religioſa, quamvis non valeat in vim profeſſionis religioſæ valebit tamen in vim ſimplicis voti religionis: Negatur enim hoc illatum, cùm conjugatus durante matrimonio inhabilis ſit ad tradendum ſe religioni (ſive per profeſſionem, ſive per votum ſimplex hoc fiat) perpetuò ſuæ conjugi alligatus, à qua diſcedere non poteſt, ſine illius conſenſu; ad petendum autem debitum, ſicuti non tenetur, durante etiam matrimonio, ita per votum poteſt illam licentiam ſibi adimere, durante etiam matrimonio: quòd ſi tamen uterque conjux in religione profiteatur, non obtentâ mutuâ licentiâ, videtur valida utriuſque profeſſio, quia ipſo facto cenſeri poſſunt licentiam ſibi mutuò dediſſe.

§. IV.

An profeſſio conjugati facta, cum licentia alterius conjugis, per metum tamen, aut dolum obtentâ, ſit valida, & an etiam, ſi ſit facta, altero conjuge ſciente, & tacente, ac diſſimulante, teneat?

REſpondetur primò nullam eſſe profeſſionem, ſi licentia ad profitendum ab altero conjuge per metum gravem & injuſtum, vel injuſtum dolum extorta ſit *c. Veniens 16. & c. accedens. 17. h. t. junct. Gloſſa V. votis*, ita ut taliter profeſſus, voto quidem ſimplicis continentiæ obligetur, non tamen religioſâ profeſſione, & ſi ad ſæculum redire velit, poſt mortem ſuæ prioris conjugis, à qua licentia profitendi taliter extorta fuit, aliud matrimonium (validè ſaltem) contrahere poſſit, promiſſis dictis etiam jam patet. Cùm enim profeſſio debeat eſſe libera, & nihil dolo, conſequenter etiam ea, quæ ad talem profeſſionem requiruntur, ut requiratur ceſſio hæc, ſive licentia, libera eſſe debet (libertate debitâ) & abſque dolo.

℣. Secundò irritam quidem eſſe eam profeſſionem mariti v. g. ſi uxor nec expreſsè in eam conſenſit, dando licentiam, neque poſitivè contradixit, aut repugnavit, ſed tacuit, & diſſimulavit (cùm in tali caſu valdè præjudicialis taciturnitas non habeatur pro conſenſu) ſi tamen ſemper, dum vixit, tacuit, & maritum non revocavit, validatur ex ſententia probabili ipſo facto talis profeſſio, ſi poſtmodum uxor moriatur, cùm impedimentum validæ profeſſionis, matrimonium ſcilicet, ablatum ſit, *c. conſulenti 10. h. t.* ex probabiliore tamen, non validatur per ſolam conjugis mortem talis profeſſio, ſed requiritur novus profitentis conſenſus, tacitè, vel expreſſè ratificans primam profeſſionem, quam ſcivit eſſe nullam, cùm ſolo tractu temporis, & per ſolam mortem uxoris profeſſio priùs invalida, non cenſetur validari ob magnam profeſſionis religioſæ difficultatem.

§. V.

An votum ſimplex continentiæ, ab uno conjuge, cum licentia alterius, poſt matrimonium conſummatum, vel ab utroque communi conſenſu emiſſum ſit validum, & licitum; & ad quid obliget?

VAlidè & licitè hæc talia vota, vel ab uno conjuge cum conſenſu alterius, vel

vel ex communi consensu ab utroque fieri posse (ita ut nec ad petendum, nec ad reddendum debitum sit obligatio voventis taliter) & quidem vel ad tempus, quo elapso ad matrimonialem thorum compelli possit, qui ad tempus voto continentiæ cum alterius licentia se obligavit, vel in perpetuum ex *c. Charissimus* 11. *h. t.* habetur: quamvis enim in proprium præjudicium possit conjux sine consensu alterius voto continentiæ se obligare, ad non petendum debitum, non tamen potest sine consensu alterius vovere etiam castitatem ad non reddendum cum præjudicio alterius.

§. VI.

An si conjuges, qui mutuo consensu continentiam voverunt, uterque vel alter eorum religionem profiteatur, possit unus alterum repetere seu revocare?

Respondetur negativè, prout sumitur *exc. Dudum* 21. *h. t.* cùm enim per consensum datum ad votum continentiæ faciendum omni jure suo, quod ad matrimoniale commercium habent, conjuges, cesserint hi, qui licentiam ad vovendum dederunt, consequenter illicitè facerent, consensum justè, & piè datum, injustè revocando, si conjugem in tali casu professum repeterent.

§. VII.

An si unus conjugum adulterium commisit, possit alter conjux innocens, licitè transire ad religionem, velordines sacros suscipere, etiam adultero invito?

Posse maritum innocentem, si uxor illius adulterium commisit, quod in foro externo notorium est, aut propter quod sententia divortij legitimè lata fuit, etiam invitâ hac, ad religionem transire, & in ea profiteri, absque eo, ut revocari ab uxore sua adultera possit ex *c. constitutus* 15. *& ex c. Veniens* 16. *h. t.* patet, ex quibus textibus etiam patet, quòd ad ordines sacros maritus talis, in casu adulterij talis ab uxore commissi, hac invitâ transire possit, si nihil aliud obstet, cùm talis adultera omne jus suum, quod in maritum habebat, in ordine ad matrimonialem thorum, amiserit: & quamvis etiam conjux adulter, si innocens statum mutavit, & in religione v. g. professus est, ad religionem transire possit, sine alia licentia expressa, ab innocente obtenta, cùm per professionem ab innocente susceptam sufficientem licentiam dedisse conjugi adulteræ ad religionem transeundi meritò censeri possit, non potest tamen etiam post divortium celebratum ad religionem transire adultera, sine expressa, vel tacita licentia innocentis, ut ne innocens sine consensu suo, jure suo reconciliandi sibi, si velit etiam post divortium adulteram, privetur; & si licentiam huic de professione in religione dedit innocens, non tenetur hic vel ad religionem transire, vel votum continentiæ facere in sæculo, cùm ea, quæ circa has obligationes statuuntur in jure, statuantur in casu matrimonij integri, & non propter adulterium (quoad thorum saltem) dissoluti.

§. VIII.

An propter adulterium spirituale, videlicet Apostasiam à fide, vel hæresin, in quam unus coniugum lapsus est, possit alter eo invito religionem ingredi, vel in ea profiteri?

SI per sententiam legitimam judicis Ecclesiastici, talis in infidelitatem, aut hæresin lapsus, tamquam hæreticus seu infidelis declaratus sit, & ab eo conjux innocens separatus sit, potest hic etiam invito illo, quamvis ad veram fidem redierit, religionem ingredi, & in ea profiteri. *c. mulier 21. h. t.* quamvis enim si propriâ auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ à conjuge in hæresin, aut infidelitatem lapso decesserit fidelis, eum ad fidem iterum revertentem recipere teneatur conjux, qui in fide permansit, ad multas fraudes cavendas, nec possit sine talis licentia ad religionem transire, si per auctoritatem Ecclesiasticam legitimè ab eo separatus sit, cùm possit perpetuò ab eo separatus manere, potest etiam sine alia licentia religionem ingredi, ac in ea profiteri *c. de illa 6. de divortiis.* Ecclesiâ scilicet privante per sententiam, omni jure matrimoniali, talem infidelem, aut hæreticum, in pœnam desertæ fidei.

§. IX.

An, & quo jure dissolvatur matrimonium ratum per professionem?

DIssolvi etiam quoad vinculum ratum matrimonium, si nondum consummatum sit per professionem religiosam, invito etiam altero conjuge factam, constat ex *c. Verum 2. e. ex publico, & c. ex parte, 14. & pluribus etiam h. t. capitulis, & ex Tridentino sess. 24. de sacr. matrim. can. 6.* (ita ut manens in seculo ad alia vota, sive secundas nuptias transire possit.) non quidem ex natura sua, cùm matrimonium sit ex natura sua indissolubile, sed ex jure Ecclesiastico, antiquissimo tamen, ab Apostolorum temporibus introducto, in favorem scilicet majoris perfectionis, & ad Spiritus Sancti vocationem ad religionem promovendam, hunc transitum nihil præjudicantem concedente Ecclesiâ.

§. X.

Intra quod tempus licitum sponsus de præsenti, ante matrimonium consummatum, ingredi religionem?

POtest quidem quocunque tempore post matrimonium contractum, & nondum copulâ carnali consummatum illud fuerit, pars quælibet religionem intrare, & in ea profiteri, *ex. tamen publico. 7. h. t.* patet, quòd si sponsalia vel sponsa de præsenti consummare non velit matrimonium, sub prætextu quòd velit ingredi religionem, cautio ab eo præstetur, quòd intra duos menses, vel intra tempus à judice Ecclesiastico prescribendum, juxta varias circumstantias, aut religionem ingredi, vel ad conjugem redire velit, ac matrimonialiter eidem cohabitare, ad quam cohabitationem etiam per censuram, post bimestre spatium cogi poterit, ita favori majoris perfectionis consulente Ecclesiâ, ut tamen per inutilem longiorem moram gra-

pro-

præjudicium non patiatur altera pars; neque tamen hoc bimestre tempus conceditur ab Ecclesia, quasi post duorum mensium lapsum statim profiteri deberet pars illa, quæ religionem ingressa fuit, cùm integer annus ad probationem ei, uti aliis novitiis, in favorem scilicet religionis, concedatur; sed ad deliberandum, utrùm ingredi velit religionis novitiatum, ita ut toto hoc tempore duorum v. g. mensium, intra quos de religionis ingressu deliberare potest pars, quæ vult religionem ingredi, & toto tempore novitiatûs, usque dum in religione tali profiteatur, expectare debeat altera pars, quæ in sæculo manet, neque possit ad secundas nuptias transire ante professionem factam: quæ mora difficilis ei esse non debet, qui juris hujus gnarus, cum tali persona contraxit, & possit etiam à judice Ecclesiastico tali personæ, si in fraudem alterius mariti v. g. multas religiones tentare velit, certum tempus præscribi, intra quod vel profiteatur, vel ad matrimonium redeat.

§. XI.

An sponsa de præsenti possit religionem ingredi, si à sponso sit carnaliter cognita per copulam violenter extortam?

Respondetur, si post bimestre, vel illud spatium, quod ipsi à judice Ecclesiastico ad deliberandum de ingressu concessum fuit, sponsa v. g. de præsenti violenter fuit cognita, non potest amplius ingredi religionem, quia in tali casu, sicut jus nullum amplius habuit sponsa talis ad negandum debitum conjugale, ita alter habet jus petendi, & consequenter cogendo illam ad consummandum matrimonium, utitur jure suo, & censetur propriè, ac justè consummatum matrimonium, post quod non conceditur invito altero ingressus in religionem, ut ex dictis jam patet. Si verò intra tempus ad deliberandum concessum per vim opprimatur sponsa v. g. aut quando jam ingressa est religionem, ante factam tamen professionem, potest nihilominus invito etiam sponso ingredi religionem, vel in ea profiteri, cùm per injuriam talem copulæ injustè extortæ, non potuerit ipsi libertas ad religionem transeundi adimi, ne alteri ex injuria tali à se illata commodum aliquod accedat, & patiatur aliquid in jure suo injustè violata (nisi per accidens aliunde ratione damni alicujus impediretur ab ingressu talis violata a) absque consensu tamen hujus, sicuti postea non potest ingredi religionem maritus talis, ita ex probabiliore non potest, etiamsi violata taliter in religione profiteatur, ad secundas nuptias transire, cùm per talem violentam copulam verè consummaverit matrimonium, qui violentiam intulit.

§. XII.

An & qua ratione conjugatus possit, vel non possit ordines suscipere, vel ad Episcopatum assumi?

Non posse conjugatum ad sacros ordines promoveri, nisi uxor licentiam dederit, decernitur in *c. coniugatus 5. d. 1.* sive consummatum, sive ratum tantùm sit matrimonium, ut nempe scilicet per

talem ad ordines sacros, votum perfectæ continentiæ includentes, transitum, præjudicetur graviter conjugi, quæ ad alia vota transire non potest, cùm favor ille, qui concessus est professioni religiosæ, ad solvendum matrimonium ratum, quoad vinculum etiam, non sit concessus susceptioni sacrorum ordinum, quamvis enim sacri ordines contrahendum matrimonium dirimant, cùm ordo sit impedimentum dirimens, ex nullo tamen jure habetur, quòd contractum dissolvant: & hinc in tali casu susceptorum cum licentia conjugis sacrorum ordinum, non minus requiritur, ut uxor, quæ dedit licentiam, si juvenis sit, aut de incontinentiæ periculo suspecta, in religione profiteatur, vel si senex, & extra incontinentiæ periculum sit, perpetuam continentiam in sæculo voveat, prout Glossa à plerisque recepta in *cit. c. conjugatus. V. ab uxore* habet, quàm requiratur hoc, in casu, quo maritus post consummatum matrimonium cum licentia uxoris religionem ingrediatur, & in ea profiteatur, cùm majus periculum sit, in casu, quo maritus in sæculo Clericus manet, quàm, quo in religione profitetur; si ergo ad hoc periculum amovendum, religiosa uxoris professio, aut continentiæ votum pro diversitate circumstantiarum requiritur, potiore jure requirenda ea videntur in casu, quo maritus cum licentia uxoris sacros ordines suscipit, & in sæculo manet, ac tam facilè in casu periculi incontinentiæ dispensationem non obtinebit, ut sine uxori matrimonialiter cohabitare possit.

Sicuti tamen uxor, quæ maritu[s] centiam concessit post consumma[tum] matrimonium profitendi in religione, [vel] saltem liberè non concessit, ut [ipse] dictum, revocare eum ad se potes[t], [si] potest etiam maritum ad se revoca[re] post susceptos sine sua liberè concessa [li]centia sacros ordines, ita ut talis [re]vocatus teneatur, vel religionem ingr[e]di, si nondum consummatum fuer[it] trimonium, vel si hoc nolit, cum [ea] suæ matrimonialiter cohabitare, reddi[to] do debitum, non autem petendo, [re]tione voti continentiæ, quod abdica[re] præjudicio uxoris, quoad hanc partem facere potuit; neque potest post mortem hujus suæ conjugis ad secundas nuptias transire, cùm ordo, quem [so]lidè suscepit, quamvis nulla adhuc uxoris licentia, sit impedimentum [di]rimens.

Quòd si tamen conjugatus ad Episcopatum promoveatur & ordinetur Episcopus (permittente scilicet uxore) [ille] uxor in religione profiteri, ita ut non sufficiat, quamvis senex illa sit, & extra incontinentiæ periculum, votum continentiæ in sæculo emittere, ob majorem scilicet decentiam dignitatis Episcopalis, cui plurimùm convenit dignior status religione conjugis status.

TIT.

TITVLVS XXXIII.

DE CONVERSIONE INFIDELIUM.

AGitur in hoc Titulo primò *in c. 1.* utrùm & quomodo matrimonium infidelis ad fidem conversi, cum fideli subsistat, si priùs in infidelitate maritos fœminarum illarum, quas modò conversi ducere volunt, occiderunt; quæ quæstio, quia à notitia impedimenti criminis, ad Librum IV. Decretalium pertinentis, dependet, rectiùs ad eum Librum differtur.

Secundò agitur in hoc Titulo *in c. 2.* cui proles communis assignanda sit, si uno parentum converso ad veram fidem, alter in infidelitate permaneat, proles verò, nondum quidem rationis, & electionis liberæ usum habens, ex voluntate tamen parentis, ad veram fidem transeuntis, sive pater ille fuerit, sive mater, baptismum susceperit, quod fieri posse ex *cit. c. 2.* colligitur, utrùm scilicet penes matrem v. g. infidelem, vel penes patrem fidelem manere, & educari debeat: cui quæsito respondet Pontifex, ob fidei favorem, baptizatam talem prolem, etiamsi triennio adhuc minor sit, relinquendam fideli patri, & apud hunc educandam; summa enim est ratio, quæ pro religione facit, præsertim cùm periculum perversionis in tali casu non subsit.

TITVLVS XXXIV.

DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE.

§. I.

De voto in genere, & præcipua ejus divisione, in solemne, & simplex.

PLura de hujus Tituli materia reperies apud Theologos morales, pauca proinde quædam, quæ ex jure Canonico potissimùm dissolvenda sunt, hìc afferentur. Et quidem si quæratur de natura voti, rectè dixeris, *votum promissionem esse, Deo factam, de meliore bono:* ita ut ad voti rationem non sufficiat proposuisse tantùm, firmissimè etiam, quòd tale quid præstiturus sim, sed debeat intervenire promissio, sive animus deliberatus, & intentio, quâ velim Deo, ad præstandum tale quid esse obligatus, prout etiam colligitur *ex c. litteraturam. 3. h. t.*

Ad divisiones verò voti quod attinet, potissima est, qua votum dividitur in solemne, & simplex: votum solemne est, quod ab Ecclesiâ, ut tale acceptatur, & voventem inhabilem reddit in perpetuum (spectatâ lege ordinariâ, & seclusâ dispensatione Pontificiâ) ad matrimonium contrahendum, & ad dominia acquirenda, vel retinenda. Simplex verò omne aliud votum est, quod talem solemnitatem, & vim non habet. Habent autem illam solemnitatem in ordine ad dirimendum matrimonium subsequens, duo tantùm vota, ex constitutione Ecclesiæ in *c. unico h. t. in 6.* explicata, votum scilicet religiosæ professionis, & votum castitatis susceptioni sacrorum ordinum annexum: ex quo capitulo etiam patet, voti solemnitatem, non ex natura rei votis his annexam esse, cùm ex natura sua sint ejusdem roboris simplex, & solemne votum, sed ex constitutione Ecclesiæ esse introductam, ob majorem sacrorum ordinum, & religiosæ professionis reverentiam.

§. II.

Virùm, & quando votum obliget, & implere debeat, & an etiam interveniente impedimento?

CErtum est, quòd homini liberum sit vovere, vel non vovere, cùm votum sit res consilij, facto tamen voto obligari voventem, ad implendum illud, constat ex *c. Licet 6. h. t.* & ex natura acceptatæ promissionis obligantis: & quidem quòd votum absolutè factum nullo præfixo ad obligandum, aut implendum tempore, statim obliget, & implere debeat, quamprimùm spectatis circumstantiis commodè impleri potest, communissima docet, & sumitur ex *cap. 23. Deuter. v. 21.* & colligitur etiam *ex c. nov. est 5. h. t. & ex regula juris 14. in ff.* differri tamen posse voti executionem ex justa causa, colligitur ex eo, quòd *est*, & quidem si impedimentum temporale sit, per quod reddatur præ solitum difficilis voti executio, ad tempus differri hujus executio potest, donec commodè, & quietè executioni mandari possit: si verò impedimentum, quod occurrit, perpetuum sit, tum votum commutandum, vel in eo dispensandum est, ut colligitur ex *c. quod super dub. 8. h. t.* vel si absoluta sit impotentia, & perpetua impossibilitas, ob quam nonnunquam voti obligatione liberare potest: juxta has enim declarationes, neque nimius rigor in voti executione premitur, quem Deus non petit, neque nimia socordia, libertas, ut deobligatio, ob quodlibet impedimentum permittitur, & tamen ad impossibile nemo obligatur.

§. III.

An & qualiter hæres teneatur implere, & exequi vota defuncti, qua ipse non implevit?

VOta merè personalia defuncti, quæ actiones voventium respiciunt, non tenetur implere hæres, & exequi (nisi speciali pacto cum defuncto inito, de hoc etiam se implendum obligasset, quo in casu non vi voti, sed vi pacti obligaretur) tenetur tamen implere vota reali, quæ

quæ rebus ipsis annexa sunt, & mixta, quæ partim personalia, partim realia sunt, si id, quod in voto tali reale est, separari possit à personali, ac independenter ab hoc promissum sit (cùm hæres adeundo hæreditatem, sicuti res cum onere accepit, ita ex justitia obligetur ad rem taliter oneratam ei dare, cui defunctus dari voluit) ita tamen, ut ultra vires hæreditatis non teneatur: & salva maneat legitima Filiis v. g. debita, uti & alia, quæ nullo voto, aut legato gravari possunt; & si monitus à judice Ecclesiastico intra annum exequi vota talia intermittat, omni commodo hæreditario, quod à defuncto consequi posset, sit privandus, *juxta authent. hoc amplius C. de fide commiss. & c. licet. 6. h. t.* cùm dignus non sit commodo hæreditario, qui onera hæreditati annexa subire non vult, cùm tamen possit.

§. IV.

An ille, qui vovit ingredi religionem, vel etiam profiteri, possit licitè ante votum impletum, Episcopatum accipere?

Respondetur negativè, juxta id, quod statuitur in *c. per tuas 10. h. t.* ubi Pontifex cuidam, qui post votum religionis Episcopatum accepit, suadet, ut, si conscientiam suam sanare velit, quam voti sui transgressor læserat, renuntiet Episcopatui, & reddat Altissimo vota sua (neque enim propriâ auctoritate votum, quod habet de religionis ingressu, mutare potest, in Episcopatum, velut altiorem, & perfectiorem statum, cùm status Episcopalis non sit melius medium ad propriam perfectionem acquirendam, quàm status religiosus) nisi ob magnam Episcopi talis utilitatem voti obligatio videretur suspensa.

§. V.

Quis vota commutare, vel in ijs dispensare possit? & quæ vota, ac qualiter commutari possint?

COmmutare vota, & in illis dispensare potest de jure ordinario quilibet Prælatus Ecclesiasticus respectu suorum subditorum, si in eos jurisdictionem quasi Episcopalem habet, & justam causam talis commutationis, aut dispensationis faciendæ subesse judicat, neque vota illa sint specialiter Summæ Sedi reservata, ut patet ex *c. de peregrinationis 1. h. t.* de jure verò delegato, & ex privilegio, hæc commutandi, & dispensandi potestas aliis etiam competit: quin imò in evidenter melius commutare suum votum potest quilibet propriâ auctoritate, absque aliâ superioris, aut privilegiati, neque enim promissum (Deo factum) infringit, qui in melius illud commutat *c. 3. de jurejurandi.*

Possunt autem omnia vota (loquendo de votis, quæ Summæ Sedi specialiter reservata non sunt, neque facta sunt in specialem favorem tertij) commutari, non tantùm in melius, ut dictum, sed in æquale etiam, saltem si superioris auctoritas accedat: quamvis enim aliqui putent probabiliter, in evidenter æquale propriâ etiam auctoritate commutari vota posse à voveute, cùm Deo videatur

tur inter evidenter æqualia unum altero non esse gratius, probabilius tamen sentiunt alij, superioris auctoritatem necessariam esse ad commutandum in evidenter æquale, cùm magis videatur Deo placere sincera fidelitas in præstandis promissis, quàm rei æqualis præcisè bonitas; per professionem tamen religiosam omnia alia vota, etiam reservata, etiam novitiatûs tempore facta, etiam facta cum licentia superioris, sive sint personalia, sive realia, perpetua, vel temporalia &c. extinguuntur, ipso jure, tam Ecclesiastico, quàm divino, prout sumitur ex *c. scriptura. 4. h. t.* & excellentia professionis religiosæ perpetuo vinculo Deo obligantis probat.

§. VI.

An & qua ratione commutari possit votum peregrinationis Hierosolymitanæ, & à quo relaxari?

LOquitur hic Titulus de voto peregrinationis Hierosolymitanæ in subsidium Terræ Sanctæ ad liberationem eam à jugo infidelium, de quo voto cujus hodie vix usus est, vix alij disponere possunt, quàm Summus Pontifex. Videantur de hac materia *c. magna, 1. & quod super 8. c. ex multa 9. & c. Postulasti 11. h. t.*

TITULUS XXXV.

DE STATU MONACHORUM ET CANONICORUM REGULARIUM.

MUlta in hoc Titulo ex variis Capitulis de obligationibus Capitulis, visitationibus, correctionibus regularium &c. de receptione, & clausura monialium &c. referuntur, & ab auctore Methodi, per septem paragraphos explicantur, quia tamen praxis, & usus horum ad regulares præcisè spectat, & multa per Tridentinum correcta sunt, eorumque observatio magis ex regulis Regularium, & particularibus statutis ac consuetudinibus dependet, quàm ex jure communi, hinc non videtur ulterior eorum facienda mentio. Viderint illi, quorum interest, quæ de jure sint pro illis statuta.

TIT.

TITULUS XXXVI.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS, UT EPISCOPO SINT SUBJECTÆ.

SUmuntur in latiore quodam sensu hic religiosæ domus, prout non tantùm monasteria, hospitalia, & alia collegia, ac confraternitates pias, ad opera pietatis & misericordiæ exercenda, auctoritate Episcopi, erecta, & instituta sunt, sed prout etiam omnes Ecclesias, & ædes sacras ad cultum Dei ritè dedicatas comprehendunt, de quibus

§. I.

Cuinam spectato jure communi Ecclesiæ, & monasteria sint subjecta?

OMnes Ecclesias parochiales, eisque annexas filiales, & capellas, uti & monasteria religiosorum, Episcopo, intra cujus diœcesin sunt sita, subjecta esse (nisi speciali Privilegio exempta sint) ita ut fundatam ille in jure intentionem habeat, super omnibus Episcopalibus juribus, quoad spiritualia, ex *can. omnes Basilicæ 10. caus. 16. q. 7. c. cùm olim 18. de præscript. c. cùm venerabilis 7. h. t.* patet, & ordinariorum jurisdictio probat, quæ per totam diœcesin se extendit, neque obest huic subjectioni, quoad jura Episcopalia præstanda, Ecclesiam ratione incorporationis factæ, aut patronatûs possideri à religiosis, cùm per talem incorporationem nihil præjudicetur juribus Episcopalibus, nisi expressa exemptio talium incorporatarum Ecclesiarum fuisset ab Episcopo facta, reservatâ fortassis pensione aliquâ, in recognitionem hujus exemptionis præstandâ, quod fieri posse colligitur *ex c. constitutus. 6. h. t.* absque Simoniæ vitio, cùm pensio talis non tam in pretium concessæ exemptionis, quàm in recognitionem subjectionis præteritæ accipiatur.

Compend. Pirhing.

§. II.

Cui Episcopo subjecta sit Ecclesia, vel monasterium unitum Ecclesiæ, aut monasterio alterius Diœcesis?

MAnere Ecclesiam talem, vel monasterium subjectum Episcopo loci, quamvis monasterio alterius Diœcesis unita sit ex *c. Quia monasterium 2. h. t.* patet, cùm unio fiat sine præjudicio tertii, nisi specialiter alia exprimantur. Neque tamen exinde inferre licet; quòd ut sic ad Episcopum, etiam loci illius, ubi monasterium unitum situm est, pertineat, confirmare v. g. Vicarium, aut Priorem monasterii uniti, si electio hujus ex consuetudine v. g. ad uniti hujus monasterii conventum spectat, cùm enim unitum tale monasterium sit acces-

sorie alteri monasterio principali, consequenter unus idemque utriusque monasterii Prælatus erit, & prælatura uniti monasterii non vacabit per mortem Vicarii, seu Prioris uniti hujus monasterii, sed debebit etiam unito huic monasterio, per principalis monasterii Prælatum provideri, constituendo in tali monasterio vel Vicarium, vel electum ex consuetudine confirmando.

§. III.

An Ecclesiæ regulares possint mutari in sæculares Ecclesias, sive monasteria, in collegia sæcularium Clericorum?

REspondetur, non posse Prælatum, Papâ inferiorem, monasteria, in quibus vivunt religiosi, ad statum sæcularem reducere, etiamsi in illis disciplina religiosa collapsa sit, nisi repetiri non possint religiosi, per quos illa monasteria reformentur *c. Inter quatuor 5. h. t.* & hinc Episcopus, si velit ex necessitate aliqua collapsum tale monasterium reformare, debet reformationem facere per religiosos ejusdem monasterii, vel in horum defectum, evocare alios ex aliis monasteriis ejusdem ordinis; vel si nec hi haberi possint, reformatio talis monasterii fieri debet, per religiosos alterius ordinis juxta *c. Relatum. 7. Ne Clerici vel Monachi &c.* vel denique si nec per regulares reformatio monasterii institui possit, sufficii poterunt Clerici sæculares, quia necessitas legem non habet: facilius tamen fieri potest, ut ex Ecclesia sæculari fiat regularis, cùm strictiorem vitam proficeantur regulares Clerici, & sic in virtute fiat ascensus potiùs, quàm descensus.

§. IV.

De Xenodochiis, sive hospitalibus, & similibus locis.

MUlta in hoc §. quæruntur de hospitalibus, quæ tamen ad hunc titulum vix videntur pertinere; illud vide jus tituli inquiritur, utrum Episcopi jurisdictioni subjecta sint hospitalia, & similia loca pia, &c. cui quæsito respondetur, si auctoritate Episcopi erecta, & stituta sint hospitalia, aut ejusmodi loca pia, ita ut Ecclesiam aliquam, capellam, vel altare adjunctum habeant, in quo sacra fiant, subsunt jurisdictioni Episcopi loci illius, in quo sita sunt, ita ut tale Episcopus fundatam quidem in jure intentionem habeat super jurisdictione, ordinatione, ac cura talium hospitalium *c. De Xenodochiis 3. junct. Glos. verbo in quorum Diœcesi. h. t.* ac jus habeat visitandi, rationes administrationis exigendi, nisi sub immediata protectione Regum existant, aut aliter in fundatione constitutum sit, *Clement. 2. h. t. & Trident. sess. 22. cap. 8. & 9. De reformatione:* nihil tamen sibi vendicare, aut propriare de rebus ad tale hospitale, spectantibus possit: & quamvis in earum hospitalium cura, aut gubernatione nihil immiscere se possit Episcopus, quæ à sæcularibus præcisè, nihil requisito Episcopo, erecta fuerunt, negari tamen non potest, quòd, patrono præmortuo, ad ejus etiam solicitudinem pertineat, ut piè defunctorum voluntates, circa opera misericordiæ, egris, & valetudinariis, &c. in tali hospitali commorantibus impendenda, exequantur mandentur; & hinc juxta decretum

Tri-

Tridentini sess. 22. cap. 9. De reformat. habet Episcopus potestatem, etiam in his hospitalibus rationes exigendi, nisi aliter in fundatione cautum sit.

§. V.

De institutione novorum ordinum Religiosorum.

SUfficiebat quidem olim ad novum ordinem instituendum, sola illius Diœcesis Episcopi approbatio, in quo novus ordo talis instituebatur, ita ut postmodum, tacitè saltem, à tota Ecclesia approbatus censeri posset: post Concilium tamen Lateranense sub Innocentio III. habitum, nulla amplius nova religio institui potest, sine facultate, & approbatione Summi Pontificis *c. Ne nimia 9. h. t. c. Religionum. unico. eodem in 6. Clement. Cùm de quibusdam 1. eodem. & extravag. unita Joan. 22. eodem.* ex quibus juribus etiam habetur, quòd non tantùm approbatio talium novarum religionum, penes Summum Pontificem sit, tanquam rei summè arduæ, sed ordinum etiam quorumcunque extensio, irritatio, extinctio, suppressio, &c. cùm plenum jus circa religiosos ordines disponendi Summo Pontifici, tanquam Pastori, & Superioti universali, pro bono Ecclesiæ vigilanti, competat.

TITULUS XXXVII.

DE CAPELLIS MONACHORUM, ET ALIORUM RELIGIOSORUM.

CApellarum nomine hic veniunt Ecclesiæ Parochiales unitæ, seu incorporatæ monasteriis, sive Ecclesiis regularibus; de quibus jura quidem antiqua statuunt, ut in illis cura erga populum Parochianum non exerceatur per Monachos, quorum status vitam solitariam loquitur, sed per sæcularem Clericum, ad præsentationem Monachorum ab Episcopo instituendum, administretur; qui plenè subsit Episcopi jurisdictioni *c. 1. h. t.* hodierno tamen jure, si Ecclesia Parochialis pleno jure monasterio unita est, Vicarius etiam regularis, qui curam in ea administret, constitui potest, examinandus tamen, & approbandus ab Episcopo, nisi pleniſſimo jure Ecclesia talis monasterio unita esset, vel in litteris fundationis expressum sit, ut per sæcularem Clericum cura illius Ecclesiæ administretur.

§. I.

An, & qualiter una Ecclesia non Cathedralis, possit vendicare sibi jus in alia Ecclesia?

EX hoc solo, quòd Ecclesia aliqua, præsertim collegiata, aut conventualis, sit posita intra fines alicujus Parochiæ, aut pro Baptismo accipiendo mittere ad Ecclesiam Parochialem, suos infantes debeant illarum Ecclesiarum subditi

diti, non rectè infertur, illam Ecclesiam esse subjectam eidem Parochiæ, sed ex eo potius, quòd Clericus, vel Religiosus illius Ecclesiæ, citatus, ad Capitulum, vel synodum Ecclesiæ Parochialis, spontè, & ultrò, tanquam obligatus, sæpiùs accesserit, prout colligitur *ex c. Dilectus 2. h.t.*

§. II.

De Monachis non ponendis solis in Prioratibus, & eorum ab illis revocatione.

EX statuto Concilii Generalis Lateranensis, prout refertur in *c. Ex parte 3. & c. Ad audientiam 4. h.t.* non debent Monachi solitarii versari in prioratibus, aut Ecclesiis Parochialibus sibi annexis, sed socios habere debent, aut ad monasterium revocari: hodie tamen non tam ex juris hujus ordinatione, quàm ex specialibus privilegiis, & statuto videtur res hæc ordinari.

TITVLVS XXXVIII.

DE JURE PATRONATUS.

SECTIO I.

De definitione, & divisione juris patronatûs, & modis, quibus acquiritur.

§. I.

Quid, & quotuplex sit jus patronatûs, & utrum sit jus simpliciter spirituale, an verò potiùs temporale?

JUS patronatûs communiter definitur, *quòd sit, jus, sive potestas nominandi, sive præsentandi Clericum promovendum ad beneficium Ecclesiasticum vacans:* vel rectiùs, ut alii definiunt, *est jus honorificum, onerosum, & utile, competens alicui in Ecclesia, quia de consensu Diœcesani vel Prælati Ecclesiastici eam fundavit, construxit, vel dotavit, seu ipsemet, seu à quo causam accepit, nempe hæres patroni*, quæ definitio ex dicendis magis patebit.

Dividi autem solet jus patronatûs in Ecclesiasticum, & sæculare; Ecclesiasticum est, quod Collegio alicui Ecclesiastico sive personæ Ecclesiasticæ, ratione Ecclesiæ, dignitatis, aut beneficii Ecclesiastici competit, à cujuscunque demique bonis patrimonialibus, quarumlaici, originem duxerit. Sæculare, seu Laicum, & Civile jus patronatûs est, quod universitati alicui, seu communitati, sive Laica hæc sit, sive Ecclesiastica, aut privatæ personæ, sive Clericus hic, sive Laicus sit, competit, eò quòd ex suo pa-

patrimonio Ecclesiam talem dotaverit, fundaverit, aut exstruxerit; ita tamen, ut mutet nonnunquam suam naturam, & ex Ecclesiastico fiat patronatus Laicus, si patronatus, qui fundatus est ex bonis Ecclesiasticis, titulo, non quidem merè lucrativo, per privilegium v. g. vel donationem, &c. sed oneroso, permutationis v. g. in Laicum, auctoritate Apostolicâ, transeat; & patronatus, qui fuit Laicus, ex bonis scilicet Laicalibus fundatus, fiat Ecclesiasticus, si in Ecclesiam, per donationem v. g. à Laico patrono factam transferatur.

Est autem jus patronatûs secundùm aliquos, jus merè spirituale, tum, quòd principium illius spirituale sit, potestas scilicet Ecclesiastica, quæ jus hoc instituit, tum quòd objectum illius spirituale sit, cùm sit institutum ad præsentandum ad beneficia Ecclesiastica spiritualia: secundùm alios verò, *cum Glossa in c. Quanto 3. verbo: connexa. De judiciis. & c. De jure 16. h. t.* probabiliùs est, non esse quidem jus merè spirituale, antecedenter tamen annexum spirituali, tum quòd tanquam præambulum quoddam ordinetur (remotè saltem) ad jus spirituale obtinendum, ad obtinendum scilicet beneficium Ecclesiasticum; tum quòd nullum quidem jus præsentato tribuat ad spirituale, sicuti tribuit electio, confirmatio, institutio, &c. licentia tamen præsentato detur, ut possit in beneficio ab ordinario institui.

§. II.

Quibus modis acquiratur jus patronatûs?

TRibus potissimùm modis jus patronatûs in Ecclesia, seu beneficio acquiritur, fundatione scilicet, constructione, & dotatione, sive unus omnia tria hæc præstiterit, in quo casu unus ille tantùm Ecclesiæ talis patronus est, sive varii, & plures hæc præstiterint, ita tamen, ut quilibet specialem titulum habeat, fundationis unus, alter ædificationis, & tertius dotationis; quo in casu tres etiam hujus Ecclesiæ patroni erunt, vel plures etiam, qui ad eundem titulum concurrerunt. Fundare autem dicitur, qui fundum, sive terræ solum dat, in quo Ecclesia ædificetur; ædificare verò dicitur, cujus sumptibus Ecclesia exstruitur; dotare denique dicitur, qui annuos reditus sufficientes assignat; sicuti autem sub ædificationis nomine, ad jus patronatûs acquirendum, etiam reparatio, aut reædificatio Ecclesiæ, penitùs dirutæ, & destructæ venit, ita etiam fundare aut dotare ad jus patronatûs acquirendum, censetur ille, qui fundo priore penitùs destructo, & dotatione priore penitùs amissâ, fundum novum, aut dotationem novam assignat, ita ut qui priùs Ecclesiæ talis ex integro dirutæ, aut fundo destructo, vel dotatione amissâ, patronus fuerat, patronus esse desinat; & hic, qui ex integro reædificavit, aut fundum novum, vel dotationem novam submini-strávit, patronus jam sit, si tamen illa fiant, cùm ordinarii auctoritate, & consensu, saltem tacito, ex diuturnitate temporis, ex altaribus in illa Ecclesia erectis,

ex consecratione facta, &c. præsumpto, & animo dotandi, fundandi, aut ædificandi Ecclesiam, quòd si enim Ecclesia talis per partes tantùm reparetur, aut dotatio à benefactoribus augeatur, & melioretur, vel animus dotandi, fundandi, aut Ecclesiam ædificandi defuerit, sed tantùm benefaciendi, neque prior patronus jus patronatûs amittit, neque, qui ita benefacit Ecclesiæ, alio nomine venit, quàm benefactoris, cui jus patronatûs non competit. Præter dictos tres modos, quibus jus patronatûs de jure communi acquiritur, potest illud etiam obtineri per privilegium, non quidem ab Episcopo, sed à Summo Pontifice concessum, prout etiam colligitur *ex Tridentino sess. 25. cap. 9. De reform.* & per legitimam præscriptionem.

§. III.

Quinam sint capaces juris patronatûs?

PAtroni esse possunt non tantùm Clerici, sed etiam Laici *c. Quoniam 3. h.t.* non tantùm viri, sed etiam fœminæ *c. ult. De concess. prabend.* (ita tamen, ut si jus præsentandi annexum est bonis ab uxore in dotem marito datis, præsentatio ad maritum pertineat, cùm fructus rerum dotalium, qualis est præsentatio, ad maritum pertineant) non tantùm puberes, sed etiam impuberes (ita tamen, ut si pupillus adhuc sit infans, infra septennium, non ipse, sed tutor præsentare debeat; si verò sit major septem annis, infra annos tamen pubertatis, præsentatio fieri debeat cum tutoris auctoritate, non quidem necessariò) vel enim præsentatio ab impubere tali sola etiam sine tutoris auctoritate, & ... præferenda est, quamvis à tutore ... præsentetur) sed ex honestate, & decentia, cùm tutor detur ad actiones etiam ... pilli regendas: si autem pubes quidem ... sit, minor tamen viginti quinque annis & curatorem habeat, nihil circa præsentationem poterit curator facere, nisi ex mandato minoris, cùm curator tantùm detur ad bona temporalia minoris administranda; non tantùm legitimè nati, sed etiam spurii, & alii illegitimi, cum jura universaliter loquantur, de dotante, fundante, aut ædificante Ecclesiam. Dicti tamen, Iudæi, & alij infideles, ... hæretici non sunt capaces juris patronatûs, prout Glossa recepta docet, in can. *Frigentius 27. verbo: Qui Christiani can. 16. q. 7.* cùm enim jus patronatûs sit jus Ecclesiasticum, consequenter illi qui extra Ecclesiam sunt, competere non potest; & quamvis major excommunicatione ligatus, & vitandus, non amittat jus patronatûs, quòd ante excommunicationem habuit, ejus tamen ... & exercitio privatur, usque dum absolvatur, cùm non liceat ei communicare.

SECTIO II.

Quæ iura competant patronis, & quam potestatem habeant, vel non habeant in Ecclesiis, vel beneficiis patronatis?

§. I.

An competat patronis jus, seu potestas liberè disponendi de Ecclesiis, & earum bonis, ac bonis earum, quarum sunt patroni?

REspondetur, nullam eos habere potestatem bona Ecclesiarum, quarum patroni sunt, administrandi, vel de illis disponendi, sive Laici, sive Clerici patroni sint, *c. Praterea 4. h. t. & Concil. Trident. sess. 25. cap. 9. De reform.* §. *Patroni autem.* ubi etiam pœna excommunicationis, & interdicti, ac privationis juris patronatûs, in eos statuitur, qui contra hanc prohibitionem agunt: uti & in eos, qui à Laico patrono, sine proprii Episcopi auctoritate, instituí se in tali Ecclesia patronata permiserunt, ita ut hic etiam inhabilis sit ad hoc beneficium canonicè acquirendum, in quod per potestatem Laicam intrusus est *argum. c. Quisquis 43. De elect.* nisi in petitione de vitio intrusionis mentionem fecerit. Videatur etiam *c. Relatum 21. h. t. & Trident. sess. 14. cap. 13. De reformat. ac sess. 22. cap. 11. De reformat.* ubi plura contra tales patronos Laicos instituentes, aut destituentes, & circa bona Ecclesiarum patronatarum disponentes, statuuntur, ita ut ad patronum talem tantùm præsentare pertineat, qui postmodum ab Episcopo, si idoneus sit, instituatur *c. Transmissæ 31. h. t.* & possit Episcopus etiam repellere præsentationis litteras, in quibus collatorem se vocat patronus, cùm in omni jure, maximè inter se differant collatio, & præsentatio, quarum hæc patrono etiam Laico ex indulgentia Ecclesiæ competit, non autem illa, nisi ex specialiore fortassis privilegio, quod rarò Laicis conceditur.

§. II.

An jus eligendi vel præsentandi competat patrono in Ecclesia collegiata seu conventuali, & quænam jura præter jus præsentandi eidem debeantur?

PAtronus quâ talis, quamvis Ecclesiam collegiatam, aut conventualem dotaverit, fundaverit, vel ædificaverit, jus tamen eligendi, aut præsentandi Prælatum in illa Ecclesia non habet, neque consensus illius ante electionem necessariò requirendus est, prout alibi de Laicis jam dictum, & *ex c. Nobis 25. h. t.* universim patet, (tum quòd Laicis concessa non sint jura spiritualia, prout est electio, tum quòd Clericis Collegiatæ, vel Conventualis Ecclesiæ non debeat invitus obtrudi rector, qui in foro externo jurisdictionem in illos exerceat) nisi in prima fundatione v. g. talis Ecclesiæ, jus nominandi, aut præsentandi Prælatum, sive Rectorem illius Ecclesiæ, patronus etiam Laicus, cum consensu Episcopi, sibi reservâsset, vel certè ex privilegio Pontificio obtineat, cùm Pontifex etiam Laicis jura spiritualia concedere possit, & multa concedantur

ad

admovendos Laicos, ut ædificent, fundent, aut dotent Ecclesias: & hinc ne præjudicium fiat patrono, non potest facilè ipso invito Ecclesia Parochialis, cujus patronus est, erigi in collegiatam.

Competit tamen patronis, qui fundaverunt, dotaverunt, aut ædificaverunt Ecclesiam, primò honor processionis (ut Patrono venienti ad Ecclesiam, clerus obviam processionaliter veniat, eumque excipiat, & ad honoratiorem Ecclesiæ locum deducat, dummodo ratione statûs hæc talia Personæ illi, seu Regi, aut magno Principi &c. conveniant, quod jus aliqui dicunt jus honorificum. Secundò competit illis, ut aliqui vocant, jus utile, ita ut, si ad inopiam vergat Patronus, ab Ecclesia patronata subsidia moderata ex superfluis Ecclesiæ bonis obtinere debeat. Tertiò denique competit etiam illis jus oneroſum tuendi, vel defendendi Ecclesiam patronatam, denuntiandi Episcopo, si bona talis Ecclesiæ dilapidentur, aut in alios usus convertantur, quàm ex fundatione debeant &c. curandi, ut ædes sacræ, & parochiales reparentur, divina officia celebrentur, fundatio impleatur &c.

§. III.

An patronus possit jus patronatûs alienare, vel pensionem aliquam exigere, aut aliud onus seu gravamen imponere Ecclesiis vel beneficiis patronatûs.

REspondetur Patronum non posse propriâ auctoritate, sine consensu Ordinarii, seu Diœcesani, jus patronatûs solitariè acceptum alienare, neque aliquid temporale exigere ab Ecclesia patronata, nisi certa pensio in prima fundatione, cum consensu Episcopi, patrono fuerit reservata. *c. Præterea 25.* ubi non tantùm patronis sub pœna excommunicationis, sed etiam aliis hæc talia sub eadem pœna prohibentur, qui jus advocatiæ in Ecclesia pretendunt; quamvis enim jus patronatûs & jus advocatiæ propriè, & strictè loquendo, sint distincta jura, sæpius tamen etiam in jure æquiparantur, ut colligi etiam *Glossa in cit. c. præterea V. jus advocationis.*

SECTIO III.

De modis, quibus jus Patronatûs, in alium transferri possit.

QUatuor modis transferri hoc jus potest in alios, successione scilicet, sive jure hæreditario, translatione, donatione, permutatione, & venditione, de quibus in §. §. seqq.

§. I.

An & qua ratione jus patronatûs per successionem hæreditariam transferri in alios possit?

AD hæredes patroni, jus patronatûs cum universitate bonorum, quibus annexum est transire, & quidem tam ex Testamento, quàm ab intestato, neque solùm ad suos hæredes, sed etiam ad extraneos, sive sint mares, sive fœminæ, *ex c. 1. h. t.* indistinctè loquente, juxta Ex quo jure rectè etiam infertur, ex hac

Titulo

titulo patronum non esse, qui hæreditati renuntiavit, aut qui in re certa tantùm hæres scriptus est, aut qui hæres non est, quamvis sit patroni filius, aut filia; & quamvis si plures hæredes sint ejusdem patroni originalis, qui ex triplici capite patronus est, quilibet suffragium seorsim, & divisim habeat; si tamen ad eandem Ecclesiam plures hæredes sint diversorum originalium patronorum, quorum unus ex dotatione v.g. alter ex fundatione, tertius ex ædificatione patronus fuerit, non in capita, sed in stirpes, quoad jus patronatûs succedunt tales, ita ut si plures sint hujus patroni hæredes, unam illi omnes tantùm vocem habeant, ad præsentandum, & alterius patroni hæredes etiam unam vocem habeant, quamvis plures sint, prout habetur *in c. quoniam 3. h. t. & Clement. 2. eodem*, ne in discordia facta fuisse censeatur præsentatio, & Ecclesia suo rectore careat, quo in casu cessationem à divinis imponere debet in tali Ecclesia Episcopus, donec ad concordiam redeant hæredes *s. perlatum 3. h. t.* nisi postquam præsentationis faciendæ tempus exspiravit, suo jure ad constituendum in tali Ecclesia rectorem, uti velit Episcopus, quod facere potest.

§. II.

Ad quos præterea jus patronatûs per successionem transire possit.

REspondetur primò, jus patronatûs in prima fundatione reservatum illis, qui sunt de familia, sive agnatione fundatoris, non transit prius ad hæredes, quàm extincta fuerit tota familia, qua tamen extinctâ, ad extraneos etiam hæredes transit, non ex provisione hominis, sed ex provisione legis, si tamen reservatum hoc jus patronatûs, cum restrictivâ particula *tantùm familiæ* fuit, tum extincta familiâ jus patronatûs extinguitur, sicuti enim extinguitur deficientibus masculis, si pro masculis tantùm reservatum fuit, ita etiam in nostro casu extinctâ familiâ extinguitur jus patronatûs, cùm Ecclesia non minùs approbet talem patroni restrictionem, quàm jus patronatus illi concesserit.

2. Utrùm ad fidei commissarium universalem transeat cum hæreditate jus patronatûs, an apud directum hæredem permaneat, in utramque partem probabiliter disputatur, cùm neutra pars prose, aut clara jura habeat, aut convincentem rationem.

3. In divisione hæreditatis, non potest Iudex uni ex cohæredibus adjudicare jus patronatûs, sed manet illud penes omnes hæredes in solidum, cùm jus patronatûs, sit indivisibile, & ut uni præ altero adjudicetur, nulla ratio suadeat, sed caveri etiam debeat, ad cavendum Simoniæ periculum.

4. Publicatis bonis omnibus Patroni, & addictis Fisco ob crimen v.g. læsæ majestatis &c. etiam jus patronatûs ad fiscum transire, quamvis sæcularis hic sit; non quidem quasi dominus sæcularis patronum directè privare possit jure patronatûs, cùm hoc ad forum Ecclesiasticum pertineat, sed quòd accessoriè, & indirectè, propter bona con-

fiscata, quibus annexum est jus patronatûs, ad fiscum hoc jus transeat; quòd si tamen hoc jus patronatûs personale sit, & non annexum bonorum confiscatorum universitati, manet illud, confiscatis etiam bonis, penes delinquentem, donec ab Ecclesiastico magistratu illo privetur, tamquam indignus, & vel Ecclesia fiat per sententiam talem libera, si jus Patronûs non sit Familiæ, vel ad Familiam transeat juxta voluntatem, & dispositionem fundatoris.

℣. 5. Posse transferri jus patronatûs ad alium etiam per legatum in Testamento factum (si enim inter vivos donari potest, cur non etiam in Testamento legari possit?) cum consensu saltem Episcopi, si Laico vel Clerico jus hoc legetur, cùm jura non permittant, ut per solam dispositionem Laici v.g. Patroni, jus hoc transferatur in Ecclesiam, vel in filios, aut hæredes.

℣. 6. Etiam in monasterium transferri posse jus patronatûs, & quidem vel accessoriè, cum universitate bonorum, si hæc in monasterium bonorum in communi capax transferantur, vel per ingressum illius, qui habet jus patronatûs, ita tamen, ut in tali casu, si jure sanguinis ad religiosum talem jus patronatûs pertineat, monasterium illo tantùm gaudeat usque ad mortem talis religiosi sui, ad hæredes scilicet, vel consanguineos talis religiosi, post mortem hujus transeunte jure patronatûs,

§. III.

An & quo pacto jus patronatûs per donationem ad alios transferri possit, & an etiam Ecclesiæ concedi possit?

Ecclesiæ, monasterio, aut alteri pio loco, vel Dignitati Ecclesiasticæ, potest Patronus jus suum Patronatûs donare, etiam sine consensu Episcopi requisito, non autem personæ alicui privatæ, qua tali, sive Laicali sit, sive Clerica, prout habetur in *c. nunc, de jur. patr.* cùm enim per priorem donationem e manibus Laicorum Ecclesia liberetur, per posteriorem verò donationem in gravamen sæpe jugum incidat, consequenter debet, non quidem in illo priori casu, sed in hoc tamen posteriore, auctoritas Episcopi, cujus est damnum Ecclesiæ avertere, intervenire. Jura verò, quæ hoc titulo plura afferuntur & quæ Auctor. Meth. hoc loco videri possunt, quibus videtur probari, non posse Laicis in Ecclesiam, aut pium locum per donationem jus patronatûs, sine consensu Episcopi, transferri, non loquuntur de jure patronatûs non transferendo, sed de non donandis, vel incorporandis Ecclesiis, aut in titulum vel in proprietatem concedendis, quod Laici facere non possunt, non tam ob defectum consensûs Episcopalis, quàm ob defectum juris, quod ad Ecclesiam talem proprietatem, vel titulum donandi non habeat.

§. IV.

An & quomodo jus patronatûs per venditionem transferri possit?

PEr se, & solitariè vendi non potest jus patronatûs, sine Simoniæ vitio, ut constat ex *c. de jure 16. h. t.* cùm enim jus patronatûs sit vel intrinsecè spirituale, vel saltem spirituali annexum, ut ex dictis patet, consequenter pretio temporali, sine Simoniæ vitio, comparari non potest; quem modum in alios transferendi jus patronatûs prohibet etiam Tridentinum, sub pœnis canonicis excommunicationis, interdicti, & privationis juris patronatûs; ac pecunia pro eo cœmendo expensa, nec emptori, nec venditori acquiritur, sed applicari debet Ecclesiæ, cui per Simoniam injuria facta fit: per accidens tamen, & concomitanter, vendendo rem temporalem, quæ continet plura jura, cui annexum est jus patronatus, transferri hoc etiam per venditionem talem accessoriè, habetur in *c. exlitteris 7. h. t.* (nisi specialiter hoc jus sit exceptum), quia in tali casu contractus censetur initus super rebus temporalibus, & non super jure patronatûs, accessoriè tantùm & accidentaliter se habente. Quòdsi tamen jus patronatûs non tam bonis talibus venditis, quàm personæ vendenti annexum sit, non transit accessoriè, etiam per venditionem omnium bonorum, etiam jus patronatûs, cùm in tali casu censeretur specialiter jus patronatûs venditum, quod Simoniam sapit; & quamvis in hæredem jus patronatûs etiam personale transeat, defuncto patrono, quia hæres eadem persona cum defuncto juris fictione habetur, non tamen transit in emptorem, ubi nulla talis jurisfictio quasi eadem persona emptor cum venditore esset, intervenit.

§. V.

An & qua ratione jus patronatûs permutari, vel in feudum, aut Emphyteusin, vel in pignus dari possit?

CUm consensu Episcopi, cujus est præcavere Ecclesiæ, & impedire Simoniam, ut dictum, potest jus patronatûs cum simili jure permutari; neque tamen novus patronus statum Ecclesiæ, aut illius rectorem pro placito mutare potest, prout sumitur ex *c. quæ Simoniam. 9. h. t.* cùm alia potestas patrono non competat, quàm ut, beneficio patronato vacante, præsentet, res Ecclesiæ defendat, & excessus rectoris, vel beneficiati denuntiet Episcopo: & quamvis in feudum vel emphyteusin jus patronatûs solitariè acceptum dari non possit, cùm non sit pretio æstimabile, sicuti tamen accessoriè cum re, cui universitas bonorum competit, vendi potest, sic etiam in feudum, & Emphyteusin accessoriè cum bonorum universitate concedi potest, prout sumitur ex *c. cùm sæculum 13. h. t.* si tamen talis res, cui bonorum universitas, & inter hæc etiam jus patronatûs annexum est, creditori in pignus detur, jus patronatûs non transit in eum, *c. Cùm Bertholdus 18. junct. Gloss. verbo: Patroni de sent. & re jud.* cùm pignus non transeat in creditorem,

quoad dominium directum, aut utile, & consequenter neque fructus rei oppignoratæ, inter quos numeratur etiam jus patronatûs.

Sectio IV.

De præsentatione sive ipso actu præsentandi & ejus circumstantiis.

§. I.

An præsentatio facta à possessore juris patronatûs, etiamsi ius proprietatis non habeat, valida sit?

Valet non tantùm præsentatio, si facta sit ab eo, qui bonâ fide jus patronatûs possidet, sed etiam consequens ad eam institutio, ita ut removeri hic amplius non possit, quamvis postmodum appareat, quòd verus Patronus ille non fuerit, prout sumitur ex *c. consultationibus 19 h. t. & c. querelam 24 de Elect. iunct. Gloss. verbo, super iure.* Neque enim, quod legitimè factum est, irritari debet, aut retractari, licèt ad eum casum deveniat, à quo incipere non potuit, & fructus juris patronatûs, qualis est præsentatio, ad possessorem pertinet, ita tamen, ut nec solus communis error, in re hac privata sine possessione ad validam præsentationem sufficiat, nec sola qualis qualis possessio, sed quæ sit cum bona fide, cùm solus communis error non det titulum, & malæ fidei possessor nullos fructus suos faciat, sed consumptos etiam restituere teneatur. Quin imò, si simul præsententur diversi ab eo, qui in possessione præsentandi est, & ab eo, qui patronatûs ad se pertinere dicit, ... rum sit, nullum jus possessori ... sentandum competere, præsentat... erit de jure communi Decretalium, ... à bonæ fidei possessore præsentatus ... die tamen de jure *Tridentini Sess. ... cap. 9. de Reformat.* requiritur ... ad validam à possessore factam præsentationem, ut doceat hic de titulo, ... quo jure jus patronatûs ad eum pertinet, ... vel saltem, quòd tale jus per multiplicitas præsentationes, suprà hominum memoriam, jam præscripserit.

§. II.

An Patronus possit præsentare ipsum, vel filium suum, si sit clericus; si plures sint patroni, an unus ex ipsis, an omnes simul; denique an semper dignus, vel dignior præsentari debeat.

Se ipsum patronus ad vacantem Ecclesiam, cujus Patronus est, ... sentare non potest, nec per se ipsum, ... per alium ex illius commissione ... gentem, quamvis Clericus, & ... fit, *c. per nostram 26. h. t.* ut ne ... ambitionis infamiâ notetur, & ... præsentantem, ac præsentatum ... ctio sufficiens habeatur, quæ non ... nus inter hos, quàm inter donantem ... accipientem esse debet: potest tamen ... si ab Episcopo illi conferatur, ... aut interpositis precibus beneficium, ... jus ipse patronus est, illud recipere, ...

pro his casibus nec jura, nec allatæ rationes urgeant.

Filium tamen suum, si idoneus sit, præsentare potest patronus ad Ecclesiam, cujus Patronus est, uti sumitur ex *c. consuluit 15. h. t. iunct. Gloss. verbo: concedunt*. cùm nec sit una physicè persona cum patre filius, neq; in spiritualibus acquirat patri, quod acquirit. Severètamen de jure Canonico prohibitum est, ne parentes jus patronatûs Ecclesiarum emant, aut aliter justo modo comparent cum ea intentione ut ad Ecclesias tales postmodum filios suos, aut nepotes præsentent *c. quia Clerici. 6. h. t.* ad effugiendam scilicet Simoniam mentalem, quæ in tali casu intervenit.

Si plures tamen sint patroni, possunt unum ex se ipsis præsentare, si idoneus ille sit, *juxta Gloss. fin. in cit. c. consuluit & argu. c. cùm in iure 33. de elect.* cùm in tali præsentatione nihil in contrarium probent allatæ rationes, & jura. & sicut electores unum ex se ipsis eligere possunt, ita possunt etiam Patroni unum ex se ipsis præsentare: & quamvis juxta *Trident. Sess. 14. cap. 18. de Refor.* qui dignior post examen habitum repertus fuerit, præsentari Episcopo deberet, si patronatus sit Ecclesiasticus, communissima tamen praxis habet, & tam Ecclesiastici, quàm laici patroni, suæ obligationi satisfeciisse se putant, si dignos, & idoneos præsentent, ab Episcopo post examen de idoneitate instituendos.

§. III.

An Patronus licitè possit in præsentando variare, sive mutare sententiam, alium præsentando ante institutionem v. g. priùs præsentati?

PAtronus laicus (cumulativè, non autem privativè) variare potest, alium præsentando, si priùs præsentati nondum fuerit facta institutio, non autem Patronus Ecclesiasticus *c. quòd autem 5. & c. cùm autem 24. h. t.* ita tamen, ut ille, qui priùs præsentatus fuit, per talem mutationem, aut variationem non rejiciatur à Patrono, cùm tantùm cumulativè, non autem privativè variaverit, sed penes Episcopum sit in tali casu eligere ex duobus v. g. taliter præsentatis, quem ipse voluerit; si pariter idonei sint: quia tamen variatio talis odiosa est, hinc restringenda illa potius, quàm amplianda est, ita, ut non concedatur juxta probabiliorem sententiam, quòd sæpius ea fieri possit, sed unicâ tantùm vice, prout colligitur etiam ex *cit. c. cùm autem*. nisi fortassis prima præsentatio omnino nulla fuisset, quo in casu non censeretur fieri cumulatio præsentando secundum, sed præsentando tertium. Rationem autem, quare laicus Patronus, non autem Ecclesiasticus variare possit, communiter assignant eam, quòd laicus Patronus minùs expertus sit circa Ecclesiastica, & minùs etiam tempus ad præsentandum habeat, quàm Patronus Ecclesiasticus, & hinc non privatur illâ potestate præsentandi, etiamsi scienter indignum præsentaverit, sed ad aliam præsentationem faciendam

dam admittitur, non autem Patronus Ecclesiasticus, qui si scienter indignum præsentavit, privatur ea vice præsentandi facultate.

§. IV.

Intra quod tempus præsentatio fieri debeat à Patrono, sive laico, sive Ecclesiastico?

SI Patronus sit laicus, sive si jus patronatûs laicale sit, intra 4. menses præsentari debet, si verò sit Ecclesiasticus Patronûs, sive jus Patronatûs Ecclesiasticum, intra 6. menses à die cognitæ vacationis. *c. eam te 22. c. cùm propter 27. h. t. & c. uni. 6. eod §. verum* ita tamen ut currat quidem hoc tempus etiam diebus feriatis, quibus præsentatio fieri potest, non tamen currat Patrono ignoranti, vel legitimè impedito *argu. c. quia diversitatem §. de concess. præben.* quare autem plus temporis ad præsentandum Ecclesiastico concedatur, quàm laico, ratio est, quòd, cùm Ecclesiasticus Patronus in hoc gravetur, ut variare non possit, plus temporis videatur ad præsentandum illi concedi debere, quàm laico Patrono, qui variare potest, ut ait *Glossa in cit. c. uni. h. t. in 6.* quòd si tamen ejusdem Ecclesiæ duo v. g. Patroni sint, unus Ecclesiasticus, sive jure Ecclesiæ, alter laicus, sive jure laicali, tum laicus, quamvis variare possit, 6. menses tamen habet ad præsentandum propter communionem cum Patrono Ecclesiastico, tum quòd dignius ad se trahat minùs dignum, tum quia universim socius per se non privilegiatus, commodum socij privilegiati, in re communi, & individua sentit, ne ex socio privilegiato damnum patiatur.

§. V.

An post tempus ad præsentandum jure definitum, elapsum, lite adhuc pendente Episcopus liberè instituere ipso sit sine præsentatione Patroni?

REsp. si inter Patronos lis, sive controversia orta sit de jure præsentandi, debet Episcopus differre institutionem rectoris in Ecclesia tali, usque dum ipsum sit tempus ad præsentandum præfixum (quod in isto casu à tempore vacationis currere, etiam impedito, incepit) si tamen constet Ecclesiam Patronatam esse: quòd si verò de hoc non constet, potest statim Episcopus, seu ordinarius, ad quem jus instituendi pertinet, liberam institutionem rectoris facere, vel si constet quidem Ecclesiam Patronatam esse, priùs autem tempus præsentatione præfixum exspiraverit, quàm lis finita sit, ne ex diuturna vocatione patiatur Ecclesia, potest ordinarius, ad quem jus instituendi, si nihil Ecclesia spectat, liberè conferre Ecclesiam talem, in vitis etiam illis, qui de jure præsentandi contendunt, ita tamen ut Clericus taliter institutus, possit à Patrono, qui jus patronatûs in judicio obtinuit, præsentari debeat Episcopo, & præsentatus talem judicialiter patronatum declaratum agnoscat, & hic in patronatûs sui quasi possessione constituatur, prout notat *Gloss. fin. in c. si verò 12. h. t.* Neque tamen huic jam instituto novalis aliquid

aliquid, etiamsi declaratus taliter in judicio, post legitimè ex juris concessione factam institutionem, nolit eum præsentare. Quòd si tamen lis sit, sive controversia inter Episcopum, & qui Patronum se asserit, contendente Episcopo Ecclesiam liberam esse, altero verò prætendente, eam patronatam esse, & quidem sui patronatûs, debet Episcopus œconomum, vel administratorem in tali Ecclesia constituere, dum lis expediatur, ne aut Ecclesia, aut alteri fiat præjudicium.

SECTIO V.

De potestate Episcopi & Summi Pontificis circa Ecclesias & beneficia patronata, & de amissione juris patronatûs.

§. I.

An, si Episcopus instituat, sine consensu, vel præsentatione patronati, valida sit institutio, & an possit fieri præsentatio ad Ecclesiam non vacantem?

INstitutio ab Episcopo in Ecclesia patronata sine præsentatione patroni facta, ordinariè nulla est *c. Illud 8. & c. ex insinuatione 14. h. t.* si tamen contra illam Patronus infra tempus ad præsentandum concessum reclamet, ita ut nec tacitè (præsens v. g. ordinationi, seu institutioni tali, & nihil contradicens, cùm tamen possit) consentiat, vel tempus ad præsentandum præfixum elabi patiatur, nullo per negligentiam præsentato, quo in casu devolutioni locus est.

Nunquam tamen vocatio ad Ecclesiâ non vacantem est valida (ita ut si postmodum, cùm ea vacaverit, & intra tempus à nota vacatione præscriptum, nullus à Patrono præsentatus fuerit, possit liberè Episcopus eam conferre) & promissio à Patrono, de præsentatione facienda, cùm vacaverit Ecclesia, nullam inducit obligationem, cùm etiam talis promissio nulla sit, & irrita *arg. c. 2. & 3. de concess. præben. & c. 2. eodem in 6.* quia periculum captandæ alienæ mortis occasionem præbet, prout supra jam dictum.

§. II.

An Episcopus possit Ecclesiam, vel beneficium patronatum, donare, vel unire alteri Ecclesiæ, vel beneficio, & an Episcopo donari possit à Patronis jus patronatûs in Ecclesiis aliena, vel propria Diœcesis?

NOn posse Episcopum Ecclesiam, vel beneficium patronatum alteri Ecclesiæ, aut beneficio concedere, vel unire sine consensu patroni, sive laicus hic sit sive Ecclesiasticus, ex præjudicio, quòd fieret per talem unionem patronis, suum jus patronatûs amittentibus, patet. Sicuti autem concessio Ecclesiæ per modum incorporationis à patrono facta, per subsequentem Episcopi consensum ratificari potest, ut ex eo tempore fiat valida, prout sumitur ex *c. suggestum 20. iunct. Gloss. verbo subsecutus. h. t.* ita valida etiam est concessio beneficij, vel Ecclesiæ patronatæ ab Episcopo facta, si consensus patroni ex postfacto accedat, quia patroni consensus

sensus in hoc casu tantùm accidentaliter requiritur.

Episcopis autem, ratione suæ dignitatis Episcopalis, donari potest jus patronatûs, quod habent patroni in Ecclesijs, sive in aliena diœcesi sitæ illæ sint, sive in propria diœcesi, ita ut ab Episcopo diœcesis, vel ab illo, cui institutio ex speciali jure convenit, institui debeat in Ecclesia tali, qui ab Episcopo, cui jus patronatûs donatum v. g. fuit, præsentatus fuit, vel si in sua diœcesi sit situ beneficiū tale, vel talis Ecclesia, & ad hunc ipsum Episcopū institutio pertineat, confundetur cum institutione collatio, ita ut talem Ecclesiam liberè conferre possit Episcopus, cui voluerit, absque alia præsentatione, uti sumitur ex c. *significasti* 18. *h. t.* nisi compatronum in ordine ad talem Ecclesiam habeat Episcopus, cujus præsentatio exspectari debet.

§. III

An Episcopus præsentatum à Parocho ad titulum suæ Ecclesiæ ordinandum, irrequisito patrono, admittere possit, ac debeat.

REsp. posse & debere taliter ad ordines à Rectore patronatæ Ecclesiæ, nihil consentiente Patrono, præsentatum, admittere & ordinare Episcopum, ita tamen, ut nullum exinde fiat patrono præjudicium, sed possit hic, ubi Ecclesia patronata vacaverit, quemcumque alium præsentare, sed soli rectori patronatæ Ecclesiæ incumbat, sustentationis media ex suo beneficio subministrare ad ordines præsentato, donec de beneficio provisum huic fuerit, ... omnia colliguntur ex c. *postulasti* 19. ... ficuti tamen taliter præsentatus Cleri... Ecclesiæ illi servire debet, à qui... tationis media accipit, dum vivit Rect... qui eum præsentavit, ita post mort... hujus Rectoris, nec ad ulteriorem ... mentationem præsentati tenetur ... sor, nec ulterius ad servitia illi Eccles... præstanda tenetur taliter ordinatus ... hinc Episcopus diligenter attendere ... bet, utrùm beneficium, ad quod ... dinatur, tam pingue sit, ut ... menta præstare possit, & unde ... mortem hujus Rectoris alimenta sit ... bituras, qui ad talem præsentationem ... fuit ordinatus.

§. IV.

Qualem præterea potestatem habeat Episcopus, vel non habeat circa Ecclesias, & beneficia patronata?

EPiscopi præsentatos à patronis ... debent priùs in Ecclesia tali institu... re, nisi priùs, intra tempus ab Episcop... præfigendum, congrua sustentatione ... jor, vel minor pro diversitate ... rum onerum) fuerit præsentato, assi... ipsis Episcopis, assignata, de redi... talis Ecclesiæ, ita, ut si præsentatus ... assignare intra præfixum tempus ... xerint, præsentatum admittere debe... Episcopi, & ad ipsos devolvatur, ... tionis taliter instituto assignandæ fa... tas, in pœnam scilicet negligentiæ, ... trono assignationis hujus jure privat... prout sumitur *ex Clement. 1. h. t.* quod ... si tamen principalis patronus Eccles... [illegible]

cus, cui ex vi factæ unionis, assignatio portionis per se competit, omnia onera, & jura Episcopalia, ac hospitalitatis v. g. ferre velit, ad plus assignandum Vicario obligari non potest. quàm ut congruam sustentationem habeat, pro victu, & vestitu. Non possunt tamen Episcopi qualitates, sive conditiones beneficii in prima fundatione appositas, quamvis consentiat patronus successor, in totum saltem, & in perpetuum mutare, cùm talis mutatio, ex justa causa facienda, soli Pontifici ex plenitudine potestatis concedatur *Clement. 2. De Relig. Domi. & c. Tua. 17. De testam.* Negati tamen Episcopis non debet, quòd fundatoris voluntatem, cum consensu successoris patroni, ex justa causa per epychiam interpretari, & ab ea pro una alteráve vice recedere possint, cùm in tali casu non tam recedatur ab ultima fundatorum voluntate, quæ mutationem perpetuam non admittit. quàm voluntas eorum explicetur, quæ rationabilis semper esse debet.

§. V.

An Summus Pontifex citra patroni consensum possit beneficium conferre; & an etiam Legatus Papæ possit juri patronatûs derogare?

QUamvis Summus Pontifex nunquam censeatur derogare Laico patronatui, nisi expressa derogationis hujus mentio fiat (ut ne scilicet à fundandis, &c. beneficiis deterreantur homines) patronatui tamen Ecclesiastico sæpiùs, ac facilius derogatur, cùm pro his allata causa nihil urgeat, ita ut reservata etiam talia beneficia patronatûs Ecclesiastici Summo Pontifici fiant, si saltem clausula generalis, *ad cujuscunque patroni præsentationem beneficia talia pertineant*, addatur; prout etiam docet *Glossa communiter recepta in Clement. 2. verbo: Apostolicis. De prabendis.* Quin imò etiam Sedis Apostolicæ Legati à latere possunt sibi reservare beneficia primò vacatura v. g. ac certæ personæ, cùm vacant, conferre, etiamsi patronatus Ecclesiastici illa sint, & nihil de hac reservatione, & collatione interrogetur patronus talis *c. Cùm dilectus 28. h. t.* quia tamen in nostra Germania talium reservationum vix aliquis usus est, propter Concordata nostra, ideo de illis plura dicere necessarium non est.

§. VI.

Quibus modis ius patronatûs amittatur, vel extinguatur?

VAriis modis amitti jus patronatûs, certum est, & apud varios videri potest: sic amittitur subinde per liberam cessionem alteri factam, sive per remissionem hujus juris, per mutationem Capellæ in Ecclesiam Collegiatam, per unionem alteri Ecclesiæ, aut monasterio factam; per præscriptionem contra præsentationem; per familiæ, penes quam jus patronatûs est, extinctionem; per apostasiam, simoniam, hæresin, &c. patroni.

TITULUS XXXIX.

DE CENSIBUS, EXACTIONIBUS, & PROCURATORIBUS.

SECTIO I.

De Censibus.

§. I.

An ex præstatione annua censûs facta Episcopo ab aliqua Ecclesia, vel monasterio, rectè colligatur, & probetur ejusdem subiectio; & quomodo census peti & probari debeat?

VAriæ quidem veniunt pensiones ex obligatione solvendæ, censûs nomine, de quibus multa videre licet apud Civilistas; hîc autem censûs nomine aliud non intelligitur, *quàm onus reale Ecclesiæ impositum, aut pensio annua ex proventibus Ecclesiasticis, ab Ecclesiis, aut aliis piis locis, Superioribus, & Prælatis Ecclesiasticis, in singulos annos, solvenda.* De hac ergo pensione, seu solutione quæritur, utrum ex illius præstatione Episcopo facienda, rectè colligatur Ecclesiæ solventis subjectio; & respondetur negativè, cùm solutio talis ex variis causis fieri possit, nisi vel ex ipsis expressis verbis in solutione appositis, vel ex circumstantiis variis, solutionem hanc fieri in signum subjectionis, colligi possit. Certè census talis subinde solvi potest ob privilegium ab illo concessum, cui solvitur; in recognitionem gratiæ alicujus, emptionis v. g. libertatis, &c. à Superiore obtentæ; in signum fundationis subditi, aut juris patronatûs, penes alterum existentis; ex conventione certa, &c. ergo ex censûs solutione præcisè non probatur subjectio: & hinc, qui petit census, tanquam sibi debitum solvi, exprimere debet rationem, sive causam, ob quam census sibi debeatur *c. Fraternitatis 1. h.t.*, nisi ab immemorabili tempore census talis solutus esset, cùm immemorabile tempus tituli præsumptionem inducat, si absque protestatione contra omne debitum solutio talis facta fuit; quamvis enim ex solo decursu temporis non oriatur obligatio, aut debitum, ejúsve possessio, oritur tamen præsumptio præcedentis causæ, sive tituli, ex quo obligatio, seu debitum, eiúsve possessio, aut quasi possessio originem traxit.

§. II.

Utrum monasteriis, vel aliis Ecclesiis, novus census imponi possit; & an etiam à patronis, Ecclesiis, cui beneficiis patronatûs?

AB Episcopis non possunt novi census reales, & perpetui, sine justa causa imponi monasteriis, vel aliis Ecclesiis, neque veteres augeri *c. Scientes 3. & Prohibemus 7. h.t.* tum quòd ad leges

Dis-

Diœcesanam spectet oneris talis impositio, à qua monasteria omnia sunt exemta, tum quòd in talibus casibus fiat quasi alienatio aliqua juris Ecclesiastici, & servitutis cujusdam in rebus Ecclesiæ constitutio, quæ sine solemnitatibus certis prohibita est Episcopis. Neque conceditur Episcopis, quòd possint Ecclesiis, quas de manu fortasse, seu potestate Laicorum liberaverunt, novum censum imponere, prout decernitur etiam *in c. Ecclesiis 9. h. t.* præstitit enim in tali casu Episcopus, liberando Ecclesiam de manu Laici, ad quod ex officio tenebatur, & consequenter in compensationem quasi beneficii, nullum novum censum imponere potest. Quin etiam *ex c. Cùm Clerici 12. h. t.* patet, quòd Clerici, qui colludendo v. g. cum religiosis suas Ecclesias censuales constituerunt, quales non fuerunt ex sua fundatione, aut legitima auctoritate, à suis Ecclesiis sint amovendi, & *ex c. Significavit 13. h. t.* patet, quòd cogi possit & compelli debeat, ad remittendum instrumentum, cui sub juramento novi censûs solutio ex bonis Ecclesiæ promissa fuit: & denique *ex c. gravis. 15. h. t.* patet, quòd neque patroni, sive Laici, sive Clerici hi sint, post fundationem novum censum Ecclesiis suis patronatis imponere, aut veterem augere possint, ne gravandi Ecclesiam pro placito ansa detur, & occasio.

§. III.

In qua moneta solvendi sint census seu pensiones, & alia debita pecunialia?

Multa jam olim in Germania tribunalia fatigavit, hæc intricata, & difficilis quæstio, ob mutationem variæ monetæ, quoad valorem intrinsecum, sive bonitatem monetæ; vel quoad valorem extrinsecum, sive æstimationem monetæ à lege publica, vel alterius magistratûs, jus cudendi monetam habentis, taxatam, quia tamen longius examen hæc quæstio requirit, & hodie rari usûs est, cùm per privatas conventiones litigiosæ huic sæpiùs mutationi satis caveatur, *ideo ad Auth. Method. & ad Layman in sua Theologia morali l. 3. tr. 3. p. 1. cap. 5. n. 19. uti & ad c. Olim 20. h. t. & ad c. Cùm Canonicis 26. eodem*, remittitur, qui plura de hac quæstione scire petit.

§. IV.

Quomodo solvenda sint ea, quæ ex voto debentur?

Neque hæc quæstio multi examinis apud Canonistas est, cùm illius decisio ex Theologia Morali petenda potiùs sit. Videatur *c. Ex parte 18. h. t.* juxta quod, si certa mensura v. g. determinata non sit, ad quam solvendam se quis sub voto obligavit, communis tamen usus regionis, & generalis consuetudo habeat, aut aliæ circumstantiæ exigant, ut solutio talium votorum fiat juxta certam mensuram, aut juxta certam speciem, juxta hanc solutio facienda est.

SECTIO II.

De exactionibus.

§. I.

Quænam sint exactiones ordinariæ Episcopis seu Prælatis Ecclesiasticis à subditis Clericis, vel Laïcis præstandæ?

INter exactiones ordinarias Episcopo solvendas numeratur primò portio Canonica, quæ debetur Episcopo, ex quibuscunque legatis piis, quæ fiunt Ecclesiis, aut aliis piis locis in diœcesi existentibus, de qua *h. lib. tit. 26. sect. 4. §. 4.* Secundò numeratur synodaticum, seu Cathedraticum à singulis Clericis certæ Diœcesis ad synodum vocandis, in ea, in honorem Cathedræ Episcopalis solvendum, de qua *L. 1. Decret. tit. 31. sect. 3. §. 9.* Tertiò numeratur quarta decimarum, & quarta mortuariorum, de quibus loco modò citato. Quartò numeratur procuratio præstanda in visitationibus, de qua sectione sequente, ita tamen, ut in his plerisque solvendis attendenda potius sit loci consuetudo, quàm jurium decisio, uti jam dictum.

§. II.

An prædium, vel fundus Ecclesiæ in dotem assignatus liber sit ab omni servitio, tributo, & onere?

LIberum debere esse fundum talem ab omni servitio, & tributo temporali, non autem Ecclesiastico, ex *c. 1. h. t.* sumitur, cùm fundus talis sit pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ, & aliis necessariis usibus Ecclesiæ constitutus, nisi talia bona ab antiquo, aliis non sint tributanea, qui, cùm suo juri, quod habent, ad censum ex tali fundo, non cesserint, consequenter, ne invitis illis præjudicium fiat, in tali fundo dotis Ecclesiæ constituti non potest, vel cum onere suo reali fundus hic in Ecclesiam transibit, saltem in eo casu, quo fundus abundans constituitur, ut omnibus inferendis sufficiat. Quòd si tamen patronus, qui dotem constituit, censum illum, in dote tali Ecclesiæ constituto, reservâsset, maneret quidem ad hunc censum patrono dissolvendum Ecclesia obligata, si dos constituta ad talia onera ferendum sufficiens esset, nulla tamen foret talis reservatio, si dos constituta pro juribus necessariis Ecclesiæ, necessaria foret.

§. III.

Quis possit imponere collectas, & exactiones novas extraordinarias, & quibus illæ imponi possint?

QUinam sæcularium possint novas collectas, & exactiones extraordinarias imponere, viderint Civilistæ; certe sub pœna Canonica, excommunicationis etiam incurrendæ, prohibentur novas vectigalia, gabellæ, & ejusmodi onera illicitè, & sine legitima auctoritate imposita. Utrum autem Ecclesiæ, Clerici, & aliæ personæ Ecclesiasticæ, ad hæc extraordinaria onera à Laïcis imposita obligentur, *ex c. Quamquam, 4. h. t.* non satis decidi potest, ubi tales exactiones severè prohibentur, & *ex tit. 49. lib.* magis

magis patebit. Patet etiam *exc. Licet 4. h.t.* quòd cæci, ad tales exactiones solvendas obligari non possint, uti nec pauperes, quos excusat inopia.

§. IV.

An, & quâ ratione Episcopi, aliiq. Prælati illis inferiores, possint collatas extraordinarias suis subditis imponere, vel ab illis exigere?

PRohibetur quidem his omnibus *in c. Cùm Apostolus 6. §. prohibemus h.t.* ne subditos suos exactionibus (extraordinariis) gravent; conceditur tamen etiam omnibus Episcopis, modò legitimè electi, & confirmati sint, etiamsi nondum sint consecrati, & qui majorem, vel similem Episcopali jurisdictionem in subditos suos habent, ut à Clericis beneficiatis, & ab Ecclesiis sibi subjectis, subsidium, ut vocant, charitativum, sive auxilium moderatum, cum charitate, sæpiùs etiam exigere possint, (si causa manifesta, & rationabilis, dissolvendorum v. g. Episcopatûs debitorum, consecrationis Episcopalis, fabricæ Ecclesiæ, belli avertendi, &c. necessitas, aut totius Ecclesiæ bonum subsit) ex reditibus Ecclesiasticis solvendum; ita ut Episcopus quidem omnino illud remittere non possit, cùm ex vi juris communis debeatur, & ne in unius præ altero præjudicium, aut injustum gravamen cedat hæc exactio; neque tamen ad hoc solvendum cogi possint, qui vel nullum beneficium habent, vel reditus ex eo adeò exiguos, ut vix congruam sustentationem exinde habeant, quamvis pinguia patrimonialia habeant, cùm eorum hoc onus sit, qui fructibus Ecclesiæ gaudent.

SECTIO III.

De procurationibus.

§. I.

An, cur, & quomodo procurationes sint præstandæ visitantibus Ecclesias, & Clericos; & an etiam exigi, ac recipi possint in pecunia?

PRocurationum nomine hîc intelliguntur illæ expensæ, quæ præstari debent Prælatis, quibus ex officio incumbit visitare Ecclesias, ita ut solvi hæ procurationes debeant actu visitantibus Ecclesias, vel Clericos *c. Procurationes. 23. h.t.* ut ne ob defectum sustentationis, ex proprio solvendæ, intermittatur visitationis utilitas, & ut ne qui visitat, suis stipendiis visitare debeat. Debent autem hæ procurationes visitationis tempore solvendæ, moderatæ esse, ita ut Ecclesiæ non graventur nimiùm, habitâ ratione facultatum illarum *c. Sopitæ 14. c. procurationis 23. & c. Cùm nuper 25. h.t. Trident. sess. 24. cap. 3. De reformat.* & communiter consistunt circa victualia, honestum scilicet cibum, & potum pro visitatore, ejusque moderato comitatu, ac pabulum pro equis præbendo, juxta receptam patriæ illius consuetudinem, & visitatoris conditionem, ita ut vecturæ etiam nonnunquam, sarcinas necessarias hinc inde transferentes, solvi debeant. Et quamvis olim pro procurationibus talibus pecunia non potuerit exigi ab invitis *can. prolata 9. caus. 14. q. 1. c. Romana 1. §. Procurationes h.t. in 6.* neque esculenta, aut poculenta,

nisi in quantum in loco visitationis absumuntur, Notario tamen, ob laborem conficiendorum v. g. decretorum, & multorum sæpe scribendorum, si aliunde justum salarium non habeat, plus aliquid etiam in pecunia exigendum conceditur: vix tamen multus usus videtur apud nos harum procurationum. Videatur *Trident. sess. & capite citatis.*

§. II.

Quibus Prælatis, & quando, ac quâ ratione præstari debeant procurationes?

ORdinariè procurationes tales debentur non tantùm Episcopis, & his Superioribus, sed etiam aliis inferioribus Prælatis, qui jus visitandi habent, dum actu, & personaliter visitant; & Sedis etiam Apostolicæ Legatis, quamvis actu non visitent, sed occasione necessarii itineris per locum talem transeunt, aut in eo moram necessariam trahunt *c. procurationes 23. h. t.* ità tamen, ut semper observari debeat, ne harum procurationum occasione, nimium graventur Ecclesiæ, sicuti enim de necessariis vult talibus provideri Pontifex, ita neque Ecclesiis molestus esse cupit (& ob hanc fortassis causam hodie talium procurationum, præsertim Legatis pendendarum, nulla amplius praxis est) & si visitatores officium suum in visitatione non faciunt, prædicationi, correctioni, & reformationi, &c. vacando, procurationes tamen accipiunt, vult illos ad restitutionem esse obligatos illius, quod acceperunt, & ut tantundem adhuc addant Ecclesiæ impendendum, quam frustra gravaverunt.

§. III.

Quænam Ecclesiæ, vel loca Ecclesiastica, aut personæ, & quibus tantum solvere procurationes, vel non teneantur?

ECclesiæ omnes, sive sæculares, sive regulares, etiam, quæ intra te Episcopali existunt, monasteria, Capellæ in Ecclesiis collegiatis erectæ, oratoria publica, auctoritate Episcopali tuta, &c. solvere debent Episcopo, alteri Vicario personaliter visitandi, Archiepiscopo etiam Provinciam aliter visitandi, procurationes, nisi specialibus privilegiis exempta sint *c. Cum onerabilis 21. c. Sopita 14. c. Venerabilis 24. h. t.* neque ullo unquam tempore, etiam immemorialis, contra talem procurationes præscribi potest, in quibus tamen solvendis observanda est conditio, uti Tridentinum loquitur *sess. 24. cap. 3. De reformat.* ab hospitalibus men, & ejusmodi piis fundationibus, quamvis ab Episcopo visitari possint, nullæ tamen procurationes exigi, & dari debent (ne quæ bona ad certos pios usus fundata sunt, ad alios usus expendantur) uti nec ab oratoriis privatis, aut similibus Ecclesiis, &c.

§. IV.

Aliæ quædam ad procurationes pertinentia proponuntur, & explicantur?

PRimò quidem non potest jus procurationis, ratione visitationis obtentum expressè, aut per pactum remitti ea tamen & in perpetuum ab Episcopo, sicut

quim ipsa visitatio remitti in perpetuum non potest, ita nec procuratio illi annexa; & quamvis possit hanc remittere pro ea semper vice, quâ visitat, cum favori pro se instituto cedere possit, non tamen venit renuntiatio procurationis hujus sub nomine servitiorum in genere remissorum *c. cùm venerabilis 21. h. t.* Secundò non debet augeri procuratio, quæ in fundatione Ecclesiæ alteri v. g. Ecclesiæ facienda, cum patroni consensu, imposita est, nisi ita notabiliter creverint facultates Ecclesiæ, ut absque magno gravamine major procuratio solvi possit *c. quanto 16. h. t.* cùm enim in tali casu nulla certa quantitas imposita sit, consequenter ea solvi debebit, quæ conveniens, & communis est, augetur autem hæc, si facultates illius Ecclesiæ augeantur, ergo. Tertiò in multis casibus, ubi de procurationibus præstandis, certi nihil statutum est, attendenda, & observanda est vicinarum civitatum consuetudo, prout sumitur ex *c. super eo 22. h. t.*

§. V.

De visitatione, ob quam debentur procurationes.

QUæritur primò quinam jus visitandi habeant. R. ad eos potissimùm jus hoc pertinere, qui jurisdictionem ordinariam in Ecclesias, vel Clericos obtinent, quales sunt Romanus Pontifex in totam Ecclesiam, Patriarchæ; Archi-Episcopi; Legati Sedis Apostolicæ, in ordine ad Ecclesiasticos suæ Provinciæ; Episcopi; Archidiaconi; Decani; Capitula, Ecclesiarum Cathedralium, vacante Sede; Abbates, Priores, & alij Superiores regularium in ordine ad sibi subjectos subditos &c.

Quæritur secundò an Episcopus visitare etiam possit Ecclesias, aut personas Ecclesiasticas exemptas. R. primò quoad Ecclesias, si sæculares illæ sint, visitari ab Episcopo posse, tanquam Sedis Apostolicæ delegato, uti Tridentinum illis concedit *Sess. 7. capite. 8. de reformat.* si regulares verò sint, in quorum monasterio observantia regularis viget, visitare quidem eos potest Episcopus, si curam animarum adjunctam habeant, circa ea, quæ ad curam animarum pertinent; si verò curam annexam non habeant, non possunt ab Episcopo visitari, etiamsi commendatæ essent, cùm jus visitandi tales Ecclesias commendatas, quod à Tridentino Episcopis conceditur, de illis tantùm Ecclesiis intelligendum sit, ubi regularis observantia non viget: multò minus visitari possunt ab Episcopis eæ regulares Ecclesiæ, quæ suorum ordinum capitibus subsunt. Circa personas verò Ecclesiasticas visitandas R. secundò si sæculares sint, visitari posse, vel ordinariâ potestate, si curam animarum habent, saltem quoad ea, quæ ad curam pertinent, vel potestate delegata, ut Sedis Apostolicæ delegatis, juxta Concilium *Trid. sess. 6. capite 3. de reformat.* Si verò regulares personæ sint, exemptæ quidem, extra claustra tamen viventes, visitari possunt ab Episcopo, ut Sedis Apostolicæ delegato, juxta Trident. loco cit. si verò intra claustra vivant, nec jurisdictioni, nec visitationi Episcopi ordinariè subsunt, prout iterum habetur ex *Trid. sess. 25. capite 20. de regula:* plura de his vide apud Auct. Medit.

vel

vel Fagnanum in *c. grave 10. de offic. jud. ord. vel Kochier de jurisdi. in exemptos, &c.*

Quæritur tertiò quoties, & quo ordine, & modo facienda sit visitatio.

R. 1. faciendam eam de jure antiquo *c. conquerente 10. de off. ord. jud.* & de jure novo *Tridentini sess. 7. capite 8. de reform.* singulis annis, vel sæpius etiam, si necessitas, aut alia nova causa urserit R. secundò ordinem & modum faciendæ visitationis præscribit *c. Romana 1. h. t. in 6.* ex quo c. etiam habetur, quo Archiepiscopus cogere quidem possit visitandos, ad veniendum, & dandam veritatem, non tamen ad jurandum si inquisitio tantùm sit generalis, quod etiam Laicos suæ Provinciæ possit Archiepiscopus, quoad crimina fiastica, matrimonia, & alia, quæ forum Ecclesiasticum pertinent, Consulatur & observetur consuetudo.

TITVLVS XL.

DE CONSECRATIONE ECCLESIÆ VEL ALTARIS.

§. I.

A quo, quando, & qualiter consecrari possint Ecclesiæ, & an requiratur ad consecrationem Ecclesiæ dotatio?

COnsecrari possunt Ecclesiæ à solo Episcopo, & quidem proprio, vel cum proprij licentia, ab alieno *can. nemo 9. & can. nullus. 15. distinct. 1. de consecrat.* neque potest consecratio harum committi simplici sacerdoti, non Episcopo, cùm consecratio Ecclesiarum sit actus ordinis Episcopalis. Possunt autem consecrari non tantùm diebus dominicis, & festis sed quolibet alio die *c. Tua 2 h. t.* cùm in his velut inanimatis consecrandis non requiratur tanta solemnitas, quanta requiritur ad consecrationem personarum Ecclesiasticarum. Debet tamen consecrante Sacrificium Missæ in eadem celebrari, saltem juxta consuetudinem, si tamen, ut validè censeatur Ecclesia iam esse consecrata, licet consecrans celebraverit in ea. Consecratio autem non est, nisi prius ei de dote, quæ competat, provisum, c. *cùm sicut 8. h. t.* ad quam dotem obligatur ex quasi contractu fundator, vel qui eam fecit consecrari, & hæredes illius, cùm Fundator talis, qui pater, habeatur hujus Ecclesiæ, vel si non possit dotare, tenebitur ad dotem subministrandam Episcopus consecrans ex reditibus suis Ecclesiasticis, ita tamen ut ad hanc dotem nemo obligetur, [illegible]

fundat ; aut consecrat Ecclesiam religiosorum mendicantium, aut si ædificetur Ecclesia in monasteriis religiosorum reditus annuos habentium.

§. II.

In quibus casibus Ecclesia exsecretur, ita ut novâ consecratione indigeat.

TRes communiter casus recensentur *à Gloss. in c. proposuisti 4. h. t. verbo reconciliari.* primus est, si nesciatur vel dubitetur ; an Ecclesia aliqua fuerit consecrata, ita ut nihil appareat, aut præsumi possit, de ejus consecratione, vel ex instrumento dotationis , vel ex alia scriptura, aut tabula parieti inserta, vel ex crucibus depictis, vel ex uno saltem teste, qui vidisse se testetur, vel ut concedunt aliqui ob favorem Ecclesiæ, qui testetur audivisse se , quòd Ecclesia illa fuerit consecrata. *Can. Ecclesiæ 18. de consec. dist. 1.* quo in casu sub conditione, saltem mente reservatâ , ab Episcopo consecranda est Ecclesia talis.

Secundus Casus est, si Ecclesia propter exsecrationem novâ consecratione indigeat, eò quòd scilicet igne exusta fuerit talis Ecclesia, non quidem, quòd ligna tantùm Ecclesiæ, aut tectum illius destructum sit, sed quòd parietes interiores fuerint combusti, devastati, & abrasi, vel ex toto, vel ex majore parte, in his enim fieri solet consecratio, per inunctionem sacri Chrismatis.

Tertius denique casus est, si totum Ecclesiæ ædificium, sive casu fortuito corruat, sive consultò destruatur, non quidem successivè tantùm, ita ut paulatim per partes semper minores Ecclesia reparetur, sed si simul, vel ex toto, vel ex majore parte destruatur ; in illo enim casu pars minor addita majori consecratæ, per hanc majorem consecrata censetur, cùm dignius, & quod majus est, trahat ad se , quod minus est , & minus dignum est.

§. III.

Quot & quibus modis polluatur, sive violetur Ecclesia, ita ut in ea divina officia celebrare non liceat , priùs quàm reconcilietur, & quomodo, ac à quo Ecclesia polluta reconcilianda sit.

VIolatur Ecclesia , ut reconciliatione indigeat , pluribus modis, prout habetur in *c. proposuisti 4. h. t.* & primò quidem per homicidium voluntarium, injuriosum , vel saltem contra reverentiam loco sacro debitam , commissum, per mortem scilicet ex sententia v. g. judicis in Ecclesia illatam, etiamsi fiat sine sanguinis effusione.

Secundò polluitur Ecclesia, per humani sanguinis effusionem voluntariam, & injuriosam , non quidem ex naribus tantùm fluentem, ob percussionem injuriosam in templo factam, cùm ex naribus nimis facilè , & in magna etiam copia sanguis eliciatur , sed ob alia vulnera in Ecclesia inflicta , etiamsi periculum mortis in tali casu non subsit.

Tertiò polluitur Ecclesia per adulterium , aut aliam quamcunque illicitam copulam, aut seminis copiosam effusionem, ac publicè notam *c. significâsti. de adulteriis*, ita ut in prioribus etiam casibus,

sibus, ad violatam Ecclesiam habendam, requiratur, notorietas actuum talium, quibus violata fuit Ecclesia, & ab eo tempore censeri debeat polluta Ecclesia, quo per rei evidentiam, aut Rei confessionem innotuerunt delicta illa, quibus violatur Ecclesia: & quamvis sint aliqui, qui per conjugalem copulam de se licitam violari velint Ecclesiam, ratione irreverentiæ loco sacro factæ, plerique tamen, casum necessitatis excipiunt, quo conjuges scilicet diu in Ecclesia concluſi morari debent.

Quartò violatur Ecclesia per sepulturam hominis excommunicati (non tolerati scilicet) & per sepulturam hominis infidelis, non baptizati, quibus in casibus exhumari etiam debet talis sepulti cadaver, ac foras projici *c. Consuluisti 7. h. t. & can. Ecclesiam 28. dist. 1. de consecrat.* Et quamvis in prioribus casibus non sine culpa admissa violetur Ecclesia, in his tamen posterioribus violari potest per tales sepulturas Ecclesia, etiamsi nulla culpa admittatur.

Quintò denique volunt aliqui violandam Ecclesiam, si ab Episcopo notoriè excommunicato sit consecrata, vel benedicta, verius tamen est, illam non pollui per taliter excommunicati consecrationem, aut benedictionem, cùm de hoc nullum in jure fundamentum habeatur, & violatio posterior sit consecratione, & consequenter non poterit talis simul Ecclesia consecrari, & violari. Plura de his Theologi morales.

Ex Rituali autem Romano patet, reconciliationem talis Ecclesiæ violatæ fieri debere, si consecrata ea fuit, per Episcopum, aut ex commissione Papæ, per simplicem etiam sacerdotem; [illegible] colligitur ex *c. aqua 9. h. t.* ita tamen aqua, per quam fit reconciliatio, vino, cinere, & sale mixta ab Ep[illegible] sit benedicta, ut habet Rituale R[illegible] manum. Si verò Ecclesia, quæ [illegible] nunc violata fuit, non sit consecrata benedicta tantùm ab Episcopo, [illegible] publicum divinum cultum per eam [illegible] putata, potest etiam per simplicem [illegible] cerdotem, aspersione aquæ lustrali [illegible] simplici sacerdote benedictæ, [illegible] ciliari, prout colligitur ex *c. ult. h. t.*

§. IV.

De Consecratione, & exsecr[illegible] tione, ac violatione altaris.

ALtare, quod non ligneum, [illegible] terreum esse debet, sed lapideum, & consecratum ab Episcopo, aut ex [illegible] ciali Privilegio Pontificis, ab alio P[illegible] legiato sacerdote, duplex commu[illegible] habetur, aliud est mobile, seu portat[illegible] quod etiam viaticum dicitur, & [illegible] loco in alium transfertur, actuum [illegible] test; aliud est fixum, stabile, [illegible] mobile, certo alicui loco, seu [illegible] aut alio modo affixum; illud [illegible] secratur, & constare debet ex [illegible] pide integro tantæ magnitudinis, [illegible] dem calicis cum patena, saltem [illegible] majorem partem capere possit: [illegible] consecratur per se, sed quatenus [illegible] fixum est, & illius saltem superior [illegible] debet esse lapidea: & hinc de [illegible] exsecratione pariter judicandum [illegible] mò scilicet, quòd exsecretur, si [illegible] superior sive Lapis superpositus, [illegible] lapis Altaris portatilis sit enormiter [illegible]

notabiliter fractus, ita ut ad usus, ad quos est consecratus, sit inutilis, & propter fracturam, aut nimis deformis sit, aut in nulla sui parte integra, calicem, cum patena, quoad majorem saltem partem, continere possit. 2. Exsecratur Altare fixum, ut novâ consecratione indigeat, si lapis, seu mensa superior, à basi, seu inferiori structura, cui est defixa, amoveatur, cùm consecratio talis altaris consistat in consecratione superioris mensæ, & inferioris structuræ, cui saltem immediatè superior mensa adhæret; & hinc si superior mensa cum structura inferiore, cui immediatè innititur, tota de loco in locum moveatur, vel si lapides quidem illam immediatè attingentes, immoti maneant, inferiùs tamen lapides aliqui auferantur, vel addantur, ut altare fiat, vel humilius, aut altius, vel ad latera adjungantur lapides aliqui, ut latius altare fiat, non exsecratur illud, & nullâ novâ consecratione indiget, cùm à basi sua in tali casu non amoveatur. 3. putant aliqui exsecrari altare, & perdere suam consecrationem, sive fixum, sive mobile illud sit, si sepulchrum altaris, sive loculus ille, in quo sacræ reliquiæ reponi solent, frangatur, vel spolietur, quod tamen, quia ex jure non satis probatur, & probabile est de essentia altaris consecrati non esse reliquias, aut loculum talem, & si quid præceptum aliquando fuit de reliquijs altari consecrando inferendis, per contrariam consuetudinem, jam abrogatum videatur, cùm nimia multitudo Altarium portatilium, vix præsumere liceat, reliquias approbatas semper inseri, probabile etiam videtur per fractionem talem aut spoliationem loculi talis non amittere suam consecrationem Altare, servanda tamen est loci consuetudo. 4. Denique potest altare consecrationem suam retinere, quamvis Ecclesia, in qua altare tale fixum est, suam perdat, cùm diversæ sint altarium, & Ecclesiæ consecrationes, & altare integrum permanere possit, etiamsi tota Ecclesia destruatur, vel per parietum abrasionem exsecretur, neque enim ex eo contra hoc aliquid probari potest, quòd pollutâ Ecclesiâ, ut reconciliari debeat, etiam polluantur in ea fixa altaria, ergo pari modo exsecratâ Ecclesiâ etiam exsecrabuntur altaria fixa in ea, ut novâ consecratione indigeant: concesso enim antecedente negatur consequês, quia pollutio Ecclesiæ totum illud corpus afficit, ergò quidquid est de corpore hujus Ecclesiæ, uti sunt altaria, pollutum censeri debet, hoc autem non fit in exsecratione Ecclesiæ, quæ quoad hanc, sicuti peculiarem ab altaribus consecrationem habet, sic potest hac privari, quin illâ tamen priventur.

§. V.

De consecratione, pollutione, & reconciliatione coemeterij.

COEmeterium aliud non est, quàm locus autoritate Episcopi ad corpora fidelium sepelienda deputatus, & præsumitur cum Ecclesia, cui conjunctum est, consecratum, vel benedictum, quamvis neutrum necessarium sit, cùm sola Episcopi deputatio suffi-

ciat polluitur, & violatur regulariter ijsdem modis, quibus Ecclesia polluitur, violatur & reconciliatur, ita tamen, ut pollutâ Ecclesiâ censeatur etiam pollutum coemeterium, si contiguum Ecclesiæ sit, non autem, si sit separatum, cùm in illo casu habeatur, ut accessorium, consequenter polluto principali censetur & ipsum pollutum *c. si Ecclesiam unico h. t. in 6.*

TITVLVS XLI.

DE CELEBRATIONE MISSARUM, ET SACRAMENTO EUCHARISTIÆ ET DIVINIS OFFICIIS.

QUæ in hoc titulo pluribus capitulis deciduntur, rectius ex rubricis Missalis, & Breviarij, ac Theologi peti possunt.

TITVLVS XLII.

DE BAPTISMO ET EJUS EFFECTU.

VIdeatur de materia hujus tituli Theologia moralis.

TITVLVS XLIII.

DE PRESBYTERO NON BAPTIZATO.

NOn baptizatus baptismo fluminis salvari potest, per baptismum sanguinis, aut flaminis, ordinari tamen validè non potest, juxta hujus tituli decisiones; & hinc, si ordinatus aliquis fuit, & postea innotescat baptizatum eum non fuisse, baptismo fluminis, baptizari hoc baptismo debet, & denuo ordinari, quia prior ordinatio, non baptizato, bonâ quidem fide collata, invalida tamen fuit, ut habetur *in c. 1 & 3, h. t.*

TITVLI

TITVLVS XLIV.

DE CUSTODIA EUCHARISTIÆ, CHRISMATIS, ET ALIORUM SACRAMENTORUM.

EUcharistiam, & sacrum Chrisma fideliter custodienda ex *c. 1.* habetur, & nulla facilè suppellectilia Clericorum, aut laicorum in Ecclesia asservanda, nisi gravis necessitas belli, aut incendij v. g. urgeat. *ex c. 2. h. t.* patet.

TITVLVS XLV.

DE RELIQUIIS, ET VENERATIONE SANCTORUM.

DUo sunt, quæ in hoc titulo decidduntur 1. quòd nullus publico cultu, ut Sanctus sit colendus, nisi à Summo Pontifice fuerit canonizatus, sive quod idem est, nisi post præmissam diligentem, & accuratam examinationem super vitæ, morumque probitate, & miraculorum, sine quibus nulla fit canonizatio hodie, veritate à Summo Pontifice albo sanctorum adscriptus fuerit, ac ut sanctus ab omnibus colendus, declaratus, *c. 1. h. t.* vel certè de personæ talis sanctitate per traditionem, & universalem Ecclesiæ consensum constet, quæ solet esse æquivalenter canonizatio. Et hinc habetur, quòd soli Summo Pontifici, non autem Episcopo, nec pro sua diœcesi canonizare hodie concessum sit (quidquid olim praxis habuerit) ob multas fraudes cavendas, & plures alias rationes, quæ cuivis facilè occurrent. 2. Deciditur etiam, quod sanctorum reliquiæ non tantùm non debeant venales exponi (quia res sacræ non sunt pretio temporali æstimabiles) sed nec passim & indifferenter ostendi, & si antiquæ sint, extra capsam, cui sunt inclusæ, nō sint ostendendæ, ne detur scilicet pluribus maledicis occasio, scabiosè, & irreverenter de sanctis loquendi, aut videantur hæc talia fieri quæstûs causa &c. Si verò de novo sint inventæ, publicè non exponantur, nisi auctoritate Summi Pontificis sint approbatæ *c. 2. h. t.* aut nisi certò constet illas, quæ de novo repertæ sunt, esse alicujus sancti jam olim ab Ecclesia approbati; quarum tamen, antequam publicè exponantur, re-

cognitio ab Episcopo fieri debet, ut vult *Trident. Sess. 25. in Decret. de invocat. & reliq. sanct.* quia hac in re, quæ plurium sæpius hæreticorum ludibrio patitur; cautè agendum vult Ecclesia.

TITULUS XLVI.

DE OBSERVATIONE JEJUNIORUM.

EXaminatur etiam hujus tituli materia sufficienter à Theologia morali, cui ea relinquitur.

TITULUS XLVII.

DE PURIFICATIONE POST PARTUM.

IN antiqua lege præceptum erat, de facienda post partum purificatione, post 40. vel 80. dies à partu, ante quod tempus non poterat templum ingredi puerpera: hodie tamen in nova lege Evangelica tale præceptum non extat, improbanda tamen devotio non est, ut ait Pontifex *in c. unic. h. t.* si quæ velit aliquamdiu ob reverentiam, ab ingressu Ecclesiæ ante purificationem publicè factam abstinere.

TITULUS XLVIII.

DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS VEL REPARANDIS.

§. I.

De Ecclesijs ædificandis.

POtest quidem quilibet in proprio fundo novam Ecclesiam adificare, duæ tamen conditiones illi observandæ sunt. 1. ut per hoc alteri Ecclesiæ non inferatur præjudicium. 2. ut intercedat legitimi superioris, Episcopi scilicet, licentia; si in loco non exempto ædificat, auctoritas

ritas vel conſenſus (ſaltem tacitus, & ſubſequens) etiamſi perſona exempta ſit, quæ ædificat; vel Summi Pontificis, ſi locus, in quo ædificatur, exemptus ſit, *can. nemo 9. diſt. 1. de conſec. c. adhæc. 4. de religioſis domibus. c. auctoritate 4. §. prohibemus inſuper de privilegiis in 6.* Imò intra fines alterius Parochiæ nova Eccleſia parochialis, cum conſenſu Epiſcopi, ædificari poteſt, non quidem ob ſolam populi multitudinem, ſed ſi nimia ſit diſtantia pro divinis officiis, & Sacramentis, aut aliæ magnæ difficultates antiquam Eccleſiam parochialem frequentare facilè non permittant, ut conſtat ex *c. ad audientiam 3. h. t.* vel in in uſum leproſorum *c. cùm dicat. 2. h. t.* quia in his caſibus urget neceſſitas, aut ſanitas novam Eccleſiam parochialem.

§. II.

Quænam præter legitimam cauſam conditiones neceſſariò requirantur ad conſtruendam novam Eccleſiam parochialem.

1. REquiritur, ut in illo diſtrictu, ubi nova Eccleſia parochialis erigenda eſt, ſaltem decem ſint parochiani *argu. can. unic. cauſ. 10. q. 3. iunct. Gloſſ. verbo mancipia.* 2. ut fiat ab Epiſcopo cum conſenſu ſui Capituli, quia circa reditus prioris Eccleſiæ fit alienatio quædam, aut certè unio unius Eccleſiæ cum altera, quæ nec ipſa ſine conſenſu Capituli fieri poteſt, niſi in exſtruenda tali nova Eccleſia procedat Epiſcopus, ut delegatus Pontificis, in caſu ſcilicet, in quo non poteſt, ut ordinarius, procedere, in loco v. g. exempto novam Eccleſiam ædificando. 3. requiritur, ut citentur & audiantur Rector Eccleſiæ matricis ſive antiquæ, & quorum intereſt hæc ſcire, quamvis enim etiam illis invitis procedere poſſit Epiſcopus, ut conſtat & *cit. c.* ex Tridentino, non tamen illis non auditis, ob pleniorem ſcilicet informationem. 4. requiritur, ut Eccleſiæ novæ competès dos aſſignetur, pro ſuſtentatione neceſſariorum miniſtrorum, & ſumptibus neceſſarijs talis Eccleſiæ, ita tamen, ut dos iſta ex reditibus Eccleſiæ antiquæ deſumi poſſit, ſi abundantur illi adeò ſint, ut utriquæ Eccleſiæ tam antiquæ, quàm novæ ſufficiant, & niſi alius adſit, qui velit eam dotare, vel ſi reditus illi pro utraque Eccleſia non ſufficiant, & nemo alius novam dotare velit, populus novæ Eccleſiæ ad neceſſaria ſubminiſtranda ab Epiſcopo cogatur, vel illi prælati, quorum juriſdictioni hæc Eccleſia ſubeſt in temporalibus, aut in horum defectum Epiſcopus providebit, permittendo etiam parocho novo, ut propijs manibus, ex honeſto & ſtatui ſuo conveniente artificio, ſuſtentationem ſuam quærat. *can. 3. & 4 diſt. 91.* 5. requiritur, ut jus ad novam hanc parochiam præſentandi reſervetur illis, quibus de jure debetur, qui fundando ſcilicet, ædificando, aut dotando Eccleſiam hanc exexerunt; vel ſi ex reditibus prioris Eccleſiæ dotatio, aut ædificatio novæ Eccleſiæ facta eſt, Patronus erit, præter eum, qui fundum v. g. dedit, Eccleſia antiqua, aut ejus Rector, prout ex relato *c. ad audientiam* patet. 6. Requiritur, ut honor competens antiquæ Eccleſiæ ſervetur, vel certum cenſum in ſignum ſubjectionis eidem ſolvendo,

vel

vel servando illi sepulturæ, baptismi, scrutinij &c. jus.

§. III.

Quinam & ex quibus reditibus teneantur Ecclesias reparare?

ECclesiæ parochiales de jure antiquo *in c. 1. & 4. h. t. & arg: c. si Episcopus 6. de off. ordi. in 6.* ex reditibus suis ad fabricam deputatis reparari debent, si tales reditus habeant, vel si reditus tales non habeant, aut non habeant sufficienter, cogi debent Ecclesiarum talium Rectores, & beneficiati, ad contribuendum pro reparatione Ecclesiæ, si reditibus Ecclesiasticis fruantur, & ultra sustentationem necessariam beneficiatis superfit: vel denique in defectum prædictorum parochiani, qui in talibus Ecclesijs divina percipiunt, non tantùm plebei, sed etiam nobiles, cùm omnibus Ecclesia illa servire debeat, & sentire onus debeat, qui commodum sentit. Si verò jus Tridentini attendere velimus *Sess. 21. cap. 7. de reformat.* hic ordo servandus est, ut parochialium Ecclesiarum, quamvis patronatæ sint, si reparari, & refici ea debeant, fiat reparatio ex fructibus & proventibus quibuscunque, ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus, qui si non sint sufficientes, omnes patroni, & alij, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesijs provenientes percipiunt, concurrere tenentur, & in horum tandem defectum parochiani, quacunque appellatione, exemptione, & contradictione remotâ, cogendi sunt. In his tamen omnibus observari debet consuetudo, quæ in primis inspicienda est, & tenenda: sicuti etiam circa illam quæstionem, quid nomine Ecclesiæ veniat, & utrùm sub ea appellatione etiam veniat domus parochialis: & quamvis Patronus, qui fundavit, dotavit, aut ædificavit Ecclesiam, ad contribuendum pro Ecclesiæ reparatione de jure non teneretur, nisi certam sibi pensionem ab Ecclesia solvendam reservasset, uti facilè ex Tridentini verbis probari potest, attendenda tamen est consuetudo, hac etiam in quæstione.

§. IV.

De mutatione Ecclesiæ secularis in regularem, & destructione ejusdem.

QUòd Ecclesia collegiata secularis mutari possit in aliam collegiatam seu conventualem regularem cum consensu ordinarij, modò canonicis secularibus, qui supersunt, nullum fiat præjudicium, ex *c. ad audientiam 5. h. t.* & alibi dictis patet, ac favor religionis, quæ strictior est, quàm status clericorum sæcularium mereatur. Destrui tamen non possunt Ecclesiæ (præsertim si consecratæ sint) ut lapides & ligna illarum ad profanos laicos usus applicentur *can. ligu. 38. junct. Gloss. verbo ad profanum Dist. 1. de consecrat.* quod enim semel Deo dicatum est, non est ad usus profanos ulterius transferendum *arg: regul. de reg. in. in 6.*

TITV-

TITVLVS XLIX.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, COEMETERII, ET RERVM AD EAS PERTINENTIUM.

IMmunitas Ecclesiastica, de qua hic sermo est, aliud non est, quàm *jus, quo Ecclesiæ res, vel personæ Ecclesiasticæ ab oneribus, vel etiam officiis sæcularibus liberæ, & exemptæ sunt*; triplex autem communiter hæc immunitas est, localis scilicet, quæ Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis competit; realis, quæ rebus, seu bonis ad Ecclesiam, vel Clericos pertinentibus concessa est; & personalis, quâ gaudent personæ Ecclesiasticæ. Sit ergo

SECTIO I.

De immunitate locali, quæ competit Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis.

§. I.

Quanam loca Ecclesiastica immunitate gaudeant?

GAudent immunitate hac locali primò Ecclesiæ non tantùm consecratæ, sed etiam, quæ auctoritate Episcopi benedictæ, aut ad publicum usum divinorum deputatæ sunt, *c. Ecclesiæ 9. h. t.* quia talis locus ex sola tali auctoritativa deputatione sacer censetur, etiamsi officia divina nondum in tali loco celebrentur: & hinc etiam interdictæ Ecclesiæ, Ecclesiæ pollutæ, nondum reconciliatæ, & quæ adhærent Ecclesiis, sacristia v. g. porticus, atrium, turris, tecti pars etiam superior, Ecclesiæ fine Superioris auctoritate destructæ, & quarum reparandarum spes est, gaudent hac locali immunitate, quia in materia hac favorabili nomine Ecclesiæ veniunt. Secundò competit locale hoc immunitatis privilegium cœmeteriis *c. ult. h. t.* quæ eisdem privilegiis cum Ecclesiis gaudent; oratoriis, in ædibus etiam privatorum auctoritate Episcopi, ad divinum cultum deputatis; & universim, quæ de jure Canonico religiosa loca censentur, uti hospitalia auctoritate Episcopi erecta, monasteria cum toto ambitu claustri.

§. II.

An in Ecclesiis, aut aliis locis sacris, vel religiosis judicia exercere, sit contra immunitatem Ecclesiasticam?

NOn tantùm judicia criminalia, in quibus agitur de fusione sanguinis, aut pœnâ corporali, in Ecclesiis aut aliis ejusmodi locis sacris exerceri non possunt, sub pœna excommunicationis *c. Cùm Ecclesia 5. h. t.* sed nec civilia sæcularia, non quidem, quæ sunt merè voluntariæ, sed quæ sunt contentiosæ jurisdictionis, ita ut nulla sint, & irrita, processus, & sententia in Ecclesia, insti-

tuta, prout ſtatuitur in *c. Decet 2. h. t. in 6.* abſurdum enim eſt, ut ait circa criminalia Pontifex, ibi judicium ſanguinis, (vel Civile) exerceri, ubi eſt tutela refugii conſtituta, non tantùm delinquentibus, ſed etiam contra Civilia debita, ut videbimus. Judicia tamen Eccleſiaſtica in Eccleſia etiam exerceri poſſe validè, ac licitè, docet Gloſſa communiter recepta in *citat. c. 2. verbo: ſæcularium*, & ſatìs probari poteſt ex *c. Quâ fronte 25. De appellat.* tum quòd majorem rationem ſuorum judiciorum habere debeat Eccleſia, quàm merè ſæcularium; tum quòd ut ſic Clericorum etiam honeſtati conſulatur meliùs: negari tamen non poteſt magìs fortaſſe decens, & conveniens eſſe, ut etiam tales Clericorum cauſæ, potiùs in palatio, aut conſiſtorio Epiſcopali, quàm in Eccleſia expediantur, prout praxis habet, cùm Eccleſia ſit domus orationis, non jurgiorum.

§. III.

Quinam præterea actus prohibiti ſint exerceri in Eccleſiis, vel aliis locis Eccleſiaſticis, propter reverentiam loci?

COntractus fieri & negotiationes exercere in Eccleſiis prohibetur *in cit. c. 2.* (niſi ea tantùm venderentur, & emerentur, quæ mox ad cultum divinum comburenda eſſent, ubi ſunt cerei v.g. aut talia ad pietatem fidelium juvandam conducentia. Secundò prohibentur in *eodem c.* in Eccleſiis fieri publica communitatum Concilia, & parlamenta de rebus merè temporalibus. Tertiò vult in *cit. c. 2.* Pontifex, ut in Eccleſiis ceſſent vana, & magìs fœda, & profana colloquia, ceſſent conſultationes quælibet & quæcunque alia, quæ divinum officium turbare poſſent, cùm Eccleſia locus divino cultui deputatus: præterea etiam ordinariis locorum, ut hæc talia faciant obſervari, & contravenientes debitis pœnis coerceant. Quintò etiam prohibentur in Eccleſiis ludi theatrales profani *c. cùm decorem 12. de vita & honeſt. Cleric.* Quintò prohibentur convivia in Eccleſiis *Can. Non oportet 4. diſt. 4.* Sextò denique prohibetur omnis violentia Eccleſiis facta, ut conſtat ex plurib. *can. cauſ. 17. q. 4.* ob reverentiam ſcilicet loco ſacro debitam, hæc omnia prohibente Eccleſiâ.

SECTIO II.

De iure, ſive immunitate aſyli, quod competit Eccleſiis & aliis locis Eccleſiaſticis.

§. I.

Quo jure aſylum, ſive jus hæc immunitatis ſit conſtitutum, & quinam rei criminis ad Eccleſiam confugientes gaudeant immunitate aſyli?

JUs aſyli aliud non eſt, quàm privilegium, quo gaudent Eccleſiæ, ut confugientes ad illas, velut ad aſylum, non vim extrahi non poſſint; quod jus, ſive privilegium non eſt introductum, jure naturali, vel jure divino poſitivo, ſed humano tantùm, Canonico, & civili; neque enim aut intrinſecè malum [illegible]

extemplis extrahere, si fiat hoc cum debita reverentia, neque in nova lege hæc immunitas concessa divinitus Ecclesijs legitur, sicuti in utroque jure tam canonico, quàm civili, conceditur *toto titulo Cod. de his qui fugiunt ad Ecclesiam c. inter alia 6. h. t.* & pluribus *canon. caus. 17. q. 4.* ex quibus juribus etiam habetur, quòd hæc asyli immunitas, non tantùm Ecclesijs, Monasterijs, & ejusmodi locis pijs concessa sit, sed eâ etiam gaudeant alicubi ædes Episcopales, ædes Cardinalium, ædes intra 20. aut 40. passus juxta Ecclesias sitæ, statuæ principum, Sacerdos sacratissimum venerabile portans &c. prout pluribus disputant Theologi morales, & consuetudo ac recepta praxis docet, quæ de ædibus intra 20. aut 40. passus ab Ecclesia sitis, vix novit aliquid.

Gaudent autem hac immunitate asyli omnes Rei, qui ad Ecclesiam confugiunt, nisi de jure, vel æquivalente consuetudine excipiantur; cùm enim jura universaliter reis ad Ecclesiam confugientibus privilegium hoc concedant, consequenter, quorumcunque criminum illi Rei sunt, hoc immunitate gaudent, nisi jus ipsum crimina quædam, quæ maximè noxia sunt reipublicæ, excipiat, prout *in cit. c.* inter alia excipiuntur publici latrones, die Straſſenrauber/ & nocturni depopulatores agrorum, & *in c. immunitatem ult. h. t.* excipiuntur, quo minùs hac immunitate gaudent, qui in ipsis Ecclesijs gravia crimina committunt (cùm frustra legis auxilium imploret, qui deliquit in legem, & hujusmodi personæ dignæ non sint in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt) vel qui spe immunitatis ex proposito, & datâ operâ, propè Ecclesiam deliquerunt, vel qui in una Ecclesia delinquunt, postea tamen confugiunt ad aliam, vel qui existentes in Ecclesia, alios foris existentes, globo v. g. vel telo emisso occidunt, aut mandant occidi, vel qui extra Ecclesiâ quidem existentes, occidunt tamen, jacto v. g. telo alios in Ecclesia existentes, vel certè mandant hos occidi &c. Quia hi omnes graviter delinquunt in Ecclesiam, & reverentiam Ecclesijs debitam non observant. Similiter etiam excipiuntur ab hac immunitate *c. 1. de homic.* qui committunt homicidia proditoria, & in Bulla Grego. 14. *Cùm alias 1591. edita*, qui Rei sunt assassinii; qui criminis læsæ Majestatis, in personam principis commissi, sunt Rei, qui Rei sunt hæresis &c. & quamvis per jura civilia plura adhuc crimina excepta habeantur, quo minùs immunitate Ecclesiasticâ gaudeant, quia tamen relata Bulla Grego: 14. ad unam formam bullæ illius, totam hanc immunitatis materiam reducit, & criminum horum per jura civilia exceptorum nulla fit mentio, consequenter hodie non tam jura civilia, quàm dicta bulla observanda est, ut adeò, quamvis gravissimorum criminum rei aliqui sint, si tamen nullum crimen in bulla illa exceptum commiserunt, & ad asylum confugerunt, uti & illi, qui ex ipsis carceribus, vel arresto, vel capitis jam condemnati, ad asyli locum confugiunt, immunitate hac gaudeant, extendendo scilicet hoc asyli privilegium, ob favorem Ecclesiæ. Sunt tamen qui putant consuetudine, cum

consensu etiam Pastorum Ecclesiæ, introductum jam esse, ut fures, simplices etiam, non gaudeant immunitate Ecclesiarum propter frequentiam scilicet hujus criminis, de quo proinde loci consuetudo consulenda est.

§. II.

Vtrùm omnes homines sive liberi, sive servi, laici, vel clerici, religiosi, fideles, vel infideles gaudeant immunitate asyli in casibus jure concessis; & an etiam debitor ex causa civili.

RESp. 1. omnes fideles laicos, sive liberi sint, sive servi, etiam excommunicatos, & personaliter interdictos gaudere in casibus non exceptis hac immunitate, uti constat ex *caus. 17. q. 4. & c. inter alia §. si verò servus h. t.* ita tamen ut servus (sive propriè dictum mancipium) si ob crimen aliquod à judice puniendum ad Ecclesiam confugit, absolutè gaudeat, respectu judicis, immunitate asyli, si verò negligentiam admisit à Domino puniendam, domino restituendus sit ad pœnam, promissâ tamen à Domino, vitæ, & membrorum impunitate; nisi propter magnam sævitiam domini ad Ecclesiam fugerit, quo in casu non debet quidem domino restitui, cogi tamen hic potest ad servum talem vendendum, prout etiam jura civilia statuunt. Quòd autem excommunicati etiam, & personaliter interdicti hac immunitate gaudeant, nisi propter crimina excepta censuram talem incurrissent (quo in casu non tam propter censuram, quàm propter crimen admissum censurâ tali notatum, asyli jus amitterent) sic probat, quòd in jure nullibi legatur censuratos tales immunitate non gaudere.

Ꝛ. 2. Quòd clerici, & religiosi criminibus, de quibus apud seculares etiam magistratus conveniri possunt, gaudeant immunitate asyli in Eccles. ad quas confugiunt contra judices seculares, cùm in his casibus inter eorum habeantur: utrùm autem contra proprios suos prælatos, & judices Ecclesiasticos, immunitate asyli gaudeant in Ecclesijs, ad quas confugiunt, propter delicta non excepta, in utramque partem probabiliter discurritur, & consuetudo tecepta habet, quòd contra hos non gaudeant immunitate, sed extrahi possint ab his, & in carcerem detrudi, vel puniri. Spectato tamen pro re communi probabilius videtur eum hos clericos, & religiosos, si ob delictum commissum ad Ecclesiam confugiant, gaudere hac immunitate, etiam contra Ecclesiasticos suos judices, ut inviti ab his Ecclesijs extrahi non possint, cùm canones hoc asylum statuentes universaliter loquantur, non distinguendo inter laicos, & clericos, ut patet ex cit. *caus. 17. q. 4. & ex cit. c. Inter alia*, & privilegium hoc defendendi dictum modo confugientes directè concedatur loca sacris ob horum reverentiam non autem directè personis: sicuti autem per hanc sententiam non impediuntur Prælati singulares, quo minùs suos religiosos antegressa sui Monasterij puniant, si delinquerunt, vel ad arctius etiam monasterium transmittant, ut pœnitentiam in illo agant, cùm hoc modo non extrahantur

tur ab asyli loco, sed vel in hoc puniantur, vel ad alium locum immunitatis tantùm transmittantur, ita possunt etiam Episcopi clericos sibi subjectos, vel in Ecclesia, ad quam confugerant, punire, vel ad carceres intra septa Ecclesiæ existentes dimittere.

¶. 3. De infidelibus, paganis v.g. Judæis, & gentilibus &c. quòd non gaudeant, indistinctè loquendo, immunitate asyli, in Ecclesijs, ad quas confugerunt, probabiliùs esse (quamvis aliqui non improbabiliter contrarium etiam sentiant, si non tam timore pœnæ, quàm zelo fidei veræ amplectendæ, ad quam ante commissum delictum jam inclinaverunt, ad Ecclesiam post delictum commissum confugerint *lege 1. C. de his qui ad Eccles. confu.*) quia non est conveniens eum ab Ecclesia defendi, qui eam non agnoscit: videtur tamen in hac quæstione, Episcopi judicio relinquendum, utrùm ad Ecclesiam talis confugiens serio animo baptismum, ac veram fidem petat, an verò animo tantùm simulato ad evadendas pœnas delicto tali statutas. Hæretici verò, quamvis propter alia crimina non excepta, si ad Ecclesiam fugiant, gaudere possint asyli immunitate, cùm nullibi legatur, eos esse hoc asylo privatos, non tamen gaudent hac immunitate, si propter crimen hæresis ad Ecclesiam confugiant, quia in eo, quòd condemnant Ecclesiam, illius favoribus indigni sunt, ut in eo etiam puniantur, in quo delinquunt.

¶. 4. Rei debendi, sive debitores, qui confugiunt ad Ecclesiam, ob debitum ex causa civili contractum, gaudent immunitate, ut inviti ab ea extrahi non possint, prout etiam sumitur ex *l. 1. C. de his qui ad Eccles.* & ex eo etiam probatur, quòd etiam hi reorum nomine veniant, quibus immunitas universim conceditur, si non ut criminum Rei, saltem ut Rei debendi, nisi casus tales sint excepti, aut recepta etiam post Constitutionem Greg. 14. consuetudo aliud alicubi habeat.

§. III.

Quinam sint effectus seu commoda immunitatis, quæ habent rei confugientes ad Ecclesias, vel alia loca sacra.

PRimus & præcipuus effectus est, quòd inviti seu per vim, aut dolo malo extrahi ab Ecclesia, seu loco asyli non possint, juxta jura citata, ita ut restitui etiam debeant, si violenter extracti fuerint, nisi in casibus exceptis, in quibus non gaudent immunitate, extracti fuissent, ubi jus commune concedit, hanc exrrahendi licentiam, non quidem sine licentia Episcopi, aut ejus officialis, si bulla Gregorij 14. etiam quoad ultimam sui partem alicubi recepta est, ubi requiritur, ut extractio talis fiat, cum licentia Episcopi, aut ejus officialis, interveniente personâ Ecclesiasticâ, auctoritatem ab eo habente, quæ constitutio utiliter legi potest, & observanda venit, nisi praxis & consuetudo quoad hæc ultima sit alicubi contraria.

Secundus effectus est, quòd reo in Ecclesia non possit alio modo violentia

inferri, capiendo eum, vinculis constringendo &c. ne ex Ecclesia carcer fiat.

Tertius effectus est, quòd non possit reus, dum in Ecclesia subsistit, per sententiam ad mortem, aut aliam pœnam corporalem, triremium, exilij &c. condemnari.

Quartus effectus est, quòd, quamvis Ecclesiam, ad quam confugit reus, Magistratus sæcularis, appositâ custodiâ obsidere possit, non potest tamen prohibere vel impedire, quo minùs necessaria ad victum, & vestitum reo deferantur, ne videatur ex defectu talium cogi ad exeundum.

Quintus denique effectus est, quòd res, aut bona, quæ secum ad Ecclesiam detulit reus, non debeant per vim extorqueri, aut ei auferri, nisi res alteri obligatas ad Ecclesiam, vel locum asyli secum detulisset reus, cùm in tali casu non committatur spolium, ob quod prohibetur bonorum ablatio.

§. IV.

Quale crimen committant, & quam pœnam incurrant judices, per vim extrahentes, reos ex Ecclesia.

QUi reum extrahit invitum, & absque legitima Prælati Ecclesiastici auctoritate, ubi hæc necessaria est, non tantùm violando immunitatem Ecclesiasticam, sacrilegium committit, & ad restitutionem rei taliter extracti obligatur, ut dictum (quia illata Ecclesiæ injuria aliter resarciri non potest) sed ad omnia etiam alia damna, quæ reo eveniunt ob talem extractionem resarcienda obligatur, cùm omnium horum injuriæ causa fuerit; & totus processus, qui pro violentam talem extractionem est subtutus, nullus est ipso jure, cùm inde judicis talis fundamentum nullum sit. Is quidem juxta jus civile, cùm inferat taliter extrahens crimen lesæ majestatis, ultimo supplicio afficiendus esset (quamtamen pœna non est in usu) & juxta Canonicum debet excommunicari.

Sectio III.

De immunitate & exemptione rerum, seu bonorum ad Ecclesias, & Ecclesiasticas personas pertinentium, à sæcularibus oneribus, & tributis.

BOna Ecclesiastica sunt triplicis generis, alia enim consecrata, benedicta, vel certè ad divinum cultum, tanquam ejus instrumenta, ab Episcopo deputata, uti sunt ipsæ Ecclesiæ, cœmeteria, vasa sacra, & vestes sacræ &c. & hæc immunia ab his oneribus esse nemo dubitat, cùm nullum temporalem usum pretio æstimabilem habeant. Alia sunt bona Ecclesiastica, quæ ipsum quidem ad Ecclesiam, consecrata benedicta non sunt, uti sunt fundi Ecclesiarum, Ecclesiarum prædia, aut alia mobilia Ecclesiarum. Alia denique sunt bona clericorum, & quidem, vel ex temporali titulo, hæreditate v. g. donatione, contractu, &c. acquisita, quæ etiam patrimonialia dicuntur; vel ex titulo spirituali beneficiorum, aut talium sanctio-

functionum spiritualium acquisita, & magis propriè Ecclesiastica dicuntur. Onera autem, de quibus hic quæri potest, etiam sunt triplicia, quædam dicuntur merè realia, quæ ipsis rebus, vel bonis (quia talia sunt) sine respectu ad personæ qualitatem sunt imposita, jure perpetuo, & invariabiliter, ita ut tamdiu durent, quamdiu res ipsæ durant. Quædam verò dicuntur merè personalia, quæ personis subditis, sine respectu ad bona patrimonialia, quæ fortassis nulla habent, imponuntur, prout etiam est capitationis exactio. Quædam denique mixta sunt, quæ imponuntur personis subditis, cum respectu tamen ad bona eorum, ita ut immediatè quidem personis imposita sint tributa talia, mediatè verò bonis, quæ habent. De his ergo sunt sequentes §.§.

§. I.

An bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum sint immunia & exempta à secularibus oneribus, seu tributis merè realibus, ordinariis, ac perpetuis?

BOna, quæ ad fundationem, aut dotationem Ecclesiæ pertinent, quòd sint ab omnibus oneribus Laicalibus merè realibus immunia, ex *c. sancitum. 1. de censibus* patet, si cum consensu dominorum, quibus ex antiquo bona talia tributalia fuerunt, in Ecclesiæ dotem v. g. translata sunt, cùm in tali casu jus suum remittere censeantur hi tales; & absolutè in aliis etiam casibus, circa dotem v. g. talem, regula illa, quòd res cum onere suo transeat, ob speciales rationes, locum non habeat. Illa verò bona, quæ ad Ecclesiam ex aliis Titulis, sive causis, vel ad Ecclesiasticos, ex Titulis civilibus v. g. pervenerunt, si antequam in Ecclesiam, vel Ecclesiasticos translata fuerunt, onere aliquo merè reali, & perpetuo, ex vi propriè dicti dominij imposito, onerata fuerunt, manent ad tale onus perferendum obligata, etiam, postquam ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos pervenerunt, cùm in tali casu, nulla sit specialis exceptio, quare res cum suo onere non transeat; neque enim in favorem causæ piæ debet ordo justitiæ interverti, & alter privari jure suo. Si tamen sine onere reali priùs imposito, bona ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos, pervenerunt, non possunt, sub Ecclesiæ jurisdictione jam constituta, novo onere reali, à sæculari Magistratu affici *c. non minus 4. h. t.* cùm nulla ampliùs sæcularium talium, in rem hanc Ecclesiasticæ jurisdictioni jam subjectam, sit jurisdictio. Quin etiam immunia sunt ab illis oneribus talia bona, ubi ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos pervenerunt, quæ priùs à Principe v. g. sæculari, non quidem vi dominij propriè dicti, sed ex potestate jurisdictionis supremæ, lege ordinariâ, ac perpetuâ, fuerunt imposita, quia talia onera non sunt merè realia, sed imponuntur rebus cum respectu ad personas subjectas, quo modo sæculari magistratui subjectæ non sunt Ecclesiæ, aut Ecclesiasticæ personæ: & consequenter juxta regulam receptam, cùm personæ sint exemptæ, etiam res illarum, ac bona exempta erunt; & per mutationem personæ mutabitur etiam qualitas, seu conditio rei adhærentis personæ.

§. II.

§. II.

An bona Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum, sint immunia, & exempta ab oneribus, seu tributis etiam novis, & extraordinariis?

REspondetur bona talia, quamvis in territorio Principis v. g. sæcularis existant, sive sint propriè Ecclesiastica, sive sint patrimonialia, sive mobilia sint, sive immobilia, de jure communi tam civili, quàm canonico sunt immunia & exempta à novis his extraordinariis tributis, collectis &c. exactionibus, gabellis & vectigalibus, quæ Principes sæculares à suis subditis exigunt, vel his imponere solent ratione bonorum, quæ possident *c. non minus 4. & c. adversus 7. h. t.* (ubi sub excommunicatione hæc talia fieri prohibentur, *c. nonnulli. 1. h. t. in 6. c. quamquam 4. de censibus in 6. authent. item nulla. Codice de Epis. & cler.* talium enim onerum exactio, & impositio, cùm sint actus jurisdictionis, Principi autem sæculari, nulla in Clericos, aut Ecclesias jurisdictio competat, consequenter nulla etiam operum talium exactio, aut impositio, cùm ut Apostolus dicit ad *Rom.* 13. ideò præstent illi, ad quos scripsit, tributa, quia subditi sunt: quæ omnia bullâ suâ Urbanus 8. confirmat, editâ 1641. die 23. septembris, quæ incipit, *Romanus Pontifex*: quæ autem in contrarium ex utroque jure non nunquam afferuntur, vel tantùm loquuntur de facto, sive de eo quod fit, non autem de jure, prout plurima hodie contra hanc immunitatem fiunt, de quibus, utrùm justè fiant, Deo reddenda erit aliquando ratio; vel de mo realibus oneribus loquuntur; vel de mo poribus gentilium Imperatorum, ubi non tantùm bona, sed sanguis etiam Chri norum patiebatur, vel per leges co trarias abrogata sunt &c. & quamvis die etiam multa fiant, contra hæ munitatis privilegia, ut contrariu fuetudine videri possint illa privileg abrogata, saniores tamen Theologi Canonistæ fatentur, per millium mo immemorialis temporis confuetudine exactiones has cohonestari posse, cen tantùm ab Oecomenicis Concilijs, ac abipsis etiam Imperatoribus hæc tales exactiones damnentur, & reprobentur. Ut ne tamen in publicis necessitatibus, ubi tam de Clericorum bona, quàm de Laicorum, æquale periculum est, bonum commune, ob exemptionem talem patiatur, fiunt suæ exceptiones, a allatis juribus, ubi ostenditur, quod etiam Clerici ex suis bonis, etiam Eccl siasticis, ad communem necessitat sublevandam concurrere debeant. D quibus mox

§. III.

Quænam conditiones requirantur, ut Clerici aliæve personæ Ecclesiasticæ etiam regulares teneantur, imò hæc ipsa sint contribuere; & quando etiam novæ, & extraordinariè collectæ, seu contributiones illis imponi, vel ab iis exigi possint?

PLura requiruntur, ut licitè fiat contributio Clericorum, & talium personarum. Primò quidem, ut in casu communis periculi, & necessitatis, in quo

quo casu etiam personas Ecclesiasticas collectari posse, concedunt jura in *cit. c. non minus, & in cit. c. adversus* requiritur juxta hæc *c. c.* ut Episcopus & Clerus (putant tamen aliqui sufficere Capitulum Cathedrale cum Episcopo) deliberent, an & quantum Laicis concurrendum sit. Secundò requiritur, ut necessitas sit non tantùm communis Laicis & Clericis, sed sit valde magna, aut evidens utilitas subsit, cui relevandæ saltem communes Laicorum facultates non sufficiant. Tertiò requiritur, ut contributiones ab Ecclesiasticis fiant sponte, & absque ulla (sæcularium scilicet) coactione, & exactione. Quartò ut prius de tali contributione consulatur Summus Pontifex, & hujus habeatur licentia, ita ut Clerici priùs contribuere non possint, quàm Summi Pontificis habeatur licentia (nisi urgeret ipsarum etiam Ecclesiarum, aut personarum Ecclesiasticarum nimia necessitas, & in mora periculum esset) cujus est privilegium collectandi, etiam Clericos, sæcularibus Principibus concedere, nisi in prima fundatione, aut bonorum in Ecclesiam donatione, translatione, &c. collectandi jus in talibus bonis sibi reservaverint tales fundatores, aut donatores, &c.

§. IV.

An Clerici teneantur contribuere pro necessitatibus vel utilitatibus publicis communibus Laicorum & Clericorum?

PRo reparandis pontibus v. g. fontibus, muris civitatis, viis publicis reficiendis, arcendis fluviorum alluvionibus cum damno agrorum tam ad Clericos quàm ad Laicos spectantium, &c. De his ergo

Respondetur probabilem quidem sentent ā esse, quòd ad tales contributiones teneantur etiam Clerici, cùm contributiones tales non imponantur subditis, titulo jurisdictionis, sed sint communes omnibus civibus, pro communibus utilitatibus, quarum commodis fruuntur: probabiliorem tamen sententiam esse, quòd neque ad has communes necessitates contribuere possint, aut debeant, nisi servatis condition.bus priore §. relatis, cùm relata jura, tam Civilia, quàm Canonica, ab his etiam contributionibus eximere videantur; si enim milites v. g. & magistratus, ac alii sæpe Laici, ab his oneribus eximuntur, quia publico bono aliis in negotiis deserviunt, cur non etiam Clerici sint eximii, qui in bonum spirituale, Laicorum etiam occupati sunt, & laborant? & quamvis membra sint ejusdem communitatis, & communibus his communitatis talis commodis gaudeant, sunt tamen membra privilegiata multùm à sæcularium Civilibus occupationibus distincta; facilior tamen semper erit harum contributionum collatio, & exactio, modò fiat à magistratu Ecclesiastico, & serventur aliæ conditiones à jure præscriptæ.

§. V.

De immunitate, & exemptione Clericorum à tributis, aliisque oneribus merè personalibus.

PRimò quòd Clerici sint eximii à tributo capitationis, si Princeps sæcularis

v. g. illud imponat, in utroque jure allato, decisum habetur, & constat etiam ex *lege* 1. *C. De Epis. & Cler.* tum quòd hoc tributum titulo jurisdictionis personis jurisdictioni tali subjectis imponatur, qualiter subjectæ non sunt personæ Ecclesiasticæ; tum quòd actiones illæ lucrosæ esse debeant, ratione quarum capitationis tributum imponitur, Clericorum autem actiones non sunt ad lucrum temporale faciendum, sed ad divinum, & animarum cultum, ratione quarum justa illis, & congrua sustentatio debetur; tum quòd denique plus gravarentur ut sic Clerici, quàm Laici, cùm illi ad charitativum subsidium suis Episcopis sæpe obligentur, non autem Laici.

Secundò, quòd sint immunes Clerici ab oneribus personalibus sordidis, & vilibus, cloacarum v. g. purgandarum, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, &c. neque teneantur ipsi per se ire ad bellum, ut pugnent contra hostes, neque ordinariè cogi possint ad murorum custodiam contra hostes (nisi magna necessitas defendendi civitatem contra hostes infideles urgeret *c. Pervenit 2. h. t.*) neque cogi possint, ut hospitium militibus præbeant, in domibus suis, etiam patrimonialibus, &c. probant jura, & rationes allatæ, ac status Clericorum, qui divinis rebus occupari debet, & absque periculo incurrendæ irregularitatis vivere. Illa tamen civilia munera, quæ honesta de se sunt, & statui Clericali non contrariantur, uti sunt tutelæ proximorum consanguineorum, aut miserabilium personarum, vel earum curatelæ, &c. possunt etiam Clerici in se suscipere, cùm talia munera sint opera pia.

§. VI.

Quinam gaudeant privilegio immunitatis, seu exemptionis ab oneribus, & tributis impositis per principes seculares?

POtissima quæstio est de Clericis a minoribus constitutis, aut primâ tantùm tonsurâ initiatis; non conjugatis, & de colonis, ac emphyteutis Laicis in emphyteusin v. g. aut locata Ecclesiæ bona, & fundos habentibus, utrùm scilicet immunes sint circa bona talia Ecclesiastica sibi elocata, à tributis, & oneribus per Principes sæculares impositis? quòd enim Clerici in majoribus constituti, quamvis excommunicati sint, suspensi, interdicti, irregulares, aut verbaliter degradati, immunitatum talium privilegio gaudeant, certum videtur, cùm nullâ taliter censuratis, vel notatis privilegio hæc adimi legatur: & sicut per tales censuras, aut similia, Clericatum non amittunt, ita nec amittunt privilegium immunitatum Clericatui annexa: conjugatos verò Clericos (in nostra tamen Latina Ecclesia) quamvis cum uxore virgine contraxerint, & privilegio fori gaudeant, juxta *c. unic. De Cleric. conjug. in 6.* si conditiones ibi positas observent, hac tamen immunitate non gaudere ex *cit. c. junct. Gloss. verbo uxoris* probatur. De illis ergo non conjugatis Clericis, qui in minoribus constituti, aut primâ tonsurâ tantùm initiati sunt, potissima quæstio est, utrùm immuni-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tis hujus privilegio gaudeant, putant aliqui post *Trident. sess. 23. cap. 6. De refor.* eos privilegio hoc non gaudere, si conditiones ibi requisitas non habeant; alij tamen probabilius, & universalius respondent, eos privilegio hoc immunitatis gaudere, etiamsi conditiones illas à Trident. requisitas non habeant, cùm privilegium hoc omnes Clericos absolutè à tributis talibus, & oneribus exemptos faciat, & nullibi in jure legatur, excipi ab hoc privilegio Clericos in minoribus, aut tantùm tonsuratos; Tridentinum autem certas ibi positas conditiones tantùm requirat, ut tales in minoribus, aut primâ tantùm tonsurâ initiati gaudeant privilegio fori.

Ad colonos quod attinet, & emphyteutas Laicos, qui Ecclesiarum agros elocatos colunt, utrùm immunes sint à tributis & gabellis per Principes sæculares impositis? de emphyteutis quidem dicendum est, qui Ecclesiæ fundos, & prædia in emphyteusin ab Ecclesia obtinent, quòd ad solvenda onera, quæ ratione talium fructuum imponuntur, obligentur, cùm enim dominium utile talium fundorum, ratione cujus onera talia imponuntur, totum ad illos pertineat, ac persona emphyteutæ subjecta sit jurisdictioni imponentis tributa, consequenter ad hæc obligabuntur. Inter colonos verò distinguendum est, utrùm sint hi scilicet coloni adscriptitij, quia terræ tali colendæ in perpetuum sunt adscripti, ita ut recedere non possint; vel utrùm sint coloni partiarii, ita ut certa pars fructuum ad illos & certa alia ad Ecclesiam pertineat: prioris casus coloni immunes sunt à solvendis talibus oneribus exfundis Ecclesiæ, quos colunt, cùm omne dominium utile ad Ecclesiam, vel Clericos pertineat, certâ tantùm pensione colonis talibus in laboris mercedem solutâ; posterioris casûs coloni, quoad partem quidem, quæ tota Ecclesia est, immunes sunt ab oneribus talibus, ne Ecclesia onerati videatur, non tamen immunes sunt quoad eam partem, quæ ipsorum propria est, cùm enim personæ tales sint Laicæ, Laicæ jurisdictioni subjectæ, & totum dominium partis talis ad illas pertineat, nec Ecclesia hujusmodi tributis gravetur, non videtur, ex quo capite, aut jure ab oneribus Laicalibus videantur immunes.

§. VII.

De pœnis violantium immunitatem Ecclesiasticam, exigendo vel imponendo Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis, collectas, vel alias exactiones.

IN *c. Nonminus 4. §. Si autem h. t.* excommunicantur hi tales, ita ut tam ipsi, quàm fautores eorum, dictam excommunicationem, ipso facto incurrant, si moniti desistere nolint, nec absolvi possint, nisi competentem satisfactionem fecerint, & in *c. Adversus 7. h. t.* non tantùm statuitur, nulla esse mandata, & decreta, à sæculari magistratu contra Clericos collectandos edita, (cùm talia à non competente judice facta sint)) sed statuitur etiam, ut excommunicatus ob prædicta etiam post officium depositum, tam ipse, quàm ejus successor, nisi hic intra mensem satisfecerit, excommunicatus maneat, donec competenter satisfactionem fecerint, saltem ex

bonis illius universitatis, cujus commodo collectæ tales cesserunt. Gravioribus verbis hanc excommunicationis pœnam urget *c. Clericis 3. h. t. in 6.* in omnes Laicos, cujuscunque conditionis, aut præeminentiæ sint, etiamsi sint Imperatores, aut Reges, qui onera talia Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis imponunt, aut exigunt; vel qui consilio, favore, aut auxilio ad hæc talia juvant, sub interdicti etiam pœna communitatibus hæc talia prohibens, & quamvis pœnæ in hoc c. illis Ecclesiasticis impositæ, qui solvunt hæc talia Laicis onera, revocatæ sint in *Clement. quamvis 1. & in extravag. quod olim eodem. tit. communes* ob multa incommoda, quæ ex illa constitutione sequebantur, quantum quoad solventes talia Ecclesiastica pœnalis erat, manet tamen illa in suo vigore, quoad exigentes, & imponentes talia Laicos. Vide plura de hac pœnis, quarum exigua hodie est observatio, apud Auctorem Methodi hic citato, & apud AA. qui in Bullarium hanc scripserunt.

TITULUS L.

NE CLERICI, VEL MONACHI SÆCULARIBUS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

DUm prohibetur Clericis, ne se negotiis sæcularibus immisceant, prohibita illis etiam censetur negotiatio, & ut nihil commune velint habere, cum publicis actionibus & ad curiam sæcularem pertinentibus, prout etiam habetur in *lege. Placet. 17. c. de Episcop. & Cleric.* sit proinde

§. I.

Quænam negotiatio Clericis sæcularibus, & regularibus sit permissa, vel prohibita.

NEgotiatio alia est minus propriè dicta, qua res empta, per industriam aut artem mutata, & melior reddita, venditur, lucri faciendi causâ, ut si ex empta conficiuntur panni, & venduntur &c. alia est negotiatio propriè dicta, qua res emuntur v. g. & non mutatæ cariùs venduntur, ad lucrum comparandum. Utraque negotiatio hæc vel lucrativa prohibita est, Clericis religiosis, prout patet ex pluribus verbis *dist. 88. & ex c. ult. de vit. & honest. Cleric. & ex c. secundum 6. h. t.* sive per se, sive ut probabilius docent multi, per alios eas exerceant; cùm non deceat locum eos terrenis captandis inhiare, cum periculo multorum perjuriorum, fraudum & injustitiarum, si tamen unâ tantùm aut alterâ vice negotiaretur aliquis Cle-

ricus

ricus, graviter non peccaret, cùm talis dici non possit negotiator, aut mercator, quæ nomina frequentiam requirunt; vel si tantùm exerceret eam propter necessariam sustentationem sibi comparandam, quo in casu necessitas non habet legē, & si ratione hujus necessitatis concedatur Clericis honesta quædam artificia exercere, non videtur prohiberi illis posse ad hunc finem honestam negotiationem exercere; vel si propriorum prædiorum, aut propriorum pecorum fœtus, aut fructus, immutatos etiam, exuvis v. g. propriarum vinearum vinum conficiendo, ex hordeo propriorum agrorum cerevisiam loquendo, & lana propriarum ovium pannos conficiendo, in pascuis propriis pecora sua nutriendo, & postea lucri causâ vendendo &c. cùm in his casibus nulla negotiatio exerceatur, sed industria tantùm ad res suas sibi utiliores reddendas &c. quomodo etiam licet Clerico res ad initium v. g. anni emptas pro domûs suæ, ut tum videbatur, necessitatibus, sub finem anni, si præter opinionem multa adhuc supersint, iterum vendere, cùm talem venditionem exigat hìc & nunc industria Oeconomica, & vendantur talia non tam lucri causâ principaliter, quàm ut ne pereant cum damno aliquo familiæ.

§. II.

An omnibus Clericis interdicta sit negotiatio, & quàm pœnam incurrant Clerici, ac religiosi, qui in casibus non permissis negotiantur?

REspondetur primò omnibus Clericis, etiam in minoribus constitutis, etiam non beneficiatis, interdictam esse negotiationem (tum quòd canones prohibentes universaliter loquantur, tum quòd ratio prohibitionis pro omnibus probat, quòd nemo scilicet militans Deo, se immisceat negotiis sæcularibus, præsertim si tendant tantùm ad privatum lucrum) nisi sustentationem sufficientem, nec ex patrimonialibus suis, nec ex beneficiis habeant, cùm necessitas talis legem non habeat.

2. secundò pœnam Clericorum propriè negotiantium (extra casus necessitatis) esse pœnam excommunicationis majoris, ferendæ tamen sententiæ; & quòd possint etiam suspendi ab officio, ac deponi à gradu, ac ordine Clericali; & quòd teneantur ad vectigalia, portoria &c. in rebus, in quibus negotiantur, sicuti Laici, & ex aliis etiam bonis propriis, si ter moniti ab Episcopo non desistant; uti sumitur ex *c. ult. de vita & honest. Cleric.* & quòd denique omnia per talem negotiationem prohibitam acquisita, sint spolia, ad fiscum, seu Cameram Apostolicam spectantia, & eidem non obstante testamenti dispositione, cum licentia facta, applicari debeant, saltem post sententiam judicis: quia tamen nos Germani parùm de his spoliis scimus, suo fortassis fisco poterit Episcopus, aut aliis piis causis talia à Clericis per negotiationem illicitam acquisita, applicare.

§. III.

An Clerici licitè possint tractare, & judicialiter cognoscere causas criminis?

REspondetur negativè prout habetur ex *c. Clericis 5. & ex c. sententiam 9. h. t.* ubi expresse prohibetur Episcopis, Prælatis, aliisque Clericis (etiam in minoribus constitutis) etiamsi jurisdictionem temporalem habeant, ne cognoscant, aut tractent causam sanguinis, ferendo sententiam, aut condemnando ad mortem, vel mutilationem membrorum, dictando aut scribendo sententiam mortis, dando consilium, aut præstando auxilium, aut præcipiendo talem sanguinis effusionem (auctoritativè scilicet) vel auctoritatem præstando per solam præsentiam &c. ut ne contrahant irregularitatem, si mors, vel mutilatio sequatur; & quia decens non est, ut illi, qui ad ministerium salutis vocati sunt, judicio sanguinis se immisceant, *can. sæpè 29. caus. 23. q. ult.* conceditur tamen in *c. Episcopus ult. h. t. in 6.* & aliis pluribus, ejusmodi Prælatis temporalem jurisdictionem habentibus, ut in casu commissi v. g. homicidij, aut alterius maleficij morte puniendi, in suo territorio, Laico alicui delegare possint jurisdictionem, ad inquirendum de veritate, & ad justitiæ (vindicativæ) debitum exsequendum, absque irregularitatis incurrendæ periculo, etiamsi ex sententia Laici mors postea, aut mutilatio Rei sequatur, ut ne scilicet justitia vindicativa patiatur: consultius tamen est, ut Episcopus, vel alius Prælatus, habens jurisdictionem temporalem, non specialiter, sed generaliter committat Laico potestatem cognoscendi causas sanguinis, & faciendi vindictam de omnibus malefactoribus.

§. IV.

Quænam præterea ministeria aut officia sæcularia prohibita sint Clericis?

IN pluribus Capitulis hujus Tituli res sæcularia ministeria Clericis prohibetur, ne scilicet sint Laicorum mundi, negotiorum gestores, procuratores, officiales justitiarij, vicecomites, aut præpositi in villis, & castris sæcularium, quibus committatur jurisdictionis sæcularis exercitium, nec præsint machinis bellicis dirigendis, aut viris sanguinum, mobilibus scilicet, tanquam duces, ne exerceant chyrurgiam, in quantum edactionem, vel incisionem hæc requirit, ne exerceant officium tabellionis, vel notarij in civilibus &c. ob indecentiam scilicet aut periculum irregularitatis &c. quorum tamen omnium qualis sit obligatio, praxis & usus docere debet, vide Schol. Meth. hoc & sequenti §.

§. VI.

Quænam studia & sub qua pœna sint religiosis prohibita jure canonico, & an eadem studia sint etiam prohibita Clericis sæcularibus?

AD medicinam, aut leges civiles addiendas, ex suis monasterijs, ut egrediantur religiosi in *c. non magnopere 2. & c. super specula 10. h. t.* prohibentur (ut ne

(ut ne scilicet viri religiosi mundanis his actionibus involvantur) ita ut certæ etiam pœnæ in utroque capitulo statuantur, nisi taliter egressi infra duorum mensium spatium (à tempore exitûs è monasterio computandum) ad monasterium suum redeant, ex quibus tamen hujus prohibitoriæ & poenalis constitutionis verbis, quæ rigidam requirunt explicationem, bene colligitur, nihil agere contra has constitutiones, neque pœnas illarum incurrere, qui ad docendas has scientias extra monasterium morantur, vel qui in monasterio tantùm his talibus studijs se tradunt; vel si exeant quidem ex monasterio, ad has scientias audiendas, non tamen extra morantur, sed semper ad suum monasterium, post auditas tales in Academia v. g. publicas lectiones redeunt, cùm poenalia verba utriusque hujus constitutionis dicant, si exeant extra monasterium ad has scientias audiendas, & intra duorum mensium spatium non redeant ad monasterium. Neque tamen sufficit ad evadendum has pœnas licentiam Prælati sui habere, ad audiendum tales scientias, & morandum propterea ex monasterium (nisi speciali privilegio à Pontifice concesso muniti hi sint) cùm inferior in lege superioris dispensare non possit.

Extenditur autem constitutio pœnalis Concilij Turonensis in cit. c. 3. relata etiam ad Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios Clericos personatum habentes, nec non ad omnes Presbyteros, ut neque his liceat medicinam, & leges civiles audire (quò majorem curam Theologicis, & Canonicis studiis sibi magis necessariis impendant) ita ut si intra duos primos menses à prædictis prohibitis studiis non desistant, pœnas relatarum constitutionum incurrant: quâ tamen lege sicuti Clerici inferiores, Diaconi v. g. Subdiaconi, & qui in minoribus constituti sunt, qui dignitatem aut personatum non habent, non comprehenduntur, ita nec comprehenduntur illi, qui specialiter privilegiati sunt à Summo Pontifice, vel qui in Academiis specialiter ad hoc privilegiatis studeant.

§. VII.

De pœnis statutis in monachos seu religiosos, qui habitum religiosum dimittunt, vel ad studia sine licentia accedunt, vel sunt incorrigibiles.

QUi habitum suæ religionis (saltem totum temerè, & sine justa ac rationabili causa, scienter, & malitiosè dimittunt, vel certè ita occultant, ut exterius nihil appareat, incurrunt pœnam excommunicationis ipso facto c. *ut periculosa 2. h. t. in 6.* (ut ne dimisso taliter habitu vagandi occasio sit religiosis) & quamvis dimissio habitûs talis regularis ad breve tantùm tempus, non inducat excommunicationem, neque tamen requiritur etiam ad hanc inducendam, perpetua dimissio, cùm ex illa dimissione non detur multa occasio vagandi, detur tamen, etiamsi talis dimissio perpetua non sit,

Qui verò sine Prælati sui licentia ad studia accedunt, ipso facto sententiam ex-

excommunicationis incurrunt, juxta *cit. c. 2.* ad quæcunque denique ſtudia accedant, non quidem ſi aliud ejuſdem ordinis monaſterium adeat religioſus, ex quo poſſit ad lectiones publicas exire, rediturus iterum ad monaſterium, lectionibus talibus finitis, quo in caſu ſufficit Prælati licentia, nihil requiſito capitulo, ſed ſi ad ſtudia abeat, habitando extra clauſtrum, quod Authores prohibitum putant ſine conſenſu Capituli.

Denique ſi incorrigibiles ſint, qui lo cullariter vivendo alios ſuo exemplo corrumpunt, nec ad obſervationem disciplinæ regularis per cenſuras etiam compelli poſſint, ejectis illis monaſterium tale reformari debet per alios ejuſdem ordinis religioſos, vel cum licentia Papæ per alterius ordinis religioſos.

LIBER

LIBER QUARTUS. DECRETALIUM.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBUS, & MATRIMONIIS.

SECTIO I.

De Sponsalibus de futuro.

§. I.

Quid sint sponsalia, & quâ formâ seu modo contrahantur.

SPonsalia (propriè loquendo) communiter à Jurisperitis definiuntur, quòd sint futurarum nuptiarum mentio & repromissio, ita ut promissio talis & repromissio non debeat meriè interna esse, sed aliquo signo externo manifestari, cùm sponsalia talia sint contractus inter homines, ad quos sola interior mens & intentio non sufficit.

Secundò non debeat esse simplex tantùm ex parte unius promissio, sed mutua sive reciproca, ex parte utriusque contrahentis; neque sufficiat ad sponsalia contrahenda propositum tantùm, aut alterius promissionem acceptatam quidem esse, non tamen factam illi futuri etiam matrimonij repromissionem. Tertiò debeat esse sufficienter deliberata, eâ scilicet deliberatione, quæ sufficit ad peccandum mortaliter (cùm utique plus non requiratur ex parte deliberationis ad obligandum se homini, quàm requiratur ad obligandum se Dæmoni) non ficta, cùm ficta promissio non sit seria promissio, neque talis habeat animum se obligandi.

Contrahuntur autem sponsalia per verba & signa quælibet, quibus secundùm communem modum loquendi, & usum patriæ, ac secundùm præsentes circumstantias exprimitur mutua promissio de Matrimonio contrahendo, ita ut si verba dubia sint, in foro quidem conscientiæ, standum sit intentioni contrahentium, juxta quam verba suam explicationem recipiunt, in foro tamen externo non standum intentioni contrahentium, quæ sæpius latet, sed communi & recepto verborum sensui, quem verba communiter ex usu patriæ ingerere solent.

§. II.

Quinam sint habiles vel inhabiles ad sponsalia contrahenda.

GEneratim loquendo ab ijs solis contrahi possunt sponsalia, inter quos aliquando (adveniente ætate) consistere potest licitè & validè matrimonium, quibus enim non licet contrahere matrimonium, illi nec promittere possunt contrahendum olim inter se matrimonium, cùm promissio rei illicitæ nulla sit. In specie verò sponsalia ab amentibus perpetuò & furiosis contrahi non possunt, cùm nullus illorum sit deliberatus consensus. *c. Dilectus 24. h. t.* nisi lucida intervalla habeant, & tempore talium intervallorum sponsalia contrahantur: quòd si tamen sensibus aliquibus tantùm destituti sint aliqui, ita ut surdus v. g. tantùm, vel tantùm mutus, vel simul surdus & mutus sit aliquis & ex probabili (etiamsi simul cæcus sit, valida contrahere hic potest sponsalia, cùm ad ea contrahenda non formalia & expressa verba requirantur, sed signa quæcunque exteriora sufficiant, quibus internus consensus exprimitur, uti colligunt communiter ex *c. Tuæ 25. h. t. junct. Gloss. V. sine verbis.*

§. III.

Quomodo & quando obligent sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu extorta sint?

OBligant sponsalia sub culpa mortali ad matrimonium contrahendum, (tempore præfixo, vel si nullum præfixum est, exigente altero, cùm commodè fieri potest) etiamsi clam, sine arrhis & restibus contracta sint, non minus, ac alij contractus in materia grav obligantes (& hinc lex civilis, despo satæ dans libertatem renuntiandi & nubendi alij, per S. S. Canones (correcta) ita ut à Judice Ecclesiastico *c. ex litteris 10. h. t.* etiam post Canonicam munitionem censuris compelli possit ad contrahendum matrimonium, qui non vult sponsalium fidem implere) nisi gravia scandala, perpetua jurgia &c. ex coactis talibus nuptiis timerentur. *Inquisivit 17. h. t.*) non tantùm in casu quo jurata fuerunt sponsalia, *sed* etiam in eo casu, quo nullo juramento firmata fuerunt, cùm juxta hoc exigat, & quamvis de matrimonio statutum sit, quòd gravi metu extortum, aut clam contractum, nullum sit, de sponsalibus tamen hoc statutum non fuit, & hinc sponsalia gravi etiam metu extorta valida sunt, donec à Judice Ecclesiastico rescindantur, cùm ratio, quæ pro matrimonio indissolubili urget, non urgeat pro sponsalibus, quæ facilè auctoritate Ecclesiasticâ dissolvi possunt.

§. IV.

An sponsalium contractui adjici possit pœna vel Arrha.

ARrhæ in contractu sponsalium de utroque jure intervenire possunt, ita ut talem arrham amittat, qui debet eam, & sponsalia tamen suâ culpâ implere non vult, ac injustè resiliens in duplum, vel etiam triplum &c. restituere teneatur de

suo patrimonio, vel si utraque pars arrhas dedit alteri, injustè resiliens suas perdat, & acceptas restituere teneatur: pœna autem propriè dicta, quæ consistit in proprio peculio, seu patrimonio v. g. imminuendo, solvenda per eum, qui fidem culpabiliter non servat, utroque jure nulla est. *L. Mulier 5. §. fin. Cod. de sponsali. & c. Gemma 29. h. t.* sive per ipsos sponsos, sive per consanguineos sit adjecta, ita ut probabile sit, sponsos inducendos ad contractum matrimonij, ob reverentiam scilicet consanguineorum, & ob metum, ne consanguinei pœnam solvere teneantur, quæ ratio, cùm non urgeat contra omnino extraneos, hinc ab his solvenda pœna, sponsalibus adjecta, non reprobatur; sicuti nec reprobatur lucrum amittendum ab alio adjectum, si cum hoc, vel illo non contraxerit, quia talis lucri amissio non tam vera pœna est, per quam imminuitur patrimonium, quod de facto obtinetur, quàm invitatio certum matrimonium. Cur autem arrhæ licitæ sint in contractu sponsalium, non autem pœna propriè dicta, difficile quidem est, disparitatem assignare, probabiliter tamen dicitur, quòd arrhæ plerumque non in tanta quantitate consistant, in qua pœnæ, & consequenter non tam difficilis sit earum amissio, quàm pœnæ solutio, & quòd facilius illæ jam datæ negligantur, quàm ut patrimonium de novo imminuatur, quod fieret per solutam pœnam.

§. V.

Vtrùm sponsalia clandestina jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?

QUòd sponsalia clam etiam contracta, sine testibus & Parocho valida sint, & per se loquendo etiam licita, dictum superius, & docent communiter omnes, neque enim decretum Tridentini, clandestina matrimonia annullantis, extendendum est ultra casum expressum, cùm sit correctorium juris communis, & consequenter strictæ explicationis, & quamvis prohibito absolutè matrimonio, etiam ea prohibeantur, per quæ ad matrimonium perveniri solet, non tamen hæc prohibentur, si matrimonium tantùm certo nodo contrahendum prohibeatur; quòd tamen decenter non fiant clandestina talia sine testibus sponsalia, facilè conceditur.

Transeunt quidem de jure antiquo Canonico hæc sponsalia, etiam clam contracta, in matrimonium, per secutam copulam carnalem, *c. veniens 15. & c. Is qui 30. h. t.* eo quòd Ecclesia consensum conjugalem in tali copula præsumat ad evitandum peccatum. Hodie tamen in locis, ubi Tridentini constitutio annullantis matrimonia clandestina, legitimè recepta est, non habent locum hæc matrimonia præsumpta, neque transeunt sponsalia in matrimonium per solam talem carnalem copulam.

§. VI.

De impedimento publicæ honestatis, proveniente ex sponsalibus de futuro.

IMpedimentum publicæ honestatis est *quædam quasi affinitas, aut propinquitas jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro: ob publicam morum honestatem*, hac scil. exigente, ne cum consanguineis matrimonium contrahere possit, qui cum aliqua ex consanguineis sponsalia jam contraxerat, ita ut hoc publicæ honestatis impedimentum etiam ille contrahat, qui major septennio cum puella proximâ septennio, in qua malitia supplet ætatem, sponsalia de futuro contrahit. *c. Juvenis 3. h. t.* hoc autem impedimentum publicæ honestatis de jure antiquo quidem Decretalium ad quartum usque gradum se extendebat, & oriebatur non tantùm ex sponsalibus validis, sed etiam invalidis, modò non invalida fuerint ex defectu consensus, & pura illa fuerint, ac certa, cum determinata persona; vel si conditionalia fuerunt, fuerit tamen conditio jam impleta. *c. Ex sponsalibus unico h. t. in 6.* per Concil. tamen Trident. *Sess 24. c. 3. de reformat.* multa correcta fuerunt, ita ut hodie hoc impedimentum non oriatur, nisi ex sponsalibus validis, & non extendatur ultra primum gradum consanguinitatis, tam in linea recta; quam laterali; ne nimiùm scil. ob impedimenta dirimentia, restringatur matrimoniorum valor.

SECTIO II.

De dissolutione sponsalium.

§. I.

Ob quas causas dissolvi possint sponsalia de futuro?

PRimò dissolvi possunt sponsalia [illegible] berum mutuo, & libero contrahentium consensu, per quæ enim [illegible] aliqua nascitur, per eadem etiam (ceteris paribus) dissolvitur *cap. 1. de reg. juris* quamvis juramento firmata sint sponsalia talia, juramentum enim promissorium, appositum contractui tanquam accessorium, sequitur ejus naturam & conditiones *c. quemadmodum 7. de jure jurand.* Secundò solvi possunt sponsalia lapsu temporis ad matrimonium contrahendum præfixi. *c. sicut 13. h. t.* Si tamen ad finiendam obligationem tempus præfixum sit, quo in casu [illegible] ille liberè resilire potest à talibus sponsalibus, per quem non stetit, quominus matrimonium intra præfixum tempus contraheretur, uti colligitur ex *c. fin. 22. h. t.* Tertiò solvuntur sponsalia per discessum in longinquas terras sponsi, g. fine licentia sponsæ, vel longum illius absentiam, ita ut nulla spes sit brevis [illegible] redituri, *c. De illis 5. h. t.* eò quòd talis ter discedens videatur renunciare sponsalibus; quòd si tamen in propinquo hæreret, monendus, & requirendus de reditu videretur, prout etiam expectari deberet, si negotiorum tantùm causâ [illegible]

aut ex alia necessaria causa discessisser, animo brevi rediturus: & quamvis putent aliqui, quòd Leges Civiles, dum volunt biennio eum expectandum, si intra provinciam abfit, vel triennio, si extra provinciam abfit, per jura Canonica sint correctæ, ob universalia nimis verba *cit. c. De illis*, rectius tamen & probabilius alij hoc negãt, cum correctio talis ex nullo capite appareat, & decisio legum Civilium in hac re bonum politicum concernente, sit valdè consona æquitati, quamvis Judici Ecclesiastico non negetur tempus hoc, si videatur expedire animæ bono, restringere.

§. II.

An & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro per ingressum religionis; vel susceptionem ordinis sacri?

QUartò quòd per professionem religiosam in religione approbata solvantur sponsalia de futuro, certum est; (si enim matrimonium ratum dissolvitur per talem professionem, uti habetur in *c. Ex publico 7. de conver. conjugat.* multò magis sponsalia de futuro) utrùm autem per solum ingressum in Novitiarum sponsalia talia de futuro solvantur, dubitatur; qua tamen in re certum quidem est, quòd ex parte illius, qui in sæculo manet, sponsalia talia dissolvantur statim, ac alter novitiatum ingressus est (nisi aliter conventum fuisset) ita ut ad alia vota sine scrupulo transire possit, cùm difficile illi foret, expectare illius professionem, aut maritum habere, ex religioso novitiatu exeuntem; de illo tamen qui novitiatum (bonâ fide) ingressus est, utrùm etiam ex parte illius sponsalia priùs inita dissolvantur, ut rediens ad sæculum non teneatur amplius ad eam ducendam, cui prius per sponsalia fidem dedit, etiamsi vellet hæc eum maritum, dubitatur; sunt qui probabiliter affirmant, dissolvi etiam ex parte hujus sponsalia priora, sunt qui probabilius negant, cùm nec ex natura rei, nec ex jure positivo, hæc dissolutio probari possit. Per votum tamen professi in religione penitus sponsalia ex parte utriúsque dissolvi, probabilius est (cùm enim per tale votum illicitum sibi reddat sponsus v. g. matrimonij contractum, consequenter sponsalia, quæ sunt promissio rei licitæ, subsistere amplius non possunt) nisi necessitas aliqua urgeret talem prius contrahere matrimonium, & postmodum, hoc nondum consummato, ingredi religionem, juxta quam explicationem fortassis etiam intelligi potest *c. Commissum 16. h. t.* ubi Pontifex dicit, tutius fore, si sponsalia fuerint jurata, prius contrahere matrimonium, & postmodum ante hujus consummationem profiteri in religione. Quod in eo etiam casu dicendum est, quo quis sub spe matrimonij corrupit eam, cum qua sponsalia contraxerat, aut si ex occasione non contracti matrimonij gravem famæ jacturam pateretur fœmina v. g. quæ damna non nisi per contractum matrimonium reparabilia essent.

Quintò solvuntur sponsalia de futuro per susceptionem ordinis sacri, qui non tantùm illicitum matrimonij contractum facit, sed inhabilem etiam eum

reddit ad contrahendum matrimonialiter, qui ordinem sacrum susscepit, cùm ordo sacer sit impedimentum dirimens. Per votum autem susciipiendi sacros ordines non dissolvi sponsalia prius contracta, saltem ex parte voventis (cum qua enim contracta sunt sponsalia, illa liberatur à sponsalium talium obligatione, si sponsus votum v. g. faciat susciipiendi sacros ordines, eò quòd taliter vovens videatur renuntiare prioribus sponsalibus) probabilius est, cùm in grave alterius præjudicium votum hoc non videatur acceptare DEUS.

§. III.

Vtrùm priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora juramento firmata; vel per matrimonium cum alia contractum, & an etiam per subsequentem fornicationem?

REspondetur primò, non solvi priora sponsalia per posteriora de futuro, quamvis hæc juramento firmata sint, cùm posteriora hæc sponsalia invalida, & nulla sint, tanquam de re alteri iam obligata, & quamvis ipsis accedat juramentum, non minus tamen hoc juramentum invalidum est, tanquam accedens contractui invalido, cum quo velut accessorium cum suo principali corruit. Quòd si tamen carnalis copula cum posteriore sponsa, priorum sponsalium ignarâ, intervenerit, quamvis in rigore loquendo priora sponsalia (saltem ex parte decipientis) non dissolvantur, & damnum illatum per talem copulam debeat aliter compensari, potest tamen nonnunquam evenire, ut ob injuriam ignoranti illatam ad posteriora hæc sponsalia servanda obligatus maneat violator.

Respondetur secundò, solvi priora sponsalia de futuro, per subsequentia sponsalia de præsenti, sive per subsequens matrimonium, illicitè quidem, non tamen invalidè contractum *c. Sicut 31. h. t.* quia fortius vinculum, quàm est vinculum matrimonii, prævalet minus forti sponsalium de futuro vinculo, ita ut priorum sponsalium obligatio in tali casu omnino extinguatur, ex parte utriusque, prout etiam colligitur ex *c. 1. De sponsa duorum, & can. ult. cau. 27. q. 2.* quamvis damnum, si prioti sponsæ in tali casu aliquod evenit, compensari debeat ab eo, qui fidem fefellit.

Respondetur tertiò, solvi sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem, tam sponsi, quàm sponsæ, ita ut innocens jus habeat, ea rescindendi, non tamen nocens, tum quòd ob nobilem mutationem in tali casu, fidem frangenti, meritò fides non tenenda, tum quòd ex iniquitate sua commodum habere non debeat nocens: & quamvis quoad actualem fornicationem pœnitentiam gaudeant in ordine ad dissolvenda contracta sponsalia sponsus & sponsa, facilius tamen conceditur sponso resilire à sponsalibus, quamvis actualis fornicatio non intervenerit, ob vitam sponsæ minùs pudicam, aut quòd vi oppressa fuerit, &c.

§. IV.

§. IV.

An, & quâ ratione præterea dissolvantur sponsalia ob supervenientem notabilem mutationem ex parte sponsi, vel sponsæ?

SI notabilis mutatio, aut nova causa rationabilis, post contracta sponsalia superveniret, ob quæ notabiliter difficilior redditur status matrimonii, solvuntur sponsalia, prout habetur *in c. Quemadmodum 25. De jure jurando*, ita ut in utroque foro fides habeatur sponso, & sponsæ asserenti, se non contracturum fuisse sponsalia, si ab initio talis causa fuisset, modò ex circumstantiis verisimilis assertio hæc videatur: in specie autem enumerantur passim hæ mutationes, ob quas à sponsalibus resiliri potest (nisi, post cognitam illam mutationem, copula haberetur, quo in casu censentur juri suo ad resiliendum renuntiare) si notabilis superveniat deformitas, nates v. g. amittendo, aut oculum, &c. si morbo contagioso, vel incurabili, lepra v. g. morbo gallico, epilepsia, &c. alteruter inficiatur; si alteruter incurrat gravem infamiam, aut detegatur corruptorum morum homo, ebrietati & luxui deditus, &c. si sævitia viti detegatur; si gravem fortunarum etiam jacturam alteruter patiatur; si dotem nolint, aut non possint dare parentes; si graves, & capitales inimicitiæ oriantur inter sponsos, aut eorum parentes, vel consanguineos; si vagari incipiat sponsus, &c. si superveniat impedimentum juris dirimens, &c.

SECTIO III.

De matrimonio secundùm se, ejúsque essentiam.

§. I.

Quid sit matrimonium, & quotuplex?

COmmuniter ex jure definitur matrimonium, quòd sit *maris, & fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens*; sicuti tamen aliæ juris definitiones non sunt semper ad Dialecticæ regulas exactæ, sed multa subintelligi volunt, ita etiam hæc juris definitio; clariùs loquuntur, qui dicunt, *matrimonium esse contractum legitimum, & indissolubilem, quo vir & fœmina sibi mutuam tradunt & acceptant, corporis potestatem, per signa exteriùs expressa in ordine ad prolis generationem.* Dividitur autem matrimonium in legitimum, ratum, & confirmatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo consensu, inter personas habiles, juxta leges contractum est, quale etiam inter infideles habetur; ratum est, quod legitimum (id est, juxta leges & SS. Canones inter personas habiles contractum est) & insuper Sacramentum est, nondum tamen carnali copulâ consummatum; quæ si intervenerit post matrimonium contractum, consummatum dicitur, perfectum, & completum.

§. II.

De matrimonio, quatenus est Sacramentum.

MAtrimonium in lege naturæ, & veteri, quamvis verissimum fuerit matrimonium, Sacramentum tamen propriè loquendo non fuit, sicuti modò est, quod in nova lege Evangelica inter fideles contrahitur, à Christo ad dignitatem Sacramenti elevatum, prout pluribus probant *Controv.* ac fides nos docet, ita ut hodie inter fideles baptizatos contrahi non possit verum matrimonium, quin sit Sacramentum, & privata sæpius errantium ob suã peculiarem hæresin intentio, per generalem & universalem faciendi, quod Christus instituit, corrigatur; prout pluribus videre est apud Theologos, quos de aliis etiam circa materiam & formam, circa Ministrum hujus Sacramenti, circa institutionem hujus Sacramenti, &c. videre potes, vel *Auth. Meth. hic.* Illud fortassis hic adhuc dubitabis, utrùm matrimonium per Procuratorem, vel per epistolam contractum sit validum, & Sacramentum. Cui dubio communissima hodie praxis respondet, quòd validum sit matrimonium, & Sacramentum, quamvis per Procuratorem, vel per epistolam inter absentes contractum sit, cùm matrimonii contractus, quem ad dignitatem Sacramenti elevavit Christus, non aliter se habeat, quàm alii contractus, qui per Procuratores & epistolas validè contrahuntur; ita tamen, ut de jure tam antiquo in *c. ult. De Procurat. in 6.* quàm Trident. plures conditiones ad validè matrimonialiter per Procuratorem contrahendum requirantur. Primò, ut Procurator habeat speciale mandatum habeat Procurator ad contrahendum taliter, & quidem cum certa persona. Secundò, ut per se ipsum hoc negotium peragat Procurator, neque alium substituat, nisi expressè ei hoc ipsi concessum. Tertiò, ut mandatum intermedio tempore non revocetur, prout ex alibi dictis jam patet. Quarto ut consensus contrahentium per Procuratores tanquam interpretes, coram Parocho & testibus exprimantur ad evitandam matrimonii damnatam clandestinitatem; non quidem quasi consensus Procuratoris coram Parocho & testibus fieri debeat, modò aliunde sufficienter probari possit; nec quòdum tempore, quando Procurator consensum sui Principalis in tale matrimonium explicat, debeat Principalis hic sibi præsens esse, & usu rationis frui, cùm eã tempore fortassis dormire possit, sed quod constituendo Procuratorem compos rationis fuerit, & liberè egerit, nec mandatum revocaverit, ac Procurator hîc & nunc, dum coram Parocho & testibus consensum sui Principalis explicat, sane ne utatur & liberè agat.

§. III.

De consensu requisito ad matrimonium.

QUòd ad validè contrahendum matrimonialiter, utriusque contrahentis in obligationem conjugalem de præsenti, consensus & acceptatio (saltem moraliter simultanea) requiratur, per verba ordinariè, aut signa exteriora, juxta

morem patriæ explicanda, si dubia sint, seu obscura, certum est., & constat ex *c. Ex literis 7. c. Ex parte 9. h. t.* quamvis aliæ consuetudines patriæ non servetur *c. 1. h. t.* quæ de solemnitate quidem accidentali matrimonij nonnunquam esse possunt, non autem sunt de substantia matrimonii, de qua disponere non possunt tales privatæ consuetudines, sed jus naturale, vel jura Ecclesiastica, &c.

§. IV.

Vtrùm ad valorem matrimonii contracti à liberis necessarius sit consensus parentum: & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?

REspondetur primò, non requiri ad valorem matrimonii à liberis utriusque sexûs contracti, consensum parentum, uti constat ex *c. Cùm virum 12. De Regularib. & ex Trident. sess. 24. c. 1. De reformat.* cùm in illis, quæ ad statûs electionem pertinent, sui juris & liber sit quilibet, præsertim ad gravia onera matrimonii in se suscipienda; quamvis negari non debeat, de honestate & decentia esse, in re tam ardua, parentum etiam voluntatem exquirere, quod solum etiam SS. Canones innuunt, qui ita leges Civiles plus forteßis requirentes corrigunt, ut tamen decentiæ & reverentiæ erga parentes nihil derogent, dum ad consilium saltem Pareptum audiendum inducunt liberos, sæpiùs etiam peccaturos, si sine consensu eorum matrimonium ineant.

Ad reddendas autem filiis suas, quas duxerunt uxores, cogi possunt, & debent parentes, censuris etiam Ecclesiasticis, si injustè eas retineant. *c. Non est 11. h. t.* quamvis enim per contractum matrimonium non eximantur liberi patriâ potestate, §. *final. Institut. de patria potestate*, non tamen potestati soceri subjiciuntur uxores filiorum, neque patria potestas ad hæc spiritualia se extendit. *c. final. De judiciis in 6.*

SECTIO IV.

De matrimonio ficto, seu simulato, & coacto.

§. I.

An matrimonium fictè contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui fictè contraxit?

QUòd matrimonium fictè contractum invalidum sit (quamvis ex parte unius tantùm fictio intervenerit) ex defectu consensûs, clarè patet, & desumitur ex *c. Tua nos 26. h. t.* ita tamen, ut in foro nonnunquam exteriore, ubi fictio probari non potest, pro matrimonio valido judicetur, neque credatur asserenti fictionem, in præjudicium alterius; & in foro etiam interno grave peccatum injustitiæ, & sacrilegii taliter fictè contrahens committat, ob deceptam turpiter alteram, cum qua fictè contraxit, & læsam graviter Sacramenti reverentiam, ad quam verus consensus requiritur. Et hinc fieri etiam potest, ut, cùm deceptor aliter damnum personæ illatum, cum qua fictè contraxit, reparare

non possit, obligatus maneat ad verè consentiendum, & validè contrahendum, nisi cum alia jam contraxisset vero consensu matrimonium; vel nisi & illa, cum qua fictè contractum est, decepisset fictè contrahentem, cùm in tali casu deceptio deceptione compensetur; vel nisi ob inæqualitatem personarum incommoda alia plura, & infelices exitus, &c. timeri ex tali matrimonio possent.

§. II.

An matrimonium ex metu contractum sit validum?

QUòd matrimonium ex metu gravi, injustè, & ad extorquendum matrimonium incusso, contractum, nullum sit, saltem de jure positivo Ecclesiastico, *ex tit. 40. Lib. 1. Decretal.* jam patet, ubi etiam §. 1. dictum, quis metus gravis habeatur, & §. 5. quæ conditiones aliæ requirantur, ut matrimonium gravi metu extortum nullum sit, cùm enim matrimonium sit indissolubile, & consequenter semel validè contractum, rescindi non possit, prout possunt alii contractus, ergo, ut consulatur gravem metum passo, debuit nullum declarari matrimonium, quod metu gravi extortum est. Vide *Auct. Meth. hic, vel in Tit. 40. citat. L. 1. Decretal.* Si tamen metus ille gravis injustè, ab extrinseco, & directè ad obtinendum matrimonium, incussus fuit, prout etiam habetur ex *c. Cùm locum 14. & ex c. Veniens 15. h. t. & ex c. 2. De eo, qui duxit, &c.*

§. III.

An si mulier invita cum ali... Matrimonium contraxit, nec in eo... stea consensit, valeat Matrimoni... alteri postea nubat. Item an matrimonium, metu gravi contractum, ... spontaneam cohabitationem rati... cetur, & convalescat.

RESP. 1. ex *c. Veniens 13. h. t.* qui... si mulier coacta, seu invita in ma... rem ducta fuit, & postea alteri nup... posterius hoc matrimonium valeat, cu... prius gravi metu injustè extortum nul... lum fuerit, nisi per spontaneam conduc... tationem metus ille purgatus fuerit, an... tequam secundum matrimonium con... tractum fuit, de quo mox.

Resp. 2. ex *c. Ad id 21. h. t.* quòd ma... trimonium metu gravi contractum p... spontaneam subsequentem cohabitat... nem utriusque conjugis convalescat, ... ratificetur, quia talis metus cohabit... tio est sufficiens signum spontanei co... sensûs, postmodum habiti, qui ibi... requirebatur ad valorem matrimoni... Plura tamen adhuc requiruntur, ut co... habitatio talis vim habeat spontan... consensûs in foro externo, primò, ... ut sciat ille, qui per cohabitationem ... lem ratificare censetur matrimoni... quòd matrimonium hoc sit... fuerit, ne ex errore tantùm, quem ... rigibilem putat, cohabitare alteri vid... tur. Secundò ut cohabitatio talis ... turna moraliter fuerit, juxta prudens ... dicis arbitrium. Tertiò ut omnis ...

ris causa cessaverit, & omnino spontanea haberi possit talis cohabitatio &c.

§. IV.

An si Mulier neget, se in Matrimonium consensisse, sit ei fides habenda: vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?

AD utramque hanc quæstionem respondet Pontifex in *6. Consultationi 28. h. t.* quòd nempe mulier audiri non debeat, negans, quòd in matrimonium consenserit, si legitimis testibus contrarium probet sponsus, neque enim simplex illius assertio, ad multas fraudes cavendas, prævalere debet legitimis probationibus. Quòd si tamen ante carnalem copulam, vel immediatè post illam acceptâ quidem benedictione, à sponsis tamen aufugiant tales mulieres, dicentes se nunquam in Matrimonium consensisse, sed metum sibi illatum fuisse, vult Pontifex, non negandam illis audientiam, sed diligenter inquirendum (ab Episcopo scil.) qualis metus ille fuerit, & si probatum fuerit, quòd metus fuerit (respectivè saltem) gravis, audiendis illas esse, & à viris separandas, & declarandum irritum esse Matrimonium.

§. V.

Vtrum Matrimonium ex metu levi initum sit nullum, & an contractum ex metu reverentiali?

AD priorem quæstionem ut respondeatur, probabilius est, non esse taliter ex metu levi contractum Matrimonium invalidum, sed validum, prout probatur à contrario sensu ex *c. Veniens 15, & c. Consultationi 28. h. t.* & habetur etiam ex *L. Nec timorem 7. §. 1. ff. de eo, quod met. caus.* & probatur etiam, cavendarum litium multitudo, quæ meritò timeri posset, si metui etiam huic nullitas, aut rescissio contractus concederetur.

Ad posteriorem quæstionem satis jam videtur responsum *in cit. Tit. 40. Lib. 1. Decretal. §. 1.* quem vide.

§. VI.

An Matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum, vel per copulam subsecutam?

QUòd per adjectionem juramenti non fiat validum, si gravi metu injustè incusso &c. contractum fuit, ex *c. 2. De eo qui duxit*, patet, & defectus spontanei consensûs probat, quem juramentum adjectum, eodem modo extortum, non supplet, quod juxta naturam actûs, cui adjicitur, explicandum est, *c. Quemadmodum de jurejurand.* Quòd autem per copulam subsequentem non ratificetur, aut validum fiat, si gravi metu hoc extorqueatur, idem defectus liberi consensûs probat, quem taliter extorta copula non supplet, & quòd eadem incommoda sequantur ex matrimonio tali metu extorto, & consummato, quæ sequuntur ex matrimonio gravi metu extorto, & non consummato, si ergo hoc juxta Ecclesiæ constitu-

tionem, nullum est, erit & illud nullum, & copula taliter extorta fornicaria.

SECTIO V.

De Vnitate & indissolubilitate Matrimonij.

§. I.

An Matrimonium sit necessariò unius viri cum una femina, & an, ac quo jure polygamia sit prohibita?

SUccessivè plura matrimonia contrahere, & mortuâ priore conjuge, aliam ducere, semper licitum fuit; *1. ad Corinth. 7.* Simul tamen ut vir unus plures habeat uxores, est contra primævam Institutionem Matrimonij, & jure naturæ nullum, nisi Divina dispensatio interveniat, prout probatur ex *c. 2. Genes. &* notat etiam Pontifex *in c. Gaudemus 8. de divort.* cùm hæc pluralitas, saltem secundario fini Matrimonij pacificæ scil. Conjugum cohabitationi, & gubernationi domesticæ &c. adversetur.

Polygamia autem unius uxoris cum pluribus viris, adeò juri naturæ, etiam contra primarium finem matrimonij, quoad prolis generationem, contraria est, ut nunquam permissa legatur (quamvis probabilius sit, quòd etiam hæc polygamia per absolutam DEI Potentiam, concedi possit) unius verò viri cum pluribus uxoribus polygamia, olim quidem, in veteri testamento, ex dispensatione Divina licita fuit aliquibus, hodie tamen in novo testamento, de hac etiam polygamia, & dispensatione nihil scimus, cùm ad primæ suam institutionem matrimonium vocatum sit, & unam Christi unica conjunctionem significat.

§. II.

Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris Conjugis, ut possit superstes Conjux licitè ad alias nuptias transire.

NOn sufficere moralem tantùm probabilitatem, sed requiri moralem certitudinem de morte alterius, ut superstes ad secunda vota transire possit *ex c. in præsentia 13. h. t. & c. 2. de secundis nuptiis* patet. Cùm enim ad secunda vota transire non liceat, nisi certus sit aliquis (saltem moraliter) in rebus humanis communiter [illegible] haberi non soleat, quàm certitudo moralis ad plurima licitè agenda) de morte alterius, diuturna autem absentia [illegible] terius, diuturna autem absentia [illegible] terius conjugis, vitam quidem [illegible] biam reddat, & probabilem facit mortem, non verò certam, consequenter prioris etiam vinculi ad mortem [illegible] alterutrius indissolubilis obligatio, [illegible] seri non potest soluta, ut ad vota secunda transire liceat, sed manet illa in [illegible] possessione, ita ut non liceat ab obligatione recedere. Et quamvis in [illegible] *Quoniam 5. §. si autem, Vir latet non [illegible] statu &c.* dicatur sufficere veri[illegible] præsumptionem, ut permitti possit [illegible] jugi superstiti alterum Matrimonium [illegible] inire, videtur tamen textus hic aliqua[illegible]

in posterioribus juribus magis declaratus, vel etiam correctus (quod certissimum est, de correctione Juris Civilis ex diuturna v. g. annorum absentia, mortem præsumentis, & ad secunda vota transitum concedentis) vel de casu quodam loqui, ubi tantum præjudicium non infertur, si ad alia vota conceditur transitus. Quando autem moralis certitudo habeatur, si testes sufficientes de visu deponentes non adsint, ex pluribus circumstantijs à prudenti judicio Judicis Ecclesiastici dependet, & desumi potest.

§. III.

An & quo jure Matrimonium sit indissolubile?

MAtrimonium semel legitimè contractum indissolubile esse quoad vinculum, non quidem jure naturæ, sed jure naturali Divino, probatur etiam ex *c. Unico de voto in 6. & ex Trident. sess. 24. de sacram. Matrimon. & ex Evangelista Matthæo. 19.* exigente hanc indissolubilitatem, non tantùm prolis generatione, sed vel maximè bonâ prolis educatione; omnimodam tamen indissolubilitatem consumati Matrimonij inter fideles baptizatos, præceptum Christi etiam probat, prohibentis *Matth. 19.* ne separet homo, quod DEUS conjunxit. & *Marci 10. v. 11.* absolutè dicentis, adulterium committere, qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit.

§. IV.

An & quibus modis dissolvatur Matrimonium ratum, & non consummatum.

QUòd per professionem religiosam dissolvatur etiam quoad vinculum, ratum Matrimonium, nondum tamen consummatum, ex *Tit. 32. prioris Libri Decret.* patet; quòd autem per dispensationem Pontificis matrimonium ratum, nondum consummatum, inter fideles dissolvi quoad vinculum possit, negant quidem multi, plures tamen, & communior affirmat, & ex praxi, ac facto Summorum Pontificum probatur. tum quòd Matrimonium ratum non omnimodam insolubilitatem Christi cum Ecclesia significet, sed Christi cum anima tantùm fideli, quæ sæpius per peccatum dissolvitur; prout habetur ex *c. 1. Debitum 5. de bigam. non ordinand.* tum quòd indirecta in jure Divino dispensandi potestas videatur Pontifici necessaria ob bonum totius Ecclesiæ.

SECTIO VI.

De Impedimentis Matrimonij.

§. I.

De Impedimentis Matrimonij in genere.

IMpedimenta Matrimonij sunt in duplici differentia, alia dicuntur impedientia tantùm, quæ impediunt, quo minùs licitè, non tamen quo minus va-

lidè matrimonium contrahatur, alia dicuntur dirimentia, non quòd Matrimonium semel validè contractum, si illi superveniant, dirimant, sed quia impediunt, ne validè Matrimonium contrahatur. Talia impedimenta statuere, sive impedientia illa sint, sive dirimentia, inter fideles posse Ecclesiam, seu Summum Pontificem, ex justa causa, ex *Trident. sess. 24. de sacram. Matrim. can. 3. & 4.* patet, non quidem quòd immutare possit materiam, & formam hujus Sacramenti, sed quòd contractum humanum irritum faciendo impediat, ne contractus talis sit Sacramenti hujus Materia; aut personas aliquas, ex justa causa inhabilitet ad contrahendum Matrimonium. Et quamvis, seclusis Ecclesiæ constitutionibus, quilibet etiam Laicus Princeps, qui potestatem habet ferendi leges, impedimenta talia pro suis subditis constituere posset, cùm matrimonium sit contractus civilis, eorum directioni, & potestati non minùs subjectus, quàm sint alij contractus civiles, quia tamen ad dignitatem Sacramenti contractus hic inter fideles elevatus est, consequenter Ecclesia sibi reservavit impedimenta statuendi potestatem, ita tamen, ut consuetudo legitimè introducta talia juris Ecclesiastici impedimenta iterum abrogare possit.

§. II.

De quibusdam impedimentis Matrimonij contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

POtissima Titulorum hujus Libri materia est, explicare impedimenta Matrimonij. Sunt tamen aliqua, de quibus in Specie hoc Titulo mentio fi & quidem hoc in §. generalia quæ dam de impedimentis asseruntur. Primò quidem, quòd unius etiam testimonium de illicito concubitu, qui affinitatis tadit est, cum persona aliqua, habito, affinitatis impediat, quò minùs validè matrimonium cum hac persona ab eo contrahi possit, qui in secundo saltem gradu sanguineus est, illi, quilliotam copulam habuit cum persona tali *c. postea. 12. h.t. & c. super eo. 22. de testib.* quia in tali casu agitur de peccato mundo, ad quod unius etiam testimonium (cæteris paribus) sufficit, modò talis, ut testis, deponat, & non tantùm denuntiet; juret etiam; & non tantùm de auditu deponat; nec sit vita turpis persona.

Secundò si fama sit impedimenti inter eos, qui contrahere volunt, inter cetetis, & fama plenè probetur in publico judicio, vel notoriè de ea constet, sufficit ea ad impediendum Matrimonium, ne contrahatur. *c. Cùm in tua 17.* nisi contraria probatio, quæ contra mam hanc affertur, fortior sit probatione famæ, & hanc elidat. *Glos. V. famam.* Ad quam elidendam admittitur etiam juramentum Conjugum contra famam negantium it, eos consanguineos esse, si tamen prout Judex, personas tales esse, quæ ju randum admitti possint, cujus arbitrio res hæc permittitur.

Tertiò, quòd lite pendente super prio reMatrimonio, Illicitè quidem contrahat, qui lite taliter pendente contrahit, si tamen postmodum appareat, nullum fuisse priùs matrimonium, potest & de

bet in hoc secundo suo matrimonio permanere, qui lite pendente taliter contraxit, separandus tamen ab hac posterius ducta, si pro valore prioris matrimonij pronuntiatum fuit, prout colligitur ex *c. Cùm in Apostolica* 18. *h. t.* neque enim à jure Canonico sola litis pendentia super priore matrimonio impedimentum dirimens est, quamvis prohibeatur talis contrahere, ob periculum peccati, quod potest subesse, si prius matrimonium validum esset.

§. III.

De Impedimento erroris personæ.

ERror circa substantiam personæ, jure naturæ reddit matrimonium irritum (ob defectum consensûs in hanc personam, circa quam substantialiter errat) sive error hic sit antecedens, sive concomitans, cùm ille contractum matrimonij cum hac determinata persona faciat involuntarium; hic verò concomitans error faciat contractum cum hac determinata persona saltem non voluntarium, auferens positivum consensum in hanc determinatè personam, qui tamen requiritur. quòdsi tamen error sit tantùm circa qualitates personæ, cũ qua quis contrahit, putans ex errore nobilem illam, divitem, formosam &c. cùm tamen plebeia illa tantùm sit, mediocriũ, vel etiam nullarum divitiarum, & pulchritudinis &c. quamvis error talis det causam contractui, & ex dolo contrahentis provenìat, non irritat quidem, nec invalidum facit Matrimonium cum tali errore, & per dolum alterius contractum, cùm taliter contractum Matrimonium tantùm involuntarium sit secundùm quid, circa qualitates aliquas accidentales, quæ se tantùm habent per modum alicujus causæ impulsivæ; potest tamen per accidens fieri, ut nullum taliter contractum Matrimonium sit, si scilicet qualitas, circa quam erratur, expresè apponatur per modum conditionis, cujus intuitu in matrimonium tale consentiat alter; expresè asserens, se non consensurum, nisi conditio talis subsit. Et secundò si error circa qualitatem redundet in errorem personæ. Prout pluribus explicant Theologi morales, qui videri possunt.

§. IV.

De Impedimento Matrimonij orto ex cultûs, sive religionis disparitate.

DIsparis cultûs, & religionis censetur illud matrimonium, quod à fideli baptizato, cum infideli non baptizato contrahitur: esse autem hanc cultûs disparitatem impedimentum dirimens matrimonij, jure Ecclesiastico introductum, ita ut nullum sit tale Matrimonium fidelis baptizati cum infideli non baptizato, communissima praxis Ecclesiæ docet, ex traditione Apostolorum, in vim Legis obligante, quibus videbatur inconveniens, à fideli contrahi Matrimonium, quod non est Sacramentum. Quòd si verò persona Catholica cum hæretica contrahat, illicitè quidem facit (nisi justa dispensatio, vel communissima praxis, & recepta consuetudo, ubi hæretici cum Catholicis permixtim vivunt, uti fit in nostris partibus septentrionalibus, licita talia faciat) si sine perversionis periculo, & liberorum in hæresi educandorum conditione contra-

trahantur) validum tamen est illius (cæteris paribus) matrimonium.

§. V.

De dispensatione impedimentorum matrimonii.

IN impedimentis, jure naturali, vel divino matrimonium dirimentibus, propriè dispensare, nec Summus Pontifex potest, cùm inferior non possit legem Superioris tollere; in impedimentis tamen, solo jure Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, potest dispensare Summus Pontifex, validè quidem etiam sine justa causa, non tamen licitè sine justa causa, prout probat ratio superioritatis in lege propria dispensare potentis; ordinatiè tamen sine speciali à Summo Pontifice concessa licentia, dispensare in his non potest Episcopus, nisi extraordinaria necessitas cogeret, quæ moram non pateretur, cùm in tali casu non videatur sibi reservâsse dispensandi potestatem Summus Pontifex. Communiter autem plures referuntur causæ, ob quas dispensari potest à Pontifice, Prima est extinctio gravis discordiæ, & gravium scandalorum evitatio. Secunda est, quando non reperitur in ea vicinia matrimonium æquale, nisi cum consanguineis, vel affinibus. Tertia est conservatio ampliſſimarum opum, vel illustris sanguinis in eadem familia. Quinta merita petentium, &c.

SECTIO VII.

De mutua coniugum obligatione quoad cohabitationem, alimentorum præstationem, liberorum educationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.

§. I.

An teneantur conjuges simul cohabitare, & mutuò sibi præstare alimenta, & qua sit obligatio conjugum ad alendos & educandos liberos?

QUòd simul ut plurimùm habitent teneantur conjuges, non tantùm in eadem domo, sed eâdem etiam mensâ & thoro utentes, patet *ex c. 1. & 2. De conjug. leprof. & ex c. 2. Genesis*, ubi uxor teneatur sequi virum, tanquam caput familiæ, domicilium mutantem, nisi in pactis matrimonialibus aliter cautum esset, aut sine periculo gravi sequi virum non posset; vel certè longam peregrinationem instituentem sine magno incommodo comitari non posset; vel posteà contractum matrimonium vagari vir concipieret, ad quod uxor insciâ non se obligavit, &c.

Tenetur etiam vir ordinariè uxorem, & familiam alere, quia dotis fructus ideo percipit, nisi uxor à viro sine hujus culpa, aut justâ causâ discedat, aut dotem promissa quidem, soluta tamen non sit. Dictum tamen ordinariè, si enim pau-

pertas

perem & indotatam duxerit, alere eam tenetur, etiamsi nullos fructus dotis percipiat; sicuti etiam uxor dives maritum pauperem alere debet, uti ratio naturalis etiam probat.

Ad filios tamen ex se natos, si indigeant, sustentandos, & piè ac honestè educandos, uterque parens tenetur, uti ex Apostolo etiam patet *ad Ephes. c. 6. & 1. ad Corinth.* 12. maximè pater, qui est caput familiæ, ita ut obligatio hæc ob inopiam parentum ad avos etiam paternos, & maternos transire possit; & cura illegitimæ prolis alendæ primo triennio matri competat: & quamvis jus Civile hac in materia rigidius videatur loqui, prohibens alimenta præberi à parentibus, spuriis, seu ex damnato coitù natis *Authen. Ex complexu. Cod. de incestis nuptiis, &c.* mitius tamen est jus Canonicum, rigorem juris Civilis corrigens, ita ut juxta illud parentes quicunque filiis etiam illegitimis alimenta moderata præstare debeant. *c. Cùm haberet 5. De eo qui duxit, &c.*

§. II.

De obligatione mutua conjugum ad usum, seu actum conjugalem.

SAtis multa de hac materia, quæ tota prope ad forum conscientiæ pertinet, agunt Theologi Morales, qui passim consuli possunt.

TITVLVS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

§. I.

Qua ætas requiratur ad sponsalia de futuro?

AD contrahenda sponsalia de futuro requiruntur septem anni completi, tam in maribus, quàm in fœminis, prout sumitur ex *c. Literas 4. & c. Accessit 5. h. t.* ob usum rationis, communiter cum hac ætate plenum; & hinc non tantùm juxta *L. In sponsalibus 14. ff. De sponsalib.* si in tali ætate usus rationis non habeatur, nulla erunt sponsalia, ob defectum usûs rationis, sed etiam, si septennium nondum completum sit (nisi malitia suppleat ætatem) quamvis unâ tantùm die deesset, ita tamen, ut in favorem matrimonii ultima septennii dies inchoata habeatur pro completa. *argum. L. à qua ætate 5. ff. Qui testamenta facere possunt.* & quæ ante septennium completum nulla fuerunt, ita, ut nec impedimentum publicæ honestatis produxerint, rata sint, si post septennium completum expresè, vel tacitè ratificentur.

§. II.

An ſponſalia ab impuberibus contracta diſſolvantur per ſolum diſſenſum alterius, poſtquam pubes factus eſt?

SI ab impuberibus, ſeptennio tamen majoribus, ſponſalia contracta fuerunt, neuter reſilire poteſt, ante pubertatem, (ne propter ætatis inconſtantiam ſæpiùs contrahant, & ſæpiùs reſiliant) poſt pubertatem tamen uterque poteſt, (ne cogantur approbare, quod non ſatis firmâ ætate fecerunt) *c. De illis 7. h. t.* ita ut qui priùs pubes factus eſt, ſtatim reſilire poſſit à ſponſalibus, nec teneatur expectare, donec etiam alter pubes factus fuerit, quia fruſtra expectatur eventus, cujus nullus eſt effectus, *c. Cùm contingat. 36. De offic. Ind. deleg.* neque tamen, ſi pubes cum impubere contraxit, illi reſilire licet, quamvis impuberi, qui cum tali pubere contraxit ſponſalia, reſilire liceat, ut patet ex *cit. c. §. Mulier.* quia contractus poteſt in favorem minoris claudicare, modò reſiliat in continenti, ut jura loquuntur, id eſt, intra triduum, ſaltem poſt adeptam pubertatem.

Quòd ſi tamen juramento hæc impuberum ſponſalia, majorum tamen ſeptennio & proximorum pubertati, confirmata ſint, vel ſi impuberes de præſenti contraxerunt, de jure antiquo, per copulam habitam; probabilius eſt, neutri licere pubertatem adepto reſilire, uti probari poteſt ex *c. Ex literis. 10. de ſponſal.* (quia talibus periculoſum eſt contra juramenta ſua venire) & ex *c. A nobis 8. h. t.* cùm talis conjunctio percopulam facta ſaltem habeat vim veterum ſponſalium.

§. III.

Vtrùm ſponſalia inter impuberes vel inter impuberem & puberem ita ſint valida, vel nulla, & quàtenus convaleſcant?

AD primam quæſtionem ex dictis jam patet reſponſio, quòd ſcilicet, ſi impuberes, vel impubes unus, & ſeptennio minor, alter verò pubes ſponſalia contraxerint, vel parentes eorum, horum loco, non tantùm nulla ſint, ut dictum, ſponſalia talia, ſed neque per lapſum temporis convaleſcant, niſi appareat liquidò, verbo, vel facto ipſorum, eos poſt ſeptennium etiam in eadem voluntate contrahendi ſponſalia perſeverare. *c. Si infantes unico. h. t. in 6.* Convaleſcunt autem verbo, ſi ſe invicem ſponſos vocent, vel facto, ſi vel mutuo ſe, ut ſponſos oſculentur, vel cohabitent invicem, &c. vel ſi malitia ſuppleat ætatem, id eſt, ſi eâ prædicti ſint, etiam ante ſeptennium, diſcretione, & ratiocinationis, ut intelligant, quid agant, & quam ſibi obligationem imponant, uti etiam ex *cit. L. In ſponſalibus* probari poteſt.

Quòd ſi tamen tales impuberes, vel impubes cum pubere de præſenti contrahant ſponſalia, quæ in aliis legitimum caſibus veriſſimum matrimonium eſt, ſi nec proximi ſint pubertati, nec malitia ſuppleat ætatem, contractus ille, ex jure fictionis

fictione vim quidem sponsalium de futuro habet, & impedimentum publicæ honestatis parit, matrimonium tamen, ob defectum legitimæ ætatis, non est, nec lapsu tantùm temporis, si ætas v. g. compleatur, in matrimonium de præsenti convalescit, juxta *reg.* 18. *non firmatur*, nisi per novum consensum præstitum, expressè, vel tacitè ratificetur & approbetur.

§. IV.

An, & quatenus filii, ex sponsalibus per Patrem pro se contractis, obligentur?

Si parentes, pater scilicet, vel mater, pro filiis sufficientem ætatem, & usum rationis habentibus, sive puberes illi sint, sive impuberes, contrahant, ita ut hi expressè consentiant, vel saltem tacitè, non contradicendo, cùm tamen possent, & præsentes fuerint, valet (cæteris paribus) matrimonium tale, vel sponsalia talia, & ex illis oritur publica honestas; non tamen valet contractus talis à parentibus factus, si factus fuit, absentibus liberis, & ignorantibus factum parentum, etiam si postmodum, quando factum suorum parentum resciunt, taceant, & nihil contradicant, sed ad valorem taliter contractorum sponsalium, aut matrimonii requiritur expressus, vel tacitus saltem absentium liberorum consensus, juxta *cit cap. unicum in 6. h. t.* §. *Porro.* videatur etiam *c. Tua 1. h. t.* & quæ habet Auctor Method. tam in hoc, quàm sequentibus duobus §§. *ex c. Continebatur 6. & c. Ex literis 11. h. t.* & pluribus aliis sufficienter jam explicatis, & post Tridentinum vix alicujus usûs.

§. VII.

De ætate requisita ad matrimonium contrahendum, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem?

Matrimonium validè contrahere non possunt, qui nondum ad legitimam ætatem à Canonibus præscriptam pervenerunt, ita ut nullum sit matrimonium ex defectu ætatis, quod contrahitur à fœmina ante duodecimum ætatis annum completum, à masculo verò ante decimum quartum ætatis annum completum, qui anni de jure communi in utroque sexu anni pubertatis habentur, nisi in casu causæ urgentissimæ cum illis, qui proximi sunt pubertati, ab Episcopo v. g. dispensatum fuerit, vel malitia suppleat ætatem, prout sumitur ex *c. Vbi non est 2. & ex c. De illis 9. h. t.* censetur autem malitia supplere ætatem, si potentiam habeant ad generandum, & rationis judicium sufficiens ad cognoscendum statum conjugalem, & ejus perpetuum ac indissolubile vinculum.

TITULUS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

§. I.

Vtrùm matrimonia clandestina jure antiquo non solùm fuerint prohibita, sed etiam invalida, quâ ratione potuerint jure novo ab Ecclesia irritari?

QUæ matrimonia clam sine Parocho, & testibus contrahuntur, dicuntur matrimonia clandestina: ea semper quidem in Ecclesia prohibita fuerunt, & illicita, ob multa, & gravia incommoda, non fuerunt tamen ante Concilium Tridentinum invalida, prout certa & communis sententia habet, juxta *Can. Nullus 2. caus. 30. q. 5. & c. 2. h. t. & Trident. sess. 24. c. 1. De reformat.* hodie tamen post *Concil. Trident. L. c.* (unt invalida, si aliter quàm præsente Parocho, (quamvis hic Sacerdos non sit, modò sit alterutrius sponsi Parochus) vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu ordinarii licentia, ac duobus, vel tribus testibus, (quales quales illi sint, modò advertant, quid agatur) contrahant, ad plurima scilicet gravissima incommoda præcavenda, invalidante Ecclesiâ matrimonia talia clandestina, non quidem per se & directè annullando Sacramentum, quod in Ecclesiæ potestate non est, sed indirectè tantùm, & per accidens, annullando scilicet contractum Civilem, & humanum immediatè, & per consequens irritum etiam faciendo Sacramentum. Quæ irritatio clandestinorum talium acceptorum matrimoniorum adeò ita est, ut in Ecclesiis, ubi promulgatum decretum illud Tridentini fuit, etiam si qui decretum hoc invincibiliter ignorantes nulliter clandestinè contrahant, quia tit irritans etiam ignorantes in ordine ad nullitatem actûs obligare possit; ita de qui clàm, aut præsente quidem majore viciniæ parte, absente tamen Parocho, contrahunt, in articulo v. g. mortis, aut aliâ quacunque necessitate, cùm deficiente forma substantiali ad valorem actûs requisitâ, sicuti requiritur ad valorem mattimonium, Parochi v. g. & testium præsentia, actus subsistere non possit; quòd si tamen in casu, quo facie Ecclesiæ, coram Parocho scilicet testibus matrimonium contractum est, ob impedimentum tamen occultum invalidum, cessante postmodum, & sublato legitimè impedimento revalidetur, non est necessarium, ut coram Parocho & testibus, hæc revalidatio fiat, si de impedimento tali publicè non constet, cùm incommoda, ob quæ clandestina matrimonia irrita facta sunt, satis in tali casu caveri possint.

§. II.

§. II.

An etiamnum in locis, ubi decretum Concilij Tridentini non est receptum, aut promulgatum, matrimonia clandestina sint valida?

REspondetur affirmativè, sive deinde locus ille, ubi Decretum hoc Tridentini promulgatum, sive receptum non est, sit Catholicus, sive hæreticus, qui Concilium expresè dicit, decretum hoc suum invalidans matrimonia clandestina, robur suum non habere, nisi in Parochia aliqua publicatum illud fuerit, & quidem post triginta dies à die factæ primæ promulgationis; & hinc non tantùm certum est, quòd Christiani apud Turcas v. g. captivi, aut mercatores v. g. inter infideles viventes, &c. possint validè in illis locis clam contrahere, sine præsentia Parochi, & testium, etiamsi in loco domicilii Tridentinum sit receptum, sed probabile etiam est, eos etiam, qui ad terras tales, ubi Tridentinum promulgatum, aut receptum non est, animo contrahendi clandestinè discedunt, validè contrahere clandestinè, cùm peregrini legibus illius patriæ, præsertim circa contractus, accommodare se possint, (nisi peculiaris aliqua lex obstet,) & qui ex patria discedunt, ubi Tridentini decretum hoc receptum non est, non possint in loco, ubi receptum Tridentinum, quoad hoc decretum est, validè clandestinè contrahere, cùm plerumque in materia contractuum ejus loci leges, & solemnitates servare debeant contrahentes, ubi contrahunt. Vide plura de his apud Theologos Morales.

§. III.

Utrum necessarium sit ad valorem matrimonij, ut assistat proprius utriusque contrahentis Parochus, & intra propriam Parochiam, & qualis præsentia Parochorum, aut testium requiratur?

AD primam quæstionem jam responsum fuit, sufficere scilicet, si alterutrius, sponsi scilicet, vel sponsæ, Parochus, vel ordinarius assistat, quamvis sit excommunicatus, suspensus, vel irregularis, modò actualiter non sit depositus, & quamvis titulum tantùm coloratum habeat cum communi errore, &c. tum quòd idem utriusque sponsi, quoad hunc actum, hujus Sacramenti censeatur Parochus, tum quòd Sacerdotii qualitas in Parocho non petatur à Concilio, tum quòd Sacerdotii qualitas in Parocho non petatur à Concilio, tum quòd censuræ illæ non tollant rationem Parochi propriè dicti, & assistentia talis non tam sit actus jurisdictionis, quem fortasse taliter censuratus exercere non potest, sed sit actus testimonii, ex dispensatione juris ad valorem matrimonii requisitus, ad quod sufficit etiam titulus tantùm coloratus cum communi errore. Imo vagi contrahere possunt validè & licitè coram quolibet Parocho, juxta probabilem sententiam; probabilius tamen est, quòd coram eo Parocho legitimè tantùm contrahant, in cujus Parochia tum versantur, cùm alia etiam Sacramenta ab hoc petere & percipere debeant: quicunque tamen Parochus vagos tales conjungit, diligenter præstare debet, quæ ipsi à *Triden-*

cino sess. 24. c. 7. De reformat. injunguntur, ut tales scilicet non conjungat, nisi diligentem priùs inquisitionem de statu illorum, & habilitate fecerit, ac licentiam ab ordinario obtinuerit, ob periculum, ne tales cum impedimento dirimente nulliter contrahant.

Ad secundam quæstionem respondetur validum fore matrimonium, cui Parochus alterutrius sponsi, vel sponsæ scilicet assistat, etiamsi assistat extra propriam Parochiam, aut in aliena etiam Diœcesi; cùm hæc assistentia, ut dictum, non sit actus jurisdictionis, saltem fori contentiosi, qui extra propriam Diœcesin exerceri non possit; probabile tamen est, quòd talis Parochus extra propriam Parochiam assistens matrimonio, si solemniter assistat sine licentia ordinarii, vel Parochi loci, peccet, & puniri possit, propter scandalum, quod potest dare, involando in officium alterius.

Ad tertiam quæstionem etiam jam responsum, moralem & humanam debere esse præsentiam Parochi, & testium in casu validi matrimonii, ut sciant scilicet, & advertant, quid agatur, sive casu tantùm intervenerint, sive volentes, sive inviti intersint, sive proprio sensu hoc, quod agitur, advertant, sive per interpretem intelligant, ita ut non sufficiat sola Physica præsentia, quæ nihil eorum, quæ aguntur, advertit, neque enim in jure censetur præsens, qui non adest more humano intelligens, vel judicans quid fiat.

§. IV.

An, & quâ ratione denuntiationes publicæ præcedere debeant matrimonium?

DEnuntiationes, seu proclamationes sunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut si quis Canonicum impedimentum inter sponsos sciat, illud intra tempus competentem aperiat, v. g. Parochus, ut hic ulterius rem hanc deferre, ut de veritate indagare possit, ac non assistat, si probabilis conjectura sit, de impedimento interveniente: & quamvis hæ denuntiationes de essentia matrimonii non sint, cùm hoc validum sit, omissis etiam illis, ut ex Trident. colligitur, quod præcipit quidem denuntiationes, non irritat tamen matrimonium illis omissis; omitti tamen non possunt sine peccato gravi tam à Parocho assistente, quàm à sponsis contrahentibus, nisi forte per his fit dispensatum, ex justa causa ab Episcopo (cujus prudentiæ res hæc Concilio committitur) vel ejus Vicario, vel in quibusdam casibus, ex consuetudine, à loci Parocho, ita tamen ut in quibusdam casibus nonnunquam hæ debeant etiam post contractum matrimonium denuntiationes istæ, ante matrimonii consummationem, de quibus plura Theologi Morales, quos consule.

§. V.

§. VI.

De probatione matrimonii clandestini, & ejus publicatione.

MAteria hujus Paragraphi, cùm hodie in partibus nostris, ubi Tridentini decretum promulgatum & acceptum est, vix utilis sit, legi potest *in c. Siquis 1. & c. Quod nobis 2. h. t.*

§. VII.

De pœnis matrimonii clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium.

DUæ potissimùm pœnæ sunt matrimonii clandestini. Prima est, quòd filii ex eo geniti sint illegitimi, quamvis bonâ fide, ignorantes sui matrimonii nullitatem, parentes contraxerint, licèt enim in aliis casibus, ubi propter impedimentum dirimens matrimonium, invalidè quidem, bonâ tamen fide conjugum, aut unius conjugis, suum impedimentum ignorantium, præmissis tamen denuntiationibus, contractum fuit, liberi ex tali matrimonio geniti legitimi habeantur, in favorem bonæ fidei, juxta *c. Extenore 14. Qui filii sint legitimi.* in casu tamen, quo clandestinè contractum fuit (omissis scilicet denuntiationibus) favor hic non conceditur liberis ex eo matrimonio genitis, cùm parentes eo ipso, quòd clam contrahere voluerint, videantur sibi malè conscii fuisse, & non bonâ fide egisse, cùm neglexerint ulteriorem veritatem inquirere.

Secunda pœna est, quòd separandi sint à se invicem hi tales putatitii conjuges, & spe dispensationis impetrandæ careant, si in gradibus prohibitis scienter contraxerint (ita statuente Tridentino ob contemptum Ecclesiæ) & pœna etiam arbitraria tam ipsi clam contrahentes, quàm testes huic clandestino matrimonio (sine Parocho scilicet, aut debito testium numero) assistentes puniendi sunt. Parochus verò, vel alius Sacerdos ex licentia Parochi, sine testibus requisitis assistens, per triennium ab officio suspendendus est, graviùs etiam puniendus, si culpæ qualitas postulaverit. *c. Cùm inhibitio 3. §. final. h. t.* quam tamen triennalem suspensionem sublatam hodiè per Tridentinum (quod pœnam arbitriam statuit) putat Sanchez, in casu quo sine sufficientibus testibus assistit matrimonio Parochus, quæ pœna arbitraria sæpiùs etiam imponenda est contrahentibus, quamvis coram Parocho & testibus contrahant, si denuntiationes tamen culpabiliter omiserunt.

TITV-

TITVLVS IV.

DE SPONSA DUORUM.

§. I.

Si quis bina sponsalia cum diversis contraxerit, quænam sint servanda?

SI quis sponsalia de præsenti, sive matrimonium, contraxit successivè cum duabus, debet adhærere primæ; si verò priùs contraxit sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti matrimonium cum altera debet adhærere secundæ, prout sumitur exc. *Duobus* 1. *h.t.* in priore enim casu non poterat cum posteriore matrimonium contrahere, priori jam legitimo vinculo obligatus matrimoniali; in posteriore verò casu, cùm priori vinculo sponsalium de futuro, novum & fortius vinculum sponsalium de præsenti, sive matrimonii superveniat, consequenter ad hoc posterius tenebitur, non autem ad prius.

§. II.

An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum?

REspondetur negativè, juxta *c. Licet* 3. & juxta *c. Tuus* 5. *h.t.* cùm enim vi primi matrimonii, quamvis ratum illud sit tantùm, dominium corporis ad potentiam copulæ translatum jam sit in uxorem, consequenter non potest vir v. g. qui jam non est dominus sui corporis ad potentiam generandi, in alam transferre ad hunc finem: & hinc quamvis per sponsalia de futuro alicui obligetur, possit cum tertio contrahere de præsenti, cùm vinculum illud indissolubile non sit, licèt propter fidem fractam pœnè affici possit, & obnoxia fieri restitutioni alicui; non potest tamen, quæ de præsenti desponsat a alicui per verum matrimonium fuit, cum ullo altero, vivente priore marito contrahere; & si contraxit de facto cum aliquo, ab hoc separari debet, & nec post mortem prioris mariti huic nubere potest, ne occasio captandæ mortis priori mariti detur, si tamen cum posteriore hoc accesserit copula, prout requirit impedimentum criminis, de quo infra.

§. III.

An appellans in causa matrimoniali, possit lite pendente, alium matrimonium contrahere?

AFfirmatum hoc jam est in *Tit. 2. hujus Libri, Sect. 6. §. 2.* sub debitis limitationibus, quæ ibi videri possunt, cùm litis pendentia non sit impedimentum dirimens. Videatur etiam *c. Tua fraternitas 4. h.t.* ex quo etiam habetur, quòd separati quidem hi taliter contrahentes debeant, ne multorum adulteriorum detur occasio, si postmodum appareat, quòd prius matrimonium, de quo

quo mota fuit lis, validum fit, absolutè tamen invalidum hoc non est, ut novo postmodum consensu indigeat, si prius matrimonium nullum fuisse constet.

TITVLVS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE, VEL IN ALIIS CONTRACTIBUS.

§. I.

Quid sit conditio, & quotuplex; quid modus, causa, & demonstratio, quæ matrimonio aliisque contractibus apponuntur?

CONditio propriè dicta, prout hic accipitur, est dispositionis, sive actûs, vel contractûs suspensio in futurum tempus, & eventum incertum (& hinc conditio de præsenti, aut præterito, non facit propriè conditionatum contractum) quæ communiter explicatur, per particulam Si, ut consentio in tuas nuptias, si pater tuus consenserit. Modus est qualitas adjecta dispositioni, sive adjectio oneris, ad quod obligare volumus contrahentem, & communiter explicatur per particulam Ut, duco te v. g. ut honorem & divitias acquiram; causa dicitur, quando denotatur causa, propter quam contrahitur, & explicatur per dictionem Quia, contraho tecum, quia dives es, quia pulchra es, &c. Demonstratio denique fit, quando exprimitur illa qualitas, quæ determinat hanc personam, duco te, quæ libera es, quæ virgo es, &c. conditiones aliæ sunt generales, quæ cuilibet contractui insunt; etiamsi non exprimantur, si vixerimus v. g. aliæ sunt speciales, & quidem aliæ intrinsecæ tali contractui, necessariò scilicet ad illum contractum requisitæ, ut, duco te, si non sis sanguine mihi juncta, &c. aliæ extrinsecæ, sine quibus contractus talis esse potest, ut duco te, si dives es; & harum iterum aliæ necessariò eventuræ, ut duco te, si cras sol oriatur; aliæ contingentes & possibiles, duco te, si pater tuus consentiat; aliæ impossibiles, duco te, si aureum montem in dotem dederis, aliæ honestæ; aliæ turpes; aliæ indifferentes, & inter turpes aliæ contra substantiam matrimonii, contra triplex scilicet bonum matrimonii; fidei scilicet, duco te, si adulterandam te exponas; generationis, duco te, si generationem prolis impedieris; & indissolubilitatis denique, duco te, si iterum discedere velis, quando te pulchriorem reperero, &c. aliæ verò turpes quidem sunt, non tamen contra substantiam matrimonii, ut ducam te, si fornicata mecum fueris, &c.

§. II.

An conditio contractui matrimoniali apposita illum vitiet, vel suspendat?

SI matrimonium contrahatur sub conditione impropriè dicta, ad præsens tempus, aut præteritum relata, nec suspenditur, nec vitiatur contractus talis, sed matrimonium statim subsistit, aut non subsistit, pro ratione conditionis præsentis, vel præteritæ, §. *Conditiones. Instit. de V. O.* dependet enim talis contractus à conditione tali, quæ si existit, vel extitit, contractum valere facit; si verò non existit, vel non extitit, facit eum non valere. Quòd si autem matrimonium contrahatur sub conditione de futuro, possibili, honesta, & contingente, ut cum dico, duco te, si pater tuus consenserit, suspenditur ad eventum usque conditionis talis, tale matrimonium, juxta naturam conditionis talis appositæ, prout probatur etiam ex *c. De illis 3. h. t.* & melius ex *Super eo 5. eodem.*

§. III.

An conditio de futuro necessaria, vel impossibilis, adjecta matrimonio, illud vitiet, vel suspendat?

SI matrimonium contrahatur sub conditione de futuro necessariò eveniente, ut contrahо tecum, si cras sol oriatur, non suspenditur, nec vitiatur per conditionem adjectam, sed statim validum est tale matrimonium, perinde, ac si nulla conditio adjecta fuisset, & absolutè fuisset contractum (quia qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, purè videtur stipulari. *L. Si pupillus 9. §. 1. ff. de verb.* nisi contrahentes putarent conditionem talem adjectam contingentem tantùm esse, vel si adderent talem clausulam ad definiendum tempus, quo contracta celebrandus esset.

Si verò contrahatur matrimonium sub conditione impossibili, vel cum in futuro, & hæc non repugnet substantiæ, aut bonis matrimonii, habetur conditio talis pro non adjecta, ita ut matrimonium taliter contractum stare valeat; non valet autem matrimonium, sed ipso jure irritum est, si conditio turpis ab initio adjecta repugnet substantiæ, sive bonis matrimonii, fidei scilicet, generationi, aut indissolubilitati, prout statuitur in *c. Si conditionem 7. h. t.* licet enim in priore casu nihil in pactum deducitur, quod substantiali obligationi, à matrimonio essentialiter inclusæ, repugnat, ratione cujus nullum esset matrimonium, ita in posteriore casu in pactum deducitur tale quid, quod substantiæ matrimonii repugnat, & cum quo consistere non potest consensus matrimonialis, si tamen in tale pactum uterque contrahens consentiat; quòd si enim unus pacto tali expresse vel tacitè non consentiat, sed contradicat, validum esset matrimonium, cùm eo ipso, quòd alter non consenserit, censetur à pacto tali recessum. Quòd autem conditio turpis, aut impossibilis, sub qua matrimonium contrahitur, si non repugnet bonis matrimonii, pro non adjecta habeatur, & nihil vitiet contractum, in favorem

vorem matrimonii ſpecialiter conſtitutum eſt, *argu. §. Impoſſibilis. Inſtit. De hæred. inſtituen. juncta Gloſſa V. impoſſibilis.* Si tamen contrahentes ſciant adjectam conditionem impoſſibilem, aut turpem eſſe, & jus tales conditiones pro non adjectis in contractu matrimoniali habere, vel ſaltem dubium ſit de tali ſcientia, cùm ut ſic Eccleſia præſumat, joco tantùm conditionem talem adjectam fuiſſe; quæ tamen præſumptio locum non habet, ſi de alia contrahentium mente conſtet, quo in caſu ex defectu conſenſûs nullum erit ſub conditione tali turpi, vel impoſſibili contractum matrimonium, quamvis conditio illa turpis non ſit contra ſubſtantiam matrimonij.

§. IV.

Proponuntur, & reſolvuntur aliæ nonnullæ quæſtiones circa ſponſalia, vel matrimonia ſub conditione contracta.

QUæritur primò, an contractum de præſenti ſub conditione contingente, ac honeſta matrimonium novo conſenſu indigeat, ut validum ſit, poſt conditionis eventum. Reſpondetur probabile eſſe, quòd non indigeat, modò contrahentes in eadem prima voluntate permaneant, cùm etiam alii contractus ſub conditione honeſta contingente de futuro contracti validi ſint, poſt eventum conditionis, abſque novo contrahentium conſenſu, prout paſſim Canoniſtæ docent, & patet *ex L. Potior.* 11. *ff. Qui potior in pig.*

Quæritur ſecundò, utrùm poſt Tridentinum non tantùm contractui matrimoniali de præſenti, ſub conditione tamen pendente, Parochus & teſtes adeſſe debeant, ſed etiam impletioni conditionis? Reſpondetur; Probabiliter affirmant aliqui, probabiliùs tamen videtur, quòd non abſolutè impletioni tali adeſſe debeant, ſed per contrahentes de ea impleta certiores fieri; neque enim aliàs de eo abſolutè contracto in foro externo teſtari poſſunt: tutiùs tamen eſt ad multa incommoda cavenda, ut in caſu talis conditionati matrimonii, quod ratò concedendum eſt, novus conſenſus coram Parocho & teſtibus à contrahentibus, poſt conditionem impletam, adhibeatur.

QUæritur tertiò, de obligatione eorum, qui de jure quidem impediti, ſponſalia tamen de futuro, ſive matrimonium, contrahunt ſub conditione diſpenſationis Papalis. Reſpondetur primò, non tantùm licita per ſe eſſe ſponſalia talia de futuro ſub dicta conditione, ſed inducere ea etiam obligationem, ut eventum conditionis exſpectent, qui taliter contraxerunt, cùm adjecta hæc conditio ſit honeſta. Reſpondetur ſecundò, probabile etiam eſſe, quòd contractum matrimonium ſub tali conditione inter impeditos, impedimento Eccleſiaſtico, abſque novo conſenſu poſt purificatam conditionem, in abſolutum matrimonium tranſeat; ut ex 11. quæſito hujus §. patet; & quòd tutiùs ſit poſt impetratam diſpenſationem coram Parocho & teſtibus novum conſenſum ponere, prout probabilius eſſe etiam Layman fatetur.

Quæritur quartò, quæ ſponſalia validâ

sint, & servanda, si quis cum duabus sub conditione honesta, & contingente contrahat. Respondetur, si sponsalia de futuro cum duabus contracta dicto modo fuerint, priora valida erunt, etiamsi posteriorum conditio priùs purificetur, quia taliter contrahens nec licitè, nec validè potuit posteriora sponsalia contrahere, ad conditionis eventum expectandum per priora sponsalia obligatus, nisi illa prorsus dissoluta fuissent. Si verò matrimonium de præsenti, sub conditione tamen honesta & contingente cum duabus contraxit, illud validum erit, cujus conditio prius impletur, modò contrahens consensum in alterum matrimonium, ante eventum ullius conditionis, non revocaverit, quamvis enim licitè non agat, taliter cum duabus sub conditione tali successivè contrahendo, validè tamen hunc contrahere, negari non potest, & quia consensus absolutus prævalet consensui conditionato, per eventum autem conditionis factus fuit consensus absolutus, consequenter hic prævalet consensui sub conditione, quæ nondum evenit, adhuc pendenti. Quòd si tamen simul impleatur utraque conditio, neutrum matrimonium valet, cùm in tali casu consensus non adsit in determinatam personam, sed tam in illam, quàm in hanc feratur. Hæc tamen omnia vitari facilè possunt per assistentiam prudentis Parochi, tales conditiones in contractu matrimonii non permittentis.

§. V.

An causa, demonstratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipsum vitiet, vel suspendat?

REspondetur, si causa, vel demonstratio adjiciatur tali contractui matrimoniali, sive turpis illa, sive honesta sit, sive repugnet substantiæ matrimonii, sive non, sive vera, sive falsa sit, non nunquam suspendit, aut vitiat matrimonium, sed semper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet; neque enim per adjectionem talis causæ, aut demonstrationis tollitur consensus necessarius ad contractum matrimonialem, cùm ea non se habeat per modum objecti (quo in casu esset error personæ) sed tantùm declarat, quam opinionem habeat de persona, cum qua contrahit. Modus verò adjectus contractui matrimoniali non vitiat quidem, nec suspendit illum, nisi sit contrarius substantiæ, aut bonis matrimonij, cùm per talem modi adjectionem obligatus quidem maneat contrahens ad modum illum implendum, non tamen contractum dissolvit, vel si turpis ille sit, aut impossibilis pro non adjecto habeatur, sæpenumero, quod aliis modus habetur, aliis est conditio, de qua loquendum erit, prout de conditionibus dictum est.

§. VI.

De conditionibus adjectis in aliis contractibus.

VAriæ sunt conditiones, quæ hinc inde contractibus adjungi possunt, & in

veræ conditiones de futuro sint, sæpè usque ad eventum conditionis contractuum firmitatem suspendunt. De quibus hinc inde in variis titulis agitur. Illud hic advertendum adhuc ex *c. Verum 4. h.t.* sæpius conditionem poni in jure pro modo, prout *in relato c.* fit, ubi dicitur, si Ecclesiæ aliquid donetur sub conditione (id est certum modum addendo, quem donans observari vult ab Ecclesia) revocari non posse donationem talem (ob favorem Ecclesiæ, aut piæ causæ, cui donatio cum tali modo adjecto facta fuit) si postmodum conditio (modus scilicet) non impleatur, nisi expressè cautum sit de revocanda donatione, si modus non impleatur.

TITULUS VI.

QUI CLERICI, VEL VOVENTES MATRIMONIUM CONTRAHERE POSSUNT?

§. I.

Utrum Ordo sacer dirimat matrimonium, & quo jure?

Dirimi matrimonium per ordinem sacrum, Subdiaconatûs, Diaconatûs & Presbyteratûs ex *Trident. sess. 24. De sacro matrim. can. 9. & ex c. 1. h.t.* patet, ita ut nullus horum validè matrimonium contrahat, (nisi per illatam vim, aut gravem metum, vel ante pubertatis annos, vel aliter invalidè ordinatus fuisset) & consequenter liberi eorum sint illegitimi, & irregulares, quia condecet, ut ait Pontifex, DEI Sacerdotes, nec non Levitas continentes esse, ob reverentiam etiam ministeriorum, & officiorum illis commissorum: quæ tamen constitutio extendenda non est ad minores ordines inferiores Subdiaconatu, quibus initiati validè (cæteris patibus) matrimonium contrahere possunt, cùm illis nullum votum ad continentiam obligans annexum sit ex constitutione Ecclesiæ.

Multò autem probabiliùs est, quòd impedimentum hoc dirimens ordinis sacri, non ex jure naturali, vel Divino, sed solo Ecclesiastico proveniat, cùm Græcis Sacerdotibus usus matrimonii, ante susceptum Presbyteratum contracti, non tollatur per ordinem sacrum susceptum; neque ulhòi jus Divinum hoc prohibens habeatur; & matrimonium etiam contractum ante susceptos sacros Ordines, nondum tamen consummatum, non dissolvatur per Ordinum talium susceptionem, juxta *Extravag. Antiqua. inter Extravag. Ioan. 22. De voto.*

§. II.

An, & quo jure votum solemne castitatis per professionem, matrimonium postea initum dirimat, & an etiam votum simplex castitatis impediat matrimonium, atque dirimat:

QUòd votum solemne castitatis in religione approbata per professionem emissam, irritum reddat matrimonium subsequens, & consequenter tale votum impedimentum dirimens sit, ex *Trident. L. cit.* habetur, *& exc. Meminimus 3. h. t.* ex quo cap. etiam habetur, quòd votum simplex castitatis (qualia sunt vota qualiacunque castitatis, quæ non sunt professio religiosa, aut ordini sacro annexa) aut solum votum ingrediendi religionem ex jure communi non sint impedimenta dirimentia, sed contractum cum talibus votis matrimonium, quamvis contrahens peccaverit, validum sit, prout etiam habetur in *c. Ruſus 6. h. t.* cùm impedimenta matrimonii velut odiosa extendenda non sint ultra juris (saltem positivi) constitutiones, & hinc per solam habitûs regularis, etiam Professorum assumptionem, non impeditur, quo minus validè matrimonium contrahatur, uti habetur ex *c. Consuluit 4. h. t.* si sine promissione alicujus ex substantialibus ordinis approbati fiat: quamvis enim votum simplex, & votum solemne castitatis ex natura rei non differant, differunt tamen ex Ecclesiæ constitutione, cùm huic annexum sit impedimentum dirimens matrimonium à jure Ecclesiæ, non autem illi, uti constat etiam ex *c. uni. De voto in 6.* Religiosi tamen Societatis ex speciali constitutione Gregorii XIII. etiam per vota simplicia impediuntur, quo minus validè matrimonium post vota illa, quæ vota simplicia contrahant.

§. III.

An per votum simplex castitatis dirimantur præcedentia sponsalia de futuro?

EX dictis ferè jam patet responsio; quòd enim ob votum simplex castitatis, præcedens sponsalia, nulli hæc sint posse modum contracta, ex eo patet, quòd sint promissio de re illicita, alteri jam obligata, & consequenter nulla sint. Quòd autem ex parte alterius, qui votum non fecit, solvantur sponsalia, altero votum faciente, mutatio notabilis facti, & quòd fidem non teneat ei servare, qui datam mihi fidem non servavit, unum autem ex parte etiam voventis prius sponsalia dissolvantur, in utramque partem probabiliter disputatur, & affirmativa pars videtur etiam probari posse ex eo, quòd fides DEO data per votum simplex castitatis videatur præferenda fidei, alicui homini per sponsalia de futuro datæ. Negativa tamen sententia, quæ probabilior videtur, probari etiam potest ex *c. Veniens 5. h. t.* & ex eo, quòd Deus non accepret tale votum in præjudicium priorum sponsalium.

TIT.

TITULUS VII.

DE EO, QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

AGitur in hoc titulo de impedimentis criminis, adulterio scilicet, occisione conjugis, &c. explicando, quando hæc sint impedimenta dirimentia.

§. I.

An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens.

SI quis vivente adhuc legitimâ uxore, cum alia, quam adulterio polluit, de præsenti clandestinè, & nulliter de facto contrahit, vel huic adulteræ promissionem facit post mortem legitimæ conjugis ducendi eam, incurrit impedimentum criminis, ut hanc adulteram post mortem legitimæ conjugis ducere non possit, ne ob promissionem & spem matrimonii futuri, captetur occasio occidendi priorem conjugem. Ut autem impedimentum hoc incurratur, debet matrimonium prius contractum fuisse validum (invalidum enim si prius matrimonium fuit, non dirimit matrimonium postea cum ea contrahi, cui per adulterium ex stimatum cognitæ, promissio de futuro matrimonio facta est) & ab adultera sciente priotis conjugis vitam, adulterium fuisse commissum, ac fides de futuro matrimonio recepta, sive hæc post adulterium commissum data fuerit, sive ante, modò data sit durante eodem legitimo matrimonio, & recepta, cùm in utroque casu detur occasio captandæ mortis. Et quamvis sola promissio de futuro matrimonio, aut solus de præsenti contractus matrimonialis, vivente adhuc legitimâ conjuge, cum altera initus non sufficiat ad impedimentum dirimens hoc incurrendum, sed debeat insuper intervenire adulterium ex utraque parte cognitum, passim tamen omnes docent, nullam esse promissionem talem, ob periculum captandæ mortis, uti colligitur ex *c. Si quis 8. h. t. & argu. c. 2. De concess. præben.* & qui contrahere de præsenti cum adultera, vivente legitimâ uxore, attentat, non tantùm adulteram hanc post mortem suæ legitimæ conjugis ducere non posse, sed nec ullam aliam, juxta *c. Cùm haberet §. h. t.* graviorem scilicet pœnam imponente Ecclesiâ, graviori delicto.

§. II.

Quænam conditiones requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros?

DE his ex priore §. jam satis colligi potest, modò adhuc advertatur, quòd promissio facta debeat esse pura & abso-

absoluta, vel saltem ut ante mortem conjugis fuerit purificata, ut præbeat scilicet captandæ mortis occasionem.

§. III.

An & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius conjugis dirimat matrimonium subsequens?

Occisio conjugis, vel machinatio facta in mortem conjugis, cum proposito contrahendi matrimonium postea, cum alio superstite, est etiam impedimentum criminis dirimens contrahendum matrimonium cum ea, quæ ad occisionem innocentis juvit; vel si nihil ad occisionem innocentis juvit, adulterium tamen, cum eo, qui postea innocentem conjugem occidit, committò sciens legitimam illius uxorem, adhuc vivere, ita ut inter hujus & primi §. impedimentum, hoc interfit, quòd in hoc §. ad incurrendum hoc impedimentum dirimens, non requiratur promissio adultero v. g. data, & recepta ab adultera v. g. de futuro matrimonio, sicut requiritur in casu primi §. sed sufficiat adulterium commissum, & occisum v. g. adultero conjugem, vel utrumque in mortem alterius innocentis, etiam sine adulterio, moraliter saltem, matrimonium fuisse, cum proposito ineundi postmodum matrimonii, prout hæc colliguntur ex c. *Significasti h. t.* ad impediendam scilicet mortis captandæ occasionem.

TITVLVS VIII.

DE CONJUGIO LEPROSORUM.

§. I.

An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens?

Sponsalia de futuro dissolvi per supervenientem lepram ex c. *Literæ 3. h. t.* patet, si alter sponsus, qui immunis est à lepra, hoc petat, & probat notabilis, quæ in tali casu, post contracta sponsalia de futuro intervenit, mutatio: matrimonium tamen contractum de præsenti, per supervenientem lepram non dissolvitur, quoad vinculum c. *Pervenit 1. h. t.* quia matrimonii vinculum indissolubile est usque ad mortem, nisi, in quorum in casu rati tantùm matrimonii in favorem religiosæ professionis, aut dispensatione Pontificia hoc permittat, ut dictum.

§. II.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.

Tria adhuc quæri possunt, quæ omnia ex c. *Quoniam 2. h. t.* resolvenda sunt. Primò, an propter lepram conjux à conjuge

juge quoad thorum sit separandus, & respondetur negativè, quia à Christo Sacramenti matrimonii institutore, propter fornicationem, sive adulterium tantùm separatio quoad thorum conceditur. Secundò, an leprosi contrahere matrimonium possint, & respondetur affirmativè, quia nullo jure matrimonium eis prohibitum est. Tertiò, an conjuges leprosi debeant sibi invicem reddere debitum conjugale, & iterum respondetur affirmativè, juxta generale præceptum *Apostoli* 1. *ad Corin.* 7. quo uxori vir debitum reddere præcipitur, & similiter uxor viro, nisi ex judicio fortasse Medicorum, in notabile damnum alterutrius partis hoc cederet, cùm obligatio hæc locum non habeat, nisi salva maneat individui reddentis incolumitas.

TITULUS IX.

DE CONJUGIO SERVORUM.

§. I.

An servus possit licitè, & validè contrahere matrimonium invito, vel ignorante domino; & quâ ratione error status seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure?

CONditionem servilem impedimentum dirimens esse, quo minus cum libera v. g. à servo matrimonium contractum valeat, si conditionem servilem illa ignoret, colligitur ex c. *Proposuit* 2. *h. t.* cùm enim error conditionis servilis valde repugnet bonis matrimonii, noluit Ecclesia talia matrimonia valida esse, si ignoretur conditionis servilis status à contrahente, liberâ v. g. quamvis si utraque contrahentium pars servilis conditionis sit, valeat matrimonium, invito etiam & contradicente domino contractum, uti patet etiam ex c. 1. *h. t.* cùm concessum jure naturæ matrimonium ob bonum tam publicum, quàm privatum, negari his non debeat, qui ad servitia consueta adhuc obligantur Dominis suis, & sic matrimonium tale nemini præjudicans sit; & valeat etiam matrimonium, quod libera cum servo contrahit, quem scit servum esse, cùm in tali casu scientiæ suo juri, & præjudicio cedere videatur; nolùit tamen eorum matrimonia valere Ecclesia, quæ liberæ v.g. ignorantes servilem conditionem alterius, cum quo contrahunt, inire attentant, ut ne graviter huic ignoranti per tale matrimonium præjudicetur, & bonum etiam publicum patiatur.

§. II.

An, & quando proles quoad libertatem & servitutem sequitur conditionem non matris, sed Patris:

DE jure quidem communi partus sequitur conditionem matris, quoad liber-

libertatem, & servitutem *c. final. de serv. non ordinand. & Instit. de jure personarum* §. *Servi autem*; valet tamen etiam statutum, vel consuetudo legitimè præscripta, ut patris conditionem, quoad libertatem & servitutem, sequatur proles *c. Licet 3. h. t.* quia cùm res hæc tam descendat ex jure humano, potest ea derogare consuetudo; quin etiam in dubio semper pro libertate, favore libertatis, judicandum est, cùm favor libertatis sit maximus *c. fin. de re judicat.*

TITVLVS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

NAtum ex libera matre, liberum esse de jure communi, modò ante dictum, quod idem dicendum est de nato ex liberta. *c. Indecens unico h. t.* & quamvis quoad familiam, nobilitatem, dignitatem, &c. patris conditionem sequatur filius *L. Cùm legitimæ 19. junctâ Gloss. ff. De statu hominum.* cùm proles à patre tanquam causa principali suum esse habeat; quoad statum tamen libertatis, aut servitutis, matris conditionem sequitur proles, defectum hunc patiens à causa minus principali. Sufficit autem ad prolis libertatem, si mater tempore conceptionis, vel tempore nativitatis, vel intermedio aliquo tempore, quo proles in utero ferebatur, fuit libera, exigente hunc favorem favore libertatis.

TITVLVS XI.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

§. I.

Quid sit cognatio spiritualis, unde oriatur, & inter quas personas contrahatur?

COgnatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex administratione, seu collatione, & susceptione Sacramenti Baptismi, & confirmationis; sicuti enim per carnalem generationem homo nascitur naturaliter, & postea corporaliter roboratur, sic per baptismum regeneratur homo spiritualiter, & per confirmationem spiritualiter roboratur. Aliqui ergo generari, & róborari naturaliter & corporaliter inducit cognationem naturalem, ita regenerari & roborari spiritualiter infert cognationem spiritualem perpetuam; non quidem ex jure naturali cùm Sacramentorum ratio nullum in jure naturali fundamentum habeat, sed ex jure Ecclesiastico; & quamvis de antiquo jure Decretalium, triplex fuerit hujus cognationis species, paternitatis scilicet, compaternitatis, & fraternitatis, hodie-

no

no tamen jure standum est dicendis §. sequente.

§. II.

Quanam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis, sive compaternitatis, sive fraternitatis, jure antiquo Decretalium statuta sint, & inter quas personas impediat ea matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum?

MAteria hujus §. cùm hodie in usu vix sit, rectiùs ea ex *Auth. Metho. hoc* §. vel ex variis lutis & hujus tituli capitulis *c.* 1. 2. 3. 5. 6. & 7. &c. intelligi poterit, quàm ut pluribus ea hîc examinetur.

§. III.

An per Catechismum præcedentem baptismum contrahatur cognatio spiritualis impedieus ac dirimens matrimonium?

ETiam hæc §. hujus materia nullius hodie usûs est, postquam, quod olim impedimentum impediens erat, baptizandi instructio, sive Catechismus, hodie desit. Videatur *c. 5. h. t. & 2. in 6. eodem.*

§. IV.

An plures possint intervenire patrini, seu susceptores in Baptismo & Confirmatione de jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint patrini, contrahatur cognatio spiritualis?

VIde de hoc antiquo jure *c. Quamvis 3. h. t. in 6.* nobis hodie servit ad hanc cognationem spiritualem, ut impedimentum dirimens est, Concil. Tridentinum, quod multa antiqui juris circa hoc impedimentum statuta, correxit. De hoc proinde Tridentino sit

§. V.

Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in baptismo, & confirmatione de jure novo Concilij Tridentini.

DE jure novo Concilij Tridentini *in sess. 24. c 2. de reforma. Matrimonij*, duæ tantùm sunt species cognationis hujus spiritualis ex baptismo, & confirmatione ortæ. Prima est paternitatis, quæ inter baptizantem, aut confirmatum ex altera parte contrahitur, cùm illi propriè loquendo sint Patres spirituales, baptizati hujus, aut confirmati; altera est compaternitatis, quæ intercedit inter baptizantem, vel confirmantem, ac susceptores ex una parte; & inter Patrem & Matrem naturalem baptizati, aut confirmati ex altera parte, cùm ad vitam tam naturalem, quàm spiritualem dandam proli hi utrique concurrant.

§. VI.

Quæ conditiones requirantur ad munus Patrini, & ad contrahendam cognationem spiritualem in baptismo, & confirmatione?

PErtinebat olim ad Patrinum in vita Christiana instituere eum, cujus in baptismo Patrinus est, præsertim

docendo eum Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam, & quamvis hodie ab hac obligatione liberi sint Patrini, cùm parentibus, aut ludi moderatoribus hæc obligatio incumbat, debet tamen etiam hodie, qui Patrini munus suscipit, usum rationis habere, esse baptizatus, & intentionem habere munus Patrini exercendi; sicuti autem ad hanc cognationem spiritualem contrahendam requiritur, ut Sacramentum baptismi, aut confirmationis validè conferatur; ut Patrinus teneat vel tangat baptizatum, aut confirmatum, dum hæc sacramenta conferuntur; vel immediatè eum ex manibus baptizantis, vel confirmantis suscipiat, animo obeundi munus Patrini; vel certè per Procuratorem teneat, quem ipse Principalis constituit, ita nec fidelis cum infideli cognationem spiritualem hanc contrahit, etiamsi infidelis filium baptizet, aut teneat fidelis v.g. cùm cognatio hæc sit reciproca, & vel ab utraque parte contrahatur, vel à nulla.

§. VII.

Proponuntur & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex baptismo, & confirmatione.

QUæritur primò utrum contrahat cognationem hanc spiritualem, qui infantem in necessitate non solemniter baptizatum, ut Patrinus tenet. R. affirmativè, quamvis probabiliter contrarium teneant alij, cùm enim verè hic Patrinus sit, & hoc animo infantem teneat, consequenter cognationem hanc spiritualem, & alias Patrini obligationes contrahat, quamvis enim tali privato baptismo patrinus necessarius non sit, si tamen quis patrini officium subire velit, non rejicitur.

Quæritur secundò an contrahat cognationem hanc spiritualem Laicus Christianus, si baptizet in necessitate infantem aliquem? R. Affirmative, quia de jure tantùm expressum est, quòd cognatio hæc, & impedimentum oriatur ex vero baptismo, qualis in hoc casu administratur. Excusat tamen ex necessitas, aut Iuris hujus ignorantia Patrem, quominùs cognationem hanc & impedimentum cum sua conjuge contrahat, & usum Matrimonij sui habere non possit, si infantem suum aut communem utrique in tali necessitate, aut cum tali ignorantia baptizet, aut teneat *Can. ad limina. 1. caus. 30. q. 1.*

Quæritur tertiò, an hæreticus sit capax hujus cognationis. R. affirmativè, cùm Ecclesiæ legibus subjectus sit; Imò consuetudo illa nostræ Germaniæ, ubi Catholici, patrini existunt liberorum ex hæreticis parentibus natorum & ab hæretico ministro baptizatorum, improbari non debet, modò baptismus conferatur in nomine, & Forma Sanctissimæ Trinitatis, cùm Patrinus talis nec cooperetur hæresi in tali casu, quia baptismus hic in vera fide conferatur, nec communicet illicito modo cum excommunicato, *post extravag. Concil. Constant.* Neque tamen tam facilè concedi debet,

ut hæreticus Patrinus Catholici Parentis à Catholico Sacerdote baptizatos liberos teneat, cùm hic Patrinus non sit idoneus ad instruendam prolem susceptam in vera fide, quod tamen munus per se Patrini est; ad multa tamen incommoda devitanda absolutè, ex causa gravi, etiam hoc permitti potest, modò nulla de instructione fiat promissio, & multum forrasse ad omne scandalum devitandum juvabit, si publicè protestetur baptizans, quòd infantem hunc in fide Catholica baptizet, & instruendum fore, in illa fide, nihil in contrarium obstante.

TITVLVS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

COgnatio legalis potissimùm oritur ex adoptione, ideo hujus etiam aliqua explicatio hîc necessaria videtur.

§. I.

Quid & quotuplex sit adoptio?

ADoptio, prout communiter definitur, est *extraneæ personæ* (quæ non est in potestate adoptantis, aut ex hujus descendentibus) *in filium, aut filiam, nepotem, vel deinceps in pronepotem v.g. abnepotem legitima assumptio:* requiritur ad eam legitimè faciendam juxta legum constitutiones, ut adoptans sit sui juris, sit Masculus (fœminis enim non conceditur jus adoptandi §. *fœminæ Instit. de adopti*) ut sit major 25. annis, ad generandos filios naturales non impotens, & ut major sit 18. annis adoptato, & sic pater illius naturalis ratione ætatis esse possit; ut adoptatus sit præsens adoptanti, cùm adoptatur, & in adoptionem consentiat. Duplex autem est adoptio, una perfecta, quæ etiam arrogatio dicitur, vi cujus in potestatem adoptantis transit adoptatus, & fit necessarius illius ex testamento hæres, ut filius naturalis. Altera imperfecta, simplex & specialis dicitur, per quam non transit adoptatus in adoptantis potestatem, nec fit necessarius illius ex testamento hæres; sicuti autem illa non fit, nisi Principis rescripto, ita hæc etiam ab inferiore Magistratu fieri potest. Vide plura de utraque hac adoptione apud Civilistas.

§. II.

Quid sit cognatio legalis, & quot ejus species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens Matrimonij?

COgnatio legalis, est *propinquitas personarum de jure Ecclesiastico approbante jus civile, ex adoptione proveniens.* Est autem triplex hujus cognationis legalis species, prima inter adoptantem & adoptatum, & descendentes ad-

adoptati, si in illius potestate existant; & hæc est quasi linea recta cognationis hujus legalis. Secunda species est, quasi linea transversa inter adoptatum, & filios, ac nepotes, aliosque descendentes, saltem legitimos, adoptantis. Tertia species est, per modum affinitatis alicujus, inter adoptantem, & uxorem adoptati, & è converso inter adoptatum, & adoptantis uxorem. Sicuti autem certum est, quòd oriatur hoc impedimentum dirimens Matrimonij ex adoptione perfecta, ita valde probabile est, quòd non oriatur ex imperfecta tantùm adoptione; cùm enim simplex hæc, & imperfecta adoptio, in rigore non veniat sub nomine propriè, & rigidè dictæ adoptionis, impedimenta autem matrimonij, velut odiosa, restringenda potiùs sint quàm extendenda, nisi jura aliud jubeant, nullibi autem Ius ad adoptionem imperfectam impedimentum hoc extendat, neque ex hac adoptione imperfecta, ea pericula oriantur, quæ ex perfecta adoptione, ubi adoptatus cum liberis naturalibus adoptantis cohabitare solet, consequenter non videtur asserendum, quòd ex tali imperfecta adoptione hoc dirimens impedimentum oriatur.

§. III.

An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant Matrimonium, & inter quas personas?

PRima species lineæ rectæ ascendentium quasi & descendentium, inter adoptantem v. g. adoptatum, & adoptati filias, neptes & proneptes, absolutè & indistincte dirimit in perpetuum matrimonium; cùm hi omnes non minùs sint in potestate adoptantis, ac filij filiæ naturales. Secunda species lineæ transversæ inter naturales adoptantis liberos, & adoptatum, dirimit eodem matrimonium, si inter hos, durante adoptione contrahatur; si tamen contrahatur inter hos, postquam ille per mortem adoptantis, vel per emancipationem cessavit adoptio, nihil subsistit tale matrimonium, uti colligitur ex *c. unico h. t.* Tertia denique species, quæ se habet per modum affinitatis, inter adoptatum & uxorem adoptantis, ex una parte, & inter adoptantem, & uxorem adoptati, ex altera parte, dirimit perpetuò matrimonium inter hos contrahendum, etiam si adoptio per mortem v. g. adoptantis, aut adoptati, vel per emancipationem hujus cessaverit, ita ut nunquam cum uxore adoptantis contrahere possit adoptatus, vel cum uxore adoptati adoptans, prout communiter Aa. colligunt ex gen. rat. Tituli hujus rubrica. Prohibente itaque Ecclesiâ matrimonialem hanc conjunctionem in prima & tertia specie ob reverentiam, perpetuò durantem, quæ ab adoptato, hujus uxore, ac posteris debetur adoptanti: in secunda verò specie, prohibente conjunctionem talem Ecclesiâ, ob interpretativam aliquam fraternitatem inter adoptivum, & libe-ros naturales adoptantis, quæ sicuti non perpetuò durat, ita nec impedimentum hoc in tali casu perpetuum est.

TIT.

TITULUS XIII.

DE EO, QUI COGNOVIT CONSANGUINEAM UXORIS SUAE, VEL SPONSAE.

AGitur in hoc Titulo de impedimento dirimente affinitatis, quæ oritur ex copula cum consanguinea suæ uxoris, vel sponsæ, ut videbimus.

§. I.

An incestus, sive copula carnalis habita cum Consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat Matrimonium?

REspondetur dirimere quidem contrahendum, non tamen contractum; ita ut, qui nondum contracto matrimonio, copulam perfectam cum aliqua habet, non possit consanguineam illius in certo gradu, validè in Matrimonium ducere, ob affinitatis contractæ impedimentum; si verò, contracto jam validè matrimonio, incestuosam & adulterinam copulam scienter habet cum suæ uxoris consanguinea, intra gradus prohibitos, amittat quidem jus petendi debitum, & aliud post mortem suæ uxoris matrimonium licitè contrahere non possit (saltem de jure antiquo) si contrahat tamen cum aliqua, non affine in gradibus prohibitis, matrimonium, tale non dissolvatur, prout statuitur in *c. si quis 1. h. t. & c. Transmisse 4. eorum*, ac magis ex dicendis patebit.

§. II.

Virùm affinitas superveniens etiam per copulam illicitam dissolvat sponsalia de futuro, vel etiam sponsalia de præsenti, sive matrimonium nondum consummatum.

REspondetur primò, dissolvi ipso jure prima sponsalia de futuro, per copulam illicitam cum consanguineis sponsæ v. gr. (in certo gradu) habetur *ex c. Veniens 2. h. t.* ob impedimentum affinitatis superveniens. R. secundò non dissolvi tamen sponsalia de præsenti; sive matrimonium, quamvis nondum consummatum sit per copulam talem illicitam, cum Consanguineis uxoris, ut ex dictis jam patet, & ex *c. Discretionem 6. h. t.* cùm matrimonium etiam ratum sit indissolubile, extra casus à jure concessos, prout ex dictis jam patet.

§. III.

An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum probetur per assertionem unius vel confessionem utriusque.

EX *c. de illo 3. & ex c. super eo. 5. h. t.* habetur, quòd nec unius, nec utriusque assertio ad dirimendum matrimonium sufficiat, si nullum illud esse præ-

prætendant ratione affinitatis ante contractum matrimonium contractæ; tum quòd unus testis sufficiat quidem ad impediendum matrimonium contrahendum, ut ex dictis patet, ob periculum peccati, non tamen ad dirimendum contractum, ob periculum dissolvendi insolubilis vinculi; tum quòd in casu, quo uterque asserit affinitatem contractam, timeri possit collusio, si ad solam illius assertionem dissolveretur contractum matrimonium; quin etiam quamvis confessioni tali rumor viciniæ (pars scilicet aliqua viciniæ) accedat, de affinitate contracta, matrimonium tamen non dirimitur, cùm nondum adsit sufficiens probatio ad negotium tam arduum, quale est dissolutio matrimonij.

§. IV.

Vtrùm prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere; & an etiam ex incestu cum cognata legali aut spirituali; ac denique ad quotum gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis, ortum ex illicita copula cum consanguinea alterius Conjugis habita.

AD primam quæstionem responsio colligitur *ex c. Fraternitatis 7. h. t.* (saltem à contrario sensu) negativa, cùm impedimentum hoc non oriatur, nisi ex perfecta copula carnali, qualis cum ea impubere haberi non potest.

Ad secundam quæstionem [illegible] negativè, cùm nullo jure probari possit ex tali copula oriri impedimentum dirimens affinitatis.

Ad tertiam quæstionem de jure quidem antiquo respondendum juxta c. *Discretionem 6. h. t.* eodem modo extendi affinitatis impedimentum ex copula illicita, quo modo extenditur copula licita, ad quartum scilicet gradum, ita ut talis illicitam copulam habens, non possit ob impedimentum affinitatis, ullam ducere in Matrimonium, quæ in quarto saltem gradu conjuncta sanguine illi est, cum qua eam illicitè habuit, sicuti non potest ullam ducere in quarto gradu suæ uxori, cum qua licitam copulam habuit, sanguine junctam; per Tridentinum tamen hodie hoc impedimentum ex licita copula ortum restrictum est, ita ut tantùm extendatur ad secundum gradum *sess. 24. c. 4. de refor. matr.* ne scilicet ob nimiam impedimentorum talium multitudinem difficilia reddantur matrimonia.

§. V.

Proponuntur, & explicantur aliqua Capitula hujus Tituli.

VIde de his Auct. Meth. cùm vix à dictis in relatis hoc §. capitulis differantur.

TIT.

TITVLVS XIV.

DE CONSANGUINITATE ET AFFINITATE.

SECTIO I.

De Consanguinitate.

§. I.

Quid sit Consanguinitas, & quid linea ac gradus Consanguinitatis, & quomodo sint computandi.

CONsanguinitas communiter definitur, *quòd sit vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eoque propinquo per carnalem propagationem descendunt*; non tantùm quoad similitudinem specificam, prout omnes ab Adamo descendimus, sed quoad similitudinem etiam quasi individualem, quoad complexionem scilicet mores, & sæpe etiam vultûs similitudinem, quæ quò remotior est, eò magis dissipatur, ut jam non consanguinei dici possint.

Linea consanguinitatis est ordinata series seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descendunt, gradus varios continens, quibus cognationes distinguuntur. Est autem triplex Linea, una Ascendentium, in qua continentur omnes illæ personæ, à quibus aliæ originem ducunt, ut Pater, avus, proavus &c. Altera descendentium, in qua continentur illæ personæ, quæ ab ascendentibus originem ducunt, uti sunt filij, nepotes, pronepotes &c. quæ duæ lineæ etiam rectæ vocantur. Tertia est linea ex transverso, sive collateralis, in qua ponuntur eæ personæ, quæ quidem non à se invicem descendunt, omnes tamen ab uno aliquo communi stipite originem ducunt, uti sunt fratres, sorores, patrui, consobrini &c. quæ transversa linea iterum subdividitur in æqualem & inæqualem; in linea æquali laterali ponuntur eæ personæ, quæ æquali gradu distant à communi stipite, uti frater & soror &c. in linea inæquali dicuntur illæ personæ collocatæ, quarum una magis, quàm altera à communi stipite distat, uti filij & patrui, cùm patrui uno tantùm gradu à communi stipite distent, filij verò cum patruo comparati, duobus gradibus à communi stipite, avo scilicet horum, distent.

Gradus autem consanguinitatis dicuntur distantia unius personæ ab altera sanguine juncta, in eadem linea, qua cognoscitur, quæ persona sit stipiti propinquior. Ad hos autem gradus computandos tres communiter afferuntur regulæ, quarum prima est pro linea recta ascendentium, & descendentium, ab utroque jure recepta, juxta quam Tot sunt gradus in linea ascendente, vel descendente, quot sunt personæ, unâ de medio sublatâ; & hinc Pater & Filius in primo gradu conjuncti sunt unâ enim personâ

demptâ, remanet tantùm una, & consequenter uno tantùm gradu à se invicem distant, avus verò & nepos, duobus distant gradibus, quia tres personæ numerantur in linea ascendentium & descendentium, avus, pater, nepos (avi scilicet) ex quibus si unam demas, remanent duæ personæ, & consequenter duo gradus, &c. Secunda regula est pro linea transversa æquali, juxta quam duæ personæ ab uno communi stipite descendentes, ita ut neutra tamen ab altera descendat, tot gradibus à se invicem distant, quot gradibus distant à communi stipite; & hinc frater & soror in primo gradu à se distant, nepos & neptis ex eodem avo duobus gradibus distant, &c. quia illi tantùm uno gradu à commni stipite, hi verò duobus gradibus à communi stipite distant, &c. Tertia denique regula est pro linea transversa inæquali, juxta quam duæ personæ sanguine junctæ inter se distant tot gradibus, quot remotior earum personarum distat à communi stipite; sic filius & neptis ex sorore v. g. distant inter se duobus gradibus, quia in linea transversa inæqualiter distant, & remotior quidem, à qua gradûs supputatio desumitur in tali casu, duobus gradibus à communi stipite, &c. & hæ quidem regulæ subserviunt pro computatione Canonica graduum in ordine ad contrahendum matrimonium; de computatione enim Civili in ordine ad hæreditarias successiones, vide Civilistas.

§. II.

Quinam gradus consanguinitatis & quo jure matrimonium dirimant?

IN primo gradu lineæ rectæ inter patrem & filiam v. g. jure naturæ matrimonium nullum esse, communissimum licet, & eò quòd ex natura rei fadum sit de jure omnium cultiorum gentium commercium carnale inter hat personas, & contra reverentiam debitâ ascendentibus (nisi extrema, & publica necessitas conservandi genus humanum, illam conjunctionem excusaret) quin probabilius est, quòd in secundo etiam gradu & quovis ulteriore, in linea rectâ, de jure naturali, non tantùm usque ad quartum gradum, sed in infinitum, nullum inter ascendentes & descendentes contractum matrimonium, juxta *L. Nemo 53. ff. de ritu nuptiarum. & L. ult. ff. eadem.* quæ leges per jus Canonicum revocatæ non sunt, cùm *c. Non debet 14.* tantùm loquuntur de linea transversa, non autem de linea rectâ.

Probabilius est, quòd etiam in primo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, inter fratrem scilicet & sororem, naturæ prohibitum sit matrimonium, arg. *c. Gaudemus 8. De divortiis.* Quamvis contrariæ etiam sententiæ suæ non desint magna probabilitas, quæ illicitum quidem fatetur tale matrimonium, non tamen jure naturæ invalidum; contrahitur matrimonium tam in hoc, quàm in aliis gradibus ulterioribus prohibitis, de jure Ecclesiastico, nulliter, fatentur libenter omnes: & quamvis olim licitum fuerit matrimonium inter consanguineos con-

contractum usque ad septimum gradum, in linea transversa, prout ex pluribus Decretorum juribus *can. 35.* patet. De jure tamen recentiore Decretalium restricta fuit hæc nimia extensio, & impedimentum dirimens matrimonium ex consanguinitate ortum, intra quartum gradum constitutum fuit. *c. Non debet 8. h. t.* ubi plura etiam impedimenta talia antiqui juris sublata fuerunt, & id tantùm impediebatur, ne validè inter se contraherent, qui intra quartum gradum sanguine jungebantur: & hinc, si duæ personæ consanguineæ inæqualiter à se invicem distantes, ita ut una intra quartum gradum consanguinea sit, altera verò in quinto vel sexto gradu, matrimonium contrahant, validum erit harum matrimonium, prout expressè habetur *in c. Vir qui 9. h. t.* cùm remotior, à quo sumitur distantiæ ratio, ultra quartum gradum à communi stipite distat: & falsum etiam est, quòd omnes gradus consanguinitatis *Levit* 18. expressi, sint jure naturæ dirimentes, cùm nullibi in novo testamento hujus prohibitionis habeatur auctoritas.

Sectio II.

De affinitate.

§. I.

Quid sit affinitas, & quâ ratione contrahatur, & inter quas personas?

Affinitas est *propinquitas personarum ex carnali copula proveniens*, qui enim copulam carnalem perfectam, ad generandam prolem sufficientem cum una aliqua persona habet, fit affinis omnibus illius consanguineis, sive licita illa copula fuerit, sive illicita, sive cum dormiente, invita & coacta, ebria, insana, &c. fuerit habita copula, &c. in eo autem gradu sunt marito v. g. affines consanguinei uxoris v. g. & uxori v. g. affines sunt consanguinei mariti, in quo gradu marito, vel uxori consanguinei sunt, ita ut soror v. g. uxoris in primo gradu affinis sit marito, & frater mariti in primo gradu affinis sit uxori, quia in primo gradu sanguine juncti sunt illis, inter quos copula intercessit. Vocant quidem etiam consanguinei utriusque conjugis se invicem affines, affinitas tamen hæc vulgaris tantùm est, & nihil impediens, aut dirimens inter consanguineos utriusque conjugis matrimonium; & hinc possunt duo fratres cum duabus sororibus (cæteris paribus) contrahere, potest pater contrahere cum matre, & filius patris hujus, cum filia hujus matris, si personæ tales ex alio matrimonio genitæ fuerunt, &c. & quamvis asserant aliqui triplicem speciem affinitatis, juxta quædam antiqui juris capitula, certum tamen est hodie, nullam affinitatem inducere impedimentum dirimens, nisi quæ est maritum inter v. g. & consanguineas personas uxoris, ac uxorem inter & consanguineos mariti; aut fornicantem inter, & consanguineos ejus, cum qua fornicatus est, ac hujus fornicariæ & consanguineos illius, cum quo fornicatio commissa fuit. Quæ ad multas confusiones cavendas bene notanda sunt. Videantur plura de his apud Auct. Metho. vel Theologos Morales.

§. II.

Quousq; & quo jure affinitas dirimat matrimonium?

SIcuti consanguinitas, ita etiam affinitas, ex copula legitima & conjugali matrimonium dirimit in linea transversali usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Non debet 8. h. t.* si verò oriatur affinitas ex copula fornicaria, vel illicita, jure novo Tridentini Concilii dirimit matrimonium usque ad secundum gradum inclusivè, ut dictum. Probabiliùs autem est, quòd in primo gradu affinitatis lineæ rectæ, sit jure naturæ irritum matrimonium inter vitricum v. g. & privignam, inter privignum & novercam, &c. & quamvis multam etiam probabilitatem habeat contraria sententia, quæ asserit non tantùm in aliis gradibus prohibitis affinitatis lineæ transversæ solo jure Ecclesiastico matrimonium dirimi, sed etiam in primo gradu lineæ rectæ, negari tamen non potest conjunctionem talem suam habere contra jus naturale indecentiam, ut quamvis in reliquis gradibus sæpius dispensaverint Romani Pontifices, nunquam tamen in primo gradu lineæ rectæ.

§. III.

Virum affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an infideles conjuncti in gradu jure Canonico prohibito, post baptismum debeant separari?

AD primam quæstionem certa est responsio affirmativa, quod enim dirimit matrimonium contrahendum, utique etiam sponsalia de futuro tollit, cùm hæc ad contrahendum matrimonium obligent, prout etiam habetur in *c. Super eo 2. h. t.* uti supra dictum.

Ad secundam verò quæstionem ita clarè respondet Pontifex in *c. De infidelibus 4. h. t.* quòd contractum ab infidelibus in gradu, jure Canonico prohibito, matrimonium, non debeat dissolvi, si postmodum ad fidem hi convertantur, cùm enim tales infideles non subsint, dum infideles sunt, jurisdictioni Ecclesiæ, consequenter nullo obligatur impedimento purè Ecclesiastico, & consequenter validum erit illorum in infidelitate contractum matrimonium, quos autem Deus conjunxit, homo non separet, dicit Pontifex in *cit. cap.*

§. IV.

Quæ pœna sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito?

IN *Clement. Eos qui unica t.* excommunicantur, & denuntiari jubentur, qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, constitutione Canonica, prohibitis, matrimonium contrahunt: sicuti autem hæc excommunicatio non incurritur, per sponsalia tantùm de futuro, cum tali impedimento, contracta, ita non requiritur ad incurrendam hanc excommunicationem, consummatum fuisse matrimonium, sed sufficit ad eam incurrendam, contractum fuisse cum tali impedimento scienter matrimonium, cùm huic pœnæ hæc, non autem sponsalibus de futuro, aut consummato matrimonio imponatur. Dixi tamen scienter con-

contractum fuisse tale matrimonium; si enim ignorans impedimentum tale contraxit aliquis, sive facti, sive juris illa ignorantia sit, quamvis etiam sit culpabilis, modò non sit affectata, matrimonium tale, non incurrit hanc excommunicationis pœnam, cùm jura requirant ad illam incurrendam, scientiam. Vide de aliis pœnis *Gloss. hic V. Iuribus in fine.*

Sectio III.

De dispensatione in impedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium; & de impedimento publicæ honestatis.

§. I.

Quousque Summus Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis?

Quòd in omnibus gradibus consanguinitatis & affinitatis solo jure Ecclesiastico matrimonium dirimentibus dispensare possit Summus Pontifex dubitandum non est, cùm hic superior sit omni jure Ecclesiastico; & quamvis Tridentinum *Sess. 24 c. 5. De reform.* velit, ut in secundo gradu (lineæ transversæ) nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam; benignitas tamen Pontificis, cui à Concilio manus ligatæ non sunt, dispensat nonnunquam etiam cum inferioris conditionis hominibus, ob causam urgentem & privatam, præsertim si inter ignorantes matrimonium jam contractum fuit. Negari tamen non debet, difficiliorem fore dispensationis impetrationem, quò major inter personas, quæ contrahere volunt, est sanguinis, vel affinitatis conjunctio, ad quas dispensationes expediendas multùm sæpè facit personarum, cum tali dispensatione contrahere volentium, qualitas.

§. II.

An in dispensatione aliquibus concessa in linea laterali inæquali attendendus sit, & exprimendus gradus consanguinitatis, vel affinitatis remotior, an verò propinquior?

Si duo sanguine juncti in diverso tamen gradu, in linea laterali, à communi stipite distantes, matrimonium contrahere velint, remotior quidem ad computandos distantiæ gradus attendi debet, ut dictum; ad dispensationem tamen validam obtinendam necessarium est, ut si eorum alter uno tantùm gradu à communi stipite distet, non tantùm remotioris v. g. in tertio gradu distantiæ mentio fiat, sed insuper, quòd unus eorum in primo gradu à communi stipite distet, prout voluit Pius V. in *Bulla Ascendens per quandam* 1566. 26. *Augusti.* Aliæ verò dispensationes in aliis gradibus valebunt, si remotioris tantùm mentio fiat, obtentis tamen postea super propinquiore gradu literis declaratoriis, ut noverit scilicet, in quo dispenset, Summus Pontifex, & reverentia primo gradui debita observetur.

§. III.

An dispensatio obtenta à Papa contrahendi matrimonium inter consanguineos in gradu prohibito valeat si in ea falsa causa expressa sit.

DEcisio hujus quæstionis satis quidem haberi posset ex *Lib. I. Decretal. Tit. De rescriptis.* videri tamen etiam de ea potest *c. Quia circa 6. h. t.* & Auth. Metho. circa hujus capituli explicationem hoc §.

SECTIO IV.

De impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato, & nondum consummato.

DE hoc impedimento, quatenus oritur ex sponsalibus de futuro dictum *Tit. 1. hujus libri, Sect. 1. §. 6.* quatenus verò oritur ex matrimonio rato, & nondum consummato, hîc de eo agendum. Qua in re certum est, quòd ex matrimonio rato, & nondum consummato, etiamsi hoc irritum fuerit (nisi irritum sit ex defectu consensûs) oriatur impedimentum hoc dirimens cum consanguineis suæ uxoris matrimonium, usque ad quartum gradum inclusivè; neque enim juris antiqui constitutiones correxit Tridentinum, quoad hoc publicæ honestatis impedimentum ex matrimonio rato, prout declaravit Pius V. *in sua Bulla Ad Romanum* 1568. 21. *Julij* data, & consequenter, quod de jure antiquo statutum fuit circa impedimentum hoc ex sponsalibus de futuro, circa hoc impedimentum ex matrimonio rato omnino observandum est, cùm correctio circa illud, quatenus ex sponsalibus de futuro oritur, ad hoc impedimentum, quatenus ex matrimonio rato oritur, extendenda non sit.

TITVLVS XV.

DE FRIGIDIS, & MALEFICIATIS, & IMPOTENTIA COEUNDI.

IMpotentia, de qua hoc Titulo agitur; & non tantùm sterilitas est prolis generationem impediens, quæ nec impediens, nec dirimens impedimentum est; sed idem dicit, ac non posse copulam perfectam maritalem habere, & impedimentum dirimens est, alia est naturalis, orta scilicet ex naturali aliquo defectu; alia ex maleficio Diabolico; alia perpetua, quæ sine miraculo, aut per confessos Ecclesiæ exorcismos, vel sine peccato, illicitæ v. g. incantationis, gravis periculi vitæ, aut damni corporalis, &c. tolli nequit; alia temporalis, quæ per licita & ordinaria remedia, naturalia, vel spiritualia, &c. tolli potest; alia est absoluta, quæ respectu cujuscunque personæ impotentem aliquem facit; alia respectiva, quâ

quâ quis respectu certæ tantùm personæ impotens est; alia præcedit matrimonium; alia illud contractum subsequitur, &c.

§. I.

Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non?

IN genere dici potest, quòd impotentes illi sint ad matrimonium contrahendum, qui sunt impotentes, ad perfectam copulam maritalem, unde unde demum impotentia hæc proveniat, v. *Quòd sedem 2. h. t.* cùm enim matrimonium ex natura sua institutum sit ad prolis generationem, hæc autem naturaliter sine copula perfecta haberi non possit, consequenter, ubi est dicta impotentia, de jure naturæ matrimonium subsistere non potest. Ex qua doctrina in specie sequitur primò Eunuchos seu spadones, & utroque testiculo castratos, aut catentes non posse contrahere matrimonium. Secundò sequitur, senes etiam decrepitos matrimonium contrahere posse, quamvis enim senectus sæpius sterilitatem inducat, non tamen impedit perfectum actum conjugalem. Tertiò sequitur mulieres, quæ non possunt parere sine vitæ periculo, vel non nisi fœtum mortuum pariunt, matrimonium tamen contrahere posse, si aliàs ineptæ non sint ad perfectam copulam conjugalem. Quartò sequitur, quòd etiam in articulo mortis constitutus validè matrimonium contrahere possit, cùm potentia ad actum conjugalem in tali per se non deficiat, quamdiu vivit.

§. II.

An, & qualis impotentia coëundi dirimat matrimonium?

IMpotentia perpetua, & absoluta respectu omnium, si præcedat matrimonium, dirimit illud jure naturæ, sive impotentia hæc à contrahentibus cognita fuerit, sive fuerit ignorata: neque enim potest talis corpus suum tradere alteri ad actum sibi absolutè, & perpetuò impossibilem. Quòd si tamen per miraculum v. g. talis impotentia postmodum curaretur, matrimonium illud absolutè nullum, per novum postea supervenientem consensum, validum fieri posset. Si verò impotentia illa respectiva tantùm sit, & perpetua, nulliter quidem contrahitur cum ea, respectu cujus impotentia adest, non autem cum aliis; cùm respectu illius quidem certæ personæ impossibilis sit actus conjugalis, non autem respectu aliarum. Et denique si temporalis tantùm impotentia sit, quæ per media licita, & ordinaria, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimitur matrimonium subsequens, cùm tales non sint absolutè impotentes ad actum conjugalem, sed tantùm ad tempus; sicuti enim ad solvendum obligare se potest, qui in præsenti quidem, non tamen absolutè ad solvendum est impotens, ita etiam in nostro casu fieri potest.

§. III.

§. III.

Referuntur, & explicantur varii casus in specie, in quibus propter impotentiam coëundi, matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur.

Videatur de his, quæ in variis capitulis, tam hoc, quàm sequenti §. & §. 5. examinantur, Auctor Meth. ubi etiam multa referuntur, de probatione hujus mpotentiæ, de triennio experientiæ, de juramento utriusque conjugis, & propinquorum, de impotentia, quæ supervenit matrimonio contracto, & hæc nunquam dissolvit, quamvis copulam deciat illicitam, de incisione ferendâ, extione arctitudinis, quæ omnia cum sint valde cautè intelligenda, ob grimi prejudicia, rectiùs Auctoribus variis inquuntur, quàm ut in compendium deducantur.

TITVLVS XVI.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIAE.

§. I.

An & qua ratione Matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur.

Interdicit, seu prohibet Ecclesia nuptias, nonnunquam per Canonem, sive Legem Ecclesiasticam; prout certis temporibus prohibentur fieri non tam matrimonium, quàm nuptiales solemnitates, tempore Adventûs v. g. tempore Quadragesimæ &c. nonnunquam interdicit seu prohibet matrimonij contractum Iudex Ecclesiasticus, qui ob legitimam causam, ne matrimonium contrahatur, prohibet, eò quod priora v. g. sponsalia dissoluta nondum sint, vel quòd subesse impedimentum timetur. Tertiò nonnunquam Parochus ipse contrahentium tale matrimonium prohibet, eò quòd v. g. videatur inter contrahentes aliquod impedimentum esse. Quòd si contra prohibitionem ab Ecclesiastico Iudice, vel Parocho factam matrimonium contrahatur, validum quidem illud erit, illicitè tamen contractum, cum prohibitio talis non sit impedimentum dirimens, sed impediens tantùm, & fiat talium conjugum ad tempus separatio, hæc non fiat, quoad vinculum, sed tantùm quoad thorum.

§. II.

§. II.

De aliis impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantùm matrimonium contrahendum.

PLura communiter enumerantur, quorum tamen plerorumque nullus hodie usus & praxis est, consuetudine contrariâ licita faciente matrimonia, etiam cum illis impedimentis impedientibus contracta. Sic primò impedimentum Catechismi, ex instructione scilicet parvuli in ordine ad baptismum proveniente, aut quod aliquis in Catechismo tali pro parvulo respondeat, olim quidem impediebat matrimonium inter tales spirituali cognatione conjunctas personas, hodie tamen nulla illius praxis est. Sic secundò sunt varia crimina, quæ olim impediebant, in pœnam scilicet, matrimonia, quale crimen fuit levasse seu suscepisse propriam prolem de fonte sacro, in fraudem debiti conjugalis; patrinum in confirmatione propriæ prolis fuisse, animo subterfugiendi debiti conjugalis; sacerdotem injustè occidisse; solemnem & publicam pœnitentiam agere; sacrilegè & scienter cum Moniali contraxisse Matrimonium; uxoricidium commisisse; sponsam alienam rapuisse; incestum cum consanguineis propriæ uxoris, adhuc viventis, commisisse, cum matre aut filia fornicatum fuisse &c. hodie tamen horum impedimentorum impedientium nulla est praxis, & nihil contrahenda matrimonia (cæteris paribus) prohibent, vel impediunt. Impediunt tamen etiam hodie prohibitio à Judice Ecclesiastico facta, sponsalia priora nondum dissoluta, votum simplex castitatis, & nuptiales solemnitates prohibet etiam tempus sacratum prout ex dictis jam patet.

TITVLVS XVII.

QUI FILII LEGITIMI.

§. I.

De filiis legitimis & illegitimis in genere.

QUòd filiorum alii legitimi sint, alii illegitimi, communissima docet; legitimi, vel sunt legitimi tantùm, quales sunt filij adoptivi, non naturâ, sed ex sola lege filij, vel sunt legitimi naturales, qui ex legitimo Matrimonio, & justis nuptiis, veris, vel putativis, nati sunt. Illigitimi dicuntur, qui nati sunt non ex legitimis, & justis verè, aut putativè nuptiis, & horum alii sunt naturales, qui nati sunt ex parentibus, inter quos poterat esse matrimonium ex solutis v. g. Canonicè non impeditis &c. Spurij verò dicuntur, qui nati sunt ex parentibus inter quos non poterat conceptionis tem-

Compend. Pirhing.

pore esse matrimonium ob impedimentum dirimens, quorum aliqui dicuntur etiam ex damnato coitu geniti, qui nati scilicet fuerunt, ex copula, quæ à jure civili etiam punitur; alii spurij simpliciter dicuntur, nati scilicet ex copula quidem illicita, cui tamen à jure Civili nulla pœna posita est, prout sunt nati ex conjugato v.g. & concubina, aut soluta.

§. II.

Quinam in specie judicandi sint filij legitimi?

EX *c. Cùm inter 2. h. t.* habetur, quòd filij ex parentibus nati, qui publicè in facie Ecclesiæ (præmissis scilicet denuntiationibus, coram Parocho & testibus) ac sine contradictione, bonâ fide utriusque, vel saltem alterutrius, matrimonium contraxerunt, quamvis postmodum ob impedimentum cognitum, nullum fuisse illorum matrimonium, per sententiam declaretur, & ipsi sibi mutuò cohabitare non permittantur, legitimi sint, si ante talem sententiam concepti, vel nati fuerint; quia in commodum ac favorem talium liberorum, & in honorem publicè ac in facie Ecclesiæ, bonâ fide, contractarum nuptiarum, legitima proles talis habetur, ex Ecclesiæ constitutione, prout etiam habetur *c. final. §. Si quis. de clandest. despon. junctâ Glossâ V. si ambo Parentes.*

Ex *c. Perlatum 8. h. t.* habetur, quòd illi etiam filij pro legitimis habendi sint, qui post probatum impedimentum dirimens, & separationem ab Ecclesia factam, cùm licentia ad alia vota transeundi, ex alio matrimonio, ad cujus copulam auctoritate Ecclesiæ transiit v.g. uxor, geniti sunt; quamvis processus, ex quo sententia lata fuit, tuum ordinis non servati, & neglectum fu solemnitatum ad processum Judiciu requisitarum, nullus fuerit, cùm dependenter à processu valido, aut vi in favorem liberorum hoc statuat Pontifex,

Ex *c. Quod nobis. 9.* habetur, quòd legitimi etiam illi habeantur, qui ex matrimonio quidem clandestino, quod postea tamen per Ecclesiæ auctoritatem convalidatum & publicatum est, sunt nati (ita approbatio ab Ecclesia postmodum interveniens retrotrahitur, ac si ab initio adfuisset, in favorem scilicet prolis & matrimonij) etiamsi pollutorum detecto impedimento separentur, & invicem tales conjuges.

Ex *c. Gaudemus 15. h. t.* habetur, quòd infidelium filij, quamvis secundo aut quarto gradu matrimonium contraxerint, post fidem receptam, legitimi censendi sint, publicâ utilitate hoc suadente, cùm in tali casu nec impedimentum juris naturæ matrimonio illorum obsit, nec juris Ecclesiastici impedimentis teneantur, si in sua ad fidem conversione constituti, contrahant.

§. III.

Quinam in specie reputandi sint filij illegitimi?

EX *c. Referente 10. h. t.* habetur, quòd illegitimi sint, qui ex matrimonio nati sunt, cum impedimento publicæ honestatis, contracto; impedimentum enim publicæ honestatis impedimentum

dirimens est, & matrimonium cum tali impedimento contractum nullum est.

Ex *c. causam quæ 4. h. t.* habetur, illegitimam esse illam prolem, quæ ex adulterino uxoris, matrimonialiter, sed nulliter, vivente primo marito, alteri copulatæ, nata est, cùm proles talis nata sit ex matrimonio, ob impedimentum vinculi, nullo. Vide etiam *c. Causam quæ 7. h. t.* quæ videtur esse pars prioris capituli.

§. IV.

Coram quo Iudice sæculari in Ecclesiastico tractari debeat, vel possit quæstio Nativitatis, seu natalium.

QUòd coram Judice Ecclesiastico tractari, ac cognosci ea debeat, ex *c. Lator. 5. h. t. & ex c. tuam. 3. de ordi. cognit.* patet, quia causa natalium est merè spiritualis, cùm sit accessoriè annexa ipsi matrimonio, quod est spirituale, ita ut si causæ principali, quæ coram Judice sæculari legitimè mota est, incidat causa natalium, ad Judicem Ecclesiasticum hæc remittenda sit, & interim coram Judice sæculari suspensa maneat causa principalis, usque dum hæc incidens Natalium quæstio à Judice Ecclesiastico decisa sit, si tamen hæc dependeat à quæstione juris, utrùm validum v. g. fuerit matrimonium, ex quo natus est, de cujus natalibus dubitatur.

(o)

§. V.

De Legitimatione prolis illegitimæ per subsequens matrimonium.

PRolem talem, si ex solutis nata sit, inter quos tempore generationis non erat impedimentum dirimens, per subsequens suorum parentum matrimonium, quamvis hoc putativè tantùm validum sit, bonâ fide tamen & publicè contractum juxta supra dicta, legitimati, & omnia jura legitimorum obtinere, ex *c. conquestus 1. & ex c. tanta 6. h. t.* patet, (eo quod scilicet juris fictione in favorem talium liberorum subsequens matrimonium retrotrahatur ad tempus conceptæ talis prolis) & quamvis de jure civili ad legitimandam prolem talem requiratur, ut intervenerit instrumentum dotale, *Instit. de nupt. §. final.* de jure tamen Canonico, necessarium hoc non est, cùm vim hanc legitimandi jus hoc tribuat soli matrimonio. Interim tamen sicuti necessarium non est ad prolem talem legitimandam, ut immediatè matrimonium inter prolis talis parentes intercedat, sed legitima proles talis habebitur, quamvis mediatè tantùm parentes talis prolis, vel etiam in articulo mortis contrahant; & sicuti ex probabili valde sententia sufficit ad prolem talem per subsequens matrimonium legitimandam, quòd matrimonium inter tales parentes esse potuerit tempore natæ prolis (quamvis, verba juris propriè explicando, probabilius sit, quòd tempore conceptæ prolis debuerit omne abesse impedimentum dirimens ad matrimonium inter has personas contrahendum) ita

favor hîc prolem legitimandi non conceditur matrimonio postmodum contracto, si spuria fuerit, & ex damnata de jure copula generata hæc proles, prout Pontif. in *cit. c. Tanta*, expresè statuit.

§. VI.

De Legitimatione illegitimorum facta per privilegium, sive concessionem Papæ.

PEr rescriptum Principis supremam potestatem habentis, non tantùm naturales filij illegitimi, sed spurij etiam, & ex damnata copula geniti legitimari possunt, & ad omnia jura legitimorum restitui (cùm enim defectus legitimorum natalium sit tantùm juris humani, consequenter per voluntatem Principis tolli potest) & quidem à Summo Pontifice, non solùm quoad ordines Ecclesiasticos, Dignitates, & Beneficia, sed etiam quoad hæreditatis successionem in bonis temporalibus, & quoad officia sæcularia, non tantùm in terris jurisdictioni suæ temporali subjectis, sed ubique terrarum, dispensando in radice matrimonij, abrogando & revocando legem Canonicam statuentem tale impedimentum dirimens, & retrotrahendo talem dispensationem in tali casu ad initium matrimonij contracti, in ordine ad damna omnia tollenda, quæ ob illegitimitatem illata fuerunt, legitimari, saltem indirectè quoad effectus civiles, posse illegitimos, ex *c. Per venerabilem 13. h. t.* patet, cùm enim indirectè dispensare possit in radice matrimonij, ubique terrarum consequenter taliter potest.

§. VII.

De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit sæcularibus Principibus.

POtestatem legitimandi ad officia & actus sæculares esse penes Imperatorem, & alios Principes, qui in temporalibus superiorem non habent, ex *Authen. Quibus modis nat. effic. &c.* & etiam penes inferiores, ut ad certa quædam jura fiant illi habiles, prout Episcopi etiam dispensare possunt ad ordines minores, & simplicia beneficia, passim conceditur. Ad talem autem legitimationem à supremo Principe *in foro* suo expediendam requiritur primò, ut exprimatur qualitas legitimandi, utrùm scilicet naturalis ille, vel spurius sit, utrùm sit natus ex adulterio, simplici, vel duplicato; ex incestu, & quali; ex sacrilegio &c. secundò requiritur, ut fiat legitimatio talis, vocatis etiam illis, quorum interest, & in quorum præjudicium, ratione portionis legitimæ minutæ, cedere posset talis legitimatio, vel certè, vivente Patre, qui petit legitimationem, mentio fiat in tali petitione, filiorum naturalium, & legitimorum.

§. VIII.

De probatione legitimitatis Natalium.

POtest ac debet, qui asserit se legitimum filium esse, probare hoc primò, si doceat parentes suos contrahisse publicè in facie Ecclesiæ. Secundò si probet, quòd communi opinione vi-

na

niæ habebantur, quòd essent maritus & uxor. Tertiò si probet, quòd parentes se tractabant, ut maritus & uxor; & quamvis putent aliqui solam famam sufficere ad probandam legitimitatem, saltem mortuis parentibus. Negant tamen hoc alij, videatur *c. transmissa 3. h.t.* ubi assertioni parentum statur contra legitimos natales, *& c. Per tuas 12. eodem* ubi testium depositioni magis defertur, quàm famæ vicinæ, & quæ dicta sunt de probatione filiationis in *L. 2. Decret. Tit. 19. §. 7.*

TITVLVS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSINT VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

§. I.

Quinam admittantur ad accusandum Matrimonium, vel testificandum contra illud?

SI agatur contra matrimonium ad separationem thori propter adulterium, solus ad accusandum admittitur Conjux innocens, quia hujus tantùm, non autem alterius interest. Si verò agatur ad separationem vinculi matrimonialis, ob hujus scilicet nullitatem, propter impedimentum consanguinitatis v. g. primò omnium admittuntur parentes ad accusandum, & his deficientibus proximiores consanguinei, ac post hos etiam extranei, præsertim matutiores & antiquiores vicinæ; & si conjugum tantùm interfit valere, vel non valere matrimonium, vel si impedimentum sit, in quo se ipsos juvare possunt conjuges, uti est impedimentum erroris, impotentiæ v.g. soli conjuges ad accusandum admittuntur, cùm hi possint, si non velint ut conjuges, saltem ut frater & soror cohabitare. Omnes autem, qui admittuntur ad accusandum, admittuntur etiam ad testificandum, pro, vel contra matrimonium, dummodo aliàs sint idonei testes, ita tamen ut etiam Parentes & Consanguinei &c. in causa consanguinitatis v. g. testificari possint, prout sumitur etiam ex *c. Videtur 3. h.t.* (cùm tales præsertim Genealogiam suam nosse videantur, & idem possit esse testis, qui fuit accusator, aut denuntiator prout ex variis juribus *caus. 35. q. 6.* patet.

§. II.

Quinam ab accusatione Matrimonij sunt repellendi?

REspondetur, repelli debent primò ab accusando matrimonium, qui propter quæstum accusationem intentat. *c. Significante 5. h.t.* cùm talis accusatio non fiat ex bono zelo, & collusionibus obnoxia sit. Secundò repelli

bent, ad multas fraudes cavendas, qui tempore præmissæ denuntiationis scientes impedimentum, tacuerunt, nisi postmodum probent suam de denuntiationibus ignorantiam, aut jurent, quòd in notitiam impedimenti primùm post denuntiationes illas factas, & contractum matrimonium venerint, neque quidquam malitiosè contra matrimonium objiciant. *c. Cùm in tua 6. h.t.* Sunt autem tres casus, in quibus regulariter præsumitur ignorantia eorum, quæ palam fiunt in civitate. Primò si quis existat tum temporis extra Diœcesin. Secundò si quis tunc erat in tenera adhuc ætate. Et tertiò si ex infirmitate patiebatur defectum usûs rationis.

§. III.

Proponuntur & resolvuntur nonnullæ quæstiones occurrentes circa tria capitula hujus Tituli.

VIdeantur c. Relatum 1. *h.t. c. à nobis 2. eodem.* & *c. Insuper 4. eodem*, quæ rectius etiam videri possunt apud Auctor. quàm ut eorum mens hic referatur.

§. IV.

Quis sit Iudex competens causarum matrimonialium?

TRiplices sunt causæ matrimoniales; quædam sunt omnino politicæ, seu civiles, ut de dotibus, hæreditatibus, & successionibus &c. & hæ ad sæculares, seu politicum Magistratum pertinent, uti probat illius jurisdictio. Quædam sunt purè spirituales, ut de partibus Sacramenti, de benedictione sacerdotali &c. & hæ pertinent ad Ecclesiasticum Magistratum. Quædam sunt partim spirituales, ut de gradibus Consanguinitatis, divortiis, & impedimentis &c. & hæ possunt quidem ad sæcularem Magistratum pertinere, præsertim, si tantùm quæstio facti sit, semper tamen cum subordinatione ad Ecclesiasticum Magistratum, prout in Tridentino *Sess. 24. can. 12.* definitum est, (cùm matrimonium novæ legis sit Sacramentum) & quidem ad Episcopum, vel alium inferiorem Prælatum, ex illius delegatione, vel ex privilegio, quia causæ matrimoniales inter arduas numerantur, ut sæpe dictum.

TITV.

TITULUS XIX.

DE DIVORTIIS.

§. I.

An & quâ ratione licitum sit conjugi instituere divortium ob alterius adulterium.

DIvortium, de quo potissimùm in hoc titulo agitur, non est dissolutio matrimonij quoad vinculum, qualis dissolutio fieri potest ob impedimentum ditimens perpetuum inter Conjuges putativos intercedens, sed est separatio conjugatorum quoad thorum, & cohabitationem &c. ita ut manente vinculo conjugali inter legitimè matrimonio conjunctos, sibi tamen nec in thoro, nec in domo cohabitare teneantur taliter conjugati, quale divortium inter conjugatos fieri posse ab innocente, ob adulterium, aut illicitum concubitum cum altera persona ab altero conjuge commissam (si moraliter certus sit innocens conjux de talibus ab alio conjuge commissis) ex sacris literis etiam patet *Matth. 5. v. 32. & ex c. Significâsti 4. h. t.* neque enim frangenti fidem, fidem innocens tenetur servare: si tamen, quæ innocens prius fuerat, & à marito v. g. ob adulterium hujus discessit, postea & ipsa adulterium committat, tenetur ad priorem maritum redire, & eidem matrimonialiter cohabitare, quia censentur in tali casu parta delicta mutuâ compensatione tolli *c. penult. de adulte. junctâ Gloss. in notatis. & c. ex literis 5. h. t.*

§. II.

An, & in quibus casibus non liceat divortium instituere propter conjugis adulterium?

EX triplici potissimùm capite non potest institui divortium ob conjugis adulterium. Primò scilicet, quia uterque conjux ejusdem criminis reus est, ob mutuam delictorum compensationem, ut dictum. Secundò, si culpâ vacet adulterium, quia ibi nulla est culpabilis fidei violatio, separatio locum non habet. Tertiò denique, si conjux innocens injuriam sibi per adulterium illatam expressè, vel tacitè (ut si conjux innocens conscius adulterii alterius, sponte, & omnino liberè copulam carnalem cum adultero conjuge habeat, aut alios actus conjugibus concessos admittat) remisit, & quasi condonavit.

§. III.

An, & quâ ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati unus vel uterque relabatur in adulterium, possint denuo divortium instituere?

POsse iterum ab innocente, si post reconciliationem alter eorum, in adulterium

terium relabatur, divortium instituì, ratio & auctoritas supra relata probat, quia præcedens venia, & reconciliatio ad præterita quidem delicta, non autem ad futura se extendit. Sicuti tamen communiter & per se non tenetur in conscientia separare se ab adultero innocens, cùm separatio talis permissa quidem sit à Christo, non tamen præcepta, & possit innocens quocunque tempore adulterum v. g. dimissum repetere, modò neuter conjugum statum mutaverit; ita, si innocens priùs post sententiam divortii latam, adulterium committat, ex probabili sententia non tenetur redire ad conjugem, à quo propter hujus adulterium, per sententiam separatâ pars ista fuit, cùm per sententiam divortii liberata sit hæc pars priùs innocens, ab obligatione cohabitationis matrimonialis, & alter nullum jus habeat repetendi conjugem, cùm per adulterium, post sententiam separationis latam, non censeantur compensari delicta.

§. IV.

An vir possit dimittere uxorem sine judicio Ecclesiæ etiam propter publicum ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?

REctiùs fortassis hæc quæstio mota fuisset *in Tit* 14. *supra*, ubi actum est de consanguinitate & affinitate, quia tamen in *hoc tit. c. Porro 3.* Pontifex hanc quæstionem decidit, placuit Auctori Method. hîc eam referre; respondet ergo *in cit. c.* Pontifex, absque judicio Ecclesiæ talem non posse propriâ auctoritate uxorem dimittere,, cum qua matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit (ob reverentiam scilicet tanti Sacramenti) etiamsi impedimentum illud notorium (publicâ scilicet famâ) quia multa dicuntur notoria, eò quòd publica de illis fama sit, quæ tamen notoria non sunt; & hinc *cap. subsequens, Significâsti,* ubi dicitur, cogi non debere eum ad conjugem recipiendam, quam propter adulterium notorium, sine auctoritate tamen Ecclesiæ, dimiserat, non contradicit priori *cap. Porro,* cùm in posteriore capitulo notorium dicat, quod nulla tergiversatione negari, aut excusari potest, in priore verò capitulo, notorium, non omne dubium, & in contrarium exceptionem, excludat.

§. V.

Virùm, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresin, vel Apostasiam à fide, alterius conjugis, unus Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat reconciliari seu ad eum redire?

QUòd possit propter lapsum in hæresin, vel Apostasiam à fide alterius conjugis, si pertinax pars hæresi innocens conjux divortium facere, ex *Apostolo Paulo ad Titum 3. & ex c. Quidam 2. h. t.* ac pluribus aliis juribus patet; si enim in carnali adulterio, favor hic separationis faciendæ concessus est innocenti, negari non debet propter adulterium spirituale; & quamvis propter alia conjugis nocentis crimina non possit divortium celebrare innocens conjux, id colligitur ex *cit. c. Quæsivit,* utrumque

que tamen hoc tam carnale, quàm spirituale adulterium excipitur, illud quidem ob fidem thori fractam, hoc ob periculum perversionis. Quòd si tamen uxor à viro in hæresin lapso, propriâ auctoritate divertit, compelli potest, ut ad eam, & fidem iterum amplectatus, redeat; si verò per judicium Ecclesiæ ab eo separata fuit, compelli non potest, ut ad eum conversum redeat, *c. Deilla 6. h. t.* posito quòd religionem ingressa, & professa fuerit (ut ne scilicet textus *hujus c. Deilla*, & sequentis capituli contradicant sibi) quod facere liberè potest.

§. VI.

An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjugum fidelium in hæresin vel infidelitatem lapso, ita etiam si unus ex infidelibus conjugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugii & conversus aliud matrimonium inire possit?

Respondetur per hoc, quòd unus fidelium in hæresin vel infidelitatem labatur, non dissolvi vinculum matrimoniale, ut ex dictis jam patet, patet tamen etiam ex *c. Quanto 7. h. t.* quòd si ex conjugibus infidelibus, alter ad veram fidem convertatur, & transeat, altera in sua infidelitate permanente, & vel omninò non, vel non sine blasphemia divini nominis cohabitare volente, vel ut pertrahat conversum ad peccatum mortale, ac pervertat, poterit conversus, ad secunda vota transire, relictâ pertinaci & perversâ conjuge, in sua infidelitate; quod hodie etiam in eo casu præceptum est, quo infidelis conjux cohabitare vellet conjugi fideli, etiam sine injuria creatoris, & sine inductione ad peccatum grave, ob periculum saltem seductionis, sive deinde hoc subsit ex propria fragilitate, sive ex malitia infidelis, concedente domino hanc matrimonii dissolutionem in favorem fidei. Probabilius tamen est, quòd matrimonium in tali casu fidelis taliter conversi cum infideli non dissolvatur ipso jure, per solam conversionem, sed tum demum, quando conversus aliud matrimonium inivit, quia si velit relicta in sua infidelitate uxor v. g. sequi postea maritum, & ad fidem etiam converti, vel saltem cohabitare illi sine injuria creatoris, & sine inductione ad peccatum mortale, tenetur eam fidelis maritus, si nondum alias nuptias contraxit, recipere, in baptismo enim non conjugia, sed crimina solvuntur.

§. VII.

Proponuntur & resolvuntur aliæ quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum.

EX *c. Gaudemus 8. h. t.* habemus primò, quòd infideles in gradibus à jure Canonico tantùm prohibitis matrimonialiter conjuncti, non debeant à se invicem separari, si postmodum ad fidem convertantur, cùm illi in sua infidelitate constituti legitimè contraxerint, nullo impedimento, purè Canonico, eorum matrimonia dirimente, eò quòd Ecclesia nullam in illos habeat tum temporis jurisdictionem, & eorum in infidelitate contracta matrimonia, verissimum

mum fiat Sacramentum, per baptismum, ab illis susceptum, quamvis nullus novus expressus consensus in hoc Sacramentum interveniat.

Secundò habemus ex *cit. c. Gaudemus.* quòd infideles ad fidem conversi, si plures priùs in sua infidelitate habuerint uxores, primæ adhærere debeant, dimissis aliis, quia nulli unquam licuit plures simul habere uxores, nisi, cui divinâ revelatione hoc fuit concessum, prout in antiqua lege concessum legimus Patriarchis.

Tertiò habemus ex *eodem c. Gaudemus.* quòd Paganus, si repudiatâ suâ uxore, ad fidem conversus aliam duxerit, cùm tamen illa ad fidem etiam conversa maritum sequatur, repudiatam talem in infidelitate uxorem recipere debeat in matrimonij consortem, & ab illa, quam post repudiatam primam duxerat, recedere, etiamsi hæc repudiata cum alio jam contraxisset, cùm enim hoc legis Evangelicæ tempore libellum repudij dare nulli ex lege Divina concessum sit, consequenter nulla fuit repudiatio illa, sed vinculum legitimè contracti matrimonij indissolutum permanebat, ergo si ad fidem utraque pars convertatur, ad se invicem, ut veri conjuges redire debent, non obstante, quòd in infidelitate alia matrimonia contraxerint, quæ ob vinculum prioris matrimonij nondum dissolutum, nulla fuerunt.

§. VIII.

An Ecclesia dispensare possit, ut infideles conversi ad fidem contrahere possint matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti?

PRohibetur quidem à Pontifice in *c. Deus qui 9. h. t.* ut ne tales decipiens, postquam fidem Christianam susceperunt, sibi matrimonialiter copulentur; quodsi tamen in infidelitate adhuc positi talia matrimonia cum uxoribus fratrum suorum contraxerunt, non prohibet illos manere in suo conjugio, & hoc uti, si tamen fratres illi sine prole ex tali conjuge decesserint, quod juxta legem Mosaicam antiqui testamenti Judæis licebat, ad hoc etiam extendente Ecclesiâ.

§. IX.

Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum.

EX dictis, & exc. *si qua 3. h. t.* jam patet, quòd mulier tali crimine in pœnam commissi viricidij omni deinceps matrimonij contrahendi post mortem sui mariti, ita ut non tantùm uxoricidium, sed etiam viricidium impediamentum impediens, de antiquo jure sit, hodierna tamen consuetudo non observat hoc impedimentum impediens, modò non interveniat impedimentum criminis dirimens matrimonium cum illo, qui in necem innocentis Mariti cum conjuge machinatus est.

§. X.

§. X.

An propter alias præterea causas divortium inter Conjuges possit institui?

TEmporale divortium, sive ad tempus separationem à Conjuge, donec emendetur v. g. potest conjux propriâ etiam auctoritate facere, si de salute animæ suæ graviter periclitetur, ob multam & gravem ad varia peccata inductionem, si ob sævitiam viri meritò timeat grave corporis periculum ex cohabitatione, si perpetuæ & graves inter eos sint rixæ, quæ nimiùm molestam reddunt cohabitationem, si alter conjux sit omnino furiosus, aut leprâ vel alio morbo contagioso infectus &c.

TITVLVS XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

§. I.

An & qualis donatio inter Conjuges sit invalida? & in quibus casibus sit valida & licita, vel prohibita?

DOnatio inter Conjuges alia simplex est, quæ fit ex mera donantis liberalitate; alia fit ob causam aliquam, qualis est donatio propter nuptias, quæ fit à marito uxori propter matrimonium, in compensationem dotis sibi datæ. Donatio simplex inter virum & uxorem, constante matrimonio facta, ordinariè invalida est (ne mutuus amor inter conjuges venalis videatur, & refrigescat, si donationes cesserint) ita tamen, ut morte donantis, nisi expresè vel tacitè revocata fuerit à vivente donante, prout liberè revocare potest, confirmetur; & quamvis alii contractus inter conjuges valeant, venditio v. g. permutatio &c. cùm æquivalens rei v. g. venditæ pretium pars altera obtineat, uti & legatum, quod refertur in tempus dissoluti matrimonij, simplex tamen donatio, ex qua pars una pauperior, cum diminutione v. g. sui patrimonij, quod de facto habet, altera verò locupletior evadit, firmitatem non habet, ut ait Pontifex in *c. ult. h. t.* (censetur autem omnino revocari talis donatio, ut nec morte donantis confirmetur, si divortium inter Conjuges fiat, nisi aliunde constaret, velle donantem non revocatam per hoc donationem; si alteri eadem res vendatur, legetur, donetur,

pignori detur &c. si conjux donatarius mores mutet, in detrimentum donantis. Si prius moriatur donatarius, & quintò denique, ut multi volunt, si donatario ante mortem donantis rei donatæ non fuit facta traditio. Plura de his vide apud Civilistas, qui plures etiam casus afferunt, in quibus simplex etiam donatio virum inter & uxorem, stante matrimonio, facta, valet.

§. II.

Quænam præterea donationes inter Conjuges valeant, vel non?

PRimò validæ sunt factæ inter conjuges donationes remuneratoriæ, quia remuneratoria donatio non est merè liberalis donatio, & non fit merè gratis, sed in compensationem præstiti alicujus obsequij, & meritorum intuitu &c. ergo per talem donationem non fit venalis amor mutuus mattimonialis &c.

Secundò valida est donatio mortis causâ facta, ita tamen ut non transferatur rei taliter donatæ, & traditæ dominium in donatarium, donec mors donantis intervenerit, & semper donatio talis revocari possit, ne sub nomine donationis inter vivos veniat.

Tertiò valida non est donatio, quæ fit inter putativos tantùm Conjuges, si tamen bonâ fide legitimum suum matrimonium putent, quia ut lex ait, *non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit.* Si tamen vel uterque conjux sciat matrimonium suum esse nullum, vel donatarius saltem nullitatem talis matrimonij sciat, donans verò sit in bona fide validi matrimonij, tunc in priore casu donans quidem repetere non potest rem donatam, neque tamen hæc donatar acquiritur, in pœnam scienter & rasi contracti matrimonij, sed filiis ea vindicare sibi potest; in posteriore ver casu donatio nulla est, & domin ejus hæredibus res donata testim dote, quia ob errorem donantis, conferri jus in tali donatione non censetur inv ven sse. Quòd si verò donans sciat qu dem nullitatem sui matrimonij, dona tarius tamen nesciv it, sed bonâ fide putativit validum illud esse, legum ejusdem tali parti factum valet, & proba biliter etiam donatio, ita ut filius in ill casu immiscere se non possit, eâm argumentum ab ultimis voluntatibus ad alios contractus (cæteris paribus) valere. Vide Civilistas.

§. III.

Quibus modis donatio invalida inter conjuges confirmetur?

TRibus modis de jure Canonico confirmari talem donationem de fo validam, communiter tradunt doctores primò per juramentum tali donatio de non revocanda ea, additum, enim tale juramentum servari pos dispendio æternæ salutis, & donatione tales inter virum & uxorem non tam tione boni publici prohibitæ sint, præcisè ratione privati Conjugum bon consequenter hi suo jure cedere pos & juramentum illud servari debet. S cundò confirmantur tales donationes mortem naturalem donantis, nisi ant mortem expresè vel tacitè revocata fu set, ut dictum §. 1. ubi aliæ etiam con

dictum

ditiones videri possunt ad hanc confirmationem requisitæ. Tertiò confirmantur etiam per mortem civilem donantis, prout videre est apud Civilistas.

§. IV.

Quanam præterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo.

DOnata propter nuptias à marito uxori, si postea ob impedimentum dirimens matrimonium reperiatur nullum, restitui marito debent, cùm nec dos, nec donatio propter nuptias in tali casu nullius matrimonij locum habeat. *c. Et si necesse sit 5. h. t.* Videatur etiam *c. Nuper 6. h. t.* ubi quæritur, quantum, & quid de Terra, cujus usum fructum quis habet, aut, quæ in feudum ipsi concessa est, uxori suæ in dotem, aut donationem propter nuptias dare possit.

§. V.

De restitutione Dotis.

SI matrimonium ex licita causa, & sine culpa uxoris separatum fuit, dos est restituenda uxori, ut habetur in *c. Mulieres 1. h. t.* cùm enim dos sit accessoria matrimonio, vel certè ad sustinenda matrimonij onera detur, in tali autem casu vel nullum sit matrimonium, ob impedimentum dirimens, vel saltem quoad thorum & cohabitationem separatum sit, consequenter vel nullus erit locus dotis constituendæ, vel nulla necessitas, sed in priore casu nullius matrimonij tota dos uxori restituenda est, & in casu posteriore divortij facti, restitui debet, quantum à marito commodè potest. Quòdsi tamen scienter cum impedimento dirimente contrahere tentaverunt, in pœnam taliter attentati matrimonij fisco dos acquiritur. Quin imò dissoluto per divortium matrimonio, omnia etiam bona seu lucra, quæ constante matrimonio communiter utrique parti acquisita fuerunt, ex donatione v. g. ex hæreditate, delegato, utrique communiter factis, per emptionem ex communibus utriusque bonis factam &c. æqualiter inter eos dividenda sunt *c. Significavit 2. h. t.* (cùm matrimonium sit consortium omnis vitæ & Divini ac humani juris communicatio) nisi consuetudo loci aliud jubeat, aut respectu uxoris turpis quæstûs præsumptio.

Judex tamen Ecclesiasticus, qui cognovit de matrimonio, potest & debet etiam simul de dote cognoscere *c. deprudentia 5. h. t.* Quamvis enim dotis causa in se sit merè læcularis, & inter personas Laicas ad læculares Judices pertineat, si principaliter de ea agatur, si tamen incidenter tantùm de ea agatur, & accessoriè dependenter à valore matrimonij, potest etiam Iudex Ecclesiasticus, qui de matrimonio cognovit, de dote cognoscere, & solutionem aut restitutionem illius præcipere.

§. VI.

De amissione dotis propter adulterium uxoris.

AMittere mulierem propter adulterium dotem, & donationem propter nuptias, vel ejus pretium, ac æstimationem, eaque post sententiam Judicis virum lucrari ex *c. Plerumque 4. h. t.* probatur, quamvis putativum tantùm

matrimonium, bonæ tamen fidei, ex utraque parte fuerit, nisi tacitè saltem, actionem ad petendum divortium, & privationem dotis remiserit maritus v. g. aut liberis legitimis ex matrimonio habitis ea acquirantur.

§. VII.

An viro, qui ad inopiam vergit, ac petit dotem, ea tradenda sit sub cautione.

QUamvis uxor, si maritus vergat ad inopiam etiam sine sua culpa, vel incipiat dissipare bona sua, iisque malè uti, possit non tantùm agere contra maritum, ac dotem repetere, sed multò magis contra eum, dotem petentem excipere, quia periculum est, ne in his casibus dos consumatur; si tamen cautionem idoneam præstet (fide jussione scilicet vel pignoratitiam de dotis securitate) potest hæc illi tradi, vel si cautionem idoneam præstare non possit, apud mercatorem aliquem per Judicem deponi, à quo maritus tantum honestè accipiat, quantum ad ferenda onera matrimonij est necessarium: ut habetur in c. *Per vestros 7. h. t.* ut ne scilicet ea omnino marito subtrahatur non sine damno & præjudicio tam illius, quàm uxoris, in adulteria incidentium. Vide plura de dote apud Civilistas, ad quos potissimùm hæc materia spectat.

TITULUS XXI.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

§. I.

An Conjux dubius de morte alterius Conjugis possit transire ad secundas nuptias?

POst mortem primæ Conjugis, non tantùm secundas, sed etiam post mortem secundæ conjugis, tertias & post mortem hujus quartas & ulteriores nuptias licitas esse, certa Catholicorum sententia docet, prout constat etiam ex *Apostolo c. 7. ad Romanos.* Ut autem hic transitus liceat, debet constare, & moralis certitudo haberi de morte alterius Conjugis, prout dictum supra *in tit. 1. hujus libri sect. 5. §. 2.* In ut. quamvis bonâ fide contraxerit matrimonium, sufficientem, ut putabat, de morte prioris Conjugis certitudinem habens, si tamen postea certior fiat de impio Conjugis, statim, quam secundò contulerat, relinquere debeat, ne in adulteria & pœnas adulterorum incidat, excommunicationis etiam censurâ cogendus, ad priorem ut redeat.

§. II.

§. II.

An si Mulier post mortem viri transeat ad secundas nuptias intra annum luctûs, incurrat infamiam, vel alias pœnas juris.

QUòd de jure Canonico mulier, post mortem viri ad secundas nuptias transiens, intra annum luctûs, nullam incurrat infamiam, ex *Apostolo* habetur, *& ex c. super illa 4. & c. Cùm secundum 5.* quidquid sit de legibus civilibus, quæ quoad hanc infamiam correctæ videntur. Inter alias pœnas à Iure civili statutas secundò nubentibus, distingui debet utrùm scilicet illæ statutæ sint præcisè in odium secundò nubentium intra annum luctûs, vel utrùm decretæ sint in favorem filiorum prioris matrimonij; illæ per jus Canonicum sunt abrogatæ, cùm enim prohibitio matrimonij intra annum luctûs sit abrogata, consequenter etiam pœnæ ei annexæ sunt abolitæ, cùm sublato principali, cadere etiam censeatur accessorium: alia verò, quæ statuta sunt in favorem liberorum prioris matrimonij, & propriè loquendo non dici debent pœnæ, neque tantùm cadunt in secundò nubentes intra annum luctûs, sed etiam observari debent circa secundò nubentes post annum luctûs, in utroque foro tam Canonico, quàm Civili, suum robur obtinent, cùm per ea favor quidem liberorum attendatur, libertas tamen contrahendi matrimonij non tollatur. Vide Civilistas, vel Sanchezium in suis de matrimonio libris fusè de his rebus disputantem.

§. III.

An secundæ Nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat sacerdos benedicens?

BEnedictiones nuptiales à proprio viri vel mulieris contrahentium Parocho, vel ab alio Sacerdote, cum illius licentia fieri debere, & recipi ex præcepto, satis ex Tridentino *Sess. 24. c. 1. de Refor. mat.* §. *Præterea* patet, & ex plurib⁹ juribus antiquorum Decretorum, ac continua praxi & consuetudine Ecclesiæ. Secundæ tamen nuptiæ non benedicuntur, si uterque benedictionem jam recepit, vel saltem una persona jam prius benedicta, secundas nuptias contrahens. *c. Capellanus 1. & c. Vir autem 3. h. t.* neque enim benedictio nubentium iterari debet, ne fiat prioti Sacramento injuria, & quod indecens sit, ut solemnes benedictiones iterentur. Pœna autem, quam incurrit Sacerdos secundas nuptias benedicens est suspensio ab officio & beneficio, à Judice imponenda, uti desumunt communiter AA. ex *c. 1. citat.* vel arbitraria pro loci consuetudine & qualitate delicti, Videtur tamen hac in materia loci attendenda consuetudo, juxta quam tum tantùm videtur secundarum nuptiarum benedictio prohiberi, quando uterque conjux illam jam accepit in primis nuptiis.

LIBER

LIBER QUINTUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

DE ACCUSATIONIBUS, INQUISITIONIBUS ET DENUNTIATIONIBUS.

§. I.

Quid sit accusatio, & quæ sit forma, sive quæ conditiones ad eam requirantur?

ACcusatio est *alicujus criminis apud Iudicem competentem ad vindictam publicam legitimè facta delatio.* Est autem accusatio alia publica, quæ scilicet tendit ad vindictam publicam criminis, ad pœnam scilicet corporalem, vel pecuniariam, fisco publico applicandam, uti descriptio modò allata insinuat; alia est privata, quæ fit ob privatam injuriam vindicandam, & ad pœnam parti læsæ applicandam. Ad utrumque spectato jure communi requiritur, primò ut fiat in Libello scripto (quamvis hodierna consuetudo sufficere putet, verbalem etiam accusationem, coram Notario, eam in scriptum redigentem factam.) Secundò requiritur ut exprimatur annus, & dies oblati Libelli, nomen Accusatoris, & accusati, nomen Judicis, species delicti, super quo accusatoris intentio fundatur, locus & tempus delicti commissi, sive mensis & annus, ut de competentia Judicis v. g. accusatoris &c. aut de incertitudine aliqua possit fieri postmodum exceptio. Tertiò ut fiat subscriptio accusatoris, qua se inscribat ad pœnam talionis, sive talem, si non probaverit accusationem, & promittat, se illam prosecuturum, usque ad finem, ad refrænandam temeritatem accusatorum (quamvis hodierna consuetudine de jure civili, nulli emolumento, vel per simplicem querelam, admittitur, nec scriptura, nec inscriptio necessaria est, ad Judicem punienda crimina deferantur) & in jure Canonico adhuc locum habet, si per viam accusationis procedatur, *c. Super his 16. & c. Quadam 24. h. t.* nisi etiam de hoc jure obtinentem v. g. materiæ, aut ex alio capite de

capite, de quibus *Glossa in cit. cap. super his V. oportet*, aut quòd per modum simplicis querelæ procedatur, nulla sit necessaria inscriptio.

§. II.

Quinam ad accusandum admittantur, & qui ab eo repellantur?

GEneraliter loquendo non tantùm ad suam, suorumque injuriam prosequendam, quilibet accusare potest, sed etiam ad vindictam publicam, nisi specialiter & expressè reperiatur jure prohibiti, qualiter prohibentur primò Clerici accusare criminaliter ad vindictam publicam Laicos, non tantùm ob irregularitatis periculum, si pœnâ sanguinis afficiatur accusatus, sed quòd reverentia statûs etiam exigat, his odiosis litigiis, & minùs laudabilibus accusationibus se non immiscere; Si tamen accusando suam, suorumque, vel Ecclesiæ suæ injuriam prosequatur, nullum periculum subit irregularitatis incurrendæ, etiamsi accusatus pœnâ sanguinis afficeretur, modò contra protestetur talis accusans Clericus, quòd hic & nunc non velit agere ad vindictam publicam, sed ad suum tantùm, aut suorum, aut suæ Ecclesiæ interesse.

Secundò prohibentur Laici de crimine ad vindictam publicam accusare Clericos *c. Cum §. 10. h. t.* tum propter reverentiam, quæ a Laicis debetur Clericis, tum quòd sæpius præsumi possit, ex odio, quo Laici in Clericos feruntur, provenire talis accusatio. Tertiò prohibentur ob defectum ætatis, pupilli v. g. quartò ob sexus verecundiam, & fragilitatem, fœminæ. Quintò infames & criminosi, juris quidem infamiâ infames ab utroque jure repelluntur, facti tamen infamiâ infames, saltem de jure Canonico. Sextò repelli etiam potest ab accusando excommunicatus majore excommunicatione. Septimò Liberi contra parentes ad accusandum non admittuntur, uti & liberti contra suos patronos, ob reverentiam scilicet, quæ his ab illis debetur. Octavò non admittuntur contra Christianos ad accusandum pagani & Gentiles, nec hæretici contra Catholicos, nec pauperes (nisi honestæ vitæ hic sit) nec accusati criminaliter, ad reaccusandum suum accusatorem, pendente accusatione; uti & plures alij, de quibus tamen sæpe conceditur, quòd in criminibus exceptis læsæ, v. g. Majestatis, Simoniæ &c. aut si suam, suorumque injuriam prosequantur, ad accusandum admitti possint & debeant.

§. III.

Qua ratione repellatur quis ab accusando ob inimicitiam.

INimicitia, quam quis habet cum altero, si gravis est, ab accusando ordinariè repellit, (eò quòd talis potius vindictæ causâ, quàm justitiæ zelo ad accusandum moveri videatur) non tantùm eum, qui talem inimicitiam gerit, sed etiam ei cohabitantes, familiares, sæpius cum talibus inimicis conversantes, qui pro inimico testimonium tulerunt, ob affectionem scilicet nimiam, quam præsumuntur ad invicem habere, & hinc non tantùm ab accusando repelluntur,

sed etiam ab exceptione voluntaria & spontanea, si contra talem inimicum excipiant. *c. Meminimus 13. h. t.*

§. IV.

An Monachi seu religiosi possint criminaliter accusare suum Prælatum.

REspondetur affirmativè, juxta *c. Ex parte 11. h. t.* quia taliter accusando censetur Religiosus procurare utilitatem Monasterij, cujus interest non habere Prælatum malum, ita ut, si proprium peculium non habeat accusator, ex rebus Monasterij expensæ ad litem talem suppeditari debeant. Sicuti autem ab obedientia accusati non absolvitur per talem accusationem accusator, ita nec admitti debet ad accusandum, nisi post præcedentem summariam causæ cognitionem, ut appareat, quo zelo ad accusandum moveatur, alios verò extraneos accusare non possunt Monachi, nisi Monasterij interest, & licentiam habeant Prælati.

§. V.

An Iudex ex officio repellere possit Accusatorem inhabilem, seu non idoneum, etiamsi pars nihil contra illum excipiat?

REspondetur affirmativè juxta *c. Si legitimus 1. h. t.* & hinc ante omnia inquirendum videtur de habilitate personarum, quæ litigare volunt in judicio; & quamvis Judex ex officio in bonum reipublicæ repellere possit tales inhabiles, non potest tamen Episcopus familiares suos, qui ipsum accusare volunt, per exceptionem criminis repellere, si ea, antequam se ab eis accusandum cognosceret, à sua familiaritate non amovit, aut videatur jam reprobare eorum mores, quos priùs approbavit. *c. Nulli 1. h. t.* tamen nec per officium Judicis, nec per exceptionem accusati repulsus fuit ab accusando inhabilis de se accusator, processus accusationis tenet, & effectum habebit, ut testatur communis opinio.

§. VI.

An quis obligetur ad accusandum, & utrùm accusator desistere possit ab accusatione inchoata?

AD primam quæstionem 1. posse interdum contingere, ut si crimen in spirituale, vel temporale damnum Reipublicæ vergat, quod per judicialem seu canonicam denuntiationem 2. aliter averti non potest, ad accusandum obliquis teneatur, si crimen legitimè probare possit, ne suspicioni calumniæ objiciat (cùm pars teneatur, etiam cum proprio incommodo aliquo, bono communi prospicere) de aliis verò criminibus, quæ non tendunt in damnum publicum Reipublicæ, nemo cogitur invitus accusare.

Ad secundam quæstionem 1. posse quidem accusatorem ante litem inchoatam, in causa criminali, ab accusatione desistere, casu quo accusare non reputatur: non posse tamen licitè post litem inchoatam, per Libelli oblationem, sine consensu Iudicis, sæpe ipsius etiam Reo (quia post cœptam accusationem obligatus manet ad probandum, vel ad pa-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nam subeundam) nisi postmodum se errâsse deprehendat, falsò putando reum esse criminis alterum, qui tamen non est; ita tamen, ut si semel ab accusando destitit, non audiatur amplius, si de eodem crimine reum accusare postmodum velit. *c. Licet. 14. h. t.*

§. VII.

De personis, quæ criminaliter accusari possint, vel non possint.

GEneraliter loquendo, omnes delinquentes, de criminibus quibuscunque accusari possunt, tam liberi, quàm servi, sine sexûs differentia, tam puberes, quàm impuberes, modò usum rationis habeant ad delinquendum, nisi vel ratione absentiæ, vel ratione supremæ dignitatis, vel saltem ad tempus accusari prohibeantur (bono publico generalitatem illam exigente) ita tamen, ut accusatus de aliquo crimine, & postmodum absolutus, non possit de eodem hoc crimine iterum accusari. *c. De his 6. h. t.* ne semper in periculo versetur suæ innocentiæ impugnandæ accusatus, & absolutus, nisi tantùm ab observatione judicii absolutus fuisset, propter ineptitudinem libelli, aut illegitimum accusatorem, quo in casu alius accusator admittitur; prout etiam admittitur alius accusator de eodem crimine, si probaverit primum cum accusato collusisse, & sic absolutionem obtentam fuisse; aut si suam, suorúmque injuriam prosequatur secundus accusator, & probet, saltem per juramentum primam accusationem se ignorâsse; vel si criminaliter ad vindictam publicam agat secundus accusator, cùm primus tantùm civiliter ad proprium interesse egerit, &c. plures casus videri possunt apud Auctorem h. §.

§. VIII.

An in causis & judiciis criminalibus Procurator admitti possit, ac debeat?

REgulariter non admittitur Procurator, si criminaliter agatur, ad accusandum (quamvis enim pœna talionis in accusatore deficiente hodie non sit in usu, puniri tamen potest juxta arbitrium judicis, accusator calumnians aut deficiens) imò nec ad defendendum admittitur. *can. 2. cau. 5. q. 3. & c. Veniens 15. junctâ Glossâ V. criminali h. t.* si agatur ad pœnam capitalem vel aliam corporalem, quam reus, si de crimine condemnetur, subire debet, ne judicium tale reddatur elusorium. Ad excusandam tamen principalis absentiam, & dilatorias exceptiones opponendas, quæ ante litis contestationem proponuntur, admitti potest, ut ex *cit. c. Veniens* colligitur. Prout etiam admitti potest in causis criminalibus, in quibus non infligenda venit pœna corporalis, sed pecuniaria, relegationis, incarcerationis, aut alia similis; vel si ob impossibilitatem facti, aut juris impedimentum, reus principalis per se comparere coram Iudice non potest. Videantur alii casus apud Auctor h. §.

§. IX.

De modo procedendi observando in judicio criminali accusatorio.

SI utraque pars tam accusator, quàm reus, sit præsens in judicio, eodem modo proceditur in causa criminali, quomodo in Civili, nisi quòd in libellis

accusatoriis, non sit necessaria conclusio ad certam pœnam, ut alibi dictum, & evidentiores requirantur probationes in criminalibus, ac major reo concedatur defendendi suam causam libertas, etiamsi appareat, eam injustam esse, etiam postquam in causa conclusum est. Quomodo autem contra reos contumaciter absentes in causis criminalibus procedatur, de jure Canonico, ab ea potissimùm distinctione dependet, utrùm lis contestata fuerit, vel utrùm non fuerit; si contestata jam fuit, potest communiter contra reum contumaciter absentem, si de delicto liqueat, ad sententiam condemnatoriam procedi, si sententia in absentem executioni mandari possit, prout est sententia privationis, depositionis, suspensionis ab officio, &c. Si verò lis contestata non fuit, vel non liquet de delicto, nec ad testium receptionem, nec ad sententiã condemnatoriam procedi potest, ne pars inaudita condemnetur, sed per excommunicationis censuram ad comparendum cogi potest, & si intra annum non comparuerit, pro victo habebitur.

§. X.

De effectibus accusationis, & pœnis Reo imponendis.

PRincipalis effectus est accusationis, ut reo legitimè victo vel ordinaria pœna, & certa, à jure statuta, vel alia condigna, arbitraria, & extraordinaria, per judicis sententiam condemnatoriam infligatur, prout variæ pœnæ hoc etiam titulo pro variis delictis feruntur; ubi in *c. Omnipotens 4. h. t.* etiam ille effectus pœnalis accusationi refertur, quòd accusatus, vel denuntiatus, ad honores seu dignitates promoveri non possit, sive deinde sint illæ Ecclesiasticæ, sive sæculares (cùm ex tali accusatione, vel denuntiatione, saltem existimatio ejus hominis sit gravata) nisi per ipsum non steterit, quominus per annum causa decisa fuerit, hoc enim in casu post annum promoveri potest.

§. XI.

Qualiter accusatore non probante, vel non comparente, reo infamia de crimine indicenda sit purgatio Canonica?

VIde de hoc *c. Accusatus 23. h. t.* & quæ infra *tit. 34. de purgatione Canonica* dicentur.

§. XII.

Quibus modis tollatur & extinguatur accusatio criminalis?

TOllitur primò per præscriptionem, post elapsum tempus viginti annorum, à die commissi criminis, quo tempore regulariter & ordinariè præscribitur omnis accusatio criminalis, si delictum semel patratum, totum jam consumatum fierit, & non habeat continuam successionem, uti habet crimen hæresis, apostasiæ, matrimonii contra SS. Canones contracti, &c. quibus in casibus præscriptio locum non habet, nisi à tempore cessantis criminis.

Secundò extinguitur accusatio criminalis per mortem accusatoris ante latam sententiam, ita ut hæredes eam prosequi non possint, sed Iudex tantùm ex officio.

Tertiò

Tertiò extinguitur per mortem rei delinquentis, ita ut ad pœnam corporalem hæredes rei condemnati non teneantur, nec ad pecuniariam fisco applicandam, si reus ante sententiam condemnatoriam criminis moriatur, nisi inter excepta crimina numeretur illud, de quo reus accusatus est, quo in casu etiam lite non contestatâ cum defuncto, contra hæredes proceditur; vel ex delicto civiliter tantùm conventûs fuerit, ad pœnam pecuniariam parti læsæ applicandam, quo in casu iterum hæredes ex bonis defuncti tenebuntur.

Sectio II.

De inquisitionibus.

§. I.

De inquisitione in genere, & potestate inquirendi.

INquisitio in genere dici potest, *esse alicujus criminis manifesti, ex bono & æquo à judice competente, legitimè* (secundùm jura & Canones) *facta investigatio.* Et quamvis Iudex condemnare non possit aliquem, sine accusatore, non debet tamen semper esse accusatio formalis, sed sufficit sæpe accusatio virtualis, per publicam infamiam, indicia, &c. quæ locum faciunt inquisitioni.

Est autem triplex inquisitio; alia simpliciter generalis, sive generalissima, quæ fit ex mero officio Iudicis, neque personâ aliquâ certâ, neque certo crimine expresso; an non committantur v. g. delicta quædam in civitate aliqua, &c. alia est inquisitio mixta partim generalis, quoad personas, partim specialis quoad delicta, vel è converso, utrùm Titius v. g. flagitia quædam patrarit, vel à quo homicidium, quod commissum est, sit commissum. Aliadenique est simpliciter specialis, tam quoad personam scilicet, quàm quoad delictum, ut cùm inquiritur, utrùm Titius hoc homicidium commiserit; quæ inquisitio nonnunquam fit ex mero officio Iudicis; nonnunquam ad querelam alicujus, qui tamen accusatoris partes subire non vult; nonnunquam ad denuntiationem publici Officialis ad denuntianda delicta deputati. Potest autem quilibet Iudex sive Ecclesiasticus, sive Civilis sit, inquirere, modo sit Iudex competens, & reus, contra quem inquiritur, sit, saltem quoad illum articulum, super quo inquiritur, illius jurisdictionis. Et quamvis de jure Civili putent aliqui inquisitionem fieri non posse ex officio à Iudice, nemine denuntiante, aut querelante, ne videatur remedium extraordinarium, qualis est inquisitio, remedio ordinario, qualis est accusatio, præponi; de jure tamen Canonico, uti etiam hodie ex consuetudine de omnibus delictis per viam inquisitionis procedere possit Iudex, & factum jam sit remedium inquisitionis remedium ordinarium.

§. II.

An ad inquisitionem omninò generalem, vel mixtam requiratur, ut præcedat infamia criminis, vel personæ?

AD inquisitionem omnino generalem, uti in genere tantùm inquiritur, utrùm in tali loco vigeant aliqua

crimina, nulla præcedens infamia necessaria est, sed potest eam Iudex præcisè ex officio suo instituere. *c. 1. De offic. Iud. ordin. c. 5. §. sanè de censib. in 6. c. sicut olim 25. h. t.* quia talis inquisitio cùm non datur contra certam personam, sed præcisè ad emendandos mores, & purgandam rempublicam, publicâ authoritate, nulli injuriosa est; & hinc non tenetur interrogatus vi illius inquisitionis manifestare occulta crimina eorum, qui nullâ laborant infamiâ, aut quæ probare non potest, etiamsi sub juramento interrogetur, ad cavenda plurima incommoda iniustissimarum infamationum, nisi manifestatio talis ad emendandum tantùm criminosum Iudici ut Patri, facta, necessaria esset, aut ad advertendum grave damnum.

In mixta verò inquisitione, si crimen quidem certum est, & publicum, auctor tamen illius nescitur, & de hoc inquiritur, tum nulla præcedente fama de persona aliqua particulari, non potest fieri specialis contra certam personam inquisitio, sed generaliter tantùm inquirendum est, quis illud commiserit, ut Reipublicæ scilicet per generalem talem inquisitionem consulatur, nulli tamen in specie fiat injuria, si nullâ laboret de tali crimine perpetrato publicâ infamiâ.

§. III.

An, & quâ ratione ad inquisitionem generalem contra personam aliquam particularem requiratur, ut præcedat illius infamia; & quomodo in tali inquisitione sit procedendum?

PLurima de utraque hac quæstione statuuntur in c. *Qualiter & quando 24. h. t.* quod videri potest, ut & quæ circa illa plurima annotat in hoc §. Auctor Method. quorum omnium brevis epitome esse potest primò, quòd contra personam particularem, specialis inquisitio fieri non possit, nisi præcedat publica illius personæ circa delictum tale infamia, ut dictum. Secundò, quòd hoc vel maximè attendi debeat, & contra Prælatos, aut publicos magistratus fiat inquisitio. Tertiò, quòd inquisitio facienda sit, in loco, ubi est infamatus. Quartò, quod fama se solâ, nec in criminalibus, nec in criminalibus plenam probationem faciat, & sæpe in criminalibus nec semiplenam, nisi ora sit talis fama ex verisimilibus causis, & conjecturis, & verisimilibus aliis conjecturis munita. Quintò, quòd sit clamorosa fama, quæ sæpiùs ad Iudicis aures pervenit, & certum habeat, non à vilibus, sed honestis personis, & si contra Prælatum sit facienda inquisitio, ut præcedat talis contra eum infamia, quæ sine scandalo dissimulari non possit. Sextò, quòd præsens debeat esse, contra quem fit inquisitio (nisi per contumaciam se absentet) & capitula, circa quæ futura est inquisitio, illi exponantur, ac testium nomina dentur, nomina, ut defensionis, & exceptionis copiam habeat, & servetur debitus legitimæ correctionis ordo, ut primò quidem reprehendatur, deinde increpetur, cum commination pœnæ, ac postmodum suspendatur ab officio, vel beneficio, & tandem excommunicetur, prout præscribitur in *cit. c. Qualiter*, ex quo capitulo etiam habetur Prælatum, si per inquisitionem reus deprehendatur, si non facilè ab ordine deponendum, sed ab

ab administratione tantùm amovendum, nisi delicti ratio, & infamationis periculum aliud jubeat.

§. IV.

In quibus casibus non requiratur necessariò ad specialem inquisitionem contra personam particularem de aliquo crimine, ut præcedat illius infamia?

PRimò non requiritur hæc præcedens, de aliquo particulari, infamia, si alia sufficientia, & legitima indicia contra eum pugnent, talia enim indicia sæpè fortiora sunt, quàm ipsa præcedens infamia, ex levioribus sæpius conjecturis orta. Secundò non requiritur, si fiat inquisitio ad denuntiationem publici Officialis. Tertiò, si pars, contra quam fit inquisitio, sine ulla præcedente infamia, aut contra quam à Principe fieri mandatur motu proprio, aut ex certa scientia, inquisitio, nihil opponat, nec reclamet, cùm tamen sciat, contra se fieri inquisitionem, quia censetur talis favori pro se principaliter introducto, cedere, ut disponitur in *c. 6. Si is. h. t. in 6.* Quartò, quando inquisitio fit non ad effectum puniendi crimina, sed ad effectum corrigendi ob bonum animæ, qualiter fieri solet in visitationibus, in Episcoporum promotionibus, in ordinandis, &c. Quintò, quando inquisitio fit in crimine læsæ majestatis, in crimine hæresis, & in similibus gravibus, & periculosis criminibus, in damnum grave Reipublicæ, aut animarum tendentibus, &c.

§. V.

Quænam præterea jure Canonico statuta sint circa modum procedendi per inquisitionem specialem?

PRimò statuitur in *c. Qualiter 17. h. t.* ut ordo juris in inquisitione servetur, qui in duobus potissimùm consistit, primò, ut regulariter non fiat inquisitio, nisi contra infamatum, uti prioribus §§. dictum. Secundò, ut postquam de infamia constat, per testes, publicam famam, aut alia sufficientia indicia, &c. inquiratur de veritate criminis, ut ne scilicet inde nascantur injuriæ, unde jura nasci oportet.

Secundò statuitur in *c. Cùm dilecti 18. h. t.* ut non recipiantur excusationes super confessione facta, si juravit priùs confitens, quòd plenam & meram veritatem sit dicturus; recipiantur verò super confessis excusationes, si juravit tantùm confitens, quòd velit ad interrogata respondere, & excusationes tales non perimant confessionem, sed eam tantùm explicent, & declarent; cùm juramenti religio in posteriori casu patiatur Confessorum explicationem, non autem in priore casu, ubi ab initio statim omnis veritas dicenda est.

Tertiò statuitur in *c. Cùm oporteat 19. h. t.* quòd inimici partis, contra quam fit inquisitio, sicuti ad accusandum non admittuntur, ita nec admittendi sint ad inquisitionem prosequendam, & testificandum; & cui simpliciter commissa est inquisitio super crimine, illi (tacitè saltem) commissa etiam censeatur inquisitio super fama, quæ quasi præambula

bula est ad inquisitionem, & consequenter, cui principale commissum est, censebitur etiam commissum hoc accessorium, nisi in commissione à Principe facto, assertivè etiam narretur, quòd de fama sibi jam constet, ut supra dictum.

Quartò denique in *c. Ad petitionem 22. h.t.* statuitur, quod nec Legatus à Latere immiscere se possit, speciali à Papa factæ commissioni, de inquirendo contra aliquem, ut dictum; & quòd quilibet de universitate aliqua, contra quam inquisitio demandata est, singulariter excipere possit, si de quolibet in particulari inquisitio fiat; à toto ferè collegio, sive à majore illius parte, si contra totum Collegium communiter inquisitio fiat, cùm in priore casu cujuslibet in particulari interesse agatur, in altero verò casu totius tantùm communitatis.

§. VI.

Quæstiones nonnullæ circa modum procedendi per inquisitionem à Concilio Lateranensi præscriptum occurrentes proponuntur & resolvuntur.

PLeraq; de primis tribus quæstionibus, quas habet author, ex dictis jã patent, vel speciale nihil asserunt; ultimũ quæsitum est, quænam specialia sint observanda in inquisitione facta contra regulares. Respondetur, tria potissimùm observanda esse, ut patet ex *cit. c. Qualiter*. Primum est, quòd ordo juris non sit in inquisitione tali contra regulares quoad subtilitates, seu juris solemnitates exactissimè semper servandus, sed sufficiat veritatis probationem certam haberi. Secundum est, quòd facilius Prælati regulares ab administratione removeri possint, quàm Prælati sæculares. Tertium est, quòd contra regulares non tot exceptiones reperiantur, & admittantur, sicuti contra sæculares, cùm regulares in schola potiùs virtutum, quàm in facto & solemnitatibus juris versati esse debeant.

§. VII.

Qualiter puniendum sit crimen per viam inquisitionis probatum?

COndemnatus & convictus de crimine per viam inquisitionis, non punitur pœnâ ordinariâ, *statuta à lege* pro illo crimine, sicuti *punitur* diffamatus & convictus per viam accusationis, sed punitur (saltem de jure Canonico) mitiore pœnâ, & arbitrariâ (ut inquisitus, qui in eo gravatur, quòd contra eum sine accusatore procedatur, in alio, in pœna scilicet mitiore, releveur) nisi crimen, quod per viam inquisitionis probatum fuit, tale crimen sit, ut etiam post pœnitentiam peractam impedit ordinis suscepti executionem, aut beneficii retentionem, qualia crimina sunt, quæ irregularitatem secum trahunt, crimen simoniæ in acquirendo beneficio commissum, &c. quibus in casibus, eadem pœna etiam de jure Canonico ulteriùs inquisito imponenda est, quæ imponitur per viam accusationis convicto & damnato, *c. Inquisitionis 21. h.t.*

SECTIO

Sectio III.

De Denuntiationibus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit denuntiatio, & in quibus casibus possit Iudex procedere per denuntiationem judicialem?

Denuntiatio in genere dici potest, *quòd sit alicujus criminis delatio, seu manifestatio superiori legitimè facta.* Est autē denuntiatio duplex: alia Evangelica, quæ etiam charitativa dicitur, si scilicet ad emendationem, & correctionem, ac pœnitentiam, juxta formam à lege Evangelica Matth. 18. introductam, denuntiatio ad Superiorem ut Patrem fiat: alia judicialis, si crimen deferatur ad superiorem, ut judicem, ob publicam vindictam, aut privatam punitionem, ut per punitionem delinquentis satisfiat communitati, aut parti læsæ; & hinc subdividitur hæc judicialis denuntiatio in publicam, seu criminalem, quæ fit ad publicam vindictam, & in privatam, seu Civilem, quæ privatum interesse attendit; in Canonicam, quæ fit contra Prælatum v. g. & in regularem, quæ expeditur secundùm diversas regulas diversarum religionum, &c.

Potest autem Iudex in foro sæculari ex officio procedere, si denuntiatio judicialis facta fuit per eos, qui publicâ auctoritate deputati sunt, ad denuntiandum; vel etiam, juxta receptam consuetudinem, ad denuntiationem cujuslibet privati, cùm publico bono plurimùm interfit, ne delicta maneant impunita, quocunque modo eorum malitia ad judicem legitimè perveniat: de jure tamen Canonico non tenetur Iudex Ecclesiasticus quamcunque denuntiationem judicialem admittere, nisi Clericus sit, vel Regularis, qui denuntiatur, vel Laicus quidem sit, qui denuntiatur, crimen tamen, de quo denuntiatur, sit naturâ suâ Ecclesiasticum, simonia v. g. hæresis, &c. vel nisi denuntiatio fiat ob defectum justitiæ in foro sæculari; vel ratione pacis violatæ, aut juramenti non servati à Laicis.

§. II.

Vtrùm ante denuntiationem judicialem semper præcedere debeat secreta monitio, & an etiam aliæ juris solemnitates in ea servandæ sint, & quinam ab hac denuntiatione repellantur?

Ad denuntiationem judicialem, sive generalis hæc sit, & publica, sive privata, & specialis, non prærequiritur in foro sæculari, ulla prævia monitio; prærequiritur tamen hæc in foro Canonico, seu Ecclesiastico (saltem si sit specialis denuntiatio) prout habetur etiam ex *c. Si quis. 2. h. t.* cùm in hoc foro non tam vindictæ publicæ, quàm charitativæ emendationi locus paretur; & hinc non tenetur denuntiator ad pœnam talionis subeundam se inscribere, uti habetur in *c. Super his 16. h. t.* quamvis aliæ juris solemnitates, quæ in libello accusatorio requiruntur, etiam in hac judiciali denuntiatione servandæ sint, ad ciariorem magis denuntiationem, & fraudu-

lentas denuntiationes devitandas, ob quam etiam causam à denuntiando judicialiter repelluntur, sive per se, sive per Procuratorem denuntiare velint, quod absolutè fieri potest, concubinarii publici, excommunicati, qui conspirârunt ad denuntiandum, vel priùs eum de crimine non admonuerunt, contra quem denuntiationem faciunt, *c. Cùm Dilectus. 20. h. t.* & universim criminosi, *c. Cùm in tua 27. de sponsal.* nisi suam, suorúmque prosequantur injuriam *arg can. 2. can. 4. q. 6. &c.*

§. III.

An pendente inquisitione, ad denuntiationem contra Superiorem seu Prælatum à subditis factam, Superior hic procedere possit in causis motis contra subditos?

QUamvis pendente inquisitione contra Prælatum denuntiatum à suis subditis, in omnibus causis aliis contra subditos hos suos procedere possit Prælatus denuntiatus, & hi illi obedire teneantur, cùm per denuntiationem non amiserit suam jurisdictionem, promanat ligitur ex *c. Olim. 26. h. t.* super negotio tamen illo, super quo denuntiatio est, & ab hoc dependentibus, nihil potest, & suspensa circa hoc est, ejus jurisdictio, ita ut pendente inquisitione debeat denuntiatus talis Prælatus abstinere ab omni processu, per quem negotium inquisitionis posset impediri, cautum judicium hoc per denuntiationem legitimam ad superiorem judicem deductum sit.

§. IV.

Quomodo procedendum sit, quando crimen opponitur per modum exceptionis, & quando super crimine notorio?

DE utroque hoc quæsito, hîc nihil actum jam est, & quia nihil de his loquitur rubrica tituli hujus, quorum illorum disputatio hujus loci non est. Videatur de primo quæsito *c. Super eo 16. §. Cùm autem, h. t.* de posteriori autem *c. Evidentia. 9. h. t.*

TITV

TITULUS II.

DE CALUMNIATORIBUS.

§. I.

Quis dicatur calumniator, & quid sit calumniari, & quali pœnâ sit afficiendus?

CAlumniari aliud non est, *quàm falsa crimina proponere*, & calumniator, propriè loquendo, dicitur ille, *qui falsum crimen alicui in judicio imponit*, ita tamen, ut alia calumnia sit vera, quando quis scienter, & per dolum, falsum alicui crimen objicit; alia verò sit præsumpta, quando quis crimen, de quo accusavit aliquem, aut denuntiavit, non probat, aut in probatione deficit; præsumitur enim hic talis, animo calumniandi, litem movisse, nisi ex quibusdam indiciis appareat, eum probabiliter litigâsse.

Calumniator autem, qui scienter & per dolum falso accusavit alium, punitus olim fuit pœna talionis ordinaria, hodie tamen puniri solet pœnâ extraordinariâ, ad arbitrium Iudicis, varias circumstantias attendentis; uti colligitur ex *c. Super his. 16. de accusat. & c. Cùm fortim. 1. h. t.*

§. II.

An, & ob quas causas excusetur accusator à calumnia, ejúsque pœna; & an etiam denuntiator puniatur, tanquam calumniator, si in probatione criminis deficiat?

EXcusatur à calumnia, etiam præsumpta, accusator, si justâ causâ, & errore probabili ductus accusavit, etiamsi postmodum in probatione criminis deficiat, ut constat ex *L. 1. sed non utique ff. ad senatus consultum Turpillianum*, ita ut nec ad expensas solvendas condemnari possit. Sunt autem causæ justæ excusantes ejusmodi plures, ut si semiplenè saltem probavit; si fuit à testibus deceptus, &c. Neque tamen publici denuntiatores, qui publicâ auctoritate ad denuntiandum crimina constituti sunt, aut ad probandum denuntiatum crimen obligantur, aut si in probatione deficiant, pœnâ aliquâ puniuntur, ex præsumpta aliqua calumnia, modò nominent testes de delictis verosimiliter informatos, aut alia indicia aperiant, quibus Iudex ex officio moveri possit, ad ulteriorem inquisitionem; cùm esset in talibus calumniæ præsumptio, qui ex necessitate officij denuntiant: subinde tamen ad pœnam calumniantium evitandam, si non sufficienter probant, quod denuntiant, probare debent, saltem per juramentum proprium, quòd non animo calumniandi denuntiaverint, ut ne denuntiatores cum boni publici periculo sibi semper timere debeant, de pœnis calumniantium.

TITVLVS III.

DE SIMONIA, ET NE ALIQUID PRO SPIRITUALIBUS EXIGATUR, VEL PROMITTATUR.

SECTIO I.

De Simonia in genere, ejúsque divisione.

§. I.

Quid sit Simonia?

SImonia communiter definitur, *quòd sit studiosa voluntas (actio scilicet deliberatè voluntaria) emendi aut vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum,* (contractu scilicet oneroso) *pro temporali aliqua re*; vel ut Suarez clariùs fortasse definit, *est sacrilegium, quod committitur in emptione, & venditione, vel quovis alio simili contractu, quo res spiritualis, ut talis est, (aut spirituali annexa) pro re temporali commutatur, aut comparatur*; veniunt autem in his definitionibus sub nomine rei spiritualis, res vel intrinsecè quoad substantiam sacræ, & supernaturales, uti sunt gratia sanctificans, virtutes Theologicæ & Morales divinitus infusæ, dona Spiritus Sancti, gratiæ gratis datæ, &c. vel causaliter spirituales, ordinatæ scilicet ad causandá gratiam, aut alios actus supernaturales, uti sunt Sacramenta, officia Ecclesiastica quædam, &c. vel res, quæ sunt effectus rerum supernaturalium, uti sunt baptizare, ordinare, divina officia celebrare, prædicare verbum divinum, miracula facere, &c. Spirituali autem rei annexa dicuntur, quæ quidem in se sacra non sunt, ab his tamen non dependent, & quidem vel antecedenter, quia tanquam prævia, & præsuppositа ordinantur ad spiritualia, uti sunt sacra vasa, altaria, &c. (ad sacrificium Missæ ordinata) & secundùm aliquos jus patronatûs, electiones, collationes beneficiorum, &c. quæ se habent per modum causæ respectu beneficiorum, vel concomitanter, quæ sunt connexa cum spiritualibus functionibus, uti est labor corporis, qui in administratione talium functionum spiritualium suscipitur, &c. vel denique consequenter, velut effectus suarum causarum, uti sunt beneficia, sive jus percipiendi redditus temporales propter officium spirituale, &c. Ex quibus omnibus colligitur Simoniæ specificam malitiam propriè in hoc consistere, quòd tanquam rem profanam, & vilem, cum re profana comparandam, & compensandam, æstimet rem spiritualem & supernaturalem, quæ utique gravis deformitas est, ita ut in *can. nat. caus. 1. q. 7.* dicatur: omnia crimina ad comparationem Simoniacæ hæresis, quasi pro

pro nihilo reputari, & non detur in eo peccato parvitas materiæ.

§. II.

Quotuplex sit Simonia, sive quomodo dividatur?

SImonia alia est juris divini, & naturalis, prohibita, quia mala est, & utrique juri, tam divino, quàm naturali repugnat, uti est venditio v. g. rerum propriè sacrarum, venditio hostiæ consecratæ, venditio Sacramentorum, &c. alia est juris positivi Ecclesiastici, mala, quia prohibita est, quæ secundum se, nec divino, nec naturali juri repugnat, prohibetur tamen ab Ecclesia, ob multas inconvenientias, & incommoda, qualis Simonia committitur, si beneficia cum beneficiis illicitè permutantur sine Superioris auctoritate, *c. Quæsitum. 5. & c. Cùm olim 7. de rerum permut.* Si vendantur res per se quidem temporales juxta materiam suam, hîc & nunc tamen spiritualizatæ, uti est sacrum oleum, Chrisma, &c. *c. Non satis 8. h.t.* Si vendantur officia quædam, ad rerum spiritualium (vel temporalium Ecclesiæ, ut putant aliqui) administrationem ordinata, officium v. g. Advocati, Syndici, Oeconomi, Custodis, Sacristæ, &c. hanc autem juris Ecclesiastici Simoniam non esse propriè dictam Simoniam putant aliqui, fatentur tamen hi ipsi speciem quandam sacrilegij ex genere suo mortalis, propter Ecclesiasticæ legis prohibitionem, ob reverentiam, his etiam rebus spiritualibus, conservandam, hanc quasi Simoniam esse.

Dividitur etiam Simonia in mentalem, conventionalem, & realem. Mentalis Simonia hoc loco dicitur, non nudum tantùm internum propositum committendi Simoniam, sed ea etiam, quæ opus externum adjunctum habet, quod tamen nullo signo externo apparet simoniacum, ut si quis rem spiritualem, velut ex justitia debitam, alteri conferat, ob obsequium aliquod temporale sibi exhibitum, ita tamen, ut pravam hanc intentionem, compensandi ex justitia obsequium temporale per rem spiritualem datam, exterius non manifestet, nullo pacto, aut conventione exterius intervenient. Conventionalis Simonia est, quæ verbis, vel signis exterius manifestatur, per mutuum scilicet pactum, expressum, vel tacitum, ita tamen, ut nec datum aliquid sit, nec acceptum, sed sola facta promissio. Realis denique dicitur illa, quæ ex parte utraque est executioni mandata, per universalem traditionem rei sacræ, & acceptationem pro ea temporalis pretij.

SECTIO II.

De materia Simoniæ, sive rebus, in quibus committi potest hoc crimen contra jus divinum, vel humanum Ecclesiasticum.

§. I.

De Simonia, quæ committitur circa res merè, ac intrinsecè spirituales, & inprimis circa gratiam, Sacramenta, & sacramentalia.

EX dictis jam patet, quòd Simoniam juris divini committat ille, qui ven-

dit, vel emit pro pretio temporali, gratias spirituales, ut gratiam sanctificantem, gratias gratis datas, donum scilicet Prophetiæ, donum linguarum, sanitatis, vel aliorum miraculorum (sive deinde in concreto hæc talia emat, aut vendat; emendo v. g. cariore pretio rem aliquam temporalem, quæ pretiosa tamen est ob talem gratiam annexam; sive in abstracto talia vendat vel emat, emendo scilic. potestatem ministerialem talia conferendi, quod Simon Magus oblatâ Apostolis pecuniâ, obtinere voluit) qui emit vel vendit Sacramenta, Sacrificium Missæ &c. nisi extrema necessitas urgeat, contra eum, qui non vult gratis administrare hæc talia, non tam, ut ematur Sacramentum, quàm ut removeatur impedimentum pravæ voluntatis, & avaritiæ alterius. Et denique qui emit, aut vendit Sacramentalia, ritus scilicet aut ceremonias pro administratione Sacramentorum institutas, consecrationes, benedictiones, &c. temporale aliquid, ut pretium pro illis exigendo, aut dando, nisi præcisè in Sacramentalibus permanentibus materia, cui consecratio supervenit, pretio æstimabilis, ut talis vendatur.

§. II.

De Simonia, quæ committitur circa ordines, eorumque collationes & præsentationes ad ordines.

ETiam hæc emere, vel vendere esse juris divini Simoniam, ex dictis patet, cùm sint actus quidem naturales, ex institutione tamen Christi ad ordinem & finem supernaturalem ordinati, & principium insuper habent, ex quo procedunt, supernaturale, ita ut nec Episcopi, pro ordinibus conferendis, nec eorum ministri (saltem de jure Ecclesiastico) pro instrumentis, & literis deliberconficiendis, aut alij quicunque pro præsentatione ad ordines, quidquam ex pacto possint exigere, & juxta Tridentinum pro his functionibus, ut & pro literis dimissorialibus concedendis, nihil gratis etiam oblatum, accipere, ad tollendam scilicet omnem avaritiæ suspicionem ab ordine Ecclesiastico, ut sit *Trident. sess. 21. c. 1. de refor.* ubi tamen etiam Notarij excipiuntur, quibus decima pars unius aurei pro singulis testimonialibus, aut dimissorialibus scribendis conceditur, in illis tamen locis, ubi laudabilis consuetudo, ut sit Concil., non viget, nihil accipiendi, & ubi constitutum salarium non habent pro officio suo exercendo.

§. III.

De Simonia, quæ committitur circa divina officia, ac officium prædicationis, & an Ecclesiarum vel redimi possit?

EMere hæc talia divina officia, qui sunt etiam orationes publicæ, publicæ processiones, Litaniæ publicæ, &c. officium prædicationis, vel exhortationis spiritualis, temporale aliquid pro his in pretium, ex pacto dando, vel accipiendo, &c. Simonia juris divini est: sed res Ecclesiæ, aut jura illius emi dicto modo, aut redimi possunt absque Simoniæ vitio. *c. Querelam. 15. h. t.*

§. IV.

§. IV.

De alijs varijs actibus, & rebus Spiritualibus, vel Spiritualibus annexis pro quibus temporale dare aliquid, aut accipere, etiam specialiter prohibitum est Jure Canonico?

EX c. *Nonsatis 8. h. t.* habetur, quòd ab illis, qui in religionem transire volunt, nulla pecunia ex pacto exigenda sit, pro admissione; nec Prioratus, aut Capellaniæ Monachorum, vel Clericorum, annua distractione vendi possint; nec ab eo, cui regimen talium committitur, pretium pro tali commissione exigi, & pro sepultura, chrismatis, aut olei benedictione, nulla cujusquam pretij exactio, attentari possit. Quæ ipsa etiam sub Simoniæ peccato, uti ne quidquam pro immissione in possessionem Ecclesiarum, ac beneficiorum, per modum pretij, & ex pacto accipiatur, in alijs varijs capitulis prohibetur. Videatur *c. Cum in ecclesia 9. c. Cùm sit 10. c. Ea, quæ 16. c. in tantum 36. h. t.*

§. V.

An exigere aliquid temporale pro re Spirituali ratione consuetudinis excusari possit à vitio Simoniæ?

QUòd nulla consuetudine excusari possit, ut pro spirituali, temporale aliquid, ex pacto, per modum pretij exigatur, vel accipiatur, certum est, cùm hoc sit contra jus naturale, & divinum, quòd autem piæ consuetudines observanda sint, & per Episcopum compesci debeant illi, qui malitiosè nituntur laudabilem consuetudinem mutare ex *c. Ad apostolicam. 42. h. t.* habetur, & consequenter, ubi pia fidelium consuetudo, erga sanctam Ecclesiam devota, introduxit, ut illis qui divina administrant, temporale aliquid, in subsidium sæpius sustentationis, liberè & sponte offeratur, ac detur, observanda illa est, & ab Episcopo etiam observatio talis urgeri, vi juris ab Ecclesiæ acquisiti, ex assistentia SS. Canonum, ita tamen, ut non valeat consuetudo, per quam tempore Collationis Sacramenti v.g. vel alterius rei spiritualis ab initio detur aliquid, ne detur occasio negandi talia spiritualia, si talia temporalia non dentur, quæ Simoniaca esset avaritia; & ne videantur à talibus exactionibus introducta fuisse talis consuetudo, quæ & ipsa simoniaca esset, cùm initium haberet Simoniacum; & ne videantur temporalia talia pro spiritualium administratione ab invitis extorqueri, quod iterum Simoniam sapit, de quibus consuetudinibus jura loquuntur, cum consuetudines prohibent, & reprobant, quibus pro spiritualibus, temporalia exigantur, aut accipiuntur.

SECTIO III.

De Simonia, quæ committitur in actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ, & in ingressu sive admissione ad religionem.

§. *An*

§. I.

An actus pertinentes ad jurisdictionem spiritualem seu ecclesiasticam fori interni, vel externi sint materia Simoniæ.

RAffirmative, & primò quidem Simonia est juris divini & naturalis, dare vel accipere pretium, vel aliquid temporale, pro actu quolibet fori interni conscientiæ, seu pertinentis ad curam animarum, pro absolutione v. g. impertienda confessis, pro audiendis confessionibus &c. prout sumitur ex *c. Nemo 14. §. Nec quemquam h. t.* sive deinde ex delegata potestate talis tantùm egerit, sive ex ordinaria, sive pro delegatione talis potestatis fuerit pretium, aut temporale quid exactum, sive pro ipsa absolutione, sive fuerit exactum tale quid pro absolutione à peccatis, sive pro absolutione à censuris, *c. ad aures 24. h. t.* sive pro concedendis indulgentijs, pro dispensationibus in præceptis ecclesiæ &c. exigatur aliquid temporale, ut pretium.

Secundò Simonia est juris divini & naturalis, jurisdictionem ecclesiasticam fori externi, sive delegata illa sit, sive ordinaria, pro pretio temporali emere, aut vendere, uti colligitur ex *c. Consulere 38. h. t.* & ratione probatur, quòd tali casu spirituale aliquid, sive supernaturale ratione finis, ad quem ordinatur, vendatur vel ematur! Imò Simonia est, pro quolibet actu jurisdictionis ecclesiasticæ voluntariæ pretium accipere, pro dispensatione v. g. in voto, juramento, impedimento matrimonij &c. quia etiam hæc potestas dispensandi, spiritualis est; & hinc quod nonnunquam juxta stylum Curiæ Romanæ pro his dispensationibus, præsertim circa impedimenta matrimonij, exigitur, exigitur non in pretium dispensationis, sed per modum mulctæ v. g. per quam compensetur recessus à lege communi, ad piam causam applicandæ, aut in vim sustentationis, & onerum ferendorum &c.

Tertiò Simonia est, si pro actu jurisdictionis contentiosæ ecclesiasticæ, pretium detur vel accipiatur, uti patet ex *can. Vendentes 10. Can. 1. q. 3.* ubi præcisè detur tale aliquid ad redimendam injustam vexam, cùm in tali casu non tam detur, pro actu spirituali, quàm pro tollenda injusta vexatione.

Quartò denique Simonia est juris divini, exigere aliquid temporale pro actibus jurisdictionis ecclesiasticæ, quà talis, etiamsi hi versentur circa materiam meræ temporalem, & politicam, super lite v. g. inter Clericos mota, cùm etiam hi actus ab ecclesiastica, & spirituali potestate procedant.

§. II.

An sit simonia, pretium vel aliud quid temporale dare, vel accipere pro omissione actus jurisdictionis ecclesiasticæ, vel alterius actus spiritualis?

DAre alicui temporale aliquid, ut abstineat ab actu spirituali, quem injustè, sacrilegè vel simoniacè poterat rus esset, non est simonia, cùm tale pretio non inducat alterum ad aliquid spirituale agendum, sed tantùm ad aliquam injustitiam v. g. omittendam; & hinc non est simoniacum, dare Electoribus

ctor bus pecuniam, ne indignum Prælatũ eligant. Quòdsi pretium temporale detur, propter omissionem spiritualis jurisdictionis hîc & nunc necessariò ponendæ, dependenter à potestate Ecclesiastica, ad omittendam v. g. absolutionem, post auditam alterius confessionem, simonia est, juxta *cit. c. Nemo 14 h.t.* quia moraliter loquendo talis non tam omittit actum absolutionis, quàm ligatum retinet, & reprobatum declarat, qui sunt actus jurisdictionis, juxta *reg. Juris 121. in ff.* ubi dicitur, *qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit &c.* Si tamen pro omissione actûs spiritualis, non tamen jurisdictionis spiritualis detur, aut accipiatur aliquid, quamvis ex officio ad illud faciendum teneretur aliquis, ita tamen, ut omissio talis nullum effectum spiritualem moraliter post se relinquat, ut cùm datur sacerdoti pecunia ad omittendas horas Canonicas, ad non audiendas confessiones &c. non est simonia, cùm omissio talis non sit sactum aliquid, vel spirituale.

§. III.

Utrùm dare vel accipere aliquid temporale pro ingressu, sive admissione in religionem sit simonia.

Dictum jam supra juxta *c. Non satis 8. h.t.* simoniam esse dare vel accipere aliquid, ut pretium, pro ingressu sive admissione ad religionem, interveniente pacto aliquo, cùm ingressus hic, tam ratione principij admittentis ad religionem, quàm ratione finis, quia ordinatur ad salutem animæ, sit spiritualis, admittere tamen aliquid, vel etiam exigere temporale aliquid à persona ingrediente, ratione sustentationis, nec illicitum, nec Simoniacum est, si monasterium v. g. inopiam patiatur, & regula ordinis hoc non prohibeat; & quamvis putent aliqui, si monasterium v. g. dives sit, sine simoniæ (saltem juris Ecclesiastici) vitio nihil, etiam ratione sustentationis, peti posse *c. Veniens 19. & c. Dilectus 30 h.t.* putant tamen alij, consuetudinem contrariam non reprobandam, ut simoniacam, cùm sit consuetudo pia, & utilis ad plures in obsequio religionis alendos, prout etiam colligi potest ex *Extravag. sane 1. h.t. inter communes.* ubi tantum abusus aliqui, qui sæpius in admissione tali interveniunt, in prandijs, seu cænis instruendis, pecunijs distribuendis &c. reprobantur.

§. IV.

De alijs modis, quibus committitur Simonia in ingressu religionis, ejusque panis.

Videantur de his *c. Veniens 19. c. De Regularibus 25 c. Dilectus 30. c. Quoniam 40 h.t. & Extravag. sane 1. eodem inter Communes*, ubi plura de pœnis simoniæ taliter commissæ in admissione, & receptione ad religionem statuuntur, quorum usus quia ratus est, explicata hæc capitula videri possunt apud Auct. Metho. hoc §.

Sectio IV.

De simonia, quæ committitur in beneficiis ecclesiasticis, & circa officia Ecclesiæ temporalia.

§. I.

Utrùm simonia, quæ committitur in venditione beneficiorũ Ecclesiasticorum sit contra jus divinum, an verò solùm contra jus positivum seu Ecclesiasticum?

DUo in beneficijs distingui debent, jus exercendi spiritualia ministeria, quod propriè officium vocatur; & jus percipiendi fructus, seu emolumenta temporalia, quod communiter præbenda dicitur, ita ut beneficij nomine sæpius utrumque hoc jus contineatur. Jus exercendi spiritualia ministeria emere vel vendere pro pretio temporali, juris divini simoniam esse, nemo dubitat; jus tamen percipiendi reditus, seu emolumenta temporalia beneficij, officio annexum, dicto modo emere aut vendere, putant aliqui, juris tantùm Ecclesiastici positivi simoniam esse. Probabilius tamen videntur sentire cum S. Thoma communiter Theologi, emere vel vendere hoc jus etiam percipiendi temporales reditus beneficij, quatenus annexum est, juri spirituali, ministeria spiritualia exercendi, Simoniam juris divini esse, ita ut nec in tali emptione, aut venditione dispensare possit Summus Pontifex, nec ipse talem venditionem facere possit, prout non tantum plura SS. Canonicum jura probant, sed ratio etiam communiter recepta, quòd jus scil. percipiendi taliter reditus, sit quidem secundum se temporale quid & pretio æstimabile, quia tamen fundatur in officio spirituali, & huic ita annexum est, ut nulli alij nisi Clerico ad spirituale ministerium destinato competere possit, tanquam debitum sustentationis stipendium; consequenter qui vendit illud jus temporale vendit etiam hoc jus spirituale, sine quo alterum non obtinetur, & quod consequenter priori annexum est, ita ut in casu illa Juris regula locum habeat in *Can. si quis 7. caus. 1. q. 3.* dicentem: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non proveniet, utrumvis invenditum derelinquat.* Quæ tamen ita intelligi debet, nisi jam horum per legitimam authoritatem fuerit facta separatio; si enim summus Pontifex, qui solus, tanquam superior beneficiorum Ecclesiasticorum administrator separare hæc *jura à se invicem* potest, reditus sive *jus ad hos reditus*, non jam ut fructus debitos pro sustentatione officijs Ecclesiasticis occupati, sed propter aliam civilem & politicam causam, alicui concedat, quod sicuti potest absque simoniæ periculo, censeri jura hæc separâsse, & consequenter enum, quod temporale est, vendi posse in tali casu, vel emi, absque eo, ut aliorum, quod spirituale est, vendi aut emi censeatur.

§. II.

Quibus modis committitur simonia in collatione beneficiorum, dictionibus Prælaturas, & alia beneficia Ecclesiastica.

PRimò certum est, quòd committatur simonia, si pro beneficij ecclesiastici collatione, inductione, sive immissione in possessionem collati beneficij, pro institutione in beneficio, exigatur, aut detur pecunia, vel aliud quid temporale, cùm actus hi sint actus ministeriales spiritualis ecclesiastici, & dando pecu-

nia

niam non redimatur vexa juris spiritualis jam quæsiti, sed quærendi primùm, prout habetur etiam ex *c. Audivimus* 41. *& ex c. Ne Dei* 43. *h. t.*

Secundò patet ex *c. Ex diligenti.* 17. *h. t.* homagium præstare pro beneficio obtinendo, Simoniacum esse, cùm res temporalis, obsequia scilicet, pro spirituali detur. Neque huic obest, quòd omnes Clerici, quando recipiunt à Prælatis beneficia, fidelitatis juramentum eis præstare debeant, quia per tale juramentum non obligatur Clericus ad servitia temporalia præstanda Prælatis, sicuti obligatur per homagium, quo fit vasallus & subditus illius, cui homagium præstat.

Tertiò committitur Simonia, si pro temporali obsequio promittitur beneficium Ecclesiasticum. *c. Cùm essent. 12. h. t.* quamvis enim spe obtinendi ab aliquo beneficij, aut præsentationis servire possit alicui aliquis, modò nulla pactio interveniat, ob promissum tamen beneficium obtinendum servire alicui, Simoniacum est, cùm sine pacto vendendi taliter & emendi pro obsequio temporali beneficium spirituale, hoc non fiat. Quartò committitur Simonia in electionibus ad Prælaturas, non tantùm, si pecunia detur pro electione certæ ac singularis personæ, quamvis illa dignissima esset, sed etiam, quando ex pacto dant sibi invicem mutua suffragia, quando pecunia alicui datur, ne consentiat in electionem alicujus (non quidem, quando præcisè datur, ne eligatur indignus, quia ut sic nihil temporale datur pro spirituali, sed procuratur tantùm bonum Ecclesiæ) quando pecunia datur pro obtinenda confirmatione, præsentatione, &c.

§. III.

Quomodo Simonia committitur in receptione Canonicorum?

BOna sua offerre Ecclesiæ, cum pacto, ut recipiatur in Canonicum, & bonis his, ut Canonicus frui possit, dum vivit pro præbenda, Simoniacum est. *c. Tua nos.* 34. *h. t.* Si verò purè, & sine pacto, bona sua Ecclesiæ quis offerat, & roget tantùm humiliter, ut in Canonicum se recipiant, & sibi hæc bona, dum vivit, pro præbenda relinquant, receptio talis in Canonicum Simoniaca non est, (nisi intentio prava offerentis Simoniam faciat) cùm in priore casu, ex pacto in Canonicum talis, pro re temporali oblata, recipiatur, non autem in posteriore casu: & quamvis de jure etiam alia prohibeantur in admissione ad Canonicatus, ea tamen multùm urgere, esset damnare receptam in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis nostræ Germaniæ consuetudinem, quæ viget scientibus & tacentibus Episcopis.

§. IV.

An electio, præsentatio, confirmatio, collatio, vel quævis alia provisio beneficij Simoniaca, sit ipso jure irrita?

ELectio, præsentatio, collatio, confirmatio, seu quævis alia beneficij provisio, per Simoniam facta, non qui-

dem jure naturæ irrita est, sed jure Ecclesiastico, sive Simonia ab ipso electo, sive ab alio, electo tamen v. g. sciente, & non contradicente, facta sit, c. *Matthæus 23. h. t.* Imò ex c. *Ex insinuatione 26. h. t.* patet, irritam esse provisionem talem Simoniacam (de jure Ecclesiastico) si ignorante etiam electo facta sit, prout etiam probatur ex c. *Nobis 27. h. t. & Extravag. cum detestabile 2. h. t. inter communes.* cùm in tali casu puniatur non tam Simoniacè promotus, qui de Simoniaca hac sibi facta provisione tum nihil scivit, quàm Simoniaca provisio.

§. V.

Quando electio, vel collatio beneficij Simoniacè facta ignorante electo, vel provisò, non est irrita?

DUo communiter casus referuntur, in quibus electio v. g. simoniacè facta, ignorante tamen electo, non est ipso jure irrita. Primò scilicet, si ab alio, ignorante electo, pecunia v. g. promissa, aut data est in fraudem eligendi, ut ne scilicet electio illius vim aliquam haberet, *juxta cit. c. Nobis* cùm in tali casu malitiis hominum indulgendum non sit, & nemo alterius odio prægravari debeat. Secundò, si electus v. g. contradicat promissioni, aut dationi Simoniacæ ab aliis, ignorante tamen eo, factæ, c. *Sicut 33. h. t.* ne alterius factum, quod non scivit, & sufficienter contradicendo præcavere studuit, illi præjudicet.

§. VI.

An, & quatenus licitum sit dare vel accipere pecuniam ad redimendam vexationem in beneficiis, vel non sit licitum?

TRes communiter regulæ ad hanc rem conducentes traduntur à DD. Prima est, quòd post jus acquisitum in beneficio per legitimam electio[nem], postulationem, confirmationem, institutionem, vel collationem, non [da]re pecuniâ, vel alia re pretio æstimabili redimere vexationem, quæ ad jus in beneficio tollendum injustè infertur, quia qui dat in tali casu pecuniam, non dat illam pro re spirituali obtinenda, quam jam habet, sed pro tollenda injusta vexatione, uti colligitur ex c. Dilectus 28. h. t. Secunda regula est, quòd pro jure nondum acquisito in beneficio, sed primum acquirendo, non liceat absque Simoniæ vitio, pecuniâ oblatâ, redimere vexationem, etiam injustam, ab eo, qui [ea] tantùm obesse, sed etiam prodesse potest, dando scilicet, juxta potestatem, quam habet, spirituale illud, quod acquirendum erat, quia talis interventus spiritualem sibi acquirere per temporale medium, & viam sibi per hæc temporalia aperire ad spirituale acquirendum, prout colligitur ex c. *Matthæus 23. h. t.* Quia si tamen, quæ tertia regula est, talis [pe]cunia pretium temporale ad vexationem [in]justam impediendam datur, obesse quidem posset, nihil tamen ad spirituale acquirendum prodesse, seu conferre, nec esset Simoniacum, dare illi pecuniam, v. g. ut nocere desinat, quia in tali casu [da]

mam tantùm tuam v. g. conservare, & injustas præcisè machinationes contra te impedire velle, censendus esses.

§. VII.

De Simonia confidentiali, sive quæ committitur in resignationibus, & provisionibus beneficiorum, spe & confidentiâ factis.

SImonia confidentialis est certa species Simoniæ, ab alijs distincta, à spe & fiducia, quæ ei subest, sic dicta, & jure humano positivo inducta, à Summis Pontificibus Pio IV. & V. in materia beneficiorum, quæ tum committitur, cùm quis procurat alicui beneficium Ecclesiasticum, cum certa confidentia, ex pacto scilicet expresso, vel tacito, quòd postmodum hoc ipsum beneficium sit ipsi procuranti, vel alteri, cui voluerit procurans, cessurus, aut pensionem aliquam, sive fructus ex eo præstiturus. Potest autem talis in beneficijs Simonia confidentialis triplici adhuc modo committi. Primò per accessum, quando quis beneficium resignat, aut procurat alteri, ut obtineat illud, dum alter, cui beneficium hoc collatum vellet, ob defectum ætatis, aut alterius impedimenti Canonici, cujus modò capax non est, ætatem requisitam acquirat, aut impedimentum amoveretur, ita ut hic inhabilis modò postmodum jus habeat, propriâ auctoritate beneficium illud accipiendi. Secundò per regressum, quando quis beneficium, quod modò possidet, cedit alteri, eâ tamen conditione, ut sibi reservatum velit jus ad illud redeundi, si ille, cui cessio facta est, præmoriatur v. g. Tertiò per ingressum, ut cùm quis beneficium sibi collatum, nondum tamen possessum, renuntiat alteri, eâ tamen conditione, & pacto, ut jus habeat illius beneficij possessionem ingrediendi, & capiendi, si alter huic beneficio cedere debeat. In quibus casibus, si quis jus ad tale beneficium accedendi, regrediendi, aut ingrediendi, sine expressa licentia Papæ sibi reservat, Simoniam committit confidentialem, ita ut non tantùm invalida sit collatio, seu resignatio talis beneficij, in quo commissa est talis Simonia, sed Simoniacus confidentialis privetur (post sententiam Iudicis) omnibus beneficiis & pensionibus priùs obtentis, & ad quævis alia beneficia obtinenda inhabilis sit.

§. VIII.

De Simonia, quæ committitur in pensionibus solvendis ex bonis Ecclesiasticis.

SUnt aliquæ pensiones, quæ ex bonis quidem Ecclesiasticis eximuntur, & Laicis propter ministerium aliquod temporale, vel propter aliam justam causam conceduntur, has tamen, cùm spirituale nihil contineant, emere vel vendere, nulla Simonia est. Quæ verò Clericis nonnunquam solvuntur, ob spiritualia quædam ministeria, ab his præstanda, Capellanis v. g. aut chori Vicariis, &c. sine Simonia pro pretio temporali vendi, aut emi non possunt, cùm fundentur in spirituali obligatione, non minùs, ac alia beneficia. Illæ autem, quæ Clericis quidem, quà talibus, solvuntur, non tamen ob spirituale ministerium, sed ob aliam

causam, Parocho v. g. seni, ad sustentationis auxilium, titulo Eleemosynæ, &c. quamvis de jure antiquo communi sine Simoniæ vitio emi & vendi possent, spectando tamen stylum Curiæ Romanæ post Bullam Pij V. Simoniacum est, si emantur aut vendantur illæ, cùm ex decreto Pij V. obligationem recitandi officij B. Virginis annexam habeant.

§. IX.

De Simonia, quæ committitur circa officia Ecclesiæ temporalia.

SPectato jure naturali Simonia non est talia officia pro pretio temporali sibi comparare, cùm nihil in se spirituale hæc officia habeant, nec ordinentur ad spirituales actiones, de jure tamen Ecclesiastico Simonia est, hæc talia pro pretio temporali emere vel vendere, *c. Consulere 28. h. t.* Sunt enim conjuncta cum sacris, quæ curant, si tamen solis Clericis ea conferri soleant, & nisi per contrariam consuetudinem huic prohibitioni juris Canonici fuerit derogatum. Functiones tamen talium officiorum vendere aut emere, Simoniacum non est, cùm nullum habeatur jus Ecclesiasticum, talium functionum emptionem vel venditionem prohibens.

SECTIO V.

De pretio Simoniaco, eiúsque divisione.

§. I.

An pretium Simoniacum necessariò debeat esse temporale quid, non spirituale; & quando temporale, quod datur, habeat rationem pretij, respectu rei spiritualis, quæ vicissim datur;

PRetium Simoniæ spectato jure naturali & divino, necessariò debet esse quid temporale, nec sufficit spirituale, quia malitia Simoniæ in hac injustâ re temporalis cum spirituali comparatione & æstimatione consistit; & hinc spirituale permutare pro spirituali non est Simonia juris divini, jure tamen Ecclesiastico prohibita est, *sub* Simoniæ peccato, permutare inter se propriâ voluntate beneficia Ecclesiastica, sine Superioris auctoritate. Neque Simonia est juris divini, aut naturalis, si res pretio æstimabilis gratis, & liberaliter donetur illi, aut detur, qui spirituale beneficium, aut officium præstitit, uti habetur in can. *Licet 4. can. 1. q. 2.* sive detur tale donum temporale post spirituale præstitum, sive detur ante illud, quia in tali casu non datur temporale, ut pretium rei spiritualis, & ex injustitia debitum; sed ut donum liberale, & gratuitum, quamvis in foro externo, quando præcedunt temporalia munera, plerumque præsumatur Simonia (licitum tamen non est, sed Simoniacum, obligationem antidoralem gratitudinis in pectum deducere, specialiter promittendo implere illam) multò minùs Simonia est pro spiritualibus ministerijs accipere, aut dare aliquid temporale, pro sustentatione talis

talis personæ, quamvis ex pacto detur, quamvis ille, qui accipit, non indigeat hoc temporali tanquam sustentationis stipendio, cùm ex suis patrimonialibus sufficienter instructus sit. Neque simonia est dare aut promittere alicui temporale aliquid per modum retributionis, seu compensationis, ut inducat alterum ad spirituale aliquid, ut si quis promittat infideli, se daturum temporalia, si fidem veram suscipiat &c. neque enim in tali casu primum est, quod intenditur, rei temporalis cum spirituali comparatio, tanquam pretij convenientis, sed est liberalis donatio sub certo tamen modo, ad quem alter invitatur, facta. Neque denique simonia propriè loquendo est absque pacto expresso vel tacito temporale pro spirituali dare vel accipere, cùm possit in tali casu, tale quid admitti, ut eleemosyna &c.

§. II.

Quænam circumstantiæ considerandæ sint, ut cognoscatur, an munus aliquod temporale habeat rationem simoniacè dati pro re spirituali, vel non habeat?

EX *c. Etsi quæstiones 12, h. t.* habetur, quòd in foro externo ex circumstantijs dijudicandum sit, an temporale, quod datur, simoniacè detur, maximè, si pactum intercesserit, & nulla causa subsit, ex qua cohonestari possit talis datio. Et hinc dicit Pontifex in cit. c. tria potissimùm attendenda esse, ad dignoscendum, utrum gratuitò, vel per modum pretij temporale datum sit. Primò qualitas personæ dantis & recipientis, an sit dives, an pauper, nobilis an ignobilis &c. (de illis enim gratuita donatio præsumi potest) ad quam præsumptionem multùm etiam juvat vitæ integritas, morum honestas, vinculum amicitiæ &c. Secundò putat Pontifex considerandam circumstantiam quantitatis, magnum scil. an parvum sit donum, respectu dantis & accipientis &c. ita tamen, ut facilius excusent à simoniæ præsumptione, comestibilia, aut potabilia, in modica quantitate data, quàm pecunia. Tertiò denique considerandam putat Pontifex circumstantiam temporis, sive occasionem dationis, (si enim urgente necessitate temporale quid detur, ad subveniendum potius necessitati tale datum præsumitur, quàm ad emendam rem spiritualem) utrùm detur ante receptam rem spiritualem, vel in ipsa receptione, vel post illam receptam, ubi gratitudo locum habet. &c.

§. III.

Quotuplex sit pretium simoniacum?

TRiplex communiter in jure Simoniæ pretium asseritur, munus à manu, munus ab obsequio, & munus à lingua. Munus à manu censetur pro spirituali dari, non tantùm, quando ad hoc obtinendum pecunia, aut alia res materialis, sive mobilis illa sit, sive immobilis, sive corporalis, sive incorporalis, uti sunt varia jura &c. datur, sed etiam quando debitum remittitur, aut solutio hujus differtur, quando mutuum datum, quando promittitur debiti

biti remissio, aut solutionis dilatio &c. Munus obsequio censetur pro spirituali dari, quando servitia seu obsequia temporalia pro spirituali obtinendo ex pacto præstantur. Neque tamen ad conciliandū illius gratiam, qui potest dare beneficium v. g. vel aliud spirituale, si quis gratis ei inserviat, simoniam committit, etiamsi ille spirituale tale quid concesserit ab obsequijs motus, modò nullum pactum (saltem implicitum) intervenit. Per munus denique à lingua intelliguntur, laudes, commendationes, & preces v. g. quæ pro aliquo apud Principem v. g. interponuntur, cum pacto, ut sibi pro talibus linguæ commendationibus v. g. spirituale quid detur.

SECTIO VI.

De Judicio sive processu Judiciario in crimine simoniæ.

§. I.

Quis sit Judex competens in crimine simoniæ, & quis accusare possit de hoc crimine, & qui accusari; item quomodo crimen simoniæ probetur?

JUdex competens hujus criminis judicandi est solus Judex Ecclesiasticus, etiamsi, qui crimen hoc commisit, sit laicus, cùm crimen hoc sit merè Ecclesiasticum, circa objecta, & res spirituales versans, prout habetur etiam ex *communiter recepta Glossa in c. Cum sit 8. de foro competent. V. Malefactores.*

f Potest autem quilibet Catholicus, etiam servus, & criminosus de hoc crimine simoniæ, quemlibet simoniacum, tam dantem, quàm accipientem, modò non ignoraverit, aut invitus fuerit ad Simoniā pro se faciendam, accusare, tum quòd ob criminis hujus atrocitatem, quilibet ad accusandum meritò adhortatur, tum quòd hoc ipsum jure concedant, *c. si Dominus 3. h. t.* ita ut pendente accusatione Simoniæ, accusatus de ea, celebrare non possit, donec ea constiterit. *c. accusatum 4. h. t. & c. Quoties 5. eodem.* Probatur autem Simonia ijsdem modis, quibus alia crimina probari solent, per Simoniacum scil. confessionem, per testes, & per instrumenta authentica, ita tamen, ut in hoc crimine sufficiant ad condemnandum probationes, quæ fiunt per signa evidentia, & conjecturas, prout habetur *in c. sicut. 6. h. t.* statuente hoc Summo Pontifice ob atrocitatem, & gravitatem hujus criminis.

§. II.

An & quando criminosi admittantur ad testimonium ferendum in crimine simoniæ?

QUòd contra simoniacos in judicio quidam sitionis testes etiam criminosi admittantur, modò non sint manifestæ capitales inter testes tales, & eum, contra quem de crimine simoniæ, testimonium ferre debent, neque conspiraverint in hunc, ex *c. licet Heli 31. h. t.* patet, cùm in Simonia non aliter, ac in hæresi procedatur, & in crimine læsæ majestatis, quæ crimina tam in ordine ad accusandum, quàm testificandum inter se æquantur. Certus adhuc habetur, quid parantur. Certus adhuc habetur, quid criminosi ad testificandum in crimine

Simo-

Simoniæ sint admittendi ex *c. Per tuas. 32. h. t.* Videatur fusior utriusque hujus capituli explicatio apud *Auct. Meth. h. t.*

Sectio VII.

De pœnis Simoniæ, ac dispensatione in illa.

§. I.

An pœnæ jure decretæ incurrantur propter quamlibet Simoniam, & in quacunque materia fiat?

PRimò certum est, nullam pœnam incurri propter Simoniam merè mentalem, si ea purè interna sit, aut exterius non sit ex utraque parte completa, cùm actus merè interni non cadant sub jurisdictionem Ecclesiæ directè. Secundò satis certum est, nullam etiam juris positivi pœnam ipso facto incurri, propter Simoniam merè conventionalem, quæ scilicet non est completa ex utraque parte, excepta Simonia confidentiali, sicuti enim SS. Canones, dum pœnas in Simoniacos statuunt, non loquuntur, de conventionibus tantùm, sed de dantibus & accipientibus temporale pro spirituali, neque sunt ultra verborum proprietatem in materia pœnali extendendi, sic in Simonia confidentiali etiam conventiones propriâ auctoritate factas suis pœnis afficiunt Pontifices. Nec propter Simoniam realem ex utraque parte completam, incurruntur pœnæ à jure statutæ, ipso facto, præter illam, quæ committitur in ingressu religionis, susceptione ordinum, aut admissione beneficiorum; quamvis enim in jure multæ pœnæ statuuntur in Simoniacos non tamen omnes in quolibet casu ipso facto incurruntur, sed illi tantùm juxta clara verba juris, qui Simoniam committunt in ingressu in religionem, susceptione ordinum, vel beneficiorum. Comprehenduntur tamen pœnis à jure statutis etiam illi, qui occultam Simoniam committunt, juxta *extravag. Detestabile 2. h. t.* inter communes, & qui juris Ecclesiastici Simoniam tantùm committunt, quæ fit in permutationibus beneficiorum sine Superioris auctoritate factis. *c. 5. & 7. de rerum permutat. & c. de hoc 11. h. t. & juxta cit. Extravag. eodem.*

§. II.

An & qualiter incurratur pœna excommunicationis propter simoniam commissam in ordine, vel beneficio?

INcurri ipso facto tam ab ordinante, quàm ab ordinato, pœnam excommunicationis Papæ reservatam, si ab his simonia realis & completa in ordine conferendo committatur, ex *cit. Extravag. 2. patet §. statuentes.* ita ut nomine ordinum in hac materia veniant tam minores, quàm sacri ordines (cùm jura universaliter loquantur de Ordinibus) etiam prima tonsura, & si quæ simonia committitur, in impetrandis Dimissoriis, quæ sunt dispositiones ad ordines: qualis excommunicatio Papæ reservata etiam incurritur, propter simoniam realem, & utrinque completam, in beneficijs, electionibus, præsentationibus, collationibus, confirmationibus &c. siquidem beneficia propriè dicta illa sint, & nō sint tan-

tum pensiones, aut officia &c. & non excusat ignorantia.

§. III.

An & qualis suspensio contrahatur per simoniam commissam in ordine, vel beneficio.

ORdines conferens per simoniam completam, spectato jure communi Decretalium, ipso jure est suspensus à collatione quorumcunque ordinum, saltem per triennium, ut patet ex *c. Si quis 45. h. t.* & qui simoniam commisit præsentando ad ordines, ad certum tempus suspensus est ab executione ordinum; ordinatus verò per talem simoniam suspensus est ab ordine sic suscepto, donec à sede Apostolica cum illo fuerit dispensatum, nisi sine culpa ab ipso commissa, simonia intervenisset *c. De simoniacè 22. h. t.* cùm nulla debeat imponi pœna, ubi nulla culpa est. Severius adhuc simoniacè ordinantes, & ordinatos punit Sixtus V. in suo motu proprio, & contra eos loquitur *Glossa hic V. remanere.* hodierna tamen praxis non videtur rigores hos recipere.

Qui verò beneficium obtinet per Simoniam commissam & completam, nullam quidem suspensionem propriè dictam incurrit, nec conferens illud, nec accipiens, cùm in jure nulla expressa sit, quia tamen excommunicatus est, consequenter ab omni etiam officio, ordine, & beneficio suspensus est, donec ab excommunicatione absolvatur.

§. IV.

An præter prædictas censuras sint aliæ pœnæ Canonico jure decretæ in Simoniacos?

SUnt & aliæ pœnæ, & quidem plures, quia tamen pœnarum talium rara praxis est, eò quòd Simonia vix hodie locum pluribus videatur habere, hinc ad Auct. Method. eum remitto, qui pœnarum harum cupit habere notitiam. Vide etiam §. 5. videre est, quis in his pœnis dispensare possit.

SECTIO VIII.

De obligatione restituendi ea, quæ per Simoniam sunt accepta.

§. I.

An, & cui pretium Simoniacè acceptum sit restituendum?

QUi accipit pretium temporale pro re spirituali, pro sacro v. g. calice, reliquijs auro & argento ornatis, Simoniacè quidem, non tamen injustè, eò quòd jus temporale annexum v. g. spirituali, suam æstimabilem pro pretio commoditatem habeat, non tenetur de jure naturali, aut divino, ad ullam restitutionem faciendam, modò quod Simoniacè accepit, rei temporalis spirituali annexæ æstimabilitatem non excedat, cùm in tali casu graviter quidem contra religionem peccetur, non tamen contra justitiam, obligatio autem restituendi oriatur præcisè ex læsa justitia. Si tamen non tan-

tùm

tùm Simoniacè, sed etiam injustè (in casu scilicet, in quo res spiritualis nullam commoditatem temporalem affert) pro temporali rem spiritualem vendidit, ille jure divino & naturali ad pretium, quod accepit, restituendum, obligatur, non quidem præcisè, quòd Simoniam commiserit, sed quòd læserit justitiam commutativam (pretium accipiens pro re, cujus nulla temporalis commoditas est) ex qua oritur restituendi obligatio; & quidem in hoc casu Simoniæ restitutio pretij injustè accepti fieri debet, ante sententiam Iudicis, illi, qui dedit hoc pretium, cùm ut sic injuria alteri facta reparetur, ad cujus reparationem justitia obligat, in priore verò casu Simoniæ admissæ, potest Simoniacus per judicem Ecclesiasticum condemnari ad restituendum pretium Simoniacè acceptum Ecclesiæ, vel alijs pijs causis, prout etiam emptor rei spiritualis, qui pretium temporale pro re spirituali dedit, in pœnam delicti, sive Simoniæ admissæ, privari potest pretio solvendo, per sententiam judicis, & hoc Ecclesiæ, vel alij piæ causæ applicari.

§. II.

An pretium Simoniacè acquisitum contra prohibitionem juris Ecclesiastici restitui debeat in foro conscientiæ, etiam ante sententiam, & condemnationem judicis & cui?

SI quis pretium temporale accepit pro collatione, electione, confirmatione, vel renuntiatione, etiam ex vi juris Ecclesiastici ante omnem sententiam judicis restituere acceptum pretium debet. c. *De hoc.* 11. *h. t.* (jure scilicet impediente, quò minùs pretij sic accepti dominium acquirere possit) & quidem juxta probabilem sententiam illi Ecclesiæ restitutio facienda est, in qua est beneficium Simoniacè collatum, cui per talem collationem v. g. injuria facta fuit.

Si tamen Simonia commissa sit in admissione ad religionem, pretium datum, de jure positivo, ante sententiam Iudicis, restituendum non est, si admissus in monasterio maneat, cùm in tali casu retineri pretium datum à monasterio possit ratione alimentorum. In alijs verò casibus, in quibus etiam Simonia committitur, sæpe de jure naturæ debet fieri restitutio; cui autem hæc facienda sit, Iudicis arbitrio ordinariè relinquitur.

§. III.

An vicissim res spiritualis, quæ pro pretio Simoniacè data fuit, etiam debeat restitui danti?

AD hanc quæstionem, ut respondeatur, observari iterum debet, an Simoniacè & injustè res spiritualis acquisita sit, vel an acquisita sit Simoniacè quidem, non autem injustè. In priore casu, si res injustè & Simoniacè accepta, sit permanens, non quidem res accepta, sed pretium accedens, quod pro spiritualitate v. g. quà tali, datum est, restitui debet, ei, qui ratione spiritualitatis hoc pretium dedit (quamvis in pœnam delicti per sententiam Iudicis hoc privari possit) si verò res spiritualis Simoniacè quidem, non tamen injustè acquisita fuit, nulla rei talis restitutio fieri debet, cùm nulla sit læsa justitia, quamvis etiam

hic in pœnam admissæ Simoniæ re spirituali taliter sibi comparatâ, privari possit. &c.

§. IV.

An Simonia mentalis obliget ad restitutionem?

TRes sunt hac in re sententiæ. Prima absolutè negat obligationem restitutionis, si mentalis tantùm Simonia commissa sit, dato quidem temporali, & accepto spirituali, sine pacto tamen, aut signo extetius Simoniam manifestante, cujus sententiæ fundamentum videtur *c. Mandato 46. h. t.* ubi dicitur sufficere in tali casu, si delinquentes per suam pœnitentiam suo Creatori satisfaciant. Secunda distinguit, & concedit restitutionis obligationem in casu Simoniæ mentalis jure divino prohibitæ, non autem in casu Simoniæ mentalis, quæ committitur contra jus Ecclesiasticum tantùm, cùm in illo casu ad acquirendum dominium reddatur inhabilis Simoniacum pretium accipiens, non autem in hoc casu. Neutra tamen hæc sententia placet, cùm neutra satis efficaciter probetur, vel certè nimis universaliter probet. Tertia proinde sententia probabilior est, quæ distinguit, utrùm pretium in tali Simonia mentali Simoniacè acceptum, annexam habeat de jure naturali injustitiam, vel utrùm simoniacè quidem, non tamen injustè acceptum sit, et illo priore casu admittit obligationem restitutionis, non autem in posteriore casu, ob rationem sæpiùs allatam.

TITULUS IV.

NE PRÆLATI VICES SUAS, VEL ECCLESIAS SUB ANNUO CENSU CONCEDANT.

§. Unicus.

An, & sub qua pœna prohibitum sit Prælatis Ecclesiasticis, vices suas, id est, jurisdictionem suam, sub annuo censu, sive pretio concedere? & an etiam proventus Ecclesiarum sub annuo censu locari possint?

DE priore quæstione agitur in *c. Præterea 1. h. t.* ubi prohibetur Episcopis sub pœna privationis vendere pro certa pecuniæ quantitate suam jurisdictionem Episcopalem, cùm hæc jurisdictio sit spirituale quid, & consequenter sine Simonia pro pretio temporali vendi non possit; quæ tamen Simonia non committitur ab Episcopi Vicario v. g. constituto, ut vice Episcopi jurisdictionem exerceat, si ab Episcopo salarium accipiat, cùm hic pro eo, quod locet suas operas Episcopo, salarium aut stipendium pro his accipere possit. Videtur etiam *c. Quoniam 2. §. h. t.*

De posteriore quæstione agitur in *c. Querelam 4. h. t.* ubi concedi videtur, antiquum Decretalium jus attendendo ad

ad plures etiam annos infra decem, reditus Ecclesiæ, vel beneficij sub annuo censu elocari posse, quod tamen hodie non licet ultra triennium, ubi *Extravag. Ambitiosæ de rebus Ecclesiæ alienand. inter communes*, recepta est, videatur etiam de hoc Tit. ea quæ in superioribus dicta sunt *Tit. 13. Lib. III. Decretal. de rebus Ecclesiæ non alienandis.*

TITVLVS V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

§. I.

An, & quinam Magistri constituendi sint ad docendum in Ecclesiis Cathedralibus; & an licitum sit aliquid exigere vel accipere pro licentia docendi?

EX *c. Quoniam 1. h. t.* habetur, quòd in qualibet Ecclesia Cathedrali, vel etiam collegiata, si sufficientes reditus adsint, constitui debeat, de una præbenda Magister, qui Clericos ejusdem Ecclesiæ, & pauperes scholares Grammaticam, gratis doceat; & quòd pro licentia docendi, nullum pretium sit exigendum, neque idoneus, si petitâ licentiâ, docere velit, sit impediendus, (ne desit doctrina ignorantibus, aut pauperibus) sub pœna privationis beneficij Ecclesiastici. Qualia præcepta, & prohibitiones etiam fiunt in *c. 2. & 3. h. t. ac in c. 4.* insuper additur, ut in Ecclesia Metropolitana Theologus constituatur, qui alios in sacra pagina doceat, & in his præcipuè instruat, quæ ad curam animarum pertinent, assignatis unius Præbendæ proventibus, quæ constitutio confirmata etiam fuit à *Tridentino sess. 5. c. 1. de reform. & sess. 23. c. 18. de reform.* quod eam etiam extendit ad Ecclesias Cathedrales, si civitas sit insignis. quæ autem praxis sit harum constitutionum, uti etiam ipsius Tridentini, docebit consuetudo.

§. II.

Quale privilegium jure Canonico concessum sit Theologiam seu sacram Scripturam publicè docentibus, vel illi studentibus?

EX *c. Super specula 5. h. t.* habetur, quòd docentes Theologiam (aut jus Canonicum, uti communiter docent omnes) vel in illis studentes, in celebri universitate, gaudeant privilegio percipiendi fructus beneficiorum suorum, etiamsi absint à suis Ecclesijs, cum licentia tamen suorum Prælatorum, &c. ita tamen, ut docentes quidem gaudere possint suorum beneficiorum fructibus, quamdiu docuerint, absque limitatione ad certos annos (nisi ex causa revocentur ad suas Ecclesias) studentes verò in his

facultatibus, hoc privilegio gaudeant ad quinquennium, cùm hoc sufficere videatur his, ut docti possint evadere, docentibus verò nullum tempus limitatum est, cùm semper promoveant utilitatem Ecclesiæ universalis. Videatur etiam *Clementi. Inter 1. h. t.*

§. III.

An accipere pecuniam pro doctrina Theologiæ sit Simoniacum?

REspondetur negativè, sive deinde temporale accipias pro officio docendi Theologiam speculativam, sive moralem, sive controversam; sive pro interpretatione Sacræ Scripturæ, &c. cùm tale munus, & officium docendi, non sit quid spirituale, aut supernaturale, naturalibus discursibus intellectum illuminans ad intelligenda ea, quæ ex naturali luce, vel etiam ex suppositis fidei principijs, naturaliter deduci possunt: & quamvis in *c. 1. 2. & 3. h. t.* prohibeatur, ne pro danda docendi licentia accipiatur aliquid, hoc tamen non prohibetur, ut Simoniacum (nisi animus spiritualis suæ jurisdictionis hac tali ratione cederet aliquis pro pecunia, cùm gratis ea concedere deberet, ne spiritualis sua jurisdictione ad temporalia sibi comparanda videretur abuti) sed ut tralo capite bono communi minùs conveniens & illicitum; quod ipsum etiam dici potest, de concedenda pro pecunia licentia, ad alias facultates docendas, prout ex relatis eorum capitulis colligi potest.

TITVLVS VI.

DE JUDÆIS, ET SARACENIS, ET EORUM SERVIS.

§. I.

Quæ, & in quibus casibus interdicta sit Christianis communicatio cum Judæis?

AGitur in hoc titulo, non tam de Judæis, & paganis infidelibus, ad quos jurisdictio Canonica se non extendit, cùm non sint in Ecclesia, quàm de prohibita communicatione fidelium cum infidelibus talibus, & pœnis certis, quibus afficiuntur fideles, si contra prohibitionem cum illis communicent. Scil. *c. Ad hæc 8. h. t.* prohibetur omnibus Christianis assidua conversatio & familiaritas cum Judæis, ne ad fidem pertrahantur simplicium animos inclinent; nec fervi Judæi, qui commorentur cum Christianis familiariter, & domestice admittantur, ob gentis illius pertinaciam; nec liceat uti medicis Judæis, aut medicinis à Judæis præparatis, nisi necessitate in defectu fidelium peritorum aliud postulante; nec liceat cum Judæis lavare, aut

sive balneum commune habere, extra casum necessitatis; nec liceat eorum azymis vesci, ad eorum convivia accedere (quod ipsum prohibetur etiam respectu Saracenorum, aut aliorum infidelium, ita tamen, ut illi excipiantur, qui ad eorum conversionem mittuntur) famulari Judæis, horum filios nutrire, seu obstetrices, aut nutrices eorum agere, habitare cum illis &c. ita ut continua saltem cum illis familiaritas, ex tali cohabitatione, aut perpetuo servitio contracta, prohibeatur sub peccato mortali.

§. II.

Quænam Judæis Christianorum Principum potestati & Imperio subjectis, jure tum Canonico, tum civili sint interdicta.

PRohibetur illis, ne officio aliquo publico fungantur, & jurisdictionem exerceant inter Christianos, ne novas Synagogas erigant, ne habeant nutrices, vel obstetrices aut famulos, qui ipsis serviant, vel mancipia Christiana, ita ut si servitij causa, sint empta, nullo etiâ dato pretio fiant libera, nisi infra tres menses venales exponātur; si verò negotiationis causa sint empta, à quolibet Christiano datis 12. solidis saltem redimi possint; ne die Parasceves ostia aut fenestras aperta habeant, ne toto tempore passionis Dominicæ, infra sacram scil. hebdomadem, in publicum prodeant, & præcipitur etiam, ut distinguantur habitu à Christianis. Vide pluta per varia hujus Tituli capitula, & quæ tam his duobus, quàm sequenti §. habet Auctor Method. ubi etiam quæ ipsis permitti debeant, recensentur, quæ tamen consuetudo & praxis multùm variat.

§. IV.

Quomodo & à quo Judæi delinquentes possint, ac debeant puniri?

JUdæi cùm non sint subjecti jurisdictioni Ecclesiæ, non possunt, nisi à Dominis suis temporalibus, pœnâ temporali puniri, hinc Judæus percutiens clericum, non incurrit excommunicationem, quæ est pœna Ecclesiastica, sed ab eo, cujus jurisdictioni temporali subjectus est, pœna fortassis pecuniaria punietur.

§. V.

Quænam interdicta sint Christianis jure Canonico circa Saracenos, seu paganos, aliosque infideles?

IN *c. Ita quorundam 6. h. t. & c. Ad liberandum 17. eodem.* varia prohibentur Catholicis, ne Saracenorum bellico & piratico furori contra Christianos serviant, præsertim ne arma, ferrum tam factum, quàm infectum, ligna &c. ad eos deferant, ne vendant illis naves, machinas &c. quibus impugnent Christianos; ne auxilium, aut consilium in dispendium terræ Sanctæ illis præbeant; ne naves eorum, vel machinas gubernent; ne deferant, & vendant illis, quæcúnque instrumenta militaria, ad offendendum conducentia; & ut in bulla cœnæ prohibetur, ne quis ad eos deferat, cannabin, funes, & quæcúnque alia, ex quibus confici possunt instrumenta,

menta, quibus impugnari possint Christiani &c. sub pœna scil. non tantùm juris communis, sed bullaris etiam excommunicationis, quæ, quomodo observentur praxis docet. Mercimoniorum tamen causa, & ad liberandos captivos in eorum terras. ct. currere non prohibetur. Videatur Auctor Metho. in hoc §.

TITVLVS VII.

DE HÆRETICIS.

SECTIO I.

De crimine hæresis, & hæreticis in genere.

§. I.

De crimine hæresis, & quis dicatur hæreticus.

HÆresis communiter definitur, *quòd sit error* (sive judicium erroneum intellectus) *voluntarius, quem quis pertinaciter tenet, contra aliquam veritatem fidei catholicæ, quam susceptit seu professus est.* & hinc habendus hæreticus formalis non est, qui vel assensum erronem, contra fidem cognitam, non habet, ignorans invincibiliter, quæ veræ fidei sunt, vel non liberè, quamvis multas contra fidem patiatur invitus tentationes, vel non pertinaciter, paratus meliora sentire, si melius instruatur, vel negat fidem, quam nunquam susceptit, qui potiùs ad in fidelium classem, quàm ad hæreticorum pertinet &c.

§. II.

De quibusdam, de quibus dubitari potest, an sint propriè dicti hæretici, nec ne?

QUi positivè dubitat de aliquo articulo fidei, quem scit ab Ecclesia definitum esse, pertinaciter judicans, non esse certam illius veritatem, verè ac propriè hæreticus, vel infidelis est; cum enim sit de fide, quòd omnes articuli fidei sint certissimi, hic autem de aliquo, quem scit articulum fidei, positivè & pertinaciter dubitet, an illi non subsit falsum, consequenter hæreticus est, vel infidelis: si tamen negativè tantum dubitet, suspendens omne judicium, ita ut nec assentiatur, nec dissentiat objecto fidei, hæreticus dici non debet, cùm talis nullum judicium habeat, de articulo fidei proposito, & consequenter nec errorem habeat, modò suspensio talis non sit virtualis dissensus, nec dubium illius proveniat ex ignorantia vincibili. Plura de hac re etiam Theologi suggerent.

SECTIO

Sectio II.

De pœnis hæreticorum, & imprimis de excommunicatione eorum.

§. I.

De prima pœna jure Canonico decreta in hæreticos, excommunicatione scil. & conditionibus requisitis ad illam incurrendam.

PRima pœna hæreticorum est Excommunicatio major latæ sententiæ, quæ ipso jure seu facto ab ipsis incurritur. *c. Ad abolendam 9. h. t. c. excommunicamus 13. eodem.* & in Bulla Cœnæ reservata est hæc excommunicatio Papæ. Requiruntur tamen ad hanc excommunicationem incurrendam quatuor conditiones. Prima est, ut quis sit hæreticus formalis & verus, ac non tantùm materialis, qui ignorantiâ invincibili aliquid contra fidem asserit, quales hodie multi sunt. Secunda est, ut quis hæresin internam sive mentalem, verbis, aut alijs signis externis manifestet, etiam si occultè hoc, & nemine præsente faciat. Tertia est, ut actus externus, manifestativa hæresis internæ, sit ex se moraliter malus. Quarta denique conditio est, ut (saltem virtualiter) exterius manifestetur hæresis interna animo eam profitendi. Videatur Bulla Cœnæ, ubi plures alij hæresum fautores, aut legentes hæreticos libros prohibitos &c. excommunicantur, juxta *c. fraternitatis 4. h. t.* Quæ tamen excommunicatio secundum talem rigorem aliquibus in nostra Germania non videtur esse recepta; ut nec recepta videtur, quæ in Indice librorum prohibitorum fertur, cùm Index hic in Germania à majore populi parte non observetur.

§. II.

Quæ communicatio Catholicis cum hæreticis sit prohibita, vel permissa, & an ac quando sint vitandi tanquam excommunicati?

DE jure divino prohibita est communicatio in Divinis cum hæreticis. Primò si ex communicatione tali grave scandalum oriatur apud Catholicos, quasi hæreticorum errores signo vel facto à Catholicis talibus approbentur. Secundò si ex tali communicatione periculum animæ immineat communicanti. Tertiò Catholicus cum hæretico in crimine hæresis, ob quam fuit excommunicatus, communicet, defendendo eum, quâ hæreticum, absconendo, &c. in alijs verò casibus vitandi non sunt, neque communicatio cum illis est prohibita ob *Extravag. Martini 5. in Concil. Constant ad evitandæ*, nisi nominatim & expressè sint denuntiati, prout pluribus etiam docent Theologi morales, quos consule.

§. III.

An liceat disputare de fide cum hæreticis vel alijs, & quando ac quomodo, & an etiam licitum sit Laicis prædicare?

INterdictum quidem est non tantùm laicis, etiam si docti sint, *c. Quicúnque*

que 2. §. *Inhibemus h. t. in 6.* sed etiam Clericis, cum hæreticis disputare *can. De quibus 36. cau. 24. q. 3.* (præsertim, cum illis, qui fuerunt Magistri erroris, & plerúmque valde pertinaces sunt in errore suo defendendo) ob periculum, ne simpliciores talem disputationem audientes ob hæc hæreticorum argumenta, fatua quidem, sæpe tamen splendida, de fide periclitentur; suis tamen limitationibus multis, hæc prohibitio, sub pœna excommunicationis posita, non caret: & sicut Laicis de fide disputare prohibitum, ita multò magis prohibetur illis prædicare *c. Cùm ex injuncto 12. h. t. c. sicut 14. eodem, & c. Excommunicamus 13.* §. *Quia verò eodem.*

§. IV.

An & quando excommunicati propter suspicionem hæresis, tanquam hæretici condemnari possint.

SUspecti de hæresi, nisi juxta considerationem suspicionis, & qualitatem personæ, debitè se purgaverint, sunt excommunicandi, & si per annum in excommunicatione, aut contumacia perstiterint, ut hæretici sunt condemnandi. *c. Excommunicamus 13. h. t. & c. Cum contumacia 7. eodem in 6.* Quæ tamen, quia in illis tantùm tertis locum habent, ubi inquisitores contra hæreticam pravitatem constituti sunt & major cura habetur, hæresis non admittendæ aut extirpandæ, quàm in nostra misera Germania, pluribus explicare, nulla est necessitas, videatur Auct. Meth.

§. V.

De absolutione ab hæresi, & excommunicatione ei annexa.

PEr se quidem excommunicatio, quæ incurritur propter hæresin, & consequenter etiam crimen hæresis, reservata sunt, in ordine ad absolutionem a Summo Pontifici, & quibus, vel à jure, vel à Summo Pontifice absolvendi licentia conceditur, cùm peccatum, quod censurâ habet annexam, ordinariè tolli non possit, nisi prius censura ablata sit; potest tamen sublatâ per legitimam protestatem censurâ, à quolibet deinde Sacerdote, jurisdictionem legitimam habente, peccatum hæresis absolvi. Habent autem licentiam absolvendi ab hæresi, & excommunicatione ei annexa primò Episcopi respectu suorum subjectorum, vi Concilij Tridentini, *Sess. 24. cap. 6. de reformatione* illis conceditur, ut possint in Diœcesi sua, per se non tamen per Vicarios suos) ab occulto crimine hæresis, & excommunicatione annexa, in foro conscientiæ absolvere; occulti nomine intelligendo, quod non est publicum, notorium, & famosum, aut deductum ad forum contentiosum, per accusationem, denuntiationem, aut citationem rei à Judice factam. Secundò habent hanc licentiam vi privilegij religiosi quidam, prout ex privilegijs eorum patet.

Sicuti autem ex sententia probabiliore hæ tales licentiæ ad absolvendum ab hæresi, etiam publica, & excommunicatione annexa, quæ in certis casibus, vi juris communis conceduntur, per Bullas

Cum

Cœnæ revocatæ non sunt, saltem respectu Episcoporũ in regionibus ab urbe remotioribus, in nostra Germania v. g. propter difficultatem adeundi Pontificem pro absolutione, & multitudinem absolvendorum, ita ut, cùm nulli sint in nostris partibus Inquisitores hæreticæ pravitatis, vi juris communis etiam absolvi à sua hæresi, & excommunicatione hæretici possint per Episcopos nostros, aut ab illis deputatos; ita etiam videtur probabilius esse, sub generali cõcessione solvendi à reservatis in Bulla Cruciatæ, vel Jubilæi, non comprehendi facultatem absolvendi ab hæresi, sed debere hanc facultatem specialiter exprimi juxta *reg. 81. in 6. in generali concessione non veniant ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*, qualiter verisimile non est, quòd velit per generalem concessionem, tot legibus in favorem fidei datis derogare Pontifex.

Sectio III.

De aliis pœnis hæreticorum.

PLures aliæ pœnæ per varia hujus Tituli capitula statuuntur, quæ quia in nostra Germania parùm observantur, videtur plerisque contraria consuetudo, aut fœdera inter Lutheranos & Catholicos v. g. inita, pro bono pacis, derogâsse, ut non sit necessaria ulterior eorum mentio. Videatur Auct. Meth. per 9. hujus Sectionis §§. fusius eas explicantes.

§. X.

De relapsis in hæresim, eorumque pœnis.

RElapsi propriè & rigidè loquendo dicuntur illi, *qui postquam de hæresi, quam profitebantur, in judicio convicti, aut confessi, illam abjurarunt, sive juramento damnârunt, & execrati sunt, in eandem iterum inciderunt*, ita ut denuo in judicio de illa convicti legitimis probationibus, vel confessi fuerint eam. Sunt quidem etiam alij modi, quibus relapsus aliquis, ex præsumptione saltem juris censetur, de quibus videri potest h. l. Auct. Metho.

Et quamvis juxta *c. Adabolendam 9. §. Illos quoque h. t.* pœna relapsorum sit, ut sine ulla penitus audientia, seculari Judici relinquantur puniendi, quia pejus & periculosius est, reincidere in hæresin, quàm primò incidere, in *c. tamen super eo 4. in 6.* non vult Ecclesia, illis negari Sacramenta, si pœniteant postea, & manifesta dent signa pœnitentiæ, ac humiliter petant Sacramenta.

Sectio IV.

De filiis hæreticorum, & de credentibus receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorundem, ac pœnis.

§. I.

Quas pœnas incurrant filij hæreticorum.

RPlures quidem esse in jure statutas, cùm tamen nulla earum ple-

rumque sit observatio, nulla est etiam necessaria earum explicatio. Vide Auct. Method. hoc loco, ubi etiam, uti & §. 2. De pœnis credentium, receptatorum, defensorum, & fautorum hæreticorum agitur, & §. 3. de pœnis eorum, qui sunt negligentes in puniendis, & exterminandis hæreticis.

SECTIO V.

De Judicibus, & processu iudiciario observando in crimine hæresi.

TOta hæc sectio per 7. §. §. potissimum pertinet ad Inquisitores hæreticæ pravitatis, quorum in nostra Germania, cùm vix sit usus, sit autem multa in Hispania & Italia &c. illis majus explicatio relinquitur. Videri tamen de his etiam potest Auct. Method.

TITVLVS VIII.

DE SCHISMATICIS, ET ORDINATIS AB ILLIS.

§. I.

Quid sit Schisma, & quomodo ab hæresi differat, & quæ sint pœnæ jure decretæ in schismaticos.

SChisma est *disjunctio, per quam quis se ab unitate Ecclesiæ separat, in quantum est corpus mysticum ex universis fidelibus & Romano Pontifice tanquam capite constans.* Differt ab hæresi, quòd hæc directè opponatur fidei, fidei scil. doctrinam negando, schisma verò repugnet charitati, Ecclesiæ unionem, quæ, quæ in charitatè consistit, scindendo, & quòd omnis quidem hæreticus, schismaticus sit, non tamen omnis schismaticus, hæreticus sit, cùm omnis ille, qui erroneam contra fidem doctrinam fovet, ab Ecclesiæ unione se separet, non autem, qui se separat ab Ecclesiæ unione, semper foveat erroneam contra fidem doctrinam, in quantum scil. omnes quidem fidei articulos profitetur, & Romanum Pontificem etiam, ut caput Ecclesiæ, agnoscit, ab obedientia tamen hujus ex prava voluntate se subtrahit, non parendo v. g. ejus præceptis, quatenus vices Christi in terris gerit, & Ecclesiæ caput est.

Pœnæ schismaticorum eædem propè sunt cum pœnis hæreticorum. Videtur de hac, rari casûs, materia, & ut alicujus in partibus nostris usûs, Auct. Metho.

§. II.

§. II.

An ordinationes aliique actus sive gesta per schismaticos sint valida?

QUæ fiunt ex potestate ordinis sacramentalis à schismatico Episcopo v. g. valida sunt, non quidem quasi licitam executionem daret, quòd enim talis non habet, sicuti non habet, ordinis sui licitam executionem, alteri dare non potest, sed quoad substantiam, ita ut characterem ordinis & confirmationis, confirmati ab illo, & ordinati verè recipiant, (modo legitima forma, & materia horum Sacramentorum fuerit servata) & quando ordinationes ab his factæ, dicuntur irritæ, intelligi debent irritæ, quoad executionem, & usum ordinum susceptorum.

TITULUS IX.

DE APOSTASIS, ET REITERANTIBUS BAPTISMA.

§. I.

De Apostasia in genere, & in specie de Apostasia à fide, ejusque panis.

APostasia in genere est *defectio, & recessus à Deo*, triplex est, Apostasia à fide, Apostasia ab ordine clericali, & apostasia à religioso ordine; ut autem quis à fide apostata dicatur, in totum à fide Christi recessisse debuit, ut cùm Christianus factus est Judæus, aut Turca, & hinc quamvis omnis apostata à fide, hæreticus etiam dici possit, juxta S. Thomam, tres tantùm infidelitatis species agnoscentem, paganismum, judaismum, & Hæresim, non tamen omnis hæreticus, apostata à fide dici potest, sunt autem ijsdem pœnis hi apostatæ à fide subjecti, quibus hæretici, cùm sint verè hæretici.

§. II.

De Apostatis ab ordine clericali, & à Religione, ac pœnis eorum.

APostata ab ordine clericali dicitur, qui post susceptos ordines sacros, & editum continentiæ votum, in susceptione talium ordinum inclusum; vel si in ordinibus minoribus constitutus est, post acceptum beneficium ecclesiasticum, hoc retento, ad statum conjugalem, vel ad laicalem conversionem, dimisso habitu clericali, propriâ temeritate, transit. Pœnæ horum Apostatarum sunt excommunicatio ferendæ saltem sententiæ, infamiæ, quam ipso facto incurrit, quamdiu in apostasia

perdurat, amissio privilegij clericalis, &c.

Apostata à religione dicitur, qui sine licentia sui superioris regularis ab ordine religioso, quem professus est, & quocunque alio instituto regulari, propriâ temeritate recedit, sine proposito redeundi, vel cum proposito nunquam redeundi, ad ullum religiosum ordinem. Horum Apostatarum pœnæ sunt excommunicatio, saltem ferendæ sententiæ, suspensio ab ordinum in apostasia tali susceptorum executione &c.

(o)

§. III.

De reiterantibus baptismum & eorum pœnis.

REiterantes baptismum dicuntur illi, qui validè baptizatos rebaptizant iterum, vel rebaptizati se faciunt (aut faciunt hodie anabaptistæ) quos *Can. 112. dist. 4. de consecratione*, impiabile facinus dicitur, pœnæ talium rebaptizantium, aut rebaptizati se simulantium, sunt irregularitas, si scienter hæc talia fecerint, aut permiserint per culpam mortaliter malam, & delictum eorum sit publicum & notorium *argum. c. h. t.* & si Clerici sint, deponantur, si verò laici sint, excommunicentur, & jura civilia attendendo ultimo supplicio afficiuntur.

TITULUS X.

DE HIS, QUI FILIOS OCCIDERUNT.

EX *c. intelleximus 2. h. t.* habetur, quòd maritus ab uxore, quæ filiam suam occiderat, separandus quidem non sit, quoad thorum, aut cohabitationem, curandum tamen sit, ut sui illa sceleris pœnam luat in foro animæ & *in c. de infantibus. 3.* dicit Pontifex, quòd parentes non debeant esse sine pœnitentia, si penes illos in eodem lecto jacentes infantes mortui reperiantur, neque tamen sciatur, an mortui naturali defuncti fuerint, vel parentibus oppressi, cùm in *Can. consuluisti 2. caus. 2. q. 5.* prohibitum sit parentibus, tenellos infantes in eodem secum lecto collocare.

TITVLVS XI.

DE INFANTIBUS ET LANGUIDIS EXPOSITIS.

§. I.

Quæ sit pœna parentum, qui filios exponunt ab alijs nutriendos, vel languidos, sive infirmos ab aliis curandos.

QUi infrà 7. ætatis annum infantem languidum, & infirmum exponit, contra pietatis officium, hoc ipso infans talis à patria potestate liberatur, & si liberto sit, fit ingenuus, aut si servus sit, in libertatem vindicatur, & parentes insuper, quibus scientibus infans talis expositus est, si eos alere possint, obligantur ad alimenta restituenda, pro diversitate conditionis illius, vel loci, vel hominis, à quo alitur.

TITVLVS. XII.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO, VEL CASUALI.

SECTIO I.

De homicidio in genere, & in specie de homicidio voluntario injusto.

§. I.

Quid sit homicidium in communi, & quomodo dividatur?

HOmicidium, propriè loquendo, est *occisio hominis ab homine facta*, si enim à fera homo occidatur, propriè non dicitur secundùm jura homicidium, sed pauperies, juxta *Tit. Instit. & ff. si quadrupes pauperiem &c.* & quidem corporale homicidium, de quo hîc est quæstio, aliud est voluntarium, aliud involuntarium, seu casuale. Voluntarium subdividitur in illicitum, sive injustum & in licitum, sive justum. Illicitum sive injustum aliud est directè voluntarium, quod est per se intentum, & fit animo deliberato occidendi hominem, aliud est indirectè voluntarium in causa scil. per se intenta, ex qua moraliter certò homicidium est secuturum. Licitum verò homicidium est aliud necessarium ac defensivum, cùm quis se contra

contra injustum invasorem cum occisione illius legitimè defendit, aliud verò est punitivum, quod publica auctoritate Magistratus fit, ad punienda delicta. Casuale denique homicidium dicitur, quod casu præter intentionem committentis, aut causam dantis contingit, & quidem si nullo modo sit voluntarium, ob nullam periculi fortassis prævisionem, & post sufficientem cautionem ad omne periculum avertendum adhibitam evenit, merè casuale dicitur, si tamen periculum prævisum est, cui non sufficienter cavebatur, casuale quidem dicitur, per accidens tamen, & indirectè volitum.

§. II.

Quæ requirantur ad homicidium injustum directè voluntarium, ejúsque pœnam incurrendam, & quæ pœnæ jure sint decretæ in homicidas.

REquiritur primò ut sit commissum per directam, ac expressam, & spontaneam voluntatem occidendi, vel in se, vel in sua causa, intendendo mortem alterius. Requiritur secundò ut mors actu & re ipsa sequatur, si enim mors non sequatur, sed per miraculum fortasse aliquod impediatur, pœna ordinaria homicidij non incurritur, cùm pœna à jure decreta perfectum, & consummatum actum requirat, ut incurratur, nisi aliud in ipso jure expressum sit.

Sunt autem pœnæ in tales homicidas de jure canonico (quid enim statuat jus civile, Civilistæ ie docebunt) statutæ excommunicatio (quæ mortis nomine in jure canonico venit, quia mortem animæ affert) irregularitas, & si Clericus sit, qui homicidium dicto modo commisit, deponendus est ob ordini, & officio, & post depositionem in actum Monasterium (juxta antiquum jus) detrudendus est, ad agendam pœnitentiam, vel ut volunt aliqui juxta hodiernam consuetudinem, ad tiemes mitendus in perpetuum, vel ad tempus, pro diversitate homicidij, & privandus est omnibus beneficijs Ecclesiasticis, si quæ habeat, neque potest enim post peractam pœnitentiam in ordinibus susceptis ministrare, &c. attendendo tamen in his, ac alijs pœnis, aliasetiam circumstantias, quæ mitiorem nonnunquam cum hoc, quàm cum alio, procedendi modum requirunt.

§. III.

Quisnam tum in genere tum in specie propter homicidium voluntarium & injustè commissum irregularitatem incurrat aut alias pœnas in jure latas contra homicidas.

IN genere dici potest, quòd illi irregularitatem hanc incurrant, qui per seipsos taliter injustè occidunt aliquem (cùm hi vel maximè sint homicidæ) vel qui causam mortis alteri præbent cum intentione occidendi, cùm damnum detentione occidendi, cùm damnum detentione occidendi, cùm damnum det

alijs postmodum fuerit omnino interfectus, modò sufficientem etiam causam mortis dederit, cum intentione prava eum occidendi, ita ut abstinere etiam debeat, tanquam irregularis, ab officio sacerdotali, etiamsi dubitet, an ex suo ictu, vel potiùs posterioris, mortuus fuerit vulnerarius. Tertiò qui cùm intendat ex proposito occidere Titium, ex casu tamen occidit Caium, quamvis enim casuale sit hoc homicidium respectu personæ occisæ, voluit tamen occidens occidere hominem.

§. IV.

An mandans aliquem occidi fiat irregularis, aliásque pœnas homicidij incurrat.

MAndans occidi aliquem, etiamsi expressum mandatum non sit de occisione, sed tacitum tantùm, fit irregularis, si mors ex tali mandato sequatur, & ordinariâ homicidij pœnâ puniri potest; quamvis enim causa physica mortis alterius hic non sit, est tamen causa moralis & quidem principalis: quin imò si mandatarius fines mandati excedat, occidendo v. g. eum, aut mutilando, quem alter verberari tantùm mandavit, cum expressa intentione ne occidatur v. g. incurrit tamen mandans irregularitatem, si mors alterius vulnerati v. g. sequatur, & injusta fuerit vulneratio, quam mandavit. *c. Is qui 3. h. t. in 6.* cùm mandando in culpa fuerit, & debuerit cogitare, hoc evenire posse, ut ait Pontifex *in cit. cap.* quam etiam incurrit mandans, si præter ipsius intentionem mandatarius occidatur, cùm hoc præter intentionem mandantis esse quidem possit, non tamen præter prævisionem, tam periculoso casui exponendo mandatarium. Et quamvis si mors vel simpliciter non sequatur, vel non sequatur ex mandato hoc, vel revocatum fuerit mandatum tale, & hujus revocationis notitia ad mandatarium pervenerit, non incurratur ex homicidio irregularitas, cùm rigor pœnarum hanc extensionem non permittat, possunt tamen mandantes, præsertim si per Assassinos infideles homicidia committi mandant, de alijs pœnis à jure Canonico statutis sibi subinde timere juxta c. *Pro humani 1. h. t. in 6.*

§. V.

An sicut mandans, ita etiam consentiens in homicidium injustum, vel illud approbans, seu ratum habens, incurrat irregularitatem, & alias pœnas homicidij?

COnsentiens in cædem alterius, aut ratam eam habens, postquam commissa illa fuit, sine ulla tamen cooperatione, & quæ nullo modo sit ex nomine consentientis, irregularitatem, aut alias pœnas homicidarum non incurrit, cùm talis nullo modo sit causa influens in homicidium, qualis tamen esset (& consequenter irregularitatem, ac alias pœnas homicidarum incurreret) si consentiret in homicidium, ut ab alio quidem fieret, fieret tamen suo nomine, quo in casu causa moralis absque ulteriore mandato haberetur; & quamvis in casibus quibusdam ratihabitio mandato æquiparetur, in ordine tamen ad pœnam in-

currendam, causæ physicæ, aut morali impositam, non potest æquiparatio locum habere, cùm tanhabitio talis nullo modo in delictum commissum influat.

§. VI.

An consulens homicidium injustum incurrat irregularitatem?

SI homicidium committatur ex vi dati consilij, in casu scilicet, quo qui consilium alterius audijt, non fuisset alterum occisurus, vel certè non eâ celeritate, aut crudelitate, &c. nisi consilium tale datum fuisset, irregularis sit, casu quo mors alterius subsequatur, uti sumitur ex *can. perniciosè 23. dist. 1. de pœnitent. & can. Si quis 8. dist. 50. ac c. Sicut dignum 6. §. Qui verum. & §. final. h. t.* quia talis est causa influens in tale homicidium. Quòd si tamen consilium, quod dedit consulens, revocet ante ejus executionem, non ideo statim liber est ab irregularitate, si mors illius, contra quem consilium datum fuit, sequatur, cùm influere possit etiam consilium revocatum, & intellectus semel imbutus aliquâ opinione, non facilè ab illa dimoveatur, sed insuper debet consulens ad evadendam irregularitatem conari ad dissuadendum homicidium, ad quod prius consilio suo juvit.

§. VII.

An qui cooperatur ad homicidium præstando opem, aut auxilium, sit irregularis?

SI auxilium, vel opem ferens sit causa propinqua homicidij commissi, vel directè ad illud cooperando, percutiendo, & infligendo vulnera v. g. vel indirectè, detinendo v. g. eum, qui occiditur, ne fugiat, vel comitando occisorem, & suâ præsentiâ animando &c. irregularitatem incurrit, cùm ad mortem alterius verissimè, physicè, et moraliter cooperetur, uti colligitur ex *c. Sicut dignum 6. h. t.* Si verò plures occidendum aliquem concurrant, & dicto modo opem ferendo cooperentur, omnes fiunt irregulares, sive ex consulto & proposito aggrediantur aliquem ad eum occidendum, sive subitò tum v. g. occasione in unum aliquem insurrexerint plures, sive sciente eum vulneraverit aliquis, sive ignorante, sive vulnus lethale inflixerit, sive non lethale, &c. quia omnes sunt velut una causa moralis occisionis talis.

§. VIII.

An non impediens homicidium, cùm possit ac debeat, sit irregularis?

SI non impediens præcisè teneatur ex charitate illud impedire, nonsit irregularis in foro conscientiæ, etsi non impediat ex odio interno, vel desiderio mortis proximi, cùm in illo non sit causa injusta homicidij, nihil contra justitiam peccans. Si verò ex justitia teneatur impedire homicidium, & posset illud sine gravi suo incommodo impedire, non tamen, & quidem voluntariè, impediens irregularis est, si mors alterius sequatur, cùm sit causa moralis injusti, respectu ipsius, homicidij.

SECT

Sectio II.

De homicidio casuali, & de omnino involuntario.

§. I.

An ex homicidio casuali, quod ex opere licito secutum est, contrahatur irregularitas?

CAsuale homicidium hîc dicitur illud, *quod per se quidem & directè in se volitum non est, indirectè tamen, & in sua causa volitum fuit*; casus enim, qui præter intentionem operantis contingunt, & ab eo prævisi non sunt, imputantur tamen illi ad culpam, (saltem in foro externo) si ex opere illo per se, & necessariò sequantur, vel saltem ut plurimùm evenire soleant. Potest autem duplici modo contingere, ut homicidium casuale ad culpam alicui imputetur, si diligentia non adhibeatur sufficiens ad præcavendum illud, & si quis operam det rei illicitæ.

Si proinde rei licitæ operam quis dedit, & adhibuit sufficientem diligentiam ad cavendum homicidium, per accidens tamen, & præter intentionem, aut prævisionem hujus, homicidium ex parte tali sequatur, non contrahit ex eo irregularitatem, quia in tali casu nec ob negligentiam aliquam in præcavendo periculo, nec quòd operam dederit rei illicitæ, imputari potest ad culpam illi homicidium tale, prout probatur ex *c.* 9. 13. 14. 15. 16. 22. 23. *& 25. h. t.* Quòd si tamen operam quidem dedit rei licitæ aliquis, culpam tamen seu negligentiam in amovendo periculo homicidij committat, eo secuto, incurrit irregularitatem *c.* 7. *& 8. h. t.* quia homicidium illi imputatur, qui periculum, ex quo facilè homicidium, & sæpe sequitur, non præcavet.

§. II.

An in dubio commissi homicidii quis censendus sit irregularis, vel non?

IN dubio commissi homicidij, sive in dubio facti, ubi certum jus est de irregularitate statuta, dubiũ tamen est, utrùm hic, vel ille homicidium commiserit, censendus est in utroque foro, talis dubitans irregularis, *c. Ad audientiam.* 12. *h. t.* quia debitam diligentiam hic non adhibuit ad præcavendum homicidium. Si verò sit dubium juris, id est, si dubitatur, utrum pro hoc vel illo casu irregularitas in jure statuta sit, in neutro foro censeri quis debet irregularis, *c. Is qui.* 18. *de sent. excom. in 6.* cùm irregularitas non incurratur, nisi sit in jure statuta. Et quamvis in alijs etiam irregularitatibus præter irregularitatem homicidij, nec in dubio facti, nec in dubio juris incurratur irregularitas, cùm in dubio delicti, favorabiliores rei partes semper sint ad absolvendum, quàm ad condemnandum, & in materia odiosa ultra casus jure expressos non sit extensio facienda (& hinc non debet inferri, quòd etiam irregularitas incurratur in dubio factæ mutationis) speciale tamen hoc à jure habet in dubio facti homicidij irregularitas, ubi tutior pars ad multa scandala & inconvenientia cavenda, observanda videtur.

§. III.

Qualis culpa, sive negligentia præcedere debeat ad incurrendam irregularitatem, quæ oritur ex homicidio casuali facto ab eo, qui operam dedit rei licitæ?

LAtam culpam juridicam, seu crassam negligentiam sufficere ad incurrendam irregularitatem, docent plerique omnes, cùm in casu talis negligentiæ, quam homines mediocriter prudentes adhibendam putant, satis voluntarium censetur homicidium; & quamvis putent aliqui ex *c. Continebatur. 8. h. t.* de levi juridica culpa etiam probari posse, quòd, si ea, in præcavendo homicidij periculo, intervenit, irregularitas incurratur, & velint etiam ob culpam juridicam leviſſimam, non quidem in omittendo, si tamen in committendo hæc admittatur, incurri ex homicidio casuali irregularitatem; alii tamen probabilius pro irregularitate ex culpa leviſſima incursa, nihil in jure reperiunt, & sunt etiam qui nec pro culpa juridica levi statutam irregularitatem putent, propter Gloſſam in *c. Quæſitum de pœnitent. V. Negligentibus*, si quis operam dedit rei de se licitæ, & velint ad incurrendam irregularitatem hanc in foro conſcientiæ requiri veram culpam Theologicam gravem intervenire, cùm tales pœnæ ſpirituales non incurrantur à privatis, niſi propter peccatum grave.

§. IV.

An, & in quibus caſibus is, qui in operam rei illicitæ ſive prohibitæ, ex ea reipſa ſequitur homicidium, ſit irregularis, quamvis omnem diligentiam adhibuerit ad illud vitandum?

SUnt, qui putant, ſemper incurrere irregularitatem ab eo, qui dat operam rei illicitæ, & periculoſæ, ſi homicidium ex ea ſequatur, ob varia juris capitula, & ſunt, qui putant, nunquam ab iis incurri irregularitatem, ſi diligentiam debitam adhibuerint ad præcavendum homicidium, quamvis illud præter opinionem agentis ſubſequatur, quia non apparet, quomodo in tali caſu voluntarium dici poſſit homicidium tale. Probabilior tamen media ſententia eſt, quæ pro ea juris capitula habet, & rationem modo allatam, ſcilicet incurri ab illis irregularitatem, qui operam dederunt rei illicitæ ex ſe, & natura ſua, cum propinquo periculo mortis conjunctæ, quamvis debitam ad hanc præcavendam diligentiam adhibuerit, ſi mors ex ea actione ſequatur: non fore autem irregularem illum, qui actioni quidem prohibitæ operam dederunt, ex ſe tamen cum periculo propinquo mortis non conjunctæ, debitam ad hanc præcavendam adhibuerunt, etiamſi per accidens aliquando mors ex tali operatione ſequatur, ſicut enim in priore caſu ſatis apparet, quomodo voluntarium ſit illud ſaltem indirectè, homicidium, dum cauſam ponunt voluntariè, quæ ex ſua natura conjunctum habet mortis pe-

calam

culum, & propterea prohibita est; ita in posteriore casu non apparet, ex quo capite dici possit homicidium illis voluntarium, dum operam quidem rei illicitæ dant, non tamen ex natura sua trahentis secum mortem alterius, neque propter conjunctum propinquum periculum mortis prohibitæ. *c. Tua nos. 19. h. t.*

§. V.

De homicidio omnino involuntario, & inculpabili.

DE hac quæstione in *Clement. Furiosus. h. t.* statuitur, quòd nullâ incurrat irregularitatem furiosus, si durante furore, etiamsi suâ culpâ in hunc inciderit, occiderit aliquem; infans (ante septennium scilicet expletum) aut dormiens, si occiderit aliquem, cùm hi usum rationis non habeant, nisi in hoc postremo casu sciat dormiens, quòd in somno soleat surgere, arma arripere, ac obvios percutere, neque tamen ad præcavenda hæc debitam diligentiam adhibuerit, & mors exinde alicujus sequatur, cùm in tali casu homicidium hoc fuerit satis in causa illi voluntarium. De ebrio tamen dubitari potest, utrùm occidens aliquem in ebrietate, irregularitatem incurrat, cùm enim neque hic habeat tum temporis rationis usum, videtur eam non incurrere, sicuti prius relati; probabiliùs proinde ob hanc rationem videtur, non incurrere eum irregularitatem in foro Canonico ob factam hominis cædem, nisi prævidens ante ebrietatem periculum occidendi inimici v. g. in ebrietate, periculum tale debitâ diligentiâ non præcaverit, quia ut sic homicidium tale huic satis voluntarium est, sicuti de dormiente paulò ante dictum.

Sectio III.

De homicidio necessario, sive ob defensionem facto, & irregularitate ex eo contracta.

§. I.

An qui ob defensionem suæ propriæ personæ ac vitæ alium occidit, vel ob defensionem proprij honoris, & famæ, fiat irregularis?

QUi occidit aliquem ob necessariam (ob quod etiam necessarium tale homicidium dicitur) corporis sui, seu vitæ defensionem, servato moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, fit tamen irregularis, si in modo defensionis notabiliter excedat, occidendo v. g. invasorem, quem aliis modis facilè repellere potuisset, *Clemen. cit. si furiosus &c.* quia contra injustum invasorem vim vi repellere ob sui tutelam, jure naturæ concessum est, & quamvis videatur etiam in hoc casu injusti invasoris, vim vi repellendo, occisi, *Trident. Sess. 14. c. 7. de refor.* irregularitatem inducere, dum Episcopis dat dispensandi in tali casu facultatem, intelligi tamen debet Concilium juxta declarationem Cardinalium de eo casu, quo quis excedit moderamen inculpatæ tutelæ, quod diligenter observandum est, ita ut etiam fugere teneatur, ad evitandam occisionem, cui fuga graviter dedecorosa non est.

Quòd si verò propter defensionem proprii honoris, & famæ occidatur alter, qui iniustè infamat, aut inhonorat, fit occidens irregularis, prout colligi videtur ex *cit. Clement.* eos tantùm ab incurrenda irregularitate, excipiente, qui mortem aliter vitare non possunt: cùm ergo fama læsa, aut læsus honor aliis mediis reparari possint, consequenter occisio infamantis, aut inhonorantis, magis ad vindictam videtur pertinere, quàm iustam & necessariam defensionem.

§. II.

An is qui ob defensionem bonorum temporalium, quæ possidet, occidit aliquem, fiat irregularis?

FIeri irregularem talem, multi docent, iuxta stylum Curiæ Romanæ, & ex multis Juris textibus probant: probabilis tamen etiam est sententia contraria, negans eum fieri irregularem, qui pro defendendis rebus suis magni valoris alium occidit, tum quòd bona talia temporalia ad vitæ sustentationem necessaria, quodammodo vitæ comparentur; si ergo licita est defensio ad vitam conservandam, etiam cum occisione iniusti invasoris, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, licitum etiam erit, ad res suas magni valoris defendendas, eodem moderamine servato, iniustum rerum suarum invasorem occidere, tum quòd in iure nulla sit pro tali occisione statuta irregularitas, tum quòd ea, quæ ex iure afferuntur, vel tantùm à contrario sensu probare videantur, quod tamen, in materia pœnali, præsertim in materia irregularitatis, non licet, vel disiunctivè intelligenda sint, vel ostendant excessum inculpatæ tutelæ.

§. III.

Quæ requirantur ad licitam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & quomodo puniatur excessus in defendendo sine hoc moderamine?

VT observetur moderamen inculpatæ tutelæ, requiritur primò, ut quis sit iniustè invasus, vel certè in continenti sit invadendus iniustè ut occidatur, aliàs non esset defensio, sed aggressio. Secundò requiritur, ut defensio non possit fieri commodè absque occisione proximi, & hinc si ad vim iniustam repellendam sufficeret vulnerare alterum, aut mutilare, non liceret talem occidere. Tertiò requiritur, ut fiat talis defensio sine gravi culpa, ne incurrat in aggressionem potius, quàm licitam defensionem. Quartò requiritur, ut alius modus honestè evadendi iniusti aggressoris manus, non supersit, de quo iudicabit prudentis viri arbitrium. Quòd si tamen moderamen hoc inculpatæ tutelæ in his vel in rerum suarum magni valoris defensione excederet, occidendo, cujus iniustam vim alio modo repellere posset, incurreret hic occidendo irregularitatem. *c. significasti 18. h. t.* Cùm in tali casu ad culpam ipsi potiùs imputaretur tale homicidium, & consequenter etiam ad pœnam irregularitatis.

SECTIO

SECTIO IV.

De Homicidio publicâ auctoritate à Iudice & eius ministris, & irregularitate ex eo contracta.

§. I.

Vtrum omnes, qui iustè & licitè cooperantur ad prolationem sententiæ sanguinis seu mortis, vel ad executionem illius, sint irregulares?

QUòd ex justa etiam, & licita hominis occisione, per justam sententiam Judicis facta, publica auctoritate, quamvis nullum crimen interveniat, sed actus sit justitiæ vindicativæ, irregularitas, quam vocant ex defectu lenitatis, contrahatur, certum est, eò quod judicet Ecclesia, non posse satis lenitatem, & mansuetudinem Christi, summi Sacerdotis, repræsentare eum, qui tali etiam iustè occisioni ex officio cooperatur, ut adeò hæc irregularitas non tam sit pœna, ob culpam aliquam præcedentem, qualis nulla est in tali casu administratæ ex officio iustitiæ vindicativæ, sed macula aliqua moralis, & inhabilitas ad ministerium altaris ob defectum mansuetudinis.

Incurrit autem hanc irregularitatem ex defectu lenitatis, inprimis Judex, Summo Pontifice inferior, sive Clericus, sive Laicus ille sit, qui fert sententiam mortis, aut præcipit, talem determinatè morte puniri, modò effectus sequatur. *can. 1. dist. 51. juncta glossa V. ad Sacerdotium c. Ex litteris 10 de excessib. Prælat.* Deinde Assessores, Consultores, Notarij, & omnes alij, qui cum Judice concurrunt ad ferendam mortis sententiam, vel ad ejus executionem, non autem, qui delegat tantùm jurisdictionem criminalem in genere, ad cognoscendas omnes causas criminales, vel etiam in specie ad cognoscendam hanc causam v. g. homicidij, &c. (quo modo Prælati Ecclesiastici delegare criminales has causas cognoscendas solent, qui per delegationes tales aliud non intendunt, quàm justam gubernationem, sive exercendam justitiam) aut qui remotè valde ad talem justam punitionem cooperatur; & hinc opifices, qui gladios carnifici conficiunt, aut funes, vel qui furcam fabricarunt, scalam, aut ligna attulerunt &c. ad suspendendum, vel comburendum, vel plectendum reum, non sunt, ex hoc capite, irregulares, cùm nimis remotè, & non ex officio concurrant.

Inquisitores tamen hæreticæ pravitatis, alij Judices Ecclesiastici, qui reos de crimine convictos, tradunt curiæ sæculari puniendos, non incurrunt irregularitatem, etiamsi ultimo supplicio hi puniantur (cùm nec ipsi sententiam mortis in eum pronuntient, nec Judici sæculari jurisdictionem ad hanc inferendam tradant) modò pro eis efficaciter intercedant, ut citra mortis periculum puniantur, ad ostendendam mansuetudinem, & justitiam Ecclesiæ, quæ ita permittit justitiam vindicativam, ut lenitatis convenientis non obliviscatur.

§. II.

§. II.

An accusator criminis morte digni contrahat irregularitatem ratione homicidij publicâ auctoritate facti?

ACcusans aliquem de crimine, morte puniendo, si eum criminaliter accusat ad publicam vindictam, & non tantùm civiliter ad privatum interesse, ac mors ex illius accusatione sequatur, irregularis fit, non obstante inutili protestatione, quòd non petat, ut morte puniatur, (neque enim in accusantis talis potestate est, qua pœnâ accusatus puniendus sit, sed vel à Jure statuta est, vel in arbitrio Judicis posita) cùm sponte & liberè hic talis in judicio criminaliter acto sententiæ Judicis, justæ quidem, ad mortem tamen condemnâri, cooperetur. Quòd si tamen Clericus injuriam à Laico passus, coram Judice sæculari, de crimine tali, laicum accusset, civiliter quidem, petendo damni illati recompensationem, Judex autem contra eum ad mortis usque sententiam procedat, non erit Clericus ob mortem accusati hujus irregularis, etiamsi prævideri, à Judice mortis pœnam infligendam, modò expresè & exterius protestetur in ipso Judicio, quòd non velit agere criminaliter, neque petat vindictam criminis, sed civiliter tantùm ad damni sui reparationem, *c. Postulâsti 21. h. t. c. Prælatis 2. eodem in 6.* (ne si omnino suos malefactores accusare non possint Clerici, nimia detur laicis licentia ad vexandos Clericos; & protestatio talis in judicio civiliter intentato interposita satis caveat lenitati & mansuetudini statûs clericalis) unde etiam ipse Clericus reum laicum detinere, Judici tradere, locum, ubi latet, indicare &c. potest, ad damnum scil. suum reparandum, & cum expressa, exteriore protestatione, absque irregularitatis incurrendæ periculo, cùm enim accusatio in tali casu, & cum tali protestatione sit licita, erunt etiam alia media ad hunc finem necessaria, prout etiam colligitur ex *c. Tuanos 19 §. ad ultimum h. t.* & quamvis *tit. c. 2. in fi.* tantùm de Clericis loquatur, quòd non fiant irregulares, si civiliter tantùm ad sua damna reparanda accusent, etiamsi Judex accusato mortem per sententiam justam inferat, rectè tamen alij constitutionem hanc etiam ad laicos extendunt, qui civiliter tantùm ad jus suum prosequendum accusant laicum, quem postmodum Judex mortis sententiâ pœnit, modò etiam illi dicto modo protestentur, quòd ad vindictam sanguinis nolit agere, sed civiliter tantùm ad sua jura retinenda, vel damna reparanda, neque tamen talis protestatio parabit illum, & ab irregularitate securum facit, qui de injuria vel damno, non sibi, sed alteri illato accusat aliquem, cùm jura tantùm eum velint ab irregularitate excusatum, *qui de suis malefactoribus &c. emendam sibi fieri, & provideri vult.* Cùm enim defensio propij juris sit maximè naturalis, consequenter facilius etiam à Jure conceditur. Sunt tamen plures etiam casus in quibus protestatio necessaria non est. Primò scil. quando necessaria est accusatio, vel denuntiatio ad impediendum v. g. reipublicæ damnum, quod aliter

aliter impediri non potest. Secundò si quis accuset aliquem de crimine levi, ex quo tamen occasionem sumit Judex propter alia crimina gravia, aliunde nota, occidere accusatum. Tertiò si Judex ex propria malitia, & culpa excedat limites justitiæ punitivæ in occidendo reo, qui ad mulctam tantùm pecuniariam fortasse condemnandus fuisset. Quartò si ob contumaciam condemnatus accusatus, quam prævidere non potuit accusator. Quintò denique si coram Inquisitionis tribunali, vel coram alio iudice Ecclesiastico accusatio instituatur, cùm enim hic ad sanguinis sententiam procedere non possit, frustranea esset protestatio.

§. III.

Quænam personæ præter Judicem, & accusatorem fiant irregulares ratione homicidij talis publicâ auctoritate, & justè commissi.

PRimò dubitatur de testibus, utrùm illi, si in causa sanguinis testentur, irregulares fiant? cui dubio ℟. fieri eos irregulares, si in causa criminali, criminaliter acta, contra accusatum, testimonium ferant, & mors exinde sequatur, sive Clerici, sive Laici illi fuerint, sive protestati fuerint, sive non, cùm protestatio in tali casu, ubi quis ferendo testimonium movet Iudicem ad ferendam mortis sententiam, & consequenter moraliter in mortem condemnati influit, sit contraria facto, non autem fiunt irregulares, si pro innocentia accusati, vel in causa civiliter intentata, testimonium ferant, etiamsi ex alijs deinde motivis ad mortem condemnet accusatum Iudex, cùm in tali casu non sint causa moralis movens Iudicem ad ferendam mortis sententiam.

Secundò dubitatur de Adocato, an si contra accusatum in causa sanguinis patrocinetur pro accusatore, irregularis fiat, si postmodum sententia mortis & mors accusati sequatur. ℟. fieri irregularem in tali casu, etiamsi inutiliter protestatus fuerit, cùm in tali casu valde efficaciter ad sententiam influat, prout sumitur etiam ex *cit. c. 2. h. t. in 6.* si tamen pro reo stet advocatus, & eum defendat, reus autem nihilominus condemnetur, immunis est ab irregularitate, ob contrarium fundamentum: sicuti etiam non fit irregularis, si pro reo stetit, accusator tamen, eò quòd succumbat, pœnâ talionis puniatur, cùm in tali casu non tam ad punitionem accusatoris, quàm ad innocentiam rei defendendam concurrerit.

Tertiò dubitatur de illis, qui in loco supplicij assistunt executioni sententiæ capitalis, utrùm incurrant hi irregularitatem. ℟. si assistant tantùm spectandi causa, nullam incurrunt irregularitatem; si verò assistant, ut sua præsentia auctoritatem præstent executioni supplicij, vel cooperentur, incurrunt irregularitatem, quia in illo casu nihil ad occisionem illam concurrunt, concurrunt autem in casu posteriori: putant tamen aliqui, Clericis *c. pen. Ne Clerici vel Monachi &c.* simpliciter prohibitum esse, non quidem graviter, secluso scandalo, sine rationabili causa assistere, & spectare cruentæ talis sententiæ executionem.

§. IV.

De homicidio contingente in bello, & irregularitate ex eo proveniente.

QUi in bello injusto pugnantibus cooperantur, qualecúnque auxilium ferendo, arma præbendo, adhortando eos ad pugnam, sarcinas militum custodiendo &c. fiunt irregulares, si vel unicus occidatur, & ipsi proprijs manibus non pugnaverint *can. Si quis. 4. dist. 51. c. sicut dignum 6. § final. h. t. & c. Quod in dubijs 5. juncta glossa v. incitant. de pœnis.* Cùm omnes ista velut una causa moralis, ad occisionem occisi concurrant. Qui verò laici in bello justo puguant, aut taliter pugnantibus cooperantur, si bellum merè defensivum sit, ad patriam suam, suam, suorúmque vitam, & magni momenti bona, defendenda &c. non incurrunt irregularitatem, quamvis plures occidant, cùm ob necessariam defensionem hæc talia fiant, quæ si privatis personis licita est, etiam cum occisione injusti invasoris, modò moderamen inculpatæ tutelæ non excedatur, ut dictum, longè magis erit talis necessaria defensio licita contra injustum aggressorem, si publicâ auctoritate fiat. Dixi Laicis hinc non imminere periculum irregularitatis, de Clericis enim dubitatur, si propriâ manu occiderint alios, etiam justæ defensionis causâ, propter *c. Petitio 24. h. t.* ubi dicitur, ut si de interfectione cujusquam in illo conflictu, defendendæ patriæ causâ, susceptо, conscientia illum remordeat, ab altaris ministerio (ut irregularis) abstineat, cùm in hujusmodi dubio, ut ait Pontifex, consultius abstinere, quàm temerè celebrare; quamvis enim in tali bello, alios ad pugnam hortari possint, tamen in propria persona pugnare non possunt, nam plura jura *causa 23. q. ult.* excepta necessitate omnio inevitabili. Si tamen bellum sit justum quidem, sed tamen offensivum, sive aggressivum, irregulares fiunt, ex defectu perfectæ lenitatis, qui proprijs manibus alios interficiunt, uti probatur ex *Can. si quis 4. juncta Gloss. v. militaverit, dist. 51.* qui sunt quasi Ministri justitiæ; & quamvis dent operam rei licitæ, sunt tamen proxima causa homicidiorum talium, qualis proxima causa non sunt adhortantes tantùm ad bellum tale, aut alio modo, sine occisione tamen aliorum cooperantes.

Sectio V.

De Mutilatione, & dispensatione in prædictis duabus irregularitatibus.

§. I.

Quid sit mutilatio, & qualis irregularitas ex ea contrahatur?

MUtilatio propriè dicta, non est nisi cùm vulneratio, aut sanguinis effusio, vel partis alicujus abscissio, defectus v. g. cartilaginis auricularum, nasi &c. sed amputatio membri alicujus, ita tamen, ut membri nomine, in ordine ad hunc finem, intelligatur pars humani corporis, quæ propriam functionem, sive distinctum ab alijs membris officium

um habet, prout oculus v. g. est ad videndum, auris ad audiendum, manus adpalpandum &c. cujus mutilationis v.g. si quis causa sit physica, vel moralis, irregularis erit, sive injusta causa sit, sive justa ex auctoritate publica, ad vindictam criminum, institutâ, prout de occisione dictum est, ex defectu scil. perfectæ lenitatis, vel ex delicto mutilationis injustæ, cùm in jure, quoad irregularitatem incurrendam, æquiparentur inter se homicidium & mutilatio membrorum. *c. In archiepiscopatu 4. de reptoribus, & Clement. uni. junct. Gloss. V. Mutilat. h. t.*

§. II.

An qui membrum debilitat, vel aridum, & inutile mutilat, vel abscindit, vel seipsum mutilat, fiat irregularis?

QUi membrum aliquod inutile tantùm facit ad suas functiones, lædendo v. g. illud, aut aliter vulnerando, absque membri talis abscissione, irregularis non fit, cùm aliud sit membrum debilitare, & aliud abscindere, huic est posita in jure irregularitas, non autem illi, prout probari etiam potest ex *can. Sicut 47. caus. 11. q. 1.* quòd si tamen quis abscindat membrum tale sibi, hîc & nunc inutile & planè mortuum, ac carens animâ, non fit quidem talis irregularis, cùm hæc abscissio propriè mutilatio non sit, quæ dicit abscissionem membri vivi; irregularis tamen erit, si tale membrum hîc & nunc quidem inutile, & atidum, vitam tamen humanam adhuc habeat, quia vetè mutilat corpus humanum membro aliquo: quoties tamen alium mutilando fit aliquis irregularis, toties etiam fit irregularis seipsum mutilando, imò ad incurrendam irregularitatem sufficit nonnunquam sibi ipsi partem corporis etiam occultam abscidisse, uti patet ex *Lib. 1. Decret. Tit. 20.*

§. III.

De dispensatione in irregularitate contracta & homicidio, & mutilatione.

CUm homicida injusto, & indirectè voluntario in irregularitate, quam propterea incurrit, nemo dispensare potest nisi Summus Pontifex, sive publicum illud sit, sive occultum, prout colligitur ex *can. Miror. 4. dist. 50. junctâ Glossâ. V. Miror.* & expresè statuitur in *Trident. sess. 24. c. 6. de reform. & sess. 14. c. 7. de refor.* nisi urgeat necessitas ad dispensandum cum occulto homicida. In irregularitate, quæ oritur ex mutilatione voluntaria & illicita, si occulta sit, probabiliter dispensare potest Episcopus, cùm facultas dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, concessa sit à Concil. Trident. Episcopis, nisi proveniat ex homicidio occulto, cùm ergo verba licentiam hanc concedentia universaliter loquantur, & homicidij nomine propriè non intelligatur mutilatio, consequenter restrictio Tridentini non videtur extendenda ad mutilationem, cùm verba restringentia vel ut odiosa strictè sint intelligenda: prout etiam probabile est, quòd Episcopus dispensare possit cum homicida occulto, qui non ex proposito & directè intende-

rè homicidium, sed in rixa subitò contingente, irâ succensus, auctorem rixæ occidit, vel homicidium commisit casuale tantùm, cùm neque hoc homicidium sub rigida acceptione homicidij voluntarij veniat; & satis probabile sit, quòd etiam post Tridentinum dispensare possit Episcopus in homicidio casuali mixto (saltem ad ordines minores, & beneficium simplex) sicuti poterat de jure antiquo, quamvis publicum illud & notorium sit.

In irregularitate verò, quæ provenit ex homicidio, defensionis causa facto quidem, cum excessu tamen moderaminis inculpatæ tutelæ, eóque occulto, certior sententia docet, quòd possit dispensare Episcopus, cùm Concilium tantùm excipiat homicidium directè, & simpliciter voluntarium, quale non est hoc, quod illicitum tantùm est ob excessum inculpatæ tutelæ. Contra verò valde probabile est, quòd in irregularitatibus ex defectu perfectæ lenitatis provenientibus, quamvis justè, & publicâ auctoritate, & cum exercitio virtutis fiant illa homicidia, dispensare non possit Episcopus, cùm in Concilio non detur facultas Episcopis dispensandi in quibus irregularitatibus, sed tantùm in illis quæ ex delicto proveniunt, qualis non est irregularitas, quæ provenit ex defectu perfectæ lenitatis, & incurritur sine ullo delicto: neque tamen contrariæ sententiæ sua etiam negenda est probabilitas, ita ut facilè concedatur etiam illos in irregularitate ex defectu lenitatis orta dispensare posse, quibus ex privilegio conceditur potestas dispensandi in omni irregularitate, excepta bigamiâ, & homicidio voluntario, cum homicidij voluntarij nomine, in rigore loquendo, veniat injustum, & directè intentum, nisi privilegium tantùm diceret, quòd dispensare quis possit in homicidio casuali, quo in casu in irregularitate ex defectu lenitatis dispensare non posset, cùm homicidium tale non possit dici casuale; & universim quæ talium dispensationum non facile uti debent privilegiati, circa factum notorium, aut deductum ad forum contentiosum, cùm timeri possit, ejusmodi, offensa ordinariorum.

TITVLVS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

PRohibentur in hoc Titulo, detestabiles illæ feriæ, quæ vulgò torneamenta vocantur, in quibus ex condicto convenire solent plures, & ad ostentationem virium suarum & audaciæ, temerè congredi, cum magno sæpius tam vitæ, quàm animarum periculo, ita ut his, qui taliter moriuntur, præsertim quidem & sacrum viaticum, si petant, superviventes, non negetur, in præmissis tamen temerariæ, & periculosæ [illegible] ostentationis negetur illis sacra & Ecclesiastica

siastica sepultura, nisi talia torneamenta cum tali moderamine fiant, ut cesset periculum mortis, quamvis ratò & per accidens etiam illa nonnunquam, aut gravis saltem vulneratio sequatur.

TITVLVS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

§. I.

Quid sit duellum, & quando sit prohibitum, vel licitum? & de pœnis jure statutis in eos, qui ineunt illicitum duellum?

DUellum quasi *duorum bellum est* (singularis scilicet pugna duorum inter se ex condicto suscepta) illicitum, & omni iure, tam naturali & divino, quàm humano, civili & canonico prohibitum, sive deinde assumatur ad probandam aliquam veritatem & criminis purgationem (cùm alia media ad hoc habeantur) sive assumatur ad vires corporis ostentandas; sive assumatur ad litem aliquam dirimendam; sive assumatur ad defendendum proprium honorem; sive assumatur ad spectantium animos exhilarandos, sive denique ad vindictam privatam assumatur. Sunt tamen etiam aliqui casus, sed pauci & rari, ac bene examinandi, in quibus subinde licita esse possunt duella, præsertim juxta regionum quarundam, tribunalium, & iuris antiqui praxim, de quibus vide Auctores.

Pœnæ autem, quæ de iure in duellantes, aut duellis cooperantes, statutæ sunt, ex Tridentino præcipuè desumuntur, *Sess. 25. c. 19. de refor.* ex quo loco habetur primò quòd excommunicati sint Imperatores, Reges, Duces, Principes, Comites & alii quicunque Domini temporales, qui locum concedunt in suis terris ad duellandum. Secundò quod privandi sint illi iurisdictione, & dominio civitatis, castri, vel loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserunt, si locum talem ab Ecclesia in feudum v. g. obtinent. Tertiò quòd duellantes & eorum patrini excommunicationis, bonorum omnium proscriptionis, & perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & iuxta SS. Canones, ut homicidæ puniri debeant. Quartò si in ipso conflictu decesserint, quòd carere debeant sepulturâ Ecclesiasticâ. Quintò denique quòd excommunicationis vinculo etiam teneantur illi, qui consilium ad duellum tam in Jure, quàm in facto dederunt, qui (ex condicto scil.) spectatores adfuerunt. Et quamvis has pœnas Tridentinum incurri tantùm voluerit ab illis, qui publica & solemnia duella, adhibitis pluribus solemnitatibus chartularum v. g. provocantium submissione, armorum electione, adhibitis patrinis &c. habuerunt, aut his

cooperati sunt, extendit tamen easdem pœnas Gregor. 13. *in sua Bulla ad tollendum*: ad duella etiam privata, quæ ex condicto quidem, statuto tempore & loco, sine patrinis tamen & sociis adhibitis ac sine aliis solemnitatibus fiunt. Et adhuc magis Clemens VIII. decretum Tridentini extendit, quia tamen Bullarum harum extendentium, vel nulla est in Germania nostra memoria, vel nulla earum praxis, quòd receptæ scil. nunquam fuerint, hinc censuræ tam graves vix extra duella solemnia incurruntur.

§. II.

Quæ pœnæ in iure Canonico statuta sint in Clericos pugnantes in duello?

QUòd tales Clerici sint deponendi, sive suspendendi per sententiam Judicis ab officio & beneficio, de jure antiquo statuitur in *c. porro 1. h. t.* sive ad duellum, quod hic & nunc committunt, provocaverint ipsi, sive provocati sponte acceptaverint & comparuerunt, cùm neutrum liceat. Quòd si tamen mors ex tali duello vel mutilatio nulla sequatur, potest cum tali irregularitatis dispensare Episcopus, prout ex fine illius capitis patet, juncta *Gloss. V. deponendus* non tamen ratione irregularitatis, si quam ratione mortis vel mutilationis, quam via per alium certaverit, & occiderit, incurrit *c. Henricus 2. h. t.* Iure tamen novo Tridentini taliter in duello pugnans Clericus ipso jure est excommunicatus, ne scil. jura benigniora sint erga Clericos duellantes, quàm erga laicos, cùm tamen illorum delictum gravius sit.

TITVLVS XV.

DE SAGITTARIIS.

PRohibet quidem in hoc titulo, artem illam odibilem & mortiferam sagittariorum contra Catholicos exerceri sub pœna anathematis, hoc tamen tantùm prohibitum intelligitur in bello injusto, in bello autem justo licitum est quibuscunque armis contra hostes uti, quia tamen vix aliquis hujus artis amplius usus est, & Barbosa putat, per sagittarios hic intelligi eos, qui fœdere cum dæmone inito, animam illi & corpus addicunt, ut illius opera, quàm longissimè & fortissimos ferire & trajicere possint, hinc ulterior mentio necessaria non est.

TITV

TITVLVS XVI.

DE ADULTERIIS ET STUPRO.

SECTIO I.

De crimine adulterii & ejus pœnis.

§. I.

Quid sit adulterium, & quibus modis committatur?

ADulterium est *alieni thori violatio*, duplicem malitiam continens, unam luxuriæ, in quantum est copula viri cùm fœmina extra conjugium, & injustitiæ, quia est cum fœmina alterius uxore, huic, ut suo marito ab auctore naturæ DEO, adstricta, cui juri cedere non potest maritus, aut uxor. Quodsi tamen solutus rem habet cum uxorata, aut conjugatus cum soluta, simplex dicitur adulterium, & de jure civili pœnæ in adulteros constitutæ in tali casu locum non habent, sicuti locum habent etiam de jure civili, si conjugatus cum conjugata aliena copulam habeat, quod adulterium duplex dicitur tam ex parte viri, quàm ex parte fœminæ.

§. II.

De accusatione criminis adulterii.

ANte omnes alios ad accusandum crimen adulterij admittitur innocens maritus, (cùm hujus vel maximè interfit, fidem conjugalem sibi servari) nisi colludere magis cum uxore adultera videatur, aut ex alio capite infamis arguatur, ut non accusare possit jure mariti, sed jure extranei, quo in casu præferretur, quoad accusandum adulterium, pater adulteræ, qui etiam nolente marito agere, ad accusandum filiæ suæ adulterium admittitur, & post eum propinqui alij, ac tandem extranei, cùm adulterium inter crimina publica numeretur, ad quæ accusanda quilibet de populo admittitur, dummodo sit mas, & major 25. annis. Neque tamen ad accusandum mariti adulterium de jure Civili, si criminaliter ad legalem pœnam agat, tam facilè admittitur uxor adulteri hujus, cùm major ab uxore debeatur reverentia marito, & majus delictum uxor committat adulterando, quàm maritus &c. de jure tamen canonico, secundùm quod pari jure damnatum est tam viri, quàm mulieris adulterium, hoc non procedit, cùm utique parti innocenti plena potestas sit de adulterio criminaliter etiam accusandi iuxta *Can. si quis 4. caus. 32. q. 1. junct. Gloss. V. ad imparia*, ubi dicitur, quod vir & uxor in adulterio deprensi non iudicentur ad imparia quoad debitum reddendum, divortium, & accusationem.

Debet autem accusatio adulterii fieri, si

si fiat à marito jure speciali, aut à patre, si nolit accusare maritus, inter 60. dies utiles, à die soluti per divortium matrimonij, ita ut, prioribus cessantibus, post elapsos 60. dies, etiam extranei admittantur, intra 4. menses utiles, & accusari potest de adulterio non tantùm adulter, & adultera, modò sciverit eam partem, cum qua copulam habet, conjugatam alteri esse (nam adulterium sine dolo malo non committitur) sed etiam qui talibus adulteriis cooperantur, quæstum v. g. ex adulterio facientes, lenocinium exercentes, prostituendo ad adulterium uxores, domum concedendo ad talia admittenda &c. & si agatur criminaliter ad pœnam sanguinis, aut mortis, solus Judex sæcularis potest cognoscere, ob periculum irregularitatis; quoad alias verò pœnas legales, mixti fori hoc delictum est; si verò ad divortium tantùm civiliter agatur, ad Judicem Ecclesiasticum tantùm pertinet talis cognitio, prout ex dictis jam patet.

§. III.

Quomodo probandum sit adulterium?

QUòd non possit directè probari per testes, vel per documenta, aut instrumenta, sed indirectè tantùm ex solis præsumptionibus, flagitij hujus occultè committi soliti turpitudo facit. Et quamvis ad plenam probationem adulterij non sufficiat quælibet probabilis suspicio, sed requiratur violenta præsumptio, saltem ad condemnandum, quæ moralem certitudinem facit, & virum prudentissimum inducere potest ad judicandum adulterium esse commissum, plures tamen enumerantur à Menochio *de præsumpt. l. 5. præsum. 41. & à Sanchez l. 10. de Matri. disp. 12. & disp. 22.* ubi videri possunt, l. apud Auct. Metho. hoc. §.

§. IV.

An Maritus teneatur uxorem adulteram non resipiscentem dimittere, nec eam sibi reconciliare, nisi post veram pœnitentiam, & emendationem?

RAffirmativè, ex *c. si vir. 3. h. t.* quia patronus censetur turpitudinis, qui crimen celat uxoris *arg. l. 2. Cod. ad legem Juliam de adulter.* non quidem, quasi obligatio se separandi ab uxore adultera oriatur ex adulterio præcisè, quia penes innocentem est divertere, vel non divertere; neque quòd oriatur præcisè ex præcepto correctionis fraternæ, quia huic præcepto satisfieri posset, admonendo uxorem; sed ex præcepto vitandi scandali, (ne videatur patrocinari adulterio uxoris) si alijs medijs vitari illud non possit & causa justa urgeat retinendæ adulteræ. Neque tamen potest uxori adulteræ resipiscenti maritus denegare alimenta necessaria, cùm hoc medium ad finem omnimodæ emendationis obtinendum sit nimis acerbum, & occasionem præberet turpis quæstûs faciendi.

§. V.

Quæ sint pœnæ adulterij tam criminales, quam civiles?

ANtiqui testamenti pœnæ in adulteros statutæ, & quæ de jure civili Cæsa-

Cæſareo decreta eſt adulteris pœna gladij, & quæ denique de jure Canonico in adulteros ſtatuta eſt pœna excommunicationis, vel omnino ſunt abrogatæ, vel ſaltem in noſtra Germania non ſunt in uſu, ubi pleræque non tantùm adulterorum pœnæ, ſed alijs etiam delictis ſtatutæ, arbitrariæ ſunt, & in pœnam commiſſi adulterij hodie adulter & adultera tribus diebus dominicis, vel feſtis ante fores templi cum accenſa face, vel candela ſtare debent. De Clerico verò ſtatuunt SS. Canones, ut ſi adulterium commiſiſſe confeſſus, ſeu victus fuerit, ab officio & ordine clericali deponatur, ac communione fidelium privetur, & in Monaſterio (vel carcere hodie) ad agendam ibi pœnitentiam collocetur, prout habetur ex *can. ſi quis. 10. diſt.* 81. quamvis meritò dubitari poſſit, utrùm hujus etiam pœnæ aliqua hodie praxis ſuperſit. Vide plura de his pœnis apud Auct. Meth. §. cit.

§. VI.

An & quando Adulterium unius Conjugis compenſetur cum adulterio alterius?

COmpenſari per adulterium conjugis, prius conjugis alterius adulterium, non tantùm quoad divortium, ut ex dictis jam patet, ſed etiam quoad alias pœnas civiles, probatur ex *l. Viro 39. ff. ſoluto matrim. & ex c. Intelleximus 6 h. t.* quia in cauſis civiliter actis datur delictorum mutua nonnunquam compenſatio. Quodſi verò poſt divortij latam ſententiam conjux priùs innocens adulterium committat, probabile quidem eſt, quòd non obſtante ſententia divortij, petere poſſit, ut admittatur ad conſortium dimiſſi, conjux ſeparatus, cùm in ſententia lata divortij, ea clauſula ſubintelligatur, *ſi vir v. g. ſervaverit continentiam*: quæ ſi non obſervetur, jus ſuum acquirit iterum dimiſſus; valde tamen probabile etiam eſt, quòd nulla competat actio ad repetendum conjugem dimiſſum, à quo propter adulterium ſeparatus juſtâ ſententia quis fuerat, etiamſi poſt ſententiam divortij, conjux priùs innocens, adulterium commiſit, cùm in tali caſu nulla fiat injuria per adulterium, poſt ſententiam divortij commiſſum, quæ eſt fundamentum mutuæ compenſationis, quamvis poſſit Judex Eccleſiaſticus ex officio ſuo redintegrare prius matrimonium, & eos inter ſe reconciliare, ob animæ periculum, & ad vitanda peccata.

§. VII.

De alijs cauſis excuſantibus à pœnis adulterij.

CEſſant etiam pœnæ adulterij tam civiles, quàm criminales, ſi uxor v. g. violenter fuit oppreſſa; ſi adulterium commiſſum fuit cum conſenſu viri, qui eam proſtituit; ſi poſt adulterium innocens nocentem retinuit, & ſibi reconciliavit; ſi propriâ auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam occidit maritus; ſi moriatur maritus ante accuſationem adulterij; ſi tempus accuſationi præfixum, quod ſolet eſſe, durante matrimonio, quinquennium à die commiſſi criminis, ſit elapſum. &c.

SECTIO II.

De stupro eiúsque pœnis.

§. I.

Quid sit stuprum strictè, & specificè sumptum, & quotuplex, sive quot modis committatur.

STuprum latè acceptum pro omni illicito concubitu masculi cum fœmina sumitur, propriè tamen & strictè dictum, de quo hîc sermo est, est illicita virginum defloratio; & quidem si hoc fiat cum violentia, propriissimè dictum stuprum est, si tamen volenti virginitas corporis aufferatur, stuprum quidem est, sed non violentum. Illud malitiam specie distinctam à simplici fornicatione continet, contra justitiam; non autem hoc (cùm volenti & consentienti non fiat injuria) sive deinde intervenerit etiam consensus parentum, aut tutorum, sub quorum cura puella consentiens vivit, cùm penes puellam v. g. sit, sui corporis usum alij concedere.

§. II.

Quæ sint pœnæ stupri decretæ de jure civili, ac canonico.

QUæ pœnæ de jure civili in stupratorem sunt latæ, in terris Imperii vix locum habent, cùm etiam hæ hodie factæ sint arbitrariæ, sed servatur pœna quæ de jure canonico lata, si civiliter scil. contra stupratorem agatur: nempe, quòd Virginem stupratam dotare, vel in uxorem ducere debeat, prout colligitur ex *c. 1. & 2. h. t.* dotando scil. eam, si nubere illi nolit, aut pater eam tradere nolit, ad quod neutra pars compelli potest, & dotando eam juxta qualitatem personæ, ut æquè bene nubere possit, ac si corrupta non esset. Et quamvis de Clerico stupratore SS. Canones statuant, quod ab officio sit deponendus, hodie tamen etiam hæc pœna est arbitraria.

§. III.

Ad quid præterea stuprator Virginis in variis casibus obligetur ob stuprum illatum, vel non?

SI per vim, fraudem, minas, aut metû injustè incussum consensum puellæ in sui defloratione extorsit stuprator, teneri hunc ad omnia damna illi exinde subsecuta reparanda, jus naturæ docet, vel per matrimonium cum illa contractum, si stuprata velit, vel per dotem competentem illi subministratam, vel per augmentum doris, ut æquè bene nubere possit, ac si corrupta non esset, ita ut penes violatam sit eligere, quam satisfactionem fieri sibi velit, & pro sententiam condemnantem Judicis, ad talem determinatè satisfactionem obligetur stuprator, modò hic non notabiliter majus damnum ei illi reparatione immineat. Quòdsi tamen nullum ex tali stupro stupratæ damnum provenit æstimabile, sequereturque, ita ut æquè commodas nuptias habeat, ac si corrupta non fuisset, aut si liberè & ignota sua, nulla fraude, aut vi inductæ consensit in sui violationem, vel blandimentis tantùm, munusculis, precibus &c. persuasa fuit, ad nihil tenetur stuprator, cùm ubi nullum damnum datum est, nulla

nulla possit esse damni reparandi obligatio, neque volenti fiat injuria, quæ reparanda sit; & quamvis parens, sub cujus potestate constituta est filia, dotem augere debeat, ut æquè bonas nuptias obtineat, ac si defloratа non fuisset, si tamen volens illa fuit ad sui defloration-em, nihil patri restituere debet stuprator, cùm damni causa non sit stuprator, sed filia liberè consentiens in sui defloration-em, penes quam etiam libertas est bene vel malè nubendi.

§. IV.

Ad quid teneatur, qui stupravit virginem, sub spe ac promissione Matrimonij?

SI serio animo promisit matrimonium, & illa hac promissione inducta in copulam consensit, tenetur promittens eam ducere (quia reciprocus & onerosus est contractus talis, ita ut alter etiam obligetur ad fidem servandam, nisi de novo intervenerit dirimens impedimentum aliquod, quod contrahere matrimonium tale non permitteret) etiamsi promittens voto simplici castitatis, aut religionis obstrictus sit, cùm votum non obliget in præjudicium juris, quod fœmina corrupta sub promissione matrimonij acquisivit; neque Deo placeat voti facti observatio, quod sine gravi alterius injuria servari non potest: quin etiam, si fictè promittendo matrimonium, consensum in stuprum obtinuit, tenetur eam ducere, si ipsa velit; nec satisfaciet suæ obligationi pecuniam dando, pro damno per stuprum illato, quia ex contractu oneroso ex una parte impleto, ad matrimonium determinatè obligatur per æquivalens non implendo, nisi ipsa violata consentiat, aut notabilis excessus sit promittentis, supra conditionem fœminæ, præsertim si de eo excessu ipsi etiam violatæ constitit, aut ex verbis ambiguis promittentis, vel ex alijs circumstantijs, fallacem animum facilè colligere potuit; aut promittens etiam à violata, quæ fingebat se virginem, deceptus fuisset; aut alia notabilis mutatio interveniret, vel scandalum, vel malus etiam exitus ex tali matrimonio timeri posset.

§. V.

An stuprum sit crimen mixti fori & quomodo probandum?

COntra Clericum stupratorem cognoscit Iudex Ecclesiasticus, contra Laicum stupratorem Iudex sæcularis; & quamvis sit crimen mixti fori, ita ut si pœnâ Canonicâ tantùm puniendus sit stuprator, Ecclesiasticus Iudex etiam contra Laicum stupratorem procedere possit; si verò pœnæ Civiles in stupratorem à jure Civili, aut receptâ consuetudine statutæ, imponendæ sunt, ad Iudicem Laicum cognitio hujus criminis pertinet: ita tamen ut violata in foro externo præsumatur fuisse Virgo, si communiter pro tali tempore stuprationis habita fuit, & stuprator, si neget eam Virginem fuisse, tempore, quo cùm ea rem habuit, debeat hoc probare, quia præsumptio stat pro puella in re ista, de qua meritò gloriantur puellæ, & multùm sollicitæ sunt: quæ tamen præsumptio, si Iudicem quidem inducat ad do-

tem v. g. solvendam puellæ à stupratore, falsa tamen sit, probari tamen falsa non possit, non potest in foro conscientiæ dotem illam retinere puella; prout etiam retinere non potest, si falsò asserat, Invitam se, & fraudibus inductam, in sui violationem fuisse, cùm sententia Iudicis falsâ nitatur præsumptione, quæ in foro conscientiæ cedit veritati. Probatur autem stuprum eisdem fere indicijs & præsumptionibus, quibus conjugatæ adulterium probatur, cùm etiam hujus vitij turpitudo vix aliam admittat probationem.

SECTIO III.

De aliis delictis carnis, eorúmque pœnis.

AGit Auct. Meth. de hac materia ob bus §§. hujus Sectionis, quia tamen vel civilia tantùm sunt, vel ex Theologis moralibus satis intelligi possunt, u pœnæ delictorum talium arbitrariæ sint, nulla videtur ulterior necessaria explicatio.

TITVLVS XVII.

DE RAPTORIBUS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBUS ECCLESIARUM.

AGitur in hoc Titulo non tantùm de raptoribus v. g. bonorum, sed etiam personarum, & hinc explicari etiam debet illud impedimentum dirimens, quod raptus dicitur. Sit ergo

SECTIO I.

De raptu, & raptoribus, tum personarum, seu corporum, tum etiam rerum, seu bonorum.

§. I.

De raptu, & raptoribus Virginum, & aliarum mulierum, eorúmque pœnis?

RAptus propriè quidem, in genere tamen loquendo, censetur committi, quando Virgo, vel etiam alia mulier, sive vidua, sive conjugata, sive soluta sit, modò ingenua sit, ac honesta & libera (non ancilla, aut quæ impudice vivit) libidinis, aut matrimonii contrahendi causâ per vim abducitur, sive ipsa illa illata sit ipsi fœminæ abductæ, sive parentibus, aut tutoribus illius, sub quorum cura adhuc est, sive utrique. Pœnæ autem in raptores tales à jure Civ statutæ sunt plures, capitis supplicium scilicet, præsertim si Deo sacratæ abductæ, amissio omnium bonorum, quòd matrimonium nullum contrahi possit, raptorem inter & raptam, &c. de jure Canonico verò raptor punitur pœnâ servitutis, & si Clerici sint, ut raptores, vel raptorem adjuvantes, de-

ponan-

ponendi sunt à gradu suo Clericali, si verò Laici sint, sunt excommunicandi, & bona talium, si rapta religiosam vitam vixerit, Ecclesiæ vel monasterio sunt applicanda, in quo rapta vigebat, &c. Nescio tamen utrùm pœnarum harum tam Civilium, quàm Canonicarum usus hodie adhuc vigeat.

§. II.

Quænam conditiones requirantur, ut raptores incurrant pœnas jure communi Civili, vel Canonico in eos statutas?

QUatuor ex communi requiruntur. Primò, ut raptus fiat cum violentia illata, vel ipsi raptæ, vel ejus parentibus, aut tutoribus, in quorum est potestate: si tamen parentibus tantùm invitis violenta abductio facta est, mitior pœna imponenda est raptoribus, vel nulla etiam incurritur (saltem de jure Canonico) si tractatus de matrimonio contrahendo sive sponsalia cum rapta præcesserint *c. Cum causa. 6. h. t.* quamvis invitis parentibus, ipsa tamen volens ad matrimonium cum ea contrahendum fuerit abducta. Secundò requiritur, ut fiat raptus talis, exercendæ libidinis causâ, quia raptus personæ propriè loquendo est species luxuriæ. Tertiò requiritur, ut mulier traducatur de loco in locum, abducendo scilicet eam à loco, ubi habitabat, ad alium locum. Quartò denique requiritur, ut mulier rapta sit honestæ vitæ, raptor enim meretricis pœnas allatas non incurrit, sed extraordinariâ pœnâ, arbitrio Iudicis, puniendus est; in foro tamen conscientiæ non est distinctio facienda inter honestam mulierem & meretricem, cùm in utroque casu sit violenta abductio.

§. III.

De matrimonio contracto inter raptorem & raptam.

DE jure Civili matrimonium absolutè nullum est inter raptorem & raptam, ut dictum, & constat ex *L. unica Cod. de raptu Virgi. & ex Authent. de raptis mulieribus Collat. 9, Novella 143.* De jure autem Canonico prohibitum quidem olim fuit matrimonium inter raptorem & raptam, aut quamcunque aliam, ut constat ex *Concil. Tolet. can. statutum 34. caus. 27. q. 2.* (si tamen alienam sponsam de præsenti rapuit) validum tamen fuerat, si postea in raptorem liberè consensit rapta, quamvis in raptoris potestate adhuc existeret, *can. Tria 8. caus. 36. q. 2. & c. Accedens 7. h. t.* cùm per consensum consequentem tolleretur vitium præcedens: attenda tamen hodie sunt, quæ Tridentinum Concilium statuit. De quo

§. IV.

Quid jure novo Concilii Tridentini statutum sit circa matrimonium inter raptorem & raptam initum, & quæ pœnæ ob illum raptum sint decretæ?

STatuit Tridentinum *sess. 24. c. 6. de refor. matri.* nullum posse consistere matrimonium inter raptorem & raptam (etiamsi ille non physicè rapuit, sed tantùm rapi aliquam mandaverit, ut cum hac matrimonium iniret) nisi hæc in loco tuto & libero constituta; extra omnem

raptoris potestatem, illum in virum habere liberè consenserit. Ex quibus verbis colligitur, quòd raptus, qui fit invitâ abductâ, sit impedimentum dirimens matrimonium inter raptorem & taliter raptam, etiamsi hæc in raptoris potestate adhuc existens liberè in eum consentiat; sunt quidem & aliæ pœnæ ab hoc Concil. Tridentino l. cit. in raptores, vel qui auxilium &c. raptoribus præbent, statutæ, excommunicatio scil. perpetua infamia, incapacitas ad dignitates, obligatio dotandi raptam, etiamsi cum ea contraxerit matrimonium &c. debeat tamen rigidè raptus intelligi ad pœnas illas incurrendas, & non incurrantur, si volens puella, sive post sponsalia de futuro abducta fuit, aut si abducta tantùm fuit ignorantibus parentibus v. g. cùm in neutro casu violentia intervenerit, quæ tamen ad raptum propriè dictum requiritur.

§. V.

De rapina & raptoribus bonorum, eorúmque pœnis Jure Civili statutis.

RApina propriè loquendo dicitur, injusta rei alienæ mobilis per vim ablatio. Distinguitur à furto rapina in ratione injuriæ, quantum furto propriè dicto superaddit violentiam. Pœnæ autem in rerum talium raptores de jure civili plures statuuntur, quæ apud Civilistas videri possunt, cùm illarum praxis varia sit, & propè in pœnas arbitrarias abiverint.

§. VI.

Quomodo puniantur raptores bonorum de jure Canonico?

PLura quidem extant capitula, quæ de pœnis his statuunt. Sic in c. *illis 1. h. t.* statuitur in eos ferendam communicatio, ab eo etiam Episcopo, ubi rapinas exercent, proprio denuò Episcopo illius raptoris significandis, ut ad locum, ubi rapinas fecerunt, redire cogantur, & satisfacere. *In c. super eo 2. h. t.* statuitur, ut raptoribus talibus & Ecclesiarum violatoribus pœnitentia denegetur, nisi prius ablata restituerint, si tamen possint restitutionem facere, ita tamen ut sæpe sufficiat firmam & plenam securitatem emendandi præstitisse, & in articulo mortis, quamvis ad hunc usque articulum contumax in sua malitia perstiterit, pœnitentia et reconciliatio negari non debeat, si humiliter eam petierit, nec sepultura Ecclesiastica, si satisfecerit, vel certè emendandi securitatem præstiterit, &c. Vide quæ de his ipso capitulo plura adhuc habet, ut & de *c. communicationi.* | *h. t. schol. Metho.* cùm horum capitulorum hodie non fit usus vel saltem valdè rarus & magis moderatus iuxta bullam Cœnæ Domini, &c.

§. VII.

De potestate, quam habent Prælati Ecclesiastici judicandi de raptu & aliis criminibus, eáque puniendi,

QUòd possint Prælati Ecclesiastici laicos criminosos punire, ex re-

dele-

delegatæ etiam illius potestatis à Magistratu laico, modò punitio non requirat pœnam sanguinis, *ex c. in Archiepiscopatu 4. h. t.* patet, præsertim si delegatio talis fiat à Principe laico in favorem Ecclesiarum, ac salutem animarum: si tamen mixti fori crimen sit, non tantùm ex vi factæ sibi delegationis, sed ex ordinaria sua iurisdictione spirituali iudicare, & punire illud potest Episcopus.

Sectio II.

De incendiariis & violatoribus Ecclesiarum.

§. I.

De incendiariis & eorum pœnis.

INcendiarii propriè dicuntur illi, qui datâ operâ appositio igne, scientes, & prudentes civitatem, domum, aut prædium alienum &c. incendunt, sive urbanum hoc sit, sive rusticum, sive ex odio & vindicta, sive ullo dolo malo hoc faciant, aut mandatum, vel auxilium &c. ad hoc faciendum præstent, nisi belli iura tales excusent. Pœnæ autem, quas incurrunt hi incendiarii, de iure civili sunt pœna capitis vel exilii, vel levior etiam castigatio, iuxta leviorem fortassis culpam, aut negligentiam admissam &c. De iure verò Canonico incendiarii sacrorum locorum sunt ipso iure excommunicati *Can. Canonica 107. caus. 11. q. 3.* à solo Papa absolvendi post eorum denuntiationem factam *c. Tuæ nos 19. de sent. excommunica.* aliorum verò ædificiorum non sacrorum incendiarij, sicut & mandantes, & qui auxilium illis præbent, præter damni dati restitutionem, sunt per sententiam Judicis excommunicandi *Can. si quis 31. caus. 23. q. 8.* Et nonnunquam etiam privantur sepulturâ Ecclesiasticâ, nisi in morte pœnitentes & absoluti moriantur. *c. in litteris 5. h. t.*

§. II.

De violatoribus Ecclesiarum, & eorum pœnis?

VIolatores Ecclesiarum, hîc dicuntur, qui Ecclesias, vel alia loca religiosa & pia violenter effringunt, ac spoliant. In quos pœna excommunicationis latæ sententiæ statuta est. *c. Conquesti 22. de sentent. excommuni.* Neque sunt admittendi ad pœnitentiam, si manifestè fuerint deprensi, nisi prius damna reficiant, vel de illis caveant, aut sint in articulo mortis constituti, ita tamen ut ad pœnitentiam tum quidem admittantur, Clericis tamen prohibitum sit, eorum interesse sepulturis, aut eleemosynam ab illis accipere, sub pœna depositionis ab ordine, & privationis beneficiorum, prout etiam de raptoribus statutum est, juxta *cit. c. supra eo, &c.*

TITVLVS XVIII.

DE FURTIS.

§. I.

Quid sit furtum, & quotuplex?

FUrtum à Jurisperitis definitur, quòd sit *contrectatio fraudulosa, lucri faciendi causâ, vel ipsius rei, vel usûs ejus, possessionisve*, quod lege naturali prohibitum est admittere; clarius ac brevius à Theologis furtum definitur, quòd sit *occulta acceptio rei alienæ, invito Domino*, ita ut ad furtum punibile in foro externo non sufficiat sola voluntas furandi, aut consilium dedisse ad furtum faciendum, nisi acceptio rei alienæ secuta fuerit, (intelligendo tamen acceptionis nomine, etiam detentionem rei alienæ) neque sufficiat sola acceptio rei alienæ, quæ fit v. g. videnti & nihil contradicente Domino, sed debeat esse fraudulosa, vel occulta; neque sufficiat tantùm injustè rem alterius destructam v. g. fuisse, cùm injuriæ reus potius hic sit, quàm furti, quod fit lucri faciendi causâ, & debeat esse rei alienæ acceptio, vel usûs, vel possessionis, quia in re sua nemo propriè furtum committit, nisi usus, aut possessio ad alium pertineat, uti fit in usufructu, in jure pignoris, &c.

Furtum autem aliud manifestum est, aliud non manifestum. Manifestum est, quando quis cum re furtiva in loco, ubi furtum fecit, vel in ipso actu fu... di deprenditur; non manifestum e... quando fur non est visus in tali loco, ... actu, cum re furtiva. De diversis ... furtorum plura adhuc alij.

§. II.

Quibus modis, & à quibus committatur furtum, vel non?

EX dictis jam patet furtum commit... ti non tantùm si quis utitur re alie... nâ, contra voluntatem Domini, quod fieri potest in usu depositi, pignoris &... & pluribus aliis casibus, de quibus ... viliste, propter varias de jure civili ... tutas pœnas. Et quamvis de jure Ca... nico etiam ille furti reus habeatur, q... furti conscius est, & hoc non mod... Domino, cui res abiata est, sumen p... ne suo gravi incommodo possit. *Qui ... cum fure 4. h. t. & arg. c. quanto 4. ... sentent. excommuni. ac c. duo 6. eodem in 6.* Nulla tamen in tali casu ex ... est obligatio, sed tantùm ex charit... nisi ex officio talis, ad manifestan... teneretur, aut ex præcepto legitimi M... gistratûs per inquisitionem generalem procedentis. Vide plura de his qu... Theologos morales vel Auct. Med... h. §.

§. III.

§. III.

De pœnis furti jure civili statutis.

PRo diversitate furtorum, aut personarum de furtis rearum, variæ sunt de jure civili actiones, & pœnæ, quas rectiùs apud Civilistas videre est.

§. IV.

Quomodo puniantur furta de jure Canonico?

CLerici in furto deprensi, aut convicti de eo infames fiunt, & deponuntur ab officio clericali, prout statuitur in *Can. Presbyter. 12. dist. 81.* & si depositus ob furtum incorrigibilis fuerit, excommunicari debet, & tandem si in contumacia perseveret, traditur puniendus sæculari potestati per exilium v. aut aliam similem pœnam. Et quamvis tatione infamiæ, quam incurrit, promoveri non possit ad ordines, si tamen sponte fuit crimen confessus, & læso satisfecit, neque publicè de furto infamatus fuit, poterit post peractam pœnitentiam promoveri, si aliàs sit idoneus *arg. c. ult. de tempor. ordi. iunct. Gloss. V. Promoveri.* aliæ pœnæ vix sunt in usu. Videatur de his pœnis Canonicis Bernardinus Biaz. in sua practica criminali Canonica.

§. V.

De aliis diversis furtorum generibus, eorúmque pœnis.

INter furta numeratur etiam primò sacrilegium, quod est furtum rei sacræ, aufferendo scil. rem sacram de loco sacro, vel de loco non sacro, vel non sacram aufferendo de loco sacro, si custodiæ, aut securitatis causâ in loco sacro res talis non sacra deposita sit. Pœna autem sacrilegii, præsertim si res sacra aufferatur, est extraordinaria, & arbitraria. De jure canonico autem imposita est pœna pecuniaria, *Can. quisquis 21. caus. 17. q. 4.* perpetua infamia, ut tradantur carceri, vel in exilium perpetuum relegentur, & nisi citò se correxerint, anathemate feriantur, usque ad congruam satisfactionem.

Secundò numeratur inter furta, Plagium, quod aliud non est, quàm liberi hominis, qui sui juris est, abductio, animo celandi illum, & hinc qui taliter abductum, tanquam servum v.g. vendit, plagiarius dicitur. Pœna autem plagii olim de jure civili fuit pecuniaria, hodie est gravior, pro personarum tamen, quæ plagium committunt, qualitate augenda vel minuenda. De jure tamen Canonico videtur talium pœna excommunicatio, vel alia, citra mortem tamen, juris pœna.

Tertiò numeratur inter furta peculatus, qui nihil aliud est, quàm furtum pecuniæ publicæ, ita ut nomine pecuniæ intelligantur res omnes ad ærarium Reipublicæ, aut fiscum Principis, aut ad Ecclesiam pertinentes. Pœna huius criminis de jure civili est arbitraria, usque ad ultimum supplicium. De jure canonico autem pœna hujus criminis est, si à Clerico committatur, excommunicatio, aut depositio.

Quartò numeratur inter furta etiam abigeatus, ita ut qui pecora ex armentis, pascuis,

Pascuis, aut gregibus abducunt, abigei dicantur, & crimen abigeatûs committere. Pœna horum si frequentius delinquant, est gladius, ita tamen ut nonnunquam in personis honestioribus temperetur pœna, & gravior etiam illa sit, si effractis v. g. stabulis pecora fuerint abjecta.

Quintò denique inter furta gravia numerantur, furta commissa in incendio, vel naufragio. Quæ pœnâ extraordinariâ puniuntur pro qualitatibus personarum.

TITVLVS XIX.

DE USURIS.

SECTIO I.

De usuris in genere.

§. I.

Quid sit usura, & quotuplex?

VSura duplici modo accipi potest, vel pro ipso contractu usurario, vel pro lucro, quod ex contractu usurario acquiritur. Priore modo accepta describitur, *quòd sit actus voluntatis dandi vel accipiendi lucrum aliquod temporale, ultra sortem ex vi & causa mutui principaliter.* Posteriore modò accepta, est ipsum lucrum immediatè ex mutuo proveniens, tanquam debitum, ita ut id, quod mutuo datur, capitale sive sors dicatur, quod, ultra verò accipitur, sit usura, vel fœnus, aut lucrum supra sortem, ita ut hoc nomine intelligatur quæcunque res pretio æstimabilis temporalis, si in pactum illius datio deducatur. Dividitur autem usura in genere primò *in mentalem*, & realem. *Mentalis* est, quando quis mutuat actu externo, ut acquirat ex mutuo lucrum aliquod, tanquam ex justitia debitum, quamvis nullum interveniat pactum expressum, vel tacitum, realis est, quando quis in pactum deducit, expressè vel tacitè, ut ultra sortem, ratione mutui talis, lucrum sibi solvatur. Secundò dividitur in formalem seu expressam, & virtualem seu palliatam. Illa est, quando expressè mutuum do, ut lucrum inde ex pacto habeam. Hæc est, quando sub prætextu v. g. alterius contractûs, venditionis v. g. pignoris &c. lucrum injustum supra sortem quæritur. Tertiò dividitur in compensatorias, ubi paciscor v. g. de solvendo aliquo supra sortem, ob damnum, periculum sortis, lucrum cessans &c. ratione mutui mihi eventuri, in punitorias, ubi sub certa pœna me obligo ad solutionem mutui tempore præfixo faciendam, & in meræ lucratorias, ubi

ubi lucrum præcisè ratione mutui ex pacto quæritur.

§. II.

Quo jure sint Usuræ prohibitæ.

R. Usuras lucratarias, quæ propriè usuræ dicuntur, sive formales illæ & expressæ sint, sive palliatæ & virtuales, omni jure tam naturali, quàm positivo, tam Divino, quàm humano prohibitas esse, juxtà illud *Luc. 6. mutuum date, nihil inde sperantes*; & juxta plurimos SS. Canonum textus, ac ipsam rationem naturalem, quæ contra justitiam commutativam in hoc lucro exigendo, & accipiendo peccari, clarè ostendit. Et quamvis sint, qui velint, certas usuras à jure civili permissas esse, melius tamen dicunt alij, Leges tales civiles, ad majora mala cavenda, permittentes avaritiæ hominum certas usuras (prout hodie pro 100. permittuntur 5. floreni, quamvis lucrum hoc 5. florenorũ florenorum, propriè loquendo usura non sit) à jure Canonico correctas esse, in quantum talium usurarum exactio peccatum continet. Neque dici potest, quòd volenti & consentienti non fiat injuria, ergo nec usuras solventi, cum volens consentiens sit, a dillas solvensolvendas. Transeat enim axioma illud antecedentis, si sponte, liberè ac simpliciter consentiens talis sit, negatur autem si coactus quasi, & invitus est, sicuti est solvens usuras, nunquam has soluturus, si mutuum sine usuris habere possit.

§. III.

An Usuræ licitè possint exigi, & accipi, ob favorem piæ causæ, vel aliud opus bonum, saltem dispensativè?

R. Negativè, prout sumitur ex *c. super eo 4. h. t.* cùm usurarum crimen, ut ait Pontifex, utroque testamento, novo & veteri, prohibitum sit, in quo dispensari non potest, neque facienda mala sint, ut eveniant bona, aut auferendum divitibus aliquid, ut detur pauperibus &c. & hinc non possunt Principes supremi facere licitas usuras (quamvis pœnam usurarijs subeundam remittere possint) si v. g. à Judæis pecunia mutuò accipitur, aut illis datur: quod enim jure naturali prohibitum est, non potest positivâ Principis voluntate, licitum fieri.

§. IV.

Utrùm dominium usurarum transferatur in Usurarium?

QUa in re certum est, si solvens usuras non habeat voluntatem dominium usurarum transferendi in usurarium, quòd usurarum talium non fiat Dominus usurarius, ob defectum scil. voluntatis transferendi dominium (prout facere potest solvens usuras, non ut transferat dominum, sed ut exterius fidem datam servet) nisi res tales usurariæ in pondere, mensura, aut numero consistentes cum rebus suis ejusdem qualitatis commiscuisset usurarius, ubi dominium talium usurarum acquireret usurarius titulo permixtionis. Si tamen

ab hac voluntate solventis usuras, aut permixtione usurarij, abstrahatur, dubium adhuc manet, utrùm dominium usurarum acquirat usurarius, quod in utramque partem probabiliter disputatur. Ita ut communior quidem sententia nullum usurũ ut talium per se dominium concedat usurario, cùm sine titulo justo, qualis hîc nullus apparet, non transferantur dominia; alij tamen probabiliter doceant, acquirere quidem dominium rerum per usuram acceptarum usurarium, sed inefficax & revocabile, ita ut obligatus sit ad restituendum, quidquid per usuram accepit, cùm penes solventem usuras absoluta quidem voluntas sit, eas usurario solvendi, prout ex pacto, & conventione debentur, voluntas tamen hæc sit aliquo modo involuntaria, & consequenter talis solvens usuras se habeat, sicuti se habet ex gravi metu promissa solvens, quorum quidem dominium in promissarium, sed revocabile & inefficax transfertur.

De alijs rebus, quas per usuras sibi comparavit usurarius, emendo v. g. agros ex pecuniâ per usuram acceptâ &c. si quæratur, an dominium illarum rerum sibi acquirat usurarius &c. primò si per pecuniam ex usuris acceptam, negotiando v. g. illâ, aut eâ ludendo &c. sibi aliquid acquisivit, dominium rei taliter acquisitæ habet, ita ut non teneatur eam restituere, aut mutuatario, aut cuiquam alij, cùm justo pretio eam sibi comparaverit, quamvis pecuniam ex usuris acceptã tenetur mutuatario restituere, tanquam iniquè acquisitam.

SECTIO II.

De pactis tum illicitis & usurarijs, quæ contractui mutui adjici nequeunt, tum licitis, quæ apponi possunt absque usura.

§. I.

De pactis, ob quæ contractui mutui adjecta, is efficitur usurarius.

IN genere dici potest, quòd *per omne* pactum, seu conventionem, per quam præter sortem, præcisè vi mutui, & propter id, quod mutuo intrinsecum & proprium est, lucrum exigitur, seu gravamen, ac onus quælibet imponitur, sive nova obligatio ex justitia, ad quam aliàs non teneretur, reddatur contractus mutui usurarius, cùm injustè exigatur, quidquid in mutui contractu pro sorte exigitur, quæ sors si solvatur, contractum debitum ad æqualitatem compensatur, & extinguitur. In specie tamen

Usurarium est primò aliquid ultra sortem accipere, pro obligatione non repetendi ante certum tempus pecuniam mutuò concessam ad certum tempus, & de eo pacisci: hæc enim obligatio non repetendi mutuum ante tempus ad quod concessum est, est intrinseca & substantialis mutuo, ut ne transeat in precarium, & ne videatur frustra mutuasse, & quæ gratis in tali mutuo extenditur liberalitas, turpissima avaritiæ & injustitiæ nota maculetur.

Secundò usurarium est, si ille cui mutuũ concedo, mutuatarius scil. ex pacto obligetur ad vicissim postea mutuo

um dandum mutuanti, quia in tali casu onus aliquod pretio æstimabile imponitur à mutuante mutuatario, quod est supra sortem; quòd si tamen pro mutuo dato in præsenti exigas vicissim à mutuatario mutuum, ut v. g. si pecunias velit hîc & nunc à te mutuas habere, vicissim ille frumentum vel vinum tibi mutuò concedat, usuratium non est, quia potes meritò beneficium petere ab eo, cui beneficium præstas, modò non sit speciale onus, & nihil supra sortem exigatur; sic potes etiam pro obligatione mutuandi pecunias in te susceptâ, obligare alterum ad mutuum tibi dandum frumentum si petas, cùm in tali casu, par utrinque servatur obligatio, penes te quidem ad dandas pecunias, penes alterum verò ad dandum frumentum, & nihil oneris pro mutuo dato imponatur aut accipiatur.

Tertiò usurarium est, mutuare cum pacto, ut mutuarius mutuanti beneficium aliquod, aut officium publicum conferat, aut obtineat, quia supra sortem exigitur in tali casu aliquid, tanquam justitiæ debitum; si enim propter mutuum concessum benevolentiam tantùm alterius & gratitudinem expectes, absque pacto obligante nulla usura committitur, cùm in tali casu nulla justitiæ obligatio interveniat, qua supra sortem solvi quid debeat.

Quartò usurarium est, mutuare cum pacto, ut mutuatarius condonet injuriam ipsi à mutuante, vel alio huic conjuncto illatam, quia imponitur onus, quasi ex justitia debitum, quod in sortem non computatur, aut computari solet, & exigitur pro mutuo, aliquid pretio æstimabile supra sortem, remissio scil. juris, quod habet injuriâ affectus ad compensationem & pœnam petendam.

Quintò usurarium est, mutuum dare cum pacto, ut mutuatarius obligatus sit ad fidejubendum pro mutuante, ob onus scil. novum, quod est supra sortem nisi fidejussio non tam ut pretium mutui exigatur, quàm ut conditio, sine qua nolit quis mutuare. Plures casus videri possunt, in quibus usura committitur apud Theologos.

§. II.

An mutuans aliquid ultra sortem, seu rem mutuò datam exigere possit ratione damni emergentis?

R. Affirmativè: neque enim teneor cum meo damno alteri mutuò dare, cujus ego ad damnum meum avertendum indigus sum, ita ut mutuatarius, si fortassis in mora fuit solvendi mutui, quod potuisset solvere, ac mutuans interea damnum in rebus suis passus fuit, quod præcavere potuisset, nisi morosus mutuatarius moram traxisset in solvendo, teneatur ad omne damnum tale reparandum, cùm in tali casu nullum lucrum supra sortem accipiat mutuans, aut ad onus aliquod obliget mutuatarium, ad quod ex naturæ jure non est obligatus, sed damni sui præcisè reparationem quærat, & accipiat.

Ut autem sit obligatio, aut possit in pactum deduci obligatio damni reparandi, requiritur primò, ut mutuum sit causa damni, si enim aliunde mutuans habeat, unde possit damnum sibi immi-

dens præcavere, nihil à mutuatario ratione damni peti, aut accipi potest, quasi debitum ex justitia. Secundò debet mutuans mutuatarium prænonere de damno emergente, quia forsassis nollet cum tali onere accipere mutuum. Tertiò requiritur, ut damnum, si quod eveniat ante tempus solutioni præfixum, sit deductum in pactum, saltem sub generali clausula, solvendi aliquid supra sortem; aliàs sibi imputare debet mutuans, quòd non melius damno suo caverit, nisi coactus forsasse ad mutuandum fuerit, quo in casu interesse damni emergentis exigere potest, etiamsi nihil de eo conventum sit.

§. III.

An & quomodo in mutuo aliquid licitè, & sine usura exigi, vel accipi possit ultra sortem, ratione lucri cessantis?

SI lucro suo privatur mutuans, eò quòd pecuniam v. g. quam ad lucrum faciendum destinaverat, mutuâ dare debuerit alij, aut lucrum perierit mutuanti, eò quòd mutuatarius in culpabili mora solvendi fuerit, tenebitur ratione lucri taliter cessantis mutuatarius satisfactionem facere, etiam ultra sortem dando aliquid juxta prudentis arbitrium, neque ulla in tali casu usura committitur, etiamsi nihil de lucro cessante reparando in pactum deductum fuerit, cùm lucro suo injustè in tali casu à mutuatario privetur mutuans. Quòd si tamen sponte mutuam dederit v. g. pecuniam ad lucrum faciendum destinatam, potest de lucro cessante paciscì, cum mutuario, mutuans, & tenebitur ille ex pacto ad lucrum cessans reparandum, si quòd cessavit mutuanti ante solutionis tempus elapsum, & quod in pactum deductum est, supra sortem solvendo aliquid, absque ullo periculo pro ratione pacti, in quod mutuatarius cum mutuante convenit; neque enim in tali casu supra sortem solvitur aliquid præcisè ratione mutui, sed ratione lucri cessantis, quod in gratiam illius, cui mutuum datum est, subit mutuans. Beneramen observandum est primò, ut lucri cessantis fieri possit pactum, & haberi ratio, non tantùm in *spe* remota debere esse lucrum cessans pecuniæ scilicet talis, quæ hîc & nunc mutuò datur, impendendæ forsassis ad lucrum faciendum, si aliqua daretur hujus occasio, (cùm lucri adeo incerti nulla sit habenda ratio) sed quòd pecunia talis jam distincta sit ad lucrum faciendum, vel negotiationem v. g. neque aliunde haberi possit hoc lucrum, si pecunia talis mutuò detur.

Observandum est secundò, ut non plus exigatur ratione lucri cessantis, quàm spectatis omnibus circumstantiis, & expensis faciendis, spes lucri, quod hic & nunc cessat, valeat, nisi malit tantùm indeterminatè lucri cessantis compensationem in pactum deducere.

Tertiò denique observandum, quòd interesse lucri cessantis non debeat æstimari, & anticipatò à mutuatario exigi, sed tempus solvendi mutui expectari, ne paliata, in tali casu anticipatæ solutionis, committatur usura.

§. IV.

§. IV.

An ratione periculi, cui mutuum exponitur, licitè possit aliquid supra sortem exigi?

SI periculum sit, ne res mutuata pereat, eò quòd vel per maria transferenda sit, vel per vias & itinera periculosa &c. & propterea mutuans aliquid supra sortem exigat, tum contractus usurarius non est, cùm in tali casu non tam vi mutui supra sortem accipiatur aliquid, sed propter assecurationem, quam præstat mutuans mutuatario, periculum alienum, rei scil. mutuatæ, & in dominio mutuatarii jam existentis, perdendæ, in se suscipiens, sicuti enim sine usura potest rei alienæ periculum in se suscipere, & propterea ab eo, in cujus gratiam tale periculum subit, accipere aliquid, cùm assecuratio talis rei alienæ sit pretio æstimabilis, sic potest etiam pecuniæ v. g. mutuò alteri datæ, & in dominium illius translatæ, assecurationem ex pacto pro pretio aliquo in se suscipere, sine usuræ periculo (quamvis ex sententia probabili juxta *c. Naviganti 19. & ult. h. t.* contractus talis assecurationis, in foro externo Ecclesiastico, præsumitur usurarius, factus scil. ad palliandam usuram supra sortem ex mutuo accipiendi aliquid, nisi post longum jam mutuatæ pecuniæ tempus, talis assecurationis contractus primùm superveniat, quo in casu nulla usura in tali assecuratione præsumi posset.) si tamen periculum sit perdendi mutui non ratione rei mutuatæ taliter periculosè transferendæ, sed quòd mutuatarius sit in periculo inopiæ, fraudulentus, & non usque adeò bonæ fidei debitor, ut meritò timere possit mutuans, sortis etiam in tali casu perdendæ periculum sibi imminere, aut certè non sine multis incommodis & expensis acquirendæ, potest pro periculo sortis, aliquid per pactum assecurationis exigere ultra sortem sine usura, modò non cogatur ad hoc mutuatarius, sed ad invitationem quidem mutuantis, liberè tamen & suâ sponte pactum tale ineat, cùm enim periculum in tali casu in se suscipere sit pretio æstimabile, consequenter nulla injuria fit, pretium in tali casu pro periculo assecurationis accipere.

§. V.

An in mutuo licitum sit pactum, ut mutuatarius, si tempore statuto non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem?

R. affirmativè, neque ullam in tali pœna statuenda, aut solvenda intervenire usuram (quia pœna talis ultra sortem non solvitur vi mutui, sed ob moram & culpam non soluti mutui) si tamen debitor sit in mora notabili, & culpabili, aut tempus ita breve solvendi mutui præfigatur, ut possibile non videatur, intra hoc solutionem à mutuatario expediri posse (quo in utroque casu, in fraudem videtur appositа talis pœna ad palliandum lucrum usurarium) & quod pœnæ loco exigitur, sit moderatum & culpæ proportionatum.

§. VI.

§. VI.

An pactum adjectum mutuo, ut res mutuata restituatur, in eadem mensura & bonitate, etiamsi pretium ejus creverit, sit usurarium?

QUa in re certum est primò, si tempore dati mutui æquè dubium sit, an tempore solutionis pretium, seu valor rei mutuatæ major aut minor sit futurus, licitum esse pactum tale, & nullam usuram continere, quia in tali casu æqualis est utriusque contrahentis conditio, tam quoad lucrum, quàm quoad periculum, per accidens & casu fortuito eveniens, quale pactum tamen licitum non esset, si augendi pretij moralis haberetur certitudo. Secundò certum est, licitum etiam esse tale pactum, si mutuans rem illam, quam hîc & nunc mutuam dat, in tempus illud servaturus fuisset, quo tempore majus illius pretium est, cùm ex charitate, quâ mutuum hîc & nunc dat, non debeat suarum rerum pati damnum. Tertiò certum videtur, si probabiliter prævideatur, rem hîc & nunc mutuò datam minus valituram tempore solutionis, quòd possit mutuans ad prævendum sibi damnũ paciscì cum mutuatario, sine usura, de restitutione faciendæ mutui, in ea qualitate v. g. in qua nunc accepit, ut viginti sibi scaphas frumenti v. g. reddat, cui hîc & nunc decem scaphas mutuas dedit, si tempore solutionis hujus faciendæ viginti scaphæ pretium adæquent decem scapharum mutuò datarum, quia in tali casu non petitur aliud, quàm pretium æquale illi, quod mutuò dedit, ergo nihil supra sortem, ergo nullius usuræ periculum est (& contractus hic potius innominatus dicendus est, do, ut des: quàm mutui contractus modò ad tale pactum secum ineundum non cogat mutuatarium mutuans. Quòd dicendum videtur, si tempore restituò datæ, nihil conventum sit, de faciendâ solutione mutui secundùm mutui currentem, aut tempore solutionis futurum valorem, neque quidquam de augendo, vel minuendo pretio prævidam sit, rectè præsumi intentionem contrahentium fuisse, ut juxta conditionem mutui, res mutuata redderetur in eadem specie, mensurâ ac bonitate, sive pretium creverit, sive non creverit, prout mutuò data fuit, uti supponi videtur in *L. Vinum 22. ff. de rebus credit.* Videantur de hac re Civilistæ, quoad forum æternum, & quoad forum contentiosum Theologi, cùm nulla juris capitula de re hac agant.

SECTIO III.

De usuris, quæ committuntur in venditione, & emptione: & an contractus censuâ sit usurarius.

§. I.

An sit usura rem pluris justo pretio vendere ob dilatam pretij solutionem, & vicissim rem minoris emere, quàm valet, quia præsenti pecuniâ emitur?

REm pluris vendere, quàm valet, ob quòd differatur solutio pretij, & rem minoris

minoris emere, quàm nunc valeat, eò quòd præsenti & numeratâ pecuniâ emat à venditore, per se & spectatâ rei naturâ, ac in foro conscientiæ, usura est (palliata) in foro tamen externo tanquam usurarius talis conveniri ac condemnari non potest; cùm enim taliter vendens vel emens, sine ulla causa à justo pretio recedat, consequenter lucrum illud, quod supra, aut infra justum pretium acquirit, videtur habere ex vi mutui, sub venditione, aut emptione hac palliati & latentis; quæ prava voluntas, cùm in opere externo non appareat, excusat quidem talem in foro externo, quominus usurarius conveniri, aut condemnari possit, non tamen excusat coram Deo, qui scrutator est cordium; nisi ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, vel ex simili causa, aut quod dubium sit, utrùm tempore solutionis, aut traditionis, res pluris, aut minoris sit æstimanda, & in tale tempus venditionem, aut emptionem dilaturus esset venditor vel emptor, &c. videatur *c. In civitate 6. h. t. c. Consuluit* 10. *& c. Navigantì. final. eodem.* Quæ tamen in re bene etiam notandum est, quod in *cit. c. In civitate.* monet Pontifex, melius saluti suæ consulere, qui à talibus contractibus abstinent.

§. II.

De venditione, & emptione censuum, sive redituum annuorum in genere.

VIx amplùs his temporibus, quibus omnes lucris inhiant, aliqua propriè dicti mutui est ratio; & quamvis multi clament, pecunias suas, seu res alias suas mutuas se dedisse; quòd tamen propriè loquendo mutuum non fecerint, ex spe acquirendi inde lucri colligitur, cùm illorum mens non sit, mutuum dare, & nihil inde sperare, prout mutuum fieri debere, Christus ipse *Luc. 6.* docet, sed pecuniâ suâ, sterili per se, lucrum facere; & hinc in locum mutui frequentissimus hodie usus est, emendorum censuum, in quantum scilicet per pecuniam alteri datam, jus sibi comparavit dans talem pecuniam, ad annuum censum, sive pensionem ab altero, cui pecuniam talem dedit, exigendam, pro centum florenis v.g. datis, censum 5. florenorum, ita ut ille, qui receptâ pecuniâ ad annuos reditus solvendos se obligavit, censuarius dicatur, ille verò, qui ob datum pretium percipit tales census, censualista vocetur.

Dividitur autem census in reservativum & consignativum. Reservativus est, quando quis dominium etiam directum rei suæ in alium transfert, reservatâ sibi pensione aliquâ, vix ab emphyteusi distinctus contractus, nisi quòd in hoc contractu dominium tantùm utile, in contractu verò censûs reservativi etiam directum dominium transferatur, & emphyteuta suo tempore non solvens pensionem, suâ emphyteusi excidat, ut dictum alibi, non autem censuarius, census reservativi, sed ad omnes pensiones debitas & non solutas obligatus maneat. Consignativus verò census, cujus hodie frequentissimus usus est, & de quo potissimùm hîc agetur, censetur esse, quando quis certo pretio jus annuæ

pensionis ex re alterius percipiendæ sibi emit, pro centū florenis v. g. emendo sibi scapham frumenti, aut quinque florenos in singulos annos solvendos. Subdividitur autem hic consignativus census primò in realem, qui super re aliqua frugifera constituitur, super agro v. g. horto, domo, &c. ita ut pensionis solvendæ obligatio rei illi, ad quemcunque demum pervenit, adhæreat; & in personalem, qui super certa persona constituitur, quæ ratione suæ artis v. g. utilitatem affert; & in mixtum denique, in quo tam res aliqua, quàm persona obligata manet, ita ut census talis non pereat, alterutro pereunte. Secundò subdividitur in censum perpetuum, & temporalem; ille non finitur per mortem censuarij, sed transit ad hæredes; hic ad certum tantùm tempus obligationem suam extendit. Tertiò subdividitur in censum fructuarium, ex fructibus solvendum, & in censum pecuniarium, ex pecunia solvendum. Quartò subdividitur in censum irredimibilem, qui ratione pacti adjecti ex neutra parte redimi potest; & in censum redimibilem, qui intra certum tempus, vel absolutè, si placuerit v. g. venditori, aut emptori, aut utrique pro diversitate pacti redimi potest.

§. III.

Vtrùm licitus sit census realis, sive perpetuus, sive temporalis, tam redimibilis, quàm irredimibilis, an verò sit usurarius & illicitus?

REspondetur primò licitum esse, & nullam usuram includere censum realem, sive perpetuus ille sit, sive temporalis, sive vitalitius, sive aliter redimibilis, si per emptionem & venditionem in re frugifera constitutus sit in fructibus vel pecunia solvendis, modo pretium sit justum, tale scilicet, quod vel lege taxatum est, vel consuetudine approbatum: prout constat ex citato *Regimini 1. & 2. de empti. & vend. inter communes*: Neque enim iste contractus talis est mutuum, quocunque demum apud Germanos nomine nuncupatur, sed vera emptio & venditio; & consequenter sicuti totum usufructuarium ex re aliena percipiendum emere & vendere quis potest, ita potest etiam emere, & vendere partem fructuum ex prædio alieno, in fructibus, vel in pecunia solvendum, quod fit in contractu censuali reali; & quidem *sive in perpetuum* ille constitutus sit, *sive* ad certum tempus (quamvis enim si in perpetuum, aut ad longum tempus census constituatur, & ematur, plurimùm lapsu excedat pensiones solvendæ, pretium, quod expositum est, pro jure eas percipiendi, quia tamen in tali casu non ipsæ pensiones, quàm jus eas percipiendi emitur v. g. jus autem tale multis periculis & incommodis sæpe obnoxium, & consequenter multò minus certum quàm tale, quàm pensiones solutæ, & pretium esse inter pretium expositum, & ejus æqualitas sufficiens) sive redimibilis ille sit, sive redimibilis (cùm contractus illi venditiones cum pacto redimendi licitæ) ita tamen ut pro censu annuo redimibili (præsertim si pactum adjectum rationis in se suscipiat etiam venditor) majus pretium solvi debeat, quàm in casu ex parte venditoris tantùm redimibili: cùm in illo casu onus aliquod imponatur venditori speciale (onus scilicet ad [illegible]

citum emptoris recipiendi jus censûs, quod vendidit, reddito pretio, pro illo jure dato, aut onus assecurationis, trãsferendo scil. censum, si res censui subjecta casu fortuito pereat, in aliam rem) quod utrumque pretio æstimabile est. Neque tamen contractus censualis utrinque redimibilis, vel saltem redimibilis ex parte emptoris, tolerari facilè debet, ob intentionem usurariam, & pericula usuratum sub tali contrahendi modo sæpe latentia, & hinc tam in constitutionibus summorum Pontificum Martini V. & Calixti III. quàm in constitutione Caroli V. Augustæ in Conciliis Imperialibus anno 1548. edita, contractus tales censuales, quibus conceditur emptori facultas redimendi, prohibiti sunt ex præsumptione usurarum.

§. IV.

An licitus & justus sit census personalis perpetuus tam irredimibilis, quàm redimibilis ex parte solius venditoris?

QUòd census personalis non ita possit constitui in persona libera, ut si ea non sit solvendo, creditor possit debitorem vendere, vel servituti subjicere, sicuti prædium vendi potest, & vindicari, certum est, sicuti enim homo liber non potest pignori dari cum periculo venditionis. *c. 2. de pignori.* sic nec potest census, cum tali periculo, in eo constitui. Quòd autem licitus & justus sit census personalis, ita ut persona talis & ejus hæredes, si census sit perpetuus, sint obligati, ex laboribus v. g. suis & operis, ad pensionem annuam solvendam, & censuario jus acquiratur, ad illam pensionem exigendam, sive redimibilis talis contractus sit, sive irredimibilis, consuetudo in multis provincijs recepta probat, & à paritate censûs realis ostenditur. Argumenta in contrarium vide apud Auctor. Metho. soluta. §. 5.

§. VI.

De conditionibus ad contractum censualem requisitis.

DE jure naturæ quatuor conditiones requiruntur, ut justus & licitus sit contractus censualis. Primò requiritur, ut in re sufficienter frugifera, vel quæ pro tali habetur, annuus census constituatur, ut suo tempore haberi pensio possit, sive deinde in re immobili, sive mobili constituatur, modò usus illus non sit consumptio illius, & separari possit dominium ab usu rei. Secundò requiritur ut justo pretio (de lege vel consuetudine taxata, ut dictum, vel si hæc non habeantur, juxta prudentis arbitrium) census talis vel jus ad pensionem ematur. Tertiò requiritur, ut si res, ex qua pensio solvitur, reddita sit infructuosa v. g. vel omninò perierit sine culpa censuarii, censualista damnum ferat, secluso speciali assecurationis v. g. pacto, cùm enim censualista sit dominus juris percipiendi pensionem, sive censum, res autem domino suo pereat, consequenter etiam hoc jus, si pereat, domino, censualistæ scil. perire debet. Quartò denique de jure naturæ non potest res, censui subjecta, inscio censualistâ, alie-

nari, ne jus censualistæ fiat deterius aut difficilius. De jure verò positivo Ecclesiastico *in extravagant. Martini V. & Calixti III inter communes de empt. & vendit.* requiritur, primò ut res immobilis, certa & fructifera designetur, cui census imponatur. Secundò ut illa sola obligata maneat pro censu, & non persona, aut alia illius bona. Secundò ut pretium justum solvatur, quod varium potest esse, juxta varias conditiones. Quartò ut pretium, quo census emitur, statim solvatur præsenti pecuniâ. Quintò ut venditor ad redimendum censum non adstringatur quidem, relinquatur tamen ipsi libertas vel totum censum redimendi vel per partes &c. plures adhuc conditiones à Pio V. in Bulla super hac re, requisitæ fuerunt, prout apud *Tanne. tom. 3. de justi. disp. 7. dub. 4.* vel apud *Less. de justi. c. 22.* videri possunt, quia tamen in nostra Germania, aut Bulla hæc promulgata nunquam fuit, aut usu contrario abrogata, census in his partibus non tam secundùm illius Bullæ tenorem, quàm juxta receptam consuetudinem instituuntur, quæ observari debet, modò nihil juri naturæ contrarium fiat.

Sectio IV.

De usuris quæ committuntur circa pignora & hypothecas.

Quæ prioribus duobus §§. ab Auctore Method. hic examinantur, sufficienter colligi possunt ex *Tit. 12. lib. 3. Decretal.* §. 5. & ex præcitato hoc *Tit.* §§. sit ergo

§. III.

An contractus sive pactum Antichriseos sit illicitum, & usurarium; & an etiam montes pietatis usuram contineant?

PActum antichriseos, ut tamdiù creditor fructus pignoris lucretur, sorte, donec debitum solvatur, illicitum & usurarium est, propter palliatam usuram, quæ in tali pignoris contractu latet: & hinc non facilè, ad cavendas tales usuras res immobilis & frugifera in pignus dari debet.

Mons pietatis dicitur pecuniæ certa summa, quæ à Principe aliquo vel Domino loci, aut communitate relicta, collecta, & destinata est, ut semper habeant pauperes v. g. pecuniam, quam mutuam accipere possint, ad certum tempus, pro certo pignore deposito, & ut mutuatarij pro singulis mensibus exiguum aliquid solvant, supra sortem, ad conservandum montem pietatis, & stipendia ministrorum &c. Imaginabili montes pietatis licitos esse, & nihil usurarios, probant Summi Pontifices, approbantes eos, pauperum, quibus juvantur, necessitas, & communis utilitas.

(90)

Sectio

Sectio V.

De obligatione restituendi usuras.

§. I.

An & quibus teneantur usurarii restituere usuras?

VSuras restituendas esse, & quidem illis, à quibus fuerunt extortæ, vel eorum hæredibus, jus naturale probat, quod vult, ut injustè læsus restituatur, & bona illi sua, quorum dominium non amisit, solvendo usuras, reddantur. Quòd si tamen nec illi, à quibus usuræ extortæ fuerunt, neque eorum hæredes supersint, & de acceptatione usurarum non constet, nisi in foro conscientiæ, vult Pontifex *inc. cùm tu §. h. t.* ut in pauperes vel Ecclesias, vel alias causas pias restitutio fiat (ut omni scil. quo possunt modo, suis dominis usuræ prosint, & reddantur) nisi inopia debitoris à restitutione excuset, vel hanc differre patiatur.

§. II.

An omnes usurarii restituere teneantur usuras, etiam hæredes eorum?

OMnes recipientes usuras obligantur ad restitutionem, sive Clerici, sive Laici sint. *c. 1. 2. & 7. h. t.* etiam Iudæi, tanquam iniqui possessores rei alienæ, aut restitutioni obnoxiæ, cùm juris naturalis præceptum de damno alteri non dando, & rebus suis restituendis, &c. omnes urgeat. Et probari etiam potest *argu. c. Post miserabilem 12. h. t. & c. Quanto 18. eodem.* & si usurarij tempore vitæ suæ usuras non restituerunt, debent illæ restitui ab hæredibus defuncti *c. Tua nos 9. h. t.* juxta portiones suas, quas ex hæreditate acceperunt; (sicuti enim de aliis damnis injustè datis à defuncto, obligantur eorum hæredes, ita etiam de usuris, in foro externo juxta confectionem inventarij, in foro conscientiæ autem juxta vires hæreditaris) ita ut nonnunquam etiam legatarij ex suis portionibus legatis teneantur.

§. III.

Quinam, & quo pacto cooperantes ad usuras exigendas vel solvendas teneantur ad restitutionem?

QUòd omnes illi, qui sunt causa efficax ex parte mutuantis, ut usuræ exigantur, & accipiantur, ad restitutionem, saltem secundo loco, in defectum usurarii, teneantur; qui verò ex parte mutuatarii usuras solventis se tenent, suggerendo illi subsidia v. g. ut usuras promissas solvere possit, ad restitutionem nullam obligentur, ex cooperatione efficaci injusta, vel non injusta probatur. Et hinc Magistratus, qui statutis suis cogunt subditos ad usuras solvendas, vel harū repetitionē & restitutionem impediunt, quod sub excomunicationē in *Clem. uni. h. t.* prohibitum est, ad restitutionem obligantur, in defectum usurarii nolentis, vel non potentis restituere, (nisi ad cavenda majora mala permitterent tantùm usurarum solutionem, vel ex alia justa causa etiam præciperent)

quam obligationem ad plures etiam alios efficaciter cooperantes se extendere facilè cogitanti patebit, & ex generalibus principiis de justitia colligi potest.

§. IV.

De quibusdam exceptionibus, quas usurarij opponere possunt, vel solent contra petentes restitutionem usurarum.

PRimò, si usurarius excipiat, contra mutuatarium petentem restitutionem usurarum, quòd liberaliter ab eo sint illæ remissæ, valida est exceptio, si sponte facta fuerit, & nulla fraus interveneri, cùm quilibet rerum suarum moderator, debitori suo remittere debitum possit, in quibus remissioni jus non resistit. Si verò petenti remissionem solvendarum, aut restitutionem solutarum usurarum, opponatur ab usurario exceptio juramenti, nulla est talis exceptio, sed potest cogi (saltem ex officio Iudicis, vel ad denuntiationem mutuatarii) usurarius, ut mutuatario vel juramentum remittat, si nondum sint solutæ usuræ, vel ut restituat solutas, ut constat ex *c. Tuas 13. h. t.* ne scilicet usurarius ex dolo suo, & injustitia lucrum referat.

Secundò, si contra repetentem usuras excipiatur, quòd vel ipse etiam, vel ille cujus est hæres, & cujus nomine repetit, usuras receperit, & non restituerit, valida est exceptio *c. Quia frustra 14. h. t. c. Michael 17. h. t.* quia frustra implorat legis auxilium, qui in eandem legem, cujus auxilium implorat, committit, neque audiendus est talis repetens usuras sibi debitas, antequam quas ille debet, restituat. Quòd si tamen Clericus non proprio nomine, aut ut hæres usurarii, usuras exigat, sed nomine Ecclesiæ suæ, non potest contra illum excipi, quòd & ipse usuras extorserit, aut restituerit, quia Ecclesiæ non debet alius delictum obesse *arg. c. 1. de reb. spoliat.* Prout nec contra Procuratorem nomine sui Principalis repetentem usuras, excipi utiliter potest, quòd etiam ipse ab aliis usuras acceperit, nec restituerit, cùm neque hujus delictum principali obesse possit.

Tertiò, si conventus super usuris restituendis manifestus usurarius appellet, ne cogatur illas restituere, audiendus non est. *c. Quàm pernicium 11. h. t.* quia talis appellatio manifestè frivola est, aliter tamen loquendum, si de usura à tali appellante acceptis non constet, & ex justa causa interponatur appellatio, cùm defensio, quæ est juris naturalis, uti est appellatio, criminalis, ante sententiam, neganda non sit. Quænam verò in specie restitui debeant, videbis *Auct. Metho. §. 5.* qui videri potest, & hæc talia vel apud Civilistas, vel apud Theologos legi.

§. V.

De usura mentali, & obligatione restituendi ei annexa.

VSuram mentalem tum committi superius jam dictum, quando quis exterius dat mutuum & accipit locum supra sortem, ea intentione, ut lucrum supra sortem ex vi mutui habeat, absque eo tamen, ut intentionem hanc suam pravam exterius manifestet, aut in pactum

ctum deducat. De hac autem usura mentali quæritur primò, quænam intentio aut spes lucri accipiendi ex mutuo supra sortem constituat eam, & secundò quæritur, an fit ex tali usura restituendi obligatio. Primo quæsito ℟. non esse quidem usurarium sperare, & intendere ex mutuo lucrum, ex benevolentia, gratitudine, ac liberalitate mutuatarii obtinendum, quamvis hoc lucrum taliter obtinendum, sit principalis finis mutui, modò absit pactum externum hujus lucri ex justitia solvendi; cùm in tali casu nulla appareat ex parte mutuantis iniustitia, quæ usuram constituit; usura tamen committitur, si mutuum detur, cum ea intentione sine pacto quidem externo, in animo tamen habitâ, ut lucrum obtineatur à mutuatario vi mutui, non ex illius liberalitate, & gratitudine, sed ex justitia, ut pretium & incompensatio dati mutui, quia in tali casu, ex parte mutuantis apparet injusta intentio, pretium sive lucrum supra sortem ex obligatione iustitiæ intendens, ubi nihil pretio æstimabile datur, & de hoc casu procedit secunda quæstio, an scil. ex tali usura mentali oriatur obligatio restituendi acceptas usuras? cui quæsito ℟. affirmativè, juxta *c. consul. 10. h t.* si mutuatarius, aliunde sciens ex signis, vel ex indole mutuantis, nullum facilè mutuum eum dare, nisi lucrum supra sortem illi numeretur, lucrum hoc non intendit illi donare gratis, sed ut debitum dedit, ex vi mutui; neque enim in tali casu suas fecit mutuans usuras tales, sed illæ sunt mutuatarii, indebitum solventis. Quæ restitutionis obligatio in eo casu usuræ mentalis etiam locum habet, si dubitet mutuans, quo animo dederit mutuatarius id, quod supra sortem dedit, utrùm scil. dederit ut mutui pretium, vel ut gratuitum donum, sicuti enim qui dubiâ fide rem possidere incipit, rem illam retinere non potest, sic nec mutuans talis usuras, quas dubia mente recipit, ita tamen ut in tali casu, si bona fide cæpta fuit talis supra sortem dati possessio, etiamsi postea dubium superveniat, quod attendendo etiam varias circumstantias resolvi non potest, retinere, & consumere tales usuras possit.

Sectio VI.

De Iudice criminis usuræ, & probatione eiusdem, ac pœnis usurariorum.

§. I.

Quis sit Iudex competens in crimine usuræ, & quomodo probetur quis esse usurarius manifestus?

USuræ crimen mixti fori est, & potest de ea, sive juris sive facti quæstio est, cognoscere tam Ecclesiasticus quàm sæcularis Iudex inter laicos sibi subditos, cùm hoc crimen non habeat majorem spiritualitatem, quàm crimen adulterii, furti, & similia delicta contra justitiam, debet tamen etiam Iudex sæcularis in hoc crimine judicando procedere juxta jus Canonicum, quod in multis jus Civile correxit. Manifesti autem usurarii dicuntur illi, qui manifestè

tales

tales sunt facto, vel jure, ita ut per facti evidentiam constet, palam usuras exigendo, usuratios illos esse, vel per judicis sententiam, aut factam in judicio confessionem, quæ juris evidentia est, de crimine usuræ confessi vel condemnati sunt, vel per legitimos testes de visu, aut de fama & opinione communi deponentes, per conjecturas alias aut indicia aperta ac gravia, ex libris rationum v. g. petita, quòd soleat merces supra justum pretium vendere ob dilatam solutionem, vel quòd res emat, cum pacto de retrovendendo, quando majus eorum pretium erit, vel quòd fructibus sibi reservatis justè vendere talia possit & compellentur usurarii.

§. II.

De pœnis jure statutis in usurarios manifestos.

MUltæ sunt pœnæ in utroque jure statutæ in usurarios manifestos, quia tamen nemo vult hoc vitio notus manifestè laborare, nulla est tamen ferendarum necessitas, præsertim cum multæ pœnæ hodie sint arbitrariæ; videatur de his Auctor, Method. hoc tit. sequenti. §. 3. §. 4.

TITVLVS XX.

DE CRIMINE FALSI.

§. I.

De Crimine Falsi in genere.

FAlsum in genere dici potest *immutare veritatem*: ad crimen autem Falsi tria requiruntur. Primò ut pervertatur veritas. Secundò ut dolo malo id fiat, sive animo corrumpendæ veritatis, in alterius fraudem. Tertiò ut falsitas talis committatur cum notabili damno alterius; sive deinde dicto seu verbo, sive scripto, sive re seu facto (falsam v. g. monetam cudendo, falsa pondera faciendo &c.) sive usu aut potius abusu committatur, falsis probationibus utendo &c. Pœna autem criminis falsi de jure civili hodie arbitraria est, major, aut minor pro diversitate delicti & circumstantiarum.

§. II.

De Crimine Falsi, quod committitur circa testes.

CRimen falsi à teste commit-tur, si falsum ille testimonium dicat, & dolo malo in judicio deponat, aut veritatem occultet aut suppleat, vel ornet alium ad dicendum falsum testimonium, prout ex c. *Falsidicus* 2. parat. & quamvis de jure civili eadem pœna sit talis testis falsum deponentis, quæ est alterius falsarii, de jure tamen Canonico Clericus falsum deponens officio deponitur, & aliàs pœnis Canonicis

nicas incurrit, uti videre est apud Aucto. Metho. hoc §. ubi alia etiam annotantur.

§. III.

Quibus modis falsentur rescriptæ seu Literæ Apostolicæ?

NOvem referuntur modi, quibus literæ Apostolicæ falsentur, in *c. licet §. h. t.* hodie tamen non omnes sunt in usu, legat cit. cap. qui varios hos modos novisse vult & *c. quam gravi 6. h. t.* Ex quo colligi potest, observandum in rescriptis talibus stylum curiæ, & hinc, cùm Pontifex Episcopos vel illius superiores fratres appellet, alios verò minores illis, etiam sacerdotes, filios; Reges verò appellet chatissimos filios, alios verò Principes, dilectos filios; Judæos verò & alios infideles tali filiorum nomine non dignetur &c. si præter hunc stylum aliqua inscriptio fiat, de falsitate suspecta est illa.

§. IV.

An literæ Papales ob rasuram modicam in eis factam, possint argui falsitatis?

ACtum hac de re in genere jam aliquid in *Tit. 22. de fide instrumentorum lib. 2. Decretal* §. 12. circa Apostolicas literas in specie sciendum, reprobari illas, si in loco suspecto tenuem etiam parvarum literarum (imò etiam unius literæ cum sensus immutatione) rasuram habeant; in narratione juris v. g. in propriis nominibus judicum, in annotatione datæ, vel indictionis &c. juxta *c. inter dilectos 6. de fide instrum. & c. cum venerabilis 7. de religios. domi.* Quòd si tamen rasura talis modica facta sit in loco non suspecto, non redduntur falsæ litteræ Apostolicæ. *c. ex conscientia 7. h. t. junct. Gloss. in casu.* Vel si certum sit rasuram factam à Cancellario, aut alio ex officialibus, quorum est corrigere, si supplicationi v. g. non respondeant, aut ab eo, cui commissa est rescripti talis expeditio, aut in litteris Apostolicis, quæ clausæ redditæ sunt, sit facta rasura, in hoc enim casu non nocet rasura, præsertim si in his ipsis litteris fieret mentio factæ rasuræ.

§. V.

De pœnis jure statutis in falsantes literas, aut Bullas Apostolicas.

IN *c. Ad falsariorum 8. h. t.* statuitur, non tantùm, ut omnes, qui volunt uti literis Apostolicis, diligenter examinent, falsæ illæ num sint, an veræ, & nulla illis ignorantia patrocinari possit, ad evitandas falsariorum pœnas, si examen tale non præmiserint, sed statuitur insuper, ut in pœnam hi tales falsarii, qui literarum Papalium falsarii sunt, incurrant excommunicationem latæ sententiæ, cum omnibus factoribus suis, & defensoribus, qui per se, vel per alios, vitium falsitatis (etiam semel tantùm) exercent; & si Clerici sint, sint omnibus suis beneficiis & officiis perpetuò privati, ac si per se ipsos vitium falsitatis exercuerint, à Magistratu Ecclesiastico degradari, curiæ sæculari puniendi tradantur.

dantur. Si verò non falsarunt literas Apostolicas, falsis tamen scienter utantur, si Clerici sint, non quidem ipso facto suis beneficiis excidant, per sententiam tamen Iudicis his privandi sint, uti & si penes se literas tales falsas detineant, ac eas intra viginti dies non lacerent, vel restituant. Videatur etiam Bulla Cœnæ Domini contra hos falsarios literarum Apostolicarum.

§. VI.

An in dubio præsumendum sit, falsitatem esse commissam in literis impetratis à Sede Apostolica?

Si in rescriptis impetratis de simplici justitia alicui administranda, reperiatur falsitas, nondebet præsumi de falsitate commissa ab ipso impetrante, *c. Accedens 8. h. t. junct. Gloss. in casu*, cùm tales literæ non tantùm facilè possint obtineri, sed nec magni sint præjudicij. In literis gratiæ verò impetratis, si reperiatur falsitas, attendenda est qualitas personæ impetrantis, & gratiæ quantitas, an magna sit, nec ne; & secundùm has circumstantias de falsatione præsumendum.

§. VII.

De falsitatibus, quæ committuntur in aliis instrumentis, seu literis, & de pœnis falsantium sigillum Principis.

Notarium crimen falsi committere, & ut falsarium puniendum, si falsum instrumentum conficiat; vel apponat aliquid in instrumento, quod verum non est; vel omittat solemnitates requisitas; aut super re illicita instrumentum conficiat, &c. si testamentum, codicillum, aliudve instrumentum, seu literas, publicas, aut privatas, ad alios spectantes, immutavit, laceravit, combussit, delevit, vel dolosè removit, aut suppressit, ne earum veritas innotescere possit, aut, si se vel alium suæ potestati subjectum, hæredem, aut legatarium, in alterius testamento descripsit; vel si alienum chirographum imitatus fuit, rationes, aut instrumenta rasurâ falsaverit, vel signū apposuit, &c. ex jure Civil habetur, & tit. *Cum olim 33 de offic. Iud. deleg.* ubi pœnâ extraordinariâ puniendus dicitur, qui dolosè literas alterius, cum damno hujus & injuria aperuit, aut testamentum clausum.

Qui vero sigillum Principis falsificat, & Clericus sit, deponendus est verbalitèr, & signum illi aliquod, sive characterem primendus, quo discernatur, ne fallatur (nescio tamen an hæc pœna hodie sit in usu) & in exilium ejiciatur. *c. Audientiam 5. h. t.*

§. VIII.

De falsatione monetæ & aliis modis, quibus crimen falsi in aliis rebus committitur.

De variis modis, quibus fit falsatio monetæ, & quæ pœnæ in tales falsarios statutæ sint, melius petuntur ex jure civili, quàm ex jure Canonico, cum de hac materia aut parùm agant jura canonica, aut antiquata jam sint, aut ad certum

certum regnum sint restricta, videatur *Extravag. Prodiens Ioan. 22. h. t. & spondent uni, inter communes h. t.* De modis autem aliis, quibus in diversis rebus crimen falsi committitur, quamvis non semper pœnâ falsariorum tales puniantur, videatur *Molin. Tract. 2. d. 701. vel Farina in praxi criminali q. 150.*

TITVLVS XXI.

DE SORTILEGIIS.

§. I.

An & quibus casibus sint licita sortilegia, vel illicita?

SOrtilegia sive sortes dicuntur, cùm aliquid eo fine agitur, ut ex ejus eventu considerato aliquid fiat, aut occultum innotescat, & hinc triplices sunt sortes tales. Divinatoriæ, quæ adhibentur, ad futurum, vel occultum cognoscendum, quod naturaliter sciri non potest: Consultoriæ, quibus divina voluntas circa rem aliquam inquiritur: & divisoriæ, per quas quæritur, quid cuivis tribuendum sit. Divinatoriis sortibus non licèt uti, cùm in illis multæ lateant superstitiones, & ad talia occulta, vel futura cognoscenda sint medium inproportionatum, prout patet ex pluribus juribus, *causa 26. q. 5. & ex cap. in tabulis 1. h. t.* consultoriæ verò sortes per se quidem, quando gravis urget necessitas, licitæ sunt, regulariter tamen, & ordinariè adhibendæ non sunt (& hinc sub excommunicatione prohibentur *in can. sortes caus. 26. q. 5.* cùm ad specialem, & extraordinariâ Dei providentiam non sit necessitas recurrendi, ita ut ad tentationem potius illicitam prohibitam recursus talis revocetur. Divisoriæ denique sortes secundùm se quidem etiam licitæ sunt, & in multis casibus à jure civili adhiberi jubentur, semper tamen cavendum, ne illicitæ quædam, & superstitiosæ circumstantiæ, cum aliqua sacrarum rerum irreverentia admisceantur, quæ sortes etiam tales illicitas faciunt.

§. II.

An sit licitus usus sortium in electionibus ad prælaturas & alia beneficia Ecclesiastica?

REspondetur negativè, prout constat *ex cap. Ecclesia 3. h. t.* ex quo cap. habetur, quòd generaliter prohibitus sit, sortium usus in electionibus ad officia, vel administrationes Ecclesiasticas, ita ut nec compromissarii ad eligendum, possint sorte constitui, ut ne scilice

licet Ecclesia damnum ferat per indigni electionem.

§. III.

De pœnis sortilegorum, & de iudice competente criminis sortilegii?

CLerici, si bono Zelo & ex simplicitate sortilegio usi fuerunt, suspendi jubentur ad tempus ab altaris ministerio, & divinis *in cap. ex tuarum 2 h. t.* si verò ex malitia sortilegia talia exerceant, verbaliter deponendi sunt, & ad perpetuam pœnitentiam condemnandi, graviori etiam pœnâ afficiendi, si gravius peccaverint &c.

Judex autem competens circa hoc crimen cognoscendum, & judicandum, est judex Ecclesiasticus, etiam cùm hoc crimen mixti fori, ab utroque jure damnatum, sub certis, & proportionatis pœnis.

TITULUS XXII.

DE COLLUSIONE DETEGENDA.

COllusio est *inter actorem & reum latens & fraudulenta conventio*, ut delicta vel maneant impunita, vel impunè committantur, ita ut ea collusio tam in causis civilibus, quàm criminalibus, tam Ecclesiasticis quàm temporalibus, & non solùm per partes principales, clericos, vel laicos, sed etiam per advocatos & procuratores committi possit, & à judice ex officio inquiri debeat, si accusator ab accusatione desistit, an per collusionem cum reo desistiterit *cap script. 1. h. t.* neque crimina semel audita manere debent indiscussa juxta *glossam hic verb. Gregorius*, etsi reus à criminibus, de quibus fuit accusatus, aut denunciatus per collusionem absolutus sit, de novo accusari, & contra illum inquiri potest, ubi de collusione constiterit. *cap. intantùm 4 h. t.*

Pœna autem clericorum collusionem in causa beneficiali, formatur *ex cap. audivimus. 3. h. t.* ut beneficio licet suis, super quibus collusum est, perpetuò priventur, ne malitia scilicet, his taliter colludentibus sit lucrosa, cùm præjudicio collatorum legitimorum sui patronorum.

TIT.

TITVLVS XIV.

DE DELICTIS PUERORUM.

QUòd pueri sive impuberes ob delicta puniantur quidem, sed mitiore pœnâ quàm majores, ex titulo hoc patet, quam mitiorem puniendi rationem etiam ad minores 25. annis extendunt communiter AA. ob defectum maturi satis judicii: & hinc regula juris, 108. *ff.* dicit, *in omnibus ferè pœnalibus judiciis & ætati, & imprudentiæ succurritur*: neque pater ratione delicti à filio impubere commissi conveniri, aut puniri, mulctâ etiam pecuniariâ potest *cap. referente 2. h. t.* (nisi fortassis ex delicto filij locupletior factus fuisset pater, quo in casu conveniri posset, in quantum locupletior factus est,) cùm bona patris non sint pro delicto filij obliganda.

TITVLVS XXIII.

DE CLERICO VENATORE.

CLericis prohibitum esse sub certis pœnis, canes, accipitres, aut talia ad venandum conducentia habere ex *cap. 1. h. t.* patet, & in *cap. 2.* venationes, & silvaticas vagationes cum canibus, falconibus, &c. (si scilicet cum tumultu, seu magno strepitu armorum, clamore canum, & frequenter hoc fiat) prohibitas esse Clericis statuitur: quam prohibitionem etiam Tridentinum *sess 24 cap. 12. de reform.* renovavit, eò quòd Clericorum statum, & professionem, hæc talia, multùm à rebus Ecclesiasticis avocantia, non deceant. Moderatæ tamen venationes, si sine tali strepitu instituantur, solius etiam recreationis causâ, & non nimiùm sint frequentes, non prohibentur Clericis. De pœnis tamen prohibitarum talium venationum videatur Bernardinus Diaz in sua practica criminali, cùm non tantùm hæ pœnæ, sed lex etiam venationem prohibens, hodiernâ consuetudine videatur abrogata.

TITVLVS XXV.

DE CLERICO PERCUSSORE.

CLericos, non tantùm in minoribus constitutos, sed qui in sacris etiam, sive majoribus constituti sunt, ab Episcopo, cui subditi sunt, si deliquerunt, verberibus etiam corrigi, punirique posse, ex *can. Cùm Beatus. 8. dist. 45. & can. vlt. dist. 35. junctâ Glossâ. verbo Corporali* patet; non quidem quasi Episcopo liceret eum propriis manibus verberare, cùm talis correctio non deceat dignitatem Episcopalem, sed per alium Clericum; ne si per Laicum talem verberationem fieri mandet, tam ipse mandans Episcopus, quàm Laicus executor excommunicationem incurrat.

Prælati verò inferiores Episcopo etiam per se, respectu Clericorum sibi subditorum delinquentium exequi pœnam hanc verberationis possunt, cum debito tamen moderamine, ut si notabiliter excedant, pœnam excommunicationis incurrant; alij autem Clerici à percussionibus illicitis etiam Laicorum, quòd abstinere debeant *ex cap. Si quis 1. h. t.* habetur, ubi tales percussores corripiendi sunt pro crimine, & si se non emendaverint, deponendi, cùm Clericos magis deceat imitari mansuetudinem Christi, quàm ut adeo inhumani & feri sint; & hinc Pontifex in *cap. Præsentium 3. h. t.* etiam eum Clericum Sacerdotem voluit per biennium à celebratione Missarum abstinere, qui in conflictu ex parte eorum, qui vim illatam repellebant, fuerit, quamvis neminem percusserit ille, si tamen in eo conflictu occisi fuerunt aliqui.

TITVLVS XXVI.

DE MALEDICIS.

§. I.

De maledicis, & maledictis in Papam & Imperatorem, eorúmque pœnis.

MAledicere in genere aliud non est, prout refertur ad homines, quàm dicere malum aliquod de præsenti, vel de præterito; & fieri hoc potest triplici modo: vel enunciativè affirmando malum de altero, vel imperio malum alicui infligendo, prout Iudex alicui malefico, dum pœnam innocenti infligi jubet, vel per modum optantis aut imprecantis alicui malum.

Pœna

Pœna autem maledicentis Papæ, ex *cap.* 1. *h.t.* deſumitur, quòd ſit arbitraria, juxta qualitatem perſonæ, verborum, loci, &c. ut ne alij in contemptum Eccleſiæ Romanæ in ſimilia verba prorumpant: quâ pœnâ arbitrariâ puniendi etiam ſunt illi juxta Canoniſtas, qui ſuperiori quidem ſuo, inferiori tamen Summo Pontifice, maledicunt, ſi tamen in Eccleſiam redundet, maledica talis lingua, cùm in cauſa ſuæ Eccleſiæ, competens Iudex ſit Prælatus talis.

Si quis autem in Imperatorem, aut alium Principem ſupremum maledicam linguam exeruerit, hic pro arbitrio Principis talis puniendus eſt, prout volunt jura Civilia, cùm in *lege unica c. Si quis Imperatori maledix.* remittendum eum velint ad Principem talem ſupremum, ſi per injuriam, & malo animo eum maledixerit.

§. II.

De maledictione in Deum, & blaſphemia in Sanctos, eorúmque pœnis.

QUid ſit blaſphemia in Deum, ac Sanctos accuratius examinent Theologi morales, quos conſule. Pœnæ autem in tales blaſphemantes de jure Canon. ſtatutæ, quamvis multæ ſint, & graves, uti videre eſt *Levit. 24. v. 16. can. Si quis 10. can. 22. q. 1. & cap. Statuimus 2. h.t.* vix tamen eorum videtur hodie eſſe aliquis uſus, quamvis ſub Leone X. in Conc. Later. 1514. renovatæ illæ ſint: quæ verò de jure Civili in tales blaſphemantes conſtitutæ pœnæ ſunt, arbitrariæ hodie videntur.

TITVLVS. XXVII.

DE CLERICO EXCOMMUNICATO, DEPOSITO, VEL INTERDICTO MINISTRANTE.

§. I.

Quæ ſit pœna Clerici depoſiti miniſtrantis, vel exercentis actum ordinis, aut officii ſibi prohibiti, & quæ ſit pœna Clerici excommunicati, ſuſpenſi, vel interdicti celebrantis divina officia?

QUæ hoc Tit. dicuntur, rari uſûs, & praxis ſunt: ut notitia tamen aliqua circa hanc materiam habeatur, ſcien-dum primò, quòd in *cap. Si quis Epiſcopus 1. hoc. tit.* quod eſt ex Canonibus Apoſtolorum deſumptum, & in *cap. 2. eodem* ſtatuatur, ut ſi quis Clericus juſtè depoſitus (verbaliter) actum ordinis, aut officij, à quo depoſitus eſt, exerceat, præcedente monitione, excommunicari debeat. Secundò ſciendum, quòd Clerici excommunicati, ſuſpenſi, vel interdicti, ſi divina tamen celebrent, perpetuò ſint deponendi ab officio, & beneficio, ut conſtat ex *cap. Clerici 3. h.t.* modò de ceſſatione ab hac temeritate moniti

moniti fuerint, & non destiterint in continenti, quidquid Glossa in contrarium putet; qui tamen in loco interdicto divina officia celebrant, si Clerici tantùm sint, privandi sunt suis beneficiis; si religiosi sint, in arctius monasterium detrudendi, *cap. Postulastis h. t.* ut ne scilicet Ecclesiasticæ disciplinæ securitas perturbetur.

§. II.

An qui dubitat se excommunicatum esse, qui per solam famam audivit sententiam excommunicationis contra se latam esse, si postea celebret divina, incidat in pœnas Canonicas, contra excommunicatos celebrantes officia divina decretas?

REspondetur affirmativè, attendendo juris rigorem, quamvis ex misericordia, cum illo dispensari possit à Papa, uti habetur ex *cap. Illud Dominus 5. h. t.* ex quo capitulo etiam habetur, pœnam de rigore juris talem incurrere, si coram se divina celebrari faciat, tum quòd tutior via sit eligenda in talibus casibus, tum quòd etiam in posteriore casu videatur contemnere excommunicationem.

§. III.

An excommunicatis possint conferri beneficia Ecclesiastica, & qua pœna imponi debeat illis, qui beneficia his talibus conferunt?

NOn posse his talibus conferri beneficia Ecclesiastica, ex dictis jam patet, & ex *cap. Postulastis 7. h. t.* cùm enim beneficia Ecclesiastica præcipiantur propter officium, officium autem talis excommunicatus præstare non possit (cùm sit ab officij executione lapsus) sine irregularitatis periculo, consequenter nulla est facta illi beneficij collatio, sive publicè, sive occultè sit excommunicatus, sive à jure, sive ab homine, sive per sententiam generalem, sive specialem, sive sit denuntiatus, sive non sit, sive noverit ille, qui confert beneficium, hunc talem, cui confert, excommunicatum esse, sive non noverit, &c. quia subjectum secundùm se est incapax ad beneficium accipiendum: & quamvis ignorantia possit excusare à pœnis, non facit tamen rectum, qui invalidus est, validum (cùm in tali casu locum non habeat lex Barb. ff. de offic. *Prat.*) nec retineri potest ab eo beneficium, cui in excommunicatione collatum hoc fuit, si postmodum absolvatur excommunicatione absolutus sit (quod enim ab initio non subsistit, tractu temporis non convalescit, *juxta regul. 11. in 6.*) nec pensionem spiritualem in beneficio obtinere, cùm etiam hæc detur propter spirituale officium, cujus ab incepit; de pœna verò, quæ conferentibus beneficia excommunicatis à jure imponitur, ita statuit *citat. cap. Postulastis*, quòd tales sint suspensi à collatione beneficiorum, donec super hoc venium consequantur; si tamen scienter his talibus beneficia contulerint, prout jure requiritur, cùm ignorantiâ, licèt nullatenus non rollat, ut dictum, pœnam tamen non incurrit.

§. IV.

§. IV.

Proponuntur, & reſolvuntur aliæ quædam quæſtiones, circa collationem beneficiorum excommunicatis factam?

CUm eo, qui in excommunicatione beneficium accepit, diſpenſari poteſt, & quidem ab Epiſcopo, ut retinere illud poſſit, prout colligitur etiam ex *cit. cap. poſtulaſtis*, niſi hic ipſe Epiſcopus tale beneficium contuliſſet, quia cùm ipſe peccaverit in conferendo, non eſt dignus, cui gratia diſpenſandi concedatur: & quamvis hæc diſpenſatio non neceſſariò fieri debeat, ſed ſit mera gratia, ſi tamen bonum publicum, aut vitandum grave ſcandalum, vel aliud incommodum &c. eam exigat, negari non debet. Quòd ſi tamen excommunicatus quidem ille fuerit, cui beneficij collatio facta eſt, abſolutus tamen fuerit ante collationem factam, vel factam ſibi ante excommunicationem collationem, excommunicatus poſtmodum, acceptaverit tantùm, collatio in utroque caſu valida eſt, cùm in illo caſu præcedat quidem collationem excommunicatio, præcedat tamen etiam abſolutio ab excommunicatione, & conſequenter habilis ad omne officium ſpirituale hic factus eſt; in altero vero caſu acceptatio beneficij fiat quidem ab eo, qui in excommunicatione poſitus eſt, collatio tamen habili fuit facta. Neque tamen ſufficit, ad hoc, quod in primo caſu dictum eſt, fuiſſe talem vi privilegij tantùm, aut Bullæ Cruciatæ pro foro conſcientiæ abſolutum, cùm pro foro externo ſive contentioſo talis abſolutio nihil illi profit, ergo pro hoc foro habebitur adhuc ad beneficium obtinendum inhabilis, prout dicitur etiam declaraſſe ſacra Congreg. Conc. niſi in ipſo privilegio v. g. dicatur, quòd abſolutio, vi illius data, etiam in foro externo profit.

§. V.

An & quando excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus clericus exercens actum ordinis ſibi prohibiti, fiat irregularis, & quæ conditiones requirantur ad hanc irregularitatem incurrendam?

SI excommunicatus majore excommunicatione ſcienter exerceat actum proprium, ſaltem majoris ordinis ſolemniter, & ex officio, ipſo facto fit irregularis, uti colligitur *ex cap. ult. h. t.* quæ irregularitas etiam à ſuſpenſo, & perſonaliter interdicto, incurritur, ſi ille ſolemniter actum ordinis ſacri, à quo ſuſpenſus eſt, exerceat, vel ſi hic ſolemniter exerceat actum ordinis ſacri, à quo interdictus eſt. Ad hanc autem irregularitatem incurrendam duæ conditiones requiruntur. Prima eſt, ut exerceat actum proprium ordinis ſacri, à cujus exercitio prohibitus eſt per cenſuram, quam patitur. Secunda eſt, ut ſolemniter talem actum exerceat, id eſt, cum ea ſolemnitate, qua ſecundùm jus, aut conſuetudinem Eccleſiæ actus talis ab habentibus ordinem talem exerceri ſolet: & hinc etiamſi Diaconus excommunicatus, ſuſpenſus vel interdictus, cantet Evangelium, ſine ſtolâ tamen, aut Subdiaconus taliter cenſuratus canat Epiſtolam ſine dalmatica tamen, vel ſine manipulo, non incurrit hanc irregularitatem, cùm nec actum proprium ordinis ſibi prohibiti, qui quoad ſubſtantiam ab alio exerceri non poſſit, nec ſolemni-

ter exerceat, cum illo scilicet apparatu, qui proprius est Diaconi vel Subdiaconi &c. & si sacerdos censurâ tali ligatus baptismum privatum alicui conferat, non fit irregularis, cùm non exerceat actum proprium ordinis, qui à laicis conferri non possit, & universim non fit irregularis, si præcisè actum jurisdictionis exerceat, fit tamen irregularis, si sacramentaliter absolvat, si sine solemni apparatu Eucharistiam consecret &c. quia hi sunt actus ita proprii sacerdotalis ordinis, ut nunquam à non sacerdote fieri possint.

§. VI.

An si Clericus censurâ ligatus exerceat actum minorum ordinum, irregularitatem incurrat: & quando sive in quibus casibus talis Clericus irregularis non fiat, etiamsi actum proprium ordinis exerceat?

AD primam quæstionem R. Affirmativè, uti colligitur ex rubrica h. t. universaliter loquente, *de Clerico excommunicato etiam ministrante &c. & ex capit. 2. h. t.* dicente *si quis Presbyter vel alius Clericus*; si tamen solemniter, & ex proprio officio tanquam ministri deputati à legitima potestate ad hæc talia Ecclesiastica ministeria fuerint, qui cùm sint tali, passim laicis hæc talia facientibus, rarus etiam hujus irregularitatis casus est.

Ad secundam quæst: responderi potest primò, ignorantiam probabilem censuræ, posse talem ab irregularitate excusare, cùm hæc irregularitas in pœnam imponatur, & jura dicant, eum incurrere, si damnabiliter se ingesserit divinis &c. *Sententiæ & judic. in 6.* probari etiam potest *exc. Apostolicæ 9. h. t.* Secundò subinde excusari aliquos ab incurrenda irregularitate, si censurati actus exerceant proprios ordinum suorum, ad evitandum grave scandalum, aut gravem infamiam, quæ tali timenda esset, si censuram manifestaret, aut actum talem omitteret. Tertiò excusabitur per appellationem interpositam à sententia hæc enim tollit censuræ, si legitima illa sit, vel si sententia censuræ contra eum latæ nulla sit &c.

§. VII.

An etiam excommunicatus excommunicatione minore fiat irregularis celebrando Missam, vel alios actus ordinis exercendo, & an eligere possit, vel eligi ad beneficia Ecclesiastica?

EX *cap. finali h. t.* habetur primò quòd irregularis non fiat, qui minore excommunicatione ligatus celebret Missam, aut alios proprios actus ordinum exercet, tum quia hæc irregularitas nullibi in jure expressa est, tum quia taliter excommunicatis non prohibitum exercere actus ordinis, sed solum suscipere Sacramenta v. g. Secundò in eodem cap. habetur, quòd ligatus minore excommunicatione, non prohibeatur eligere ad beneficia, sed tamen eligi non possit ad beneficia; ibidem quidem concessum est illi, quia eligere est actus jurisdictionis, & non passivæ patio tantùm passiva Sacramentorum,

qua

quâ solâ privat excommunicatio minor: eligi verò ad beneficia Ecclesiastica non potest, cùm sit à participatione Sacramentorum impeditus, quarum tamen perceptio ratione beneficii sæpius ipsi necessaria est: probabilius tamen est, quòd talis electio non sit ipso jure nulla, sed irritanda per judicem Ecclesiasticum, etiamsi scienter facta sit, uti habetur *ex cap. cit. finali.* Quòd si tamen ignorantia eligentium, & electi intervenisset, probabilius est, quòd irritanda ea non esset, cùm *cap. sæpius relatum* irritandam tantùm velit scienter factam; & taliter impeditum non reddat absolutè inhabilem; prout probabilius conceditur, quòd ad beneficia simplicia Ecclesiastica, eligi possit, cùm ratio in Capitulo allata pro eo, quòd ad beneficia Ecclesiastica eligi non possit, non urgeat pro beneficiis simplicibus Ecclesiasticis.

§. VIII.

An & quomodo peccet ligatus excommunicatione minore, conferendo, vel administrando Sacramenta?

PEccare quidem (saltem venialiter) talem administrando Sacramenta, valida tamen hæc esse, *in cap. hoc vlt.* dicitur §. *peccat autem*: quamvis enim administratio activa Sacramentorum prohibita graviter tali minore excommunicatione ligato non sit, sed sola passiva Sacramentorum perceptio, negari tamen non potest, quòd excommunicatio talis indecentiam aliquam afferat in ordine etiam ad administranda activè Sacramenta, hinc venialis saltem culpa committitur, nisi administrando activè, passivè etiam ipse excommunicatus Sacramenta percipiat, prout fit ab eo, qui Missam legit.

TITVLVS XXVIII.

DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE.

CLericus, qui ministrat in ordine, quem non habet, excommunicandus est, & fit irregularis, ut ne possit ad altiores ordines sine dispensatione promoveri, ac ad certum tempus biennij, vel triennii, pro arbitrio Episcopi, ab ordinis etiam, quem proximè suscepit, executione, suspenditur, *cap. si quis & cap. ex literis 2. h.t.* si verò laicus actus tales ordinum (majorum scilicet, de minoribus enim excusat consuetudo) quos non habet, exerceat, ex probabili sententia, nullam incurrit irregularitatem, cùm nulla in jure pro laico taliter ministrante statuta sit. Plura autem requiruntur, ut clericus etiam in ordine non suscepto ministrans, irregularitatem incurrat. Primò scilicet, ut actum proprium ordinis alicujus exerceat, qui ab alio, qui ordinem talem non habet, exerceri (licitè)

tè) non potest. Secundò ut scienter in tali ordine ministret. Tertiò ut ministret in ordine, quam nec quoad substantiam validè susceperit. Quartò ut seriò in ordine, quem non habet, ministret, ita ut actio illa non sit ludicra tantùm. Quintò ut ministret solemniter. Sextò ut non tantùm exerceat actum jurisdictionis, quam non habet, ratione cujus nulla irregularitas incurritur, sed ut exerceat actum ordinis. Videatur etiam *bulla Clement. VIII. Et §. ult. Quarto decemb. 1601. data* ubi decernit, qui non sacerdos Missas celebrat, ut confessiones audit, statuitur, ut ab inquisitoribus, vel locorum ordinariis tradatur, degradandus, si quos ordines habet, & curiæ sæculari puniendus tradatur.

TITULUS XXIX.

DE CLERICO PER SALTUM PROMOTO.

PEr saltum promotus dicitur, qui superiorem ordinem accipit, non præmisso inferiore; & quamvis superiorem hunc ordinem validè acceperit, qui taliter per saltum promotus est, illicitè tamen fecit, uti colligitur *ex can. Sollicitudo 2. dist 52 juncta gloss. communiter recepta V. Subdiaconatus:* neque tamen, si non ministravit in ordine per saltum susceptо, irregularis est, (cùm nulla legatur in jure in tales statuta irregularitas) sed suspensus tantùm ab ordinis per saltum susceptі executione, donec ordo inferior prætermissus supplearur, uti habetur *ex cap. tuæ. uni. h. t.* ubi committitur Episcopo, ut cum tali, si ordinem prætermissum susceperit, dispensare possit, quod possit in susceptо per saltum ordine ministrare, quod ipsum confirmari etiam potest ex *Trid. Sess. 23 cap. 14. in fine format.*

TITULUS XXX.

DE EO QUI FURTIVE ORDINEM SUSCEPIT?

FUrtivè ordines suscipere dicuntur, qui sine licentia & consensu proprij Episcopi, sine prævia examinatione per dolum se ingerunt ordinandi, aut ignorante Episcopo ordinatore ordines recipiunt, vel simul eodem die duos (ultra

(saltem sacros) ordines recipiunt sine dispensatione.

Pœna furtivè recipientium ordines, est suspensio ab ordine suscepto furtivè, uti colligitur *ex cap. veniens 1. h. t.* quâ durante ad altiores ordines ascendere non possunt. Quòd si sub pœna excommunicationis prohibitus fuisset aliquis ordines suscipere, hoc in casu suspensus manebit ab executione omnium ordinum susceptorum *cap. cum illorum 32. de sent. excomm.* & cum eo non poterit jure suo dispensare Episcopus, sicuti potest in priore casu, neque ad altiores ordines ascendere poterit, nisi intraverit religionem. Pœna verò eorum, qui simul eodem die plures ordines sacros receperunt (minores enim ordines eodem die simul omnes suscipere jus commune antiquum concedit, & in quibusdam Episcopatibus licitum etiam facit consuetudo, ut eodem die minores, & Subdiaconatus conferantur) est suspensio, ut in ordinibus sic receptis ministrare non possint, nisi cum eis Episcopus dispensaverit, vel si religionem ingressi laudabiliter in ea vixerint, & à suo prælato fuerint dispensati, vel si sub excommunicatione prohibiti sint, furtivè taliter ordines suscipere, pœna eorum est suspensio ab omnium ordinum priùs susceptorum executione, donec cum illis dispensatum fuerit.

TITVLVS XXXI.

DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM ET SUBDITORUM.

§. I.

Qualiter possint ac soleant Prælati Ecclesiasticis excedere, seu delinquere in clericos subditos?

PRimò delinquunt Episcopi, vel Prælati in subditos clericos, si talliis vel exactionibus indebitis vexent eos, & non solventibus divina interdicant, censuras injustè in eos ferant, & aliàs viliter & inhonestè tractent, ut laicis fiant despicabiles *cap. pervenit. 1. h. t.* secundò delinquunt Episcopi, si sine legitima causa Ecclesiam alteri inferiori Prælato subjectam ab ejus subjectione, & obsequio liberent *cap. ad hæc 2. h. t.* Tertiò delinquunt, si Ecclesias vel beneficia ad eorum ordinationem vel collationem spectantia sibi retineant, vel conferant *cap. ad aures 3.* vel si conferant indignis *cap. inter dilectos 11. h. t.* vel si impediant privilegia subditorum *cap. sanè 5. h. t.* ita ut excommunicatio in tali casu facta, contra eum, qui vi privilegii sui non parebat præcipienti, non teneat *c. cùm ad quorundam 7. h. t.* Quartò graviter excedit, & delinquit Episcopus, si directè vel indirectè causam præstet homicidio, ita ut privari debeat officio pontifi-

ficali, & sacerdotali, & ab Episcopatûs administratione amoveri *cap. ex literis* 10 *h.t.* Quintò excedunt graviter, si sacerdotales sibi subjectos cogant ad revelandam pœnitentiam, vel peccatum in confessione auditum. *cap. dilectus* 13. *h.t.*

§. II.

De quibusdam specialibus excessibus seu delictis Prælatorum Episcopo inferiorum.

IN genere dici potest, prohibitum esse inferioribus Prælatis, ne violent & turbent jurisdictionem superiorum; & hinc primò sine consensu Episcoporum non possunt inferiores Prælati unire Ecclesias sibi subjectas *c. sicut* 8. *h.t.* Secundò non possunt cognoscere de causis matrimonialibus; neque possunt pœnitentias publicas, & solemnes imponere, nec possunt indulgentias concedere &c. *juxta cap. accedentibus* 12. *h. t.* nisi specialiter privilegium, aut concessio, vel præscripta legitimè consuetudo, majorem illis etiam circa hæc facultatem concedant, aut omnimodam & plenissimam jurisdictionem in Clerum suum, & populum habeant Abbates à jurisdictione Episcopi plenissimè exempti, & nullius diœcesis.

§. III.

De gravaminibus, quæ Prælati aliique Ecclesiastici interdum inferre solent religiosis?

PLura de hac materia legi possunt *in cap. nimis iniqua* 16. *h.t.* ubi quindecim ejusmodi gravamina enumerantur; & in *cap. nimis prava* 17. *h.t.* duodecim gravamina enumerantur, quæ Minoribus & Prædicatoribus inferebantur; *& in Clementin. frequens Vienn.* ubi 30. talia gravamina afferuntur.

§. IV.

De excessibus seu delictis subditorum in Prælatos, seu superiores suos?

DElinquunt inprimis in Prælatos suos subditi, si violent interdicta ab illis lata, prout constat ex *cap. nova* 1. *h.t.* Secundò delinquunt, qui cum Clerici subditi sint, Prælatum tamen, seu Episcopum suum, negant esse dominum suum, sive verbo, sive facto id negent, vel ad sæcularem judicem in causa spirituali trahunt, aut consilium præbent adversariis ejusdem contra ipsum, *cap. gravamen* 15. *h. t.* Tertiò delinquunt, Clerici subditi privati, & singulares, & sine consensu superioris communia sigillum Collegij habent, eoque utuntur *cap. dilecta* 14. *h.t.* Quartò delinquunt etiam Vicarij Ecclesiarum, si superiorum Ecclesiasticum sibi usurpent cum eodem & juramentum præstitum non observent *6. h. t.* Quintò prohibetur in hoc titulo Clericis, ne de gravibus crimibus publicè glorientur *cap. quam pio* 3. *h.t.* Sextò denique prohibetur sub gravissimis pœnis in Clericos degradationis, & excommunicationis in Laicos, etiam nefandum, propter quod ira Dei venit, ut ait Pontifex in *cap. Clerici* 4. *h.t.* in filios diffidentiæ (sive de quorum salute diffidendum est) & quinque civitates igne consumptæ.

§. V.

§. V.

De prohibitione facta religiosis mendicantibus, ut non possint nova loca acquirere ad habitandum, nec antiqua alienare, vel mutare?

DE hoc constat ex *cap. cùm ex eo uni. h. t. in 6.* ubi ea, quæ in §. 1. tituli enumerata sunt, illis prohibentur: ad plura scilicet, quæ ex contrariis factis sæpius eveniebant, scandala evitanda: illis tamen, qui eremiticam sive solitariam vitam duxerint, cum superiorum suorum licentia conceditur, ut nova habitacula & cellas sibi acquirere, & mutare talia loca possint, sine alia licentia, cùm tantum scandali periculum in his casibus non sit: neque tamen hæc prohibentur illis, qui specialia privilegia à Sumo Pontifice habent, ad hæc talia agenda (vel saltem sufficit illis Episcoporum licentia) prout etiam hac prohibitione non impediuntur à suis Monasteriis in eodem loco reædificandis, reficiendis &c.

TITVLVS XXXII.

DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE.

§. I.

De novi operis nuntiatione, ejúsque materia, forma, & aliis causis ac circumstantiis.

NUntiare novum opus, aliud non est, quàm illi, qui de novo in alterius præjudicium ædificat, prohibere, ne opus novum fiat, vel ne in eo cœpto pergatur, donec de jure ædificationis constet. Locum autem habet hæc novi operis nuntiatio in rebus solo adhærentibus, & immobilibus, quæ terræ scilicet conjuncta, vel conjungenda sunt, & ideo fiunt, ut in eodem solo permaneant, ac in illis casibus, in quibus de novo ædificatur aliquid (quamvis sit Ecclesia, *cap. intelleximus 1. h.t.*) vel pristina facies operis immutatur; neque enim ad opera præterita & jam facta, hæc novi operis nuntiatio extenditur, cùm in isto casu alij interdicto locum esse sciant Civilistæ.

Potest autem novum opus nuntiare non tantùm ille, qui dominus est rei, cui damnum imminet, sed ille etiam, qui utile dominium talis rei tantùm habet, qui superficiarius, vel hypothecarius est rei, cui damnum imminet, vel qui servitutem realem habet in fundo, in quo de novo ædificatur, prout pluribus plura alia videre est apud Civilistas; juxta quos, quolibet die etiam festivo fieri potest hæc novi operis nuntiatio, ibi faciendo, ubi fit opus, saltem illis, qui operi ibi insistunt, quamvis absint illi, quorum nomine fit: novum opus, vel verbis expressis inhibendo, ne id opus fiat; vel per lapilli

lapilli jactum, in eum locum, ubi opus fit, verbis simul inhibendo opus ulterius, vel Prætorem, aut judicem adeundo, & petendo ab eo, ut opus inhibeat.

§. II.

Quis sit effectus novi operis nuntiationis.

PRimarius effectus est, ut totum id destruatur iterum sumptibus ipsius ædificantis, quod post novi operis nuntiationem ædificatum est, sive justè, sive injustè ædificaverit, de quo postmodum examinatâ causâ patebit: prout etiam statutum est *in cap. cum ex injuncto 2. h. t.* ita ut non sufficiat, si permittat tantùm, quod ædificatum fuit, post novi operis nuntiationem, demoliri ædificans, sed suis sumptibus demoliri id debeat, & per exceptionem oppositam repelli possit priùs, quàm omnia in pristinum statum restituantur, etiamsi probare vellet de jure suo, ne cum perturbatione quietis publicæ rixarum detur occasio.

§. III.

Quibus casibus, ac modis cesset nuntiatio novi operis, ita ut vim & effectum non habeat?

PRimò cessat, si nuntians remiserit, vel expressè, vel tacitè (morte scilicet naturali, & re adhuc adhuc integrâ) ut colligitur *ex cit c. 2. h. t.* Secundò cessat, si nuntians cautionem receperit à nuntiato, quòd demoliri velit opus, si constiterit nullum illi jus competere, vel per nuntiatum non stet (saltem per tres menses oblatæ talis satisdationis) quo minus id det, quia competentem satisfactionem obtulit, quæ tamen acceptata non fuit, ad quam acceptandam non tenetur nuntians, si intra tres menses probare velit, quòd jure prohibeat, prout habetur *ex significantibus 3. h. t. & cap. ultim. eodem.* Tertiò cessat, si nuntians nolit jurare coram judice de calumnia, *si tamen is*, cui nuntiatio facta est, *ex eo juramento* tum tale. Quartò cessat, si sit periculum in mora, ita ut dilatio ædificii v. g. grave damnum probabiliter allatura videatur, quia ut dicitur, *L. de pupillo §. præterea ff. h. t.* multò melius est omittere operis nuntiationem, quàm impedire operis necessarii urgentem executionem: intelligendo hoc, si periculum toti v. g. communitati ex intermissa tali ædificio immineat, ut advertit *Glos. V. periculum.* Quintò cessat, si Prætor revocavit nuntiationem præcedens. Et sextò denique cessat, si manifestum sit, quod injustè novum opus prohibeat nuntians.

TITVLVS XXXIII.

DE PRIVILEGIIS, ET EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

SECTIO I.

De privilegiis in communi.

§. I.

Quid sit privilegium, & an ad illius substantiam requiratur scriptura, & quomodo à dispensatione differat?

PRivilegium, quamvis latè loquendo accipi possit pro privata lege, speciale aliquod beneficium vel favorem concedente; strictè tamen ac propriè dictum privilegium dici solet, *Rei alicujus seu juris specialis contra vel prater jus commune ex Principis benevolentia concessio.* Et quamvis ad substantiam illius non requiratur scriptura, cùm dentur vivæ vocis oracula, ad probationem tamen privilegii, & hujus firmitatem plurimùm sæpe conducit scriptura. A dispensatione verò differre videtur privilegium, tanquam species à genere, quòd privilegium sit contra vel præter jus, dispensatio verò sit contra jus, & quòd privilegium sit quid permanens (saltem ordinariè) non autem dispensatio, sæpe pro uno tantùm actu licito faciendo concessa.

§. II.

Quotuplex sit privilegium, sive quomodo dividatur, & quis possit concedere privilegium, & quibus concedi possit?

PRivilegium aliud est personale, quod immediatè & directè personæ conceditur, cum hac expirans; aliud est reale, quod immediatè, & directè ipsi rei conceditur, durans, quamdiu res durat; aliud denique mixtum est, quod certo v. g. generi personarum, minoribus v. g. filiis familias, fœminis, &c. est concessum, ita tamen, ut etiam ad hæredes transeat, aut alios successores in officio, statu, dignitate, &c. & quamvis tota hæc realium & personalium privilegiorum diversitas ex intentione concedentis dependeat, si tamen dubium est, personale, an reale sit privilegium, & ex conjecturis de intentione concedentis nihil appareat, rectè censendum erit privilegium reale, favorabile si sit, & merum favorem contineat; odiosum verò si sit, cedens in præjudicium aliorum, personale censendum erit, ob odia restringenda, & favores ampliandos. Dividi etiam potest privilegium, in perpetuum, & temporale, illud absolutè, & sine limitatione temporis conceditur, hoc ad certum tempus restringitur, &c. quarum

divisionum majorem explicationem & numerum, videre est apud varios Authores.

Concedere potest privilegium solus & omnis ille, qui legem ferre, & condere potest (cùm etiam privatarum legum, seu privilegiorum concessio pertineat ad potestatem legislativam) ita tamen, ut hanc suam privilegia concedendi potestatem tantùm exercere possit, circa materias dispositioni illi subjectas. Neque tamen illis tantùm, qui subjecti sunt, privilegia concedi ab illis possunt, sed etiam non subditis, sive extraneis, qui tamen respectivè, & quoad rem saltem, circa quam privilegium confertur, inferiores sunt concedenti, cùm concessio privilegiorum non sit propriè actus jurisdictionis, sed meræ gratiosæ liberalitatis. Requiritur autem, ut sit licita concessio privilegij, justa causa, ne concedens privilegium, aut peccet contra justitiam legalem, eximens aliquem à communi jure, sine justa causa, aut acceptionis personarum reum se faciat.

§. III.

De interpretatione privilegiorum.

REspondetur primò, quòd privilegia præter jus commune concedentia aliquid, si nulli præjudicent, sed sint meræ gratiæ, & beneficia Principis concedentis, sint latè interpretanda *juxta reg. 15. in 6. & cap. olim 16. de V. S. & cap. Quæ circa 22. h. t.* Si verò privilegia concessa sint contra jus commune, & huic derogent, strictæ interpretationis esse debent, & restringenda potiùs, quàm extendenda, juxta [illegible] tatam *regulam* 15. prout colligi etiam ex *cap. Cum dilectus 1.* [illegible] *Glossâ. V. juri communi de consuetudine.* Quæ enim à jure communi [illegible] bitant, quamvis illis, quibus concessa sunt, sint favorabilia, absolutè non odiosa censentur (ut quæ propter singulares, lædunt jus commune) [illegible] talis derogatio juris communis in favorem eligionis, causæ piæ, vel bonum publici cederet, cui latam extensionem favor talis conciliat, aut sit privilegium tale in Corpore juris clausum (eodem dem ut sic habeat auctoritatem cum jure communi, cui derogat) aut sit privilegium concessum motu proprio, vel ex certa scientia, &c. quæ citatur libertatem Principis mentem indicant: quòd si verò concessum privilegium præjudicat tertio, strictè interpretandum est, si juri jam acquisito derogat, cùm concedentis mens non sit, gravare præjudicare tertio, nisi hoc ipsum exprimat, necessaria causa jubeat.

Circa hanc tamen privilegiorum interpretationem, sive lata sive stricta, bene attendendum primò, ut non fiat interpretatio contra mentem concedentis, mens enim legislatoris, juxta communissimum effatum, est anima legis; & hinc, si verba privilegium ambigua sint & dubia, ad concedentem privilegium pro hujus explicatione recurrere debet, cùm illius sit explicare privilegium, cujus fuit concedere. Secundò attendendum, ut ne fiat contra propriet[illegible] tatem verborum (juxta usitatum modum loquendi; proprietatem verborum sumendo, vel juxta proprietatem [illegible] ea

cui privilegium tale subservit) quæ non minus in hac privilegiorum explicatione, quàm in interpretatione legum observari debet, nisi grave tertii præjudicium aliter explicari jubeat, aut ex aliis circumstantiis de alia mente concedentis colligi aliquid possit, aut si juxta proprietatem suam verba sumerentur, privilegium redderetur inutile, quod fieri non debet. Vide plura in *Lib. I. Decret. De legum interpret.*

§. IV.

De extensione privilegiorum.

ETiam hæc materia ex dictis de extensione legum colligi potest, cùm utrobique eadem ratio, & auctoritas pugnet. Et primò quidem extensio non est facienda ab una persona, cui concessum est privilegium, ad aliam personam non expressam *cap. Sanè 9. h. t.* (neque enim in exemplum pro omnibus trahi debet, quod uni v. g. ex speciali ratione, aut favore concessum est) & hoc nomine filiorum in privilegiis personalibus non intelliguntur nepotes, & quod concessum filio, non debet extendi ad filiam, nisi aliter de mente concedentis constituerit. Neque secundò extendendum est privilegium propter paritatem rationis ad non expressa, quia ratio privilegij non tam in ratione, quàm in mente concedentis radicatur, & si non tam extenderetur privilegium, quàm explicaretur, hoc contineri in illo, velut accessorium in principali.

SECTIO II.

De privilegiis in specie, & inprimis de privilegiis exemptionis à jurisdictione ordinarii.

§. I.

An ex solutione annui censûs Papæ facta privilegium exemptionis ab ordinario probetur, & quibus modis, vel verbis?

REspondetur, ex solutione tali non probari exemptionem à jurisdictione ordinarii, nisi appareat, quòd in signum immediatè subjectionis, ac perceptæ libertatis, non autem in signum tantùm perceptæ protectionis census talis solvatur, prout sumitur ex *cap. Recepimus 2. h. t. & ex cap. Ex parte 18. eodem.* sicuti enim censûs solutio plura significare potest, subjectionem scilicet, vel exemptionem, vel protectionem (quæ etiam sine exemptione ab ordinarii potestate haberi potest, cùm nullam dicat ex se superioritatem) ita quid significet, aliunde probari debet. Quibus autem modis, formis, clausulis, vel verbis privilegium exemptionis, à jurisdictione ordinariorum probetur, declaratur in *cap. Si Papa 10. h. t. in 6.* quod videri potest. Neque tamen per formulas tantùm in hoc cap. allatas exemptio probatur, sed etiam per alias non expressas probari ea potest, modò constet de mente Papæ: Si tamen Ecclesia aliqua in Diœcesi existens sub ordi-

ordinario longo tempore censum annuum persolvit, meritò præsumitur, quòd fiat hæc solutio in signum subjectionis ob fundatam in jure intentionem Episcopi, in omnes Ecclesias suæ Diœcesis.

§. II.

An per privilegium concessum alicui monasterio, ut fructus Ecclesiæ sibi subjectæ in suos usus possit convertere, Ecclesia illa censeatur eximi à uriusdictione ordinariorum?

REspondetur negativè, prout sumitur ex *cap. Pastoralis 19. h. t.* & hinc colligitur, sicuti non possunt religiosi tales fructus Ecclesiarum sibi subjectarum in proprios usus propriâ authoritate convertere, sine licentia Papæ, vel saltem Episcopi, & consentientis Capituli, ex justa causa, ita etiamsi hæc licentia circa fructus tales illis concedatur, ut tamen possessionem, & perceptionem, ac administrationem talium fructuum acquirat, indigebit authoritate ordinarii, immittentis in possessionem.

§. III.

Proponuntur aliæ quæstiones quædam circa privilegia exemptionis à jurisdictione ordinarij.

PRimò satis certum est, eum qui exemptus est respectu certi loci, vel certæ rei, non ideo etiam exemptum esse respectu alterius loci, vel rei, uti habetur ex *cap. Cum Capella 16. h. t.* tale enim privilegium respectu certi loci aut rei concessum reale potiùs, quàm personale censendum est, restrictum scilicet ad certum locum, &c. Secundò satis certum est, quod per exemptionem à Prælato concessam monasterio, non censeantur etiam Capellæ exemptæ, sive Ecclesiæ eidem monasterio subjectæ (nisi specialiter etiam hæ exemptæ essent, vel essent ipso jure unitæ monasterio) cùm privilegia exemptionis, odiosum ordinario, extendendum non sit: & quamvis juxta communem juris effatum, de eorum idem sit judicium, & eodem jure censeri debeant totum & pars, non procedit tamen hoc in odiosis, & exorbitantibus, quæ non sunt necessariò connexa & inseparabilia. Et hinc fieri potest, ut Prælatus, qui ratione exempti monasterii judicem non agnoscit Episcopum, coram eo tamen ut legitimo judice hac de causa debeat, si ratione Capellarum eorum conveniatur. Tertiò satis certum videtur, quòd exemptâ Ecclesiâ, quæ collegium habet, exempti etiam censeantur Prælatus sive Abbas, Canonici, Parochi, & alij ministri Ecclesiæ talis, &c. non autem Presbyter, qui curam Parochianorum habet, quoad ea tantùm, quæ ad curam pertinent; nec Parochiani ipsi censentur exempti *cap. præterea 9. h. t. in 6* Exemptis tamen Canonicis seu Clericis talis Ecclesiæ, non ecclesia exempta Ecclesia, prout *dicto cap.* habetur, illud quidem, quia sub appellatione Ecclesiæ hi tales veniunt, hoc autem ob odiosam ordinariorum potestati exemptionem restringendam.

§. IV.

§. IV.

An & quando exempti à jurisdictione Episcopi possint coram eodem conveniri & ab ille puniri, non obstante privilegio exemptionis?

DE jure quidem antiquo statutum est *in cap. 1. volentes h. t. in 6.* ut exempti, quamvis suâ à jurisdictione ordinariorum gaudeant libertate, conveniti tamen coram ordinariis possint ratione delicti, vel contractûs, aut rei, de qualis illis movetur, si nimirum delictum commissum sit, aut contractus factus in loco non exempto, aut res litigiosa non sit exempta, aut sita sit in loco non exempto, cùm in tali casu non absolutè exempti hi tales videantur, ad cavendum nimium præjudicium ordinariorum, sed tantùm in ordine ad certum locum, aut rem &c. quia tamen hodie plerique regulares, quos potissimùm exemptionis hæc materia concernit, specialibus privilegiis à Pontificibus muniti sunt, ut neque in allatis casibus sint coram ordinarijs conveniendi: multi autem alii casus ab *Auth. Method. L. 1. Decret. tit. 31. sect. 3* §. 10. enumerantur, in quibus ordinarii, ut Apostolicæ Sedis delegati, post Tridentinum in exemptos habeant etiam jurisdictionem, ut adeò rectius circa hanc materiam, quæ fusioris disputationis est, ad Auth. Method: vel Erasmum Koch. Roderiques: aut Barbos: quos relato titulo jam citavi, lectorem, si his opus habeat, remittam.

§. V.

An allegantes privilegium exemptionis à jurisdictione ordinarii, possint Episcopi sive ordinarii jurisdictionem exercere, donec privilegium exhibitum, & probatum fuerit?

RESpond. alleganti privilegium exemptionis non credi, nisi illud probet *cap. cum persona 7. h. t. 6.* & hinc non tantùm procedere contra hos possunt ordinarii, non probatis his privilegiis, sed etiam ad exhibenda, & ostendenda hæc sua privilegia cogi possunt, qui exemptionis privilegium prætendunt (cùm privilegia sint quid facti, & consequenter non præsumantur, sed probari debeant.) nisi notorium esset tale privilegium exemptionis quoad titulum, & possessionem, aut in jure communi fundatum, prout privilegium exemptionis fundatum habent religiosi mendicantes, qui ab inferioribus judicibus ad exhibendum privilegium inutiliter citantur, & comparere non tenentur: & quamvis aliàs reus non teneatur edere instrumenta, seu documenta contra seipsum *cap. 1. de probat*: privilegiatus tamen, sive exemptus, sive agat sive excipiat, debet probare privilegium, quod allegat, quia præsumptio est contra ipsum, cùm ordinaria jurisdictio sit de jure communi fundata, nisi authenticè probet aliud.

§. VI.

An Ecclesia obtinens duplex privilegium exemptionis, Episcopi v. g. & Papæ, utroque uti possit?

QUòd possit Ecclesia uti duplici privilegio exemptionis, si duplex

habeat ab Episcopo v. g. & Papa, ita ut si succumbat ex uno, ex altero se defendere possit (cùm nullus prohibeatur pluribus defensionibus uti, juxta *reg.* 20. *in 6. ex c. cum olim 14. h. t patet*. neque enim impetrans secundum privilegium censetur renuntiare priori privilegio, super eadem re obtento, sed potest uti tam priore, quàm posteriore, prout utile videbitur.

SECTIO III.

De aliis privilegiis specialibus, de quibus agitur in hoc titulo.

§. I.

De privilegio immunitatis à solvendis decimis etiam novalium?

DE hujus §. 1. materia satis actum videtur in *lib. 3. Decret. tit. 30. præsertim sect. 5. & 6.*

§. II.

De privilegio celebrandi vel audiendi divina officia tempore interdicti generalis?

QUid sit interdictum generale, infrà in Tit. de sententia excommunicationis dicetur, ubi etiam, quid fieri possit, vel non possit tempore interdicti generalis, explicabitur. Hîc ea tantùm quæstio moveri potest, quomodo intelligenda sit illa licentia, quâ nonnunquam regularibus conceditur tempore interdicti talis, divina celebrare, & utrùm etiam ad Episcopos extendi possit privilegium concessum religiosis, ad divina celebranda, interdicti generalis tempore, cui utrique quæsito respondetur primò, licentiam illam, quâ conceditur regularibus, ut si Ecclesiam conquirendo ad locum aliquem interdictum perveniãt, in eorum adventu vel in anno aperiantur Ecclesiæ, ubi excitati excommunicatis, & specialiter interdicto, divina illis celebrare licet, ita intelligendum esse, quòd una tantùm vice illius Ecclesiæ, & semel in anno, ad divina talia celebranda, aperiendi sit, quamvis enim textus *in cap. ut privilegia 24. §. illud etiam h. t.* in plurali numero loquatur, aperiantur Ecclesiæ, tamen explicat, quòd hoc intelligendum debeat de omnibus Ecclesiis aperiendis, ne vilipendatur sententia interdicti, sed de una tantùm Ecclesia in tali loco interdicti aperienda, & de aliqua etiam aperienda, in alio loco interdicto, qua explicatione suppositâ, jam videtur, quomodo verificetur, quòd in plurali etiam numero dicunt jura, *aperiantur Ecclesiæ.*

Respond. secundò, quamvis privilegia regularibus concessa ad Episcopos extendenda non sint, cùm privilegium ab una persona, cui concessum sit, extendi non debeat ad aliam personam interdictum, quia tamen in peculiari hac interdicti materia, ipsa jura hanc extensionem faciant *cap. quod nonnullis 24. h. t.* ob favorem Pontificalis officii, idcirco licebit eodem modo, cum iisdem restrictionibus, & limitationibus, divina celebrare, talis interdicti tempore, quo licet

licet hoc regularibus. Quòd si tamen in loco aliquo interdictum tale in favorem aliquorum positum, non servetur ab illis, in quorum favorem interdictum hoc positum est, neque alij ejusdem loci servare illud tenentur *cap. petitis 20. h.t.* neque enim legem, quam quis servare negligit, aliis imponere debet, aut ab alijs exigere, quod à se ipso multò facilius exigere deberet.

§. III.

De privilegio sepulturæ Ecclesiasticæ tempore interdicti.

COncessum esse hoc privilegium quibusdam regularibus, ut qui eorum fraternitati sunt adscripti, & mutato habitu sæculari, eorum ordinum oblati habeantur, vel qui omnia sua bona dederunt talibus regularibus, solo usufructu, dum vixerint, retento, possint interdicti tempore in Ecclesia interdicta sepeliri, si parochiani illius Ecclesiæ sint, aut de jure communi in tali Ecclesia sepeliri debeant, neque sepulturam aliam, in loco v. g. non interdicto, sibi elegerint, modò non sint excommunicati, aut nominatim interdicti *ex cap. ut privilegia 24. §. sanè h. t.* patet: cum his talibus, ob favorem religionis, cui se, & sua obtulerunt, speciale quid in tali casu meritò concedatur.

§. IV.

De privilegio celebrandi in altari viatico, seu portatili.

VSus altaris portatilis hodie fortasse communior est, quàm jus commune concedat; cùm in ipsis etiam consecratis, aut divino cultui per Episcopum benedictis, aut designatis Ecclesijs altaris portatilis frequens sit usus: quid sit autem altare portatile, & quando consecrationem suam amittat, *dictum in lib. 3. Decret. tit. 40. §. 4.* Ex hoc tamen §. habetur, *& ex cap. quoniam 12. h.t. in 6.* quod de jure communi usus altaris portatilis in ordine ad celebrandum in eo sacrum, etiam extra Ecclesiam, sit concessus Episcopis, & qui his superiores sunt, ut vel ipsi in eo, ubivis locorum celebrent, vel celebrare coram se faciant, cùm enim hi tales frequenter à suis Ecclesiis, ratione negotiorum, totam Diœcesin concernentium, abesse debeant, & non habeant facilem occasionem semper alibi in Ecclesiis celebrandi, decens autem sit, ut singulis diebus Missam vel celebrent, vel audiant, consequenter usus portatilis altaris concessus illis fuit, quo pro suo libitu, ubicunque locorum fuerint, etiam extra suam diœcesin, uti possunt. Hodie autem pluribus etiam aliis regularibus usus hic altaris portatilis concessus fuit, sine præjudicio tamen jurium parochialium, uti patet *ex cap. in his 30. h.t.* & ex specialibus privilegiis regularium, quæ noverunt illi, quibus hæc privilegia concessa sunt: & cum licentia ordinarii in privatis etiam oratoriis, aut capellis usus altaris portatilis ad celebrandum conceditur, quamvis *Trident Sess 22. in Decreto de observan: & evitand. in celebrat. Miss.* multùm hanc facultatem restrinxerit, si non omninò sustulerit, ut volunt aliqui.

§. V.

§. V.

De privilegiis studii generalis in Curia Romana.

QUæ privilegia sint eorum, qui in Romana Curia juri utrique dant operam, viderint illi, qui Romæ ad hæc studia incumbunt, videatur *etiam cap. cùm de diversis 2. hoc tit. in 6.*

§. VI.

Quæ sint prærogativæ sive privilegia principalium Sedium 4. Patriarchalium?

VIdeatur de hac materia, parùm nobis scitu necessaria, *cap. antiqua 23. h. t.* ubi ordo etiam harum Patriarchalium Ecclesiarum ponitur, ut post Romanam, quæ mater omnium Ecclesiarum est, primum locum habeat Constantinopolitana. Secundùm Alexandrina. Tertium Antiochena Quartum Jerosolymitana, quæ tamen quatuor Patriarchales Ecclesiæ hodie vel hæresi, vel schismate infectæ sunt vel saltem sub Turcico jugo gemunt.

§. VII.

De privilegiis Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorúmque Prælatorum inferiorum.

NEque hujus §. materia multùm scitu necessaria est Sacrorum Can. Studiosis, cui labor hic inservire potest. Viderint illi quorum interest, quæ privilegia talium majorum dignitatum *in Clement. Archiepiscopo 2. h. t.* habentur *& in cap. 1. eodem, ac in cap. Abbatis 3. & cap. Apost. 6. eodem in 6.*

SECTIO IV.

De præscriptione, innovatione, usu, & effectu privilegiorum.

§. I.

Quanto tempore præscribatur adversus privilegia?

DE jure antiquo *in Cap. 5 de verb. h. t.* ad præscribendum contra privilegia Ecclesiæ alicujus sufficiebant 30 anni, per *cap. tamen accedentibus 15. h. t.* correctum hoc fuit, & alia non admittebatur contra Ecclesiæ privilegia præscriptio, nisi 40. annorum, quo tempore etiam alia jura Ecclesiarum præscribi possunt, nisi privilegia talia sint, quibus renuntiari non potest, uti est privilegium fori, aut sint statuta generalia, quibus Ecclesia regitur, quæ semper inviolata & immutata manere debent, ut ait *glossa in can. 1, caus. 6. q. 3. V. omnibus.*

§. II.

De innovatione privilegiorum.

INnovationem privilegii concessi fieri quidem posse, nullum tamen per talem innovationem novum jus confir-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ri, ex dictis jam patet *& ex cap. 13. ac 29. h. t. & ex cap. dilecto 4. de confirmatione utili*, ita tamen, ut de tali innovatione eodem modo videatur loquendum, quomodo de confirmatione in forma communi, aut ex certa scientia locuti sumus, juxta quam duplicem confirmationem duplex etiam innovatio, vel in forma communi, quæ nullum novum jus tribuit, vel ex certa scientia, aut æquivalente clausula, quæ novum jus facit, fieri potest. Et quamvis pari modo opponere se possit pars adversa contra petentem privilegij, cujus authenticum scriptum amiserat privilegiatus, sicut se opponere potest contra petentem confirmationem, si illius interfit ad cavendas lites neutrum fieri, si tamen contra petentem talem laicum v. g. nemo se ingerat, & hic probet instrumentum, in quo continebatur privilegium, fuisse amissum; & si probet tenorem instrumenti perditi ac alias illius solemnitates; & demum si probet, caruisse illud omni vitio, innovari potest.

§. III.

De usu & effectu privilegiorum.

NEmo quidem cogitur uti suo privilegio, prout sumitur *ex cap. si de terra 6. h. t.* (cùm liberum sit cuivis, favori pro se introducto cedere) nisi sit privilegium tale alicui communitati concessum, cui privata persona renuntiare non potest, aut aliunde superveniat obligatio, utendi tali privilegio, prout fieri posset, si concessũ fuisset alicui privilegiũ ut tempore interdicti Missam audire possit, hic in diebus festis Missam, si hæc etiam interdicti tempore legeretur, audire deberet, & sic uti suo privilegio.

Ut autem privilegium suum sortiatur effectum, & jus aliquod privilegiato conferat, requiritur, ut privilegiatus (vel saltem procurator ejusdem ad hoc sollicitandum, vel acceptandum constitutus) habeat ejus notitiam, & acceptaverit, *cap. ex parte 13. h. t. & cap. si tibi 17. h. t. de prabendis in 6.* (neque enim invito datur aut prodest privilegium) & uti hoc poterit etiam extra territorium concedentis, si personale illud privilegium ab homine, Episcopo v. g. concessum fuerit, cùm privilegium tale personale cohæreat personæ, & ipsa privilegii concessio sit actus jurisdictionis voluntariæ, quæ extra territorium concedentis suum robur etiam obtinet.

Sectio V.

De variis excessibus seu de abusibus privilegiatorum prohibitis jure Canon.

§. I.

Qui sint excessus seu delicta privilegiatorum, & quomodo puniendi.

LOngum satis catalogum contexit Pontifex *in cap. cùm plantare 3. h. t.* de excessibus, quos committunt privilegiati

legiati religiosi in abusu suorum privilegiorum, præsertim contra Episcopos, quos in relato cap. prohibet sub pœna interdicti in eorum Ecclesias statuendi; & in jure communi legi possunt.

§. II.

Quinam præterea alij sint excessus sive abusus privilegiatorum?

PLures adhuc excessus tales in hoc tit. enumerantur *cap. ad hæc 5. cap. patentibus 10. cap. tuarum 11. cap. Authoritate 4. in 6. cap. Episcoporum 8. in 6. h. t.* &c. quæ jura legi possunt.

§. III.

De alijs quibusdam specialibus excessibus, & culpis religiosorum prohibitis jure Canonico, & eorum pœnis.

VIdeatur de his *Clement. religiosis 1. h. t.* ubi religiosis quorumdam Sacramentorum administratio sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, à qua non nisi à Pontifice absolvi possint, prohibetur, sine speciali licentia Parochi, aut speciali privilegio &c. *& in §. 1. quibus etiam* sub præcepto obedientiæ & comminatione maledictionis æternæ inhibetur, ne detrahant Ecclesiarum Prælatis, ne laicos ab Ecclesiarum suarum accessu arceant, ne indulgentias indiscretas promulgeant &c. videatur relata Clementina.

§. IV.

De pœna abutentium suis privilegiis, & punitione violantium aliena privilegia?

REsp. quòd propter abusum possint revocari privilegia, quia mentis privilegiatus amittere privilegium, qui permissâ sibi abutitur potestate, *cap. a privilegia 24. h. t.* & si aliena privilegia violant, sive directè, sive indirectè hoc fiat, non tantùm suis privilegijs spoliandi dicuntur *cap. dilecti 4. h. t.* (neque enim sunt illis sua jura servanda, qui non metuunt violare aliena, *can. si decet. 22. ca. 25. q. 2.*) sed severè etiam castigandos asserit Pontifex in *cap. quanto amplius 26. h. t.*

§. V.

Proponuntur breves summa constitutionum extravagantium huius tituli.

VIdeatur *extravag. Joann. ad nostr. h. t.* & inter communes *extravag. 1. 2. 3. & 4. h. t.*

SECTIO VI.

De amissione & revocatione privilegiorum.

§. I.

An & quomodo privilegium finiatur per lapsum temporis, & cessationem causæ?

FIniri privilegium lapsu temporis, ad quod restrictum fuit, certum est ex *gum. cap. de causis 4. de Offic. jud. deleg.* quia

prout cessat etiam privilegium conditionatum, cessante conditione, sub qua concessum fuit. Causa verò si cesset, cessat quidem etiam privilegium, si causa illa finalis motiva & principalis fuerit, & privilegium tale sit alicui præjudicans, ad cujus conservationem causa etiam requiratur; non cessat tamen, si causa, quæ cessat, tantùm sit impulsiva, aut merè favorabile privilegium, cujus usus propter mutationem variarum circumstantiarum non est illicitus, & injustus redditus.

§. II.

An privilegium finiatur per mortem illius, cui concessum est, vel per mortem concedentis, item an per renuntiationem privilegiati?

SI personæ tantùm concessum sit privilegium, extinguitur per mortem illius, ita ut ad hæredes non transeat, quia personæ cohæret, & eam sequitur *cap. privilegium 7. de regul. juris in 6.* si verò ratione dignitatis v. g. alicujus, ratione loci, officij &c. concessum sit privilegium, ita ut non tam personale, quàm reale sit, non extinguitur per mortem illius, qui hoc privilegio ratione dignitatis v. g. gaudebat, sed transit ad eum, qui in dignitate, seu officio succedit.

Neque per mortem concedentis amittitur ordinariè privilegium, uti patet *ex lib. 1. Decret. tit. 29. sect. 7. §. 5.* si semel legitimè acquisitum est, cùm sit favor Principis, qui permanere debet, & liberalis quasi donatio, quæ semel facta non exspirat per mortem donantis, nisi aliter sentire & loqui jubeant, verba privilegium restringentia, ultra mentem enim concedentis, quæ per verba innotescat, extendendum non est privilegium.

Quia verò quisque suo juri, & favori pro se introducto cedere potest, si nulli cessio talis præjudicet, hinc valida, & licita est renuntiatio privatæ, & particularis personæ, si privilegio sibi peculiariter facto renuntiet, & effectum suum plenum habebit renuntiatio hæc, ut pœnitere amplius non possit, si à concedente privilegium fuerit admissa renuntiatio: si verò in favorem alicujus communitatis, dignitatis, vel loci fuerit concessum privilegium, non possunt particulares illius communitatis personæ tali privilegio renuntiare, cùm renuntiatio talis esset in præjudicium communitatis, dignitatis, vel loci illius. *Argum. cap. cum tempore 5. de arbitris, & cap. si diligenti. 12. de foro compet.*

§. III.

An & quando amittatur privilegium per tacitam renuntiationem, sive per non usum, vel per contrarium usum, vel per abusum?

QUòd Privilegia affirmativa, quibus datur facultas agendi aliquid, cùm gravamine & onere aliorum, per non usum privativum (voluntarium & liberum, oblatâ occasione utendi privilegio) amittantur, per viam præscriptionis, & tacitæ renuntiationis, passim docent authores, qualis tamen tacita renuntiatio, non censetur ille non usus, quo quis lon-

gissimo etiam tempore suo privilegio usus non est, cùm nulla fuerit utendi illo, aut commoditas, vel occasio, propter absentiam v.g. infirmitatem &c. si verò sint ad agendum quidem aliquid, gratiæ, ita tamen, ut in nullius cedant præjudicium, per merum non usum etiam longissimi temporis non amittuntur *Glossa in cap. ut privilegia 24. V. semel in anno h. t.* Privilegia autem negativa, quæ in non faciendo consistunt, in non dando decimas, in non sistendo se ordinarij tribunali &c. amittuntur, si aliis sint onerosa, per actum directè contrarium, solvendo v.g. decimas, sistendo se ordinarij tribunali &c. sive deinde hoc fiat per viam præscriptionis legitimo tempore continuatæ, sine protestatione contrarium agentis, sive fiat per viam tacitæ renuntiationis; ad quam tamen, ut extinguatur per eam tale privilegium, plura requiruntur, primò ut actus contrarius fiat ab ipso privilegiato. Secundò ut voluntariè fiat & animo renuntiandi privilegio, & hinc ignorans se agere contra suum privilegium, aut de actu hoc contrario protestans &c. non renuntiat tacitè privilegio suo. Tertiò requiritur, ut actus, qui contra privilegium exercetur, sit directè tali privilegio, quoad substantiam contrarius, neque in futurum utilis, cùm renuntiatio hæc sit stricti juris, non tacitè extendenda. Quartò ut illi, qui per actum contrarium privilegium amittunt, huic renuntiare possint expresè, & illud tollere, ac abolere &c. quòd si autem negativum quidem privilegium aliquod sit, nemini onerosum aut præjudicans, non amittitur per actum contrarium, sit liberum sit privilegiato, uti vel non ut suo privilegio.

Per abusum denique privilegij, si delictum aliquod committatur, quod per privationem privilegii puniri solet, amittitur in pœnam talis delicti, privilegium, ut suprà dictum: si verò abusus privilegij tantùm defectum aliquem non culpabilem in usu privilegij dicat, amittitur interdum totaliter privilegium, subinde pro una tantùm vice dicunt jura vario modo in talibus casibus loquuntur.

§. IV.

An Privilegium semel concessum possit revocari à concedente vel ab aliquo alio &c.

PRivilegium concessum extraneo non subdito, & ab hoc acceptatum, revocari non potest, à concedente vel ejus successore, cùm talia privilegia in pactum utrinque obligans transeant, nisi postmodum in notabile concedentis damnum cederet, ita ut si ab initio damnum illud adfuisset, iniquum censeri potuisset tale privilegium; diverso à Papa v. g. concessum sit, subdito, omnino gratis, & ad agendum aliquid præter, vel etiam contra jus communem, vel successore hujus, validè quidem, sine causa etiam (cùm tale privilegium semper pendeat à voluntate concedentis, & jurisdictionem in subditum semper concedens retineat) non tamen licitè, ac decenter, quia decet beneficium à Principe concessum mansurum, justa

regulam

regulam 6. in sextò nisi causa donationis, remunerationis, aut pacti alicujus &c. aliud circa tale privilegium jubeat.

§. V.

Quibus modis privilegium revocetur, & quando revocatio privilegiorum vim suam & effectum habeat?

REvocantur autem privilegia expressè, vel tacitè; expressè per verba expressa, vel per clausulas speciales, aut generales, nisi sint in Corpore juris clausa, vel specialibus clausulis munita, vel per modum contra & ûs concessa sint; ad talia enim privilegia revocanda non sufficiunt clausulæ generales, sed specialis sæpius derogatio facienda, & expressa. Tacitè verò revocantur per actum Principis concedentis, directè contrarium privilegio, cùm quo actus talis subsistere non potest (nisi in Principe præsumi posset ignorantia privilegij) vel per legem contrariam universalem, si privilegia concessa sint in Corpore juris contenta: neque tamen per mandatum particulare, aut rescriptum Principis censetur privilegium, cui contrarium hoc rescriptum est, tolli, si nullam clausulam derogatoriam habeat, *cap. cum ordinem 6. de rescriptis*, nec per privilegium posterius, contrarium priori revocatur prius speciale, nisi specialis prioris mentio derogatoria fiat *cap. veniens 19. juncta Gloss. V. nullum de præscript.* (cùm in his casibus non præsumatur Princeps scientiam habuisse prioris privilegij, vel certè dici debeat, derogari quidem per tale rescriptum speciale posterius privilegio generali, quoad hunc actum & hanc vicem, non tamen in genere & in omni casu) neque per sententiam latam à Principe, qui privilegium potuit concedere, censetur revocari privilegium *cap. sub orta 21. de sent. & re judic.* quo in casu reprobare potius privilegium pro hac vice censetur Princeps, quàm revocare.

§. VI.

An pereunte re, cui privilegium inhæret, pereat quoque & extinguatur ipsum privilegium?

REspondetur, perire quidem privilegium reale, sive rei adhærens, pereunte tali re, sicut personale privilegium extinguitur pereunte personâ, cui concessum est, ita tamen, ut distinguendum sit, an locus, vel res sacra, Ecclesia videlicet, vel monasterium, &c. authoritate Superioris destruatur absque ulla spe restitutionis vel reparationis, &c. vel utrùm pereat ab hostibus v. g. diruta, combusta, &c. cum spe reædificationis; in illo casu pereunt privilegia tanquam subtracto in perpetuum fundamento; in hoc autem casu remanent omnia privilegia non tantùm, quæ solo affixa sunt, sed etiam ea, quæ in loco tali sacro exerceri possunt, suspensa tamen manent, usque dum locus talis iterum ædificetur.

TITVLVS. XXXIV.

DE PURGATIONE CANONICA.

§. I.

Quid sit purgatio in genere, & quotuplex, & à quo indicenda sit purgatio Canonica, & quibus indici possit ac debeat?

PUrgatio, prout hîc de ea sermo est, aliud non est, quàm ostensio innocentiæ de objecto crimine: duplex autem illa est, vulgaris alia, quæ in sequente titulo reprobatur; alia verò Canonica, à jure Canonico scilicet inventa, & approbata. Indicitur autem hæc purgatio Canonica à judice competente, ab Episcopo v. g. qui non tantùm Clericum, sed in criminibus ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, etiam Laicum subditum ad purgationem talem faciendam cogere potest *cap. Nos inter 6. h. t.* ita ut hæc indici etiam possit regularibus utriusque sexûs, si de crimine infamati fuerint, damnari tamen de hoc non possint ob defectum sufficientis probationis *cap. Moniales 3. h. t.* vel si de defectu aliquo, seu impedimento Canonico infamati sint. *cap. Accedens 14. h. t. §. 20.*

§. II.

Quando, sive in quibus casibus indicenda sit purgatio Canonica, vel non?

INdici debet ea, quando quis est publicè v. g. de crimine apud viros honestos, & graves infamatus (quòd si enim à malevolis tantùm orta sit infamia, nec scandalum ullum sit, non indicitur purgatio Canonica) & adsunt, plures quidem, verosimiles præsumptiones, sive semiplena probatio, sufficienter tamen & legitimè probati illud non potest. Quòd si enim crimen sit notorium, ita ut celari non possit, vel legitimè probatum, non tam Canonica purgatio indicenda est, quæ in tali casu locum non habet, sed sententia punitiva contra talem pronuntianda erit, vel absolvi debebit, si nihil contrà eum probatum est. Quòd si tamen in purgatione defecerit, cui purgatio indicta est, deponi debet, & omni beneficio ac officio privari, prout colligitur ex *cap. Cum dilectis 15. h. t.*

§. III.

Quæ sit forma purgationis, sive quomodo ea fieri debeat?

FOrma & modus hujus purgationis præscriptus est in *cap. Quoties 5. h. t.* primò scilicet, ut ipse purgandus (si ingenua & honesta persona sit, vili enim homini vix defertur purgatio hæc) juret super Sancta Dei Evangelia, quòd crimen illud, de quo infamatur, non commiserit (saltem eo tempore, de quo est infamia) nec per se, nec per alium, mandando

dando scilicet, consulendo, aut aliter favorem, vel authoritatem tribuendo, nec suo nomine factum, ratum habendo: & quamvis Episcopus, ordinariè jurare non debeat tactis sacris Evangeliis, sed sufficiat, si juramentũ illi præstandum sit, ut juret præpositis Evangeliis coram se, in hoc tamen speciali purgationis casu vult Pontifex, ut juret tangendo Evangelia. Secundò, ut habeat certos compurgatores, viros honestos, qui sint bonæ opinionis, & jurent de credulitate, sive jurent credere se, quòd verum juraverit, qui se Canonicè purgare debet, prout paulò post pluribus dicetur.

§. IV.

Quomodo procedendum sit contra infamatum de crimine, negligentem famam suam, sive se purgare ab infamia?

DE hac materia in *cap. Si quis 2. h. t. & in cap. Inter sollicitudines 10. eod.* statuitur, ut si quis de crimine (quod permanens & successivum est) infamatus sit, ipse tamen famæ suæ negligens infamiam hanc insuper habeat, Episcopus contra eum inquisitionem instituat, ut de infamia certitudo habeatur, & si desit accusator, ter legitimè juxta sanctiones Evangelicas monitum, si se non emendaverit, ab officio suspendat, quousque se purgaverit ad arbitrium Iudicis, ne populus in eo scandalum patiatur. Si verò crimen, de quo infamatur, momentaneum sit, & ex integro jam præterierit, nihil opus est monitionibus præviis, quæ in ordine ad emendationem in tali casu frustraneæ essent, sed potest Iudex infamato, si legitimè constet de infamia, statim indicere purgationem Canonicam, in qua si deficiat, tanquam convictus (præsumptivè saltem) condemnari debet.

§. V.

De compurgatorum qualitate, juramento, & numero.

OMnia hæc ex dictis jam colligi possunt: primò scilicet, quòd compurgatores hi debeant esse viri honesti, probatæ vitæ, & qui notitiam illius habent, cujus sunt compurgatores, *cap. Cùm 7. h. t.* (ut ne occasio detur, aut periculum sit perjurii) qui sint vicini, *cap. Cùm dilectus 11. h. t.* tolerati ab Ecclesia, neque in judicio propter crimen condemnati, *cap. Constitutus 9. h. t.* ejusdem ordinariè, cum purgando, ordinis, Episcopi scilicet, si sint Episcopi compurgatores, Præsbyteri, si pro Presbytero compurgatores sint, Clerici, si pro alio Clerico, &c. vel si hi desint, & haberi, aut admitti non possint, alij etiam, tam viri, quàm fœminæ admitti possint *argum. cap. Cùm in juventute. 12. h. t. & juxta Glossam in canon. Clerici 32. V. aliqui. dist. 81.* Jurare autem debent hi compurgatores de credulitate, sive quòd credant secundùm suam opinionem, & conscientiam, verum dicere eum, qui suam infamiam purgat *cap. de testibus. 13. h. t.* ad cavendum periculum perjurii, si de veritate jurare tenerentur. Ad numerum denique compurgatorum quod attinet, varius ille pro diversis purgationibus fuit, prout jura antiqua ostendunt, nunc

nunc quinque, nunc septem, nunc plures etiam compurgatores adhibendo, hodie numerus hic est arbitrarius, secundùm Iudicis, qui purgationem indicit, arbitrium destinandus, spectatâ qualitate personæ purgantis se, & spectatâ qualitate delicti, gravitate infamiæ.

§. VI.

De effectu purgationis Canonicæ, & pœnis deficientis in illa.

Effectus purgationis hujus est, ut eâ legitimè peractâ, absolvatur, qui se purgavit à suspensione, si quæ præcessit, & ab infamia criminis, ratione cujus se purgavit, *can. Habet 6. caus. 2. q. 5.* & prout sumitur *ex cap. Extuarum 8. h. t.* ita ut regulariter non possit purgatus iterum accusari de delicto hoc, nisi nova infamia ejusdem criminis exorta sit, vel absens fuisset, non tamen per contumaciam, accusator, quando purgatio facta fuit, qui plenè probare crimen potest, si vult crimen illius probare, qui se purgasse videbatur, cùm de eodem crimine quæri quidem sæpius non possit, delicta tamen etiam non debeant manere impunita, præsertim, si per malitiam impunitas acquisita fuit.

Qui verò in purgatione Canonica deficit, habetur pro convicto, ac delicto, & eâdem pœnâ Canonicâ punitur, ac si de crimine per legitimas probationes convictus fuisset, *cap. cùm P. 7. h. deficientem h. t. juncta Glossa V. Promovendus*, cùm præsumptio probabilis ex infamia orta transeat in violentam, si purgando deficiat.

TITVLVS XXXV.

DE PURGATIONE VULGARI.

Purgatio vulgaris dicitur illa, quæ à vulgo inventa, vel usu introducta fuit contra formam Canonicam, & à Sacris Canonibus reprobatur, ut quæ magis ex diaboli, quàm ex Dei instinctu originem suam accipit: sic à jure Canon. reprobatur purgatio facta per duellum *cap. Cura 1. h. t.* purgatio facta per judicium ferri candentis, vel aquæ fervent-

PERMING
Glic

tis, seu calidæ *cap. Dilecti 3. h. t.* purgatio facta per aquam frigidam, *cap. Extuarum 8. de purg. Canon.* & generaliter superstitiosæ probationes, ita ut sententia ex purgatione vulgari lata rescindi possit, & debeat *cap. Significavit 2. h. t.* etiamsi ab ea non fuerit appellatum, cùm lata sit ex fallacibus & reprobis probationibus.

TITVLVS XXXVI.

DE INIVRIIS ET DAMNO DATO.

§. I.

De Injuriis.

INjuria prout hîc de ea agitur, aliud non est, quàm *Contumelia dicta, vel facta, vel scripta*; triplici enim hoc modo possum alteri contumeliam facere, verbis scilicet, cùm alicui convicior; facto, vel gestu, cùm manus alicui infertur, aut medius v.g. digitus ostenditur; litteris, sive per libellum famosum, aut carmen, alterius ad infamiam pertinens; & quamvis ad injuriam requiratur animus injuriandi, præsumitur tamen hîc semper, si verba vel facta &c. suâpte naturâ sint injuriosa, ita ut etiam protestatio contraria nihil prosit, aut ab injuria excuset, ut si dicam alteri, mentiris, salvo tamen honore tuo & reverentiâ, cùm sit protestatio contraria facto, & consequenter nihil relevet injuriantem, nec excuset ab injuria (saltem in foro externo) etiamsi verum sit crimen illud, quod objicit, nisi bonum publicum exigeret crimen alterius sciri, vel ad puniendum, vel ad inhabilitatem agnoscendam illius ad officium v. g. promovendi &c. excusatur tamen ab injuriæ actione, qui retorquendo injuriam sibi illatam in continenti & cum debito modo contra injuriantem se, injuriam illi dicendo, defendit, cùm hîc non tam injuriam alteri dicat, quàm se defendat. Potest autem in aliis casibus contra injuriantem duplex actio institui, Civilis scilicet, ad æstimationem injuriæ, & pœnam sibi adjudicandam, vel criminalis, ad pœnam corporalem, aut fisco adjudicandam, aut saltem ad revocationem injuriæ, ita tamen ut hæc actio injuriarum, etiam tolli possit, ut criminalis est, per lapsum anni, prout sciunt Civilistæ, & absolutè per remissionem expressam aut tacitam.

§. II.

De damno dato.

STatuitur quidem *in cap si culpa 9. h. t.* restituere eum, & resarcire omne damnum debere, quod culpâ suâ, negligentiâ, vel imperitiâ dedit, ita ut nec ignorantia damni eum à restitutione excuset, quia scire debuit, quod ex facto suo injuria alteri verisimiliter contingere possit, ita ut animal, quod nocuit, vel noxæ dare debeat dominus, vel æstimationem damni præstare, si solum animal absque culpâ domini, damnum dederit &c. quia tamen hæc, & plura alia, quæ in hoc §. referuntur, judiciaria præcepta sunt veteris Testamenti, ex lib. Exodi desumpta, quæ hodie expirarunt; vel

fundantur in quibusdam præsumptionibus, aut pœnalibus legibus, & pluribus à Theologis explicantur, plura addenda hîc non videntur. Videantur Theologi in materia de restitutione.

§. III.

De repressaliis, sive pignorationibus?

REpressaliæ sunt literæ, in quibus Princeps, vel respublica suis subditis, aut militibus injustum damnum passis, potestatem dat invadendi, & occupandi eorum, qui damnum dederunt, bona, etiamsi ipsi pars quidem sint ejus communitatis, contra quam repressaliæ concedunter, innocentes tamen sint, ad damni compensationem; licitas esse has, praxis docet, si debitæ conditiones observentur, & primò quidem, ut authoritate Principis, qui bellum indicere potest, indicantur. Secundò ut justa causa sit, earum indicendarum, talis scilicet, quæ ad indicendum bellum sufficeret. Tertiò ut sit recta illius intentio, cui concedantur repressaliæ. Quartò ut illatum damnum, & interesse datum, non excedant. Quintò ut non fiant in personis, sed in rebus tantùm, saltem ex principali intentione, quidquid per accidens sequatur. Sextò ut priùs admonitus sit de compensatione danda, contra quem repressalia concedunter, & tamen non satisfecerit; neque tamen repressaliæ concedi possunt contra personas Ecclesiasticas, aut bona earum, *cap. etsi in 6. h. t.* uti nec contra scholares, *auth. habita cod. ne Filius pro patre &c.* cùm personæ tales censeantur Privilegiatæ, & consequenter contra eas odiosa extensio non est facienda.

TITVLVS XXXVII.

DE POENIS.

§. I.

De pœnis in genere.

POena in genere rectè definitur, *quòd sit criminum coercitio seu vindicta ad disciplinæ publicæ emendationem inducta* & quamvis semper culpam supponat pœna, non tamen semper illius, qui punitur, culpam supponit; sic in crimine læsæ Majestatis, liberi etiam nonnunquam puniuntur innocentes, propter delictum patris &c. sunt autem pro varietate delictorum variæ etiam pœnæ; aliæ capitales, quibus mors naturalis, vel civilis infertur, aliæ non capitales quidem, corporales tamen, sive corporis afflictivæ; aliæ pecuniariæ, privatis vel fisco publico applicandæ; aliæ ordinariæ, & legales, à lege, vel Prin-

Principe, vel consuetudine introductæ; Canonicæ, vel civiles; aliæ extraordinariæ, sive arbitrariæ; aliæ positivæ; aliæ privativæ &c. & quamvis inferior judex teneatur reo, de crimine sufficienter convicto, pœnam ordinariam, sive à lege præscriptam imponere, neque possit eam minuere, aut augere ob utilitatem boni publicis, potest tamen hoc supremus Princeps dispensando in lege, si dispensare in ea possit, & judex nonnunquam inferior ob varias puniendi circumstantias, ita ut plerumque hodie pœnæ sint arbitrariæ,

§. II.

De variis pœnis in specie, de quibus agitur in hoc titulo?

VIdeantur quæ hoc & sequentibus §. §. in hoc Tit. explicantur apud Auth. Metoh. quia per se vel nota sunt, vel non omnibus hodie necessaria scitu sunt, vel etiam ex jure civili peti possunt. Legi etiam potest de pœna pecuniaria *cap. 2. 3. & 4. hoc t.* de pœna conventionali *cap. 7. & 9. eodem.* de pœna depositionis. *cap. 5. h. t.* de pœna degradationis. *cap. degradatio. 2. h. t. in 6.* de pœna carceris. *cap. quamvis 3. h. t. in 6.* &c.

TITULUS XXXVIII.

DE POENITENTIIS ET REMISSIONIBUS.

SECTIO I.

De pœnitentiis.

§. I.

De pœnitentia in genere.

POenitentia triplici modo accipitur, prout est virtus specialis, prout est Sacramentum, (de qua utraque acceptione consulendi Theologi) & prout est satisfactio pro commissis. Hæc autem duplex est, privata, quæ in actu sacramentalis confessionis imponitur, & privatim perficitur; ac publica, pro manifestis peccatis, publicè scandalosis, publicè peragenda, cujus hodie vix usus est. Publica tamen hæc pœnitentia subdividitur in solemnem, quæ fit quadragesimæ tempore, certis solemnitatibus observatis, & finitur in Cœna Domini, à solo Episcopo imponenda, juxta *Canonem 64. dist. 50.* (quæ olim in usu fuit, hodie tamen de ea vix constat ali-

quid) & in non solemnem, quæ publicè quidem, & in facie Ecclesiæ injungitur, & perfici jubetur, sine certis tamen solemnitatibus; de hac publica pœnitentia loquitur *cap. manifesta 1. h. t.* ubi dicitur, *manifesta peccata non esse occultâ tantùm correctione purganda &c.* quia tamen Confessionis sigillum per tales publicas pœnitentias pateretur sæpius; ideò nulla, vel certè rara, & non sine matura deliberatione publicarum pœnitentiarum praxis est, sicut & pœnarum, quæ §. 2. & 3 *h. t.* referuntur, & apud Auth. Metho. videri possunt.

§. VI.

De præcepto sacramentaliter confitendi saltem semel in anno, & sacram Eucharistiam recipiendi in paschate?

HUjus §. materia quamvis de ea in *cap. omnis 12. h. t.* etiam agatur, rectius tamen ex Theologia morali petitur; uti & quæ explicantur in §. 5. *ex cap. quòd quidem 5. h. t.* an Confessio illius, qui dicit se non posse abstinere à peccato, sit admittenda: & quæ quæruntur §. 6. de confessione mulieris, quæ partum alienum sibi supposuit, vel proprium ex adulterio susceptum, ex *cap. Officij 9. h. t.*

§. VII.

An pœnitentia, & quænam alia tempore generalis interdicti sint concessa, vel non; & an damnatis ad mortem pœnitentia sit concedenda?

DE priore quæstione, cujus decisio etiam in *hoc Tit. in cap. quod in* 11. habetur, infra dicetur, cùm de specie de interdicto movebuntur quæstiones.

Altera quæstio affirmativè decidi *in Clemen. cùm secundùm 1. h. t.* scilicet damnatis ad mortem Sacramentum Pœnitentiæ (& Eucharistiæ) concedendum sit, si id petant, non obstante consuetudine in contrarium, quam Concilium tanquam abusum damnavit, cùm his vel maximè necessaria sint hæc Sacramenta, ad puritatem & bonam moriendum.

§. VIII.

De Quæstoribus eleemosynarum.

VIde de his, quæ rarius sint, *cùm ex eo 14. h. t.* & *cap. Romanus eodem in 6* ac Clementina abusionem 1. *h. t.* & denique *Trident. sess. 5. cap. 1. de reformatione.*

§. IX.

Quinam habeant facultatem ex Privilegium eligendi sibi confessarium.

EPiscopis & omnibus superioribus etiam non exempt. 4, nec non monachis seu infectionibus Prælatis non exemptis, ut etiam sine superiorum licentia providum, ac discretum confessarium sibi possint eligere, conceditur *cap. ultimo h. t.* ne scilicet, ut Pontifex ait, propter dilationem pœnitentiæ

riculum immineat animarum, quòdsi tamen Episcopus suo subdito concessit, ut sibi idoneum confessarium eligere possit, nullam tamen hic electus in casus Episcopo specialiter reservatos jurisdictionem habet, prout statuitur in *cap. si Episcopus. 2. h. t. in 6.*

Sectio II.

De remissionibus sive indulgentiis.

HAnc hujus sectionis materiam vel breviter explicatam apud Auth. Method. vide, vel fusius traditam apud Theologos morales.

TITULUS XXXIX.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, SUSPENSIONIS, ET INTERDICTI.

Sectio I.

De prima censura Ecclesiastica, nempe excommunicatione.

§. I.

Quid & quotuplex sit Censura.

CEnsura in genere dici potest, *pœna quædam spiritualis ac medicinalis, privans usu aliquorum bonorum spiritualium, per Ecclesiasticam potestatem infi.cta, delinquenti, donec à contumacia cesset.* Esse autem penes Ecclesiam potest. e n infligendi censuras, ex Evang. *Matth. c. 16.* probatur, & ex ratione, qua quælibet respublica jus habet, ad certo modo coërcendos contumaces, & rebelles &c.

Propriè autem loquendo tres tantùm sunt censuræ, Excommunicatio, suspensio, & interdictum, prout colligitur ex *cap. quarenti de V. S.* & hinc irregularitas non est censura (qui enim violat censuram, fit irregularis, non tamen novam incurrit irregularitatem, qui irregularis cùm sit, Sacramenta tamen suscipit, vel administrat) sed nec cessatio à divinis, cùm non privet usu divinorum, sed omitti tantùm ea velit, nec degradatio aut depositio &c. quæ sunt pœnæ incorrigibilium.

§. II.

Quid, & quotuplex sit excommunicatio, & quâ formâ fieri debeat?

EXcommunicatio in genere *est censura Ecclesiastica, per quam Christianus à communione Ecclesiæ, seu reliquorum fidelium separatur*; est autem triplex fidelium communicatio purè interna, purè externa, & mixta. Prima con-

consistit in fide & gratia, quâ membra, fideles scilicet, cum suo Capite Christo Jesu conjunguntur, & inter se, ut sibi invicem impetrare de congruo possint specialia beneficia, &c. quâ non privat, nec privare potest Ecclesia, ita ut possit pro his privatâ intentione, privatus orare, sacrificare, &c. prout hæc opera privati hominis sunt. Purè externa consistit in politica aliqua societate fidelium in colloquio v. g. convictu, commercio, &c. Mixta denique est, quæ partim interna, partim externa est, & consistit in usu & administratione Sacramentorum tam activâ, quàm passivâ, in communibus suffragiis nomine Ecclesiæ, in aliis publicis officiis spiritualibus, ac Ecclesiastica sepultura, &c. & hâc utrâque private potest Ecclesia, diverso tamen modo, & rigore, pro diversitate censuræ.

Dividitur autem excommunicatio primò in majorem, & minorem, uti patet, *ex cap Siquem 59. h. t.* Major est, quæ absolutè à communione fidelium separat, ut paulò post ostendetur, & pœna gravissima est, quâ nulla major est in Ecclesia, ac sub nomine excommunicationis absolutè positæ semper intelligitur, neque substantialiter, seu essentialiter ab anathemate differt, sed tantùm accidentaliter. Secundò dividitur in eam, quæ fertur à jure, & in eam, quæ fertur ab homine; hæc per Iudicis sententiam infligitur, illa per legem, sive constitutionem perpetuam; quæ tamen iterum subdividi potest, in eam, quæ ipso facto incurritur, sive per criminis admissionem, ante sententiam condemnatoriam Iudicis, & latæ sententiæ dicitur, & in eam, quæ non incurritur ipso facto, sed ad quam incurrendam necessaria est condemnatoria Iudicis sententia, & dicitur ferendæ sententiæ. Tertiò dividitur in justam & injustam, justa est, quæ à legitimo Iudice, & servato juris ordine infertur, injusta est, cùm aliquid horum deficit, & harum alia est valida, cui tamen deest circumstantia debiti finis, vel solemnitas aliqua accidentalis, alia invalida, sive nulla, quæ fertur à non habente potestatem, vel contra privilegium alterius, vel post legitimam appellationem, vel quæ continet errorem intrinsecum. Quartò denique dividitur excommunicatio in generalem, quæ fertur in communi, in omnes taliter delinquentes, & in particularem, quæ contra specialem personam fertur, expresso ejus nomine, &c.

Et quamvis ad valorem excommunicationis certa verborum forma non requiratur, & nec scripturæ fit de ejus existentia, *juxta cap.* tamen *Mediocriter 5. in 6.* ad majorem sententiæ talis manifestatem requiritur, ut in scripto proferatur & causa exprimatur, ob quam quis excommunicatus est, ac copia excommunicationis detur excommunicato, si ab eo fuerit petita, ita ut valida sit, & horum absque futura excommunicatio, & horum aliquid omittatur, Iudex tamen eorum quid omittat, Iudex tamen eorum aliquid omittens ab ingressu Ecclesiæ, & divinis officiis per mensem sit suspensus.

§. III.

De effectibus excommuninationis, sive majoris, sive minoris.

EFfectus majoris excommunicationis sunt plures & varii, quos pluribus examinant, & explicant Theologi morales, potissimi sunt Primò, quòd sint privati activo usu Sacramentorum, ita ut nullus possit Sacramentum aliquod administrare (licitè saltem, si potestas ordinis tantùm requiratur) nisi gravis necessitas urgeat ad quædam necessaria ad salutem administranda. Secundò, quòd sint privati usu passivo Sacramentorum, ut nullum Sacramentum licitè suscipere possint, quamdiu sint in excommunicatione positi, *cap. Cùm illorum 32. h.t.* Tertiò, quòd privati sint communibus Ecclesiæ suffragiis, ita ut nullus horum, ut publica & communia sunt Ecclesiæ suffragia, fructus in eos derivetur, etsi fortassis in gratiam restitutus esset coram Deo. Quartò, quòd sit prohibitum illis divinis officiis interesse, quæ communiter fiunt à ministris Ecclesiæ, ad hoc deputatis. Quintò quòd sint privati omni usu, seu executione jurisdictionis Ecclesiasticæ, saltem, si tolerati non sint. Sextò, quòd sint privati omni communione forensi, ita ut excommunicatus non possit habere officium publicum fori externi, & per exceptionem oppositam excommunicationis in utroque foro repelli possit. Septimò quòd sint privati omni communicatione civili, & politica cum aliis fidelibus, ita ut excommunicato non tolerato, quales sunt notorii Clericorum percussores, & nominatim denuntiati, non liceat taliter communicare, etiam Civili communicatione, prout notissimo illo versiculo prohibetur:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Octavò, quòd sint inhabiles ad beneficia obtinenda. Nonò, quòd priventur sepultura Ecclesiasticâ, ita ut in loco sacro sepeliri non debeant, neque solemniter à clero ad sepulturam deduci, quod tamen de solis non toleratis excommunicatis intelligi debet.

Minoris verò excommunicationis duo potissimùm effectus sunt: primò, quòd taliter excommunicatus sit privatus usu passivo sive susceptione sacramentorum. Et secundò, quòd sint inhabiles ad beneficia obtinenda, quæ sæpe haberi non possunt sine obligatione ad suscipienda Sacramenta.

Sectio II.

De causis excommunicationis.

§. I.

Quinam possint excommunicare, vel excommunicari.

POtestatem excommunicandi habent illi omnes & soli, de jure communi, qui jurisdictionem Ecclesiasticam in foro externo habent, prout sumitur *ex cap. cùm ab Ecclesiarum 3 de officio judi. ordi.* (in specie tamen cujusvis Ecclesiæ consuetudo attendenda est) & hinc laici, clerici conjugati, fœminæ, etiamsi sint Abbatissæ sine Pontificis dispensatione

ne

ne excommunicare non possunt, cùm absque hac licentia nulla illis competat Ecclesiastici fori jurisdictio, & de Abbatissis etiam hoc probat *cap. dilecta 12. de major. & obed.*

Excommunicari autem possunt omnes, & soli homines viventes, baptizati, doli capaces, qui in Ecclesia superiorem habent: alij enim vel non sunt subditi jurisdictioni Ecclesiæ, vel contumaces contra Ecclesiam haberi non possunt, vel non habent, qui in eos possit coercitionem exercere: quin imò, cum gravissima pœna sit excommunicatio, non potest simul & collectivè integra aliqua communitas, aut universitas aliqua excommunicari, ne innocentes cum nocentibus eadem pœnâ involvantur *cap. Romana 5. §. ult. h. t. in 6.* quamvis singuli, & omnes distributivè, qui sunt de communitate, si omnes rei sint, excommunicari possint: neque extranei, in diœcesi aliqua delinquentes incurrant excommunicationem, si hæc generaliter lata sit, ab ordinario loci illius, in omnes hoc vel illud delictum admittentes, cùm taliter sententia generaliter ab illo lata, vel statutum tale eos tantùm afficiat, qui subditi sunt illius jurisdictioni, quales non sunt, qui in tali diœcesi sunt peregrini *cap. à nobis 21. h. t.*

§. II.

Ob quam causam excommunicatio vel alia censura ferri possit?

MAjor excommunicatio, aut alia censura Ecclesiastica ferri tantùm potest, ob peccatum mortale (prout sumitur etiam ex *Triden. Sess. 25. cap. 3. de reform.* & proportio inter culpam & pœnam talem gravem probat) inobedientiæ aut contumaciæ contra Ecclesiam (saltem generalis) & quidem quod in actum externum prodierit (quia Ecclesia non judicat de internis, nisi indirectè, quatenus ille cum actu externo conjunctus est) neque infligitur ob peccatam merè præteritum (cùm infligatur ad frangendam contumaciam rei, quæ nulla est, si peccatum merè est præteritum) & requirit actum, ut incurratur, in eo genere, subquo prohibetur, perfectum, & consummatum, cùm prohibitiones sub pœna censurarum sint odiosæ, & consequenter strictæ interpretationis.

§. III.

An excommunicationem necessariò præcedere debeat monitio Canonica, & quomodo aliàs ferri debeat excommunicatio?

SI ab homine, sive judice propter peccatum præteritum, vel præsens, in quo reus contumaciter persistit, vel jure ferendæ sententiæ excommunicatio infligatur, insti gi ea non debet, nisi aliqua præcesserit admonitio *cap. sacro 41. h. t.* (ubi enim nulla præcessit monitio, non est contumaciæ locus) & quidem illa vel triplex, post duorum aut trium dierum intervallum inter unam & alteram, vel unica quidem, & peremptoria, quæ tribus tamen æquivaleat, ob statutum dierum intervallum; & quamvis ad valorem excommunicationis non præ-

quiratur

quirantur hæ tres monitiones, cùm una sufficiat, prærequiruntur tamen illæ, aut una æquivalens tribus, ex juris præcepto, ut justè feratur excommunicatio, nisi casus excepti sint, de quibus videndus Barbos: *in cit. cap. sacro.*

Si tamen excommunicatio, aut censura alia pro culpa futura, ab ipso canone, seu jure statuatur, ipso facto incurrenda, non est necessaria ulla admonitio, quàm quæ à lege statuente habetur, *cap. reprehensibilis 26. de appellat*: cùm hæc perpetuò moneat, & satis contumax ac inobediens Ecclesiæ videatur, qui hanc monitionem negligit.

Neque debet ferri excommunicatio, quamvis monitio comperens præcesserit: sine manifesta, & rationabili causâ, quæ coram judice ferente probata fuit, ita ut appellare etiam possit, qui sine rationabili causa excommunicatus est, & nisi errorem suum corrigere velit, qui excommunicavit, possit ac debeat superior, vel illum remittere ad excommunicatorem injustum, cum mandato de eo absolvendo, vel possit ipse per se vel per alium absolvere talem sufficienti cautione receptâ, quod juri sit pariturus, prout pluribus videre est *in cit. cap. sacro §. caveat.*

§. IV.

Quibus casibus censura excommunicationis vel alia, sit injusta, & quibus sit invalida?

EXcommunicatio, vel etiam alia censura illicita quidem, & injusta sæpius potest esse, si ex odio vel aliâ sinistrâ intentione feratur, si ordo accidentalis in processu non observetur, si legitima forma non adhibeatur &c. valida tamen est (nisi in judice deficiat jurisdictio, aut defectus substantialis committatur, in judiciali processu, vel quòd de crimine legitimè convictus non sit reus, vel quòd nullum crimen commiserit, quamvis juridicè crimen de illo probatum sit) ita ut in foro conscientiæ non quidem liget, liget tamen in foro externo, & in hoc foro absolutio ab eâ, si de ea latâ publicè constet, petenda sit, & accipienda, ad vitanda scilicet scandala, quæ ex contrario casu facilè sequi possent.

§. V.

An & qualis ignorantia, & quis metus excuset ab excommunicatione, vel alia censura?

IGnorantia facti sub excommunicatione, aut alia censura prohibiti, si excuset à culpa mortali, excusat etiam à censurâ incurrenda *cap. si verò 4. h. t.* tum quòd ubi culpa non est, pœna locum non habeat, tum quòd censura sit medicinalis pœna, quæ scientiam supponit: si tamen sit juris ignorantia (quòd jus prohibet aliquid sub censuræ incurrendæ minis) quamvis sciat aliquis, factum tale jure naturæ, aut divino prohibitum esse, si inculpabiliter tamen ignoret, de jure Ecclesiastico, sub pœna excommunicationis, aut alterius censuræ, prohibitum tale quid esse, vel si sciat quidem ab Ecclesia prohibitum hoc esse, nesciat tamen inculpabiliter, quòd prohibitū sit illud sub pœna excommunicationis, aut censuræ, ita ut invincibiliter ignoret pœnam ta-

lem tali delicto positam ab Ecclesia, non videtur incurri excommunicatio, aut censura ab eo, qui contra tale jus prohibens agit, cùm in tali casu non sit inobediens, aut contumax talis contra Ecclesiam, ad quam tamen contumaciam impediendam latæ sunt censuræ; aut ullam censuræ notitiam habeat, quo posset per eam deterreri à delicto tali committendo: quin imò vincibilis etiam ignorantia, sive juris illa sit, sive facti, sive pœnæ, quamvis mortaliter culpabilis sit, dummodo non sit crassa aut supina, vel affectata, excusat à censura *cap. 2. de constit. in 6.* quamvis enim talis ignorantia, à transgressione legis non excuset, excusat tamen à pœna incurrenda, quæ perfectam contumaciam supponit, prout supponunt censuræ.

Metus denique, si excuset à transgressione præcepti Ecclesiastici, quamvis peccet talis contra legem divinam aut naturalem, excusat etiam à censura incurrenda, cùm in tali casu taliter delinquens non sit contumax contra Ecclesiam, & consequenter nec censuram in contumaces latam incurret.

SECTIO III.

De excommunicatione in specie & inprimis de illa, quæ jure decreta est, ob percussionem Clerici.

§. I.

Quænam in jure Canonico statuta sint circa percussionem Clericorum?

IN *Canone si quis suadente 29. caus. 17. q. 4.* statuitur, *ut si quis in Clericum vel monachum manus violentas injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, nisi urgente mortis periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat:* sicuti autem sub generali acceptione: *si quis*: omnes generatim personæ veniunt doli capaces & baptizati, viri & fœminæ, nobiles & plebæi, magni & parvi &c. sic sub nomine Clerici etiam illi intelliguntur, qui primâ tonsurâ sunt initiati, & sub nomine Monachorum comprehenduntur omnes religiosi utriusque sexûs, etiam conversi & conversæ, Novitij &c. *cap. religioso 21. §. quamvis in 6. h. t.* & sicuti per *in manus violentas injecerit* intelligitur quævis actio externa, & corporalis injusta seù injuriosa, sive manibus sive aliis membris, sive fuste sive gladio facta sit, ita debet illa etiam quantumcunque aeternam violentiam graviter esse injusta clerico, & mortaliter mala, sive denique facta sit in ipsam personam Clerici vel Monachi, sive in res ipsi adhærentes, tum quòd per censuram non tam actio interior, pessima scilicet intentio, quæ non cadit sub forum externum Ecclesiæ, quàm actio exterior puniatur, tum quòd per injustam etiam detentionem ipsius Clerici, aut equi, cui insidet, vel per violentam ereptionem rerum illi adhærentium &c. meritò censeantur violentæ manus in clericum v. g. injectæ, prout etiam colligitur *ex cap. nuper 29. h. t.* quamvis Clericus ipse in hanc violentiam sibi factam consenserit, cùm non possit privata persona utiliter cedere privilegio in favorem totius ordinis Clericalis concesso

cesso *cap. contingit 36. h. t.* ubi etiam talis hic consentiens excommunicandus dicitur. Et quamvis aliæ censuræ latæ contra facientes extendendæ non sint ad mandantes, cooperantes &c. in c. ramen *mulieres 6. §. illi verò h. t.* ad mandantes etiam, consulentes &c. hæc canonis excommunicatio extenditur (nisi congruo tempore mandatum revocasset mandans, aut consulens non influxisset) *& in cap. cùm qui 23. h. t. in 6.* etiam ad ratihabentem saltem positæ ratihabitionis; *& in cap. quantæ 47. h. t.* ad eos etiam, qui cùm ex officio & justitia teneantur impedire percussionem clerici, hanc tamen non impediunt, quia tales interpretantur jura favere delinquentibus, qui manifesto facinori, cùm possint, desinunt obviare.

§. II.

Quis possit absolvere ab excommunicatione canonis, ob percussionem Clerici vel Monachi?

Juxta relatum *can. si quis suadente*, nemo potest ab excommunicatione ob percussionem Clerici v. g. absolvere, nisi Summus Pontifex, si gravis vel enormis illa fuit, considerando non tantùm percussionem, quæ notabilem corporis maculam affert, vel fit cum mutilatione, laceratione carnis, aut immodica pilorum evulsione, sanguinis effusione &c. sed considerando etiam circumstantias personarum, loci, temporis, percussoris &c. Excipiuntur tamen à communi hac regula casus aliqui, in quibus etiam Episcopis conceditur absolvendi potestas à tali excommunicatione. Primò si mortaliter illa quidem mala fuit, levior tamen tantùm, manu v. g. exporrectâ, cum modica sanguinis effusione &c. *c. pervenit 17. h. t.* Secundò si ostiariis potestatis alicujus, non autem si officialis ipse, prætextu officij clericum malitiosè percusserit (nisi fortè eum graviter vulneraverit) potest ostiarius ab Episcopo absolvi (quia percussio illa fortasse contigit casu fortuito, vel solùm moderamen excessit talis) non autem officialis, cui nulla in clericum jurisdictio competit *cap. si verò 3. h. t.* Tertiò si Monachi vel Canonici regulares se invicem in claustro percusserint, per Abbatem suum absolvi possunt, modo non sit enormis percussio *cap. Monachi 2. h. t.* ut ne talibus detur occasio extra clausuram vagandi: quæ licentia absolvendi Abbatibus concessa *in cap. cum illorum 32. h. t. §. nos igitur.* extenditur etiam ad illos regulares, qui in excommunicationem, ob percussionem Clerici regularis inciderunt, ante ingressum religionis (in favorem scilicet religionis) & ad comendatarios hospitalis S. Joannis Jerosolymitani *in cap. Canonica 50. h. t.* qui à suo Priore absolvi possunt, nisi ex circumstantiis variis enormis fuisset talis percussio.

§. III.

De nonnullis casibus, in quibus percutiens Clericum vel Monachum excommunicationem canonis incurrit?

PRimò qui Clericum sibi vim inferentem vi repellit in continenti, non incurrit canonis excommunicationem, quia vim vi repellere omnia jura permittunt, *cap. si verò 3. §. si verò clericum h. t.* Secundò non incurrit hanc excommunicationem Prælatus, aut Magister, correctionis causâ percutiens Clericum, vel Monachum sibi subjectum, seu discipulum; vel qui percutit Clericum cum uxore sua, matre, filia vel sorore turpiter agentem, ob justam causam doloris ab excommunicatione excusantis, modò percutiant in continenti; vel si impuberes Clerici se invicem percutiunt, qui nondum plenum usum rationis habent, vel si adultiores etiam Clerici per jocum; aut ludendo inter se percutiant, quia in tali casu nullum peccatum intervenit.

§. IV.

In quibus casibus Episcopus Diœcesanus possit absolvere ab excommunicatione contractâ ob percussionem Clerici?

PRæter ea, quæ §. 2. dicta sunt, conceditur etiam potestas Episcopis absolvendi ab excommunicatione ob Clerici percussionem, in articulo mortis, ubi nulla reservatio locum habet, juxta *Triden. Sess. 14. cap. 7.* & hinc in tali casu simplex etiam sacerdos absolvere potest à censura, si Episcopus adiri non possit. Secundò rescribit in *cap. ea noscitur 13. h. t.* Clemens III. quòd mulieres, senes, infirmi, membris destituti, seu mutilati, propter absolutionem ab hac excommunicatione obtinendam, non tenentur Romam excurrere, cùm hoc vel istas personas non deceat, vel illis impossibile sit, sed ab Episcopis sair absolvi possint, factâ prius conveniente satisfactione, & si in infirmitate positi, absoluti fuerint, præstito juramento de sistendo se, ubi convaluerint, Pontifici, vel ejus Legato, mandata illorum excepturi, ne reincidant scilicet in eandem excommunicationem, prout in eis *cap.* statuitur. Tertiò Romam excurrere non debent, propter absolutionem obtinendam, qui non sunt sui juris, ut sunt servi, mancipia &c. vel sunt valdè delicatæ personæ, ut nequeant laborem eundi Romam &c. in se suscipere &c. qui omnes ab Episcopo absolvi possunt, cujus est etiam judicare de potentia eundi Romam &c. *cap. Mulieres 6. h. t.* Quartò inter eos, qui excusantur ire Romam pro obtinenda absolutione, numerantur etiam pauperes *in cap. quod de his 26. h. t.* nisi mendicando iterum venire possint Romam, & talis mendicatio illis consueta sit. Quintò juxta *cap. de cætero 11. h. t.* excusare potest ab itinere hoc Romano quodlibet impedimentum, quod non permittit sine periculo ire Romam, quo in casu, ut & pluribus alijs, qui videri possunt apud Auth. Method. tam hîc quàm sequentibus. §§. ubi etiam satis insinuatur, quis modus in talibus absolvendis, si impedi-

pedi-

pedimentum perpetuum non sit, sit adhibendus.

Sectio IV.

De excommunicatis vitandis, vel non vitandis, & prohibita vel concessa cum eis communicatione.

§. I.

Quinam excommunicati sint vitandi, vel non vitandi.

De jure antiquo omnes excommunicati majore excommunicatione vitandi sunt, tam in divinis, quàm profanis, ita ut cum illis nulla communicatio liceat, *cap. cùm non ab homine* 14. *h. t. & cap. nulli* 8. *eodem*, ac *cap. cum & plantare* 3. §. *excommunicatos de privilegiis*, post Concilium tamen Constantiense, ne nimia vitandorum multitudo difficilem faciat conversationem inter homines, duo tantùm sunt genera excommunicatorum, qui vitari debent, publicè scilicet excommunicati, & denuntiati, ac notorij clericorum percussores, qui in excommunicationem *canonis*, *si quis suadente* incidunt (prout probatur ex constitutione Concilii Constantiensis *ad evitanda* &c. ex qua constitutione etiam habetur, quòd per eam nullus favor sit factus ipsis excommunicatis, quasi ad communicandum cum non excommunicatis ingerere se possint sine peccato, sed quòd alij fideles non excommunicati cum his communicare, si velint, licitè possint.

§. II.

Quæ personæ, & ob quas causas excusentur, ut licitè possint communicare cum excommunicato non tolerato, seu vitando?

Causæ, ob quas cum excommunicatis etiam non toleratis communicare liceat, hoc versiculo comprehenduntur:

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse:

ita ut communicationem permittat. Primò, Utilitas sive communicantis sive excommunicati, tam temporalis, quàm spiritualis *cap. Responso* 43. *h. t.* Secundò, licitam hanc communicationem facit lex, matrimonialis scilicet, *can. Quoniam multos* 10. *caus.* 11. *q.* 3. ubi absolutè asseritur uxorem cum marito excommunicato communicare posse. Tertiò, licitam hanc communicationem facit humilitas subjectionis, ita ut qui alicui subjecti sunt, possint eidem communicare, quamvis vitandus ille excommunicatus esset, cùm excommunicatio non tollat obedientiam debitam; & hinc liberi, sive naturales, sive adoptivi sint, possunt cum suis parentibus, quamvis excommunicati vitandi sint, communicare; servi, famuli, ancillæ, ac villici, cum suis dominis (saltem si ante excommunicationem ad eorum obsequia obligati erant) Clerici, qui sunt de familia Episcopi, cum hoc suo Episcopo, si excommunicatus vitandus sit; religiosi cum suo Prælato, &c. non quidem

in opere criminoso, quod omnibus prohibitum sub pœna excommunicationis, neque cum his, eorúmque jurisdictionem, quam nullam habent, implorando, sed in aliis negotiis tam divinis, quàm politicis. Quartò licitam facit hanc communicationem ignorantia, si nescias scilicet, alterum excommunicatum vitandum, (quia in tali casu non adest contumacia) aut si dubites saltem, utrùm alter excommunicatus sit, quia in dubio melior est conditio possidentis. Quintò denique licitam facit hanc communicationem, necessitas, sive vera indigentia, sive hæc ad animam, sive ad corpus, sive ad famam, sive ad alia bona temporalia pertineat.

§. III.

De communicante cum excommunicato in crimine, ejúsque pœna & absolutione.

COmmunicamus cum excommunicato vitando in crimine criminoso, ut ajunt jura, (in crimine scilicet, ob quod excommunicatio in ipsum lata fuit) participando, scienter scilicet, cum eo in tali crimine, adjuvando illum, præstando illi auxilium, consilium, vel favorem circa hoc crimen, &c. & qui taliter communicat, majorem etiam excommunicationem incurrit, uti constat ex *cap. Nuper 29. §. in secunda verò quæst. h. t. & cap. Si concubina 55. eod.* qui faciens & consentiens pari pœnâ constringuntur, ut ait Pontifex *in cit. cap. Nuper.* Neque absolvi potest per se, nisi ab eo, qui alterum, cum quo communicat, excommunicavit, aut hujus Superiore; & quidem præstito prius juramento, de parendo ejus mandato, nisi ob justam causam difficile esset ad excommunicatorem accedere, quo in casu concedit Pontifex, ut præstitâ cautione juratoriâ de parendo mandatis excommunicatoris, absolvatur à suo Episcopo, vel proprio Sacerdote, seu Parocho. Quòd si verò non in crimine criminoso, propter quod excommunicatus quis est, communicet aliquis cum tali excommunicato vitando, sed in aliis rebus tam sacris, quàm profanis, orando v. g. cum illo, comedendo cum illo, &c. non incurrit hîc talis majorem excommunicationem, sed tantùm minorem, quæ à quolibet etiam simplici Sacerdote jurisdictionem ad absolutionem habente, sine alia præstita cautione absolvi potest, uti paulò post dicetur.

§. IV.

Quænam præterea statuta sunt de jure Canonico circa communicationem cum excommunicatis.

MUlta, quæ in hoc §. statuuntur, & referuntur, ex jure antiquo petuntur, secundùm quod omnes excommunicati vitandi sunt, etiam ab Episcopis aliisque Prælatis Papa inferioribus, antequam absoluti fuerunt, vel si fama sit aliquem esse excommunicatum, priusquam se purgaverit, quamvis excommunicatus talis pœniteat, & paratus sit satisfacere parti læsæ, vel etiam satisfecerit, & juraverit de parendo mandatis Ecclesiæ *cap. Cùm desideres 15. h. t.* quæ, ut plura alia, utilius legentur apud Auth. Meth. quàm ut hîc sine necessitate referantur

antur, cùm vel nulla hodie, post Constant. Conci. talium jurium praxis sit, vel rara, vel ex dictis constent.

Sectio V.

De absolutione ab excommunicatione.

§. I.

Quinam possint absolvere ab excommunicatione majore, vel minore?

AB excommunicatione majore, sive à jure illa lata sit, sive ab homine generaliter, si expressè reservata non sit, potest non tantùm Episcopus, sed quilibet Parochus (saltè ex potestate juris delegata absolvere) *cap. Nuper 29. h. t.* cujus enim, ut ait Pontifex absolutionem sibi canonis author specialiter non reservavit, eo ipso concessisse videtur aliis. Si verò reservaverit ejus absolutionem sibi, vel alii, qui canonem fecit, vel qui in specie excommunicavit, nemo alius ab ea absolvere potest, nisi cui reservata est talis excommunicatio, vel hujus Superior, aut ab his delegatus, nisi articulus mortis urgeat, ubi cùm nulla sit reservatio, consequenter quilibet, qui à peccatis absolvere potest, poterit etiam ab excommunicatione, aut quavis alia censura absolvere.

Ab excommunicatione minore à jure lata absolvere potest quilibet, qui proprius Sacerdos, vel Parochus est talis excommunicati: & quamvis jurisdictionem fori externi non habeat, quæ tamen requiritur ad absolvendum ab excommunicatione, quia tamen jura illi hanc facultatem concedunt, rectè videtur ex delegatione juris hoc posse, ita ut absolvere talem ab excommunicatione minore excommunicatum possit proprius Sacerdos, quamvis etiam hic ipse minore excommunicatione ligatus, *cap. Duobus 56. h. t.* neque enim absolvendo recipit Sacramentum, cujus usu passivo per excommunicationem minorem privatus est.

§. II.

An ab excommunicatione lata ab Episcopo suffraganeo in suos subditos possit Archiepiscopus, seu Metropolitanus absolvere, sive ante appellationem, sive post illam?

QUòd possit Archiepiscopus hunc talem à suo suffraganeo excommunicatum absolvere, etiamsi ante appellationem fuerit excommunicatus, *Glossa finalis in cap. Per tuas 40. h. t.* docet, & quòd non teneatur illum remittere ad Episcopum excommunicatorem, nisi velit ipsi hoc deferre, prout nonnunquam dignitas Episcopalis exigat. Quòd si verò excommunicatio à suffraganeo lata evidenter justa esset propter delictum manifestum, Metropolitanus seu Archiepiscopus hunc talem absolvere non posset, sed remittere eum debet ad Suffraganeum, qui excommunicavit, pro absolutione impetranda, juxta *citatum cap. Per tuas*, nisi requisitus hic malitiosè absolutionem negaret; illud quidem, ita ut delicta in eo loco puniri appareat, ubi commissa fuerunt; hoc verò, ne malitia

litia alterius alteri pœnitenti noceat. Multa adhuc alia in hoc §. disputantur, de nulla, & injusta excommunicatione; quòd in illo casu nulla sit necessaria absolutio, ne ad cautelam quidem, in hoc autem casu sit necessaria absolutio, si agere velit excommunicatus &c. quæ apud Auth. ipsum rectius videbuntur, in casu ubi necessitas, aut utilitas scientiam illius requirit, videatur etiam *cap. Romana 5. h. t. in sexto.* & quæ §. 3. sequente apud Auth. Meth. disputantur.

§. IV.

Quâ formâ seu modo fieri debeat absolutio ab excommunicatione?

NUlla quidem certa verba præscripta sunt, quibus fieri debeat absolutio ab excommunicatione; quæ tamen ordinariè adhibeantur (saltem in foro externo) apud Theologos morales videre est, duplex tamen absolutio in tali (non quidem ut valida sit, sed ut sit licita) præmittenda est cautio, prima quidem per juramentum fit, de parendo mandatis Ecclesiæ, vel ipsius absolventis, quòd scilicet hujusmodi delictum com[illegible]tere imposterum non velit *cap.* 10. 11. 12. *h. t.* secunda est de satisfaciendo parti lædæ, sine qua satisfactione, aut saltem cautione (licitè saltem) absolvi non potest. Neque tamen, qui juravit se satisfacturum, si postmodum id non præstet, quamvis possit, in priorem excommunicationem ipso jure reincidit, cùm hoc in nullo jure expressum sit. Ut autem absolvatur aliquis validè, aut licitè, non requiritur quidem illius præsentia, cùm sicuti absens ligari potest censurâ, ita ab eadem absens possit absolvi, requiritur tamen, ut obtineatur absque vi, aut metu justè incusso (ita ut de jure Ecclesiastico nec valida sit, si vi aut metu injustè incusso (ita ut de jure Ecclesiastico nec valida sit, si vi aut gravi metu injustè incusso obtineatur *cap. unico de his, quæ vi metuve in 6.*) ne disciplina Ecclesiastica damnum aliquod patiatur, si contra illam vis, aut metus prævaleat: & quamvis sub conditione de præsenti, vel de præterito, valida, & licita sit absolutio ab excommunicatione, si fiat tamen sub conditione de futuro, pendet illius absolutionis effectus, donec conditio impleatur, ex voluntate scilicet Ecclesiæ statuentis hanc à conditione suspensionem; secus autem sit in Sacramentali absolutione à peccatis, ubi ex institutione Christi, à qua Sacramentum hoc dependet, nulla dari potest absolutionis in capaci subjecto suspensio.

Sunt alij adhuc duo modi, quibus subinde ab excommunicatione v. g. absolutio datur, ad cautelam scilicet, & ad reincidentiam: ptiori modo datur absolutio, si dubium, seu suspicio est, an aliquis censuram aliquam incurrerit, qualis absolutio non tantùm ordinariè præmittitur sacramentali peccatorum absolutioni, ad vitandam scilicet omnem irreverentiam, sed aliis etiam effectibus, quorum valor, per censuram v. g. impediri potest, prout ordinariè in rescriptis Romanis, in ordine ad electionem, collationem beneficii &c. fieri solet,

solet, *cap. Venerabili 25. h.t.* Ad reincidentiam fit absolutio, quando quis propter impedimentum v. g. legitimum ab inferiore, qui aliàs absolvendi licentiam non habet, absolvitur quidem, cùm eo tamen onere, ut cessante hoc impedimento temporali, se præsentet superiori, cui talis absolutio reservata est, sub pœna in eandem (moraliter) excommunicationem reincidendi, si se præsentaturus non sit *cap. eos qui 22. h.t. in 6.* ne detur occasio censuram Ecclesiasticam impunè contemnendi.

§. V.

Vtrùm is, qui duabus vel pluribus excommunicationibus ligatus est, si ab una absolvatur, censeatur etiam absolutus ab aliis?

REspondetur negativè, si ex pluribus diversis causis plures excommunicationes incurrit, & in petitione absolutionis, unius tantùm causæ meminit, tacendo alias, prout sumitur ex *cap cùm pro causa 27. h.t.* & si à pluribus Prælatis, quibus subjectus est, propter plures excessus excommunicatus fuit, non erit absolutus ab excommunicationibus suis v. g. si ab uno tantùm eorum Prælatorum absolvatur, sed ab aliis etiam absolvi debet, (nisi hi omnes uni eorum commissionem dedissent, suo etiam nomine absolvendi eum *cap. officij, 42. h.t.* cùm per hoc, quòd uni eorum propter delictum contra ipsum commissum satisfactum fuerit, non censeatur etiam aliis propter delicta in ipsos commissa, satisfactum.

§. VI.

De absolutione excommunicati decedentis in excommunicatione.

EXcommunicatum, quamvis multa signa pœnitentiæ ante mortem dederit, & coram Deo ab omnibus peccatis absolutus sit, coram Ecclesia tamen ligatum suâ adhuc censurâ posse manere etiam post mortem, clarè colligitur ex *cap. à nobis 28. h.t.* & hinc prout ex ipso cap. hoc patet, post mortem etiam absolutio (saltem indirectè) à censuris potest illi dari, & debet, si de ipsius viventis pœnitentiâ per evidentia signa constiterit, ut Ecclesiæ scilicet suffragiis, & sepulturâ Ecclesiasticâ gaudeat; & hæredes illius satisfacere pro anima illius debent de jure Canonico, etiamsi nihil ex delicto ad eos pervenerit, cùm enim vivens ille pœnituerit, & quantum in se fuerit, satisfecerit, aut satisfieri voluerit, consequenter voluntatem hanc exequi debent illi, ad quos bona defuncti hujus pervenerunt.

§. VII.

Quando excommunicatus habendus sit pro absoluto ab excommunicatione, vel non?

EX hoc solo capite, quòd quis à suo Episcopo excommunicatus ad Romanam curiam accesserit, non debet

haberi absolutus, etiamsi hoc asserat, nisi literas suæ absolutionis ostendat *cap. sicut 39. h. t.* cùm nunquam debeat præsumi absolutus, qui semel excommunicatus est, nisi absolutionem probet, ad Ecclesiasticam disciplinam conservandam: sed nec absolutus ab excommunicatione Papali censeri debet, quem datis ad eum literis, salutat postea Pontifex, aut cui benedictionem Apostolicam impertit *cap. si aliquando 41. h. t.* cùm hæc salutatio vel per ignorantiam, vel per negligentiam, vel per nimiam occupationem, aut subreptionem, ut ait Pontifex, contigisse potuerit. Si tamen scienter Pontifex cum excommunicato, verbo vel salute, vel alio quovis modo &c. communicet & exprimat, quòd per hæc eum pro absoluto habere velit, absolutus haberi debet, uti colligitur ex *Clement. si summus 4. h. t.* & ex pressa verba probant.

Sectio VI.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa excommunicationem aliásve censuras proponuntur & exponuntur.

Pleraque, quæ in pluribus hujus sectionis §§. quæruntur, vel alibi explicata jam fuerunt, vel intelligi satis poterunt ex alibi dictis. Videantur etiam *cap. 6. 12. & 14. h. t.* in 6.

Sectio VII.

De secunda censura Ecclesiastica nempe suspensione.

§. I.

Quid & quotuplex sit suspensio Ecclesiastica?

Suspensio propriè dicta, est censura, per quam persona Ecclesiastica privatur usu seu exercitio ordinis, officij, aut beneficij Ecclesiastici, quod ipsi competit ratione alicujus potestatis Ecclesiasticæ; dividitur communiter primò in totalem & partialem, illa suspendit simpliciter ab officio, beneficio, & ordine; hæc suspendit, vel ab ordine tantùm, ita ut prohibeatur omne exercitium, aut certum tantùm exercitium ordinis, vel à beneficio tantùm, simpliciter omni, aut à certo tantùm, aut à certâ parte beneficij, per quam prohibetur frui suis beneficiis suspensus, aut suo beneficio, aut parte illius beneficij; vel denique ab officio sive administratione, aut jurisdictione, per quam scilicet prohibetur officij, jurisdictionis, vel administrationis, quam habet, exercitium, quoad totum (quam aliqui suspensionem secundùm quid totalem dicunt, prout illæ etiam suspensiones dicuntur, quæ à toto beneficio, & ab omni ordine suspendunt) vel quoad partem, quæ propriè

propriè partialis suspensio dicitur. Dividitur secundò in perpetuam, quæ non tollitur nisi per absolutionem, & propriè censura dicitur, ac in temporalem, quæ fertur ad certum tempus, & elapso tempore tali cessat, ac potius pœnæ, quàm censuræ rationem habet: in eam, quæ à jure fertur, & in eam, quæ fertur ab homine &c. de qua divisione jam constat.

Patet autem ex modò dictis, confundendas non esse suspensiones has, cùm possit aliquis suspensus esse ab officio, qui tamen nec ab ordine, nec à beneficio suspensus est, & possit suspensus ab officio non tantùm in temporalibus adhuc administrare, sed facta etiam beneficij collatio, quamvis illicita sit, & irritanda, sit tamen valida, prout colligitur ex *cap. ult. de Cler. Excomm.* sicuti privandus est beneficij titulo, qui ob grave delictum perpetuò suspensus est, cùm beneficium detur propter officium.

§. II.

Quis possit censuram suspensionis ferre, & in quos, & ob quam causam, & quis ab illa possit absolvere?

OMnis, & solus ille, qui potest excommunicare, potest etiam suspendere, cùm una eademque potestas sit ad ferendam quamlibet censuram, ita tamen, ut etiam ad suspensionis censuram ferendam, si ob peccatum præteritum aut futurum feratur à judice, ad frangendam vel impediendam rei contumaciam, prævia monitio necessaria sit, ut dictum de excommunicatione.

Possunt autem hac censurâ suspensionis ligari, omnes & soli Clerici præter Papam, cùm hi soli capaces sint Ecclesiasticæ potestatis, & consequenter usu illius potestatis, vel simpliciter, vel quoad partem privari possint, non tantùm singuli, sed totum etiam Clericorum Capitulum, & probabiliter etiam Abbatissæ, cùm sint jurisdictionis spiritualis, saltem ex commissione, capaces: & quamvis Episcopi etiam suspendi possint; ex privilegio tamen sibi, ad cavenda multa Ecclesiæ incommoda, concesso, non comprehenduntur sub generali suspensionis à jure latæ sententia, nisi specialiter exprimantur *cap. quia periculosum 4. h. t. in 6.*

Non incurritur autem suspensio, sive censura ea propriè dicta sit, sive pœna tantùm, nisi ob propriam culpam, eámque mortalem, cùm tales pœnæ debeant esse commensuratæ culpis, & contumaciæ, nisi sit levis tantùm ad breve tempus, unius v. g. diei, vel ab uno tantùm actu, ab una v. g. Missæ celebratione &c. suspensio, quæ etiam propter levem culpam imponi potest.

Tollitur autem suspensio primò per lapsum temporis, ad quem illa ut pœna, ob delictum præteritum, imposita est, vel impletâ conditione, sub qua imposita est. Secundò tollitur suspensio, quæ propriè censura est ad fragendam contumaciam imposita, per absolutionem, si suspensus à contumacia cessaverit, quam impertiri potest quilibet, Episcopalem jurisdictionem aut privilegium habens, si non sit specialiter Sedi Apostolicæ

licæ reservata, & juxta *Trident. sess. 24. cap 6. de reform.* quilibet Episcopus, si ex delicto occulto orta sit.

§. III.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa suspensionem resolvuntur?

PRimò *ex cap. 1. h. t. in 6.* habetur, quòd graviter peccet, qui actum exercet, à quo suspensus est (si tamen materia gravis sit) & incurrat irregularitatem, si actum ordinis exerceat, à quo suspensus est, ut dictum supra. Secundò satis certum est, quòd actus ordinis, si quis ab ordine suspensus eos exerceat, sint validi, exceptis illis, qui ad sui valorem jurisdictionem requirunt, uti est Sacramentalis absolutio, cùm valorem illorum actuum impedire non possit Ecclesia, si requisita omnia, debito modo ponantur. Tertiò non est prohibita cum suspenso, etiam denuntiato, communicatio, cùm nullum jus habeatur talem communicationem prohibens, sicuti de vitandis excommunicatis denuntiatis habetur, nisi suspensum inducas ad agendum contra suspensionem, quod jus naturale, & divinum, cooperationem ad peccatum prohibens, prohibet. Quartò qui suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ (de qua suspensione, quæ non est propriè censura, & rectiùs interdictum, quàm suspensio diceretur, agit *capit. is. cui 20. h. t. in 6.*) privati sunt omni participatione divinorum in Ecclesia, ita ut talia exercere non possint in Ecclesia, quamvis pleraque possint extra Ecclesiam, & multa etiam possint in Ecclesia privatim peragere, tempore, quo celebrantur etiam divina transire possint per Ecclesiam. Quinti denique suspensus ab ordine, officio, vel jurisdictione in uno loco, utique ab exercitio, vel usu horum, à quibus suspensus est, ubique suspensus est, donec absolvatur, cùm censura quasi ubique comitetur.

SECTIO VIII.

De tertia Censura Ecclesiastica, nempe de interdicto.

§. I.

Quid & quotuplex sit interdictum.

INterdictum est Censura Ecclesiastica per quam prohibetur participatio eorum Sacramentorum, omnium divinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ, quatenus hæc omnia ad divinum cultum spectant; quæ ultima verba definitioni addi possunt, ut clariùs distinguatur interdictum ab aliis censuris, cùm interdictum privet his rebus sacris, quatenus sacræ sunt; excommunicatio verò illis privet, ut habent communicationis cum fidelibus rationem, suspensio verò his privet, quatenus sunt actus potestatis, aut ministerij Ecclesiastici. Dividitur autem interdictum primò in locale & perso-

nale

nale, locale est cùm immediatè ipse locus interdicto supponitur, ne functiones sacræ tempore interdicti prohibitæ in illo fiant: Personale interdictum est, quo immediatè ipsis personis prohibetur ne hæc talia agant, & functiones sacras, per interdictum prohibitas, nec hîc, nec alibi exerceant. Utrumque subdividi potest primò in generale, & speciale: generale est, quo interdicitur locus generalis, plura alia loca complectens, uti est Regnum v.g. Provincia, Civitas &c. Speciale est, quo locus unus particularis, una v.g. certa Ecclesia, aut persona certa particularis interdicitur, ita, ut quandò interdictum generale in Civitatem ponitur, neque inter Civitatem, neque in ipsis suburbiis liceat divina celebrare (ne vilipendatur interdictum) licèt in alijs Civitatis ejusdem Ecclesiis, si una tantùm particularis interdicta sit, divina celebrari possint; & quando interdictum generale in totam communitatem, prout fieri potest, fertur, innocentes etiam sub illo interdicto per accidens pati debeant, quatenus sunt pars, interdictæ communitatis &c. ne scilicet nervus Ecclesiasticæ disciplinæ facilè dissolvatur. Secundò subdividi utrumque potest, in totale, quod omnes effectus interdicti habet, & in partiale, quod non omnes effectus interdicti habet, sed certum tantùm aliquem, privationem v. g. divinorum, vel privationem sepulturæ sacræ &c.

§. II.

Quænam sub interdicto generaliter promulgato comprehendantur, vel non?

IN *cap. si sententia 16. h. t. in 6.* statuitur, ut si sententia alicujus interdicti in Clerum alicujus Ecclesiæ proferatur, non intelligatur interdictus populus, nec è converso, interdicto populo, Clerus interdictus censeatur (nisi illud in ea sententia sit expressum) quia appellatione popouli, non veniunt Clerici, cùm laici & clerici sint genera duo hominum diversæ professionis, ita ut ab uno ad alterum in odiosis non debeat fieri extensio: sicuti nec sub Clericorum, nec sub populi nomine, si hi interdicantur, religiosi veniunt, nisi aliunde colligatur aliud.

§. III.

Quænam observanda sint circa administrationem, & susceptionem Sacramentorum, quæ interdicti tempore est prohibita?

IN *cap. alma mater 24. h. t. in 6.* ad prævenda multa pericula, & incommoda, quæ facilè orirentur, si nulla Sacramenta administrari, aut nulla divina officicia celebrari possent interdicti tempore, statuit Bonifacius VIII. Pontifex. Primò ut interdicti tempore, omnes ad Sacramentum pœnitentiæ admittantur (ob pronitatem scilicet peccantium, & ad plures lapsus præcavendos) nisi sint excommunicati, vel per suam malitiam interdicti causam, aut coope-

rando auxilium dederint, quos sine cautione saltem datâ de satisfaciendo non vult admittere. Secundò statuit, quòd possint etiam interdicti tempore Missæ, & alia divina celebrari (ab illis scilicet, qui interdicti non sunt) singulis diebus, submissâ tamen voce, januis clausis, exclusis excommunicatis, & interdictis, & non pulsatis campanis &c. in festivitatibus verò Natalis Domini, Paschæ, & Pentecostes, ac Assumptione Beatæ Virginis, divina celebrari permisit solemniter, januis apertis, organis pulsatis, aliâ voce, exclusis quidem excommunicatis, non tamen interdictis, ob singularem dictarum solemnitatum reverentiam, ita tamen ut illi, propter quorum delictum interdictum latum fuit, alrari nullatenus appropinquent. Tertiò statuitur in *cap. quoniam 19. h.t. in 6.* quòd licitè (ob periculum moræ) etiam conferri possit tempore interdicti, solemniter Baptismus & Confirmatio, pueris & adultis, ac licitè confici suo tempore possit Chrysma & *in cap. responso 43. h.t.* asserit Innocentius III. quòd coram interdictis liceat Verbum Dei prædicare, & ad emendationem eos inducere, convocando etiam populum (saltem semel in hebdomade) ad Ecclesiam aliquam, si ita expedire videatur (quia prædicare non est actus sacri ordinis) modò nullum divinum officium coram eis celebretur. Quartò conceditur in *cap. quod in te 11. de pœnitenti. & Remiss.* usus Eucharistiæ per modum viatici (si probabile sit mortis periculum, sive sit tale periculum ratione infirmitatis, sive ex alia causa, deportando illud cum lumine, campanulâ, comitatu fidelium; sicuti enim interdicti tempore, non negat Ecclesia viaticum moribundis, ita nec cultum debitum SS. Eucharistiæ tollit. Quintò conceditur etiam in interdicto tam locali quàm personali matrimonium contrahere, etiam inter personas interdictas, quia prohibentur tantùm interdicti tempore, quæ sunt omninò spirituale, & actus ordinum, quale non est matrimonium, quod multùm participat de contractu merè naturali & politico, unde interdicti tempore potissimùm prohibitio sit circa Sacramentum extremæ unctionis, quod juxta *citat. cap. quoniam* non licet conferre moribundis (cùm non sit tanta illius necessitas) & circa Sacramenta ordinum, quæ nec ipsa interdicti tempore conferri possunt, nisi urgeat magna necessitas, in casu magnæ penuriæ legitimorum ministrorum Ecclesiæ, quamvis hæc ipsa nonnunquam & plura alia specialibus privilegijs concessa sint aliquibus de quibus specialia petenda consulenda.

§. IV.

Quæ observanda sint circa celebrationem divinorum officiorum, &c. in quatenus ea prohibita temporantur. Cti, vel concessa?

EX priore § jam patet, quatenus prohibita, vel concessa sit tempore interdicti divinorum officiorum celebratio, ac auditio, & quæ observanda sint, ita ut debeant etiam Missas, & divina officia, prout conceditur, celebrare beneficiati, si velint gaudere quotidianis distributionibus juxta *citat. cap. Alma h.* adjo-

adiicimus. Divinorum autem officiorum nomine, quæ tempore interdicti prohibita sunt, non tantùm intelligitur Missæ celebratio, publica oratio ab Ecclesia instituta, sed omnes etiam sacræ publicæ benedictiones, quæ nomine & authoritate Ecclesiæ à ministris Ecclesiæ fiunt.

§. V.

De privatione sepulturæ Ecclesiasticæ tempore interdicti?

EX *cap. quod inte* 11. §. *licet autem de pœnit. & remiss.* habemus, quòd interdicti localis generalis tempore prohibeantur fideles in loco sacro interdicto sepeliri, excepris illis personis Ecclesiasticis, quæ specialiter interdictæ non sunt, & tamen servaverunt locale interdictum, quibus conceditur, ut possint etiam interdicti talis tempore in loco sacro quidem, sed interdicto, sepeliri, sine pulsatione tamen campanarum, & absque alia solemnitate, nisi fiat sepultura in quatuor supra enumeratis festivitatibus, in quibus solemnitates permittuntur, quin imò omnes tam laici quàm clerici, qui specialiter interdicti non sunt, neque culpâ suâ causam interdicti dederunt, vel si personaliter interdicti sint, denuntiati tamen non fuerunt, nec impœnitentes mortui sunt, possunt in quocunque loco sacro, non interdicto, sepeliri, quamvis parochiani sint Ecclesiæ specialiter interdictæ, cùm in tali casu non sint interdictæ personæ secundùm se, sed tantùm respectu loci certi, in hoc verò casu non sint vitandi, aut communicatione fidelium excluſi.

§. VI.

De violatione interdicti, & pœnis jure decretis in violantes?

INterdictum personale violant Clerici personaliter interdicti, si actus proprios sui ordinis, à cujus exercitio interdicti sunt, exerceant, & uti dictum, incurrunt in tali casu irregularitatem, si interſint divinis, vel percipiant Sacramenta prohibita, si permittat alios personaliter interdictos divinis interesse, aut ea celebrare &c. Locale verò interdictum violant, si celebrent divina, non observatâ moderatione *cap. alma* si permittant alios divina celebrare in loco interdicto, cujus regimen illis commissum est &c. nisi specialia privilegia plus illis concedant.

De pœnis, quas incurrunt, laici etiam, qui vel ipsi violant interdictum, vel cogunt violare, & de pœnis quas incurrunt religiosi violantes interdictum, vide Clement. 1. 2. & 3. has enim pœnas circa hanc materiam rari usûs, multùm moderantur concessa variis, religiosis præsertim, privilegia.

§. VII.

De causis interdicti, & relaxatione ejusdem?

FErre potest interdictum in personas, aut locum sibi subjectum, qui excommunicare potest propter delictum grave, quod est totius communitatis, quæ

quæ interdicitur, vel Principis, aut Magistratûs, qui in tali loco aut temporalem, aut spiritualem jurisdictionem exercet, & suâ malitiâ totam communitatem inficit. *cap. non est 11. de sponsalibus cap si sententia 16. h. t. in 6. cap. sanè 11. de officio deleg.* Tollitur autem vel relaxatur interdictum, Primò quidem elapso tempore, ad quod positum est Interdictum, vel positâ conditione, quam urget interdictum, ita ut ab Episcopo relaxari illud prius non possit per dispensationem, nisi interdictum proveniret ex delicto occulto, vel quod non esset ad forum contentiosum reductum, vel non esset specialiter reservatum, vel plus alicui concessum esset, per speciale privilegium &c. vide *Auth. Method.* hoc §

§. VIII.

Proponuntur extravagantes constitutiones hujus tituli?

VIdeat harum expositiones, qui earum notitiam, parùm necessariam, habere cupit apud *Auth. Method.* hoc §.

§. IX.

De cessatione à divinis, quid & quotuplex sit, & quomodo differat ab interdicto?

CEssatio à divinis, est Ecclesiasticæ prohibitio, ob quam Clerici cessare debent, in certo loco à celebratione divinorum officiorum, & Sacramentorum administratione, nisi in quantum necessitas postulat. Duplex autem est hæc cessatio, generalis alia, alia particularis, eâ prope ratione, quâ de interdicto locuti fuimus. Differt tamen à interdicto locali, Primò quòd cessatio hæc nec pœna sit propriè dicta, nec sensura, sed nuda prohibitio in signum gravissimi doloris, ex iniquâ divini honoris læsione posita. Secundò quòd cessatio nullam in specie personam afficit, sicuti interdictum, quod respectu eorum, qui caulam interdicto locali dederunt, interdictum personale dicitur. Tertiò quòd violans cessationem, graviter quidem peccet, non incurrat tamen irregularitatem, sicuti incurrit, qui violat interdicti censuram. Quartò quòd privilegia concessa circa interdictum excusti non debeant ad cessationem à divinis, cùm à diversis ad diversa non fiat illatio; & quintò denique quòd tempore cessationis à divinis, concessa tamen maneat omnibus sepultura sacra, modò hæc fiat sine officiis funebribus, quæ cessationis tempore prohibita sunt: qui autem interdictum in locum aliquem ponere possunt, possunt etiam, ob delictum tamen gravissimum, cessationem à divinis ponere, ita ut violantes talem cessationem ipso facto sint excommunicati, juxta *Clement. 1. §, in cessationibus verò generalibus h. t.*

Quæ

QUæ in sequentibus duobus titulis, tam antiquis, quàm in 6. habentur de Verb. signif. & de reg. Juris, omisit Author Method. explicare, eò quòd putaret, hæc omnia cùm ex Corpore Juris desumpta essent, ex variis titulis & cap. in variis Decretalium libris explicatis, satis intelligi posse, vel certè ea, quæ in sequente tit. de V. S. dicuntur, & explicantur, rectissimè peti posse ex variis juris Lexicis & vocabulariis, quo etiam nos lectorem remittimus. Quæ verò in ultimo tit. de reg. juris, tam in antiquis, quàm in 6. habentur, placuit hîc breviter annectere, ut regulæ illæ, quæ plurium sæpe jurium summam continent, ab illis, qui Corpus juris Canonici non habent, hæc tamen succincta SS. Canonum doctrina non displicet, non ignorentur, (non quidem quasi omnes regulæ juris sint afferendæ, quæ toto Corpore juris sparsæ innumeræ propè sunt, sed quòd potiores sint afferendæ, prout sub hoc titulo continentur) & simul ex Glossa ostendere, unde regula talis desumpta sit, & petenda fusior illius explicatio Sit ergo

TITVLVS XLI.

DE REGULIS JURIS.

REgula Iuris rectè describitur, quòd sit brevis jurium narratio, ex variis juribus sæpe desumpta, complectens plures casus, in quibus eadem ratio, convenientia identitatis, aut paritatis, &c. repetitur, ita tamen, ut si in aliquo vitietur (quoad identitatem scilicet, convenientiam, aut paritatem, vel si in jure, quoad aliquem casum expressè statutum fuit aliquid contrarium tali regulæ) talis regula pro tali casu nihil probet; & hinc nulla etiam juris regula sine exceptione universaliter probat, & pleræq; in multis sæpe fallunt, uti videre licet apud Glossã, & passim apud AA. Sunt autem juris regulæ aliæ in antiquis, aliæ in 6. De illis sit.

SECTIO I.

De regulis Iuris in antiquis.

PRima est: *Omnis res per quascunque causas nascitur, & per easdem dissolvitur.*

Desumpta dicitur hæc regula ex S. Chrysost. in *cap. 52. operis imperfecti in Matth.* Locum vel maximè habet in contractibus & talibus obligationibus merè temporalibus, quæ ex positiva tantùm humani juris constitutione vim suam habent. Fallit tamen in matrimonio ex jure divino indissolubili, & in aliis pluribus. &c.

II. *Estote misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est, nolite judicare, & non judicabimini.*

Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, ait Beda *lib. 2. in Lucam, cap. 34.* nisi, ut ea facta, circa quæ dubium est, quo animo facta sint, in meliorem partem interpretemur; quod enim scriptum est, ex operibus cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietates, de quibus nobis permittitur judicare.

III. *Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.*

Ita ut hæc regula ex Beda vel S. Hyeronimo desumpta, aliud non dicat, quàm quòd propter scandalum prætermittendum sit quidem omne, quod prætermitti potest, modò salva maneat triplex veritas; bonæ vitæ scilicet veritas, quæ ad quemlibet pertinet; veritas justitiæ, quæ ad judicem spectat; ac veritas disciplinæ, quæ ad Prælatum pertinet: rectiùs tamen advertunt alii, in his etiam scandalum nonnunquam permitti posse, si nihil patiatur hæc triplex veritas, in quantum est de necessitate salutis, ita ut in rebus consilii tantùm, aut majoris perfectionis, &c. suas exceptiones hæc regula patiatur.

IV. *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.*

Intelli ge, si tantùm illicita talia sint, ex lege positiva, sive divina illa sit, sive humana tantùm; nam ut ait Vener. Beda, ex quo hæc etiam regula desumpta est; & Sabbatum custoditi præceptum est, (jure divino positivo) Machabæi tamen sine culpa sua in Sabbatho pugnabant; sic etiam hodie, si quis jejunium fregerit (quod jure Ecclesiastico positivo præceptum est) ægrotus, reus voti (vel præcepti transgressi) non habebitur, si enim ex lege divina naturali illicita sint, & prohibita, quia mala sunt, prout est hæresis, adulterium, &c. nullo casu licita fieri possunt.

V. *Quod latenter, aut per vim, aut aliàs illicitè introductum est, nullâ debet stabilitate subsistere.*

Ita Gregorius VII. tùm quòd suspecta sint de malo, quæ clam & latenter fiunt, tum quòd per vim, & metum gravem facta, vel ipso jure nulla sint, vel revocari debant, juxta *Tit. 40. Lib. 1. Decret. De his, quæ vi metúsve causâ &c.*

VI. *In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.*

Per tormenta scilicet veritatem inquirendo, quod hac regulâ prohibitum voluit Gregorius VII. cùm tormenta, sive tortura adhiberi non debeant ad rei citatis indagationem, nisi in subsidium, quòd aliter veritas adhiberi non possit, & quòd semiplena probatio præcesserit. De qua re videantur, qui de judiciis criminal. agunt.

VII. *Quidquid in sacratis Dei rebus, & Episcopis injustè agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, & à quoquam violari non debent.*

Ut

Ut adeò duæ ſpecies ſacrilegii habeantur, juxta Stephanum I. Pontificem, qui hanc regulam poſuit, una ſcilicet in rebus Deo ſacratis, altera in perſonis Deo conſecratis, quibus exhibita irreverentia ſacrilegium dici poteſt.

VIII. *Qui ex timore facit præceptum, aliter facit, quàm debeat, & ideo jam non facit.*

Intelligendo ſcilicet regulam hanc à Sancto Auguſtino traditam de timore ſervili, qui facit, quod præceptum eſt, non amore juſtitiæ, quam poſitivè excludit, ſed timore tantùm pœnæ, à qua ſola hîc & nunc movetur.

IX. *Defleat peccator, quia offendens in uno, factus eſt omnium reus.*

Non quidem, quaſi in quovis peccato contineretur omnium peccatorum malitia, quatenus peccatum converſio eſt ad creaturam, ſed quòd ratione averſionis à Deo eundem ſubſtantialiter reatum incurrat per unum peccatum commiſſum peccator, quod incurrit de omnibus reus (quoad ſubſtantiam ſcilicet, non autem quoad intenſionem) reatum ſcilicet pœnæ æternæ.

X. *Non enim poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oves comedit, & paſtor neſcit.*

Ita loquitur Gregorius in *regiſt. l. 2. Epiſt. 52. cap. 91.* neque enim excuſat ignorantia, ut ait Panormitanus in hanc regulam, quando quis tenetur diligenter ſatagare, cuſtodire, & præcavere.

XI. *Indignum eſt, & à Romana Eccleſiæ conſuetudine alienum, ut pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur.*

Quod enim ſtrictè dictum homagium eſt, prout de eo loquitur hæc regula, magis ex conſuetudine Eccleſiæ, quàm ex ſcripto jure deſumpta, in temporalibus tantùm locum habet; ac illum, qui homagium alteri præſtat, ejus vaſallum facit, ad temporalia obſequia præſtanda, nonnunquam obligatum, qualia obſequia pro ſpiritualibus præſtare, Simoniacum eſſet; & hinc multa differentia eſt inter juramentum fidelitatis, ac obedientiæ, quod his Epiſcopis v.g. & Prælatis, tanquam Patribus, præſtant Clerici.

Sectio II.

De Regulis Iuris in Sexto.

I. *Beneficium Eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine Canonica inſtitutione obtineri.*

In titulum ſcilicet, quin per Canonicam electionem, poſtulationem, collationem, præſentationem, propriè dictam inſtitutionem, aut aliam legitimam proviſionem, eum acquiſiverit, niſi triennalis, bonæ fidei, quieta, pacifica, ac continuata poſſeſſio per regulam Cancellariæ juvet aliquam, ubi Pontifex penitus tollit, & extingnit lites ſuper talibus beneficiis taliter poſſeſſis poſt triennium motas, ſi non fuerit eorum acquiſitio Simoniaca, vel intruſi non fuerint beneficiati. Videantur *Tit. De poſtulatione Prælat. De electione. De prabendis, & dignit. De inſtitutio. De conceſſione prabend. &c.*

II. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.*

Ita ut ille, qui conscientiam certam habet, rem illam, quam possidet, & sibi præscribere vult, alienam esse, nec longissimi temporis præscriptione juvetur, contrariam legem Civilem corrigente jure Canonico, ob animæ periculum, videatur *Titulus De præscript. in utroque jure.*

III. *Sine possessione præscriptio non procedit.*

Sine possessione, vel quasi possessione, juris scilicet, à jure adminiculum habente (ita ut præscribens sit capax possessionis, quomodo capax non est Laicus, jura spiritualia possidendi) civiliter non interrupta, per se, vel per alios suo nomine possidentes, debito tempore continuata. Videantur jura pro priore regula citata, ex quibus tam prior, quàm hæc regula desumpta fuit.

IV. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.*

Verba sunt S. August. *causa 14. quæst. 6. can.* 1. relata: quæ regula non tantùm de remissione peccati quoad Deum intelligi debet, quòd ea scilicet non fiat, nisi restituatur ablatum, si restituendi facultatem quis habeat, vel nisi serium propositum habeat, de re tali restituenda, ubi poterit, nisi restitutio remissa fuerit; neque tantùm intelligi debet de furto, aut violenta ablatione, sed de quovis damno injustè dato, & quod potissimum hujus loci est, de vitio etiam reali, quo afficitur res furto ablata, ita ut res tales furto ablatæ præscribi non possint, nisi per restitutionem domino factam, vitium fuerit purgatum. Videatur etiam *cap. Cùm tu.* 5. *de usuris*, & *cap. Quamquam. 2. eodem in 6.*

V. *Peccati venia non datur, nisi correcto.*

Sumitur hæc regula ex *can.* 2. *Gelasii Pontificis caus. 24. q. 2.* & intelligitur de venia culpæ, & æternæ pœnæ; quòd hæc scilicet non concedatur, nisi correcto; non autem de pœna temporali tantùm, quòd hujus scilicet venia non detur, nisi correcto, cùm sæpius venia temporalis talis pœnæ in hac vita subeundæ, etiam non correcto (ad scandalum vitandum, aut ex alia causa) concedatur.

VI. *Nemo potest ad impossibile obligari.*

Sive juris, sive facti, sive naturæ impossibilitate, impossibile sit, ita ut talium promissio, nullam secum trahat obligationem, etiamsi juramentum illi accesserit, cùm illud quod nec est, nec esse potest, dari aut fieri non possit, ad quod tamen tendit obligatio: videatur *l. impossibilium 185. ff. de reg. juris*, & *l. inter stipulantem* §. *Sacram 183. ff. de verbor. obl.*

VII. *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.*

Privilegium scilicet, quod immediatè personæ concessum est, & cujus proxima causa est persona: sumitur autem hæc regula ex *cap. 2. de auth. & usu palli*, ubi respondet Pontifex, non debere Archiepiscopum successori suo, aut alteri Metropolitano suum à Pontifice sibi concessum

cessam pallium commodare aut relinquere, sed cum eo esse sepeliendum, cùm pallium (velut personale privilegium) à persona in personam non transeat: & ex multis legibus Civilis juris, ubi hæres mariti, patris, militis, patroni, &c. non gaudet ijsdem privilegiis, quibus pater, patronus, miles, aut maritus, &c. gaudet; quod idem sæpe statuitur circa rescripta personalia, circa personalia pacta, personales transactiones, &c. quæ saltem cum personis extinguuntur, licèt etiam alia quædam dicantur in *Tit. De privileg. rescriptis. De pactis. De transact.* &c.

VIII. *Semel malus, semper præsumitur malus.*

Præsumptionibus niti hanc regulam, patet, quæ cùm sæpe fallant, & veritati cedant præsumptiones, sæpe etiam in foro externo fallitur, qui temerè in quolibet casu hac regulâ utitur: desumpta est hæc tamen regula ex *cauſ. 22. q. 5. can. Parvuli.* 14. & pluribus aliis juribus, ubi non admittitur in testem, qui semel falsum deponendo pejeravit.

IX. *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.*

Prout habetur, & dicitur in *cap. Cùm quis 23. de sentent. Excommun. in 6.* ubi dicitur ille, excommunicationem canonis non incurrere, qui percussionem Clerici sui inimici, ab alio, non tamen nomine illius factam, postmodum multùm laudavit, in illa sibi complacuit, & eam probavit, cùm non possim, ut ait Pontifex, ratum (propriè loquendo) habere id, quod meo nomine gestum non est, & jura, quæ contraria afferuntur, non tam de ratihabitione, quàm de nova concessione, vel novo consensu intelligi debent.

X. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato æquiparari, non est dubium.*

Si, quod ratum habeo, nomine meo gestum est, ut ne videatur hæc regula priori contradicere; ut taceam alias, quas multas patitur exceptiones; & hinc inde in variis juribus videri possunt, ex quibus habetur, quòd potissimum locum hæc regula habeat, in materia judiciorum *cap. ult. de jure jurand. in 6. & l. licet 56. ff. de judiciis.* ubi per procuratorem agitur, & in maleficiis, quæ per alium fieri possunt, *cap. Cùm quis. 23. de sentent. excommun. in 6.* in materia contractuum &c.

XI. *Cùm sint partium jura obscura, reo favendum est potius, quàm actori.*

In decisione scilicet causæ (quia in principio litis favetur actori, cui conceditur verba ambigua in suo libello posita interpretari) juxta *cap. Inter dilectos 6. de fide instrument. ad finem, &c.* nisi actor foveat favorabilem causam matrimonii, libertatis, testamenti, dotis, &c. ubi favendum est actori, juxta *can. Si quis accepit. 3. cauſ. 33. q. 1. & cap. Ex literis. 3. de probation.*

XII. *In judiciis non est acceptio personarum habenda.*

Sive coram judice ordinario, sive coram delegato litigetur, ita ut personæ in dignitate, vel officio constitutæ,

amico vel inimico &c. favore personæ non debeat deferre judex à justitia recedendo, vel saltem à modo procedendi *in judicio cap. novit. 13. de judiciis. & cap. statutum* 11. §. *insuper de rescript. in 6.* in aliis tamen, uti in assurgendo, sedendo &c. & pœnis etiam imponendis, sæpius & rectè defertur dignitati & personæ *cap. ult. de transact. & argum. cap. cum quidam 12. de jurejurand. can. non oportet 15. dist. 93.*

XIII. *Ignorantia facti, non juris excusat.*

Sic juxta glossam in hanc regulam ex *can. si sacerdotes caus. 16. q. 3.* habetur, sacerdotibus successoribus in monasterio S. Cypriani &c. concedi posse, quòd possint Ecclesiam suo monasterio donatam, à Laico, sine Episcopi authoritate, & consensu Capituli præscribere, cùm tamen Prælatus, qui donationem talem accepit, præscribere non possit, eò quòd hic juris ignorantiam habuerit, requirente scilicet jure, ut legitima sit Ecclesiæ alicujus donatio à Laico facta, authoritatem Episcopi, & consensum Capituli; successores verò in facto tantùm erraverint, scientes, nullam esse donationem talem à Laico factam, si sine consensu Episcopi, & Capituli fiat, rati tamen, eum intervenisse, prout ex pluribus, etiam aliis titulis patet, ex quibus hæc regula desumpta est; Consule Glossam, si plura velis.

XIV. *Cùm quis in jus alterius succedit, justam ignorantiæ causam censetur habere.*

Si cùm ipso successore agatur, non autem si ipse agat, cùm ille, qui ad judicium provocat, certus debeat esse de facto suo; & ideò deliberatoriæ dantur reo, non autem actori: intelligi tamen debet hæc regula de ignorantia facti, prout colligitur ex variis junbus, ex quibus hæc regula desumpta est. *can. si sacerdotes. 10. caus. 16. q. 3. cap. una 11. de jure Patronatus.*

XV. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.*

Juxta *cap. tua 25. de decimis*, ubi decimæ novalium non accrescunt laicis habentibus decimas in feudum; & juxta plura alia, ubi odiosa restringuntur; ac juxta *cap. licet 11. de privileg.* in 6. ubi privilegium favorabile, de celebrando, vel audiendo Missam, interdicti tempore, certæ & singulari cuidam personæ concessum, ad ejus etiam familiares domesticos extenditur &c.

XVI. *Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.*

Latè sumendo beneficii nomen pro privilegio scilicet, & quidem reali, ne regula hæc contradicere videatur regulæ septimæ, prout & jura indicant, ex quibus hæc regula desumpta est, *cap. sed si cui 36. de prabend. in 6.* ubi gratia de conferendis beneficiis alicui concessa, non dicitur expirare, morte concedentis. Quando autem dicitur mansurum hoc privilegium, intelligitur hoc, etiamsi causa finalis concessionis cesset, modò remaneant aliquæ reliquiæ, & non aliunde ex delicto v. g. aut propter abusum, vel enorme præjudicium ablatum sit privilegium.

XVII.

XVII. *Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum.*

Sic vidua prohiberi non potest, quò minus intra annum luctus post mortem sui mariti, ad secunda vota transire possit, quia à sacris Canonibus, & ab Apostolo hoc illi indulgetur, quidquid contradicat jus civile; sic Clericus ad Ecclesiam parochialem promotus, urgeri non potest promoveri ad sacerdotium, cùm à jure sit annus illi concessus, intra quem ordinari debeat *cap. licet Canon. 14. de electione in 6.* sic aliæ inducie sæpius à jure concessæ ad appellandum, ad deliberandum abbreviari non possunt ab homine (nisi gravis causa urgeat) cùm sint à jure concessæ & indultæ; in multis tamen etiam ista regula cessat, & locum non habet.

XVIII. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*

Quod à principio scilicet nullum est ipso jure, tractu solo temporis non convalescit; secus autem si non esset nullum, sed tantum annullandum, uti colligitur ex *cap. bonæ. 4. de postulat. Prælat. & ex cap. quod sicut 28. de electione &c.* sicuti enim tempus solum nec inducendæ obligationis, nec tollendæ modus est, sic nec reparandæ, sed consensu subsequente opus est, interdum tacito, interdum expresso, si causa impedimenti sublata fuerit *cap. 1. de desponſ. impub. in 6. & Can. Principatus 25. caus. 1. & q. 1. &c.*

XIX. *Non est sine culpa qui rei, quæ ad eũ non pertinet, se immiscet.*

Sic Clericus, aut Monachus, ostendendo fortitudinem suam, aut dexteritatem) projiciendo v.g. in ludo cùm sæcularibus lapides, vel sagittas emittendo ad scopum, aut chirurgiam exercendo) casu occidens aliquem, fit irregularis, quia immiscuit se actui, statui suo non convenienti *can. Clerico. 37. dist. 50. cap. continebatur 8. de homicidio, & cap. Tuanos 19. eodem &c.*

XX. *Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.*

Etiam contrariis, uti patet ex *cap. auditis. 15. de præscript.* ubi duabus exceptionibus, contra actorem Episcopum, reus utitur, quòd sit exemptus à jurisdictione ordinarij, & tanto tempore jus Episcopale possederit, ut legitimè præscripserit contra ordinarium (si autem exemptus est, ex speciali Summæ Sedis privilegio, nulla est prætensa præscriptio) *& ex l. Interpositas Cod. de transact.* ubi replicans transactionem prætensam nullam fuisse asserit, tum quòd metu fuerit extorta, tum quòd ille, cum quo facta fuit transactio, servus transigentis fuerit &c. nisi jura expresè pluritatem talem prohibeant.

XXI. *Quod semel placuit, ampliùs displicere non potest.*

In judicio scilicet *cap. 1. De judiciis.* in casu matrimoniali, *can. horrendus caus. 32. q. 5.* in juramentis, *cap. Quemadmodum 25. de jurejurand.* in electionibus *cap. Nulli. 8. de elect. in 6. &c.* Fallit tamen hæc regula in pluribus casibus, præsertim, si nova causa supervenerit

nerit, vel ad notitiam pervenerit, prout pluribus Gloſſa in hanc regulam oſtendit.

XXII. *Non debet aliquis alterius odio prægravari.*

Per *can. Si habes. 1. cauſ. 24. q. 3.* ubi negatur, quòd filius excommunicari debeat, ſi pater delictum admiſit excommunicatione dignum; & per *cap. Si compromiſſarius 37. de elect. in 6.* ubi Canonici, qui in arbitros certos compromiſerunt, non privantur tamen jure eligendi, ſi arbitri poſtmodum indignum eligant, &c. quamvis in delictis quibuſdam ob delictum v. g. patris etiam filii dignitatibus excidant, quod ipſum in pluribus etiam caſibus in jure exprimitur.

XXIII. *Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt puniendus aliquis.*

Eſt virtualiter duplex regula, primò, quòd non debeat aliquis puniri ſine culpa, ſecundò, quòd poſſit quis puniri ſine culpa etiam, ſi cauſa ſubſit. Pro prima regulæ parte facit *canon. Satis perverſum 7. diſt. 56. & cap. Cognoſcentes 2. de conſtit.* & plura alia jura. Pro ſecunda parte regulæ, ſive exceptione facit *can. Secnjus 11. diſt. 34. cap. Tua. 4. de Cler. agrot.*

XXIV. *Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere neceſſe.*

Ergò, qui in caſu aliquo non habet neceſſe parere, eò quòd ad officium illius tale quid non pertinet, doli reus eſſe poteſt, prout videtur de illo Laico dicendum, quem excommunicationem incurriſſe dicit Pontifex in *cap. Vniverſitatis 24. de ſentent. excom.* quamvis ex mandato Abbatis monachum verberaverit. In caſibus tamen, ubi parere neceſſe eſt, regulam probat *can. Miles. 12. cauſ. 23. q. 5. cap. Cum voluntate 54. §. Si qui verò. de ſent. excomm.*

XXV. *Mora ſua cuilibet eſt nociva.*

Ut autem quis dicatur moroſus, debet ſcire, quòd debeat, vel ſaltem ab homine, aut die interpellatus fuiſſe, & ſolvendi poſſibilitatem habuiſſe *L. Quidam 5 ff. De rebus creditis.* & tunc tenetur moroſus debitor de caſu etiam fortuito, quamvis, ut probabilis ſententia aſſerit, eodem modo res apud dominum periſtura fuiſſet. Videatur *can. Decima. 16. cauſ. 16. q. 1. cap. unic. De commodato. &c.*

XXVI. *Ea, quæ fiunt à Iudice, ſi ad eius non ſpectet officium, viribus non ſubſiſtunt.*

Quamvis bonum ſit, id quod facit Iudex, ſi tamen ad hujus officium non ſpectet, viribus non ſubſiſtit, prout colligitur ex *can. Bene quidem 1. diſt. 96.* bonum enim eſt ſtatuere, quòd res Eccleſiæ alienari non poſſint, & alia plura, quæ in illo can. recenſentur, Laicorum tamen etiam Imperatorum, ſuperbitoribus ſtatuta nihil valebant, quia ad eorum officium hæc ſtatuere non pertinebat. Cæterùm regula illa locum non habet in ſpiritualibus, quæ potius ex poteſtate ordinis dependent, quàm jurisdictionis, ſic quamvis Epiſcopus Clericum alienum validè ordinare Sacerdotem poſſit, non poteſt tamen hoc inferior Epiſcopo, cùm ordinans

ordines Sacerdotales conferre, non tam ex officio jurisdictionis, quàm ex Ordine dependeat. Vide quæ dicuntur *can. Quorum vices 6. dist. 68. cap. Indulgentia 3. de pœnit. & remiss. in 6.*

XXVII. *Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.*

Ita ut hæc duo copulativè requirantur, non tantùm disjunctivè, & si cedere jure suo possit, qui consensit, quamvis per dolum malum circumventus fuerit ad consentiendum, prout pluribus explicant Theologi. Vide etiam *can. Si fœmina 5. caus. 29. q. 2. &c.*

XXVIII. *Quæ à jure communi exorbitant, ad consequentiam non sunt trahenda.*

Et hinc quamvis Laicis per Ecclesiam concessum sit, ut sint capaces juris spiritualis, patronatûs scilicet, quo facilius ad fundandas, dotandas, & ædificandas Ecclesias inducantur, hoc tamen privilegium à jure communi exorbitans, extendendum non est, ut possint etiam judicare de jure patronatûs *cap. Quanto 3. de judiciis.* & quæ passim in jure civili beneficium conceditur fidei jubendi obligatio, fallit in muliere, juxta *leg. 1. ad Velleianum, &c.* & quæ singulariter uni conceduntur, ad alios, quamvis ejusdem dignitatis, extendi non debent *can. Hinc est etiam 39. caus. 19. q. 1.*

XXIX. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.*

Ita tamen, ut alia sint, quæ omnes tangunt quidem, ut unius tamen Universitatis membra sunt, & ut Collegium est: alia verò sint, quæ omnes tangunt, ut singulares personæ sunt, & ut singuli: in priore casu requiritur, ut singuli illius communitatis consentiant ad decidendum aliquid, sed sufficit, ut major pars communitatis consentiat. In posteriore verò casu omnes & singuli consentire debent. De illo casu loquuntur jura in *tit. de his, quæ fiunt à majore parte Capit.* & plura alia jura. De posteriore casu loquitur *c. Cùm omnes 6. de constit.* regulariter in talibus casibus, qui plures, uti singulos concernunt, observandum: quamvis sæpius etiam fallat, uti videre est in casu, quo plures arbitri ad unam rem decidendam electi fuerunt, ubi sufficit ad lites abbreviandas majoris partis consensus; in præsentando à pluribus personis, ad Ecclesiam vacantem, quo in casu admittitur præsentatio, quæ à majore patronorum parte facta est, ut ne longiori tempore cum periculo vacent Ecclesiæ.

XXX. *In obscuris minimum est sequendum.*

Non quidem quasi statim, quòd minimum est, attendere debeamus, sed quod verisimilius est, & plerumque fieri consuevit, ita ut primò inspiciamus, quod expressè agitur, vel quod tacitè ratione rei, personæ, vel consuetudinis; & si ex his nihil sciri possit, inspiciamus id, quod minimum est, *cap. ex parte 18. de censibus* attendenda tamen etiam nonnunquam est juxta alia jura mediocritas, uti colligitur *ex can. hoc jus 2. caus. 10. q. 2. & cap. 1. de officio Custod.*

XXXI. *Eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet.*

Quamvis nonnunquam fieri possit, ut ei, qui scit, fieri aliquid, denuntiari debeat, quod fit, non ut sciat, sed ob alios fines, prout fit in casu evictionis, in casu citationis ad electionem, in casu, quo judicis, quà talis, officium imploratur, ad cautelam &c. pro regula tamen faciunt *can: ult. dist. undeci. verb. sæpe dilectionem tuam cap. si duobus 7. de appellat. L. 1. ff. de action. Empt. & vend.*

XXXII. *Non licet actori, quod reo licitum non existit.*

Sunt enim Rei favorabiliores, quàm actores, & ob hoc, quod actori licet, multò magis reo licet, non tamen contra *cap. prudentiam 2. de mut. petit. authen. offeratur Canonizata caus. 3. q. 3.*

XXXIII. *Mutare consilium quis non potest, in alterius detrimentum.*

Quando scilicet ex mutatione voluntatis, vel placiti alteri impedimentum, vel detrimentum affertur. *can. dilectissimi. 2. caus. 8. q. 2. cap. publicato 58. de elect. &c.* si tamen ex mutatione tali nullum alteri præjudicium fiat, conceditur illa, sicut & in pluribus aliis casibus.

XXXIV. *Generi per speciem derogatur.*

Hujus regulæ exempla quidem habemus *ex cap. studuisti 2. de offi. legat. ex can. ult. dist. 93.* in privilegiis tamen sæpe hæc regula fallit, ubi sæpe speciale contra generale non obtinet, nisi mentio fiat generalis privilegii cum hujus derogatione; & quamvis negari non possit, locum hanc regulam potissimum habere in rescriptis, sive primum sit generale, & secundum speciale, sive contrarium fuerit factum, fallit tamen etiam nonnunquam in his ipsis rescriptis, vel quòd de jure expressa mentio rescripti deterius requiratur, vel quòd virtute generalis potestatis in rescripto communicatæ jam processum sit ad dispensandum, antequam literas meas speciales presentaverim, & cæperim illis uti, vide *cap. Postoralis 14. de rescriptis. & Glossam ibi. ex tua 9. de filius presbyt.* & bene advertas, quæ sub generali nomine veniant.

XXXV. *Plus semper in se continet, quod est minus.*

Plus quantitatis scilicet (quod enim plus est, utique tanti est) non tamen quòd plus qualitate includat etiam illud, quod minus est qualitate. Sumitur autem hæc regula *ex can. si quis dederit 41. caus. 24. q. 1. cap. 1. de arbitris & § actus. Inst. de servit.* quæ autem contra hanc regulam opponuntur, plerumque se aliter habent, vi formæ mandati, quod certum quid præscribens, accuratè servandum est.

XXXVI. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

Quoad damnum sui scilicet, non autem quoad commodum, & ut in tantum teneatur, qui dolo desiit possidere, in quantum possidens: non tamen tenetur taliter, cùm contra possidentem detur actio directa, contra eum tamen qui dolo desiit possidere, tantùm utilis *L. electio §. ult. ff. de noxa &c.* Quæ tamen actiones cùm in substantia non differant, *L. actio 47. ff. de negot. gest.* ideò in effectu habetur pro possidente, qui dolo desiit possidere, ut regula dicit.

cit. vide *cap. Ecclesia S. Maria 3. ut lite pendente &c.*

XXXVII. *Utile non debet per inutile vitiari*

Prout probatur ex *can. si quis de servis. 57. caus. 12. q. 2.* ubi manumissio servi bene meriti approbatur, revocatur autem id, quòd manumisso tali ultra manumittens dedit *ex cap. dilectus 19. de præbend. & digni.* ubi factum legati in uno approbatur, & confirmatur, non autem in alio: & ex pluribus aliis jutibus apud Glossam relatis, intelligi tamen hæc regula non debet universaliter, cùm in multis casibus à Glossa relatis fallat, sed quòd regulariter utile per inutile non vitietur, si tamen à se invicem utile & inutile separari possint, & jura speciale quid circa casum aliquem non præscribant, quod sit contra hanc regulam, prout pluribus ostendit Glossa.

XXXVIII. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.*

Et hinc, qui dicit Decretales epistolas non esse authenticas, nullam pro se utiliter allegabit, *can. si Romanorum 1. dist. 19.* & qui impugnat compositionem, beneficium ex ea non consequitur *cap. olim 30. de censibus* (si tamen in impugnando perseveravit) & qui impugnat testamentum tanquàm inofficiosum ex hoc nec rem legatam habebit, si succubuit, *l. Papinianus 8. ff. de inofficos. Testam.* quam tamen regulam sanè intelligendam monet Glossa, ob multa in contrarium.

XXXIX. *Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.*

Sic cui prohibita Ecclesiæ communio, in qua est stipendiatus, propter contumaciam, aut delictum suum, prohibita censentur etiam stipendia ordinaria, illius Ecclesiæ; *cap. Pastoralis de appellat.* & qui suspensus ab officio, in consequentiam à beneficio suspensus videtur. *can. eos 18 dist. 81.*

XL. *Pluralis locutio, duorum numero est contenta.*

Sunt tamen plures casus, à Glossa in hanc regulam enumerati, in quibus plures, quàm duo, sub plurali locutione veniunt; regulam tamen etiam illi casus probant, in quibus jura duos intelligi putant sub plurali numero, prout habetur in *cap. is cui 19. de præbend. in 6.* ubi dicitur, quòd virtute dispensationis, ad plura beneficia obtinenda, si nihil aliud exprimatur, duo obtinere possim. *& in leg. libertas § post annos. de manumiss. testament.* ubi dicitur, quòd cui libertas in testamento legata est post annos, per duos saltem annos exspectare debeat &c.

XLI. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.*

Et scilicet, qui debet appellationem prosequi infra annum; qui debet promoveri ad Sacerdotium infra annum; qui rem emit sub pacto legis Commissoriæ, si legitimo impedimento impeditus fuit, & consequenter per eum non stetit, quò minus suo tempore solveret, quò minùs intra annum promoveretur, quò

minus intrà annum prosequeretur appellationem &c. elidit enim obligationem impossibilitas, non quidem in perpetuum, cùm cessante tali impedimento ad factum præstandum teneatur, sed pro illo tantùm impotentiæ tempore.

XLII. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

Sic cui committitur causa principalis matrimonii dijudicanda, committitur etiam causa dotis velut accessorii, *cap. de prudentia 3. de donationibus inter virum & mulierem &c.* & si principale, contractus v. g. cadit, cadit etiam juramentum *L. non dubium Cod. de legibus.* si accessorium tantùm sit, ad confirmandum præcisè contractui additum; in multis enim casibus, de jure Canonico, ubi juramentum per se stat, & sine periculo animæ servari potest, sine vi, & dolo præstitum, ac nihil in alterius redundans præjudicium &c. servari debet, etiamsi contractus sit nullus, *cap. cùm contingat 18 de jure jurand.*

XLIII. *Qui tacet, consentire dicitur.*

In rebus scilicet favorabilius, prout communiter regulam hanc intelligunt A. A. & hinc regula sequens

XLIV *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.*

Si de casibus odiosis intelligatur, nihil priori contradicit, prout etiam jura probant, ex quibus hæc regula desumpta est, sic *in can. anteriorum 28. caus. 2. q. 6.* non habetur pro consentiente, contra quem lata est sententia, cùm possit adhuc inter definitum tempus appellare, sic non habetur pro consentiente Dominus, qui tacet ad rei suæ venditionem ab alio factam, *L. rem alienam 31. de contrahenda Empt. & vendit.* Sic Prælatus non habetur pro consentiente, sic sine scandalo contradicere non posset, *cap. nihil prodest. 2. de præscript.* unde tamen debet hæc regula, ita ut etiam non facto aut signo fateatur, vel contradicat, & nisi à jure expresso habeatur pro consentiente, aut contradicente tacere, quales casus sunt frequentes in jure, in ordine ad contumaciam contrahendam v. g. in ordine ad pœnam incurrendam &c.

XLV. *Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

Sic contra mulierem post longum matrimonialis cohabitationis tempus, contra matrimonium suum reclamantem, & se incognitam esse allegantem, præsumitur quòd sit cognita, quia hoc est verosimilius. *per can. si quis accepta ca. 23. q. 1. sic in cap. inter dilectos 6. de fide instrum.* præsumitur pro lege potius quàm pro litera O. ex majori scilicet verosimilitudine, sic in authent. *non licet parenti. Cod. de inoffic. test.* præsumitur injustè exhæred. filius, quod non sit verosimile ingratitudinem in patrem eum commisisse.

XLVI. *Is qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.*

Nisi privilegio tantùm personali exem-

tus

tus fuerit anteceſſor, quod cum perſona exſpirat, juxta regulam 7. ſupra allatam, vel pacto tantùm perſonali *cap. niſi 21. de præbend.* vel prorſus alienæ perſonæ eſſent per reſcriptum conveniendæ, *cap. B. & G. 40. de off. delegat.* quæ nec juris fictione eædem ſunt cum expreſſis: ſumitur autem hæc regula *ex can. Eleutherius 30. cauſ. 28. q. 2. cap. Dilecti 17. de foro compet. &c.*

XLVII. *Præſumitur ignorantia, ubi ſcientia non probatur.*

In illis ſcilicet caſibus, in quibus nec ſcire, nec indagare rem aliquam tenetur ignoratam aliquis, neque publicè de re aliqua conſtat, aut juris naturalis caſus eſt, in quibus caſibus præſumitur ſcientia, niſi ignorantia probetur: probatur autem ignorantia, vel per juramentum, vel ſi probetur, me ignoraſſe id, ex quo neceſſariò, vel valde verò ſimiliter ſequitur, alterius etiam ignorantia, ita tamen, ut hæc ignorantia facilius probetur in facto alieno, quàm in facto proprio.

XLVIII. *Locupletari non debet aliquis, cùm alterius iniuria, vel iactura.*

Juxta *can. Apoſtolica cauſ. 17. q. ult.* ubi non ditatur monaſterium, cum jactura Cathedralis Eccleſiæ, & juxta *cap. quid per novale 21. de V. S.* ubi dicitur privilegium ita intelligendum, ut ne alteri enorme præjudicium proferatur, & juxta *L. naturaliter ff. de condict. indeb.* ubi pupillus, ſi mutuum accepit, & locupletior inde factus ſoluit, non repetit. Fallit tamen hæc regula, etiamſi particula disjunctiva vel idem in ea dicat, quod particula collectiva &, ut putant multi in præſcriptionibus, uſucapionibus, & aliis caſibus.

XLIX. *In pœnis eſt benignior interpretatio facienda.*

Sic nonnunquam, ubi privatio aliqua in pœnam imponitur, intelligitur tantùm privatio eſſe temporalis, quamdiu durat v. g. contumacia, cui pœna talis ſtatuitur &c. ſi nihil aliud de perpetuitate, aut diutius duratura dicatur, *cap. ex literis 11. de conſtit.* & nonnunquam, cùm quis ob dolum commiſſum, vel ob negligentiam ab adminiſtratione removeri poſſit, ſi in ſententia amotionis nihil exprimatur, ob dolum ſcilicet, an ob negligentiam amotus ſit, benignior interpretatio præſumitur, quòd ob negligentiam ſcilicet amotus ſit, ad cavendam infamiam, quam incurreret, ſi rigidius judicaretur, quòd ob dolum ſcilicet amotus ſit *Argum. leg. hoc enim §. 1. ff. de ſuſpect. Tuto.* & non præſumitur, ut calumniator, de quo Judex tantùm pronuntiavit, quòd temerè accuſaverit *can. ſi quem 8. § notandum cauſ. 2. q. 3.* & hinc ex multiplici pœna expreſſa eligimus mitiorem *can. 41. ſi quis dederit, cauſa 24. q. 1.* & ſi verbum poteſt importare pœnam perpetuam & temporalem, eligimus temporalem *can. non oportet 10. cauſ. 33 q. 4.* nec in materia pœnarum ad ſimilia arguimus *can. pœna. 18. diſt. 1. de pœnitent. &c.*

L. *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.*

Illi ſcilicet actus legitimi, de quibus *in l. actus legitimi ff. h. t.* emancipatio

scilicet, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, tutoris à judice datio &c. Electio, postulatio, sententia judicis &c. & hinc per *cap. in electionibus, 2. de elect. in 6.* vota conditionalia, alternativa, & incerta in electionibus, postulationibus, & scrutinijs, penitus reprobantur, & per *can. solet quæri. 6. caus. 32 q. 2.* matrimonium nullum dicitur, quod ad certam usque diem cum Bertha contractum est, &c. sicuti tamen hæc regula in contractibus locum non habet, sic in multis aliis casibus fallit.

LI. *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.*

Si ligna v. g. Ecclesiæ destructæ, non possunt ad usum merè profanum adhiberi juxta *can. ligna 38. de consecr. dist. 1.* sic fragmenta ex licera v. g. casula non possunt adhiberi ad crumenam pecuniariam v. g. *can. vestimenta 42. eodem*, sic calix consecratus non est reddendus domino, qui eum Ecclesiæ dedit, ad usus civiles & profanos &c. Fallit tamen hæc regula in rebus animatis, quæ dum se consecrari v. g. patiuntur, invito domino, delinquunt, & dominis suis restitui debent, uti patet *ex tit. l. 1. Decret. de servis non ordinand.* & sæpe in rebus aliis etiam consecratis inanimatis, saltem confractis, & amissâ consecratione.

LII. *Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.*

Nisi in pœnam sit prohibitum, aliquid propter crimina v. g. quæ impedimentum præstant promovendis, quamvis à jure improbentur *can. 1, 2. & 3. di. 9.* aut nisi fiat novi operis nuntiatio, quæ sive justa sit, sive injusta, suum præstat nuntiato impedimentum, *cap. 3. de novi operis Nunt.* aut nisi in casu appellationis rescriptorum &c. Falsa causa, aut mendacium intervenerit, quæ quamvis nullum de jure sortiantur effectum, suum tamen præstant subinde impedimentum. Probat autem regulam matrimonium nullum, quod non impedit, quia nullus validum secundum fieri possit; Electio nulla, quæ secundam non impedit, sponsalia nulla, quæ alia sponsalia, si fiant, non impediunt &c.

LIII. *Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.*

Sic dicitur in *can. Ecce 6. dist. 75.* licere utique Sacerdoti benedicere simpliciter populum in fine Missæ, quod minus est, cùm illi, quod plus est, concessum sit, conficere Corpus Christi licet, sic in *cap. ex parte 3. de decim.* conceduntur religiosis quibusdam decimæ novalium, quod minus est, cum illis competant in illo loco antiquæ decimæ, quod plus est; Fallit etiam tamen tam in allatis casibus, quàm in aliis regula hæc, cùm nec interdum, quod qualitate, aut quantitate plus est, includat minus, & sæpe in casibus specialibus, minus ex causis prohibitum sit, aut forma mandati aliter agere jubeat.

LV. *Qui prior est tempore, potior est iure.*

Locum habet hæc regula *in cap. 1. de major & obed.* in casu subscriptionis, dimissionis, processionis, & in casu oppositionis &

& assecutionis præbendæ &c. ubi potior habetur plerumque, & cæteris paribus, qui tempore prior est, nisi consuetudo, aut voluntas constituentis, vel etiam jura, aut privilegia specialia impediant, & aliud ordinent.

LV. *Qui sentit onus, sentire etiam debet & commodum, & e contra.*

Exempla hujus regulæ sumi possunt *ex can. de lapsis 5. caus. 16. q. 6.* ubi monasterio bona clerici ob criminis pœnam in monasterium (juxta jus antiquum) perpetuò detrusi, adjudicantur, ut sentiat etiam commodum, in usu bonorum illorum, cùm onus sentiat in alendo tali incluso, & *cap. 1. de sepult.* ubi Ecclesiæ parochiali sua portio adjudicatur ex bonis defuncti parochiani, qui alibi sepulturam elegit, ut commodum aliquod habeat ex defuncto parochus, qui vivo debuit Sacramenta ministrare, & *ex cap. significatum 11. de præbendis*, ubi clericus beneficiatus in divinis ministrare debet], & suum servitium præstare Ecclesiæ, de cujus fructibus, & emolumentis vivit &c. Excusat tamen sæpius ab hac regula ratio ætatis, aut personæ, vel materia contractuum, aut speciale pactum, in quibus fallit regula.

LVI. *In re communi potior est conditio prohibentis.*

Sic inter duos conjugatos, uno vovere volente, altero prohibente, potior est causa prohibentis *can. 1. caus. 33. q. 5.* sic uno prohibente, ne procedatur per viam compromissi, potior est ipsius conditio *cap. quia propter 42. de elect.* sic duobus communem habentibus parietem, non potest hic eum destruere altero prohibente, *leg. Parietem ff. de servit. urb. prad.* si tamen hujus interest, eum non destrui, aut favor religionis aliquid aliud jubeat.

LVII. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.*

Cap. in præsentia 8. de probat: ubi, quod obscurius dictum est, contra dicentem explicatur; & in *l. cùm in lege ff. de contrab. Empt. & vend.* ubi contra eum deciditur, qui apertiùs rem declarare potuit &c. vide Glossam in hanc regulam.

LVIII. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

Sicuti enim non tenet turpe pactum, quod est contra bonos mores, sic nec valet juramentum accessorium, quod non potest esse vinculum iniquitatis, quale esset, si prohibita (non præcisè in favorem personæ alicujus, cui favori illa cedere potest) propter sui turpitudinem, vi juramenti præstanda essent; sic utique illius juramentum non valet, qui juravit patrem occidere, vel simile quid facere *can. 1. caus. 22. q. 4.* qui juravit uxorem & liberos expellere *cap. quintavallis 53. de jure jurand* qui juravit, cum uxore nunquam agere rerum amotarum causa *L. illud convenire 5. ff. de pact. dotal.*

LIX. Do-

LIX. *Dolo fecit, qui perit, quod restituere oportet eidem.*

Sicuti autem hæc regula locum non habet in possessoriis, in quibus spoliatus rem, qua spoliatus est, petere debet, quamvis in petitorio ad eam restituendam condemnandus sit, ita locum non habet in eo casu, quo petor restituere debebo; commodatarius enim repetit rem à fure, quamvis domino restituere eam debeat, & vir soluto matrimonio à socero dotem petit, quamvis eam uxori, & liberis illius restituere debeat: sumitur autem hæc regula *ex cauſ. 14. q. 4.* ubi censuris prohibetur, petere à debitore usuras, quia onus restitutionis ipsi incumbit &c.

LX. *Non est in mora, qui potest se exceptione legitimâ tueri.*

Si in mora non est dominus, qui servum, se ignorante monachum factum, intra triennium non repetit, legitimâ postmodum utens exceptione, infirmitatis v. g. aut viæ longinquæ *can. si quis incognitus 3 cauſ. 17. q. 2.* neque Clericus dici potest in mora, non solvendo partem decimarum quartam, si tueri se possit, exceptione præscriptionis, *cap. de quarta 4. de præscript.* neque illi sunt in mora, qui exceptionem pro se habent legitimam dilatæ sortis, *leg. lectæ est §. sed cum sortis ff. si certum petatur.* Nescit enim se debere, qui legitimam pro se habet exceptionem.

LXI. *Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.*

Juxta leg. *non ex minùs Cod. de pactis*, ubi dicitur minoribus ea ratione subveniri, in rebus tamen prosperè gestis non obesse, & *juxta leg. si judex ff. de minoribus*, ubi dicitur, quod minorem non posse, ut beneficio restitutionis in integrum contra contractum sibi concesso, & *juxta cap. ad Apostolicam 16. de regularibus* & cui id ministerium tantùm permittitur, non autem motu proprio Princeps concessit aliquid.

LXII. *Nullus ex consilio, damno de non fraudulentum facto, obligatur.*

Quamvis enim mandans obligetur mandando, tanquam causa moralis operis, ex vi mandati posiri, non tamen consulens obligatur consulendo tantùm (cùm alter non teneatur consilium sequi) nisi dolosum consilium dedisse, circa contractum aut quasi contractum (quo in casu de dolo ei teneretur, cui consilium tale fraudulentum dedit, *leg. quòd si cum scires ff. de dolo*) vel consilium dedisset circa maleficium, aut quasi maleficium, hoc enim in casu tenetur consulens de tali maleficio illi, contra quem consilium dedit. Summa ex vi consilii maleficium datum est, sumitur regula *ex lege 2. ff. de mandato*, & ex *can. quisquis præceptis 3. cauſ. 14. q. 1.* & *ex cap. cùm olim 7. de arbitris.*

LXIII. *Exceptionem obscuri, non videtur de intentione adversarii confiteri.*

Putant aliqui regulam hanc locum tantùm

tantùm habere in exceptione non numeratæ pecuniæ, vel facti tantùm, aut intentionis exceptionibus; satis tamen bene Glossa probat per *cap. Cùm venerabilis 6. de except. & per legem non utique ff. eodem, &c.* eam in aliis etiam casibus probare, quamvis sæpe etiam fallat.

LXIV. *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.*

Non quidem quæ contra jus simpliciter tantùm prohibens fiunt, cùm multa sint prohibita, quæ tamen facta tenent *cap. ad Apostolicam 16. de regular.* & hinc volunt aliqui hanc regulã tantùm in illis casibus locum habere, ubi prohibetur aliquid, & simul invalidum statuitur; alii volunt, in illis tantùm locum habere, quæ perpetuam habent prohibitionis causam, non autem temporalem tantùm; alii volunt, in illis tantùm casibus locum habere, ubi jus plenè resistit, nullibi assistentiam exhibens; alii denique volunt, in illis locum habere, quæ aliàs sortiri saltem possunt suum effectum, quomodo se habent maleficia, prout refert, & refutat Glossa, si universaliter exceptiones hæ intelligi velint, cùm per *cap. non solum 2. de regular. in 6.* nulla sit professio regularis, & per *cap. 2. de testibus*, nulla sit eorum receptio; & per *cap. 1. de rebus Eccles. non alienand.*, nulla sit alienatio, &c. quia contra jus hæc facta sunt. Fateamur ergo necesse est, fallere quidem hanc regulam sæpe, suam tamen etiam in quibusdam casibus habere veritatem.

LXV. *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.*

Scilicet, quando utraque pars deliquit, dando v. g. vel recipiendo, ob turpem causam, pecuniam, propter stuprum v. g. obtentum, pro sententia judicis iniqua à Judice obtinenda, pro usuris, &c. si eam postmodum repetat, quibus in casibus jura volunt, ut pro possessore stetur.

LXVI. *Cùm non stat per eum, ad quem pertinet, quò minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.*

Et hinc juxta *can. Si qualibet 20. caus. 22. q. 2.* Abraham paratus quidem ad filium suum juxta Dei imperium immolandum, impeditus tamen per Angelum, perinde quoad meritum habetur, ac si immolasset, & per *cap. Quoniam frequenter 5. §. Porro, ut lite non contest. &c.* habetur pro citato à judice, qui impedivit executores à judice constitutos, ne possent ipsum citare.

LXVII. *Quod alicui non licet suo nomine, nec alieno licebit.*

Locum habet hæc regula potissimùm in maleficiis, indecens enim est, ut ait Glossa, crimen suum alienis commodis impendere; sic cùm non possit nomine proprio, sive in suam utilitatem usuras aliquis exercere, neque licebit eas alieno nomine, sive in alterius utilitatem *can. Sicut non suo 10. dist. 46.* & sicuti pœnam *legis: Si quis, de jurisdictione omn. judicum*, juris incidit, qui proprio nomine album Prætoris corrumpit, ita eandem etiam pœnam incurrit, qui nomine alieno, sive ad mandatum alterius hoc facit; & sicut per *cap. ad falsariarum 7. de crim. falsi.* falsare nemo debet litteras

ras Papales suo nomine, ita nec licet nomine alieno.

LXVIII. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.*

Sic potest quis per alium jurare *can. Tibi Domino 33. dist. 63.* potest per alium matrimonium contrahere *cap. ult. de procurat.* per alium administrare negotia, judicare, contrahere, & plura alia, ita tamen, uti in multis etiam fallat hæc regula; in factis v. g. levioribus, & in delegationibus, ubi industria personæ electa fuit; in eo, qui veniam ætatis impetrat; in negotiatione, &c. Videatur Glossa in hanc regulam.

LXIX. *In malis promissis fidem non expedit observari.*

Dicitur in malis promissis fidem non servandam, & consequenter non negat hæc regula fidem servandam in illis, quæ malè quidem promissa sunt, per dolum v. g. aut metum extorta, sine dispendio tamen æternæ salutis servari possunt; & si accesserit juramentum, sæpe etiam ob reverentiam Sacramenti servari debent; cùm aliud sit malum promissum esse, quod simpliciter observari non potest, & aliud sit, malè promissum quid esse, cujus tamen observatio culpabilis non est.

LXX. *In alternativis, debitoris est electio, & sufficit alterum impleri.*

Et hinc in *cap. unico. De plus petent.* dicitur, plus petere causâ eum, & de expensis condemnandum, qui ex duobus alternativè debitis, præcisè petit alterum; & in *cap. Inter literas 4. de rescript.* Summa dicit: si Papa mandat in rescripto: de duobus inquiri alternativè ad certum effectum consequendum, sufficere alterum probari; & in *cap. Significavit 48. de appellat.* justificatur appellatio, si una saltem causa inter complures allatas pro appellatione concedendi vera probetur. Sunt tamen quædam alternativa, ubi ordo servari debet, ut mandati v. g. talem aut talem ordinem requirentis, aut quod culpabilis mora intercedat.

LXXI. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.*

Nisi actio & exceptio tendant ad diversa, *cap. Inter dilectos 11. De except. Prælat.* vel nisi aliquid subsit, quod repellat exceptionem *c. Debitores, 6. de jurejur.* vel nisi in possessorio tantùm agatur; in aliis verò casibus juxta regulam, *cui licet plus,* actio v. g. *& minus licet,* exceptio v. g. præsertim cùm exceptio concedatur, cui non datur actio, excommunicato scilicet, *cap. cùm inter priorem 3. de except.* & ubi actio tempore tollitur, perpetuò durat exceptio, *leg. duæ §. sub. ff. de dolo.*

LXXII. *Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.*

Per aliquam scilicet juris interpretationem, cùm verè loquendo factum etiam ab eodem, diversis tamen temporibus, non repræsentet identitatem ejusdem facti *l. Si non sortem § Liberum, ff. de condict. indeb.* Vide regulam 68. potest quis, &c.

LXXIII. *Factum legitimè re-*

tractum

tractari non debet, licet casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari.

Sic matrimonium legitimè contractum dissolvi non debet, ob impedimentum dirimens postea superveniens *cap. penult. de eo qui cogn. consang. uxoris suæ*; vel ob supervenientem mariti v. g. insaniam *can. Neque furiosus 26. caus. 302. q. 7.* Non negatur tamen, quòd subinde ob supervenientem causam effectus illius, quod legitimè factum fuit, impediatur *can. Communiter 3. dist. 33.*

LXXIV. *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi ab aliis non debet in exemplum.*

Concordat cum hac regula, quod supra dictum fuit, circa privilegium personale reg. 7. & quod dictum fuit in reg. 28. quæ à jure, &c. & quod infra dicitur in reg. 78. in argumentum trahi, &c.

LXXV. *Frustra sibi quis fidem postulat ab eo, servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.*

Quæ regula locum maximè habet in promissionibus reciprocis, prout exempla, & jura probant, nisi partes sub pœna sibi invicem promisissent aliquid, & potius ab eo, qui primo fidem fregit, pœna videatur exigenda; quo in casu exigens pœnam ob fidem ab altero fractam, fidem alteri servare debet, si pœnam accipiat, cùm taliter solvendo pœnam promissioni videatur satisfactum.

LXXVI. *Delictum personæ, non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.*

Sic, quamvis ob delictum, quod commisit Episcopus, debeat hic deponi, bona tamen Ecclesiæ non redigunntur ad Fiscum *can. Si Episcopus 3. caus. 16. q. 6.* & quamvis Procurator falsaverit instrumentum, causam tamen non perdit Ecclesia *cap. Cum venerabilis 6. de except.* intelligi debet tamen hæc regula, quòd delictum personæ in faciendo, regulariter non præjudicet Ecclesiæ, non autem, quòd delictum in omittendo non præjudicet Ecclesiæ juxta *can. Placuit 15. caus. 16. q. 3.*

LXXVII. *Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore:*

Certè filius & hæres patroni, qui jus patronatûs ab hoc hæreditario jure acquirit, tenetur non minùs defendere Ecclesiam, si opprimatur, quàm patronus tenebatur, *can. Filiis, vel nepotibus 31. caus. 16. q. 7.* & Prælatus, qui succedit in honore suo antecessori, succedit etiam in onere debitorum solvendorum pro Ecclesiæ utilitate contractorum *cap. 1. De solut.* & judex successor, judice antecessore mortuo, ad idem judicandum obligatur (cæteris paribus) ad quod obligabatur judicandum antecessor *L. Mortuo judice. ff. De judiciis.*

LXXVIII. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.*

Sic, quæ ob paucitatem & defectum sæcularium v. g. Sacerdotum, sæcularia beneficia collata olim fuerunt regularibus,

bus, debet sæcularibus postmodum conferri, si nullus amplius sæcularium Sacerdotum defectus est, *can. 1. dist. 55.* & quæ concessa est propter necessitatem redimendorum captivorum, alienatio sacrorum vasorum, trahi non debet ad alienationem in aliis casibus faciendam, *L. Sancimus. Cod. De SS. Ecclesiis.*

LXXIX. *Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscat.*

Et hinc quamvis bonâ fide possideam rem aliquam, si tamen illa aliena sit, vendendo illam, non transfero in emptorem rei talis dominium, cùm hoc ipse non habeam, nemo autem dare possit, quod non habet.

LXXX. *In toto partem dubium non est contineri.*

Et hinc, si pro te lata fuit sententia de domo, quam totam petivisti, exceptio rei judicatæ nocebit postea mihi, si partem tantùm illius domûs petam, cùm in toto pars contineatur utique.

LXXXI. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.*

Sic commissio generalis à Papa facta Legato, non extenditur ad causas fidei, *can. Frater noster. 52. caus. 16. q. 1.* & quamvis concesserit Episcopus subdito suo generalem eligendi confessarii facultatem, electus tamen talis circa casus Episcopo specialiter reservatos nihil potest, *cap. Si Episcopus 2. de pœnit. & remiss. in 6.* Sicuti enim in obscuris inspicimus, quod est verisimilius juxta reg. 45. supra traditam, ita etiam in generalibus, ubi verisimiliter ea non veniunt, quorum difficilis aut inhumana est separatio, & ad quem specialem affectionem quis habet.

LXXXII. *Qui contra juramentum emit, bonam fidem præsumitur non habere.*

Quæ enim Ecclesia parochialis recipit decimas in aliena parochia, præsumitur malam fidem habere, & qui de manu Laici Ecclesiam recipit, malâ fide agere præsumitur, *can. Si quis decimas 12. caus. 16. q. 7.* vel enim sciebat hæc talia à jure prohiberi, & sic, si contrà agat, malâ utique fide agit; vel non scit, hæc talia à jure prohiberi, & ignorantiam clari juris habere censetur, qua malam fidem juridicam facit.

LXXXIII. *Bona fides non patitur ut semel exactum, iterum exigatur.*

Ita ut neque Ecclesiæ hoc liceat, *can. Fraternitas caus. 12. q. 2.* & locum etiam in pœnis hæc regula habeat, quæ semel exactæ, ab eodem iterum exigi non debent *cap. Et si Clerici 4. de judiciis.* si tamen unicâ exactione finiatur omnis obligatio.

LXXXIV. *Cùm quid unâ vià prohibetur alicui, ad id aliâ non debet admitti.*

Sic rem, quam alienare prohibitus es, non potes in pignus obligare *arg. cap. Nulli liceat 5. de rebus Ecclesiæ alien.* Sic pater prohibitus administrare, nec ut curator administrare potest, per l. *scire oportet §. Si mater. ff. de curat. &* cæt.

tutor. sic patroni prohibentur, beneficiorum non vacantium promissiones facere, ne per talem promissionem mors alterius procuretur, *cap. detestanda 2. de concess. præbend. in 6.*

LXXXV. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.*

Ita ut juxta vulgata dicatur pactum rumpere leges; & hinc quamvis ex legibus depositarius de dolo & culpa lata tantùm teneatur, potest tamen vi conventionis etiam obligari de levi, & levissima, imò etiam de casu fortuito *cap. 2. de depos. & l. 1. §. Si conveniat ff. depositi.* Debet tamen conventio, ex qua legem accipit contractus, esse honesta, & non contra bonos mores.

LXXXVI. *Damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non aliis imputare.*

Sic per *can. displiceat 38. caus. 23. q. 4.* sibi jubetur imputare, si quis ad judicem ductus, sua culpa de equo se præcipitet, & lædat, quòd læsus fuerit? & Clericus sibi imputare debet, si negligat præbendam petere, cùm vacat *cap. Si Clericus 11. de prabend. in 6.*

LXXXVII. *Infamibus portæ non patent dignitatum.*

Tam Ecclesiasticarum dignitatum quàm sæcularium; tam juris, quàm facti infamiâ infamibus, ut sæpe dictum, cùm ex omnium judicio pessimè collocetur dignitas in persona infami, prout per *can. Tantus Daniel 3. dist. 81. & per cap. Inter dilectos 11 de excess. prælat.* & plures utriusque juris textus patet.

LXXXVIII. *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.*

Sic quia juxta legum voluntatem, & mentem, quidquid pretio æstimabile supra sortem ex mutuo accipitur, usura dicitur, de usura condemnatur in *can. Plerique 3. caus. 14. q. 3.* qui aliquid supra sortem accipit, quodcunque demum illud sit, aut quocunque nomine veniat; & in *cap. Avaritiæ. 51. de elect. in 6.* cùm jura prohibeant ante confirmationem electionis celebratæ, administrationi Ecclesiarum se ingerere, etiam ille in hanc prohibitionem committere censetur, qui sub œconomi, aut procuratoris nomine administrationem prohibitam exerceat. Vide etiam *leg. quamvis. §. Si cùm essem ff. ad Velleianum*; & quas fallentias sæpius in has regulas advertit Glossa, ex qua desumpta hæc fuerunt, quæ pro fundandis, & explicandis his regulis hactenus allata fuerunt.

INDEX
MATERIARUM SEU SECTIONUM
& Paragraphorum, in Compendio Pirhingiano, secundùm Libros & Titulos Decretalium, contentorum.

QUÆSTIO I. PROŒMIALIS.
De Varijs Juris Acceptionibus & Divisionibus. 1

QUÆSTIO II. PROŒMIALIS.
De Juris Canonici partibus, & illius citandi praxi. 4

TITVLVS I. De Summa Trinitate, & Fide Catholica. 8

TITVLVS II. De Constitutionibus. 9

SECTIO I. De Constitutionibus in genere, earúmque obligatione & effectu. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit Constitutio? ib.
§ II. De potestate condendi leges, sive constitutiones. 10
§ III. Quousque se extendat legislativa potestas humana. ibid.
§. IV. Quomodo & quando Leges sive Constitutiones humanæ obligent? 11
§ V. An obligent Leges, seu Constitutiones usu non receptæ? 12
§ VI. An Leges seu Constitutiones Canonicæ vel Civiles obligent etiam ignorantes? 13
§. VII. An Lex vel Statutum obliget subditos extra territorium statuentis existentes? ibid.
§. VIII. Quosnam obligent Constitutiones Canonicæ sive Ecclesiasticæ? 14
§. IX. Utrum Leges Civiles & Statuta Magistratûs sæcularis obligent personas Ecclesiasticas? ibid.

SECTIO II. De Legibus seu Constitutionibus reprobatis seu prohibitis Jure Canonico. 15
§ I. De Legibus & Statutis Civilibus, quæ adversantur immunitati Ecclesiasticæ. ibid.
§. II. An Lex Civilis vel Statutum Principis, vel Magistratûs sæcularis, prohibens quovis modo alienari bona immobilia in Ecclesias vel Personas Ecclesiasticas sit validum & licitum? 16
§ III. De aliis Constitutionibus reprobatis à jure Canonico. 17

SECTIO III. De interpretatione, extensione & abrogatione Constitutionum seu Statutorum. ibid.
§. I. De interpretatione legis vel Statuti. ibid.
§. II. De extensione legis. 18
§. III. An Lex sive Constitutio extendatur ad præterita? ibid.
§. IV. An statutum Superioris auctoritate confirmatum possit à Statuentibus sine illius consensu tolli & revocari. 19
§. V. An & quâ ratione prior Constitutio tollatur per posteriorem? 20

TITVLVS III. De Rescriptis. 21

SECTIO I. De Rescriptis in genere, eorumque divisione & impetratione. ibid.
§ I. Quid sit Rescriptum & quotuplex? ibid.
§ II. Quinam impetrare possit Rescriptum, qui non, & à quibus, eorumque quos, & in quibus rebus impetrari possit? 22
§ III. An quis non tantùm pro se, sed etiam pro alio impetrare possit Rescriptum? ibid.

SECTIO II. De interpretatione Rescriptorum. 23
§. I. Quomodo interpretari oporteat Rescripta justitiæ sive ad litem. ibid.

§. II. Qualis interpretatio fieri debeat in Rescriptis gratiæ, sive ad beneficia, 24
§ III. De quibusdam clausulis Rescriptorum ibid.
Sectio III. De forma Rescriptorum. 25
§ I. Quâ ratione servandus sit ordo, & forma, seu modus in Rescriptis præscriptus. ibid.
§. II. An, & quomodo duobus Rescriptis impetratis in eadem causa, in posteriore mentio fieri debeat de priore. 26
§ III. De quibus mentio fieri debeat in rescriptis beneficialibus 27
§. IV. De aliis quibusdam, quæ exprimenda sunt, in impetratione Rescripti vel non? 28
Sectio IV. De subreptione rescriptorum, & aliis modis, quibus rescripta vitiantur. 29
§. I. An ob subreptionem vitientur rescripta ipso jure seu facto, & ob quas causas fiant obreptitia? ibid.
§. II. An, & quomodo Rescripta fiant obreptitia, si per dolum sint impetrata. 30
§. III. An, & quomodo ob subreptionem vitientur Rescripta obtenta per simplicitatem vel ignorantiam? ibid.
§ IV. An ob subreptionem, quæ contingit circa causam non finalem ac principalem, sed impulsivam tantùm, vitientur Rescripta? 31
§. V. An vitiatâ unâ parte Rescripti ob subreptionem, vitientur etiam aliæ partes ejusdem rescripti? 31
§ VI. An motus proprius tollat vitium subreptionis in Rescriptis? ibid.
§. VII. An & quomodo propter errorem qualitatis adjectæ vitientur rescripta, & obreptitia fiant? 33
§. VIII. De aliis modis, sive causis, ob quas Rescripta redduntur invalida, vel suspecta de falsitate? ibid.
Sectio V. De usu, & executione Rescriptorum, eorúmque abusu. 34
§. I. Quibusnam personis committi possit, ac debeat executio Rescriptorum Apostolicorum, & ubi eorum executio fieri debeat. 34
§. II. In quo loco reus, per Rescriptum impetratum contra illum, conveniri debeat? 35
§. III. De executione Rescriptorum Sedis Apostolicæ, vel Delegatorum, faciendа ab Episcopo, seu ordinario loci, vel Capitulo Cathedralis Ecclesiæ, Sede vacante. ibid.
§ IV. De executione Rescripti impetrati ad absolvendum excommunicatum. 36
§. V. De aliis quibusdam observandis circa executionem Rescriptorum, ibid.
§. VI. De variis abusibus, qui fieri possunt in usu & executione Rescriptorum. 37
Sectio VI. De derogatione, revocatione, & extinctione Rescriptorum. 38
§. I. An per Rescriptum speciale derogetur Rescripto generali? ibid.
§. II. De pluribus rescriptis beneficialibus, simul vel successivè impetratis, quodnam validum ac præferendum sit, & deroget alteri? 39
§. III. Quomodo procedendum sit, si super eadem causa impetrentur plura diversa Rescripta ad diversos judices, & dubitetur, quodnam ex illis sit alteri præferendum; 40
§. IV De revocatione Rescriptorum, ibid.
§. V. An Rescripta extinguantur, seu expirent per mortem concedentis? 41
TITVLVS IV. De consuetudine. ibid.
Sectio I. De consuetudine, & requisitis ad eam inducendam. ibid.
§. II. Penes quos sit potestas introducendi consuetudinem? 42
§. III. Qualis consensus Principis necessarius sit ad inducendam consuetudinem? ibid.
§. IV. Quot, & qualibus actibus introducatur consuetudo? 43
§. V. Quomodo debeat consuetudo esse rationabilis, & legitimè præscripta? 44
§. VI. De conditionibus requisitis ad legitimam præscriptionem consuetudinis, ibid.

§. VII.

§. VII. De interpretatione & extensione consuetudinis. 45
§. VIII. De abrogatione legis per contrariam consuetudinem. 46
SECTIO II. De nonnullis consuetudinibus in specie. 47
§. I. De quibusdam consuetudinibus validis, & in specie à jure Canonico approbatis. ibid.
§. II. De plurimis consuetudinibus invalidis, & à jure Canonico specialiter prohibitis, ac reprobatis. 48
TITVLVS V. De postulatione Prælatorum. 50
§. I. Quid, & quotuplex sit postulatio, & quomodo ab electione differat? ibid.
§. II. De his, qui postulari possunt, & non possunt. 51
§. III. De Superiore, à quo fieri debeat postulatio. ibid.
§. IV. De illis, qui habent jus, sive potestatem postulandi. 52
§. V. De pœnis postulantium indignum. ibid.
§. VI. De forma postulationis, ejúsque effectu. 53.
TITVLVS VI. De electione & electi potestate. ibid.
SECTIO I. De electione in genere, & electoribus. ibid.
§. I. Quid sit electio, & quomodo ab aliis modis providendi Ecclesiæ differat? ibid.
§. II. De illis, qui potestatem eligendi habent. 54
§. III. An potestas eligendi aliis quoque Clericis, qui è Collegio non sunt, vel etiam Laicis competere possit, vel iis, qui solùm sunt in possessione juris eligendi? 55
§. IV. An si ut electio Episcopi, ita etiam electio, sive institutio Canonicorum in Ecclesiis Cathedralibus pertineat ad Capitulum? 56
§. V. De iis, qui prohibentur eligere Episcopos, aliósque Prælatos Ecclesiasticos. 57
§. VI. De pœnis illegitimè, & contra jus prohibitionem eligentium. 58
§. VII. Ad quos pertineat potestas eligendi, quando Capitulares elegerunt indignum? 59
§. VIII. De electione à Capitulo facta in discordia, concurrente postulatione, factâ partim de persona digna, partim de indigna. ibid.
§. IX. Ad quos pertineat potestas eligendi, si Capitulares inhabilem, sive postulandum, sine licentia, ac dispensatione Superioris, ad administrationem receperint? 60
SECTIO II. De electis, vel eligendis ad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas. ibid.
§. I. De qualitatibus requisitis in eo, qui eligendus est in Episcopum. ibid.
§. II. De qualitatibus requisitis, in promovendis ad dignitates Episcopum inferiores, & ad beneficia curata. ibid.
§. III. Quænam qualitates, sive conditiones requirantur, ut alicui committi possit Ecclesia Parochialis? 61
§. IV. De illis, qui eligi prohibentur ad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas? ibid.
§. V. De iis, qui eligi prohibentur ob contractas censuras, vel irregularitates, vel ob alias causas & impedimenta. 62
§. VI. An in Episcopum, vel Prælatum eligi possit extraneus, qui non est è corpore, seu Collegio Electo. 63
SECTIO III. De præparatoriis ad electionem, sive de illis, qui ad illam præcedere debent. ibid.
§. I. Quænam ante electionem præmittenda, & observanda sunt? ibid.
§. II. De vocandis Capitularibus ad electionem. ibid.
§. III. De electoribus contemptis, seu non vocatis ad electionem. 64
§. IV. An elector absens Procuratorem constituere possit, qui suo nomine, & loco eligat, vel per litteras suum votum seu suffragium dare possit? 65

§. V. De expensis faciendis pro funere Prælati defuncti, & electione Successoris. 66
§. VI. De Administratore constituto, sede vacante, ejúsque potestate, & ad quem spectent fructus, seu reditus prælaturæ vacantis? 67
Sectio IV. De forma electionis, sive variis modis eligendi. 68
§. I. De scrutatoribus constituendis in electione, quæ sit per formam scrutinii, & de modo, quo scrutinium fieri debet. ibid.
§. II. De publicatione scrutinii. 69
§. III. De collatione suffragiorum. 70
§. IV. De Electione communi, seu Capitulari, & solemni. 71
§. V. De Electione facienda à majori & saniore parte Capituli. ibid.
§. VI. VII. & VIII. De forma electionis per compromissum. 72
§. IX. De devolutione potestatis eligendi, propter negligentiam, vel delictum compromissariorum. 74
§. X. An, & quomodo electio Prælati debeat fieri liberè? ibid.
§. XI. De pœna gravantis eos, qui recusant certam personam eligere, ad petitionem illius. 75
Sectio V. De circumstantiis & accidentibus, comitantibus, vel consequentibus Electionem. ibid.
§. I. De loco & tempore Electionis, & pœna non eligentium intra tempus à jure statutum. ibid.
§. II. De electione intimanda electo, ejúsque consensu requirendo, & exhibendo. 76
Sectio VI. De appellatione, & oppositione contra electionem. 77
§. I. An, & à quibus contra electionem appellari, sive ea impugnari possit, & an electio post appellationem facta sit valida? ibid.
§. II. Quæ requirantur, ut in electionibus Episcoporum, iisque superiorum, appellari possit ad Sedem Apostolicam? ibid.
§. III. Quænam jure Canonico statuta sunt ad moderandas oppositiones, & appellationes, in causis electionis, & provisionis beneficiorum? 78
Sectio VII. De potestate, confirmatione, & consecratione electi. ibid.
§. I. An, & quando potestas jurisdictionis, seu administrationis Episcopo electo competat? ibid.
§. II. Quinam Episcopi, seu Prælati administrare possint Prælaturam, etiam ante obtentam confirmationem? ibid.
§. III. De confirmatione Episcopi, seu Prælati electi? 79
§. IV. De iis, quæ præcedere debent confirmationem? 80
§. V. Alia quædam ad confirmationem electionis pertinentia. ibid.
§. VI. De potestate Archiepiscopi, vel Episcopi electi, & confirmati, sed nondum consecrati. 81
§. VII. De consecratione Episcopi electi & confirmati. 82
Sectio VIII. De Abbatum, seu Prælatorum regularium electione, confirmatione, & benedictione. 83
§. I. De illis, quibus competit jus eligendi Prælatos regulares. ibid.
§. II. De iis, qui eligi possunt ad Prælaturas Regulares. ibid.
§. III. De electione Prælatorum Regularium extra suum Monasterium, vel Ordinem. 84
§. IV. An Religiosus professus unius Monasterii, si transferatur ad aliud Monasterium, vel assumatur in Abbatem alterius Monasterii, retineat jus eligendi Abbatem prioris Monasterii? ibid.
§. V. De electione Religiosorum mendicantium ad Prælaturas, extra ordinem suum, in discordia facta; & de electione aliorum Religiosorum non mendicantium à minore parte eligentium facta? 85
§. VI. De forma electionis Prælatorum Regularium, eorúmque confirmatione, & benedictione. 86

SECTIO IX. De electione Summi Pontificis. 88
§. I. De illis, quibus competit potestas eligendi Romanum Pontificem. ibid.
§. II. De potestate, quam habet Papa statuendi circa faciendam electionem futuri Pontificis, vel substituendi sibi successorem, & de forma hujus electionis. ibid.
§. III. De tempore, loco, & alijs observandis in electione Romani Pontificis. 89
§. IV. De electione Senatorum, Rectorum, & similium Officialium urbis Romanæ. 90
SECTIO X. De Romani Imperatoris electione, confirmatione, consecratione, & coronatione. ibid.

TITVLVS VII.

De translatione Episcopi. ibid.
§. I. A quo, & cujus auctoritate translatio Episcopi, vel alterius Prælati inferioris fieri possit? ibid.
§. II. De pœna Episcopi, propriâ auctoritate transeuntis ad aliam Ecclesiam, & an is cogi possit ad transeundum? 91
§. III. De modo, quo facienda est translatio Episcopi, & de causis, ac effectibus ejusdem. ibid.

TITVLVS VIII.

De auctoritate & usu pallij. 92
§. I. Quid sit pallium, à quo, quibus, quando, & quomodo petatur, & tradatur? ibid.
§. II. De usu pallij. ibid
§. III. De auctoritate pallij, sive quæ potestas per illud conferatur, & an ad alios transferri possit? 93

TITVLVS IX.

De renuntiatione. ibid.
SECTIO I. De renuntiatione in genere, ejusque divisione. ibid.
§. I De tacita beneficiorum renuntiatione. ibid.
§. II. De expressa renuntiatione beneficiorum. 94
SECTIO II. De beneficiis, quæ resignari possunt, vel non possunt. ibid.
§. I. Quæ beneficia resignari possint? 94
§. II Quæ beneficia resignari non possunt? ibid.
SECTIO III. De iis, qui possunt renuntiare beneficijs, & ijs, quibus possunt illa resignari 95
§. I. Qui possint beneficia resignare? ibid
§. II. An, & quomodo Clerici infames possint resignare? 96
§. III. Qui resignare beneficia non possint, & quibus possint resignari? 97
SECTIO IV. De causis ob quas renuntiationes beneficiorum validè & licitè fieri possunt. ibid.
§. I, Ex quibus causis possit Episcopus aut debeat, Episcopatui renuntiare? ibid.
§. II. An ex alijs causis, præter sex allatas possit Episcopus renuntiare Episcopatui? 98
§. III. Ex quibus causis fieri possit renuntiatio Ecclesiarum, dignitatum Ecclesiasticarum, & beneficiorum curatorum, vel etiam simplicium? ibid.
SECTIO V. Coram quo superiore, & cujus auctoritate renuntiatio beneficiorum facienda est, & admittenda. 99
§. I. An Clericus beneficiatus possit, propriâ auctoritate sine consensu Superioris, beneficium resignare? ibid.
§. II. An renuntiatio beneficij facta, sine Superioris auctoritate, sit valida? ibid.
§. III. Quinam habent potestatem admittendi renuntiationes beneficiorum, vel non? 100.
§. IV. Quinam habent potestatem admittendi renuntiationes beneficiorum purras, seu simplices, aut conditionales? 101.
SECTIO VI. De modo, quo fieri debet, vel potest renuntiatio beneficiorum. 102
§. I. Quæ requirantur ad legitimam renuntiationem beneficij faciendam? ib.
§. II. De renuntiationibus quibusdam beneficiorum in specie, an sint Simoniacæ, nec ne? ibid.
§. III An, & quo pacto contra reperatem beneficium, spontaneæ renuntiationis exceptio opponi possit? 103.

§. IV.

§. IV. De renuntiatione beneficiorum, quæ fit per Procuratorem. ibid.
§. V De publicandis resignationibus beneficiorum. 104
Sectio VII. De effectibus renuntiationis.
§. I. Qui sint effectus renuntiationis puræ, ac simplicis? 105
§. II. An renuntians redire possit ad beneficium resignatum, & an descendere à digniore beneficio ad minùs dignum? ibid.
§. III. De effectu renuntiationis conditionalis, & resignatione beneficij in fraudem alterius facta. 106

TITVLVS X.

De supplenda negligentia Prælatorum. ibid.
§. I. Quomodo defectus seu negligentia Prælatorum inferiorum in conferendis beneficijs commissa, per devolutionem potestatis ad Superiores suppleatur? ibid.
§. II. Per quem, & quomodo Prælatorum regularium negligentia in conferendis beneficiis vel præsentando ad illa suppleatur? 107
§. III. Quomodo, & per quos in alijs, præter beneficiorum collationem, negligentia aut defectus Prælatorum suppleatur, etiam Ecclesiâ vacante? ibid.

TITVLVS XI.

De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum. ibid.
Sectio I. De ordinibus, & qualitate ordinandorum, potestate ordinandi, & accidentibus ordinantium. ibid.
§. I. An prima tonsura & Episcopatus sint Ordines, & quidem distincti à cæteris? 108
§. II. De ordinandis, & quinam à jure divino inhabiles sint ad ordines suscipiendos: 109
§. III. Quinam jure humano, sive Ecclesiastico prohibiti sint, ordines Ecclesiasticos suscipere? 110
§. IV. De his, qui ordinandi potestatem ordinariam habent. 111
§. V. Quinam Episcopi sint proprij ad conferendos ordines, & qui ob specialem prohibitionem certos quosdam ordines ordinare non possunt? ibid.
§. VI. Quinam habeant potestatem extraordinariam, aut delegatam conferendi ordines? 112
§. VII. De literis dimissoriis. 113
§. VIII De titulo, ad quem ordinandi sunt Clerici. 114
§. IX. De loco, & temporibus ordinationum. 115
§. X. De gradatione & interstitiis ordinationum. 116
§. XI. De pœnis jure Canonico statutis in malè, seu illegitimè promoventes, ac promotos ad ordines. ibid.
§. XII. De ordinatione, seu consecratione Archiepiscopi vel Episcopi. 118
Sectio II. De potestate exercendi alia Pontificalia præter collationem ordinum. ib.
§. I. De insignibus Pontificalibus, & potestate exercendi actus Pontificales, quæ Episcopis competit. ibid.
§. II. De potestate exercendi Pontificalia, quæ competit Abbatibus, & aliis Prælatis inferioribus. 119

TITVLVS XII.

De scrutinio in ordine faciendo. ibid.

TITVLVS XIII.

De ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, vel ab excommunicato. 120

TITVLVS XIV.

De ætate, & qualitate, & ordine præficiendi. 121
§. I. De qualitatibus requisitis in promovendis ad beneficia, præsertim curata in genere. ibid.
§. II. Quæ ætas requiratur in præficiendis, seu promovendis ad beneficia Ecclesiastica, & quis in illa dispensare possit: ibid.
§. III. Quæ scientia in promovendis ad dignitates, & alia beneficia Ecclesiastica sit necessaria? 122
§. IV. Quæ vitæ, morúmque probitas requiratur in promovendis ad beneficia? 123
§. V. De ordine requisito in promovendis ad beneficia Ecclesiastica. ibid.
§. VI An, & quâ ratione possit Episcopus Clericos sibi subjectos compellere ad

susciendos ordines beneficiis suis annexos, vel non annexos? 124

§. VII. De duobus impedimentis dubijs, uno recipiendi sacros ordines, altero obtinendi Prælaturam. ibid.

TITVLVS XV.

De sacra unctione. 125

TITVLVS XVI.

De Sacramentis non iterandis. ibid.

TITVLVS XVII.

De filiis Presbyterorum ordinandis, vel non. 126

§. I. Quinam ob defectum natalium ab ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis repellantur? ibid.

§. II. Quis dispensare possit cum illegitimis, & qualis interpretatio facienda sit in ejusmodi dispensationibus? 127

§. III. An, & quo pacto filij illegitimi, & etiam legitimi Presbyterorum à beneficijs paternis, & Ecclesiæ paternæ arceantur, & quis cum ijs dispensare possit? 128

§. IV. Quid jure novo statutum sit circa successiones filiorum illegitimorum in Ecclesiis, vel beneficijs paternis? ibid.

TITVLVS XVIII.

De servis non ordinandis, & eorum manumissione. 129

TITVLVS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non. 130

TITVLVS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non. 131

TITVLVS XXI.

De bigamis non ordinandis. 132

§. I. Quid, & quotuplex sit bigamia? ibid.

§. II. De effectibus ac pœnis bigamiæ, & ejus dispensatione. 133

TITVLVS XXII.

De Clericis peregrinis. 134

TITVLVS XXIII.

De officio Archidiaconi. 135

§. I. De Archidiacono, & an habeat dignitatem & jurisdictionem. ibid.

§. II. De officio & potestate Archidiaconi in specie? 136

TITVLVS XXIV.

De officio Archipresbyteri. ibid.

§. I. De officio, & potestate Archipresbyteri civitatis, seu Decani Ecclesiæ Cathedralis, & Rectoris, seu Decani Ecclesiæ Collegiatæ. ibid.

§. II. De officio, & potestate Archipresbyteri, seu Decani ruralis. 137

TITVLVS XXV.

De officio primicerij. 138

TITVLVS XXVI.

De officio Sacristæ. ibid.

TITVLVS XXVII.

De officio custodis. ibid.

TITVLVS XXVIII.

De officio Vicarij. ibid.

SECTIO I. De Vicario in divinis. 139

§. 1. De Vicariis perpetuis seu institutis. ibid.

§. II. De Vicariis temporalibus, & cooperatoribus Parochorum. 140

SECTIO II. De Vicario jurisdictionis. ibid.

§. I. De Vicario generali, seu officiali Episcopi, & ejus constitutione. 141

§. II. An Vicariatus sit Ecclesiasticum beneficium vel dignitas, & an jurisdictio Episcopalis sit ordinaria, an delegata? 142

§ III. De illis, quæ Vicarius Episcopi facere potest, vi officij sui generaliter sibi commissi. ibid.

§. IV. De ijs, quæ Vicarius generalis non potest facere, sine speciali commissione Episcopi; & inprimis, de potestate cognoscendi causas criminales, matrimoniales, & alias graviores expediendi. 143

§. V. An Vicarius Episcopi, vi generalis mandati, sine speciali commissione, possit conferre beneficia Ecclesiastica, vel aliter circa illa disponere? 144

§ VI.

§. VI. An, & qualis potestas dispensandi, vel absolvendi, Vicario competat ex vi officij sui? ibid
§. VII An Vicarius generalis Episcopi alium sibi substituere possit, & in quo loco exercere suam jurisdictionem possit? 145
§. VIII. Quis cognoscere possit de delicto, aut negligentia Vicarij Episcopalis, eúmque punire? 146
§. IX. Quibus modis finiatur; & cesset officium ac jurisdictio Vicarij Episcopalis? ibid.
§. X. De Vicario Capituli, Sede Episcopali vacante. 147
§. XI. De Vicario Papæ in urbe, ejúsque potestate. ibid.

TITVLVS XXIX.

De officio & potestate Iudicis delegati. 148
Sectio I. De delegatione in genere, & ijs qui potestatem delegandi habent, vel non. ibid.
§. I. Quid sit delegatio, sive quis sit Iudex delegatus, & quotuplex? ibid.
§. II. Quinam habeant potestatem delegandi, aut subdelegandi? 149
§. III. An, & quâ ratione subdelegare possit delegatus Papæ, vel Principis, adjunctis ei aliis judicibus delegatis, vel cum potestate subdelegandi alteri? ib.
§. IV. An, & quando delegatus ab inferiore judice ordinario subdelegare possit? 150
Sectio II. De ijs, quibus delegari potest. ibid.
§. I. Qui possint esse judices delegati? ibid
§. II. An pluribus judicibus eadem causa simul delegari possit, & quomodo procedere debeant? 151
§. III. An una causa delegata etiam pluribus possit subdelegari? ibid.
Sectio III. De causis, quæ delegari possunt, & de forma seu modo delegandi. 152
§. I. Quæ causæ delegari possunt, vel non? ibid.
§. II. An causæ meri & mixti imperij delegari possint? ibid.
§. III. De causis delegatis ratione dignitatis, vel officij, non personæ. ibid.
§. IV. Quâ formâ & modo fieri possit vel debeat delegatio? 153
§. V. De interpretatione, & probatione mandati delegantis. ibid.
Sectio IV De officio & potestate judicis delegati. 154
§. I. De potestate judicandi, & puniendi concessa judici delegato. ibid.
§. II. Quomodo judex delegatus procedere debeat in certis quibusdam causis delegatis? 155
§. III. De potestate exequendi, quæ competit judici delegato, & de tempore, intra quod fieri debet executio. ibid.
§. IV. Quando, & ubi, sive quo in loco delegatus suam jurisdictionem exercere possit, vel debeat? 156
Sectio V. De appellatione in causis delegatis. ibid.
§. I. An, & quomodo appellari possit à judice subdelegato, vel ab auditore? ibid.
§. II. Ad quem appellandum sit à judice delegato, aut subdelegato? 157
§. III. Quibus casibus à subdelegato, ad judicem primum delegantem, & non ad subdelegantem sit appellandum? ib.
§. IV An delegatus Papæ absolvere possit eum, qui dicit ab ordinario se suo injustè excommunicatum esse, vel post legitimam appellationem? 158
Sectio VI. De prorogatione jurisdictionis judicis delegati, & ejusdem recusatione. ibid.
§. I De prorogatione, sive extensione jurisdictionis delegatæ. ibid.
§. II. De recusatione judicis delegati. 159
§. III. Aliæ quædam assertiones circa recusationem judicis delegati proponuntur. 160
Sectio VII. Quibus modis officium, & potestas judicis delegati finiatur? 161
§. I. An, & quomodo finiatur potestas judicis delegati per sententiæ executionem, vel si pronuntiet jurisdictionem sibi non competere in causa, aut per lapsum temporis. ibid.

§. II. An, & quomodo finiatur jurisdictio, & potestas Delegati judicis morte ejusdem? 162
§. III. An, & quando potestas judicis delegati expiret morte delegantis? 163
§. IV. Quibus casibus jurisdictio delegata non exspiret per mortem delegantis, etiamsi res integra sit? ibid.
§. V. An mandata, seu commissiones gratiæ exspirent morte committentis, si res sit integra, vel non integra? 164
§. VI. An, & quomodo potestas judicis delegati finiatur per revocationem delegantis? 164
SECTIO VII. De judicibus Conservatoribus.
§. I. Quis sit judex conservator, à quo dari possit, & quinam esse possint conservatores? 165
§. II. Quod sit officium, vel potestas judicis conservatoris, & quando exspirat? ibid.

TITVLVS XXX.
De officio Legati. 166

§. I. Quot sint genera, ac species Legatorum Sedis Apostolicæ? ibid.
§. II. De jurisdictione & potestate omnibus Legatis Pontificis communi. ibid.
§. III De potestate speciali Legati à Latere. 167
§. IV. Quando, & quo loco Legatus Sedis Apostolicæ exercere possit suam jurisdictionem. 168
§. V. Quibus modis finiatur officium, seu potestas Legati Apostolici? 169

TITVLVS XXXI.
De officio Judicis ordinarij. 170

SECTIO I. De jurisdictione in genere, & de jurisdictione seu potestate judicis ordinarij universim. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit jurisdictio in genere? ibid.
§. II. De judice ordinario in genere, ejúsque jurisdictione ac potestate. 171
SECTIO II De Archiepiscopo seu Metropolitano, ejúsque jurisdictione, & potestate. 172
§. I. De jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in Episcopos suffraganeos illi subjectos. ibid.
§. II. De jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in subditos Episcoporum suffraganeorum. 173
§. III. Aliæ nonnullæ quæstiones circa jurisdictionem & potestatem Archiepiscopi proponuntur, & resolvuntur. 174
SECTIO III. De jurisdictione, officio, & potestate Episcopi. 175
§. I. An Episcopis potestas suæ jurisdictionis competat immediatè ex jure divino, an verò ex jure humano, & Ecclesiastico? ibid.
§. II. De duabus legibus, jurisdictionali, & diœcesana, in quibus totum jus, seu officium, & potestas Episcopi consistit. ibid.
§. III. De illis, quæ ad officium Episcopi ex lege jurisdictionis spectant, & in specie de potestate judicandi, inquirendi, puniendi, corrigendi, & reformandi. 176
§. IV. De potestate instituendi in beneficiis, & destituendi, seu deponendi. 177
§. V. De potestate inferendi censuras Ecclesiasticas, & ab eis absolvendi, ibid.
§. VI. De potestate dispensandi concessa Episcopis 178
§. VII. De collatione Sacrorum, prædicatione, impositione pœnitentiarum, & concessione indulgentiarum. 179
§. VIII. De visitatione Episcopi. 180
§. IX. De iis, quæ spectant ad officium Episcopi ex lege diœcesana, ibid.
§. X. Quibus casibus Episcopus loci jurisdictionem habeat in regulares exemptos? 181
§. XI. De loco jurisdictionis Episcopi. ibid.
§. XII De potestate Capituli quoad indicendam cessationem à divinis. ibid.
SECTIO IV. De officio & jurisdictione ordinaria Prælatorum regularium, Episcopo inferiorum. ibid.
§. I. De jurisdictione, & potestate Abbatum, & aliorum Prælatorum regularium in genere. ibid.
§. II.

§. II. De potestate excommunicandi, aliâsque censuras, seu pœnas inferendi, & ab illis absolvendi; item reservandi peccata, ac dispensandi, & denique de administratione, quæ competit Prælatis regularibus. 182
§. III. De Abbatissarum seu Præpositarum officio, & potestate. 183
Sectio V. De officio, & potestate Parochi. ibid.
§. I. De Parochis, seu Rectoribus Ecclesiarum, eorúmque officio, & potestate in communi. ibid.
§. II. De celebratione Missæ, & administratione SS. Eucharistiæ. ibid.
§. III. De administratione Sacramenti pœnitentiæ, & aliorum Sacramentorum. 184
§. IV. De prædicatione Verbi Dei, & doctrina Christiana per Parochos tradenda, & aliis functionibus, & obligationibus Parochialibus. 185

TITVLVS XXXII.
De officio Iudicis, ibid.

§ I. De duobus casibus specialibus pertinentibus ad officium judicis, de quibus agitur in hoc titulo. ibid.
§. II. Utrùm judex ex officio suo debeat judicare, secundùm allegata, & probata? 186
§. III. Aliæ quæstiones ad officium judicis pertinentes proponuntur, & resolvuntur. 187

TITVLVS XXXIII.
De majoritate, & obedientia. 188

Sectio I. In quibus consistat majoritas, sive prærogativa, ac præeminentia majorum, & obedientia ac reverentia à minoribus seu inferioribus exhibenda superioribus, & majoribus? ibid.
§. I. Quâ ratione quis, & ex quibus causis major habeatur inter Clericos? ibid.
§ II. De obedientia, & reverentia à minoribus, seu inferioribus præstanda majoribus aut superioribus, & pœnis inobedientium. ibid.
§. III. An minor, seu inferior possit exercere jurisdictionem, ac potestatem in se superiorem, aut illi hic subjici? 189
§. IV An Ecclesia, cujus Episcopus, seu Prælatus, vel etiam Capitulum, & Clericus in hæresin vel schisma incidit, jurisdictionem, & alia jura ac privilegia amittant? 189
§. V. De subjectione, & obedientia exhibenda Summo Pontifici. ibid.
Sectio II. De jurisdictione & potestate Capituli. 190
§. I. De officio, & potestate Capituli, Ecclesiâ vel Sede non vacante. ibid.
§. II. De jurisdictione, & potestate Capituli Cathedralis, Sede vacante. ibid.
§. III De casibus exceptis, in quibus Capitulum Cathedrale, Sede vacante, non succedit in jurisdictione Episcopi, & de potestate, quam habet in causis beneficialibus. 191
§. IV. De jurisdictione, & potestate Capituli Ecclesiæ non Cathedralis, seu Collegiatæ, sive Secularis, sive regularis, Prælaturâ vacante. 192

TITVLVS XXXIV.
De treuga, & pace. ibid.

TITVLVS XXXV.
De pactis, 193
§. I Quid sit pactum, & quomodo dividatur? qui pacisci possint? quæ sit materia pactorum in genere, & quæ forma? ibid.
§. II. De observatione pactorum, & eorum confirmatione per Superiorem. 194
§. III. De diversis pactis illicitis, à jure Canonico reprobatis. ibid.
§. IV. De pacto tum negativo de non succedendo, per quod renuntiatur hæreditati futuræ; tum affirmativo de succedendo alicui. 195
§. V. De effectu pactorum. 196

TITVLVS XXXVI.
De transactionibus. 197
§. I. Quid, & quotuplex sit transactio? ibid

§. II.

§. II. De illis, qui transigere possunt, vel non possunt, & speciatim an, & quatenus Prælati, vel Rectores Ecclesiarum transigere possint de rebus, seu juribus Ecclesiasticis? ibid
§. III. An, & quâ ratione liceat transigere de rebus spiritualibus, vel ijs, quæ spiritualibus annexa sunt? 198
§. IV. De quibus præterea rebus, seu causis licitum sit transigere, vel non? ibid.
§. V. De forma transactionis ejúsque extensione & rescissione. 199
§. VI. De effectu transactionis. 200

TITVLVS XXXVII.

De postulando.

§. I Quid sit postulare, seu advocare, quomodo Advocatus à Procuratore differat, & à quo constituantur Advocati? ibid.
§. II De ijs, qui suo, vel alieno nomine postulare possunt, vel non possunt. 201
§. III. De officio, & obligatione Advocati, & effectu postulationis. ibid.

TITVLVS XXXVIII.

De Procuratoribus. 202
§. I. Quis sit Procurator, & quotuplex? ibid.
§. II. De ijs, qui possunt constituere Procuratorem, vel non possunt. 203
§. III Quinam possint dari Procuratores, vel non? 204
§. IV. De causis, in quibus constitui potest Procurator, vel non potest. ibid.
§. V. De forma, seu modo constituendi Procuratorem. 205
§. VI. De mandato Procuratoris, & satisdatione Procuratoris. ibid.
§. VII. De officio, & potestate Procuratoris. 206
§. VIII An, & quâ ratione factum, vel omissio Procuratoris nocet Domino, seu principali, & quinam alij sint effectus mandati Procuratoris? 207
§. IX. An, & quomodo officium, ac potestas Procuratoris ad judicia dati uniatur per revocationem ejusdem à Domino factam? 208
§. X. De revocatione Procuratoris aliis negotia, & alijs modis, quibus finiatur officium Procuratoris, sive ad negotia, sive ad judicia dati. ibid.

TITVLVS XXXIX.

De Syndico. 209

TITVLVS XL.

De ijs, quæ vi, metúsve causâ fiunt. 210
§. I Quid sit vis, quid metus, & quotuplex? ibid.
§. II. An per vim, seu coactionem absolutè contractus, aliique actus vitientur, & quomodo probanda sit violentia, & amissa per illam? 211
§. III. An, & quomodo metus vitiet contractus, aliósque actus etiam juramento confirmatos? ibid.
§. IV. Quinam contractus, aliive actus metu gravi facti sint ipso jure irriti? 212
§. V. De conditionibus requisitis, ut ex causa metûs, contractus, vel alius actus rescindatur, vel etiam ipso jure irritus reddatur, & de actione & exceptione, quæ datur metum passo. 213

TITVLVS XLI.

De in integrum restitutione. 214
§. I. Quid sit restitutio in integrum, & quæ ad illam requirantur? ibid.
§. II. Quibus in specie concedatur restitutio in integrum? ibid.
§. III. In quibus casibus seu causis in specie concedatur restitutio in integrum minoribus, vel Ecclesiæ? 215
§. IV. Quâ ratione Ecclesiis, vel minoribus læsis ob damnum illatum, aut lucrum cessans, succurratur per restitutionem in integrum, & an etiam minor vel Ecclesia adversus alium minorem aut Ecclesiam restituenda sit? 216
§. V. In quibus casibus restitutio in integrum minoribus non conceditur? 217
§. VI. Intra quod tempus peti debeat restitutio in integrum? 218
§. VII. Coram quo judice petenda est restitutio in integrum, sive quis de ea cognoscere possit? 219
§. VIII.

§. VIII. De forma, ac de effectu restitutionis integrum, ac de restituendis fructibus, & expensis. ibid.

TITVLVS XLII.

De alienatione mutandi judicij causâ facta. 225

TITVLVS XLIII.

De arbitris. ibid.

§. I. De arbitris in genere, eorúmque divisione, & differentijs inter arbitrum & judicem. ibid.

§. II. De illis, qui compromittere in arbitros, & qui arbitri esse possunt, vel non possunt. 226

§. III. De causis, in quibus compromitti potest in arbitros, vel non. 228

§. IV. De forma, seu modo, quo fieri debet, vel potest compromissum in arbitros. 229

§. V. De officio, & potestate arbitri 230

§. VI. De effectu, seu obligatione compromissi, & sententiæ, seu laudi arbitrorum. ibid.

§. VII. De reductione laudi, sive arbitrorum, sive arbitratorum ad arbitrium boni viri. 231

§. VIII. De loco & tempore ferendi arbitrij, seu sententiæ arbitrorum. 232

§. IX. De modis, quibus finitur compromissum & arbitrorum officium ac potestas. ibid.

LIBER SECUNDUS Decretalium.

TITVLVS I.

De Judiciis. 234

SECTIO I. De judiciis in genere, & personis, quæ stare possunt in judicio. ibid.

§. I. Quid, & quotuplex sit judicium? ibid.

§. II Quinam in judicio agere, vel conveniri possint, vel non possint? 235

§. III. An, & quâ ratione Prælatus Ecclesiasticus, præsertim regularis, vel Capitulum, seu Conventus, vel Religiosi singuli agere, aut conveniri, in judicio possint? 236

§ IV. Utrum jus agendi in Judicio pro juribus & rebus Ecclesiæ inferioris subjectæ Prælato superiori, pertineat ad superiorem, an ad inferiorem Rectorem, vel etiam ad Vicarium perpetuum? 237

§. V. Utrum excommunicatus possit stare in Judicio? ibid.

§. VI. An judex possit cogere partes ad personaliter comparendum in judicio, & an in eodem personæ principales per se ipsas ea, quæ facti sunt, proponere debeant? 238

§. VII. An, qui promisit, se litigaturum coram judice, si postea non compareat ad litigandum in judicio, censendus sit, contumaciter abesse, & puniri possit tanquam contumax? ibid.

SECTIO II. De causis, quas judicare potest judex tum sæcularis, tum Ecclesiasticus. 239

§. I. An Judex sæcularis tractare, & cognoscere possit causas Ecclesiasticas? ibid.

§. II. De causis, quas tractare, & cognoscere potest Judex Ecclesiasticus. ibid.

§. III. An aliquis possit esse Judex, sive Ecclesiasticus, sive sæcularis, & judicare in causa propria? 240

§. IV. An Judex, qui cognoscit de causa possessionis, semper & necessariò cognoscere, seu judicare debeat etiam de causa proprietatis? ibid.

SECTIO III. De actis Judicij, modo procedendi, & alijs quibusdam observandis in Judicio, & quomodo finiatur Judicium? 241

§. I. An acta Judicij per judicem existimatum, qui verè Judex non est, sint valida? ibid.

§. II. An acta in uno Judicio valida, valida etiam sint, & fidem faciant in altero Judicio? ibid.

§. III. De ordine seu modo procedendi summariè & de plano Judicio. 242

§. IV. De modo procedendi judicialiter contra Clericos criminosos. 243

§. V. De alijs quibusdam observandis a

judice, vel partibus litigantibus in Judicio. 243
§. VI. Quomodo finiatur Judicium? 244

TITVLVS II.

De foro competente. 245

Sectio I. De foro competente in genere, & varijs modis, quibus constituitur forum competens. ibid.
§. I. Quis dicatur Judex competens, & quod forum competens? ibid.
§. II. De varijs causis, seu modis, quibus constituitur forum competens. 246
§. III. Quomodo, & quando sortiatur quis forum, ratione domicilii, sive originis, sive habitationis? ibid.
§. IV. Quomodo constituatur forum ratione delicti? 247
§. V. Quomodo, & quando constituatur forum ratione contractûs? 248
§. VI. Quomodo, & quando constituatur ratione rei sitæ in alieno territorio? 249
§. VII. An, & qua ratione prævenius à Judice competente, non obstante postea mutatione fori, adhuc coram illo in judicio respondere teneatur? ibid.
Sectio II. An, & quomodo Judex competens jurisdictionem suam extendere, aut jus dicere possit extra territorium proprium? 250
§. I. An statutum reddens personam habilem, vel inhabilem, ad Contractus, vel Testamenta, extendatur etiam ad bona extra territorium sita? ibid.
§. II. An sententia Judicis condemnantis ad pœnam, vel infligentis pœnam confiscationis bonorum se extendere possit extra territorium Judicis pœnam statuentis? ibid.
Sectio III. De foro competente Clericorum. 251
§. I. Quis sit Judex competens Clericorum? ibid.
§. II. In quibus Casibus in specie Clerici coram Judice seculari conveniri non possint, & in quibus possint? ibid.
§. III. Quinam in specie gaudeant privilegio fori Ecclesiastici? 253
§. IV. Quando, & in quibus casibus Clerici non gaudeant privilegio fori Ecclesiastici? 255
§. V. Quo jure Clerici, aliæque personæ Ecclesiasticæ sint exemptæ à jurisdictione, & potestate seculari, num positivo tantùm seu humano, an etiam divino & naturali? 256
§. VI. An, & quando Archiepiscopus judex competens inter subditos Clericos, vel Laicos Suffraganeorum, vel non sit? 257
Sectio IV. De foro competente Laicorum conventorum à Clericis, & quando Laicus conveniri possit apud Judicem Ecclesiasticum? 258
§. I. Ubi, sive coram quo Judice, Ecclesiastico, an Seculari, Clericus convenire possit, vel debeat Laicum? ibid.
§. II. In quibus præterea casibus Laicus conveniri possit coram Judice Ecclesiastico, sive à Clericis, sive etiam à Laicis? 260
§. III. Coram quo Judice conveniri possint Raptores, & Invasores rerum Ecclesiasticarum? 261
§. IV. De causis, aut criminibus mixtis, quorum cognitio ad utrumque forum Ecclesiasticum & Seculare pertiner. ibid.
§. V. Utrum, si Clericus litiget cum Laico coram Judice seculari, sit decernenda sit secundùm leges, & condemnanes fori Secularis, an Canonici? ibid.
Sectio V. De Judice competente tam Laicorum, tum Clericorum in causa feudalibus. 262
§. I. Quis cognoscere possit de feudis, sive pertineat ad Vasallos Laicos, sive Clericos? ibid.
§. II. In quibus præterea casibus Dominus feudi cognoscere possit causas feudales inter Vasallos Laicos, vel Clericos, & in quibus non possit? ibid.
§. III. Quis sit Judex competens Capituli Cathedralis, sede vacante, & Ca-

oriatur super feudo, & quis, si lis sit super jure emphyteutico? 261
§. IV. An cognitio de crimine Vasalli Ecclesiastici, ob quod feudo privari meretur, ejúsque punitio pertineat ad Dominum feudi secularem, & ad quem appellandum sit in causis feudalibus? ibid.
SECTIO VI. De renuntiatione fori competentis, Prorogatione jurisdictionis, & recusatione Judicis competentis. 262
§. I. De Renuntiatione Jurium seu favorum in genere. ibid.
§. II. De renuntiatione privilegij fori Ecclesiastici, quod competit Clericis. 263
§. III. De Prorogatione jurisdictionis in Judicem non suum seu alienum. ibid.
§. IV. An, & qualiter Clerici, seu personæ Ecclesiasticæ prorogare possint jurisdictionem alieni judicis? 264
§. V. An, & ob quas causas, & quando judex alioquin competens recusari possit? ibid.
§. VI. Quis, & qualiter de causa recusationis allegata cognoscere possit, ac debeat, & quis sit effectus recusationis? 265
SECTIO VII. De citatione ad forum, seu tribunal competens. ibid.
§. I. Quid, & quotuplex sit citatio, & quænam ad illius substantiam requirantur: ibid.
§. II. Quot, & quæ sint partes citationis? 266
§. III. A quo Judice citatio fieri debeat, & qui citari debeant, & quis sit finis, & effectus citationis? ibid.

TITVLVS III.

De Libelli oblatione. 267
§. I. Quid, & quotuplex sit Libellus, & an necessariò cuique offerendus sit? ibid.
§. II. Quomodo formandus sit Libellus, sive quæ in eo contineri debeant? 268
§. III. De mutatione & emendatione Libelli, ejúsque effectu. ibid.

TITVLVS IV.

De mutuis petitionibus. 269
§. I. Quæ sint, & dicantur mutuæ petitiones, & inter quas personas locum habeant? ibid.
§. II. Coram quo Judice fieri possit reconventio? ibid.
§. III. An Laicus conventus à Clerico coram Judice seculari, vicissim reconvenire possit Clericum coram eodem Judice? 270
§. IV. In quibus causis habeat locum reconventio, vel non habeat: ibid.
§. V. Quando proponi debeat reconventio, & quomodo in illa procedendum? 271

TITVLVS V.

De litis contestatione. 272
§. I. Quid sit litis contestatio, seu in quo consistat, & quo pacto inducatur, & an sit necessaria ad Judicij substantiam? ibid.
§. II. De positionibus, & articulis, ac responsionibus, & quomodo à litis contestatione differant? ibid.
§. III. An, & quomodo per oppositam exceptionem inducatur, vel impediatur litis contestatio? 273
§. IV. De effectibus litis contestationis. ibid.

TITVLVS VI.

Vt lite non contestata, non procedatur ad testium receptionem, vel ad Sententiam definitivam. 274
§. I. De nonnullis casibus in specie, & jure expressis, in quibus lite non contestatâ testes recipi non debent, vel non ferri sententia definitiva. ibid.
§. II. De pluribus Casibus exceptis, quibus lite non contestatâ, testes recipi possunt, vel etiam interdum ad sententiam definitivam procedi potest. 275

TITVLVS VII.

De juramento calumniæ. 275

§. I. Quinam præstare debent juramentum Calumniæ, vel non? 276
§. II. In quibus causis, quando, & quomodo præstandum sit juramentum calumniæ? 277
§. IV. De pœnis recusantis præstare juramentum calumniæ, & hujus effectu. 278

TITVLVS VIII.

De Dilationibus. ibid.

§. I. De Dilationibus, quæ ante litis contestationem conceduntur. 279
§. II. De dilationibus, quæ post litis contestationem, vel ante sententiam definitivam, vel post illam conceduntur, & de prorogatione, atque effectibus dilationum. ibid.

TITVLVS IX.

De ferijs. 280

§. I. De varijs feriarum generibus, & earum computatione. ibid.
§. II. De potestate indicendi ferias sacras, & de operibus servilibus, quæ in illis fieri prohibentur. 281
§. III. Quinam actus non serviles, seu liberales exerceri prohibentur diebus feriatis? ibid.
§. IV. Quinam actus Judiciales in specie sint prohibiti in diebus festis, vel permissi? 282

TITVLVS X.

De ordine cognitionum. 283

§. I. An priùs discutienda sit quæstio consanguinitatis, quàm super Matrimonio pronuntietur? ibid.
§. II. Quomodo, seu quo ordine procedendum sit in causa, seu quæstione spoliationis? 284
§. III. An, & quâ ratione, si in judicio incidat quæstio præjudicialis ipsi causæ principali, prius de causa seu quæstione incidente cognoscendum sit, quàm de causa principali? ibid.

TITVLVS XI.

De plus petitionibus. 285

§. I. Quot modis plus petatur? ibid.
§. II. Quæ sit pœna plus petentium? ibid.

TITVLVS XII.

De causa possessionis & proprietatis. ibid.

§. I. Quid & quotuplex sit possessio, & quomodo à proprietate differat, & quæ sint commoda, seu privilegia possessionis? ibid.
§. II. Quibus modis possessio acquiratur, vel amittatur? 287
§. III. De Judicijs, seu remedijs possessorijs, in genere, & in specie, coram quo Judice instituì debeat Judicium possessorium in rebus spiritualibus? 288
§. IV. An causa possessionis, & causa proprietatis apud eundem Judicem tractari debeat? ibid.
§. V. An, & quomodo causa possessionis, & proprietatis possint cumulari in Judicio, & quo ordine tractandæ sint? 289
§. VI. Quâ ratione spoliatus intitulare possit Judicium possessorium, & petitorium coram eodem Judice? ibid.

TITVLVS XIII.

De restitutione spoliatorum. 290

§. I. Quibus competat interdictum Unde vi, seu recuperandæ possessionis? ibid.
§. II. Contra quem competat interdictum Unde vi, vel non, & quando cesset? ibid.
§. III. An, & quâ ratione spoliatus possessione restituendus sit, & quando non? 291
§. IV. Quæ probanda sint à spoliato agente ad restitutionem rei spoliatæ? 292
§. V. Quæ à spoliatore, seu violento invasore restituenda sint spoliatori? ibid.
§. VI. Quando, & quâ ratione spoliatus agens interdicto recuperandæ possessionis, in causis beneficialibus, vel alijs spiritualibus restituendus sit? 293
§. VII. An is, qui renuntiavit beneficio, post vel ante spoliationem petere possit restitutionem, & restitui debeat? ibi.

§. VIII.

§. VIII Quando, & quomodo restitutio spoliati facienda sit in causis matrimonialibus? 294
§. IX. Utrum spoliato agenti interdicto possessorio, Unde vi, opponi possit exceptio criminis: 295
§. X. Cui competat, & quando opponi possit exceptio spoliationis: ibid.
§. XI. An, & quando violentum, aut injustum Invasorem, vel Detentorem rei, propriâ auctoritate expellere liceat: 296
§. XII. An aliquando propriâ auctoritate possit quis capere possessionem, etiamsi corporaliter antea non apprehenderit: 297
§. XIII. De alijs duobus remedijs recuperandæ possessionis. ibid.

TITVLVS XIV.

De Dolo & Contumacia. 298
SECTIO I. De Dolo. ibid.
§. I. Quando exceptio doli detur ad rescindendum contractum dolo initum: ibid.
SECTIO II. De contumacia. 299
§. I. Quid & quotuplex sit contumacia, & quibus modis quis constituatur contumax? ibid.
§. II Quomodo procedendum sit contra Actorem contumacem: ibid.
§. III Quomodo procedendum sit contra Reum contumacem spectato præcipuè Jure canonico: 300
§. IV. De alijs quibusdam pœnis & modis, quibus contumacia Rei punitur, aut coërcetur. ibid.
§. V. Quomodo citandus sit Reus contumax absens, si non reperiatur; & an etiam appellans, & recedens ante sententiam definitivam, iterum citari debeat; & utrùm appellans ab interlocutoria postea possit à sententia definitiva contra se lata iterum apellare? 301

TITVLVS XV.

De eo qui mittitur in possessionem, causa rei servandæ. ibid.
§. I. Quid sit missio in possessionem rerum, vel bonorum ex primo decreto, & quis ejus effectus, & quando ac quomodo concedatur, ac fiat? ibid.
§. II. An missio in possessionem ex primo decreto, seu custodiæ causa fieri possit in beneficijs Ecclesiasticis? 302
§. III. Quid sit missio in possessionem bonorum ex secundo decreto Judicis, quomodo, & quando interponatur, & quis sit ejus effectus? ibid.

TITVLVS XVI.

Vt lite pendete nihil innovetur. 303
§. I. Quando lis dicatur pendere, & quomodo intelligenda sit regula illa, lite pendente nihil esse innovandum? ibid.
§. II. De pluribus casibus in specie, in quibus nihil est innovandum, lite pendente. ibid.
§. III. Quomodo nihil innovandum sit lite pendente in causis beneficialibus? 304

TITVLVS XVII.

De sequestratione possessionum & fructuum. ibid.
§. I. Quid sit sequestratio, sive sequestrum, & quotuplex, & quæ res sequestrari possint? ibid.
§. II. An, & quibus casibus sit licita sequestratio, & quibus casibus sit prohibita? 305
§. III. De sequestratione Beneficij litigiosi, nondum à proviso per triennium possessi. 306

TITVLVS XVIII.

De Confessis. ibid.
§. I. De Requisitis ad Confessionem judicialem, & quibus modis ea fiat? ibid.
§. II. An positio super facto negativo, quæ aliter probari non potest, nisi per confessionem adversarij, sit admittenda? & quomodo puniri possit is, qui confitetur crimen contingens causam principalem, vel incidenter in judicio? 307

§. III. De effectibus Judicialis confessionis, & revocatione ejusdem 308.
§. IV. An confessio unius Criminosi facta in judicio præjudicet alijs, ita ut ea admittenda sit, & probet etiam adversùs alios socios criminis? 309
§. V. Utrùm confessio, vel denuntiatio facta à Criminoso de socijs criminis sola, absque alijs indicijs sufficiat, ut Judex ex officio procedere possit ad specialiter inquirendum, citandum, capiendum, vel etiam torquendum personas denuntiatas? 310.
§. VI. De Confessione extraiudiciali, ejúsque effectu. ibid.

TITVLVS XIX.

De Probationibus. 311.
§. I. Quid, & quotuplex sit probatio? ibid.
§. II. Cui incumbat onus probandi, vel quis probare debeat. ibid.
§. III. Quis probare debeat in judicijs communibus, & quomodo probationes utriusque partis litigantis fieri, & recipi debeant in interdicto retinendæ possessionis? 312.
§. IV. Utrùm Reus teneatur exhibere Actori ad probandam intentionem ejusdem, instrumenta, seu documenta contra se? & an Actor, quando plenè probavit, cogi possit ad jurandum? ibid.
§. V. De illis, quæ probata sunt in genere, & in specie de probatione ætatis. 313.
§. VI. De probatione Virginitatis. ibid.
§. VII. De probatione, sive modo probandi filiationem. 314.
§. VIII. Quomodo probandi sint confines, seu limites locorum? ibid.
§. IX. An, & qualiter fidem faciant, seu probent literæ Episcopi, vel alterius Ordinarij Judicis, & quomodo reprobari possit per Testes Instrumentum, tanquam falsum nomine Collegij seu Universitatis confectum? 315
§. X. Quam vim probandi habeat narratio facti alicujus in Literis sedis Apostolicæ? ibid.
§. XI. De probationibus, & alijs actis Judicij in scriptum redigendis; & de actis prioris judicij exhibendis alijs Judicibus, ad quos causa pervenit. ibid.
§. XII. Quomodo, quando, & ubi facienda sit probatio, & quis sit finis illius, & effectus. 316

TITVLVS XX.

De Testibus & Attestationibus. 317
Sectio I. De qualitate Testium. ibid.
§. I. Quinam sint habiles, vel absolutè inhabiles ad testificandum? ibid.
§. II. An, & quâ ratione infames, criminosi, perjuri, accusati de crimine, vel excommunicati repellantur à testimonio dicendo in judicio? 318
§. III. Quinam prohibeantur ferre testimonium pro certis personis? 319
§. IV. An & in quibus casibus testes domestici produci possint, vel familiares, vel amici, & an etiam subditi possint testimonium dare pro suis Dominis? ibid.
§. V. An socius criminis, vel honorum, possit esse testis pro socio, vel contra illum? 320
§. VI. Qui prohibeantur dicere testimonium contra certas personas? 321
§. VII. Qui prohibeantur ferre testimonium in certis causis? 322
§. VIII. An, & quâ ratione prohibeatur quis testimonium ferre in propria causa? 323
§. IX. De testimonio ferendo ab Advocato, vel Procuratore, Hærede, vel Legatario, & alijs quibusdam 324
§. X. An in causa Universitatis, vel Collegij is, qui est pars, vel membrum ejusdem, possit testimonium ferre? 325
Sectio II. De numero, juramento, & depositione testium. ibid.
§. I. Quot testes requirantur ad legitimam probationem, & plenam fidem faciendam? §. II.

§. II. De Juramento Testium. 326
§. III. De forma & modo, quo testes deponere debent, & quomodo delicta occulta per testes probari possint? 327
Sectio III. De testibus, & Credulitate, & singularibus; & testibus inter se, vel sibi ipsis contrariis. ibid.
§ I An, & quam vim probandi habeant Testes de credulitate? ibid.
§ II. De Testibus singularibus, eorúmque probatione. 328
§. III An, & quando probent testes inter se contrarij? ibid.
§. IV. An, & quomodo testes contraria deponentes sint conciliandi? 329
§. V. An probet testis varians, vel sibi ipsi contrarius? ibid.
Sectio IV. De productione & receptione Testium, eorúmque examinatione. 330
§. I. Quando producendi & recipiendi sint Testes. ibid.
§. II. Quoties testes produci possint, & an testes jam aliàs producti iterum reduci possint in eadem causa? ibid.
§. III. Quomodo producendi, & recipiendi sint testes: & quomodo puniantur impedientes productionem & receptionem eorum. 331
§. De examine Testium, & in primis à quo sint examinandi. ibid.
§. V. Quomodo examinandi sint testes. 332
Sectio V. De publicatione attestationum. ibid.
§. I. Quomodo facienda sit attestationum publicatio, & an pertineat ad substantiam processûs! Item an attestationes receptæ in uno judicio publicandæ sint, ut probent, & fidem faciant in alio Judicio. ibid.
§. II. An attestationes receptæ per Arbitrum & publicatæ fidem faciant, ac probent coram Judice ordinario, vel delegato. 333
§. III. An post publicationem attestationum ijdem testes, vel alij super ijsdem articulis, vel contrariis produci, & recipi possint, vel non. ibid.
Sectio VI. De exceptione contra testes, & eorum reprobatione. 334
§. I Quomodo, & quando excipiendum sit contra testes. ibid.
§. II. De depositione testium, qui producti sunt, ad probandam exceptionem dilatoriam, vel peremptoriam super causa principali. 335
§. III. An, & quando exceptio opposita contra testes impediat eorum restitutionem, vel non. ibid.
§. IV. An, & quomodo licitum sit, reprobare testes. ibid.

TITVLVS XXI.

De Testibus Cogendis vel non. 336
§. I. Quando, & in quibus causis, ac quomodo testes compelli possunt adferendum testimonium. ibid.
§. II. An, & quando testes cogi possint, ad ferendum testimonium in causis criminalibus. ibid.

TITVLVS XXII.

De fide Instrumentorum. 337
§. I. Quid, & quotuplex sit Instrumentum. ibid.
§. II. Quomodo conficiendum sit Instrumentum publicum. 338
§. III. De Notario conficiente instrumenta publica. 339
§. IV. Quàm vim probandi habeant Inmenta publica. 339
§. V. Quam vim probandi habeant exempla desumpta, seu extracta ex originali instrumento 340
§. VI. An probent, & quam fidem faciant Instrumenta, seu scripturæ privatæ. ibid.
§. VII. An, & qualiter probent scripturæ privatæ in specie. 341
§. VIII. Quantam fidem faciat, seu quam vim probandi habeat Sigillum scripturæ seu literis appositum. 342
§. IX. De productione instrumentorum. ibid.
§. X. De editione instrumentorum. 343

§. XI.

§. XI Dè variis exceptionibus, quæ contra Instrumenta opponi possunt. 343
§. XII. Quando vitietur Instrumentum ob rasuram in eo factam, vel ob errorem in eodem commissum à scriptore. 344
§. XIII. An probent, ac fidem faciant Instrumenta inter se contraria, ab eodem, vel à diversis producta. ibid.
§. XIV. An, & quomodo instrumenta reprobari possint per testes. 345
§. Utrùm fides sit adhibenda constitutioni Extravagantis Papæ, quæ allegatur in Judicio, si de ea dubitetur, an sit decretalis authentica? 346
§. XVI De interpretatione, renovatione, & amissione instrumentorum? ibid.

TITVLVS XXIII.

De Præsumptionibus. 347
§. I. Quid sit præsumptio, & quot sint ejus species, quíve effectus? 347
§. II. De variis causis, indiciis, seu conjecturis, ex quibus oriuntur ac desumuntur præsumptiones, & quam vim probationes habeant. 348
§. III. Unde sumantur aliæ præsumptiones non violentæ. ibid.
§. IV. An, & quâ ratione quilibet præsumatur bonus, vel idoneus ad beneficium, officium, vel actum aliquem. 349
§. V. An, & quâ ratione probari possit matrimonium per præsumptiones, seu conjecturas. ibid.
§. VI. An quis ex præsumptione vehementi de gravi crimine condemnari possit, & qualis probatio requiratur ad probandum, quod non est verosimile. 350
§. VII. An, & quando Lex fundata in præsumptione obliget in foro conscientiæ, vel etiam in externo. ibid.

TITVLVS XXIV.

De Iurejurando. 351
SECTIO I. De Juramento in genere, & variis juramentis, tum licitis, tum illicitis. ibid.
§. I. Quid sit juramentum, & decem conditionibus ad illud requisitis, variisque jurandi formis, ac modis. ibid.
§. II. De divisione juramenti. ibid.
§. III. Quæ persona in judicio jurare possint. 370
§. IV. De variis juramentis illicitis, quæ jurantem non obligant. ibid.
§. V. De quibusdam Juramentis illicitis, quæ inter Conjuges edi solent. 373
§. VI. De Juramentis licitis, quæ observari debent, & obligant, donec relaxentur, & jurans ab iis absolvatur ibid.
§. VII. An, & qua ratione obliget juramentum de solvendis usuris, vel illatis non repetendis. 374
§. VIII. An juramentum vi, ac metu extortum, vel dolo aut errore præstitum obliget, ac servandum sit? 375
§. IX. De aliis nonnullis juramentis licitis quæ obligant, & omnino servanda sunt. ibid.
SECTIO II. De Iuramento litis decisivo. 376
§. I. An Juramentum litis decisivum à Judice, vel à parte alteri litiganti deferri possit? ibid.
§. II. Utrum, cùm à Judice, ob inopiam probationis, in causa dubia juramentum defertur, illud Reo ad purgationem sui, sive innocentiam suam demonstrandam, an verò Actori in supplementum probationis deferri debeat? 377
§. III. In quibus causis juramentum deferri possit vel etiam debeat, sive à parte, sive à Judice, & in quibus non possit? ibid.
§. IV. An, non solùm ad petitionem partis, sed etiam eâ non petente juramentum suppletorium deferri possit à Judice, & de tempore, quo illud deferendum est ibid.
§. V. Quando & in quibus causis Judex possit ex officio à partibus exigere juramentum de dicenda veritate 378
§. VI.

SECTIO III. De interpretatione Juramenti. ibid.
§. I. Quomodo interpretandum sit Juramentum. ibid.
§. II. Aliæ quædam Regulæ traduntur circa interpretationem Juramenti. ibid.
§. III. De conditionibus, quæ ipso jure tacitè insunt juramentis, & plerùmque subintelligendæ sunt. ibid.
SECTIO IV. An, & quâ ratione Juramentum habeat vim confirmandi pacta, & contractus. 360
§. I. An juramentum habeat vim confirmandi contractus, qui, eo secluso, ipso jure sunt irriti? ibid.
§. II. Unde cognosci possit, quando juramentum habeat vim confirmandi contractus, vel non, & quos effectus habeat juramentum confirmatorium contractûs? 361
§. III. An juramentum habeat vim irritandi, aut confirmandi contractus initos contra prius juramentum, illos non celebrandi? 362
SECTIO V. De obligatione & relaxatione Juramenti. ibid.
§. I. An obligatio Juramenti sit personalis, an verò realis? ita ut ad hæredes transeat. ibid.
§. II. A quo, & quomodo possit relaxari juramentum promissorium homini præstitum? 363

TITVLVS XXV.

De Exceptionibus. 364

§. I. Quid sit exceptio, & quomodo dividitur? & de oppositâ ei replicatione. ibid.
§. II. An, & qualiter licitum sit, excommunicato excipere in judicio, vel appellare, vel aliâ defensione uti? 365
§. II. Quando, & quomodo Exceptio excommunicationis opponi possit, vel debeat, & quando exceptiones contra testes proponendæ sint? 365
§. IV. An, & qualiter Judex certum terminum statuere possit, intra quem exceptiones dilatoriæ, vel etiam peremptoriæ proponi debeant? 366
§. V. An, & qualiter aliæ nonnullæ exceptiones opponi possint, vel non possint? ibid.
§. VI. An excipiens confiteri videatur de jure adversarij; & an quis in judicio pluribus, iisque contrariis exceptionibus uti possit? 367

TITVLVS XXV.

De Præscriptionibus. 368

SECTIO I. De præscriptione in genere, & personis præscribentibus, ac rebus, quæ præscribi possunt. ibid.
§. I. Quid sit præscriptio, & an, ac quomodo ab usucapione distinguatur, & ob quas causas sit à jure introducta? ibid.
§. II. Quinam in genere possint præscribere, vel non: & adversùs quos possit præscribi, vel non? 369
§. IV. Utrùm subditi per præscriptionem se eximere possint ab obedientia Principis, vel alterius Prælati inferioris, aut legitimi Superioris? 370
§. V. An contra Prælatum possit præscribi visitatio, & procuratio ratione illius debita? ibid.
§. VI. An Prælatus inferior Episcopo possit præscribere Jura Episcopalia? 371
§. VII. An res alienari prohibitæ præscribi possint. ibid.
SECTIO II. De conditionibus ad præscriptionem requisitis, & in specie de prima & secunda conditione. ibid.
§. I. An, & qualis possessio requiratur ad præscriptionem? 372
§. II. An Laici non possint præscribere decimas ob defectum possessionis? ibid.
§. III. An ad omnem præscriptionem, & omni tempore necessaria sit bona fides ad præscribendum? ibid.
§. IV. An dubitans, num res sua sit, an aliena, habeat bonam fidem sufficientem ad præscribendum? 337
§. V. An, & qualis ignorantia sive facti:

juris impediat bonam fidem, & consequenter etiam ipsam præscriptionem, vel non? 374
§. VI. An, & quomodo bona, vel mala fides antecessoris seu auctoris prosit, vel obsit successori in ordine ad præscriptionem? ibid.
§. VII An mala fides respectu unius impediat præscriptionem respectu alterius? 335
§. VIII. An, & qualiter mala, vel bona fides Prælati possit obesse, vel prodesse Ecclesiæ quoad præscriptionem? ibid.
SECTIO III. De tertia, & quarta conditione, videlicet de Titulo, & tempore ad præscribendum necessario. 376
§. I. An, & qualis Titulus requiratur ad sufficientem, & probam præscriptionem, & quando nullus requiratur? ibid.
§. II. Quanto tempore præscribantur res mobiles, & immobiles, contra privatos? 377
§. III. Quantum tempus requiratur ad præscribendum contra Ecclesias? ibid.
§. IV. De tempore quo præscribi potest contra Principem vel ejus Fiscum? 378
§. V. De tempore quo præscribi possunt bona feudalia & emphyteutica? ibid.
§. VI. Quo tempore præscribi possint Iura quædam spiritualia? 379
§. VII. De tempore, quo præscribuntur jura servitutum, obligationes & actiones. 380
§. VIII. Quomodo præscriptio temporis immemorialis, & centenaria inter se differant & qualiter utraque probetur? ibid.
SECTIO I. De nonnullis impedimentis præscriptionis, quo minus ea procedat, vel cœpta continuetur, & de restitutione adversus eam jam completam.
§. I Quando præscriptio non procedat, seu non currat, vel dormiat, aut suspendatur? 381
§. II. Quando & quomodo præscriptio interrumpatur, & an etiam per impetrationem privilegij contrarij. ibid.
§. III. Quibusnam remedium restitutionis in integrum competat adversus præscriptionem? 382

TITVLVS XXVII.

De Sententia & re judicata. 383

SECTIO I. De Sententia. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit Sententia, & quomodo à re judicata differat. ibid.
§. II. Qualis sententia sit ferenda? ibid.
§. III. Quomodo sententia ferenda sit 384
§. IV. De aliis nonnullis conditionibus requisitis ad sententiam, & ubi, ac quomodo ea ferenda sit? ibid.
§. V. Contra quem ferri debeat sententia, quando Dominus agit per procuratorem, & quomodo sententia sit probanda? 385
§. VI Quomodo sententia ferenda sit conformiter Libello, & an si in illo contra causa expressa sit, ea probari debeat ibid.
SECTIO II. De re judicata, sive transitu sententiæ in rem judicatam. 386
§. I. Quando sententia transeat in rem judicatam, ita ut retractari non possit ibid.
§. II. An si prima sententia transierit in rem judicatam, secunda ab aliis judicibus v. g. delegatis contra primam lata valeat? ibid.
§. III. Quando & in quibus casibus sententia non transit in rem judicatam, & inprimis an in causis matrimonialibus? 387
§. IV. De aliis nonnullis casibus, in quibus sententia non transit in rem judicatam. 388
SECTIO III. De sententiis latis à pluribus Judicibus super eadem causa, 389
§. I. Si plures Judices in aliqua causa diversas proferant sententias, quænam illarum valeat? ibid.
§. II. Utrùm ex pluribus Judicibus, vel Arbitris omnes, vel saltem majus pars sententiam proferre debeat, an vero sufficiat

sufficiat, si unus eorum proferat? ibid.
§. III. An sententia lata à pluribus Conjudicibus, quorum unus jurisdictione privatus est, vel eam impeditam habet, valeat? 390
SECTIO IV. De effectu & executione sententiæ & pœna Iudicis perperam judicantis. ibid.
§. I. Quis sit effectus sententiæ latæ inter partes litigantes, & an ea etiam prosit vel obsit aliis? ibid.
§. II. De aliis nonnullis effectibus sententiæ. 391
§. III. Per quem, & quo tempore, modo, ac ordine executio sententiæ facienda sit? ibid.
§. IV. An is, cui commissa est executio, possit admittere exceptiones oppositas contra executionem sententiæ, & de illis cognoscere? 392
§. V. An tertius interveniens pro suo interesse possit impedire executionem sententiæ inter alios latæ? 343
§. VI. An is, contra quem in aliqua causa tres sententiæ conformes sunt latæ, admitti debeat ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicujus ex illis, vel ad excipiendum, antequam hujusmodi sententiæ plenè fuerint executioni mandatæ? ibid.
§. VII. Quæ sit pœna Iudicis malè judicantis? 394

TITVLVS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus. *ibid.*
SECTIO I. De appellationibus in genere. ibid.
§. I. Quid, & quotuplex sit appellatio, & cur sit inducta? ibid.
§. II. Quid sit supplicatio, & quomodo ab appellatione differat? 395
SECTIO II. De iis, qui appellare possunt? ibid.
§. I. Quibusnam in genere appellare permissum sit? ibid.
§. II. An in causa pluribus communi unus tantùm appellare possit sine cæteris? 396
§. III. De aliis nonnullis in specie, de quibus dubium esse poterat, an appellare possint? ibid.
§. IV. De iis, quibus non est permissum appellare. 397
SECTIO III. De sententiis, vel actibus, à quibus appellari potest, vel non potest. ibid.
§. I. A quibus sententiis & in quibus causis sit licitum appellare? ibid.
§. II. In quibus causis appellare non liceat, & in specie de appellatione à correctione Prælati seu Superioris regularis vel sæcularis? 398
§. III. De appellatione ab excommunicatione, interdicto & suspensione. 399
§. IV. Utrùm appellari possit in causis seu factis notoriis? ibid.
§. V. An & qua ratione appellari possit, vel non, contra electionem & confirmationem Prælati? 400
§. VI. De aliis nonnullis casibus, in quibus appellatio non admittitur. ibid.
§. VII. De Causis commissis adjectâ clausulâ: appellatione remotâ 401
SECTIO IV. De Iudicibus, à quibus, & ad quos appellari potest, vel non potest. 402
§. I. A quibus Iudicibus appellari potest, vel non? ibid.
§. II. Coram quo Iudice sit appellandum. 403
§. III. Ad quem Iudicem sit appellandum? ibid.
§. IV. Proponuntur aliæ quædam quæstiones circa Iudices, ad quos est appellandum. 404
SECTIO V. De forma, seu modo appellandi, & quoties appellare liceat? 405
§. I. Quomodo interponenda sit appellatio? ibid.
§. II. De forma, seu modo appellandi à sententia interlocutoria, vel gravamine extrajudiciali. ibid.
§. III. De forma, seu modo appellandi à sen-

à sententia definitiva. 406
§. IV. Quoties licitum sit appellare? ibid.
SECTIO VI. De temporibus, seu fatalibus appellationum. 407
§. I. De tempore interponendæ appellationis? ibid.
§. II. De Apostolis, & tempore illos petendi ac præsentandi. ibid.
§. III. Intra quod tempus appellans prosequi debeat appellationem, & finire? 408
§. IV. An Iudex *à quo* possit statuere terminum ad finiendam appellationem: & quinam præterea possint terminum præfigere ad prosequendam appellationem, vel jure statutum abbreviare: & an etiam possint eundem prorogare? 409
§. Quænam præterea jure Canonico statuta sunt circa prosecutionem appellationis? ibid.
§. VI. An, & ob quas Causas seu impedimenta admittatur quis etiam post annum, vel post biennium ad prosequendam appellationem? 410
SECTIO VII. De officio utriúsque Iudicis, à quo, & ad quem appellatur. 411
§. Quando, & quomodo procedere possit ac debeat Iudex *à quo* sive sit ordinarius, sive delegatus? ibid.
§. II. Quod sit officium Iudicis *ad quem*, & quomodo procedere possit ac debeat? 412
§. III. Cui incumbat, seu imponi debeat à Iudice onus probandi in causa appellationis? ibid.
§. IV. An, & quando Iudex appellationis procedere possit ad citandas partes, vel delegare causam alteri, vel inhibere Iudici à quo, ne procedat in causa, & ne sententiam exequatur? 413
§. V. An si litigans coram suo Iudice non appellavit ab interlocutoria, postea verò appellavit à definitiva, Iudex appellationis possit revocare interlocutoriam, & gravamen per illam reparare? ibid.
SECTIO VIII. De effectu appellationis & attentatis post illam. 414
§. I. De effectu appellationis suspensivo. ibid.
§. II. Quibus casibus per appellationem non suspendatur jurisdictio Iudicis à quo, sed eâ adhuc pendente nihilominus is procedere possit? ibid.
§. III. An, & quando suspendatur per appellationem censura sub conditione lata? 415
§. IV. De effectu appellationis devolutivo. ibid.
§. V. De attentatis, appellatione pendente, eorúmque revocatione. 416
§. VI. Alia quædam observanda circa revocationem attentatorum post appellationem proponuntur. ibid.
§. VII. Qua ratione attentata, seu innovata post appellationem extrajudicialem sint revocanda? & de privilegiis quæ competunt remedio revocandi attentata? 417
§. VIII. Quis Iudex cognoscere possit de revocatione attentatorum post appellationem? ibid.
SECTIO IX. De cessatione, aut revocatione, renuntiatione, & defensione appellationis. ibid.
§. I. An & quomodo per revocationem Iudicis, & per renuntiationem cesset, & tollatur appellatio? ibid.
§. II. Quomodo procedendum sit, & appellatio sit deserta? & an prosecutio appellationis desertæ impedire, ac sententia transeat in rem judicatam? ibid.
SECTIO X. De Recusationibus & relationibus. 419
§. I. Quid sit recusatio, & quomodo cum appellatione conveniat, vel ab illa differat? ibid.
§. II. Quando, & quomodo fieri possit recusatio Iudicis, & quis sit illius effectus? ibid.
§. III. Quid sit relatio, quomodo & quando fieri debeat, & quis sit illius effectus? 420

TTTv.

TITVLVS XXIX.

De Clericis peregrinantibus. 421

TITVLVS XXX.

De Confirmatione Vtili vel Inutili. ibid.

§. I. Quid & quotuplex sit confirmatio? ibid.

§. II. Ex quibus signis cognosci possit, quod confirmatio alicujus dispositionis vel actûs facta sit in forma communi vel speciali? 422

§. III. Quando Confirmatio sit utilis seu valida, vel inutilis sive invalida? 423

§. IV. An innovatio privilegiorum habeat vim Confirmationis, ita ut novum jus tribuat? 424

LIBER TERTIUS
Decretalium.

TITVLVS I.

De vita & honestate Clericorum. 425

§. I. Qualis vitæ probitas, & conversatio requiratur in Clericis? ibid.

§. II. De habitu, & vestitu Clericorum. 426

§. III. De negotiis, & exercitiis, quæ Clericis sunt prohibita. ibid.

TITVLVS II.

De Cohabitatione Clericorum, & Mulierum. 427

§. I. An, & quatenus Clericis cum mulieribus cohabitare liceat, vel non? ibid.

§. II. De pœnis, quæ jure Canonico sunt statutæ in Clericos conversantes cum fœminis suspectis, vel concubinatios. ibid.

§. III. Quomodo procedendum sit contra Clericos, qui publicè concubinas habere dicuntur, sed citati & examinati negant se Concubinarios esse. 428

§. An & qualiter sacerdos aut Clericus concubinarius, aut fornicarius vitandus sit in Missis, & aliis Divinis officiis. 428

§. V. Proponuntur quæstiones reliquæ circa Notorium, quid, & quotuplex sit, & an probari debeat? ibid.

TITVLVS III.

De Clericis conjugatis. 430

§. I. An Clerici conjugati ad ordines, vel beneficia Ecclesiastica promoveri possint? ibid.

§. II. An Clerici matrimonium contrahere, eoque contracto beneficia retinere possint? ibid.

§. III Utrùm Clericus matrimonium contrahendo amittat beneficia obtenta ipso jure, an verò solùm per sententiam Judicis? 431

§. IV. An Episcopus possit dispensare cum Clericis conjugatis in minoribus, ut possint obtinere beneficium, vel cum Clericis in sacris constitutis, qui uxores de facto duxerunt, ut officia sacra ordinum iterum exercere possint? 432

§. V. An, & quâ ratione Clerici in minoribus constituti, & conjugati gaudeant privilegiis Clericalibus, vel contrahendo matrimonium illa perdant? ibid.

TITVLVS IV.

De Clericis non Residentibus in Ecclesia vel Præbenda. 433

SECTIO I. De beneficiis residentiam postulantibus, & causis ab illa excusantibus, ac pœna non residentium. ibid.

§. I. An omnia beneficia personalem residentiam sive assiduum beneficiatii præsentiam requirant? ibid.

§. II. Utrùm jure Divino, an humano solùm, Episcopi, aliique inferiores curati teneantur ad residentiam personalem. 434

§. Utrùm per consuetudinem induci possit, ut Prælati, aliique Clerici non teneantur personaliter residere in Ecclesiis, sive beneficiis curatis, vel non curatis, aut simplicibus. ibid.

§. IV. An ad breve & modicum tempus, Episcopi, vel Parochi ab Ecclesiis suis licitè abesse possint? 435
§. V. De causis à continua residentia excusantibus. ibid.
§. VI. An & qua ratione Clerici possint abesse à suis Ecclesiis, vel beneficiis, ob causam studiorum. 436
§. VII. De aliis quibusdam Causis, de quibus dubitatur, an excusent à residentia. ibid.
§. VIII. Quis possit dare facultatem non residendi, sive ab Ecclesia, aut loco beneficii discedendi. 437
§. IX. Quomodo intelligendum sit juramentum præstitum de continua, aut perpetua residentia. ibid.
§. X. Quæ pœnæ jure antiquo Canonico decretæ sint in beneficiarios non residentes. ibid.
Sectio II. De distributionibus quotidianis.
§. I. Quæ sint, & dicantur distributiones quotidianæ, & quotuplices, & ex quibus bonis deduci debeant. 438
§. II. Quibus distributiones quotidianæ dari debeant, & ex quibus causis etiam absentes illas percipere possint. ib.
§. Aliæ quædam quæstiones circa distributiones quotidianas proponuntur, & resolvuntur. 439

TITVLVS V.

De Præbendis & Dignitatibus. 440
Sectio I. De Beneficiis seu præbendis in communi & de necessaria sustentatione vitæ Clericorum. ibid.
§. I. Quid sit præbenda seu beneficium Ecclesiasticum. ibid.
§. II. De Divisione, seu distinctione beneficiorum. 441
§. III. De sustentatione necessaria assignanda Clericis, & in primis, an, & qualis Titulus sustentationis requiratur ad suscipiendos ordines. 442
§. IV. An Canonicis debeatur præbenda, seu beneficium, tanquam congrua sustentatio. 443
§. V. Qualis sustentatio necessaria assignari debeat Parochis, aliisque Beneficiatis curatis. ibid.
Sectio II. De modis acquirendi beneficia Ecclesiastica, & modo observando in eorum collatione. 444
§. I. Quot, & quibus modis acquiratur beneficia, tùm in genere, tum in specie?
§. II. An, & quale jus per collationem alicui factam acquiratur in beneficio, sive post, sive etiam ante acceptationem illius? ibid.
§. III. Ad quid teneatur, qui scienter contulit Præbendam alicui ignoranti, quam conferre non poterat? 445
§. IV. Quomodo beneficia conferri debeant, & an etiam possint sub conditione, vel modo? ibid.
§. V. An possit beneficio novum onus imponi in collatione ejusdem? 446
§. VI. An ad collationem beneficiorum, quorum provisio ad Capitulum spectat, vocandi sint etiam Capitulares absentes? ibid.
Sectio III. Quibus jus & potestas conferendi beneficia Ecclesiastica competat? ibid.
§. I. Quam potestatem habeat Summus Pontifex in conferendis beneficiis, & quibus modis ea conferre possit? ibid.
§. II. An & qualem potestatem habeant conferendi beneficia Episcopi, aliique inferiores Collatores? 447
§. III. Quinam præterea beneficia conferre possint, vel non possint? 448
Sectio IV. De iis, quibus beneficia conferri possunt, vel debent. 449
§. I. An & qua ratione beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, & idoneis sint conferenda, & de pœnis illa conferentium indignis? ibid.
§. II. An licitum sit Beneficia conferre dignis & idoneis, prætermissis dignioribus vel dignissimis? ibid.
§. III. Quænam qualitates seu conditiones in particulari requirantur in iis, quibus beneficia Ecclesiastica conferuntur? 450
§. IV. De aliis duabus conditionibus, an eæ necessariò requirantur, vel requisitæ possint ad obtinenda beneficia? ibid.

§. V. An & quando beneficia sæcularia conferri possint Regularibus, & regularia sæcularibus? 451
Sectio V. De pluralitate Beneficiorum compatibilium, & incompatibilium, sæcularium, & regularium. ibid.
§. I An licitum plura beneficia simul obtinere, & retinere, ac qualia? ibid.
§. II An, & quâ ratione per consuetudinem induci possit, ut quis simul plura beneficia obtineat, & retineat in eadem vel diversis Ecclesiis? 453
§. III. An, si is, qui iam obtinet beneficium residentiam postulans, electus fuerit à Canonicis, vel aliis Clericis ad aliud beneficium, quod similiter residentiam requirit, posset utrumque simul retinere; ibid.
§. IV. De incompatibilitate beneficiorum, & vacatione unius per assecutionem alterius. 454
§. V. Quænam requirantur, ut primum beneficium vacet per adeptionem secundi incompatibilis? ibid.
§. VI. Quænam præterea beneficia vacent per adeptionem alterius? 455
§. VII. De pluralitate, & incompatibilitate beneficiorum regularium. 456
§. VIII. Quis possit dispensare in pluralitate beneficiorum, & quæ sint justæ causæ in ea dispensandi? ibid.
§. IX. Quomodo intelligi debeat, & explicari dispensatio facta super pluralitate beneficiorum. 457
Sectio VI. De Unione, & Divisione, seu sectione beneficiorum Ecclesiasticorum. 458
§. I. Quid & quotuplex sit unio beneficiorum, & quot modis fieri possit ibid.
§. II. Quis potestatem habeat uniendi beneficia? & ob quas causas ea fieri possit, ac debeat? ibid.
§. III. Quæ forma & solemnitates, sive quæ conditiones requirantur Iure communi ad Unionem beneficiorum instituendam, & quo pacto Iure novo Concilii Tridentini Beneficia uniri possint? 459
§. IV. Quid juris, seu potestatis habeat Prælatus, vel ejus Monasterium, aut Colligata, cui Ecclesia Cathedralis, vel aliud beneficium est incorporatum, seu unitum? 460
§. V. De dismembratione beneficiorum Ecclesiasticorum, & requisitis ad illam. 462
§. VI. An, & quo pacto beneficium Ecclesiasticum dividi possit, seu secari in duo vel plura? ibid.
Sectio VII. De Mandatis Apostolicis, sive literis beneficialibus, quæ emanant à Sede Apostolica. 463
§. I. Quodnam sit, & dicatur Mandatum Apostolicum, & quot sint genera, seu species hujusmodi Mandatorum, seu literarum beneficialium? ibid.
§. II. De quibusdam conditionibus, seu qualitatibus beneficiorum, quæ necessariò exprimi debent, in mandatis Apostolicis, seu literis beneficialibus obtinendis. ibid.
§. III. Quomodo interpretari debeat, latè an strictè mandatum Apostolicum, in quo conceditur alicui facultas conferendi beneficia, vel in quo mandatur alicui conferri beneficium, aut actu confertur. 464
§. IV. Quomodo præterea alia quædam mandata Apostolica de providendo, sive rescripta beneficialia sint intelligenda. ibid.
Sectio IX. De reservationibus Beneficiorum. 465
§. I. De reservatione Beneficiorum in communi ejusque causis & effectu. ibid.
§. II. Quænam beneficia sint reservatæ Romano Pontifici, spectato jure communi Canonico. 466
§. V. De provisionibus, & reservationibus factis per Concordata Germaniæ. ibid.
§ VI. De beneficijs reservatis ex indulto Pontificio Romanorum Imperatori per Preces Primarias. 468

TITVLVS VI.

De Clerico Ægrotante vel Debilitato.

§. I. An Clericus propter ægritudinem, aut mutilationem amittat beneficium suum

suum, vel saltem fructus illius, & quando ei dari possit, vel debeat Coadjutor? 469

§. II. Quis assignare, seu dare possit Coadjutorem; & quomodo, ac qualis dari debeat? 470

§. III. Quæ sit potestas, sive officium Coadjutoris, & quando expiret? ibid.

TITVLVS VII.

De Institutionibus. 471

§. I. Ad quos spectat jus instituendi Clericos in beneficijs Ecclesiasticis? ibid.

§. II. De instituendis in Ecclesijs, vel beneficijs Ecclesiasticis. 472

TITVLVS VIII.

De Concessione Prebendæ, & Ecclesia non vacantis. ibid.

§. I. Utrum beneficium non vacans possit conferri, vel promitti? ibid.

§. II. Quinam sint generales modi, quibus beneficia vacant, & qualis vacatio requiratur, ut impetrari, aut conferri aliis possint? 473

§. III. Quibus modis in specie vacent beneficia? 474

§. IV. Intra quod tempus conferri debeant beneficia vacantia? 475

§. V. Ad quem devolvatur jus conferendi beneficia vacantia propter negligentiam, seu moram culpabilem ordinarij Collatoris? ibid.

§. VI. De varijs gratijs exspectativis, sive mandatis de providendo beneficia vacatura. ibid.

TITVLVS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur. 476

§. I. An, & quâ ratione nihil sit innovandum, Sede vacante. ibid.

§. II. An, Sede vacante, Capitulum possit conferre beneficia? ibid.

TITVLVS X.

De his, quæ fiunt à Prælatis, sine consensu Capituli. 477

§. I. Ad quos actus Episcopi, aut alterius Prælati, requiratur consensus Capituli, & qualis? ibid.

§. II. Proponitur, & declaratur casus specialis, in quo alienatio rei Ecclesiasticæ fieri potest à Prælato absque consensu Capituli, 478

§. III. Quinam actus fieri debeant cum Consilio Capituli; ibid.

TITVLVS XI.

De his quæ fiunt à majore parte Capituli. 479

§. I. An, & qua ratione gesta à majore parte Capituli valeant? ibid.

§. II. An Major pars Capituli possit aliquid decernere, cum præjudicio minoris partis, de bonis, aut juribus spectantibus ad singulos de collegio? ibid.

§. III. An possit ferri Interdictum locale ab Episcopo, sine consensu sui Capituli? & an ad negotia à Capitulo tractanda debeant vocati Canonici absentes? ibid.

TITVLVS XII.

Ut Ecclesiastica Beneficia sine Diminutione conferantur. ibid.

§. I. Quomodo beneficia sine diminutione sint conferenda? ibid.

§. II. De pensionibus, per quas diminuuntur reditus beneficiorum. 481

TITVLVS XIII.

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. 484

SECTIO I. De rerum Ecclesiasticarum alienatione, & rebus, quæ alienari possint. ibid.

§. I. Quænam alienatio rerum Ecclesiasticarum jure Canonico sit prohibita, & quæ hic intelligantur nomine Ecclesiæ. ibid.

§. II. Quænam res Ecclesiasticæ alienari non possint, nisi ex causis jure permissis,

missis, & servatâ juris formâ & solemnitate. 485
§. II. Quæ res Ecclesiæ alienari possunt licitè, & sine juris solemnitate, & quibus casibus prohibitæ sunt alienationes rerum Ecclesiasticarum, etiam servatâ formâ, ac solemnitate juris? 486
SECTIO II. De causis, & forma, seu solemnitate requisita ad rerum Ecclesiasticarum alienationem. ibid.
§ I. Ob quas causas alienari licitè possint res Ecclesiasticæ etiam mobiles pretiosæ? ibid.
§. II. Quæ forma servanda sit, sive quæ juris solemnitates requirantur, ad rei Ecclesiasticæ alienationem? 487
§. III. An alienatio rei Ecclesiasticæ prohibitæ alienari, si facta sit sine legitima causa, & forma, seu solemnitate requisita, sit valida, etiamsi non sit licita? ibid.
§. IV. An Prælatus sine consensu Capituli, aliisque juris solemnitatibus, validè renuntiare possit hæreditati, vel legato rei immobilis, aut mobilis pretiosæ relicto Ecclesiæ? 488
SECTIO III. De consensu, vel auctoritate Prælati necessariâ ad rerum Ecclesiasticarum alienationem. 489
§. I. An, & quando Superioris Prælati consensus, vel auctoritas requiratur ad alienationem rerum Ecclesiasticarum. ibid.
§. II. An in alienationibus rerum Ecclesiasticarum etiam intervenire debeat consensus, seu auctoritas Romani Pontificis? ibid.
§. II. An ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requiratur auctoritas, & consensus Patroni, vel consensus Principis sæcularis loci, in quo eæ sitæ sunt? 490
SECTIO IV. De revocatione alienationis, & repetitione rerum alienatarum, ac pœnis alienantium res Ecclesiæ contra Canones? 491
§. I. Quinam, & quomodo, revocare possint alienationes rerum Ecclesiasticarum illegitimè factas, & repetere res Ecclesiæ ita alienatas? ibid.
§. II. An, & quando Ecclesiæ læsæ ob alienationem rei Ecclesiasticæ competat beneficium restitutionis in integrum, & quæ sint pœnæ malè alienantium res Ecclesiasticas, aut malè accipientium? 492

TITVLVS XIV.
De Precariis. *ibid.*

§ I. De contractibus in genere. ibid.
§. II. De contractu Precarii. ibid.
§. III. De contractu Precariæ, seu Precariarum. 493

TITVLVS XV.
De Commodato. 494

§. I. Quid sit Commodatum, & quomodo ab aliis Contractibus distinguatur; item quæ res commodari possint; & quis commodare possit. ibid.
§. II. Ex qua Culpâ teneatur Commodatarius, si res commodata apud ipsum pereat, vel deterior fiat, & an teneatur præstare casum fortuitum? ibid.

TITVLVS XVI.
De Deposito. 496

§. I. Quid sit depositum, & an depositarius uti possit re depositâ? ibid.
§. II. An & quando teneatur depositarius ad præstandum dolum, vel culpam, vel casum fortuitum, si res deposita apud ipsum periit, vel deterior facta est. ibid.
§. III. An dominus semper pro libitu possit repetere rem depositam; & an in deposito locum habere possit compensatio? 497
§. IV. An si res aliqua penes Clericum, v. g. Canonicum, aut Religiosum sit deposita, ex dolo vel lata culpa illius sit perdita, Ecclesia, vel Monasterium obligetur ad resarciendum damnum. ibid
§. V. An depositarius, commodatarius

vel conductor possit in periculo naufragiij, v. g. hostilis incursûs, vel incendij præferre res suas, si utrasque periculo eripere non possit. 498

TITVLVS XVII.

De Emptione & Venditione. ibid.

§. I. Quid sit Emptio & venditio, & quæ ad substantiam illius requirantur? ib.

§. II. De Emptione & venditione rerum sacrarum. 499

§. III. An, & quatenus aliæ res, & jura Ecclesiarum vendi possint, vel non possint? ibid.

§. IV. An externis & peregrinis carius liceat vendere merces quàm indigenis? & quæ sit pœna falsantium justas mensuras, ac pondera. 500

§. V. An venditio vel emptio ob læsionē ultra, vel infra dimidium justi pretii sit invalida, vel saltem rescindi possit? ibid.

§. VI. Quibus casibus cesset remedium rescindendæ venditionis ob læsionem ultra, vel infra dimidium, & an locum habeat etiam in aliis contractibus. 501

§. VII. An Emptioni & venditioni licitè addi possit pactum retrovendendi, vel redimendi. ibid.

§. VIII. De Venditione rei donatæ propter nuptias à viro uxori, eâdem consentiente, alteri facta. 502

§. IX. An & quando venditor teneatur emptori de evictione, & in quibus casibus non obligetur. ibid.

§. X. Ad quem pertineat periculum rei venditæ, ad venditorem, an ad emptorem. 503

TITVLVS XVIII.

De Locato & Conducto. 504

SECTIO I. De contractu locationis, & conductionis. ibid.

§. I. Quid sit locatio, & conductio. ibid.

§. II. An locator rei frugiferæ teneatur remittere de pensione, seu mercede constitutâ ob sterilitatem, hostium incursum, vel alium casum fortuitum, sine culpa conductoris obvenientem. ibid.

§. III. An locator possit ante, vel saltem post finitum locationis tempus conductorem expellere ex fundo. 505

§. IV. In quibus casibus locator possit inquilinum invitum etiam ante tempus locationis finitum expellere (ex conducta domo) & vicissim conductor ex justa causa recedere. ibid.

§. V. Ex qua culpa teneatur tum conductor, tum locator. 506

§. VI. De permissa, vel prohibita locatione, & conductione rerum Ecclesiasticarum. 506

§. VII. An locationi factæ per Prælatum Ecclesiæ, successor ejus stare teneatur. 507

SECTIO II. De contractu Emphyteutico. ibid.

§. I. Quid sit Emphyteusis, & quotuplex, & an ad illam necessariò requiratur scriptura. ibid.

§. II. An ad substantiam, ac valorem contractûs Emphyteutici requiratur, ut canon, seu pensio annua solvatur Domino, & quam pœnam incurrat emphyteuta, si non solvat. ibid.

§. III. De alienatione rei Emphyteuticæ. 508

§. IV. An, & quâ ratione Prælatus bonis Ecclesiæ cui præest, possit in Emphyteusin dare? 509

§. V. Ad quem transeat, aut spectet Emphyteusis, si Emphyteuta religionem profiteatur. ibid.

TITVLVS XIX.

De Rerum Permutatione. 510

§. I. Qui sit permutatio, & quomodo à venditione distinguatur. ibid.

§. II. An, & quatenus prohibita &c. vel permissa rerum Ecclesiasticarum permutatio. ibid.

§. III. De permutatione beneficiorum, & conditionibus ad illam requisitis. 511

§. IV.

§. IV. Quænam beneficia permutari possint cum aliis, vel non possint? 512
§. V. An permutatio fieri possit beneficiorum, non obstantibus gratiis expectativis? 513
§. VI. An res sive jus spirituale possit permutari pro re temporali, & è converso; item an res spiritualis pro re spirituali. ibid.

TITVLVS XX.

De Feudis. ibid.

§. I. Quid sit Feudum & quotuplex. ibid.
§. II. Quænam res Ecclesiæ in Feudum dari possint, vel non possint? 514
§. III. In quibus casibus feudum Antiquum ad Ecclesiam reversum denuò in feudum concedi potest, non obstante juramento de non infeudando de novo res Ecclesiæ? ibid.
§. IV. An ob delictum Prælati, vel alterius Clerici beneficiarij, cui secundùm leges feudorum pœna privationis est decreta, feudum amittat Ecclesia? 515
§. V. De prohibita & illicita, vel licitâ feudi alienatione. ibid.
§. VI. An si dominus à Vasallo accipiat feudum in pignus, teneatur fructus computare in sortem, nec ne? ibid.
§. VII. An Clerici, Monachi, aliique regulares succedere possint in feudis, vel ea acquirere. 516

TITVLVS XXI.

De Pignoribus, & aliis Cautionibus. 517

§. I. Quid sit pignus, & quomodo ab hypotheca differat, & quotuplex sit hypotheca? ibid.
§. II. De tacita hypotheca, quam habet uxor in bonis mariti, pro dote recuperanda; & Ecclesia in bonis Prælati malè administrantis. ibid.
§. III. Quænam res oppignorari, seu in pignus dari non possunt. 518
§. IV. An Prælatus vel Rector Ecclesiæ res seu bona ejusdem oppignorare possit? ibid.
§. V. An, & quinam fructus pignoris in sortem sint computandi; & in quibus casibus computari non debeant? ib.
§. VI. Utrùm venditio rei cum pacto revenditionis ad arbitrium emptoris, recipiendo aliquid ultra sortem, sit vera & licita venditio, an verò potiùs contractus pignoris sed illicitus, & usurarius? 519
§. VII. An pactum legis commissoriæ adjectum contractui pignoris sit licitum? ibid.
§. VIII. De cautione usufructuarii. 520

TITVLVS XXIII.

De Fide Iussoribus. 521

§. I. De fide jussione in genere, & conditionibus ad illam requisitis? ibid.
§. II. An Prælatus Ecclesiæ, vel alius Clericus, aut religiosus fide jubere possit pro alio? ibid.
§. III. Quibus casibus fide jussor etiam antequam solvat, agere possit adversus debitorem principalem, ut ipsum obligatione liberet? 522

TITVLVS XXIII.

De Solutionibus. 523

§. I. Quid sit mutuum, & de conditionibus requisitis ad substantiam, & valorem ejusdem? ibid.
§. II. An Ecclesia, vel Prælatus ejus nomine possit mutuum dare, & an, ac quomodo Ecclesia, vel monasterium obligetur ex mutuo ipsi dato? 524
§. III. An successor in Prælatura, vel beneficio teneatur solvere debita ab antecessore suo contracta. ibid.
§. IV. De beneficio seu privilegio competentiæ, quod datur Clericis debitoribus, qui non sunt solvendo? 525
§. V. De solutione indebiti. 526

TITVLVS XXIV.

De Donationibus. 527

§. I Quid sit donatio, & quomodo perficiatur, & de varia ejus divisione? 527
§. II. Quæ donatio insinuationem exigat apud Judicem, & quæ non exigat. 528
§. III. An & qualem potestatem donandi habeant Episcopi, aliique Prælati, vel Rectores Ecclesiarum, & an etiam, ac quatenus Religiosi? ibid.
§. IV. De quibusdam donationibus, seu concessionibus Ecclesiarum seu beneficiorum Ecclesiasticorum, vel quæ fieri possint alienis Ecclesiis? 529
§. V. Qualis in dubio Interpretatio fieri debeat donationis, & quando præsumi possit donatio? 530
§. VI. An & quando donatio inter vivos revocari possit, ob ingratitudinem. 531
§. VII. De aliis duabus causis revocandi donationem inter vivos, ob supervenientiam scilicet liberorum & inofficiosam donationem? 532

TITVLVS XXV.

De Peculio Clericorum. ibid.

§. I. An Clerici sint veri Domini bonorum, ac redituum Ecclesiasticorum, quos ratione beneficii percipiunt, etiam superfluorum, an verò sint administratores tantùm eorum? ib.
§. II. Utrùm Clerici beneficiati ex lege justitiæ teneantur reditus superfluorum beneficiorum erogare in pios usus, an verò ex alia lege, vel præcepto, sine onere restitutionis? 533
§. III. Ad quem pertineant bona acquisita à Clerico beneficiato, & meliorationes factæ in rebus Ecclesiæ, num ad Ecclesiam, an verò ad ipsum beneficiatum? 534

TITVLVS XXVI.

De Testamentis & ultimis voluntatibus. 536

Sectio I. De definitione & divisione Testamenti, & solemnitatibus ad illud requisitis? ibid.
§. I. Quid, & quotuplex sit testamentum, & quæ solemnitates requirantur ad illud spectato jure communi? ib.
§. II. An solemnitates juris Civilis requirantur etiam ad testamentum ex jure Canonico. 537
§. III. An sicut Testamentum sine solemnitatibus jure positivo requisitis factum, ad profanam causam, in foro externo invalidum est, ita etiam sit invalidum in foro conscientiæ. ibid.
§. IV. An solemnitates Juris Civilis requirantur in testamentis ad pias causas? 538
Sectio II. De iis, qui testamenta facere possunt, vel non? 539
§. I. Quinam jure communi prohibeantur testamentum facere? ibid.
§. II. An, & de quibus bonis Episcopi, aliive Prælati Ecclesiastici, & beneficiarii testari possint, vel non? ibid.
§. III. An per consuetudinem saltem immemorialem introduci possit, ut beneficiarii de reditibus Ecclesiasticis superfluis, & quæ ex illis comparata sunt, liberè, ac licitè testentur, etiam ad profanas causas. 540
§. IV. An & quatenus Religiosi sit prohibitum vel permissum testamentum facere, sive Professi sive Novitii sint? ib.
Sectio III. De hæredum institutione, & substitutione. 541
§. I Quinam hæredes instituì possint in testamento; & an etiam ordines religiosi, eorumque professi? ibid.
§. II. De substitutionibus, quæ hæredibus, ut plurimùm fiunt in Testamentis 542
§. III. An per substitutionem pupillarem excludatur Mater à successione filii impuberis? 543
§. IV. De substitutione, quæ fit per fideicommissionem? ibid.
§. V. De deductione tum quartæ ejusdem Trebellianicæ ex fidei commissariis hæreditatibus, tum legitimæ? 544

SECTIO IV. De legatis & fidei commissis particularibus. 545
§. I. Quid sit legatum, & an res aliena legari possit? ibid.
§. II. An legata possint relinqui nudis verbis sine scriptura, & hæredis institutione, & quomodo præstanda sint legata incerta? 546
§. III. Quid sit Falcidia, quomodo deducenda, & quando detrahi non possit? ibid.
§. IV. De portione Canonica debita Episcopo ex legatis pijs, & quomodo legata illa sint distribuenda? 547
SECTIO V. De executione Testamenti & aliarum ultimarum voluntarum. ibid.
§. I. Quis possit, & esse debeat Executor Testamenti, vel alterius ultimæ voluntatis. ibid.
§. II. Quo pacto Religiosi possint esse executores Testamentorum? 548
§. III. Utrùm executor designatus à testatore compelli possit ad acceptandum, & exequendum, & quem? ibid.
§. IV. Quando, sive intra quod tempus hæredes & executores ultimam voluntatem defuncti implere debeant? 549
§. V. Quam pœnam incurrat hæres, vel alius executor, si negligat exequi ultimam voluntatem testatoris, intra tempus à jure definitum? ibid.
§. V. Verum Executores Testamentarij propriâ authoritate ultimas voluntates defunctorum possint commutare, & an officium executoris, eo mortuo, transeat ad hæredes, vel successorem prælatum? 550

TITVLVS XXVII.

De successionibus ab intestato. 551
SECTIO II. De successione ab intestato Ecclesiæ in bonis Clericorum? ibid.
§. I. An, & quando Ecclesia succedere possit Clericis ab intestato decedentibus? ibid.
§. II. An, & quâ ratione testamentum, vel alia dispositio ad pias causas, aut donatio excludat successionem ab intestato? 552
§. III. An, & qualiter succedat monasterium, vel ordo religiosus, in bonis sui professi? ibid.
§. IV. Alia quædam circa successionem ordinis religiosi in bonis sui professi resolvuntur. ibid.

TITVLVS XXVIII.

De Sepulturis. 553
§. I. Quis sit locus sepulturæ sacræ, & Ecclesiasticæ, & quo in loco possit quis, vel debeat sepeliri? ibid.
§. II. Qui sibi vel alijs sepulturam eligere possint, vel non? 554
§. III. Quibus Ecclesijs jus sepulturæ competat, & quis possit jus sepulturæ concedere? 555
§. IV. An pro sepultura aliquid exigi, vel accipi possit? ibid.
§. V. Ad quid teneantur, qui alienum Parochianum sepeliunt, vel qui cadaver illius qui alibi sepulturam elegit, in sua Ecclesia sepeliunt? 556
§. VI. A quo, cui, & ex quibus rebus, sit solvenda canonica portio Parochialis funeralium, & quando solvi non debeat? ibid.
§. VII. Quibus sepultura Ecclesiastica sit concedenda vel deneganda? 557
§. VIII. Quam pœnam incurrant, sepelientes eos, qui jure prohibentur sepeliri in loco sacro; vel qui prohibitis & illicitis modis inducunt aliquem ad eligendam sepulturam in suis Ecclesijs. 558

TITVLVS XXIX.

De Parochijs & Alienis Parochianis. ibid.
§. I. Quæ sit & dicatur Parochia, & quæ requirantur ad constituendam Ecclesiam parochialem, & in quibus illius jura consistant? ibid.
§. II. An fines Parochiarum præscribi possint? 559
§. II. Quomodo dividendus sit Episcopatus inter Episcopum lapsum in hæ-

resin, sed reversum ad fidem, & ex dispensatione receptum, ac inter Episcopum eidem substitutum? ibid.

TITVLVS XXX.

De decimis, Primitijs & Oblationibus. 560

Sectio I. De definitione decimarum ac obligatione eas solvendi. ibid.

§. I. Quid, & quotuplices sint decimæ? ibid.

Sectio II. De rebus, ex quibus decimæ sint solvendæ, & de modo, quo solvi debent. 561

§. I. Ex quibus rebus decimæ sive prædiales, sive personales sunt solvendæ? ibid.

§. II. Utrùm ex rebus illicitè acquisitis debeantur decimæ, & an ex acquisitis titulo lucrativo? ibid.

§. III. An & qua ratione decimæ sint integrè, & absque diminutione solvendæ? 562

Sectio III. De iis, qui obligantur solvere decimas, & iis qui per privilegium sunt exempti. 563

§. I. Quinam in genere teneantur solvere decimas? ibid.

§. II. Quinam in specie obligentur solvere decimas, vel non? ibid.

§. III. An quis per privilegium possit eximi ab obligatione solvendi decimas, & per quem? 565

§. IV. Quænam privilegia exemptionis à decimis sint concessa religiosis, vel etiam Clericis, jure communi? ibid.

§. V. De interpretatione privilegii exemptionis à decimis solvendis? 566

§. VI. Quibus modis privilegium non solvendi decimas amittatur? 567

Sectio IV. De personis & Ecclesijs, quibus pendendæ sunt decimæ, & tempore ac loco, quo sunt solvendæ. ibid.

§. I. Quibus personis & Ecclesijs decimæ sunt solvendæ. ibid.

§. II. De tempore & loco, quo pendendæ sunt decimæ. 568

Sectio V. De decimis novalium. 569

§. I. Ad quem pertineant decimæ novalium, spectato jure communi? ibid.

§. II. An privilegium de non solvendis decimis extendatur etiam ad novalia, vel non extendatur? ibid.

§. III. An privilegium percipiendi decimas etiam ad novalia se extendat? ibid.

§. IV. An præscriptio decimarum intra certum locum extendatur ad decimas novalium; & an si fundus moveatur, ita ut v. g. ex prato fiat ager, maneat obligatus ad decimas solvendas, sicut ante? 570

Sectio VI. De variis modis, quibus acquiri potest jus decimandi in alia Ecclesia, Parochiâ, vel immunitas ab obligatione solvendi decimas? 571

§. I. An & qua ratione per consuetudinem acquiri possit jus decimandi, in aliena Ecclesia, aut Parochia? ibid.

§. II. An & quomodo jus decimandi per transactionem, & quibus præterea modis acquiri possit personis Ecclesiasticis? ibid.

§. III. An & qua ratione obligatio præstandas decimas, ab illis liberari possint per consuetudinem introductam, vel legitimè præscriptam, vel per transactionem? 572

Sectio VII. De decimis laicalibus, sive possessis, aut detentis à laicis. ibid.

§. I. An & qua ratione laici sive fæminæ sint capaces juris decimandi, seu percipiendi decimas. ibid.

§. II. An ab Episcopis aliisque Prælatis Ecclesiasticis, Papâ inferioribus, decimæ in feudum concedi possint laicis? 573

§. III. An & qua ratione laici decimas, quas obtinent, in alios transferre possint? ibid.

Sectio VIII. De jure, quod competit Ecclesiæ, vel clericis in decimas; & qua actione illæ exigi possint; item de judice in causa decimarum, ac pœnis non solventium decimas. 574

§. I. Quale jus habeat Ecclesia, vel ejus Rectores, in decimis seu fructibus decimarum?

cimarum? ibid.
§. II. Qua ratione Ecclesia, vel ejus loco parochus, aut Episcopus in judicio exigere possit decimas sibi debitas? ibid.
§. III Quis sit judex competens in causa decimarum; & quæ pœnæ de jure statutæ sint in eos, qui decimas non solvunt, quas debent? ibid.
SECTIO IX. De primitijs, & oblationibus. 576
§. I. De primitijs. ibid.
§. II. De oblationibus. ibid.

TITVLVS XXXI.

De regularibus & transeuntibus ad religionem. 577
SECTIO I. De essentia statûs religiosi in communi, ejusque propietatibus, & institutione. ibid.
§ I Quid sit status religiosus, & quænam requirantur ad substantiam veræ ac propriæ religionis? ibid.
§. II. An vota solemnia sint de essentia statûs Religiosi? 578
§. III. Utrùm status religiosus fuerit institutus jure divino, non verò solùm jure positivo & Ecclesiastico, & de diversitate ordinum religiosorum. 579
SECTIO II. De ingressu religionis & novitiatu. ibid.
§. I. Quæ ætas in ingredientes religionem, seu novitiatum requiratur, & in quo loco necessariò debeat novitiatus sive probatio fieri, & an etiam suscepto habitu regulari? ibid.
§. II. Utrùm necessarium sit, ut professionem præcedat annus probationis, isque integer, & quomodo sit computandus? 580
§. III. Utrùm annus probationis necessariò debeat esse continuus sine interruptione, & aut, si quis post finitum novitiatum religionem deserat, sed postea ad eam redeat, iterum probari debeat? 581
§. IV. An, & qua ratione impuberes ingredi possint religionem, & in illam recipi, vel à parentibus offerri? 582
§. V. De libertate ingrediendi religionem, & egrediendi, quam habent novitij. ibid.
§. VI. De obligationibus, juribus, & privilegijs novitiorum. 583
§. VII. De dispositionibus seu renuntiationibus bonorum, quæ ante professionem à novitio fieri solent. 584
SECTIO III. De professione religiosa 586
§. I. Quid sit Professio religiosa, & quotuplex. ibid.
§. Qua forma, seu modo Professio expressa fieri possit aut debeat? ibid.
§. III Quibus modis fieri possit professio tacita religionis? 587
§. IV. De conditionibus requisitis ad legitimam professionem, 588
§. V. De illis, qui prohibentur ingredi religionem, vel in illa professionem emittere, propter obligationem, qua alij sunt obstricti. 589
§. VI. Ad quos spectet potestas admittendi novitios ad professionem. 590
§. VII. De effectibus validæ professionis. ibid.
§. VIII. De indissolubilitate professionis religiosæ. 591
§. IX. An is, qui invalidè professus est, teneatur ratificare professionem; & quæ requirantur ad ratificationem professionis invalidæ? ibid.
§. X. De jure seu facultate reclamandi adversus professionem invalidam. 592
SECTIO IV. De facultate transeundi ex una religione ad aliam. ibid.
§. I. An possit professus seu religiosus transire ab una religione ad aliam, & quæ conditiones requirantur ad licitum transitum ad aliam religionem? ibid.
§. II. Quinam superior in specie licentiam dare possit transeundi ad aliam religionem? 594
§. III. An & quatenus permissum sit, vel prohibitum ex certis religionibus transire ad alias. ibid.
§. IV. Quænam jure canonico interdicta sunt

sunt religiosis transeuntibus, etiam licitè ad alias religiones? 595
§. V. Aliæ quæstiones circa translationem Religiosorum ab uno ordine, ad alium resolvuntur. 596
SECTIO V. De Religiosis fugitivis, apostatis, & ejectis. ibid.
§. I. In quo differunt religiosi fugitivi, apostatæ, & ejecti; & an religio teneatur illos quærere, & revocare? ibid.
§. II. An religio habeat potestatem ejiciendi subditos regulares, & ob quas causas, & an religiosus ejectus nihilominus obligetur ad vota religionis, aliásque observationes regulares? 597
§. III. An professus ejectus per sententiam in perpetuum teneatur redire ad religionem suam, vel ingredi aliam, & ad hoc compelli possit? 598

TITVLVS XXXII.

De conversione coniugatorum. ibid.
§. I. Quæ conditiones requirantur, ut conjux post matrimonium consummatum licitè possit religionem ingredi. ibid.
§. II. An professio emissa à conjuge cum licentia alterius conjugis, manentis in sæculo, sive cum voto castitatis, sive sine illo, sit valida? 599
§. III. An professio mariti invitâ, vel ignorante uxore facta, & vice versa uxoris, invito vel ignorante marito post consummatum matrimonium, sit valida, & ad quid obliget. ibid.
§. IV. An professio conjugati facta, cum licentia alterius conjugis, per metum tamen, aut dolum obtentâ, sit valida, & an etiam, si sit facta, altero coniuge sciente, & tacente, ac dissimulante, teneat? 600
§. V. An votum simplex continentiæ, ab uno coniuge, cum licentia alterius, post matrimonium consummatum, vel ab utroque communi consensu emissum sit validum, & licitum; & ad quid obliget? ibid.
§. VI. An si coniuges, qui mutuo consensu continentiam voverant, uterque vel alter eorum religionem professeatur, possit unus alterum repetere seu revocare? 601
§. VII. An si unus coniugum adulterium commisit, possit alter coniux innocens licitè transire ad religionem, vel ordines sacros suscipere etiam adulterâ invito? ibid.
§. VIII. An propter adulterium spirituale, videlicet Apostasiam à fide, vel hæresin, in quam unus coniugum lapsus est, possit alter eo invito religionem ingredi, vel in ea profiteri? 602
§. IX. An, & quo jure dissolvatur matrimonium ratum per professionem? ibid.
§. X. Intra quod tempus licitum sponsis de præsenti, ante matrimonium consummatum, ingredi religionem? ibid.
§. XI. An sponsa de præsenti possit religionem ingredi, si à sponso sit carnaliter cognita per copulam violenter extortam? 603
§. XII. An & qua ratione coniugatus possit, vel non possit ordines suscipere, vel ad Episcopatum assumi? ibid.

TITVLVS XXXIII.

De conversione infidelium. 603

TITVLVS XXXIV.

De voto & voti redemptione. ibid.
§. I. De voto in genere, & præcipua ejus divisione, in solemne, & simplex. 604
§. II. Utrùm, & quando votum obliget, & debeat, & an etiam intervenerit impedimento? 606
§. III. An & qualiter hæres teneatur implere, & exequi vota defuncti, quæ ipse non implevit? ibid.
§. IV. An ille, qui vovit ingredi religionem, vel etiam profiteri, possit licitè ante votum impletum, Episcopatum accipere? 607

§. V Quis vota commutare, vel in ijs dispensare possit? & quæ vota, ac qualiter commutari possint? ibid.
§. VI. An & qua ratione commutari possit votum peregrinationis Hierosolymitanæ, & à quo relaxari? 608

TITVLVS XXXV.

De statu Monachorum & Canonicorum Regularium. ibid.

TITVLVS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ. 609

§. I. Cuinam spectato jure communi Ecclesiæ, & monasteria sint subjecta? ibid.
§. II. Cui Episcopo subjecta sit Ecclesia, vel monasterium unitum Ecclesiæ, aut monasterio alterius Diœcesis? ibid.
§. III. An Ecclesiæ regulares possint mutari in sæculares Ecclesias, sive monasteria, in collegia sæcularium Clericorum? 610
§. IV. De Xenodochis, sive hospitalibus, & similibus locis. ibid.
§. V. De institutione novorum ordinum Religiosorum. 611

TITVLVS XXXVII.

De Capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum. ibid.

§. I. An, & qualiter una Ecclesia non Cathedralis, possit vendicare sibi jus in alia Ecclesia? ibid.
§. II. De Monachis non ponendis solis in Prioratibus; & eorum ab illis revocatione. 612

TITVLVS XXXVIII.

De Jure Patronatus. ibid.

Sectio I. De definitione, & divisione juris patronatûs, & modis, quibus acquiritur. ibid.
§. I. Quid, & quotuplex sit jus patronatûs, & utrum sit jus simpliciter spirituale, an verò potius temporale? ibid.
§. Quibus modis acquiratur jus patronatûs? 613
§. III. Quinam sint capaces juris patronatûs? 614
Sectio II. Quæ jura competant patronis, & quam potestatem habeant, vel non habeant in Ecclesiis, vel beneficiis patronatis? 615
§. I. An competat patronis jus, seu potestas liberè disponendi de Ecclesiis, & juribus, ac bonis earum, quarum sunt patroni? ib.
§. II. An jus eligendi vel præsentandi competat patrono in Ecclesia collegiata seu conventuali, & quænam jura præter jus præsentandi eidem debeantur? ibid.
§. III. An patronus possit jus patronatûs alienare, vel pensionem aliquam exigere, aut aliud onus seu gravamen ponere Ecclesiis vel beneficiis patronatûs. 616
Sectio III. De modis, quibus jus Patronatûs in alium transferri possit. ib.
§. I. An & qua ratione jus patronatûs, per successionem hæreditariam transferri in alios possit. ibid.
§. II. Ad quos præterea jus patronatûs per successionem transire possit. 617
§. III. An & quo pacto jus patronatûs per donationem ad alios transferri possit, & an etiam Ecclesiæ concedi possit? 618
§. IV. An & quomodo jus patronatûs per venditionem transferri possit? 619
§. V. An & qua ratione jus patronatûs permutari, vel in feudum, aut Emphyteusin, vel in pignus dari possit? ibid.
Sectio IV. De præsentatione sive ipso actu præsentandi & ejus circumstantiis 620
§. I. An præsentatio facta à possessore juris patronatûs, etiamsi jus proprietatis non habeat, valida sit? ibid.
§. II. An Patronus possit præsentare se ipsum, vel filium suum, si sit idoneus, vel si plures sint patroni, an u-

num ex se ipsis, ac denique an semper dignus, vel dignior præsentari debeat. ibid.

§. III. An Patronus licitè possit in præsentando variare, sive mutare sententiam, alium præsentando ante institutionem v. g. priùs præsentati? 621

§. IV. Intra quod tempus præsentatio fieri debeat à Patrono, sive laico, sive Ecclesiastico? 622

§. V. An post tempus ad præsentandum jure definitum, elapsum, lite adhuc pendente Episcopus liberè instituere possit sine præsentatione Patroni? ibid.

SECTIO V. De potestate Episcopi & Summi Pontificis circa Ecclesias & beneficia patronata, & de amissione juris patronatûs. 623

§. I. An, si Episcopus instituat, sine consensu, vel præsentatione patronati, valida sit institutio, & an possit fieri præsentatio ad Ecclesiam non vacantem? ibid.

§. II. An Episcopus possit Ecclesiam, vel beneficium patronarum, donare, vel unire alteri Ecclesiæ, vel beneficio, & an Episcopo donari possit à Patronis jus patronatûs in Ecclesiis alienæ, vel propriæ Diœcesis? ib.

§. III. An Episcopus præsentatum à Parocho ad titulum suæ Ecclesiæ ordinandum, irrequisito patrono, admittere possit, ac debeat. 624

§. IV. Qualem præterea potestatem habeat Episcopus, vel non habeat circa Ecclesias, & beneficia patronata? ib.

§. V. An Summus Pontifex citra patroni consensum possit beneficium conferre; & an etiam Legatus Papæ possit juri patronatûs derogare? 625

§. VI. Quibus modis jus patronatûs amittatur, vel extinguatur? ibid.

TITVLVS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procuratoribus. 626

SECTIO I. De Censibus. ibid.

§. I. An ex præstatione annua censûs facta Episcopo ab aliqua Ecclesia, vel monasterio, rectè colligatur, & probetur ejusdem subjectio; & quomodo census peti & probari debeat? ibid.

§. II. Utrum monasteriis, vel aliis Ecclesiis, novus census imponi possit; & an etiam à patronis, Ecclesiis, vel beneficiis patronatûs? ibid.

§. III. In qua moneta solvendi sint census seu pensiones, & alia debita pecunialia? 627

§. IV. Quomodo solvenda sint ea, quæ ex voto debentur? ibid.

SECTIO II. De exactionibus. 628

§. I. Quænam exactiones ordinariæ Episcopis seu Prælatis Ecclesiasticis à subditis Clericis, vel Laicis præstandæ? ibid.

§. II. An prædium, vel fundus Ecclesiæ in dotem assignatus liber sit ab omni servitio, tributo, & onere? ibid.

§. III. Quis possit imponere collectas, & exactiones novas extraordinarias, & quibus illæ imponi possint? ibid.

§. IV. An, & quâ ratione Episcopi, aliique Prælati illis inferiores, possint collatas extraordinarias suis subditis imponere, vel ab illis exigere? 629

SECTIO III. De procurationibus. ib.

§. I. An, cur, & quomodo procurationes sint præstandæ visitantibus Ecclesias & Clericos; & an etiam exigi, ac recipi possint in pecunia? ibid.

§. II. Quibus Prælatis, & quando, ac quâ ratione præstari debeant procurationes? 630

§. III. Quænam Ecclesiæ, vel loca Ecclesiastica, aut personæ, & quibus teneantur solvere procurationes, vel non teneantur? ibid.

§. IV. Aliæ quædam ad procurationes pertinentia proponuntur, & explicantur. ibid.

§. V. De visitatione, ob quam debeantur procurationes. 631

TITV-

TITVLVS XL.

De Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. 632

§. I. A quo, quando, & qualiter consecrari possint Ecclesiæ, & an requiratur ad consecrationem Ecclesiæ dotatio? ibid.

§. II. In quibus casibus Ecclesia exsecretur, ita ut novâ consecratione indigeat. 633

§. III. Quot & quibus modis polluatur, sive violetur Ecclesia, ita ut in ea divina officia celebrare non liceat, priùs quàm reconcilietur, & quomodo, ac à quo Ecclesia polluta reconcilianda sit. ibid.

§. IV. De Consecratione, & exsecratione, ac violatione altaris. 634

§. V. De consecratione, pollutione, & reconciliatione cœmeterij. 635

TITVLVS XLI.

De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ & Divinis Officiis. 636

TITVLVS XLII.

De Baptismo & ejus effectu. ibid.

TITVLVS XLIII.

De Presbytero non Baptizato. ibid.

TITVLVS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. 637

TITVLVS XLV.

De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum. ibid.

TITVLVS XLVI.

De observatione Iejuniorum. 638

TITVLVS XLVII.

De Purificatione post partum. ibid.

TITVLVS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis vel Reparandis. ibid.

§. I. De Ecclesiis ædificandis. ibid.

§. II Quænam præter legitimam causam conditiones necessariò requirantur ad constituendam novam Ecclesiam parochialem. 639

§. III. Quinam & ex quibus reditibus teneantur Ecclesias reparare? 640

§. IV. De mutatione Ecclesiæ sæcularis, in regularem, & destructione ejusdem. ibid.

TITVLVS XLIX.

De Immunitate Ecclesiarum, coemeterij, & rerum ad eas Pertinentium. 641

Sectio I. De immunitate locali, quæ competit Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis. ibid.

§. I Quinam loca Ecclesiastica immunitate gaudeant? ibid.

§. II. An in Ecclesiis, aut aliis locis sacris, vel religiosis judicia exercere, sit contra immunitatem Ecclesiasticam? ibid.

§. III. Quinam præterea actus prohibiti sint exerceri in Ecclesiis, vel aliis locis Ecclesiasticis, propter reverentiam loci? ibid.

Sectio II. De jure, sive immunitate asyli, quod competit Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis. ibid.

§. I. Quo jure asylum, sive jus hoc immunitatis sit constitutum, & quinam rei criminis ad Ecclesiam confugientes gaudeant immunitate asyli? ibid.

§. II Utrùm omnes homines sive liberi, sive servi, laici, vel clerici, religiosi, fideles, vel infideles gaudeant immunitate asyli in casibus jure concessis; & an etiam debitor ex causa civili. 644

§. III. Quinam sint effectus seu commoda immunitatis, quæ habent rei confugientes ad Ecclesias, vel alia loca sacra. 645

§. IV Quale crimen committant, & quam pœnam incurrant judices, per vim exhentes, reos ex Ecclesia. 646

SECTIO III. De immunitate & exemptione rerum, seu bonorum ad Ecclesias, & Ecclesiasticas personas pertinentium, à sæcularibus oneribus, & tributis. 646

§. I. An bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum sint immunia & exempta à sæcularibus oneribus, seu tributis merè realibus ordinariis, ac perpetuis? 647

§. II. An bona Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum sint immunia, & exempta ab oneribus, seu tributis etiam novis, & extraordinariis? 648

§. III. Quænam conditiones requirantur, ut Clerici aliæve personæ Ecclesiasticæ etiam regulares teneantur, imò licitè possint contribuere; & quando etiam novæ, & extraordinariæ collectæ, seu contributiones illis imponi, vel ab iis exigi possint? ibid.

§. IV. An Clerici teneantur contribuere pro necessitatibus vel utilitatibus publicis communibus Laicorum & Clericorum? 649

§. V. De immunitate, & exemptione Clericorum à tributis, aliisque oneribus merè personalibus. ibid.

§ VI. Quinam gaudeant privilegio immunitatis, seu exemptionis ab oneribus, & tributis impositis per principes sæculares? 650

§. VII. De pœnis violantium immunitatem Ecclesiasticam, exigendo vel imponendo Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis, collectas, vel alias exactiones. 651

TITVLVS L.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus Negotiis se immisceant. 652

§ I. Quænam negotiatio Clericis sæcularibus, & regularibus sit permissa, vel prohibita. ibid.

§. II. An omnibus Clericis interdicta sit negotiatio, & quam pœnam incurrant Clerici, ac religiosi, qui illis non permissis negotiantur? 653

§. III. An Clerici licitè possint tractare, & judicialiter cognoscere causas criminis? 654

§. IV. Quænam præterea ministeria aut officia sæcularia prohibita sint Clericis? ibid.

§. VI. Quænam studia & sub qua pœna sint religiosis prohibita jure canonico, & an eadem studia sint etiam prohibita Clericis sæcularibus? 654

§. VII. De pœnis statutis in monachos seu religiosos, qui habitum religiosum dimittunt, vel ad studia sine licentia accedunt, vel sunt incorrigibiles. 655

LIBER QUARTUS.
Decretalium.

TITVLVS I.

De Sponsalibus, & Matrimonio. 657

SECTIO I. De Sponsalibus de futuro. ibid.

§. I Quid sint sponsalia, & quâ formâ seu modo contrahantur, ibid.

§. II Quinam sint habiles vel inhabiles ad sponsalia contrahenda. 658

§. III Quomodo & quando obligent sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu extorta sint? ibid.

§. IV. An sponsalium contractui adjici possit pœna vel Arrha. ibid.

§. V. Utrùm sponsalia clandestina post novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium? 657

§. VI De impedimento publicæ honestatis, proveniente ex sponsalibus de futuro. 658

SECTIO II. De dissolutione sponsalium. ib.

§. I. Ob quas causas dissolvi possint sponsalia de futuro? ibid.

§. II. An & qua ratione dissolvantur prora sponsalia de futuro per ingressum religionis, vel susceptionem ordinis sacri. 659

§. III.

§. III. Utrùm priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora juramento firmata ; vel per matrimonium cum alia contractum , & an etiam per subsequentem fornicationem ? 660
§. IV. An , & quâ ratioe præterea dissolvantur spensalia ob superveniente m notabilem mutationem ex parte sponsi , vel sponsæ ? 661
Sectio III. De matrimonio secundùm se , ejusque essentiam. ibid.
§. I. Quid sit matrimonium , & quotuplex ? ibid.
§. II. De matrimonio, quatenus est Sacramentum. 662
§. III De consensu requisito ad matrimonium, ibid.
§. IV. Utrùm ad valorem matrimonii contracti à liberis necessarius sit consensus parentum : & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum ? 663
Sectio IV. De matrimonio ficto, seu simulato , & coacto, ibid.
§. I. An matrimonium fictè contractum sit validum , & ad quid obligetur , qui fictè contraxit ? ibid.
§. II. An matrimonium ex metu contractum sit validum ? 664
§. III. An si mulier invita cum aliquo Matrimonium contraxit , nec in eum postea consensit, valeat Matrimonium, si alteri postea nubat. Item an matrimonium , meru gravi contractum , per spontaneam cohabitationem ratificetur , & convalescat. ibid.
§. IV. An si Mulier neget , se in Matrimonium consensisse , sit ei fides habenda : vel si probare velit , se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda ? 665
§. V. Utrum Matrimonium ex metu levi initum sit nullum , & an contractum ex metu reverentiali ? ibid.
§. VI. An Matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum , vel per copulam subsecutam ?
Sectio V. De Unitate & indissolubilitate Matrimonij. 666
§. I. An Matrimonium sit necessariò unius viri cum una fœmina, & an, ac quo jure polygamia sit prohibita ? ibid.
§ II. Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris Conjugis , ut possit superstes Conjux licitè ad alias nuptias transire. ibid.
§. III. An & quo jure Matrimonium sit indissolubile ? 667
§. IV. An & quibus modis dissolvatur , Matrimonium ratum , & non consummatum. ibid.
Sectio VI. De impedimentis Matrimonij. ibid.
§. I De Impedimentis Matrimonij in genere. ibid.
§. II. De quibusdam impedimentis Matrimonij contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo. 668
§. III. De Impedimento erroris personæ. 669
§. IV. De Impedimento Matrimonij orto ex cultûs , sive religionis disparitate. ibid.
§. V. De dispensatione impedimentorum matrimonij. 670
Sectio VII. De mutua coniugum obligatione quo ad cohabitationem, alimentorum præstationem , liberorum educationem, & de obligatione coniugum ad debitum coniugale. ibid.
§ I. An teneantur coniuges simul cohabitare , & mutuò sibi præstare alimenta , & quæ sit obligatio coniugum ad alendos & educandos liberos ? ibid.
§. II. De obligatione mutua coniugum ad usum , seu actum coniugalem. 673

TITVLVS II.

De Desponsatione Impuberum. *ibid.*
§ I. Quæ ætas requiratur ad sponsalia de futuro ? ibid.
§. II. An sponsalia ab impuberibus contracta dissolvantur per solum dissensum alterius , postquam pubes factus est ? 674

§. III. Utrùm sponsalia inter impuberes vel inter impuberem & puberem inita sint valida, vel nulla, & quâ ratione convalescant? ibid.
§. IV. An & quatenus filij, ex sponsalibus per Patrem pro se contractis, obligentur? 675
§. VII. De ætate requisita ad matrimonium contrahendum, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem? ibid.

TITVLVS III.

De Clandestina Desponsatione. 676
§. I. Utrùm matrimonia clandestina jure antiquo non solùm fuerint prohibita, sed etiam invalida, quâ ratione potuerint jure novo ab Ecclesia irritari? ibid.
§. II. An etiamnum in locis, ubi decretum Concilij Tridentini non est receptum, aut promulgatum, matrimonia clandestina sint valida? 677
§. III. Utrum necessarium sit ad valorem matrimonii, ut assistat proprius utriusque contrahentis Parochus, & intra propriam Parochiam, & qualis præsentia Parochorum, aut testium requiratur? ibid.
§. IV. An, & quâ ratione denuntiationes publicæ præcedere debeant ante matrimonium? 678
§. VI. De probatione matrimonii clandestini, & ejus publicatione. 679
§. VII. De pœnis matrimonii clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium. ibid.

TITVLVS IV.

De Sponsa duorum. 680
§. I. Si quis bina sponsalia cum diversis contraxerit, quænam sint servanda? ibid.
§. II. An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum? ibid.
§. III. An appellans in causa matrimoniali, possit lite pendente, aliud matrimonium contrahere? ibid.

TITVLVS V.

De conditionibus appositis in desponsatione, vel in alijs contractibus. 681
§. I. Quid sit conditio, & quotuplex; quid modus, causa & demonstratio, quæ matrimonio aliisque contractibus apponuntur? ibid.
§. II. An conditio contractui matrimoniali apposita illum vitiet, vel suspendat? 682
§. III. An conditio de futuro necessario, vel impossibilis, adjecta matrimonio, illud vitiet, vel suspendat? ibid.
§. IV. Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa sponsalia, vel matrimonia sub conditione contracta. 683
§. V. An causa, demonstratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipsum vitiet, vel suspendat? 684
§. VI. De conditionibus adjectis in alijs contractibus. ibid.

TITVLVS VI.

Qui Clerici, vel voventes Matrimonium contrahere possint? 685
§. I. Utrum Ordo sacer dirimat matrimonium & quo jure? ibid.
§. II. An, & quo jure votum solemne castitatis per professionem, matrimonium postea initum dirimat, & an etiam votum simplex castitatis impediat matrimonium, atque dirimat? 686
§. III. An per votum simplex castitatis dirimantur præcedentia sponsalia de futuro? ibid.

TITVLVS VII.

De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. 687
§. I. An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens, ibid.

§. II. Quænam conditiones requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros? ibid.
§. III. An & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius conjugis dirimat matrimonium subsequens? 688

TITVLVS VII.

De conjugio leprosorum. *ibid.*

§. I. An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens? ibid.
§. II. Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum reponuntur, & resolvuntur. ibid.

TITVLVS IX.

De conjugio servorum. 689

§. I. An servus possit licitè, & validè contrahere matrimonium invito, vel ignorante domino; & quâ ratione error statûs seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure? ibid.
§. II. An, & quando proles quoad libertatem & servitutem sequitur conditionem non matris, sed Patris: ibid.

TITVLVS X.

De natis ex libero ventre. 690

TITVLVS XI.

De cognatione Spirituali. *ibid.*

§. I. Quid sit cognatio spiritualis, unde oriatur & inter quas personas contrahatur? ibid.
§. II. Quænam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis, sive compaternitatis, sive fraternitatis, jure antiquo Decretalium statuta sint, & inter quas personas impediat ea matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum? 691
§. III. An per Catechismum præcedentem baptismum contrahatur cognatio spiritualis impediens ac dirimens matrimonium? ibid.
§. IV. An plures possint intervenire patrini, seu susceptores in Baptismo & Confirmatione de jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint patrini, contrahatur cognatio spiritualis? ibid.
§. Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in baptismo, & confirmatione de jure novo Concilii Tridentini. ibid.
§. VI Quæ conditiones reqairantur ad munus Patrini, & ad contrahendam cognationem spiritualem in baptismo, & confirmatione? ibid.
§. VII. Proponuntur & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex baptismo, & confirmatione. 692

TITVLVS XII.

De Cognatione Legali. 693

§. I. Quid & quotuplex sit adoptio? ibid.
§. II. Quid sit cognatio legalis, & quot ejus species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens Matrimonij? ibid.
§. III An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant Matrimonium, & inter quas personas? 694

TITVLVS XIII.

De eo, qui cognovit Consanguineam uxoris suæ, vel Sponsæ. 695

§. I. An incestus, sive copula carnalis habita cum Consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat Matrimonium? ibid.
§. II. Utrùm affinitas superveniens etiam per copulam illicitam dissolvat sponsalia de futuro, vel etiam sponsalia de præsenti sive matrimonium nondum consummatum. ibid.

§. III.

§. III. An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum probetur per assertionem unius vel confessionem utriusque. ibid.
§. IV. Utrùm prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere; & an etiam ex incestu cum cognata legali aut spirituali ; ac denique ad quotum gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis, ortum ex illicita copula cum consanguinea alterius Conjugis habitæ. 696
§. V. Proponuntur, & explicantur aliqua capitula hujus Tituli. ibid.

TITVLVS XIV.

De Consanguinitate & affinitate. 697
Sectio I. De Consanguinitate. ibid.
§. I. Quid sit Consanguinitas, & quid linea ac gradus Consanguinitatis, & quomodo sint computandi. ib.
§. II. Quinam gradus consanguinitatis, & quo jure matrimonium dirimant? 698
Sectio II. De affinitate. 699
§. I. Quid sit affinitas, & quâ ratione contrahatur, & inter quas personas? ibid.
§. II Quousque & quo jure affinitas dirimat matrimonium? 700
§. III. Utrum affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an infideles coniuncti in gradu jure Canonico prohibito, post baptismum debeant separari? ibid.
§. IV. Quæ pœna sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito? ibid.
Sectio III. De dispensatione in impedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium; & de impedimento publicæ honestatis 701
§. I. Quousque Summus Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis? ibid.
§. II An in dispensatione aliquibus concessa in linea lateriali inæquali attendendus sit, & exprimendus gradus consanguinitatis, vel affinitatis remotior, an verò propinquior? ibid.
§. III. An dispensatio obtenta à Papa contrahendi matrimonium inter consanguineos in gradu prohibito valeat, si in ea falsa causa expressa sit. 702
Sectio IV. De impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato, & nondum consummato. ibid.

TITVLVS XV.

De frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi. ibid.
§. I. Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non? 703
§. II. An, & qualis impotentia coëundi dirimat matrimonium? ibid.
§. III. Referuntur, & explicantur varij casus in specie, in quibus propter impotentiam coëundi, matrimonium dissolvitur, separatur, aut non separatur. 704

TITVLVS XVI.

De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. ibid.
§. I An & qua ratione Matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur. ibid.
§. II. De alijs impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantùm matrimonium contrahendum. 705

TITVLVS XVII.

Qui filii legitimi. ibid.
§. I De filijs legitimis & illegitimis in genere. ibid.
§. II. Quinam in specie judicandi sint filij legitimi? ibid.
§. III Quinam in specie reputandi sint filij illegitimi? ibid.
§. IV. Coram quo Iudice sæculari in Ecclesiastico tractari debeat, vel possit quæstio Nativitatis, seu natalium. 706
§. V. De Legitimatione prolis illegitimæ per subsequens matrimonium. §. VI. ibid.

§. VI. De legitimatione illegitimorum facta per privilegium, sive concessionem Papæ. 708
§. VII. De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit sæcularibus Principibus. ibid.
§. VIII. De probatione legitimitatis Natalium. ibid.

TITVLVS XVIII.

Qui matrimonium accusare possint vel contra illud testificare. 709
§. I. Quinam admittantur ad accusandum Matrimonium, vel testificandum contra illud? ibid.
§. II. Quinam ab accusatione Matrimonij sunt repellendi? ibid.
§. III. Proponuntur & resolvuntur nonnullæ quæstiones occurrentes circa tria capitula huius Tituli. 710
§. IV. Quis sit Iudex competens causarum matrimonialium? ibid.

TITVLVS XIX.

De divortiis. 711
§. I. An & qua ratione liceat conjugi instituere divortium ob alterius adulterium. ibid.
§. II. An, & in quibus casibus non liceat divortium instituere propter conjugis adulterium? ibid.
§. III. An, & quâ ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati unus vel uterque relabatur in adulterium, possint denuo divortium instituere? ibid.
§. IV. An vir possit dimittere uxorẽ sine judicio Ecclesiæ etiam propter publicum ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis? ibid.
§. V. Utrùm, & quando adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresin, vel Apostasiam à fide, alterius conjugis, liceat Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire? ibid.
§. VI. An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjugum fidelium in hæresin vel infidelitatem lapso, ita etiam si unus ex infidelibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugij & conversus aliud matrimonium inire possit? 713
§. VII. Proponuntur & resolvuntur aliæ quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum. ibid.
§. VIII. An Ecclesia dispensare possit, ut Infideles conversi ad fidem contrahere possint matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti? 714
§. IX. Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum. ibid.
§. X. An propter alias præterea causas divortium inter Coniuges possit institui? 715

TITVLVS XX.

De donationibus inter virum & uxorem, & de dote post divortium restituenda. ibid.
§. I. An & qualis donatio inter Conjuges sit invalida? & in quibus casibus sit valida & licita, vel prohibita? ibid.
§. II. Quænam præterea donationes inter Conjuges valeant, vel non? 716
§. III. Quibus modis donatio invalida inter coniuges confirmetur? ibid.
§. IV. Quænam præterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo. 717
§. V. De restitutione Dotis. ibid.
§. VI. De amissione dotis propter adulterium uxoris. ibid.
§. VII. An viro qui ad inopiam vergit, ac petit dotem, ea tradenda sit sub cautione. 718

TITVLVS XXI.

De secundis nuptiis. ibid.
§. I. An Conjux dubius de morte alterius Coniugis possit transire ad secundas nuptias? ibid.

§. II. An si Mulier post mortem viri transeat ad secundas nuptias intra annum luctûs, incurrat infamiam, vel alias pœnis juris. 719
§. III. An secundæ Nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat sacerdos benedicens? ibid.

LIBER QUINTUS Decretalium.

TITVLVS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus. 720

§. I. Quid sit accusatio, & quæ sit forma, sive quæ conditiones ad eam requirantur? ibid.
§. II. Quinam ad accusandum admittantur, & qui ab eo repellantur? 721
§. III. Qua ratione repellatur quis ab accusando ob inimicitiam. ibid.
§. VII De personis, quæ criminaliter accusari possint, vel non possint. 723
§. VIII. An in causis & judiciis criminalibus Procurator admitti possit, ac debeat? ibid.
§. IX. De modo procedendi observando in judicio criminali accusatorio. ib.
§. X. De effectibus accusationis, & pœnis Reo imponendis. 724
§ XI. Qualiter accusatore non probante, vel non comparante, reo infamato de crimine indicenda sit purgatio Canonica? ibid.
§. XII. Quibus modis tollatur & extinguatur accusatio criminalis? ibid.
Sectio II. De inquisitionibus. 725
§. I. De inquisitione in genere, & potestate inquirendi. ibid.
§. II. An ad inquisitionem omninò generalem, vel mixtam requiratur, ut præcedat infamia criminis vel personæ? ibid.
§ III. An, & quâ ratione ad inquisitionem generalem contra personam aliquam particularem requiratur, ut præcedat illius infamia; & quomodo in tali inquisitione sit procedendum? ibid.
§. IV. In quibus casibus non requiratur necessaria ad specialem inquisitionem contra personam particularem de aliquo crimine, ut præcedat illius infamia? 727
§. V. Quænam præterea jure Canonico statuta sint circa modum procedendi per inquisitionem specialem? ib.
§. VI. Quæstiones nonnullæ circa modum procedendi per inquisitionem à Concilio Lateranensi præscriptum occurrentes proponuntur & resolvuntur. 728
§. VII. Qualiter puniendum sit crimen per viam inquisitionis probatum? ibid.
Sectio III. De Denuntiationibus, 729
§. I. Quid, & quotuplex sit denuntiatio & in quibus casibus possit Judex procedere per denuntiationem judicialem? ib.
§. II. Utrùm ante denuntiationem judicialem semper præcedere debeat secreta monitio, & an etiam aliæ juris solemnitates in ea servandæ sint, & quinam ab hac denuntiatione repellantur? ibid.
§. III. An pendente inquisitione, ad denuntiationem contra Superiorem seu Prælatum à subditis factam, Superior hic procedere possit in causis motis contra subditos? 730
§. IV. Quomodo procedendum sit, quando crimen opponitur per modum exceptionis, & quomodo super crimine notorio? ibid.

TITVLVS II.

De Calumniatoribus. 731

§ I. Quis dicatur calumniator, & quid sit calumniari, & quali pœnâ sit afficiendus? ibid.
§ II. An, & ob quas causas excusetur accusatur à calumnia, ejúsque pœna, & an etiam denuntiator puniatur, tanquam calumniator, si in probatione criminis deficiat? ibid.

TITVLVS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur, vel promittatur. 732
SECTIO I. De Simonia in genere, ejúsque divisione. ibid.
§. I. Quid sit Simonia? ibid.
§. II. Quotuplex sit Simonia, sive quomodo dividatur? 733
SECTIO II. De materia Simoniæ, sive rebus, in quibus committi potest hoc crimen contra jus divinum, vel humanum Ecclesiasticum. 733
§. I. De Simonia, quæ committitur circa res merè, ac intrinsecè spirituales, & inprimis circa gratiam, Sacramenta, & sacramentalia. ibid.
§. II. De Simonia quæ committitur circa ordines, eorúmque collationes & præsentationes ad ordines. 734
§. III. De Simonia, quæ committitur circa divina officia, ac officium prædicationis, & an Ecclesia emi vel redimi possit? ibid.
§. IV. De aliis variis actibus, & rebus Spiritualibus, vel Spiritualibus annexis pro quibus temporale dare aliquid, aut accipere, etiam specialiter prohibitum est Jure Canonico? 735
§. V. An exigere aliquid temporale pro re Spirituali ratione consuetudinis excusari possit à vitio Simoniæ? ib.
SECTIO III. De Simonia, quæ committitur in actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ, & in ingressu sive admissione ad religionem. ibid.
§. I. An actus pertinentes ad jurisdictionem spiritualem seu Ecclesiasticam fori interni, vel externi sint materia Simoniæ. 736
§. II. An sit simonia, pretium vel aliud quid temporale dare, vel accipere pro omissione actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, vel alterius actus spiritualis? ibid.
§. III. Utrùm dare vel accipere aliquid temporale pro ingressu, sive admissione in religionem sit simonia. 737
§. IV. De aliis modis, quibus committitur Simonia in ingressu religionis, ejúsque pœnis. ibid.
SECTIO IV. De simonia, quæ committitur in beneficiis Ecclesiasticis, & circa officia Ecclesiæ temporalia. ibid.
§. I. Utrùm simonia, quæ committitur in venditione beneficiorum Ecclesiasticorum sit contra jus divinum, an verò solùm contra jus positivum seu Ecclesiasticum. 738
§. II. Quibus modis committitur simonia in collatione beneficiorum, electione ad Prælaturas, & alia beneficia Ecclesiastica. ibid.
§. III. Quomodo Simonia committitur in receptione Canonicorum? 739
§. IV. An electio, præsentatio, confirmatio, collatio, vel quævis alia provisio beneficii Simoniaca, sit ipso jure irrita? ibid.
§. V. Quando electio, vel collatio beneficij Simoniacè facta ignorante electo, vel provisо, non est irrita? 740
§. VI. An, & quatenus licitum sit dare, vel accipere pecuniam ad redimendam vexationem in beneficiis, vel non sit licitum? ibid.
§. VII. De Simonia confidentiali, sive quæ committitur in resignationibus, & provisionibus beneficiorum, spe & confidentiâ factis. 741
§. VIII. De Simonia, quæ committitur in pensionibus solvendis ex bonis Ecclesiasticis. ibid.
§. IX. De Simonia, quæ committitur circa officia Ecclesiæ temporalia. 742
SECTIO V. De pretio Simoniaco, ejúsque divisione. ibid.
§. I. An pretium Simoniacum necessariò debeat esse temporale quid, non spirituale; & quando temporale, quod datur, habeat rationem pretij, respectu rei spiritualis, quæ vicissim datur? ibid.
§. II. Quænam circumstantiæ considerandæ sint, ut cognoscatur, an munus aliquod temporale habeat rationem

simoniacè dati pro re spirituali, vel non habeat? 743
§. III. Quotuplex sit pretium simoniacum? ibid.
SECTIO VI. De Judicio sive processu Judiciario in crimine simoniæ. 744
§. I. Quis sit Judex competens in crimine simoniæ, & quis accusare possit de hoc crimine, & qui accusari; Item quomodo crimen simoniæ probetur? ib.
§. II An & quando criminosi admittantur ad testimonium ferendum in crimine simoniæ? ibid.
SECTIO VII. De pœnis Simoniæ, ac dispensatione in illa. 745
§. I. An pœnæ jure decretæ incurrantur propter quamlibet Simoniam, & in quacunque materia fiat? ibid.
§. II. An & qualiter incurratur pœna excommunicationis propter simoniam commissam in ordine, vel beneficio? ibid.
§. III. An & qualis suspensio contrahatur per simoniam commissam in ordine, vel beneficio. 746
§. IV. An præter prædictas censuras sint aliæ pœnæ Canonico jure decretæ in Simoniacos? ibid.
SECTIO VIII. De obligatione restituendi ea, quæ per Simoniam sunt accepta. ibid.
§. I. An, & cui pretium Simoniacè acceptum sit restituendum. ibid.
§. II. An pretium Simoniacè acquisitum contra prohibitionem juris Ecclesiastici restricti debeat in foro conscientiæ, etiam ante sententiam, & condemnationem judicis & cui? 747
§. III. An vicissim res spiritualis, quæ pro pretio Simoniacè data fuit, etiam debeat restitui danti? ibid.
§. IV. An Simonia mentalis obliget ad restitutionem? 748

TITVLVS IV.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. ibid.
§. Unicus. An, & sub qua pœna prohibitum sit Prælatis Ecclesiasticis, vices suas, id est, jurisdictionem suam, sub annuo censu, sive pretio concedere, & an etiam proventus Ecclesiarum sub annuo censu locari possint? ibi

TITVLVS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. 749
§. I. An, & quinam Magistri constituendi sint ad docendum in Ecclesiis Cathedralibus; & an licitum sit aliquid exigere vel accipere pro licentia docendi? ibid.
§. II. Quale privilegium jure Canonico concessum sit Theologiam seu sacram Scripturam publicè docentibus, vel illi studentibus? ibid.
§. III An accipere pecuniam pro doctrina Theologiæ sit Simoniacum? 750

TITVLVS VI.

De Judæis, & Saracenis, & eorum servis. ibid.
§. I. Quæ, & in quibus casibus interdicta sit Christianis communicatio cum Judæis? ibid.
§. II. Quænam Judæis Christianorum Principum potestati & Imperio subjectis, Jure tum Canonico, tum civili sint interdicta. 751
§. IV. Quomodo & à quo Judæi delinquentes possint, ac debeant puniri? ibid.
§. V. Quænam interdicta sint Christianis Jure Canonico circa Saracenos, seu paganos, aliosque infideles? ibid.

TITVLVS VII.

De Hæreticis. 752
SECTIO I. De crimine hæresis, & hæreticis in genere. ibid.
§. I. De crimine hæresis, & quis dicatur hæreticus. ibid.
§. II. De quibusdam, de quibus dubitari potest, an sint propriè dicti hæretici, nec ne? ibid.

SECTIO

SECTIO II. De pœnis hæreticorum, & imprimis de excommunicatione eorum. 753
§. I. De prima pœna jure Canonico decreta in hæreticos, excommunicatione scil. & conditionibus requisitis ad illam incurrendam. ibid.
§. II. Quæ communicatio Catholicis cum hæreticis sit prohibita, vel permissa, & an ac quando sint vitandi, tanquam excommunicati? ibid.
§. III. An liceat disputare de fide cum hæreticis vel aliis, & quando ac quomodo, & an etiam licitum sit Laicis prædicare? ibid.
§. IV An & quando excommunicati propter suspicationem hæresis, tanquam hæretici condemnari possint. 754
§. V. De absolutione ab hæresi, & excommunicatione ei annexa. ibid.
SECTIO III. De aliis pœnis hæreticorum. 755
§. X. De relapsis in hæresim, eorúmque pœnis. ibid.
SECTIO IV. De filiis hæreticorum, & de credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorundem, ac pœnis. ibid.
§. I Quas pœnas incurrant filii hæreticorum. ibid.
SECTIO V. De Iudicibus, & processu judiciario observando in crimine hæresis. 756

TITVLVS VIII.

De Schismaticis, & ordinatis ab illis. ibid.
§. I. Quid sit Schisma, & quomodo ab hæresi differat, & quæ sint pœnæ jure decretæ in schismaticos. ibid.
§. II. An ordinationes, aliíque actus sive gesta per schismaticos sint valida? 575

TITVLVS IX.

De Apostatis, & reiterantibus Baptisma. ibid
§. I De Apostasia in genere, & in specie de Apostasia à fide, ejusque pœnis. ibid.
§. II. De Apostatis ab ordine clericali, & à Religione, ac pœnis eorum. ibid.
§. III. De reiterantibus baptismum & eorum pœnis. 758

TITVLVS X.

De his, qui filios occiderunt. ibid.

TITVLVS XI.

De infantibus & Languidis expositis. ibid.
§. I, Quæ sit pœna parentum, qui filios exponunt ab alijs nutriendos, vel languidos, sive infirmos ab aliis curandos. 759

TITVLVS XII.

De Homicidio voluntario, vel causali.
SECTIO I. De hõicidio in genere, & in specie de homicidio voluntario injusto. ibid.
§. I. Quid sit homicidium in communi, & quomodo dividatur? ibid.
§. II. Quæ requirantur ad homicidium injustum directè voluntarium, eiúsque pœnam incurrendam, & quæ pœnæ jure sint decretæ in homicidas. 760
§. III. Quisnam tum in genere tum in specie propter homicidium voluntarium & injustè commissum irregularitatem incurrat aut alias pœnas, in jure latas contra homicidas. ibid
§. IV. An mandans aliquem occidi fiat irregularis, aliásque pœnas homicidij incurrat. 761
§. V. An sicut mandans, ita etiam consentiens in homicidium injustum, vel illud approbans, seu ratum habens, incurrat irregularitatem, & alias pœnas homicidij? ibid.
§. VI. An consulens homicidium injustum incurrat irregularitatem? 762
§. VII. An qui cooperatur ad homicidium præstando opem, aut auxilium, sit irregularis? ibid.
§. VIII. An non impediens homicidium, cùm possit ac debeat, fiat irregularis? 763
SECTIO II. De homicidio causali, & de omnino involuntario. 763

§. I. An ex homicidio causali, quod ex opere licito secutum est, contrahatur irregularitas? ibid.
§. II. An in dubio commissi homicidij quis censendus sit irregularis, vel non? ibid.
§. III. Qualis culpa, sive negligentia præcedere debeat ad incurrendam irregularitatem, quæ oritur ex homicidio casuali facto ab eo, qui operam dedit rei licitæ? 764
§. IV. An, & in quibus casibus is, qui dat operam rei illicitæ sive prohibitæ, ex qua ipsa sequitur homicidium, fiat irregularis, quamvis omnem diligentiam adhibuerit ad illud vitandum. ibid.
§. V. De homicidio omnino involuntario, & inculpabili. 765
Sectio III. De homicidio necessario, sive ob defensionem facto, & irregularitate ex eo contracta. ibid.
§. I. An qui ob defensionem suæ propriæ personæ ac vitæ alium occidit, vel ob defensionem proprij honoris, & famæ, fiat irregularis? ibid.
§. II. An is, qui ob defensionem bonorum temporalium, quæ possidet, occidit aliquem; fiat irregularis? 766
§. III. Quæ requirantur ad licitâ defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & quôodo puniatur excessus in defendendo sine hoc moderamine? ibid.
Sectio IV. De Homicidio publicâ auctoritate à Iudice & eius ministris, & irregularitate ex eo contracta. 767
§. I. Utrum omnes, qui justè & licitè cooperantur ad prolationem sententiæ sanguinis seu mortis, vel ad executionem illius, sint irregularem? ibid.
§. II. An accusator criminis morte digni contrahat irregularitatem ratione homicidij publicâ auctoritate facti? 768
§. III. Quænam personæ præter Iudicem, & accusatorem fiant irregulares ratione homicidij talis publicâ auctoritate, & justè commissi. 769
§. IV. De homicidio contingente in bello, & irregularitate ex eo proveniente. 770
Sectio V. De Mutilatione, & dispensatione in prædictis duabus irregularitatibus ibid.
§. I. Quid sit mutilatio, & qualis irregularitas ex ea contrahatur? ibid.
§. II. An qui membrum debilitat, vel aridum, & inutile mutilat, vel abscindit, vel seipsum mutilat, fiat irregularis? 771
§. III. De dispensatione in irregularitate contracta & homicidio, & mutilatione. ibid.

TITVLVS XIII.

De Torneamentis. 772

TITVLVS XIV.

De clericis pugnantibus in duello. 773
§. I. Quid sit duellum, & quando sit prohibitum, vel licitum? & de pœna ære statutis in eos, qui incunt illicitum duellum? ibid.
§. II. Quæ pœna in jure Canonico statuta sit in Clericos pugnantes in duello? 774

TITVLVS XV.

De Sagittarijs. ibid.

TITVLVS XVI.

De adulterijs & stupro. 775
Sectio I. De crimine adulterij & ejus pœnis. ibid.
§. I. Quid sit adulterium, & quibus modis committatur? ibid.
§. II. De accusatione criminis adulterij. ibid.
§. III. Quomodo probandum sit adulterium? 776
§. IV. An Mattius teneatur uxorem adulteram non respicentem dimittere, nec eam sibi reconciliare, nisi peractam pœnitentiam, & emendationem? ibid.
§. V. Quæ sint pœnæ adulterij tam criminales, quàm civiles? ibid.
§. VI. An & quando Adulterium uxoris Conjugis compensetur cum adulterio alte-

alterius? 777
§. De aliis causis excusantibus à pœnis adulterij. ibid.
Sectio II De stupro ejúsque pœnis. 778
§. I. Quid sit stuprum strictè, & specificè sumptum, & quotuplex, sive quot modis committatur. ibid.
§. II. Quæ sint pœnæ stupri decretæ de jure civili, ac canonico. ibid.
§. III. Ad quid præterea stuprator Virginis in variis casibus obligetur ob stuprum illatum, vel non? ibid.
§. IV. Ad quid teneatur, qui stupravit virginem, sub spe ac promissione Matrimonij? 779
§. V. An stuprum sit crimen mixti fori & quomodo probandum? ibid.
Sectio III. De aliis delictis carnis, eorúmque pœnis, 780

TITVLVS XVII.

De raptoribus, incendiarijs & violatoribus Ecclesiarum. ibid.

Sectio I. De raptu, & raptoribus, tum personarum, seu corporum, tum etiam rerum, seu bonorum. ibid.
§. I. De raptu, & raptoribus Virginum, & aliarum mulierum, corúmque pœnis? ibid.
§. II. Quænam conditiones requirantur, ut raptores incurrant pœnas jure communi Civili, vel Canonico in eos statutas? 781
§. III. De matrimonio contracto inter raptorem & raptam. ibid.
§. IV. Quid jure novo Concilij Tridentini statutum sit circa matrimonium inter raptorem & raptam initum, & quæ pœnæ ob illum raptum sint decretæ? ibid.
§ V. De rapina & raptoribus bonorum, corúmq; pœnis jure Civili statutis. 782
§. VI. Quomodo puniantur raptores bonorum de jure Canonico? ibid.
§ VII. De potestate, quam habent Prælati Ecclesiastici judicandi de raptu & aliis criminibus, cásque puniendi. ibid.
Sectio II. De incendiarijs & violatoribus Ecclesiarum. 783
c. I. De incendiariis & eorum pœnis. ibid.
§. II. De violatoribus Ecclesiarum, & eorum pœnis? ibid.

TITVLVS XVIII.

De furtis. 784

§. I. Quid sit furtum, & quotuplex? ibid.
§. II. Quibus modis, & â quibus committatur furtum, vel non? ibid.
§. III De pœnis furti jure Civili statutis. 785
§ IV. Quomodo puniantur furta de jure Canonico? ibid.
§. V. De aliis diversis furtorum generibus, corúmque pœnis. ibid.

TITVLVS XIX.

De usuris. 786

Sectio I. De usuris in genere. ibid.
§. I. Quid sit usura, & quotuplex? ibid.
§. II. Quo jure sint Usuræ prohibitæ. 787
§. III An Usuræ licitè possint exigi, & accipi, ob favorem piæ causæ, vel aliud opus bonum, saltem dispensativè? ibid.
§. IV. Utrùm dominium usurarum transferatur in Usurarium? ibid.
Sectio II De pactis tum illicitis & usurarijs, quæ contractui mutui adjici nequeunt, tum licitis, quæ apponi possunt absque usura. 788
§. I. De pactis, ob quæ contractui mutui adjecta, is efficitur usurarius. ibid.
§. II An mutuans aliquid ultra sortem, seu rem mutuò datam exigere possit ratione damni emergentis? 789
§. III. An & quomodo in mutuo aliquid licitè, & sine usura exigi, vel accipi possit ultra sortem, ratione lucri cessantis? 790

§. IV.

§. IV. An ratione periculi, cui mutuum exponitur, licitè possit aliquid supra sortem exigi? 791
§. V. An in mutuo licitum sit pactum, ut mutuatarius, si tempore statuto non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem? ibid.
§. VI. An pactum adjectum mutuo, ut res mutuata restituatur, in eadem mensura & bonitate, etiamsi pretium ejus creverit, sit usurarium? 792
Sectio III. De usuris, quæ committuntur in venditione, & emptione; & an contractus censualis sit usurarius. ibid.
§. I. An sit usura, rem pluris justo pretio vendere ob dilatam pretij solutionem; & vicissim rem minoris emere, quàm valet, quia præsenti pecunia emitur? ibid.
§. II. De venditione, & emptione censuum, sive redituum annuorum in genere. 793
§. III. Utrùm licitus sit census realis, sive perpetuus, sive temporalis, tam redimibilis, quàm irredimibilis, an verò sit usurarius & illicitus? 794
§. IV. An licitus & justus sit census personalis perpetuus tam irredimibilis, quàm redimibilis ex parte solius venditoris? 795
§. VI. De conditionibus ad contractum censualem requisitis. ibid.
Sectio IV. De usuris quæ committuntur circa pignora & hypothecas. 796
§. III. An contractus sive pactum Antichriseos sit illicitum, & usurarium & an etiam montes pietatis usuram contineant? ibid.
Sectio De obligatione restituendi usuras. 797
§. I. An & quibus teneantur usurarij restituere usuras? ibid.
§. II. An omnes usurarij restituere teneantur usuras, etiam hæredes eorum? ibid.
§. III. Quinam, & quo pacto cooperantes ad usuras exigendas, vel solvendas teneantur ad restitutionem? ibid.
§. IV. De quibusdam exceptionibus, quas usurarii opponere possunt, vel solent contra petentes restitutionem usurarum. 798
§. V. De usura mentali, & obligatione restituendi ei annexa. ibid.
Sectio VI. De Iudice criminis usuræ, & probatione eiusdem; ac pœnis usurariorum. 799
§. I. Quis sit Iudex competens in crimine usuræ, & quomodo probetur quis esse usurarius manifestus? ibid.
§. II. De pœnis jure statutis in usurarios manifestos. 800

TITVLVS XX.

De crimine falsi. ibid.

§. I. De Crimine falsi in genere. ibid.
§. II. De Crimine falsi, quod committitur circa testes. ibid.
§. III. Quibus modis falsentur rescripta seu Literæ Apostolicæ? 801
§. IV. An literæ Papales ob rasuram modicam in eis factam, possint argui falsitatis? ibid.
§. V. De pœnis jure statutis in falsarios literas, aut Bullas Apostolicas. ib.
§. VI. An in dubio præsumendum sit falsitatem esse commissam in litteris impetratis à Sede Apostolica? 802
§. VII. De falsitatibus, quæ committuntur in aliis Instrumentis, seu literis, & de pœnis falsantium sigillum Principis. ibid.
§. VIII. De falsatione monetæ & aliis modis, quibus crimen falsi in alios committitur. ibid.

TITVLVS XXI.

De Sortilegiis.

§. I. An & quibus casibus sint sortilegia vel illicita? ib.
§. II. An sit licitus usus sortium in electionibus ad prælaturas & alia beneficia Ecclesiastica? ibid.
§. III. De pœnis sortilegorum, & de judice competente criminis sortilegii. 804

TITV-

TITVLVS XXII.
De colluſione detegenda. 804
TITVLVS XXIII.
De delictis Puerorum. 805
TITVLVS XXIV.
De Clerico Venatore. *ibid.*
TITVLVS XXV.
De Clerico percuſſore. 805
TITVLVS XXVI.
De Maledicis. *ibid.*
§. I. De maledicis, & maledictis in Papam & Imperatorem, eorúmque pœnis. ibid.
§. II. De maledictione in Deum, & blaſphemia in Sanctos, eorúmq; pœnis. 807
TITVLVS XXVII.
De Clerico Excommunicato, Depoſito, vel interdicto miniſtrante. *ibid.*
§. I. Quæ ſit pœna Clerici depoſiti miniſtrantis, vel exercentis actum ordinis, aut officij ſibi prohibiti, & quæ ſit pœna Clerici excommunicati, ſuſpenſi, vel interdicti celebrantis divina officia? ibid.
§. II. An qui dubitat ſe excommunicatum eſſe, qui per ſolam famam audivit ſententiam excommunicationis contra ſe latam eſſe, ſi poſtea celebret divina, incidat in pœnas Canonicas, contra excommunicatos celebrantes officia divina decretas? 808
§. III. An excommunicatis poſſint conferri beneficia Eccleſiaſtica, & quæ pœna imponi debeat illis, qui beneficia his talibus conferunt? ibid.
§. IV. Proponuntur, & reſolvuntur aliæ quædam quæſtiones, circa collationem beneficiorum excommunicatis factam? ibid.
§. V. An & quando excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus clericus exercens actum ordinis ſibi prohibiti, fiat irregularis, & quæ conditiones requirantur ad hanc irregularitatem incurrendam? ib.
§. VI. An ſi Clericus cenſurâ ligatus exerceat actum minorum ordinum, in regularitatem incurrat: & quando ſive in quibus caſibus talis Clericus irregularis non fiat, etiamſi actum proprium ordinis exerceat? 810
§. VII. An etiam excommunicatus excommunicatione minore fiat irregularis celebrando Miſſam vel alios actus ordinis exercendo, & an eligere poſſit, vel eligi ad beneficia Eccleſiaſtica? ibid.
§. VIII. An & quomodo peccet ligatus excommunicatione minore, conferendo, vel adminiſtrando Sacramenta? 811
TITVLVS XXVIII.
De Clerico non ordinato Miniſtrante. *ibid.*
TITVLVS XXIX.
De Clerico per Saltum promoto. 812
TITVLVS XXX.
De eo, qui furtivè ordinem ſuſcepit? *ibid.*
TITVLVS XXXI.
De exceſſibus Prælatorum & ſubditorum. 813
§. I. Qualiter poſſint ac ſoleant Prælati Eccleſiaſtici excedere, ſeu delinquere in Clericos ſubditos? ibid.
§. II. De quibuſdam ſpecialibus exceſſibus ſeu delictis Prælatorum Epiſcopo inferiorum. 814
§. III. De gravaminibus, quæ Prælati aliſque Eccleſiaſtici interdum inferre ſolent religioſis? ibid.
§. IV. De exceſſibus ſeu delictis ſubditorum in Prælatos, ſeu ſuperiores ſuos? ibid.
§. V. De prohibitione facta religioſis mendicantibus, ut non poſſint nova loca acquirere ad habitandum, nec antiqua alienare, vel mutare? 813
TITVLVS XXXII.
De novi operis Nuntiatione. *ibid.*
§. I. De novi operis nuntiatione, ejúſque materia, forma, & aliis cauſis ac circumſtantiis. ibid.
§. II. Quis ſit effectus novi operis nuntiationis. 816

§. III. Quibus casibus, ac modis cesset nuntiatio novi operis, ita ut vim & effectum non habeat? ibid.

TITVLVS XXXIII.

De Privilegiis, & Excessibus Privilegiatorum. 817

SECTIO I. De privilegiis in communi. ib.

§. I. Quid sit privilegium, & an ad illius substantiam requiratur scriptura, & quomodo à dispensatione differat? ibid.

§. II Quotuplex sit privilegium, sive quomodo dividatur, & quis possit concedere privilegium, & quibus concedi possit? ib.

§. III. De interpretatione privilegiorum. 818

§. IV. De extensione privilegiorum. 819

SECTIO II. De privilegiis in specie, & inprimis de privilegiis exemptionis à jurisdictione ordinarii. ib.

§. I. An ex solutione annui censûs Papæ facta privilegium exemptionis ab ordinario probetur, & quibus modis, vel verbis? ibid.

§. II. An per privilegium concessum alicui monasterio, ut fructus Ecclesiæ sibi subjectæ in suos usus possit convertere, Ecclesia illa censeatur eximi à jurisdictione ordinariorum? 820

§. III. Proponuntur aliæ quæstiones quædam circa privilegia exemptionis à jurisdictione ordinarij. ib.

§. IV. An & quando exempti à jurisdictione Episcopi possint coram eodem conveniri & ab illo puniri, non obstante privilegio exemptionis? 821

§. V. An allegantes privilegium exemptionis à jurisdictione ordinarii possint Episcopi sive ordinarii jurisdictionem exercere, donec privilegium exhibitum, & probatum fuerit? ibid.

§. VI. An Ecclesia obtinens duplex privilegium exemptionis, Episcopi v.g. & Papæ, utroque uti possit? ib.

SECTIO III. De aliis privilegiis specialibus, de quibus agitur in hoc titulo 821

§. I. De privilegio immunitatis à levandis decimis etiam novalium ib.

§. II. De privilegio celebrandi vel audiendi divina officia tempore interdicti generalis? ibid.

§. III. De privilegio sepulturæ Ecclesiasticæ tempore interdicti. 823

§. IV. De privilegio celebrandi in altari viatico, seu portatili. ibid.

§. V. De privilegiis studii generalis in Curia Romana. 824

§. VI. Quæ sint prærogativæ sive privilegia principalium Sedium, Patriarchialium? ibid.

§. VII De privilegiis Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorumque Prælatorum inferiorum. ibid.

SECTIO IV. De præscriptione, innovatione, usu, & effectu privilegiorum. ib.

§. I. Quanto tempore præscribatur adversus privilegia? ib.

§. II. De innovatione privilegiorum. ibid.

§. III. De usu & effectu privilegiorum. 825

SECTIO V. De variis excessibus seu de abusibus privilegiatorum prohibitis jure Canon. ib.

§. I. Qui sint excessus seu delicta privilegiatorum, & quomodo puniendi? ib.

§. II. Quinam præterea alii sint excessus sive abusus privilegiatorum? 826

§. III. De aliis quibusdam specialibus excessibus, & culpis religiosorum prohibitis jure Canonico, & earum pœnis. ibid.

§. IV. De pœna abutentium suis privilegiis, & punitione violantium alienas privilegia? ibid.

§. V. Proponuntur breves Summæ constitutionum extravagantium hujus tituli. ib.

SECTIO VI. De amissione & revocatione privilegiorum. ib.

§. I. An & quomodo privilegium finiatur per lapsum temporis & cessationem causæ? ibid.

§. II.

§. II. An privilegium finiatur per mortem illius, cui concessum est, vel per mortem concedentis, item an per renuntiationem privilegiati? 827
§. III. An & quando amittatur privilegium per tacitam renuntiationem, sive per non usum, vel per contrarium usum, vel per abusum? ibid.
§. IV. An Privilegium semel concessum possit revocari à concedente vel ab aliquo alio &c. 828
§. V. Quibus modis privilegium revocetur, & quando revocatio privilegiorum vim suam & effectum habeat? 829
§. VI. An pereunte re, cui privilegium inhæret, pereat quoque & extinguatur ipsum privilegium? ibid.

TITVLVS XXXIV.

De purgatione Canonica.

§. I. Quid sit purgatio in genere, & quotuplex, & à quo indicenda sit purgatio Canonica, & quibus indici possit ac debeat? ibid.
§. II. Quando, sive in quibus casibus indicenda sit purgatio Canonica, vel non? ibid.
§. III Quæ sit forma purgationis, sive quomodo ea fieri debeat? ibid.
§. IV. Quomodo procedendum sit contra infamatum de crimine, negligentem famam suam, sive se purgare ab infamia? 831
§. V. De compurgatorum qualitate, juramento, & numero. ibid.
§. VI. De effectu purgationis Canonicæ, & pœnis deficientis in illa. 832

TITVLVS XXXV.

De Purgatione vulgari. *ibid.*

TITVLVS XXXVI.

De injurijs & damno dato. 833
§. I. De injurijs. ibid.
§. II. De damno dato. ibid.
§. III. De repressaliis, sive pignorationibus. 834

TITVLVS XXXVII.

De pœnis. *ibid.*
§. I. De pœnis in genere. ibid.
§. II. De variis pœnis in specie, de quibus agitur in hoc titulo? 835

TITVLVS XXXVIII.

De pœnitentijs & remissionibus. *ibid.*
Sectio. I. De pœnitentijs. ibid.
§. I. De pœnitentia in genere. ibid.
§. VI. De præcepto sacramentaliter confitendi saltem semel in anno, & sacram Eucharistiam recipiendi in paschate? 836
§. VII An pœnitentia, & quænam alia tempore generalis interdicti sint concessa, vel non; & an damnatis ad mortem pœnitentia sit concedenda? ibid.
§. VIII De quæstoribus eleemosinarum. ibid.
§. IX. Quinam habeant facultatem seu Privilegium eligendi sibi confessarium. ibid.
Sectio II. De remissionibus sive indulgentiis. 737

TITVLVS XXXIX.

De sententia excommunicationis, suspensionis & interdicti. *ibid.*
Sectio I. De prima censura Ecclesiastica, nempe excommunicatione. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit Censura. ibid.
§. II. Quid, & quotuplex sit excommunicatio, & quâ forma fieri debeat? ibid.
§. III De effectibus excommunicationis, sive majoris, sive minoris 839
Sectio II. De causis excommunicationis. ib.
§. I. Quinam possint excommunicare, vel excommunicari ibid.
§. II. Ob quam causam excommunicatio vel alia censura ferri possit? 840
§. III An excommunicationem necessariò præcedere debeat monitio Canonica, & quomodo aliàs ferri debeat excommunicatio? ibid.
§. IV. Quibus casibus censura excommunicationis vel alia, sit injusta, & quibus sit invalida? 841
§. V. An & qualis ignorantia, & quis metus excuset ab excommunicatione, vel alia censura? ibid.

SECTIO III. De excommunicatione in specie & inprimis de illa, quæ jure decreta est, ob percussionem Clerici. 842
§. I. Quænam in jure Canonico statuta sint circa percussionem Clericorum? ibid.
§. II. Quis possit absolvere ab excommunicatione canonis, ob percussionem Clerici vel Monachi? 843
§. III. De nonnullis casibus, in quibus percutiens Clericum vel Monachum excommunicationem canonis incurrit? 844
§. IV. In quibus casibus Episcopus Diœcesanus possit absolvere ab excommunicatione contractâ ob percussionem Clerici? ibid.
SECTIO IV. De excommunicatis vitandis, vel non vitandis, & prohibita vel concessa cum eis communicatione. ibid.
§. I. Quinam excommunicati sint vitandi, vel non vitandi. ibid.
§. II. Quæ personæ, & ob quas causas excusentur, ut licitè possint communicare cum excommunicato non tolerato, seu vitando? ibid.
§. III. De communicante cum excommunicato in crimine, ejúsque pœna & absolutione. 846
§. IV. Quænam præterea statuta sunt de jure Canonico circa communicationem cum excommunicatis. ibid.
SECTIO V. De absolutione ab excommunicatione. 847
§. I. Quinam possint absolvere ab excommunicatione majore, vel minore? ibid.
§. II. An ab excommunicatione lata ab Episcopo suffraganeo in suos subditos possit Archiepiscopus, seu Metropolitanus absolvere, sive ante appellationem, sive post illam? ibid.
§. IV. Quâ formâ seu modo fieri debeat absolutio ab excommunicatione? 848
§. V. Utrùm is, qui duabus vel pluribus excommunicationibus ligatus est, si ab una absolvatur, censeatur etiam absolutus ab aliis. 849
§. VI. De absolutione excommunicati decedentis in excommunicatione ibid.
§. VII. Quando excommunicatus habendus sit pro absoluto ab excommunicatione, vel non? ibid.
SECTIO VII. Aliæ nonnullæ quæstiones circa excommunicationem aliásve censuras proponuntur & exponuntur, 850
SECTIO VII. De secunda censura Ecclesiastica, nempe suspensione. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit suspensio ecclesiastica? ibid.
§. II. Quis possit censuram suspensionis ferre, & in quos, & ob quam causam, & quis ab illa possit absolvere? 851
§. III. Aliæ nonnullæ quæstiones circa suspensionem resolvuntur? 852
SECTIO VIII. De tertia Censura Ecclesiastica, nempe de interdicto. ibid.
§. I. Quid & quotuplex sit interdictum. ibid.
§. II. Quænam sub interdicto generaliter promulgato comprehendantur, vel non? 853
§. III. Quænam observanda sint circa administrationem, & susceptionem sacramentorum, quæ interdicti tempore est prohibita? ibid.
§. IV. Quæ observanda sint circa celebrationem divinorum officiorum, & an, ac quatenus ea prohibita tempore interdicti, vel concessa? 854
§. V. De privatione sepulturæ Ecclesiasticæ tempore interdicti? 855
§. VI. De violatione interdicti, & pœnis jure decretis in violantes? ibid.
§. VII. De causis interdicti, & relaxatione ejusdem? ibid.
§. VIII. Proponuntur extravagantes constitutiones huius tituli? 856
§. IX. De cessatione à divinis, quid & quotuplex sit, & quomodo differat ab interdicto? ibid.

TITVLVS XLI. 857

De Regulis Iuris.

SECTIO I. De regulis iuris in antiquis. ibid.
SECTIO II. De Regulis Iuris in Sexto. 859

FINIS.

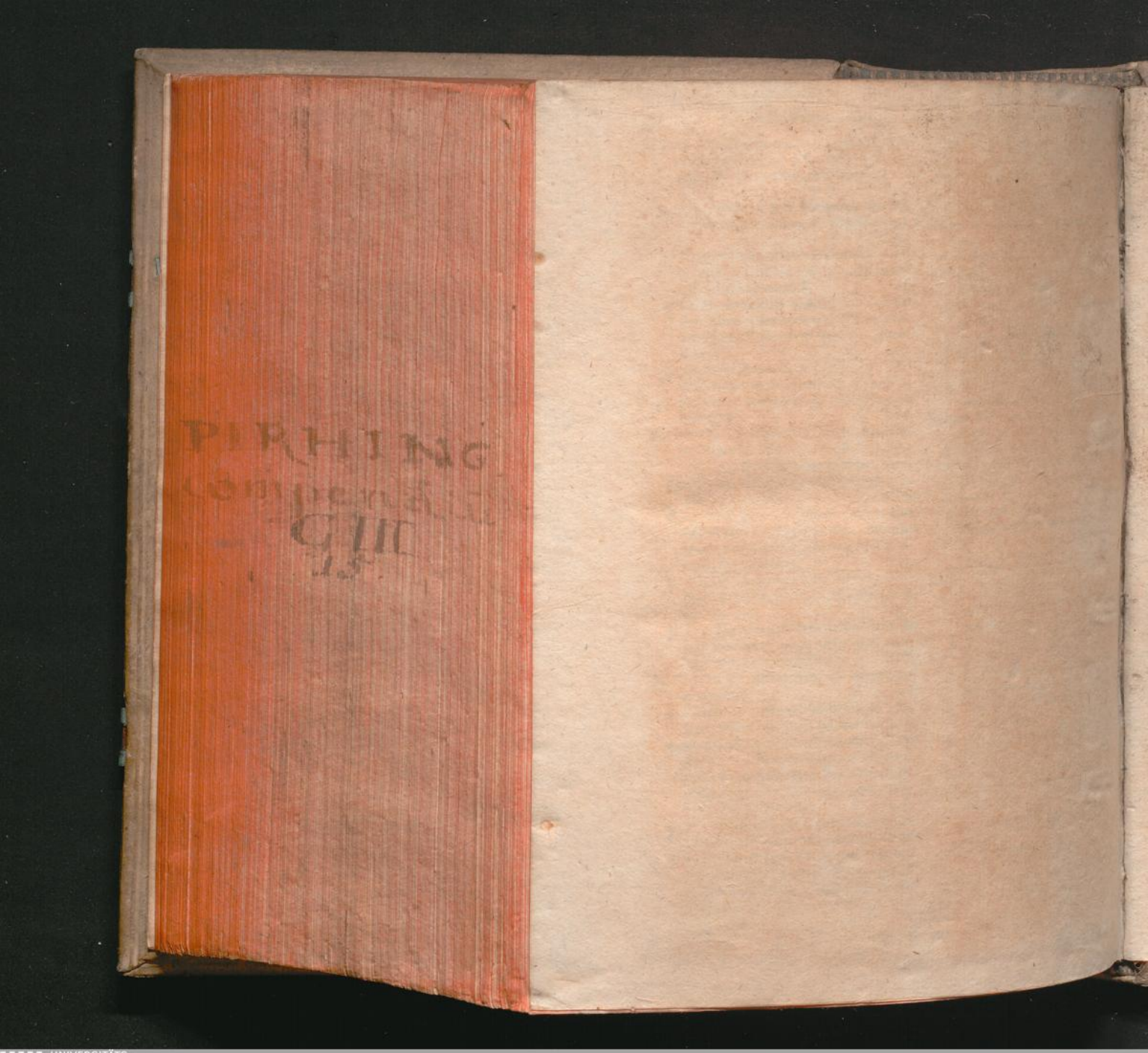
PERHING
Gm
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

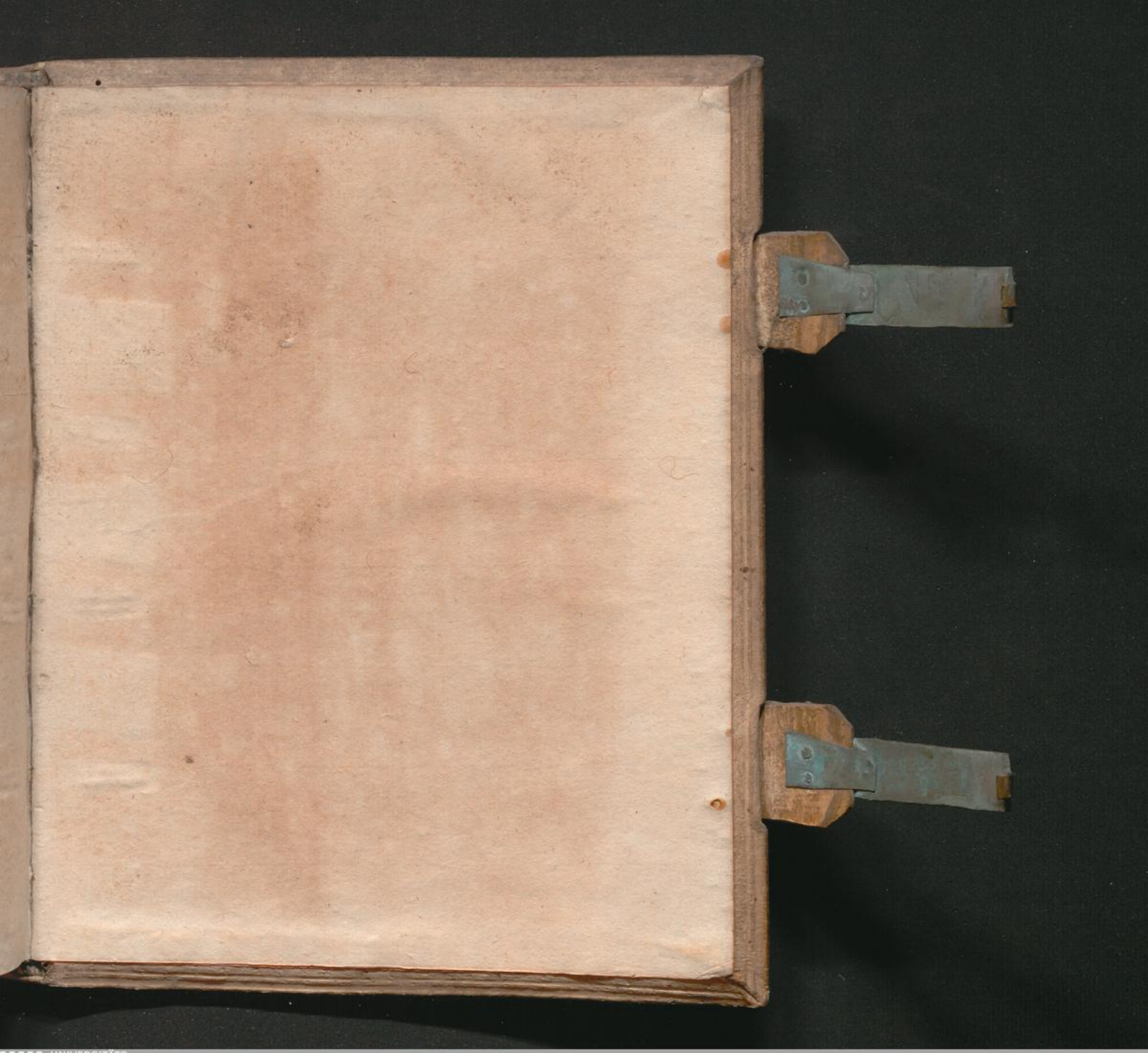
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

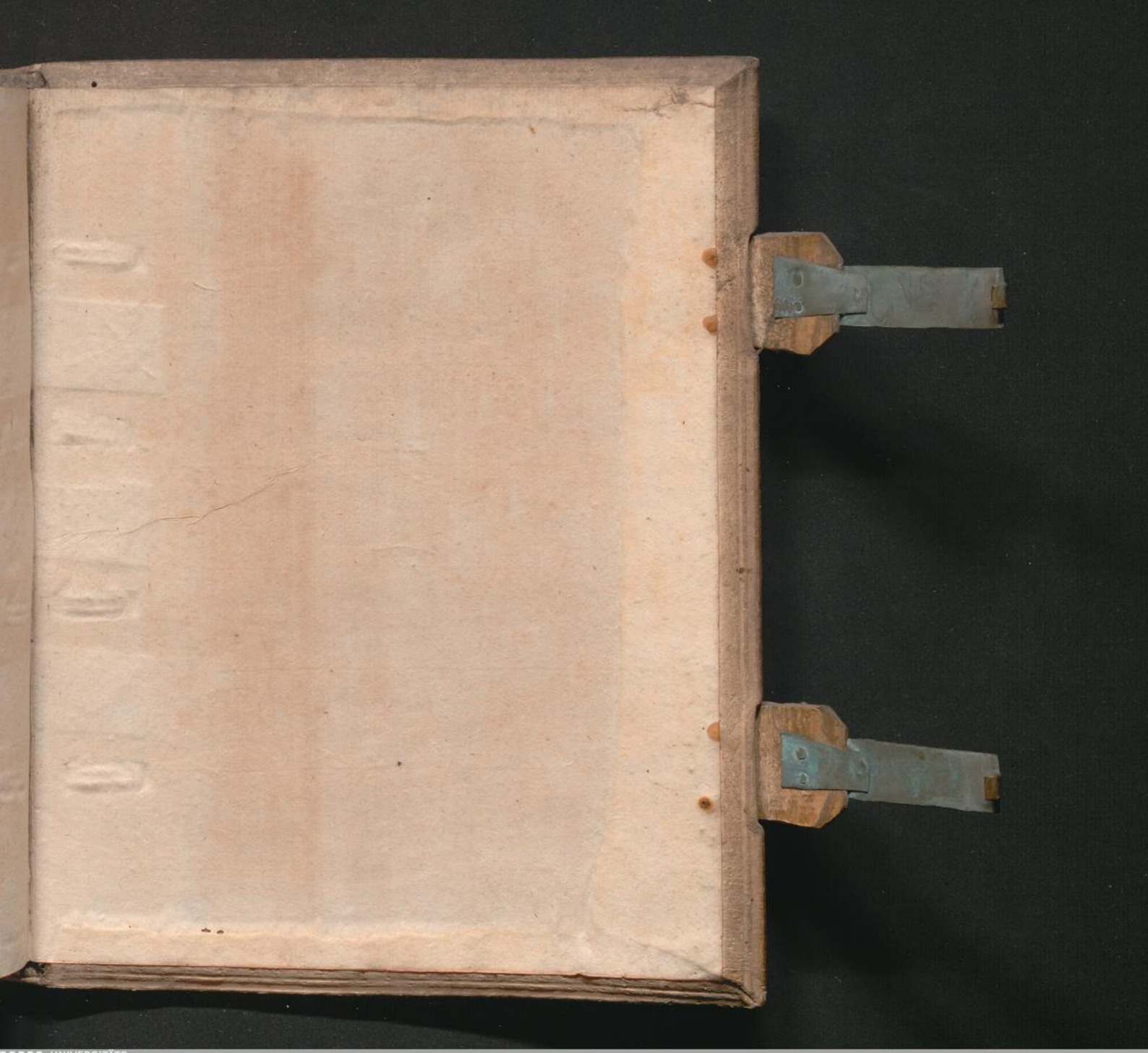

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN